

విషయ సూచిక.

యుద్ధకాండము.

విషయము	పుట.
రాముఁడు హనుమంతుని బ్రశంసించుట	.. 305
సుగ్రీవుఁడు రామచంద్రు నాశ్వాసించుట	.. 307
రాముఁడు లంకానగరదర్శనముగ గుఱివీరి నడుగ హనుమ వివరించుట	... 310
రామాదులు కపిసేనలతోఁ బయనమగుట	... 313
లక్ష్మణు డుశ్రీరాము నూఱిండుట	... 324
లంకయందు రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట	.. 327
మంత్రులు రావణుని బోగడుట	. 329
ప్రహస్తాదులు తమతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పుట	.. 331
మంత్రు లాదఱు యుద్ధమును గోర విభీషణుఁడు పెదవి నీతిచెప్పుట	.. 333
విభీషణుఁ డెన్నయింటికిం బోయి గుశ్యపనముఁ దెల్పి నీతను రామున కిస్తునుట	... 337
మరల మంత్రాలోచనముచేసె రావణుఁడు కొలువున కేతెంచుట	... 340
రావణుఁడు మంతనము స్వేద గుంధిండ్లుఁడు తనశక్తిని చెల్పుట	.. 343
సుహాపార్యునితోఁ దనకుఁ గలిగినశామును జెప్పుట	.. 348
విభీషణుఁడు మరల రావణునకు హిత ముపదేశించుట	.. 351
ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధిసెప్పుట	.. 354
రావణుఁడు విభీషణు నవమానించుట, విభీషణుఁడు మంత్రులతో నరుగును రావణు నకు మరల హితముచెప్పుట	.. 356
విభీషణుఁడు రామునొద్దకుఁ బోవుట	.. 360
శ్రీరాముఁడు శరణాగతరక్షణమే తనవ్రతమని దాని కుదాహరణము లగుగాథలఁ జెప్పి విభీషణుం బోడ్పొనిరమ్మనట	... 370
రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁజేయుట	... 376
రామాదులు లంకపైకి వెచ్చుట విని కుసుండునువానిని రావణుఁడు పంప వానరులు	... 380
వానిం బట్టుకొనుట	380
రాముఁడు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి విసికి బాణప్రయోగము నేయఁబూన లక్ష్మణుఁడు వెలదనుట	384
ప్రహస్తమున వైవఁ బూన సముద్రుఁడు ప్రత్యక్షమగుట	... 388
రాముఁడు లక్ష్మణులకు గోసమరమాచకనిమిత్తంబుం గాంచి చెప్పుట	.. 397
రాముఁడు వెన్నఁగా కుసుండు దానింజూచి రావణునకు విన్నవించుట	... 399
కుకనాథులు కపి సైన్యమును జూచి యావార్త రావణునకుం జెప్పుట	.. 404
రావణుఁడు వానధనేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట, సాతణుఁడు సేనంజూపి చెప్పుట.	408

విషయము	పుట
సారణుడు రావణునకు నేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట	.. 413
రావణునకు శుకుండు మఱికొందఱు వానరుల వృంధి చెప్పుట	.. 418
రావణుడు శార్దూలాదిచారులను బంపుట, వారు పట్టుపడి విడిపింపబడి మరల లంకకువచ్చుట.	422
శార్దూలుఁడు రావణునితో రామునివృత్తాంతమును జెప్పుట	.. 426
విగ్రుజ్జహ్వఁడు మాయాకల్పితరామశిష్యును ఛేదించి నీతకుం జూపుట	.. 429
నీత రాముని మాయాశిరస్సును జూచి విలపించుట	.. 434
విభీషణభార్య సదమ జానకీ నూఱడించుట	... 438
సదమ నీతకు రావణునియభిప్రాయమును శక్తగా నెఱింగి చెప్పుట	.. 443
మాల్యవంతుఁడు నీతనిమని రావణునకు నీతిఁ చెల్పుట	... 446
రావణాసురుఁడు పురరక్షణము నేర్పఱచుట	... 450
రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట	... 452
రాముఁడు లంక దర్శించుటకై నువేల్చాడి నెక్కుట	... 456
శ్రీ రాముఁడు లంకం గాంచుట	... 459
రావణ సుగ్రీవుల ద్వంద్వయుద్ధము	.. 462
అంగద రాయబారము	... 465
యుద్ధారంభము	... 475
కపిరాక్షసులకు ద్వంద్వయుద్ధము	.. 479
వానక దానవుల రాత్రియుద్ధము	... 483
నాగపాశబంధము	... 490
నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీ వాదులు శోకించుట	.. 490
నీతకు రాక్షస స్త్రీలు నాగపాశబద్ధుల రామలక్ష్మణులఁ జూపు	.. 495
నీత దుఃఖించుట	... 497
రాముఁడు కొంత తెప్పటిల్లి లక్ష్మణునిం గాంచి దుఃఖించు	... 501
రాముఁడు సుగ్రీవుని గిష్కింధకుఁ బోవునఁగా విభీషణుఁడు వానరుల నాపి రాము	
నొద్దకు వచ్చుట	.. 503
విభీషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట, గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు పెదలిపోవు	.. 505
దూమ్రాత్ముఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	.. 511
ధూమ్రాత్ముఁడు హనుమచెఁ చెగుట	.. 515
వజ్రదంష్ట్రుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	.. 518
అంగదుఁడు వజ్రదంష్ట్రుని బోలియించు	.. 521
అకంపనుఁడు హనుమతో యుద్ధ మొనర్చుట	.. 524
హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట	.. 527
ప్రహస్తుని యుద్ధము	.. 530
నీలుఁడు ప్రహస్తుని బోలియించుట	... 535
రావణుని ప్రధమయుద్ధము	... 541

విషయము

పుట

సుగ్రీవుఁడు రావణుని మార్కొని మూర్ఖిల్లుట	545
కుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతఁడు రావణుని దూఱుట, దాని నాతఁడు	
కోపింపఁ గుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	557
రామునితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పుట	567
రావణుఁడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును చెప్పి యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట	571
కుంభకర్ణుఁ డన్నకు నీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధము నేయఁ దీర్చానించుకొనుట	573
మహాదేవుఁడు కుంభకర్ణుని బడఱుట	581
కుంభకర్ణుని యుద్ధము	585
కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట	591
సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొఱుకుట	594
రావణుఁడు కుంభకర్ణునివృత్తికై దుఃఖించుట	610
మహాదేవ, మహాపార్శ్వ, నారాతక, దేవాంత, కాతికాయ, త్రిశిరుయుద్ధము	612
దేవాంతక మహాదేవ త్రిశిరో మహాపార్శ్వల హనుమన్నీలాదులు వధించుట	621
అతికాయుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	627
రావణుఁ డతికాయునివృత్తికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కేగుట	637
ఇంద్రజిత్తు హోమలబ్ధ బ్రహ్మస్థమున రామాదుల మూర్ఖుల నొందఁజేయుట	639
హనుమంతుఁ డోషధిపర్యవేక్షించెచ్చుట, రామాదులు మూర్ఖుల జేఱుట	646
కోఁతులు లంకను గాల్చుట, తునులయుద్ధము	654
అంగదాదు లకంపనాదులఁ జంపుట	660
హనుమంతుఁడు నికుంభుని బొలియించుట	663
మకగాతుని యుద్ధము	670
శ్రీరాముఁడు మకగాతునిఁ జంపుట	672
ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట, రాముం డతనిఁ	
జంపునపాయ మాలోచించుట	675
ఇంద్రజిత్తు మాయానీతను హనుమంతుఁడు చూచుచుండఁ జంపుట	680
హనుమదాదులు రామునిచేత కేగ నింద్రజిత్తు నికుంభిలముందు హోమము చేయుట	683
నీతావృత్తిని విని రాముఁడు చింతింప లక్షణుం డూరార్చుట	686
విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్షణుని బంపఁ బ్రార్థించుట	692
రాముఁడు లక్షణుని హనుమదగులతోఁ గూడ నికుంభిలముం బంపుట	695
లక్షణాదులు రాక్షసవీరులం జంపి నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయఁజే యుద్ధమునకు వచ్చుట	699
ఇంద్రజిత్తుతోపాయంబుల లక్షణునకుం చెలిపిన విభీషణుని రావణి నిందింప నందుల	
కాతఁ డుత్తరమిచ్చుట	701
ఇంద్రజిత్తులకుల యుద్ధము	705
ఇంద్రజిత్తులకుల మహాహంబుచేయుట	709
ఇంద్రజిత్తునింద్రజిత్తునారధిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట	713
ఇంద్రజిత్తు హతుఁ డగుట	718
విభీషణాదులు రామునొద్దకుఁ బోయి యింద్రజిత్తువధిమును దెలపుట	726
ఇంద్రజిత్తువృత్తికై రావణుఁడు విలపించుట	729
రాముఁడు మూలబలంబులఁ జంపుట	736
రాక్షసాంగనలు విలపించుట	740

విషయము.

పుట.

మహాదరాదిమంత్రులతో రావణుడు యుద్ధమునకు బయలుదేరుట	...	744
విరూపాక్షుడు సుగ్రీవునిచే నీల్గట	...	748
సుగ్రీవుడు మహాదరునిం బరిమార్చుట	...	751
అంగదుడు మహాపార్వ్యునిఁ జంపు	...	754
రామరావణ మహాయుద్ధము	...	756
లక్ష్మణమార్చ	...	760
లక్ష్మణుడు మార్చునుండి తెప్పిటిల్లట	..	760
రామరావణులు మహాపావ మొనరించుట	...	770
రాముడు రావణునియశ్వాసుల నొప్పించుట	..	773
రాముడు రావణుని నిందించి నొప్పించు , రావణునిసారథి తేరుఁ దొలఁగించుట	...	776
రావణుడు సారథిం దింపఁగించి నురల యుద్ధమునకు వచ్చి రాము మార్కొనుట	...	778
ఆదిత్యహృదయమును రామున కిగ్మస్త్రుఁ డుపదేశించుట	...	781
రావణునకు దుర్భిమి త్తములు తోఁచుట	...	786
రామ రావణులు మహాపావ మొనరించుట	...	789
రాముడు రావణశిరంబుల నూటయొకకుర్యాచములు ఖండించుట	..	792
శ్రీరాముడు బ్రహ్మాస్త్రముచే రావణునిధించుట	...	795
రాముడు విభీషణు నాశ్వాసించుట	..	799
రావణహర్యలు వి పించుట	...	801
మందోదరి వింించుట విభీషణు డు రావణున కిగ్మిసంస్కారము చేయుట	..	804
విభీషణుఁడౌభిషేకము, రాముడు హనుమంతుని నీతియొద్దఁ జంపుట	.	806
హనుమంతుడు రామునివిజయము నీతి తెఱంగించి యామె చెప్పిననాటల రామునకుఁ జెప్పట		813
రామాజ్ఞను విభీషణుడు నీతి నంకరించి రామునొద్దకుం గొనితెచ్చు , ఆనందమున నీతి రావచంద్రునిం జూచుట	..	824
రామచంద్రుడు జానకిని బరుయొల్లూడుట	.	829
నీతి రామునకు విశ్వాసము గల్గి, కన్న ప్రవేశము చేయుట	.	831
బ్రహ్మదులు వివాహ సుధులై రామునికేరి సుతయించుట	..	835
అగ్నిపురుషు డు నీతిను దెచ్చి రామునకు సమర్పించు సంతోషమున రాము డు పరిగ్రహించు		839
శివు డౌ దివ్యరూపుఁడగు దశరథుని రామునకుం జూపు	.	841
దేవేంద్రుడు మృతులకు కల్పల ప్రదకించి స్వర్గమునకు బోవు	.	845
రాముడు విభీషణుని పార్థకు బంగుచెప్పి పుష్పకమును దెచ్చి యాహ్లాపించుట	.	847
రాముడు సుగ్రీవ దుష్కో నయోధ్యకుఁ బ్రయోగించుట	..	850
రాముడు నీతి కందందలి విశేషములు చెప్పదు నీతికోరినంగ , సుగ్రీవసత్నులఁ బుష్పక మిక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరు	..	853
రాముడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదివసము వసించి వరముఁ బొందుట	..	858
హనుమంతుడు రామాజ్ఞచే గుహునకు చిరతులకు శ్రీరామాగమనము చెల్పు	..	860
భరతునకు హనుమంతుడు రామునిసకలవృత్తాంతమునుదెల్పి సంతృప్తుఁడేయుట	.	865
భంతుడు రామున కెదురేగి యందఱను బిలుచుకొని నందిగ్రామమును ప్రవేశించుట	..	870
రాముడు ప్రతిముమాని మంగళహస్తాన మొనరించి సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను ప్రవేశించుట		876
శ్రీ రామచంద్ర పట్టాభిషేకమహోత్సవము	...	881

శ్రీ రస్తు

అంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము - ౧-వ సర్గము

~*~*~

క శ్రీకలితవిపులవయో! పాకారిప్రహితకార్యబద్ధావర! నా
నాకర్పరవసదహనా! శ్రీకంఠహితైకనామ! శ్రీరఘురామా!
తే అవధరింపు కకుత్స్థభూపాన్వయాబ్ధిశీతకిరణా! మహాత్మా! సంశ్రితసమస్త
దేవతానీక! యన్వలిదివ్యకథను, భక్తి వినిపింతు వాల్మీకినూక్తిరీతి.

~*~*~ రాముడు హనుమంతుని బ్రశంసించుట. ~*~*~

క ¹అని హనుమంతుడు తత్వం, బును దెల్పిన నాలకించి భూపతి ప్రీతి
గని దానికీ జెప్పగల దగు, ననువున నిట్లనియె దపనునాత్మజుతోడన్. ౧ 1

చ హనుమ యొన్ననట్టి పని యారయ గొప్పది యంతకన్న మే
దిని గురుకార్యముండదు మదిం దలపోయగ నేరికె నె జే
యను దగియుండ దూహకునునైన నశక్యము పన్నగాళనుం
డనిలుడు గూడి యింద్రును నభిని దాటుదు రెంతో పూనిక్తోన్. ౨ 2

క మరుదాత్మజు డొక్కడె నా, గరమున్ దాటు నటుగాన ధరుడు డనిలు డీ
మరుదాత్మజుండు దక్కగ, నొరుడు మహార్జవము దాటు నోపడు ధరణిన్.

క సురదానవగంధర్వం, కురగులకున్ యతులకును నుగ్రతనులుగా
ధరఁ బరఁగినరాక్షసులకుఁ, బుర మయ్యది దుర్లభంబుపో యెదిరింపన్. ౪ 4

చ దనుజవిభంజు రక్షణము తప్పక చేయఁగ నొప్పుచుండు నీ
హనుమయు [నేరిచేతఁ బురఁగుండు నట్టిదిగాని విఘ్నముం
గనక] బలంబుపెంపునఁ దగ్గన్ నెనఁజొచ్చి స్వకీయకార్యముం
బొసరిచినచ్చె నింకెవఁడు పోయి సజీవుఁడుగాఁగ వచ్చునే ౫ 5

సీ ఎదిరింపరాకాయ యెల్లప్పు డనులచేత రక్షితయుయి చెలఁగులంక
నెవ్వఁడు చొరఁగలఁ డీహాయజున కిల బలవిక్రమంబులఁ బరఁగి యుపమ
గ్రాంచువాఁ డెవ్వఁడుగలఁడు? విక్రమమునకును బలంబునకుఁ దగిసవిధమున
నీతఁడు లంకలో నెంతయు వనభంగముఖకార్యములఁ జేసి మోదమలర

1 యథావ దభిభాషితమ్-అనిమా 2 ఇట “మ” అనునది గాయత్రియందుఁ బదునేపవ
సుక్షరమని తెలియనది 3 అన్యత్ర గరుడాద్వామోః-అనిమా, గరుడవాయా మితిత్వాత్ రేతాం
అంశం త్వేకవివాతరదిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య

తే. భృత్యకార్యం బాసర్యైసు ♦ ¹విభునియాజ్ఞఁ

బాండకయై న్యాయమే యిది ♦ పోలినట్టి

పనిని గొప్పదిగాఁ జేసెఁ; ♦ దనవిభుఁ డతి

దుష్కర్త్రీయఁ జేయ భృత్యునిని బనుప. 2

6

క. పని దానిఁ జక్కనొనరిచి, తనవిభునందున్నప్రీతిఁ ♦ దత్తీయకృత్యం

బును నింకఁ జేయు నెవ్వఁ డ, తని ²నుత్రమభృత్యుఁడంచుఁ ♦ దజ్ఞు లనిరి నూ!.

తే. ఎవ్వఁ డుత్సాహశక్తుల ♦ నెనఁగి విభుని

యాజ్ఞ యైవట్టికార్యంబు ♦ నాచరించి

దాని కనుకూలమయి తనఁజేసి కెంతో

ప్రియమయిన వేటుపనిఁజేయఁకయ మరలునొ ౮

౪

క. అతనికొ మధ్యమభృత్యుని, మతిమందును నట్టిఁడుగ నె ♦ మాన్యులు మును స

న్నుతిఁజేసి, రెట్టిభృత్యుఁడు, నితఁములుగ కృత్యవికతి ♦ నెన్నక మదిలోక

ఆ తా సమర్థుఁడయ్యి ♦ ధరణీశుకార్యం బ, తనిమహాజ్ఞ నొందియును నొసగుప

కుండు నధమభృత్యుఁ ♦ డుర్వి నాతండుని, యాశ్యలంఢ్రు, సవనుఁనాత్మజుండు

క. తనకానతి యిచ్చినయూ, పనిసంతయఁ జేసి పతికిఁ ♦ బరమప్రియమా

వనభంగాదికకృత్యం, బును జేసెను నాధునుగుణముల నలగుటచేక ౧౦ 11

క. ³అని నవజయమును గని బలమునకుకొ లాభువము గల్గుఁపోలిక కృత్యం

బును జేయక సుగ్రీవున, కనుపనుసంతోష మొదవుఁనట్లుగఁ జేసెకొ ౧౦4

క. మరుదాత్మజుఁ డిటు లంకం, దగుశిం గని వచ్చుటను నితాంతము నేనుకొ

⁴బరిమబలుం డగునాసో, దరుఁడకొ మదివ్వింశభవులు ♦ దారుణభంగికొ. ౧౧

తే. ⁵అవమతికి నోర్వఁజాలక ♦ యాత్మహత్య

చేసికొనకుండ ధర్మసంస్థితిని గాంచు

వారమైతిమి, ప్రియతమఁవార్త లిట్లు

పలుకుచున్నట్టి యీగాలిఁపట్టి కీవును ౧౨

14

క. అనుమాపమా ప్రియంబును, నొనరుపకున్నాడె ననెడ ♦ నురతాపమా నా

మనమును దీనత్వంబును గనఁజేయుచున్న, దిట్లుఁగా నీతండుకొ ౧౨4 15

క. మాయసువుల నిలిపెను, దమి, నీయాగ్ర్యనకితని కిప్పు ♦ డెన బ్రతికృతిం

జేయందగు కాలం బిది, గో యగుదుగ వచ్చె నీఁగఁగును నేమెనకొ ౧3 16

1 ఆనియ క్తప్రకృతకార్యానుకూలకార్యాంతరకరణేనాపి మహత్కార్యమ్ సంపాదితమ్-అని వ్యాఖ్య దీనిభావమే యిట సూచితము 2 తిమాహుః పురుషోత్తమమ్-అనిమా 3 క చాత్తా లఘు తాం నీతః-అనిమా రాక్షసైర పరాజితత్వాత్-అనివ్యాఖ్య 4 లక్షణ శ్చ మహాబలః - అనిమా 5 ఇందువ్యాఖ్యానిప్రాయ మున్నది

- ఆ ¹ ఏమి యొనఁగువాఁడ ♦ నెల్లయర్థంబుల, నిడివఁ దాపమాఱు ♦ నే యొనంగ
నరయుచున్నయట్టి యాలింగనం బిడ, యఖల మొనఁగినట్టి ♦ దగునుగాక.
- క అనిపటికి రాఘవుఁడు తిమిఁ, దనఁచుంగముల్లె నమృతదంబున నిక్కఱ
జనకజఁ గని పనినాధిం, చినయమ్మహితాత్ము హనుమఁ ♦ జేర్చె గవుఁటఁ.
- క మనమున రవంతధ్యానం, బునుజేసి రఘూత్తముండు ♦ పూనికఁ దగునా
వనచరపతి నుగ్రీవుఁడు, వినుచుండఁగ నిట్టులనియె ♦ వే వనజుతోఁ. ౧౫౪
- క వనరాళి దాఁటి లంకం, గని యందుం జొచ్చి నీతఁ ♦ గాంచితి విటులి
ప్పని చక్కఁగ నెఱవేఱెను, వనరాళిం దలఁచుకొనిన ♦ వాయుతనూజా! ౧౬
- క మన మెంతో విషాదంబును, గనుచున్నది మరలఁ, దగ నగ్రాధజలములకా
దనరుచు దుష్కారంబై, వనరాళి చెలంగుదాని ♦ వనచరు ల్లెక. ౧౭ 21
- తే ఒక్కటిగఁ జేరి చక్కఁగ ♦ నుదధిదక్షి
ణతట మేలాగుపొంకనొ, ♦ నాకళత్ర
మునకు సంద్రముదాఁటి వచ్చునటు లిచటి
వార్త తెప్పఁగఁబడియె, నీవనచరు లిఁక. ౧౮ 22
- క. సరిదధిపతి నేలాగునఁ, దరియింతురు? దానికెట్టితంత్రము గలుగుకా
బరికింపఁ దోఁపదే, యని, యరినూదనుఁ డతులబాహుఁడగురాఘవుఁడుకా.
- క. హనుమంతుఁ గాంచి పల్కుచు, వనటం గుందుచును జాలభ్రాంతిండగుచుకా
నునమునఁ జింతించుచు నుం, డెను గృత్యం బే నటంచు ♦ నేర్పుచెలంగకా.

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౨ - వ సర్గము.

అఖి సుగ్రీవుఁడు రామచంద్రు నాశ్వాసింపట. అఖి-

- క అంతట వశరథనిరపతి, కాంతునితనముండు మోదకలితుండగుచుకా
గాంతావిషయశ్రవణా, త్వంతివిషాదమును బొంద ♦ నగచరిభిఁడక. ౪
- క. లలితగుణాకరుఁ డౌటకా, బలికెకా రాఘవునితోడఁ ♦ బటుశోకంబుం
దొంగింపఁజేయువాక్యంబులతో, వీరాధివీర! ♦ భూపలలామా! ౧ 23
- ఆ ప్రాకృతుండువోలె ♦ బరితాపమొందెద, వేమి! నీవు మాను ♦ మింక దీని
ధరఁ గృత్యుండైన నగుఁడు సౌహృదమును, వనలునట్లు దీనివదలు మనఘ.
- సీ. జనకజన్మతాంతమును శత్రునిలయంబుఁ దెలిసినపిదప నీతిరున వగ
నొందఁ గారణను దేమో రాఘవా! నాకుఁ దోఁపకయున్నది, ♦ భూపతిలక!

1 ఏమి న్యున్యభూతంబు పరివృత్తిగో వానూమతః-అనిమా ఇట వాఙ్మార్గప్రాయము నుండి
ప్రమని తెలియఁదగు

1 యాగామిగోచరంబగుమతి యలరంగ నీతిశాస్త్రంబును ♦ నేర్చి ప్రాజ్ఞుఁ
డవయియుండెడితఁడవయియుండగుదువుగ నుకళోకముమానుమనఘ! యోగి
తే పరమపురుషార్థదూషణఃపఠతఁ గాంచు

బుద్ధివిడనాడునట్లు నీభూరిపారు

మమును దూలించుపాపాత్మకమగునిట్టి

బుద్ధి విడనాడవయ్య యోపురుషవర్య! ౪

28

చ. వననిధి నెట్లుదాఁటనగు ♦ వాసవశత్రుని కేతనంబు నే

యనువునఁ గాంచనౌన నెడునట్టితలంపును మానవయ్య! న

క్రనికరసంకులంబయినకంధిని దాఁటుదు మేము పూన్మిమైఁ

జని యలలంకకోటలను ♦ జయ్యన నెక్కుదు మంత రావణుఁ ౫

29

క. అనిమొన వధియింతుము; కావునఁ దాసము మానవలయు ♦ బొడలెడుశోకం

బున మది వ్యాకులమై దానిన యత్సహంబు చెడును ♦ నృపశాస్త్రాలా!

తే దాన దైన్యంబు గలుగు నద్దానివలన

నగ్ధములు చెడు నన్నియు ♦ సంతెకాక

వ్యసనమును సంభవించు, సహాయ మేమి

యున్నదని చింతింబూనకూ ♦ మో! మహాత్మ! ౬

31

క. శూరులు సమర్థులగుహరి, వీరులు యోధాధిపతుఁ ♦ వేపురు గల రా

వీరులు త్వత్ప్రియమువకై, ఘోరాగ్నిం జొరఁగి నూలుఁకొనుచుండు విభూ!

క. ఇది యెటు తెలిసె ననన్ నమ్మన మొందుచు నున్నవీరిమాటలవలనఁ

విదితంబే, దృఢతర్కం, బునయించెడు నామనమున ♦ నోరయిరామా! ౭

౩౪

ఉ. పౌరుషమూని నేను దృఢఁపామునర్చినరావణాసురుఁ

నీరివుఁ జంపి జానకిని ♦ నీకడఁకుఁ గొనివచ్చునట్టు లో

భూరమణా! మనోదృఢము ♦ పూని ననుం బురికొల్పఁగఁ దగుఁ

వారిధియందు నేతువును ♦ బాగుగఁ గట్టెడునట్లు లాదటన్ ౮

34

మ. దనుజాధీశ్వరుపత్తనంబుఁ గనుచుండం బెట్లు సిద్ధించునో

యనఘా! యాగతి నుత్పహించుము త్రికూటాఖ్యాదిశృంగంబునన్

గననై చెల్వగులంకఁ గాంచఁగనె యాక్రవ్యాకవర్యుండు చ

చ్చినయట్లే మది నిశ్చయింపఁదగు నోశ్రీజానకీనాయకా! ౧౦౪

౪౦

క. వరుణాలయమౌచు భయం, కరిమై తనరారునట్టిఁగనున వారిధిలో

గురుతరనేతువు గట్టక, తరిమె సేంద్రామరాళి ♦ తత్పురిఁ జూడన్. ౧౦౫

35

ఆ 1 దనుజపత్తనంబుదాఁక నేతువు గట్టి, నట్టితఱి నె వనచఁరాళి యిద్ది

1 మతిమాం చచ్చుప్రవి త్పాజ్ఞః పండిత శ్వాసి రాఘవ-అనిమా మతిప్రాజ్ఞముఖ్యశబ్దము
లకు వ్యాఖ్యకర్తలు వ్రాసినయర్థ మిటు విజృంభము 2 జితి మిత్వపధారయ-అనిమా

- జలధి దాటిపోయి ధిజయము గాంచినదని తలచవలయు వేయిపలుకులేల
క. వనచరులు వీరు నేవ్వచ్చుం, గొనఁగల రేతనువునైనఁ ధిగొంకరు యుద్ధం
బున శూరులౌట [లంకా, దనుజులతోఁ బెఱికి తేఁగఁపగుదురు శక్తికే]
క మనుజేశ! దుఃఖనిరతిక, గనుచున్ సర్వార్థనాశఁకంబయి తగు బు
ద్ధిని దీని వదలుమా! జగమునఁ బురుషునివిక్రమంబు ధిపోవు వగవఁగక ౧౪
తే. ఓమహాప్రాజ్ఞ! పౌరుష ధి మూనియుండ
పురుషుఁ డిక్కాలమున దేనిఁ ధి బూనియుండ
వలయునో యట్టిధైర్యంబుఁ ధి పౌరుషంబు
నాశ్రయింపుము మనకార్య ధి మగు ధ్రువంబు ౧౫ 40
- నీ శూరులు త్వద్విధుల్ ధి పూరుషులు మహాత్ము లగపడువిషయమంధైన నాశ
మొందినవిషయంబునందైన దుఃఖంబు నొందఁగాఁ దగి దట్టు ధి లొంద నద్ది
సర్వార్థములకు నాశకమగు, నీవన్న మతిసుంతులందును ధి మాన్యతముండ
వఖలశాస్త్రార్థంబులందుఁ బండితుఁడవు నాయట్టివచ్చివులసాయ మూని
తే. వగతునిం జంపు మిప్పుడు ధి పార్థి వేంద్ర!
యనిని విలుదాల్చి నీవుండునవుడు మ్రోల
నిలువఁ జాలినవాఁడును ధి గలఁడె ముజ్జ
గముల దీపము చేబూని ధి కలయ వెడుక ౧౬ 41
- క. వనచరులెల్లరు చేయం, గను దగునీవని రవంతఁగాని వినాశం
బును బొందలేదు, దుస్తర, వననిధిఁ దరియించి వేగ ధి వారిజనేత్రక ౧౭ 4౨
క. కనఁగలవు రాఘవా! నీ, మనమున నీపఱకుఁ గలయంధుంకళకరమా
పెనువగ నిక విడువుము క్రుధఁ, గొనఁదగునిశ్చేష్టులైనఁ తోఁగీశు లిలక ౧౮ 4౩
తే. విగతభాగ్యులె యగుదురు ధి వినుము కోప
మూనువానిని గని భీతిఁ ధి బూనుచుందు
రెల్ల వారును మముఁ గూడి ధి యెంతొ భీతి
కరుండు నదులకుఁ బతియునొకడలిఁ దాఁట ౨౦ 44
- తే. ఏయుపాయము తోచునో ధి యింక దాని
సూక్ష్మబుద్ధి విచారింపు, ధి చొరఁగరాని
కడలి నానైన్య మెల్ల నొక్కటిగఁ గూడి
దాఁటె జయ మొందెనని మదిఁ ధి దలచవయ్య. ౨౧ 45
- చ. విను మిఁకఁ గారురూపులయి ధి విక్రమసంపద సంగరంబునం
గని తనరారునీకపు లఖండశిలాతరువృష్టిచేత నా
దనుజులఁ జంపువారు నుము! ధి దప్పక యెట్టెటులొ యపారమా
వసధిని దాఁటువార మని ధి వైరియుఁ జచ్చెనటంచు నెన్నుమా. ౨౩ 46

క పలుమాటలేల విజయము, గలుగును దన్నయె శుభము ♦ గల్పింపంగాఁ
గలిగిననిమిత్తములు తొఁచె లలిత హర్షింబు మదిని ♦ జెందెడునాకున్ ౨౪౫
రెండవ సర్గము సంపూర్ణము

3 - వ సర్గము

అథ రాముఁడు లంకానగరదుర్గాలరీతి నడుగ హనుమ వివరింపట భావం

క. కాకుఁజ్ఞుం గగురాఘవుఁ, డాకపినాయకుఁడు మిగుల ♦ సనువునఁ బలుకన్
బ్రాకటసంజ్ఞుండగు, టాకర్ణించుచు గ్రహించి ♦ హనుమకు ననియెన్. ౧
ఆ తపముచేతఁగాని ♦ తగ నేతుబంధంబు,వలనఁగాని కడలి ♦ జలవిహీన
ముగ నొనర్చిగాని ♦ మొనసి సంద్రము దాటఁ, జాలువాడ నెట్టిసరణి నైన.
క హనుమంతా' దుర్గమముగఁ, గనఁబడులంకాపురికిని ♦ గలదుర్గాభిల్
వినిపింపు మెన్నియుండునొ, ఘనసేనాపరిమితియును ♦ గణతింపఁ దగున్ 3౪
తే. ద్వారరక్షణకృత్యమేభంగిఁ జేయఁబడుచుండునొ పురమును ♦ భద్రరీతిఁ
గాఁగ నెన్నెన్నిరీతులుఁగా నదెట్టి, పరిఖలాదిగ నాధనఁపటలి తగునొ ౪ 51
చ దనుజులగేహముల్ తెలియఁ ♦ దప్పక చెప్పుము వింటి ముందె, యె
నను గనినట్లు దానిని విఁసంగను గోరెద, లంకలోనఁ గ
ల్గినయవి యెల్లఁ గాంచితివి ♦ లీలఁగ నున్నవి యున్యయట్లె గా
వున నటులే వచింపు ¹మిక ♦ బుద్ధి²లాసము నొంది యుండుటన్. ౫ 52
క అనియడిగిన రాఘవుని వ,చనమును విని ³వాక్యవిదులఁ ♦ జతురుండగు నా
యనిలకుమారుఁడు రామున, కనియెను, శ్రీరామ! లంకాయందలిగుఱుతుల్
నీ ప్రాకారపరిభ్రాదిపరికరనిర్మి, దానిచే రక్షింపఁదగు విధమును,
బలములు దానిఁ గాఁపాడరీతియు, రాక్షసులకు రావణునిపైఁ ♦ గలుగుభక్తి
యును, రావణాసుకుఁఘన తేజమున లంకకొదవిన భాగ్యింబు, ♦ నుదధిఘోర
తరక క్తియును, బురఁవర మగులంకలో బంసముదాయవిభాగ, చుట్లె
తే. వాహనాదులసంఖ్యయు, ♦ వరుస విన్న
వింతునని కపికులముఖ్యుఁ ♦ డెంతొయావృ
తిని వచించెను నీరీతి, ♦ సమజులందు
సంతసంబున నుండు రేచింతలేక ౬

54

క నుత్తిల్లినకరిఘట లా,వత్తనమున నింజియుండు ♦ బహువిస్తృతిచే
నుత్తమమై కన్నట్టు గుహాత్తరముగ గధపరములు ♦ నలరుచునుండున్. ౧౦
చ. దనుజులు గుంపులై యలర ♦ దారుణరీతిగ నుండుగుఱ్ఱముల్
వినుతికి నెక్కనుండురిపువీరుల కయ్యది దుర్గసుంబుగాఁ

గనబడుదావీరముల్ దృఢతఁ ♦ గాంచుచు నాలుగు చూడఁగాఁబడున్
ఘనములుగాఁ గవాటములు ♦ గ్రాలును నాయనకీల లొప్పఁగన్ ౧౧ 56

¹తే. గడియమ్రాఁకులు వానికిఁ ♦ గడువిశాల
ములుగ నమరుపఁబడియుండుఁ ♦ జెలఁగునట్టి
విపులములుగాఁగ నందును ♦ విశిఖశీలల
వై చుయంత్రము లొప్పు దు♦రావీరములయి ౧౨ 57

క. పరబలము లొక్కయెత్తున, నరుదెంచిన వాని వైచి ♦ యందుఁ జొరఁగనీ
కరుల మరల్చును నయ్యివి, సురవైరులు పెక్కునుంది ♦ శుంభచ్ఛక్తి ౧౨౫

సీ. దావీరంబులందొక్క ♦ సారి నూర్వరఁ జంపఁజాలి భయంకరఁనరణిఁ బాలించి
నిశితాగ్రములు గ్రాల ♦ నిర్భరంబులునయి తగుపరిఘంబులు ♦ దారుణగతి
శతసంఖ్యలుగ శత్రుజాలంబు నడఁపంగనునిచియున్నారు, మహోగ్రరీతి
నలగునాపురిచుట్టు ♦ హోటక ప్రాకార మున్నతిమై యొప్పుచుండు దుష్పరి

ఆ. ధర్మణముగ నం దు♦దారవై దూర్వవిద్రునుము లయలమాత్మీకములు పక్ష
రాగములును బొదుగ ♦ రంజిల్లుభాగముల్, గలవు, దానిమట్టు♦గడుజెడఁగయి

క. సంతతశీతలనలిలా, క్రాంతములయి భీమములుగఁ ♦ గానంబడి యిం
తింతని చెప్పంగను రా, సంతటిలోఁతునఁ జెలంగునట్టిపరిఖలున్. ౧౫ 60

క. మీనంబులు నక్రంబులు, గానంబడ వెలయుచుండు ♦ త్కృపాలక! పెం
పూనినదావీరస్థలముల, దానిఁ జొరన్ మార్గములు ని♦తాంతము పృథుతన్.

సీ. పరిఖాళిమీఁదుగా ♦ సురుచిరతరఫలకముల నిర్మింపఁగఁ ♦ గ్రాలునాల్గు,
వానిని నవ్వల♦వై చుటకును మఱి వలసినతఱి నమఁర్చును దగునలు
లున్నతయంత్రంబు ♦ లొగి నమరుపఁబడి యున్నవి రక్షింపుచున్నగదనుజు
లకు గృహంబులు విశాలములయి చాలుగావిరచింపఁబడినవి ♦ పరులబలము

ఆ. లెవుడు నచ్చు నప్పుడెల్ల నాయంత్రంబు, లందుఁ గలుగుదారుబృందములను
జిమ్మివై చుఁగానఁ ♦ జేరలే రద్దాని, యంత్రము లవి కాచు ♦ నాపురమును ౧౨౫

²క. విను మందు త్వరమాక్లంబున దారువినిర్మితమయి ♦ పాలుచునదియె చ
క్కనిరీతి దృఢ మకంఠ్యంబునునయి కనుపట్టుదానిఁ ♦ బోల వితరముల్. ౧౮

క. కనక స్తంభంబులు పెక్కు నిలుపఁగాఁబడియె నవ్వి ♦ కుండఁగ నీకే
యనవరతము నామార్గంబును గాచునగడ్డలోనఁ ♦ బాలుచుచు మిగులన్.

క. దానిని గాపాడెడునా, దానవులకు నూతగాఁగఁ ♦ దిగువేదిక లె
న్నోనిర్మింపఁబడియెన్, భూనాథా! రావణుండు ♦ భూతభయదుండై ౧౯

క. ద్యూతాదికములఁ గలఁగని, చేత్ర బలరారఁ దనదు♦నేసలఁ గనఁగా

1 తత్రే మాపలయంత్రాణి-అనిమా శరణిలాక్షేపకయంత్రాణి-అనివ్యాఖ్య 2 ఏక స్త్య
కంపోఽబలవాన్ సంక్రమ స్సుమహాద్భుః-అనిమా.

నేతఃప్రమాదమొందక, యే తా నని చేయఁగోరి యే యుద్యతుఁడౌ. ౧౯౫
 క గిరిశృంగంబున నుంట న, గర మయ్యది యెక్కిపోవఁగా సాధ్యం బె
 త్తరుణమునఁ గాకయలరును, నురలకుఁ బో నలవిగాదు ధృవప్రవరా. ౨౦

1 చ. కనుఁగొన భీతివం బగుచుఁ ధ గాననవర్వితవారిదుర్గముల్
 కనకవిశాలసాలపరిఘామయమాచును గృత్రిమంబుగాఁ
 దనరెడదుర్గ మిప్పగిది ధానికి దుర్గచతుష్టయంబు పెం
 పునఁ దగియుండు, దూరతటభారినముద్రపుయామ్యభూస్థలి ౨౧ 68

క పుర మయ్యది యున్నది నా, గరిమును దాఁటుటకు నొకఁగలమార్గంబే
 యరయంగ లేదు వార్తలఁ, బరికింప నుపాయము కనుఁపట్టదు రామా! ౨౧౫

క జలమార్గము లంకకు ని, మ్ముల వెలసెడ, దేవనగరముం బోలినని
 మ్మలపుర మది హయనాగం, బులచేతఁ నిబిడమగుచుఁ ధ బోరఁ దగనిజై

క కనుపట్టు దుర్జయమునై, ఘనగిరిశృంగమున దుర్గఃకీలతంబయి వా
 రినిబిడపరిఘావృతమై, కనఁదగియుండును శతఘ్నికలు యంత్రాళుల్. ౨3 71

ఆ కుచుతియైనదనుజకుంజరుపురమును, గరము నలరఁజేయు, ధ త్కృపతీంద్ర!
 తూర్పుద్వారమందు ధువరాక్షసవీధు, లయుతసంఖ్యలుందు రమితబలులు.

2 స్త్రీ శూలహస్తలుగాఁగ ధ శోభిల్లువారు, దురాధర్షులయి సంగఁగాంక్షణమున
 ఖడ్గంబులను బోరఁగలవారు; దక్షిణద్వార నుం, దిభవాజిచరరథములఁ
 గాల్చులంబులఁ గూడి ధ కఠకురాక్షసు లొక్కటక్షయన్నా రతుల స్రతాపు
 లందలియోధు లోయవనీశ! పశ్చిమద్వారభాగంబున ధ భటులసంఖ్య

తే. లక్షదశకంబు వార లెల్లరును జర్క
 ఖడ్గధరులయి శస్త్రాస్త్రఁగణము నెఱిఁగి
 యుందు రయ్య త్రరద్వారమందు న్యర్భు
 దముగ లెక్కింపఁ దగినట్టిదనుజు లంద్రు ౨2 73

క అందుం గొంపలు రిధికులు, కొంపలు తుంగాధిరోహకులు సగుదు రింకం
 గొంపలు నాగానూఢులు, గం దగి కులముఖ్యులగుచుఁ ధ గమఁ బూజింతులై.

తే అలరుచుంద్రు, దురాధర్షులై నయసురు
 లందు మధ్యమభాగంబునందుఁ బెక్కు
 వేలకొలదిగ నున్నారు ధ వినుము వార
 లెల్ల నొకకోటి యుందు రఘీనశౌర్య! ౨౪౫ 75

క. సంచారమార్గముల నే, మించినశౌర్యమున వేడ్కఁమిగులక రామా!
 త్రుంచితిఁ బరిఘంబుల మా, యించితిఁ గాల్చితిని లంకఁనెల్లఁ దిరుగుచుక.

1 సి తోపారే సమద్రస్య దూరపారస్య రాఘవ - అనియాలము 2 సో ఖడ్గాగ్రనాధినః-
 ఆనిమాలము

నీ : సాలంబులం బూన్కిఁ ద గూలఁగాఁ ద్రోచితి నాల్గవపాలు దానవభటులను
విక్రమాఘ్నల యమువీటికిఁ బంపితి నేయుపాయంబుననేనిఁ గడలిఁ
దరియింత, మీవనచరులెల్ల నాలంక హతమునర్పిరయని యవధరింపు
మంగదద్దివిదులు ద నాజాంబవంతుఁడు నల పననులును నేనావతియగు
తే నీలుఁడును, మైందుఁడును గంధి ద లీల దాటి
పోయి పర్వతవనరాజభూరిఖాత
వప్రత్యోరణయుతముగ ద భవనయుతము
గాఁగ లంకను నిటకుఁ దేగలరు రామ ! 33

77

క. కానక మిగిలినకోతులతోనే పనిగలదు నీకుఁ ద దొందరగా నీ
నేనలలో ముఖ్యులకును, నానతి యిడి యరులఁ గెలువనగు కాలంబు.

క పరికించి యంగదాదులఁ బురిగొల్పుచు లంక కరుగఁజూలినరీతిక
ద్వరపడి పయనమాచేయుము, ధరణీశ! విచారమేల దైర్యము నొనుమా!

మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము

— ఇతి రామాదులు కపిసేనలతోఁ బయన మగుట. —

ఆ సత్యవిక్రముం డననృత తేజఁడునగు, రాముం డనిలతనయుఁ ద డేమి చెప్పె
దానినంతయు విని తగ నిట్టులనియెను, భయదదనుజనగరవరముఁ గూర్చి.

క తెలిసితివి గాదె దానిని, గలవిలపాటొందఁజేసి కడురయమున నే
విలయంబు నొందఁజేసెనఁ, దలఁపుము సత్యమని దీని ద దర్పనమగ్ర! ౨

క అని నుగ్రీవునితో ని, ట్లనియెను నీలగ్నమందె యరుగం దగునం
చని తలఁచెద నాకాశంబున నడుమక భాస్కరుండు పాలించె గంఠే! ౨౪

క ఈయభిజ్ఞగ్నంబున, కే యరుగం దగును విజయమే సిద్ధియక
బాయక మధ్యాభ్రంబున, నీయర్కుం డుండ జయమునే గల్గించుక. 3౪

ఆ ఊముహూర్తమందె ద యే జనుదునయేని

నీత నపహరించి ద చెలఁగునరుజుఁ

డెచటి కేగఁజాలు ద నెత్తటి నైనను,

నొక్కయాతురుండు నుహోగ్రవిషము ౪

81

క తానుగఁ గ్రొలి తదీయా, నూనజ్వాలలకుఁ జిక్కి ద నూఱువిధములక
దా నలజడిఁబడి యమృతము, గానంబడ దాకి ద కతినాధ్యనుఁడై ౪౪

క. జీవించునట్లు నీతయు, నావచ్చుట యాలకించి ద నక బ్రదుకంగఁ

* బలై కదేశః క్షపితః-అనిమాలము బలై కదేశః=నేనాచతుర్థాంశఇత్సర్వః- అనివ్యాఖ్య.

దా వేడ్కనొండు, ను త్తర, నా వఱలెడుతారి యిది¹నంబునఁ జెలఁగెన్.
 క తారాబల మీదినమున, నారయ బాగున్న దెల్లి ²హస్త గదా³ యీ
 యారంభమునకు శుభవం, బా రయమున నేడె సేన ⁴లన్నియుఁ బూన్కిన్.
 ఆ. బయలు వెడలునట్లు ⁵పాటింపుమీ యాజ్ఞ, శకునవితతి నాకు ⁶సాధురీతి
 గానఁబడెడు దనుజ⁷కాంతుని వధియించి, జనకుకన్యఁ దేగ⁸లను నిజంబు 2
 క. ¹నాదగునేత్రం బిదుగో, మీఁదుగఁ జలియించఁ జొచ్చె ²మేలుగ దీనక
 నాదగుకోర్కి ఫలించును, గా దిఁక వ్యర్థమని తెల్పు³కరణి హరివరా! ౩
 ఆ. కార్యకోవిదుండు ⁴కడుధర్మముతి రాముఁ, డాత్మ వాక్యములను ⁵నావనచర
 పతియు లక్ష్మణుండు ⁶బలిబలి యనుచుండ, మరల నినజాతోడ ⁷సుందరించె
 క చనుఁగాక ముందు నీలుఁడు, వనచరు లొకలక్షనంఖ్య ⁸బలవంతులు వెం
 టను రాఁగ మార్గదర్శన, మునకై, మననీలుఁడు తన⁹ముందటఁ దో¹⁰నక.
 చ ఫలములు మూలముల్ గలిగి ¹పావనశీతలవారి కాననం
 బులఁ దగి తేనెయుం దొరకు ²భూతలమార్గమునందు వేగ యి
 బ్బలములతోడ నేగు, మీఁకఁ ³బాపమతుల్ ⁴దనుజుల్ విషాదులం
 గలిపి ఫలాళిమూలములఁ ⁵గన్రుజలంబులఁ క్రౌర్య మొప్పుగఁ ౧౧ 92
 ఆ పాడుచేయుచుండు ⁶ప్రల్లాబ కీపును, వార లట్లు చేసి ⁷పాధ⁸లుగఁ
 జేయకుండునట్లు ⁹చేసి కాపాడుమీ¹⁰, దనుజు లొ¹¹వేళ ¹²దారుణగతి. ౧౨
 క వనదుర్గంబుల నిహ్నా¹, వనితలము² గాననముల ³బలముల మనలం
 గని తలపడ నునుతురు గావున వానరు లంబరమునఁ ⁴బోయి నలుదెసల్
 క పరికించి రిపులు కలరో పరుగెత్తిరో యుండ లేదో ⁵పరికింపఁ దిగున్,
 గరమున నారంబగు వా, నరబల మున్న యెడ నిల్చి ⁶న్యాయము సుమ్మీ
 క మనపూన్కి భయంకరమై, కనఁబడు నందఱును శౌర్య⁷కలితులెయ్యి యి
 ప్పని సాగింపందగుఁ గడ, వనచరసింహు లొగి వేలు ⁸వందలు గాఁగఁ ౧౩
 తే కలిసికొని భూరివారిధి⁹కరణి నొన్న
 భయదసేనా¹⁰ భాగంబు ¹¹బలము మెఱయు
 నట్లు నడిపించుకొని పోవ¹²నగును జమ్ము,
 పర్వతాకృతి గజుడను¹³భవ్యయశుండు ౧౪ 97
 క బలమున నెంతయు నుర్విం, జెలఁగెడు గవయుండు శక్తి¹చెలి గవాత్తుం
 డలఘుతరదృష్టవృషభం, బులక్రియ సేనాకు ముందుఁ ²బోదగుఁ జమ్మి.
 98 ³ఎగిరెడువారియం ⁴దెల్లఁ దాఁ బెర్లయె తగుముషభుండు ⁵తాంతవిక్ర
 మమునఁ జెల్వొరుచు ⁶మనసై న్యదక్షిణభాగంబుఁ గాచుచు ⁷వచ్చుఁగాక,

1 ఉపరిష్ఠాది నయనం స్ఫురమాణ మిదం మను-అనిమా 2 దూషయేయు ర్దురాత్మానః పథి
 మూలఫలోదకమః-అనిమా దూషయేయుః, విషాది సేతికేషః-అనివ్యాఖ్య 3 యాశు వానరవాహి
 న్యా వానరః ప్లవతాంశః-అనిమా

గంధగజంబలుఁగా దురాధర్వుడై జవమున నుతికిని ధూళియున్న
గంధమాదనుఁడును ధూళిబలవారుపార్శ్వంబును గాచుచు వచ్చుఁగాక;

తే. నేను నై రావతము నెక్కి ధూళిరవతి
యేగునట్లుగ హనునుంతు ధూళిబలము
లకు మహోత్సాహ మట్టై కల్లంగను నడుమ
సరుగుదెంచెద మీకెల్ల ధూత్య లలర ౧౯

99

చ ధనవతి సార్వభౌమ మనుదంతి రంబును నెక్కి పోవురీ
తిని యముఁ బోలుఁబ్రతుఁడు ధూత్యబంబుల నొప్పునంగడుక
మినుతబలాభిరాముఁ బృథివీస్థలి నున్నతశౌర్య నెక్కియే
చనియెడుఁ గాక, యీబలము ధూత్యమునం బరికింపుచుం దగక ౨౦ 100

సీ. భల్లూకపతి జాంబఁచంతుఁడును సుషేణుఁడును, వేగదర్శియు ధూత్యము వీరు
మువ్వురునుక బలంబున నొప్పు ధూమ్రుండు బలముల వెనుకటిభాగమరసి
వచ్చుచుందురుగాక; ధూత్యక్తి ననిపల్కు శ్రీరామువాక్యంబుఁ ధూత్య మలర
వాహినీవతియయి ధూత్యచరపతియయి యలరెడ సుగ్రీవుఁ ధూత్యకించి

తే యాజ్ఞ నిడఁ బయనంబు చేయంగ వారి,
కంత నని చేయునుత్సాహ ధూత్యశయింప
వనచరుల్ కందరంబులఁ ధూత్యతశిఖ
రముల విడిచి నొగిరిరి ధూత్యమద మలర. ౨౩

101

క వనచరపతియౌ సుగ్రీ, పునిచే లక్ష్యునిచేతఁ ధూత్యతుం డగుచుక
జనియెను దక్షిణదిక్కున, కనుపమధర్మమతియెం ధూత్యగ్రాభువుఁడుక ౨౪

క. వనచరులు శతము లక్షలు, గను గోటులు గాఁగ నొక్కఁగతి నయుతంబుల్
గను గూడి మత్తగజముల, యనువునఁ దనవెంట రాఁగ ధూత్యగ నతండుక.

క చనుచున్నరాము వెనుకొని, వనచరవాహినులు చనియె, ధూత్యవారులు మదం
బున ముదముఁ బట్టఁజాలక, యనతనయునిస్రావుగల్గి ధూత్యగురుచు మిగులక.

ఆ. గంతు లట్టై వైచి ధూత్యగిల్లుచుక సింహ, నాదములను జేసి ధూత్యరమునఁ
బరుగు లట్టై వాటి ధూత్యసుచిరఫలములఁ, దినుచు మధువులానిత్యప్తి గనుచు.

చ సురుచిరమంజరీనికరఁధూత్యభీతవృక్షము లట్టై పెంపునక
గరములఁ బట్టి యేగి రలఁకాబునిదిక్కున, కందుఁ గొందఱొ
హరులు మదించి యన్యులను ధూత్యనాభటిమీఁదఁగ బైకినెత్తి రిం
కొరులను గొంద యుద్ధిబడ ధూత్యతిఁ ద్రోసిరి నేచ్చుమీఁదఁగ ౨౫

* అంగదే నైవ సంయుతు లక్షగా శ్చాంతకోపచః, సార్వభౌమేన భూతేనో ద్రవిణాధిపః
ర్యథా-అనిమా.

తే. త్రోయఁగాఁ బడి కొందఱు ♦ త్రోసిపట్టి
వారి నాక్షేపణము చేసి ♦ రీరసమున
శ క్తిగలహరులుం డము ♦ త్తమఁ బడంగఁ
ద్రోసిసకపుల మరలను ♦ ద్రోసి రత్నై ౨౯

07

క. వనచరులు రాఘవునిచెంతను మన మారావణుని మధంబున స్వేచ్ఛం
గనువానిఁ జంపి యందలి, దనుజులఁ జంపఁదగు నంచుఁ ♦ దమి గర్జిలుచున్ .

క. చనుచుండి రంత వీరుఁడు, ఘనబలుఁడౌ ఋషభుఁడు, కపిఁకాంతుఁడు నీలుం
డును, గుముదుఁడు, పెక్కుండ్రను, వనచరులంగూడిముందుఁవాహినికెలమిన్

క. లరుగుచు మార్గము నెల్లం, బరిశోధించుచుఁ జెలంగఁ ♦ బగవారికి భీ
కరుతా రవిసుతలత్కణు, లురుబలుఁడౌరాఘవుండ ♦ నుగ్రకపివరుల్ 3౧౪

క పరివేష్టించుచు రాఁగా, హరిమధ్యమభాగమందు ♦ నరిగిరి, వీరుం
డురుబలుఁడునైన శతబలి, హరివరదశక్తికోటియుక్తుఁడై బలిమిమెయిన్ 3౨౪

క *హరివాహినులను నొక్కఁడె, పరికించుచుఁ గాచుచుండె, బలముమెఱయు కే
సరివనసగజులు నర్కుఁడు, హరిబలములు చూఱుకోటు ♦ లరుదేరంగన్

తే. బలమునంతయు నొక్కపార్శ్వమునఁ గాచు
చుండి, రంతట నానుషేఁజుండు జాంబ
వంతుఁడును బెక్కుభల్లూకఁవరులు గొలువ
నినజు ముందిడుకొని వెన్క ♦ నేగుచుండి 3౪౪

113

క సేనావశ్చిమభాగముఁ, బూనిక రక్షించుకొనుచుఁ ♦ బోయిరి, మఱి యా
వానరసేనాధీశుం, డై నిఖిలోత్పతనశాలుఁరం దాఘ్యండ్లై 3౫౪

114

క. వీరుఁడునై తగునీలుం, డారయుచున్ నాల్గుదెసల ♦ హరిబలములఁ దాఁ
గారవమున రక్షించుచు, భూరిజవం బొప్పుచుండఁ ♦ బోవుచు నుండెన్ 3౬

సీ ప్రజఘడిరీముఖుల్ ♦ రభసరంభులు ననువీరవాంరవరుల్ ♦ వీరు నాల్గు
ప్రక్కలఁ దిరుగుచు ♦ నక్కడికపులరు ద్వీరపెట్టుచుం బోయి ♦ దిరుగతులను
వానరవరు లట్లు ♦ బలములు వెలయంగఁ జనుచును దరులతాఁసముదయముల
నొప్పెడు సహృద్రి ♦ నుర్వీధ్రనరమును వికసత్సుమంబుల ♦ వెలయునట్టి

తే కొలఁకులఁ దటాకముల వనంబులను గనిరి

భీమశాసనుఁడౌరఘుఁవీరునాజ్ఞ

కట్టై భయపడి భూరిసైఁస్య మది సగర

ముఖములను గొల్లఁగొట్టక ♦ మోదమలర. ౪౦

116

క. ధ్వని మీఱఁగఁ బెనునాదంబునఁ నగుగుగుసాగరంబుఁ ♦ బోలి చనియె, తా

మున కుల్లాసము గల్పిం, పను దత్పార్శ్వమున బాహుబలసంపన్నుల్ ౪౧

తే. వీరులై యొప్పు వనచూల్ * సారఘోట
కములు చోదితములయి వే*ముగఁ బోవు
కరణిఁ బోయిరి, పురుషకుంజరులు రామ
లక్ష్మణానిలజాంగదుల్ * లలితరీతి ౪౨

118

క తముమ్రాయ గొప్పనక్ష, త్రిములను గురుకవులఁ గూడు*రవిచంద్రులు నా
నమలతనుప్రభలను నా, సమయంబున వెలసి, రంత * త్కృపతివకుండై ౪౩

క. నిరతంబు ధర్మచుత్తియై, పరఁగెడురాముండు సహజ*భానుసుతులు త
న్నురుముదమునఁ బూజింపఁగ, సరిగె*దక్షిణముఁగూర్చి*యాబలములతో*

సీ లంగదుపై నున్న*యాలక్ష్మణుండు పరిపూర్ణ కాంక్షుండయి*బాలిచి స్మృతియుఁ
బ్రతిభయుఁ గలవాఁడు * సతతధర్మాత్మండుఁగావున హనుమపైఁ*గ్రాలురాముఁ
గని పల్కె శుభవాక్కు*లచు నీవు వేగంబ రావణుఁ బోలియించి * రావణాప
హృతయైన సీతను * నేవునఁ గై కొని సఫలితార్థుఁడవయి * సకలరత్న

ఆ యుక్తయా నయోధ్య * కొప్పుమీఱఁగఁ బోవఁ
గలవు, భూతలాభ్ర*తలములందుఁ
గలుగుశుభనిమిత్త*ములు నీదుకార్యసి
ద్ధులను జూపుచున్న * వొంసి రాచు'. ౪౪

121

క అనిలుండు మృదువుగ హితముగ, సనుపనునుఖముగనుశుభము*నగపఱచుచుమె
ల్లన సేనవెంట వీచెడుఁ, గను మివిగో మృగపతత్రి*గణములు కూర్చి* ౪౫

తే మధురనాదంబు లొప్పు ని*ర్మలమనముల
సలరి శబ్దించుచున్న వీ * యఖిలదిక్కు
లమలములుగాఁ జెలంగెడు * నబ్జమిత్రుఁ
డమలకాంతుల వెలసెడు * నార్య! యిప్పుడు. ౪౬

123

క శ్రుతినిలయుండైన శుక్రుం, డీతరక్రూరి*ఖగయోగ * మినుమంతయు లే
కతినిర్మల తేజంబున, హితఫలదుం డగుచు వెనుక * నెసఁగెడు రామా ౪౭

సీ. పరిశుద్ధులైన స*ప్తములు కాంతుల సలరి దక్షిణదిశ * కెలమిఁ బోయి
మరలుచు ధ్రువునకు * సరిగఁ బ్రదక్షిణ మానల్లు తిరుగుచు * సలరువార
లిత్యోకువంశ్యుల * కెల్ల కూటస్థుండై తనరి రాజర్షియై * ఘనుఁడునౌ త్రి
శంకుండు మమత వి*శ్వామిత్రనిర్మితస వృద్ధులం దున్న*సాధుచిత్తుఁ

తే. ఙ్గా వసిష్ఠునితోఁ గూడి * యమల తేజ
మునఁ బ్రకాశించుచున్నాడు * మనకుమేటి

తారయైన విశాఖయుఁ ♦ గ్రూరఖచర

సంయతయ గాక వఱలెడుఁ ♦ జారుకాంతి ౫౧౫

125

ఆ. నైర్వృతంబు దనుజునక్షత్రమునగుమూలాఖ్యతారచెంత ♦ సలగుభూమ

కేతు వట్టె తాఁక ♦ నాతతతప్తమై, వీడకొందుచున్న ♦ దోడి రామ ! ౫౨౫

చ. దనుజవినాశనంబునకె ♦ తప్పక యాయది యిట్టులయ్యెఁ జా

వునకును సిద్ధమై తగినభూతవితానపుదార యట్టివే

శను నొకక్రూరభవరవిలాసమునం బరివీడితంబెయో

వనములు సత్ఫలావళుల ♦ భాసిలుచున్నవి చూడ విందుగఁ. ౫౩౫ 127

క. జలములు రుచిదగ న్వచ్చుం, బులునై యున్నయవి భూరిభూజవితానం

బులు కాలపుసుర్యాదను, సులలితసుమగంధములను ♦ సొంపుగ సలరుఁ.

తే. ¹తారకామయసంగ్రామధరణియందు

నమరసేనలభంగి పూర్వాహములు గాఁగ

నున్న యీశిపినై న్యమ్ము ♦ లోపుచున్న

యవి మహీనాథ ! శుభశకుఁనాళి యిట్లు ౫౪౫ 129

క. కనఁబడుచున్నవి వీనిం, గని సంతన మొందియుండఁగా నగు నని రా
మునితమ్ముఁ డన్న యూఱడఁగను బల్కెను, బిదప గొప్పకపిబల మెల్లఁ.

క. ఘననఖదంతాయుధములు, గనుఁగొనభీతిదములొఱచుఁ ♦ గ్రాలంగా మే
దిని నావరించి పెలుచం, జనియెను, ²వానరులహస్తచరణాగ్రములఁ. ౫౫౫

క. జనియించినట్టిరజ మా, వనజాపునికాంతిఁ గప్పి ♦ భయదంబుగఁ గ
మ్రెను లోకమునం దంతట,, వనచరసైన్య మది మిగుల ♦ భయదాకృతిగఁ.

తే. జలదపటము లంబరతలముఁ గప్పు

నట్టు వనపర్వతాభ్రయుక్తాయతయను

దిశను గలభూమినంతయు ♦ దివిరి యావ

రించుచుం బోయెఁ గనువారు ♦ సంచలింప ౫౬౫ 133

చ. హరిషతినేన లొక్క మొగి ♦ సందలియేటుల దాఁటుచుండ ని

ర్భరగతి నీరు నేవ్వుగను ♦ బాఱఁగఁ జాలర వ్యత్యయంబుగాఁ

దిరుగుచుఁ జాలయామడలు ♦ తీవ్రగతిం బ్రవహించె, నక్కవీ

శ్వేరుభటు లందు స్వచ్ఛగుఁబారిఁ జెలుంగు సరోవరంబులఁ. ౬౦౫ 134

క. ³కని వానినడుమ దిగియే, చని రవ్వలి కఖిలభూమిజప్రతతుల నిం

1 దేవానా మివ సైన్యాని సంగ్రామే తారకామయే-అనిమా తారకామయే = తారకుండను రాక్షసునియొక్క వధనమయమందు, బృహస్పతిపత్నియగుతారకు జం ద్రుఁడుకొనిపోయినప్పటియు
ద్ధమునందు అనియర్థము 2 కరాగై శ్చరణాగై శ్చ వానరై రుద్ధితం రజః-అనిమా 3 మధ్యేన చ
సమంతాచ్చ తివ్య క్వా ధశ్చ సా విశత్-అనిమా.

డినకొండలు ప్రాప్తింపఁగ నడ్డముగఁ జాట్లు దిరిగి ధడచిరి వానికొండలు
క. సమతలములైన భూములు, తమకుం దోచినపు డెల్లతావుల వ్యాపిం
చి మమత దాటిరి ఫలవం,తములగు వనములును దోచుఁ ధరువులకొండల.

క. ఫలములఁ దినంగఁ గోరుచు, మెలమెల్లనఁ బోయి రటనఁపిరజవమునం
జెలువారు నక్కవులు భూ,పలలాముని కార్యమునకుఁ ధారుష మలరక

క. మనముల సంతన మొప్పం, గను నొకరికి నొకరు శౌర్యఃఖనబలములరీ
తిని ముదముఁ జెప్పుకొనుచుక, జని రభియావనవిలాసఃజములగుచేష్టల్ ౬౪
తే కానఁబఱచుచుఁ బోయిరి థాననచరు

లైన కవులొక్కొండలు ధూని పఱచి

రొక్కొండలు పై కేగి ధుక్కుమిగులఁ

గొంద తెంతయుఁ గిలకిలఁ గూసి రొకట ౬౫

139

ఉ వానరు లొక్కొంద టిల ధవాలములకొండగొట్టి రంఘులం
బూనికఁ గొంద టిరివసయిఁ బోగునఁ గొట్టిరి కొంద టందు భూ
జానిపిఱుండఁ బోవుచును ధారుహాసరవతరాజి జేతులం
జానుగఁ జాచి నుగ్గుగను ధౌర్యముమీఱఁ బగుల్చి రార్పుచుకొండ ౬౬

క గిరిగోచరులగు వనచరు, లరుతరధరశృంగవితతి ధుక్కు మెఱయఁగాఁ
బరికించి యెక్కి యార్చిరి, హరినాదము లొప్పు జేసి ధందు మిగులఁగక

నీ డురువేగంబుల ధౌర్యకొండలు తిగజొంపంబులం గూల్చిధింపుమిగుల
మిఱిగొంద తెగురుచుఁపలయుచు శిలలను దరువులఁ గైకొని ధురుచిరముగ
నాడిరి భీతిఁదలైన వానరభటు లందును శతసహస్రాయుతములు
గాఁగఁ గోటులుగాఁగఁ గవిసి భూమిని సిరి యలరవాప్యపించిరుజ్జ్వలనికామ
తే తేజ మలరంగ వాసనఁదేవసేన, భంగి గొప్పదిగాఁ దగి ధ్రువుని గూడి
పట్టరానట్టితీచే ధాన్యరాత్న, జాభిపాలితయయి యెగె ధనవరతము.

చ అనిపయి గల్గునానలను ధందఱు వేగమ పోయి రెడ్డు సి
తను జెఱునుండి ముక్తిగనఁ ధా రొనరింతుమొ యన్న యాతురం
బున నొకయించుకైన మదిఁ ధూనరు నిల్వఁగ, నిట్లు లేగుచుకొ
వనచరు లెల్ల పృక్షన్యగఁవారసనున్వితసహ్యభూధరం
బును మలయాద్రి జేరి రొగి ధూపలలాముఁడు రాముఁ డంతటకొండ ౭౨

తే. మలయసహ్యద్రులందును ధజెలఁగునదుల

నిర్మరంబుల వనముల ధనెమ్మి గనుచుఁ

గడచిపోయెను, గవులు మాధ్వమునఁ గల్గు

పకుశతలకద్రుమములను ధభవ్యములను ౭౩

144

నీ సింధువారాశోకచిత్రచూతంబుల గరవీరతిమిశ్రవృక్షములఁ బాడు
చేయుచుఁ బోయిరి ధాయు వేగంబుల నూడుగుచెట్లను ధనుగ్రరీతి

నలరుక్మానుగువృక్షముల జువ్వెచ్చెట్లును వటతందుకంబుల † వరుస మీఱ
జంబూకతరువుల † సాగతరంబులొ కడిముల నామలకములఁ ద్రుంచు

తే. చు వెనఁ బోయిరి, రమణీయశుభ్రశీల
యందు నలరాగుబహువిధాయతవనతరు
వులు తదూగుజనంబునఁ † జలన మొంది
వారిపైఁ బూలఁ గురిపించె † గారవమున ౭౬౫

145

చ పరిచుకముల్ చెలంగుతరు † పాలిని మందసమీరుఁ డెట్టె ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱ భ్రమరంబులు పాడుచు వెంటరాఁగ నుం
దరసుఖ మిచ్చునట్లుగ నితాంతముఁ దాఁకుచుఁ జందనక్రియం
బరఁగుచు వీచె, ధాతుగణభవ్యముగాఁ దగునహ్య మయ్యెడ ౭౮ 146

తే. ధాతునిర్గత రేణుసంతానములను
వాయుజవఘట్టితంబయి † వనచరగురు
పాహినిం గప్పె నెల్లెడ, † భవ్యశీఖరి
యందుఁ దగుచున్న నెత్తములందు మిగుల ౭౯౫ 147

సీ పుష్పించిన మొగలి † పొదలును దెల్లవావిలిచెట్లు మిక్కిలి † వేడ్కనించు
చు వసంతమునను బూచుగురివెండలుపూచిగంధపూర్ణములయి † క్రాలుమొల్ల
పొదలును, జరిబిల్వ † సదమలతరువులు గంధపూర్ణాఖ్యవృక్షములు కాన్లు
తరువు లిప్పులు మఱి † వరుసధూకంబులు స్ఫూర్తకప్రియకాఖ్యభూరుహములు
తిలకముల్ నాగముల్ † దివ్యచూతంబులు ముచుళింద పాటలములును గోవి
దారాద్వన, కుటజ † తరువులు శింశుపాతగువులు శౌల † ధవమహీరు
హంబులు మఱియును † నరుణకురవకముల్ హింతాశతిమిశంబు † లెంతొవంత
గా నొప్పునుసిరికల్ † కడిమిచెట్లును నీలపుష్పగణాశోక † భూరుహములు

తే వరుణవృక్షంబు లంకోల † తరువులు క్షీతి
పద్మముల్ పూచియున్నయి † పరిమతగువు
లెగురుచు † దాఁటుచుం బోవు † నెల్లకఫుల
వలనఁ జీకాకుఁ గనియెను † గలఁగి విఱిగి ౮౦౫ 148

చ సరసులు వాపిల్ మిగులఁ † జల్లనినీరము నిండనండ భూ
ధరమున నందు నొప్పి సతతంబును జక్కువపక్షు లెల్ల నుం
దరముగ నాడఁగా జలపత్రత్రినమూహము క్రాంచముల్ మనో
హరముగఁ గేళి నల్పగ మృగావళు లెప్పుడుఁ గొల్చు చుండఁగ ౮౧ 149

తే. భల్లుకంబులు సింగముల్ † వ్యాఘ్రములును
సింహములు దుష్టజములు † చెలఁగుచుండ

భయసములుగా నెనంగుచుఁ ద బద్ధకుముద

ములును సౌగంధికోత్పలంబులు వెలయఁగ ౮౭౫

150

క. జలములఁ బుట్టెనుపుష్పంబులు పెక్కులు మెఱయుచుండఁ బాలుచుచునుండఁ
గలఁచిరి కోఁతులు వానిని, బలుతావుల నందుఁ బెక్కుపక్షులు భీతిక. ౮౮౫

క వనచరులం గని కూయిడె,, ననంతరము కీశవీరు త లంపఱు నాకొం
డను గలనరసుల స్నానంబును నల్పి జలంబు లాని త మోదము చెలఁగక.

తే కేలి నల్పి కొండాదులపై త లీల నీవు

చల్లుకొనుచును వానరంబులు భు లటఁ

బర్హితము నెక్కి మదమునఁ త బ్రబలి యున్నత

గంధములగు ఫలంబులఁ త గంధములను ౮౯౫

153

క మూలములఁ గునురుముల, నోలిక వృక్షములనుండి త యొక్కటఁ గొనుచుం
జాలం బ్రీతి భుజించిరి, గ్రోలిరి తేనెలను మిగులఁ త గుతుకం బలరక. ౯౦

1^క సురుచిరమధుషింగళతను, ధరులగునాకవులు మిగులఁ త దత్పరులయి ని
ర్భరరీతి ద్రోణమాత్రము, పరమంబగు మధువుగల్గుపక్షులు నెల్లక ౯౦౫

క. వ్రేలాడుచుండువానిక, జాలఁగ బలములరఁ బట్టి త సంతృప్తిగ భూ
పాలుండు కనం ద్రాగుచు, నాంకకు నడిచిపోయి త రంతటఁ ద్రోవక. ౯౧౫

క. తరువుల విఱచుచుఁ దీగలఁ, గరముల లాగుచును గొప్పత్యధరతతులక
జరణములఁ బగులఁగొట్టుచు, నరిగిరి, కొందఱు మనోజ్ఞులగు తేనియలక.

తే త్రావి మత్తిలి యఱచుచుఁ త దరువింహిత

ధరణివీఁడను జనిరి కొండఱు మహోగ్ర

తరువు లెక్కిరి కొండఱు తరువులపయి

నుండి దిగి, రిట్లు వానరయూధవరులు ౯౩౫

158

క అంతర మేమాత్రము లే, కంతటఁ జెలువారుచుండ త నవని యదియు సం
క్రాంతపరిపక్వసన్యాసంతవలెక వెలసె, నవ్వపచరులతోడక ౯౪౫

159

క. సరసిజలోచనుఁడగుండు, వగుఁ డంత మహేంద్రశిఖరిపక్షు భుఁ జేరెక
దరువరభూషితమా నగ్గిరిశృంగము నెక్కి విమలకీర్తి నృపుండు తాక. 160

తే దాశరథి యిట్లు లామహేంద్రగిరిశృంగ

మెక్కి యువకూర్చునిబిడమై త యుక్కు మిగిలి

యలరుసంబుధి గాంచె, నాహరివరు లొగి

సహ్యానులయాద్రివరముల త సరగ దాఁటి ౯౭

161

2^క క్రమమున సత్యంతభయంబును కై నను నొసంగునట్టి ధన్యుల మ్రో

1 ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః - అనిమూలము 2 రామా యుద్ధశాం
శ్రేష్ఠః-అనిమూలము

- గుమహాబ్ధిచెంతఁ జేరిరి,, తమఁ బరరంజకులమేటిఁగారఁ దగువృవుఁడున్. ౯౮
- క. అనుజన్ముని, సుగ్రీవుని, వనచరులం గూడి యద్రివర్యము దిగి య
బ్ధిని జూచువేడ్క నతులము, గను జెలఁగు తదీయతటముఁ ధ గడువడిఁ జేరెన్.
- క. అనిశము సహస్రార్థితభం, గనికరధాతోపలతలఁకలితం బగుచున్
బెనురూప మలరఁ దగునా, వననిధితీరమును జేరి ధ వనచరపతితోన్. ౯౯
- క. పలికెను రాముం డిటు లో, జలజాన్తతనూజ! మనము ధ సంద్రముదరిన్
మెలమెల్లనఁ జేరితి మిదె, తలఁ పెయ్యదిమున్ను తోఁచెఁ ధ దగ నిట దానిన్.
- తే మరల నాలోచనము చేయుఁతరుణ మిదియె
నవలితీరంబు గానరా ధ దరయ నింక
జలగుయముగ నదీపతి ధ సాగరంబె
కౌనఁబడియెడు, నుపమశేక యింక దీని ౧౦౧

166

- చ అలవియె కాదు దాఁట బలఁమంతయునున్ మనమున్ పసింపనౌ
జలనిధిచెంతి నిందె, మనఁసైన్యము వారిధి దాఁటి యెట్లా య
వ్వలిదరిఁ జేరుచుం త్రముచు ధ వైశము చేయుట యుక్తమంచు నా
1 యిలనుత దొంగిలింపఁబడి ధ యేగుట విహ్వలచిత్తుడై తగన్ ౧౦౨ 167
- సీ ఆనందమే లేని ధ యామహాబాహుండు రాముండు పలికి సంద్రమును జేరి
యట సైన్యములు విడిఁయంగనౌ నరువా ర్థవిషయమై వనచరఁవిభునిఁగాంచి
పలికె నిట్లని సైన్యములు వేగ నీయబ్ధితటమున విడియంగఁ ధ దగినరీతి
నాజ్ఞచేయుము దీనిఁయవ్వలిదరిఁ జూడనగు నెట్లు లట్టి యాఁహల నొందె
ఆ. వననరంబు గల్గినది యెవ్వఁడే గాని, తనబలంబు విడిచి ధ చనఁగరా దె
చటికినైనఁ బౌరుఁషంబునఁ దగువన, చరులు తిరుగవలయు ధ సరభనమున.
- కవిరాజవిరాజితము —

అరులు నిరంతర ధ మంతరముం గన ధ వయ్యయితావుల నుండు కపీ
శ్వరులు జవంబున ధ వారిలనొయుచు ధ నారలృత్వము లెన్నఁదగున్,
నిరత మటంచును ధ నీంజనేత్రుండు ధ వెమ్మి వచించిన సూర్యజాఁడున్
వరతరుసంయుతఁవార్ధితటంబున ధ వానరసేనల విడియించెన్ ౧౦౩ 169

- 2 తే జలధిచెంత వసించినఁబల మది మాధు
పాండుజలమయి సేరిగుల్కుఁరెంచవజల
నిధివలెన్ భాసెలెన్, గవినిచయ మబ్ధి
తటవనంబులఁ బొంది యున్యగు మలరఁగ ౧౦౪

170

1 సీతాహరణకృతః - అనిమాలము 2 మధుపాండుజల శ్రీహర్షా ద్వితీయ ఇన సాగరః -
అనిమాలము

క వననిధిమవ్వలితీరం, బును జేరం గోరుచు చటః మోదమ్మున నుం
డెను; నావానరు లట దిగు, చునుండుయత్నములఁ బుట్టుఁజుంభధ్వనియన్

చ వననిధిభూరినిస్వనము ధ వారక మించి మహాత్తరంబుగా
వినఁబడె, భాస్కరాత్మజుడఁ బీరుఁడు కావఁగఁ బొల్పుమీఱునా
వనచరసేనయున్ ద్రివిధఁభంగులుగా దిగి రాముకార్యమొ
య్యన నెఱవేఱునట్టి ఘనఁయత్నము నేయఁగ నుండె సంతటన్. ౧౧౦

ఉ వానరసైన్య మయ్యెడఁ, బ్రభంజనధూతతరంగయుక్తమై
గానఁబడంగఁ గాంచుచు నిఁకాముముదంబును బొందె, సంతటన్
దానవసేవితం బవలిత ట్టది యింతటిదూర ముండు నం
చేనరుఁ డైనను దిలఁపఁ నెప్పటి కర్హము గాక యొప్పుచున్. ౧౧౧ 173

క. పరుణావాసంబయి దు, స్తరమయి యత్తోభ్యమగుచుఁ ధ జండ్ గ్రాహో
త్కరమయి సంధ్యల వృద్ధిం, బరఁగుట భీతికరమగుచు ధ వార్ధియుఁ జెలఁగెన్.

సీ. ఘనోఘముల నవ్వఁవిధమున నలరుచు నలలబొంగున నాడుఁనట్లు మెఱసి
చంద్రోదయమున విశాలతలంబును నావరించుచు, ననేకాజ్ఞబింబ
ములు ప్రతిబింబితఁబులు గాఁగఁ జెన్నారి భంగాగ్రములచేత ధ భవ్యఘేన
చందనంబును దీయుఁచందంబునం బొల్చి కళి తనకరములఁ ధ జంధనమును
తే. దిజ్జితంబినులకుఁ బూయుఁతీరునఁ దగఁ, జంధవనమానవేగసంసక్తఘోర
నకృతిమితిమింగిలనుగఁజంబు నగుచు, మణివిభాసురవిషధరఁగణాయుతమయి.

చ. తనరుచు శింశువారముఖఁదారుణసత్వసమన్వితంబునై
కనఁబడుచుం జొరం దగక ధ త్రౌధరసంఘయుతంబునై పథం
బనునది లేక యాసురుల ధ కాకరమై చెలువారుచుండె, న
వ్వనచగు లాగభీరతరఁవార్ధిని జూచి విషాద మొందుచున్ ౧౧౨ 176

నక తరియింప నెట్లులో యని, పరికింపుచు నుండి రంతఁ ధ బవనచలితదు
ర్భరభంగవితతి, నాగ, మ, కరయతముగఁ బొంగి క్రిందుఁగాఁ బడుచుండెన్.

తే రాత్రివేళను శీతకఠప్రభాన్వి
తమయి భాస్వరజలమయి ధ దహనకణము
లెల్ల వ్యాపించియున్నట్లు ధ లెనఁగి కానఁ
బడుచు నుండును, మఱియు నంబరము నట్లై. ౧౧౩ 178

క. సురుచిరహిమజలయుతమై, పరఁగుచు నగ్నికణతుల్యఁభాసురతారో
త్కరకీర్ణంబై మెఱియెను,, సరిదివిభునియందు నాగఁసంతతు లొప్పున్. ౧౧౪

తే. ఆకసంబు మహాహిగఁజాయతంబు
వనధిసురపథముల సురఁవైరు లుండు

* మకరై రాగభంగై శృ విగాఢా వాతలోలితాః-అనిమా.

భయదములు గాఁగ రెండును † బరఁగుచుండు

సతిభయంకరములు రెండు † నరసిచూడ ౧౧౮

180

క. కనుకన్ సంద్రము సురపథమును నన్యోన్యము సమత్వమును బొందుచునుం
డెను గాన వానిభేదము, కనఁబడకయె యుండు, సంతఁ † గడలిజలంబుల్.

చ. కనఁబడె నాకసంబువలె † గంధివలెం గననయ్యె నాకసం

బును గడలిన్ సురత్నములు † పొల్పుగ నుండును దారకాళియుం

గనఁబడునంబరంబునను † గావున నయ్యవి రెండు భేదముం

గనకయె పొల్చె నెవ్విధిని † గాంచిన భేదము గానరాదు నూ! ౧౨౦ 182

సీ నీరదాళిక్రాంతఃనిర్మలాభ్రమునకు భంగమాలాక్రాంతఃవననిధికిని

భేదమే గనరాక † వెలసె, బరస్పరాహతములై యలలు భయంకరముగ

భేరిననాదంబువిధమున మ్రోగుచుండెను, రత్నములు జలంబునువై యఁగఁ

బటునాద మడరంగఁ † బవనాభిహతమయి యేకమా నట్లును † నాకసమున

కుద్గమించెడునట్లు † లుగ్రశోపంబునుగొనియున్నయట్లులు † కనుఁగొనఁబడి

తే సలిసత్వయుతంబయి † శ్వసనజవన

ముత్థితతరంగముల దివి † తొగిని బ్రాకు

నట్లు జల మెల్లఁ గలవిలమై చెలంగ

సతిశయోత్సాహమునఁ గని † రబ్బి గపులు ౧౨౪

188

క వనచగు లూర్కిధ్వనులన్, ఘనముగఁ జేయుచుఁ జలించుఁగతి నున్నవహా
వనధిని దానిం జిత్తంబునఁ గాంచిరి దాటువిషయములను దలఁచుచున్.

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

౫ - వ సర్గము

అథా లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామ నూతడించుట అథా-

క. సేనాపతి నీలుండును, బూనిక రక్షకులు వెలయ † భూచివహాభిన్

గాననగు సౌమ్యతటమున, సేనల విడియించె నీతిఁ † జెలువారంగన్ ౧ 1౭౧

క అంతట మైందద్దివిదులు, పంతంబున నాల్గుదెసలఁ † బరికించుచుఁ గా

సంతయు భయమును సేనాసంతతి పొందనటు తారు † చరియించి తగన్ ౨

క కాపాడుచుండి, రింబుధి,దావున నాసైన్య మెల్లఁ † దమిఁ బొదలంగన్

భూపతితిలకుఁడు రాముఁడు, దావునఁ బార్శ్వమునఁ గొల్చుతమ్మున కనియెన్.

క. జనులూడుచుండు కాళము, చనఁగా శోకంబు గూడఁ † జనునంచు, మహీ

తనయను గానిని నాదగు, ఘనశోకం బట్లు గాక † కడవృద్ధి గనున్ ౪ 1౭8

* సాగరం చాంబరం చేతి నిర్వికేష మదృశ్యత-అనిమా,

చ జనకజఁ దెచ్చునట్టి ఘనశక్తిని గూడియు దుఃఖ మొంద నే
లనియెదవేమో¹ దూరమున ధనాజనకాత్మజ యున్నదంచు నే
గనుటయె లేదు శోకమును ధాంతను రాక్షసుడే హరించె నం
చును వగ నొందలేదు విను! ధూరత నాతనిఁ జంపఁ జాలుదున్. ౮౪ 190

క. వనితను దేనేర్తును నో, యనజా! యాసాధ్వీదా వాయు సునుభవయో
గనిరూఢి నొందకుండఁగఁ, జనుచున్నది వ్యర్థ మనుచుఁజాలిఁ గనియెదన్ 91

చ అని పవమానుఁ గాంచి జనకాత్మజ నాప్రియురా లదెచ్చటం
గనునొ నివాస మప్పటికేఁ ధక్కునఁ జోయియె వీవు మంత నా
వనిత స్పృశించి నన్నును బ్రభంజన! తాఁకుము దాన మేలు గ
ల్లును, సతి చంద్రుఁ జూడఁగను ధగోరిక నేనును జంద్రుఁ గాంచ దా
న నెలఁతఁ గాంచి నట్లగును, ధనాకొఱకై యటు నేయుమీ దయన్ 92

సీ విపులభోగంబుల ధవిడనాడి నావెంట నడవికి వచ్చిన ధయట్టిసాధ్వీ
తను రావణుండు బల్లిని గొనిపోవంగ వానిని గాల్చి నిర్భునుశక్తి
గలదియే యయ్య నశ్మైలమిని గతిగాఁగ నమ్మి హాప్రాణేశ! ధనముఁ గావు
మని యేడ్చినట్టివాఁకృష్ణము నామనంబునఁ, బలువుగ నాటి నిర్భరవిషంబు

తే ద్రావినట్లు మదంగసంతతిని గాల్చు
చున్నయది, మన్నధాగ్ని వియోగదాగు
వులుగఁ దచ్చింతయే జ్వాలవలెఁ జెలంగి
కాల్చుచున్నది రేయుఁబగలు తనువును 93

చ నిను విడనాడి సంగ్రమున ధనేను బరుండెడి నట్లు చేయఁగా
ఘనముగ మండునీవ్వరుండు ధకప్తముమీఁద దహించుఁగాని యిం
తని దహింపలేడు, జనకాత్మజ నేనును నొక్కభూమినే
యనుజ! సమాశ్రయించినటు ధతొగద, యిత్తటి నిట్లానర్చినన్. 94 193

ఆ వగలఁ బొగులుచున్నవాఁడిను గాన నా
ప్రాణములను గావఁ ధబటుతరమగు
సాధనంబె యగును, ధశక్యమా బ్రదుకంగ
విరహ మొందు నాకు ధవేయునేల? 95 194

క. జనకజ జీవించియె యాదనుజపురంబందు నుంటఁ ధదమి వింటిని గా
వున నీళ్లులేనిభూమియుఁ, దనచెంతను సోదకముగ ధధరణి చెలఁగినన్. 195

తే దాని సాయంబునన్ రవంధయు బ్రదుకును
గాంచినట్లుగ నేను జీవించియున్న

* ఏత దే వాసుశోచామి వయోఽస్యా హ్యతివర్తతే-అనిమా.

వాడ, నుశ్రోణి నుత్పుల్లఁ వారిజేక్ష

ణను మహీసుత నాప్రేయఁసిని దగంగ ౧౧౫

186

చ అరుల జయించి యుజ్జ్వలమహామహిమంబున నొప్పులక్ష్య నె
వ్వరునను జూడ సంతసము ఁ వర్ధిలునో యటు లెప్పు చూతునో
నురుచిరబింబతుల్యమగుశుభ్రతరోష్ఠము గల్గి పద్మమ
ట్లరుదుగ నొప్పుభూతనయఁయూన్య మొకించుక వైకి నెత్తుచున్. ౧౨౫

197

తే ఆతురుండు రసాయన ఁ మానుభంగి

నేను నధరామృతం బెప్పు ఁ డానువాడ;

నాతలోదరి గౌగిట ఁ నదుమ నన్నుఁ

బటువులై తాళఫలరీతి ఁ బలసి మఱియు ౧౩౫

198

క. ఒండొంటిఁ గలిసి ప్రీతిని, మెండుగఁ గల్పించు చనులు ఁ మిక్కిలి వగచే
నుండెడునాతనువును దమి, నిండంగా సోకునొక్కొన్ నే నెఱుంగఁ జూచి!

క. నల్లనియపాంగములచే, నుల్లసిలెడు భూమితనయ ఁ యుగ్రదనుజులు
దల్లిల్లిలఁ జుట్టుకొనఁగఁ, దల్లడిలుచుఁ బలిగ నేను ఁ దనకుండంగన్ ౧౪౫

ఆ నాధహీనమాడ్కి ఁ నవయుచున్నది గదా, కాచుదిక్కు లేక, ఁ కంజనేత్ర
జనకరాజపుత్రి ఁ సాధ్వీ నాకును దశ,రథునికోడలునయి ఁ రక్కసు లొగి.

స. తనుఁ జుట్టుకొనఁగ వారలకును జిక్కి కృశించెడుఁ గద, ఁ కువలయహితురే
ఖనియతిని శరత్కాలంబున నీలాశ్రములఁ ద్రోసి ఁ పొంగెడు కాంక్షన్.

క వెలువడుగతి నాసీతయుఁ, గలఁవఁగరానట్టి దనుజగణముల నెల్లన్
బలువిడిని ద్రోసివుచ్చుచు, నిలుచునొ నాయెదుట నెపుడు ఁ నెమ్మి చెలంగన్

క. జనకజన్మభావముననే, తను దేహయె దేశకాలతత్వములు మా
ఱినతఱి సుపవానమునను, ఘనశోకమునను గృశించి ఁ కడుఁ బడలుఁ జూచి!

క దనుజేంద్రుడైన రావణు,ఘనవత్సంబున శిలీముఖము నాటి మహీ
తనయ నదెప్పుడు నేఁ దోడ్కొని రాఁగలనో యదెప్పుడు వగ లడఁగునో

క. సురకన్యఁ బోలునతి యా, ధరణిజ సోత్కంఠ యెప్పు ఁ దగ నామెడ నా
దరమునఁ గౌగిటఁ జేర్చుచుఁ, బరమానందాశ్రవులను ఁ ద్వరగ విడుచునో.

క. తరుణీవిరహజమ్మై భీ,కరమగు నీవగను నల్లఁగా మాసినయం
బరమును విడుచువిధంబునఁ, ద్వరపడి విడువంగఁ దగినతరుణ మది యెదో

చ. అని సతిఁ గూర్చి సూక్ష్మమతి ఁ యయ్యును దా విలపించుచుండఁగా
వనజహితుం డహస్సు చన ఁ భాసురకాంతులు చల్లనౌట నొ
య్యనఁ జనె నస్తైలమున, ఁ కంఠట లక్ష్మణుఁ డూఱడింప నా

* స్వభావతనుకా మానం శోకే నా నశనేన చ, భూయ స్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్య
యాత్ - అనిమా.

వనరుహపత్రనేత్ర బహుభంగుల నెంచుచు దుఃఖతప్రుడ
య్యను దగ సంధ్యవారైను రఘూత్తముఁ డెంతయు భక్తిమీఱఁగఁ. ౨3
ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬ - వ సర్గము.

అంశా లంకయందు రావణుడు మంత్రులతో నానందించుట అంశా

చ. సురపశిత్రుల్యవిక్రముఁడు † శూరవరేణ్యుఁడునై మహాత్ముఁడౌ
మరుదధిరాధనందనుఁ డిమాచుషభీతిదకార్య మాత్మపూ
ర్వరమునఁ జేసిపోవఁ గని † రావణుఁ డెంతయు సిగ్గు నొందుచున్
శిరమును సుంత వంచి యటఁ † జేసినమంత్రులతోడ నిట్లునున్ ౨౪ 209

క. వనచరమాత్రుండగు నా, హనుమంతుఁడు దుష్పరిధర్ష † మై తగు నాప
త్తనమును లక్ష్యము చేయక, తనదైర్యముమీఱఁ జొచ్చి † తాఁ గనె సీతన్

సీ చైత్యంబునాఁబడునమధికప్రాసాద మవనిపైఁ బడియెను, † నాసురవరు
లెందఱో హతులైరి † మూలంక యంతయుఁ గలఁపంగఁబడియె నొక్కకపిచేత,
నిఁకమీఁదఁ జేయంగ † నేది యుక్తంబగు? మనకెల్ల శుభమేది? † యెవరుపంగఁ
జక్కఁగా ఫలియించునతాఁర్య మెయ్యది? పలుకుఁడీ! చేసెన † భద్రమెల్లఁ

తే గలుగుఁ గావుత మీకును, † బలయుతుండ
వైన నీకేల మంత్రమం † చనెదరేమొ?
† చిత్తబలమునఁ దగుయోగఁ సిద్ధు లండు,
విజయమూలము మంత్రమె † వెలయు ననుచు ౨౫ 211

క. కనుకనె బలయుతులారా! మనుజేంద్రునివిషయముననె † మంత్రము చేయం
గను గోరుచున్న వాఁడను, వివఁడీ లోకమునఁ గనఁ ద్రివిధముగఁ బురుషుల్.

తే ఉత్తములు మధ్యమాధము † లొప్పచుండు
వార లందఱుఁ గలిసియె † వఱలుచుంటఁ
దెలియసాధ్యముగాదు వాఁరలగుణముల
దోషములఁ గాన నేఁ దెల్పుదుచు గ్రచుముగ, ౨౬ 213

సీ మంత్రనిర్ణయమున † మంత్రుల నిపుణులస్వహితకాంక్షులఁ గాని † స్వనుభదుఃఖ
సనుభాగులై నట్టి † న్ములను గాని హితమును గోరెడి స్వబాంధవులఁ గాని
కూడి యాలోచించి † కోరి చేయందగు కార్యము నడపుచుఁ † గడఁగి దైవ
మునునమ్మియుండునో † చునుదురుత్తముఁడనియాతని, నొకఁడెతా † నగుచుఁ గార్య

తే మును దలంచుచు నొక్కఁడె † మననుకొలఁది
దైవమును నాశ్రయించుచు † దగినకార్య

* మంత్రములం హి విజయం ప్రాచీన రార్యా మనీషిణః-అనియూ.

మును నొనర్చునొ యెవ్వఁ డాతనిని మధ్య

ముఁడని పలుకుదు రాద్యతా ♦ మునులు తెలిసి. ౯౫

214

చ పురుషుఁ డెవండు దోషముల ♦ భూరిగుణంబుల నిశ్చయింప కా

పరముని నాశ్రయింపకయె ♦ పట్టినకార్యముఁ జేయువాఁడ నం

చరయక పల్కి కార్యమును ♦ సంతయుఁ డీర్ప కువేక్ష చేయునో

ధర సధముం డటం ద్రతనిఁ ♦ దత్త్య మెఱింగినపెద్ద లందఱు ౧౦౫ 215

క పురుషు లిటు మూఁడువిధములఁ, బరిగణితులై యైనయట్లు ♦ పరిగణితములౌ

ధర మంత్రములు నటంచని, యరయందగుఁ జెప్పువాఁడ ♦ నవానిగతుల్.

తే మంత్రు లందఱుఁ గడు నైకమత్య మొంది

శాస్త్రమునుదృష్టిఁ గూడి యాసక్తితోడ

మంత్రమును దేని నెంతు రామంత్ర ముత్త

మంబని తలంపఁబడు మహామహులచేత ౧౨౫

217

తే. కార్యనిర్ణయవిషయమై ♦ కడఁగి మొదట

మంత్రు లన్యోన్యభేదముల్ ♦ మతములందుఁ

గలిగి తుద కైకమత్యంబు ♦ పొలయఁగూర్చు

రట్టిమంత్రము మధ్యను ♦ చునఁగఁబడును. ౧౩౫

218

తే సచివు లందఱు తమభావ ♦ మచల మనుచు

దాని సాధింపఁ బూని వాదమును జేయు

చుందురో యైకమత్యంబు ♦ నొందుకోర్కి

యైన లేకుండునో యది ♦ యధమ మంధ్రు ౧౪౫

219

క. మతిమంత్రులై న మీరు ని,యతిమీఱఁగఁ జక్క నెంచి ♦ యత్కుత్తమమై

హీతమగుకార్య మిదంచని గతసంశయ్యలై యెఱింగి ♦ కడుఁ బూనికళో.

తే నిశ్చయింపుఁడు తద్రీతి ♦ నేచు జేయఁ

దగినవాఁడను, మనకు మంత్ర విఁక నేల

మునిఁగిపోయిన దేమున్న ♦ దనెదిరేమొ?

వేలకొఁదిని వనచరవీరు లుండ ౧౬

221

క మనపురముఁ జాట్టుముట్టఁగఁ, జనుదేరంగిలఁడు రామచంద్రుఁ డిటుకు, ని

వ్వసధిని దాఁటి యడెట్టులు, చనుదేఁగఁగఁ డందురేమొ? ♦ సహజయతుండై

చ వనచరులును సుగ్రీవుఁడు, తనవెంటఁ రాఁగ సహజధైర్యము మెఱయక

వసధిని నెండించియె యింక నితరపథములనొ సుఖముఁగఁ దరియింపుక.

క అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది, పని యిది నేఁ జెప్పినట్లై ♦ ఫలియింపఁగఁ బ

త్తనమును వానరవీరులు, చనుదెంచియె యడ్డుపెట్టుచందము గలుగక. ౧౭౫

* సమస్త ముచ్చోషయతివీర్య జాన్య త్కరోతివా-అనియా అన్య త్నేతుబంధాదికం వా కరోతితి-అనివ్యాఖ్య

క పురమును నై న్యంబుల నెక్కురణిని గీడొందకుండఁ దగ్గు
బరికింపుఁ డట్టియూహల, సరగున మీరెల్ల యు క్తిదత్తులు గానఁ . ౧౯

ఆటవ సర్గము సంపూర్ణము.

2 - వ సర్గము.

— శ్లోక మం త్రులు రావణాసురుని దొంగడుట శ్లోక —

చ దనుజవిభుండు రావణుఁ డుదగ్రబలుం డీటు పల్కఁగా బలం
బునఁ దగునానురుల్ సుమతిఃపూర్ణులు గామిని నీతిబాహ్యులై
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి రిపుదర్ప మెఱుంగక యంజలుల్ తగం
బొనరిచి యాత్మ పక్షమును ద బూని వచించిరి పొంగు నేడ్కలన్. ౧౫ 226

తే. రాజ! పట్టసశ్రులముల్ ద భ్రాజమాన, పరిఘయష్టులు శక్తులు ద సరఁగుచుండఁ
జాలసై న్యము నున కుండ ద నేల యీవి, పాద మొందఁగ నీకిట ద శత్రుహరణ!.

ఉ సేనలు నీకు నేల? యని ద సేయఁగ నొక్కఁడ వీవు చాలవే?
దానవనాథ! భోగపతి! దాపున యుద్ధము సల్పి సర్పసం
తానము గెల్పి తీవు మును ద దర్పకవైరినివాసభూమియా
యాగవర్యశృంగమున ద యక్షసమూహము లెల్లఁ గొల్పఁగన్ 3౫ 228

క అలరారు కుబేరునితో, గలహం బొనరించి దేవ! కాండము మెచ్చన్
బలమున లోఁబడునటు లు, జ్వలకౌర్యా! చేసికొంటి ద త్తణమాత్రమునన్.

చ. ధనపతి యాతఁడీకునకుఁ ద దస్తయు మిత్రుఁ డటంచు నెన్నికం
గనుచును లోకపాలుఁడయి ద గాఢబలుండయి యొప్పుచుండ నా
తనిఁ గడురోష మూని స్రవి! దారణఁడుండు జయించి తీవు, య
క్షనికరమున్ వధించి కడఁకం గొని కొందఱఁ బట్టి యేఁచుచున్. ౫౫ 230

క కారాబద్ధులఁ జేయుచు, నీరసమునఁ గలఁచి వుచ్చి ద యీవుష్మకమున్
గోరిక శివగిరినుండి వి, హార్యము తెచ్చి తీ వ! హార్యబలమునన్. ౬ 231

క. దనుజేంద్రుఁడైన మయుఁ డే, పునఁ బొల్పెడు నిన్నుఁ గాంచి ద భూరిభయంబుం
గని మైత్రిఁ గోరి భార్యగఁ, దనతనము నొసంగె నీకు ద దానవనాథా! 2

సీ. వీర్యంబునక విజ్ఞునిఁగుచు నెవ్వరికైన జయింపంగ ద నలవిగాక
తనరారుమధువను! దనుజుండు నీసహజాతయా కుంభీన! నకు సుఖంబుఁ
గల్పించువాఁడు సం! గరమున నీకును వశుఁడయ్యె, బాతాళ! వాసులైన
శంఖవాసుకులఁ దక్షకునిని జటినిని గెలిచి వారల స్వవ! శును జేసి

ణే కొంటి వోదీర్చ బాహూ! య! శుంరకౌర్మ!
యరిసిషూదన! చూర్ణిక్ష్మ! తాంగు లయ్యె

మరల లేవంగ బ్రహ్మచే * మహితవరము

లంది యడయులయి బలాహార్యు లగుచు ౯

238

క. అతిశౌర్యంబున నిర్జర, వితతిని భయమందఁ జేయు*వీరులు నగు ను

ధృతకాలకేయదనుజు ల, హితులయి తమబలము నెఱిపి * యేకాబ్ద మొగి.

క అని చేసి నీకు వశులై, రస నీ కేటి కింక భీతి, * యనులేశ్వర! యెం

దును జూడరాని మాయలఁ, బనివడి నేర్పితివి పెక్కు*భంగులు గాఁగఁ ౧౧

క. [బలయుతుల లోకపాలురఁ, గలహంబునఁ గ్రోధ మొప్పు*గా నోడింపం

గలిగితివి శక్రుఁ గూడం, గలన జయించితివి పొల్పు*గా స్వర్గమునఁ] 236

క కరితురగరధపదాతులఁ, బరఁగెడుశూరులను భీమ*బలసంయుతులఁ

వరుణునితనయుల సంగర, ధరణిఁ గెల్పితివి నీ పు*దారభుజాధ్యా! ౧౨ 237

నీ కాలదండమె భయం*కరమగు మొసలి* శాల్మలిప్రముఖశ*స్త్రములె వృక్ష

ములుగాఁగఁ గాలుని*బలుపాశమే సహ త్రరతరంగాలిగాఁ * దవనతనయ

భటులెనాగములుగఁ*బరంగు నాయమసైన్యసాగరమును జొచ్చి*సంగరమున

యముఁ బాఁడదొలి జయంబును గొంటి, వాకదనంబున నెలోక*గణము లెల్ల

ఆ. వడఁకె గాదె! యింద్రు*పంటి విక్రమశాలు, రగుచు వీరులై న * యవనిపతులు

ధరణి నెల్ల భూరి*తరువుల మాడ్కిని, నిండియుండి రమల*నీతివిదులు ౧౩

తే. శౌర్యమున, సద్గణమున, ను*త్సాహమందు

ననిని రాముఁడు వారిలో*న నెఱికిని

సముఁడు కాఁడు, మహీపాల! * త్కృపతులను

బరమదుర్జయులను నీవు * బవరమందు ౧౪

239

క ధరణికి బలియిచ్చితి వింక, ధరణిశుం డీతఁ డెంత? * తత్తటపడ కో

సురవైరినాధ! యండుము, పరిశ్రమము నీకు నేల? * స్లవగాఁభులఁ ౧౫

ఆ అతులబాహుఁడైన * యాయింద్రుఁడై త్రొక్కఁడఁగి చంపఁగల్గు; * నాతఁ డీశు

గుఱిచి యజ్ఞ మొందు * కోరిక నత్యుత్తమము నొనర్చి దుర్లభ*మగు వరము

నీ. పరశివుకరుణచే * బడసెను గద? మఱిశక్తి, తోమర, మిఁ*సంకులమయి

కీర్తాంత్రశైవాల*కీర్ణమై మదగజకచ్చననిబిడమై * కన్రుతురగ

మండుకనంతతి * నిండి రుద్రాదిత్యభీకర గ్రాహని*బిడము నగుచు

మఱియు మరుద్వసు*మహితోరగంబయి హస్త్యశ్వరధజలం*బయి పదాతి

తే పులినతలసంకులంబయి * భూరిజలధి

వలె భయంకరమయి యున్న * వాసపుబల

మునఁ బ్రవేశించి యింద్రుఁడై * కొని మరలను

గలవిలంపడఁ జేసి లం*కకును దెచ్చె ౨౧

242

- క పరమేష్ఠియానతిః శంభరవృత్తులః జంపినట్టివానవు నీవు
గరుణించి విడువ దేవో, త్వరమందితుఁ డగుచుఁ జొచ్చెఁ ♦ గాదె' దివంబుఁ.
- చ తనయుని నట్టి హారవరు ♦ దర్పనమగ్రునిఁ బోరి కంపుమా
వనచరసేనతోడ రఘువర్షుని రూపజింఁచు త్సుద్రుఁడౌ
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ♦ వచ్చి తటాలున నిట్టియాపదం
బొనరఁగఁ జేసె దాన వగఁ ♦ బూనఁగ నేల సురారిపూజితా' ౨౪ 244
- ¹తే దాని నీమది నెంతమాత్రంబు నునుప
వలదు రాముని జంపంగఁ ♦ గలవు నీవు
శౌర్యమున బాహుబలమున ♦ సాటికాఁడు
నీకు రాముఁడు తలఁపుమా! ♦ నీమనమున ౨౪౫ 245

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము

౮ - వ సర్గము

శ్రీమహాభారతము ప్రహస్తాదులు తమతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పుట

- క అని రంత నీలజలదం, బననొప్పెడు రూపమలర ♦ నాహవశూరుం
డును సేనాధీశుఁడునయి, తనరుప్రమాన్తుండు వలికెఁ ♦ దిగ నంజలితోఁ. ౧
- క మరదానవగంధర్వులు, సురగపిశాచములు వత్సు ♦ లొక్కరు నిను సం
గరమున మార్గొనఁ జాలరు, హరులన నిక నెంత? దానవాధిప! నీకుఁ.
- క మన మెల్లఁ బ్రమత్తులమై, మన కే మిఁక భయ మటంచు ♦ మది నమ్మిక నుం
డినతటి హనుమంతుం డిటఁ, జనుదెంచి పరాక్రమంబు ♦ నలిపి కపటియై ౨౫
- తే. మనల వంచించి పోయె నోదనుజనాధ! |
యల్లె లేకున్న నేను బ్రాణాలిఁ దాల్చి
యుండ నావానరుం డిట ♦ నుండి బ్రదికి
యెట్లు పోనేర్చు? నాశేక్తి ♦ యెఱుఁగుదు గద! 3 249
- క ²వననిధిపర్యంతంబుగఁ, గనుపట్టెడు భూమిఁ గల్లుఁత్రోధరములయం
డును వనములందుఁ గల యా, వనచరులం జంపువాఁడ ♦ భవదాజ్ఞయయేఁ.
- చ పురమును గొచుచుండెదను ♦ బూనిక నే నికమిఁద, నీకు నా
తరుణిని దెచ్చినందులకు ♦ దావరమైనమహాపరాధ మె
వ్వరునను వానరోత్రములవంక భయం బిడఁ జాలకుండెడుఁ
గరము ప్రమోదముం గనుచుఁ ♦ గాలము పుచ్చుము దానవేశ్వరా! ౫ 251

1 హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవమ్-అనియూ ఇటఁ దృతీయచతుర్థచరి
ణముల నధికముగా రావణునివర్ణనము చేర్చబడుట ప్రకృతార్థమొకమని యూహింపఁదగు 2 కరో
హ్యవానరాం భూమి మాజ్ఞాపయతు మా భవా-అనియూ

చ. అన విని దుర్ముఖుం డనెడు నట్టి సురారి మహాగ్రహంబునన్
 వనచరు డొక్కరుం డిటకు * వచ్చి తిరస్కరణంబు నిట్లుగా
 మనకును గల్గె జేసె నిదిమాత్రము నై పరరాదు లంకనున్
 దనుజవరేంద్రసాధమును * దా నవమానము నొందఁ జేసెఁగా ౬౪ 252

తే. అంతఁ బోవక శ్రీమంతుఁడైన విభుని
 నవమతింగనఁ బల్కె నీయది తమింపఁ
 దగదు సుంతయుఁ గాన నిత్రతీని నేనొ
 కడనె చని వానరావళి * గడుభయమున. 2౪ 253

చ. వననిధిఁ జొచ్చినన్ నభము * వారక దూతిన నాగభూమికిం
 జని యట దాఁగినన్ బ్రబలశౌర్యము పూని వధించి వత్తునం
 చనియె, మహాబలుండగుచు * నదృశశక్తిని వెల్లుచున్న యా
 దనుజుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడు నితాంతము కోపరసంబు పొంగఁగన్ ౮౪ 254

తే. ఘోరమై మాంసశోణితసారభూషి
 తమగువరిఘంబుఁ గైకొని * తా వచించె,
 ననుజనుగ్రీవయుతుఁడయి * యాదశరథ
 తనయుఁ డుండంగ నానిశాతగుణుండు. ౯ 255

క. మనవురికి భీతితో వచ్చినదీనుండైన హనుమఁచేత నయినదే
 మని యుగ్గడించఁదగు నాతనితో మన కేమిఫలము * దయ కన్పఁ డగున్.

చ. కనుకనె నే నొకండనె నికామజవంబునఁ బోయి లక్ష్మణున్
 వనచరనాథుఁ గూడి తగువానిని రాముని సీమహాయుధం
 బున వధియించి వానరులఁ * బొంకము మాపియె వచ్చెదం జమీ!
 దనుజవిభూ! మఱొక్కనుడి * తప్పక చెప్పెద నాలకింపుమా! ౧౧ 257

సీ. నాపల్కు నుచితమైనన్ గ్రహియింపు ముపాయకులెడఁ జేతాఁబగఱ నెల్ల
 నప్రమత్తుండియనియందునుజయించుఁ గమహపులు భయంకరతనులును
 శూటలు భీమదృష్టులు సగు రాక్షసుల్ నిశ్చితస్వాంతులై * నిర్భయముగ,
 వేలకొలదిగా * విమలమానవరూపములఁ దాల్చి యారామమూర్తికడకు

ఆ. సంభ్రమంబు లేక * సరగునఁ జని, రాముఁ
 గని సహోదరుండు * త్రొవతియును
 నైన భరతుఁ డనుపఁగా నిటకే మెల్ల
 వచ్చితిమి, మహాత్మా! * సచ్చరిత్ర! ౧౨౪ 258

క. మరలి పురంబును జేరెడు, తరుణం బిది వచ్చె వేగ * దయచేయఁ దగున్
 బరమాదృతి! ననఁదగు, భూవరు డంతట నేన విడిచి * వైశ్రమ పోవున్.

చ. మన మిటనుండి శౌరముల ♦ మర్దనశక్తిని మించుశక్తులకొ
 ఘనగదలకొ శరావళిని ♦ గార్హకఖడ్గములకొ ధరించి వే
 చనుదము, వ్యోమమార్గమున ♦ సంఘముగా నిలుచుండి భీమశ
 త్రునిచయవృష్టిఁ బ్రస్తరవిఠానపువృష్టి నిగుడ్చి శూరతకొ. ౧౬౫ 260
 క వనచరుల వారి నందఱు, జనజేయుద మల్లధర్మునదనంబునకుకొ,
 మనపన్నినకృత్రిమమును, గనఁజాలక నమ్మినంత ♦ త్కృపాలసుతులొ ౧౭౫
 ఆ నీతిమాలి వార ♦ లాతఱిఁ దప్పక, ప్రాణములను విడువరాక తప్ప,
 దనియెఁ గుంభకర్ణునాత్మజుండును వీరు, డానికుంభుఁ డాగ్రహమ్ము పొంగ
 క తనవీర్యము గన్నడ ని, ట్లనియెను రావణుని గాంచి, ♦ యందఱు మీరిం
 దు నిలిచి రావణుతో నే, పనిచేయక యుండు గాక ♦ పనిపూని యింకొ
 క చని నే నొక్కడనే రా,ముని లక్ష్యణ వనచరాళిముఖ్యుని సుగ్రీ
 వుని మానుమంతునిఁ దక్కిన, వనచరుల వధించి వేగ ♦ వత్తుం జుండీ! ౨౦౫
 క. అని పలికె, నంతఁ బర్వత,తనుఁడై తగు వజ్రహనుఁడు ♦ తా నాలుకచే
 తను నోరు నాఁకినాచుకొ, దనుజేంద్రాదులను జూచి ♦ త్వర నిట్లనియెకొ
 క మీరెల్ల విగతసంభ్రము, లై రహి నేవచ్చఁగొని పనుల ♦ నాత్మహితములం
 గోరి యొనరించుచుండుం, డే రయమున నొకఁడ నేగి ♦ యెల్లరఁ గవులకొ
 క. తినివైచెద నిశ్చింతలఁ, గనుమనముల మీర లెల్లఁ ♦ గని మధురూపం
 బున నలరుచుదవ్యమును నే,వునఁ ద్రావుచు న్వస్థులగుచుఁ ♦ బొంగెడువేడ్కకొ.
 తే ఆడుచుందురు గాక సహాయతఁ జని
 వనచరాధిపు లక్ష్యణ ♦ హనుమ వంగ
 దునిని రణదుర్జయుని రాఘవునిని జంపి
 వచ్చెదను జూడుండీ! యనె ♦ బరచసమున ౨౮ 2౦8

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౯ - వ సర్గము

అఖిల మంత్రులందఱు యుద్ధమును గోర విభీషణుఁడు వెదని నీతి చెప్పట అఖిల-
 నీ లంత నికుంభుఁ డత్యంతబలుండగు సూర్యశత్రుఁడు రథఁనుండు యజ్ఞ
 హుండును, సుప్తస్నుకుండును హాపార్శ్వవైడును మహాదరుఁడు ♦ దనుజవరుఁడు
 దుర్ధరుఁ డగ్ని కేతుండును రశ్మి కేతుఁడు మహాబలశాలి ♦ కడిది తేజ
 మునఁ గ్రాలురావణుఁతనయుఁ డయ్యింద్రజిత్తును బ్రహస్తుండును ♦ ఘనబలుండగు
 వజ్రదంష్ట్రుఁడు నట్టి వాఁడువిరూపాక్షుఁ డట్టి ధూమ్రాక్షుండు ♦ సతిబలులగు
 తే. నట్టి యతికాయదుర్ముఖు ♦ లనెడివీర
 దనుజు లందఱు పరిఘంబులను మహోగ్ర

ప్రధానః పరిహా న్యక్తం జిహ్వాయా వాక్య ముబ్రవీత్ - అనిమా

పట్టనంబుల శక్తులఁ ♦ బ్రాసశౌల

ములఁ బరశ్వధములఁ బూని ♦ ఒలము మెఱయ 34

269

చ శరములఁ జాపవర్షముల ♦ శాతమహా త్తరిఖడ్గసంతతిం

గరములఁ దాల్చి తేజములు ♦ గ్రాలఁగ రావణుఁ గాంచి కోపసం

భరితమనంబు లొప్ప నిటు ♦ పల్కిరి రాముని లక్ష్మణుఁ గపి

శ్వరుఁ బురి నేచినట్టి వనఁచారిని నీచుచి వాయునందనుఁ ౬

270

క. చని యిపుడె చంపిన త్తము,, అని పలుకుచు నాయుధాళి ♦ నందుకొనుచు నుం
డిన యలదనుజుల నిల్పుచు, వినయమునం గూరుచుండఁ ♦ బెట్టి నయమునకొ,

చ కరములు దోయిలించి దశఁకంఠునిఁ గాంచి వచించె; ¹నాయనా!

నిరుపమసామదానములు ♦ నేర్పగుభేదమునాఁ జెలంగు ము

వ్వరుసల నీయుపాయములఁభంగి లభింప నశక్యమాపనిక

బరుషతఁ బూని చేయుటకుఁ ♦ బాత్రములొసరుయంబులకా మహా

పురుషులు చెప్పినార లవి ♦ పోలునటంచు వచించి రార్యులుకా ౮

272

సీసమాలిక ---

²మన మింక సామాదులను బ్రయోగింపమి దండనంబున కిదిఁతఱియె గాదు
పగవాఁడు దండ్రిఁ డెఁపుగిదిని గాఁడు రాక్షసనాథ! విషయసంఘనక్తులగుచు
బ్రజ్ఞయె లేకున్నఁవారియందును విరక్తులయందు నామంతఁబలసమాప
హృతులయందును లక్ష్మి ♦ యెల్లదైవప్రాతికూల్యమునం బోషఁ ♦ గొంతుచున్న

వారియందును మఱి ♦ బాలునియందు వృద్ధునియందు దీర్ఘరోఁగునిపయిఁ దన
దాయచే బలిమిమైఁ ♦ దఱునుంగఁ బడినట్టివానియందును భీరుఁడైనవాని
యందును భీరుకుఁడౌజనునందును లుబ్ధకునందును ♦ లుబ్ధజనని

యందు విరక్తునియందుఁ గ్రాశ్మతునందు విషయాభిలాషుల ♦ వెలయువాని

యందు దేవబ్రాహ్మణాళినిదకునందు బహుచి త్రయంత్రుడై ♦ పరఁగువాని

యందును దైవోపహతకునియందును దైవచింతకుఁడయి ♦ తనరువాని

యందు దుర్భిక్షముల్ ♦ న్వసనముల్ బాధింప నడలెడునబలునియందునొకని

యాదేశముననున్నయాయుద్రునియందును బహుశత్రుయుతుండగువానియందు

1 అపూర్వపాత్రై శ్రీభి స్తాతి-అనిమా 2 ప్రమత్తే స్వభియు క్షేమ దైవేన ప్రహృతేషువ,
విక్రమా స్తాత సిద్ధంతి పరీక్ష్య విధినా క్షరా-అనిమా ఈశ్లోకమునఁ బ్రతిపదమున కిరము
తెనుఁగునఁ జేర్చకున్నఁ దేటగ దోఁకపడదను నూహచే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల సీసీమా
లికయందు ననువదింపఁబడినది ఎట్లన ప్రమత్తేషు అనవధా నేషువిషయానైవ్యేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.
ఈయర్థమును దెనిఁగింపక ప్రమత్తునియందన్న నేమిబోధపడును కాఁబట్టి యాయర్థమంతయుఁ
తెనుఁగున నిమిడియున్నదని యెఱుంగవలయు

సత్యధర్మంబులనంగతి విడచిన యాదుష్టునందు నయ్యైవిధముల
 నీతిశాస్త్రక్రమం ♦ బేతటి నై నను దప్పుకుండంగ సత్యధర్మమున వెలయు
 నట్టిమంత్రులతోడ ♦ నాలోచనము సేసి తనవిక్రమము చూపఁదగునునదియె
 ఫలియించుఁ బూర్వోక్తప్రధతుల్ గలవారితోడ సంధియెచ్చేయఁగూడదితర
 ఆ. రిపులతోడ దండఁగీతులు నుపయోగఁపఱుపఁ గూడ దవి ♦ ఫలము నొందఁ
 జాలవనుచుఁ బల్కి ♦ నచిపుటఁ గాంచి యిట్లనియె నీతిశాస్త్రమును దలఁచుచు
 క. వినఁ డప్రసత్తు విజగీ, ముని, సుస్థిరబలుని, పిజితశూరుని జితరో
 ముని సప్రధర్ష రాముని, నని మార్కొనఁ గోగెడరొణా ♦ యాత్మల మీరున్.
 క. 'హనుమయును నదనదీనా, ఘని ఘోరాకృతిని భూరితోయధి నవలీ
 లను దాఁటి దుష్కరంబగు, ననినొనరిచెఁ దలఁచునట్టి' పనియే యిదియన్
 చ. దనుజవరేణ్యులార! బలధర్మము లత్యధికంబులై తగం
 గనఁబడువై రులందు, నని ♦ గన్గొన కయ్యవి యల్పముల్ గదా
 యనుచుఁ దటాలునం బలుక ♦ నర్హమె మీకు యశస్వియైన రా
 మునిసతి రావణుండు మునుముందుగ బల్కిని దెచ్చినాఁడుగా ౧౨ 276
 తే. ఆజనస్థానముననుండి ♦ యవహరించి, యతని కపకృతి జేసె నీయసురపతియె
 కాని రాముఁ డొనర్చిన ♦ కార్యమెద్ది, ఖరముఖులఁ జంప లేననెదరొణామీరు
 మ. ఖరుఁడే ముందుగ న్యాయమార్గమును దాఁ ♦ గానంగలే కాతనిన్
 మరణం బొందఁగఁ జేయఁ బోవ ననిలో ♦ మార్కొన్నవై రెన్ వధిం
 చె తయంబొప్ప రఘూవహుండు కలదే ♦ చింతింప దోషం బిదె
 వ్వరున్, బ్రాణులు ప్రాణరక్షణ మొనర్పం బాడియానే కదా! ౧౩ 278
 క. అవకారం బొనరించిన, నృపతికళత్రాపహరణఁమే యనుచితి మ
 ట్లు పరశ్రీనంస్పర్శన, మఁకీర్తిం గల్గఁజేయు ♦ నాయువు నణఁచుక. ౧౪ 279
 క. ధనమును ఊయింపఁజేయును, ఘనపాపరావతారఁకల్ప వృగు దీ
 నిని బట్టి చూడ మనకున్, జనకజవలన్ భయంబు ♦ నమకురు మిగులన్
 క. తరుణిం బల్కిన్ దెచ్చుట, పరికింపఁగ ముగిసె నింకఁ ♦ నవ్వరపడి యామెన్
 మరలన్ విడువన్ వలయును, బరమపదార్థంబు విడువఁ ♦ బాడియె' యన్నన్

1 కృతం హనుమతౌ కర్ష దుష్కరం తక్మయేతవా-అనిమా 2 ఖరపథ ఏవ ప్రథమాపరాధ
 ఇత్యాశం క్యాహ-అనివ్యాఖ్య దీనినిట చెనుఁగునఁజేర్చకపోయినవో సంబంధముచెడును ఖరుని
 జంపుట రాక్షసాపకారము కా దాయను ప్రశ్నమేలేనపుడు “ఖరో మద్యతివృత్తస్తు రామేణనిహ
 తో రణే” అనునది యసందర్భముగాఁ దోఁచును కాన వ్యాఖ్యకర్తలు సంబంధమును గల్పించుట
 వాల్మీకిభావవిరుద్ధముకాదు వాల్మీకిహృదయము వారికిఁ దెలిసిన జ్ఞితరులకుఁ దెలియదు మూలము
 పైన నీయశ్శముచేసికొని తోచినట్లు తెనిగించినవో నది వాల్మీకిభావము కాదని యెవరైన నాత్మే
 పించినపు డాకాశమును జూడఁపలసినచ్చును

క కలహము గల్పించెడునే, బలవద్యత్నమును జేసి * ఫలము గనఁగ నె
ట్టులగున్, విక్రమధర్మంబులఁ దగు శ్రీ రాముఁ డట్టి భూపాలకుఁడౌ ౧౬॥

తే నిష్ఫలంబగువై రంబు * నిర్నిమిత్త
మిట్లు కల్పించుకొనుటయె * యెన్న యుక్త
మెంతమాత్రము గాదు వే * యింతి నతని

కిచ్చివేయుము నీతికి * హిత మిది యగు ౧౭ 283

క. కరిహయబహురత్నంబుల, నెరసిన లంకాపుర మిది * నృపతియు బాణి*
త్తురముల విదళింపక యుం,డ రమణి నాతని కొనంగు * న్యాయము మీఱన్.

ఆ అప్రధర్షమైన * యాకపివాహిని, ఘోరభంగిమీఱఁ * గూడి వచ్చి
మనపురంబుఁ జట్టుకొనక పూర్వమె నీత, రామునకు నొసంగు * రాక్షసేశ!

క. రామునిప్రియపత్నిని నా, భూమిజఁ గొనిపోయి మనమె * పోల నొసఁగమే
నీమనలరక నశించును, రామునిచేఁ బడుదు దుగ్ర*రాక్షసు లెల్లఁ. ౨౦ 286

1 తే, తోడఁబుట్టినవాఁడవు * గూడి దిట్టి
పని యటంచుఁ బ్రసన్నత * గనుట కేను
బ్రాహ్మణము చేయువాఁడ నా*పలుకొనర్చు
హితము పథ్యమునగుమాట * నేఁ బలికెద. ౨౧॥

287

2 తీ పనిత నాతని కిమ్ము, * బాహుజతనయుండు శరదుగ్ర భాసుని*కిరణిభము
లై దృఢంబులునున * వాగ్రపుంఖంబులు నయి యమోఘములగు*నాశుగముల
నీమీఁద వై చుచు * నినుఁ జంపఁబూనును గాన రామున కిమ్ము * కాంత నీవు
ధర్మసుఖంబులఁ * దా నాశనముచేయు నాగ్రహంబును వీడి * యతులసుఖము

ఆ యశము వృద్ధిజేయు * నట్టిధర్మముఁ గొను
సుప్రసన్నుఁడవయి * సారిది నేను
బల్కినట్లు నేను * బంధువుత్రాన్వీతు

లమయి బ్రదికియుందు*ము మహి మనము ౨౩ 288

క కనుకక జానకి చిమ్మా*, యనుచు విభీషణుఁడు పల్కు * నాదనుజేశుం
డనుజో క్తిని విని యందఱ, ననిపి నిజావాసమునకు * నరిగెం దానుక ౨౪
తోమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

* దీయతా మస్య మైథిలీ-అనిమూ లోపల రాక్షసులం గూర్చి చెప్పవలయున్నది ఇట రావ
ణునిం గూర్చి చెప్పిన ట్లర్థమగును అనఁగా వారిని సంబోధించి చెప్పఁచు రావణునిం గూర్చియుఁ
జెప్పఁబడెనని తెలియునది 1 ప్రసాధయే త్వం బంధుత్వాత్-అనిమూలమే సైయాధమున దృఢ
పలుచుచున్నది 2 పురా శరత్సూర్యమరీచి పన్నిభాక-అనిమూ ఇట శరత్కాలసూర్యునిం జేర్చొ
నుటక హేతు వేమనఁగా? శరత్కాలమున సూర్యుఁడు భూమికి సమాపముగనుండును తులారాశి
నీచరాశి యనుట కిదియే హేతువు కాని నాకాలమున సూర్యకిరణములు తీక్షణములయి స్పృశును
అని యెఱుంగునది.

౧౦ - వ సర్గము

- చ యథా విభీషణః డన్మయింటికిం బోయి దుశ్శకునముఁ జెల్పి సీతను రామున కిప్పునుట యథా
చ తెల్లతెలువాటిసంత నునుతిం జెలువారు విభీషణుండు ని
స్తులతరధర్మమార్గములఁ దోచెడునర్థము నిశ్చయించి కొం
చల సుతరంబుగాఁ దగినయట్టి హితంబును న్నావృజన్ముఁడొ
ఖలునకుఁ జెప్పఁబూనుభయఁ కాగ్యము చేయఁగఁ బూని యంతటన్. ౧
- క డనుజేంద్రగృహంబునకుం, జనియెను, నాగృహవరంబు దైలశిఖరరీ
తిని నున్నతమై, పర్వత, ఘనశిఖరము లట్టిపెనుశిఖరములు వెలయన్ ౧౫
- క నువిభక్తమహాకయ్యము, ప్రవినుల, మతివిభవసూరిరాజనివాసా
ర్హవరమహావేదికమును, బ్రవరులు ననురక్తు లెల్ల దనులను నిపుణుల్ ౨౫
- క. మతిమంతులునగు సదిపులు, సతతముఁ గాపాడుచుండఁ ద జంచద్రీతిన్
స్తుతిపాత్రంబై మహావిత్తతోచ్చాస్వాళిమలినవిపులానిలమై. 3౫ 293
- తే శంఖఘోషమహానాదఁసహిత మగుచు
దివ్యవాన్యసనాచనాదితదిగోఘ
మగుచుఁ బ్రమదాళిసంకులంబై, ప్రజల్పి
తజనసంకీర్ణఘంటాసంధంబు నగుచు ౪౫ 294
- సీ నిర్మలహాటకనిరూప్యహనిబిడమై భూషణోత్తమగణభూషితమయి
గానన ర్తనములఁ ద నలరామట గంధర్వవాసంబుకరణి, విభవ
సంయుక్తమగుట నిర్మలభాగవతమురీతి రత్ననమూహవిరాజమాన
మగుట భోగనతియఁ ట్లలరుచు నుండెను నట్టిరావణసాధ ద మావిభీష
- తే ణుండు వీరుండు కాంతిమంతుండు స్వీయ
మైన తేజస్సు కిరణము లుట్లు గాఁగ
భాస్కరుండు మహామేఘపథముఁ జొచ్చు
కరిణి దాఁ జొచ్చె నుత్సాహకలితుఁ డగుచు 2 295
- క నిరుపమతేజం డాతఁ డ, సురారిపతి కెంతోవిజయశుభ మలరుటకై
సురరిపులు వేదవేత్తలు, వరుసం రియించుమంత్రవరముల వినియెన్ ౮
- ఆ మంత్రవేదవిదులు దక్షాసురుల్ దధిపాత్ర
ములను మఱి ఘృతాక్షితంబు బూజి
తులయి యుండఁ గాంచె ద బలశాలి యవిష్టిభీ
షణుండు దనుజనాధునర్థమందు ౯ 297
- తే. ఆమహాబాహుఁ డనురసంఘాభిపూజ్యఁ
డగుచు నిజ తేజమున నొప్పి ద యంతరిమున

* పూజితాన్ దధిపాత్రైశ్చ సన్నిధి స్సుమనోక్షతైః-అనిమా.

కరిగి సింహాసనస్థుడై ♦ ¹యర్థనాథ

సహజుడగు రావణునకుఁ దా ♦ సల్పె నశులు ౧౦

298

తే. నాంప్రదాయకములగు నాచారములను

జక్క నెఱింగినవాడౌట ♦ జయజయాభి

పూర్వకంబగు నాచారభూజ్యమైన

కృత్యమును సల్పె నన్నకు ♦ హితము మెఱయ ౧౦౫

299

క. దనుజేంద్రదృష్టినూచితముచు గాంచనముగివిల్లి ప్తముచు నగువీరం

బునఁ గూరుచుండె; నంత విజనమయి నచివై కయు క్తసంస్థానంబై. ౧౦౫

క. అలరాగుచున్న యాపెను, కొలువున మహితాత్ముడగుచుఁ ♦ గొలువుండినయా

బలశాలి రావణుం గని, యలఘను హేతువుల నిశ్చితార్థంబగుచు ౧౦౬ 301

క. అతిశయహితమై తగువా, గివ్వశతిం బలుకంగఁ బూనె, ♦ విధిమీఱఁగ భూ

పతియెదుటఁ బల్కెదగుపద్ధతి నెఱింగినవాఁడు కాలభర్తముఁ డెలియు.

ఆ. ²దేశ మెఱిగి యెట్టి ♦ తీరునఁ గాగ్యంబు, ననునరింపఁ దగునా ♦ యవ్వధంబు

నెఱుఁగు లోకమందుఁ నిదిసంచిదిదెచెడు, గనుచు నెఱుఁగువాఁడుఁ గాననతఁడు.

క. తనసోదరు మృతివచన ములను జక్కఁ బ్రసన్నుఁ జేసి ♦ లలితోక్తుల నా

తని కిట్లనియె, నీతియు, మనపురి నెత్తఱిని జేరె ♦ మానితశీలా! ౧౩1 304

క. అది మొద లిప్పురి నశుభ, ప్రదములుగాఁ దగునిమిత్తరాజి కలిగెడు

గదా! యగ్నిహోత్రమున సచ్చరమోహ హవిస్సు కేలిఁగమంత్రయుతిముగ్ధ.

క. హోమము చేయఁగ నగ్నిక, నామండిశనుగుచు భూను ♦ మంతటఁ గప్పం

గా మఱినుఱి చల్లారుచు, నే మండును గాని మండు ♦ దెప్పటిరితి ౧౫ 308

ఆ. వంటప్రాయ్యులందు ♦ వై శాస్త్రసరగృహంబు, లందు వేదరస ♦ మలవరించు

నట్టితావులందు ♦ ³నాశీవిషంబులు, గనఁబడియెదు భీతిఁగము లగుచు ౧౬

క. హోమద్రవ్యంబులకుం, జీవులు యెట్టెడిని, గాఁగ ♦ నేకుంపు గదా!

భూమిశా! ధేనువుల నుద్దానుజంబులు నన వినుఁజములై కననా. ౧౬౫ 308

తే. స్వనము దీనము గాఁగ నశశ్వము లాపు

చును గడుండు పృథ్వి నాహారమును గ్రహింప

కున్న వివే యశ్వశిరములు ♦ సువృక్షములును

ఖరములును రోమతతు లూరిగ వెతిలను. ౧౭

309

క. అనయము నశ్రుజలంబుల, గనఁబడుచుఁ జికిత్స లెన్ని ♦ గావించిన నై

నను ముండఱివలె మనకుం, గినఁబడుకున్నయవి చూడఁగాఁ గాకములు

1 వందే ధనదానజప-అనిమా. 2 దృష్ట లోకసరావర-అనిమా 3 సర్యపాణి దృశ్యం

తే-అనిమా నపుంసకత్వ మార్ష మని వ్యాఖ్యాతలే వ్రాసిరి

- నీ ఎచ్చటఁ గాంచిన ♦ నెన్నియోరీతుల గుంపులుగాఁ గూడి ♦ క్రూరములయిగఁ
చెవులుచిల్లుబుపోవఁజెలఁగికూయుచు విమానాగ్రంబులందున ♦ య్యవనొకటి
గనుపట్టుచున్నవి, ♦ గ్రద్దలు పురమునఁ బ్రతినన్నమునయందుఁ ♦ బ్రెసఁ బిండు
గట్టియున్నవి, పంచకంబులు సంధ్యాద్యయంబునఁ బురిచెంత ♦ కరుగుదెంచి
తే యశుభరవములఁ గూసెడు ♦ నల్లమాంస
ము దిను క్రూరమృగంబులు♦ను దినదినము
పట్టణద్వారములఁ గంఠముగఁ జేరి
పిడుగువలెఁ గూయుచున్నవి ♦ పెనురివముల. ౨౧
- క చనుజేంద్ర! వీనిఁ బట్టియు, ననయం బివి తెల్పు నపజయము పురదహనం
బున నునకు న్నెవ్వమైనది, కనుక నె యాయశుభములకుఁ♦గాఁ బ్రాచితమున్.
- క. పరికింప నిష్టపడి రిప్పువరుతగుణిని సురల నీయ ♦ వాంఛించుటయే,
సురవైరినాధ! కార్యపు,వరుసల నెఱుఁగకయె, బ్రదుకు♦వాంఛనొ నేనున్.
- క పలికినను గాని తప్పుగఁ, బలికితి నని యెన్నఁదగదు ♦ బహుభంగుల ని
మ్ముల నిరతము దుశ్శకునం,బులు గానఁబడియె వీనఁ ♦ బొందెడుఫలముల్
- చ ఒకరికె కాదు రాక్షసుల♦యోషలకున్ ననుజాళి కెట్ల లం
కకుఁ గడుభూషణాత్మిగఁ ♦ గ్రాలెడువారికి దివ్యసౌధవా
నకలితరాక్షసాంగనల♦నంశతికిం విదితంబె మంత్రమం
దకలుపబుద్ధిశాలురు ప్ర♦హస్తముఖుల్ గలుగంగ నీ విటన్ ౨౪ 315
- ఆ పలుకనేల యన్నఁ? ♦ బరమమంత్రుల! నీదు
మనసు సరసి దానిఁ ♦ గనుగు నడచు
కొనెడువారు తెలుపఁగను జాలకుందురు
నీకు మాత్ర మేల ♦ యీకృత్రియన ౨౫ 31౦
- క అనుజుడను గాన విన్నది, కనినదియుం గప్పుకుంపఁ♦గాఁ జెప్పుదగున్
దనుజేంద్ర! నీవు న్యాయం,బును బూని మనస్సునందె ♦ పోలఁ డలఁచుచున్
- ఆ నిశ్చయించి దాని ♦ నెఱివేర్చెదగు, నని,యవిభీషణుఁ డట ♦ నగ్రజునకు
మంత్రితతులనడును♦మహితముహితమునొ, వచనమిట్లుపలికె♦వాంఛమీఱ.
- నీ. దనుజేశ్వరుం డిట్లు ♦ తద్దయు హితమయి మహితార్థమై వ ర్రమానభూత
భావికాలంబులఁ ♦ బరమశుభప్రదమయి సాంత్యపూర్వమై ♦ యురయ యుక్తి
యుక్తమై తగినసహోదరాలాపాళి విని మహోగ్రాహామునను మండి
పడుచును దనదిగు♦పట్టును వదలక యాతని కిట్లును ♦ ననుజ! నాకు
- ఆ నెవనివలనఁ గాని♦ యేభీతి గనరాదు, సీత రామునకును ♦ జిక్కబోదు
మరల నెట్టులైన, ♦ మఘవుని దేవాళిఁ, గలిసి రాముఁ డిటుకుఁ ♦ గడుజనమున
- క. చనుదెంచిన నామ్రోలను, నని నిల్వఁగఁ జాలఁ డింక ♦ నని యెటు సేయున్

జనకజ నెవ్వధిఁ గై కొనుననియెను ¹ సురసై న్యనాశఁకాతిబలంబున్. ౨౮ 320

ఆ చండవిక్రమంబు ధ మెండుగాఁ గల్గిన, రావణుండు నిట్లుఁగిరివడిఁ బలికి
యా వ్రవాదియైన ధ యనుజ విభీషణు, నెంటి కనిపె బభ్య ధ మెఱుంగ లేక ౨
వదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ సర్గము

అథా మరల మంత్రలోచనము చేయ రావణుండు కొలువున కెఱుమట అథా-

చ. దనుజవరుండు రావణుండు ధ తా సహజంబుగఁ బాపవిత్తుడై
జనకజయందుఁ బ్రేమము నెఁసంగెనుమోహము దన్నుఁ దదవ్వశం
బున నునుపంగ మిత్తు లొగిఁ ధ బొందుగఁ జెప్పిన నీతివాక్యముల్
వినమిని వా రనాదరము ధ వేయివిధంబులఁ జూప నీతఁ దె
చ్చిన యథుకార్యయోగమునఁ ధ జింతను బొంది తపించె నయ్యెడన్. ౧ 322

ఆ. మంత్ర యోగ్యమౌ సమయము దాఁటినమీఁద
ననికీఁ దగినకాల ధ మంత రాఁగ
సచివమిత్రవర్యఁసహితుడై యోజింప
నదియె యుక్తకాల ధ మని తలంచె ౨ 323

క దనుజేంద్రుఁ డమృహారధుఁ, డనుననరహేనుజాలఁమై విద్రుమపం .
క్తిని మణిగణమున భూషితమును శిషీతవాజియుక్తమును నగురథమున్ 3

క. వలగొని యారోహించెను, వెలసెను ఘనమేఘరథముఁబిధమున బహుభం
గుల మ్రోయురథము నెక్కును, బలాశిపతి వేగ చనె సభకు యోజింపన్

క వాలును బలకయుఁ గొందఱు, దాలిచి సర్వాయుధములఁఁదగఁ గొండఱొగ్గిన్
దాలిచి రావణముందటఁ, జాలుఁగఁ గ్రవ్యాదివీరసత్తములు చనన్ ౪

చ దనుజులు కొందఱు అంత వివిధంబుల గాఁ గనుపట్టసొమ్ములం
దనువుల నిండఁ దాల్చి వికృతంబులుగా బహువేషముల్ తగన్
దనుజుల హేంద్రుఁఁపుష్కమును ధ దారుణరీతిని బార్వతి నలన్
జనిరి మదేభజాలముల ధ శౌర్యములం దగ నెక్కి దానవుల్ ౬ 327

క. అరదంబులు సతిరథులును, దురగంబులఁ గొందఱు టెక్కి ధ తోచినరీతిన్
నురుచిరరీతులఁ దేలుచు, నరిగిరి రావణునివెంట ధ నాసభ కెలమిన్ 2 328

క. పరిఘంబులు గదలును దో, నుర, శక్తి, పరశ్వధములు ధ మఱియును బెక్కి
పరికరములఁ దాల్చి మహా, నురు లెందఱొ చనిరి గనుజఁహూరునివెంటన్ ౮

క. రావణుఁ డాసభ కరుగం, గా నేగను వేలకొలఁదిఁగా శంఖముహః
రావము లాదిగ వాద్యపు, రావము లొక్కటఁ జెలంగె ధ రమ్యతమములై ౯

ఆ. అమృహారథంబు † హాఠినేమిధాన్విన

మఖలదిక్కులందు † నావరింప

సిరులు గులుతుచున్న † వరరాజమార్గంబుఁ

బొందె, నపుడు దనుజఃపుంగవుపయి ౧౦

331

క. అలరువిమలాతపత్రము, వెలయుచు నుండె నటఁ బూర్వః † చిధుచందమునకొ
గలితహిరణ్మయమంజరు, లలరెడుగర్భములు గల్గి † యండము లగుచుకొ.

ఆ. మంచిస్ఫటికమట్టు † లంచితాకృతు లొప్ప

వెలయుచామరములు † లలి వెలుంగు

చుండెఁ బార్శ్వములను † నుగ్రరాక్షసు లెల్ల

ధరణినుండి భక్తిఃపరుచుండ ౧౨

333

చ. కరములు మోడ్చి యాదనుజఃకాంతు రథస్థుని రావణుం దగకొ

శిరములు వాల్చి మ్రొక్కి రటఁ † జేరి పరాక్రమవంతుడై రిపూ

త్కరములఁ జెండురావణుండు † కిర్బురు లెల్ల జయస్వినంబులం

బరఁగెడు దీవనల్ వెలయుఁభంగి నుతంపుచు నుండ పేడుకొ ౧౩

334

క. సురుచిరవిధినిర్మితమై, యరుదగునానభుచు జేరె, † నయ్యదియు హిర

ణ్యరజతవిపులస్థాణోత్కరమున నలరారుచుండెఁ † దన్మధ్యధరకొ ౧౪

సీ. పరిశుద్ధతరములొ † స్ఫటికముల్ పఱచిన తావులు కనవిందుఁగా వజ్రులుఁ

గనుపట్టుచుండె, బంగరగురుగుపూసిన పట్టువస్త్రము క్రిందఁబఱువఁబడఁగ

నలరారుచుండెను, † నాటునూర్ల పిశాచములు దానిరక్షణఃమున నెసంగు

చుండె, నాగురు తేజః † డొయ్యన విశ్వైర్మరచితతత్పభామందిరమును

తే. జొచ్చె, వైడూర్యమయమయి † సురుచిరమయి

తనరుసింహాననం బొండు † దానిమీఁదఁ

బ్రియకమ్మగ చర్క మొక్కండు † వెలయ దిండ్డొ

కటియుఁ బాలుపార నానభ † కడు వెలయఁగ. ౧౬

336

క. దనుజెంద్రుండు తద్భవనంబును జొచ్చి మహాననమునఁ † బొందుగఁ గూర్చుం

డెను నంత నతఁడు శీఘ్రము, గను బోవం గలుగుభటులఁ † గని మీ రిప్పుడె.

చ. చని పురమందుఁ గల్గు దనుఃజప్రకరంబును దోడితెండు శి

త్రునికరమారణంబు నికఁ † దోడనె చేయఁగ నర్హమైన య

ప్పని యిపుడుద్భవించినది † బాగుగ నిశ్చయ మొప్పఁ జేయఁగా

మనదనుజల్ సమర్థు లనుఃమానము తేదికఁ బొండు మీరనకొ. ౧౭

338

తే. రాజధర్మార్హ మగుభంగి † రావణుండు

తమకు నాజ్ఞ యొసంగ నాదనుజు లెల్ల

చని విహారస్థలంబుల ♦ శయనగృహము

లందు నుద్యానములయందు ♦ చలరువారి ౧౯౪

339

చ దనుజుల నిర్భయంబుగను ♦ దా రొగిఁ దోడ్పొని రాఁగ లంకలోఁ

గవఁబడుగేహరాజుని ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి వారిచేత నా

దనుజమహేంద్రునాజ్ఞ విని ♦ దానవవర్ణులు కొందఱు అట్లు న్యం

దనవరరాజుఁ గొందఱు నితాంతము శ్రోవిసఘోటకంబులఁ

ఘనగజరాజుఁ గొందఱును ♦ గ్రాలుచుఁ బోయిరి తత్సభం గనఁ ౨౧ 340

తే కాలినడకను గొందఱు ♦ కడురయమునఁ, జనిరి, రథవాజకుంజరిఁసరసగతుల

నప్పురం బుట్ట కూడి విహంగసంఘము క్తవుష్కర మట్టుల ♦ నొప్పియుండె.

క దనుజేంద్రు లంతఁ నమచాహుఁములఁ బలుయాచములను ♦ నంద నిలిపి కా

లినడకల సభను జొచ్చిరి, ఘనగిరిగుహఁ జొచ్చుసింహాకాంక్షము వోలెఁ

డి దానవనాథుపాదములఁ ♦ దా రొగిఁ దాఁకుచు మ్రొక్కి వారలఁ

మానితరీతి నత్కృతుల ♦ మన్ననఁ దన్ని పురోహితాదులఁ

జానగుస్వర్ణవీరముల ♦ సంతతవేదపురాణచింతన

శ్రీనిధులఁ గుశాజనవిచిత్రతరాసనరాజ భక్తితోఁ ౨౪ 343

తే అన్యులను రత్నకంబళఁమాన్యధరణిఁ

గూరుచుంక నియోగించె, ♦ ఊఁకినాథు

శాసనంబున నాతనిఁసరసఁ గూగు

నుండి, రంతట నాసభామండపమున ౨౫ 344

నీ కార్యనిశ్చయమునఁగగడఁబండితులుముఖ్యులగునుంతులును,నన్దుఃఖాలిమగుల

నలరారి సగ్విజ్ఞులై బుద్ధిచతుస్సులైన యమాత్యులు ♦ నందఱు శత

సంఖ్యలు గూడిరి ♦ శౌర్యధనాధ్యులు పదుగురు కార్యంపుఁబద్ధతులను

దెలిసి వానికి ఊనుములఁ గూర్చి హోటఁమయమైన తత్సభామందిరిమునఁ

తే జేరి [యారాక్షసశ్రేష్ఠుఁ ♦ జితమలరఁ

గొలుచుచుండిరి] చక్కనిఁఘోటకములఁ

బూన్పుఁ జెలఁగుచు నవయవంబులు సుషర్ణ

చిత్రితములుగఁ దగురథశ్రేష్ఠ మెక్కి ౨౮ 345

చ నిరుపమకీర్తి నొప్పి యతినిర్మలచిత్తము సాధుసర్తనా

దరమును బూనియుండ నలఁదానవనాథునిసోదరుండు సా

ధురతి విభీషణుండు తనతో దనుజేంద్రులు రాఁగఁ బోయె మం

దిరమున, కంత నాతఁడు మదిఁ భయభక్తులు గూడి యొప్పఁగఁ. ౨౯

క తనవేరు చెప్పి తమి వం,దన మొనరిచె నన్న కట్టె ♦ తారు ప్రహస్తుం

డును తుకుండు వందనము లిడి, రనుజాదుల కాసనముల ♦ సర్వములఁ దగఁ.

క దనుజేంద్రుఁ డొసఁగె, నక్కొలుపున నానావిధసురత్నభూషణములఁ జ
క్కనియంబరములఁ దాలించి, దనుజు లంగరుముఖ్యవస్తుతతగంధంబున్. 3౦

చ తనువులనిండఁ బూసికొని ధానుములం గడుఁ దాల్చియుండఁ జ
క్కనిదగు తత్పువాసనల ధానుముగా సభ నింకియుండె, నం
త నచట నెవ్వఁడైన నన్యతంబును బల్కఁగ లేదు సద్దునే
యను బరికింపలేదు తనుయాశయముల్ తెలియంగ నన్ననా
ధ్వనులఁ బరస్పరం బొకటఁ బల్కఁగ నూల్కొనలేదు సుంతయున్. 3౧

శే ఎల్లవారును సిద్ధార్థులే యయి తను
వీర్య మలరఁగ నుండిరి విభునివంక
దృష్టిఁ బఱపిరి, పిదప బుద్ధిబు మొప్పుఁ
బారుషము మీఱ నలరురావణుఁడు పూన్కి. 3౧౫ 350

శే. శత్రుములఁ దాల్చి ధీరతఁ ధాన్యతములు ద
గంగ బలవంతులయి యున్న గర్భురేంద్రు
లంగునభ వారినడుచు దేవాధిపతివి
ధమునఁ దనకాంతిచే బొల్పె నమలరీతి. 3౨౫ 351

పదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము

— ధాన్య రావణుఁడు మంతనము నల్పఁ గుంకర్ణుఁడు తన శక్తిని చెప్పుట. —

చ అని జయమొందు రావణుఁ డహోర్యబలుం డొగి నామహాసభం
గని యట నున్న సైన్యపతిఁ గాంచి భటాధిప! చాపవిద్యయం
దనుపమశక్తిగల్గిన భటావలి నాశ్వీకహస్తీపత్రజం
బును రథికాళిఁ బట్టణముఁ బూనికఁ గావఁగ నాజ్ఞ నేయుమీ ౨ 352

క. అని యానతి యయ్యఁగ నాతనిప్రీతికిఁ బాత్రుడై సతధృటనాథుం
డును బుద్ధినిశ్చయంబునఁ, దనవిభునానతి యొగర్పఁ దాఁ గోరి తగన్. ౩౫

క. దనుజేంద్రునిసాధమునకు, మునుకొని లోపలను బాహ్యమునఁ గాపుంచెన్
ఘనయోధుల, నంతఃపురమును గావఁగ నేనఁ గొంతఁ ముందుగ నిలిపెన్.

చ బలముల నిట్లు నిల్పి భటవారివిభుండగు నావ్రహ్మనుఁ డు
జ్వలబలశాలి యాదనుజవిర్యునిసన్నిధి కేగుదెంచి యి
మ్ముల నిటు పల్కె, నేనలను ముందుగ సాధము గావ లోపలన్
వెలుపలఁ గాపువెట్టితిని విక్రమ మొప్పు స్థిరత్వబుద్ధితోన్ ౪౫ 353

* న చక్రకు ర్నానృతి మాహా కశ్మిత్-అనియూ.

చ. ఒనరుప యోగ్యమైన పని ♦ నొయ్యనఁ జేయుము, కార్యసిద్ధి నీ
 కొనరెడఁ గాత, మంచనెడు♦యోధవిభూత్తమువల్కు రావణుం
 డనయము రాజ్యవస్థనము ♦ నారయుచుండెడువాఁడు గావునఁ
 విని సుఖలాభ కాంక్షలనె ♦ వేడుకఁ గోరి సుహృద్యోజంబుతో. ౩56

సీ ¹ హరితి వచియించె, ♦ నెప్పుడు ధర్తార్థకామంబులం దెద్ది ♦ కాంక్షనీయ
 మనునంశయము మనంబునఁ గల్గునప్పుడు వాని సేవించుట*వలనఁ గలుగు
 నట్టిప్రియం బప్రియంబును సుఖదుఃఖములను లాభాలాభముల హితాహి
 తముల నెఱుంగ నత్యంతనమర్థులు గావున మీరిట్టి*కష్టవిషయ

ఆ సంశయములఁ దీర్చుఁజాలుదు, రెల్లవిధములఁ జక్క నెంచి ♦ తగినరీతి
 మొదలుపెట్టినట్లు ♦ ముఖ్యకార్యంబులు, విఫలమగుట లేదు ♦ వినుఁ డెపుడును.

క సురవతి రవిచంద్రాదిఖ,చరతారలతోడ దేవసంతతితోడఁ
 గర మ్మడుదుగఁ గూడి జయేందరఁ గనుగతి విఘ్నఁ గూడి ♦ నేఁగరుదు సిరిక.

క ఘనువే యీవిషయము మీ,కును జెప్పఁ గడంగినాఁడ ♦ కుంభశ్రవుఁ డీ
 ఘనబలుఁ డప్పుడు నిద్రయ గనుచుండటఁ జెప్పలేదు ♦ గతవృత్తములఁ

చ ఘనబలశాలి శత్రుధర♦కాండపురోగతుఁ డితఁ డాను నా
 యనుజుఁడితిండు*నిద్రగనె ♦ నాత్మల లిప్పుడె లేచినాఁడు, కా
 వునఁ దెలుపంగ నత్తఱిని ♦ బూనిన శక్తియు గాకపోయె, నం
 చని యలకుంభకర్ణుఁ గని ♦ యాజనకాత్మజ రామువత్సనిక ౧౧౫ 360

సీ ² ఈనీత మనవార ♦ లెల్లరుఁ జరియించు నండకాటవిరుండి ♦ తిరుణమునకు
 వేచి తెచ్చినవాఁడ ♦ వినవచ్చు యన్నందగామిని నేనెంత ♦ కరుణ వేఁడి
 నను నన్ను దేల్చి శత్రువును జేరకున్నది యంగీకరింపదే ♦ నామె విడువ
 నగుఁ గదా యనె*వో? యామెకుముగ్ధోకములయందుసాటియకా*వెలఁదిలేదు

తే నాదునాశయ మిదియె యా*నారి సూక్ష్మ
 మధ్య, సుశ్రోణి, శారవ*చుహితచంద్ర
 బింబవక్తయు, హాటక*బింబతుల్య
 యనయ శుభలక్షణాలిచే ♦ నొప్పుచుండు ౧౩౫ 361

క తనశక్తిఁ జూపఁగా మయ, దనుజుఁడు చిత్రముగఁ జేయఁగగు మాయసలెక
 గనుపట్టుచుండు నెఱ్ఱగఁ, కనయడుగులు వెలయ నామె ♦ తనరెడఁ జువ్వి

క మె తనినమతలపదముల, నత్తరుణి వెలుంగ నామె ♦ కరుణాంఘ్రిల నే
 జత్తం బలరఁగఁ గాంచిన, నుత్తలపాటొందు ప్రేమ ♦ మొక్కవిధమునక.

2 ధర్తకామార్థకృచ్ఛేష యూయ మర్హతి వేదిత మె-అనిమా 2 కుంభశ్రవుఁడు=కుంభ
 కర్ణుఁడు 3 సా మే న శయ్యా మారోఘ మిచ్చ త్యలసగామిని-అనిమా. ఇట మహేశ్వరతీర్థుల
 విశేషార్థము సంక్షిప్తము.

చ. అనలునియందు వేల్వఁ గడు + సద్భుతరీతి జనించుజ్జ్వలరీ
తిని, శతపత్రమిత్తుగురుదీప్తివలెఁ గనుపట్టుచున్న యా
జనకజం గాంచి నే నునసిఁజప్రియనేచకు లొంగినాడ, ని
క్కునఁ జెలువారునాసికయుఁ + గోమలదీర్ఘమనోజనేత్రముల్
గనదురువక్రమున్ వెలయుఁగాఁ దగు నీతను జూచి నేఁ దమిన్. ౧౬ 364

1 క. స్మరువశము నొందినాడనె, నిరతం బవశుండ నగుచు, + నిక్కము మదనుం
డరయఁగ నెప్పని నై నను, ధరఁ 2 గ్రోధానందనమతఁ + దా బాధించున్.

సీ. అంతరాత్మను గల్గిఁనట్టి తాపంబున బడలినవానిని + బట్టి శోక
సంతాపములు లేనిఁనావృంతముగలవాఁడు గాన నేఁచుచునుండు + నేను సతని
బాధలఁ జిక్కితి, + భామినిపైఁ బ్రేమ యనివార్యమేని నెఱ్ఱైన దానిఁ
బట్టి నుఖంపుమా + పలుపల్కు లేలయం చనియెడవేమొ యాఁచునీతనయన
తే 3 భర్తరాకను గోరి సంవత్సరంబు
గడువు నను వేఁడె నవల నాఁకాంక్షఁ దీర్చు
గలదటంచును నమ్మితిఁ + గాన నేను
నానరోదుహనేత్రయం + దాదరమున. ౧౭ 366

క. పరవశుడనె కావున నా, తరుణిమణిశుభవచఃక + దంబము విజ్ఞా
క్కరణి నె కాని మ్మంటిని, బరికింపఁగ దూర మరిగి + బడలుహయమురాన్.

క. మూరునివ్రేటులబడలితి, నారాముఁడు లక్ష్మణుండు + నాత్మబలయుతిఁ
వే రానుండఁగ నీకెటు, లీరమణియుఁ దక్కు ననెదఁవేమో వినుమా !.

క. జలనిధియతోభ్యమె యాఁ, గలవందుఁ దిమింగిలాదిఁకంబులు సత్వం
బులు పెక్కు దాని నీకోఁతులు రాఘవు లెట్లు దాఁటుదురొ తెలియఁజుమీ.

చ. వనచరుఁ డొక్కడే యిటకు + వచ్చి నుహాద్భుతయుద్ధకృత్యమున్
దనుజులతో నొనర్చెను గదా నుజీకార్యము లెట్లు సాగునో
యనుట యెఱుంగరానిదగు + సంఘముం గుమిఁగూడి చెప్పుడీ
మనములఁ దోఁచినట్లు లనుఁచూసము నొందక నాకు నిత్యజీవ ౨౧౪ 310

చ. దనుజవరేణ్యులార! మిముఁ + నత్సనుయంబున సాయమే నొగిం
గొని సురదైత్యయుగమునఁకుం జని గెల్పునె పొందినాడ నా
కు నిపుడు మీరు నట్టులె యఁకుంరితశౌర్యముతో సహాయులే

1 కామస్య వశ మొయివాన్-అనియూ కామవశంగతుడై నైతి నా యని కాకువు ఈయర్థ
మిట గుప్తము 2 క్రోధహర్ష సమానేన-అనియూ 3 సాక్షు సంవత్సరం కాలం మా మయాచతి భా
మిరీ-అనియూ ఇదం చాలోపోక్త్యం వస్తుతో రావణేనైవ తథాప్రతిజ్ఞానాత్-అనివ్యాఖ్య. ఇచటఁ
గుంభకర్ణుడు తనమాట కెమియడ్డము చెప్పునో యని సంశయించి నీత యొకసంవత్సరకాలము గడు
డిగివదని యసత్యము చెప్పుదు రావణుఁడు తనపాపముద్ధిని వ్యక్తీకరించుట యిట గ్రాహ్యము.

- గనుక సురేశుపాంగడిచి ♦ క్రాలెడునాకు మనువ్యభీతి లే
దనుటయే నిక్కువం బయిన ♦ నందఱు నెంచి విమర్శచేయుడీ! ౨౨౪ 371
- క. వననిధియవ్వలితీరంబున రాఘవులు కపిసై న్యముల సుగ్రీవా
దినిఖిలకపినర్యులఁ దోడ్పొంది నీతవసించునచ్చొట్టును దెలియుటచే ౨3
- ఆ. విడిసియున్న వారు, ♦ విడియుటచేతనే, ననకు భీతియేల? ♦ దనుజులార!
మిమ్ముఁ జెప్పుఁ డన్న ♦ మేలివార్త వినుండ, నీత నొనఁగకుండ ♦ నీతఱి నని.
- 1క. మనుజేంద్రుల నాయుర్వీర, ఘనశౌర్యము మీఱఁ జంపఁగా నెబ్బంగిఁ
గనఁబడునువాయ మది మీ, మనములలో నెంచి చెప్పుండ ♦ మంచిది నాకుఁ
- చ వననిధి దాటుకై క్తి రఘువర్యుల కిచ్చటిశూరులఁ జయిం
పను భుజకై లేదనినఁ ♦ బార్థివమిత్రున కేనికైన నుం
డిన నటులుండవచ్చును ననిగఁ గడు నంచు వచింతురేమొ యా
వనచరసంతతిం గలిసి ♦ వార్ధిఁ దరించుచు లంకచేరఁగఁ. ౨౫౪ 375
- 2తే రామునకె కాదు మఱి జగత్త్రయమునందు
నెవ్వనికి సాధ్యమే కాదు ♦ హితచునీషు
లార! కావున విజయంబ ♦ సారభుజుఁడ
నైన నాకుఁ జెలంగు నంఁచనియె నంత ౨౬ 376
- 3క. స్మరివికృతిపరితాత్పుండు రహితబుద్ధియగు నతఁ డిట్టుల్ పల్కిన నా
పరిదేవనంబు విని నిర్భరకోపము నొంది మిగులఁ ♦ బంతము మీఱఁ ౨౭
- తే కుంభకర్ణుండు పలికె, నీకోర్కీరీతి
నీవె లోలోన నెంచి యాన్వపతనయుల
నాయముగనున్న నీతను ♦ సరభసమున
బల్కిఁ గొనితెచ్చితివి గాదె ♦ పౌరుషమున ౨౮ 378
- నీ అప్పు మాతోడ నిట్లని చెప్పియుండిన యముచ యాముచమునన్ద్రి నొందు
నట్లు నిశ్చింతగ ♦ నాత్మ యుండును గదా యపుడె యోజించిన ♦ నగు ఫలంబ
దేమని యందువా ♦ యోమహారాజేన్ద్ర! యీమంతనం బెల్ల ♦ నింతిఁ బట్టి
తెచ్చుటకును ముందె ♦ యిచ్చటమాతోడఁ జేసియే యుండినఁ ♦ జిక్కు లేక
తే. చక్క నెఱవేటియుండు; దశవదనా! యె
వండు మునుముందె యోజించి ♦ పరఁగ న్నాయ

1 అదేయా చ యథా సీతా వక్త్యా దశరథాత్మజౌ-అనియా. వాస్తవాధౌ అవధ్యా వితి
చేదః-అని తీర్థులు ఈవర్ణము పద్యమున “చంపఁగా నెబ్బంగిఁ గనఁబడునువాయము? అని
కాకున్వరముగా నన్వయించుకొనవలయు అపు డాచార్యము స్ఫురించును అనఁగా రామలక్ష్మణులఁ
జంపఁదగునపు యము కనఁబడదే, అని రావణునిభావము 2 నిశ్చయేన జయో మమ-అనియా న
జయో మమ-అని మహేశ్వరతీర్థలయార్థము అది యిట విగతజయ మనియు, అసారభుజుఁడనైన
అనియు నర్థము గ్రహించినఁ దోచునని గ్రహింపవలయును 3 నిశమ్య పరిదేవితమ్-అనియా.

మును గనుంగొని యారీతిగను నరపతి

కార్యములఁ జేయునో యట్టి డ్టావిభుండు. ౨౯౫

319

క. తనమనను కార్యనిశ్చయమును బొందుటఁ జింతలేక ధిమోదము వెలయం
గను దాప మొందుకుండును,, విను మనుషాయమునఁ గార్యవిధుల నొనరుపఁ.

క. విపరీతముగ నొనర్చిన, నపవిత్రుల కిడఁగఁబడెడుహవినువిధముగా

నపగతఫలములె యగు మఱి, నపాపఫలదంబులగును ధి నత్యము నుమ్మి ౩౧

క. మును జేయఁదగినమంత్రంబును గార్యాంతమున, మంత్రమునకుం దరువా
తను, జేయఁదగినకృత్యం, బును ముందుగఁ జేయఁ గోరుపురుషుండు జగతిఁ.

తే. న్యాయ మన్యాయ మిదియని ధి యాత్మ నెఱుఁగు

వాఁడు గాఁడు నుమీ, బలవంతుడైన

యరిని మార్కొని గెలవరా ధి దని యెఱింగి

యతఁడు చపలుండె యైనచో ధి నతనిరిపులు ౩౨౫

333

ఆ అవసరంబుఁ గాంచి ధి యాతనిపైఁ బడి, క్రిందుపఱుతు రట్టి ధి తిథిరేంద్ర

మయి యలంఘ్యమైన ధి యాక్రాంతగిరి రంధ్ర,మయినవెనుక హంసలరిగనట్లు.

1 చ జనకజఁ డెచ్చినట్టిపని ధి చాల నపాయకరంబె దానినిఁ

మును మది నెన్నకే త్వరను ధి బూని యొనర్చితి విట్టిరంధ్రముం

డిన నినుఁ దా నెఱింగియును ధి నీదగుభాగ్యముచేతఁ జంప కా

మనుజవరుండు పోవిడిచె ధి మాంసమునున్ విషయుక్తమున్ వలెన్. ౩౪ 335

చ. జరిగినకార్యముం గుఱిచి ధి చాలఁగఁ జింత యొనర్ప నేమి యి

త్తరుణమునందుఁ జేయఁదగుఁదానిని నెంచు మటందువేమొ యి

క్కరణి ననర్హ కార్యమును ధి గాదనకే యొనరించినావుగా

యరయఁగ నాకుఁ దక్క నొరు ధి లర్హులె దానిని జక్కఁ జేయఁగన్. ౩౪౫

చ. అనఘ! భవద్రిపుప్రజము ధి నారసి చంపి విచార మీవు పొం

దనియటు చేయువాఁడ, విను ధి త్వద్రిపులం బరిమార్చి నీమనం

బునఁ గల చింతమాన్వేదను ధి భూతభయంకరులై నవారి నీ

పని మొనఁ గెల్వఁజాలదువె ధి యందువో యేమొ మహేశపుంగవా! ౩౫౫

చ. పరులగువారు డేవపతి,భాను,ధనంజయ,యక్షరా,ణ్దురు,

ద్వరుణుల నెవ్వరైన నని ధి వారలతో నొనరింతు నేను, భూ

ధరసమకాయ మొప్పుఁగ నుదాత్తమహాపరిఘంబుఁ బూని, భీ

కరతరదంష్టులం బెలుచ ధి గర్జిలుచున్ బవరంబు సేయ నన్

సురపతిగూడఁ గాంచి తనశూరతఁ దక్కి భయంబు నొందుఁగా ౩౬౫ 338

* యః సత్సా త్పూర్వకార్యాణి కర్తా న్యభిచిక్షీత్తి, పూర్వం చాపరకార్యాణి న స శేద
నయానయా-అనిమా 1 దిష్ట్యా త్వం నావిధి ద్రామో విషమిక్ర మివామిషం-అనిమా

చ మనుజవిభుండు రాముఁ డొకఁమాన్దణముం బరఁగించి యింక నొ
క్కనిశితకాణ మేయఁగను ♦ గాన్తుక మొయ్యనఁ దీడునంతలో
వినుము తదీయతా ప్రవగఁవీరుల వారలఁ బట్టి ర క్త మొ
య్యనఁ దమిఁ ద్రాగువాఁడ నికఁనైన మనంబున నూఱిడిల్లుమా! 3౮౪ 389
సీ. ¹అరివధంబున ననాఁయానంబుగా నీకు జయముఁ గూర్చఁగ నేనుఁజాలువాఁడ
నే, రాము మార్కొని ♦ యెలమి లక్ష్మణునిని వనచరవద్యులఁ ♦ బట్టి తినఁగ
వాంఛింతు, నట్లు లీఁవరుసఁ గార్యంబున జేయఁజాలుదు నికఁ ♦ జింత యేల?
నాచేత నెట్లు లాఁనరవతి చచ్చును నీకజయంబు నఁజ్ఞై కలుగును
ఆ. నవల సీత యతని ♦ కవశయా నీవింక, మంచినరను ద్రాగి ♦ మించువేడ్కఁ
గేలి నల్పు మెలమిఁ ♦ గృత్యంబు లెన్నేని, చేసికొనుము చాలశ్రీఘ్రముగను.

పండ్రెండు సర్గము సంపూర్ణము

౧3 - వ సర్గము

— ❧ — రావణుండు మహాపార్శ్వనితోఁ దనకుఁ గలిగిన శాపమును జెప్పట — ❧ —

క అనినం గ్రుద్ధుండగునా,దనుజేంద్రుని శాంతచిత్తుఁ ♦ దాఁ జేయంగా
ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వం, డనూచముగ లోఁ దలంచి ♦ యను నంజలితోఁ
డి. తేనియఁ ద్రాగఁ గోరి యతిఁదృష్టమ్మగాహినమాకులోగ్రహ
కాననసీమ కేగి యటఁ ♦ గప్తముమీఁద లభించుఁదేనె దా
నానకయుండు నెవ్వఁ డితఁడోఁ గడు మూర్ఖుఁడు సీత నట్లే నీ
పూనినప్రీతిఁ బట్టి సుఖ ♦ ముందక యుండుటనర్హమౌ జమీ' ౨ 392
ఆ అరులు గలిగియుండి ♦ నవ్వారి గెలువక, యామిక్పత్య మెట్లు ♦ లగును జేయ
ననుదువేమొరిపుల ♦ నణఁచువాఁడవు నీకు,నీశ్వరునకునీశుఁ ♦ డెవఁడు గలఁడు?
చ ²కనుకనె నీవు వైరితలఁ ♦ గాలిడి సీతను గూడి ప్రీతినిం
గనఁడగు, 'సీత నావయిని ♦ గాంక్షను బూన దటంగుఁ బల్కుదో'

1 వధేన వై దాశశఁగే స్సుఖానవాం జయంతి వాహర్త మహం యతిష్యే, హత్యా చ
రామం సహ లక్ష్మణేన భాదామి సర్వాక్ పారియూధముఖ్యాక్ -అనిమా దీనికి మహేశ్వరత్పరు
లు వ్రాసినవిశేషార్థ మింద్యమునఁ దోచునని యెఱుంగునది ఎట్లన చాలువాఁడనేచేయఁగలనా?
(చేయలేను) ఎట్లు లావరవతి చచ్చును? (చావఁ దనుట) ఎవక్ ఆజయము=అంజయము ఇంక నీవు
సకలసుఖంబు లనుభవించువు, త్వరితం జావఁగలవు అనిభావము 2 ఒలా తుక్కుటప్పత్తైన వర్త
స్వ సుమహాబల, ఆక్రిమ్యాక్రవ్య సీతాం వై తథాభుంక్ష్యరవస్య చ-అనిమా మునివృద్ధయం
తు కుక్కుటప్పత్తే నాన్యత్ర వర్తస్య. సీతాం ఒలాత్ భుంక్ష్య రత్వస్య - అని గోవిందరాజులు
ఇవట గోవిందరాజులు కూడ సీతను గాపాడుమా యని రావణునకు హితము మహాపార్శ్వండు చెప్పి
నట్లర్థము వ్రాసినని గ్రహించవలయు.

ఘనబలశాలి వీవు జనకప్రియపుత్రిక యొల్లకున్న నా
మెను గడుఁ గుక్కుటం బెటుల † మించిన వేడుకఁ బెంటి నాక్రమిం
చునొ యిటు పెక్కువారములు † శూరతఁ బైకొని కాంక్ష నొందుమి! ౪
క మనసునఁ జింతలఁ బొయ్యము, చనితం గొనఁ బిదప భయము † వాటిల్లిన నె
ట్లనియెద వేమో కామంబును బొందినపిదప నుభయము పరఁగునెఱలన్ ౫
ఆ బాధ యేమి? మీఁద † నచ్చిన రానిప్పు, నీకు సరకుగాదు † నిలువవచ్చుఁ
గాదె దానిఁ' గుంభకర్ణుండు బలశాలి, యైన యింద్రజిత్తహార్షగతిని ౬
క. మముఁ గూడి వజ్రధరుడై, యచ రేశ్వరుఁ డగుగు దేర † నని యోర్తుదు యు
ద్ధము సేయలేకయే సాగుము దానము భేదము ననుమార్గములఁ దగన్ ౭
క పురుషులు జడతను నేర్పఱచిరి తమ్ముఁడు నీకు మున్ను † చెప్పినవీన్
బరిపాటింపక దండమె, పరమోపాయం బటంచుఁ † బరికించి తగన్ ౮ ౩౪౩
క పనులను సాధింపుము దీనినె మదిలోఁ దృప్తిగాఁగ † నిల్పు, నికుంభం
డనినట్టు లచటి కేగుట, యనర్హుగు రావణా! మహాబలనారా! ౯ ౩౪౪
చ అరిజను లేమహాపురము † సంతికినీమకుఁ జేరరాఁగ ని
ర్భరతరపారుపంబుఁ గొని † వారల నెల్లర నన్ననన్తవి
స్ఫురదుగురీర్యయోగమునఁ † బొం గడగంగను జేసి నీవశం
బరుదుగ నొండఁజేయఁ గల † మాసురరాజ! యసంశయంబుగన్. ౧౦ 400
క అని యిట్లు మహాపార్శ్వం, డన రాక్షసరాజు వానిఁ యుభిహితవాక్యం
బును విని 'పొగడుచు వానిం, గని యిట్లని పల్కె మది వికాసము పొదలన్
తే ఓమహాపార్శ్వ! నీమాట † కుల్ల నూరెఁ
గలగ దొక్కరహస్యంబు † తెలియ మీవు
చాలకాలంబ యయ్యె నాచంద మరయ
నాపురావృత్తమును దెల్ప † నాత్మ నెంతు ౧౦ 402
సీ. పూర్వ మంబరమునఁ † బుంజకస్థలయను నచ్చరి యోర్తు భయంబు గదురఁ
గనఁబడకుండ నొయ్యన దాఁగి హుతవహుజ్వలవలెం దగి † బ్రహ్మసదన
మున కేగుచుండంగఁ † గనినాడ నేనంత వాయుంగనను ¹బల్కి † నచట నిలిపి
వివసరఁ గావించి † యవలీల భోగించితిని నంత నద్ది వాడినసరోజ
ఆ కమ్రనాళ మట్లు † కలఁగి పద్మానను
పరిసరమున కేగె, † బ్రహ్మ కావి
షయము దెలిసె ననుచు † స్వాంతిమునం దెంత
నతఁడు మహితచిత్తుఁ † డౌటవలన. ౧౨ 403

1 తస్య సంపూజయన్ వాక్యమ్-అనిమా 2 విరప్పర్తి 3 దాఖ్యాన్యే-అనిమా 3 కృతా
వివసనా తితి-అనిమా

చ. వనరుహనూతి కోపమునఁ ♦ బల్కెను నన్నును గూర్చి యిట్లు లో
దనుజవరా! యిదే మొదలు ♦ దానుగ నొప్పని యన్యకాంత బ
ల్కిని గొనుచేని నీరము ♦ మించిననాదువచస్సుచేత నొ
య్యన శతధా విభిన్నమయి ♦ యప్పుడె కూలెడు శంక లేకయే ౧౪ 404

క. అని యిటు బలవంతంబుగ, ననుఁ గూరిచి శాప మొనఁగినన్ భీతిలి రా
మునిభార్య సీత బల్కి శయనమును జేర్పంగఁ బూన ♦ నైతిని నుమతీ! ౧౫
క. వనరాళి కున్నవేగంబును మారుతగతియు నాకుఁ ♦ బొదలెడు నీవా
ర్తను రాముఁడెఱుంగఁజొటను, ఘనబలములఁగూడిరాఁగఁ ♦ గాంక్షించెఁజుమీ! ౧౬
క. గిరిగుహ నిద్రించెడు భీ, కరసింహము నిద్ర లేపుకరణిని నిద్రా
దరమునఁ బరుండుమృత్యువు, ద్వీరపడి లేపునటు నన్ను ♦ దర్పనమగ్రున్.

తే ఊర కూరక రేచుచు ♦ నున్నవాఁడె,
తెలివిమాలినవాఁడొట ♦ దివ్యపౌరు
పంబు నాదని యెఱుంగంగఁ ♦ జాలకున్న
వాఁడు కావున రానున్నవాఁ డిచటికి ౧౭ 408

క. అని మున్ను రెండునాల్కలఁ, గనుపట్టెడు క్రూరభుజగఁకల్పనిశితబా
ణనికరము నన్నదీయం, బనియైన నెఱుంగఁ డాతఁ ♦ డతిమందుండౌ ౧౮ 409

సీ. ఇంక వేగంబుగ ♦ నేనుంగు నుల్కలచేతను భీతిల్లఁ ♦ జేయునట్లు
శతసంఖ్యలుగ నాని, శాతకార్ముకవిమృతాంబకమ్ముల వజ్రమట్టివాని
నిగడించి భయపెట్టి ♦ నిలువక పరుగెత్తు నట్లు చేసెద రాము ♦ నతనిబలము
నుద్యదర్కుడు తారఁకోరుకాంతులఁ జెండుగతి గొప్పసేనతోఁగదలి నేను

తే నణచివైచెద ననిని సహస్రనయనుఁ
డగుశతక్రతువున కై న ♦ నవ్వరుణున
కై న నను గెల్వఁ దరముగా ♦ దయ్యె బాహు
బలమునన్ విత్తనాధుని ♦ గెలిచి నేను ౨౦ 410

తే. అతఁడు పాలించునీలంక ♦ సధికశక్తి
గైకొనినవాఁడ నిట్టి యభండబాహు

* శతధా మార్గా భవిష్యతి న సంశయః-అనిమూ అనేన రావణవిషయే రంభానిబంధననశ్
కూబరకాపే విద్యమానేపి తస్య ప్రాకృతదేవత్వా చ్చ తచ్ఛాప మనాదృత్యై పుంజకస్థలాయా మపి
ప్రవృత్తం రావణం పశ్చాత్పితామహ శృప్తవాన్ అతఏవ రావణో ప్యనల్లంఘనీయం పితామహ
వాక్య మే వోక్తవా నిత్యవగమ్యతే-అని గోవిందగజాలు ఇది తెనిగింపబడలేదని శంకింప ననవ
సతము. ఇది యుపగాధను దెలుపునూహ కానఁ దెనిగింపలేదు.

బలసమగ్రుడనౌ నాకు ♦ నిల నరులన

నెంతమాత్రము ¹రాముఁ డేమెఱుఁగు నన్ను. ౨౧

411

పదుమూడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౪ - వ సర్గము

— ఖంభా విభీషణుఁడు ముల రావణునకు హిత ముపదేశించుట. — ఖంభా

చ. అనిన విభీషణుండు దనుజాధిపుఁ డాడినవాక్యజాలమున్

ఘనతరకుంభకర్ణకృతగర్జనమున్ విని మేలుఁ గూర్చునై

యనుపమ మర్థయుక్తమును ♦ నై న సుభాషను రాక్షసేంద్రునిన్

గని యిటు వల్కె నీత యనఁ ♦ గాలభుజంగమ మాను రావణా. ౧

412

తే వక్షమే భోగ మగు నతిభయదచింత

యే విషం బగు నుస్తితమే నుతీక్ష

దంష్ట్రీలగుఁ జింతఁ దలవాల్పఁ ♦ దగుకరాంగు

ళు లయిదును నైదుశిరములై ♦ వెలయు మఱియు ౧౫

413

క. తను వతిదీర్ఘం బిట్టిది, జనకనుతాసర్ప మిట్టిసర్పము నీవే

మని గోరితివో నేనెఱుఁగను, నీ కొక్కనికె కీడు ♦ గాదిది వినుమా. ౨

414

చ ధరణిధరేంద్రకూటసమతం గనుదేహము లొప్పుగా నఖో

త్కరములు దంష్ట్రీ లాయుధనికాయముగాఁ దగుకోతు లెల్ల ని

ష్పరమును గూల్చి రాకమును ♦ భూసుత రామున కప్పగింపు, దా

శరధియు వజ్రతుల్యములు ♦ స్పర్శనసన్నిభ వేగముల్ మహా

త్తరములునై న బాణముల ♦ దారుణభంగిని వైచి దైత్యులక. 3

415

క దురమున మార్కొని వారల, శిరములఁ జెండుటకు మునుపె ♦ నీతను నాభూ

వరునకు నర్పింపుము, కావరమున నీవల్కు లేల ♦ పల్కు దుడుగుమా. ౪

చ అనుచుఁ బ్రహస్తుఁ గన్గొని భటాధిప ప్రాణము తీయఁజాలి వ

జ్రనిశితవేగముల్ పొదల ♦ వ్రాలెడు రామునితీక్షణబాణముల్

చెనటి! భవచ్ఛరీరమును ♦ జీల్చుచుఁ బైకొని పోవకున్న విం

కను గనుక వికత్థనముగా వచియించెదు దుర్నయంబునక. ౫

417

తే. కుంభకర్ణేంద్రజిత్తులు ♦ జంభభేది

వై రియగురావణుండు మహాపార్శ్వ డామ

హోదరుం డతికాయుండు ♦ నుగ్రదర్పు

లై న కుంభనికుంభులు ♦ పూని యనిని ౬

418

1 రాముఁ డేమెఱుఁగు నన్ను - అనునది యధికముగాఁ జేర్చుట యర్థపోషణ మొనరించు ననియే యధి తెలియవది.

క శ్రీరామునెదుట నిల్వరు,, సారసమిత్రుండు దేవత్రములు నినుఁ
గారవమున రక్షింపం, దా రరుదెంచినను దేవతల్లజతోడవై ౬౪ 419

అ నీవు కూరుచున్న నెమ్మి నృత్యువు నంక, భాగమందు నున్నభోగిలోక
మంబరంబు సంశ్రయముగాఁగ నొప్పినఁ, జంపితీటు రామచంద్రుఁడు నిను

సీ అనినఁ బ్రహస్తం డిట్లనియె విభీషణ! సురదానవాళిచే నరయ నితరు
లైనవారలచేత, యక్షగంధర్వమహారగేంద్రులచేత నుగ్రగురుడ
తతిచేత నించుకయతిదారుణరణంబునందు భీతియె మాకుఁ జొందరాదు
మనుజుఁడౌ రామచంద్రునివంశమండి యుద్ధమున భీతియదెట్లుతగఁగలుగునొ

ఆ. యనియె, రాజహితము నారయుమహితాత్మఁ
డౌ విభీషణుఁడు ధరాధినాథు
ధర్మకామములను దగునర్థమును వీనిఁ
జక్క నెంచువాఁడు నాధుమతియు ౯౪ 421

క కనుకఁ బ్రహస్తం డహితంబును విభునకుఁ గల్గజేయఁ బూని పలికినఁ
విని మాటు పలికె నిట్లని,, వివచయ్య! ప్రహస్త! దైత్యవిభుఁడును నీ ఁ.

తే కుంభకర్ణమహోదరుల్ కువలయేశు
విషయమై చెప్పినట్టి యీవిపులభాష
ణములు నిష్ఫలములు నశశక్యము లధర్మ
మతికి న్వర్లోకగమనంబుమాడ్కి నిజము ౧౧ 423

చ అనుపమకార్యదక్షుఁడగునారఘరాము వధింప నాకు నీ
కు నిఖిలదైత్యవల్లభులకుఁ వనరాశిని దెప్పసాయముం
గననియతండు దాటుటకుఁ గానివిధంబున శక్య మెట్లగుఁ,
మనుజులు వారు వధ్యు లనుమాటను మానుము చాలు నింతట ౧౨

సీ ధర్మప్రధానశ్రుత్యంబు లొనర్చుచుఁ దా మహారథుడయి ధరణినాథుఁ
డగుచు నిత్యోపసదస్యయజనితుడై విఖ్యాతార్దుడై వెలసికార్య
దక్షుడై తగునట్టి దర్పనచుగ్రుని సంకర్మత్యముల్ చక్క నెఱుఁగ
నమరులైనను జాల రన నిక నీవెంత, వాడులైనతనసంకర్మములు నగుచుఁ

తే గంకషత్రాంకములునయి కడుదురాస
దములునయి పొల్చి రాముండు తిగ విడువఁగ
జటులగతి వచ్చునతితీక్షణశరము లెల్ల
గాడి నీతనువును జంపఁగలవు సుమ్ము ౧౩ 425

క. కనుకనె నీవే యీగతి, వినుతిని జేసికొనె దివు విక్రమయుతుఁడౌ
దనుజేంద్రు డింద్రజిత్తును, ఘనబలుఁడు త్రిశీర్షుడైనఁ గాని రణమునఁ.

ఆ కుంభకర్ణుఁ డతనిఁబొడుకొ నికుంభుఁడు, నీవు గాని రాము ధి నిర్జరేంద్ర
సముని దాఁకి నిల్వఁజాలరు, దేవాంత,కుండు మఱి సరాంతఁకుండు ఘనుఁడు.

క ¹అతిరఘుఁడు బుద్ధిఘనుఁ డా,యతికాయుఁడు, పర్వతాభుఁడయి దితితనయ
ప్రతతిని మేటియునయి తగు, హితకృత్యుఁ డకంపనుండు ధి నిక నెవరైనఁ.

క అని నిల్వఁజాల రారా,మునిముందట, నితఁడు దైత్యముఖుఁడు కార్యం
బును బరికింపక చేయును, మనమున వ్యసనములు తోఁచ ధి మందత నొందెక

చ అని తలపోసి మేలుగనుఁచట్టిపథంబును జూపి చెప్పు కీ
తనికిని శత్రుభూతలయి ధి తన్వతి తీక్ష్ణము గాన దానినే
మనమున నెంచి మిత్రతను ధి మాటలఁ జూపుచు నాతఁ డేగుత్త్రో
వనె యిటు మీర లేగెదరు ధి వారక దైత్యవినాశనార్థమై. ౧౭

430

చ దనుజవరేణ్యు గావణు నుఁదా త్తతరంబగు దేహమొప్పు భీ
తిని గలిగింపఁ జాలుచు నఁతిస్థిరసత్వము వేయి శీర్షముల్
తనరంగ నున్న రామవిభుఁతల్లజవై రిగుహాహి యావరిం
చినయది దానిఁ దోలి యతిఁశీఘ్రును మీరు విముక్తుఁ జేయుఁడీ! ౧౮

431

ఆ. ఏమి చేయనచ్చు ధి నిపుడు కాలము మించి
పోయె న నెడరేమొ ధి పుడమివిభుఁడు
చేయరానిపనులఁ ధి జేయంగఁ బూనిన
నతని వలన మేలు ధి నందు సఖులు. ౧౯

432

చ మనములఁ బ్రేమఁ బూని యొకఁమాటకు వచ్చి బలాశ్కరించియై
నను దలవెండ్రుకల్ దిగిచి ధి నాధుఁ డటంచుఁ దలంపఁ బూన కా
తనిరిపు లెల్ల వెండ్రుకలఁ ధి దాఁకి జవంబున నీవ్వకుండఁగా
మునుపె బిరాన లాగి పెనుభూశము లూనినవానిఁ బోలెఁ గా
వను దగు నుంచిత్రోవకును ధి వారక వేదగు న్యాయ మిద్దియా ౧౯

433

²సీ దనుజేంద్రుఁ డీతఁ డిఁ త్తఱి నశియింపఁగఁ గాలన్మృత్యువుఁబోలి ధి క్రాలులత్త
ణుండను మృత్యుకఁగుండగు కిగిలిచే బ్రచ్చాన్యమానుఁడై ధి రాముఁ డనెడు
బడబొగ్గిముఖమునఁ ధి బడసిద్ధముగ నున్నవాఁడు కావున మీరుఁవై శమోకటి
గాఁ గూడి కాపాడఁగాఁ దగు, నీరాజు నీతను రాముని ధి జేరఁ బనుప
కుండిన నుండ నీయుండు, నాదుపలఁ కది యిఁగాపురికిని మఱి ధి యీనృపునకు

1 తథా౭తికాయో ౭తిరథో మహాత్మా-అయా 2 సంహరిణా రాఘవసాగరేణ ప్రచ్ఛాద్య
మాన ప్రతసా భవద్భిః యుక్త స్వయం తారయితుం సమేత్య కాకుత్స్థపాతాళముఖే పతకా సః-
అనిమూలము రాఘవసాగరేణ లక్ష్మణసముద్రేణ, కాకుత్స్థపాతాళముఖే రామబడబొగ్గిముఖే-
అనివ్యాఖ్య.

ఆ. నితనిమిత్రులకును ♦ నెల్ల రాక్షసులకు
హితము గాన నాదు ♦ మతము వినుడు
మనమె సీతఁ గొనుచు ♦ మహిమని కడ కేగి
యప్పగింత మంత ♦ నతఁడు కాచు ౨౧ 434

క. అరిఁ జంపవలయునని మె, మరసియె వసియింతు మనిన ♦ న్యాయము వినుడీ
త్వరపడక మంత్రియగు నా, పురుషుఁడు రిపుబలము స్వీయఃశూపుని బలమున్.

తే చక్కఁ బరిశీలన మొనర్చి ♦ శత్రుసిరిని
సామ్యవృద్ధి తీయంబుల ♦ సవ్యపునీరిని
నట్లై సూక్తింపువృష్టిని ♦ నాత్మ నెంచి
యైక్తము హితంబునగు కార్య ♦ మొనరుపఁ దగు ౨౨ 436

పదునాల్గవ నర్గము సంపూర్ణము.

౧౫ - వ నర్గము

అంత ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధి నెప్పట ౪౪౦-

క అన నచటి దనుజయోధులకును ముఖ్యుఁడు బలయుతుండు ♦ క్రూరుఁడునగు నా
దనుజేంద్రసుతుఁడు శక్రుని, నని నొంచిన యింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొంగె

క. నుర దేశికువలె బుద్ధి, స్ఫురణంబునఁ దగినదనుజఃశూరుఁడు న్యాయె
కరతుండు విభీషణుఁ డ, త్తుణమున వచించిపట్టి ♦ తథోక్తులనున్ ౪౪ 438

క. విని యతనితోడఁ దా ని, ట్లనియెను, బినతండ్రి! తుదని ♦ నాడినవాక్యం
బును నెవ్వ రాదరింపరు, గనుక నిరర్థకము భీతిఁ ♦ గని పల్కినదా ౧౪ 439

తే కలకటా! యేమి పలుకి ని ♦ క్కరణి నీవు
ల స్త్యకులమునం బుట్ట కిలన్ మఱియొక
కులమునం బుట్టినాతఁడు ♦ కూడ నిట్టి
1 పలుకు వచియింపఁడే యిట్టిపనికి జొరఁడె ౨ 440

క అని తనతండ్రిం గని యి, ట్లనియెను నీకులమునందు ♦ సరయ నొకఁడె నా
పినతండ్రి యీవిభీషణుఁ, డనుపమవీర్యంబు బలము ♦ గతిధైర్యంబున్ ౨౪

2 తే శౌర్యము పరాక్రమంబుఁ దేజంబుఁ దూలి
యన్నవాఁ డంచు, మరల నాపిన్నతండ్రి
కనియె, రాక్షస! భీతాత్మ! ♦ యావృషసుతు
లబలు లవ్వార లెంత లక్ష్యంబె మాకు 3౪ 442

క. దనుజుం డెవఁడె నను నిటఁ, గనఁబడువారల నొకండు ♦ కడువడి వారిన్

1 సోఽపీద్యశం వైష వదే న్న కుర్యాత్-అనిమూలము 2 సత్వేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ
శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ-అనిమూలము.

గొనఁజాలు బలిగ, మము భీతిని గాంచఁగఁ జేయనేల ♦ తెలియనినుడులఁ.

చ వినుము జగత్ప్రయాధిపతి ♦ వీరుని నిర్వరరాజ శక్తు నే
ననిమొన భూమిపైఁ బడెడ ♦ నట్లుగఁ ద్రోసితి దేవనర్మలుఁ
గని నను భీతినొంది గుమి ♦ గాఁ బరువెత్తిరి దిక్కు లెన్నికొం
చును మఱి నాల్గుదంతముల ♦ శోభిలునభ్రము వేరు ద్రోయఁగన్ ౫ 441

క వికృతస్వరమునఁ దా నే, లకు నొరఁగెను దద్దశనము ♦ లక్ష్మ రెంటిని నే
న కడఁకఁ బెఱికితి దానన్, జకితమనంబులను దేవ ♦ సత్తము లార్చిన్ ౬ 445

క నలుదెనలకుఁ బగుగెత్తిరి,, బలమారఁగ నురలదర్ప ♦ బలములఁ గూడన్
వెలితి గనఁజేసితి దై, త్సులు నన్నుం దాఁకి వగల ♦ నొంది రనిమొనన్. ౬౫

చ అనుపమవీర్యముం గలిగి ♦ నట్టి భటాగ్రణి నేను కేవలం
బును నరులై న ప్రాకృతుల ♦ భూపకుమారుల నెట్లు గెల్పిలే
నని వచియించె దీ వనియె ♦ సంత విభీషణుఁ ¹దాయాధారిఁ దా
ల్చినభటులందుఁ దానె కడు ♦ శ్రేష్ఠుఁడుగాఁ దగువాఁడు కావునన్. ౭౫ 447

కవిరాజవిరాజితము —

సురసతితుల్యుఁడు ♦ శూరవతంసుఁడు ♦ శుభ్ర సుతేజుఁడు దుర్జయుఁడున్
బరబలకాలుఁ డ ♦ భంగభుజాబల ♦ భానురుడై తగురావణి గూ
కరణి వచింపఁ ద ♦ గన్ విని యర్థము ♦ గాఢముగాఁ గలవాక్యము లీ
వగున వచించెను, ♦ బాలుడ వౌటను ♦ బాగుగ మంత్ర మెఱుంగవు నూ! ౮

క ఇదిసాధువగు నసాధువె, యిది యగునని నీవు నిశ్చయింపఁగఁ దగుశ
క్తిఁ దగినవాఁడవు గా వీ, యదనునకు ²నవకృబుద్ధి ♦ వైతివి తనయా! ౮౫ 449

క కనుకనె యాత్మవివాశన, మును గూర్చుచు సర్థహీనములు నగు వలుకులే
వినిపించితి వారయకయె, దనుజేశున కితని కల్ల ♦ ధరణిపువలనన్. ౯ 450

³చ తనయ! సఖాదియ క్తముగఁ ♦ దప్పక నాశన మింకఁ గల్గునం
చని యిపు డేను బల్కు విని ♦ యజ్ఞత దానికి సమృతించెదే
కనుకనె పుత్రనామమునఁ ♦ గన్నడుమిత్రుడవయ్య వాస్తవం
బునకును వైరివే, జనకు ♦ పోకడ కొప్పినదుష్టబుద్ధిం
చని నిను శిక్షచేయుటకు ♦ సర్వ మదెట్లగు బుద్ధి నెంచినన్. ౧౦౫ 451

సీ. బాలుని నృథబల ♦ వంతుని సాహసికుని గాఁగ నెమ్మఁ ♦ మునఁ దెలిసియు
నీనభ కాలోచ ♦ నేప్ప నే తెంచినవారిచెంతకు నిన్ను ♦ వచ్చునట్లు
చేసినవానికే ♦ చేయంగ దగు శిక్ష, యింద్రజిత్తు! విను ♦ మీపు మూ
డవు బ్రగ్భంబులు ♦ వివరించు వాఁడవు వినయశూన్యుండవు ♦ విపులబుద్ధి

1 విభీషణ శృంగర్యుతాం వర్షిః-అనిమా 2 అత్యా ప్యవిపక్వబుద్ధిః - అనిమా 3 యస్యే
దృశం రాఘవతో వినాశం నిశమ్య మోహో దమమస్యనే త్వమ్-అనిమా

ఆ. విరహితుడవు ప్రకృతి ♦ యరయఁ గ్రూరంబుగ

నుండు నీకు, దుర్జనుండ వీవు,

కార్య మేదియైనఁ ♦ గడు నెంటి చేయవు

మిగుల దుర్జతి వనఁ ♦ దగుదు వెవుడు. ౧౨

452

క బాలుండ పౌటఁ దెలియక, ప్రేలుచు నున్నావు మిగులఁ ♦ బెద్దవి యగుచుక

జ్వాలలను బ్రహ్మాదండము, వోలె వెలుంగుచును గాలుఁ ♦ బోలి బెడగ్గులై.

నీ, యమదండతుల్యంబుకలై యున్న బాణమ్ములను రాఘవుండు వై ♦ వ నెవఁ డనిని

నిలిచి నహింపఁగా ♦ నేర్చు¹, నంచని పల్కి యన్నను గన్గొని ♦ యసురసాధ²

ధనరత్నభూషణతతుల వస్త్రంబు బహువిధములును ♦ బరమభక్తి

గొని సీతతోఁగూడఁజని రామున కొసంతయపరాధమును సై నగునటంచుఁ

తే. బ్రార్థనము చేసి దుఃఖంబు ♦ నదలి యిచట

సుఖముగా నుండ మిందలి ♦ శూరులెల్లఁ

బలుకుమాటల వినకుము ♦ నిలువ వివ్వి

యనిని రామునిముందు నా ♦ మనవి వినుము ౧౪

454

పదునైగవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౬ - వ సర్గము

అథ { రావణుండు విభీషణు నవమానించుట } అథ { విభీషణుండు మంత్రులతో నరుగుదు రావణునకు మరల హితము చెప్పట }

చ. ¹అనుచు విభీషణుండు హితమై మది కెంతయు నెక్కునల్లు చ

క్కునిగతిఁ బల్కువాక్యమును ♦ గాదన కాకృతి సంగ్రహించి యా

పని నొనరింపఁగాఁ దగియుఁ ♦ బాపపుఁగల్గిని గాలవోదితుం

డు నగుట రావణుండును గడుం బగుపోక్తుల వాని కిట్లనుక ౧

455

క. వెలుపటిశత్రువుతోడ మి,గులఁ గోపమునొందియున్న ♦ క్రూరభుజగితో

గలఁగక సహవాసం బి, మ్ములఁ జేయఁగ వచ్చుఁ గుతలమున నెవఁడై నక, ౧౫

ఉ అంతియె కాని మిత్రునలె ♦ నారయఁ దోచుచు శత్రుపక్ష ము

త్యంతము పూనియున్నకుటిఁలాత్మనితో సహజన్మతోడ నొ

క్కింతయుఁ గూడి యుండఁ జన ♦ దియ్యది సత్యము, రాక్షసాధమా³

సంతత మె నెఱుంగుదును ♦ జ్ఞాతులశీలము నెల్లవారలోక ౨౫

457

నీ వీరలు జ్ఞాతులౌ ♦ వారలకుం గల్గువ్యసనంబులం దమి ♦ నందుచుండు;

తనకులశ్రేష్ఠుని ♦ ధర్మశీలుని గార్యసాధకు విద్యాంసు ♦ శౌర్యయుతుని

1 సునివిష్టం హితం వాక్య ముక్తనంతం విభీషణమ్, అబ్రవీ త్పురుషం వాక్యం రావణః కాల వోదితః - అనియూ దీనికి విశేషార్థము తనిష్ఠోక్తియందు వ్రాయఁబడినది కాని యది యాకాశపం చాంగమునంటిది కావఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడలేదు అది కేవలము మతప్రధానమైనదనియు గ్రహించి మన్నింపవలయు.

- జ్ఞాతులు గొప్పగా ♦ నేతటి నెన్నరు పరిభవించురు; జ్ఞాతు ♦ లుదుతరముగ
వ్యసనంబు నొందిన ♦ వారు సంతోషంబు నందుచు; వసువార ♦ లధికవృద్ధి
నందిననోర్వక ♦ యుందురు మఱియును దమ భావములను బా ♦ వ్యమునఁ దెలియ
తే కుండఁగాఁ జేసి యన్యోన్య ♦ మొక్కరీతి
మైత్రిఁ జావుచుఁ గ్రూరులై ♦ మంచియదను
గలిగినప్పుడు తా రెల్లఁ ♦ గడఁగి కీఁగఁ
చేయుచుందురు భయదు లే ♦ యే యెడలను ౫ 158
- క. మును సద్భవనంబున ద్విర, దనికరములు తమ్ముఁ బట్టఁ ♦ దగుపాశములకా
గొనిపట్టిన తమజ్ఞాతుల, కును రక్షకులైన వరులఁ ♦ గొంపఱఁ గనుచుకా. 459
- తే కొన్నిశ్లోకములం జెప్పె ♦ నన్నమాట
వివినవాఁడను వానిని ♦ వినుము, నాకు
నగ్నివలనను నితరాయఁ ♦ భాలివలనఁ
బాశనికరంబువలనను ♦ భయము లేదు ౬ 460
- చ కరుణయె లేక స్వీయసుగు ♦ కార్యముచే గనుఁగొంచు నెప్పుడో
తరుణము చూచి వే మనల ♦ దారుణరీతిని బట్టి నెంచుని
పురుషులయొద్దనున్న కరి ♦ పుంగవు లీనునజ్ఞాతులే భయం
కరములు, చూడ నివ్వెయె ని ♦ కాను ముపాయముఁ జెప్పు వారికికా ౭ 461
- క దానిఁ గొని మనలఁ బట్టఁగ, నానరులు ప్రయత్నపడుదు ♦ రారయ శంకకా
గానము సకలభయంబుల, మానంగఁ జేయు జ్ఞాతి ♦ మండలభయముల్. ౮ 462
- తే. 1 వీని భరియించుటే కష్టమూ ననయమూ
దీక్ష్య మియ్యది మనకును ♦ దెలిసి యున్న,
దరియ గోవులయందును ♦ సిరియు విప్రు
లందు నింద్రియనిగ్రహ ♦ మలరుచుండు ౯ 463
- చ పనితలయందుఁ జాపలము ♦ వర్ధిలుచుండును జ్ఞాతులందుఁ ద
ప్పని భయ మున్నదంచు నిటు ♦ పద్యములం బరియించె నంట, నో
యనుజ' తలంప సౌమ్యుఁడవె ♦ యాదువుగా మఱి జ్ఞాతి పొదు కా
వున నిటు లోకసత్కృతులఁ ♦ బొందుచు సంపద విఱివీగి జ్ఞా
నినికరమందు మిన్ననయి ♦ తేజమునం దగు నన్ను నీశ్వరుకా. ౧౦ 464
- క కని యోర్వఁజాల వీగతి, ననుపమభోగములఁ బొంది ♦ యలరుట నీకుకా
మనమున నిష్ఠము గాదో, దనుజేశ్వర' యిట్లు లనుటఁ ♦ దగునా యనెదో.
- చ సరసిజవత్తమందుఁ దగు ♦ శంబరబిందువు లొక్కరీతి నె
క్కరణిని జేరికుండు నటు ♦ కావురువుల్ చిరకాలనంగతిం

1 విద్యతే గోషు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే దమః-అయమా - శంబరబిందువులు=నీటి

- బరగిన మైత్రి నిల్పు, రిటువంటి మహాత్ముని నిన్నుఁ గొల్చి నే
 1 చిరనమలుండ నాకెటుల ♦ స్నేహము నిల్వనటంచుఁ బట్కుదో ౧౧ 416
- తే. సుమగతంబగు మకరంద ♦ మచురఁ ద్రావి
 భ్రమర మాపుష్పమునను నిల్వకయె పోవు
 నట్లు నీవును సుఖముల ♦ సమభవించి
 నాదుజ్ఞేమంబుఁ గోరి కున్నావు నిజము ౧౨ 467
- చ జను లతిదుష్టులైనఁ దము ♦ సంతత మోమెడువారలందు స
 న్ననను చెలంగ, దిట్లయిన ♦ మైత్రిని జేసియు దాని మాను తె
 ట్లనియెదవేమొ హస్తీ జలమందును స్నానము ముందుఁ జేసి యం
 త నిజకరంబుచే రజము ♦ దానయి మేనునఁ జల్లు కొంచొగి ౧౩ 468
- క. తనతనవుఁ జెఱుపుకొనునటు, లనార్కుఁడగువాఁడు మొదట ♦ నతిమైత్రిని జే
 సిననుం బివ్వుటఁ దానే, తనమైత్రిని బాడుసేయఁ ♦ దలంచును సమాజా. ౧3
 క వినుము శరత్కాలంబున, ఘనములు జలశీకరముల ♦ గర్జిల్లుచు భూ
 మిని గురిసెన వానిన మేదిని చక్కఁగఁ దడియకుండుతీరునఁ గుజనుల్.
- తే మైత్రి యొనరించినను వారిమాట నమ్మి
 యుండఁగా రాదు మేలును ♦ నొందరాదు,
 దానవా! మఱియొక్కఁ డిత్తఱిని నిట్లు
 పలికియుండిన జ్ఞానమునఁ ♦ బ్రాయఁ దనువు ౧౪ 471
- క. 2 కులపాంసనుఁడవు చీచీ, తలఁగుము నాయెదుట నుండఁ ♦ నగ విఁకఁ బో పో
 పలుమాట లేల యనియెను,, గులపాంసనుఁ డనెడునుడులకుఁ రోసి మదిక.
- క న్యాయమును దాను జెప్పిన, నాయసురుఁడు దానిఁ గొనక ♦ యతిపగఱుక్తుల్
 వేయివిధంబుల నాడిన, నాయూర్ధ్వానమున నిల్వ ♦ నాత్మ యలరమి ౧5 472
- క ఘనగగఁ జేతం దాలించి, దనుజుల నల్వరను గూడి ♦ తా నాకాశం
 బున కెగిరె, నంశఁ గోళంబున నచ్చట నిల్చి యతఁడు ♦ బుద్ధివిభవతక
- చ. 3 సిరి యుగార నన్నఁ గని ♦ చిత్తమనం దిపుడైన మంచి నె
 బ్బర లొగి దోషవో యనుచుఁ ♦ బల్కెను రాక్షసరాజ! భ్రాతృవై
 పరఁగుదు కాన న న్గఱిచి ♦ పల్కుఁగ నెంచిన వల్లె బట్కుమీ
 తిరుణమునందెఁ యన్నవు గదా! పిత యట్లుగ నిక దలంపనా. ౧౬ 475
- సీ మాననీయఁడవు సుమా! యైన ధర్మమార్గంబున నిల్వక ♦ కదలి తివు
 హితము పల్కిన నాపయిని దోషముం బెట్టి పరుషవాక్యంబులు ♦ వల్కితీవు
 దీనిని మాత్రమే ♦ యేను సైపఁగఁ జాల నోదశానన! నీకు ♦ నేది మేలొ
 దానినిఁ జక్కఁగఁదలపోసి హితవాక్యమును జెప్పితిని, గతబుద్ధు లెల్లఁ

1 చిరనమలుండ-అనేకసంవత్సరములు, 2 అస్తిక- ముహూర్తైన భవే త్వాంతు ధి క్కులపాం
 సనం-అనిమా, 3 గతి స్థితిమాక-అనిమా

తే గాలవశమునఁ జిక్కినఁకారణమున

¹హితము గైకొన, రెప్పుడు ఁ హితము పల్కు

చుండువారును దమి వినుచుండువారు

సులభముగఁ జిక్కుచుందురు ఁ త్తోణియందు ౨౦

476

క ఎది యప్రియమై యుండునొ, యది హితమే యగునయేని ఁ యమ్మాటను జె
ప్పఁ దలంచినవాఁడును న, య్యది హితమని వినెడువాఁడు ఁ నరిది జగమునక.

తే సకలభూతసంహారక ఁ మకరుణమ్ము

నయిన యాకాలపాశంబుఁనందుఁ గట్టు

పడి వినాశముఁ గను నిన్నుఁ ఁ గడు దహింపఁ

బడెడుగృహమును బలెఁ జూచి ఁ తడయ కేచు ౨౧

478

క మన కేల యనుచు నుండక, నినుఁ గానఁ దలంచి హితము ఁ నెఱిఁ దెల్పితి, మం
డినయగ్నివోలె మెఱయచు, సునిశితములు స్వర్ణరత్నఁశోభితములునై. ౨౨

క వెలుఁగొందుతీవ్ర బాణంబుల రాముఁడు నిన్ను నొంపఁ ఁ బూనెడుతఱిఁ గ
న్నులఁ జూడ నెంచకే నిటు, పలికితి, యద్ధాంగణమునఁ ఁ బ్రకటబలాఘ్యల్.

క శూరులు నస్త్రవిదుత్తము, లారియఁ గాలాభివన్నఁలై చెడుదురు నూ

కోరిక సికతానిర్మిత, భూరిలనచ్చేతువులను ఁ బోలి దశాస్యా! ౨౩

481

²క గురుబుద్ధి నీకు హితమును, బరికించి యదేమి పల్కుఁ ఁ బాల్పడితిని యా

సురవర! దాని సహింపుము, నిరతము రక్షించుకొనుము ఁ నినుఁ బలువిధులక

చ. దనుజశరణ్యమై యలరి ఁ దానవరాజ్యవతంసమైన ప

త్తనమును దీనిఁ గాచుకొను, ఁ తద్దయు నీకు శుభంబు గల్గెడుక

నిచు విడనాడి పోయెదను ఁ నేఁ జనినంత సుఖంబుఁ గాంచుమా

[దనుజవరేణ్య! యిండ టిట ఁ దానవు లుండియు వీరిలోపలక ౨౪

483

ఆ హితముఁ దెల్పి మంచిఁదే యగు చుంత్రంబుఁ, జెప్పి పాపమందుఁ ఁ జేరకుండ
దా నె పూని నిన్నుఁదమి నుద్ధరించును, హృదుఁడు సఖుఁడునీకుఁ నెవఁడులేడు]

చ అనుము మేలుఁ గోరి వల ఁ దంచు వచించుచునున్న నాదుస

ల్కును గొనకున్నదే మనసు ఁ గొంచెమె యైనను, మృత్యు వల్లనక

గనఁదగువారు చచ్చి రని ఁ గాదె తలంపఁగ నొను మిత్రవా

క్యనిచయ మట్టివాగు విన ఁ హరయ సద్ది హితంబు గావునక ౨౬

485

పదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

1 సులభాః పురుషా రాజా సతతం ప్రియవాదిభః, అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతాచ
దుర్లభః-అనిమా 2 త సర్గ యతు య వోక్తం గురత్వా ధీత మిచ్ఛతా-అనిమా.

౧౭ - వ సర్గము.

అంభో విభీషణుడు రామనందకుఁ బోవుట అంభో

- క. ¹అని యిట్లు రావణానుజుఁ, డనఘండగు నావిభీషణాఖ్యుఁడు తనయ
న్నను రావణుఁ గని హితముచు, వినిపించుచు నతఁడు దాని ²వినమి వగవునన్ .
- చ పరుషము లాడియైనఁ దనభ్రాతను సత్పథమందుఁ ద్రిప్పగాఁ
బరమహితంబు గాదె యని ³నైరిబలాదుగాఁ దెల్పి భీతిలన్
బహుషము లాడి సుంతయును ⁴వానిని కైకొనకుంట నింక నీ
పురుషుఁడు కీడు నొందు నని ⁵బుద్ధిఁ దలంచి తదీయసంగతిన్ 487
- ఆ విడిచి యపుడె రాఘోవుఁడు లక్ష్మణుం డున్న ధరణి కిరెగె, నంత ⁶వహనునుండి
తొలఁగి చల్లనైన నొకలఁకులోఁ బడఁబోవు, నట్లు సత్వరముగ ⁷నరుగుదెంచి.
- నీ. ⁸వరరత్న కాంచనాభరణధారిణమున నున్నతఁ బాడవున ⁹నొప్పి యుంట
స్వర్ణాద్రిశిఖరంబుభంగిని దగువాని నమలకాంతిని గూడి ¹⁰యంబరమున
వనచరు లారామభద్రునిచెంతకు నరుగనిత్తురో? లేదో? ¹¹యనుభయమున
సంచరించుచు నటఁ ¹²జంచలాకృతి నున్నవాని విభీషణు ¹³వానరు లొగి
- ఆ ధరణినున్నవారు ¹⁴తప్పక చూచిరి, మ్రేఘుపర్యతముల ¹⁵మించి యతఁడు
కాన నగుచు దివిజకాంతవిక్రమమునఁ, బరగి యాయుధాళిఁబట్టి మిగుల.
- చ. సురుచిరభూషణావళుల ¹⁶శోభిలుచున్ ఘుఁకౌర్య మొప్పుఁగాఁ
బరఁగుచునుండె, భీతికిరఁపారుషముల్ దగ వానిమంత్రులున్
నిరుపమశేస్త్రజాలముల ¹⁷నెమ్మి ధరించి మహావిభూషణో
త్కరమున నొప్పి నల్వరును ¹⁸గ్రాలుచునుండిరి పుష్కరంబునన్] 490
- క అరిజనదర్శిఁడగు, హరివతి సుగ్రీవుఁ డట్లు ¹⁹లభంబున న
ల్వరుమంత్రులుతానొకఁడును, నరుడెంచుటఁ గాంచి సురుచిరాత్మకుఁడొటన్.
- నీ ²⁰అనలుండు శరభుండు ²¹నట్లు సంపాతియుఁ బ్రభునుండు నాఁబడుఁవారితోడ
వచ్చుచున్నట్టి యభ్రగుండైన యాతనిరాక యెఱిగొ యని ²²స్రాకటమతి

1 ఈయధ్యాయమున నగ్ర ప్రదానపద్ధతి నిర్ణయించబడుచున్నది ఈఘట్టమున గోవిందరాజ ప్రభృతులు ప్రవృత్తిపార్గ మాక్రయించి యాయధ్యాయమునఁ గొన్నిశ్లోకములకు విశేషార్థములు వ్రాసిరి అవి యన్నియుఁ దెనుగునఁ జేర్చినట్లైన వీధిపురాణము చెప్పినట్లుగ ఇంతియకాక యాయధ్యాయము కెనల మూహాలచే నిర్ణయించబడినవి. ఒక్కదృష్టాంతము చూపి వివరించెద శ్లో ఇత్యుక్తాన్ పరుషం వాక్యం రావణం రాణానుజః-అనియూ అనేన శ్లోకేన భగవద్వియభూనాం దేశస్య త్యాజ్యత్వం తత్సంబంధితేశస్య పరమస్వాస్యత్వం చోక్తమ్-అనివ్యాఖ్య ఇట్లే యధ్యాయములు కల్పితములు కానఁ దత్సార మిట గ్రహించఁబడి కథాసంవిధానభంగకరము గాకుండునట్లు తెనిగింపఁబడిన దని గ్రహించుటయేసరము 2 తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తా విష శతప్రదాం, గునస్తం మహీస్థా నై దదృశు ర్వానరాధిపాః - అనియూ 3 త మాత్మపంచమం దృష్ట్యై-అనియూ నల్వరు మంత్రులకేరులు వ్యాఖ్యనుండియే గ్రహింపఁబడినవి

విభవృతై తగు కపివీరులతోఁ గూడి మంతనం బొనరించె, † సంత నొకము
హూర్త మాలోచించియుగ్ర బలాభ్యుతౌ హనుమదాదులఁ జూచిన్వాయరీతి
తే. నుత్తమంబయి హితమయి † యొప్పుచున్న
వాక్యమును బల్కె, నాయుధవారధారి
యగుచు సల్వరు రాక్షసు † లనుచరులయి
రాఁగ నెదురుగ వచ్చెడురాక్షసుండు. ౪౫ 492

క. కనుఁగొనుఁ డాతండ్రి యిట, మనలం బరిమార్చుఁ బూని † మహితజవమునకా
జనుదెంచుచున్నవాఁ డిదె, వినుఁ డింతయు శంకలేదు † వీఁ డట్టింజ్ఞా. ౫ 493
చ. అని వచియింప నవ్వనచరాధిపుమాటల నాలకించి యా
వనచరవద్యు లందఱును † నైశమ వృక్షములకా గిరివ్రజం
బును గ్రహించి పల్కిరి; విభూ! యతివేగమ యాజ్ఞ యిమ్ము నీ
యనుచుతి లేక చేయఁదగ † దారయ నేపనినైనఁ గావునకా. ౬౫ 494

తే. ఈదురాత్ముల పధియింపనే యనుజ్ఞ
యిమ్ము సంశయ మేల వీ † రెన్న నల్ప
తేజు లాటను హతులయి † త్రెల్లువారు
ధరణిపై, నని వారి ట్లుదాత్తభంగి ౭ 495

చ. పలుకుచునుండు నెవ్వ రెటు † పల్కిన సర్వవిదుండు రాముఁ డి
మ్ముల ననుఁ గాచునన్నహితముం గడు నమ్మి విభీషణుండు న
పులుకుల నెన్న కత్తజిని † వారిధియు త్రరతీరమొంది యే
చలనములేని చిత్తమునఁ † జక్కఁగ నిల్చును సభ్రమందునే. ౮ 496

చ. అనుపమబుద్ధివై భవము † నందినయట్టి విభీషణుండు చ
క్కని నడుపాయముం దెలియుఁ † గావున సంబరసేమనుండియే
వనచరపుంగవుల్ వ్రవగఁవారవిభుండును నాలకింప ని
ట్లనియె మహాధ్వనుల్ తనరుఁనట్లుగ స్వార్తియుఁ దెల్లమాగతికా. ౯ 497

సీసమాలిక —

అహారనిద్రాభయగ్రామ్యధర్మంబులందు నేనియతిలే † కరయదుష్ట
మైన మార్గంబున † నాదృతిఁ జరియించి సార్థకాహ్వయఁడయి యఖిలరాక్ష
సాధికుడై తగు † నసురుఁ డొక్కఁడు గలఁ డతనికి సహజుడ † సతనిభ్రాత
నగు నన్నును విభీషణాహ్వయంబునఁ బిల్చి రలదురాత్ముండు రాక్షసాధిపుండు
గర్భపాసాదిదుఃఖంబుల నెఱుంగక పరమపవిత్రయా † పడఁతి సీతఁ
బుష్పాపచయముఖభోగంబులకు నెల్ల నేకాంతభాగమై † యెనఁగి యాయ

1 రావణో నామ దుశ్చ్యుతో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరో-అనిమా. ఈమొదలగు శ్లోకములకు నుచితరీతిని వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడిన దని తెలియందగు.

యోధ్యకంఠెను జూడఁ జుత్కృష్టమై మునిసమృతంబగు జనసృష్టాన నునెడు
తావున నుండి యత్యంతభక్తుం డగు నట్టి జటాయువుఁ బట్టి చంపి

బలిమిని గైకొనిఁ బచ్చి కారాగారముం దుంచినాఁడు, సీతాంగనయును
వివశయై దీనయైఁ వికృతవేషంబులఁ డగు రాక్షసాంగనల్ఁ తన్నుఁ గావ
వారియధీనముం దీరితి నున్నది, లోకాభిపూజ్యయైఁ లోకజనని
యనఁడగు సీతకుఁ నపకృతిఁ జేసిన యట్టిపాపాత్ము మాఁయన్నఁ గూర్చి

సామభేదాదులౌఁ సరణులఁ జూపెడు వివిధవాక్యంబులఁ వివులభావ
ములు గల్గు పల్కులఁ మును రాముఁ డొనరించి నట్టి ఖరాదివధాదిచిహ్న
ములచేత సీత రాఁమునకుఁ జక్కని భక్తి మరల నొప్పింపు మీఁమాటవినుమ
యని యొత్తి చెప్పితిఁ వివేచయ్యె నాపల్కుఁ గాలసంప్రేరితుఁడై లయంబు

గాంచఁ దలంచెనుఁ గావున దుష్టాత్ముఁడైన రావణుఁడు నేఁ సరిసి హితముఁ
బలుకుచునుండఁ జాఁవను గోరువాఁడు వైద్యోక్తి నాలించి యత్యుత్తమమగు
నౌషధంబును గొనఁనట్లు నాపల్కును నవలీలఁ దృణముగాఁ నాత్మనెంచె,
గాని గ్రహింపఁ దాఁబూనఁడయ్యెను, హితమును జెప్పుచున్న నేఁచునుగరోర

భావలఁ గ్రూరరాఁవణుచేత ధిక్కృతిఁ జేయఁగాఁబడి నీచసేవకుగతి
నవహూనితుఁడనయిఁ 1 యంతట నుత్తమపురుషార్థరూపసత్పుణ్యలభ్య
రాచుసంప్రాప్తికైఁ రయమాన నవవర్గభాధకరూపాత్మభవకళత్ర
ముల విసర్జించి రాఁమునిఁ గరుణాభిని శరణు జొచ్చితి, వసఁచరగణేంద్ర!

2 యధికారభేదమే యాత్మదలంపక సుంసరకానసఁచరిముఖివి

ధస్తాణులకు నితాంతము సమాశ్రయణీయుఁడయి రఘుకులమునఁ నవతరించి
పరమాత్ముఁడయి నిరింతరసమాశ్రయణీయుఁడగు రామునకువేగఁముగనమన్న
విధములఁ దన్నె నేఁవింప నెంచిన నన్నుఁ దెలుపుమా చెంతకేఁ తెంచియున్న

నను విభీషణామాఁకుని బ్రియదాసుని శరణాగతుని నీవుఁ జవమునఁ జని
తెలుపుమా! యని రాక్షససూరిలోన నన్నతి యొక విభీషణుఁ డెను శరణుఁ
జొచ్చితిని నల్కుఁ శుభ వాక్యముల విని సుగ్రీవుఁ డెంతయుఁ జోద్య చుంది
జవమునఁ బోయి 1 లక్ష్యమై రాముఁ గాంచి ప్రియమునఁ పక్షరములై

తే దొట్రిలంపడ రావణుఁతోడఁబుట్టు

నగు విభీషణుఁ డనెడు వాఁడాత్మసచివు

లైన నల్వురు రాక్షసుఁ లగుగు జేర

శరణు జొచ్చినవాఁ డిటఁ కగుగుడెంచె ౧౭

1 త్యక్తా పుత్రం శ్చ దారాం శ్చ రాఘవం శరణం ౧౭౩-అనిమా 2 సర్వలోకశరణ్యా
న రాఘ వాయ మహాత్మ నే, నివేదయత మాం క్షీప్రం విభీషణ ముపన్థితమ్-అనిమా 3 లక్ష్యా స్యా
గ్రతోరామం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్-అనిమా. సంరబ్ధం ప్రే మభరా త్యుతితోదితాక్షరమ్-అనివ్యాఖ్య

చ పరజనకాల! చేయఁగగుఁపదతి యిద్ది యకార్య మిద్ది యం
చరయఁగనైన మంత్రమునఁ యందును సేవలఁ దీర్చువ్యూహముం
దురుతరబుద్ధినిశ్చయము † నొంది యొనర్పఁగనౌ నయంబునన్
బగులరహస్యము లైలియఁ † బంపెఁషచారమునందుఁ బూని యె
చ్చరిక మెలంగనౌఁ గవులఁనంతతీయందును శత్రులందునున్ ౧౮ 494

తే ఇట్లు లున్న శుభంబు నీకేపుడు గల్లు,
దానవులు వీరు కోర్కెచంఁకమున హవ
ములు గొనంగలవా రాట † మొనసి యొరుల
కగపడకయే చరింతు ర † జ్ఞాటవలన ౧౮౫ 500

క. ¹కనఁబడకయే యనేకులు, దనుజులు మనఁజెంత కిపుడు † తా రరుదేర్క
గనిపెట్ట రనుచుఁగలఁచుచు, జనుదెంచియొయుందు, రెపుడు † శత్రువు లగుచున్.

తే. కైతవోపాయముల నేర్చి † కడఁ బరాక్ర
మమున నలరుచు నుందురు † మనము వారి
యందు విశ్వాస మునుపరా, † దనురుఁ డెట్టి
వాఁడు కృత్యము దేనిని † వీఁ డొనరుచు ౧౯ 502

క అనియెద వేమో? యీతఁడు, దనుజేంద్రునిచారుడౌను † దాఁ గావున నే
మన కీతఁ డనుకూలుండుగఁ, గనఁబడి యిట్లఁజొచ్చితఱిని † గాంచియుపమచేన్.

క మన కెల్ల భేదముం గల్గుచు జేయు నసంశయంబు † కడఁగి యితని క
ప్పని చేయ సాధ్య మగునా, యనియెదవో యట్లు చేయ † ననువుపడనిచోన్.

²క. మన మితనియందు నప్తుక, మును జూపెను దనుక నుండి † బుద్ధిబలమునం
దనరును గావున ఛిద్రం, బును దగఁ గనిపెట్టి తానె † పూనిక మెఱయన్ ౨౦౫

తే. కొట్టినను గొట్టవచ్చును † నెట్టియెడల, నరులఁ గూల్పంగ వచ్చితి † మతనినంక
నుండి వచ్చిన యాతని † నుజ్జగింప, ధర్మమా! దానబలవృద్ధి † తనరుఁ గాడె.

³చ అనుదువో యేమొ? మిత్రులకు † నైన బలంబును, గాన నుండు నా
జనులబలంబు వేతనముఁ † జాలగ్రహించెడు భృత్యసద్బలం
బును దగియున్నమూలబలమున్ గ్రహియింపఁగ వచ్చుఁ గాని శ
త్రున కనుబంధమా బలముఁ † దోచినరీతిఁ గొనంగరాదు నూ! ౨౧ 507

చ అరిజనులందు నీతఁ డొకఁ † డౌటను వీడఁగ నర్హుఁడే యగున్
బరజనసంగతిం గొనక † వచ్చినవాని గ్రహింపఁ గూడదా!
యరయఁగ ధర్మ మిట్టిదగు † నంచు వచింతువో యేమొ? యోవిభూ!
పరుఁడును జాతిరాక్షసుఁడు † భ్రాత భవద్రీవులైన వానికీన్. ౨౨ 508

1 అంతర్ధానగతా హ్యేతే-అనిమా 2 ఛిద్ర మాసాద్య బుద్ధిమాన్-అనిమా 3 మిత్రాట
వీబలం చైవ మూలం భృత్యబలం తథా, సర్వ మేతద్బలం గ్రాహ్యం పక్షయిత్వో ద్విపద్బలమ్-
అనిమా.

క. విను మీపు సోదరునిఁ జ,య్యన విడిచియె నాడుచెంత ♦ కగుదెంచితివే
యనియెదవేమో?, వీడన, మనరిపువక్షముననుండి ♦ మంత్రులతోడన్. ౨3

తే. వచ్చియున్నాడు గావున ♦ నిచ్చమీటి
నితనిమీఁదను విశ్వాస ♦ మెట్టు లునువ
వచ్చు, 'శరణాగతుని వీడ ♦ వచ్చునె యని
యందువో?' రావణాసురుం ♦ డనువ వీడు ౨31

510

క. చారునికృత్యము చేయఁగ, నోతామా! యిటకు వచ్చి ♦ యుండం జను నీ
వారయ న్యాయవిదగ్రుంగుడ,వేరహి నీవెఱుంగవట్టి ♦ వే ముండు నిలన్

క. ఈలాటిమాయకానిని, నేలాగు గ్రహింపఁ దగునో ♦ యెన్నఁగ వీనిన్
బాలికువలె నిగ్రహము న, దేలీలగనై నఁ జేయ ♦ నిట యుక్త మగున్. ౨౪

క. అని నాకుఁ దోచుచున్నది,, విను! చారునిఁ జంపు టరయఁవిహితమెయనుదో
జనవర! చారునికృత్యంబును జేయఁగ నితఁడు రాఁడు ♦ పో తలపోయన్ 513

ఆ. కుటిలబుద్ధిచేతఁ ♦ గూరరావణుఁ డంప, నిట్టి వేష మూని ♦ యితఁడు వచ్చి
మాయఁ బూనె, నీవు ♦ మనలక్ష్యబుండును, నవ్వుకంబుఁ జూపింపం దఱిఁ గని.

క. మనలఁ బ్రహరింపఁ జెంతకుఁ, జనుదెంచినవాఁడు, మనకు ♦ ఛద్వ మితనియం
దును గనఁబడఁ జంపుద మీ,తని నందువో యేమొ,రిపు వత్కర్మితుఁడగుచున్

సీ. ప్రాజ్ఞుఁ డౌటను దనఁపరులపై న్యముఁజొచ్చియంతరమును గాంచిఁయడరిచంపు
వారి నెల్లర, వీడుఁబహుసంఖ్య నేలాగు వధియింపఁగలఁడంచుఁబలుకుదేమొ,
యొకగుడ్లగూబ తాఁనొక్కట నవకాశమును గాంచి వాయసములను జంపు
నట్లు చంపును గాన ♦ నాతని కవటంబు గనఁబడకయె యుండుఁగనుక నిప్పు

1 తే డేమి చేయంగనా నందుఁవేమొ, వీనిఁ
బట్టి వధియింపనే తగు ♦ వగలిపెట్టు
నితఁడు మారీచువలె హానిఁనే యొనరుచుఁ
గనుకఁ దీవ్రపుదండసంఘున నితనిని. ౨౬౪

516

క వీని చతుర్మంత్రుల నిటఁ, బూనిక వధియింపవలయుఁ ♦ బో యేలన? నా
దానవభర్త నృశంసుం,డై నెగఁడెడు రావణునకు ♦ ననుజుండు గదా ౨౭

2 చ అనియిటు రామభక్తులగు ♦ నాకవివీరుల కెల్ల నాధుఁడో
వనచరరాజు వాక్యములఁ ♦ బల్కు నెఱింగినప్రోడ యుక్తముం
గని వచియించు నేర్పటియుఁ ♦ గావున దానయి యొత్తి చెప్పి రా
మునివగు పల్కులన్ వినఁగఁబూ నెను మానము దఱుఁ డౌటచేన్ ౨౮

1 ఐద్యతా మేష దండేన తీ ప్రేణ సచివై స్సహ-అనిమా, కేవలనిరసనే కృతే మారీచప దస
కకారీ స్యాత్-అనివృత్తి. 2 వాక్యజ్ఞో వాక్యకశఁ తతో మాన శుపాగవత్-అనిమా.

చ హరిపతివాక్యమున్ విని మహాయశుఁ డౌటను దాను జెప్పు ను
త్తరమును బ్రేము గల్గుటను ధా వినఁ డీతఁ డటంచు నెంచి య
త్తరుణమునందుఁ జెంతఁ గలత త్రవ్వెదె త్రము లొ కసీంద్రులన్
వరమతులన్ దగం గనుచు ధ వాయుజమాఖ్యుల నిట్లనెం దమిన్ ౨౯ 519

చ. వనచరరా జితం డనురఃపర్యునిసోదరుఁ డౌ విభీషణుం
డనుదనుజున్ గుఱించి బహుశార్థము హేతునమన్వితంబుగాఁ
గనఁబడఁ బల్కు వాక్యము దగన్ వినినారు గదా యసంశయం
బున నిట మీకుఁ దోచినది ధ పొల్పుగఁ జెప్పనగున్ ముదంబునన్. 30 520

సీ. సన్మతి యొక్కఁడొకఁడనందర్శమునఁ జెప్పుపలుకును విని తాను ధ బదులు చెప్పు
కూరకుండం దగ ధ దురుతిరసంశయములఁ దీర్చి యుక్తంబు ధ నిలుపఁ జాలు
బుద్ధిసంప త్తిచేఁ ధ బాలించి సమర్థుడై శాశ్వతశ్రేయంబు ధ న్వాంతమందు
వాంఛించునుహృదందుఁబహుశార్థసంశయమొనఁగూడుతఱినినన్యైండ్లయైన
నుపదేశమును చేయు ధ టుచితమే కాన మీరునుజెప్పఁడిమనఁమునకుఁ దోచి

తే. సంత మాత్రమె యని వారి ధ ననునయించు
నట్లుగాఁ బ్రశ్న మొనరింప ధ హరు లతంద్రి
తులు తదీయహితంబు మధులను గోరు
వారు గావునఁ బొగడుచు ధ శ్రీరఘువతి! 31 521

క. తమతమభావంబుల రానుమూర్తితోఁ జెప్పఁదలఁచి ధ మానితచిత్తా
గమనింపఁ ద్రి జగముల నీదుమదికిఁ దెలియనిది గలుగఁదు తలఁప నెదియన్

క. తెలిసియును వానరుల కు, జ్వలబుద్ధియుఁ గలదటంచు ధ వసుధాస్థలిలోఁ
దెలియఁగ నడిగితి విట్లని, కలుషహరా! దీను నరసి ధ కాచువ్రతంబున్ 33

క. నిరతంబుఁ బూనినాడవు, పరమదృఢంబౌను నీదుఁపట్టుదలయు నీ
వరయఁగ శూరవతంసుడ, పురుధర్మాత్మఁడవు చూచి ధ యొనరుతు వెపుడున్.

క. తనభక్తులదగు నాదర,మును స్మరియించెదవు సాధుఁబుద్ధులయం దుం
చినయంతఃకరణంబునఁ, దినరుదు విట్లెన్నొ నుగుణతతు లలరారున్. 34

సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య ధ మలరంగ నీ వుంట నీదుమంత్రులు కార్యనిర్ణయమున
మతివిభవంబు సామర్థ్యంబు గలవారు గావుననే యొక్కొక్కఁడుగఁ దోచి
నది సకారణముగ ధ ననువదింతురు గాక యాదృతి మెఱయంగఁననిమంత్రు
లలరి పల్కుగ వాసఁరాళికి యువరాజు గనుక సంగదుఁడు నికామబుద్ధి

తే. విభవుఁ డౌటను నపుడు విభీషణువిష
యమున సుగ్రీవరాములయాశయముల

నెఱిగి తాను బరీక్షార్థం ♦ మిట్టు లనియె,

నితఁడు శరణాగతుండె యా ♦ నెన్న నైన 31

526

క అరిచెంతనుండి వచ్చిన, పురుషుని నేరీతి నైన ♦ బూనికతోడన్

బరికింపఁ దగును సంశయ, పరతను గావున నె వీని ♦ బటుమతిరీతిన్. 32

క. మనము పరీక్షింపకయే, చనుదెంచెను గావు మనుచు ♦ సంరక్షింపం

జనునని త్వరితపడి నమ్మకమున కర్హుని జేయఁ గీడు ♦ మూడును దానన్ 32

క. దురితాత్ములు తమభావ మి, తరులకుఁ దెలియనివిధమున ♦ దాఁచుచుఁ దగునం

తరమును గాంచఁగ నెల్లెడఁ, జరియించుచు నుండు వారు ♦ సమయమొదవినన్.

శ్రీ నీతిమాలియె ణొట్టుదు ♦ రాతతాయు

లగుటఁ గావున దానమహాపద లగు,

నర్థము లనర్థము లివి యం ♦ చాదిభాగ

మందె తగ నిశ్చయించి యం ♦ త్వమున వాని 33

530

క. కై ణనుటా శ్రోసివేయుటా, యేకరణిని జేయ హితమొయెఱుంగనగును నో

లోకేశ! యరయకయె పరు, వే కరుణ గ్రహింపరాదు ♦ విపరీత మగున్ 34

క పరునందైనను గుణములు, పరికింపఁగ నైన గొనఁగ ♦ వచ్చును నట్లే

పరునందు దోషముండినఁ, బరిత్యజింపనగుఁ దఱిని ♦ బట్టి హితముగన్. 35

చ తలఁపఁగఁ జాలదోషము లు ♦ దారగుణమ్ములు పెక్కులున్నవా

రిలఁ గనరాదుగాఁ దఱుచు ♦ నెట్లు గొనందగుఁ ద్రోసివేయనాఁ

దెలుపు మటందువేము? విను ♦ దేవర! యీతనియందు దోషముల్

కలిగిన శంక లేక విడఁగఁ దగు నద్ధణముల్ చెలంగినన్ 36

533

క మనమునఁ దగ నెంచి గ్రహింపను దగు నని యంగదుండు ♦ పలికిన నమ్మా

టను గొని కార్యము చేయఁగ, ననువుపక్షనియట్టి సంశయము లుండుటచేన్

చ. శరభుఁడు చేయఁగా నపుడు ♦ శక్యముగాఁ దగునట్లు లెంచి దా

శరధిని గాంచి యిట్లనియె ♦ త్కౌపతిసింహ! విభీషణాఖ్యుని

త్తరుణమునందె గైకొనక ♦ తత్ప్రమేఱుంగుటకై జవంబునన్

గరము చమత్కృతిం గనిన ♦ కాననచారుని దూత సంపనా. ౪౧

535

ఆ పనిపి నూత్నబుద్ధి ♦ గను వానిచే నీతి, శాస్త్రహితముగాఁగ ♦ సాధ్వసాధు

వృత్తులను నెఱిగి ♦ చిత్తమునకుఁ దోచు, న్యాయరీతి నవలనా నొనరుచ

సీ. జాంబవంతుఁ డంత ♦ శాస్త్రబుద్ధిని విహర్షించి గుణంబునఁ ♦ జెలఁగి దోష

రహితమై తగినట్లు ♦ రమణీయవాక్యంబు విన్నవింపఁ దలంచి ♦ యన్న రేంద్రుఁ

గాంచి యిట్లనియె, నేకడల విరోధంబు మనవయిం గలిగి వం ♦ చనయె సహజ

వృత్తిగాఁ దగు పాపచిత్తుఁడు రావణుఁ డఖిలాక్షసపతి ♦ యగును గాదె!

ఆ. యతనియొద్దనుండి ♦ యరుదెంచె నీతఁడు

వానిఁ బోలి యీతఁ ♦ జానె దుష్టుఁ

డనిన? నితఁడు వచ్చిఁగట్టిదేశము కాల

మును దలంప యుక్తములుగ లేవు రర

537

క కనుక నె నర్పవిధంబుల, దనుజుని శంకింప నిపుడు † తగు ననియెను, నం
త నచట మైందుఁడు చెంతకుఁ, జనుదెంచిరవాని విడువ. † జన దెబ్బలైనన్.

ఆ. ఉపనుచేతఁ బరుని † నొగిఁ బరీక్షించంగ

వచ్చు ననుచుతంఁబు † వఱలుచుండ

ననయమును నయము దఁనంత నిశ్చయముచు

జేయఁ జాలుశక్తిఁ † జెలఁగుటఁ గడు రరయు

539

క. పలికినదానిని బక్కఁగ, నిలుపుకొనం దగినశక్తి † నేర్పునఁ గనుటన్
బలికె నహేతుకముగ ని,మ్ముల నందఱికింబై యుక్తముగ రామునితోన్ రర

చ దనుజవిభుండు రావణుఁడు † తా మనమాటల నేమి చెప్పెనో

యని యిపుడే గపిం బనిపి † యాతఁ డెఱుంగని యినిభీషణన్

మనమున శంకపుట్టనటు † మాటలనేర్పునఁ బ్రశ్న చేయనౌఁ

జని మధురంబు గూఢములు † సారముఁగల్గినయట్లు మెల్లఁగాన్ రర 541

చ పురుషవరేణ్య! యీదనుజపుంగవుఁ డెన్నఁగ దుష్టచిత్తుడో

పరమహితుండు యం చరసి † భావమునం దొగి నిశ్చయించి యె

క్కరణి భవన్యనంబునకుఁ † గన్పడనో యట చేయు మంచనెన్,

గరము శుశ్రీస్తృతుల్ చదివి † కాంచినజ్ఞానము చెన్నుమీఱఁగన్. రర 542

ఆ మంత్రివర్యుఁడగుచు † మరుదాత్మజుఁడునగు, హనుచు యర్థనంతఁమై మనోజ్ఞ

మై విసితమైన † యట్టి హితోక్తిని, బలికె రాముతోడఁ † బంతమూని. రర

మ మతిమద్యధ్వని నెల్లకార్యముల సామర్థ్యంబు మీఱంగ వా

క్తతి భాషించెడు నేర్పుపొంగఁ దగు నిన్ † దా దేవతాదేశికుం

డతిశక్త్యుత్పత్తి మాటలాశిసగు నేమైనన్ దగన్ మీఱునే

యితరుల్ శక్తులై తర్కకౌశలముచేనే స్పర్ధచే బుద్ధిశ

క్తి తగుంఁగా యను నూహ స్ఫేచ్ఛఁగనురీతిం గాక సత్యంబుగన్ రర 544

తే పలుకమా నీమణిం బని † సరమకరుణ

మీరు నాయుండుఁ జూపిన † గౌరవముచు

బట్టియే యిప్పు పలికెన్, † బార్ధి వేంద్ర!

యర్థము ననర్థమును హిత † మట్లహితము గ్గిం

545

క. కనుఁగొని నీవచ్చివుడు గీ, శనిచయవరుఁ డంగదుండు † చక్కఁ బలికె వా

క్కును దానియందు దోషము, కనఁబడుచున్నయది నాకు † త్కాపశితిల కా!

క ముచుముందు పరీక్షించియె, యొనరుపఁగాఁ దగినకార్య † మొక్కండును మే

దిని బాసఁగియుంక దెట్లనె, మనుజేంద్రుని కార్యములకు † మనుజుని నొకనిన్.

క. మును నిశ్చయింపకున్నను, గనఁబడ దాపురుఘవలనఁ ♦ గార్యఫలం బా
తనిగుణము, వానిఁ దెలియక, మును వినియోగించుటయును ♦ బోలదు గాదే.

*క వినియోగించి గుణంబుల, గనుఁగొనుట వరీక్ష చేసి ♦ క్రమ్యుఁడ గార్యం
బున వినియోగించుటయును, గను నన్యోన్యన్యాశ్రయాఖ్యుఁ ♦ గానఁ దగనిదా.

చ. తెలియక యుండ నొక్కప్రణిధిన్ మన మిచ్చుట నుండి పంపి యు
మ్ముల నటఁ గల్లువార్తలను ♦ బోడిమిగా నెఱుఁగంగ నౌ నటం
చలరుచు నీదురుంత్ర శరభాఖ్యుఁడు వల్కెను గాదె, యద్ది ని
ష్కలము నుమీ! నుదూరగతశత్రువునొద్దకు గూఢరీతిగ్గ. ౫౨౪ 550

ఆ చారుఁ డేగి పొంచి ♦ శత్రువర్తనము, నెఱుఁగవచ్చు మనకు ♦ నెదుట బట్ట
బయల నున్నవాని ♦ పరివరమున కేల, పనుపవలయు దాన ♦ ఫలము లేదు

చ. దనుజుఁ డితం డయుక్తమనఁ ♦ దప్పని దేశమునం దకాలమం
దునఁ జనుదెంచె నం చిటకుఁ ♦ దోచినరీతి వచించిరే కదా
మనమున నాకు సత్యముగ ♦ మంచి దిదేతటి యర్హ దేశమే
కన నిదియంచుఁ దోచె నటు ♦ గావునఁ దోచినయంత తెల్పువాం
ఛను గనినాడ దాని విస ♦ స్వాంతమునం దలపోయుఁడీ తగ్గ. ౫౨౪ 552

*నీ ఈనిభీషణుఁడు నెం ♦ తే దురాత్ముం డధముఁడు నగు రావణుఁ, ♦ గడు సుగుణము
లలర నుత్తముఁడవై ♦ తలఁప మహాత్ముఁడవైన నిన్నును, మనఃమందు నెన్ని
మీయిచ్చువందును ♦ మిక్కిలి గల్గిన దోషగుణంబులఁ ♦ దోచినంత
వట్టు విచారించి ♦ వానియం దున్నట్టి సీతాపహరణాదికాతాతాప

ఆ రాధముగను మీ రధరణ్యమునం దప్పు, ఖరములులను జంపి ♦ ధరణి వెలయుఁ
జేసినట్టి శౌర్యసిద్ధిని గనుఁగొని, వాని వదలి యిటకు ♦ వచ్చు టరయ ౫౨౪

క అతనికిఁ దగియే యున్నది, మతి నతనికి నెవరూపః ♦ మానితవృత్తుల్
గతులును దెలియక యుండునొ, హితులగు నాకపులఁ బంపియే యాతనినిగ్

ఆ అశుగవలయు ననుచు ♦ ననువదించిరిగదా, యావిషయముననును ♦ దభిమతంబు
నీతిరహిత మనుచు ♦ నే నిరూపింపఁగఁ, దలఁప యుక్తి దోచె ♦ లలితరీతి ౫౨౨

క మన మతని స్వీకరింపక, ముచుపే రావణునివిషయముల సం దేహం
బును బొందక యడిగినచో, మనస్వీయగు నతఁడు నిట్టి ♦ మాట లడుగుటగ్

క శరణము చొరవచ్చిన ననుఁ, బరునిగఁ దలఁచిరొకొ వీరు ♦ పాడియె యని యా
తురమున నందియ మొందిన, వరనుతిఁ బోఁగొట్టుకొనఁగ ♦ వలసియె వచ్చుగ్

* ఋతే వియోగా త్సామర్థ్య మవబోధుం న శక్యతే, సహసా వినియోగో హి దోషవా
స్పృతిభాతి మా-అనియూ వియోగే సతి గుణదోషపరీక్షణ మిత్యన్యోన్యన్యాశ్రయః-అనివ్యాఖ్య
1 పురుష త్పురుషం ప్రాప్య తథా దోషగుణా వపి, దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్యైవ క్రమం చ తథా
త్వయి-అనియూ దీనివ్యాఖ్యలోనిభావమే యిట సంక్షిప్తము.

చ ధరణిపా దుస్సుబావుండగు † వన్యవృత్తాభిమతంబుఁ దాఁచు నె
క్కరణిని నైన నైపుణముఁ గాఁ గనుకం దదభిప్సితంబు వే
యరయుట శక్యమే పరిచయంబు చిరంబుగఁ జేసి చక్కఁగాఁ
బరహుహితోక్తులం దెలియఁవచ్చును వేటొకభంగి గాదు నూ! ౫౯ 558

చ పరిపరి మాటలాడినఁడు † భావమునం దగు దాష్ట్యముఁ దురా
చరణపువృత్తినిం దెలుపుఁజాడలు నుంతయు లేవు చూడఁగా
వరమతియే యితం డనఁగ † భానురవక్తమై నుప్రసన్నమై
పరఁగెడుఁ గాన సందియము † పర్వదు నాకును వీనియందునక. ౬౦ 559

చ మనమున శంక లేక తనమాటలు దుష్టత నొందకుండఁ జ
క్కనిగతి వచ్చిరాఁడు కవుఁకక శరఁ డంచుఁ దలంపరాదు దు
ర్మనసున నొప్పువాఁ డిటులు † రాఁడు విశంకితుడై నృపేంద్ర! యీ
దనుజుఁడు సంచకుం డగుచుఁ † దాఁ జనుదెంచిన నెట్లు లందువో! ౬౧ 560

తే ముఖవికారము నెవ్విధఁమునను దాఁచి
నను బయల్పడు దాఁగి యుండు నది చాల
దట్లు గాన మనోభావ † మావికారం
మును బలాత్కారమున బయఁలునకుఁ దీయు ౬౨ 561

క విను నిశ్చయ మిది రామా! ఘనుఁడవు కార్యజ్ఞులందుఁ † గర్తవ్యము నీ
కుసు దెలియరాసి దుండునె! పని యెది కర్తవ్య మగునొ † బాగుగ దానిక
ఆ తగిన దేశమునను † దగిన కాలంబునఁ, దగినపురుషులం దుఁదా త్తరీతి
నాచితముగఁ బ్రయోగ † మొయ్యనఁ జేసినఁ, దగినఫలము నిచ్చుఁదత్త్వణంబు

సి లంఘకుఁ బోవ నిశ్శంక వచ్చిన నీయహోద్యమంబును దుష్టఁసోదరుండగు
సట్టి రాజుని దుఁరావ్యసారమును జూచి ప్రబలుఁడో వాలిని † బాణమొకటఁ
జంపెనహార్తను † జూఁచి దా నిని వానివశమున నుగ్రీవుఁ † బట్టభద్రు
నిగఁ జేయుటయు విని † నెమ్మి సుగ్రీవునిచంపమ్ము గాఁగ రాజ్యంబునందుఁ

దన్నభిషేకింతు † ననుజేంద్రఁ జంపుదు వసు తలం పూనియె † యాత్మబుద్ధి
తే. పూర్వకంబుగ నిట వచ్చె, † బుద్ధి దమకు
శంక గల్గిన రాజ్యకాంక్ష నిట వచ్చె
నన్న యీవార్త నైనను † మున్నిడకొని

యితని గ్రహయింపవచ్చు నోయినకులేంద్ర! ౬౫ 564
క గనుజుని సుంచితనంబును, మనమున నాకెంత దోఁచె † మనుజేంద్ర! దా
నిని జెప్పినాడ శేషించినపని నీయందె కలదు † చేయఁగ నింకక ౬౫౫
క విను మిహేడు గ్రహ్యాఁడగునో, గనుజుం దనివిడువ నగునొ † తలపోయుమునీ
వన బుద్ధిదుష్టరుం డవు, గనుకఁ బ్రమాణంబు నీవె † కార్యగతులకుక. ౬౬

౧౮ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు శరణాగతరక్షణమే తనవ్రత మని దాని కుదాహరణములగు } గాథలఁ జెప్పి విభీషణుం దోడ్కొని రమ్మనుట }

చ. ¹ అని యిటు వాయుజుండు హృదయంబునఁ దోచినయంత పల్కుఁగా
విని రఘురాముఁ డంతఁ గపివీరుఁడు భానుసుతుండు పల్కువా
క్కునకుఁ గలంత నొందుమది ♦ కొంకక యప్పు స్రవన్న మాట మా
నినిచయనంగతిఁ దగి యఁనేకకథల్ వినినాఁడు గావునన్. ౫ 567

చ. ఒరు లొనరించు ప్రశ్నముల ♦ కొయ్యనఁ జిత్తము మాఱకుండఁగా
నిరతము నిల్వఁగాఁ దగిననీతిఁ జెలంగెడువాఁడు గాన నా
హరివరసాధువాక్కులను ♦ నారసి స్వాశయ మెల్లఁ జెప్పునా
దరమున నిట్లు పల్కె, నిక ♦ దానవు నీతనిఁ గూర్చి సుంతగన్ ౧౫ 568

తే ² చెప్పఁ గోరిక యున్నది ♦ చెప్పదాని
సంతయున్ నాదుశ్రేయంబు ♦ నభిలషించు
వారు గావున వినఁదగు ♦ మీర లనుచుఁ
గోటచున్నాఁడ, శరణును ♦ గోరి యెవఁడు ౨ 569

క చనుచెంచు నాదుచెంత కతనియం దెంతేని దోషఁతతియుండిననై
నను విడువ నిట్టిపని సృజనభూష్యమె యాను నెన్నిసరణులఁ గనినన్. 3 570

చ. అనఁ గపిసాయకుండు మనుజాధిపువాక్యము దాని నెవ్వనం
బునఁ బరియించి సాధుగతిఁ ♦ బూని విమర్శము చేసి యంత న
త్యనుపమనీతిమూలమయి ♦ యాదృతి రామునియందు నుంటఁ జ
క్కునిగతిగాఁ బ్రయుక్తమయి ♦ క్రాలుశుభోక్తిని తేని కిట్లనున్. ౪ 571

తే మిగుల దుష్టుఁడుగాని దోషగణరహితుఁడేయయినఁ గాని వీనితో♦ నేలమనకు
దుష్టరంబగు నాపద ♦ దోష వెతలఁ, బడెడు నన్న న దెవ్వండు ♦ వదలి చనునొ.

క. అతఁ డెవ్వనిని దృఙింపక, హితముం గనుపట్టివాని ♦ కెవఁ డత్యాజ్యం
డతఁ డాను గృతఘ్నుం డీ, తీతి ననఁ గపినాధుపలుకు ♦ చెవులం బడఁగన్ ౫ 572

ఉ నూనృతవిక్రముం డగుచు ♦ శోభిలునట్టి కకుత్స్థసంశరా
టూనుఁడు రాముఁ డంగఱిని ♦ జూచి మదీయసృథవ్రతఁబు నీ
భానుసుతుం డెఱుంగకయి ♦ పల్కుఁగఁ బూనెనె యంచు సుస్మితం
బానవనీమఁ దోవఁగ నృపార్హముగాఁ బలుకంగ నెంచుచున్ 2 574

చ. అనుజని బుణ్యలక్షణుని ♦ నాదృతిఁ గాంచి వచించె నీట్లు లీ
వనచరరాజు పల్కిన సువాక్యము శాస్త్రములం బరింప కు

1 శ్రీకృష్ణభావతీ దుర్గర్వ త్పుతవా నాత్మని స్థితిమే-అనిమూ దీనికి వాస్తవము గాఁ జెప్పఁదగిన యర్థమే పద్యమునఁ గనఁబడు 2 ఈపద్యమునకు మూలమైన 'మిత్రభావన' యను శ్లోకమునకు గోవిందరాజాదివ్యాఖ్యానాభిప్రాయము కేవలకథాసంబంధము కలదికాదు మతద్ధర్మములు శిష్యున కుపదేశించుగురువు చెప్పనట్టివి. కాన నిటు వదలవలసివచ్చిన దని యెఱింగి త్నమింపవలయు

న్నను గురునేవసేయని మనంబున నున్నను జెప్పరాదు నూ,

తనదుసహోదరుణ్ విడిచి ♦ తా నిట వచ్చుట లోఁ దలంచినన్. ౮ 575

ఆ. మిగుల నూత్న్య మగుచు ♦ మించెడురాధర్ష

మొకటి యున్న దద్దియును జనులకు

వరుసఁ గానఁబడుచుఁ ♦ బ్రత్యక్షముగ మఱి

తొకికముగ నుజనలాలితి మగు. ౯ 576

క ధరణీకులయందఱియందరిని నది గల్గినదియె ♦ యది తోఁచెడు నీ

తరుణమున నామనంబునఁ, బరికించుచు నికటదేశఃపార్థివు లెల్లన్. ౧౦ 577

¹ తే. జ్ఞాతులును గవ్వదశ లొగి ♦ సంభవించు

నపుడు ప్రహరింతు రట్లాట ♦ నరులు గానె

పరిగణింపఁగఁబడుదు, రఁసురుఁడు వీఁడు

సోదరుని గొట్టు జ్ఞాతియై ♦ యుంట నిపుడు. ౧౧ 578

తే వెతలఁ జిక్కినరావణు ♦ వెదకి కొట్ట

నిచటి కేతెంచినాఁడు లే ♦ కిట్టివ్యసన

కాలమున వాఁడు తనుఁ గొట్టఁగలఁడ టన్న

భయమునను వచ్చియుండును ♦ బలుకు లేల? ౧౨ 579

క. అనఘులు జ్ఞాతికులంబున, జనియించినవారునైన ♦ త్త్వాపతులు హితం

బొనరించు జ్ఞాతులను దా,మును మన్ననచేయుచుండ్రు ♦ ముదము దలిర్పన్

² క. అనఘులగునట్టి రాజులకును గూడన్ జగము పాపఁగుంభిత మగుటన్

ఘనగుణులగు జ్ఞాతులనున్, మనమున శంకింపఁదగు సఁమయమొనఁగూడున్.

చ. దనుజుని వీఁడు పాయుట కుఁదంతము నట్లనె యుండనిమ్ము వీ

నిని నిట నేను వీడుటకు ♦ నేరనిదానికిఁ గారణంబున్

వినుము! వచింతు వీనిని విభీషణు శత్రుబలంబు గానఁ జే

కొనఁ దగదంచు దోషమును ♦ గొప్పగఁ జెప్పితివే నయోక్తులన్ ౧౩ 582

ఆ. దానియందె నీతిధర్మంబుచొప్పున

వాని నే గ్రహింప ♦ నైన హేతు

వాకటి గలదు దాని ♦ నుద్యమమున నీకుఁ

దెలియఁ బలుకువాఁడ ♦ లలితభణితి ౧౪ 583

³ నీ మనము వీనికులంబునను జనింపము గనుక నీతనిరాజ్యమునకు నర్హు

లము గాము దానిచేత మనకు రావణునందు వలెన్ వీనియందు వైర

1 వ్యసనేషు ప్రహరార్ సైన్యా దయ మిహాగతః - అనిమా 2 ఏష ప్రాయో నరేంద్రా
జాం శంకసియ స్తు శోభనః-అనిమూలము లోకే పాపభూయిష్ఠతయా శోభనోపి ప్రాయేణ శంక
సియః - అనివ్యాఖ్య 3 న వయం తత్కల్పనా శ్చ రాజ్యకాండీ చ రాక్షసః, పండితా హి భవి
ష్యంతి తస్మాద్భావ్యా విభీషణః-అనిమా. యట సమగ్రముగాఁ జెప్పఁబడినది.

భావములే చాట ♦ వదలఁడు వీఁడును మనల వీనికి నిరుఁగునను బొరగు
నను గలదేశాధి♦నాధులమును గాము గాన వీఁడును దఱి ♦ గాంచి మనలఁ
బ్రహరింపఁ డితఁడును♦రాక్షసుఁ డియ్యను మనచేతఁ గనయ్య♦జని వధింపఁ
తే జేయ నున్నాఁడు కీడును ♦ జేయఁ డట్టి
పనికి బాధక మాట, దుష్టున కితనికి
నింత యూహ యదెక్కడి ♦ దెట్లు వచ్చు
నందువా? పండితుల్ గల ♦ రసురులందు. ౧౩

౨౪4

క కనుక విభీషణునిం గై, కొనఁగాఁ దగు, నట్టిజ్ఞాతికూటము సొతం
బును నన్నోనన్యము వ్యగ్రతఁ, గన కతిహర్షమున నంద్రు ♦ గాని యొకటిగా
ఆ, కలిసి మాత్రముండఁ♦గాఁ దలపోయె, సమయమునఁ బరస్పరము విభిన్న
లగుదు రితినికంఠ♦నుండలి ధ్వని బెడి,దముగ వినఁగఁబడెడ ♦ దానినలన ౧౪
క. దనుజేంద్రువలన నీతని, కనూనభయ మాపుతిల్లె ♦ నని యెఱుంగ నగు
గనుక నితండు స్వరక్షణ,మును గోరియె పచ్చె గొనుట ♦ మఖ్యము వీనిక.

అతే దుష్టుడైనను నగ్రజుఁ ♦ దొంగలకుంట
ధర్మమగుఁ గద యందువా? ♦ ధరణియందు
సహజు లండలు భరతున♦సాటి గారు
నాయనా! తండ్రికిం బుత్రు ♦ లేయెడలను. ౧5

౨౪౫

క. ననుఁ బోలియుండఁ జాలరు, నినుఁ బోలికనుహృదు లెఱుటఁచెఱి నెనకనకు
గనఁబడరు ధర్మచతు లిట్టి సరోత్తము లుంటయె గఁజీడి జగన్మందుక ౧6
చ. అని యిటు రాముఁ డాడిన మహాబాతి ప్రాజ్ఞుఁడైన సూర్యనం
దనుఁడు సలక్షణం డగుచుఁ ♦ దా నలు లెచి నున్నగించి న
ద్వినయముతోడ నిట్లను విభీషణు నాతని రావణుడను
క్తునిగ నెఱుంగుమా! ననుజకూటము క్రూరము నుష్టు! గఘన ౧7

క డితితజ్జులలో మేటివి, వివసలనిచ్చుచువు నీకు ♦ విదితమె నర్పిం
బిచటిక నచ్చిన యీతని, నెచటికఁ జనకుండ నిగ్రహింతులయె నగుక.

క అని నాకుఁ దోచుచున్నది,, యనఘాత్కా! కుటిలబాధి ♦ నారావణుఁ డి
తనిఁ బంపంగ స్వవృత్తం బును దాఁ బాఁచుకొని ప్రీతి ♦ పుట్టించి తగ ౧౮

* న సర్వ ప్రాతర స్తాత! ఇంతి భరతోపమాః, చ ద్విధా వా పేతుః పుత్రా మ్మహ్నాః వా
భవద్విధాః-అనిమా దీనివలన భరతునివంటి సోదరుఁడు, నానంటి పుత్రుఁడు, సింహి మిత్రుఁడు
లోకమునఁ గలుగు టరిది యని యర్థము. తేలును కాఁబట్టి రాముఁడు స్వోత్కృష్టవృత్తను బొగడు
కొనియె నని కొందఱుఁపొందుదురు అట్టి భావము గలుగరాదు ముగ్ధివననఁ గలిగిన కంఠం శంకం శోఁ
గొట్టఁ దలంచి రాముఁ డీవాక్యమును చెప్పెను యథార్థోక్తియందు స్వప్రశంసానుబంధమును
లేదనుట స్పృహితమత మని గ్రహించి యీలాటిశంకల విడువదగు

తే. మనల నమ్మించి దాన నేల పరగింప
 నన్నొ లక్ష్యమనో కట్ట నున్నవాం
 కాన మంత్రులతో హృదయ గాఢమున
 వచ్చు మనకును గ్రూపరావణుల కేకలు ౧౯

1 క అనుజుండె కదా, నన్నక మూడు నెట్లుచుండువచ్చు ధూపాలక యం
 చని మాటలబొందెడికిన, మ. ఎడతె రామకృష్ణుడు వాక్యనిదునకుకాం ౨౦
 క. తెలియంగఁ గలికి యూ నిలచుండె కామపుం, ధీవెచ్చు కేకలు గాఢ
 బలికిన యాసుగ్రీవుని, నలకుల వాత్తలు కలచి ధీవిహారముకాం ౨౧ ౨౨

తే మది విమర్శించి యత్యంతింక అంగుల
 వాక్యమును బల్కె నిజుతో, ధీవచలేంద్ర !
 విను మితం డెంతగున్లు డై ధీను నదున్లు
 డైన నితఁ డేమి కిడు చేయంగఁ గలుగు. ౨౨

క నాకును నాయాశ్రిగలకు, సేతు సతగుమి చెయ ధీవెల్లెడల గగం
 డొకేశనాధ! స్మరతఁ, కైకానియెడు కుజులకు ధీవమును ముచిముకా
 క. 2 భరణిం గల రాక్షసులను, బరికిరములఁ గొనక నాకు ధీవాంతంబున భీ
 కరులం జంపు నభీష్టము, వరగిన నొకవ్రేలికొనను ధీబడులుపలువనే ౨౩

సీ. ధర్మాధికారము ధీవ కెన్న లేనట్టి పాపులం బొక్కట ధీవగతుండైన
 వ్యాధుల డొక్కండు నృసింహ సంబు చేరగా శీతావనోదనా ధీవాతతోన
 చారములను శాస్త్రధీవరణిగా నొనరించి యూలినెం దీర్చి ధీవాత్మకహ
 మాంసంబుల నొసంగిమిగుత భుజంపునా యని నియోగించెనిధీదండతుకును

తే వివరగఁబడినదియే గదా! ధీవివర్య!
 యాకపోతమువంటి తిరిక్కింకు గూడ
 దనకళత్రము హరియించి ధీతవనలతి
 వచ్చినట్టి వ్యాధులఁ గొనె ధీవంబుగణ ౨౪

క ననుబోటివాఁ డి కేకలు, నొనరింపఁగవలెనొ నుదిని ధీవాహింపుము నే
 ననులనే యిట్లని, యింకను విను మా! ఇన్ద్రమునికి ధీగాదిలినుతుండై. ౨౫
 చ మునిపరయైక కలమింక ధీమున్ను దుహాత్తరధర్మ హింమై
 తననుచు సత్యముం దెలుపుకాని నొకానొకగాధఁ జెప్పెదా
 నిని ఎదియించెదన్ వింపు ధీవ! హరిశ్చంద్ర శత్రునూపరా
 తనరయుక్తుము ముగిచి ధీవచ్చు గావు పుటందు వేగుచుకా. ౨౬ 601

క శరణము చొచ్చిన వానిని, బరహక్రమాని తనహా ధీవాటిల్లెడు దు
 1 వాక్యజ్ఞో వాక్యమిలం లతో మాన ముపాగమత్-అనిమా 2 అంగుశ్చక్రేణ తాక
 హవ్యా మిచ్చక హరిగణేశ్వర-అనిమా

స్తరమగు నపవాదంబును, హరింప శత్రువునునైన ♦ నగు గ్రహియింపఁ.

తే. అంతియే గాని నొంపరా ♦ దతని నెపుడు,

భయముపడిగాని భీతిచే ♦ బడలినట్టు

లభినయించుచుఁ గాని యాఁయహితవితతి

నుండి యొక్కండు వైరియే ♦ యుండలేక ౨౮

608

చ. తనమది నెంతయుం బగను ♦ దాగ్ధానుదానిని లోనడంచుకొం

చును శరణాగతుండయినఁచో గురుశిష్యితుఁ డాచు నీతి యం

దును గడు నవ్వుకంబుగలఁదోషవిదుండు స్వకీయజీవితం

బును విడనాడియెనఁ బనిఁపూని రిపుం దమిఁ గావఁగాఁ దగున్. ౨౯ 604

చ శరణము చొచ్చువానిఁ దనఁశత్రువుఁ గాచిన నెట్టిభీతి యె

క్కరణిని వచ్చునో యను నిఁకామభయంబునఁ గాని, శాస్త్రవి

స్ఫురదురుభావముం దెలివిఁ ♦ బొందని హేతువుచేతఁ గాని, యా

యరివలనఁ స్వలాభమును ♦ నాత్మను గోరియె కాని, స్వేచ్ఛచే

గరఁగుమనంబుచే నయినఁ ♦ గాని, స్వశక్తికి నర్హమాగతిన్ ౩౦ 605

తే. న్యాయరీతిని వానిని ♦ నరసి కావ

కుండుటయె పాపహేతువా ♦ నుర్వి నెల్ల

వారు నిందింతు, రొక్కఁడు ♦ వైరి యొకని

పరిసరముఁ జేరి వానిని ♦ శరణు చొరఁగ. ౩౧ 616

తే. ¹వాఁడు రక్షింపఁదగుశక్తి ♦ వఱలి కావ

కూరకుండిన శరణార్థి ♦ యుగ్రశత్రు

హతుఁడై యైన సరక్షికుఁ ♦ డాదినుండి

చేసి యున్నట్టి సుకృతంబుఁ ♦ దీసికొనుచు. 3౦ 607

క. దానికి ఫలముగ నాతఁడు, పో నర్హ మునైనపదముఁ ♦ బొందును దానే,

గానన్ శరణాగతుఁడగువానిన్ రక్షింపకున్న ♦ వచ్చు నఘము నూ! 3౧

ఆ. ²అట్లు కావకుంట ♦ నమరపదంబునఁ, బొందఁజేయు దఘముఁనొందఁ జేసి

సరక్షమునకుఁ ద్రోయు ♦ నై జయశస్సును, బాడుసేయు వీర్యఁబలము లడఁచు

క. అని కండుమునీండ్రుఁడు చెప్పినయు త్రమనూనృతోక్తిఁ ♦ బ్రియమున నేనుం

బనిపూని యొనర్చెదఁ న, మృనివాక్యము పాపహరిణఁమును ధర్మంబున్ 3౨

క. అనుపమయశము నొసంగఁగను దగునది ఫలము నిచ్చుఁకాలంబున దే

పనికాయ సేవితంబగు, ఘనపదము నొసంగునదియుఁ ♦ గావునఁ గొనుదున్.

1 ఆతఁడు సుకృతం తస్య పథ్యం గచ్ఛే దక్షిణః-అనిమా 2 అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవిశాళనమ్-అనిమా.

౮. ¹ఒక్కమాటు కావు † మో యయ్య నీవాడ
నార్తి బాధితుండ † ననుచు నన్ను
గోరు నేని భూత † వారంబువలన నే
భయము గల్గకుండు † పద్ధతిగను. 33 612
- క. వానికి సభయమొసంగుదు, నానిశ్చయ మిద్ది వ్రత మ † నంగా నిదియే,
వాసరనాథా! నిన్నే, జనుగ పరియించినట్టి † శరణాగతుని. 33౪ 613
- తే ఈవిభీషణు దోడ్కొని † యిటుకు రమ్మ
శరణుచొచ్చితి నన్నడై † సంతసమున
సభయ మొనఁగితి, నపున † యైన దితఁడు
శరణు సొచ్చిన యవిభీషణుఁడు కాని 3౪ 614
- క అనుజనివేషంబును గై, కొని వచ్చిన దుష్టునుతియు † గ్రూరుఁడు నగు నా
దనుజేంద్రుఁడు గానీ వే, చని తోడ్కొని రమ్మ యెట్టి † శత్రుని నైనన్. 3౪౪
- చ. అని యిటు రాముఁ డాడఁ బ్రవ † గాధిపుఁ డల్లన నాలకించి య
ద్దనుజవరేణ్యుఁడైనఁ దమిఁ † దాలించి తోడ్కొని రమ్మ నీవె యం
చని తనసమ్మతిం గొనఁగ † నాత్మఁ దలంచుచుఁ జూపినట్టి మై
త్రి నెఱిఁగి లోనఁ బొంగి కుల † దీపకు రామునిఁ గాంచి యిట్లునున్. 3౪౫
- సీ. ధర్మజ్ఞుఁడవు లోక † తతినాయకుండవు పరులకు సుఖముఁ గూ † ర్పంగ నున్న
వాఁడవు నన్నార్థ † నర్తివి, సర్వశక్త్యన్వితుండవు నీవు † హర్ష దముగఁ
బలుకుట చిత్ర మే † భంగిఁ గానగు నీకు సహజమే యిది, నన్ను † స్తవమొనర్చి
ఫలమేమి నీకు ని † మ్ములఁ గృపగల్గిన నే కదా ఫల మని † యెంతువేమో!
- తే ²నీమనంబునకే కాక † నీచు నితనిఁ
జంపు మన్న నాయాత్మకు † సైత మితఁడు
శుద్ధుఁడే యని తో † చెడుఁ † జమ్ము నీవు
హనుమయును జెప్పినట్టి † చాక్రములఁ బట్టి 32 617
- తే ముఖవికాసాదిలక్షణ † ములను బట్టి
చక్కఁగా ననుమానించి † రక్కసుగళ
నినదమునఁ దో † చునద్భావమును గ్రహించి
మఱియు నెన్నో విధంబుల † గుఱుతు లెఱిగి 32౪ 618
- క చక్కఁగఁ బరీక్ష చేసితి, నిక్కవ మిది రామచంద్ర! † నెఱిఁ బ్రాజ్ఞుండై
యిక్కడకు వచ్చి శర † ణని, మిక్కిలి నిను వేఁడుచున్న † మేటిదనుజునిన్ 3౨
- క మాతో సమునిగఁ దలఁతుము, చేతంబున నింక మైత్రి † సిద్ధించెను గా

1 సకృ దేవ ప్రసన్నాయ తా స్తీతి చ యాచతే, అభయం సర్వభూతేభ్యో దా
మ్యేత ద్వృతం చును. అనిమా 2 మమ చాప్యంతరా త్తాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణం-అనిమా.

నీతనితో మాకును. నాఁ, బ్రీతుండై వాఁడేంద్రుఁ వినులోక్తులకుఁ 3౮౫
 క. శ్రీరాముఁడు వనచరచరి, యారాక్షసుఁ దోడితేరఁ నాగదశునితో
 నావ్రాహ్మపుత్రుల దానె, యారక్కనుఁ గలసికొనియెఁ నాగ్గతి చెలఁగక.

పదునెనిమిదివ సర్గము సంపూర్ణము

౧౯ - వ సర్గము

అంత రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తుని జేయుట అంత

క. రావణుఁడుజుండు ప్రాజ్ఞుండై నతిలు విభీషణుఁ సభిఁ మమ్మును రాముం
 డీవిధి నొనఁగఁగ నొప్పుండు విభుచే నును కలఁగఁ నాతుర మొప్పుక.
 క. లనయందు భక్తు గు నా మును సలను గూడి భూతిఁ కలుచూచుచుఁ బ్రా
 త్తిసువును విచయబుగ నంది నృపాలనియ్రాట వ్రాలెఁ శీఘ్రగతి తఁక
 తే ధర్మనియెను యానుకూలజండు
 శోణుఁ గోచు నల్వరుఁ నురరపులును
 దాను దివ్యులకులసి భూజానిచరణ
 ఎం జెబుట పై భక్తిఁ బడియె వంత ౨౫ 62
 చ. సురభివుత్తజారదు కపిశూరులు కూడి యొకేపనంబుతో
 నిను నుగి నుగ నభఁ కింగిని సంగియె నచ్చి రాక్షసు
 బుంగిఁ గాణపూహమునిఁ భవ్యుని గిని ధర్మగూర్తమై
 వారికిఁ గలకంబుఁ కగుఁనట్టిదియౌ పుకృష్టాత్మక 3౫ 63
 క. సేనానలు లంకాముని, నారాణుఁ డుట నొక సమూహంపం
 గోలఁ గల ప్రాణుల, నొక సమూహ వౌచుఁ గలరెక నిన్నుక ౪౫ 64
 చ. పరిణామిచ్చి రామ మంత్రముఁ జూచుచు నొక సమూహ
 మును బ్రవేశించి పరభిక్షిని నీ లంకాముని సా
 రురియఁ జేసి, నొక సమూహ మొక సమూహ జ్యేష్ఠుఁ
 ముజ్జీ ముని తిఁ క్షు నూ సుమంతులంబు ౫౫ 65
 తే నీ పథేనము, లిం నొకఁ ఁ గీదాన
 యెగుగతి యగచుఁ బలికెనఁ పలుకుట వి
 సలమపాశ్వుల నూటటఁ బడఁగఁ బలికి
 సూగరంబున దృష్టిచేఁ నశని గాఁచి ౬ 626
 చ. కరగానిదిగె నట్లు నినుఁ గాచిలి భీమి యొకేని నాక్షు
 క్షరము బలాబంబునుఁ పథ్యమగా వచియింపు నాకు నం
 దు సహితవృద్ధులకుఁతోవిభిం డిటు గొమ్మె నుచ్చి యా
 దరమునఁ బ్రశ్ననే ను వినిఁ నాననాభుబలాఁ బడ జెప్పు ౮౮ 6౩9

* లోచనాభ్యాం పిబ న్నివ-అనిమా

- 1క. దనుజేంద్రుడు మొదలిడి యిట్లునియెన్, రాజేంద్రతనయ! యారావణుఁ డా
వనజఁ డిచ్చిన పరమున, దనుజాసురతతికి భూతఃతతికిఁ మఱియున్. ౮౫
- క అనిమొన గంధర్వలకును, దనుమాడఁ దరంబుగాఁడు, * 2 ధూర్తుండగు నా
తనితమ్ముఁడు నాకన్నయు, ఘనవీర్యుఁడునైన కుంభఃకర్ణుం డలరున్ ౯౫ 631
- చ అనుపముతేజుఁ డాతఁడు రఞావని నింద్రసమానమా బలం
బునఁ బొలుచున్, బ్రహ్మస్తుఁడు, విభుప్రవరా! భటనాయకుండు శం
భునిగిరియందు యుద్ధమున * మున్ను బలంబున మాణిభద్రు నొ
య్యనఁ బరుగెత్తఁ జేసె, బవఃనాత్మజుఁ డీతనిఁ జెప్పియుండుఁ జూ! ౧౦ ౯32
- సీ. రావణసూనుఁ డరాతిభయంకరుఁ డింద్రజిత్తనువీరుఁ డెల్లవేళ
లను శరసంధానమును జేయువాఁడౌట నంగుళులకు దెబ్బ * లంటకుండ
నల్లెము దొడిగి వీర్యమునఁ బొల్చి యభేద్యకవచంబు ధరియించి * కాయ్కంబు
దాల్చియుద్ధంబునఁ దానిల్చియునదృశ్యుడై, యుండు, నదియెట్లు * లందు వేమొ
- ఆ. యాతఁ డగ్నిహోత్రు * నతిహోమములఁ దృప్తి
నందఁజేసి యుద్ధమందు నలరు
పూహములకు నగ్నిహోత్రునిమహిమచేఁ
గావరాక వైరిగణముఁ జంపు, ౧3 633
- క ఆతనికి మహాపాహ్మ్యుఁ, డాతతబలుఁడౌ మహోదరాబ్దుఁడు స్వూరుం
డై తగు నకంఠనుఁడు వీ, రేతఱి సునహాయులును భ * కేశ్వరులు సుమీ! ౧౪
- తే కామరూపులు దిక్పాలకప్రతిములు
మాంసశోణితభక్షకుల్ * మఱి యదగ్రు
లగుచుఁ బదికోట్లు లంకాపురాంతరమునఁ
గాపురంబున్నవారు రాక్షసులు గామ! ౧౫ 635
- క వీరలతోఁ గూడియె సుర, వైరివిభుం డతఁడు లోకవర్యులతోడన్
బోరెను ధీరుండయి సుర, వీరులతో దిక్పతులను * వెన భజించెన్, ౧౬
- చ అనిన విభీషణోక్తి విని * యాదృఢవిక్రముడైన రాముఁ డా
త్మను నకలంబు నెంచి బహుమానము మీఱ వచించె నిట్లు లో
యనఘ! విభీషణా! యిట నుహత్తరశౌర్యముచేత రావణం
షాసరిచినట్టి కార్యముల * నొక్కటి నేఁ దలపోయ లెక్కగన్ ౧౮ 637
- క దనుజేంద్రు దశాస్యుఁ బ్రహస్తుని రావణబంధుజనుల * దురమున వధియిం
చి నినుం బతిగాఁ జేయుదు, విను మిది సత్యంబు సుంత * వృథగా దెవుడున్.
- క దనుజుఁడు ధర్మణిఁ జెంతను, గనుపట్టు రసాతలంబు * గానీ బలియుం

1 గంధర్వాసురరక్షశాప - అనిమా 2 రావణానంతరం భ్రాతా మమ శ్రేష్ఠశ్చ వీర్య
వాన్ - అనిమా

- డిన పాతాళము గానీ, తనగురువగు బ్రహ్మాయండు ♦ తల్లోకంబుకొ. ౧౯౫
- క. శరణం బని చొచ్చిన నా, శరములఁ దప్పించుకొనఁగఁ ♦ జాలఁడు ప్రాణో
త్కరయుక్తుడైన బెనుసం గరమున రావణునిబంధుగణపుత్రులతోకొ
క పొరిపుచ్చ కయోధ్యను నేఁ, జొర నిట్లని నాకు మిగుల ♦ శూరులుగా నీ
ధరఁ దగు బ్రాతృత్రి తయము, బరికించుచు నొట్టిడుదుచు ♦ వారిలపై నకొ. ౨౧
- చ అనుటయు నెట్టికార్యమును ♦ నైనను లీలఁగఁ జేయఁ జాలురా
మునిప్పుదువాక్యముల్ దనుజఃపూఘ్యుఁడు ధర్మహితాత్ముఁ డాదృతికొ
విని తలవాంచి మ్రొక్కి యిటు ♦ విన్నపముం దమఁ జేయఁబూనె నీ
వని దనుజాళిఁ జంపునను♦యంబున సాయమొనర్తు నేనుఁ జూ! ౨౨౫ 642
- క. లంకాపురి నెదిరించెద, జంకక నాశక్తిరీతి ♦ శత్రుబలము నా
బింకముగొలఁదినిఁ జంచెద, నింకను నేమాన తన్న ♦ నెంతయుఁ బ్రేమకొ. ౨3
- క ఈరీతి మాటలాడెడు, వీరుని నాతనిని రాజఃపీరుడఁ కరుణా
పూరిత దృష్టిం గని తమిఁ, శేరం దీసికొని కరముఁ ♦ జేర్చెఁ గవుఁగిటకొ.
- క తనపిన్నతమ్ముఁ నంతటఁ, గని తుష్టుం డొచు వేగ ♦ కడలిజలంబుకొ
గొనిరమ్ము మహాప్రాజ్ఞ ని,తని నాజలమునను దచుజఃతతినాధునిగకొ. ౨౪౫ 645
- ఆ ఇతఁడు కోరకున్న ♦ నిట్లు చేయఁగ నేనుఁ, దలచినాడఁ గానఁ ♦ దక్షణంబ
యసురవిభునిఁ బ్రీతి ♦ నభిషేక మొనరింపు, మిట్టి సనికిఁ దగుదుఃపివె నుమ్ము.
- క అని రాఘవుండు పల్కం,గ నె లక్ష్మణుఁడు పతియాజ్ఞఁ ♦ గవిగణముఖ్యుల్
గనుచుండ వారిసమమును, ననువుగ దనుజేంద్రుఁగఁ ♦ నభిషేకించెకొ ౨౬
- ఆ. వేగ రాముఁ డివ్వఁభీషణుపై నిట్లు, చూపినట్టి కృపను ♦ జూచి కపులు
హర్ష మలర నఱచి♦యామహాత్ముని రాము, బాగు బా గలంచుఁజలికి రంత
- క. మంతనమున నొకతఱి హను, మంతుఁడు సుగ్రీవుఁడు గుణఃసహితుని గీర్త్యా
క్రాంతదిగంతంబు విభీషణు, సంతనమునఁ బలికి రిట్లు, ♦ సాగరి మెపుడకొ ౨౭౫
- తే. దు స్తరంబగుఁ దలపోయఁ ♦ దోఁస దనధి
వరుణునకు నాటపట్టు, తీవ్రప్రతాపు
లైన యీకపివర్యులఁతోను మనము
దాటఁ గలమెట్టు లీనము♦ద్రమును జెపును. ౨౮౫ 650
- క. మన మీబలములతోడ న, గనదీపతియైన వరుణఃధానుమును జవం
బున నెట్లు దాటఁగలమో, య నెడునుపాయంబు తోఁస ♦ దరసిన మాకుకొ.
- చ. అన విని ధర్మ వేత్తయగుఁనాదనుజేంద్రుఁడు వారితోడ ని
ట్లనియెను, రాఘవుండు వరుణాలయముకొ శరణంబు పొందనొ
వననిధి యిద్ది రాఘవునివంశమునకొ గురుకీర్తి గాంచి యు
రిని జెలువారు నానగరవిశ్వవిభూత్తము నాత్మజాళిచేకొ. 3౧ 652

క. మును త్రవ్వంబడి యింతిం,తని చెప్పగ రాని కొలఁది * నలరెడు మతిను
స్థునుఁడైన సముద్రుండును, నునమున నాయుచక్రతిని సమస్తమెఱుంగుజూ!.

చ శరణముఁ జొచ్చినంత నృప*న త్రముకార్యమురీతి నెంచి యా
దరమున మేలు చేయుఁ దఱి * దప్పక యంచు విభీషణుండు నా
గరునియుదంతముం దెలియఁ * గల్గినపండితుఁ డౌలఁ దోచిన
ట్లరసి వదింపఁగా వినుచు * నాహనుసుంతుండు వాన దేంద్రుఁడ౯. 3౨౪ 654

తే రానులత్క్షణులున్న యా*భూమిఁ జేరి,
రంత విపులతరంబగు * నట్టి గళము
తనకు సుగ్రీవుఁ డాదృతి * దనుజనాయ
కునిశుభోక్తినిఁ జెప్పఁ బూ*నె నిటు లెంచి 33౪ 655

క తనయంత ధర్మశీలుఁడు, గనుకకా శ్రీరాముఁ డట్లు * కపిపతి యెఱిఁగిం
చిన యాయుపాసనమునకు,ననుమోదముఁ జూపె, రాముఁ*డంతముదమున౯.

చ తనగురు తేజ మెల్లఁ దగ * దఱుండు తా నగుఁ గార్యముల్ పొన
ర్చుచు నటులయ్య న్యాయమును * బట్టి హరీశ్చరుపల్కు గారవిం
చునలులఁ బ్రీతిమై స్వనహ*జం గని సుస్తిశృపూర్వకంబుగా
ననియె విభీషణోక్తి మది * నారయ నాకును సమ్మతంబు నూ! 3౩౪ 657

క నీకును సుగ్రీవునకును, నాకరిచిని సమ్మతంబె * యైనఁ బలుకుమా!
ంకాకపిపతి పండితుఁడగు, నీకుకా దగుసుంత్ర ముందు * నేర్పు మిగులఁగ౯.

తే ఏది మీ కిద్దఱకు మది * కిష్ట మగునొ
దానిఁ దగ నిశ్చయించి నా*తోను జెవుడ;
యనిన వీరులు వారిర్పు * రంజలులను
బట్టి రామున కిట్లని * పల్కి రవుడు 3౪ 659

తే ఏయుపాయంబు తోచని * యి త్తఱి సుఖ
ముగను గార్యంబు నాధింపఁ * నగినరీతి
నివ్విభీషణుఁ డాడిన*యూపలుకులు
మాకు నిష్టము లేల కా*వో కృపాత్మ! 3౯ 660

క. ఘోరంబయి గురుతరమా, వారిధి నిద్దాని నేతు*బంధనమున దు
ర్వాప్రతాపమున నిక, వారింపక లంక కరుగ*వచ్చునె! తలఁపక, 3౯౪

క. సుర లనుగులు దివిజగజ్జ్యోతుండును నీ*త్రోవ విడిచి * సాధింపఁగ లే

* తతి శ్చాఖ్యాలు మాకగ్గె విభీషణుని స్వభవము, సుగ్రీవో విప్రులగ్రీవ స్వాగ్రం స్తోమపే శనిష్-అనిమా ఇచటఁ బెంప నారంభించెనని తోచును అవల రాముఁ డందులకు సమ్మతించె పని యున్నది చెప్పినవిధము లేదని తెలిసింపఁగాదు ప్రాయశముగాఁ గవులకైలి యిట్టిది చెప్పినట్లే గ్రహింపవలయు.

దురుబలమున లంకను, నో, ధరణీశా! మంత్రశక్తిఁ దగు నీతఁడు నూ! ౪౦౫
 క కనుక విభీషణుఁ డాడువచనము యథార్థంబె కాన ♦ సరగున నల్లే
 యొనరింపుఁ డింకఁ గాలంబును నూరక పుచ్చనలదు ♦ భూపలలామా! ౪౧

తే. చాలు నాలస్య మిత్తటి ♦ నై న్యములను
 గలిసి రావణుఁ డేలులంకకును బోయి
 చేరునట్లు ప్రార్థింపుఁ డీసింధువు నని
 పల్కు శ్రీరాముఁ డంతట ♦ భద్రమతిని ౪౧

664

తే నదనదీపతియకా వార్ధి ♦ నాథుతీర
 మందు దర్శలు పఱచితా ♦ నందు వేది
 యందు హుతవహుఁడుం బోలె ♦ నలగుమదిని
 బవ్వళించెను గార్వంబుభంగి నెఱిగి ౪౨౫

665

పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౦ - వ సర్గము.

శ్లోక { రామాదులు లంకపైకి వచ్చుట విని శుకుఁడనువానిని రావణుఁడు } శ్లోక
 పంప వానరులు వారిం బట్టుకొనుట

క. తగువాతె లంకనుండియె, యరుదెంచి పరాక్రమాఘ్యుఁడౌ శాస్త్రాలుం
 డురువార్ధితీరమునఁ గపి,వరచాలితకీశబలము ♦ వచ్చి విడిసినన్ ౧

666

క. కనుఁగొనియె నేర్పునన్, దుర్మనమునఁ దగి రాక్షసులకు ♦ రాజయి బలియై
 తనరెడు రావణునకు నా,దనుజుఁడు చారుండు వాఁడు ♦ తగినయుపమతోన్

చ. వనచరసేన నెల్లఁ గని ♦ వై శమ లంకకుఁ బోయి రావణుం
 గని యిటు వల్కె, నల్లదె యగ్రాధముగాఁ దగి యప్రమేయమై
 వనధిద్వితీయ మిద్ది యని ♦ పల్కుఁగనై కపిభల్లుకాళి లం
 కను గబళింప వచ్చెడిని, ♦ గార్హకముల్ శరవర్యముల్ తగన్ 3౫

668

సీ దశరథభూపేంద్ర, తనయు లిద్దఱు రామలక్ష్మణుల్ సోదరుల్ ♦ లబనయున్న
 స్థలమునకుఁ రాఁగఁదలఁచియున్నా రటనతులకాంతులఁ గ్రాలు ♦ నాయిరువురు
 సంద్రముం జేరి యగ్రపట నిల్చియున్నార, కపిసైన్య మది నలుఁగడల నెట్లు
 గాంచిన దశయోజానాంచితస్థలమును నావరించి చెలంగె ♦ నతిజవమున

తే దాని తత్త్వి మెఱుంగఁగాఁ ♦ దగు నృపేంద్ర!

నీదుసంపున దూతలు ♦ నేర్పు మెఱయ

నిష్పృహ చని పారిల ♦ నెఱిగి రాఁగ

వలయు, దానము సామము ♦ వలసినట్లు ౩౫

669

- క ఈవిషయంబున భేదం, బేవిధమున నెద్ది తగునో యెఱిగి యొనగుపం
గా వలయు దండమున కట, నేవడువున వీలు లే దఃప్రీసంబలము నూ! 2
- మ దనుజేంద్రుండగు రావణుండు తదుపంతం బెల్ల నాలించి చ
య్యన నవ్యగ్రమతిఁ న్వక్యశ్యమును జేయం జాలఁగా నెంచి, యే
పనినే జేయఁగఁ జాలువారలను దాఁ బ్రాథుండుగా నొప్పు నా
దనుజుఁగ వీరు శుకాఖ్యుఁ గాంచి పలికెఁ ఁ దాత్పర్య మేపారఁగఁ ౫ 671
- క. చని నీవు వానరేంద్రుని, ఘను నానుగ్రీవుఁ గాంచి ఁ కరిసంబే గా
క నితాంతము మృదువయయిం, పునుగులెక్కుడువాక్కులలరఁబూనికమీఱఁ
క నామాటలుగా నించుకయే, మీఱక యిట్టులను, హఠీశ్వర! వినుమా!
భూమిం బేరొందిన కుబ, హా మర్కటములను నీది ఁ యశమునఁ బొలుచుకొ
చ కనుక నకారణంబుగఁ బఁగం గొనకుండు, మహాబలుండవో
టను నిల నల్పమానపుల ఁ డాంభీకులకొ గొలువంగ రాదు, పా
వనమగుబ్రహ్మవంశజని ఁ భాసిలు ఋక్షరజుండు వానికిం
దనయుఁడ వీవు కావుననె ఁ తప్పక బంధుఁడ వోదు నాకు నూ! ౧౦ 674
- ఆ. రాము నాశ్రయించ ఁ టేమి లాభము నీకు, నాశ్రయించకున్న ఁ హానియేమి
కనుక నిష్ఫలంబుఁగాఁ దగువై రంబు, తగదు నాకు వాల్మీతగు నఖుండు. 675
- క. దానిం బట్టి నహోదరుఁడౌ ననఁదగు నిన్ను వానఁరాధిప! నాతోఁ
బూనుము నఖ్యము సేయఁగ, జానకీఁ గొనితెచ్చి తప్ప ఁ సల్పితి వనెదో!
క మతిమంతుఁడైన నృపనుతు, సతి దొంగిలి తెచ్చినను బాఁసంగదు దానకొ
మతిమంతా! కపినాయక! యీతి నేమియు హాని నీకుఁ ఁ జేరుము పురినికొ
- శా ఆరంభించినకార్య మెట్లుడుగనో ఁ నం చాడెదో! లంకనాఁ
బారావారసమావృతం బగుటచే ఁ వారాశినిం దాటి రా
నేరీతికొ నరకీశసంతతికిఁ గా ఁ దెన్నంగ గంధర్వదై
త్యారుల్ చేరఁగరాదు వానరులు సుఁర్యార్కరుల్ తగకొ జాలునే ౧౨ 678
- చ అని వదియించినాఁడ నని ఁ యాతని కెంతయుఁ జెప్పు మన్న నా
దనుజవరేణ్యునాజ్ఞఁ గొని ఁ తత్క్షణ మాశుకుఁ డొక్కపక్షియై
చనఁదగు నంచుఁ దత్తనువు ఁ జానుగఁ గ్రాలఁగ నశ్రవీధి కొ
య్యనఁ జని వానరాళిగలఁయచ్చటికికొ నడిఁ బోయెఁ బూనితోకొ ౧౩ ౬
- క. వననిధిమీఁదను వినువీధిని బహుదూరమ్ము పోయి ఁ తీరింబున ను
న్ననిఖిలపై న్యము గని యా, వినువీధిన యుండి యతఁడు ఁ వేడుక మీఱకొ.
క తనతోడ దురాత్ముండగు, దనుజేంద్రుండు పల్కినట్లు ఁ తప్పక వినిపిం
చెను సుగ్రీవుని గని, యా, వనచరు లవ్వుటలు విసె ఁ వానికొ బలిమికొ ౧౪

తే. పట్టుకొని పిడికిళ్లను ♦ గొట్టి పక్ష

ములను విఱుగంగఁ జేయుగ ♦ నెలమి మింటి

కెగసి ముట్టడి సల్పి ర ♦ ట్లెవుమిఱ

బలిమి నాతనిఁ గైకొని ♦ వార లంత ౧౬౫

6౫2

క. పడఁద్రోయఁగ నటనుండియె, పుడమిని వేగముగఁ బడియె ♦ భూరికపీంద్రుల్
కడ వడిఁ బీడింపంగ శుకుఁడు రామునిఁ బేరుకొనుచుఁ ♦ గొంకక పలికె.

క మాతల నధిప రెవ్వరు, చేతస్సలఁ గరుణ లేక ♦ చేరి నధింప

ప్రీతులయిరి వానరు లిట, నీతటి వల దనుచు నిలుపు ♦ మిఁకఁ జక్కంగ

సీ ప్రభువు వచించిన ♦ పల్కును జెప్పక యెవ్వఁడు స్వహతంబు ♦ నితరులకును
బలుకునో తనకుఁ జెప్పనిమాట చెప్పిన యాదూత వధకర్తుఁ ♦ డిగునుజమ్ము,
శుకుఁ డిట్లు చాలు నేడ్చుచుఁ బల్కినట్టి యావచనంబు విని రిమ్ము ♦ వర్ష్యఁడతనిఁ
గరుణించి తాడన ♦ కర్మము నొనరించువనచరేంద్రులఁ గని ♦ యనియె వీనిఁ

¹ఆ జంపఁ బూనకుఁ డిఁకఁ ♦ జాలు నంచని పల్కు

నతఁడు విడువఁబడుచు ♦ నాకపికృత

వీడనమున దృఢత ♦ వీడి తేలిక గని

నట్టిపక్షములను ♦ చభ్రమునకు ౨౧

౬౫౩

క. చనఁ జాలి వనచరేంద్రున, కనియెక్ మరలను, హరిశ! ♦ యతిశయబలముక్
గని శక్తియలర విక్రమమున బొల్పినవాఁడవు కపిఁముఖ్యుఁడవు సుమా'

క దనుజుండు లోకరావణుఁ, డనఁబడు వాఁడౌను గాదె ♦ యట్లగుటను నే
నును నీవలనం బ్రతిభా,షచు గొనకయె పోయింంతఁ ♦ జంపును నన్ను ౨౨

ఉ కావున నేమి చెప్పఁదగుఁ ♦ గార్యము దాని వచింపు మిన్న, నా

రావణదూతవాక్కుఁ గపిరాజు మహాబలాశాలి విందు నా

రావణదూతతో ననియె ♦ రామునిమైత్రి ²నదీనసత్వోదై

నీవిభుఁడెంత కేగి యవిఁగితుని నాతనిఁ గాంచి యుగతికె. ౨౩

౧౬౫

క. నామాటలుగఁ జెప్పుము, నామిత్రుఁడ వీవు గావు ♦ నాకుఁ గరుణ నీ

పై మరలింపక హేతువ, దేమాడ్కిం గనినఁ దోఁడ ♦ దించుకయెనకె ౨౩,

సీ. ³ఉపకారమును నాకు ♦ నొక్కపు డనియుఁ జేయలే కలుగన ♦ నేయెడలను
బ్రయుఁడవు గావు నా ♦ ప్రియమిత్రుఁడౌ రాఘవున కీవు నీబంధుజనులు నైరు
లగుటచే నాకును ♦ బగవాఁడవే యాదు వునకాం ముండునిమ్మునబలుఁడును
వానిమిత్రుఁడ నౌట ♦ భ్రాతృత్వల్యంశనుగద! యంచుఁ బల్కు దోకడవిరోధి

ఆ యైన వాలివోలె ♦ సంతంబు నొందింప, చస్తుఁడ వగు దీవు ♦ హరియునైన

1 స చ పత్రః ఘృత్యా-అనిమా 2 తూర్ణ మదీనసత్వః-అనిమా 3 స సో, కర్త

౭ ని న మే ప్రియో౭సి, అరి శ్చ రామస్య సహానబంధః-అనిమా.

- నాపురింబుఁ జొరఁగఁ నోపునే యంటివే, నిన్ను నీదునుతులఁ నీబలముల.
 క. నీదాయాదుల బంధుల, నే దయయే తేక పూనికఁ నీతొనరింతుకొ,
 నాదగు భూరిబలంబును, గాదనక భవత్పురంబుఁ గని భస్మముగఁ. ౨౫
- తే చేయఁ జాలునా, మఱియొకఁ మూయఁ బూని
 వేఱు స్థలమునకుం బోవువిషమునుండు
 నేమి యొనరింతు వంటివా! యింక మూఢ!
 నురలు నురసతియును వచ్చి యరసి నిన్ను. ౨౫|| 692
- తే కాచినను, నీవు నెక్కడఁ గానఁబడక
 పోయినను సూర్యుడవ్వారంబు పొంతనున్న
 నల్లె పాతాళమున కేగి యందు నున్న
 రాముచే జావకుండంగఁ రాదు నుమ్ము ౨౬ 693
- చ జనపతి వైచు బాణములు సత్వరమే నినుఁ జుట్టుముట్టి లో
 కనిచయమందు రాక్షసులు గాని పిశాచములైన గాని గా
 వను దగునట్టి యాయసురవగులు గాయకులైన గాని నా
 మనమునఁ జూడ లేరు శృంగమైకొనఁ గావవలంతు రెవ్వరుక. ౨౭ 694
- తే వృద్ధుడై యన యిద్ధుడై వెలయు నాజ
 టాయువును జంపినందున నే యశరిబు
 వీర్యవిషయంబునక నీకు వెలయుఁ గలదొ,
 యతివఁ దెచ్చెడుతఱి జేయఁననువు గాకి ౨౮|| 695
- క ఊరకయుండెను గద మా, శ్రీరాముం డిప్పుడేమి చేయు ననెదవో
 యారముని విశాలాక్షిని, భూరమణుఁడు రాముఁ డన్నపుడు కాకున్నక
- క ఆతినితమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁ, డాతరుణికి జెంతనున్న యపుడే నీవి
 ఖ్యాతబంబు గనంబు, నాతఱి దెచ్చితివె వార యేనియెడక ౨౯||
- క కొనివచ్చినావు దానక, గనఁబోవుననర్థ మెన్నఁగా లే విసిరో,
 ఘనబలుని మహాత్ముని దేవనికిరదుర్ధర్ష రాము సతివిక్రమునిక. ౩౦ 698
- ఆ నీకు నంతకుం డని యిపుడును నెఱుంగ
 వనుచు జెప్పు మనియె, సంత వాలి
 తనయుఁ డఖిలకీశతల్లజుఁ డంగదుఁ
 డిర్కతనయుఁ గాంచి యనియె నిల్లు కెం 699
- చ హరినర! వీడు దూతయగు నయ్య! దురాత్మునిచారుడంచు నా
 కరయఁగఁ దోచుచున్న దితఁ డందఱిముందటనుండి యాత్మలో
 వరుసఁగ నస్త్రదీయభటవారము రీతి నెఱింగివాడు క
 చ్చురుని దగంగఁ గట్టఁదగుఁ బోవఁగనీయఁగ రాదు లంకకుక. ౩౧|| 700

తే. ఇద్దియే నాకు నిష్టమై యిప్పు డున్న
యది యనఁగ నంత సుగ్రీవుఁడనాజ్ఞ నొంది
హరులు వినువీధి కెగసి యేఁడుండలేని
పగిది నేడ్చెడు శుకునిని యిట్టి కట్టి 31 70

క చనకుండఁ జేసి రాగ్రహమున మిక్కిలి చెలఁగుకీకముఖులు తన్నున్
గనికరము లేక వీడించిన శుకుండు మహాత్ముడైన యీ శ్రీరాఘవునిన్. 33

తే. వేరుకొని యార్పుచుం బల్కెఁ యిట్టినివాళి
నాదుఁడెక్కలు విజుచుచున్నాడు బలిమిఁ
గరుణ యిసుమంతయునులేక యిట్లు నాదు
నయనముల లాగుచున్నాడు నన్నుఁ గావు 34 705

తే. నిరపరాధిని నే నొట యిట్లు మొందు
వాడఁ జే నిందు జననాదిపరమపదము
నొందువాఁక నే నెట్టి యిట్లుగ్రహప
ములను జేసితిని యిట్టి యిట్లుగి నన్ను. 35 701

క నినుఁ బొందుఁ జుట్టి యనియేడ్చెను రాముం డపుడు శుకునిచింతను విని వా
నిని జంపనీక దూత నితని వదలుం డంచుఁ గీకతతి కాజ్ఞ యిడెన్. 36 705

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౧ - వ సర్గము

అంతః } రాముండు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి విసికి జాణప్రయోగము
నేయఁ బూన లక్ష్యుండు నెడదనుట } అంతః

చ. వననిధివేలయందు గుఱువద్యుండు శత్రుగిహూననుండు ప్రా
ర్థనమును జేయఁగాఁ గరినదర్శలు వైచి మహానముద్రునిం
గని కరయుగ్మముల్ మొగిది యిట్లుతరంబయి భోగిదేహ మ
ట్లనుపమమూర్ధివంబు గల యాత్మభుజంబును దిండుగాఁగఁ గై
కొని తమిఁ బ్రాజ్ఞులుం డగుచుఁ గోరిక మీఱఁ బరుండఁ బూనితొన్.

సీ శ్రీరామచంద్రుఁడక్షిణబాహువు మునుపు కనకరత్నాభరణానిఁ రాంచి
తమయి యొప్పారెడుఁదరుణులు సైరంధ్రులతిగగిరాశము యిట్లుదరముఁ

1 ఏతస్మి న్నంతరే కాలే య త్తయా వ్యాకులం కృతం, సర్వం తిరుపపద్యేథా జ్యోతిం చే
ద్యది జీవితమ్-అనిమా దద్యా నాస్తీయ రాఘవః-అనిమా దద్యాన్ శత్రుగ్రహణ-అని
వ్యాఖ్య 3 భుజైః పరమనారీణా మభివృద్ధి మనేకా-అనిమా భుజైః పరమనారీణా మభివృద్ధి
మితి రామ పైర్వికదారత్వా త్వరమనారీణేన శ్రేష్ఠపరిచారికా వివక్షితాః-అనివ్యాఖ్య దీనిచే
బెక్కువంది భార్యలు కలదన దుర్వాదము పటాపంచలు కాక మానదు

గనక కేయూరముల్ ♦ గ్రాల ముక్తారత్న భూషణంబులతోడ ♦ బాలుచు హస్త
ములతోడ బహువార ♦ ములుచందనాగురుముఖవస్తునముదయ ♦ ములనునలుగు

తే విడియుఁ బూతలు పూసియు ♦ నింక నెన్నొ

విధములం గయిచేయఁగ ♦ వెలయుచుండు

నద్ది పరిమళయు క్తమై ♦ యలరుచుండు

నరుణచందనచర్చుల ♦ నందియుంట. 3

707

క బాలాకుణరుచు లట్లుగ, వాలాయము చెన్నుమీఱ ♦ వఱలును, మఱియుఁ

మేలైన హంసతూలము, చే లలితంబైన పాన్పుఁ ♦ జేరిన వేళె. ౪

708

క. గంగాజలగతతక్షకు, నంగమువలె లలితమగుచు ♦ నవనితనయదా

మంగళమగుశిరముపయఁ జె, లంగుచుఁ జెలువారుచుండ ♦ లలితతమంబై. ౫

చ. అని యుగతుల్యమై రివుల ♦ కార్తిని గూర్చుచు, సజ్జనాళికిఁ

ఘనతమమోదముం గలుగఁగా నొనరించుచు దీర్ఘమాచు, నా

వననిధి దాఁకఁ బెంపలర ♦ వర్ధిలు భూమికి నాశ్రయంబుగాఁ

దనరుచుఁ జూడఁజూడ వితఃతంబయి సొంపుల కాశ్రయంబునై. ౬

710

సీ అప్రదక్షిణముగా ♦ నంబుల విడిచెడుతఱిని జ్యోఘాతముల్ ♦ దాల్చియుండు

నదియయి, పరిఘమ ♦ ట్లతిదీర్ఘమయి గోసహస్రములకా బ్రాహ్మణాళి కొనఁగి

నదియయి, విఖ్యాతి ♦ నందినదై యున్న యాదక్షిణభుజము ♦ నతిసమద్ధుఁ

డైన రాముఁడు దిండు ♦ నట్లానరుచుకొని, మదిలోన నాకిష్టు ♦ మరణ మేని

ఆ. వనధితరణ మేని ♦ యొనరుఁగా కని పూన్కి

యొప్పు జేసికొనుచు ♦ నొగి నియతులఁ

గాయశుద్ధిఁ దాను ♦ గావించుకొని ప్రయ

తుఁడయి మాన మూని ♦ తోయగిధికి ౯

711

తే. ఎదురుగా శయనించె, ని ♦ ట్లెనఁగునియమ

మునను దర్భాననముగల ♦ మొఱకు నేల

రమణ శయనించియుండఁ ద్రిరాత్రుము లెటా

గడచె, నయవిదుఁడై ధర్మకలితుఁడగుచు ౧౦

712

క. తనరారురాముఁ డీగతి, దినత్రయము నొక్కరీతిఁ ♦ దెంపున శయనం

బును గని సరిదిద్దిభండగు, వనరాళి నుపాసనంబు ♦ భక్తిని సల్పె. ౧౧

౧౨ అతిమందమతి సముద్రుఁడు, క్షీతిపతి రాముండు నియతి ♦ చెలఁగ విధిని ద

న్నతిభక్తి బూజసేసి, నతనికిఁ గన్నడక యుండ ♦ నజ్ఞతవలనక. ౧౨

క. వననిధిపయి రాముం డంత నించు కాగ్రహముఁ బూని ♦ తనకనుఁగొనలం

దును రక్తిమమ్ము తోఁపఁగఁ, దనచెంగట నున్న చిన్నతమ్ముని ఘనునిక. ౧౩

క. అనుషమలక్షణుఁ గని యిట్లనియెను, సాగరుఁడు నాకు ♦ సగపడకున్నాఁ
డనుజా! యీతనిగర్వముఁ, గనఁబడెఁ గద! లోకమందు ♦ త్తమ శాంతంబున్.

తే. తప్పు సైచుట ప్రియవాదితఁ మెలఁగుట
మొదలుగా సాధుసద్గుణంబులు దురాత్ము
లందుఁ జూపిన నసమర్థుఁ ♦ డందు రతని,
నట్టివారికిని నమర్థుఁ ♦ డెట్టి డనెదో? ౧౪౫

717

చ. వినుతులఁ దన్నుఁ దానె కడు ♦ వింతగ సంస్తుతిఁ జేసికొంచు నె
వ్వనమున నిర్దయం జొనిపి ♦ మాటికి మాటికి వంచకుండెయ్యె
జనులను బాఱఁదోలుచును ♦ సజ్జనదుర్జనభేదహీనుడై
యనయము దండనంబు తగు ♦ నంచు నొనర్చుచు నున్న దుర్జనున్. ౧౪౬

క. తెలివి యన లేని జనములు, తలఁతురు శక్తునిగ, ననుజ! ♦ ధరణిని నిందున్
దలపోయె సామమున నే, బలవంతుండి నెడుకీర్తిఁ ♦ బడయం డెవఁడున్ ౧౪౭

సీ. సామముచేతనే ♦ శౌర్యవంతుండను యశమును బడయఁ డేయుద్ధుఁడయిన
ననిమొన సామంబునను విజయంబును బొంద శక్యము గాదు ♦ పూని దండ
నమె వీనికి సాధనము నుమ్ము లక్షణా! మకరాలయం బి దస్తచ్ఛరాళి
నిర్భిన్నమకరమై ♦ నిరతనిరుదతోయంబయి యుండనొ ♦ నరయ మకర

తే. శవము లెల్లను దేలాడ ♦ సత్వహీన
మగుచు నుండును జూడు, మహాశరీర
ములఁ జెలంగెడు సాముల ♦ బలుతనువుల

¹హస్తిమత్స్యకరంబుల ♦ నడరి నేను. ౧౪౮

720

చ. శరములఁ ద్రుంచివై చెదను ♦ సత్వరమే కనుచుండు లక్షణా!
గురుశరపంక్తి వైచి యిట ♦ గొప్పరణం బొనరించి శంఖముల్
పరఁగెడు శుక్తికావితతి ♦ పర్యేడు చేపలు గ్రాహముల్ నిరం
తరము భయంబునం బొదలఁ ♦ దాను బయోధియు నార్తి నొందఁగన్. ౧౪౯

క. ఒనరింతు, నొర్పుబలముగఁ, దనరారెడు మీకు నిద్రి ♦ తగునే యనెదో
కనుమా! లక్షణా! తమనే, యనిశము గల దక్షు నన్ను ♦ నసమర్థునిగన్ ౧౫౦

క. వనరాళి వీడు తలఁచెను, దనమనమున నీ! తమయను ♦ దగ నొ యింక నీ
తనియందు, నాకు నింకిను, దనహాపముఁ జూపలేదు ♦ తగు సామమునన్ ౧౫౧

క. అనుజా! చాపము దెవ్తూ! యనిలాశతల్యములయి ♦ యతిభీతిని గొ
ల్పును దగు శరములఁ దెవ్తూ! వనధిని శోషిల్లఁ జేయఁ వాఁడను నిపుడె ౧౫౨

చ. శరముల నీజడాత్మకుల ♦ నాధుహితంబును జేయ నెంచ కీ
కరణి గభీరతం దనరుగంధిని శోషిల నేను జేయఁగా

* న సామ్న శక్యతే కీర్తి-అనిమా 1 మహాభోగాని మత్స్యశాం కరిణాం చ కరా
నిహ-అనిమా, కరిణా మత్స్యశాం-గజాకారమత్స్యశామ్-అనివాన్

- హరిగణ మెల్లఁ గాల్పడల ♦ నంబునిధిం దరియించుఁ గాక, సా
గర మిది ట్తోభ మొందక నిఁకామము భీకరమై చెలంగియున్. ౨౨ 745
- క అతికోపంబునఁ దగు నా, వితతాంబకశక్తిచేత ♦ వెతలం గను, ను
ద్ధతిమీఱఁ గలఁచివుచ్చెద, హితముగఁ గనుఁగొనుము, నేనుఁనింకక్షణమునన్
సీ సతతభీకరభంగఁసంతతిఁ జెలఁగియు నన్నిప్రక్కలనున్న ♦ యట్టివేల
లను మీఱకుండు సీవనరాశి బాణముల్ వైచి వేలల మీఱి ♦ సనుధపై ని
బ్రవహింపఁజేసెద ♦ వనధిరక్షితులై న దనుజులు కావరా! ♦ యనెదవేమొ
యిపుడె మహార్ణవం ♦ బెల్లరాక్షసులతో ట్తోభిల్లఁ జేసెదఁ ♦ జూడు మీవె
తే యచుచుఁ బల్కుచుఁ జావంబు ♦ సవధరించి
కోపవిస్ఫూరితేక్షణుండై పరఁగుచుఁ
బ్రళయకాలాగ్నివలె మండిపడుచు రాముఁ
డతిదురాధర్ముడై యుండె, ♦ సంతి మఱియు. ౨౫ 727
- చ అరిభయదంబుగాఁ దనరుఁనాధనువున్ గ్రహించి లాగి భీ
కరశరపంక్తికిఁ జగము ♦ కంపము నొంద శతక్రతుండు దు
స్తరికులిశంబులన్ విడుచుచందమునన్ భయదాంబకౌఘమున్
బరఁగఁగఁ జేసెఁ దేజమున ♦ భాసిలి వేగమునం జెలంగుచున్. ౨౬౪ 728
- తే. ఆశరంబులు సర్పంబు ♦ లార్చినొందు
నట్లు వనరాశిజలములయందుఁ జొచ్చె,
సవుడు విస్తృతభంగాలి ♦ యనిలఘట్ట
నమునఁ బుట్టిన భూరిరఁపమునఁ గూడి. ౨౭౪ 729
- తే సక్రమకరసమూహమై ♦ నైజముగ నె
భయదమగుఁ గావున మఱింత ♦ భయము దోఁపఁ
జేయుచుండెను, దీరంబుఁ ♦ జేరి పెద్ద
యలలు కొట్టుచునుండె వేలలను వరుస ౨౮౪ 730
- క అలలు కలంగిన శంఖం, బులు ముత్తైపుఁజిప్ప లొకటఁ ♦ బొంగి పయికి రాఁ
బెలుచన్ బాణజ్వాలలు, గలియుటఁ బొగ లెగయ నూర్చి, ♦ గణములతోడన్.
క, నుడివడుచుండెను బాణము, లడరుచు లోఁ జొరఁగ నందు ♦ నలరుఫణులు చ
ప్పుడు చేయుచు వక్త్రంబులు, కడు వెలుఁగఁగన్నులందుఁగాంతులుపొంగన్.
క, కలవిలపాటొందెను, నుజ్జ్వలబలముల వీర్యములను ♦ భాసిలుదనుజుల్
పలువీడల నొందిరి లో, పలనుండియుఁ దీవ్రబాణఁపాతమువలనన్. 3౦ 733
- తే. మకరసక్రావృతములయి ♦ సకలజంతు
భయదములుగాఁ జెలంగు నావనధిభూరి
వీచులత్కున్నతములయి ♦ వింధ్యశైల
మందరములట్లు వేలకొలంది పరఁగె. 3౧ 734

క. తిరుగుడువడెడుతరంగోత్కరములు సంభ్రాంతసర్పకర్పరతతులా
తురమునఁ దలక్రిందుగఁ బడు, గురున క్రము లొప్పజలధి ♦ కొందలపడియోన్.

చ. అనుపమభీనువేగమున ♦ సప్రతిమానధనుస్సు లాగుచున్
ఘనశరపంక్తినిం దొడిగి ♦ కంధినిఁ గూల్చు దలంచుచున్ గ్రుధం
గనఁబడు నూర్పుపిండు వడిఁగఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయుచున్ భయం
బునొనఁగఁ జాలియున్న రఘుభూపలలామునిఁ గాంచి యాత్మలోన్. 324

తే. ఇంక నాలస్యమును జేయ ♦ నెల్లజగము
లంతమును బొందు నని సుమిత్రాత్మజుండు
బాణమోచన మింకఁ జాలు ♦ వలదు వలదు
నిలుపుమా యంచు బట్టుకొనియె ధనువును 33 737

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౨ - వ సర్గము

అంతట రాముండు బ్రహ్మస్థమును వైషణ్యమును వ్రుండు ప్రత్యక్షునుగుట. అంతట

క. అంతట రఘుభూకాంతుం, డెంతయు నాగ్రహము దోచ ♦ నీవననిధి రాఁ
డింతటికి ననుచు వనధిని, బంతంబునఁ గాంచి పల్కె ♦ భయదోక్తులతోన్

క. వనధీ! కనుమా! యిప్పుడె, నినుఁ బాతాళంబువఱకు ♦ నే శోషిల్లం
గను జేయువాడఁ మద్విశి, ఖనికరనిర్దగ్ధసలిల ♦ కాండం బొప్పున్ ౧ 739

క. పరిశుష్కాకృతితో సాగరా శోషితసలిలసత్వగణము తగఁగ ని
క్కరణిని దగు నినుఁ జేసెన, నిరతము గురుపాంశుయుక్తునిగఁ గను మింకన్.

చ. సలిలము లింకఁజేయ బలిసర్వము దాఁగను శుష్కమానుగా
యలఘుబలంబు లట్లు చనఁనొను చుహాశ్రయ మొప్పు నింగినిన్
బలువిడిఁ బోవనాఁ గద? నభంబున నిప్పుడె పొమ్మటందువో
జలనిధి! చాపవిచ్యుతనిశాతశరామితవృష్టి పరవ్వఁగన్. 24 741

తే. అద్దియే సేతు వగుఁ గాన ♦ నఖిలపులు
పాదగతులను నిను దాఁటి ♦ పరతటంబుఁ
బొందఁ గలవారు, దనుజనమూహములకు
నాకరంబును నీ వొట ♦ నాత్మలోన. 3 742

క. నాపౌరుషమును బలమును, నేవగిదిగ నుండఁ జాలు ♦ నెన్నఁగ గనుచున్
వే పరికింపక యున్నా, వీపట్టున, నాభయంబు నెఱుంగవు సుమ్మి. ౪ 743

క. అనుచు మహాబలుఁ డాతఁడు, వనజాననదండనయత ♦ వర్ధిలి భీమం
బును నగు శరమును జేకొని, ఘనకార్ముకమందుఁ గూర్చి ♦ కడు నిష్ఠమెయిన్.

తే. మంత్రసంయోగమున దాని మఱియుఁ దీవ్ర
తరముగ నొనర్చి లాగె నెంతయును బూనిక,
నట్లు జ్యోవల్లికను లాగఁ నవని దివము
బ్రద్దలై నట్లు లుండె భూధ్రములు వడఁకె ౬

745

క తమములు గ్రమ్మెను గడు లో, కమునం దెల్లెడల దెసలుఁ కాంతిం బాసెన్
నమముగ నెల్లెడల నదీ, నముదయములు కొలఁకు లట్టైఁ చంచలతఁ గనెన్
క. వనజారిభాస్కరులు భీతిని దారలతోఁ గుటిలగతిన్ వోయ్యమునం
దునఁ దిరిగి, రప్పు డాకసమునఁ దమములు గ్రమ్మకొనఁగఁమునుకొని దానన్.

చ. ఖరకరుకాంతి మందముగఁ ఁ గన్నడ నంబర మప్పు టొప్పెభీ
కరముగఁ బెక్కు లుల్కులు నిఁకామము వెల్లుచునుండఁ గాంతిచే
బరఁగినయట్లు, భీకరరఁపంబుల నభ్రమునుండి భూమిపైఁ
బరిపరి రాలఁ బిడ్లు లొగి, వాయువు లున్నతరీతి నొప్పుచున్ ౯

748

ఆ. ¹పొగడఁ దగినయట్లుఁ పొరిపొరి వ్యాపించె
దాన వేఘములునుఁ దనరె నందు,
వాయువులును భూజఁవారంబు విఱుచుచు
శిఖరములను బీడఁ జెందఁ జేసె ౧౦

749

క. మఱియును వాయువు చెలఁగుచుఁ, జిఱువర్వతములఁగదల్యైఁజిత్రముదోషన్
నెఱి ఘనజలదము లట న, తఱినిం గూడుకొని భీతిదధ్వను లలరన్. ౧౧

తే. వై ద్యతాగులఁ గ్రక్కె నవ్వడువున నవి
యే యశనులయి ధరిఁ బడియెను మఱియును
దృశ్యభూతగణంబు లదృశ్యములగు
నాపిశాచాదిభూతంబు లతిభయమున ౧౨

751

సీ కంపంబు గదుర నిఁకామభీకరముగ నశనులవలె గడుఁ నార్చుచు నిలఁ
బడి నిద్ర చెందినఁపగిదిగ నుండియుఁ జింతాకులంబులై యింతయైనఁ
గదలలేకుండెను, గడఁగి రాఘవుఁడు బ్రహ్మస్త్రమ్ము సంధించిఁనంత వనధి
భూత, రాక్షస, నర్పఁపూగంబుతో మహోర్ములతోడ మిక్కిలిఁ చెలఁగు వడిని
తే ²నలిలపూరంబు నెంతయుఁ గలఁగ నుండె,
నంత వనధిప్రవాహంబు వింతవేగ
మలరఁ జెలియలికట్ట నొయ్యన గడచుచు
నొక్క యామడ వోయె నతున్యగ్రభంగి ౧౩

752

చ అరిజనకాలుఁడౌ రఘుకులగ్రాణి రాముఁడు వేల దాఁటి న
శ్వరముగఁ బొలుచున్న యలఁవార్ధి పయిం గ్రుధఁ బూని బ్రాహ్మహా

1 ప్రస్తుత శ్చ ఘనా దివ్యా దివి మారుతిపక్తియః-అనిమా 2 యోజనం వ్యతి చ
క్రమ వేలా మన్యత్రి సంస్థవాత్-అనిమా. వేలా మన్యత్రి=వేలాం వి నేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య

శరమును వైవర్యయ్యై, నిటు ♦ చాలఁగ లేచిన యాపయస్సునం
తరముననుండి లేచి నురథామముగాఁ దగు స్వర్ణభూధ్రమం
దరుణుడు తోచునట్లు చెలువారె సముద్రుడు తేజ మొప్పుఁగన్ ౧౭
క వననిధి దీప్తాస్యములగు, ఘనభుజగవ్రజముతోడఁ ♦ గట్టెదుటను దోఁ
చెను వైదూర్యచుణీనర, మన నొప్పెడు కాంతిగలిగి ♦ యందము మిగులన్.

చ. కనకవిభూషణంబులను ♦ గ్రాలుచు రత్నమయస్రజంబులున్
గనఁబడ రక్తమాల్యములు ♦ కస్తూతరారుణవస్త్రముల్ తగన్
వనరుహవత్రనేత్రములు ♦ భాసీల సర్వసుమాభిరామమై
తనరెడు దివ్యహారమును ♦ దాల్చి శిరంబున నొప్పుచుండె దాన్ ౧౯ 755

సీ ¹ఖనిజంబుగాఁ దగు ♦ కనకంబుచేఁ జేయఁబడినసొమ్ములను, ద♦ వృగురుహాట
కాభరణంబుల ♦ నలరుచుఁ దనయందుఁ గల్గినవరతత్వ ♦ కల్పితాభ
రణములు చెలువార♦ రంజిల్లుబహుధాతువులఁ జెలంగుచుహిమ♦ భూధ్రమువలెఁ
దగియుండె విపులమైతగు వక్షమునఁ దాల్చి యున్నముక్తాహార♦ మురుకశలను
దాల్చి యుండఁగ దదంతరమున దివ్యమై నాయకరత్న ముం♦ ద నది కౌస్తు
తే భమునకుం దోడఁబట్టువై ♦ పాటలమయి
వెలయుచుండెను, వనరాశి ♦ విపులభంగ
సంతతులు ఘూర్ణిలం దనసహచరంబు

లైస్సఘనములు వాయువుల్ ♦ గానఁబడఁగ ౨౨

756

క. తనయందలిగ్రహంబులు, మనములఁ దగు భీతి దిరుగ ♦ మఱియును దనుజుల్
వనరాశీతోడఁ గలఁగఁగ, వినితంబగు రూప మలర ♦ వెలయుజలములన్

ఆ చెలఁగచున్న గంగ ♦ సింధువు మొదలగు, శ్రోదనీదివిజలు ♦ నరుగుదేర]
నెదుటఁ దోచె నవ్వుహీతున కయ్యబ్ధి, వీర్య మలర రామవిభునిఁ గాంచి

క ²ముసుముందె తాను శ్రీరామునిఁ బిల్చుచు దోసిలోగ్గి ♦ ముగ్ధోక్తుల ని
ట్లనియెను శరపాణిని రాముని గాంచుచు సౌమ్యి రామమూర్తి! నన్నున్.

తే. లోఁతు గాకుండు మనెదవా! ♦ వాత, భూ, జ

లాం, బరానిలము లనుభూతాళి యిద్ది

పంచకము శాశ్వతంబయి ♦ పరఁగు మార్గ

మూని స్వీయస్వభావంబు ♦ మానకుండు. ౨౪౪

760

చ ³కనుకన నేను లోఁతుగ ని♦ కామము దాట నశిక్వమైన రి

తిని దగియుంట నైజుగు ♦ దీనికి వేఱుగ లోఁతు లేక లం

1 జాతరూపమయై శైవుల తపనీయవిభూషితైః-అనిమా జాతరూపమయైః=ఆకరజసునర్థ ప్రచురైః-అనివ్యాఖ్యి 2 పూర్వ మామంత్ర్య వీర్యవాన్-అనిమా 3 తత్త్వభావో మహావ్యేషి య దగా ధోహ వష్టవః, వికార స్తు భవే ద్దాధ వీత తే ప్రవదా మ్యహమ్-అనిమా.

- ఘనమున కర్ణమైనగతిఁగాఁ దగియుండుటయే వికారవశా
మనవి యొనర్చినాఁడఁ గలఁమాటను నున్నది యున్నరీతిగఁ ౨౫ 761
- క ¹దీనిం బట్టియె నీకడ, కేనుఁ రానైతి నట్లులే యుండుము నీ
వీనీరును స్తంభింపం,గా నొనరిచి మార్గ మీ హఁ ఁగడఁగు మనెదవో. ౨౫
- చ. ధరణివరాత్మజన్మఁడ, పుదారమనీపివి ధర్మమార్గ మె
క్కరణిని గాచువాఁడవయి ఁక్రాలుదు, వేను ధనాశగాని, వ
స్తురతిని గాని, దండనము ఁతోడనె కల్గెడు నేమొ యన్న భీ
కరభయయుక్తిఁ గాని, పలుఁగ్రహము లాదిగఁ గల్గుజంతువుల్
పరఁగెడు నాజలంబులను ఁబాగుగ నిశ్చలరీతి నిల్పినఁ. ౨౬ 763
- క. వానికి బాధయె కల్లును, గానఁ స్తంభింపఁ జేయఁగాఁ జాలను, నో
భూనాయక! విను నాచేనైన సహాయంబు చేయ ఁనాదృతిఁ గనుదుఁ ౨౭
- చ. బలములు నన్ను దాఁటుతఱి ఁవారిని బోయెడివారి నెల్ల నా
జలములనున్న గ్రాహముఖసర్వభయంకరజంతుజాలముల్
కలుగఁగఁజేయుబాధలను ఁగల్గఁగఁ జేయక యుండఁ జేయుదుఁ
బలువిడి వానరుల్ చనెడుపట్టున నేతువు గట్టఁ బూనినఁ. ౨౮ 765
- తే. మార్గ మొనఁగూడునట్లు సాఁనుగ్రుల్లెఁ
జెదరిపోకుండులాగునఁ ఁజేయువాఁడ,
ననిన రాముండు వనరాశి ఁనట్టె చూచి
పలికె నట్లగునేని నాఁబాణ మిద్ది ౨౯ 766
- క. వినవయ్య! యమోఘం బగు, ధనుస్సునం గూర్చినాఁడఁ దప్పక విషయం
జను నెందు విడుతుఁ జెప్పుమ, యనుటయు వనరాశి రాముఁడాడినపలుకుల్
- ²చ విని యలతీత్ర బాణమును ఁవితగఁ జూచి స్వకీయవాంఛితం
బొనరుతు నన్న వాక్కులకుఁ ఁబొంగుటఁ దేజము పొంగుచుండ రా
ముని కీటు వల్కెఁ, జారుతమఁముఁ ద్రుచుకుల్య మనంగ నీవలెఁ
ఘనయశముఁ జగంబులను ఁగాంచిని యొక్కఁడే శ మోవిభూ! 3౦ 768
- క. నాయందు నలరు నయ్యది, గూయెడకు నుదీచ్య మగును ఁనిండుకదూరం
బై యున్న దందుఁ బాపులు, నేయెడలఁ దువ్వకర్మఁమే కృత్యముగఁ 3౧
- చ. ఒనరుచువారు చూచుటకు ఁనుగ్రముగాఁ గనుపట్టవారు కే
ర్పునను మదీయదివ్యజలఁపూరము ద్రావుచు నుండువార లో
మనుజవిభూ! యరాతులయి ఁమా రిల లేక చెలంగుచుండు వా
రొనరుచు ఘోరకృత్యముల ఁనొక్కవిధంబునఁ బొందుచుండుదుఁ. 3౨ 170

1 ఇది పూర్వశ్లోకార్థమే యగుట శ్లోకసంఖ్య అదియే వేయబడినది. 2 ద్రుచుకుల్య ఇతి
భ్రాతృతో యథా భవాఁ-అనియూ.

- ఆ యిట్లు పలికె సౌమ్యః † యూనలుం డనువాడు
విశ్వకర్మనుతుడు † పీనితండ్రి,
మత్స్యమానుడొ కుఁమారుడు వుట్టు నీ
కని వరంబు పత్ని † కిని నొసంగు ర3 778
- క జనియించె నీశఁ డామెకు, వనచరుఁ డీతండు సిరుల † భాసిలుచుక దం
క్రిని బోలి శిల్పవిద్యల, ఘనుడై తగు, సేతు వితఁడు † కడుఁ బూన్కిమెయిన్.
క నాయందుఁ గట్టుఁగా కేతఁ, జేయెడలం గట్టు నద్ది † యిండుక యెనన్
నాయందు మునఁగ కుండఁగఁ, జేయుచు ధరియించువాడ † సిద్ధము రామా'.
క తనతండ్రియంతవాఁడయి, కనఁబడు నీతఁ డని చెప్పి † కడలి యపుడె వే
చనియెను గనఁబడకుండఁగఁ, వనచరుడు మహాబలుండు † వార్ధి పలుకులన్.
చ విని తగుభక్తి లేచి రఘు † పీరునిఁ గాంచి వచించె, నేను నా
జనకవరాగతంబయిన † శక్తిని బూని విశాలసాగరం
బున రచియింతు సేతువును † బోలగఁ దత్త్వమె చెప్పెఁ గంధి యం,
చని కపికోటిఁ గాంచి జగఁమందుఁ దలంపఁగ దండ మొక్కటే ర3౪ 782
- చ పుగుమనియందుఁ జేయఁరగుఁ † బో యదియే నడుపాయ మంచు నే
నరసెగ నాదుభావ మిది † యాను గృతఃస్ఫులయందు నోర్పు, న
క్కరణి న సానుదానములు † గావు కనంబటుపంగ నిస్సీరో!
సరిదధినాయకుం డీతఁడు † చాల భయంకరరూపుడొఁ గదా ర3౮ 783
- నీ సగరతనూజాతఃసంస్థితాంగుడొ నైన నాయుపకృతి † నాదరింప
కీరాఘవుడు చంపు † నిక నూరకుండిన నను భయంబున సేతువును నొనర్పఁ
గాఁ జూచువాంఁఁడతఁ † గట్ట స్థలం బిచ్చె, మందరపర్వతఁమందు నాదు
తల్లికి వరమిచ్చెఁ † దమి విశ్వకర్మయుఁ దిద్వరంబున నేను † దండ్రితోడ
తే. సమముగా నున్నశక్తితో † సంభవించి
నాఁడ, నీశక్తిఁ జెప్ప కింఁతవట కేల?
యూరకుంటి వటందురో, † యుదధి నాకు
స్త్రోతివిషయముగఁ జేసె నా † చేన నిజము ౫౦ 784
- క బగులు వచింపక నేనే, పరమాత్మత నాదుశక్తి † బలుకఁ బలికినన్
బగులకు విశ్వాసం బిక్కరణి నొనర్పంగఁ దగిన † కార్యములందున్ ౫౦౪
క మనముల నివ్వదు, తద్యము, వినుఁడీ శక్తుండ సేతు † విరచనయం దీ
వనచరులు కోర్కెయిండినఁ, జని జెత్తుగు గాక ముయు † సాధనరాశిన్. ౫౦౫
చ అన విని యుండు రాఘవుని † యానా నాహరియూధపుల్ ముదం
బున నొకచో శతంబులుగఁ † బొంగుచు పోకిలందిగాఁగఁ జెం

* న చా ప్యహా మనుక్తో వై ప్ర బూర్జయా మాత్మనో గుణాన్-అనిమా. అను క్తః-అన్యే
నాను క్తః-అనివ్యాఖ్య

తను గల కాననంబులకుఁ ♦ దా రొగిఁ జోయిరి పర్యతాభులౌ
వనచరవీరు లంతఁ దరు ♦ వారములకా బెకలించి పూన్కి మై ౫3

787

ఆ. ఈడ్చుకొనుచు వచ్చి ♦ యేవున నలుఁడున్న, యాసముద్రభాగంబుండుఁ జేర్చి,
రట్లు వారు మద్ది ♦ చెట్లును నినుమద్ది, చెట్ల నేటుమద్ది ♦ చెట్ల మాటియు ౫3౪ 788

సీ. చండ్రవృక్షముల వంశములను గిరిమల్లి కాద్రుమంబులఁ దాల ♦ గణము దిలక
తిమిశ్ర, బిల్వంబుల ♦ దివ్యనుమాన్వితకర్ణికారాఖ్యవృక్షముల నప్త
వర్షద్రుమంబుల ♦ బహువిధామ్రంబుల నల్లె యశోకాహ్వానములఁ దీసి
కొని వచ్చి యావారి ♦ ధిని నిండఁ జేసిరి ప్రేళ్లతోఁ గొన్నింటి ♦ వ్రేళ్లు విడిచి

తే కొన్నింటిని నిండ్ర కేతువుఁ ♦ గొమరుమిగులఁ

బయికి నెత్తెడుతీరునఁ ♦ బైకి నెత్తి

తెచ్చి వైచి రట్లవ్వన ♦ ధిని దరువుల,

వార లింకను బూన్కిచేఁ ♦ బరుగులిడుచు ౫౬

789

¹తే దాడిమముల, విభీతకేశరుగణములఁ

దాలముల నారి కేశాఖ్యధరణిజముల

వకుళఖదిరంబులను నింబ ♦ వసుమతీరు

మాములఁ దెచ్చి మహంబుధి ♦ యందు వైచి. ౫౭౪

790

²క తరువులు ముగియుగ నవ్వన, చరులు మహాకాయు, లతులనత్వలు చని భూ
ధరములఁ బాపాణంబులఁ, గరినిభములఁ బెఱకి యంత్రం గతులఁ గొనుచుకా

చ. చని ననరాళి వైచి, రిటు ♦ శైలములం బడవైచ దానలే

చెను బయికి జలంబు, లిటు ♦ చివ్వున లేచిన యాజలంబు చ

య్యన నభిమందునం దగిలె ♦ నచ్చట నచ్చట, వాగిగాళి నా

వనచరు లెల్లడం గలంతఁ ♦ బాఱుగఁ జేసిరి కొంక జంతులకా ౬౦

792

³తే సరిగ నుండంగ నూలుయోజనముల పరి

వినికి నూత్రంబుఁ బట్టి రీగతి నలుండు

వారు తెచ్చినవానితో ♦ పరుసఁ గట్టె

వసధియందును నేతు వ ♦ వార్యనియతి ౬౧

793

* కర్ణికాపై శృఙ్గపక్షిత్విః-అనియూ 1 తాలాకా దాడిమగల్తాం శృఙ్గ-అనియూ 2 లోపల
గూడఁ దాలవృక్షములు చెప్పఁబడనవి మూమున గండునో ౩ “బుజై రస్సునై స్తారైః” అనియూ,
తాలాకా దాడిమగల్తాం శృఙ్గ-అనియూ చెప్పఁబడనవి కాన శివంశుశ్చముమి చిటుతొటిచెల్లు,
తొటిచెల్లు అని యర్థము చేసికొనవలెను తాలాకా=తుద్రతాలాకా-అనివ్యాఖ్యానము వ్రాసియు
న్నారు 2 పర్యతాం శృఙ్గ సుమత్పాట్య యంత్రైః పరిహంతి చ-అనియూ యంత్రైః శకటాదిభిః-
అనివ్యాఖ్య. 3 నూత్రాణ్యశ్యే ప్రగృహ్లాంతి వ్యాయతిం శతిమోజనమ్-అనియూ

చ అనయము ఘోరకర్మలగుఁనాకపివద్యలు విశ్వకర్మనం
దనునకుఁ దోడుసేతువును ధారును గట్టుచునుండి రంత న
వ్వనచరులందుఁ గొందఁ జలఁవారిధిఁ గట్టఁగఁబట్టియున్ననూ
త్రనికరయు క్తదండములఁ ధారును బూనిరి వేష్కమీఱఁగఁ. ౬౨ 794

సీ కొందఁజు శిలలపైఁ ధూర్పుండి యుండిరి కొందఁజు నీడలఁ ధూర్పుండి
యుండిరి, రామునియు వ్రేపుచు బూని నలునకు నాయంబు ధరిగినంత
దనుఁజేయఁగ వంఁకఁకొలందిని మేఘనచుసర్వతాగ్రసంఘయముచేతఁ
వృణకావ్యముచేతఁ దిట్టంబుగా సేతువును గట్టి, రంత నవ్వనచరు లటఁ
తే బైన మెత్తగనుంకఁ బుష్పములు కొనల
వెలయువృక్షంబులం దెచ్చివేసి కట్టి,
రేనుగుల బోలువానరుఁ లేచి గిరుల
వంటి పామాణముల లీలఁ బట్టుకొనుచు. ౬౪ 795

క. పరుగెత్తుచుండఁ గొందఁజు, గిరిశిఖరంబులను వేగఁకేలం గొనుచుం
బగుగిడుచుండిరి చూడఁగ, నరుదుగ, నప్పుడు మహాభీయం దుపలములఁ.

ఆ. వినరివేయుచుంకఁ బెనుపర్వతంబులఁ
బడఁగఁ ద్రోయుచుండఁ బటురవంబు
గలిగె నేన్దులట్టి ధివులు హర్షంబునఁ
ద్వరపు బూని తొలిదివసముచందు ౬౬ 797

క జలధిఁ బదునాల్గు యోజనములు సేతువుఁ గట్టి రంత ధూర్పుకొని భీతిం
గలిగించుతనుబలంబుల, వెలయుకపీశ్వరులు రామవిభునానతిచేఁ. ౬౬౪

క. ఇరువదియోజనములు సత్వరగతి రెండవదినంబు ధాటక యుండఁ
గరము రచించిరి సేతువు, గురుకాయలు వార లంతఁ గోరిక మీఱఁ.

చ ఇరువదియొక్కయోజనము లేవున మూడవనాడు గట్టి ర
వ్వకున మహాజవంబుగలవారగుటం ద్వరఁ బూని చక్కఁగా
నిరువదిరెండుయోజనము లేచి చతుర్థదినంబునఁ రచిం
చిరి, యిటు పంచమాహ్నమున శ్రీఘ్రముగాఁ బనిచేసి యబ్ధిలోఁ ౬౯౪

తే ఆసు వెల్లొద్దిపర్యంత ధూర్పుర గట్టి, రెల్లె యిరువదిమూడగునామడలను
విశ్వకర్మకుమారుఁడు నిపుల తేజుఁ, డధికబలుఁడు నలుండు కీశాళిఘనుఁడు

చ జనకుని బోలి సర్వవిధశక్తులతోఁ జెలువారుఁ గాన
వ్వసధిని గట్టె సేతువును వైశమ పూర్ణముగాఁగ నంతనా
ఘనమకరాలయంబునను గట్టిన సేతువు నుండరంబుగాఁ
దనరుచు శ్రీయుతంబగుచుఁ దా వినువీధిని జూడఁ జోద్యమై. ౭౨ 802

క. ఛాయాపథంబుపోలిక, నాయెడఁ జూపట్టె, సప్పు ధిలగంధర్వుల్

- పాయక సురసిద్ధులనము,దాయము మానీంద్రగణము ♦ తచ్చిత్త్రంబు 23
- క కన వచ్చియుండి రంబర,మున, శతయోజనవిశాలమును వెడలుపు చూ
డను దశయోజనమితముగఁ, గనఁబడునేతువును సురలు ♦ గంధర్వ లోగిఁ
- క నలనిర్మితమై యోరులకు, నలవియె గాకుండఁ జేయఁనై యొప్పెడు దా
ని లలిఁ గాంచిరి, వనచరు, లలరుచు నిటు గట్టి దానిఁ మందముఁ గనుచున్.
- క. ఒండొరుల కభిముఖంబుగ, నిండినవేడుకలఁ గూడి ♦ నింగి దనుకఁ దా
రొండొరులతోడ నెగురుచుఁ, జండ్లిధ్వను లలర సంతఁసంబునఁ బొదలఁ
- ¹ఆ. చెలఁగుచుండి రొరులు ♦ చేయ నశక్యమై, యచ్చెరువును గల్గు ♦ నట్లు చేసి
గగురుపాటు గల్గఁగఁ జేయు నా సేతు, ంధమును భూతఁవార మవును 807
- క. కనుఁగొనె, వానరకోటులు, ఘనకాయము లొప్పు గాంతి ♦ గ్రాలఁగి వారిఁ
గనుపట్టు సేతుమార్గం, బున దక్షిణతీరభూమిఁ ♦ బొందిరి పలుచన్ 22 808
- ²తే. కడువిశాలము దృఢతరఁకల్పితంబు
సమతలం బకుటిలమును ♦ నాధుతమము
నౌ మహాసేతు వది సంద్రఁమందు సరిగఁ
బాపటవలెఁ బ్రకాశించె ♦ భద్రముగ 2౮ 9
- క. కరమున భీకరమా గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తనమంత్రులతోఁ
బరులవలన నేభయములు, పరఁగకయుండంగ శక్త ♦ భాసీలుచుండన్ 2౯౫
- క. వననిధినిట్టిణతీరిం, బున దానరసేనఁ గావఁ ♦ బూని నిలిచె నా
వనచరపతి యంతట నిట్లుని పల్కెను సత్యశౌర్యుఁడౌ రామునితోన్ 2౯౫
- క. హనుమంతు నెక్కుమా నీ, యనుజుఁడు లక్ష్మణుఁడు ప్రీతి ♦ నంగదు నెక్కున్
వననిధి యిది మకరాలయ, ఎనూనమగుఁ జమ్ము దాఁట ♦ నతికష్టగమా
- క. కనుకన్ వీరిల నెక్కిన, వనచరు లీయిగురు మిము ♦ వై శచు వ్యోమం
బున దాఁటింపం గల రన, విని ధర్మాంతుఁడు రామఁ నిభుఁ డాగుడలన్ ౩౦౫
- చ ఘనతర తేజ మొప్పుఁగను ♦ గార్జుకమున్ ధరియించి లక్ష్మణుఁ
వనచరనాథుఁ గూడి సుంధవర్తమునం గపిసేనకన్న ముం
దనుపమరీచి బోయెఁ బువఁగాళని గొండలు సేతువాధ్యభా
మిని జని రింకఁ గొండ అట ♦ మించినవేడుఁ బొర్చవ్వసీమలన్ ౩1 814
- ³తే చనిరి కొండలు స్థలము చాఁచనికతమున
జలములం బడి లేచిరి ♦ స్థలము లేఁ

1 త దచింత్య మసహ్యం చ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ - అగ్రయా ఆసహ్యం = కస్యాపి
యత్సావిషయం-అనివ్యాఖ్య 2 అహోభత మహాసేతు స్సీమంతి ఇన సాగరే - అనిమా, 3 సలితే
ప్రపతం త్యస్తే మార్గ మస్తే న శేఖర-అనిమా.

కొండ అయ్యెడ నిల్చిరి ♦ కోతు, లవల

జనిరి కొండలు గరుడులచంద్ర మొప్పు ౮౩౪

815

క. వినువీధిం జని సాగరమును దాటిరి; భయదరూపములఁ గ్రాలెడునా
వనచరసేనలు సేతువు, ఘనగతిఁ దరియించుచుండఁగా బెట్టిదమై. ౮౪ 816

క. నినదం బొండు సరిత్పతి, జనితమహారవము మీటి ♦ చాల నెనఁగె, నం
త నిఖిలవానరవీరులు, ననజాప్తనుతుండు నొకట ♦ వారిధియందున్ ౮౫

తే. నలుండు కట్టిన సేతువు ♦ నెలమి దాటి

యవలితటమున మూలఫలంబునిబిడ

మైన తావున విడిసిరి, ♦ మానివరులు

సిద్ధచారణ, నిర్దగుల్ ♦ చిత్తమగుచు ౮౬

8 8

క. ఇతరులకు దుష్కరంబై, క్షీతిఁ దగు శ్రీరామచంద్రుఁకృత్యముఁ గని భూ
పతిచెంతఁ జేరి యట శుభ్రతరాంబువులన్ ముదంబు ♦ భాసీలుచుండన్ ౮౬౪

తే. ¹వేలువేలుగ నభిషేకవిధిని బూని

యొనరిచిరి, భూమిపాల! శత్రునికరముల

గెలుపు మంబుధిపర్యంత ♦ మిలను జాల

వర్షములు చక్క నేలుమా! ♦ వైభవమున ౮౭

820

క. అని యిట్లు నరసు రార్చితుఁ, డనఁకుండనగు రామచంద్రుఁ ♦ నాతని శుభవా
క్యనికరములఁ బూజించిరి, చురువంశ విభూషణుండు ♦ త్కృపతి యంతఁ

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౩ - వ సర్గము

అయ్యు రామండు లక్ష్మణునకు మహాసమునాచకనిమిత్తంబులం గాంచి చెప్పట

తే. ²తా నిమిత్తజ్ఞుడౌ గానఁ ♦ దదవనరము

నందుఁ గొన్ని నిమిత్తంబులం దిగఁ గని

వాంఛ నెఱవేఱెనను ప్రీతిఁ ♦ బట్టలేక

యనుజునిం గొంగిటం జేర్చి ♦ యనియె నిట్లు ౧

822

సి. విసులశీఠిలజల ♦ వినుతమై ఫలముల నలరువనంబుల ♦ వెలయుచోట

మనకు వాసస్థాన ♦ మని యేర్పఱచుకొని బలములఁ బ్రవగంబులెలుఁగుబంట్లు

కొండముచ్చులు నని ♦ కోర్కి విభాగించి తగ గరుడవృక్షాఁముగను నిల్చి

నిలుతము యుద్ధజనుల క్షయింపఁగఁ జేసి వనచరభల్లూకవరుల కనుర

1 జయస్వ శత్రూన్ నరదేవ! మేదిసిం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీ స్సమాః-అనిమా

2 నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్యా లక్ష్మణపూర్వజః, సామిత్రిం సంఘిష్టజ్య ఇదంవచన మబ్రవీత్-
అనిమా. చిత్రాద్రితీయమహా స్యాసన్నత్వాత్-అనివ్యాఖ్య

ఆ. వీరులకును భయదఃఖిషయమై యన్న యు

ద్ధంబు శీఘ్రముగ నె ధి నిర్దహాను

ననుచుఁ దోచుచున్న ధి ననుజా! 'కలుషములు

గాఁగ వీవఁ జొచ్చె' ధి గాలు లివుడు 3

౪౨౩

క. ధరణి వడంకెడుఁ జము భూధరిములయగ్రములు నావిధమునఁ గదలెడున్
దరువులు భూమిని బడియెడు,, నరయఁగఁ దోడేలు వన్నెయూకృతులఁదగన్

క పరుషములై పరుషధ్వసు, లురుభయదాకృతులు మిగుల ధి నొప్పు జలగముల్
పరువడిని రక్తబిందూత్కరయు క్తిజలంబు గురియఁధిగాఁ జొచ్చెఁ జమి! ౪

చ ధి కను మదె రక్తచందనముఁధిగాఁ గనువట్టుచు సంధ్య మేఘుపం

క్తిని గడుఁ గూడి బెట్టికవుఁదీరునఁ గన్నడుచున్న దబ్బిమి

త్తునిఘనమండలంబు గన ధి కూక్షముగా వెలుఁగొందుచుండఁగా

ననలునిజ్వాల లెల్ల నిలఁయందుఁ బడెన్ ఖరరశ్మినుండియే ౬

౪౨౬

క. దీనాకృతు లొప్పు గడు, దీనరవంబులును జెలఁగఁ ధి దిక్కుల నెల్లన్

భానునిఁ గని మృగపక్షులు, మానసభయవంబులగుచు ధి మఱి క్రూరములై

క. వాపోవుచున్న, విందుఁడు, తాపంబును గూర్చెడున్ నిఠాంతము కాంతిన్
మాపులఁ దూలుచుఁ గంటివె, యూపగిదిని నూర్యమండఠిలాంతిక మందున్.

సీ కృష్ణరక్తాంతమై ధి యెసఁగి యోపల నతిరక్తవర్ణంబయి ధి హ్రస్వగుగుచు

నతిభయదంబయి ధి యస్త్రశస్త్రంబయి స్త్రశస్త్రకాలోశ్చనఠిధిభంగిఁ

పరివేష మొప్పెడు, ధి భానుమండల మతినిర్భూమా వందు ధి నిలచిహ్ను

మొక్కండఁ గనఁబడుఁచున్నది, లక్ష్మణ! పెనురజమ్మనఁ దోగి ధి యనుపమాన

శే. కాంతు లెల్ల దొలంగ నక్షత్రరాజి

మలినమయి యోకివిలయంబు ధి గలుగు ననెను

నూహ నూచించుచున్న, దో ధి యురుగుణాభ్య

కాంచుమా! చక్క యోజంపఁగలవు గాన ౧౦

౪౨౭

తే. కాకులును డేగలును మఱి ధి గ్రద్దలాది

యైన పక్షుల నీచభిగాలి క్రిందు

పఱచ నున్నవి, నక్కలు ధి భయదములయి

యశుభములునగు రిపముల ధి దిశల నించె ౧౧

౪౩౦

క హరివర, రాక్షసవీరులు, పరిస్పరిము వైచుకానెడు ధి పర్యవేశహలో

త్కరఖిష్ణపిహితమయి యూధరణి యస్త్రశ్శాంసంకఠిత మగుఁ జువ్వి! ౧౨

క ఆలస్య మింకఁ జేయఁగ, నేని! జపం బమర వనచఠిశులు మనకుం

1 వాతాశ్చకలుసానాంతి-ఆరిమా 2 జ్వలతః ప్రపత త్యేత దాదిత్యా దగ్నిమండలమ్-

జాలనహాయులునై రా, గా లంకను జేరరాక † క్రాలెడుదానిక ౧౨౫ 832
 తే. ముట్టడింపఁగఁ బోవుడము మన మనియె,
 ధర్మమతి భూరిసంగ్రామతత్పరమున
 జానకీజాని విలు దాల్చి † దానవేంద్రు
 పురికి నభిముఖుడై ముందు † పోయె నెలమి ౧౨ 833
 క వనచరపతియు విభీషణుఁ, డనూనబలులై న కీశహర్యక్షులు శ
 త్రునికరముఁ జంపునిశ్చయమున గర్జిల్లుచును వెంటఁ † బోయిరి గడఁకన్. ౧౩
 చ. అనుచును ధైర్యవీర్యములయందు యశంబును గన్నయట్టి య
 వ్యవచరవీరు లాధరణివల్లభు మోదము నందఁజేయఁగా
 మనముల నెంచి వాలముల † మానక త్రిప్పటలోనుగా రణం
 బునఁ దమిఁ దెల్పుచేష్టలను † బూనఁగ రాముఁడు సంతసిల్లెఁ దాన్. ౧౬
 ఇరువదిమూఁదన సర్గము సంపూర్ణము

౨౪ - వ సర్గము

అంత రాముఁడు సేనను బన్నఁగా శుకుఁడు దానిం జూచి రావణునకు విన్నవించుట
 ౧. హరివీరసంఘు నుది భూవరుచే పూహంబుగాఁగ † వార్ధితటమునన్
 వరున నమర్చుంబడి య, త్రగణమున వెలింగెఁ గాంతి † దళుకొత్తంగన్. ౫
 నీ శుభతారకలతోడ † శోభిల్లున ట్లబ్ధవై రిచే నిర్మితంబై రహిఁ దగు
 శారదపూర్ణిమాకారంబుగాఁ గపిసంఘ మొప్పెను, భూరిసాగరంబు
 వలె ననంతంబయి † వెలయునాకపిగణపీడితంబయి యిల † బెడదఁ గాంచి
 చలియించె, నవ్వల † బలములయ్యవి లంకయందున్న సేనలఁ దూఁపుటలును
 తే. యుద్ధవాద్యమృదంగాదు † లొక్కరీతి
 మ్రోగ నారవ మశ్యంతమును జెలంగి
 గగురుపాటు నొందించుచుఁ † గ్రవ్వు వినియె,
 సంత హరియాధనాథు లాఁయతులరవము 3 837
 చ విని మున మొంది రాధ్వనికి † వేడుక నొందుచు దాని మించు న
 ట్లనరిచి రెంతో పట్టుకల † లొప్పుచు నుండఁగ సింహనాదముల్,
 దనుజులు గూడ వానరులు † దాహణరీతిని నార్చి యాకసం
 బున ఘనముల్ ధ్వించునటు † పొంగుచు నుండుట నాంకించుచున్ ౪ 838
 క హరిసేన వచ్చె నని యెంచిరి రామం డంత నచటఁ † జిత్రధ్వజభీ
 కరమాచుఁ బతాకౌఘము, లరుదుగఁ గన్నడఁగ నొప్పుసాలంకఁ గనన్

* హరిజాం కర్త చేష్టాభి స్తుత్యై రఘునందనః-అనిమా కర్త చేష్టాభి ద్యుద్ధకర్తాదివిషయచే
 స్టాభి ర్లాంగూలోత్థాపనాదిభిః-అనివ్యాఖ్య.

క కని మనసు విన్నదనముం, గన సీతం గూర్చి యిట్లుగఁ దలపోసెన్
వనితామణి సాకేతంబున భోగము లొంది ముదముఁ ♦ బొందుచు నుండెన్

¹ తే అట్టి యాసీత హరిణశా ♦ బాక్షి యందుఁ

జేరి యంగారకుఁడు తన ♦ చెంతఁ జేరి

బాధ కల్గింప రోహిణి ♦ వలెను రాన

ఁబడు చెఱింబెట్టఁ జింతఁ బొం ♦ దెడును గాదె ౭

841

² చ అని స్మరియించి వీరవగు ♦ డాతఁడే జింతిలుటే యనర్హముం

చును మదిఁ దోచ నూర్పులను ♦ సొక్కఁగఁ జేయుఁగఁ జాలి వేడిగఁ

దనరెడు వానిఁ బుచ్చుచును ♦ దమ్ముని లక్ష్యఁబఁ జూచి యత్తఱ్ఱ

బొనరుపఁగా హితంబయిన ♦ పోలిక నిట్లని పల్కె ధీరుడై ౮

842

మ కనుమా! లక్ష్యణ! విశ్వకర్మయు నగా ♦ గ్రంబందు నభ్రంబు నొ

య్యిన నంస్పర్శము చేయు నట్లురుతరం ♦ బై యొప్పు జత్తంబుచే

తను బోలెన్ రచియింప లంక యిదియున్ ♦ దాఁ గ్రాలెడున్, దీనిలో

ఘనసాధంబులు వేనవేలు వెలయం ♦ గాఁ జూడఁగాఁ జిత్తమై ౯

843

క తెల్లనిమేఘంబులు కడు, నుల్లసిలం గప్పుకొనఁగ ♦ నొప్పు ఖతల మ

ట్లైదె చెలువారెడుఁ, బుర, తల్లిజ మది చైత్ర రథము ♦ తగుచందమునన్ ౧౦

క, అనవరతము పుష్పంబులఁ, గనుపట్టువనాళిచేత ♦ గలకలమునుచున్

ధ్వనిసేయుపక్షితితిచే, తను ఫలముల మెక్కుపరభృ ♦ తంబులచేతన్. ౧౦౫

తే ఫలములంపలి పూఁదేసె ♦ నెలమిఁ ద్రావి

యున్న భ్రమరాళిచేతను ♦ నొప్పుచున్న

యది, మదించిన కొయిలల్ ♦ కొదమతుమ్మె

దలును వెలయంగ నున్నవ ♦ నులచు వీని ౧౧౫

846

క చలియింపఁ జేయుచున్నఁ, డిలగు చు శుభవా యుమూర్తి ♦ యని తమ్మునితోఁ

బలికి రఘువీరుఁ డంతట, నలముత్సృజ్ఞానమున మ ♦ హామహుఁ గగుటన్ ౧౨౫

క, సేనాసన్నాహంబునఁ, దా నెంతయు నేర్పుగలిగి ♦ తగియుండుటచే

1 అత్ర సా మృగశాబాక్షి-ఆరిమా 2 అలిఖంతి వినా కాశ ముత్తీతం పశ్య లక్ష్యణ, మన

సేవ కృతాం లంకాం నగాన్త్ర విశ్వకర్మజ్ఞా-ఆరిమా రామఁ డింతకు మనుపే సీతం దంబుకొని

నగచెను మరల ధైర్య మాని యిది కోకమునకుఁ దదఱును కాదని ముగ్ధోచ్ఛ్వాసం పయ్యెను

ఇట్లుండి శత్రుపురుషును, దానిమట్టునున్న పూఁదోటలు మొదగువానిని పల్లించెనా? ఇది ప్రకృ

తోపయక్తముగ నున్నదిమా¹ యని కొందఱు హింసించురు కాని యాయూహ సరిగాను ధీరోదా

త్తులగుపురుషులు ఎక్కనిపదార్థములఁ జూచినపుడు దానిని గనులరఁగాంతురు దానివైచిత్రమును

గొనియాడుదురు ఇది వారివైజమ శ్రీరాముడో శ్రీ సహవిష్ణువు మానుషాచారమును బాటించు

నసేగాని స్వానుభూతిని మఱువఁడు కాన నిది యసంగతిము కానేకాదని యెఱుంగవచ్చు.

- సేనల నొడ్డుగఁ దీర్పుండు, గా నెంచి విధించె నిట్లు * కపిసేనలకుఁ ౧౮ 848
- క. అరిదుర్బయుండు వీరుఁడు, హరిగణతల్లజుఁడైన * యంగదుఁ డిపుడే
హరివసుఁడగు నీలనితో, వరిగి బలాన్వితముగాఁగ * ననువుపడంగఁ. ౧౮
- క. సేనావత్సస్థలమునఁ, దా నిల్వఁగవలయుఁ, గీత*తల్లజుఁ డగుచుఁ
జానుగఁ బొల్పెడు ఋషభుఁడు, వానరసైన్యమును గూడి * బలములకెల్లఁ.
- ఆ. యామ్యపార్శ్వమందు * నరిభీతి లేకుండఁ
గాచుఁ గాక, గంధ*గజమురీతి
దుష్ప్రధర్వుఁ డగుచుఁ * దోరంపుబలమొప్ప
నుండు గంధమాద*నుండు కడిమి ౧౯
- చ. తనబలముల్ చెలంగఁ బలు*తఁ మనసేనకు సవ్యభాగమం
దు సీలించియుండుఁ గాక, యింక * దుష్టరిపూత్కరబాధ మాన్ప నా
యనుజునిఁ గూడి మూర్ధమున*యందు వసించెద నేను, వేగద
ర్శిని ఘను నానుషేణుఁ గొని * శీఘ్రమ కుక్షీతలంబుఁ గాచుచుఁ. ౧౯
- తే. జాంబవంతుఁడు నిల్వంగఁజనును; వీరు
బుద్ధిమద్యర్థులై తగి * యిద్ధచరితు
లైనవారు మహావీరు * లైనవారు
భల్లుకష్టవగేశులై * పరఁగువారు ౨౦ 853
- క. గురు తేజంబున మించెడు, వరుణుఁడు సశ్చినుముఁ గాచ*భంగిని జ్ఞవగే
శ్వరుఁడగు సుగ్రీవుం డీ, హరిసేనాపుచ్చభాగ * మరయుఁ దగు ననఁ. ౨౦
- క. గరుడప్రాహముగాఁగ నొ, నరుపంబడి వీరులొ * స*చరవరులచే
బరిరక్షితమై మేఘో, త్కరసంచారమునఁ దగు గ*గనము పగిదిగాఁ. ౨౦
- క. హరిసైన్య మద్ది రాజలె, ధరణీధరశృంగముల ను*దారతరువులం
గరములఁ దాలించి వానర, వరు లారక్కసులఁ జంపు*వాంఛలు పొంగఁ.
- క. పురవరమగు లంకకుఁ జనఁ, బరమాహ్లాదమును గనిరి, * వానరవరు లా
ధరిశిఖరంబుల వైచియొ, యురుముష్టిప్రహతులనొ, ను*హోద్యమ మొప్పుఁ.
- ఆ. లంకఁ బాడుచేయ * నింకఁ జెల్లునటంచు
మనములందు నెంచి, * రనుపమ మగు
తేజ మలర వెలసి * రాజేంద్రుఁ డగురాముఁ
డర్కనూనుఁ గాంచి * యనియె నంత ౨౧ 858
- క. బలముల నెల్లను నొడ్డుగ, నిలిపెడువనియైన దింక * నీ వీశుకునిఁ
గలఁతంబడువానిని ని,మ్ముల విడువుమ యనిన రామ*మూర్తి నుడువులఁ.

* ఋక్షముఖ్యా మహాత్మనః కుక్షీం రక్షంతు తే త్ర యః--అనియూ ఋక్షముఖ్యుపదం వాన రాణా మపుష్పపుత్రణమ్-అనివ్యాఖ్య.

క ¹విని సుగ్రీవుం డాతని, యనుమతిఁ గొని శుకుని దానఁవాధిపుదూతఁ
జనుమని విడిచె; మహాబలుఁ, డనువను తేజఁడుగూ నూర్పుఁనాత్మజఁడుదయఁ.

క. చనుమన్నఁ గీశతతిచేతను నిడుమలఁబడిన భయముఁదగుల శుకుఁడు రా
మునియాజ్ఞ విమోచనమును, గని యప్పుడ రాక్షసేంద్రుఁడకుం జనియె.

క. డనుజేంద్రుఁడు నవ్వుచునే, తనచారుని శుకునిఁ జూచి ఁ దానవ! నీవో
ఘనపక్షంబులు ఛేదించునబడి నట్టివుడు తోఁచెఁ ద బరులెవరైనఁ ౨౫

సీ. బంధించిరాయేమిఁవనచరుల్ చవలాత్తులగుటఁ జిక్కినవారిఁసరయుకుండఁ
గట్టుచు విడుచుచు ఁ నిట్టులుందురుగాన వారిచేతం జక్కువడఁగలేదు
గద? యని యడిగి యక్కుపిరాజునావార్త కేమియుత్తరము నీకిచ్చె ననిన
శుకుఁడు భయంబున ఁ సొక్కుచు రాక్షసవిభుఁ గనియిటువల్క విన్ననగుచు,

ఆ. నిచటనుండి కదలి ఁ యేను సాగరిమున
నవలిగట్టుచేరి ఁ యర్కతనయుఁ
గాంచి మధురవాక్యఁగణముల ననునయిం
చుచును నీవు చెప్పువచనములను ౨౮

868

క. ఒకదాని వదలకుండఁగ, నకలంబును జెప్పినాడఁ ద సరగున ననుఁ గాం
చి కవులు మిగులం గ్రుధఁ బూని కడఁగి పైకెగసి వేగ ఁ నింగిని నన్ను

ఆ. పట్టుకొనుటెకాక ఁ బాగుగా ముష్టిఘాతముల నొవ్వఁజేసి ఁ యమునివీటి
కనువఁబూని, రథిప! ఁ యావానగుఁతొడఁ, బలుకనై చ విలుకలుగదయ్యె

ఆ. ఉత్తరంబు వారిఁనుండి కైకొనుట యెక్కరని నగును వార ఁ లురుతరమగు
కోపయుక్తులు కడఁగఁగ్రూరులు ప్రకృతిచే, నచట సూర్యపుత్రుఁనాదరమున

క. ²నిరతంబు గూడి ఖరునిఁ, విరాధు నుగ్రుం గబంధు ఁ వెనఁ జంపినభీ
కరశౌర్యుఁడు శ్రీరాముఁడు, పరఁగెడు భార్యనుగొనంగ ఁ బరవస మలరఁ

క. ఇక్కడకు వచ్చియున్నాఁ, డక్కడిదిధనర్థుం డహార్యబలుఁడు దా
నొక్కట సేతువు గట్టియె, యక్కపిబలములను గూడి ఁ యభిం గడఁగె 868

క. తరియించి తృణమూరితిగ, నురవైరుని ధిక్కిరించి ఁ శోభిలుచున్నాఁ
డు రహిఁ మనచెంతనె, వానరభల్లూఁములు గిరిఘనసమావృతూ ౮69

తే. కనఁబడుచు వేనవేలుగఁ దనను గొలువ
నలరుచున్నాడు వానరు ఁ లఖిలధరణి
నావరించియె యున్నవా, ఁ రసురసైన్య
ములకు నావానరులబలంబులకు నెపుడు 33౪

870

1 వానరేంద్రో మహాబలః-అనిమా 2 నైవసంభాషితుం శక్యః-అనిమా 3 సుగ్రీవసహి
తో రామ స్సీతాయాః పద మాగతః-అనిమా.

5 సురవాసవులకుఁ బోలెక, బరికింపఁగ సంధియనెడుఁపలుకు పొసఁగ, దో
సురవైరినాథ! లంకాపురసాలము దాటి వారుఁ పొంగెడు కాంక్షక. 3౪౫

తే వచ్చుటకుఁ బూనియున్నవాఁ ఁ రిచ్చతనర
సీతనైన నొసంగుమా! ఁ శీఘ్రముగను
రామునకు లేకయున్న సంఘ్రామమైన
నిమ్మ యీరెంటిలో నేదియేని నీవు. 3౫

872

చ అను శుకువాక్యముల్ విని సుఁరావిభుండగు రావణుండు చ
య్యనఁ గ్రుధ లోచనంబు లటఁ నగ్నికణంబులఁ గ్రుమ్మరింపఁ గా
ల్పునటులు చూచుచుక బలికెఁ శూరతమీఱఁగ, నిర్జ్వలత్తముల్
దనుజులు దేవగాయకులుఁ దారొగి నందఱు గూడి నాపయి 3౬౫ 873

1౪ అనినేయంగను జనుదెంచిసలోకంబులను నాకుఁ జేటాదవు భయం
బును గల్గించిననే సీతనుమాత్ర మొసంగ నూన్యతంబిది వినుమా! 3౭

తే చక్కఁగాఁ బూచియున్నవృక్షంబుకడకు
మత్తపట్టదములు వోవుమాడ్కి నాడు
శితశరంబు లదెప్పుడుఁ చేరఁగలవో
రాముచెంతకు నతని శీఘ్రుంబె చంప. 3౮

875

క అనిలేమి నూఱకుండిన, ఘనతీక్షణశరంబులెల్లఁ ఁ గార్తుకమం దొ
య్యనఁ గూర్చి కొఱవలక గజ,మునువలె బాధింతు నెపుడుఁ భూమిశ్వరునిక.

చ ధరణీపుఁ డావిరాధముఖఁదానవులక వధియించె నంచు భీ
కరముగఁ దద్బలంబు సరిఁగా వచియించితివే మహాభటో
త్కరమును గూడి తద్బలముఁ గండడగించెద నుద్యదర్కుఁ డె
క్కరణిని జంద్రతారికలఁకాంతి నడంచునొ పెంపుమీఱఁగక ౪౦ 877

౪ వననిధికిం గలవేగం, బనింబునిగమనంబు నాకుఁ నలవడియె నటం
చును రాముఁడెఱుంగఁడేమియుఁగనుక నెనాతోడఁబోరఁ గానూల్కొనియెక.

2౬ గరళయుతాహు లన భయం, కరతూణీశయము లగుమఁ ఁ గ్రాలెడుపన్న
చ్ఛరములఁ గని యెఱుంగడు రఘు,వరుఁ డెల్లాటనె తలంచెఁబవరముచేయక.

క. అతఁడింతకు మును నాయ,ద్భుతవీర్యము భీమయుద్ధమున నెఱుంగఁడు నూ,
నీతతిము మచ్చాపమె యా,తితవీణియబాణకోణఁతతివాయింతుక ౪3 880

సీ. జ్యోతిబ్దశుములమ్ముఁ లార్తభీతహాసంబులు, నతీత్రప్రబాణ,తల,మ
హానినాదము లీత్రయంబును మంద్రమధ్యమతార లనఁబడుఁనట్టివ్వరము

లరిసై న్యమే మహాఃపతనృత్తరంగ మాసై న్యరంగము చొచ్చి ధ చారువీణ
 నరజనంబులు వినుఁనట్లు వాయింఁచెనఁ, వేయికన్నులు గలవిబుధవతియుఁ
 తే. గాని పరుణుండు తానుగఁ ధ గాని యముండు
 గాని ధనవతిగాని సంధగరమునందు
 బాణవహ్నిఁ బ్రయోగించి ధ పరమవీరు
 నన్నుఁ జెనకంగఁ జాల రఁదెన్నిగతుల రఁగి 881

ఇరువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౫ - వ సర్గము

శుక సారణులు కపిసైన్యమును జూచి యావార్త రావణునకుం జెప్పట శ్లో

క దనుజవరేణ్యుండు దశరథ,తనయులు కపిబలముతో, సుధధి దాటుటయున్
 విని సిరులలరక మంత్రులఁ, గని శుకసారణు లసంగఁ ధ్రాతెడువారిక ౧
 తే. పలికె నిట్లని, వానరఃబలము దుస్త
 రాంబునిధి దాటివచ్చెఁ బూర్వమ్ము వినియుఁ
 గనియు నెఱుంగనిసేతువుఁ ధ గంధి రాముఁ
 డిపుడు బంధించినాఁడు, నా ధ కిపుడు తెలిసె ౨ 883

చ. వనధిని సేతుబంధనము ధ వర్ణ్యమె గట్టినమాట నింక నా
 మనము గ్రహింపలేదు పలుఃమాఱుతలంచిననై న నిశ్చయం
 బని, కపిసేన యుండువిధ ధ మంతయు నేనెఱుంగం దగుక జవం
 బునఁ జని యెవ్వరుం గనఁగఁజోలనియట్లు రహస్యరీతిగక 3౪ 884

చ వనచరసేనఁ జొచ్చి కపివర్యులసంఖ్యయు వారివీగ్యముం
 గనుఁగొని యందు ముఖ్యులయి ధ క్రాతెడు వా రెవరో యటంచుఁ జ
 క్కనివిధిచే నెఱింగి వృషఃకాంతునిమంత్రుల సూర్యపుత్రమం
 త్రినికరముం దగం దెలిసి ధ తీవ్రరణంబున ముందునిల్చువా
 రిని బరికించి వారిదగుఃరీతిఁ గనుంగొని మీరు రాఁదగుక ౫ 885

చ నిరతము భీకరంబయిన ధ నీరధినిం దగుభంగి సేతు వె
 క్కరణిని గట్టిరో ప్లవగఃకాంతులవాసగృహంబు లెట్టివై
 పరఁగెడునో రఘుప్రవరుఃపౌరుషయత్నము లాయుధంబు లె
 వ్వరునఁ జెలంగునో యతనిఁభ్రాతపరాక్రమ మెట్టులుండునో. ౬౪ 886

* అమాత్య రాఘవ శ్రీమా నబ్రహ్మ చుకసారణౌ - అనఁమా అత్రి శుకొప్యన్య ఇత్యవ
 గమ్యతే-ఇట శుకసారణు లనువారు మంత్రులు ఇంతకుం బూర్వము పోయివచ్చినకుడు చారుఁ
 డని తెలియఁదగు

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లుగ మహోద్యమ మొప్పు నెఱింగి రండు; మీ
రున్నత తేజలా కిపులఁవ్రాహ్మహమునందున ధీరుడెవ్వఁడో
యెన్నికమీఱఁగా నకల ధ మేర్పడ నాకెఱింగింప రాఁదగున్
గ్రన్నన నంచు నాజ్ఞనిడఁగ నశుకసారిణు లట్టై పొంగుచున్ ౮ 847

తే. వీరులును గీతహవులుఁనై రయమున
వానరబలంబులం జొరఁబడిరి, పిదప
గగురుఁబుట్టించుచు నచింత్యముగఁ జెలంగు
వనచరబలంబు గాంచుచు ధ వారు మిగుల ౯౫ 888

సీ అచ్చెరువొంది సై న్యంబుచు దానిని గణియింపఁ దెలియక ధ కలఁగి రంతఁ,
బర్వతాగ్రములందుఁ, ధ బర్వతభాగంబులందును గుహలయం, ధ దభిఠీర ట్రు
ములయందు నుపనఁములయందు వనులందుఁ జెలంగుచుఁగొందఱుఁజలధిదాఁ
చునుగొందఱంబురాఁశినిదాఁటినుఱిగొందఱిదాఁటఁదలంచిఁనుందుఁగొంద

తే ఆవల విడిసియు, విడియుచు ధ నతులభీమ
రవముల నొనర్చుచుండుట ధ రాక్షసులకు
సైన్య మద్ది యుత్తోభ్యమై ధ సాగరంబు
కరణిఁ జూపట్టై నచట భీకరముగాఁగ. ౧౨౫ 889

క. ఈరీతిం బ్రచ్చన్నా,కారంబుల వెలయు నున్నక్రవ్యాదుల నా
సారణు, శుకు, గురుతేజం, డౌరాక్షసరాజు తమ్ముఁ ధ డటఁ గనుఁగొనియెన్.

తే ఇరువురను వారిఁ బట్టి భూవరున కవి
భీషణుడు చూపి యిట్లను, ధ వీరిఁ జూడు
మరిపురంజయ! శ్రీరామ! ధ యసురనాథు
నచివు లిద్దఱు శుకుడన ధ సారణుడన ౧౮ 891

క ధరణిం నగుదురు లంకాపురినుండి తదాజ్ఞఁ దలలఁ ధ బూని యిటకు వ
చ్చిరి మనకొలఁదులఁ దెలియఁగఁ, బరికింపుము చారుల నని ధ పలుకఁగ నంతన్.

చ ఇరువురు వాను దుఃఖమున ధ నింక మృతిం గననైతి మంచు భూ
వరుఁ గని దోసిల్లాగ్ని తగుభంగి వచించిరి భీతి దూలుచున్,
సురరిపునాథునాజ్ఞ రణఁహార! మహాత్మ! నుశాంతచిత్త! మే
మిరువుర మిందునున్న ప్లవఁగేంద్రుల నెల్లరఁ గాంచి యెల్లెడన్ ౧౬ 893

క బలములకొలఁది యెఱుంగఁగ, నెలమిని వచ్చితిమి, నాఁగ ధ నెప్పుడు భూతం
బులకు హితం బొనరించుచు, నిలేకుండయి శత్రువునకుఁనే హితుఁడగుటన్

*క శ్రీరాముం డంతట శుక,సారణులను వాక్యములను ధ సంతసమొప్పున్

* అబ్రహీ త్పిహసన్ వాక్యం సర్వభూతహితే రతః-అనియూ ప్రహసన్=రావణబుద్ధిహం
ద్యస్పరణాత్ ప్రహసః-అనివ్యాఖ్య

- గారవముగ విని రావణు, సారవిహీనమగుబుద్ధిఃసత్వంబులకుఁ. ౧౭౮ 895
- తే. పరిహసించుచు వారితోఁ డ బలికె నిట్లు,
బలమునంతయుఁ జూచి మఃస్మృలను జక్కఁ
గాఁ బరీక్షించి పతియాజ్ఞఁ డ గార్య మెల్ల
జేయుటయెయైనచోఁ గొర్కి డ సిద్ధిఁ గనుట. ౧౮౪ 896
- క చనుఁడు యథేచ్ఛముగాఁ బురమున కింకను జూడ మదికిఁ, బోలినయదియం
డిన దానిఁ గాంచవచ్చును, వనచరులను జూడ మరలఁవాంఁ ఁ గలిగినఁ. ౧౯
- తే. ఈవిభీషణుడే మీకు డ నెల్లఁ జూపఁ
గలఁడు చిక్కితిమే యిట్లు డ కలదె? యింక
బ్రదుకు మాకని సుంతయు డ భయము నొంద
వలదు, దూతల న్యస్తశస్త్రులగుచారి. ౨౦ 898
- క. మనుజేంద్రులు చంపరు మీ, రనఁగ నిరాయుధులు గాన డ సంతమునొందిం
పను దగరు గాదె, యని యా, గనుజేంద్రువిభీషణుఁ గని డ దయ నిట్లనియెఁ.
- సీ చాదులు వీరలు డ శత్రుపక్షమువారిసామాద్యుపాయైకసరణిఁ దమకు
ననుకూలమగునట్లు డ లసయము చేయుదు రై నను నభయమ్ము డ నడుగుచున్న
వారు స్వపక్షంబుఁ డ బాలింప నై దుల బాధించువారలే డ పలుమఱు నను
నభయంబుఁ గోరి రఁద్రాటను వీరిని విడువుచూ! యని చెప్పి డ వింతవేష
- తే ములను దాల్చినవారిల డ నెలమిఁ గాంచి
పురికి మీరేగి దానవఁపుంగవుండయి
ధనదునకుఁ దమ్ముఁడౌరావఁణునిని గాంచి
పలుకఁదగు నేను జెప్పినఁభంగి నెల్ల. ౨౨౪ 900
- క ఓరావణ! యేబలమును, గోరిక నీమదిని నమ్ముఁకొని నాసితఁ
బేరడవి నవహరించితి, యారణమున బంధుజనులు డ నెల్ల బలములుఁ. ౨౩
- క నీవును సేవచ్చఁగఁ జూపం, గావచ్చును, రేవునే సఁకాబంబున లం
కావరనగరంబును బెం, పావహిలక సారతోరఁణాన్వితముగనే ౨౪ 902
- క శరవహ్నిం గాల్చెద భీ, కరరాక్షసబలము జమునిఁడి కనిపెద నీ
వరయుము, రేవునయంబున, హరిహయుఁ డనురాళిపయిని డ నావజ్రంబుఁ
- క గురుకోపంబున నై చెడు, కరికి న్నీవైని సుభటఁకాంఁముపయి భీ
కరిమగు నాక్రోధంబును, బరఁగంజేసెద నటంచుఁ డ బలుకుఁడు మీరల్ ౨౫
- చ. అని పచియింపఁగా దనుజ డ లాశుకసాగణ లెంతయేని ధ
ర్మనియతిఁ బెంపుమీఱ రఘుఁరాముని నే జయశబ్దపూర్వకం
బున సుతియించి లంకకును డ బోయి సురారివిభూత్తముం గనుం
గొని వచియించి రిట్లు కపిఁకుంజరులం బరికించుచుండఁగఁ. ౨౭ 905

- క. దనుజేంద్ర! విభీషణుఁ డెల్లన మముఁ బట్టుకొని వధకు ♦ లక్ష్యముగా రా
మునియొద్దకుఁ జేరిచె నా, యన ధర్మాత్ముండు విక్ర♦మాఘ్యుండు గానకా ౨౭౫
- క. దూతలఁ జంపగ నిచ్చుం, జేతన్సునఁ బొందఁడయ్యెఁ ♦ జేరి రిపుగణం
బేతీరున నవకృతిఁ దము, కాతఱిఁ గల్గింతు రనుభ♦యంబు గనఁడునూ! ౨౮
- ఆ మమ్ము విడిచివుచ్చె ♦ నమ్మహీనాథుండు, రమకు నాటపట్టు ♦ రాముఁ డతని
యనుజుడైన లక్ష్మణాఖ్యుండు నీతమ్ముఁ డిననుతుండు తేజ ♦ మొనఁగువాఁడు
- క సురపతిసముండు నగు వా, నరపతి యను వీరు లోక♦నాథులతో న
ల్కురుతుల్యులు శస్త్రాస్త్రము, లరయం దనరారు వార ♦ లతిలోకులునూ!.
- క. ¹శూరులు దృఢవిక్రములును, బూరుషసింహులును నొక్క♦పోలిక లంకం
జేరి వినాశమునేయఁగఁ, దారొక్కమహీతలమునఁ ♦ దత్పురుగుచుకా. 3౦
- ఆ. కూరుచున్నవారు ♦ కొఁతులమాటయే, యవలనుండనిమ్ము ♦ హరిహయసము
లైనవీరు నల్పు ♦ రీనిశాచరపురి, సాలతోరణాదిసహిత నివుడె. 3౦౫ 911
- క. పెకలించి మఱొకతావున, నె కడిందిమగంటిమిఁగొని ♦ యేర్పడఁ బెట్టక
నకలవిధంబులశక్తులు, ప్రకటితహా రామునూపు♦బలునాధనముల్. 3౦౬
- క ²పరికించి చూడ నాము, గురిమాట యటుండ నొకఁడె ♦ కొంకక లంకా
పురము నశింపంజేయును, బరాక్రమోపేతుఁ డగుట ♦ బలయుతుఁ డగుటకా
- క ³అని మాకుఁ దోచె, రాముం, డనూనబలశాలియైన♦నాతనిపై న్యం
బును జంప నిరుత్సాహం, బును గనునటునేయ మీరు ♦ పూనుఁ డనెదవో?.
- సీ అంగదసూర్యపుత్రాదియై క్తంబగు కపిబలంబును రఘు♦కాంతుదక్షి
ణంపు బాహువితండ♦నందగియున్నయా లక్ష్మణగు వ్రంబు ♦ లలితరీతిఁ
దీరువఁగాఁబడి ♦ భూరితరంబయి శగుదాని నిర్జర♦దానవులకుఁ
గాని యింద్రాదుల♦కేని జయింప నశక్యమే యినుమంత♦సంశయంబు
క్రావఁగాఁబడ, దిట్లుగా దశయోజనముల విస్తృతంబుగ ♦ నలరి నూలు
తే యోజనంబుల పొడవుగ ♦ నునిధిసేతు
వలవరించుట వ్యక్తమే ♦ బలము లవ్వీ
కడలి దాఁటెను, శ్రీరాఘుపుండును గంధి
దక్షిణతటంబునం బ్రీతి ♦ తనర విడిసె 33
- క. వనచరులు కొందఱింకను, వనధిం దిరియించుచున్న♦వారలు దాటం
గను బూనినారు కొందఱు, కని వారికె దుదియె మదికిఁ♦గనఁబడదు విభూ!.

915

1 ఏకస్థానగతా యశ్ర-అనిమా ఏకప్రదేశం వా గతాః-అనివ్యాఖ్య 2 సద్వివృతి పురీ
లంకా మేః స్త్రీవంతు తే శ్రీయః-అనిమా 3 సన్వసహాయురూపి రామసేవాహనా దనుత్సా
హస్సాన్య త్తక్రియతా మిత్యాహ-అనునవతారిక కీపద్యము వ్రాయఁబడియెనని యెఱుంగఁదగు,
ఈభాషము పదలినచోఁ బై పద్య మసందర్భముగఁ దోచును.

చ ¹ అనియొనరించుపూన్కి దృఢమై తగ నున్నది సై న్యమెల్ల, నా
వనచరవీరులందఱును † వారని మోదమునం జెలంగువా
రని యిక్కడ జాలునయ్య! పగఁనాత్మను బూనకు మోవిభూత్తమా!
జనకజ నింకనైన నృపఁచంద్రునకుం గ్రుథమాని యీడగుక

917

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౬ - వ సర్గము.

— { రావణుడు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట } ఛాఁ
సారణుడు సేనం జూపి చెప్పట

చ. అని యిటు సారణుడు హితమై కుశలంబును గూర్చినైన ప
ల్కును భయ మింత లే కనినఁ † గ్రూరనిశాచరరాజు దానిని
విని బదు లిట్లు పల్కె, గడుఁవంతగ దూరుచు వానితోడ, దే
వనికరమేని దానవులవారము గాని చెలంగి యొక్కటై, ౧౪

918

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, నని సేయగ వచ్చినను భయంబును జగముల్
గన ననుఁ జేసిన నీయను, జనకజ నామాట లేల? † సారణ! నీకుక. ౨

919

తే సౌమ్యుడవు నీవు కానఁ గీశతతిచేతఁ

గొట్టఁగాఁబడి భీతిని † గుందినాడ

వందుచే నిప్పుడే సీతఁనాతని కొనఁ

గంగఁ దలఁచుచునున్నా వఁసంగతముగ. 3

920

క. దురమున నను గెల్వంగల, యరి యెవ్వఁడు గలఁడు, భూమిఁనని రావణుఁ డా
శరపతి యీచందముగాఁ, బరుషోక్తులు పల్కి ²సిరులు † భాసీలు చుండక.

చ. ³ వనచరసేనఁ జూచుటకు † వాంఛను బూని హిమంబురీతిఁ దె
ల్లనిదయి భూరితాళములఁలాగున నెత్తయి యున్న సౌధ మొ
య్యనఁ దమి నెక్కె, జారులగఁనాశుకసారణు లప్పు వెంటరా
ఘనతరకోప మూని మదిఁ † గాంతనుసౌధమునుండి యంబుధిక్ ౧౫

922

క గిరులను వనములఁ గాంచెను, నరుదైన త్రికూటవర్షఁతాంతికభూమి
దరుచరు లెల్లను నిండుటఁ, గర మాశ్చర్యమీనఁ జూచెఁ † గళవళపడుచుక

చ దనుజవిభుం డపారమగు † తగ్బలముక గణియింపరామి నిం
తని యెఱుంగంగఁ జాలక యఁహో యిది యేమి చమూనమూహమో
యని యల సారణుం గనుచు † నల్లన నిట్లని ప్రశ్నచేసె, నీ
వనచరముఖ్యులందు బలఁవంతు లనం దగు వార లెవ్వరో ౮

924

1 అలం విరోధేన శమోవిధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిల్-అనిమా 2 ఆరు
శోహ తత శ్రీహా-అనిమా. 3 బహుతాళసముత్సేధం రావణోఽథ దిదృక్షయా-అనిమా.

తే శూరు లెవ్వరో యుత్సాహశోభితులయి

యెల్లతావుల నని ముందు ♦ నెవరు నిల్చు

వారలో వీరిలోన నెవ్వరివలుకుల

వినునో సుగ్రీవుఁ డట యూధవిభువరులయి. ౯

925

క తనరాగువార లెవరో, వనచరబలనాథు లనఁగఁబడువా రెవరో

వినుపింపు సారణా! చ, క్కనివిధమున నున్నయట్లుగా వినవలతుఁ. ౯౪ 926

చ అని యిటు రావణుం డడుగ ♦ నప్పులుకుల్ విని సారణుండు కీ

శనిచయమందు ముఖ్యులను ♦ స్వాంతమునందు నెఱింగి యుంట నా

వనచరవర్మలం దెలుపువాఁడయి యిట్లనియె, మహావ్రథా!

విను మీఁకఁ దెల్పువాఁడఁ గడు ♦ వీరుల నల్లదిగో చెలంగుచు ౧౦౪ 927

౩ ఈవానరుఁడు లంక ♦ నేవేళఁ గాంచుచు సింహనాదంబును ♦ జేయుచు వన

చరయూధపాలకుల్ ♦ శతసహస్రంబులు తనుఁ బరివేష్టింపఁగను బరాక్ర

మమున నున్నాఁడు చూడుము, వీనిధ్వనికి నగరి మెల్ల భూధరకాననముల

తోడ వనంబులతోడఁ బ్రాకారతోరణములతోడను ♦ వణఁకుచున్న

తే యది, నరు స్రవశీర్షరుండ్లై మహాత్ముఁ

డైన సుగ్రీవునేనకు ♦ నగ్రభాగ

మందు నున్న వీరుండును ♦ సతఁడు నీలుఁ

డనెడు యూధవిభుండు సుష్మసురనాథ! ౧౩౪

928

క వనచరుఁ డల్పదై కనుమా, తనబాహువు లట్టై యెత్తి ♦ ధరణి నిలుచుచుం

డినవాఁడు వీర్యవంతుఁడు, మనపురికి భిముఖుఁడునగుచు మనలుచుఁగ్రుధచే. ౧౩౫

క కరము విజృంభించెబుభూధరశృంగసమాంగుఁడగుచు ♦ దనరెడు గంటే

సరసిజకింజల్కచ్ఛవి, పరఁగం ద్వీరపడుచుఁ దోఁకఁ ♦ బలుమా టిలపై. ౧౩౬

క. తాడించుచుఁ దచ్చబ్రము, పోడిమిగా దెసల నెల్ల ♦ బోరుకొలుపఁగా

వాఁడె చెలంగెడు రాజా! వీఁడే యువరా జనంగ ♦ వెలయున్ మిగులన్.

ఆ అంగదుండు వీఁడె ♦ యనికి నికబిలుచుచు

నున్నవాఁడు వాలిన్నకొడుకు

తండ్రి కరయ సముఁడు ♦ తనపితండ్రికి

నిరతహితుఁడు శూరపరుఁడు నుమ్ము ౧౩౭

932

1౩ వరుణుం డింద్రునిగొఱకెక్కరికిఁ బరాక్రమముఁ జూపు ♦ త్కౌపతిగొఱకై

పరవిక్రమంబుఁ జూపఁగ, నిరతము దలపోయుచుండు ♦ నిశ్చలుఁ డగుచున్.

చ, విను నును రేంద్ర! యంగదుఁడు ♦ వీర్యము పెంపెనలార నామరు

త్తనమున కెల్లరీతులను ♦ దానుగ నేర్పెను వీనిబుద్ధిని

* లంకా ప్రవేశతే సర్వా సజ్జలవనకాననా-అనిమా 1 రాఘవాధీ పరాక్రంత శృక్రాధీ
నరుణో యథా-అనిమా పరాక్రంతః పరాక్రమితు మద్యతః-అనివాళిఖ్య

గొనియెఁ గదా జవం బలరఁ ♦ గొంకక లంకకు వచ్చి జానకిం

గని చనియెన్; నృపాత్తముని♦కార్యపరత్వముఁ బూని యత్తటిన్. ౧౯ 934

క. ఘనవీర్య మలర నీశఁడు, వనచరనరయూధపతులఁ ♦ బలాపురఁ గొని యే
రుచు దన్ను జయింపంజా, లనియింతటి భీతికరబ♦లమున నలరుచున్. ౧౯౫

క. నినుఁ గూర్చి వచ్చుచున్నాఁ, డనమము నవ్వాలినుతుని♦యంతికమున నా
తనివెనుక మహాబలములు, తనవెంటన్ రాఁగ నభేడు ♦ తద్దయు నొప్పున్.

చ అనియొనరింపఁగా నతఁడు ♦ హర్షము గాంచుచు నున్నవాఁడు నీ
రనిధి నితండ్ల సేతువును ♦ రామునకై రచించినాఁడు, స్వాం
గనిచయ మట్టై నిక్కునటు♦గా నొనరించుచు సింహనాదముల్
పొనరుచు వేచెలంగుచును ♦ భూరిరవంబులు చేయుచుం దమిన్ ౨౧౫ 937

నీ ఉన్నతావులనుండి ♦ యుద్ధభిమై లేచి యధికతరామర్ష ♦ మనుదినంబు
తమ్మును బురికొల్పఁ ♦ దగ విజృంభించుచు నున్నవా రల్లదె ♦ యురుకపు బట,
వీ రనిమొనయందు ♦ నేరి కసాధ్యులు భయకృదాకారులు ♦ పౌరుషమున
నుద్ధతుల్ వీర! ♦ నొక్కడ లెక్కింపఁ బదినూఱుకోటు లా♦వై నెనిమిది

తే లక్షి లున్నారు, మఱియు నిలావతంస

మనఁగఁ దగు చందనవనంబు♦నందు నున్న

వీరవానరు లెల్లరు ♦ వెంబడించి

నలుని యానతి నుందురు ♦ లలితగతుల ౨౩౫

938

క. నలుఁ డొకఁడె లంక నెల్లను, బలముఁజొన్ గూడి చెల్లుచు ♦ న్వాంతమ్మున ని
మ్ములఁ గోరుచున్నవాఁ డీక, బలాశనేంద్రా' ప్రచంకి♦పౌరుష మొప్పున్

తే రజతసంకాశదేహంబు ♦ రాజులంగ

యుద్ధచఫలత మితిమీఱు ♦ చుండ శ్వేతుఁ

డనెడు వానరుఁ డల్లదె ♦ యశమున జగ

ములను మూఁడింట విశ్రుతుఁ ♦ కలలుబలుఁడు ౨౫

940

క మతిమంతఁడు వీరుఁడునా, నతఁడు రణంబందుఁ గలుగు♦నాతురమున భా
నుతనూజానొద్ద కిత్త్యుత్పతి లంకను బాడుసేరుఁ ♦ దగు నిపు డనుచున్ ౨౫

క అరుదెంచి యాతఁ డియ్యది, సీఁ గము గాననుచుఁ బలుకఁ ♦ దనబలముచు ని
ర్భరపౌరుషంబుఁ బూనఁగఁ, దరుణ మిదే యనుచు మిగుల♦ధైర్యము గలుగన్.

తే. పలుకుచుం బోవుచున్నాఁడు ♦ బాహుబలము

వెలయుఁ దనచోటి, కల్లదె ♦ వీరుఁడైన

కుముదుఁ డున్నాఁడు వితతనై♦న్యముల కతఁడు

పాలకుం డీతఁడె పూర్వ♦కాలమందు ౨౬౫

943

* బుద్ధిమాన్ వానరో వీర స్త్రిఘ్న లోకేఘ విశ్రుతః-అనిమా.

నీ బహుశృత్తునిబిడమై ♦ పరగి రవ్యంబయి గోమతీతీరస్థభూమిఁ దసరి
యలరాగు సంకోచనాఖ్యపర్వతమున నంతటఁ దిరుగుచు ♦ నచట రాజ్య
మును నేలుచుండెను, ♦ వనచరవీరుఁ డీతఁడు వేయిలక్షలఁ ♦ గడిచెబలుల
వనచరులం గూడి ♦ వచ్చియున్నాఁ డిట విని వాలంబునఁ ♦ గానఁబడెడు
రోమముల్ పొడవులై ♦ నూఢి కెక్కుచుఁ బెక్కు బారలకొలఁదని ♦ బరిధవిల్లు
ననఁ దగి యెఱ్ఱనఁమువ్వును గొన్ని వీతంబులయ్యును గొన్ని తేవీతాధములయి
కొన్నియు, మఱియునుగొన్ని యత్యంత సితంబులై చక్కఁగఁ ♦ దనరుఁజమ్ము
భయదకార్యచణుండు ♦ వనచరుఁ డీతండు దీనత నొందక ♦ దేసి నై నఁ

ఆ జేయఁ బూనువాఁడు ♦ సిద్ధము సంగ్రామ
మెపుడు గోరుచుండు ♦ నిష్పరమును
దనబలంబుఁ గూడి ♦ తానె మర్దించఁగఁ
దలఁచుచుండువాఁడు ♦ దనుజనాథ 30

944

1 చ కను మదె సింహతుల్యుడయి ♦ కన్నడుచుఁ గపిలచ్చవిఁ దగం
దనువు వెలుంగ నేత్రములు ♦ తద్దయు దీర్ఘములై చెలంగ లం
కను దహించునట్లుగను ♦ గన్నులు తెప్పలు మూయకుంఁగఁ జూ
డ్కిని నిగుడించుచుం దనరు ♦ కీశవిభుండగు రంభుఁ డోవిభూ! 30 945

క. వనచరపతి గూతం డో, దనుజవిభూ! వింధ్య మనెడు ♦ ధరణీధరమం
దుచు గృష్ణగిరిని సహ్యంబునను సువర్చనమహీధ్రఁమున నెపు డుండుఁ . 3౨

2 ఆ చండవిక్రములును ♦ జండులు శూరులు, నై న వనచరేంద్రు, ♦ లనయ మితని
ముసము మీఱ నూటఁముప్పదిలక్షలు, దివ్య తేజములను ♦ దేజరిలుచు 33
క పురమును దీనిని గూర్చి, నిరతము మదులందుఁ గోరి ♦ నెన్ని తనర వ
చ్చిరి వెంబడించి, దానన, నర' యెవ్వఁడు చెవులు నిక్కిఁబలము మెఱయఁగఁ.

3 తె. ఆనలించుచునున్నవాఁ ♦ పతఁడు శరభుఁ
డనఁగఁబడువాఁడు సేనల ♦ కధిపుఁ డగును
భీతిలఁడు మృత్యువున కేని ♦ పృథులకలహ
మందుఁ బాఱఁడు ధీరుడై ♦ యలరుచుండు 34 949

క తనువు సుహారోషంబున, ఘనముగఁ గంపింపుచుండఁగా న్నెమ్ముగాఁ
గనుఁగొనును 4 స్వీయపాంశులును జూచుచు సింహనాశఁమును జేసెడుఁజూ.

5 క బల మలరఁగ వేగము నుజ్జ్వలముఁ వెలయంగ సాధ్యఁసం బనుఁదియే
గలుగని మది సాత్వేయూఖ్య లలిం జెలువారు శైల ♦ మందెపు డుండుఁ.

1 నిభృతః ప్రేక్షితే లంకాం దిధితి న్నివ చతుషా - అనిమా 2 వండా శృంఙ్గపరాక్ర
మాః-అనిమా 3 న చ సంవిజతే మృత్యో ర్ని చ యథా ద్విధావతి-అనిమా 4 పశ్యత్ లం
కూల మసి చ-అనిమా 5 రవ్యం సాత్వేయపర్వతమ్-అనిమా

1 ఆ బలము మిగుల వెలయునలువదిలక్షల, వనచరేంద్రు లితనివశమునందు
నలరుచుండుదురు విహారుల వారలు, వారిశౌర్య మెన్న ధ వశము గాదు

నీ ఘనమేఘములు పోలెఁ గడిది శౌర్యంబున నాకాశతల మెల్ల ధ నావరించి
హరినిచయాంతరముందు నిర్జలలలో నింద్రునివిధమున ధ నెనగుచున్న
యీతండు పనసవిభ్రాతయూధేతుండు, సంకరంబును గోరునకలకీశ
ములయంతరంబునఁ గలుగునీతనిమహాద్వని పెక్కు భేదులధ్వనియుఁ బోలె

తే. వినఁబడుచునున్నయది యదె, ధ ఘనని నితని

సంకరంబున మార్కంఠఁ జాల రెవ్వ

రుత్తమంబగు పారియాత్మరుగిరిని

నాశ్రయించియె యుండు నీయనఘుఁ డెపుడు రంభ

953

క. విను మేఘదిలక్షల కీ, శన్వచతు లీయాధనాధఁ నత్తము నిరతం

బును గొల్చుచుండు వారిని, వనచగు లొగి వేటు వేటుబలని కొలుచుఁజూ.

క. వననిధితటమున రెండిన, వననిధియుం బోలె వెలసి ధ భయగం బగుచున్

గనఁబడుచు నుత్పవంబులఁ, దనరెదు బలములను నలరిఁదాఁగనుఁగొనుచున్

2 చ. కనఁబడువాని యాధవతిఁగా వినతాఖ్యునిగా నెఱుంగు మో

దనుజవిభూత్తమా! యితఁడు ధ దర్దరస్వతితుల్యగాత్మఁడై

వనచరవష్ట్రదిలక్షలను ధ బాహుబలాఘ్యులఁ గూడి సంతతం

బును గలహంబుఁ గోరుచును ధ బొంకెడువేడ్క నెసంగుఁ జూడుమా' రంభ

3 తే. నదులలో నుత్తమంబు పఠ్ఠాన, దాని

జలము లతిమధురంబు లాజలములఁ దమిఁ

ద్రాని తత్తీరసంస్థుఁడుదారిబలుఁడు

తరమె యీతనివర్ణింప ధ దైత్యనాథ' రర

957

చ. అనిశీని నిన్నుఁ బిల్చుచును ధ నల్లదె గ్రోధనుఁ డున్నఁడు కీ

శనిచయనాయకుం డెతులఁనత్వోరాక్రిను మొప్పువానలల్

తను వసున్ భజింపఁగ నితాంతిముదింబున నున్నవాఁడు నూ

వనచరయాధముల్ తగి విధక్తములై తగు పీనిచెంగటన్ రంభ

958

క. కైరికవర్ణంబగు తను, వాయాధిగ వెలయు సగఁరామోదమునన్

భూరిబలవిర్పవనచర, వీరులను దృణికరించి ధ మొసెడు నదిగో రఁ

959

క. అతఁడే గవయుఁడు వనచర, వతంసుఁ డురుతేజ మొప్ప ధ భాసిలి నీపై

తితిశయకోపంబున రా, సతీతము దలపోయుచుండు ధ సత్వము పొంగన్. రఁభ

960

1 ఏతిస్య బలివ శ్చక్రే విహారానామ యూరిపాః-అనిమా 2 ఏష దర్దరసంకాశో వినతో నామ యూరిపాః-అనిమా దర్దరో నామ గంగాసమీపస్థః పుష్కతః-అనివ్యాఖ్య 3 పిబం శ్చరతి పర్ణానాం నదీనా ముత్తమాం నదీమ్-అనిమా.

తే. ఇతని డెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నదగిన

వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ

గలిసి తా నొక్కడే లంక ♦ విలయ మొంగు

నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ క్షమరనాథ' ౪౭౪

961

ఆ యాధపతుల వీరిఃయాధాపత్రేస్తుల, మారుకొనఁగ నిల్ప ♦ నేరికై న

నలవిగాదు భీతిఃదులు గావచూపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలు గలరు ౪౮౪

ఇరువదియాఱవి సర్గము సంపూర్ణము

౨౭ - వ సర్గము

—ఇథా సాఠిణుఁడు రావణునకు సేవాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట ఇథా—

క వనచరు లెవ్వరు శ్రీరా,మునికొఱకై విక్రచుములఁ ♦ బొంగుచుఁ బ్రాణా

ళిని దాఁపకుందురో నే, వినిపించెదఁ జూచుచుండుఃవీరుల వారిన్ ౧ 963

సీ. ఎవనివాలాగ్రహం ♦ దెప్పుడు పెక్కు బారలపొడవులుగఁ దాఁపుంబు లగుచు

సితవీతములు నతిఃశ్వేతంబులునునయి వెండ్రుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్కి

జలదంబులందును ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ నూర్య

కాంతులు విలసిల్లుఁగఁగి బ్రకాశించుచు నుండునో భయదఃకర్తుండు హనుఁడు

తే వాఁడె యాధపముఖ్యుండు ♦ వీఁడు వోవు

చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడుఁచుండు నేల,

వనచరులు నూర్లు వేలుగ ♦ ఘనతరువుల

నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెనఁగువేడ్క ౩౪

964

క హరువెంట వచ్చుచుందురు,, [గురు తేజం డితఁడు వేయిఃకోట్లకవులతోఁ

బరనగరజయని నిను సం,గరమున గెలువంగ చుదిని ♦ గాంక్షించు విభూ'.] ౪

క వనచరపతియౌ నుగ్రీ,వునకున్ హరుసేన లెల్లఁ ♦ బోడిమిగాఁ జ

క్కని సేవకొల్పెటను నా,తనిపంపును దలల భక్తిఁ ♦ చాల్తురు రాజా' ౪౪

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజలఃదంబుల పోలిక, నల్లనైన యం

జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్

గనియెదు గాదె యవ్వ తమఃకంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం

చినను నశకృష్ణమే యనుచుఁ ♦ జిత్తిమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౫౪ 967

ఆ సత్యశౌర్య ముర ♦ నాగరావరతీర

మట్టు గానఁబడెడు ♦ నవ్వీ వర్ష

తములయందుఁ దమి విఃవమ దేశములయందు

నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱి ౬

క. దినుజేంద్రా! భయసముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీచై

కిని వచ్చుచున్నయవి, భీతిని గొలిపెడు నేత్రములను ♦ దీపించి తగ్గ. 2

సీ భయదమై తగినరూపంబున నొప్పుచు, నదె వీనియంతరఁబుందు మేఘ
జాలముల్ వర్షస్యఁ ♦ బోలె నయ్యవి తన్ను నెల్లఁడ గొల్పుచు ♦ నేగుచేర
నలరారునితఁడుధూఁ ♦ వ్రాక్షుండఁ యూధేశుఁ, డక్షుభల్లుఁ నాఁ యుకుడునర్త
దానదీజలములఁ ♦ వమిఁ దీఱఁ ద్రాగుచు ఋక్షవంతంబన ♦ నెనఁగునది

ఆ. వరమునందు నుండు, ♦ గిరినిభాకారుని
నితనిఁ జూడు మదిగొ ♦ యితఁడు ధూమ్ర
నయనుసహజఁ డగు విఁనయసమన్వితఁ డన్న
వంటి రూప మలరుఁవాఁడు నుమ్ము. ౧౦

970

క. బలమున విక్రమమున నీ, యలఘుఁడు తనయన్న మించు ♦ ననురేశ్వర! యీ
బలశాలి జాంబవంతఁడు, బలనాయకులందు మేటిఁబలనాధుండొ ౧౦౫ 971

క. గురుశుశ్రూహానిరతుఁడు, వరాక్రమోపేతుఁ డనిని ♦ బాహుబలము ని
ర్భరగతిఁ జూపకయుండఁడు, వరమతి యీతఁడు ముచ్చు ♦ వజ్రకి మిగులన్.

క. సురదానవయుద్ధంబునఁ, బరమసహాయంబు చేసె, ♦ వజ్రయు దానన్
గరుణించి యొనఁగె బహువిధ, వరముల నీతనికి, నితనిఁభటు లవిజేయుల్ ౧౨

ఆ. లెక్కపెట్టరాక ♦ మిక్కిలి పెద్దయీ, కారములును రోమఁగణము వెలయ
నగ్ని జేజమునను ♦ నలరుచు దనుజపి, శచనవృశులగుచు ♦ సంతసంబు ౧౩

క. ధరణీధరముల పెద్దశి, ఖరములపై కెక్క భూరిఁభునములవలెనే
వరఁగెడు పృథుశిలలను వే, ధరణిం బడఁద్రోయు భీతిఁ ♦ చాల్చువు మృతికిన్

క. అనిశం బెగురుచు నున్నటు, గనఁబడుచుం ద్రోను బూని ♦ క్రాలునితఁడు కీ
శనివయపతి దంభుం డనఁగ నొప్పు భటనాధులందుఁ ♦ గడు బల్లిదుండొ ౧౪

చ. వనచరు లెల్ల నీతనిని ♦ వారక చూచుచు నున్నవారి లో
దనుజవిభూ! యితఁడు బలఁదర్పనమగుఁడు గాన శౌర్యముం
గనఁబడఁ జేసి వాసవు నిఁకామముదంబును బొందఁజేయుచున్
దనరుచు నున్నవాఁడు, విను ♦ దానవనాయక! యెల్లతావులన్ ౧౬ 971

సీ. కపిపితామహుండయిఁ క్రాలు నెన్నాదనుండనుయాధపతి కలఁడతఁడునడుచు
నపు డొకయడుగిడు ♦ సంతలో యోజన దూరమిం దున్నట్టి ♦ భారణ్ధ్ర
పార్శ్వముం జేరి యఁపన్నట్టుం నిల్చునుగాని సంతటవెడఁలై వన తనువు
గలవాఁడు నిలుచున్నఁ ♦ గాయంబు యోజనమంతి యెత్తున కేగుఁనట్టు లొట

ఆ. నిలను నొల్లపాదఁముల గల జంతువులందు నింత పెద్ద ♦ దరియ నెద్ది
తలఁప, లేదు, వజ్ర ♦ దనుజులతోఁ జేయు, సంగరమున బుద్ధిఁశాలి యితఁడు

చ. దనుజులతోడ మార్కొనుచుఁ ♦ దా నని సేసె బరాజయంబు నీ
ఘనుసకుఁ గల్గలేదు, సురఁకాంతుని బోలును విక్రమించువే

శను సురగాయకాంగన కిలకా ననయుండయి యగ్నిదేవునం

కను జనియించె; చ త్తటిని ♦ గల్గిన ఘోరరణాంగణంబునకా ౨౦ 919

క. సురలకు సాయ మొనర్చుగఁ, బరమకృపాళుండు వహ్ని ♦ పరికించి మహా

సురహంత నితని బడసెను, వరగంధర్వాంగన మది ♦ వాంఛించి తమిళ

చ. దనుజవిభూ! యితండు కపిత్థల్లజుడై క్రధనుండునాఁగ నొ

ప్పును, ధనదాభిపాలితము ♦ భూధరవర్యము కిన్నరేంద్రసం

ఘనిబిడ మాకుబేరునకుఁ ♦ గమ్రవిహారనుఖప్రదంబునై

తనరుచు జంబువకా తరువు ♦ తద్దయు నొప్పుగ నున్న యాహిమా

ద్రిని వసియించుచుండుఁ జుమితేజము శ్రీయును బొంగుచుండఁగకా. ౨౨

క. అనిమొన నీతఁడు తనుఁ దా, వినుతిం జేసికొనఁ డెప్పు ♦ వింతవనచరుల్

తను వేయికోట్లు కొల్వంగను వచ్చినవాడు తా నొకండే లంకకా. ౨౩

క పరిమార్చు గోరుచున్నాఁ, డురుకపిబలములను గూడి ♦ యుద్ధతి; నదిగో

పరికింపు మచట యూధే,శ్వేరుఁ డొక్కఁడున్నవాడు ♦ సత్వము పొంగకా.

1 నీ శంబసాదనుండు రాక్షసుఁ డేన్దుహపంబుఁగైకొని బాధలఁ ♦ గల్గజేయ

మునులు కేసరియను ♦ వనచరుఁ గని వానివధియింపఁ బురికొల్పువానినతఁడు

వధియించె దానికీ ♦ బరమమునుల్ మెచ్చి శౌర్యశాలినుతుండుజననమొందు

నట్లు వరం బిచ్చి ♦ రదిమొదలుగఁ గోతులకు నేనుఁగులకుఁ గలహము వైర

మేర్పడెఁ గావున ♦ నీప్రమాధి యనంగఁ దనరుయూధేశుండు ♦ దానిఁ దలఁచు

2 కొనుచు గంగాతీరమున నుండుగజయూధముల బెసరించుచుఁ ♦ గలయఁదిరుగు

చుండును శ్రమమొంద ♦ కూరక లీలఁగాఁ బోవుచు వైరులఁ ♦ బొంగడంచు

గిరిగుహలం దుండి ♦ కరులను జేబట్టి గిరులను గిరులచేఁ ♦ గగుల మఱియు

తే. దరువులం గొని గజములఁ ♦ గరులచేత

దరువులను గొట్టుచుండు, యూధవతి యితఁడు

గంగచెంతను, నుండిరత్నాధరోప

మ మగునట్టి యుశీరబీజునును గిరిని ౨౭

984

క సురలోకంబున శక్రుని, కరణికా విహరించుచుండుఁ ♦ గపివీరులు వా

నరవగు నీతనిఁ బదికోట్లు రహితా నేవించువారలు ననుజనాథా! ౨౮ 985

చ ఉరుతరవిక్రమాఘ్నలయి ♦ యొప్పుచుఁ బూన్కి తగంగఁ దృప్తులై

నిరతము సింహనాదముల ♦ నింగిని నింపుచు సర్పలాఘ్నలై

వరచుతులై చెలంగు గురువానరవీరుల కెల్ల మేటియై

వరఁగు నితండు సంతతము ♦ బాహుబలాఘ్నఁడు నుమ్ము రావణా! ౨౯ 986

1 ఇందలికథ వ్యాఖ్యయం దున్నది మూలమున సంగ్రహముగ నున్నయిందలి యుపాఖ్యానము వ్యాఖ్య ననుసరించి వ్రాయఁబడిన దని యెఱుంగఁదగు 2 గజాకా యోధయతే వన్యాకాగిరిం తైచ్చన మహానుభావకా-గజై ర్వృత్తాకా పృత్తి క్షణం శ్చ హంత త్యక్తః-అనివ్యాఖ్య

¹క అనిమొన నీతని గెల్వంగను సాధ్యముగాదు ♦ వాతఃకంపితమేఘం
బును బోలి చెలంగునీతని, గనుగొనుచున్నావు గాదె ♦ కర్బురనాథా! 30

చ వనచరవీరువాహిని ♦ వాతసముద్భతరేణుజాల మొ
య్యన నరుణాభమై పరగి ♦ యంతట నొక్కట నావరించి మిం
చినయది వేగ మొప్పు నిట ♦ జేరఁగవచ్చుటఁ జేసి యాయనీ
కిని గన భీతిదం బగును ♦ గేవలశక్తియుతంబునై తగున్ 30౪ 9౮౩

సీ అనితముఖంబుల ♦ నతిభయంబులై ఘనబలంబులఁ గూడి ♦ క్రాలుచున్న
లలితగోలాంగులములు సేతుబంధనమును గాంచి సంతోషమునను గోటి
సంఖ్యలుగాఁ గూడి ♦ సత్వరంబుగ నేగఁజాలి గోలాంగులనత్తముఁగఁగు
నట్టి గవాక్షు యూధాధిపుని జుట్టుకొని విక్రమమున లంకను హరింప
జే వచ్చుచున్నవి చూడమా ♦ వసుమతీధ
రమున నెద్దానియందుఁ గాఁపుముల నొనఁగఁ
జాలి, పుష్పాత్మపట్నంనమితిఁ గూడి
యున్న ఫలవృక్షములు మించు ♦ చున్నయవియొ, 33౪ 9౮9

చ సరసిజబంధు వేళిఖరినన్నిధిఁ దత్పుమహేనువర్ణుడై
దిరుగుచు నుండునో, నుతీయు ♦ దివ్యచ్యుగాళి శకుంతరాజ యే
ధరణిధరాంతికంబునను ♦ దాని రుచిం గని యట్టికాంతిచే
దిరుగుచునుండునో తమిని, ♦ దివ్యమునీంద్రులు యోగనక్తులై 3౪ 990

ఆ దేసినానువులను ♦ దేజగిల్లుచు నుండి
దాని విడువ మదిఁ ♦ దలఁపకుండు
వారొ, ఫలయుతంబులై రహిఁ గామాళి
నీయఁ జాలు ఫలము ♦ లెవుడు తనర 3౬ 991

క తువులు తేనియ లొప్పుఁగ, ధరాధరమునందు నెందుఁ ♦ దద్దయుఁ గలవో
సురలకు నావాసంబై, పగఁగెడు నామేగు వనెడు ♦ పర్వతమందున్, 3౬౪ 992

²క హరిపతిముఖ్యుండగు కేసరి యూతఁడు తిరుగుచుండు ♦ సంతతమును సం
సరసిన నటువదివేలు శిఖరు లున్నవి రమ్యములును ♦ గనకమయములున్

³క అనఘా! రాక్షసులం దీ, వసుపముండవుగాఁ జెలంగునప్పగిదిని వా
నినడుమ ముఖ్యతమంబౌ, ఘనగిరి మేరువు చెలంగుఁ ♦ గాంచనమయమై,

సీ. అందుఁ బింగళవర్ణులగువారు శ్వేతాంగమలఁ గగువారును ♦ లలితతామ్ర
వర్ణావ్యముల్ గలఁపారును, మధుపింగళచ్ఛాయలఁ దగి చెలంగువారు

1 వాతే నే వోద్ధతం మేఘం యమేన మనువశ్యసి-అనిమూలము 2 వష్టి క్రిగసహస్రాణాం
రమ్యాః కాంచనపర్వతాః-అనిమూ 3 తేహం మధ్యగిరిపర స్తస్మి వానఘ రక్షసామ్-అనిమూ,

వాఁడికోటలుగలవారును, సఖిరాయుధులునైన యీకవు ధైర్యమిమిగుల
నాపర్యతపరంబునందు వసింతురు దంష్ట్రాచతుష్కముల్ ధైర్యం జెలంగు
తే సింహముఁ రీతి, దగ్గఁజింజీరరాని

వ్యాఘ్రములభంగి, వీరలు ధైర్యములుచుందు,
వహ్నివలెఁ బాలనుగ్రుత్త ధైర్యదగరళ
యొక్కఫణులట్లు ధైర్యంబు లొప్పుచుండ. ౪౦౫

995

క ఘనదీర్ఘవారములు తగ, ననుపమమనదంతినికర ధైర్యము లలరుచున్
ఘనపరివృతాంగు లగుచున్, బెనుజలదములట్లు ధైర్యములు ధైర్యమును నుండన్.

తే వృత్తపింగళరక్తాక్షిభీషణులయి, భీతికరదేహులయి యతిభీషణగతు
లొప్పుఁ గంఠరవంబు నత్యుగ్రమగుచు, వినఁబడంగఁ జెలంగెడువీర లివుడు.

క. మనలంకాపురి మర్రిం, ననున్నయట్లున్నవారు, ధైర్యముభుజబలం
బున వీరినడుమ నదిగో, వనచరపతి శతవతి యనువాఁడు చెలంగున్. ౪౩

క బలశాలి వీర్యశాలియు, నిలాతలమునందుఁ గీర్తియెనఁగు నితనివే
రంబునుతి యితఁడు విజయము, గలుగం దలపోయుచుండుఁగలకాలంబున్.

క అనిశము రవి నర్పించును, దనసేనలతోడ నొకఁడె ధైర్య నీలంకన్
వనధిం గలుపన్ జూచును, దనుజేంద్రా యితఁడు శూరతల్లజుఁడు నుమి.

తే. పౌరుషంబును మాత్ర మేవట్టున విడు
నకయె తగువాఁడు బలశాలి ధైర్యకటవిక్ర
మాఘ్యుఁ డగు, రామునకు హిత ధైర్యమచరించు
పట్టునం బ్రాణముల లెక్కపెట్టఁ డితఁడు. ౪౫౫

1001

తే. నలుఁడు నీలుండు గజగవాక్షులు గవయుఁడు
దనుజనాయక! యూధేశు ధైర్యం నొప్పు
వార లొక్కొక్కనికి నిందు ధైర్యమైన
భటులు పదికోట్లు దుట్టును ధైర్యనియుందు. ౪౫౫

1002

క దనుజేశ! వింధ్యపర్వతమున నుండిన తీవ్రవేగముల నొప్పిన యా
వనచరు లనేకు లగుటన్, వినుతించుచు లెక్కపెట్ట ధైర్యపడదు నూ! ౪౬

చ దనుజవరేంద్ర! వానరులు ధైర్యక్షణంబునఁ బర్యతాళితో,
గనుఁగొనుచుండఁ బూర్ణముగఁ గాల్చు సమర్థులు సుప్రభావులై
ఘనగిరితూల్యదేహులయి ధైర్యమును నుందురు పర్వతంబులం
గొని యవలీల నవ్వలికిఁ గాంతక వైచల్యంతులే నుమా! ౪౫౫

1004

ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౮ - వ సర్గము.

-అథ రావణునకు శుకుండు మఱికొందఱువానరుల వర్ణించి చెప్పెట. అథ-

- క. సారణుఁ డీరీతినిగా, నారావణునకు వచింపఁ నంతయు విని యా
 వీరకవీశ్వరచరితం, బాహుధీగ న్నెఱ జెప్పఁ నాత్మఁ దలఁచుచుకా. ౧ 1005
- క. దనుజేంద్రునితో శుకుఁ డి, ట్లనియెను బలములను జూపి, యల్లవిగో భీ
 తిని గొల్పు కపిబలంబులు, ఘనమత్తద్విపములట్లుఁగాఁ జూడఁగనై. ౧౫
- ఆ ¹గాంగతటమునందుఁ ఁ గలమత్తీవృక్షంబు, లట్లు, తుహినశిఖరియందు మద్ది
 తరువు లున్నయట్లు ఁ గురుతరకాయంబు, లమరఁ జెలఁగుచున్నవరసితి గద!
- క. వనచరులకా వీరిని మా,ర్క్కొని నిల్వఁ దరంబుగాదు ఁ కొరినచందం
 బున రూపములం దాల్తురు, వినుతీంసం దగినబలము ఁ వీరికి నుండుకా ౨౫
- క ²దనుజేంద్రుడైత్యతుల్యులు, ననిమొన నిర్జరులఁ జూలి ఁ యద్భుతశౌర్యం
 బునఁ బొల్తురు; కడువేగం, బును గాంచినవారు దనుజపుంగవ! కంటే. 3
- సీ విను! వీరు తొమ్మిదివేలకొట్లుగ నైదువేలకొట్లుగ, నేడఁవేలకొట్లు
 గను, బెక్కువేలశంఖములుగ బృందశతములుగ నున్నారు, ఁ దనుజవాద!
- సుగ్రీవునకు మేలు ఁ సొంపుగఁ జేయంగఁ దలఁచుచుఁ గిష్కింధఁ నెలమినతని
 తోఁగూడి సతత ముండురు, దేవగంధర్వజనితులు మఱియునుఁజన్మమున నె
 తే. కానురూపులు నగుదురు, ఁ కన్తరూప
 వయసునిం దనమానులౌ ఁ వారి నిరువు
 రను దమిం జూచుచున్నావె! ఁ రాక్షసేంద్ర!
- వారు మైందుఁడు ద్వివిదుఁడకా ఁ వాగు నుమ్ము ౫౫ 1010
- క ³అని వీరిసాటినేయం, గను దగువాఁ డెవఁడు లేఁడు ఁ కవు లిద్దఱు వీ
 రసఘులు వనరుహజనిపం,పున సమృతముఁ ద్రావినారఁపొంగెడు కాంక్షకా.
- క పెనుతేజంబున నీలం, కను దారే పాడు నేయఁగాఁ గోరుచు నో
 దనుజేంద్ర! యున్నవారీ, వనచరవీరులకుఁ బార్శ్వభాగమునందుకా 2౫
- ఆ అద్రితుల్య దేహులగు పరికొట్లనన్భటులు బలిసియున్నవారు నీరు
 పర్వతములభంగిఁ ఁ బటుదేహములు తగఁ, గనుచునున్నవారిమనపురమును
- ఆ ⁴సుముఖదుర్గులు లను ఁ బొక్కపువీరులు
 మృత్యునుతులు తండ్రి ఁ మించువారు,
 మదిగజంబుభౌతిఁ ఁ బొదలుచు నిలుచున్న
 వనచరేంద్రు నతని ఁ గనుదు గాదె! ౪౫ 1014

1 వ్యగ్రధా నివ గాంగేయాకా సాలాక హైమవతా నివ-అనిమూ ఇచట సాలశబ్దము
 నకు మద్దిచెట్టిని యర్థము చెప్పవలెన “సాలేతు సర్వకర్త్యాశ్వ కర్ణకా స్వస్యసంహరః” అని యమ
 రము 2 దైత్యదానవసంకాశాః - అనిమూ 3 బ్రహ్మణా సమమజ్ఞతా పమృతప్రాశినావుభౌ-అని
 మూ. 4 మృత్యుపుత్ర పితృ స్వమా-అనిమూ.

క. వనచరుఁ డీతఁడు కోపిం, చిన సంద్రమునైన గలఁగఁ డి జేయు నితండే
మనపురికి వచ్చి సీతను, గని సీతో మాటలాడి ఁ గదలి చనియె నూ. ౯౪

క. ¹మును చూచినావు మరలం, జనుదెంచిన యితనిఁ గనుము ఁ సారభుజుండై
తనరెడు కేసరి యనఁజను, వనచరునకు జేత్రజుఁ డనఁ ఁ బరఁగు సుతుండొ.

క తొలికొడు కీతఁడు వాయువు, వలనక జనియించె నన్న ఁ వార్తగలదు నూ
యిలలో హనుమంతుం డని, పిలుతురు సజ్జనులు వీనిఁ ఁ బృథుబలమహితుఁ.

క ²వననిధి దాఁటిన దిశఁడె, తనయిచ్చకుఁ దగినయట్టి ఁ తనువు ధరించుఁ
వనచరవరుండై బలమున మిక్కిలి వెలసి రూపమున సన్నుతుండై. ౧౧౪

ఆ ఎల్లతావులందు ఁ నేగంగఁ జాలిన, జనకుండైన యనిలఁ దండమునను
నడ్డగింపరానిదా గతి గల్గియె, సకలకార్యములను ఁ జక్కఁ జేయు ౧౨౪

క మును బాల్యంబున నీతఁడు, చనుబాలకు నానఁగొనుచు ఁ సమధికమా ట్లు
త్తున బాధితుండై యుదయించునర్కునిం జూచి మహితఁకూరిత్వమునక.

క ఆకలి యడుగక యున్నది, నా కి త్రేణిఁ గాన ఖచరఁనాయకు భానుఁ
జేకొని భక్షించెద నిక, నాకలి దీరంగ ననుచు నాత్మఁ దలఁచుచుక. ౧౪

క. ³త్రిసహస్రయోజనంబులు, వెన మేరువునుండి డిగ్గి ఁ విబుధర్షుల క
ట్లనురులకు ననాధృష్ట్యం, డనమాకారుండు నైన ఁ యర్కునికడకుక ౧౪౪

ఆ చనుచు నతని తేజఃమున కోర్చి చెంతకు
నరుగఁజాల కుదయఁగిరివయి బడె
దృఢహనువులు వెలయుఁ ఁ దేజరిల్లెడు నీతఁ
డచటి యశ్శతలముఁనందు బడఁగ ౧౪౫

1023

క. హను వొకటి నుంత చెడతెను, హనుమంతుం డనెడు నామఁమలరె నితని కం
దున, నాప్తవాక్యమున నీతనివార్త నెఱింగినాఁడఁ ఁ దథ్యం బిదినూ ౧౫౪

క బలగూఢసుప్రభావం, బులు వీనికి నిట్టి వనుచుఁ ఁ బొగడంగ నా
కలవియె గా దొకఁడె యితఁ, శరయక తేజమున లంక ఁ యంతయు నిపుడే.

క. పరిమార్చు గోరుచున్నాఁ, డరయుము వనుజేంద్ర! హనుమఁయంతికమున భీ
కరమూర్తి సౌరవగర్వండు, పరఁగుఁ గదా యతనిఁ జూడు ఁ పద్మనిభాత్ముఁ.

సీ ఇత్యోకువంశ్యుల ఁ కెల్లరికును మేటి యతిరథవగర్వండై ఁ యలరుఁ జమ్ము
విఖ్యాతమే గద! ఁ విక్రమ మితనిది ఖరపథాదులచేతి ఁ త్కౌతలమున

1) శ్లోకము: కసరిణః పుత్రో వాతార్తః ౬ ఇతి పుత్రః-అనియూ కసరిణః పుత్రః తస్యజేత్రజుః
పుత్రః-అనివ్యాఖ్య 2) బలరూపసమన్వితః-అనియూ *“హి” యనునది గాయత్రిపదునాఱవయత్తు
రిము 3) త్రియోజనసహస్రం తు-అనియూ త్రియోజనసహస్రమి త్యసేకయోజనసహస్రోపయత్తు
ణం-అనివ్యాఖ్య భూమికండై ని లక్షయోజనదూరమం దుండఁగా మూఁడువేలయోజనములని చెప్పవల
యునంగతము కాదా యనునాక్షేపమున కిగినమాధానము ౪-బట్టి తెనుఁగున నిది చేద్దిబడలేదని
యెఱుంగునది

ధర్మ మీతనియందు ♦ నిర్మలస్థితి గాంచు గాని చలింప దెక్కరణినైన
నెవ రెంతచెప్పిన ♦ నితఁడు ధర్మంబును దాటి వర్తింపఁడు ♦ దానవేంద్ర!

తే. వేదములను బ్రహ్మాస్త్రంబు ♦ వీరుఁ డీతఁ

డెఱుఁగు వేదజ్ఞులం దీతఁడే యధికుఁడు

బ్రాణములచేత నంబరవస్తువులను

గుల్పఁగలఁ డద్రులను గూడఁ ♦ జీల్పఁగలఁడు. ౨౦౪

1027

క. వినవయ్యా! పెనుక్రోధము, గనుపట్టనొ మృత్యువున నికామ మీతనియం
దును జూడఁబడెడునట్టులె, ఘనపౌరుష మింద్రురీతిఁ ♦ గనఁబడు మిగులఁ

క భూనాయకవర్మండవఁ, గా నెగడిన యితనిసాధ్వీ ♦ త్కృపుత్రీ జన
స్థానముననుండి తెచ్చితి, వాన్మపుఁడె యితఁడు రాముఁ ♦ డనురాధీశా! ౨౧

క. ¹అని నేయఁగ నీమోదికిఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు, ♦ ²జాంబూనద ము
గ్నిని గాల్చు నున్న తెఱఁగునఁ, దనుకాంతి చెలంగ రాముఁడతీణదిశలోఁ

ఆ. ³అతివిశాలవశఃమమరఁ దామ్రాత్ముడై, యంగరములుగాఁగఁగొప్పి నల్ల
నైన కురులు తనరఃనలరువానిం జూడు, మితఁడె లక్ష్మణుం డఃపీనబలుఁడు.

క. శ్రీరామునకుం దమ్ముం, డారయఁగాఁ బ్రాణమట్టులన్నకుఁ బ్రియుడై
కోరిచరించును నాతని, చేరున నయయుద్ధములను ♦ జెందునిపుణతఁ ౨౨

ఆ. సకలశాస్త్రములను ♦ జక్క నెఱుంగును

బగఱఁగాంచి యోర్పుఁబట్టఁ జాలఁ

డనిని దుర్జయుఁడు జయమును గాంచును బరా

క్రమము వెలయఁ బాలుచు ♦ సుచతి గలిగి ౨౨౪

1033

క. రామునకుం గుడిభుజ ము, ద్రామబలాఘ్యండు బయటఁదిగు ప్రాణమునా
రామునకుఁ దగును ననువుల, నేమాడ్కిఁ దాఁపఁడనిని ♦ నీతఁ డతనికై.

క. దనుజుల నందఱు నొక్కఁడె, యనియెన వధియింపవలయ ♦ నని యున్నాఁడో
దనుజేంద్ర! యితఁడు శ్రీరాముని సవ్యక్షితిని దనుజఃముఖ్యులు గొలువఁ.

క. ⁴నిలుచున్నవాఁడె తేజము, వెలయింగ విభీషణుండు ♦ వితతిభవద్రా
జ్యలలితలక్ష్మీకి నాధుఁడు, తలఁపఁ శ్రీమంతఁ డగుచు ♦ ధరణి నసముడై

ఆ. నార్వభౌముఁ డగుచు ♦ జననుతిఁ గాంచిన

రాముడె త్వదీయఃరాజ్యమునకు

మనవిభీషణునిని ♦ మమత రాజును జేసెఁ

గాన నతఁడు శౌర్య ♦ మూని కడఁకి ౨౨౫

1037

¹ స ఏష రామ స్త్వాం యోధం రాజ్ నమభివర్తతే-అనిమాటము ఇలమాలమున వర్త
మానకౌ ముపయోగింపఁబడినది గానఁ దెనుఁగున వట్లే యుపయోగింపఁబడినదని తెలియందగు
2 కుద్భజాంబూనదప్రభః-అనిమా. 3 నీలకుంబితమార్ధజః-అనిమా 4 కక్షోగణపక్షిప్తో రాజా
హ్యేషవిభీషణః-అనిమా.

క. అని నేయునిన్ను మార్కొనఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు, ధ్యాయపతికిని నీ
యనుజునకు నడుమఁ బర్వత, మన నిశ్చలుఁడగుచు నున్న ధ్యాయతనిం గంటే'

క. వనచరముఖ్యాధ్యక్షుం, డనఁబడు నుగ్రీవుఁ డీతఁ ధని నపజయమున్
గనఁ డెప్పుడు తుహినాచలము నిఖిలగిరులందుఁ దాన ధ్యాయ మగుగతిన్

తే యశమునను దేశమునను జ్ఞానాభిభాత్య
ములను బుద్ధిని నెల్లకోఁతలను మించి
వెలుగుచున్నాఁడు, ప్రాకారవితతిదుర్గ
మద్రిదుర్గమునై యలఁరారి మఱియు 3౦

1040

క వనవృక్షపరివృతంబై, ఘనశైలగుహాకృతిగను ధగన్నడు కిష్కిం
ధను మంత్రియూధపులతో, ననిశము పాలించు చుండు నందు వసించున్ 3౧

క ఇతనిగళంబునఁ గనుమా, శతవ్రతశతాన్వితమగు ధచారుకనకమా
లతగున్ సురనరులకు నద్భుతముగఁ గననొచు నదియుఁబాలుచున్ మిగులన్

ఆ విజయలక్ష్మీ యందు ధిలసిల్లు గావున
దీని చాల్చునట్టి వాని కెందు
నపజయంబు గలుగ ధనిని రాముఁడు వాలిఁ
జంపి కనకమాలఁ జారుతరము. 3౨

1048

క కనకాంగిఁ దార, శాశ్వత, వనచరరాజ్యంబు నొసఁగె ధానునుతున కీ
యనమునకు, దానవేంద్ర! విను శతలక్ష లగుఁగోటి ధివద్యన్ముతమై 33౫

క. శతకోటిసహస్రంబులు, క్షీతి శంఖ మనంగ రూఢిఁ జెల్లు నవియునున్
మతియుతులు శతసహస్రములు తగు మహాశంఖ మని పలుకుదురు రాజా'

సీసమాలిక —

అవి నూఱువేలైన ధనగు బృందసంజ్ఞకం బవి నూఱువేలైన ధనగును జుమ్ము
వృధివియందును మహాబృందమునా నవి శతసహస్రములైన ససంజ్ఞక దనరుఁ
బద్ధము, నా నవి ధిగణింప సహస్ర శతములై యైనచో ధిసాధుమినుతిఁ
గాంచు మహాపద్మకంబను సంజ్ఞను, నవి నూఱువేలైన ధనగును ఖర్వ
మవి నూఱువేలైన ధనగును మహాఖర్వ మవి నూఱువేలైన ధనగు నముద్ర
మవియునన్ని యెయైన ధనగునోఘమనుసంజ్ఞయవి నూఱువేలైన ధనగు మహాఘ
మిారీతి దనుజేంద్ర! యెల్లనై న్యేశులకడ వేఱువేఱుగాఁ గడిఁదిబలము
లగును నూఱుకోటులు నూఱుశంఖముల్ శతదశమితమహాశంఖములును

తే. బృందశతములు మఱిమహాబృందదశశ
తములు, శతపద్మములు, సహస్రముగ నలరు
నమృహాపద్మములు విను ధిమై నూఱు
ఖర్వములును సముద్రముల్ గలవు నూఱు. ౪౧

1046

తే. అట్లే నూఱు మహాఘంటు ♦ లవ్వీధముగ

నొక్కకోటిమహాఘంటు ♦ లురునముద్ర

మట్లుగ నపారమై చూడ ♦ నలవిగాక

వెలయు నేనలఁ గూడి విభీషణుండు ౮౨

1047

క తననచివులతో నేవల, వినుతిం గను రీతి నడప ♦ భీషణబలముల్

తనుఁ గొలువ విక్రమంబున, ననుసముడై వనచ రేఖఁ ♦ డెదె నినుఁ దాఁకన్.

క చనుదెంచుచున్నవాఁ, డో, దనుజేంద్రా! మండుచున్న ♦ దారుణఖచరిం

బన, వచ్చుచున్న యీబల, మును గాంచుచు మనకు విజయము గలుగురీతిన్.

క అరిజనులచేత నజయ, మురుసంగ్రామమునఁ గలుగఁకుండునటులుగాఁ

బరమప్రయత్నమును ని, త్రుణంబునఁ జేయఁబంపుఁ ♦ దగువారి విభూ! 1050

ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౯ - వ సర్గము

శ్లోకం { రావణుండు శార్దూలాదిచారులను బంపుట వారు పట్టుపడి విడిపింపఁబడి మరల లంకకు వచ్చుట } శ్లోకం

క హరియాధపతుల నందఱఁ, బరికించుచు రామభద్రపార్శ్వంబున సో
దరుడైన విభీషణు డా, దరమునఁ జెలువారుచుండ ♦ దనుజేంద్రుఁ డొగిన్.

క. కని రామునికుడిబుజమై, యనివారితరీర్యశాలి ♦ యగు లక్ష్మణు, భీ

తిని గల్గఁ జేయుచిక్రమమున నొప్పుచు సర్వోపవిభండగు నినజన్. ౨ 1052

[౩. గజాని, మైందు, ద్వివిదు, ♦ గవయు, గవాతుని

వాలిసుతుని, వీర ♦ వంతు, హనుమ,

దుర్జయుండుగ ననిని ♦ దోచెడు జాంబవం

తుని, సుషేణుఁ, గుముదుని, నలు నీలు.]

1053

చ. కనుఁగొని సుంత భీతి మదిఁ ♦ గాంచియు నైచల మించి యెన్నునా

దనుజుల సారణు శుకుని ♦ దర్దయుఁ గోపము నొంది వార్తచె

ప్పిన తరువాత వీరు లని ♦ ప్రీతిని బొందక క్రూరవాక్కులన్

గనుఁగొనుచున్ వచించి వ్యధఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసెను వారి నెంతయున్. 3

ఆ తనకు మ్రొక్కి భక్తిఁ ♦ డల వాంచి యున్నయా

శుకుని సారణునిని ♦ జూచి క్రుధను

బలుకుఁ దొట్రిలంగఁ ♦ బడఁ క్రూరవాక్కుల

నిట్లు పలికె దానఁవేశ్యుండు ౪

1055

* ఈసర్గార్థము పైఁద్యార్థమునే పోషించును మూలము దిట్లే యున్నది కాన గ్రామ్యుఁడయి నని యెఱుంగఁదగు

తే. నిగ్రహానుగ్రహములను ♦ నేర్పు మెఱయఁ
జేయఁగ నమర్థుఁడై యున్న ♦ తీతిపునకును
నతని చంతను జీవించు ♦ నట్టి నచివు
లిట్లు లప్రియములఁ జెప్పు ♦ పెరుడు తగదు ౫

1056

క. మనకుం బ్రతికూలురైయై, యని నేయఁగ నెత్తివచ్చు ♦ నదులను మీరి
ట్లనవనరముగా నంగర,మున కాదినీ వినుతి నేయఁ ♦ జోలునె ? తగునే ? ౬

తే. రాజనీతిని దెల్పుశాస్త్రంబునందు

సారభూతంబుగా నుండఁ ♦ జాలు భృత్య
కృత్యముల మీర లించుకే ♦ నెఱుంగ లేక
యున్నవార లిట్లుండుట ♦ నెన్నిచూడ ౭౪

1058

తే. పెద్దలయి శాస్త్రునీతులఁ ♦ దద్దయుఁ కమిఁ
దెలుపు గురువుల మీరలు ♦ గొలుచునదియు ?

వ్యర్థమే, చాలకాలంబు ♦ నమలగురువుఁ
గొలిచియున్న నజ్ఞున మెట్లు లగు ననిన. ౭

1059

చ. నిరుపమనీతిశాస్త్రముల ♦ నేర్చిన నందలియర్థంగులం

గరమెఱుంగంగ లేదు, కలఁకాలము జ్ఞానమహాభరంబునఁ
శిరనున మోయువారలకుఁ ♦ జేకురు దానిప్రయోజనంబు క
ర్పరవర ! నట్టివారలకు ♦ బుద్ధిఁ గనంబడకుండు నద్దియుక. ౮

1060

ఆ. ఇట్టి మూర్ఖునచివు ♦ లేవేళఁ గొల్చును,నుండ నున్న నేను ♦ నుగ్గరిపుల
చేత నెపుడో మృతిని ♦ జెందఁగఁ దగువాడ,నైన బ్రదికినాడ ♦ నావిధికృప.

క. అనుశాసించితి నని జిహ్వను వాక్యము దాటినక శుభంబు నశుభముక
వెనువెంటఁ గలుగుఁ గద మీ,రినూనపరుషోక్తు లాడిఁనందుల కిప్పుడే ౯

తే చావు దప్పదు మన కను ♦ సాధ్యసంబు

గలుగలే దేలొకో మీకుఁ ♦ గాననమున
దావవహ్నిని జక్కిన ♦ తరువులైన

నిలువఁగా వచ్చు నృపదోషముల నొనర్చి ౯౪

1063

క. ఈతఁడు శిష్యుం డని, యేతిటి నిర్ణయము తగునొ ♦ యేడ్డెఱ నపుడే
యాతఁ డపరాధిమృత్యువు,వాతం బడిఁ గాని తీతిని ♦ బ్రదుకఁడు నుండీ !

చ. అరిజనపక్షముం బొగడుఁనట్టి దురాత్ముల వీరిఁ జంపుదుక

ద్వరపడియెనఁ బూర్వము హితం బొనరించిరి వీరు నాకు ని
త్తరుణమునందు నయ్యది క్రుధకృ మృదుతం గనఁ జేసె నెప్పుడిక
బరఁగుటఁ గానఁ గాచితిని ♦ బ్రాణము లిచ్చితి వీరికిం గృపక. ౧౧

1065

* ఉభాభ్యాం సద్భవం నామ పక్ష మప్రస్తవే ప్రవమ్=అనియూ అప్రస్తవే=అనవసర-
అనివ్యాఖ్య

క స్థానభ్రష్టులు గం డో, దానవులారా! చనుండు ♦ తటుకున నిచటన్
గానఁబడఁ గూడ దిఁక మీ, రానాఁ డొనిరించినట్టి ♦ యాయుషకృతికిఁ.

క. మనసు దయం గనుటన్ మిము, సునిశితఖడ్గాభిహతిని ♦ స్రుక్కింపక పొ
మ్మనితిని, గృతఘ్నులగు మీ, రనిశము నాయెడల మైత్రి ♦ నందనికతనన్.

¹ తే. విడిచిపెట్టుటయే మీకు ♦

వంటిదే యగు, నన విని ♦ వారు లజ్జ

నొంది జయ జయ శబ్దంబు ♦ లొప్ప నతనిఁ

బాగడి యటనుండ కేగిరి ♦ తగుజనమున ౧౩౪

1068

క. అంతట నాదనుజేంద్రుఁడు, చెంత మహోదరుని గాంచి ♦ శ్రీఘ్రమె యిట క
త్యంతనృపనీతివేత్తల, నెంతయు మతిమంతులగుచు ♦ నెనఁగెడువారిన్. ౧౪

క చారుల రప్పింపుము నాఁ, గా రావణునాజ్ఞను గొని ♦ కడువడి నతఁడా
చారులఁ బిల్వఁగఁ బంపెను, వారును రాజాజ్ఞఁ బూని ♦ వచ్చిరి వడిగన్. ౧౫

చ కరముల దోసిలించి రిపుఁతాలుని వాని జయాశిషంబులన్

బరినుతి సేసి కొల్వునకు ♦ వచ్చితి మే మని విన్నవించి, రా

సురరిపు వంత భక్తులును ♦ శూరులు మైత్రికిఁ బాత్రులున్ రిపూ

త్కరమునకున్ భయంపడనిఁడై ర్యసమగ్రులునై న చారులన్ ౧౬ 1071

చ కనుఁగొని వల్కె, మీరిపుడె ♦ త్రౌవతియొద్దకుఁ బోయి యందు నా

తనివ్యవసాయ మెట్టిదో నిఁతాంతము తెల్పిఁ బరిక్ష సేయుఁ డా

తనితగు నిశ్చయంబు గనఁ ♦ దద్దయు నల్పమెయైన భీతి నొం

దునటులు సేయఁగాఁదగును ♦ దోడనె, యాతనిసమ్ముఖంబునన్. ౧౭ 1072

² సీ. సచివులెవ్వరో యందుఁనతతంబు నంతరంగులుగాఁగఁ బ్రీతితోఁగలిసితిరుగు

వారుగా నున్నట్టి ♦ వారలెవ్వరో చక్కఁ బరికింపుడే! యట్టి ♦ వారలందు

భేదంబు గన్నడ ♦ భేదింత మెట్లైన, రాముఁ డేరితి నిఁద్రను దగంగ

ననుభవించునొ యెంటి ♦ నతఁడు నిద్రించునా బాగ హుకుండయి ♦ నకలఘరిజ

తే. నావృతుండయి యుండునా, ♦ యాతఁ డొంటి

నిదురఁ గనునేని యనినె చేయుఁ దగుఁ జింత

గనుచు మేల్కొని యుండినఁ ♦ గడవడిఁ బయి

బడి వధింపఁగ వచ్చును ♦ బ్రతిభ మెఱయ. ౧౮ 1073

1 రావణం జయశక్తేన స్రుతిసం ద్యాభినిస్సృతాఽనియా 2 మంత్రి ష్యవ్యంతరా యేఽ
స్యప్రత్యా తేన సమాకతాః, కథం స్వపితి జాగర్తికి మన్య చ్చ కరిష్యతి-అనియా దీనికి వ్యాఖ్యా
నమున సుస్పష్టమంతయు నిట వ్రాయఁబడినదిగాని సొంతకల్పన మిగుమంతయుఁ జేయఁబడలే
దని యెఱుంగవగు.

ఆ. ఇంక నేమి చేయ ♦ నెంచుచు నున్నాఁడొ
పట్టణమును నిపుడె ♦ ముట్టడించు
నొక్కో¹ జాగునేయ ♦ నూహించుచున్నాఁడొ
మాటువేషము ను ♦ మహితగతుల ౧౯

1074

క చని మీరు నేను జెప్పిన, పను లన్నియు నేర్పుమీఱ ♦ బాగుగ నొనరిం
చి నిజము గనుఁగొని రావలయును; బండితులైన రాజు ♦ లొక్కవిధమునక

క చారులమూలంబునఁ దమ, వైరులవిధముల నెఱింగి ♦ బవరంబున స్వ
ల్పారంభములను జేసియె, వారల నోడింతు రనుచుఁ ♦ బలికిన సంతక. ౨౦

సీ అట్లె చేసెద మని ♦ యావిభుతోఁ బల్కి చారులు హృష్టులై ♦ స్వాంతములను
శార్దూలుతోఁ గూడిన ప్రదక్షిణముగ దనుజేంద్రునకుఁ మ్రొక్కిఁ ఘనజవమున
రామలక్ష్మణులున్న యామహికిం బోయి, రంత, వారలునురూఁసాంతరములఁ
గైకొనుచు సువేలకన్యుగిరింద్రముచెంత సుగ్రీవుఁడు ♦ వింతగా వి

తే భీషణుండును గొల్వంగ ♦ వెలయు రాము

సతనితమ్ముని జూచిరి ♦ వితతబలము

రామముఖులను జూడంగ ♦ నే మనముల

భయము నొందిరి వారి గెల్వ నెటులనుచు. ౨౩౪

1077

క బలముల వా రిటు లెల్లడఁ, గలయం దిరుగంగ దనుజకాంతుఁడు ధర్మం
బుల నెఱుఁగు నవ్వీభీషణుఁ, డలవారలు దానవులని ♦ యాత్మ నెఱింగెక.

క. సురరిపులు వారు బలములఁ, జరియింప యదృచ్ఛచేత ♦ సమధికధర్మా
దరుడగు విభీషణుఁడు గని, పరిపరిఁ దర్జించె నందుఁ ♦ బాపమనీషుక. ౨౪౪

క దనుజుని శార్దూలుని న, వ్యవచరులకుఁ బట్టి యిచ్చె ♦ వారలు వానిక
గొనిపోయి చావఁగొట్టె, గని రాముఁడు విడిచివుచ్చె ♦ గరుణ దలిర్పెక.

క. కరుణాంతరంగుడై రఘువరుఁ డితరుల రాక్షసులను ♦ వానరు లతిభీ
కరరీతిఁ గొట్టుచుండఁగ, సరిగాదని విడిచివుచ్చె ♦ జనుఁ డింక ననుచుక. ౨౬

చ పనచరు లిట్లు వేగమును ♦ బారుష ముట్టిపడంగఁ గొట్టఁగా
దనుజులు వార లూర్పులను ♦ దారుణరీతిని బుచ్చుచుక మనం

బునఁ గల ధీరతక వదలి ♦ పోయిరి లంకకు, నెల్ల దేశముల్

గనఁ జరియించి వార్తలను ♦ గైకొని వచ్చుమహానిశాచరుల్. ౨౬ 1082

క. బలవంతులు చారులునై, చెలఁగియు ధైర్యమును బాసి ♦ చేరి విభుని ని
ట్టులు వల్కిరి భీకరమగు, బలతతితో రాఘవుండు ♦ వచ్చి కడఁకతోక. ౨౭౪

తే. మనసు వేలాచలంబుచెంతను వసించి

యన్న వాఁడు బలంబు లభ్యున్నతములు

వానిఁ బరికించి వచ్చితిమో నిశాచ

రేంద్ర! యని పల్కి రాచారు ఁ లింపు గులుక. ౨౮

1084

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

30 - వ సర్గము

అథ శార్దూబండు రావణునితో రామనివృత్తాంతమును జెప్పట

క. దనుజేంద్ర! నువేలాచలమునకు సమీపమున నైనన్యమును సత్తోభ్యం

బును గూడి రాముఁ డుండుట, వినిపింపక వారివలన ఁ విమతులరాక ౧

క. విని యతఁడు సుంతభయముం, గని శార్దూలాఖ్యుఁ జూచిఁకడువడిఁ బలికె

దనుజా! నీముఖ తేజం, బనుదిన మున్నట్టు లుండ ఁ దది యేలయొకో? ౨౪

క. దీనుఁడవై యున్నాఁడవు, దానికిఁ గలహేతు వేమె ఁ దారుణకోపం

బూనిన శత్రువులకు నో,దానవవర! చిక్కవు గద ఁ దగనివిధమునక. 3 1087

క. అరులకుఁ జిక్కినకతమునఁ, బరసేనాతత్త్వ మెఱుంగఁబడకుండినదా!

త్వరగాఁ జెప్పుమ యని కర్బురశార్దూలుండు పలుకఁ ఁ బొంగెడుభీతిక. 3౪

చ. మనసు చలింప భీతిమెయి ఁ మాటలు తొట్రిల నానురారి యి

ట్లనియెను మెల్లఁగా, వనచరావళిగుట్టుల నెల్ల జక్కఁగాఁ

గనుఁగొన వేగువారలకుఁ ఁ గాదు తరంబు, బరాక్రమంబునక

వనచరు లెల్ల గ్రాలుదురు ఁ వారిబలం బసమానమై తగుక ౫ 1089

ఉ అంతియ గాదు వారలను ఁ నారసి రాముఁడు కాచుచుండుఁ దా

సంతయు జాగరూకుఁడయి ఁ యిట్టివిధంబున నున్నవారితో

నింతయు మాటలాడుటక ఁ దెవ్వరికేని దరంబుగాదు నాఁ

బంతమునం బరీక్షయి ఁ పాటుపడం జనునయ్య! దేవరా! ౫౪ 1090

ఉ వానరు లెల్ల తావులను ఁ బర్వతసన్నిభగాత్రు లున్నవా

రూనినశక్తి మార్గముల ఁ నొక్కవిధంబునఁ గాచుచున్నవా

రే నలసేనఁ జూచ్చితి నిఁదింతియె యప్పుడె నన్నుఁ జూచి రా

వానరసేనలోఁ దిరిగి ఁ వారితరం బెఱుంగంగ రాదు నూ! ౬౪ 1091

సీ. మనవిభీషణమంత్రు ఁ లనునయమును వీడి బలవంతముగ నన్నుఁ ఁ బట్టుకొనిరి

బహువిధంబుల భూమిపైఁ బొరలించిరి మీఁదుమిక్కిలి శక్తిమించు కవుల

కప్పగించిరి వారలతిబలవంతులై యుండుట ననుఁ గాంచి ఁ యౌర్వలేక

పిడికిళ్ల గ్రుద్దియు ఁ బెడిదమ్ముగా జానువులను నొప్పించియుఁ ఁ బాలుచుదంత

ములచేతఁ గొఱికియుఁ ఁ దలములఁ జఱచియు నివ్వీధిం బీడించి ఁ యెల్ల సేన

త్రేమట్టు నను ద్రిప్పి యంగముల్ ఁ సొలసి రక్త

మనసు దోగఁగ మూర్ఛను ఁ మునిగియున్న

నను విచలితేంద్రియుని బట్టుకొని యితండు

చారుఁ డీతఁడు వైరులఁచారుఁ డనుచు ౮౫

1092

క. పలుకుచుఁ గొట్టుచు వేగమి, బలములయం దెల్లఁ ద్రిప్పి ధాన్యవసుణి యే
స్థలమునఁ జెలఁగునొ యచ్చటి, కలుగుచుఁ గొనిపోయి, లేనుఁపాస్తయుగంబుక.

తే భక్తి జోడించి రక్షింపఁవలయు ననుచు

నచటఁ జేరితి, శ్రీరాముఁ ధాదరించి

కాంచె నంత నదృష్టము ధగలిగియుంట

బ్రదికి వచ్చితి దానవఁరాజ! నిజము ౧౦

1094

క కను మిదిగో రాముఁడు తా,లను గొండలచేత గురుజఁలనిధిని బంధిం

చినవాఁడు సాయుధుండై, చనుదెంచినవాఁడు మిగుల ధాహాస మలరక.

క ఇక వే లంకాద్వారము,నకు రాఁగలఁ జామహీశఁచందనుఁ డచటక

సకలబలంబుల నేర్పుచు, బ్రకటించుచు పూర్వహమును సుఁపర్ణనికరణిక.

తే పన్నియున్నాఁడు చూడ సుఁపర్ణతనువు

వలె నెనంగెడు నయ్యది ధబలము లెల్లఁ

దన్నఁ గొలువంగ దయమెయి ధనన్ను బుచ్చి

లంక కరుదెంచుచున్నాఁడు ధింక మలర ౧౧

1097

క మును ప్రాకారము వేగమ, తనవశముం జేసికొనుచు ధదరుణీమణి నీ

తను రామున కొనఁగుము లేక నిలిచి యుద్ధం బొనర్చుకడఁక మిగులుచుక.

క ఒనరింపు మీద్యయంబున, మనమునకుం దోచినగతి ధమనలవలదు, నా

దనుజోక్తుల విని తనమన, మున నెంచుచు దనుజవరవిధిండును నియతిక.

క దనుజున కీట్లను బృథువా,క్కున, సీత నొనంగు మనెదో? కోరిక గంధ

ర్వనికరము సురలు దానవు, లని నాతోఁ జేసినట్టులైవఁ గడంకక. ౧౪౫

ఆ. లోకవితతివలన ధనాకు భయంబులు, గలిగినను నొనంగ ధవెలది రాఘ

వునకు, నంచు బలికి ధభారితేజశ్శాలి, దనుజవరుఁడు మరల ధననియె నిట్లు.

చ దనుజవరేణ్య! సామ్య! కపితల్లజస్యై న్యము నెల్లఁ గంటివే!

వనచరులందు శూరులగు ధవానరు లెవ్వరు? తత్ప్రభావముల్

కనుఁగొన నెట్టి వేరు చెనఁకం దగ కుందురు? వారియాకృతుల్

తనరు నవెట్లు లెవ్వరికే ధదత్తువు లాత్మజు లేరిపాత్రకుల్ ౧౭

1102

క. ఉన్నది యున్నట్లుగ నీ, పన్నియుఁ దలపోసి పలుకు ధమవ్వల నేనా

యున్నతులబలాబలముల, నన్నుతి విని చేయఁదగినఁచంద మెఱఁగెదక. ౧౭౫

క. అని నేయఁ గోరువారల, కును వై రిబలాదికములఁకొలది తెలియఁగాఁ

జనుఁగాదె, యనిన సంతయు, విని యుత్తమచారుఁడతఁడుఁపభుస్థినిధిలోక.

- క వినిపింపఁ బూని యీవిధ, మున, సుగ్రీవుండు బవరమున దుర్జయుఁడై
తనరును ఋక్షరజుండను, వనచరునకుఁ బుత్రుఁ డతఁడు ♦ బలవంతుఁడు నూ!
- ఆ. ¹ గర్జదునకు నుతుఁడు ♦ కడుశూరుఁ డాజాంబ
వంతుఁ డితినితిండ్రి ♦ నెంతో బలవి
భవము లొప్పు నలరువాఁడు ధూన్ముండను
తనయుఁ డొక్కఁడు గలఁ ♦ డనువముండు ౨౦౪ 1106
- చ అనిమొన నక్షముఖ్యుడను♦జావళి నొక్కఁడె చంపినట్టి యా
హనుమయు నేమహాత్మునకు ♦ నాత్మజుఁడో యలవానరుండు నిం
ద్రునిగురువౌ బృహస్పతిను♦తుం డగు కేశరి యందు రాతనిక,
ఘనబలుఁడౌ సుషేణుఁ డధిశంబగు దర్శముగల్గువాఁడు నూ! ౨౦ 1107
- ఆ ధర్మమతియు నొను ♦ ధర్మ దేవతనుతుఁ
నా నతండు, సౌమ్యుఁడైన యట్టి
దధిముఖుండు చంద్రు♦తనయుండు, సుముఖుడు
ర్ముఖులు వేగదర్శిహృత్ బలులు ౨౨౪ 110౮
- క. వనచరహృపంబున న, వృషజజుచే నృప్తిచేయుఁబడి మృత్యువె నాఁ
గనుపట్టుచుందురు, నిజ, మనఘా! భటవారనాథుఁడగు నీలుండుక ౨౩౪
- చ. అనలున కాత్మజుం డగును ♦ నాహనుమంతుఁడు వాయునందనుం
డనఁబడుఁ జుమ్ము కేశరికి ♦ నాత్మజుఁ డాతఁడె, యింద్రపౌత్రుఁడౌ
ననిఁ జెనకంగరాని బల ♦ మంది కుమారత నొప్పు నంగదుం
డనితరిసాధ్యపౌరుషము ♦ నందినవాఁడు సుమీ! మహాప్రభూ! ౨౪౪ 1110
- సీ. అశ్వితనూజాతు ♦ లతిబలవంతులు మైందద్దివిదులు సమ్మాన్య లిరున్
రాబలంబులను గ♦వాత్సుండు గడగవయులు గంధమాదనాహవ్యుండు శరభుఁ
డను నైదుమంది కా♦లాంతకతుల్యులు యమునకుఁ దనుజాతు ♦ తొడు, శిట్లు
శ్రీమంతులై దేవతామండలభవులై యుద్ధకాంతుల నెప్పు ♦ డొప్పుశూరు
తే. లైన కీశులు పదికోటు ♦ లలరుచున్న
వారు; వీరలపుట్టుకపౌరుషాదు
లెల్ల ఎచియింప నలవిగా ♦ దెన్న నాకు,
ఖరుని దూషణుఁ ద్రిశిరుని ♦ కలనఁ జంపి, ౨౬ 1111
- క తనరెడు రాముఁడు దశరథు, తనయుఁడు రమ్యావయవుఁడు♦తిద్దయుఁబ్రాయం

1 గర్జద స్సన్యధ పుత్రోఽశ్ర జాంబవా నితి విశ్రుతః-అనియూ పాంచాలీన్యాయేన గర్జ
జేనపోషితత్వా త్తత్పుత్ర జాంబవాక తస్య బ్రహ్మణోఽభారంభిసంభూతత్వాత్-అనివ్యాఖ్య
జాంబవంతుఁడు బ్రహ్మయాపురింపఁగాఁ బుట్టినవాఁడు, గర్జదుఁడు ఘోషించినంగునఁ దత్పుత్రుఁ
డగు చెప్పఁబడినదని తెలియునది.

బున మించువాఁడు లోకం, బున నతనికి సాటి శౌర్యమున లేఁ డిలలోక.

చ అనిమొన నవ్వీరాధుని మహాంతకతుల్యుని నాకబంధునిఁ
దునిమనవాని కిజ్జగతిఁ ♦ దోచునె సాటి యొకండు చెప్పుమా!
విను మిఁక దండకాటవిని ♦ వెల్లు మహాసురపంక్తి నొక్కఁడే
యనిపెను కాలువీటికి మహాద్భుతశౌర్యము విస్తరిల్లఁగన్. ౨౯౫ 1113

తే. అట్టి శ్రీరాముగుణముల ♦ నభినుతింప
నెవ్వనికినైనఁ దరముగా, ♦ దితనిసహజఁ
డైన సౌమిత్రి ధర్మాత్మఁ ♦ డనుపముండు
మత్తరివరమును బోలు ♦ మాన్యుఁ డతఁడు. 3౦౫ 1114

క సురనాయకుఁడైనను భీకరలక్ష్మణబాణమార్గఃకలితుండైనన్
మరణించుఁ గాని బ్రదుకం, దరమే యిఁక నొరులమాటఁ ♦ దలఁపఁగవలెనే?

క. శ్రేతుఁడు జ్యోతిర్ముఖుఁడును, నీతరుణాకారు లిద్ద ♦ టినునికుమారుల్
చేతశ్శక్తిఁ జెలంగుదు, రాతతయుద్ధముల మింతు ♦ రనురులను విభూ! 3౧౫

క వరుణున కింకాకతనయుం, డరయంగా హేమకూటుఁ ♦ డనువాఁడు తగున్
హరిసత్తముఁడొ నళుఁ డా, సురవర! యావిశ్వకర్తృసుతుఁడు బలియు నౌ.

క వసువుత్రుండు సుదుర్ధరుఁ, డసమానపరాక్రమాఘ్నిఁ ♦ డతిబలవంతుం
డెనఁగెడు నదిగో చూడుము, వెన లంకారాజ్యము రఘువీరునివలనన్ 33

క హితముగ గ్రహించి యతనికి, హిత మొనరింపంగఁ బూని ♦ యెల్లదనుజులం
దితఁడే మేటియనం దగు, నతఁడే విభీషణుఁడు నీసహజుఁడు మహాత్మా! 3౪

తే. ఆను వేలాద్రిచెంతనున్పట్టి వనచ,రులబలంబెల్ల నీకునే ♦ దెలిసినాడ
నింకఁ జేయఁగఁ దగువానికెల్లఁ దారె, కర్తలని తెల్పె దానవభర్త కతఁడు

ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము

3౧ - వ సర్గము

— ఘోర విద్యుజ్జహ్వండు మాయకల్పితరామశిరస్సున చేదించి సీతకుం జూపుట. ఘోరం

క. అని యిటు చారులు నొంపం, జనరాని మహాబలంబునాయము రాఁగా
జనపతి సువేలతీరం, బున విడిసినవాఁ డటంచుఁ ♦ బొందుగ జెప్పన్. ౧ 1121

చ ఘనబలశాలి రాఘవుఁడు ♦ కంధిని దాటియె వచ్చియుంటఁ జా
రనికరవాక్కులన్ వినుచు ♦ రావణుఁ డించుక భీతినొందె చెం
తను దగుమంత్రులం గనుచుఁ ♦ దా నిటు పల్కెను, మంత్రులార! మం
తన మొనరింపఁగాఁ దగినతత్సమయం బరుదెంచె గావునన్. ౨౫ 1123

తే మంత్రులగు మీరు నీతులఁమార్గ మెఱుంగు
దానవులు వేగ రాఁదగుఁ డడయ కనుచు
నాజ్ఞ నేయంగ వేగమేయరుగుదెంచి
రంత నాలోచనము చేయ ఁ నతఁడు పూనె. ౪

1123

తే అంత దుర్ధర్ముడైన యాఁయసురనేత
యరిసమీపించి వచ్చినఁయవలికృత్య
మేదియో యని తగనెంచి ఁ హితులఁ బంపి
తనగృహమునకుఁ బోయె నెంతయుఁ గలంగి ౫

1124

సీ అమృహామాయుఁడ౯నమరవిరోధి మాయల నాటితీటి మఁహాబలుఁడగు
నట్టి విద్యుజ్జ్వహ్నుఁనప్పుడె రప్పించి యతనితోఁ బోయె నఁయ్యన్నమిన్న
నీత యున్నట్టి భూఁజాతంబుకడ కట దనుజేశ్వరుఁడు మాయఁలను నెఱుంగు
నాతనిఁ జూచి యిట్లనియె మాయలచేతఁ దరుణిని మోసపుఁత్రము జవిమున

తే మాయచేత శ్రీరామునిఁమస్తకంబు
జేసి దానిని, భూరివిఁచిత్రధనువు
సాయకముతోడఁ గూడినఁసరణిఁ దీసి
కొనుచు నాచెంత కరుదెమ్ము ఁ చనదు మసల ౬

1125

క అన విని విద్యుజ్జ్వహ్నుఁ, డొనరించెన నల్లె యనిన ఁ నురుమోదంబుం
గని రావణుఁ డొకభూషణ, మును వాని కొసంగి దనుజఁముఖ్యుం డచటక౯.

క బలమలర నశోకవనం, బెలమినిఁ దాఁ జొచ్చె రాముఁనింతిం గనువే
డ్యల నొప్పి, ధనదసోదరుఁ, డలవనమున దీనయగుచుఁనార్తి బాగులుచుక౯.

తే వగల కేమాత్రమైనను ఁ దగక ముఖము
వాంచి శోకముచేఁ గుంది ఁ వసుధమీఁదఁ
గూరుచుండి నునోనాయఁకునినె తలఁచు
చును భయంకరదానవఁవనిత లెపుడు ౭

1128

క. నలుగడలఁ గాచుచుండఁగఁ, బలువెతలం గుడుచుచున్నఁపావనశీలక౯
వెలఁదుల మిన్నను జానకి, నలరారు నశోకమందు ఁ నాతఁడు గనియెక ౮

సీ. * పూర్ణచంద్రాస్వయైఁభూతభయంకర లగు రాక్షసాంగన ఁ లవ్వహంబు
తనుఁ జుట్టుకొని యుండఁగను లయకాలమేఘసమావృతాబ్జరేఖయును బోలి
గనుపట్టుచును సుమంగళశము నిమిత్తమై దాల్చిన కొన్నియుఁత్రమవిభూష
ణము లలంకృతఁ జూప ఁ నుమనోలతయు మారుతోద్భూతయై తగఁకున్నరీతిఁ
దిరుగుచు శ్రీరాముఁపరిసరంబును బొందినట్లు లూహించి హఁహ్వాభిమునిగి

* భూషణై రుత్తిమైః కైశ్చి న్నంగకృ మలంకృతామ్-అనిమా,

- తే. యతనిఁ బాసితినని యెంచి ♦ యా ర్థి గనుచు
 1వగకు వేఱు తెఱంగయి ♦ తగి గభీర
 మాట నిశ్చలయై యున్న ♦ యట్టి గంగ
 వలెనె యెమియుఁ దోఁపమి ♦ వెలఁది యుండె] 1180
- క. దనుజవరుం డంతట నీ,తను జెంతను గానఁబోయి ♦ తా హర్షోక్తి
 వినిపించునట్లు గనఁబడి, జనకజఁ గని ధృష్టమావధనము వచింపఁ.౧౩ 1181
- 2ఆ. పూని యిట్టులనియె ♦ బూబోడి! కళ్యాణి !
 సాధువచనములను ♦ జాల నేను
 నెంత వేడుకొనిన ♦ నెవనిప్రాపును నమ్మి
 పరుషవాక్యములను ♦ బల్కినావొ ౧౩4 1182
- క. ఖరుని వధించిన యారఘు,వరుఁ డింతీ! నీదుభర్త ♦ బవరంబున ని
 త్తరుణమున హతుండయ్యెను, దరుణీ యికనై న నాదుఃఖతత్వమెఱుఁగుమా!
 క నీకుండిన యాధారము, పోకార్చిత మొదలుముట్టఁ ♦ బొలఁతీ! యిపుడే
 నీకావరము నడంచితి, నీకుం గల వ్యసనమునను ♦ నేవేడకయే ౧౪4 1184
- తే. నాకు భార్యవు కాఁగల ♦ వేకరణిని
 నై న నీయంత నీవె, మూఁధాత్మరాల !
 యిట్టి శ్రీరామువిషయమై ♦ యిపుడు నీకుఁ
 గలుగుబుద్ధిని వదలుమా ♦ ఫలము లేమి ౧44 1185
- క. మృతినొందిన యారఘుకుల,వతితో నిక నీకు నేమి ♦ పనియున్నది నా
 సతులకు నాకును గల్యాణి! తమిని నీశ్వరివి గమ్ము ♦ నీ వికనై నఁ.౧౬ 1186
- నీ అల్పపుణ్యముగల ♦ యట్టిదానవు గాన నింతవర్యంత మి ♦ ట్లీవు పొంద
 నగు పురుషార్థము ♦ నందిక యున్నావు పండితమానినీ! ♦ పడఁతిమిన్న
 మున్ను వృత్రాసురుం ♦ డన్నగ భేదిచే బొలిసినట్లుగ ఘోరఃముగ భవత్ప
 తియుఁ జచ్చె నాపద్ధతియుఁ దెల్పఁగాఁ దగు వినుమింక రాముండుఁననువధింప
 తే.వానరేంద్రుడు తెచ్చిన ♦ వరబలములఁ
 గలిసి వననిధిదరికిని ♦ బలము మెఱయ
 వచ్చినాఁడఁట, యంత నీభర్త కడలి
 యుత్తరతటంబునను జేరి ♦ యురుతరగతి ౧౭4 1187
- క. పెనుసైన్యంబులు తనతోఁ, జనునేరం దత్తటమును ♦ సరఁగున బాధిం
 పను బూని నూర్చుఁ డస్తా,ద్రిని బాందెడుతఱిని విడిసెఁదివిజులు పొగడఁ ౧౮

1 వివాదస్య విలక్షణాప్-అనియా 2 ఇళునండి సర్గాంతమువఱకు నందందు మహేశ్వరతీర్థలవారి విశేషార్థమిం దిమిడింపఁబడినది ఈవిశేషార్థము నుందరకాండమునఁ జెప్పఁబడినట్టిదియే. అనఁగా భార్యాదిశబ్దములకుఁ బూర్వోక్తార్థమే గ్రహింపవలయుననుటయే యిచ్చటంగల సాశము,

- చ. బలములు మార్గభేదమున ♦ బల్విడిఁ దోచినచోటఁ జేరి యి
 మ్ముల సుఖనిద్రఁ జెందుటయుఁ ♦ బొంగుచు నానడిరేయి మేము చా
 రుల నటఁ బంపి వార్తలను ♦ కూడి నెఱింగితి, మంత రాఘవుల్
 విలసిలుచున్న యాబిము ♦ వేగ ప్రహస్తుఁడు భూరిసేనతో ౨౦ 1139
- క. చని నిశిని జంపి వైచెను, దనుజులు పరిఘములఁ జక్రతతిఁ బట్టి సఖ
 డ్దనికరము నయోదండములను శరముల, శూలవితతులఁ బెనుగదలఁ. ౨౨
 సీ. యవ్వులఁ బృథుతో మఁరాళిని, శక్తులఁ, బెనుచక్రమునలంబులను గ్రహించి
 వనచరులవయిని ♦ వైచిరి పలుభంగులను బూని యుద్ధంబులఁ విరోధు
 లను జెండఁ జాలుచుఁ ఘనుఁడయి కృతహస్తుఁ డయి తగునట్టి ప్రహస్తుఁ డవుడె
 పెనుఖడ్గమును గరంబునఁ బూని నిదురించు రామునిశీర్ష ముద్దామరీతిఁ
 తే ద్రుంచివైచె; విభీషణుఁ డెంచి యింకఁ
 నిలువఁ జనదని భీతిని ♦ నింగి కెగరి
 పోవఁ బూనఁగ రాక్షసుల్ ♦ పోయి దైవి
 కముగ బంధించి రతని, లఁక్ష్యుఁడు కవులు ౨౪ 1141
- క. నలుదెనలకుఁ బాటిరి యింక, నలనుగ్రీవుండు వనచఁరాధిపుఁ డిపుడా
 యిలఁ గరంహీనుడై యిమ్ములఁ బడియే యున్నవాఁడు ♦ ముద్గా! వింటే?
 క హనుమానుఁడు, హతహనుఁడై, దనుజులచే జంపఁబడియె, ♦ ధరణీతనయా!
 యనిచేయఁ జాంబవంతుఁడు, మునుకొన మాదనుజు లతనిఁమోకాళ్లు తెగఁ.
 తే విఱుగఁ గొట్టిరి, భీతికృత్వివిధపట్ట
 సములఁ దెగ వేయ హతమహీధ్రము విధమున
 ధరణిఁ బడియున్నవాఁడు, మెంఁదద్వివిదులు
 పృథులకాయలు పరజన ♦ భీతికరులు ౨౬ 1144
- చ. వనచరవీరు లిద్దఱును ♦ బ్రల్లదముఁ వలుకంగ వీరులౌ
 దనుజులు తత్కటిద్వయము ♦ దారుణఖడ్గముచేతఁ ద్రుంపఁ జ
 య్యన రుధిరస్లుతాంగులయి ♦ యంతట నూర్పులు పుచ్చుచున్ మృతిం
 గని, రతివా! మహాత్రరము ♦ గా విలపించుచు నేమి చెప్పుదున్ ౨౮ 1145
- క. పనసుండు పనసఫలమటు, లని ఛేదింపంగఁబడియెఁనని బహుబాణా
 లినికృత్తుడై దరీముఖుఁ, డను వనచగుఁ డద్రిగుహను ♦ నార్పుచుఁ జచ్చెన్.
 క. గురుతేజుండగు కుముదుఁడు, శరవిచ్చిన్నాంగుఁ డగుచు ♦ శబ్దము లేకే
 ధరఁ బడియె, రాక్షసుల్ భీ,కరగతిగా మారుకొనుచుఁ ♦ గడిదిశరములఁ
 క. తను ఛేదింపఁగ రుధిరంబును గ్రక్కుచు నంగదములు ♦ పోవఁగ నేలం
 గన దిక్కులేక యంగదుఁ,డనఘుఁడు పడియున్నవాఁడు ♦ హతభాగ్యుఁడునూ!
 సీ నిదురించువనచరుల్ ♦ మదగజంబులచేతఁ ద్రొక్కింపఁబడి కొండఁబుక్కఁడంగి;
 ర్రదంబులును మీఁద ♦ నరుగంగఁ గొండఱువాయుసమాహతాఽబ్దములరీతి;

- ఘోటకంబులుద్రొక్కగొందఱునలఁగియుహతులైరి, మఱిగొందఁజనురు తెల్ల
దముఁజేరి కొట్టంగఁ దాశఁజాలక భయంబున నాల్గుదెనలకుఁ దోవ దనుజు
ఆ లేనుఁగులను దఱుము దిద్దసింహములట్లు
వారివెనుకఁ దగిలి యారసమునఁ
గొట్ట వారి లెల్లఁ గూలిరి, కొందఱు
వనధిఁ బడిరి, నింగిఁ దనిరి, కవులు 33౫ 1149
- క. వనితా! భల్లూకంబులు, వనచరనై జమగువృత్తి భావించి ద్రుమా
ళిని జక్క నాశ్రయించిన, వనిమొనఁ బెక్కండ్లు దనుజు లభితులములక 3౪
క వనముల గిరులను వెదకుచు, వనచరులను బట్టి మృత్యువదనంబున నొ
య్యనఁ ద్రోసిరి పెక్కండ్రను, వనితా వినుమిట్లు నానుభటు లుద్ధతిచేక 3౫
తే నీదుభర్తను దత్తెన్ననన్య నిచయములను
జంపి, రిదె నెత్తుటందోగి సాంద్రరజము
నందు మునిఁగిన నీభర్త నుండరశిర
మును దగం దెచ్చినారు మాదనుజు లనుచు 3౬ 1152
- క. వినిపించుచు దుర్ధర్షుడు, దనుజేంద్రుం డతఁడు దనుజుతరుణిం గని యి
ట్లనె నీత వినుచునుండంగను, రణరంగముననుండి తడు బ్రీతిమెయి 1153
- ఆ. రాముశిరముఁ దానె రయమునఁ గొనివచ్చి
భయదకృత్య మొనరుపంగఁ బూని
విరుతు లడరఁజేసి వెలయు విద్యుజ్జ్వహ్వ
నిటకుఁ దోడితెన్న! యింతి యనిన 3౮ 1154
- క దనుజాంగన చని చెప్పిన, విని విద్యుజ్జ్వహ్వఁడు రఘువీరుశిరస్సు
ధనువును గొనివచ్చి శిరంబును వంచి నమస్కరించి భూపతి యెదుటక. 3౯
క నిలుచుండె, గొప్పనాలుక, గలిగి నమీషమున నున్న క్రవ్యాదుని ను
జ్జ్వలమూర్తిఁ గాంచి రావణుఁ డలరుచు నిట్లనియె, నీత యంతికసీమక. ౪౦
తే రాముశీర్షము నునువుమీ రమణి నిహత
భాగ్య తనభర్త యంతిమావస్థఁ జక్కఁ
గాంచుఁ గాకని చెప్ప రక్తనుఁడు వాడు
గనఁగ నింపైన తన్నస్తకమ్ము నవుడు ౪౧ 1151
- క జనకజమందఱు బెట్టెను, దనుజుఁ డదృశ్యుడయి చనియెదనుజేంద్రుడుతా
గొని త్రిజగద్విఖ్యాతిని, గని తేజం బలరఁ గ్రాలు తార్కువరముక ౪౨
ఆ నీతఁ జూచి పలికె నీతఱి నారితో
గూడియున్న ధనువుఁ జూడు మిద్ది
నీదుపతిది యిదిగొ నెలఁతరో! మర్త్యుడొ
రామునిక వధించి రాత్రియందు, ౪3 1159

తే. మాప్రహస్తుఁడు తెచ్చె నీ ధన్వంతరము
 ధనువు ననుచు విద్యుజ్జ్వలమును నితాంత
 మోదమునఁ దాను వాని నమ్మేదిని నిడి
 జనికరాజతనూభవ ధన్వంతరిని. రర౪

1160

క. కనుఁగొని యాశీర్వంబును, ధనువును గని యామె బుద్ధి తధ్యంబని న
 మ్ము ననుచు నింక నావశమును, పనితా! కిమ్మా! యటంచుఁ బలికె గుబుద్ధి
 ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

3.2 - 2 సర్గము

అథ రాముని మాయాశిరస్సును జూచి విపిందుట అథ

క తరువాత నీత శ్రీరఘు, నరుశీర్షంబు తమమయి ధానిలు ధనువు
 బరికించి పవనతనయో, క్రమణసుగ్రీవమిత్ర ధర్మంబు తగ్గ 1162

క. తనవిభుఁడగు శ్రీరఘు, పునినేత్రము లతనికిఁ దగి పాలిచెడు నాస్యం
 బును ముఖవర్ణముఁ గురులను, వినుతశిరోజాంత ముట్టె వెనఁగని యంతః

క. సురుచిరచూడాత్మముఁ, బరమార్తింగనుచుఁ గాంచి, పడఁతియు నిశ్లే
 పరమాద్భుతచిహ్నంబులఁ, బరికించిన నదియె తనదు పతితలయె యగు 24

క. అని యెఱిఁగి మిగులదూఃఖం, బును బొందుచుఁ గురరిచందమున నేడ్చుచు రా
 మునిఁ గూర్చి కై కనిందిం, పను వొడఁగెక దీనవచనంపంక్తుల మిగుల 3

క ఓకై కేయి! కోరిక, నీ కీడరినదిగాదె! నెమ్మిం గనుమా!
 యీకాకుత్స్థనికలోద్భవ, భూకాంతుల కెల్ల మోదమును గూర్చునై 34

క వినుతిం గాంచిన రాముం, డనఘాత్తుం డిదిగో యంతఃపందెం, గలహం
 బె నిజస్వభావముగ నీ, కును దగుట ఫలించె గుఱము కూలుట గాగె. 4

సీ. వినుము కైకా! నాదు విభు నారచీలు కట్టించి నాతోడఁ గలిసి యడవి
 కంపిలివి గద! నీ కాశ్యంసు శ్రీరామఁ డంత విప్రియ మేమి యలువరించె,
 నని పల్కి దీనయై యానీత వడఁకుచు చిన్నరంబావరః శీలిగుహంబు
 వలె నేలఁ బడియె, నా వెలఁదియిష్టము హారమునకుఁ దెప్పి త్రాణనొంది

తే. రాముశీర్షము మూర్ఖుని రన్యనయా
 ములచు సప్తపులను గ్రమ్మి వెలికి బాట
 నిట్లు పలవించె, నక్కటా! మృత్యువక్త
 బింముఁ జొచ్చితి నోరఘువీర! నీవు 2

1163

క అరి వధియింపక పురికి, మరలను నేననుచుఁ బల్కు మాట యిచట ని
 క్కరఁగి ఫలించెనె రామా! పరమాత్మా! విపులబాహుభాసురమూర్తి! 24

క. మరణావస్థను బొంకగఁగ, బరికించితిగాదె నేనుఁ ♦ బాపాత్మను భూ
వరచంద్ర! విధవనైతిని, దగుణికి ముందుగ నె భర్త ♦ తా మృతుడైనన్ ౧
క సత్యుండు గుణము లేమియె, మృతికిం గారణమటంచు ♦ నెన్నడు రాద్యల్
హితగుణ! రామా! నేమన్, మృతి సంకయండ నీవు ♦ మృతినొందితి గా.

ఆ దీని కైన హేతు ♦ వోసరపాలకా, నేను సుగుణలేశఃప్రీతి నొట
యె యగుఁ గాని సాధుఃప్రతినిగనునీడు, దోష మేమి గాదు ♦ ధూర్తహరణ!

తే ఒక్కదుఃఖమునుండి వేఱొక్కదుఃఖ
మును నదా పొందుచుంటి నై ♦ న నిపు డిట్లు
శోకకంధి మునింగితిఁ ♦ బ్రాకటకృప
నెవఁడు ననుఁగాచు? నట్టిని ♦ విట్టు లై తె ౧౦

1173

సీ నాయ త్తకౌసల్య ♦ యాయెక నిర్భాగ్యయేయయి దూడయం ♦ దెలమిఁ గాంచు
నావు వివశ్చయై ♦ యార్తి నొందెడురీతిఁ బ్రియతనూజుని నిన్ను ♦ విధివశమునఁ
బోఁగొట్టుకొనియింకఁ ♦ మార్గ దుఃఖమునొందఁగల, కచింత్యోరవిక్రమ! మహా
భవదాయ వభివృద్ధిఁ ♦ బడయును దీర్ఘమైయన్న దై వజ్ఞోక్తుఃప్రసిద్ధిః ప్రత్య!

తే డన్మతములె యాయె నల్పాయు ♦ వైతి వీవు,
వారి నన నేల యన్మతంబుఁ ♦ బలికి రనుచు
భూతతతి కాది కారణభూతమైన
కాలమే తాపకీనదు ♦ మృర్తములకు. ౧౨

1174

క పరిపక్వ మొనరువఁగ నె, క్కరణిని దగుదాని కనువు ♦ గా భావిభూ
త్కరముల నెఱుంగు ప్రాజ్ఞుని, వరమతి నీవిషయమున నభవ్యంబగుఁ జూ!

క. వెతలం దొలఁగించు నుపాయతతుల నీవెఱుఁగుదువు, నయాగమమునఁ బం
డితుఁడవు కన్గొనరాకయె, సతతము దగు మృతిని గనితె ♦ స్వాంతభ్రమతక.

తే. కమలలోచన! నినుఁ దమిఁ ♦ గాంచి క్రూర
మతిభయంకరమునునయి ♦ యలరు కాళే
రాత్రి కౌఁగిటఁ జేర్చి నిర్భాగ్యురాల
నైన నన్నుండి యెడఁబాపె ♦ నక్కటకట! ౧౩

1177

1క. పురుషవరేణ్య! యతివృధు, తరబాహూ! దిక్కులేక ♦ తపియించెడు నీ
తరుణిని నను విడిచి యటన్, ధరఁ గొఁగిటఁ జేర్చుకొంటిఁ ♦ దమిఁ బ్రియనుబలెన్.

క కనకాంచితమై నీవొగి, 2 ననుఁ గూడి సుగంధమాల ♦ నానాభూషా
ళిని బూజింపఁగఁ దగునీ, ధను వస్త్రప్రియకర మిటు ♦ ధరఁ బడియెఁ గటా!

ఆ నాకు మామగారు ♦ నీకుఁ దండ్రియు నగు, దశరథక్షీతిశఃత్వజుండు
స్వర్గనుండుఁ బితృవిసరములతో నుండ, సతనిఁ జేరితి విది ♦ యనఘ! నిజము.

సీ. గురుతరకర్మముల్ ♦ కోరిక నొనరించువారికిఁ బ్రియమయి ♦ వలలు పదము
నందుండి సుకృతులై ♦ యలరు నీవంశమువారి రాజ్యులఁ ♦ బరమపూజ్య
లను విమానంబునఁ ♦ దనరుచుఁ గనుచుందు, వనఘాత! ¹ బాలనై ♦ వట్టివన్నుఁ
జిటుతప్రాయమున నిఁ ♦ జేరిన దాని నీవేభరింపం దగు ♦ నిట్టి యబల

తే. సహచరిని జూడ వేలొకో? ♦ సరసవచన

ములను బలుకవ దేలొకో? ♦ యలవివాహ

సమయమున మత్కరంబును ♦ సంగ్రహించు

తఱిని నాతోఁ జరింప వ్రతంబుఁ గొనవె? ౨౦౪

1181

క. స్మరియింపు మింక నీతోఁ, బరమార్తిని బొందియున్న ♦ భార్యను ననుని
త్తరుణమునఁ దోడుకొనియే, యరుగుము, గతిమద్వరిష్ట ♦ యర్థి సురతరూ!

చ. నిను నిడనాడి దుఃఖముల ♦ నిత్యము పొందెడునన్నుఁ బాసి నీ

వనుపమరాజ్యభోగముల ♦ నన్నిటఁ బాయుచు నీజగంబుఁ జ

య్యన విడి యూర్ధ్వలోకమున ♦ కర్తిలిఁ బోయితివేల? మున్ను చం

దనముఖుం గళప్రదపదార్థములఁ గయిసేయ నొప్పుచున్ ౨౦౫ 1183

క. నేనొక్కటినే గోఁగిట, మానితగతిఁ జేర్చి నలరు ♦ మంచితరీరం

బోనాథ! యిద్ది గ్రద్దల, చే నీడ్వంబడెడుగాదె ♦ నీ! విధియింకన్ ౨౦౬ 1184

ఆ. పూర్ణదక్షిణలను ♦ బొల్పు యాగములను, దేవపూజ నల్పి ♦ దివ్యమైన

యాగవహ్ని చేత ♦ నార్య! సంస్కారము, నేల పొందవైతి ♦ వింక రామ! ౨౦౭

క. వనమున కరిగిన మనలో, ఘనుడగు లక్ష్మణుఁ డొకండె ♦ కడునార్తి బురం

బున కరుగం గౌసల్యయు, వనటంగని పుత్రుడతని ♦ భార్య యెచటనో. ౨౦౮

క. అని యడుగఁ గలదు, లక్ష్మణుఁడు నిశౌకాలమున రాముఁ డున్ సైస్యములున్

వననిధితటమున నుండఁగ, దనుజులు వధియించి చనిరి ♦ తల్లీ! యనుచున్. ౨౦౯

ఆ చెప్పఁగలఁడు, పిదప ♦ చప్పడఁతియు నుపు

నిన్నుఁ జంపుటయును ♦ నన్నుఁ బట్టి

తోడుకొనుచుఁ బోయి ♦ ధూర్తరావణునింట

నునుచుటయును నీదు ♦ జనని విన్న ౨౧౦ 1188

క. హృదయము పగులఁగ నట న, య్యదనుననే విడుచు నిశ్చయముగనుపులన్

మదవదరినూదనుండయి, నిదురను జావఁ దగనట్టి ♦ నెఱుమగఁటిమిచేన్. ౨౧౧

²క తనరారు రాజతనయుం, డనూనబలుడైన రాముఁ ♦ డభిని నవలీ

లను దాఁటి ఖరముఖులయిన, దనుజుల వధియించి తుదకు ♦ దైవవశమునన్.

ఆ దుష్టశీలయైన ♦ తొయ్యలి హేతువు, నను వధింపఁబడియె ♦ వనుజులందు

1 బాలం బాల్యేన సంప్రాప్తం బార్థ్యాం మాం సహచారిణిమ్-అనిమా 2 రామస్సాగర
ముత్తీర్య సత్యవాన్ గొప్పదేహతః-అనిమా.

హీనుడౌ ప్రహస్తుఁచే నేమి చెప్పుదు, గోష్పదంబువంటి ధనుమతి చంపె 2౮
క తనకులమును జెటుపంగా, జనియించిన నన్ను గుమతిఁ సంతసమునఁ జే
కొనె విధిని మోహమునఁగా, వున నార్యవతంసుడగుచుఁ బాలుచునృపునకున్
క. దారయె మృత్యువుగాఁ దగె, నారయ నేఁ బూర్వజన్మఁ మం దెవ్వరికో
కోరికఁ గన్యాదానము, నాహుధిగఁ జేయుచుండు ధన్యుఁడమర్షన్ ౨౯

సీ. అంతరాయము చేసి యార్జి గల్పించియెయుందును గాన నీ యుర్వి సర్వ
సంరక్షకుండయి ధన్యాతిధులకుఁ బూజకుడైన శ్రీరామఁచంద్రునకును
దారనై యీజని భూరిభోగంబుల ననుభవించెడుకాలమందు దుఃఖ
మందుచున్నాను నురారిపాలక! రావణాసురి! ననువేగ యారఘూత్త

తే ముడగు రామునిపై ననే పడఁగ వైపు
మిద్ది మంచిది, భర్తను నింతితోడఁ
గూర్చుమా! యుత్తమశుభంబు ట్తోడి నిద్ది
గాన నీపని సేయుమా మాన కింక 30

1194

క దనుజా! భర్తృశీరస్సును, దనువును నాశీరముతోడఁ దనులతతోడన్
గొనకొని చేరుము పెనిమిటి, ఘనమతి నే యనుసరించి కడఁగి చనియెడన్.

ఆ. బ్రకముహూర్తమైన నుండచోప ననాథ
నగుచుఁ గుత్సితముగ నవని నింకఁ
దండ్రియింట నుండు తఱి వేద విదులైన
బ్రాహ్మణోత్తము లిటు పల్కి రొకట

1196

క వనితామణు లెవ్వరు భర్తను బ్రీతిని గాంచువారొ తగ వారికిఁ జ
క్కనికీర్తి నొసఁగు లోకము, లనూనగతి గల్గు ననుచు నాడఁగ వింటిన్.

ఆ. ఊమయు, దమము, దాన, సత్య, ధర్మ, కృతజ్ఞ
తలును, భూతహింస తలఁప కునికి
యెవనియందుఁ గలవో హితమితి నట్టిప్రా
ణేశుఁ బాయ గతి యిఁకేమి గలదు

1198

చ అనియిటు లాయతాక్షి జనకాత్మజ దుఃఖనిమగ్నయశాచు నే
డైన బతిశీర్షచాపములు చేరువఁ బల్కఱు గాంచుచున్, గడున్
వనటను నిట్లు పొందఁగను ద్వారముఁగాచు భటుండొకండు వ
చ్చి నిలిచి హస్తముల్ మొగిచి చెచ్చెఱ రావణుఁ గాంచి భక్తితోన్ 3౪

సీ తాఁ బ్రసన్నుని జేయదానవేళ్యం యార్యపుత్ర! జయింపుమా! పూనిరిపుల
నని పల్కి వందన మొనరించి వాహినీపతిప్రహస్తుఁడు వచ్చెఁ బరమమోద
మున నని వచియించి దనుజోత్తమా! మంత్రియుతుండయినేనాధిపతిభవత్పు
దర్యనాథము వచ్చి ద్వారసీమను నిల్చి విన్నవించఁగఁ బరిపి యున్నవాడు

ఆ. నన్ను, ననమయమున ♦ విన్నవింపగ నెట్లు

వచ్చినాడ వనెదో? ♦ నచ్చరిత్ర !

గొప్పకార్య మొకటి ♦ యిప్పు డున్నది చేయ

భర్తృనాజ్ఞఁ గొనఁగ ♦ వలయుఁ గాదె? 324

1200

క. పని యిది ప్రయాససాధ్యం, బని చెప్పందగును గాన ♦ నాదరమున ద

ర్శన మిమ్ము వారి కనఁగా,, దనుజునివలు కాలకించి ♦ దానవపతియు. 324

క పనము, నశోకాహ్వయమును, బనివడి విడనాడి మంత్రి ♦ వరులం గనఁగాఁ

జని యంత రాము విక్రమమును జక్కనెఱింగి సభను ♦ మోదం బలర. 325

తే తాఁ బ్రవేశించి చేయంగఁ ♦ దగిన కార్య

మంత మంత్రులతోఁ గూడి ♦ యనువదించు

కొనుచు నిశ్చయమును జేసిఁగొని యొనరుపఁ

దగినవట్టును జేసె న ♦ త్తరుణముననె 325

, 203

క దనుజేంద్రుఁడు చనినంతనె, ధనువును శీర్షంబు దృక్పథమునం బడకే

చనియె, నట రావణుఁడు చ,క్కనిగతి గురువిక్రములయి ♦ క్రాలు సచివుల

క కలిసికొని యాపు చేయఁగ, వలసిన కార్యంబులెల్ల ♦ బహుభంగులు గాఁ

దలపోసి నిశ్చయించెను,, విలయాంతకతుల్యుఁడౌచు ♦ వెలయు నతండు. 326

చ తనకుశలంబె కోరుచు నితాంతబలంబులఁ బొల్చి చెంతనే

కనఁబడువాహినీపతులఁ ♦ గాంచి వచించెను; భూరిభేరుల

ఘనరవ మీయఁ జాలునట్లు ♦ గట్టిగఁ 1 గోణము లూని కొట్టి పై

న్యనికరముం ద్వరిం బిలువుఁ ♦ 2 డిందుల హేతువుఁ దెల్పుకుండుడి 326

చ. బలవిభు లెల్ల నల్లెయని ♦ పల్కి నురారి మహీశునాజ్ఞచే

బలముల నాత్మనశ్యులను ♦ వైశమ యచ్చటఁ జేర్చి వచ్చె నం

చలరుచు యుద్ధకాంక్షి యగు ♦ నాతని కెంతయు వేడ్క పుట్టఁగాఁ

దెలిసిరి రావణాసురుఁడు ♦ తేజము పొంగఁగఁ గాంచె వారల 327

ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

33 - వ సర్గము

— శుక్ర విభీషణభార్య సరమ జానకి నూఱడించుట. శుక్ర —

తే అట విభీషణభార్య గుణాధ్య సరమ, జానకిని మోహపరవశఁ ♦ జాలఁ జింత

సేయదానిని 3 బ్రయసఖఁజేరఁ బోయె, నామె విపరీతబుద్ధియై ♦ యప్పుడుంట.

1 స్ఫుటకోణా హ తేజమే-అనిమా కోణమనఁగా వాద్యదండము. 2 వక్తవ్యం చ నకార
ణమ్-అనిమా. 3 ఆపనా దాథ వై దేహం ప్రియాం ప్రణయినీం సఖీం-అనిమా.

చ. దనుజవిభుండు మోసమునఁ ♦ దన్నట వంచనసేయఁ జాలఁగా
వనటఁ గృశించుచున్న రఘువహునిభార్యను సీతఁ గాంచి చ
క్కని మృదువాక్కులకొనరను ♦ గాదిలిప్రేమను నూటడింపఁగాఁ
దనమది నెంచె, నానరను ♦ దానవనాయకునాజ్ఞ నచ్చటకొ. ౨ 1209

క జనకునిపుత్రక రక్షిం,చునిమి త్తం బుండె నందుఁ ♦ జొచ్చిన దనుజాం
గనలందుఁ గరుణ గలదియె, గనుకకొ జానకియు నామెఁ ♦ గైకొనె సఖిగకొ

చ. ¹సరమయు గట్టిపట్టుదల ♦ శాంతము గల్గిన యింతిమిన్నయై
పరఁగుట రామునిం గుఱిచి ♦ పల్కఱు వేఱుగఁ దా శ్రమించుచుకొ
గురుశరదుఃఖ మొందు నతికోరులగాత్రిని జూచె భూమిలోఁ
బారలుచు ధూళి గ్రమ్ముకొనఁ ♦ బోలనిరీతిని లేదియున్న యా
తురగవధూవిధంబునను ♦ ధూళి శరీరము నిండి యుండఁగకొ. ౪ 1211

తే దీనయై యుండె సీతయు ♦ మానసీయ
చనితయో సరమయు నామెఁ ♦ గరతలములఁ
దాఁకి యూటడిలం జేసి ♦ తాఁ జెలిమిని
దనుజవృత్తాంతమును జెప్పఁ ♦ దలఁచి యంత. ౪ 1212

సీ. ఇక నూటడిల్లుమా! ♦ యింతిమనోవ్యధవదలుముభయమునొం ♦ దఁదగుమనను
గలదానవౌట నిక్కరణి భీతిల్లెదు దనుజేంద్రుఁ డిచట నాడిన పలుకుల
నీదుపల్కుల నెల్ల ♦ నే సఖిస్నేహంబునను వింటినవ్వు, ²నీపు నట నాడు
చెంతనుండవు గదా ♦ యింత యెట్టులు వింటివనెదవో యాకనమందునొక్క

తే. తరువు వివరంబునందు నే ♦ దాఁగి వింటి,
నతఁడు దుష్టాత్ముడై యెట్టు ♦ లాలకించి
తి వని సందియపడెదొ స్త్రీ ♦ తిని ననువుల
పైని నుంచను నీకొఱ ♦ కోవెలంత ౭ 1213

క కనుకకొ రావణువిషయంబున భయమును మాని వింటిఁ ♦ బూఁబోడి! యా
దనుజేంద్రుఁ డెందుకొఱకై, చనియెనొ త్వరపడుచు నతనిశంకకుఁగతముకొ.

ఆ ఇచటనుండి పోయి ♦ యేనెఱింగితిఁ జూచి
మాకుఁ దెలియకున్న ♦ మానెఁ గాని
యురుబలాభ్యుఁ జంప ♦ నుపసత్తియును లేదు
నువిదితాత్ముఁ డగును ♦ ట్లోణివిభుండు ౮ 1215

చ విను మతఁ డంతకోపముఁడు ♦ వెఱ్ఱివిధంబునఁ దా బ్రమత్తుడై
వననిధిచెంత ను ప్పిఁ గనువాఁడె తటాలునఁ జంప శక్యమే?

1 బడిబా మిన పాంసులాం-అనిమూ బడిబాం అన్నప్రీయమ్-అనివ్యాఖ్య 2 ఇందవతారకఁ
దెనుగునఁ చెల్లుకున్న నసంగతముగానుండును గానఁ దెలిగింపఁబడియె నని తెలియునది.

మనుజున్మృగేంద్రుడైన కులఃపండును నాతని నెట్టులున్నఁ జం
పను దరమానె? వానరులఁ బాహుబలాధ్యులఁ జంపరాదునూ! ౯ 1216

చ తరువుల సంగ్రహించుకొని ధారుణరీతిని బోరువారలా
హరులన నింద్రుచేతను నుఁగ్రావళి యట్టులు రామమూర్తిచేఁ
బరబలబాధ లేని గతి ధద్రముగాఁ బరిరక్షితుల్ గదా
యరసినవారిఁ జంపుటయుఁ నద్భుతమే యిది వట్టిమాటనూ! ౧౦ 1217

సీ. వెలదిరో! నిడుదలై ధృత్తములుగ నొప్పు భుజములు వెలయంగఁభూరి తేజ
చులరంగ నాయతం బగువక్ష మొప్పుంగ విక్రమంబున ధరఁ వెలసి ధన్వి
యై సుందరాంగుడై యతులధర్మాత్ముడై విఖ్యాతినిం గాంచి విబుధనుతులఁ
జెలఁగుచుఁ దనను బరులను రక్షింపఁగఁ జాలి తమ్ముని గూడి సంతతంబు

తే. కుశలియై నీతివిద్యులఁ గోవిదుఁడయి
పరబలౌఘాంతకుండయి గురుతరబల
పౌరుషంబుల నెసఁగుచుఁ బరమవిజయ
రమను వెలసినవాఁడు శ్రీరాఘవుండు. ౧౨౪ 121౮

క అరిబలకాలాంతకుఁ డా, పురుషవరేణ్యుండు దనుజపుంగవసేనో
త్కరనిహతుఁడు కాలే దో, తరుణీ! యిదినిజముగాదు తలఁపుముమదిలోక.

క శిరసును జాప మడెవ్విధి, దొరకెనొ యని యందువేమొ ధుష్టమతిసుమా
సురరిపు వనర్హకృత్యుం, డరయఁగ భూతౌఘవైరి యై జీవించుకొ ౧౩౪

తే నకలమాయు నెఱిఁగిన జాణ రాద్ర
కన్దుఁ డలైట నినుమోహకలితఁ జేయఁ
దలఁచి యీమాయఁ గావించెఁ, దొలఁగె నీదు
వంత, పొందఁగనుండు శుభములు నిన్ను ౧౪౪ 1221

క. నిను లక్ష్మీ పొందఁ గలదో, వనితారత్నంబ! యిది ధుఃఖంబగు మోదం
బును గలుగఁజేయు ప్రియవా, ర్తను జెప్పెన నాచకింపు రామువిషయమై

చ వనచరసేవతోడ రఘువర్యుండు సంద్రము దాఁటి దక్షిణం
బునఁ దగు భూమిపై విడిసెఁ బూర్ణమనోరఘుడైన రాఘవుం
డనుజునిఁ గూడి యుండఁ గనులారను గాంచితి నబ్ధిచెంత నా
వనచరరక్షితుం డగుచు భాసిలువాఁడు నుమీ తిలోదరీ! ౧౭ 1223

చ కరము జవంబునం జనఁగఁ గల్గినచాచులఁ బంపి రాక్షసే
శ్వరుఁ డటఁ గల్గు వార్తలను జక్కగ్రహించియె రంకటంచుఁ బం
ప రయముమీఱి రాఘవుండు పంచిన శక్తిని నబ్ధి దాఁటె నా
హరిచయయుక్తుడై యనుచు నచ్చటివార్తను జెప్పి రాధటుల్ ౧౮ 1224

- క. ఆవార్త వినియె భామిని,, రావణుఁ డిపుడాత్మనుంత్రి ♦ రమణులతోడఁ
దా వివిధగతుల మంత్రం, బావిలమతిఁ జేయువాఁ డటంచుఁ బలుకఁగఁ.
- క. బలముల సర్వోద్యోగం, బులవలసం గలిగి భీమముగ నొప్పు రవం
బలరఁగఁ దానును సీతయుఁ, గలయఁ విని, రంత సరమ ♦ కడు నానక్తిఁ.
- ఆ దండఘాతమున నితాంతము మ్రోగు నా, భయదభేరిగురుఁడవంబు వినుచు
మధురభాషణముల ♦ మానిని సీతను, గాంచి యిట్టులనియెఁ ♦ గడు నలరుచు.
- సీ భయశీలవు గద యోనడఁతి మిన్నా! సైన్య సన్నాహమునకు నీసరణి భేరి
భయదహారీతిగా ♦ వాయుంపఁబడుచున్నయది సుమా మేఘసమూరవంబు
విధముగాఁ దనరి గభీరమై యున్నయా భేరినినాదంబు ♦ వినుము, మత్త
కరులఁ గై సేయుచు ♦ సరదంబులకు గట్టుములఁ గట్టుచున్నారఁపలువిధములఁ
- తే. బ్రాసములఁ దాల్చి రాతులు ♦ షరమకౌతు
కమున వేలకువేలుగఁ ♦ గ్రాలుచున్న
వారు మోదంబు గనుచుఁ గాఁబ్బలము లచట
నచట సన్నధమగుచున్న ♦ వనిగొ సీత! ౨౩౪ 1228
- క. చతురంగబలంబులు చి, త్రతరంబులుగాఁగఁ జెలఁగి ♦ త్వరఁబాటుచు ను
న్నతముగి నార్చుచు ధ్వనిసం, గత జలపూర్ణాభిఞోలి ♦ కడు సంపడిగఁ.
- క. సరపతిమార్గంబుల నిం, డి రహిం జెలువారె, మిగుల ♦ నిర్మలశస్త్రో
త్కరములయుఁ జర్కములయుఁ, వరసర్కములయు ద్వీరదఁవాజితతులయుఁ.
- ఆ. అరదములయు భూషితాంగులౌ దనుజుల
వితతులయును గాంతు ♦ లతిశయముగఁ
బెక్కునర్ణములుగ ♦ వెలసి గ్రీష్మర్షువు
నందు నడవిఁ గాల్చు ♦ నగ్నియట్లు ౨౬ 1281
- క. నలుదెసలఁ వ్యాపించెడు, విలాసముగ మత్తమాస్తివితతికిఁ గట్టఁ
వెలసినఘంటల మ్రోతయుఁ, బలురథముల నిస్సవములుభయదములగుచుఁ.
- ఆ. వాద్యనిస్సవముల ♦ భంగి నుండెడు తురం
గాలిహేష లట్టె ♦ యావరించె
వినుము, రాక్షసేంద్రు ♦ ననుసరించు భటాళి
యాయుధములఁ గేల ♦ నందుకొనుచు ౨౮ 1288
- క. కనుఁగొనువారికి గడ్గురు, జనియించెడు చట్టుగాఁగ ♦ సాంద్రంబగు న
ట్లనువుగ నన్నాహంబుల, నొనరించెడువారు విను నుహోగ్రముగాఁగఁ
- తే. వంతలెల్లను దొలఁగు నఁసంతవిజయ
లక్ష్మి నీపాలవెలయు నిలాతలమున

దనుజులకు భీతిగల్గెడు ♦ తటియు నిదియె

వచ్చె, రాముడు జగదభివంద్యుడగుచు ౨౯

1235

చ. సరసిజవత్రనేత్రుడయి ♦ త్కృష్ణలి వెల్లుట రాజ్యలక్ష్మి యా
దరమునఁ బొందుఁ జుమ్ము, సురతల్లజులందు శతక్రతుండు నాఁ
బరఁగి యచింత్యవిక్రమము ♦ భాసీలఁగా మరుకాననస్థత

స్మరహననం బొనర్చి టీతిఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడు సరోజలోచనా! 30 1236

తే. ఏల జాగొనరించెనో ♦ యిట్టులన్న

రావణుడు కానబడమిఁ గ్రోధావిలమతి

యగుచునున్నాడు రణమందు ♦ సరివధించి

నిర్జితశ్రోధుడై పొందు ♦ నిన్ను నిజము 30౪

1237

చ. అరుల వధించువజ్ర సహజాన్వితుడై తనవిక్రమంబు సం

గరమున శత్రుసంతతికిఁ ♦ గన్పడఁజేసెడురీతి లక్ష్మణుం

డురుబలశాలి సన్నిధిని ♦ నుండఁగ రాముడు రాక్షసాల్లివై

నిరుపమపాదులంబు గడు ♦ నేర్పునఁ జూపును నమ్ము మింతిరో! 30౫ 1238

చ. పలికెద విట్టులైన ఫలభంగి యదెట్టులొ నీకు నన్నచో

వెలఁదిరో! వైరికూలఁగ నె ♦ వేగమె నీపతి నిన్నుఁ జూడ ని

మ్ము, నిటరాఁ గృతార్థమయి ♦ మోదమునం బతియంకపీఠమం

దలరెడునిన్నుఁ జూడఁగల ♦ నాదర మొప్పుగ వేగమే నతి! 30౬ 1239

సీ కళ్యాణి! భర్త నీ ♦ కడ కరుదెంచి నిక గాఁగిలింపఁగ మనఃకాంతు నాయు

తోరన్ముఁ గనుచు విభూరస్థలంబున నానందబాష్పంబు ♦ లట్టెవిడువఁ

గలవు, నీపతిఁ బాసి ♦ కడునిడుమలఁ బడి పెక్కుమానములుగ ♦ నొక్కరీతి

విప్రకయుండుట ♦ వేణి యేకంబుగాఁ బెనఁగొని జఘనంబునను దగంగ

వ్రేలాడు నీజడ ♦ వినతబలుండెను త్కౌవతి విడువంగఁ ♦ గలఁడు వేగ,

ఆ. యదితపూర్ణచంద్రు ♦ నొప్పున మెఱయు రా

మునిమొగంబు చూడఁ ♦ గనె భుజగియుఁ

గుబుసమును చదిలెడు ♦ పొబగున శోకజ

సలిలము దిగవిడవఁ ♦ గలవు నీవు 30౭ 1240

క. సీతా! నుఖార్హుడగు నా, భూతలపతి రామమూర్తి ♦ పొంగుచు ననిలో

దై తేయపతిని రావణు, శాతశరంబులను ద్రుంచి ♦ సఫలార్థుండై 3౧

నా తాదృశః కిమిదానీం వింబ ఇత్యత్ర హ-అనుదాని కీవద్యపాదము తెనుఁగు ఈ
యవతారికార్థము తెనుఁగునఁ జేప్పకున్నచోఁ బూర్వోత్తరసందర్భమే చెడు ఇది తెలియక వ్యా
ఖ్యానాభిప్రాయము తెనుఁగునఁ జేప్పరాదన్న దేవానాంప్రయులభావము సత్కవిసమాధృతము
కాదని గ్రహించునది.

క నిను బ్రాణప్రియ వేగంబునఁ బ్రీతింగూడి నుఖము ♦ పొందఁ గలఁడు; మే
దినినన్యయుక్తసవ్యృష్టిని విలసిలురీతి మహితచిత్తుని రామున్ 32 1242

ఆ సంతతంబుఁ గూడి ♦ చక్కనిపతివిక్ర
మమునఁ బొంగఁగలవు, ♦ త్కౌఠరివర
మైన మేగువునకు ♦ సంతటఁ దిరుగుచు
మండలగతిహయము ♦ మాడ్కి వేగ 32౪ 1243

1౩. ఒనరించుచు భాస్కరుడై, తనరెడు సూర్యునికృపానిధాను శరణముం
గను మతఁడు ప్రభాతతీర్థ, ఘన కారణభూతుఁ డగుటఁగలుములనొనఁగున్.
ముప్పదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము

3౪ - వ సర్గము

అథ సుమ సీతకు రావణుని యభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పట

చ దనుజవరోక్తి సత్యమని ♦ తాఁ గడుమోహిత యశాచు సీత రా
మునికయి తాపమందుచును ♦ మోము వికాసముఁ బొసియుండఁ ద
న్యనను కలంకఁ దేర్చి యనుమానము వాపె 2దిపంబు నీటిచే
తను ధరఁ జల్లఁజేసెడువిధంబున నాసురవైరికాంతయున్. ౧ 1215

సీ ఏకాలమందు నేయేషని చేయంగఁదగునొ దానినెఱుంగఁ ♦ దగినదౌట
సరమయుఁ దనప్రియసఖయైచసీతకు హిత మొనర్పఁగఁగోరియెలమి స్థితము
తోఁగూడువలుకుటతో నిట్లులను చనితేక్షణా విను మెవ్వ ♦ రెఱుంగకుండు
నట్లుగా రామునియంతికంబున కేగి త్వగ్వాక్యమును జక్కఁ ♦ బలికి మరల
తే వేగ రాఁగోరెదను దూరభాగ మెట్లు
చనఁగ గలవని యందువా ♦ చాన నేను
వడి 3నిరాధారమైన యభ్రమునఁ బోవఁ
బవనగరుడులు నావెంటఁ ♦ బాటలేగు. ౪ 12౪6

చ అనిపలుకంగ సీతయు మాహాత్రిని బొందుచుఁ బల్కుచుండి చ
క్కనిసరసోక్తి కెంతయును ♦ గ్రన్థుఱి సంతసమంది తీయనై
తనరెడు పల్కులం బలికె, ♦ దప్పక వ్యోమరసాతంబులన్
జనగల వీవు నాకొఱకు ♦ త్కౌఠలి నెవ్వరికే నశక్యమా
పని నొనరింపఁగాఁ గలవు ♦ బాగుగ సంచని యే నెఱుంగుదున్. ౬ 1247

క వనితా నాకుఁ బ్రియంబును, నొనరింపఁగ నీకుఁ గోర్కి ♦ యుండునయ్యే నీ

1 తమిషా శరణ మభ్యుపైహి దేవం దివసకరం ప్రభగో హ్యనుం ప్రజానామ్ - అనిమా
2 పృథివీం ద్యౌ రివాంభసా-అనిమూ 3 నిరాలంబే విహతుసి, సమర్థో గతి మన్వేతుం యోగో గరు
డోపి వా - అనిమా

మనసు స్థిరంబయితగునే, జని రావణుచెంత కీవు ♦ సరగున నచటన్ ౧౨48

ఆ. ఏమి చేయువాఁడొ ♦ యెఱిగిరమ్మా దాన

ఫల మదేమి యన్న ♦ ఖలుఁ డతండు

వై రిరావణుండు ♦ స్కూరుండు దుష్టాత్ముఁ

జ్ఞాటఁ డెలివిలేక ♦ యనుదినంబు ౧౨49

1249

క నుర యవుడు త్రావినట్టులు, పరిపరి నను మోసవుచ్చు, ♦ భయదాకృతులన్

నిరతము గావలె గాచెడు, తరుణులఁ గొని యనుదినంబు ♦ దయ యెఱుంగకయే.

1క. నను దర్శింపం జేయును, వనితా' బెదరింపఁ జేయు ♦ భయంపడి నేనో
యనుమాన మొంది యున్నా, ననూనమగు నాదుచిత్త ♦ మస్వస్థము నూ!.

ఆ వానిభయమువలన ♦ స్వాంతంబు చెదఱి దుః

ఖమున నీయశోక ♦ కాననమున

సంశయంబు గదర ♦ సంతాపమునఁ గుందు

చున్నదాన, దనుజుఁ ♦ డుద్యమమున ౧౦

1252

క. పనియే మొనరింపఁగ నే, మనిమోసము నన్నుఁ జేయ ♦ నాత్మఁదలఁచెనో

వనితా యతనిప్రవర్తన, మన నేమో? యెఱిగి చెప్పు ♦ మది యుపకృతియా

చ. అని యిటువల్కు నీతఁగని ♦ యాచుడుభాషిణి బాష్పవారిచే

తనె వెతఁ గుందు తన్మఖముఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతి స్పృశించుచున్ వచిం

చె నిటులు, నీకు నివ్వెధిని ♦ జత్తమునందునఁ దోచునేని నేఁ

జనియెద నిప్పుడే యచట ♦ శస్త్రువువార్త నెఱింగి వచ్చెనన్. ౧౩

1254

క కనుమా! నీతా! యని యా, దనుజుంగన సరసు యిట్లు ♦ దమిఁ జెప్పి జవం

బున రావణుచెంతకుఁ జని, తనమంత్రులఁ గూడి దనజాతల్లజుఁ డొరటన్ ౧౩౫

తే పలుకుకొనుమాట లెల్ల నా ♦ పదఁతి వినియె,

నింగితజ్ఞయె యాటచే ♦ నెంతో దుష్ట

బుద్ధియగు రావణుండు చేరుఁ ♦ బూని నిశ్చ

యించుకొన్నట్టి విషయాళి ♦ నెఱిగి యంత ౧౪౫

1256

క చనుడెంచె నశోకవనంబున, కీగతి మరలివచ్చి ♦ పోయినపని యే

మని తనరాకను గోరెడు, జనకజ 1కతపస్తవీర ♦ సాగరజవలెన్. ౧౪౬ 1257

క కనుపట్టు రాచుపత్నిని, గనియెన్, మృదుభాషిణియగు ♦ కాంతామణి నా

దనుజుంగన సరసును నా, జనకజ గని కౌఁగిలించి ♦ సంతన మొదవన్. ౧౪౭

చ. అలరెడువేర్కిఁ దానె తగుఁనానఁ మామె కొసంగి సాధుభా

షల నిటువల్కె, నిచ్చటను ♦ జానరొ! నీ వుపవిష్ట వాచు నా

1 తర్జాపయతి వాజస్రం భర్తాపయతి వాసకృత్-అనిమా 2 స్పృశంతీ బాష్పవిక్లంబమ్-

అనిమా ౩ భ్రష్టపద్మా మివ శ్రీయమ్-అనిమా భ్రష్టపద్మామ్ = పద్మానసహీనా మిత్యర్థః. అని

వాక్యభ్య కమలాననము లేని లక్ష్మీయని యర్థము.

ఖలమతి యశాచుఁ గ్రూరుఁడగు ♦ కర్బురనాథుఁడు తా మనంబునం
దలఁచినకార్యనిశ్చయము ♦ తత్త్వముగా నెఱిగింపు నాకింక. ౧౮

చ అని తనకేమిచెప్పనొకొ ♦ యాతరుణీ పుణి యంచు భీతిచే
తను దనువెంతయౌ వణకక ♦ దస్సని ప్రశ్నముచేయు జానకిం
గని సచివాన్వితుండయిన ♦ కర్బురనాథునుడంత మెల్లఁ జె
ప్పను మది నెంచి యిట్లనియెఁ ♦ భామిని! యచ్చటివార్త లే మనక ౧౯

తే. జననియైన కేకేసియు ♦ సచివవృద్ధుఁ
డగు నవిధుండు నిను రాముఁసంతకమున
కనుపఁ జక్కఁగఁ దెల్పి రిట్లనుచు, నోయి
దనుజనాయక! నీవు రాఁమునకు నీత ౨౦

1261

క. కొనిపోయి సత్కృతిం దగఁ, గొనుచుని యి, మ్మట్లు సేయఁ ♦ గోరవయేనిక
మనుజేంద్రుచిత్తవిక్రమమునకు జనస్థానకృత్యము నిగర్భనమా ౨౧ 1262

చ జనపతిమాట యేటి కింక ♦ సాగర ముగ్ధతి దాఁటి జానకిం
గని దనుజావళిం దునిమి ♦ కార్యము లీగతి రాముభృత్యుఁడౌ
హనుమ యొకండు చేసెఁ గద? ♦ నారయ మానవుఁ డెవ్వఁడైన ని
ప్పునుల నొనర్చునే ధరణి ♦ బాగుగ నెచ్చుమటంచుఁ దెల్పి, రో
వనితరొ! రావణాసురుఁడు ♦ వారలపల్కుల నెన్నఁ డింతయుక ౨౨

క ధనకాముఁ డర్థమును బా,యను దలఁపనియట్లు నిన్ను ♦ న్యాయంబున నీ
యను బూనఁడయ్యె మంత్రులు, దనుజేంద్రు డిట్లు మదినిదలఁచిరికానక.

క అనిమొనఁ జావక నిన్నుక, మనుజేశున కప్పగింప ♦ మైకొనఁ, డిటు బు
ద్ధిని నిశ్చయించుకొను టా,తనిమృతికే హేతు వగును ♦ దధ్యము సువిక్తా. ౨౩

క. సురవైరులతోఁ దా సం,గరమున మృతినొందినంతఁ ♦ గాని భయమునక
దరుణి నిను వీడఁ జాలఁడు, వరసితసాయకము లెల్ల ♦ వైచి రణమునక

క ఇందీవరసయనా! విను, సందియముక బూనవలదు ♦ శత్రువు రాముం
డొందినక్రుధఁ బరిమార్చియె, సుందరగతి నిన్నుఁ గూడి ♦ శోభిలుపురికిక

క. చనఁగలఁ డనియెను, నిటులా, జనకజతోఁ బల్కుచుండుఁసమయంబుననే
వివఁబడియె శంఖభేరి,నినదయుతంబగుచుఁ గీశఁనికరారవము ల్. ౨౪ 1263

క ధరణి వడఁకించునట్టులు, కరమరుదుగి వీనులఁ బడఁకా లంకిం గా
భారమున్న రాజభృత్యులు, హరిసైన్యారావముల సహార్యములఁ గడుక.

క విని మనవతిదగు దోషం,బున మనకుక మేలులేదు ♦ పో యని దైన్యం
బున నప్టాజనులయ భీ,తిని గాంచిరి తప్ప దింక మృతి యనుచు మిగులక.

ముప్పది నాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

3౫ - వ సర్గము.

అంతా మాల్వనంతుఁడు సీత నిష్ఠని రావణునకు నీతిఁ దెల్పుట ఖండా

క అరిసగరవిజయుఁడగు భూవరుఁ డారాఘవుఁడు దీర్ఘఁ బాహుం డట భీ
కరభేరిశంఖారవ, పరికరములతోడ లంకఁపై కరుదెంచెన్ ౧ 1271

క దనుజేశ్వరుఁ డంతట నాధ్వని విని ఊణమాత్ర మెంచి ధతనలో నచివా
లిని జూడఁ జూడ్చి బరపెను, ఘనబలమున జగము నేఁచఁగలరావణుఁడున్.

తే. క్రూరుఁ డౌట మంత్రులనెల్లఁ ధూర్జి యౌల
గంబు ప్రతినాద మీయఁగ ధర్వమూని
కరము దుర్బుద్ధినే పూని ధర్వభాష
ణముల వారల కీట్లను, నాకు మీరు ౩౪ 1273

చ వననిధి దాఁటి రాముఁ డిట ధచ్చుట తద్బలవిక్రమంబులై
ఘనము లటంచుఁ బల్కితిరి, ధర్మము లూరిగ వింటి సంగరం
బునఁ జెడనట్టివిక్రమము ధౌంఘుచు నుండఁగ నున్నమీర లా
తనిదగు విక్రమంబు విని ధైర్యము మాని పరస్పరంబు దృ
ష్టిని నిగుడింపఁ జేయుచును ధైర్యం నేరక మీర లుంటయున్. ౫౪ 1274

తే నే నెఱుంగుదు ననియె, నాధానవేంద్రు
తల్లికిం బినతండ్రియు ధరణిఁ బ్రాజ్ఞ
వ్యుఁడును నయి తగు మాల్వఁవంతుఁ డతని
పలుకులన్ విని యిట్లని ధలికె నీటి ౬౪ 1275

సీ ఆనీక్షికిని, న్రయి, నల్లె వారాదండనీతుల శిష్యుంఁడై తనర్చి
నీత్యనుసారియై నిత్యము భూపతి యెవ్వఁ డుండనో యాతఁడే ధరణిని
బాలకాలము తాను బాలించు, నాతఁడే వైరుల నొడించు, నవ్వబల మెట్లొ
క్షీణించినన్ సంధి ధేసికొనును, వైరివితతితో నవ్వబలము వృద్ధియెన

తే. నరులతోడను ద్వేషించునట్లు కాల
గతులకొలఁది నవ్వపక్షంబు గ్రాలునట్లు
చేసికొనుచుండు, గావున స్థిరతరమగు
భాగ్యమును బొందు దానవపరమహేంద్ర! ౮౪ 1276

క తనకంటె నధికబలముం, గనుపట్టినవైరితోడఁ గావించుకొనం
గనువలయు సంధి నముఁడై, నను బగతుండు సంధియే యొనర్చుకొనఁగగున్

క బలమున పథికుఁడు తానుగఁ, జెలఁగిన శత్రువు నుపేక్షఁసేయ కతనితోఁ
గలహంబు సేయఁదగు నిప్పులు కిప్పుడననేల? యన్నఁ ధలికెద వినుమా!

చ దనుజవరేణ్య! శాస్త్రముల ధత్య మిటుల్ తగుఁ గావునన్ బలం
బున నభివృద్ధినిొంది నృపపుంగవుతోడను నీవు సంధియే

- యొసరుచుకొంట నామదికి యుక్తముగాఁ గనుపట్టు; దాన మీ
య్యని గతి సంధిగాదు గద యారయఁగా బలవద్విరోధితోఁ. ౧౦ 1279
- ఆ. ఎవతెకొఱకు నమృహీశునకుఁ నీకుఁ, బగయెనంగె నట్టి ధడఁతి నీతి
నతని కిమ్ము, రాముఁ డధికుఁ డెట్లగునని, యన్న దేవతలు మహర్షు లెలమి.
క అనిశము గంధర్వులు రామునకుఁ విజయంబు యుద్ధమునఁ గల్గఁగ నె
మృనములఁ గోరుచు నున్నా, రనూనబలశాలి యాతఁ డగు నటుగానఁ. ౧౧
- ఉ ఆతనితో విరోధమును ధానురరాజ! పరిగ్రహింప క
త్యాతతవైరిశక్తి మనముందుఁ దలంచుచు సంధిచేసికొ
మ్మాతటి నైన, దేవతతు లీగతి రాముజయంబు గోరఁగా
హేతు వదేము యన్న సకలేశుఁడు బ్రహ్మ సురాసురాళికిఁ ౧౨ 1282
- సీ. అవలంబములుగ ధర్మార్థముల రెంటి సృజించినాఁడు సత్తై యవియును
నవలంబభూతంబు లయ్యెను; సత్సృష్టావులగు నిర్జరులకు యెలయు ధర్మ
మాత్రయభూతంబె యయ్యె నటంచును వినఁబడుగద, నీచవిషయనిరతు
లనురులు రాక్షసు లనుదినమాత్రయించునది యధర్మహాఁ గనుక దేవ
ఆ. తలది ధర్మపక్షముల రామునిది యది
యగును గానఁ బ్రబలఁడౌను జమ్ము
ధర్మ మెట్టితటి సధర్మము నడఁగింను
నపుడు కృతయుగంబె యులరు జగతి ౧౩ 1283
- క తరుణమున నెం ధర్మం, బురుషయి ధర్మమును ద్రొక్కుకొని కలియుగ మా
తరుణమునఁ బ్రవర్తిల్లును, బరికింపఁగ దాన నేమి ధలమని యన్నఁ. ౧౪౫
- చ. దనుజమహేంద్ర! దిగ్విజయతత్పురచిత్తముతోడ లోకముల్
గనుచుఁ జరించునపు పరకాంతలఁ గైకొనురీతి ధర్మ మొ
య్యన నడఁగించి యెంతయును నాదృతిఁ గొంటి వధర్మ మట్లుగా
వున మనకంటె శత్రువులు భూరిబలాఘ్యులె ధర్మ ముండుటఁ ౧౫౫
- తే. ధర్మనాశన మేను సధర్మ మూని
చేసినాఁడను గాన సశించియున్న
ధర్మ మూనిననురుల కుదాత్తబలము
గల్గు పెట్టులొ యందుచా కిచ్చరేంద్ర! ౧౫౬ 1286
- క. వెనుకక ముందును జూడక, యనుదినము సధర్మమూని యద్దానిని వృ
ద్ధిని బొందఁజేసితి నదియు, మనలం దిగ్మృంగెడుక సమస్తవిధములక
క. అనుకూలమై సురౌఘం, బునకుం దత్పక్షవృద్ధిఁ బొనరించుచుఁ జ
క్కనిదిగ నున్నది దానక, మనకే హానియగుఁ గా దమరులకు వినుమా!.

క. నేనొనరించు నధర్మం, బానిర్జరులకు నడెట్టు ♦ లభివృద్ధిని బెం
పూని యొనరించు నన్నా, దానవవర! విషయలోలతీతా సేవ్యమెయిన్.

క. సురకన్యల మునివత్తులఁ, బరమాదృతిఁ బట్టుకొనుచుఁ ♦ బలుభంగుల నె
క్కరణిని దోచిన నట్టులె, చరియించితి వందువలన ♦ జ్వలనప్రతిముల్. ౧౭

క మునులు మనస్తాపంబును, గని రెంతయు వారిమహిమ ♦ కడుఁబ్రబలంబౌ
విను పూతాత్ములు ధర్మం, బును వృద్ధిని జేయ మిగులఁ ♦ బూనినమానుల్

క జ్వలనునివలెఁ దన్నహిమం, బులు దుర్ధర్మంబులగుటఁ ♦ బూన్కి దపంబుల్
పాలువుగఁ జేయుచు శ్రేష్ఠం, బులుగఁ దగు నప్తతంత్రపుల నియమమునన్.

చ ఒనరిచి యగులందుఁ దమి ♦ హోమము సేయుచు వేదపారముల్
మనములనున్న కోర్కెకి నహమానముగాఁ బరియించుచుందు రీ
దనుజుల లెక్కసేయకయె ♦ దన్నహిమంబులు పోవునట్లు చ
క్కనిగతి వేదనాదములు ♦ క్రందుగఁ జేయుచు నుందు రెప్పుడున్. ౨౦

చ మును లిటుచేయ రాక్షససమూహము లెల్లను గ్రీష్మమందునన్
ఘనములు పోలె దిక్కులకుఁ ♦ గ్రందుగ నెప్పుడు పాటిపోయెడున్
మును లన నగ్నికల్పులు సముద్రగభీరులు వారు వేల్పునా
యనలునినుండి లేచిన మహాత్మరదూమము నాల్గుదిక్కులన్ ౨౧ 1294

క చెలరేగి రాక్షసుల యుజ్జ్వలతేజము మ్రింగెడున్, విశాలము లయి ని
స్తులపుణ్యగానులగు ను, స్థలముల దృఢనియమముల నెఁసంగెడు మానుల్.

క. ఒనరించు తీవ్రతపమున, దనుజులు దపియించువారు ♦ దానవవర! ని
న్నను సురదాననయయౌ, దినిఖిలగురుమూర్తు లని వధింపకయుండన్. ౨౩

క వరమును గొంటవి విధిచే, గురుబలవిక్రమము లొప్పఁ ♦ గొంతువడని భీ
కరశౌర్య మలరు నరవా, నరభల్లూకములు పటునినాదములు తగన్. ౨౩ 1295

తే. కొండముచ్చులు సేనలఁ ♦ గూడి యిచటి

కరుగుదెంచి చెలంగెడు ♦ నకట! వీరి

వలనఁ జావకయుండంగ ♦ వరములేదు,

వైరు లిచటికి నచ్చినభంగిఁ గాక ౨౪

1295

క దివ్యాంతరిక్షభౌమము, లై వ్యాధులఁ గల్గఁ జేయు ♦ నవియై మఱిఘో
రవ్యాప్తములై పెక్కులు, క్రవ్యానవినాశనూచకంబులు నగుచున్. ౨౪ 1296

తే వివిధరీతుల నుత్పాతవితతు లై

కానఁబడియెడు వానిని ♦ గాంచి దనుజ

* ఉత్పాతాన్ వివిధాన్ దృష్ట్యా హోరాన్ ౨ హువిధాన్ స్తథా-అనిమా వివిధాన్
దివ్యంతరిక్షభౌమభేదభిన్నాన్-అనివ్యాఖ్య

తతికి నాశనమగు నని ♦ తలఁచువాడ,

వినుము మఱియు విరూపముల్ ♦ విస్తృతములు. ౨౫

1800

క. ఉరుభయదములును నగుజలధరములు పరుషన్వసములు ♦ తగ విసఁబడఁగాఁ
బురి నంతట వేడిగ నెత్తురులం గురిసెడిని బూన్కితో నేమియొకో? ౨౬

క. తురగాదివాహనంబులు, నిరతం బేడ్చుచును గనుల ♦ నీరువిడిచెడున్
బరమధ్వజములు రజమునఁ, బరఁగుచుఁ దమవన్నెఁ బాసి ♦ భాసల వేమో,

సీ. దారుణంబులు శుభేతరనాదములునగు సక్కలు గ్రద్దలు ♦ నగరమందు
సనిశముఁ జొచ్చుచు ♦ నతిభయంకరముగ నఱచుచుఁగుమిఁగూడెననురరాజ!
పూతనాప్రముఖముల్ భూతముల్ శ్వేతదంష్ట్రులు పర్వజేయుచు ♦ సతతముప్రతి
కూలవాక్కులు పలుకుచు నిండ్లఁ గలవస్తువులదొంగిలించుచు ♦ నెలమిమిగులఁ

తే. బ్రహ్మసంబులు సేయుచు ♦ స్వప్నములను
గానఁబడియెడు నెదుటను, ♦ మానితగృహ

ముల నొనర్చెడు బలికర్తృములకుఁ జేయు

హవినులను బట్టి తినెడు శాస్త్రనాథులకట. ౨౯౫

1803

క. 1 గోవులయందు ఖరంబులు, హవిరి పుట్టెడిని; నకులవారముతోడన్
వేవేగ నూపికంబు ల, దేవేళం దిరుగుచుందు ♦ నేమి గతంబో! 30

క. పిల్లులు పులులం జేరెడు, నెల్లడ 2 శాస్త్రములఁ గూడియే గ్రామ్యములై
యుల్లసితెడు నూకరములు, తల్లడ మందెడిని వీనితత్వము తలఁపన్ 30౫

క. దనుజులతో నుత్పాతం, బునఁ గలిగిన నరులతోడఁ ♦ బొందుగఁ గూడన్
జనుదెంతురు కిన్నరులో, దనుజాధిప! హేతు వేమొ ♦ తలఁపుము మదిలోన్.

క. సితరక్తపాదముల ను, నృతి మించెడు పావురములతతి దైవప్రే
రితమయిదనుజాంతకమా, గతిఁదెలుపుచుదిరుగుచుండుఁ గాగృహములలోన్.

క. సరసోక్తులు పల్కుగ మం,దిరములఁ బెంపంగఁ బడినదృప్తములు మనో
హరములునగు శారికలును, సరసాలాపములు మాని ♦ సంతత మధిపా!.

ఆ 3 పీచి కూచి యనెడు ♦ విషమవాక్కులు పల్కు

చుండుఁ బక్షిమృగము ♦ లొక్కరీతిఁ

బోరి యోడిపోయి ♦ యూరసమునఁ గల

హమును మరలఁ గోరి ♦ సముదయముగ. 33

1809

క. పరు గెత్తుచున్న వెంతయు, నరులపయిన్; నూర్చుఁ గనుచు ♦ నధికంబుగ భీ

1 ఖా గోభు ప్రమాదంతే-అనిమా 2 నూకరా శ్శునకై స్పహ-అనిమా మక్కలతోఁ
గూడి పండులు తిరుగుచున్న వినుటచే నూరఁబండులే యనియర్థము చెప్పవలయుఁ గాన “గ్రామ్య
ములై” అని ప్రయోగింపఁబడినదని యెఱుంగవలయు 3 పీచి కూచీతి వాక్యంత్య శ్శారికా వే
సుసితాః-అనిమా పీచికూచీతి ప్రారం వాక్యం తీర్తిర్ధః-అనివాఖ్య

కరముగ నేడ్చుచునున్నవి, ¹పరుషుండై ముందుడునయి ధ్రువగతాంగుండై .
 సీ. కృష్ణపింగళుడునై ధ్రువరలు మృత్యువురాక్షసులగేహములఁ గాలములనునప్ప
 కుండఁ జూచెడుగతిఁ నొగిఁ గనంబడుచున్నవాఁడు, దానవనాథ! పరుసనివియె
 గాక యీలాటివి ధ్రువరలు మృత్యువు పలుభంగులం గానఁబడెడు సుమ్మ
 విష్ణువే మానవ! వేషంబు దాల్చెను రామనామంబున ధ్రువహీత
 ఆ లమున ననితలంతు ధ్రువమితవిక్రమమున, వనధిఁ గట్టెఁ జిత్రభంగిఁ గాన
 మచుజమాత్రుఁ డనుచు ధ్రువ మెన్నరాదు రామనిని గాన నీవఁతనినిగాంచి
 క. ఒనరించుకొనుము సంధిని, గనుకఁ బ్రధానంబుగాఁగఁ ధ్రువంబుకార్యం
 బును గాంచి యింకఁ జేయం, గను దగు కార్యముల నెంచి ధ్రువవ్యంబుక.
 క. మనమునఁ దలంచుకొమ్మా, యొనరుపుమా! యల్లె, యనుచు ధ్రువత్తములందుకొ
 ఘనుఁడయి పేరుషమునఁదగు, ననుషముఁ డమ్మాల్యవంతుఁ డప్పలుకులకుక.
 క. దనుజేంద్రునిచిత్తము మృదు, తను బొందకయుంట యింగితంబులఁ దానే
 కనుఁగొని యందఁ తెఱుంగఁగ, వినిపించియె యూరకుండఁబిధిగతియనుచుక.

ముప్పదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౬ - వ సర్గము.

అథ రావణాసురుండు పురరక్షణము నేర్పఱచుట అథా-

క. దనుజేశ్వరుండు దుర్గతి, యను మృత్యువశంగితుండు ధ్రువతుండును నౌ
 టను మూల్యవంతుఁ డాడిన, యనునయవచనములకోర్వఁడయ్యెకానభలోక
 తే శ్రోధవశగతుండై యతిఁ హృత్తభంగి
 బొమలు ముడిచి ముఖంబున ధ్రువమలవాక్య
 ములను సైరింపఁ జాలక ధ్రువమెనసి వృత్త
 నయనుండై మూల్యవంతు విధనయయుతుఁ గని ౨ .316
 క. పరపక్ష మాశ్రయించియె, పరుషంబుగఁ దదనుకూలభంగిగ హిత మ
 ట్లరయక యహితము వల్కితి, చొరదయ్యది శ్రోత్రములనుశుభగతిమీఱక
 క మనుజుండు గావున జాతిం, గనినక దుర్బలుండు మఱియుఁగతబలుఁ డొకఁడై
 వనచరుల నాశ్రయించిన, మనుజేశునిరాము మది సమగ్ధుఁ డటంచుక 3
 క తలఁచెదవే, తండ్రియె యా, యలసుని వెడలంగఁ గొట్టి ధ్రువపులనుండుక
 బలములు రాజ్యములే విష్ణుల నాతని శ్రేష్ఠుఁ డనఁగఁ ధ్రువలనె చెపుమా,
 డ 2 కారణ మేమొ యీతిలఁపు ధ్రువగ నే నన రాక్షసేంద్రుండక
 భూరిభయంకరుండ సురపుంగవనంతతి కప్రమేయగం

1 కరాళో వికటో ముండః పరుషః కృష్ణపింగళో-అనిమా ప్రగతాంగుండు=వికలాంగుఁ
 డని యర్థము 2 హీనం మాం మన్యనే కేవ హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః-అనిమా

- భీరవరాక్రముండఁ గద ♦ వీరుని నీననుహింనుఁగాఁగ నే
కారణ మెంచి చెప్పితివో ♦ గాని యెఱుంగను దాని హేతువున్. ౫ 1320
- నీ త్వత్సజాతులలోనఁ ♦ పలఁపవీరుండొక్కఁడన్నాడెయను ద్వేష ♦ మూనియొక్కొ
పరులయం దలరారు ♦ పక్షపాతముననో, శత్రువు లట్టై ప్రో ♦ త్సాహపఱుప
దానికీ జక్కియో ♦ తగనిరీతిని బరుఱోక్తులాడితి వని ♦ యొక్కశంక
గలుగుచున్నది నాకు; ♦ నిలఁ బరప్రోత్సాహమే లేకయుండిన ♦ విట్లు శాస్త్రు
తత్త్వ మెఱింగి వి ♦ ద్వాంసుఁడు ప్రాజ్ఞుండు నయి తగువాఁ డెవ్వఁడై నసాధు
తే. మతిఁ బ్రభావనమనివీతు ♦ మానస్తమనిఁ
బరుషములు పల్కు? నీవన్న ♦ పలుకు నత్య
మే యగుంగాక సరసిజహీన లక్ష్మీ
వలెఁ జెలంగెడు సీత న ♦ వప్సమునుండి 2౪ 1321
- క. కొనివచ్చి మరల నారా,మునకున్ భయమంది యీయఁ ♦ బూనుదునే? చి
క్కనివస్తువు లభియించినఁ, గొనక యొసంగుదురె మరలఁ ♦ గుమతులెయైనన్.
చ వనచరకొటిసంవృతుని ♦ వానరనాయక లక్ష్మణానివీతున్
గనఁగల వింక లంకఁ గొనఁ ♦ గాఁ జనుడెంచినవాని రామునిన్
దనుజవరేణ్య! మన్నిహతుఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతిని గొన్నినాళ్లలో
ననిమొన నెవ్వనిం దొడరి ♦ యాత్రిదశావలి గూడ నిల్వదో? ౯౪ 1323
- తే అట్టిహూరుఁడు ద్వంద్వయు ♦ ధ్ధాభిరతుఁడు
రావణుఁడు రామభూపతి ♦ రణమునందు
నేల భయమందు?, నని యంత ♦ హితపరుఁ గని
యేల పరుషములాడితి ♦ నిట్లు లనుచు ౧౦ 1324
- క. అనుతాపంబున మఱియిట్లనియెన్ శ్రీరాఘవుఁడు భయంబును బొందం
గను జేసిన రెండుగఁ దుని,మిచనే నెవ్వరికి లొంగి ♦ మెలఁగఁ దలఁపఁ జూ
క. వినుమిద్ది నాన్వభావం,బునఁ బుట్టినదోష మిద్ది ♦ పో విడవంజా
లనియది దురతి క్రమ మని, యనఘా! తెలియంగవలయు ♦ నాత్మ దృఢముగన్.
చ వననిధిసేతుబంధన మ ♦ వార్యపరాక్రమ మొప్పు రాముఁడే
యొనరిచినాఁడటంచు భయ ♦ మొప్పెఁ గదా! మదిసేతు నల్పమీ
వననిధి దీనిఁ గల్లుటయుఁ ♦ బొరుషచిహ్నము గా ద డెట్టులో
యొనరిచె దీన భీతిఁ గను ♦ టొప్పుదు సుంతయు నిశ్చయంబుగన్ ౧౨ 1327
- చ. వనచరసేనతోడ రఘు ♦ వరు్యుఁడు సంద్రముదాఁటి వచ్చి వ
చ్చినయటు ప్రాణయుక్తుడయి ♦ చేరునె స్వస్థల మింకమీఁద సం
చును శవధంబు చేసెదను ♦ సూనృతవార్య మిదాను రాముఁ డే
పునఁ జనువాఁడె యంచుఁ బలు ♦ పోకలఁ బల్కెడు గర్వితాత్మనిన్. ౧౩ 1328

1క దనుజేంద్రుని గుపితునిగా, మనమునఁ దగ నెఱిగి తనదు ♦ మంచినడులు వేచినయెను నిష్ఫలములుగా, నని లజ్జను బొంది యేమి ♦ యనఁ దోఁపమిచేక.

తే మాల్యవంతుఁడు సంశయఃసహనమున
నుండి జయ మబ్బునంచు యథోచితముగ
నాశిషము లిడి నెలవంది ♦ యాత్మ వసతి

కరిగె, రావణుఁ డంత జఘంబుఁ గోరి. ౧౫

1380

క తనమంత్రులతోఁ గృత్యంబును జక్కఁదలంచి చేయఁ ♦ బూనినపని యీ
దనుజు లిటు చేయనొక గద, యని నిశ్చయమొప్పు జేసి ♦ యప్పురమునకుఁ

క అనుపమమగు సంరక్షణమును జేసి యతండు ద్వారమునఁ దూర్పునఁ జ
క్కనిరీతి నాప్రహస్తాని, గనుచుండఁగ నాజ్ఞ చేసెఁ ♦ గడు నేర్పుమొయి ౧౬

నీ. దక్షిణంబున నున్న ద్వారంబునకొ మహావిక్రమాఘ్యులుగాఁగ ♦ వెలయుచున్న
యమృహోదరుని మహాపార్శ్వసిం గావ నాజ్ఞ చేసెను వగుఁజాళఁ గల్గు
ద్వారంబునం గావఁ ♦ దనయుని నింద్రజిత్తును రాక్షసాఘయుక్తుని ఘనబలు
నామహామాయుని ♦ సంతట నియమించె, నుత్తరద్వారమం ♦ దుత్తరమబలు

తే. లై న శుకపారణులఁ గావ ♦ నాజ్ఞ నేసి
తాను నట నుండ నెంచి యాతలఁపు మంత్రి

గణమునకుఁ దెల్పె మఱియు నగరమునందు

2 మధ్యమస్థానమును గావ ♦ మహితబలుని. ౧౭

1383

క. నిరుపమమగు పౌరుషమునఁ, బరఁగు విరూపాక్షు దనుజులయుక్తుని నా
కరణి నియమించెఁ గావఁగ, నరసి నిశాచరవఠేఱ్యుఁ ♦ డంతఁ బురి కొగి.

3క ఈవిధమున రక్షణమును, గావించి తనం గృతార్థుఁగాఁ గలపోసెక
వావిరి మృత్యుప్రేరితుఁడై వాఁ డంతటను బురిని ♦ ననువగురీతికొ ౨౧ 1385

తే కావ నియమించి మంత్రులఁ ♦ గాంచి పోవ

నాజ్ఞ చేయంగ వారు జయోశిషముల

నలరఁ జేయుచు గృహముల ♦ కరుగ నతఁడు

సిరులఁ బెంపొందు సౌధంబుఁ ♦ జేరె నెలమి ౨౨

1386

ముప్పది యాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

32 - వ సర్గము.

రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట

క. మనుజేంద్రులు రాఘవులట, వనచరనాయకుఁడు మఱియుఁ వాయుతనయుఁ
హనుమదుడు భల్లూకేంద్రుం, డనుపముండగు జాంబవంతుఁ ♦ డింగదశరభుల్.

1 ప్రిడితోహామల్యవాక వాక్యమ్-అనిమా 2 మధ్యమే స్థానయే ద్దుత్త-అనిమా 3 కృత
కృత్యమిహోత్తరార్థః ఘనతే కాలవోదితః-అనిమా.

చ ఘనమతి యావిభీషణుఁ, డభిమండుబలుండు సుషేణుఁ డల్లె యా
తనిపరివారముల్, మఱియు ♦ దారుణవిక్రముఁడై న మైందుఁ డ
ట్లునుషములౌ గజద్వివిదు ♦ లాకుముదుండు, గవాక్షుఁ డానలుం
డనితరసాధ్యశక్తియుతుఁ ♦ డౌ పసనుండును దక్కువానరుల్ ౨౫ 1338

చ. అరిపరిపాలితంబయిన ♦ యాపృథివీస్థలిఁ జేరి యందఱుఁ
వరునగఁ గూడి లంక యిదె ♦ వాయుజుఁ డప్పుడు చెప్పినట్టి దీ
కరణిని గాన నయ్యెడిని ♦ గర్జుర, నిర్జర, పన్న గాళికి
దరమె జయింప దీనిఁ గనఁ ♦ దద్దయు భీతియె గల్గఁ జేసెడున్. ౪ 1339

తే. మఱియు గంధర్వనాయకుల్ ♦ నెఱి జయింపఁ
గల్గఁ జాలరు రాక్షసకాంతుఁ డెపుడు
పురమునం దిందు నసముఁడై ♦ పొలిచియుండుఁ
గాన మనకింక జయసిద్ధి ♦ గల్గునట్లు. ౪౫ 1340

క. చక్కఁగ నాలోచింపుం, డిక్కడ గుమిఁగూడి యున్న ♦ యెల్లరు నని వా
రొక్కట నాడుకొనన్ విని, యక్కజముగ నవిభీషణాఖ్యుం డంతన్ ౫౫

¹ఉ. వారలఁ గాంచి స్పష్టముగ ♦ భావము వారికిఁ దోచునట్లుగాఁ
జారుతరంబుగాఁ దనరి ♦ సంస్కృతభాషను గ్రామ్యభాషయే
చేరని సత్పదంబులను ♦ జెల్వమరన్ వచియించె నిట్లు, లో
సారమనీషులార! వినఁ ♦ జాలుదురే మదుదీరితం బింకన్ ౬ 1౩42

క అనలుఁడు, శరభుఁడు, సంపా, తినామకుఁడు, ప్రఘనుఁడన ట్టితిం బేర్పాసిం
గను నామంత్రులు నల్వరు, చని లంకకు వచ్చినారు ♦ సరగున మరలన్ ౭

క పతగాకృతులం దాల్చి య, హితపై న్యముఁ జొచ్చి నగరమేలాగు సుర
క్షితమగునో దానికి నా, దితిజులు చేసిన మహావిధివ్రజ మెల్లన్. ౮ 1344

²చ. కనుఁగొని వచ్చినారు నృపకాంత! దురాత్ముఁడు రావణుండు ప
త్తనమును గావఁజేసిన విధానము లన్నియుఁ డెల్వినారు మీ

1 వాక్య మగ్రామ్యపదప త్పిన్నలార్థం విభీషణః - అనిమా అగ్రామ్యపదపత్ సంస్కృ
తిపదపత్ సర్వహం స్ఫుటప్రతిపత్తియే స్వదేశభాషాపదపరీత ముక్తవా నిత్యర్థః - అనివ్యాఖ్య
దీనిచే సంస్కృతభాష దేశభాషగనుండి ఆయాదేశములలోఁ బ్రాకృతాదిగ్రామ్యపదములు కలిసియుం
డెనని స్పష్టమగుచున్నది గ్రామ్యభాష నుపయోగించినచో వానరులును డెలియకపోవచ్చునేమో
యని విభీషణుఁడు కెనుసంస్కృతభాషనే యుపయోగించె ననుట నిర్వివాదాంతము సంస్కృత మే
కాంమునను దేశభాషగాదను గుర్వాదము దీనఁ దొలగవచ్చును సంస్కృతము దేశభాషగా నుం
డఁబట్టియే మనవారు సకలదేశములందుండు వారలను స్పష్టముగాఁ డెలియఁజేసి సంస్కృతభా
షనే గ్రంథములవ్రాసి రనిమాడఁ డేలక మానదని గ్రహింపవలయు 2 లోఁకానానర లందఱుం గాంచి
విభీషణుఁడు డెప్పినట్లు చెప్పఁబడినది ఇందు నృపకాంత-అనిరామునిసూక్ష్మధీనిట్లు

యనుమత్తియైనఁ దదివిధుల ♦ నన్నిటి నున్నటు లేను జెప్పుదున్
విఁదగు, నాప్రహస్తుఁ డతివిస్తృతపై న్యముతోడఁ బొంగుచున్ . ౯౪ 1845

సీ ప్రాద్వావరమున, వీర్యబలముల ననములై తనరారు నమ్మహా♦దరుఁడు మఱియు
నమ్మహాపార్శ్వండు ♦ యామ్యద్విద్వావరంబునందును, రావణ ♦ నాత్మజుడగు
నింద్రజత్తును దైత్యుఁ ♦ డేవునఁ బట్టనఖడ్గమున్దరశూలకాన్యుకాంచి
తకరులు శూరులౌ ♦ దైత్యప్రధానులు పెక్కుండు తనుఁగొల్వ ♦ నుక్కుమిగిలి
తే. వశ్చిమదావరమందును ♦ బరమనియత

బుద్ధియై యాయుధంబులఁ ♦ బూని దనుజ

నన్భటవ్రజములు తన్ను ♦ నరగఁ గొలువ

రావణుఁడు తానె లంకాపురమునఁ జెలఁగి ౧౨౪

1846

తే డి త్తరదావరమందును ♦ నున్నవారు
పరులబాధలు పురికి నెక్కరణి నై నఁ
గలుగకుండఁగఁ జేయంగఁ ♦ గర్భరగణ
తల్లజుండు విగూఢాక్షుఁ ♦ డుల్ల మలర ౧౩౪

1847

చ. ధనువులు శూలఖడ్గములు ♦ దాల్చిన రాక్షససేనతోడ, నిం
కను బలశాలురా దనుజకాంతలతోడను, గుల్మమందుఁ గా
వను నిలుచున్నవాఁడు, పురవర్యమునం దిటు సంవిధాన మొం
దిననురవై రిసేనలను ♦ దెల్లముగాఁ గని మంత్రు లిప్పుడె ౧౩౪

1848

క. చనుదెంచినాం లిచ్చటి, కనఘాత్తా! రామచంద్ర! ♦ హస్తినీకర మొ
య్యన నెక్కి వేయిమందియు, ఘనరథికులు నయతనంఖ్యిగాఁ దగువారల్
క ఇరువిదినహస్తములుగాఁ, బరఁగెడు నాశ్వికులు మఱియు ♦ భటముఖ్యులు భీ
కరమూర్తు లొక్కకోటియు, నిరతము రావణునిఁగొల్వ ♦ నేర్పిలులగుచున్ ౧౩౫

క బలమునఁ బరాక్రమంబున, నిలఁ బేరుం గాంచి క్రూరులే యయి యుద్ధం
బుల నేర్పుగలుగు రాక్షసు, లలరుచు రావణుని గొల్తు ♦ రనుచరు లగుచున్

క. అనిసేయఁగఁ బదిలక్షలు, దనుజులు పూర్వోక్తవీరతతులం దొక్కొ
క్కనికీ, సాయమ్ముగ వే, చనుదెంతురు మనములందు ♦ నన్య మలరన్ ౧౩౬

క. అనుచు మహాబాహుండగు, ఘనబుద్ధి విభీషణుండ ♦ గాదిలిమంత్రుల్
తనకుం జెప్పినవార్తల, పినిపించుచు మంత్రుల ఁట ♦ విభునకుఁ జూపెన్. ౧౩౭

క వారును బురివార్తల నా, శ్రీ రామున కెల్లఁ దెలియఁ ♦ జేసిరి, పిదపఁ

న్నది. విరుద్ధముకాదా యని ప్రశ్నింపరాదు తథా తేషు స్త్రవాణేషు రావణావిజౌఽబ్రనిత్-
అనియం లంకాయాం సచివై స్సర్వాం రామాణు ప్రత్యవేదయత్-అనియం జెప్పఁబడినది. కా
బట్టి శ్రీరామమూర్తి వినుదండ వారలంగూర్చి కొంతచెప్పి రామునిం గూర్చియుం బఠైనది యథ
ము చేసికొనవలయును.

- సారసపత్రాక్షుండగు, భూరమణునకుఁ హితంబు ♦ బుద్ధిఁ దలఁచుచున్. ౨౦
- క సిరివెలయు రావణానుజుఁ, డురుముదమున రాముఁ గాంచి♦యోరఘురామా!
సురవైరి రావణుఁడు సం,గరమున యత్నే శు నొంపఁగాఁ దగుకోర్కిన్.
- క మును వెడలిన సమయంబున, ననుపమవీర్యమున శక్తి ♦ ననిఁ గుండక యొ
ప్పిన విక్రమమున దైర్యం, బున బలమున నాదుజ్యేష్ఠుఁ ♦ బోలిన నుభటుల్.
- క ¹చని రణువది లక్షలపం,ది నియతి యొప్పారుచుండ ♦ దితిజేంద్రుని వెం
టను, నిట్లు వై రిబలములఁ, గొనియాడితి నంచు మీరు ♦ క్రుధనొందకుడీ!
- క. పరులను నిరసించుటకై, యురురోషముఁ బుట్టఁజేయు ♦ చున్నాఁడను గా
ని రిపుల వర్ణించుచు మీ, కురుభయమును గల్గఁ జేయ ♦ నోరఘురామా!
- క ధల మేమి రోషమును ని,మ్ములఁ బుట్టింపంగ ననెదొ ♦ మునుకొని యాది
త్యుల నీవు నిగ్రహింపం, గలవాఁడవు వీర్యమున ని♦కామము రామా!
- క. చతురంగబలంబులతో, వృతుఁడవు రావణునియట్లు ♦ వీరులుగా ను
న్నతబలములఁ దగు కవులను, జతురంగములుగ విభాగ♦సరణి మెఱయఁగన్.
- ఆ ²వీర్పఱించి దాన♦జేంద్రుని మధియింపు
మనుచు, రావణుని స♦హజుఁడు పలుకఁ
బరులవిక్రమంబు ♦ భంగింప రాఘవుం
డతనితోడ నిట్లు ♦ అనియె నపుడు ౨౫౪
- 1861
- చ నిరతిశయప్రతాపుఁడగు ♦ నీలుఁడు వానరపుంగవుండు ³
శరమణసంవృతుండగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ దూరుపుద్వారమందు భీ
కరగతి నిల్చి దైత్యబల♦కాంతుఁడుగాఁ దగు నాప్రహస్తుతో
దుర మొనరించు, వాలికి సు♦తుండగు సంగదుఁ డాత్మ సేనతోన్. ౨౬౪
- తే. దక్షిణద్వారమున నిల్చి ♦ దర్ప మలర
నమ్మహాపార్శ్వబలయుతు ♦ నమ్మహోద
రుని రణంబున నోర్పుఁ గా ♦ కనిలతనయుఁ
³డప్రమేయబలోన్నతుఁ ♦ డగుటవలన ౨౭౪
- 1863
- క దనుజేంద్రు, నింద్రజిత్తును, నని నోర్వంగలఁడు గాన ♦ నగచరవరులన్
గొని పడమటిద్వారంబున, ననిహతపౌరుషముఁ జూప ♦ నరుగన్ వలయున్
- చ దనుజుల దానవాళుల ను♦దారమనీషుల బ్రహ్మహానులన్
గని యపకార మెప్పుడును ♦ గాదినకే యొనరించి దానఁ బ్రీ
తిని గని తుద్రబుద్ధియు ♦ దివ్యవరంబుల బ్రహ్మనుండి కై
కొని పెనుగర్వమూని ప్రజ♦కున్ బెనుతాపముఁ గల్గఁ జేయుచున్

1 అత్ర మన్యుర్ను కర్తవ్యో రోషయే త్వో నభీషయే-అనిమా 2 నిర్ద్రుప్యసి రావణమ్-
అనిమా 3 ప్రవిశ తస్యప్రమేహాత్-అనిమా,

దనమదిఁ దోచినట్లు సతతంబు జగంబుల సంచరించు నా
 దనుజవరేణ్య రావణుని † దర్పము పొంగ వధింప నెంచితిక
 గనుక నన్నెన్యఁడౌ దనుజకాంతుఁడు కావలిఁగాంచు నుత్తరం
 బునఁ దగు ద్వారమున్ జొరఁగఁ † బూనెద లత్కణతోడ నేనికక. 30
 క. అని చేసెన నాతనితో,, వనచరనాయకుఁడు జాంబవంతుఁడు దనుజే
 శునితమ్ముఁ డావిభీషణుఁ, డను మువ్వరు వీరు శౌర్య † మలరుచు నుండక.

తే. † పశ్చిమోత్తరమధ్యమభాగమందు
 నిలిచియుందురు గాక, కోఁతు లిపు డుండు

నట్లు మానుషరూపంబు † నాశ్రయించి

యుండరా దిఁకమిఁదట † యుద్ధమందు. 33

1267

క మనవాసరసేనల నిం, కను నాచేసెడు సుచిహ్నుకంబులు గ్రహియిం
 పనుదగునే నవి యనఁగా, వనచరు లివ్వార లనుచు † బవరములందుక. 33_y

క. మనకుం దెలియుటకై వా, రసయము వానరులుగానె † యలరారుటయే

ఘనచిహ్నము, లిదిగో వినుఁ, డనూనతేజుండు నానహజుఁడును నేనున్

ఆ ఈవిభీషణుండు † నీతనిమంత్రులు, నలుపు రిట్లు దురమునం దలంప

సప్తసంఖ్య నలరు † జనులము మేమె న, రాకృతులను బరుల † నని వధింప.

క. తలఁపఁడు వారము నుడి యని, పలికెక, మతిమంతుఁడైనభాస్కరకులుఁ డి

మ్ములఁ గార్యసిద్ధికై యిటు, పలికె విభీషణునితోడ † బరవస మలరక 32

ఆ. ఇట్లు పలికి రాముఁ † డెంతయు నింపుగాఁ, దగు సువేలధరణిధరతటంబుఁ

గాంచి దాని నెక్కఁ † గాఁ దలపోసె నె, మ్మదిని వేఱుతలఁపు † మానియుండె

చ ఘనమతియుం బరాక్రమము † గల్గినవారలలోనఁ బెద్దయై

తనరు రఘూత్తముండు ప్రమదంబునఁ బెద్దదిగాఁ జెలంగు నా

వనచరసేన యాక్షితిని † బద్వీచు వెంబడిరాఁగ వైరులన్

దునుము తలంపునక జనియెఁ † దోడనె లంకకుఁ జెంతనున్నయా

ఘనగిరిపైకే బత్తనముఁ † గాంచెడువేడుక తత్తతింపఁగక 3౮

1273

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౮ - వ సర్గము.

— ఇతి రాముండు లంక దరించుటకై సువేల్వాద్రి నెక్కుట ఇతి —

చ. మనమున నానువేలమహిమంబును గాంచుచు దానినెక్కువే

డ్డను సహజుండు తోనడవఁ † గా ననురక్తుల ధర్మవేత్తలన్

* న చైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభి రాహవే-ఆనిమా అనఁగా నింతకుముందు వాన
 రులు మనుష్యరూపములఁ దాల్చియుండిరనియు నిఁకమిఁదట నిట్లుండరాదని శ్రీరాముఁ డాజ్ఞ
 సేయ యథారూపముగ నుండిరనియుఁ జేటపడును.

- వనచరరాక్షసాధిపుల ♦ భాస్కరనూను విభీషణాఖ్యులక
ఘనతరమంత్రవేత్తలను ♦ కార్యగతిజ్ఞులఁ గాంచి ప్రీతితో. ౧౫ 1874
- తే. మధురముల నుత్తమములునా ♦ మాట లొప్పు
బల్కె నిట్లని, మనమెల్లఁ ♦ బలువిధంబు
త్రై న ధాతుగణంబుల ♦ నలరు నీను
హీద్రవర్యముపై నెక్కి ♦ యునిశ నొగి ౨౫ 1875
- క. మన మలరఁ గడవుదము, దుర్జనమునఁ దనచావుకొఱకు ♦ మామకసాధ్వీక
జనకజ హరించి ధర్మంబును దెలియక న్వకులవృత్తముల నెంచకయే ౩౫
- క. కులగౌరవంబు సుంతయుఁ, దెలియక యుండెడు మదాంధఃదితిజేంద్రపురిం
గలయం జూశము, రావణుఁ, కలరాక్షసనీచబుద్ధి ♦ నవలంబించె ౪ 1877
- చ. కనుకనె గర్హితంబయిన ♦ కార్యమొనర్చెను, రాక్షసాధముక
వినుతి యొనర్చినక మదిని ♦ వేగము రోషము ప్రజ్వరిల్లెడుక
దనుజుని జంపఁ బూనుకొనఁ ♦ దత్కృతమంత్రుచేత నెల్లరక
దనుజులఁ జంపఁగావలయుఁ ♦ గప్పదు నీచుని నేమనందగు. ౬ 1878
- తే. ఒక్కఁ దపరాధ మొనరింప ♦ నొరునిజంప
నేలయన్నను వినుఁ డింక ♦ మృత్యుపాశ
వశగతుండయి యొక్కఁడు ♦ బహుళపాప
కార్యములఁ జేయు నానీచు ♦ కారణమున ౬౫ 1879
- క. కుల మెల్లను నశియింపం, గలదని, రావణునిపైని ♦ గల కోపమునం
బలుకుచు నీగతిఁ జిత్తంబుఁదగు సానువుల నొప్పు ♦ భూమిధరంబు. ౭౫
- క ఆర్యేయ వసియింపం, గారయమున నెక్కఁ, దోడఁ ♦ గార్హకశరముల్
పౌరుషము నెఱపఁ దాలించి, శ్రీరాముని వెంటఁ జిత్తశిఖరిని వేడ్క. ౮౫
- తే. లక్ష్మణుండును నియతుడై ♦ లలితగతుల
నెక్కె; సుగ్రీవుఁడును మంత్రు ♦ లెల్ల రాఁగ
నతని వెంబడి నెక్కె నాఁయసురవర్షుఁ
డా విభీషణుండును నెక్కె ♦ నతనితోడ. ౯౫ 1882
- సీ. అనిలతనూధవుం ♦ డంగవ, నీల, మైం
ద, ద్వివిదాహ్వయుల్ ♦ తగ గజాఁడును,
గవము, గవాక్షులు, ♦ గంధమాదనుఁడును,
శరభుండు, పంచనుండు, ♦ హర, కుముదులు,
యాధవుండగు రంభుఁ ♦ డురుబలుండగు జాంబ
వంతుండును, సుషేణుఁ, ♦ డెంతొబుద్ధి,

బలమున ననముఁడై ♦ పరఁగెడు ఋషభుండు,

గురుతేజఁడౌ దుర్ముఖుండు, మఱియు

తే శతవలియు, లోనుగాఁ గల్లుశౌర్యఘనులు

శ్రీఘ్రగతులగు నితరులు ♦ శిఖరిగాము

లైన కోతులు శతసంఖ్య ♦ లారఘుపతి

యుండు గిరినెక్కి రెంతయు ♦ నుబ్బుమీఱి ౧౩౫

1388

చ. వనచరవార మిట్లు రఘువర్యునివెంటను గొండ నెక్క నా

యినగురువంశరత్నము మహీధరశృంగమునందుఁ జాలఁ జ

క్కనినమఘములందుఁ దిగఁగం దొడఁగెన్ మది వేడ్క దోఁప నా

వనచరు లెల్లఁ గొండపయి ♦ వర్ధిలి యోజనయుగ్మ మొయ్యనన్ 1354

క. చెలరేఁగి దక్షిణాశను, గలయం గనుఁగొనుచు నెగురఁగా నాగిరి కోఁ

తులఁ గూడి వేగ రాముం, డిలాధరము నెక్కి తిరిగె ♦ నెల్లయెడలఁ దాన్

నీ. అంతఁ ద్రికూటాచఁలాయతశిఖరంబునందు నాకాశంబునందు వ్రేలు

చున్నట్లు గనుపట్టుచున్న లంకాపురంబును గాంచి రెల్లరు, ♦ ఘనపురమది

యత్యంతరమణీయ ♦ మై మనోజ్ఞ ద్వారమై మహాసాలమై ♦ యసురనిలిచ

మై యుండె, నల్లనిఁచుసురులు ప్రాకారచయముల యందుండి ♦ సాంద్రసాల

తే. మొక్కఁ డభినవముగఁ గట్టి ♦ రొక్కొ యనఁగ

నగవఁగఁ గాంచి రాష్ట్రవఁగాధిపతులు

మఱియు వానరు లాసురఁగుండలీ గని

యనియొనర్చుతమిన్ రాముఁ ♦ డాదృతిఁ గన ౧౩౬

1386

క. పెనునాదంబు లొనర్చిరి,, వనజాపుఁడు సాంధ్యరాగభాసురుఁ డగుచున్

జనియె నపరాశ కంతటఁ, గననయ్యెన్ రాత్రి చంద్రికళ లొగి నిండన్

చ. వనచరవాహినీశుండగు ♦ భానుకులాధరణంబు దానవేం

ద్రునినహజుండు సన్నతులఁ ♦ దోరపువేక్కిను బూజసేయఁగాఁ

దనయనుజన్మనిం గలిసి ♦ తద్దయు వానరయూధనాయకుల్

తనుఁ గొలువంగ నాగిరివతంసముపై ని వసించె హాయిగన్ ౧౪౫

1389

ముప్పదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

* తే త్వద్విప్లవ కాలేన గిరి మారుక్యా సర్వతః-అనిమూ పద్యమున యోజనయుగ్మమని చెప్పబడినది మూలము వలెదు అని కింకింపఁ బనిలేదు కం సర్గమునఁ బ్రథమశ్లోకమున “తతో రామ స్సులేలాగ్రం యోజనద్యయనుండలమ్” అని యున్నదిగాన నావిషయమే యిటఁ జేర్పబడినదని తెలియఁదగు,

౩౯ - వ సర్గము

— శ్రీరాముఁడు లంకం గాంచుట శ్లో —

1క హరివీరులు తన్నిశ నా, ధరణీధరమందునుండి † తమిఁ గాంచుచు రా
తిరి పోవ లంకయందలి, పరమవనారామములను † బరికించి రొగిన్. ౧ 1899

తే సమములై నుండరములు విశాలములును
నాయతంబులు రమ్యంబు † 2లక్షీనుండ
రములునై యొప్పుచున్న యాఠామములను
గాంచి యానంద మొంది రక్తకృపులు మిగుల. ౨ 1890

సీ చంపకాశోకముల్ † సాలతాలంబులు పున్నాగములు చాలఁ † బొలిచియుండఁ
గాఁ దమాలవనముల్ † కడు నిండియుండింగ నాగ కేసరపంక్తి † బాగుమీఱ
నొప్పు హింతాలార్థఃసోర్వీరుహంబులు నీపముల్ సుమభరఃనిబిడనప్త
వర్ణద్రుమంబులు † కర్ణికారంబులు తిలకముల్ రమ్యపాటలము లొలయఁ
బుప్పితాగ్రంబులై † పాలుచుఁదీగలుతమ్ముఁ గౌఁగిలింపఁగఁ జిత్రకమ్రపుష్ప

తే యుతములై రక్తవల్లవఃకములయి
తనరు మందారముఖదివ్యతరుయతమయి
యలరు సమరావతిం బోలి † యాపురంబు
వెలయుచుండెను వర్మమై † వినులరీతి ౩౪ 1891

చ పురమది నీలశాద్యలవిభూతి నెసంగుచుఁ జిత్రరీతిగాఁ
బరఁగు వనంబులన్ వెలసి † వర్ణనయోగ్యమునై చెలంగె, న
త్తరువులు భూవనాదుల నితాంతము మానవులొప్పునట్లుగా
సురుచిరగంధముల్ వెలయ † నుండరపుష్పఫలంబులన్ మరో
హరముగఁ దాల్చి చూచుటకు † సంగముగాఁ దగియుండె నెల్లెడన్ ౨ 1892

తే ఎల్ల ఋతుధర్మములతోడ † నెంతోరమ్య
మగుచుఁ దుమ్మెది లింపుగా † నార్య నచటి
వనము చైత్రరథంబు సంధనము నాఁగ
నలరెఁ గన్నులకింపుగాఁ † జెలఁగి మిగుల. ౮ 1893

క వనములఁ దగు నిర్మలములఁ, గనుపట్టెడు నీరుకోళ్లఁగములును గోయ
ప్తినీకరములునున్ సర్వనమును సల్పుచుయారములును † మోదము నొసఁగన్.

క. ధ్వనిచేయుపరభృతంబుల. నినాదముల వినిరి కీశనివహాధ్యక్షుల,
వనముల సుషవనముల యం, దనిశము పతిగములు క్రొవ్వి † యార్చుచునుండున్.

క నిరతము వట్టరపంక్తులు, తిరుగుచునుండును, బిశాళి † దివ్యతరువరో
త్కరములను నిండియుండును, నిరంతరము పతగవిమలనివదమ్ము లొగిన్. ౧౦

తే. వట్పుదంబులఝంకృతి ♦ నముదయములు

వినఁబడుచునుండు సల్లడఁలను, మనోజ్ఞ

వట్పుదంబులు సేవింపఁ ♦ జాలియుండు

బెగ్గురులు మందపిచ్చుకల్ ♦ బిగ్గ నార్వ. ౧౦౫

1397

క. వనములు తనరారంగా, వనచరు లారామణీయఁవై భవములకున్

దనువు లొగిఁ బులకరింపం, గనుమిక్కిలి హృష్టులగుచుఁగడఁగి చెలఁగుచున్

తే. వీరులును గామరూపులై ♦ వెలయుచుంటఁ

దగినరూపంబులం గొని ♦ తద్వనములఁ

జొచ్చి రిట్లుగ నసమతేజులగు వార

లందుఁ జొరఁబడుచుండు సయ్యదనునందు. ౧౨౫

1399

క. అనిలుఁడు సుమనఃపరిమళ, మున మున్నుచు ఘ్రాణరంధ్ర యులకు సుఖంబుం

గనఁజేయుచు వీచెను, నొయ్యనఁ గొందఱు యూధనాధు ♦ లగుహరివీరుల్.

చ. వనచరనాధునాజ్ఞఁ గొని ♦ వై శమ భీకరనాదమొప్పఁగా

వనగతపక్షివారముల ♦ వారక భీతిలఁ జేయుచున్ మదం

బునఁ దగునేర్పులన్ మృగసఁమూహము భీతిలి పాఱఁజేయుచున్

దనుజపురంబు కంపము నితాంతము నొందఁగఁ జేయుచున్ జవం

బునఁ జనునపు పాదముల ♦ భూమిని దత్తతిలంగఁ జేయుచున్

జని శల లంకకున్ గడుధ్వజంబులఁ జెన్నగుచోటికిన్ దమిన్

వనచరపాదనంహతులఁ ♦ బర్వినధూళి జవంబునన్ దివం

బును గడు నావరించె, బహుభూతిభయంకరరీతి నయ్యెడన్ ౧౬

1401

చ. వనములయందునున్న ఘనభల్లన్మృగేంద్రవరాహముల్ మదం

బునఁదగు నేనుఁగుల్ మహిషముల్ మృగముల్ కవివీరు లట్రెచె

సిన భయదారవంబులకుఁ ♦ జెచ్చెఱ భీతిలి పాతె నార్తమా

నినదముచేత దిక్కులను ♦ నిండఁగఁ జేయుచు నొక్కపెట్టునన్ ౧౭

1402

సీ ఆత్రికూటాద్రిమధ్యమశృంగ మత్యున్నతంబయి సుప్రసిద్ధంబు నగుచు

నంబరంబును దాఁకుఁనట్లు గానంబడి యద్వితీయంబగు ♦ యఖిలభాగ

ములఁ బుష్పనికురుంబముల సమాచ్ఛాదితంబయి స్వర్ణవర్ణమై యలరినూలు

యోజనంబుల పొడ ♦ వొప్పుగా విమలమై చారుదర్శనమయి ♦ శ్లాఘ్యమగుచు

తే. సిరులఁ దనరుచుఁ బెద్దదై ♦ పరఁగి పతగ

ములకునుం జేరరానిదై ♦ చెలఁగి మనసు

చేతనై న నెక్కఁగరాక ♦ చిత్రరీతి

నుండ నన మర్త్య లెక్కంగ ♦ నోపువారె ౧౮

1403

క. ఆపర్వతశిఖరంబునఁ, జూపట్టును లంక దనుజశూరాగ్రణి యం

దేవారి పాలకుఁడుగా, శ్రీపాలితుఁ డగుచుఁ జాలఁ జెలఁగుచు నుండున్. ౨౦
 క పుర ముద్యుది శతయోజన, పరిమితమగు పొడవుగల్గి ధాసిలి మిగులన్
 సిరులన్ ద్రింశద్దోజన, పరిమితమగు వెడలుపు దగఁ బ్రసూత మగుచున్ ౨౦౫
 క. తెల్లని మేఘంబులవలె, నుల్లసిల్లెన్ గోపురములు ధాన్యము గడు భా
 సిల్లెడు సువర్ణవరణము, లెల్లవలన్ రాజతంబు లెనఁగం బరఁగున్. ౨౧౫
 తే వాన కాలంబురాఁగ నా వామను ఘన
 మధ్యమపదంబునాఁ దగు మహితపుష్క
 రంబు మేఘగణంబుల గాజిలునటు
 లదియుఁ బ్రాసాదతతివిమానాళి వెలయు ౨౨౫ 1407

సీ. అందుచుధ్యమభాగమందుఁ బ్రాసాద మొక్కండు కాంతులమీఱి క్రాలుచుండు
 వేయి స్తంభంబులు వెలయును దానికి గైలానశిఖిరంబు కరణి నాక
 సంబున వ్యాపించి చైత్ర్యంబునకు నది భూషణ ప్రాయమై పొల్పుచుండు
 దానవబంబులు దానిఁ గాచుచునుండు ననిశము, రమ్యమై యమలకాన
 తే నములచే భూధ్రముచేత నమలవివిధ
 ధాతువులచేత నతివిచిత్రంబు నగుచు
 సుప్రసవంబులు వెలయుంగ నురుపత్ర
 గణము కలనాదములు చేయుఁగారఁ బరఁగుచు ౨౫ 1408

క పలువిధములైన నృగగణములు తిరుగుచు నుండఁగ వనములు పెక్కులు భా
 సిల రాక్షసగణములు నుజ్జ్వలభూషణయుక్తి గావ ధాసిలుచుండున్. ౨౬౫

చ అనిశము సంపదల్ పొదల నత్యధిగోన్నతి నొప్పియుండు స
 త్తనమును దాని రావణుని ధామముగాఁ దగుదాని లక్ష్మణుం
 డనుజుఁడు గాఁ జెలంగు మహిమాఘ్నండు రాముండు వేడ్కఁ గొంచె నా
 వనచరయుక్తుడై చుదిసి వర్ణసముక్ దమి సేయుచున్ గడున్ ౨౭౫ 1410

క. సురనిభుండు పీఠ్యవంతుఁడు, ధరణీపతిచంద్రుఁడగుచుఁ దగురాముండు సుం
 దరసౌధనిభిషమా పుర, వరమును గని యద్భుతార్థ వంబున మునిఁగెన్ ౨౮౫

చ. సురుచిరవస్త్రసంతతుల శోభిలి రక్షకయత్నపూర్ణమై
 నిరుపమసౌధవారముల నిండి కవాటవరంబులున్ మహా
 త్రవరయంత్రముల్ వెలయుఁ దద్దయుఁ బొల్పెడు సట్టి లంక నా
 హరిగణయుక్తుడై కనియె నారఘరాముండు వేడ్క మీఱఁగన్. 1412

రం - వ సర్గము.

-ఇతి రావణ సుగ్రీవుల వ్యంధ్యయుద్ధము. ఇతి-

- క. జనకసుతావతి యంతట, వనచరయూధపులు తన్నుఁ ♦ బరివేష్టింపం
గను సుగ్రీవునితో యోజనయుగ్మవిశాలమైన ♦ స్థలయు క్తంబై. ౧ 1413
- క. తనరారు శైలశిఖరంబును నెక్కెను, రాముఁ డద్రుముఖ్యశిఖరమం
దున నొక్కముహూర్తము నిల్చి నిఖిలదిక్కులను గాంచిచేరువ నొకచోఁ. 1414
- ఆ అతివిచిత్రమగుచు ♦ నాత్రికూటాద్రిశృం
గమునయందు విశ్వకర్మచేత
నిర్మితమయి మిగుల ♦ నిర్మలమగువన
ములను వెలయు లంకఁ ♦ గలయఁ జూచె ౨౪ 1415
- క. పురగోపురశిఖరంబున, దురానదుండగుచు మిగుల ♦ ధూర్తుండగు క
ర్పూరనాథుఁ డుండ శ్రీరఘువరు డప్పుడు గాంచె బ్రవగఁనర్హులతోడఁ. 3
క ఇరుభాగంబుల సీతచా, నరములు, విజయంబు దెలుపు ♦ మానితశుభ్రాం
బరలసితమైన ఛత్రము, పరమప్రమదంబు నింప ♦ భాసిలు వానిఁ. 3౪ 1417
- తే అరుణచందనలిప్తాంగు ♦ సమలరత్న
భూషణాలంకృతుని హేమభూషితాంబ
రుని వినీలాంబుదశ్యామితనుని, దేవ
పతిని మార్కానఁ జాలిన ♦ పౌరుషాఘ్న ౪౪ 1418
- క. మును వైరావత మొక్కట, ననిమొన దంతములఁ బొడువ ♦ నాదెబ్బలచే
తను గల్గినకాయలు తొమ్మనఁ జూపట్టంగ వెలయు ♦ భూతభయదునిఁ ౫
- తే. మతియుఁ గుండేటి నెత్తురు ♦ మాడ్కి వెలయు
సుత్తరీయంబు చెలువార ♦ వోయమమందు
సాంధ్యరాగంబు వ్యాపించి ♦ జలదరాశి
పగిదిఁ జూపట్టు దానవపతిని భయదు. ౬ 1420
- చ వనచరులుఁ రఘూత్తముఁడు ♦ వానిని గల్గొనుచుండఁగానె యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి యిటు ♦ ధారణీన ధుండు రామమూర్తి సీ
ల్చినతటి రాజచిహ్నములచే వెలుగొందుచు నీచుఁ డీతఁ డుం
డ నగునె యన్నకోపము ♦ డంగఁగఁ జేయఁగ నూర్యనూనుఁ డొ
య్యనఁ దను చిత్తసత్వముల ♦ నగ్నిరశ్మింగమునుండి చివ్వునఁ ౭౪ 1421
- క దనుజేంద్రుఁడున్నగోపురమునకుఁ వడి వెగిరె, జిత్తమున నించుకయై
నను భీతిలేక యాతనిఁ, గనుచుఁ సుగ్రీవుఁ డొక్కఁడణముండి తగఁ ౮౪

1 ఉ. దానవనాయకుం గొనక ధీతద్దయుఁ గ్రూరతరోక్తులకా గ్రుధం
బూని వచించె, నోరి రఘుభూపతి కేను సఖుండ దుర్మతి !
యానిఖలప్రపంచవిభు ధీసంప్రసరోరుహదానుఁడకా మహా
మానవనాథునత్వబలమంజులశ క్తిసహాయసంపదకా
నే నిను వీడఁ జాల నిక ధీనిర్భరపౌరుషమూని తన్నెడకా ౧౦ 1423

చ అని వచించి వేగముగ ధీనాతనిమీఁదికి దాటి చిత్తమా
దనుజవరేణ్యమస్తకనితాంతవిభాసురసత్కిరీటపం
క్తిని గడులాగి యుద్ధతిని ధీందఁ బడంగను ద్రోసి తాను నొ
య్యన ధరవ్రాలె, నిట్లు తనయంతికముం గడుఁ జేరు నాకపికా ౧౧ 1424

2 క. కని రావణుండు తా ని, ట్లనియొక బరోక్షమునయందు ధీనైతివి నీవో
వనచరన్మగ్నీవుండవు, చనుచెంచిత విభుడు నాదుసమ్ముఖమునకుకా ౧౨ 1425

క. కనుక హీనగళుండవు, గను గాఁగల వింకమీఁదఁ, ధీగడువడి నని యా
దనుజేంద్రుఁ డాడి శీఘ్రంబునలేచి సరోజమిత్రపుత్రునిఁ జెలుచకా. ౧౩ 1426

క. కరములను బట్టి యప్పుడె, ధరణిం బడఁద్రోసె హరివంతుండు శూరుం
డరుదుగఁ జెందువిధంబున, నురుగతిఁ దాలేచి బాహుయుగళిని సతనికా.

సీ. ధరణిని బడఁద్రోసె, ధీనిరువురు వారిట్లొకరి నొక్కరు బిగువొప్పఁ గాఁగి
లింఁచుకొనుటచేత ధీమంచి దేహంబునఁ జెనుటలు గాఱ సఖముల జీఱు
కొనుటచే నంగములను రక్తమును గాఱఁ గడలనీయక పట్టువడలకుండఁ
జెనఁచుకొనుటఁ జేష్టులను మాని పట్టును విడువఁగాఁ బుష్పితవిమలకింశు
తే. కాభ్యభూరుహశాల్మలికావనీజ

ముల విధమ్మున నుండిరి ధీపెలుచ వారు
కరతలారత్నిముష్టిసంఘాతములను
ఖరనఖరములఁ జీఱుటఁ ధీగడఁగి చేసి ౧౪ 1428

క. భరియింపరానివిధమున, నురుబలులగువాగు మిగిలి ధీయుద్ధంబును జే
సిరి, వారు భీరుజవయఁ, బురగోవురమునకు నడుమఁ ధీబొంకెడుకాంతకా

తే మల్లయుద్ధంబు గావించి ధీయెల్లరుఁ గనఁ
బైకీ జిమ్ముచు మరలను ధీబట్టి లాగు
చును బరస్పరముకా వంచుకొనుచు నడుగు
లిడుచు నడుమకుఁ బోవుచు ధీదుడుకి మీఱ ౧౫ 1430

తే ఒకరిపై నొక్కరుగ్రత ధీనూని హస్త
ములను వైచి తగం బట్టి ధీమూర్తుల పృథ

1 లోకనాథస్య రామస్య సభాదాసోఽస్మి రాక్షస అనియ 2 సుగ్రీవస్తవ్యంపరోక్షంమే
హీనగ్రీవో భవిష్యసి-అనియ. అనఁ గా గాఁబడఁబట్టుదు సుగ్రీవుండవు (మంచితంబుగల
వాఁడవు) ఇంకఁ గంఠహీనుఁడఁ బగుదునని భావము.

ముగను గాఁగిటఁ జేర్చియె ♦ దిగిరి నాల

పరిఖముల యంతరమునకు ♦ సరిగ నిలకు. ౧౬౫

1431

చ. నులువుగ లాఘంబునను ♦ ఖోణిని ముట్టక పైకి దాఁటి యా
యలఘుబలాఘ్య లొక్కక్షణ ♦ మందునె నిల్చి పరిశ్రమంబునన్
గలిగిన నూర్పులన్ విడిచి ♦ క్రమ్యుఁడ గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
మ్ములఁ బయికిగి భూరికరముల్ ఘనపాశములై చెలంగఁగాన్

1432

క. తనువుల బంధించిగి యుద్ధనిపుణతన్, బట్టుదలను ♦ దారుణవిక్రాం
తిని సభ్యాసబలంబులఁ, బెనుగర్వముచేత విజ్ఞప్తించు వారల్ ౧౮

1433

క పులులవిధంబునఁ గలభం, బురీతిని నొకరినొకరుఁ ♦ బూనిక బంధిం
ప లలితగతులొప్పుగఁ ద్రోవలఁ దిరుగుచుఁ బెనఁగి రెంతో వాంఛలు మీఱన్.

సీ. ఇతరేతరము వార ♦ లేవునఁ గదిసి వత్సంబుల మోదించు ♦ గాఢతరము
గాఁ గాఁగిటఁ జేర్చు ♦ కరణిగా నదుముకొనుచుఁ దటాలునఁ బడి ♦ రచటిసేల
సంతలోపంబున వా ♦ రత్నలేచి పరస్పరముఁ బట్టి పైకెత్తి ♦ త్నముఁ బడంగఁ
ద్రోయుచు బహుళరీతులగు సంగరమార్గములఁ బెనంగిరిమఁదంబులఁ జెలంగు
కరులఁ బోలేడు వీరవరులు వారిద్దఱు వ్యాధుమశిక్షలు ♦ బలముకలిమి

తే గల్లువారలు గావునఁ ♦ గట్టుగంబ

ములకు సరియగు తనుబాహువుల నడంచు

కొనుచునుండియు నలబడి ♦ గనక యుండి

రాహవంబునఁ బొంగునూహలు చెలంగ ౨౦౫

1434

క. ఈరీతి చాలకాలము, వారాహున మొప్పుఁ జేసి ♦ వడి మీఱంగ

బోరన మంకలగతులన్, జేరి పరాక్రమము చూపఁ ♦ జెలఁగిరి కినుకన్ ౨౧

1క. వా రొకరి నొకరు చేరుచు, నేరీతినినైనఁ జంప ♦ నెంచుచుఁ గడు నా
హారమునకుఁ బొంచిన మా, ర్ధారంబులభింగి నొంచ ♦ సంతసపడుచున్. ౨౨

క చలియింప కించుకంఁయు, నిలువంబడి నుండలాది ♦ నియతపథములన్
గలన మొనరింప సాగిరి, బలశాలురు యుద్ధమార్గఁ పటుతరశక్తుల్ ౨౨౫ 1435

2 సీసమాలిక —

వనచరనాయక ♦ దనుజేంద్రు లొయ్యన సవ్యాపసవ్యాది ♦ సకలమార్గ
ములను, వ్యాఘ్రమృగేంద్రములవలె నిలువఁగవై శాఖ, సమపాదఁవైష్ణవమ్ము
లాలీఢ చుట్టై ప్రత్యాఘ్రలీఢమండలము లనఁగఁ దగుస్థానములను మఱియు
గోమూత్రగతివంటి ♦ కుటిలమార్గంబు నట్టులె యుపసర్పణాపసర్ప
ణములఁ, దివ్యగ్ధనుసముల సవ్యాపసవ్యక్రమంబులఁ, దన్ను ♦ సరి చెలంగి
నొప్పింపఁ బూనఁ దానును దానివ్యర్థంబుగనుజేయ పరిమోక్షమును, జెలంగి

బదులు నొప్పించుచు ♦ వైరితాడనములఁ బరిహరించెడు నట్టి ♦ వర్జనమును
 బగవాఁడు నిలువంగఁబడ వానిచుట్టునుదగఁ జరించెడు పరిధావనమును
 నెదిరించి శత్రువును దలపడు నభిద్రవణమును, దేహంబు ♦ వంచి యొక్క
 యంగంబు సిక్కించి యుడిగి మండ్రాకంబుభంగిఁబై బోవు నాప్లావమును, ద
 గంగ ధైర్యంబున ♦ గాఢంబుగాఁ దాకి కేవలాననమును ♦ జేవఁగొనుచు
 నిర్భయంబుగ నందు ♦ నిల్చియుండటయనునాస్థానమును, ముఖ ♦ మట్టెత్రిప్పి
 వెనఁజను టను పరావృత్తంబు, నిలుచున్నయట్లెవెస్కకుఁ బోవునట్టిదగు న
 పావృత్తమును, వైరిఁబట్టుకొనంగోరి తనువెల్ల వంచి యాతనిపయికిని
 జవము మీఁతెడునట్లుఁచనుటనాదగు నవద్రుతమును, దనదుశఁత్రువునుగాలఁ
 దన్న నాన్యమువంచి ♦ త్వర నెగురుట యనఁజను నవప్లుతమును ♦ శత్రుబంధ
 నార్థమై తనకర ♦ మట్టె చాఁచుటయనునట్టి యుపన్యస్త ♦ మరియుఁ దనను
 బట్టి యత్నింపంగఁ ♦ బట్టుతప్పించుకొనఁగఁ గేలు చిమ్ముటనంగఁ బరఁగు
 నట్టి యపన్యస్త ♦ మాదియౌపథముల మెలఁగుచుండిరి, పోరు ♦ సలుపుచుండ
 దనుజనాధుఁడు సోలి ♦ వనచ రేంద్రునకు మాయాబలంబునఁ దనయట్టివారు
 ఆ పెక్కుచుంది తోఁచువిధమున మాయను, జూప మొదలుపెట్టె ♦ నాపగిదిని
 దా నెఱింగి జయము ♦ తగఁగాంచుశీలంబు, వెలయ భానుపుత్రుఁడలయకవడి.

క. ఆకస్మికముగ నెగిరెను, నాకాశంబునకు దానఁవాధీశుఁడు తా
 నాకపి మరలఁ వచ్చుని, దే కరణిని ననుచు సచటఁనే నిలుచుండెన్ ౨౮

క. ఈరీతి వంచితుండై, యారావణుఁడుండ వానఁరాధీశుఁడు తా
 నే రావణుతోనంగర, మారీతి నొనర్చె ననెడు ♦ యశముం గనుచున్, ౨౯

చ. దనుజపతిఁ జయించి రణధర్మము తప్పక వానిఁ గష్టముల్
 గన నొనరించి యున్నతముగాఁ దగు నభ్రపథంబు జొచ్చి రా
 మునిఁ గని యంతఁ బౌర్వమున ♦ మోదము భక్తియు మీఱుచుండ న
 వ్యవచరమధ్యసంస్థుఁడయి ♦ భాసిలుచుండె జయోత్సవంబునన్ ౨౯ 1442

చ. తరణిసుతుండు వీరుఁడయి ♦ తత్కృతి సవ్వధిగా నొనర్చి హ
 ర్షరతిని గాంచి యారఘువర్షప్రియనూతికి యుద్ధహర్షమున్
 బరఁగ నొనర్చి వానరులవారము తన్నును బూజనేయ నా
 హరిగణమందుఁ జొచ్చెను మఁహాబలవేగము మీఱఁ జక్కఁగన్ 3౦ 1443

నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౧ - వ సర్గము.

అంగద రాయబారము, ఇతి-

చ. వనచరనాథునం దవుడు ♦ భాస్కరవంశసుమతాక్తికంబు చ
 క్కనిరణచిహ్నజాలములఁ ♦ గాంచుచుఁ కౌఁగిటఁ జేర్చి ప్రీతిని

ట్లనియెను, నాదునమ్మతిని ♦ సంపక యీగతి సాహసంబుచే
యను జనునే మహిళులిటు ♦ లద్భుతసాహసకృత్యముల్ తమం
తన యొనరింపఁ బూనరు నిఁతాంతము ధైర్యమునూని వేగమే ౨

1444

తే. సాహసప్రియుండవు నీవు ♦ శౌర్యఘనుండ
పందున నె సవ్వీభీషణు ♦ నఖిలవనచ
రేంద్రబలమును సంశయ ♦ మిట్టులొందఁ
జేసి యీగొప్ప తెగువను ♦ జేసితి విటు ౩

1445

క. నీవిట్లు సాహసంబును, జేవం జేయంగఁ బూన ♦ షీతి మాబోంట్లే
జీవించుట దుర్లభమగు, నోవీరా! యింక నైన ♦ నుద్ధతి మీఱన్ ౩౪

1446

తే. ముందువెన్నులు తలఁప కీచందమునను
సాహసంపుఁబనుల్ నేయఁ ♦ జనదు నుమ్ము
బాహుబలమున దుర్భరఁనై రిగణము
నడఁచు నీకును నేదైన ♦ హాని గలుగ ౪

1447

క. జనకజతో భరతునితోఁ, బినతమ్ములతోడఁ దుగకు ♦ నినులంబగు నీ
తనువర్యముతో నాకే, పనియుండును! జక్కఁ జెపుమ ♦ భాస్కరతనయా! ౫

క. సురపతివరుణసమానుండ, పురుబాహుబలండ విట్టు ♦ లుగ్రరణముచే
యరతిని జని రాకుండెడు తరుణంబున నీదుశౌర్యధర్మ మెఱిఁగియున్ ౬

నీ. ఏదేని నీకపకృతియె గల్గునొ యని సందియమంది నాశవధ మెట్టు
లైనఁ దీర్చకయుండ ♦ నానె యందున నేనునాత్మ జబంధువాఁహసయుతముగ
రావణు ననిఁ జంపి ♦ రాజ్యంబునకు విభీషణుని బట్టముగట్టి ♦ సత్వరముగ
నాయయోధ్యకుఁ బోయి యఖిలరాజ్యమ్మును భరితునకొనఁగి తఁర్వాతఁ జన్కి

తే. దనువు వదలంగ నిశ్చయఁమును నొనర్చు
కొంటినని వల్కె, శ్రీరఘుఁకుంజరుఁ డిటు
పలుక సుగ్రీవుఁ డతనితోఁ ♦ బలికె నిట్లు
రఘుకులాభరణంబ శ్రీరామ నేను. ౭౪

1450

క. నీపౌరుషముల నెఱిఁగియు, నీపత్ని హరించినట్టి ♦ నీచదురాత్మున్
బాపిని గని యెటుపైతును, భూపవరేణ్యా! యటంచుఁబొంగుచుఁ బలుకన్

క. వీరుండగు సుగ్రీవుని, చారుతరోక్తులను విని యెసంగెడుకాంతి
స్ఫూరుని లక్ష్మణుఁగని యా, శ్రీరాముం డిట్లు పలికెఁ ♦ జిత్త మలరఁగన్ ౮౦

క. మన మీసేనల శీతల, వనముల ఫలరాజుఁ చగిన ♦ వనములకుం గై
కొనిచని యూధవులకు నొ, య్యన వేఱుగఁ బంచియిచ్చి యరిభయదముగన్

* తృత్యాసకాండస్తదాదీనాం జీవనం దుర్లభమితి - అనువ్యాఖ్యానితప్రాయ మిటఁ జేర్చఁ
బడినదని తెలియందగు.

క. గరుడాదిరూపములుగాఁ, బరఁగఁగాఁ జేసి సిద్ధపడియుండము భీ
కరమై లోకక్షయకర, మురుతరమును నౌ భయంబు † నూహింపంగన్. ౧౧౫

క కలుగఁ గలవని తోచెడు, దలఁపఁగ నది భల్లుక, హరిదానవవీరా
వలికి వినాశనమును నిమ్ములఁ దెలిపెడు వీచెఁ బరుషముగఁ బవనుండున్. ౧౨

చ ధరణి వడంకుచున్నయది † ధాత్రిధరాగ్రము లల్లలాడెడున్
దరువులు భూమిపైఁ బడెడు † దద్దయు భీకరనాద మొప్పుఁగాఁ
బరుషతరాకృతుల్ గలిగి † వారిధరంబులు శ్యేనముఖ్యభీ
కరతనువుల్ ధరించుచు జగత్ప్రయంబును దెల్పఁజాలి నె
త్తుగుచినుకుల్ గలట్టి గురుత్వోయములన్ గురియున్ నితాంతమున్. ౧౪

ఆ సంధ్య యద్దై రక్తచందన మట్లుగాఁ
గాన నగుచు భీతికరముగాఁగఁ
జూడఁబడెడు నదిగొ † సూర్యమండలినుండి
పడెడు నుండుశుచికబలము లట్టై గన్గి

1457

క హీనములగు మృగపక్షులు, దీనాకృతు లొప్పు మిగుల † దీనరవములన్
వీనుల కతిభయదమ్ములు, గా నొనరుచుచున్ సరోజకాంతుని కెదురై. ౧౬

తే. అఱచుచున్నవి, లయకాల † మందువలె నె
చంద్రుఁడు నిశను దనప్రకాశంబు మాని
నడుమ నలుపును రక్తవర్ణంబు చివర
లందుఁ దగఁ గల్గఁ జేయుఁ దాపాతిశయము ౧౭

1459

క. పరివేషము హ్రస్వంబై, పరుషం బశుభప్రదంబు † పరికింపఁగా
నరుణతరాంతరమునునై, కరముం జూపట్టుఁ బ్రళయకాలవిధమునన్. ౧౭౫

క. కను మర్కమండలంబున, ననుజా! నీలాంక మొక్కఁ † డగపడియెడుఁ జ
క్కనితారలు మలిసములై, మునుపటివలెఁ గాక నూత్నముగఁ గనఁబడెడున్.

క. ఈదుర్నిమిత్తములు గన, నేదో ప్రళయంబు జగతి † కేతెంచెడు నాఁ
గాఁ దగియున్నవి చూడుము,, వేదిలను శ్యేనకాకవితతులు గ్రద్దల్ ౧౮౫

తే క్రిందుగాఁ జేరుచున్న వీరీతి నక్క
లశుభనాదంబులను సాధ్యసావహంబు
లైన యెలుఁగులఁ జేసెడు † ననుజ! యింటి
వనచరుల్ పరివేష్టించి † వచ్చుచుండ. ౨౦

1463

చ మన మిద రావణుండును సమానుషశక్తిని నేలుటన్ జగం
బున నెదిరింపరాకయె యపూర్వమునై తనరారు లంకకుం

- జనుదము వేగ, యంచు గురుఃసత్త్వేడు వీరుడునై వరాముఁ డా
యనుజానితోడఁ బల్కుచు మహాచలశృంగమునుండి యిప్పుడే ౨౧౫ 1464
- క. ధరణికి దిగి ధర్మాత్మఁడు, ధరణీశలలాముఁ డంతఁ ధనసేవను నె
వ్వరికి నెదిరింపరాకయె, యగుదుగఁ దగుదానిఁ జూచె ధాగిరిక్రిందఁ ౨3
- క. కాలోచితకృత్యంబులఁ, జాల నెఱింగిన ఘనుండు ధ్రువతి తానున్
బోలఁగ సుగ్రీవుండును, నోమి మహాష్టవగసేన ధనుతాహమునన్ ౨3౫ 1466
- క తనరారఁ జేసి యుద్ధంబునకున్ సమయంబువచ్చె ధూరిబలమునన్
జనవలయునంచుఁ దానాజ్ఞను జేసెను, దెల్లవాఁబాము చనంగన్. ౨౪
- క ఘనబాహుండగు రాముఁడు, ధనువును ధరియించి ప్లవగతల్లజు లెల్లం
దనచుట్టు బలసిరాఁగాఁ, జనె లంకాపురముఁ గూర్చి సరభసగతితోన్ ౨౫
- క. దనుజేంద్రుఁడు సుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ డానీలుఁడు రా
మునివెంబడించి బోయిరి, వనచరవీరుండు నలుఁడు ధల్లుకవిభుఁడున్. ౨౫౫
- తే. లక్ష్మణుండును బ్లవగబలంబుతోడ
నరుగు దేరంగఁ జనియె, నాతరుణమందు
భల్లకప్లవగంబుల ధలము మిగుల
గొప్పదిగ మీఱి పెద్దదా ధీరోజి నెల్ల. ౨౬౫ 1470
- తే. ఆవరించియె రాముని ధనుసరించి
చనియెఁ, గుంజరదేహులై శత్రువారి
ణమున నేర్పఱులై నవాసరపరు లొగి
శైలశృంగంబులను దరుఁజాలములను. ౨౭౫ 1471
- చ. కరములఁ దాల్చి రామవృషకాంతునివెంబడిపోయి, రిట్లుపో
దరులగు రామలక్ష్మణులు తన్నలముంగొని చాలసేపు త
ద్ధరమును డిగ్గి పోవుచును దానవనాధుపురంబుఁ జేరి రా
యరిబలనూచినుల్, నగర ధన్యదియున్ ధన్యపంక్తి గ్రాలఁగాన్. ౨౯
౧౪. కరము మనోహరమై సుందరముగఁ గనుపట్టు నువవసంబులతోడన్
బరఁగుచు నద్భుతతరమగు, వరణము ప్రాకారవరము ధాసురరీతిన్ ౨౯౫
- సీ. పరఁగుచుండఁగ బహిర్ద్రావీరంబు లొప్పంగనర్యభేద్యంబయి ధనురులకును
దుర్ధర్మమై యుండెఁ దొలఁగఁ వానరుల్ రామునాజ్ఞనుఁబూని ధీమరూపు
లయి తమచోటుల ధనయుచు ముట్టడి నల్పిరి, గురుతరశైలకూట
ముట్టు లున్నతమగు ధాన్య త్రదావీరమును రాఘవుఁడు పోదరునినిగూడి
తే ధనువుఁ దాలిచి సైన్యంబులను దగంగఁ
గాచుచున్ ముట్టడించె, నిక్కరణి వీరుఁ

డైన రాముఁడు లక్ష్మణుఁ డనుచుండయి

యండ రావణుఁడున్నట్టియు త్తరదిశ 33

1474

క కనుఁగొని లంకాపురమహిమను జూచుచు ముట్టడించె, మఱి యాసురవీ

రుని కాపుదలను మించిన, ఘనమగునాదావీరమచటఁ డగడభయదంబై

క వరుణాధిపతిమగు సా,గరమువలె వెలసి శస్త్రకలితులును భయం

కరరూపులునగు రాక్షస, వరులెల్లం జుట్టుముట్టి పరిరక్షింపక 3౪ 1476

క. ఘనమై యుండుట నితరులకు నెవ్వరికి ముట్టడింపఁ గూడక భీతిం

గనఁజేయు చల్పబలులకు, దనుజాన్వితభుజగలోకతల్లజము వలె 3౫

క. కననయ్యె రాఘవున కొక్కనికిం దక్కంగ ధరఁజెఁ గన నితరులకుఁ

దనుజేంద్రపురిని దోర్బల, మున నిల్వఁ దరంబుగాదు ముందు నిలువఁగఁ.

తే రాముఁ డాదావీరసీమల డరాక్షసభటు

లునిచి యున్నట్టి బహువిధాయుధసమూహ

ములను బహువిధకవచావళులను గాంచె,

నంత వీరుఁడు నీలుఁడు హరివిభుండు. 3౬

1479

క. తూరువుదావీరంబునఁ దా, శ్రీ రాముని నాజ్ఞను నిలిఁచియె యుండెను దు

ర్వారులు మైందద్వివిదులు, చేరి తనుం గొల్వఁ బ్రవగఁసేనలతోడక 3౭

క ఘనబలుఁ డంగదుఁ డంతట, వనచరవీరులగు గజగఁవయులు గవాక్షుం

డును ఋషభుఁడు తనుఁ జేరం, గను యామ్యదావీరమందుఁగవాలియుండెక.

క. బలవంతుఁడైనహనుమయు, నలఘుండుప్రమాధి, ప్రఘనుఁ, డట్టిమహావీ

రులు పెక్కుమందిష్టవగే,తులు తనుఁ గొల్వంగ మింటఁ జూపరు లలరక 3౮

తే *పశ్చిమదావీరసీమను డబలసియుండె,

నంతనుగ్రీవుఁ డాగరుఁడానిలసము

లైనహరివీరులం గూడి యతులరీతి

నడిమిగుల్మంబునం దుండెఁ గడఁగి యంత. ౪౦

1483

క హరియాధపతులవశమున, గురుబలులగు ముప్పదాఱుకోట్ల వనచరుల

పురి ముట్టడించి వనచర, వరుఁ డున్నయెడక వసించి వఱలిరి పూన్కిక.

క రాముని యాఁతిఁ గైకొని, సౌమిత్రివిభీషణులు వెనక దావీరములక

దా మునిచిరి కోటినిగా, భీమకపీందులను వేఱువేఱుగఁ గడిమిక. ౪౧

క ఉనిచిరి ముట్టడికై, రామునకుం బడమట సమీపమున సుగ్రీవుం

డును జాంబవంతుఁ డెక్కురి, వనచరసైనికులఁ గూడి బల మలరారక.

తే. నడిమి గుల్మమునందుండె, గడుబలాధ్య

లైన యవానరోత్తము లపుడు దంష్ట్ర

* మధ్యమేచ స్వయంగుల్లె సుగ్రీవ స్వమిత్త-అనిమా.

లోలయ వెలసెడు పెద్దపులులను బోలి

తరుగిరి ద్రాగములఁ గొని ♦ తలవడంగ రర

1487

క కనిపెట్టియుండి, రంతట, వనచరు లెల్లరును స్వీయవాలంబులఁ బై
కిని జూపి నఖరదంష్ట్రులు, ఘనదివ్యాయుధము లట్లు ♦ గ్రాలుచునుండఁ.

తే. ఆననంబులు వికృతంబు ♦ లై చెలంగఁ

గన్ను లతికోపమున నెఱ్ఱఁగా వెలుంగ

నవయవంబులు బహుశైవఁద్రాంచితంబు

లై కనంబడ నుండి రాహవముఁ గోరి రఱు

1489

క. కరిదశకబలులు కొందఱు, కరిశతబలయుతులు, వేయిగజములబలముల్
పరఁగం గొందఱు వనచర, వరులుండిరి, మఱియుఁ బ్రవగబలమునయందుఁ.

నీ ఓఘసంఖ్యకుఁ దగు ♦ నుగ్రద్విపంబుల బలములు గల్గుకొఁతులును, నోఘ
శతసంఖ్య కువమయా ♦ శౌర్యంబుగల వనచరులు నింతింతని ♦ పరిగణింపఁ
దగ నంతబలముచేఁ ♦ దగువారు కొందఱునై యుండి, రాలంకయందువారు
వరున గుంపులుగూడఁశరభముల్ శలభముల్ గుంపుగానొక్కటఁగూడునట్లు
గా భయంకరముగాఁ ♦ గను జిత్రముగనుండె వనచరభల్లుకవరులు చేరి

తే యుండుటను, లంకచుట్టును ♦ నొప్పియున్న

వారిచే నిల కప్పంగఁ ♦ బడినయట్లు

పైఁబయింబడు వనచరపంక్తిచేత

నంబరము నిండినట్లుగ ♦ నగవడె నట. రఱు

1491

క వనచరభల్లుకవరులట, మును పుంచినవారు గాక ♦ మునుకొని కనుకఁ
జనుదెంచి కోటిసంఖ్యగ, ననికై ద్వారముల నెల్ల ♦ నలరిరి మఱియుఁ.

క హరివరులు వేటుగాఁ బెక్కురు వారికిఁ దోడ్పడంగ ♦ గోరి యచటికఁ

బరమమునంబున విచ్చిరి, ధరణిధరం బద్ది వ్రవగతతినిబిడంబై ౫౧ 1493

చ కనఁబడుచుండె, ద్వారములఁ ♦ గాంచి చెలంగినమీఁద ఖ్యాతిఁ గాం

చిన యొకకోటి వానరులు ♦ చేరి పురంబును నావరించి, రా

వనచరవీరు లిట్లు తరువారము హస్తములందుఁ దాల్చి లం

కను దగ నావరింపఁ బురి ♦ గాలికినైన జొరంగరానిదై ౫౨ 1494

చ తనరుచునుండె, భూరిజలదప్రతిమానతనగావిలానులై

కనఁబడి శక్రవిక్రమము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పహరిశ్వురుల్ పురిం

బును వడి నావరింపఁ గని ♦ పూర్వీనురుల్ వెఱంగంది, రఱుదా

వనచరసేన రాఁగ గురువార్ధిని దాట జంబురాఁగ నొ

ప్పనివద మట్లు గొప్పధ్వని ♦ పుట్టెను భూతభయంకరంబుగఁ ౫౩ 1495

తే వరుణతోరణసంయుతపురవర చుది, ధరణిధరకానములతోఁ ♦ కత్తజిత్తై

నామహాధ్వని, కంఠఁ గీతాధినాథ, రామలక్ష్మణపాలిత ♦ భీమబలము. ౫౬

క. సురలకు సనురులకై న నెదిరింపఁగా రాకయుండె, † ధీమంతుండా
ధరణీశ్వరుండు శ్రీరఘువరుఁ డీటు విడియించి ప్లవగబలముల నెల్లఁ. ౫౬౪

చ దనుజులఁ జంపఁ బూని యిఁకఁదా నొనరింపఁగ నర్హమైన య
ప్పని విషయంబు చక్కఁగను † బండితమంత్రులతోడ దూతనుం
బనుపఁగ నర్హమం చరసి † వాలికుమారుని దూతగాఁగఁ బం
పను చగ నిశ్చయించి బహువారము లాత్మఁ దలంచి యంతటఁ. ౫౬౫

క జనకసుతాపతి సామాదినిలతత్వజ్ఞు డౌట † దివ్యనృపతిధ
ర్మనిచయమును స్మరియించుచు, దనమదిగృహపొడచు వాలితనయునిఁబంపఁ.

క. తనయట్టు లవిభీషణుఁ, డనుమోదము నొందఁ బిలిచి † యంగదుతో ని
ట్లనియెఁ, సౌమ్యా! యంగదా, వనచరుడవుగాన నగరసరముఁ దీనిఁ

తే శ్రమములేకయె లంఘించి † చనఁగఁగలవు

గాన భయ మించుకంత లేక దశవదను

పాలికిం బోయి నేను జెప్పంగఁ బూను

నట్లు నావల్కులుగఁ బల్కు † మతనితోడ ౬౦

15౦1

¹శా. ఓరి! రాక్షస! నీదుసంపదయు నీయ్యుర్విశభావంబు నీ

ధీరత్వంబును నంతమొందె నిపు డేతెంచెఁ వివాశంబు నీ

భూరిసాంప్రదలంబు గూడఁ జెడియెఁ † బో నీవు గర్వించి దై

త్యారిత్తాసురమానివర్యులను యత్నాహీంద్రసంఘంబులఁ. ౬౧

1502

తే. అచ్చరల భూమిపతుల నెయ్యైవిధముల

బాధలం బొందఁ జేసితో † వాని కంత

కును ఫలంబుగ బ్రహ్మయిచ్చిన వరంబు

వలనఁ గల్గిన దర్పంబు † విలయ మొందె. ౬౨౪

1503

క. ఋతి మిది విను మిఁక భార్యాహృతికై నేఁ గోపమొంది † యిష్టుడు నిన్నుఁ
జతనంబున దండింపఁ, మతినియతిం బూని శౌర్యమహిమం బలరఁ ౬3

తే. ఈపురద్వారమున నిల్చి † యిట్టులున్న

వాడనే, ²నన్ను దండింప † వచ్చుఫలము

నీకు నేమని యన్నచో † నిన్ను నేనుఁ

జంపఁగా దాన నీపాపసమితి యడఁగు. ౬౪

1505

క. సురమానివర్యధరణీశ్వరమును లేవదముఁ బొందఁ † జాలుదు రీ వా

వరపదము నొందఁ గల విఁకఁ, ద్వరితంబుగ రమ్ము పాపతతిఁ దొలఁగింతుఁ

క. దనుజాధమ! యామారీ,చుని మాయను నన్ను ముటొక † చోటికిఁ దొలఁగం
గను జేసియే మహాబలమును నెమ్మి మహీతనూజమును దొంగిలితో ౬౫

¹ బ్రహ్మశ్రీకగతైశ్వర్యముమాజ్ఞోనస్థచేతన-అనిమా ² ఏవంవిధిస్య మమ నియమ సేన తప

- క. కనఁబఱపుము మాయాబలమును బానిక నేడు నాదుఁముందఱ, నీవా
జనకజ నర్పించి ననుం, గని శరణముఁ జొరవయ్యేని ఁ ఘనవిశిఖములక, ౬౬
- క. దనుజుం డీలోకఁబునఁ, గన నొక్కఁడు లేకయుండఁగఁ గావింతుక
విను ధర్మబుద్ధి యీతఁడు, దనుజేశవిభీషణుండు ఁ తగున్యా మమునక, ౬౭
- చ. శరణముఁ జొచ్చినాఁడు గద ఁ శాశ్వతహాచు నకంటకంబునై
పరఁగు సురాగిరాజ్యమును ఁ భాస్వదనూనమదీయసంగతిక
ద్వరితముగానె పొందు నిది ఁ తథ్యము మూఘుడవై దురాత్మతా
సురరిపులే సహాయులయి ఁ శూరత నిస్థాలువంగఁ బాపివై ౬౮ 1510
- చ. మనము వశంబుగాక యనుఁమానసమన్వితమై తగంగ నొ
ప్పిన దనుజుండ వీ వికను ఁ బ్రీతిని నొక్కముహూర్తమైన నీ
ఘనతరరాజ్యసంపదలఁ ఁ గాదు దురాత్మక! పొంద శక్యమో
దనుజ! మదీయవాక్యమును ఁ దప్పకచేసిన నిన్నుఁ గాచెదక ౬౯ 1511
- క. హిత మిద్ది కాకయున్నక, ధృతిమీఱఁగ శౌర్యమూని ఁ తెగి సంగరము
న్నతిఁ జేయుము నాశరముల, నృతిఁ గని పరిశుద్ధమతివియే యగుదుఁనుమీ!
- క. దురితంబు లెల్లఁ దొలఁగును,, దురాత్మకా! యట్లుగాక ఁ తోఁచినరీతిక
జరియింపఁ బఱివై నీ, వరయ మనోవేగ మూని ఁ యఖిలజగములక, ౭౦
- తే. సంచరించిన నాదువీక్షణవథమునఁ
బడి యనంతర మనువుల ఁ వదలకుండ
నుండఁ జాలవు, హితమగు ఁ నొక్కమాట
నీకుఁ జెప్పెద విను రజఃనీచర! యింక ౭౦ 1514
- చ. ధరణిని నొక్కరాక్షసుఁడు ఁ గక్కఁడు గావున నీకు నీవె యి
త్తరుణమునందె చేయఁదగు ఁ ధర్మముల ట్లవరక్రియావళుల్
జరపుకొనందగుక మఱియు ఁ త్కౌఠలిఁ జూడఁగఁ బోవునద్ది యె
క్కరణిని లేదుగాన సరిఁగాఁ బురమంతయుఁ జూచుకొ మ్మింక ౭౧ 1515
- తే. నాకరంబున నున్నవి ఁ నీకుఁబ్రియము
లైన ప్రాణము లింకనంచు ఁ నాడుమచట
ననుచు వక్లిప్తకర్ణుఁ డఁచ్యవనినాథుఁ
డనినఁ దారాతనూభవుఁ ఁ డంగదుండు, ౭౨ 1516
- క. తనువు ధరించిన హుతవహుఁ, డన నాకాశమున కెగసె ఁ నాశ్రీమంతుం,
డనుఁడు తేజం బలరంగఁ, జని త్షణమున దనుజనాథుఁపద్యము నొందెక
- చ. దనుజవరేణ్య మంత్రియుతుఁ ఁ గర్ణవనంబునఁ గాంచె నంతఁ జ
క్కనిగతిఁ, గాంచనాంగదుఁడు ఁ కర్పరనాయకుముందు వ్రాలి యొ
య్యన జ్వలితాగ్నిరీతిఁ గన ఁ నై నిలుచుండెను స్వీయనామ మా
తని కెఱిగించి తానె యలఁదైత్యకులేశుఁడు వానిమంత్రులుక, ౭౪ 1518

క. వినుచుండఁగ శ్రీరాముని, యనువాదము నెల్లఁ జెప్పినట్లులె వినిపిం
పను బూని యిట్టులనియె, దనుజేంద్రా కోసలేశతల్లజుఁ డగుచున్. ౭౫
సీ. అక్లిప్తకర్ముడై * యలరు రామునిదూత నావాలిపుత్రుండ * సంగదాఖ్యుఁ
డను నన్ను వినితివా, * ఘనరఘుకులభూషణమ్ము కొనల్యయానందవర్ధ
నుఁడు నగు శ్రీరాఘ*పుఁడు నీకుఁ జెప్పంగ దగువల్కులంజెప్పఁదలఁచె వాని
వినవయ్య! క్రూర! ప*త్రసమును వెడలి నాయెదుటికి నచ్చి నీ*వింక ననిని
తే జేయమి! శూరుఁడవు కమ్ము * న్యాయరీతి
నిన్నుఁ గొడుకుల జ్ఞాతుల * నీదుబంధు
వులను మంత్రుల నే జంపఁ * దలఁచినాఁడ
మీకు నేనంతకుండఁ జ*మ్మి! దురాత్మ!. ౭౮ 1520
క అనిమొన నీ విలఁ బడఁగా, విను ముల్లోకములు శ్రీతి * వెలయ సుఖం బుం
డును, యత్తులు గంధర్వులు, దనుజులు త్రిదశులును మాని*తల్లజు లెపుడున్.
క ఊరగులు సుఖముండుదు రె, త్తరుణంబుననైన వారి*దారుణరీతిం
బరికించి యేఁచు నిను ని, త్తరుణంబునఁ జంపువాఁడఁ * దధ్యము సుమ్మి!.
క. నను సత్కరించి నాభా,ర్యను నీతను సప్పగించి * యడుగులఁ బడవే
ని నినున్ జంపి విభీషణు, దనుజమహారాజ్యవిభవ*ధాము నొనరుతున్.
చ. అని వచియింపుమా! యనుచు * నారఘురాముఁడు నన్నుఁ బంచె నం
చని యలయంగదుండు వ్లవ*గాధిపుఁ డాడిన రాక్షసేకుఁ డొ
య్యన ఘనకోప మందె నను*రాధిపుఁ డుగ్రుడావిలాఱుండై
దనుజుల మంత్రివర్గులను * దాఁ గని వీని దురాత్ము దూతనున్. ౮౧ 1524
ఆ. పట్టుకొనుఁడు వీనిఁ * గొట్టుఁడు చంపుఁడు, విడువ వల దటంచు * విపులకోప
మడరఁ బెక్కువారు * లానతియిచ్చెను,, దాని నాలకించి * తడయ కపుడు.
క జ్వలితాగ్ని తేజసులు దైత్యులు భీకరతనులు నల్ప * రొక్కట నాకోఁ
తులరాయనితనయుని ని, మ్ములఁ బట్టుకొనంగఁ, గూట*మున నచ్చోటన్.
క. *వీరుండగు సంగదుఁ డతి, ధీరుఁడు గావుననె యరిత*తికిఁ దనబలమున్
—నేరువును జూపుటకుఁ దా, వారలు తనుఁ బట్టుకొనెడు * భంగి నొనరిచెన్.
చ దనుజుల హస్తయుగ్మమునఁ * దాఁ బతంగంబులరీతి నుంచుకొం
చు నపుడు పర్వతాకృతిని * శోభిలు తద్భవనంబుమీఁదికిన్
దనవడి గ్రాలఁగా నెగసె, * దానవవీరులు వారు తజ్జనం
బున విడళింపఁగాఁ బడుచు * బోరన సభ్రమునుండి యార్పుచున్. ౮౬
తే ¹రావణుఁడు చూచుచుండఁగ*నే వడిఁబడి,
రంత విక్రమశాలి యా*యంగదుండు

* గ్రాహయామాస తారయ స్వయమాత్మాన మాత్మ వాన్-అనిమా. 1 తతః ప్రాసాదశిఖరం
శైలశృంగ మివోన్నతమ్-అనిమా.

గిరిశిఖరమున వెలసి మిక్కిలిపాడవుగఁ

గ్రాలు ప్రాసాదశిఖరంబుఁ గాంచె మించి ౮౭౪

1529

చ. వనచరుపాదఘాతమున ధారక రావణుఁ డట్టై చూడఁగా

నని మును వజ్రభేదితమహాతుహినాచలశృంగమట్టు లొ

య్యన నది బద్దలయ్యె నిటు ధారతఁడు దానిఁ బగుల్చి చక్కఁగాఁ

దనదగునాను మెల్లరకుఁ దా వినిపించి ధ్వనుల్ చెలంగఁగా ౮౯ 1530

క. ఉరవడి నింగికి నెగసెన్, సురవైరుల కార్చి బలవగఁగూగులకు ముదం

బు రహిం గూర్చుచు శ్రీరఘు, వరపార్శ్వమునందు వ్రాలెఁబలగులనడుమఁ

క దనుజేంద్రుఁడు ప్రాసాదంబును భగ్నంబగుటఁ గాంచి ధూరిశ్రోధం

బును బొంది వీఁడొకం డయ్యును నాబలమెల్ల శక్తిఁ నోడించి వడిన్. ౯౦

చ. అరుగుచునున్నవాఁడు గదా యారయ నిట్టి బలాధికుల్ హరీ

శ్వరు లొకకొందఁ జిట్లు తిమిశౌర్యముఁ జూపఁగఁ బ్రాణయుక్తి నే

బరఁగుట యెట్లా యంచుఁ దనభావిఫలంబును గూర్చి యూరువుల్

వరుసగఁ బుచ్చె, సంత నిట వాలితనూజుఁడు రాఁగ రాముఁడున్. ౯౧౪

ఆ. మోద మొంది సింహానాదముల్ చేయువా,

నరులు పెక్కుమంది వరుసఁ గొలువ

నరులఁ జంపఁ గోరి యనిఁజేయఁగా నుండె

నచట నానుషేణుఁ డధికబలుఁడు. ౯౨౪

1534

క గిరిశిఖరాకారుండై, హరివీరులు కామరూపు ధాన్వతిఁ దన్నుం

బరి వేష్టించఁగ నుండెను,, బరజనదుర్ధర్మ డతుడు పతియానతిచేన్. ౯౩౪

తే. తారకారాజులొ శశిధరుఁడు తిరుగు

చుండునట్లుగఁ దిరుగుచు నుండె నాల్గు

ద్యౌరములఁ గాచుచున్, సముద్రంబు చెంతఁ

బురమునుం జిట్టుకొని కపివరులు పూన్కి ౯౪౬

1536

క సరిగా నక్షోహిణిశత, మరయఁగ నుండంగఁ జూచి యతిశయబల్మలై

పరఁగెడు ననుజేశ్వరు ల,చ్చెరువును గొంపలు భయంబుఁజెంది రధీరుల్.

క సూరులు కొందఱు సమరం, బేరితిని నైనఁ జూడఁనేయగు నంచుఁ

భూరిమున మంది రటఁ బ్రాకారమునకుఁ బరిఖకుఁ గల డ్రోష్ఠల మెల్లఁ

తే. వనచరావృత మై యుండ వాసరమయ

మైన మణియొకనాలమ ట్లనురులకును

గానఁబడె దీనులైయుంటఁ గర్పరు లవు

డతిభయంబున విస్మృతు లై తడఁబడి ౯౮

1539

క. పెనుచన హాహాకారంబులు గావింపంగ భయముఁ బుట్టించురవం
బులు చెలుగుచుండ లంకక, గల శూరవరేణ్యులై నకర్బురు లంతక. ౯౦౫
క అనినేయగఁ దగు పెనునా,ధనముల ధరియించి స్త్రోత్రయతరుణంబున నా
యనిలువిధంబునఁ దిరిగిరి, వనచరులకు భీతినొంది పౌరుష మలరక. ౯౦౬
నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౨ - వ సర్గము.

శ్లోక యుద్ధారంభము శ్లోకం

చ దనుజులు రావణాసురుని పామము చేరఁగఁ జోయి; రంత నా
వనచరయుక్తుఁడౌచు రఘువర్యుఁడు లంకను ముట్టడించె నం
చును దెలుపంగ, నాదితిజశూరుఁడు లంకను ముట్టడించినా
రన విని క్రుద్ధుడై పురము పారయ్యకృత్యము లెల్ల నూటిగక ౧౫ 1542

తే ద్వీగుణముగఁ జేయఁగాఁ బంచి పవిత్రబలము
నరయఁ బ్రసాద మెక్కె, యుద్ధాభిలాషు
లగుచు లెక్కింప రాక యాహరివరు లొగి
బురము నెల్లను గాననగిరివనముల ౨౫ 1543

చ. అరుదుగ నిండియుంట నకఁ పడంతటఁ గాంచె, మహితలంబు నా
హరివరు లెల్ల మ్రింగునటు పత్తరుణంబున నుంటఁ గాంచి యె
క్కరణిని వీరిన్ముత్యవును పాంచగఁ జేయఁగ నొనటంచు నా
తురుఁడయి యెంచె, నిక్కరణి పూర్తనిశాచరుఁడాత్మలోపలక. ౪ 1544

1 క. చిరకాలము చింతించుచు, బరుషత్వం బూని బుద్ధిపాలవమునఁ దా
నరుదుగ నటుల విప్పుచు, హరియాధములకనరేంద్రు పచ్చటఁ గవియెక.

చ వనచరసేనలక గొనుచుఁ బార్థివవర్యుఁడు తాను బూర్వము
న్న నెలవువీడి యాదితిజనాయకుపత్తనసాలసన్నిధిం
గనఁ జని సాధుగుప్తమయి పార్థురసంవృతమై చెలంగు లం
కను గొనియెక, విచిత్రతర పుత్రపతాకమహాధ్వజాళిచే
తను సులులంకృతంబయిన పత్తురముం గని యార్తనిత్తుడై. ౬౫ 1546

చ. జనకజ నాత్మలోఁ నలఁచి పత్వరమే యిటులెంచె నక్కటా
జనకతనూజ యాహరిణశాబలిలోచన నానిమిత్తమై
దనుజులు తన్నునొంపఁగ వెతల గడుఁగుందుచు బస్తులుండి చి
క్కె నిరతముక బరుండి ధరఁ గేవల మార్తని బొందు చున్నదే ౮ 1547

- చ. అని యిటు ధర్మచిత్తుడగు ♦ నార యరాముడు పీఠ్యమానయా
జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ చయ్యనఁ గ్రోధమహాగ్నిమండ నా
వనచరులఁ గనుంగొని జంబున శత్రువులఁ వధించుడీ
యని యపు డాజ్ఞ నేసె, నిటు ♦ లారఘురాముడు భీకరాత్ముడై. ౯ 1548
- తే అశ్రమంబున నేషని ♦ నై నఁ జేయఁ
జాలువాఁడౌటఁ దమకు నాజ్ఞ నిడ వార
లోక్కరోక్కరి మీఱుచు ♦ నుగ్రరవము
లడర ననిసేయఁ బూని రఃత్యంతనియతి ౧౦ 1549
- సీ. హరియాధపతులు శై ♦ లాగ్రంబులను వైచికాని ముష్టుల గ్రుద్ది ♦ కాని రావ
ణానురుఁ డేలు సీభాసురపురమును బాడుసేయదమని ♦ నాస్తిములను
దలపోసి రంత, వాఁరలు గొప్పశైలాగ్రముల శిఖరంబులఁ ♦ బెలుచ నైత్తి
కొనుచును బహుతరుఃకూలముల్ పెకలించిధరియించియును బ్రవిధారణంబు
- తే. నొనరుపఁ సిద్ధపడి, రంత ♦ దనుజనాథుఁ
డటై చూచుచునుండ నాహరిబలములు
భాగములు పెక్కుగాఁ జీలి ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియముఁ గూర్ప సాలంబును ♦ వేగ యెక్కి ౧౩ 1550
- క. కనకచ్చాయల వక్త్రము, లనూనచిత్రంబుఁ గూర్ప ♦ నరుణచ్చాయల్
గనఁబడ వారలు శ్రీరామునికై ప్రాణముల వీడఁ ♦ బూని కరములఁ ౧౩౪
- క. శిలలను సాలమహీజం, బులఁ దాళంబులను శత్రుఃములుగాఁ గొని యు
జ్జ్వలశక్తి లంకపయికిం, బెలుచన చని, రాష్ట్రనంగ ♦ వీరులు పూన్కి ౧౩౫
- చ. తరువులఁ బర్వతాగ్రముల ♦ దారుణముష్టుల నొంచుచుఁ గడు
బురవరసాలకూటముల ♦ భూరివనంబులఁ దోరణంబులఁ
బరిపరి నుగ్గుచేసి, రల ♦ భల్లుకవానరు లంత మృత్తుచేఁ
బరిఖల నటై రమ్యతరఃవారిమయంబులఁ బూన్ప బూనుచుఁ ౧౩౬ 1553
- తే దారుతృణములను వైచి ♦ దారుణగతు
లోప్పఁగా వానిఁ బూడ్చి, రఃత్యుగ్రశౌర్య
లై న కొండలు వానరుల్ ♦ పూని వేయి
మందితోఁ గోటితోఁ గొంతఃమంది కపులు ౧౩౭ 1554
- క. హరు లొకకొండలు గడుభీకరశతకోటిష్టవంగఃకాంతులతో నా
వరణము నారోహించిరి, కరివరసనుకాయలై న ♦ కపివరు లవలఁ. ౧౩ 1555
- క కనకమయ్యతోరణంబుల, ఘనతరకై లానశిఖరఃకల్పములయి చె
న్నునే దగుగోపురముల నొయ్యనఁజెండుచు సంతనమునఁ నాడుచుమిగులఁ.
- తే. వగిరి గుంతుల్ నెచ్చుచు ♦ నిటునటు చరి
యిరిచుచుఁ బూర్బులిడుచు నొక్కించుకై న

భయములేకయె యాలంకవైకిఁ బోయి

రాకపులు కానునూపంబు ధలరు చుండ ౧౯

1557

క. వినుఁడీ సరోవృత్కృష్ణులు, గను రాఘవులున్నవారు ధ కపినాథుఁడు రా
మునికడ నుత్కృష్ణుండై, తనరుచునున్నాఁడు భూమిధివపాలితుండై. ౨౦

క. అని యిట్లు రవము లొప్పుంగను లంకావరణమునకుఁ ధ గడువడిఁ జని, రం
దును వీరబాహునలులను, వనచరయూధాధిపులు నుబాహువు కడఁకక.

క. లంకాస్రాకారంబును, బింకం బలరంగఁ గూల్చి వెడలి నురారుల్
సంకటపడఁగా నిల్చిరి, యంకుశముగ రావణాహ్వయద్విషమునకున్. ౨౧

తే. అంతియే గాక సేనల ధ కర్తములగు

వనతు లేర్పాటు గావించి ధ వారి పూహ

ములుగ నిల్చిరి, కుముదుఁడు ధ బలముపొంగ

విజయశీలురుగాఁ దగు ధ వీరకపులు ౨౨

1561

సీ పదికోట్లు గొలువంగ ధ భవుదిక్కునుండి ప్రాద్భావరంబు గాపాడుతలఁపుఁబూని

నిలిచెను, బ్రభునుండు ధ నిర్భరశౌర్యుఁ డౌపననుండు వానరబలముతోడ

నాకుముదునకు సహాయంబు చేయంగ నందె యుండిరి, వీరు ధ డతిబలుండు

నగు శతవలి యప్పు ధ డాగ్నేయముననుండి దక్షిణద్వారమ్ముఁ ధ దాను గావ

నిరువదికోట్ల కపీంద్రులతోఁ గూడి యావరించి చెలంగె; నానుషేణుఁ

అ. డధికబలుఁడు పితయు ధ నాతార కాతఁడు, పవ్వికోటికీశఁస త్రములను

గొనుచు ననురకోణఁముననుండి పశ్చిమ, ద్వార మావరించి ధ తాను నిలిచె.

క. బలవంతుండైన రాఘవుఁ, డలఘుబలోపేతుండైన ధ యాసామిత్రిం

గలిసి యుదీచీద్వారము, బలిమిని దా నావరించి ధ వఱలెన్ మిగులన్ ౨౩

క. వనచరపతి సుగ్రీవుం, డనిలునికోణంబునుండి ధ యారాఘవుతో

డను నిల్చె, భీమదర్శనుఁ, డనూనకాయుండునొ గఁవాటుం డంతన్ ౨౪

తే. ఒక్కకోటి గోలాంగూలు ధ లొప్పుచుండ

వీర్య మొప్పుగ నారఘువీరుపార్శ్వ

భాగమున నిల్చె, శత్రునిబర్తణుండు

బలయుతుఁడు ధూముఁ డొక్కకోటిభల్లుకములు ౨౫

1565

క. తనుఁ గొల్వ రాముపార్శ్వంబున నుండెను వీర్యము బలఁమును బొంగంగఁ జ

క్కని కవచంబును దాలిచి, ఘనుండైన విభీషణుండు ధ గద కైఁ గ్రాలన్. ౩౦

తే. అనికి నాయత్తుండైన చివాళిఁ గూడి

రామచంద్రునికడనుండె, ధ భీమబలులు

* జయ త్వితిబలో రామో లక్ష్మ్యాశ్చ మహాబలః, రాజా జయతీ సుగ్రీవో రోఘవోఽశౌభి
పాలితః - అనియూ ఈశ్లోకము సుందరకాండమునఁ గొన్నిపూర్వములు పయోగింపఁబడినది
ఇందును జెప్పబడియె కాన నిది చాలికిమహర్షి కవచచంద్రునకుఁ బ్రతిపాతమునఁ బ్రాయశః
ఇంతకన్న రామవిషయకీర్తన మేమిగలదు?

గజగవాక్షులు గవయుండు ♦ గంధమాద

నుండు శరభుండు కపిసేన ♦ లుండుచోట్ల ౩౧౫

1567

క. నిరతము తిరుగుచు వారలఁ, బరికించుచుఁ గాచుచుండ, ♦ వానరవీరో
త్కరములు విడియుటఁ జూచి యనురరాజగు రావణుండుఁశూరతమెఱయిన్.

క. దారుణకోపంబున భట, వారములం గాంచి వెగ ♦ బవరము సేయన్
మీరలు వెడలం దగునని, వారికి నాజ్ఞ నిడె, విభునిఁవాక్యము వినుచున్ ౩౨౫

ఆ ఆనిమేషముననె ♦ యతిభయంకరసింహ, నాదముల నొనర్చి ♦ నైజకోప
ములను జూపి రంత ♦ లలితశశాంకబింబంబువగిది శుభ్రవక్త్ర ములర ౩౩౫

సీ. భయదనాదమ్ములఁ ♦ బర్వఁగాఁ జేయుచు వెలయు భేరుల నల్లఁడల దనుజులు
ముచుముందు గొంపోయిఁకనకకోణంబులవాయింప మ్రొగెను, భయదరూపు
లగుదానవులులక్షఁలుగఁ గూడి ముఖవాయువులను బూరింప నుజ్జ్వలరవముల
శంఖముల్ మ్రొసె, రాక్షసులెల్ల నాభరణాళికాంతులు గలఁయంగఁ బర్వ

తే. నసితనువులతో శంఖవివరములను

దాల్చి యుండుట విద్యుద్విఠతులతోడఁ

గొంగపిండులతోడను ♦ గూడియున్న

జలదములరీతిఁ గ్రాలిరి ♦ సైన్యమందు. ౩౬౫

1571

చ. దనుజవిభూత్తముండు భటశల్లజవారము సంగరంబు సే
యను బురికొల్ప సంతసము ♦ నందుచు నాలయకాలమందుఁ బెం
పునఁ జెలరేగు నాభయదఁభూరిసముద్రసయఃప్రవాహ మ
ట్లనుసమకీక్తధైర్యముల ♦ నప్పుడె పోయె మహార్భటుల్ తగన్ ౩౭౫ 1572

చ. వనచరు లంత నామలయభవ్యతటంబులు సానువుల్ గుహల్
స్వనముల నిండునెట్లు పలుఁసాగులు భీకరనాదముల్ కడున్
దనర నిగుడ్చి, రాపిదప ♦ దానవవీరులశంఖసింహని
స్వనముల దుందుభిధ్వనులఁ ♦ బ్రద్దలువాతె ధరాంతరిక్షముల్ ౩౯ 1573

క. కరిఘ్ంకారంబులతో, దురగమహాహేషితములతోడ శతాంగో
త్కరసేమిఘోషములతో, సురరిపునాదములతోడ ♦ త్రిణియు దివియున్

క. వననిధులును ఘోషిల్లఁగఁ, దనరె బ్రపంచంబు మిగులభవ్యనిమయమగుచున్
దనుజామరులకుఁ బోలెన్, వనచరదానవుల కంతఁ ♦ బవరం బయ్యెన్ ౪౧౫

చ. దనుజులు భీకరాంగములఁ ♦ నర్దయుఁ బొల్చుచు శౌర్యసారిమున్
వనచరపం క్తికిం దెలియఁ ♦ బ్రల్లదముల్ కడు నాడుచున్ దృఢుల్
గనఁబడ నొప్పు పెన్గదల ♦ వానరులం బ్రహరించి రుగ్రశ

క్తి నికరశూలజాలములఁ ♦ దీప్తవరశ్వేధసంహతిం దగన్. ౪౨౫

1576

క వాలితనూజుని నంగదు, శూలిన్ మార్కొనినయమునిఁచొప్పున శక్తిం
ద్రాలును మార్కొని సంగర, మోలిం గావించె నద్భుతోత్సాహమునన్.

క. అని నెవ్వరికిని నోర్వం, గనుజాలని విక్రమంబు ధగల్గి మెఱయుచున్
దనుజేంద్రుడొ విభీషణు, మనమునకుంబ్రియమునేయుఁమాన్యుఁడుఘనుఁడున్.

తే. ఐన సంచాతి యాప్రజంఘాఖ్యుఁ డనెడు

దనుజు మార్కొనె, మారుతఃతనయుఁ డన్లు

జంబుమాలిని బొలియింప ధ సాగి మారు

కొనియె, నంత విభీషణుండును జవమున. 2

1589

క అతిశయమగు కోపంబున, నతిదారుణ వేగుండైన యామిత్రఘ్నున్
జతనంబున మార్కొనియెన్, బ్రతిలేనిబలంబు మిగుల ధానిలు గజాఁడున్.

క అనిచేసెఁ దపనుఁడను నొక, దనుజునితో, భూరిశక్తిధాముఁడు నీలుం
డను స్థవగుండు నికుంభునిఁ, గని తలపడియెన్ బ్లవంగఁకాంతం డంతన్. ౯

సీ ప్రఘనుఁడన్ దనుజేంద్రుఁడై లంఘించెను, నీరిగల్గులత్తఁబుఁ డరిగిఘాద
నుండు విరూపాక్షుఁ ధండింపఁగాఁ బోరె, దుర్ధర్ముఁ డగ్ని కేతుండు రత్తి
కేతుండు నుప్తఘ్నుఁ డాతతబలశాలి యగు యజ్ఞకోపుండు ధను నలువురు
దనుజులు కలియ నాజనకజానాధుండు వారిమార్కొని నిల్పె, వజ్రముష్టి

తే యనెడు దానవుఁ డలమైందు ధ నాద్వివిదుని

నంత నశనిప్రభుండును ధ నసురవరుండు

మారుకొని రాకపీండ్లులు ధ వారిఁ జంపఁ

బూని తలఁపడి రాహవఁమునఁ జెలంగి ౧౨

1591

క వీరుండు రణదుర్ధుఁడును, ఘోరాకారుండు నైన ధ కుమతిప్రతాపనుం
డారని దారుణవేగుం, డై రంజిలు నీలుతోడ ధ ననిఁ గావించెన్ ౧౩ 1592

క. ఘనబలుండు ధర్మపుత్రుండు, ననఁసుండును నొ సుషేణుఁ ధ డావిద్యున్మా
లిని గదిసి సంగరంబును, నొనరిచెఁ భయదాంకులగుచు ధ నొప్పువనచరుల్

క తక్కిన దనువుత్తలతో, బెక్కుతెఱంగులను బాహుఁవిక్రమ మలరన్
జక్కఁగ రణ మొనరించిరి, మిక్కిలి జయకాంక్ష లెదలఁమిగులఁబయిపయిన్.

తే. అప్పు డచ్చట వీరుతా ధ వారిదనుజుల

కరయఁగా రోమహర్షణ ధ మైన తుము

సంగరంబయ్యె, నాఘోరఁసంగరమున

దనుజనివహంగములనుండి ధ దారుణగతి ౧౬

1595

తే .క చములే పచ్చికలుగాఁగ ధ గాత్రనమితి

కావసంచయములుగాఁగ ధ గడఁగి రక్త

హరిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశకాద్యలాః-అనిమా.

నదులు విస్తారముగఁ బాతెఁ బోదలుకోప

మున మనం బుగ్రమై తగఁ ననిని వేష్క. ౧౭

1596

క. సురపతి వృజంబును గొను, కరణి గడంబూని శత్రుఁకాండమ్ముల ని
ర్భుశక్తఁ జెండు నంగదు, హరివరుఁ గని యింద్రజిత్తుఁ హర్షోష్ఠంగఁ.

క. అని నేయుదువే యిఁక నిట, ననుచుం బ్రహరించె; వేగఁ మరల సిరిదగఁ
దనుజేంద్రసంగనుని నిం, దునిమనుమఁగు కాంచి చాలఁధూర్తుండగుచుఁ.

ఆ. కనకచిత్రితాంగఁకలితహారధమును

హరులతోడ గడపుఁ నతనితోడఁ

జూర్ణముగ నొనర్చె, శోభిల్లు నాస్త్రజం

ఘుండు శరశ్రయంబుఁ గూర్చి మించి. ౧౯

1599

క. వనచరపతి సంపాతినఁ, గని నొప్పింపంగ నతఁడుఁ కవిసి యతనిపై
నినుమద్దివృక్షపాతం, బునఁ గూల్చెను భేదరాళిఁ పొగడుచు నుండఁ.

సీ. అధికబలోపేతుఁ డాజంబుమాలియు సరదంబువై నుండిఁ యాగ్రహంబుఁ
గొని రథగతతక్షిఁ గొని హనుమంతుని పక్షంబు భేదించె; వాయుతనయుఁ
డాజంబుమాలిపైఁ నాగ్రహంబున వేగ యరదంబు మీఁదికిఁ నట్టె దాఁటి
యఱచేత నవాసిఁయరదంబునుం గొట్టె భయదహపుండగుప్రతపనుండు

ఆ. భయదగర్జనములఁ బాతెను నలుమీఁది

కట్లు పోయి యతఁడుఁ హస్తలాఘ

వమున మించి తీక్షణబాణశ్రయంబున

గాత్రములను జెండఁ గాఁ జెలంగి ౨౩

1601

క. దనుజుని నేత్రంబుల నొయ్యిన నలుఁడుం బెఱికివైచె, నానుగ్రీవుం
డును సేన నెల్ల మ్రొంగ వదనముల్ విస్తృతి నొనర్చి తనరెడు వానిఁ.

తే. ప్రభునుండనువాని సప్తపర్ణద్రుమమునఁ

గొట్టి పరిమార్చె, నితరులకుఁ వధింప

రాని యాయగ్నికేతువుఁ రశ్మికేతు

వరు నుప్తఘ్న యజ్ఞకోవులు గళంగి ౨౫

1603

క. మనుజేంద్ర రామచంద్రునిఁ, గని శరములనొంచి, రతఁడుఁ కనలి నలువురఁ
దనుజుల నగ్నిశిఖోపను, సునిశితశరములను బూని సొంపుదలిర్పఁ.

ఆ. ఒక్కసాయకమునఁ నొక్కనిశీర్షంబుఁ

గొనియె నిట్లు దనుజకుటాట మడఁచి

చెలఁగె మైందుఁ డట్టె కలన నావజము

ప్రిని స్వముష్టిఁ బొడువఁ దనుజుఁ డతఁడు ౨౭

1605

క. అరదముతో వాజులతో, బురమున నలరారు కోటఁబురుజుపగిది నా

ధరణిం గూలెను, నూర్పుడు, కిరిణంబుల మేఘపంక్తిః † గెలఁకువిధమునన్.

క. అనిని నికంభుఁడు నీలాంజనచయసంకాశుఁ బ్రవగ † సత్తము నీలున్
నునిశితమార్గముల నొంచెను, గరలాఘవము చాలఁజెఱుగన్ చుటియున్.

క. శరశతము నీలుపై నన్, బరఁగించుచుఁ జూచి నవ్వెఁ † బనరంబున నా
హరివరుఁడు విష్ణుమూర్తికి, సరియగువాఁడౌట దనుజశౌర్యముఁ గనుచున్
తే ఆనికుంభునిరథచక్ర † మ్రట్టెకొనుచు, సతనిసారధితలఁ ద్రుంచెఁ † సంతసశని
వజ్రసన్నిభ దేహసంస్పర్శముగల, ద్వివిదుఁడిను వానశేంద్రుండు † తీవ్రశక్తి

చ. దనుజులు చూచుచుండఁగ నె † దాఁ గ్రుధ నాయశనిప్రభున్ గనుం
గొని గిరిశృంగ మూని యనిఁ † గొట్టెను; వాఁడును బర్వతంబులన్
బెనఁగెడు నాకపీంద్రుఁ గని † వింతగ వజ్రసమానబాణముల్
ధనువునఁ బూని వైచి తడు † దా త్రశరీరముఁ జించె నేర్పునన్. 324 1610

చ. శరములు మేను నొంప హరిఁసత్తముఁ డెంతయు నొచ్చి యాగ్రహ
స్ఫురణమునన్ దపించి యొకఁడొ ణిరుహంబును సాలనామమున్
గరమునఁ బూని యశ్వరథఁసంయుతుగా వడిఁ జంచె నాతనిన్,
వరరథసంఘఁడై దనుజఁవర్గము తన్గని సంతసింపఁగన్ 325 1611

క కనకాంచితమార్గణములఁ, గొని విద్యున్నాల్లి ప్లవగఁకూటేంద్రు నుమే
ణుని నొంచి మాటిమాటికి, ఘనసింహానినాద మ్రట్టె † కావించె ననిన్ 326

సీ. అంత వాసరనాథుఁ † డాసుమేణుఁడు రథమందునుండిన యలఁయనురుఁగించి
తాఁగ్రిందనుండుటఁ † దలపోసి పెనుగొండ శిఖరంబువైచి విఁచిత్రమైన
తద్రథంబును జెండె, † దనుజుఁ డాతఁడు లాఘవముగలవాఁడౌట † వైశ్రమం గద
గరమున ధరించి † యరదంబుపైనుండి ధరణికి లంఘించి † తాను నిలిచె,

తే. గపివరుండౌ సుమేణుండు † కనలి మదిని

బెనుశీలంగొని వెనవెన † దనుజుపైకిఁ

జనియె, నిటువచ్చు వనచరఁసత్తముఁ గని

యతనివక్షము నొంచె గఁదాభిహతిని 327 1613

చ దనుజగదాప్రహారమును † దా మది నెన్నక యాసుమేణుఁ డా
యనిమొన వానివక్షమున † నాశీల వైచె, మహాపలంబుతాఁ
కునఁ గడు నుగ్గునూచమయి † కుండఁగ వక్షము ప్రాణవంచకం
బును విడనాడి నేలఁబడెఁ, † బోరుగ శూరకపీశ్వరాభిచేన్ 328 1614

క దనుజులు విక్రమముగఁ బొల్చినవారయి ద్వంష్యయుద్ధఁజృంభణమున నా
యనిమిథులచేత దైత్యుల, యనువునఁ జంపంగఁ బడి రఁహార్యబలమునన్.

సీ. ఖడ్గముల్ తోమరఁగదలును శక్తులు పట్టనములు గడు † భగ్నుములయి
యరదముల్ విజిగి యుఁద్ధార్హఘోటకములుహతములై మగకరుఁలంతమొంది

వనచరాక్షసుల్ ♦ వడివడి నిలఁ గూలి చక్రాక్షయుగదండ♦సమితి నేలఁ
బడి, నక్క లెల్లడం ♦ గడఁగి నిండియునుండ నాయోధచంబది ♦ యతిభ యావ
తే హంబుగానుండె, దేవాను♦రాహవోప, మానముగు నారణంబున ♦ దానవకపి
తతుల మొండెములందెల్ల♦తావులందు, నెగిరిపడుచుండెనదిఘోర♦ముగఁగనఁబడె.
చ. వనచరు లందు దమ్ము నిటు ♦ వారక చంపుచునుండ దానవుల్
తనువుల రిక్తపూరములు ♦ దారుణరీతిని బాటుచుండఁ జ
క్కనిబలమిచ్చు సంధ్యకయి ♦ గాఢరయంబున నిక్కిచూచుచున్
బెనుబవరంబు నొక్కగతి ♦ విక్రమమేది యొనర్చు చుండఁగా ౪౬ 1617
నలువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౪ - వ సర్గము.

—ఁఁఁఁ వానరజానవులరాత్రియుద్ధము ఁఁఁఁ

క. ఖరకరుఁ డస్తాచలమున, కరిగెను సంతటను వనచరావళిప్రాణ⁶
త్మరములఁ దీయఁగఁ దగురా,తిరి వచ్చెను, వనచరేంద్ర♦దితిజులు పెలుచన్.
ఆ ఒకరి నొకరి నొంచు ♦ నుతైనాహముల బద్ధ
వై గు లగుచు మిగుల ♦ ఘోరరూపు
లగుచు జయముఁ గోరి ♦ యప్పుడు పోరాడు
చుండ నద్ది రాత్రి ♦ యుద్ధ మయ్యె. ౨ 1619
క వనచరులు రాక్షసుండని, వనచరునిన్, రాక్షసులును ♦ వనచరుడని యా
దనుజుని నాఘోరతమ,స్సనఁ దెలియక కొట్టుకొనిరి ♦ శూరత్వమునన్ 3 1620
తే. చంపు మాతనిఁ జీల్చు మిచ్చటికి రమ్ము
పాటఁగా నేల యని యిట్లు ♦ భయదరీతిఁ
గ్రాలు నాచీకటిని నొక్క♦గతిని దుముల
మైన పెనురవమే విన ♦ నయ్యె మిగుల. ౪ 1621
౪ తనువులు నల్లనివై తిగఁ, గనకాంబితకవచములను ♦ గ్రాలు దనుజు లె
ల్ల నిశేన్ మండెడుగతి నొప్పిన నోషధివనయుతాద్రి♦బృందములవలెన్. ౫
క. కనుపట్టి, రంత దానవు, లనంతమగు నాతమస్సు ♦ నందుఁ బెనుక్రథం
గొని మనములు పరవశములు,గ నొప్పుగా నత్వరముగఁ ♦ గపిజాలములన్.
ఆ. తనివి దీఱఁ దినుచుఁ ♦ దత్తుచురాంగణం
బునఁ జెలంగుచుండి, ♦ భూనిశోప
మొంది కోఁతు లంత ♦ నురవడి నెగయుచుఁ
దీక్షదశనములను ♦ దీటుకొలిపి. ౬ 1624

* వై శేంద్రా దీప్తాపధివనా ఇవ-అనియూ

- క కనకశిరోభూషణములఁ, గనుపట్టు మహాతురంగఁకాండంబు నా
యనలజ్జావలగతి నొప్పిన కేతనమును జేల్చి ధృవి వైవ 2 1625
- క. కనఁబడియెక్ ఘోరంబుగ,, వనచరు లతిబలులు క్రుధనుఁ బరవశు లగుచుక్
ఘనకుంజరముల వానివయిని నెక్కినవారిఁ గొఱికిఁ దాడ్చి ధరఁబడె ౮
- తే.ధ్వజపతాకాంచితరథవిఠతని గూల్చి
సంగరంబున రాక్షసఁసైన్యములను
గలఁచి పుచ్చిరి, రామభూఁకాంత లక్ష్మ
ణులును దద్యుద్ధమున బలంబులు మెఱయఁగ ౯ 1627
- తే.చీకటిని జక్కఁగాఁ గానఁరాక యున్న
దనుజవర్షులఁ బెక్కండ్రఁ దారుణాహి
సమశరంబులు వైచుచుఁ జంపి, రంత
హయమురవ్యాహవిధ్వస్తఁ మగురజంబు ౧౦ 1628
- క గురురథనేమివిఘట్టన,జరజంబు కపీంద్రదనుజఁసమితీశ్రవణాం
తరనయనంబుల నిండెను,, బరికించెడువారి కీట్లు ధయనం బగుచుక్ ౧౦౫
- తే.గగురుపాటు పుట్టించుచుఁ గలన సాగు
చుండఁ గడుభయదంబులై యొప్పురక్త
నదులు ప్రవహించె నచ్చోటఁ బినప భేరి
కామ్యసంగాలిపణవభీకరరసములు ౧౨ 1630
- క. ఘనశంఖవేణుముఖని,స్వసములు తోడ్తోనఁ గలిసి ఁ సాంద్రంబుగ నొ
ప్పెను వింతఁగాఁగ, నంతట,వనచరహతులౌచు దనుజభటు లార్వంగక్ ౧3
- క. దానవహింసితులై యా,వానగు లార్వంగ వారిధ్వనులు చెలంగెక్
మానసభయదములగుచుక్, దానవధిటశక్తిహాలఁతతులఁ బెలుచుక్ ౧3౫
- ఆ మఱి పరశ్వధముల ఁ నఱిమఱి హతులయి
యిలను గూలు వనచరులును, వనచ
రేంద్ర లక్ష్మె వైచు ఁ నిగ్ధభూభృచ్చృంగ
సంహతాంగులగుచు ఁ సమరభూమి. ౧౪ 1633
- తే. పొదలుచున్నట్టి కామగూఁపులగు దనుజ
లుండఁగా బహువిధముల ఁ నొప్పు నాయు
ధములు పూవులు చల్లిన ఁ ట్లమర నద్ది
తెలియఁగా రాక భయదమై ఁ వెలసె నపుడు. ౧౫ 1634
- క. అరుదుగ నెత్తిటఁ దోఁగుచు, బురుదగనుండుటను జొరంగఁబోలకయుండెక్
బరితో ఘోరంబయి యా, హరిదానవహారిణియగు ఁ నారాత్రికడుక్. ౧౬
- క. అలకాళిరాత్రివడువున, బలువిధముల సకలజీవఁవారంబులకుక్

విలయకరంబై యెట్టిది, మెలమెల్లన గఁగుచునొ యను ధిమిక్కిలిభీతికొ ౧౬౪
 క. కలిగించె, దారుణంబుగ, వెలసిన యాతమనుచుండు ధిమిడువక బాణం
 బుల వర్షము కురియించుచు, బలువిడి యారామచంద్రులై ధిమి బడి రనురుల్
 చ దనుజులు త్రోధవేగమునఁ ధివర్షము నాప్పును రామమూర్తివై
 జనునపు డాస్వసంబు లయఁసంగతిఁ బొంగెడు సప్తవార్ధిని
 స్వసమువలె విసంబడియె ధిసాధ్వసంబయి రామచంద్రుఁ డా
 దనుజులలోన నార్వరను ధి దారుణవహ్నిశిఖోషమంబులొ
 ఘనశరముల్ నిగుడ్చి వెఱఁగంవఁగఁ జేసె క్షీణంబులోపలకొ ౧౬౫ 1638

సీ అని దురాధర్వుడొ ధియనుశత్రు, నానుహాపార్శ్వసహాదరుల్ ప్రబలుడై న
 వజ్రదంష్ట్రులై నావాడు మహాకాయుఁ డాశుకసారణు ధిలక్ష్మ మున్ను
 పలికిన యార్వురు ధిపార్థిసత్తముఁ డలఘుబాణముల నుద్ధౌలి మిగుల
 నొప్పింపఁగా వార ధిలఘుడాంణభూమి నిలువంగ నోపక ధితొలఁగి ప్రాణ
 తే, ములను దక్కించుకొని, రంత ధిలఘుబలుఁడు
 గాముఁ డాచీకటిని విచిత్రముగఁ గనక
 ఖచితములు నగ్నిశిఖలనఁ గ్రాలుబాణ
 ములను వెలిగించె దిగ్విదిక్కులను మిగుల ౨౨౪ 1639

క. [అనియందు రామనామంబునఁ జహ్నితములగు బాణములు నిండెను] భీ
 తిని గల్గఁజేయఁ జాలిన, దనుజులు మఱి యెవ్వరెవరు ధిధరణిపుష్పాలక.
 తే నిలిచిరో వారలందఱు ధిజ్వలనునందుఁ
 బడెడు మిడుతలవిధమునఁ ధిదడఁచు కంఠ
 కుని గనంబోయి, రాన్మపఁకుంజరుండు
 కనకపుంఖనహస్రమాధర్గణవరముల ౨౪ 1641

క పరఁగించుచుండ నానిశ, యరుదుగ ఖద్యోతయుక్తయై భాసిలు నా
 వరశారదనిశవలె నా, తరుణంబునఁ జూడనయ్యె ధిదానవులంతకొ. ౨౪౪ 1642
 క ధ్వనిసేయఁగఁ నోతులు ని, స్వసము లొనర్పంగ మఱియు ధిసాధ్వస మెనఁగం
 గను జాలియుండె గురుని, స్వసమది వర్ధిల్లి దిశల ధివనసగనిండకొ ౨౪౫ 1643

క పెనుకందరములఁ గూడిన, ఘనమైన త్రికూటభూధ్రఁకాంతుఁడు ప్రతిని
 స్వస మిచ్చు నట్టులుండెను, బెనుకాయము లొప్పుమిగిలి వెలయుచునుండకొ.
 ఆ. అంధకారి మట్టు ధిలంగకాంతులుగల, కొండముచ్చు లెల్లఁ ధిగ్రూరదనుజ
 వితతి నట్టె పట్టి వేనరెండుకరములఁ, దినఁగ సాగి, రింద్రుఁమనుమఁ డంత
 చ, తనరిపు వైన రావణిని ధిదర్పముపొంగ నధింపఁబూని యా
 తని వడిఁగొట్టి సారథిని ధివద్రధఘోటకపంక్తి ద్రుంచె, న
 య్యనువున ఘోరభంగిని భయంకరరీతిని సాగుచుండు నా
 యనిమొన సశ్వసారథియుఁతాత్మరథంబు వినాశ మొందుటకొ. ౨౪౬ 1646

- క కని యింద్రజిత్తు వేగంబున రథమున్ విడిచి వాలిపుత్రునిమ్రోలన్
గనియె నదృశ్యత నంగదుఁ డొనరిచిన న్నవార్షమైన యురుకార్యంబున్.
- క దానిం గని దేవతలును, మానులు రాఘవులు దిశలు ధీమార్పలుకఁగ న
వ్యాసరవద్యుని బొగడిరి, దానవవద్యుని స్రభావదర్పబలములన్. 30 1648
- క. భూతవ్రాత మెఱుంగును, [నాతఱి నాయింద్రజిత్తు ధీమార్పరి కే
నేతీఱున దుర్జయుడై, భూతాదృశ్యుండు నగుచుఁ బొంగుచునుండెన్.]
- క కనుక నె యాశూరుని నొంచిన యంగదుఁగాంచి తుష్టిఁ జెందిరి, పిదపన్
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనచరులు విభీషణుండు వాలితనూజున్ 31
- క పరు నింద్రజిత్తు నొంచుట, కరుదంది నుతించి, రిట్టు లా కృత్యము ని
ర్వరనుత్యము మేల్తేలని, కరము నినాదము లొనర్చి కాంచిరి ముదమున్. 32
- ఆ. భీమకర్ణుడైన ధీమామాన్యచే నిట్టు, లింద్రజిత్తు దనుజు లెల్లఁ జూడఁ
బరిభవంబునొందిభయకకోపము నొందె, నిట్టి సమయమందునినకులుండు.
- కవిరాజవిరాజితము —

వనచరులం గని ధీమార్పను నిట్లని వానరరాజును భవ్యగతుల్
దనరఁగఁ గూడుడు తత్పరచి త్తతఁ దప్పక యుండుడు దానవరా
త్తనయుడు బ్రహ్మ సుదారతపంబునఁ దాముదితాత్ముని దైవవిధిన్
బొనరిచి కాంక్షులఁ బొందెను గావున ముజ్జగముల్ వగఁ బొందుగతిన్.

తే చేయుచుండును మీకార్య సిద్ధిఁగొఱుక
దగినకాలమునన్ వచ్చెఁ దామృతిఁగన
గాన నాకయి యొర్చి యిక్కాల్లమందు
నుండఁదగు మీర లందఱు నుద్యమమున 3౬

1654

- క. మనముల విగతద్వీరులై, యనిమొన నుండుడని పల్కె, నంతర్ధానం
బును గనినపాపమతి యాదనుజేంద్రం డింద్రజిత్తు తచ్చక్రిమెయిన్. 32
- క. సునిశితశరముల విడిచె నశనితుల్యములన్, మనంబు సమధికరోషం
బును బొంద నింద్రజిత్తు, యనిమొన శ్రీరామచంద్రనాతనియనుజున్ 3౩
- క. కాకోదరహాపములొ, భీకరశరముల నిగుడ్చి వెన నంగములన్
జీకాకుపఱచె, మఱియును, నాకప్పురవరుఁడు మిగుల ధీమార్పజరణంబున్
- చ. ఒనరుపఁబూని మాయఁగొని యొప్పెడు భూతములెల్లఁ జూడ నొ
ప్పనిగతి యుద్ధమందు నరపాలకుమాగులు మోహయుక్తులై
యనిని వితాక్కునొందునటు లదృశ్యతరీతిగఁ జేయుచున్ మహా
సునిశితసర్వబంధముల సోలఁగఁ జేయుచుఁ గట్టవైచె దాన్ ౪౦ 1658

* భువిభూతేశ్వరీశ్వరీ భూతరా గామలక్షణ-అనిమాలము. శరబంధన వేష్టనదంకనాదినా
నాగమయత్నము-అనినాన్యము

క. దనుజుఁడు క్రుద్ధుండై వైచిన ఘణిబాణములు పుగుషఁసింహుల బంధిం
చినఁ బరవశులై సోలిన, మనుజేంద్రులఁ గనిరి కీశఁమాన్యు లపు డనిక.

చ. దనుజవిభూత్రమాత్మజుఁడు ధా రఘువర్యులమ్రొల నిల్పి బా
ధను గనఁ జేయలేక మహిఁతంబగు నావంతము గల్లువాఁడు గా
వున నట మాయఁబూని యౌభూషకుమారులఁ గట్టివైచె నా
నునిశితసర్పబాణముల ధీఁణిపయింబడి యుండునట్లుగఁ ౪౨

1660

నలువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౫ - వ సర్గము.

శుభా నాగప శబంధము శుభా-

చ బలము ప్రతాపముం గలుగు ధార్మివపుత్రుఁడు వైరితావుఁ దాఁ
దెలియఁగఁ గోరి వానరుల ధీరుల యూధపతీంద్రులక బలో
జ్ఞప్తులను గాంచి స్వాశయముఁ జక్కఁగఁ దెల్పె నుషేణుపుత్రులై
బలముల నొప్ప నిద్దటిని వానరవర్యుని నీలు నంగదుక. ౧౫

1661

క ఘనబలు సానుప్రస్థుని, వినతుని నాజాంబవంతు ధిక్రమమున నొ
ప్పిన ఋషభుని ఋషభస్కం, ధుని శరభుని నీవడుగురిఁ దోడనెయరయక.

క అరిజనకాలాంతకుఁ డా, ధరణీపతి యాజ్ఞానేయఁ, దద్దయు మోదం
బురహిం గాంచుచు భీకర, తరువులఁ గొని యింద్రజిత్తుతావుఁగనుఁగొనక.

తే దెసల సంతట వెడుకంగ వేస నభమున

కుద్దమించిరి, జపముల నొప్పు వారి

లైన వానరులక వారి నరసి దనుజ

వరతనయుఁ డస్త్రవేత్తయై పరఁగుఁ గాన ౪౫

1664

క. పరమజవంబును గల నిర్భరశస్త్రము లేచివైచి వారిజవములక
బరిపరి వారించెను, భీకరవేగము లొప్పు వెలయు కవు లాయదనక ౫౫

చ దనుజ మహాస్త్రజాలములఁ దద్దయు భిన్నశరీరులౌచు నా
ఘనముల యంతరంబునను గ్రాలు దివాకరుభంగి వాతమ
న్నునఁ దగు నింద్రజిత్తుఁ గను చొప్పు నెఱుంగఁగఁ జాలరైరి, చ
య్యన సమితింజయుం డయిన యాదనుజోత్తముఁ డంత నీనునక. ౬౫

సీ సకలాంగకంబులఁ జక్కాడఁ జాలిన శరముల రామలక్ష్మణుల మిగుల
నొప్పించె, నిట్లునఁజుఁడు క్రుద్ధుండయి విక్రమవంతులై వెలయువారి

* బంధ తౌ రాజనులౌ మహాత్మా-అనిమా మూమున నిట నింద్రజిత్తు విషయమున
మహాత్మా యను విశేషణముకలదు కావుననే తెలుఁగున “మహితంబగు నింద్రుఁడు”
అని ప్రయోగింపఁబడియె నని యెఱుంగునది

బాణరూపములగు ♦ ఫణులఁ బ్రయోగింప వారిదేహములు దుర్భరముగాఁగ
నంతరమే లేని ♦ యట్లుండె వారల ఊతజమార్గంబుల ♦ సాంద్రరుధిర

ఆ. మొక్కరీతిఁ గాఁజె, ♦ నుర్విశతసయులు, వ్రణితదేహులగుచు ♦ వఱలి రఘు
కుసుమయుతసలాశి¹ కురుహంబు చాడ్చున, నంత నింద్రజిత్తు ♦ హర్ష మలర

క విరిసిన కాటుక ప్రోవనఁ, బరఁగెడు తనుకాంతి వెలయ ♦ భ్రాతల నాయ
రుద్ధిర కిట్లనియె² గనుఁగొనఁ, దరముం గానట్టి స్వీయ³ తనువున మిగులక.

క వినుఁ డేను నవృశ్యుడనై, యనిచేయుచునుండ నిర్ధ⁴రాలయపతీయై
తనరెడు సురినాయకుఁడుక, ననుఁ జూడఁగఁ జేరలేఁ డ⁵నక మీ రనఁగక.

తే ఎంతవారలు⁶ కోపాగ్ని ♦ నెనఁగు నేను
గంకపత్రాంచితంబులౌ ♦ కఱకుటమ్ము
లను బ్రయోగించి యిప్పుడే ♦ పనువువాఁడ
యమునినదనంబునకు మిమ్ము ♦ హర్షమలర ౧౨

1670

క అని ధర్మవేత్తలగు నా, జనపతిపుత్రులకుఁ జెప్పి ♦ చయ్యనఁ దీక్షా
శనితుల్యశరవరంబులు, తనువులఁ జొప్పించి యతిము⁷దంబున నార్చె⁸. ౧౩

క విరిసినకాటుకరాశిని, బురుడించి వినీలవర్ణ⁹మున నొప్పిన యా
శరగణనిభుఁ డానంగర, ధరణిం గోదండ మెంతో¹⁰దర్శము వెలయక ౧౩౪

క పలునులు సారింపుచు ను, జ్వలభీమమహాంబకములఁ ♦ బరఁగించెను వా
రలపైన, మఱియు మర్కంబుల నెఱిగిన యింద్రజిత్తు ♦ పూనిక మెఱయక.

క. ధరణీంద్రకుమారుల దుర్భరమర్తస్థలములందు ♦ వాడిశరములక
గరము క్రుధక నాటుచు సింహార¹¹ం బొనరించె మరల, ♦ నాన్యపతనయుల్

క శరబంధబద్ధులై సంగరమూర్ధమునందు నొక్క ♦ ఊణమాత్రమునక
బరికింపఁ జాలరై, రా, శరుణంబున భూరిచాప¹²ధరులును వీరుల్ ౧౩5

క. మనుజేంద్రునితనయులు నౌ, ఘను లారాఘవులు బాణ¹³కాండాగ్రములౌ
య్యన నాటి యంగజాల, మ్మును నొన్వంగజేయ చిర్క¹⁴ములు శరపంక్తిక

క విరియఁగ సోలి చలించుచు, నరుదుగ రజ్జువులు నొప్పి ♦ నవనింబడు ని
ర్జరనాధకేతనంబుల, కరణిక ధరఁబడిరి కీశ¹⁵గణ మార్గి¹⁶గనక ౧౪ 1677

క పీరులు రామలక్ష్మణులు ♦ వింతగ బాణ సమూహిపంక్తిచే
బొరన బడగాత్తులయి ♦ పొక్కిచు నెత్తురుకాటుచుండఁగా
వీరులు పన్నవీరించు స్థలి ♦ వేగమ చక్కఁగఁ బన్నవీరించి గం
భీర మనంబులం బొగిలి ♦ వీడితులై పడియుండి రెండుయక. ౧౫ 1678

- క. ధరణీశుల గాత్రంబులఁ, గరతలములకొనలవఱకుఁ ♦ గాండంబులచేఁ
బరివరి నవిద్యమైనది, పరికంపము గాంచ నదియుఁ ♦ బరికింపంగఁ. ౧౯౪
- తే. మఱియు భిన్నముగానిది ♦ నెఱి నొకటగు
సంగులంబైన లేదయ్యె, ♦ నంతఁ గామ
రూపియును గ్రూరుఁడును మఱి ♦ పాపియునగు
దాసవుఁడు బాణములు వై న ♦ ధరణీపతులు. ౨౦౪ 1680
- క. పరితప్తులై రి వారల,వరతసువులనుండి ప్రస్త ♦ వణమువలననుం
డి రయమున జలము గాఢెడు,కరణిని ర క్తంబు మిగులఁ ♦ గాఢె భయదమై.
- క. 1మును పింద్రునిని జయించిన, దనుజుం డాయొంద్రజిత్తు ♦ దారుణకోపం
బున వైచిన మార్గణములు, తనువున నాటంగఁ దొలుతఁ ♦ దా రాఘవుఁడుఁ.
- క అనిబడియె, మర్తములు నొచ్చిన, నంతట దనుజవరుఁడు ♦ చెలఁగి ఫణిశరా
ళిని వైచి పిదపఁ జక్కని,మొనలు దగఁ రుక్తపుంఖములు నగు తూవుల్.
- నీ మఱి వేగముగఁ బోవు ♦ మార్గణంబులు సర్దశరములు గొడ్డలి ♦ కరణి మొనలు
గల భల్లబాణముల్ ♦ వెలయు నంజలిపంటిమొనలు గల్గిన బాణములునువత్స
దంతతుల్యంబఁ ♦ తతులు సింహాన్యముల్ గల బాణములుత్సురంబులునుదనుజ
చాపము క్తములయి ♦ త్కౌపాలమాలిగాత్రమును నొప్పించె నంతట నతండు
తే. శిథిలముప్పిబంధంబును ♦ జిత్రరత్న
భూషితముఁ బార్శ్వమధ్యమముల నతంబు
నైన కాన్తుకమును మాని ♦ యారణాంగ
ణమున శయనించెఁ జేయ నై నదియె లేమి. ౨౪౪ 1684
- క. 2శరతల్పమునఁ బగుండిన, పురుషృభు రామచంద్రుఁ ♦ బొడఁగని జాలిఁ
దురపిల్లి లక్షణుం డిఁక, ధరణిం జీవింప మనెడు ♦ తలఁపును గాంచెఁ ౨౪౫
- చ సరసిజవత్తనేత్తు రఘు ♦ చంద్రుని నన్నును నాగబద్ధునిఁ
ధరణిఁ బరుండఁ గాంచి పయి ♦ దారుణబాణము లేచుచుండి దు
స్తరతరశోకముం గనియె, ♦ ధాత్రిఁ బరుండిన రాముఁ గాంచి యా
హరివరు లెల్లఁ జిత్తముల ♦ నందిరి తాపము నిర్భరంబుగాఁ. ౨౭ 1686
- చ అనిలను తాదికీళివరు ♦ లందఱు నొక్కటఁ గూడి నాగబం
ధనమునఁ జిక్కియున్న వర ♦ కర్వుల రాఘవులఁ మహార్తులఁ
గనుఁగొని చుట్టుఁ జేరి వెతఁ ♦ గాంచుచు నిల్చిరి చేయఁ దోషమిఁ
మనములు దుఃఖివార్ధిపరి ♦ మగ్నములై తగ నుండి రెంతయుఁ. ౨౮ 1687
- నలువదియైగవ సర్గము సంపూర్ణము

1 క్రోధా దింద్రజితౌ యేవ పురా శక్రో వినిర్జితః-అనిమా 2 స తత్ర లక్ష్యశో దృష్ట్య
నిరాశో జీవితే భవత్-అనిమా.

౪౬ - వ సర్గము

అథా నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీవాదులు శోకించుట అథా

చ వనచరు లంతరిక్షమును † వారకభూమిని గాంచుచున్ గలం
 బనిచయవిధగ్రాత్రులయి † పరివీనబాధఁ బరుండియున్న యా
 మనుజుల రేణులన్ సుగుణమండనులన్ సహజస్తులన్ గనుం
 గొని రట రామలక్ష్మణులఁ † గూర్చికి నాకరమైన వారలన్ ౧ 1689

ఆ వృష్టి గురిసి నిలిచి † వెలయు మేఘమురీతి, నిశితబాణవృష్టి † నిగుడఁ జేసి
 యింద్రజిత్తు దివిని † నెక్కడనో యూర, కుండ నచటి కెంతో యుద్యమమున
 క చనుదెంచె విభీషణుఁ డా, వనచరనాయకునితోడ, † వారల కెంతో
 మునుపే మైందద్వివిదులు, హనుమత్కుముదులు సుషేణుఁ † డానీలుండున్.

తే. లంగదుండును జేరి యాఠ్యవతంసు

లైన రాఘవులం గాంచి † యార్చి గుందు

చుండి, రాఘవులు చేప్త † లుడిగి మంద

ములగు నూర్పులు పుచ్చుచు † నిలఁ బరుండి 3౪

1691

క. తనువులు శోణితపూరంబున బ్రుంగఁగ బాణసర్పములు పర్వంగా
 వనటం గుందుచు నొకపరిఘపథణు లట్లూర్పుగములఁ † గడఁగి విడుచుచున్.

సీ మందవిక్రముఁ యి † మఱియొక్కపరి చేప్త లుడిగి యంగములెల్ల † నొక్కరీతి
 ర క్తంబునన్ ముగ్ధ † రంగారు కనకధ్వజంబులవలె నొప్పి † శరమయములు
 గా నొప్పుశయ్యలఁపైనఁ బరుండి రావీరులొక్కొక్కయపు † భార మూని
 నట్లు కరాంఘ్రిల † నల్లనఁ గడలించుచును శరజాలముల్ † తనువులందు

తే. గాడి యుండంగ యాధవఠగణము తమ్ముఁ

జేరి కన్నీళ్లు వఱదలై † షీతిని బాఱఁ

జుట్టునన్ నిల్చియుండ నాఠ్నోణిమీఁదఁ

బవ్వలించియె యుంట నాఠ్న వగవరులు ౬౪

1693

క. కనిరి విభీషణముఖులు, మనముల వెతఁ గుంది, రాసఠ్యురభూమిని నుం
 డి నభంబు దిక్కులను నా, వనచరు లారసియు నెన్నిభంగుల నైనన్ 2౪

క. దనుజేంద్రు, రావణిని మా, యను దాల్చి కనంగరాక † యలరు సతనిఁ గ
 న్గొనఁ జాలకుండిరిటమా, యను దాల్చిన యన్నకొడుకు † నారావణినిన్ ౩౪

క. ఘనబుద్ధి విభీషణుఁ డా, తని నల్లడలం గనంగఁ † దాఁ బూనుచు మా
 యను దాల్చి యదృశ్యుండై, తనరంగ పర్యాయగొని యఠని నొకచోటన్.

క. నిలుచున్నవానిఁ గనియెన్, బలమున వీర్యమునఁ గార్యభంగి ననముండై
 కలన నొరుఁ డీడులేకయె, చెలఁగుచు పరిదానమహిమఁచే నితరులకున్. ౯౪

* తం తు మాయా పతివనం మాయయేష విభీషణః-ఆనిమా

చ కనబడకుండ సభ్రమునఁ గ్రాలుచుఁ దేజమునన్ యశంబునన్
ఘనతరవిక్రమంబున నికామము నొప్పుచు నున్న యింద్రజి
త్తును గనె నవ్వీభీషణుఁడు, తోరపుకౌర్యము మీఱఁగా దశా
న్యుని తనయుండు రాఘవులు త్కోణిఁ బరుంటయు నాగపాశముల్
తనదగుశక్తి వారలను ధ్వజయుఁ గట్టియె వైచుటల్ గన్ఁ. ౧౧ 1698

చ. కని మది నెంతయున్ ముదముఁ గాంచి సురారులఁ బొంగఁజేసి యి
ట్లని వచియించె, దూషణ ఖరానుగుఁ జంపిఁ యిమ్మహాబలుల్
మనుజువిభుల్ సహోదరులు మామకబాణము లంట సోలివా
రనువుగఁ జూడుఁడీ, యిచటిఁ కాత్రిదశుల్ దనుజుల్ మహర్షులున్. ౧౨౪

తే. ఒకటిగాఁ జేరి వచ్చిన నురుఫణిమయ
బంధముల వీని వదలింప వశముగాదు,
వినుఁ డదెవ్వరిపౌరుషమునకు నులికి
పాటు గని నాదుజనకుండు చగలఁ గుంది ౧౪ 1700

సీ. రాత్రియామంబుల త్రయమునం దొకయానుమైనను నిదురనుగానమి శయ
నముస్పృశింపకయెకాళము పుచ్చుచుండునోయెవనినిమిత్తమై యీపురమున
గలవార లెల్ల నిఁమ్ముల వృష్టికాలంబులందు జలంబుల త్యాకులంబు
లైన చందమున దుఃఖార్తులై యండిరో యట్టి రాముని దనుజాళి నెల్లఁ

తే జంపివైచ నుద్దేశించి తెంపుమీఱ
నున్న వానిని నేనిదె యుద్ధమందుఁ
జంపినాడను, రామలక్ష్మణులు కవులు
నేతుబంధాదు లొనరించి ఁక్షితితలమున ౧౬ 1701

క. కనఁబడిచిన విక్రమములు, చనియెను నిష్ఠుములుగుచుఁ జంచద్రీతిఁ
గనఁబడుఁ ఘనములు శరదృతువున నిష్ఠులములగుభంగిఁ బొంగఁగఁగుటచేన్
చ అని వచియించి పార్శ్వముల హర్షమునం దగు రాక్షసాళిఁ జ
క్కనిగతి మోదమున్ మిగులఁ గాంచగఁ జేసి కపింద్రులన్ గడున్
వనచరిసె నన్యాయకులు భాస్కరనూను విభీషణాదులన్
నునిశితబాణజాలముల సోలగఁ జేసె నతండు శక్తిచేన్ ౧౭౪ 1703

సీ. అరిజనకాలుఁడై యలరు నారావణి నవశరంబుల నీలు జవముమీఱ
నొప్పించి యవల మైందుని సల్లె ద్వివిదుని మూఁడేసి శరవరమ్ములను నొంచి
యామేటి విలుకాఁడు భీమరూపుండగు జాంబవంతుని యురస్థిలమునందు
శర మొండునాటి నిర్భరవేగమున నొప్పుహనుమపై జ్వరవ మలరఁ దీవ్ర

తే దశశరంబులు వైచె, యుద్ధమున సతిజ
వంబుగల రావణియును దేజంబు మిగుల

వెలయుచున్న శరభగవాక్షులను నొప్పి

జేసె రెండేసి శరముల † నేసి కడక ౨౦౪

1704

క. త్వరపడి గోలాంగూలే, త్వరుడైన గవాక్షు, మఱియు † వాలితనూజా
శరములఁ బెక్కింటిని నా, శరవరుఁ డార్చుచును వైచె † శౌర్యము పొంగె.

క. బలధైర్యముల నెనంగెడు, నలరావణి యుద్ధరంగ † మందందుఁ గపి
ద్రుల నగ్నిశిఖాభములగు, బలుశరముల నొంచి యార్చె † బటురవ మలరక.

క. గురుబాహుం డారావణి, హనులక శరసంచయముల † నార్తి బొందిం
చి రయంబున భయపడఁగా, గరువంబునఁ జేసి నవ్వి † కడముద మలరక

చ. దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియె, † దానవులార! చమూముఖంబునక
ఘనభయదాహిబంధములఁ † గట్టగ వానికిఁ జిక్కి యిద్దఱొ
య్యన నదె రామలక్ష్మణ లఘోర్యమహాపదఁ బొందినారు మే
దిని బడియున్న చందమును † దృప్తిగఁ గాంచుఁ డటంచుఁ బల్కుగక. ౨౦౪

తే కపటయుద్ధంబు నేయు రాక్షసులు రావ

కాత్మజుం డొనరించిన † యప్పనికిని

జాల ముద మంది యాశ్చర్య † మోలిఁ గనిరి,

జలరములఁ బోలుచున్న రాక్షసులు పిదప ౨౦౫

1709

క. మనుజేశ్వరుండు మృత్యువుఁ, గనె నంచుఁ దలంచి గొప్పగా నార్చి దశా
ననతనయుని వినుశించిరి, దనుజేంద్రుం డతఁడు మిగుల † దర్పము పొంగె.

*క. ధర నిట్టటు గదలకయే, పరుండి యూర్పులను నైన † బయలుపఱుప కా
తరుణమున నున్న యారఘు, వసులం గని చచ్చి రనెడ † సావ్యోధికము గనియె.

క. అని జయశీలుండగు నా, దనుజోత్తముఁ డంతటకా ముందంబున గనుజా
ళిని నలరం జేయుచుఁ దాఁ, జనియెను లంకకును దనదు † జయముం దెలుపక.

క. ధరణీకులతనువులు నిర్భర బాణమయంబులైన † బాహ్వోధికముల్
పరికింపరాక యంగుళు, లరయంగా రక్తమయము † తొట రణధరక ౨౦౬ 1713

క. కని సుగ్రీవుఁడు భీతిలే, వనటం గుందుచును దుఃఖభారంబుననే
కనులను నశ్రువులురల వదనమున దైన్యంబు దోవఁ † దనయ ట్లచటక. కెం

క. వనచరపతి యుండుటఁ దాఁ, గనుచు విభీషణుఁడు పలికె, † గపివర! భయముం
గనుట యింకం జాలును నా, ర్తిని బాష్పము లిట్లు విడుచు † తితి వదలుమా!

క. కలహము లన్నియుఁ దఱచుగ, నిల నిట్టివియే జయంబె † యెప్పుడు గలుగక
వలయుననం దగు నియతులు, కలుగవు, వీరాధిపిర! † కపికులతిలకా. 3౧౪

క. మనకు నవృష్టము కలదే, ననుపమబలులై మహాత్ములౌ వీరలు మూ
ర్ఖును మాని లేవఁగల, రీవును ధైర్యము మానియండ † బోలునె చెవుమా!

క. నను వేటు దిక్కులేకయ, చనుదెంచినవాని ధైర్యసహితనిగ నొన
ర్చును జను సత్యము ధర్మంబును నమ్మిచరించునట్టి * పురుషుల కెల్ల 33

*క. కలుగ దపమృత్యుభయమని, పలికి విభీషణుడు వేగ * పాణితలమునక
జలములు గైకొని యాతని, నులలితశుభనేత్రములను * సొంపుగఁ దుడిచెన్.

తే. ధర్మమతి యావిభీషణం * డర్శిలి నరి
మాయఁ గన్గొనఁ జేసి సమస్తగతుల
ధైర్యమును గల్గఁజేయ నుదకములఁ గొని
దనుజమాయీతిమోహని * స్తరణమునకు. 34 1720

క. అనునగు వివృ జపించుచు, వనచరపతి కనులఁ దుడిచె * భవ్యజలములక
దనుజేజ్వఁ డావిభీషణఁ, శనుకంఠక బుద్ధిమంతుఁ * డౌసుగ్రీవున్. 35 1721

తే. అలరఁజేయఁగఁ దన్ముఖ * మట్టై తుడిచి
యప్పటికిఁ దగినట్టిదా * చొప్పు మెఱసి
పలికె సుగ్రీవుతోడఁ దొట్రిలక యిట్లు,
వనచరేశ్వర! తఱిగాదు * భయపడ నిది 32 1722

తే విను మతిన్నేహదోషంబునను నిటు పురి
కొలుపఁగా నేమిసేయుదుఁ * బలుకు మనెదొ
దాని కిది తఱిగా దిట్టి * తరుణమందు
నదియు మరణంబునకు హేతు * వగును జమ్ము. 32౪ 1723

చ. కనుక నధైర్య మి ద్దళుల * కార్యవినాశన హేతువౌట దీ
నిని విడనాడి రామవిభునిక శరణంబుగ నమ్మియున్న యీ
వనచరసంచయంబునకు * భవ్యహితంబును గూర్చ నెంచువీఁ;
యొనరుపఁ జాలవే నటు నశ్రోత్తముఁ డెత్తఱి మూర్ఖఁ దేటునో. 3౨౪

ఆ లంతవజకు రాము * నరసి రక్షింపుమా
మూర్ఖఁ దేఱినంత * మోహ నుంది
యున్న మనల నెల్లి * నన్నదమ్ములు వీరు
గావఁగలరు భీతిఁ * బోవునట్లు 3౨౪ 1724

క. ధర నిటు శయనించిన రఘువరులకు నెప్పగిది దెల్పి * వచ్చు మరిల సం
చురుసంశయ మొందెదవో, హరివర యీనాగబంధ * మారయ రామున్. ౪౦

క. ఏమియుఁ జేయం జాలదు, త్కామండినుఁ డంతమొందె * గా యనుశంకక
నీమానసమునఁ బూనకు, రామునిఁ దేజస్సు విడువరామిఁ జెలంగెన్. ౪౦౪

క గతజీవితులకు నీగతి, నతిశయ లేజస్సు గలుగు * లరుదుగదా, నే
మతి నెన్ని చేయఁదగు కృత్యతతులఁ జక్కఁగ నొనర్చు * దనుక హరివరీ. ౪౦

* జులకిన్నేన పాణినా, సుగ్రీవస్య కుభే నే త్రే ప్ర మహర్ష విభీషణ-అనిమా.

చ. మనమున ధైర్యమూని వగ ♦ మానుము నీబల మెల్లఁ బూన్చిసిం
గనునటు లూఱడింపు మిఁకఁ ♦ గల్గునె కార్ధ్యభృం బటందువో
వనచరనాథ! యీష్టవగ♦వర్యులు న న్నను లెల్ల విప్పి క
గ్గొని యలయింద్రజి త్తనుచుఁ ♦ గొంతుచు నాగతభీతులై కడఁ ౪౨ 1529

సీ. భయచిహ్నములు చాలఁ♦బ్రబలుట నొక్కరిచెవిలోన నొక్కరు♦చెప్పుకొనుచుఁ
బరుగె త్తఁగాఁ దగు♦భంగి రహస్యోక్తును నాడుకొనుచుంటఁ♦గవఁగఁ బడెడు
నిట్టి సేనలకున్న ♦ యట్టిభయంబును బాపఁగాఁ జనుచున్న♦నాడ నేను,
వనచరు లందఱు ♦ మునుదాల్చి యవ్వలఁ బూలహారంబును ♦ లీ మెఱయఁ

ఆ. బాఱవై చునట్లు ♦ భయముఁ ద్యజింతురు
గాక యనుచు దనుజ♦కాంతుఁ డతఁడు
భానుతనయుతోడఁ ♦ బల్కి యాశ్వాసించి
వరుగువాఱఁ జూచు ♦ వనచరాళి. ౪౪

1730

క. కని నేను రావణాసురు,తనయుఁడఁ గా ననుచుఁ బల్కి ♦ తగ నూఱడిలం
గనుజేసె, మహామాయుం, డనఁదగు నాయంద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొదలన్

క. సేనావ్రజపరివృత్తుడై, తా నపు డాలంకఁ జొచ్చి ♦ తండ్రిగడకుఁ బెం
పూని చని యోలగంబున, దానవనివహంశరమునఁ ♦ దగు జనకునకున్. ౪౬

క. వలగొని మ్రొక్కుచును గృతాంజలియై లక్ష్మణునిరామ♦చంద్రునిఁబూన్చి
గలన వధించితి నని ప్రియ,హారంగఁ బలిక రావణాసురుఁ డంతన్ ౪౭

చ. దనుజలమధ్యభాగమునఁ ♦ దా విని వైరులు రామలక్ష్మణుల
గనిరి వినాశనం బనుచుఁ ♦ గ్రన్నన హర్షము పొంగుచుండ ది
గ్గన నటనుండి లేచి తన♦గాదిలిపుత్రునిఁ గొంగిలించి యా
తనితల మూరుకొంచుఁ బ్రస♦దంబున నావిధ మెల్లఁ జెప్పుచూ! ౪౮ 1731

క. అని ప్రశ్న సేయుజనకుని, గని గావణి నాగపాశి♦గణమునఁ దా నా
మనుజేంద్రకుమారుల నొ,య్యన బంధించుటయుఁ జేప్ట ♦ లాపినవిధమున్

క. తనుకాంతులు మాయం జేసిసరితిని జరిగినట్లై ♦ చెప్పెను, దరువా
త సతండు మహారథుడో, తనతనయునిమాటలు విని♦తద్దయు ముదమున్.

క. కని ముదము పొంద శ్రీరా,మునివలనన్ గలుగనున్న ♦ భూరిభయంబున్
మనమున దిగనాడి తనూ,జనిఁ బొగడెం గొతుకమున ♦ శుభవాక్కులచేన్

౪౭ - వ సర్గము.

శ్లోక సీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులై రామలక్ష్మణులఁ జూపుట. శ్లోక

చ దనుజవరేణ్యునాత్మజుఁడు ♦ తాఁ జరితాన్ధుఁడు నౌచు లంకకుం
జనిన యనంతరంబ రఘునాత్మను, నీల,నుషేణు లార్తులై
హనుమయు నంగదుండు కుముదాహ్వయుఁడు నలుఁడు గవాక్షుఁడు
వనచరవద్యుఁడొ గజఁ డాహర్యుఁడు సగ్గనయుండు గంధమా
దనశరభాఖ్యు లద్భుతనితాంతబలుండగు జాంబవంతుఁడు. ౨ 1738

క. ఘనుఁడొ ఋషభస్కంధుఁడు, వనచరపూజ్యుండు సత్త్వివంతుఁడు నయి త్రా
లినశతవలియును రంభుం,దనువాఁడును బృథువు పూన్కినరయుచు నుండఁ.

క. తక్కిన వనచరులందఱు, నొక్కట వ్యూహములరీతి ♦ నొప్పి ప్రబలులై
దిక్కుల నెల్లను గాంచుచు, మిక్కిలి యత్నములు చెలఁగ ♦ మించెడు వగలఁ.

క తరువులు కరములఁ దాలించి, పరిపరి నడ్డమును నూర్చి భాగంబును నా
తురతం జూచుచు నొక్కెడ, ధరఁ దృణములు కదల దైత్యతతి వచ్చునటుల్.

క తలపోయుచు మెలఁకువతో, మెలఁగుచు నుండంగ, నచట ♦ మిక్కిలిప్రమదం
బొలయఁ రావణుఁ డాత్మజు, నెలవునకు వీడుకొలిపి ♦ నెవ్వుది దోచఁ ౪౫

క జనకజఁ గాపాడెడు నా,దనుజాంగనలక స్వసన్నిధానమునకు రాఁ
గను బిలిపించెను, దనుజాంగనలుం ద్రిజటయుఁ దదాజ్ఞఁ ♦ గదలి రచటికొ.

క చనుదెంచినవారలనుం, గని రాక్షసరాజు హర్షఃకలితాత్ముండై
యనియెక వారలతో నా,తనయుం డారాము నతనితమ్మునిఁ ద్రుంచె. ౬౫

క. అను నీవార్తను సీతకు, వినుపింపుం డామె మీరు ♦ వేగమ నాదా
ఘనపుష్పకమునఁ జేరిచి, చని హతులై యున్న మనుజునాత్మయుగము. ౭

ఆ. చూపుఁ, డెవనిదై న ♦ ప్రాపున గర్వించి
నాకు వశ్యురాలు ♦ గాక వనితి
యుండెనో యతండు ♦ ఖండింపఁ బడె నని
దీనిమగఁడు సహజుతో నిపుణత ౮ 1746

క. కనుక నిక సీత సంశయమును మాని వెతం దొలంగి ♦ మునుపటివలె రా
మునియాశ మాని తనమ్ముద్ర,తినువును సర్వాభరణవితానంబులచే ౯

తే తగ నలంకృతయగునట్లు ♦ తా నొసర్చి
కొనుచు ననుఁ బొందఁగలదు, వాల్మీకులు గలుగు
జనకమత యుద్ధమున మృతిఁ ♦ గనిన రామ
లక్ష్మణులఁ గాంచి తనయాశలను వదలుచు. ౯౫ 1748

సీ నాకంటె గతివేఱు ♦ లేకుండటను మది వెనుకకు మరలించుకొనుచుఁ దా నె
ననుఁ బొందఁగల దింక,ననిన దురాత్ముడొదనుజేంద్రవచనముల్ వినుచునట్లు

చేయుదు మేనుని ♦ చెప్పి పుష్పకవిమానము కడకేగి రంతటను దనుజ

కాంతలు రావణాంజ్ఞను బుష్పకముఁ గొని యాయశోకవనంబునందు నున్న

ఆ. సీతకడకుఁ బోయి ♦ రాతటి భర్తృదుః

భార్తయగుచు స్రుక్మి ♦ యవనిమీఁదఁ

బొరలుచున్నసీతఁ ♦ బుష్పక మెక్కించి

రవల దనుజలలన ♦ లామెతోడ ౧౩౪

1749

క. అల త్రిజటను నెక్కించి ర,వల రాముని సతనిసహజు ♦ బవరంబునయం

దిలఁ జచ్చివరుండఁగ నా, వెలఁదికీఁ జూపుటకుఁ జనిరి ♦ వే తోడ్పొందుచున్.

తే రావణాసురుఁ డంత హార్షమున లంక

యందు నెల్లెడ ధ్వజపతాకాళిఁ గట్టఁ

గా ననుజ్ఞను జేసి నికామవిభవ

మలరుచుండఁగఁ గై నేయు ♦ నట్లు చేసె. ౧౩౫

1751

క పురమున నెల్లెడలను రఘు,వరుఁ డాలత్క్షణుఁడు కడఁగి ♦ బవరంబున నా

వరతనయుతోడఁ బోరుచు, గురుతరబాణములచేతఁ ♦ గూలిరి సుండ్లీ. ౧౩౬

క. అని చాటించెను. ద్రి జటయు,జనకజయును బుష్పకమునఁజని యిలఁబడి యు

న్ననిఖిలవనచరబలములఁ, గనియెన్ మఱి యందు దనుజకాంతు లలరుచున్.

చ మనముల సంతసంబు దగ ♦ మానితరీతుల నుంటయున్ వగల్

గని హరివీరు లెల్ల రఘుకాంతులపార్శ్వములం గలంగుచున్

గనులను బాష్పపూరములు ♦ గాఱఁగ నుండుటయుం గనుంగొనెన్;

జనకజ యంత భూమిపయి ♦ శాత్రవభీకరులౌ రఘూత్తముల్. ౧౩౭ 1754

మ. శరపీడం గని క త్రళంబులు చనన్ ♦ జాపంబులున్ జాఱి యా

ధరణిం దూలఁగ నాయకావళుల గాత్రంబుల్ మహార్తింగనన్

శరజాలాంతరమందు బాణమయమా ♦ శయ్యం దగం బవ్వళిం

చి రహిం బొల్పుకయుండఁ జూచె వగలం ♦ జిత్తంబు భీతిం గనన్. ౨౦ 1755

చ జనకజ యందు వీరులయి ♦ నారసవత్ప్రవిశాలనేత్రులై

మనుజుమహేంద్రులై తనరు ♦ మాన్యుల భాగితల నగ్నిపుత్రులై

తనరు విశాఖుస్కంధు సరితప్పక పోలుచు బాణతల్పమం

దును శెయించి పల్లటిలి ♦ ధూళిని బ్రుంగిన వారి గాంచెదాన్. ౨౧౪ 1756

క కని యానరవర్ణుల నా, ర్ని బొందుచు దుఃఖపడుచుఁ ♦ దీప్తనినాదం

బున నేడ్చెఁ జాలసే పా,జనకజ, యనవద్య దేహా ♦ సతి యావేళన్ ౨౧౫

ఆ. అసితనేత్రములను ♦ నారఘరాముని

నానుమిత్రతనయు ♦ నవనిఁ బొఱలు

చున్న వారిఁ గాంచి ♦ క్రన్నన విలంపించె;

చ. సురలవలెం బ్రభావమున † శోభిలు నారఘవవ్యులన్ సహో
దరులను గాంచి చచ్చిరి † తా మది నెంచుచు దుఃఖివార్ధిలో
నిరతము ముగ్ధులన్ వికచఃసీరజనేత్రము లాకులంబులై
పరగఁగ నిట్లువల్కె దనభాగ్యవిహీనత కాత్మఁ గుందుచున్. ౨౪ 1759

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౮ - వ సర్గము.

— శీత దుఃఖించుట. —

చ. తనవతి రామచంద్రుఁడు నితాంతబలుండగు లక్ష్మణుండు నా
యని మృతి నొందుటం గనుచు † నాజనకాత్మజ! శోకయుక్తిమై
మనము తపింప జాలిగనుమాటల నిట్లని యెడ్చె, సక్కటా
మును ననుఁ గాంచియే సుగుణముఖ్యులు భావివిదుల్ మహాత్మకుల్. ౧

క. † సాముద్రకలతఁణముల, నేమంబున నెఱిగినట్టి † నిశ్చితమతు లీ
భూమిని బుత్రిణి, పతియుత, యశా, మానినియిమెయనుచు † నాడిరొపూన్కి
తే. అట్టి జ్ఞానులు నీరాముఁ † డంతమొందు
టను నసత్యము చెప్పిరి, † మునుప దెప్ప
రీమహాత్ముని నాభర్త † నింపుమీఱఁ
గనుచు హయమేధముఖ్యురూపముల నితఁడు. ౨౪ 1762

క. ఒనరించుననియు సత్రములను గావించునని తగువిలాసంబునఁ జ
క్కని పల్కులు వల్కిరొ యా, యనఘులు సుజ్ఞాను లీతఁ † డంతంబొందన్.

క. అనృతము చెప్పినవారే, యనదగుదురు, దైవవేత్తతా బ్రాహ్మణు లా
య్యన నేను వినుచునుండం, గను నాసమ్ముఖిమునందుఁ † గలకాలంబున్. 3౪

తే. నిత్యమంగళవతియగు † నెలఁత యిమె
యనుచుఁ బల్కిరొ యాజ్ఞాను † లనృతవాదు
లైరి రాముఁడు హతుఁడౌట, † నేరు నన్నుఁ
గాంచుచున్ వీరభూపతికాంత వగుదు ర 1765

తే. ధన్యురాలపు నీవని † తగఁబలికిరొ
జ్ఞాను లవ్వార లీరఘునత్రముండు
హతుఁ డిచటనౌట ననృతంబు † ననువదించి
నట్టివారైరి గా, యన్యదంఘ్రిలందు ౫ 1766

క. సరసిజరేఖ లివే యి, క్కరణిన్ గన్పట్టెడున్ నికామం బిలనీ
సురుచిర రేఖలు గలమం, దరులు మహారాజునకును † దారలె యగుచున్. ౫౪

సీ. వారిలోఁగూడి యపారలక్ష్మిఁగూర్చు సామ్రాజ్యమునయందుఁ (బారురీతి
నభిషిక్తలే యాదు రటయవిన్వనాయందు నేలనిష్ఠములయ్యెనొయెఱుంగ,
దొర్నాగ్యవతులగు తరుణు లేలక్షణములఁ గూడి వైధవ్యఃఫలము నొందు
దురొ యట్టి విధముతా (దుర్లక్షణము లెంత పరికించినను గనఁబడకయున్న

తే. వకట! నాయందుఁ గల్గిన యఖిలభద్ర
లక్షణములు గన నిష్ఠలంబు లయ్యె,
ధ్వజముభేతరబహుచిహ్నావారయుక్త
ములగు నీపద్మరేఖలు (తలఁచి చూడ. ౭౪

1768

తే. పద్మగలవను నీయర్థవరము సార్థ
ముగనె చెల్లించునని శాస్త్రములఁ గనఁబడు
నిచట రాముఁడు హతుఁ డాట (నివ్వ నాకు
మాత్రమే నిష్ఠలము లయ్యె (మాట లేల. ౮

1769

సీ. కురులు నూత్నంబులునుగుచిరములు, నమంబులునయి నల్లఁగఁబోలున్మిఱిలు
చున్నవి, కనుబానుఁబొండ్రిఁటితోఁగూడ కున్నవి నాజంఘులొప్పు మిగుల
వృత్తంబులై తగి (వెండ్రుకలే లేక వఱలెడు నిదె పలువరున మిగుల
దట్టముగాఁ గూడి (తనరారుచున్నది ¹శంఖములనఁగను (జను నయనయు
గప్రాంత²భాలభాగంబులు నయనముల్ పడకరోరువులు గుఱ్ఱములు నుపచి
తంబులై యున్నవి, (తగినట్లు గుండ్రనై పరఁగునఖంబులు (పరమరుచిరి
ములునయి నాచేతిఁకొలఁదికిఁ దగినట్లు నయములై యున్న వీ (ననములు నవి
రళములై ప్రభువులై (లలితనిమగ్నచూచుకమ్ములై యున్నవి (సొంపుగల్లు
నాభిచుట్టును సమున్నతఁ గాంచి యంతరమందు నిమ్నంబయియలరుచున్న
దురము పార్శ్వంబులు (పరఁగుచున్నవి కండ్లబలువున నామేనివర్ణ ముల
మణివలె స్వచ్ఛమై (గణనకు నెక్కుచుఁ గనఁబడుచున్న దీతనురుహములు
మెత్తగానున్నవి (మించుశాస్త్రజ్ఞ లీపాదాంగులంబులు (పదియఁ బాద

తే. తలములును జక్కఁగా నేలఁ (దాకి యుంట

నన్ను శుభలక్షణాధ్యగా (సన్నుతించి,

రట్టై పృథులయవాఖ్యరేఖాన్వితములు

కరపదంబులు నడుమ యంతరములేక ౧౨౪

1170

క. తనరుచు సమధికఁకాంతిం, గనియున్నవి, విప్రవరులు (కన్యాచిహ్న

1 శంఖే నేత్రే కరా వాహ-అనియూ శంఖే=నేత్రోపాంత్యధూతలలాటవాచ్ఛే, అని వ్యాఖ్య. 2 భాలశబ్దమునకు ఫలమని దాక్షిణాత్యపారము ఈశిబ్దము మేదినికోశమున భాదినర్థమున నున్నది ఫాదినర్థమున నెందును కేర్పఁబడలేదు భాం లాతీతి అనివృత్తత్వత్వితీవది భాలమేకాని ఫాల ముకాగని వోనెడు సాలమమట గాక జాడనిసాని వెలుసాగునో వెగకమఁగను

ళిని దెలిసినవారలు ననుఁ గని మందస్మితసుగాఁగ † గణుతించి రొగిన్.

క పెనిమిటితోడం జెలఁగుచు, ననుపచరాజ్యపదమందు † నభిషేకం బీ
వనిత గనునంచు దైవ, జ్ఞానికర మపు డనియె నది యశనత్వం బయ్యెన్. ౧౮
తే సహజతా వీర లాజనఃస్థానమందు
సంతటను నన్ను వెదకుచు † నవల నాదు
స్థానము నెఱింగి నాకయి † దాటరాని
జలనిధిని దాటి తుదకు నీఃస్థలమునందు. ౧౮౪

1773

క. తలపోయ గోష్ఠదాకృతి, వెలసిన యీదనుజమాయ † విధి ప్రతిహతియుం
గలిగినకతమునఁ బడి రీ, యలఘులు రాఘవులు వారుఁజాత్రువరంబున్. ౧౯
క అనలాత్రుము నైంద్రాత్రుము, ననిలాత్రుము బ్రహ్మశ్రీర్షమనునత్రుముఁ బొం
దినవారుగాదె, యయ్యవి, చనియె నదెచ్చటికి విగతఃసారము లగుచున్. ౧౯
క మాయుఁగొని యింద్రజిత్తుని, నేయెడలం గానరాక † యింద్రోపములై
నాయాధారములై తగు, నీయనఘులఁ జంపె నాకు † నెది దిక్కునిఁకన్. ౧౯
క అని శ్రీరాఘవు దృక్పథమునఁబడిన విరోధి యెంత † మొనగాఁడైనన్
గనువాడైన మనోజయమును బ్రాణములుండ మరలి † ముందటిస్థలికిన్. ౧౯
చ అరుగఁగఁ జాలునే చుఱియు † నద్భుతబాహుబలాఘ్యుడైన భూ
వరుఁ డనుజాన్వీతుండయి యభవ్యగతిక హతుఁడై దురంబునన్
ధరణిఁ బరుండినాఁడు గద † దాననె కాల మొనర్పరానిదై
బరువగుకార్య మేదియును † బాగుగ నెంచినఁ గానరాదిలన్ ౧౯

1778

తే దైవమును శెల్వ నెంతయుఁ † దిరము గాదు,
జాలిఁ బుట్టించు స్థితిఁ జూడఁ † జాలియున్న
యత్తగారిని గౌనల్య † నాత్మలోనఁ
దలఁచుకొనునట్లు నామహోదారు రాము ౧౯౪

1779

క ఘనబలశాలిని లక్ష్మణునను నాజనయిత్రి నానునంబునఁ దలపో
నీ ననున్ దుఃఖం బంతగఁ, గనఁబడ, దాసాధుశీల † కౌసల్య మదిన్. ౨౦
క వనవాసవ్రతమును జక్కనిగతిఁ బదునాలుగేండ్లు † గావించి ధరా
తనయయు లక్ష్మణరాములు, చనుదే నే నెపుడు చూడఁ † జాలదునొ కదా.
క అని నిరతము చింతించుచుఁ, గనుచుండును మార్గమునుచుఁ † గామిని యేడ్చెన్
జనకజ యిటు పలవింపం, గని త్రిజట యనంగ నొప్పు † కర్బురనతి తాన్.
తే పలికె నిట్లని, దుఃఖంపవలదు దేవి, నేఁడు నీపతి బ్రదికి యున్నాఁడు సుమ్ము
తల్లి! యాయన్నదమ్ము లీధారణీశులైన శ్రీరామలక్ష్మణు † లరసిచూడ. ౨౧
క జీవించి యున్నవారని, భావంబున నమ్మఁ జేయ † స్పష్టములగుచున్

- క. ఆయుస్సు చెల్లి యనుసము,దాయములను బాసియున్న ధనుధారులకే
యేయెడలఁ బ్రాయికంబుగఁ, బాయను మి ఖ కాంతివికృతఁబరఁగుం జుమ్మి.
సీ. జానకీ! రామలక్ష్మణవిషయంబున నిట్లు శోకంబున ధను ముఖవి
కారంబునొందినకుఁవారు చచ్చిరంటుచుభ్రమను బూనకు మింకఁనాన్వంతమందుఁ
గుందుఁ బొందకుమ యీఁత్తోఁజీశపుత్రులుజీవించియుంటకుఁ జెల్లుఁగాని
యది యశకృష్ణు గాఁదనియె, నింతట సురకన్యకవంటి యీఁత్తుమతనూజ
తే. త్రిజట చెప్పినమాటలఁతీటు వినుచు, నంజలింబట్టి నీసన్నయ్యలై వీరు
బ్రదికియుందురు గాకని ధనికె, సంతటను మనోజవపుష్పకంబును మరల్చి.
క. దీనాననయై తగునా, జానకీనిం ద్రిజటతోడ ధనుగనుక బురికి
దానవకాంతలు గొనిచని, యీ నెలఁతను ద్రిజటతోడ ధనుండు తగఁ.
క. అవరోహింపం జేయుచు, జవమున నానవముఁ జేర్చి ధనుధికమగు పూ
న్కి వజర రక్షించిరి, దివ్యననం బది వివిధవృక్షఁబహుళం బగుచుక. 3౬
చ. దనుజమహేంద్రకేళికి నితాంతము యోగ్యము నౌచు నొప్పె నా
వనము సశోకనామకము ధవారిజనేత్రయుఁ జేరి సంగరం
బున నల రామలక్ష్మణులఁ ధవారిఁగఁ జూచినరీతినిక మనం
బునఁ బరిచింతనేయుచును ధవారివిషాదము నొందె నచ్చటక 32 1798
- నలువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౪౯ - వ సర్గము

అఖి రాముడు కొంత తెప్పటిల్లి లక్ష్మణునిం గాంచి దుగిఖింటట అఖి-

- క. వనచరతిలకులు సుగ్రీవునితోడం గూడి బలము ధవారిఁగఁ దగియుం
డినవారయ్యను సంగర, మున ఘోరభుజంగబంధముల బద్ధులైయె ౧
క. ఊరగంబులవలె నూర్పులు, పరిపరి వెలిఁబుచ్చుచుక విభంగముగా నె
త్తురుగాఱ రామలక్ష్మణు, బురుచిత్తులు భూమిఁబండి ధనుండఁగ వారిక.
క. పరివేష్టించుట వగలం, బరిపూర్ణులు నగుచునుండ, ధవారిక్రముడై
పరఁగెడు రాముండు తదవసరమున నహిపాశరూపశరబద్ధుండై. ౨౪ 1801
క. బలవంతుఁడు ధీరుడునై, చెలఁగుటచే మూర్ఖుఁ దేట, ధవారిఁబడి బాణం
బులు మిగులఁ గ్రుచ్చుకొన నిమ్ముల రక్తముగాఱ దుగిఖిమునుబైకొనఁగక.
తే. దీనవదనంబునం దగి ధవారినియుఁ
డైన తమ్ముని లక్ష్మణు ధవారి గాంచి
యాతురుండియి విలపించె, ధవారి నాదు
తమ్ముఁ డని నిరితుండయి ధరఁ బరుండి ౪౪

క కనుఁగొనుచున్నాడనె యింక, జనకజతో నేమిపని? యొసంగెడు ప్రాణం
బునుగూడ నింక నేటికి, నని వెనకిన యెడల నీతఁవంటి పడఁతుకన్. ౫౪

క సంపాదించగవచ్చును, దెంపున సచివ్రండు యుద్ధధీరుఁడునగు నీ
తెంపటి లక్ష్మణువంటి ని,లింపనమున్ భ్రాతఁ బొందలే నెలులైనన్. ౬

తే అలసుమిత్రును నానందకలితఁ జేయు

నీతఁడే మృత్యువును బొందెనేని నేను

వాసరులు వీరు చూడంగఁ బ్రాణములను

వదలువాడ, నయోధ్యకుఁ ద్వరగఁ బోయి. ౭

1806

క జననికీ గౌనల్యకు నే, మనిచెప్పుదుఁ? గైకఁ గాంచి యనుజగుటిచి యే
మనిపల్కుదు? నేనొకడనె, చనుదునయె గన్ననుతుని బాడఁ దెలియగన్.

చ యమమున సంతసంపడుచు మానితచిత్త సుమిత్ర యాత్మజుం

గనుఁగొనలేక తద్విధముఁ గ్రన్నన నే వచియింపఁగా వగన్

విని గతవత్సయై వణకి వే తపియించెడు నాపుష్కలిగాఁ

గను, గురరీవిధంబునఁ దగన్ రొదసేయుచు నుండ నయ్యెడన్ ౮౪ 1808

క ఏమనుచు నూఱడింతును, నేమని శత్రుస్సూఁ గీర్తి నెనఁగుభరతు నే
నేమాటలఁ బలుకుదు, న, న్నేమఱకయె కాననమున కేతెంచి తమిన్.

క పరిచర్యనేయు నాసో,దరు లక్ష్మణు విడిచి యొంటిఁ దరలి పురికి నే
నరిగిన సుమిత్ర నీసో,దరుఁ డెక్కడ వచ్చెఁ గాదె తా మును నీతోన్. ౧౦

క. అనుచు నిటు లుపాలంభిం,చిన నెట్లు నహించి యుందుఁ జిత్తమున నయో,
మనియుండ నిష్టపడ నింక, దను విచ్చటనే త్యజింతుఁ ద్వరపడి కడకన్.

క వనమునకున్ లక్ష్మణుఁ దోడ్పొనివచ్చెడు దుష్కృతంబుఁ గూర్పంగల యీ
పని నొనరించితినే చీ, యనార్యుడను బెక్కుమాట లననేల యింకన్

క నాగొఱకుఁ గాదె లక్ష్మణుఁ, డీకరణి ధరఁ బరుండి యిప్పు గతాయు
శ్రీకుండై యున్నాడని, భూకాంతుం డేడ్చి తమ్ముఁ బొడఁగని యనియెన్.

తే నేను దుఃఖించుచుండఁగ నీవనిశము

చక్కఁగా నూఱడింతువు తమనుపురికి

నీవు చన నింక వగపాలు నేను గాఁగఁ

బలుకఁ జాలవుగద గుణవారిరాశి ౧౩

1814

క దురమున నెవఁ డిత్తఁజి గ,మ్మరులను వధియించి వారి భూమిని బడని
ర్భరశక్తి జేసెనో యా, వరవీరుం డీధరిత్రి వైరి హతుండై ౧౩౪ 1815

క. పడియున్నవాఁ డయో, యీతఁ డిప్పు డిటు రక్తసేక్తతరుండై శరముల్
గడునాటియుండ నిచ్చటఁ, బడి యీశరతల్పమందు వైరులు నవ్వన్. ౧౪

తే. అస్తమయ మొందు భాస్కరుఁడనట్లు వెలయు
చున్నవాఁడు, శరవ్రజ ఁ మొగిని మర్క
ములను నెల్లెడ నాలుటఁ ఁ బలుకనేర
కున్నవాఁ డక్కటా! చెప్పుకున్న నేమి. ౧౫

1817

౪. ఈతనిదృగ్ గంబున, నేతనువున నితనికున్న ఁ యీబాధలు నా
చేతన్నునకుం దెల్పుడు, నీతఱి, గురుకాంతిగల్గు ఁ నీతం డెలమి. ౧౬ 1818

చ. వనమున కేను వచ్చుతఱి ఁ వారక నన్నెటువెంబడించి వ
చ్చెనొ యటు లేను సంతకుని ఁ జేరఁగ నీతఁడు పోవునప్పు డీ
తనివెనువెంటఁ బోయెదను, ఁ దత్పరుఁ డీతఁడు బంధుజాలమం
దనిశము నేమ మూని నను ఁ నాదృతిమీఱఁగ వెంబడించుఁ జూ! ౧౭

నీ. ఈలాటిమహనీయుఁ ఁ డిపు డనార్యుఁడనగు నాదుర్జయములచే ఁ మేదిని నిట
దురవస్థ నిట్లు పొందుచునున్నవాఁడయో, విక్రమాభ్యులలోనఁబీరుఁడితఁడు
తా నెంతదోషంబు ఁ మానసంబున నొందెనేని నాతోఁ బ్రీతిఁలేని యట్లు
పలుకులనుంగాని ఁ పరుషోక్తులంగాని పలుక నే విన లేదు ఁ సంతమూని

తే. యొక్కతఱినై న, నీవీరుఁ ఁ డుక్కు మిగిలి
కరయుగంబున నొప్పియుం ఁ గరసహస్ర
మునఁ జెలంగెడుకార్తవీర్యునిని మించుఁ
బంచశతబాణములు గూర్చి ఁ వైచు నపుడు ౧౮

1820

క ధనువునఁ బంచశతేషువులనుగూర్చి యతండు కరవిఁలాసము మీఱం
గను వైచు సంతలో నీ, యనూనవిక్రముఁడు శరము ఁ లన్ని విడుచుఁజూ! ౨౦

క. కనుకనె బాణాస్త్రములం, దనూనమగుశక్తి సధికుఁ ఁ డాతనికంఠె,
ఘనమతియౌ శతమఘ విశి, ఖనికరములఁ గూడఁ గొట్టఁగలవాఁ డెవఁడో

తే అట్టి లక్ష్యణుఁ డతిమృదు ఁ వై నశయ్య
పయిని శయనింపఁ దగినవాఁడయియు నిపుడు
వైరిహతుఁడయి ధరణిపైఁ ఁ బండియున్న
వాఁడు, నే నవ్వీభీషణుఁతోడ నపుడు ౨౧

1823

క. నీనుఁ బతినేసెద దనుజుల, కని షక్తి నట్లుచేయ ఁ నైతిఁ గనుకఁ జె
ప్పిన బొంకుమాట తప్పుక, ననుఁ గాల్పం గలనటంచు ఁ నానాగతుల. ౨౨

— { రాముఁడు సుగ్రీవుని గిష్కింధనుఁ బొమ్మనఁగా విభీషణుఁడు } —
వానరుల నాపి రామునొద్దకు వచ్చుట

ఆ పలికి పలికి, ప్లవగఁపతిని సుగ్రీవునిఁ, గని వచించె నిట్లు ఁ వనచరేశ
యీక్షణంబ తరలి ఁ యిటనుండి కిష్కింధ, కరుగఁ దగును నట్లు ఁ లరుగవేని

* దృష్టిరాగేణ మాచ్యతే-అనిమా

క నే నిట లేకుండుటయుం, దా నెఱిగి దశాసనుండు * దర్పబలయుతుం
డై నిన్నుఁ దరిమి కొట్టెను,, నూనుని సంగదుని సఖుల * శూరవితతులన్

తే. నలుండు నీలుండు లోనగు * ఖలజనాంత

కరులుగాఁ దగు కవులతో * సరిదధీశు

దాటుమా, హనుమయును యుద్ధమున నొరులు

చేయ లేనట్టి కార్యముల్ * చేసినాడు. ౨౮౪

1827

సీ. జాంబవంతుండు ఋక్షస్వామి, యాగవాత్సుండు గోలాంగూల*కూటవిభుండు
సమరంబొనర్చిరి * సంతసించితి నేను; సంగదుండును మైందుఁడాద్వీవిదుండు
నని యొనర్చిరి, యుద్ధమును ఘోరరీతిఁ గేసరియు సంపాతియు * సల్పినారు;
గవయ, గవాత్సులు * గజశరభులు మఱియితరవాసరివీరు * లెల్ల నాడు

తే విషయమై ప్రాణములనైన * విడువఁబూని, సంగరం బొనరించిరి * సకలకీశ
పాలకా! యెఱువర్చిన*నేల? కడకు, యెవమును మీఱుమర్చుల*తరముగాదు.

చ. అరిజననూదనా! వనచ*రాధిప! నెచ్చెలి యెంతమాత్ర మె

క్కరణి నొనర్పఁగాఁ దగునొ * కాదన కంతటికార్య మీపు ధ

ర్మరతిని గాంచు శీలమున * రాజులువాడవు గాన ధర్మమే

వరున నశించెనో యనుచు * స్వాంతమునకా భయమంది చేసి తీ

వరసియె ధర్మమూలముల * నంచు వదించి కపీశ్వరాభిలో. ౨౮౫ 1829

చ వనచరవీరులారా! యెటు*వంటి యవస్థలకైన నోర్చి మి

త్తునివనిఁ జేసినార లింకఁ * దోచినశుట్లు చనులడు నేను మీ

కనుమతి విచ్చినాడ, నన * నాప్లవగేంద్రులు రాముఁ జేడ్వఁగా

విని వగ నటు లెట్లవడ * వీడిరి సేత్రజలంబు లార్తులై 3౦౪ 1830

క. కరమున గనఁ దాలించి యాతరుణమున విభీషణుండు * తద్బలముల ని

ర్భరశక్తి నిలువరించుచు, స్వరవడి శ్రీరాముఁ డున్న*స్థలముం జేరెన్ 3౦౫

క. సీలాంజనచయమట్టులు, గ్రాలెడతనువునను వచ్చు * క్రవ్యాదవరున్

శీలయుతు నవ్వీభీషణు, నోలిం గని ప్లవగవర్చ * లురుబలులయ్యున్. 3౨

తే పరుగులెత్తిరి రావణి * మరలవచ్చె

నేమొ యనుభీతి, చ్చెప్పల * నెల్లమాని

యవగతజ్ఞానులై నను*రాంగణరజ

ములను బొరలుచు శరతల్ప*ములఁ బరుండి 3౨౪ 1838

క. కనుఁగొనరానట్టి యవస్థను బొందిన రాఘవులను * దాఁగన వచ్చెన్

దనుజేంద్రుఁ, డంత రాఘవు, లని నిలఁబడి యుండుటయును * నాతనిరాకన్.

* న చాక్రమితం శక్యం యైవమ్-అనిమా.

ఆ. కాంచి యింద్రజిత్తు † కడగి వచ్చెనొ యేమొ
యనెడు శంకనొంది † యనిలహతము
లైన ఘనములట్టు † లతిశయవ్యధనొంది
రట్టి యవసరమున † నార్తులగుచు]

1835

నలువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౦ - వ సర్గము.

శ్లోకం { విభీషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు వదలిపోవుట } శ్లోకం

క అంత మహాతేజుఁడు బలవంతుఁడు కపిరాజు ప్లవగ † వాహినులు భయ
నావంతముల నపుడు పాటుట, కెంతయుఁ దగుకారణంబు † నెఱుంగకత్వరతోఁ.

క వనచరులం గని తా నిట్లనియెన్ మనసేన యిద్ది † యంబువులం దొ
య్యనఁ బ్రతికూలమహానిలమున హతహా నౌకరీతి † మోములయందుఁ.

తే. దైన్యముం దోఁప వ్యాకులత్వమును గనియె
నేలొకో యని ప్రశ్నింప † నెదుటనున్న
వాలితనుజాతుఁ డంగదుఁ † డాలకించి
పలికె నిట్లని సుగ్రీవుఁకలత దీర్చు గృ

1838

సీ. దశరథభూవునాత్మజులు మహాత్ములునగు రాఘవుండు మహాబలుఁడగు
నాలక్ష్మణుండు దేహముల బాణంబులు కడు నాట రక్తసిఁక్తతనులగుచు
శరతల్పములయందు † శయనించి యుండుట గనలేదె నీవిప్రు † కారణ మిది
తప్ప వేటొకటి యిత్తటి లేదు నాన్ వనచరపతి వుత్తమచనములు విని

తే రఘుకుమారికు లిట్లు ధరంబరుండు
టందులకుఁ గాదు హేతువం † చరయలేదు
భయనిమి త్తము వేటొండు † పరఁగియుండ
వలయు దీనికి నేలన † వరుసవినుము ర

1839

క వనచరులు వీరు వదనము, లనూనదుఃఖమును జూప † నతిభయము తగం
గను లబ్ధి విప్పి చూచుచు, ననికిం దగుతరుళిలాది † కాయుధతతులన్ రృ

ఆ. పాఱవై చి యెటొకొ † పరువెత్తుచున్నారు
కనుము వీర లొకనిఁ † గాంచియైన
సిగ్గుపడక వెనుక † స్థితిని జూడక వేగ
చనుట కుద్యమించి † సాధ్వసమున. ౫౪

1841

క దరఁ బడియుండిన వనచర,వరులను దాటుచును బోవు † వార లదిగొ యొ

- ఊరులను నీడుచుకొనుచుక, గరమగు దిది యనుచు నుండఁగ నంతటిలోక,
 క. కరమున భీకరమా గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తపనజ న్నాశీః
 పరివర్ధితుఁ జేయుచు రఘు,వరుఁ గాంచెక గపివరుండు ♦ బరనన మలరక. ౭
 తే. అవిభీషణుఁ గాంచి యాహరిబలములు
 భయము నొందుట నెఱిగి గూఢపగిదిఁ బలికె
 జెంత నిలుచున్న యాజాంబఃవంతుఁ జూచి
 యలవిభీషణుఁ డిదె యట ♦ కరుగుదెంచె, ౮ 1844
- క. హరివరు లీతనిఁ గనియే, పరుగెత్తుచునున్నవారు ♦ భయమున దశకం
 ధరపుత్రుఁ డింద్రజిత్తును,పరిశంకను మిగులభీతి ♦ బడలెడు వీరల్. ౯ 1845
- క. నానాదిక్కులఁ బాటుచు, దీనులునై యున్నవారు ♦ తేకువ నీవీ
 వానరుల నిల్వరించుచు, దానవుఁడు విభీషణుండు ♦ ధైర్యము మెఱయక.
- తే. అరుగుదెంచినవాఁ డిదె ♦ యంతెకాని
 యింద్రజిత్తుని మీరెన్న ♦ నేలయనుచుఁ
 బలుకుమా, యని సుగ్రీవుఁ ♦ డెలమిఁ జెప్ప
 భల్లుకేశ్వరుఁ డాజాంబఃవంతుఁ డవుడు. ౧౦౪ 1847
- క. పరుగెత్తుచున్న యావన, చరులకు నడ్డమయి నిల్చి ♦ సరసోక్తుల నె
 ల్లర నూఱడించె, భల్లూ,కరిమణి సూక్తులను వినుచుఁ ♦ గపివరు లెల్లక. ౧౦౫
- క. చనుదెంచిన యాతనిఁ గ,నొనుచు విభీషణునిఁ గాఁగ ♦ గుఱుతించి భయం
 బును మాని యంత సంభ్రమ, మును విడి చనుదెంచి రటకు ♦ మునుఘటిరీతిక
- ఆ. ధర్మచిత్తుడైన ♦ దానవపతి యల్ల
 దాశరథులదివ్యతనువులందు
 శరము లంటియుండు ♦ చందముఁ గని వ్యాకు
 లేంద్రియుఁడయి మదిని ♦ నెట్లా కలఁగె. ౧౩ 1850
- క. కరమున జలములు గొని రఘు,వరులకినుల్ దుడిచి మిగుల ♦ వగ మనసెల్లక
 దురటిల్ల నేడ్చె గట్టిగఁ,బరమార్తుండగుచు నిట్లు ♦ పలికె గలంతక. ౧౪ 1851
- చ. ఇరువురు వీరు సత్వయుతు ♦ లెంతయు విక్రమధుర్యులున్నతుల్
 దుర మొనరింప సంతసముతోఁ దగియుండినవార లాదురీ
 వరుసఁ జెలంగియుండు దురఃపథును నీగతిఁ బొందినారు క
 ర్బురు లిటఁ గూటయధమును ♦ బూని యొనర్చినకారణంబునక ౧౫ 1852
- క. వీర,లక్ష్మత్రిమనంగర,శూరులు గావున నె వీరిఁదొప్పెఱిగి మహా
 క్రూరుఁడు నాభ్రాతృసుతుం, డీరసమునఁ గపటయధఃమే యొనరించెక. ౧౬ 1853
- క. జనకునికడుపుం జెఱుపఁగ, జనియించిన దుష్టబుద్ధి ♦ శక్రుని నోడిం
 పు—కని గు వి గును విని గునించెను మహానుఁదికివలె గకా ౧౬ 1854

చ శరములు దేహవర్యముల † నాంద్రముగా వడిఁ జొచ్చియుండ నె
త్తురు లొగిఁ గొఱుచుండ నిలఁ † దొర్లుచునుండుట ముండ్లపండుల
ట్లుదుగనున్నవారు గన, † నక్కట' యెవ్వరివిక్రమంబు నే
శరణమునొంది సంస్థితిని † జక్కగఁ గాంచఁగఁ గోరి యుంటినో ౧౭ 1855

క. పురుషవరేణ్యులు వారిరువురు దేహముపీడ నిద్రఁ † బోయినవారి
త్తరుణమున నామనోరథ, మురురాజ్యప్రాప్తిఁ గోరుచున్నది చెడియె. ౧౮

తే ఇంక జీవించియున్న నాశక్తివిపత్తు
గలుగు నావైరి రావణుఁ † డెలమిఁ దనప్ర
తిజ్ఞనుం దీర్చికోనియెను † దీఁతెనతని
కాంక్షితంబెల్ల నిప్పటి † కారణమున ౧౯ 1857

చ అని విలపించుచుండఁ బ్రవఁగాధిపుండ్రే ఘనసత్వయుక్తుడౌ
వనచరపాలకుం డతని † బాగుగఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యిట్లనె
విను మనురేంద్ర! ధర్మముల † వృత్త మెఱుంగుదు వీవు రాజ్యమొ
య్యనఁ దమిఁ బొందఁగఁ గల వహార్యవిభూతి నసంశయంబుగ. ౨౦౪

క. ననుజేంద్రునకుఁ దత్తను, జనకుఁ వాంఛితము తీరుచొప్పు కలుగ, దీ
ఘనరుజచే రాఘవులకు, నిసకులులకు వీరి కంత † మెట్టులు గలుగున్ 1859

క. తెలియందగు నిది మూర్ఖుగఁ, బలుపలుకులొకేల మూర్ఖుఁబాసి యనిని వీ
రలు రాక్షసగణములతో, ఖలు రావణునిఁ వధింపఁ † గలరు నిజముగ.

క. అని శీతలవచనంబుల, దనుజేంద్రుని నూఱడించి † తనప్రక్కఁ జెలం
గినవాని సుషేణుని మా, మను గని యిట్లనియె, నీవు † మనబలములలో.

నీ శిష్యులౌ వానరులొ † వైరినిషూదనులగు రామలక్ష్మణ † లన్నదమ్ము
లును మూర్ఖుఁడేతినఁవెనుకఁగొందిఱఁగవలరలఁ జేకొనిరఘువరులఁగొనుచుఁ
గిష్కింధకరుగుము, † కృత్రిమసంగరమును జేయురావణుఁ † దనయబంధు
సంయుతునిఁ నేను † సమయించి నశించినట్టి స్వరాజ్యరహితమావతంస

తే మును మహేంద్రుడు తెచ్చిన † యనువు తోఁవ
జనకజను దీసికొని వచ్చెఁగను, సటన్న
వనచరేంద్రునిమాటలు † విని సుషేణుఁ
డిట్టులనియెను, బ్రవగసంఘేంద్ర! వినుము ౨౦౪ 1862

క. సురలకు ననురులకును మును, జరగిన ఘోరితరమైన † సంగరమును నే
నరసితిని, నందు బాణోత్కరమోక్షణచతురు లగుచు † దారుణబలులై.

1 దృశ్యే శీతల్యకా వివ-అనిమూ 2 గచ్చ త్వం భౌతికా గృహ్య కిష్కింధా రామ
లక్ష్మణ-అనిమూ హరిగజై స్సహ బంధంజ్ఞౌ భ్రాతృకౌ గృహ్య గచ్ఛేతి సంబంధః-అని మహేశ్వర
తీర్థులు

క. శరవిద్యాపండితులగు, సురవైరులు దేవతలను † శుంభన్దాయా
పరిగతులై పలుమాఱు ప్రహరించి, రంథటను గొంద † అమరుల బలులై

తే. ఆర్తులై రంతఁ గొంద అహార్యభాణ
తతుల మూర్ఖుల మున్గి రంథటను గొంద
అంతమొందిరి పిదప బృహన్నతి గని
వారి బ్రదికింపదగు బుద్ధివై భవమున. ౨౭౪

1865

సీ. మంత్రప్రధానముల్ † మహితంబులునునగు నట్టివిద్యలచేత † నమలమూలి
కలచేత వారల † కెలమిఁ జికిత్సల నొనరించె నామందులను జవమునఁ
దెచ్చుటకై వీరు † లిచ్చటనుండి సంపాతీయుఁ బనసుండు † ప్రభృతులై న
వనచరు లాక్షీరః † వారిరాశికిఁ బోవుదురుగాక వనచరవరుల కట్టి

తే. పర్యతస్థాపథంబులు † బహుళకష్ట
సాధ్యములు దెలియంగనా † జనులకితరు
లకును దెలియంగ రాకుండు † నకలదేవ
కల్పితములగు సంజీవశిరః † మఱియు ౨౯౪

1866

క. అరుదగు విశల్యకరణీయుఁ, బరమములగు వీనిదే † వానరులే పో
దురుగాక, శ్రీరవారిధి, సరిదధిపోత్తమముగాఁగఁ † జను విఖ్యాతిక 3౦

క. మును నందుం బీయాషం, బును జల్మినవారు దేవముఖున్, లచట నొ
ప్పును జంద్రద్రోణము లనఁ, జను గిరు లట నోషధులవి † సతతం బుండుక

క. సుర లాయాషధముల నా, ధరణీధ్రయుగంబునందుఁ † దారుంచిరి, కీ
శరమణ! వాయుకుమారుం, డరుగుంగా క చటి కిపుడె † యను నంతటిలోక.

సీ. పక్షమహానిలస్పర్శంబునక మెఱపులతోడఁ గూడంగ † జలదములను
నెగురంగఁ గొట్టుదు † సిద్ధమహార్ణవజలముచు జల్లుచు † నిలను గంప
మొందంగఁ జేసెను † నొప్పునఁ జనుదెంచె గరుడఁ డాతనితెక్కలరుదుగాఁగఁ
జలియింపఁ బుట్టిన † శ్వేసనుతాకున నట లంకానుహాదీప్యలలితధూరి

తే. తరువు లన్నియు మూలసంతతులతోడ
నకలశాఖలతోడను † సంద్రమందు
విఱిగి పడియెను, నంతట † విపులకాయ
ములను బొల్పుచు నాలంకఁ † గల ఫణితతి 3౪౪

1870

క. పెనుభయముం బొందెను నా, వననిధిలోఁ జొచ్చె నపుడు † వారిఁ గలుగుజం
తునికరములు వేగంబుగ, వనచరు లాపిదప భూరి † బలసంయుతునిక 3౫౪

క. జ్వలియించు హవ్యవాహను, వలె వెలయుచు నొప్పుచున్న † వాని గరుడుని
మ్ములఁ గాంచిరి, పిదప మహా, బలులయి పురుషోత్తములగు † భాస్కరకులులక.

క ఆ రామలక్ష్మణులనుకొ, భూరిమహాబాణగూఢమునఁ బొల్పెడు గం
 భీరఫణుల్ బంధించుట, వారక విడచాడి యశుఁడు ♦ వచ్చు తెలుఁగుచుకొ
 క. పరుగిడె భయమున, సంతట, గరుడుఁడు కాకుత్స్థులను దఁగంగని వారి
 రువీరు పూజింపఁగఁ దనయిరు, కరముల శశిబింబసమముఖముల వెలయుచుకొ.
 క. కనఁదగియుండినవారల, నునుమోములఁ జక్కఁ దడవెఁను, గరుడుఁ డెలమికొ
 దనకరములఁ దడవఁగఁ ద, త్రనువుల వ్రణము లొగి మానెఁ ♦ దత్తణముననే
 క వారల తనువర్యములు య,ధారీతిగ స్నిగ్ధకాంతిఁధామములయి చె
 ల్వారుచునుండెను, సంతట, వారిరువురకుకొ బరాభిభవకృచ్ఛత్తుల్ 3౯
 క బలవీర్యకాంతు లుత్సాహాలితనుగుణములు నూత్నమగు నర్థంబుం
 దెలిసికొనునట్టి జ్ఞానం, బలఘుతరంబైన బు¹ద్ధి ♦ యల్లే స్తృతియుకొ 3౯౪
 క. మునుపటికంటె ద్విగుణము, లనువుగ నయ్యెను, నువర్ణుఁ ♦ డంతట వారికొ
 ఘనవీర్యుల నిండ్రోచము,లను లేవఁగ నెత్తి యిమ్ములకొ హృష్టులునై ౪౦౪
 క. పరిపూర్ణమనోరఘులై, వరబలులై యున్న భూపవర్యుల నాయి
 రువీరఁ గొఁగిలిందుకొనియెకొ, గర మనురాగమున సంతఁగరుడునిఁగనుచుకొ.
 తే పలికె నిట్లని శ్రీరామభద్రుఁ డెలమి,
 మీప్రసాదంబునకొ నేఁడు ♦ మే మిరువుర
 మింద్రజిత్సంభవంబగు ♦ నీమహర్షిఁ
 దొలఁగితిమి ముందువలెనె మాఁబలము లలరె ౪౨ 1860
 ౩౯ నినుఁ గనఁ దశరఘుఁడను నా,జనకునిఁ దాత నజభూషణత్తముఁ గనురీ
 తిని నాచిత్తము సంతసమునఁ దేలెడు, నిట్టిరూపమునఁ గనఁబడుచుకొ ౪3
 క సురుచిరసుమాలావళి, ధరించి యనులేపనంబు ♦ దాలిచి దివ్యాం
 బరభూషణసమలంకృత, శరీరమున నున్న నీదుఁచండముఁ గనినకొ. ౪3౪ 1862
 తే సంతసంబయ్యె సుగుణభూషణ యెవఁడివొ
 తెలుపుమా యంచుఁ బ్రశ్నించె ♦ దివ్య తేజః
 దై మహాబలశాలియు ♦ నై నయతఁడు
 మనమునకొ సంతసం బంది ♦ మహితరిత. ౪౪ 1862
 సీ. హర్షంబునం గనుఁగలందు బాష్పంబులు ప్రవహింప నిట్లని ♦ పలికె, నోమ
 హత్త్వ! కాకుత్స్థ! నే ♦ నన నీకు సఖుఁడను మిక్కిలిప్రియుఁడను ♦ నిక్కుముగను
 వెలుపలి ప్రాణము ♦ విధమున నొప్పెడువాఁడను గరుడాఖ్యుఁ ♦ బరఁగువాఁడ
 నే మీకు నాయంబునెఱిఁజేయఁగా వచ్చితిని, గ్రూరకర్ముడొదనుజవరుఁడు
 తే. తనదుమాయాబలంబున ♦ ఘనభయమును
 గలుగఁజేయ నిర్మించు నీఁఖరశరవర

1 ద్వియునునశరము గాయత్రిసప్తదశాక్షరము 2 యథా తాతం దశరథం యథాఽజం చ
 పితామహమ్-అనిమా.

పాశబంధము విడిపింప ♦ బలననుగ్రు,
లైన యనురులు, శూరులౌ ♦ దానవులును ౪౭

1884

క నురపతితోఁ గూడిన నిర్బరులును గంధర్వు లెన్న ♦ శక్తులుగా రీ
శరదూపనాగములు భీ,కరదంష్ట్రులు గలిగి విషముఁ ♦ గ్రక్కుచు మిగులకా.

తే కాద్రవేయములయి పొల్పుఁ ♦ గర్భుకేంద్ర
తనయమాయాప్రభావంబు ♦ ననుశరాకృ
తిని జెలంగుచు నిన్నుఁ బొంఁదెను రఘువర ।
ధర్మవేత్తవు నిత్యసత్యవ్రతుడవు. ౪౯

1886

చ. నిరతము సత్యశౌర్యుడవు ♦ నీవు రణంబున శత్రునూదనుం
దురుభుజవిక్రముండునయి ♦ యొప్పెడు లక్ష్మణుఁ డిట్టులౌట మీ
యిరువు రదృష్టవంతుల రిఁ ♦ కేమియు మీకు భయంబులేదు, భీ
కరఫణిపాశబద్ధులయి ♦ త్కౌశ్లీ మీరు పరుండియుండుటల్. ౫౦౫

1887

క. వినినంత మిత్రధర్మంబును బాలించుచును నెయ్యిఁమున నిచ్చటికిం
జనుడెంచితి శీఘ్రంబున,, వినుఁడీ మిముఁ దీక్షణబాణవిషధరము లిటుల్. ౫౧

ఆ. పాశములుగ నగుచు ♦ బంధింప విడిపించి,తిని, సతంబు మీరు ♦ మనసులందు
నేప్రమాదమొంద ♦ కేయత్తములకుఁ బ్రత్యస్తములను వైవ ♦ నర్హరీతి

క ఆలోచింపుచునుండుం, డాలంబునఁ గృత్రిమముగ ♦ ననుకులు పోరం
జాలుదు రది నైజం బా,బాలిశులకు మీ రింక ♦ భవ్యహృదయులై ౫౧౫

క. ఘనశౌర్యంబున మించుచు, మనములఁ గవటంబై లేక ♦ మహిఁ బొల్తురు మీ
కనుపమబల మియ్యదియకాఁ,, గనుక నె నవ్వుంగరాదు ♦ కర్బురుల ననికా ౫౧౫

క. ఈదృష్టాంతముచేతనె, యీదనుజులు కుటిలులౌట ♦ నేమియు నవ్వుం
గాఁ నగదని తెలియఁగ నగు,, మేదినిపతులార! యనుచు ♦ మిక్కిలిప్రీతికా

¹క బలవంతుండు గరుడుండిటు, చలికి మహాన్నేహమాని ♦ బాగుగ నారా
ము లలితముగ నాలింగన,ములఁ దన్నుచు సెలవుఁగొనఁగఁబూనియిటుల నెకా

క చెలికాఁడా! శ్రీరామా! పలుధర్మముల నెఱింగి ♦ పగతురదోషం
బులఁగూడం బాటింపక, యెలమిం జూతు గద వారి ♦ నిసకులతిలకా! ౫౧౬

తే సెలవొసంగఁగ నిన్ను వాంఛించువాఁడ
వచ్చినట్లుగ నేను బోవలయు, వీర!

నాకు నీకును మైత్రి యున్నవిధ మరియ

²నివుడు కుతుకంబు నొందఁగా ♦ నేల? వలదు ౫౧౭

1895

క. అనిఁ గృతకృత్యుఁడనై నీ, వనుపమమైత్రి యొనఁగూడిఁ నట్టివిధ మెఱుంగు
గను గలవు లంకవై నీవు నిశితబాణోర్కి బఱపఁ బూనుము దానక ౫౭౫

తే. బాలవృద్ధులు తప్ప నప్పట్టణమునఁ
గలుగుదనుజుల రావణుఁ ఁ గర్బురేంద్రుఁ
బగతునిం జంపి నీతనుఁ బడయఁగలవు,
రాఘవా! యని భూరివీర్యయుతుఁ డగుచు ౫౮

1౧97

నీ శీఘ్రవిక్రముఁడునై ఁ చెలఁగు గరుత్మంతుఁడీట్లు వచించి భూమిశాసనుతుల
కష్టములం బాపి ఁ కపులెల్లఁ జూడంగ వారి కీడ్వఱకును ఁ వలగొని తమిఁ
గొఁగించుకొని యాఁగంధవాహునిఁ బొలి యాకాశపథమునఁ నరిగెనంత
వనచరయూధపుల్ ఁ ఘురులగు రామలక్ష్మణులు విచ్యుతబంధఁకలితులగుచు
తే నుండుటం గంచి సంతోషముఘట్టిల్ల, సింహనాదంబులను బూనిఁచేసి వాల
ములను ద్రిప్పిరి, ముందటిఁవలె నెహర్ష, ములను భేరులు వాయించిఁరలఘుగతుల.

క. సురుచిరహృదంగముల నత్వీరముగ వాయించి రల్లై ఁ వనచరు లతిభీ
కరముగ శంఖము లొత్తిరి, పరభయకృచ్చింహనాదఁపటలము పర్వక ౬౨౫

క. ఒనరిచి, రానగయోధులు, వనచరులు పరాక్రమంబు ఁ వైరుల కెల్లఁ
గనఁబడగ భుజాస్థానన, మనేకవారము లొనర్చి ఁ యంతఁ దరువులక. ౬౩
తే వరుసఁబెకలించివానినిఁగరములఁ గొని, శతసహస్రంబులుగఁ జేరిఁననురమునకు
నాయితలగుచునిల్చిఁయ్యవసరమున, వనచరులు గొప్పనినదంబుఁవఱునట్లు.

క అనిశం బార్జును దనుజుల, కును భీతిం గల్గఁజేయు ఁ కుతుకము యుద్ధం
బొనరించువాంఛితంబులు, గనఁబడ ద్వారములను నరికకట్టిరి పెలుచక. ౬౪

చ వనచరు లర్ధరాత్రమున ఁ వారక సింహరంబు లొప్పు నా
ర్చినఁ దుములన్వసం బదియుఁ ఁ జెచ్చెఱి మీఱుచు వృష్టికాలమం
దనుపమమేఘగర్జనము ఁ లట్టులు చాలభయంకరంబుగా
దనుజపురంబునందుఁ దగెఁ ఁ దద్దయు వారిలయంబుఁ దెల్పుచుక. ౬౫ 1908

ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ సర్గము.

శ్లోక భూమ్రాతుఁడు యుద్ధమునకు నచ్చట శ్లోక

క. వనచరు లతిబలవంతులు, ఘనసింహరవంబు లట్లు ఁ కావించగ నా
ధ్వని మిక్కిలి తుములంబుగఁ, దనరక రాక్షసులు దనుజఁతల్లజఁ డొకటక.

క. విని రంత రావణుఁడు చక్కనిదియు గంభీరమునగు ఁ కపినాదంబుక

- విని యాచుండులయంతరమున నిట్లని పల్కె సచివముఖ్యులఁ గనుచున్. ౨
- చ. వనచరవార మొక్కటను ♦ వారిదముల్ తగ గర్జనంబు నే
యనటులు హర్షపూర్ణమయి ♦ యుద్ధతి మీఱఁగ నాద్యుచున్న దం
దునఁ బెనుహర్ష ముప్పుతిలఁ ♦ దోడ నె యంచును దోచె స్పష్టమే
యనఁదగు లేదు సంశయ ము♦వట్టిదియే కద యెన్నిచూచినన్. 3౪ 1906
- క. ఆనినదంబులచేత నె, యీనతతై వలినపతియు ♦ నెంతయుఁ గలఁతం
దానొందె, నన్నదమ్ములు, మానవపతినుతులు తీర్ణమార్గణములచేన్. ౪౪
- తే బద్ధులై యున్నవా రిట్టిపట్టున నిటు
గొప్పనినదంబు మనకిదిగో విచంగ
నయ్యె నిట్లాటఁ గ్రూరశరాభిబంధ
నము పదలెనేమొ యచుశంక ♦ నా కొదవెడు ౫ 1908
- చ అని దనుజేంద్రుఁ డాత్మసచివాళికిఁ దెల్పి సమీపవర్తులౌ
దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియె ♦ దప్పక యిప్పుడు వానరాళికిన్
వనటఁ గృశించుకాల మిటు ♦ వచ్చి చెలంగఁగ వారు సంతనం
బునఁ దగియుండ హేతు వెదిపోలునొ దాని నెఱింగి రండాగిన్ 2 1909
- క అని యాజ్ఞాపించిన నా, తనిఁగూసతిఁ గొనుచు యాతుఁధానులు సంభ్రాం
తిని గని ప్రాకారంబుల, కును నెగఁబ్రాకుచును బ్రవగఁకుంజరుల నటన్ 2౪ 1910
- క. కనిరి మహాత్ముండగు నా, చనచగపతి కాచుచుండ ♦ వర్ధిలువారిన్;
దనుజులు మఱియున్ భీతిక, రి నాగి పాశములు వీడ ♦ రాఘవు లెలమిన్ ౮౪
- క వడి లేచి భాగ్య మలరఁగఁ, బుడమిపయి న్నిల్చి సుఖము ♦ పొంగఁగ నుండం
గడఁగి కని భేదమొందం, గడఁగిరి, వారంత గుండెకాయ లడరఁగన్. ౯
- తే వడిగఁ బ్రాకారమును దిగి ♦ భయమున ముఖ
ములును వెలవెలఁ బోవఁగ ♦ నలఘుగతుల
రావణునిజేరి, రంత నా♦రాక్షసవరు
లెల్ల వాక్యవిశారదులే యగుటను ౧౦ 1913
- క దీనముఖులౌచు రాఘవు, లానిశితశరాళి వీడ ♦ హాయిగనున్నా
హానినప్రియమున నని తగఁగా నెఱిగింపంగ వలసె ♦ గా యప్రియమున్
- చ అని తలపోసి యీవిధము ♦ సంతయు నున్నది యున్నయట్లు తె
ల్పును సమకట్టి, నీనుతుడు ♦ పాకనిఁగూదన జేత సంగరం
బున ఘణిబాణపాశములఁ ♦ బోలఁగఁ గట్టి శరంబు లించుకై
నను గదలింపరానిగతి ♦ నైజమహాద్భుతశక్తి జేయఁగన్ ౧౧ 1915
- ఆ. అట్లు బాధపడెడు ♦ నాయన్నదమ్ములు, హస్తినతినమాన ♦ మాపరాక్ర
మమున నాగొందఁవములు దోవఁగఁ కాశములును నె గనుకొనఁ గనుకొనఁ

- క. కనుపట్టుచున్నవా; రో, దనుజాధిప! యన నితాంతఃదర్పనమగ్నం
డనుపముండు నైన రావణుఁడ, డని మొన నున్నట్టివిధము † ననుచులు పలుకఁ.
- క. విని చింతాశోకంబులు, మనమునఁ బెనఁగొనఁగ మోము † మాడినరీతిం
గనఁబడ నిట్లనియెఁ, నా, తనయుండగు నింద్రజిత్తు † తా వరములచేఁ.
- సీ కడఁగి సంపాదించఁగఁడుభయదము లుగ్గములునగుక్రూరఘోషులనఁ బొల్పు
నట్టి యమోఘంబు † లర్కనమానంబులగు బాణములఁ గొనియాజి బలిమి
బంధించె వారి, నాఁపగవార లిద్దఱు బద్ధులయ్యుండియు † బంధముక్తు
లై నపక్షమున నీ † దానవసేనకు నాశనమే యంచు † నాకుఁ దోఁచు
- తే. చున్న దెన్నియొ మాటులు † యుద్ధమందు
నాదువగవారి ప్రాణమాఁనములఁ గొనిన
వాసుకినమాన తేజంబు † భాసిలంగ
నలరు బాణము లయ్యె నిఁష్ఫలము లకట. ౧౭
- 1919
- క. అని పల్కి భూరికోపం, బున నహివలె నూర్పుగములఁ † బుచ్చుచు నవావ్వి
రినడుమ ధూమ్రాక్షుండను, దనుజవరుం గాంచి పల్కె † దర్పనమగ్రా!.
- క. పెనురాక్షసైన్యంబును, గొని నీవారాఘవులను † గోఁతులఁ జంపం
గను వెడలుము త్వరగ నటంచు నాజ్ఞ నిడి బుద్ధిబలము † శోభిలుచుండఁ.
- క. పురికొలువఁగ ధూమ్రాక్షుం, డురునంతోషమున నతని † కొదవినభక్తి
ధరణిఁబడి మ్రొక్కి వెడలెను, ధరణిపుసౌధంబుచుండి † దర్పము పొంగఁ.
- తే. ఆగృహద్వారముననుండి † యతఁడు వెడలి
యచ్చటి బలాధిపుం గాంచి † యనినొసర్పఁ
దలఁపుఁ గొన్నాఁడ నేను నాఁబలము నెల్ల
నాయితము సేయుమా తడఁయంగ నేల ? ౨౧
- 1923
- క. అని రావణుననుమతి నా, దనుజేంద్రుండు పలుక వినుచు † దానవబలముఁ
వెనుకొని కాచుబలేశుండు, తనబలముల సిద్ధపఱచెఁ † దదనుజ్ఞ మెయిఁ. ౨౨
- చ దనుజులు భీకరాకృతులు † దారుణదర్పులు నౌచు విక్రమం
బునకును గుర్తుగాఁ గట్టులఁ † బొందుగఁ దాల్చినఘంట లొప్పుఁ జ
క్కని వివిధాయుధంబులును † గ్రాలు మహాపరిఘాళిముద్గరా
ఘనబిడహస్తలై తమిని † గర్జిలుచుఁ ద్వర ధూమ్రనేత్రునిఁ. ౨౩
- 1925
- సీ పరిఘముల్ గదలును † ఒట్టనమునలమ్ము లినుపదండములు కై † కొనుచు శౌర్య
మలరుచునుండంగ † ననునరించిరి, మాటి యును భూరిభండివాఁలొగ్రభల్ల
ములును బరశ్వధంబులు బ్రాసములుఁ గరంబులఁ గ్రాలవారిదంబుల తెఱఁగున
గర్జించుచుఁ గపిఁగణముల నొంపంగ న్నాగదిక్కులనుండి † నామములను
- తే. జెప్పకొనుచును వెడలిరి, † చిత్రకవచ
ములను దాలిచి ధ్వజముల † వెలసి బహువి

ధాననంబుల నొప్పు ఖఠాళిఁ బూన్చి
కనకజాలములఁ దగున్యంఠనము లెక్కి ౨౬

1926

క దనుజులు కొందఱు వెడలిరి,, దనుజులు మఱికొంద రట్లై ధర్మంబున వ్యా
ప్రునికరమువలె దురాసదు, లనూనవేగమునఁ జోవు ధన్యములవయిన్.

క. ఆరోహించియె వెడలిరి,, ఘోరమదాకులములైన ధర్మంబులపైఁ
జేరి మఱికొందఱు తేరి,, గారవ మేపాగుచుండఁ గా నయ్యదనన్ ౨౭

క పరుషరవం బొప్పెడు భీకరకూపుఁడు దేవనాథకల్పఁడునగు ని
ర్జరపుఁ డాధూమ్రాక్షుం, డరదము హేమాధరణము ధలరుచునుండన్.

క హరివృక్షముఖముల నొప్పెడు, ఖరముచే నీవ్వెఱచుచుఁ ధర్మతరంబై
పరగన్ దానెక్కెను, గురుతరవీర్యుఁ డతండు బెట్టిదముగ నఱచుచున్

క. ఖరవాహనంబుఁ గడుభీకరశబ్దము నగుచు దివ్యకాంతులఁ దగు నా
యరదముపై నెక్కి మహా, సురులెల్లను బలసి రాఁగ సొంపు గులుకుచున్.

నీ పకపక నవ్వుచుఁ బావని యాధానిసతియయి యేదిశఁ బరఁగునట్టి
పడమటిద్వారంబు పడి జేరె, భీతికృద్విక్రముం డతిఘోరవికృతకూపుఁ
డైన యాధూమ్రాక్షుఁ డట్లుగా నుచుగంగనాకాశమునయందునతిభయంక
రములైన యట్టి కాఠరణములఁ దెల్పెడు పక్షు లడ్డం బయ్యె, ధన్యరథము
తే శీర్షమునఁ బెనుభీతినిఁ జెందఁజేయఁ

జాలు గ్రద్దయొకండు తావ్రాలె శవము

లను దినంజాలు పక్షులెల్లను ధ్వజంబు

మొనపయిని వ్రాలె గుంపులుగను జెలింగి. 3౧౫

1932

క తనువెల్ల రక్తపూరం, బునఁ దడియఁగఁ దెల్లనగుచు ధూరితరముగా
గనఁబడుమొండెము వికృత, ధ్వని నేడ్చుచు నతనిచెంత ధరణిం బడియెన్.

క. జలదము రక్తము గురిసెను, నిగంపము నొందె విషగుఠిలఁబడఁగితిన్
బలురవమునఁ బ్రతికూలా, నిలుఁ డప్పుడు ఏదె, నంత నిఖిలదిశలనున్ 33౫

తే అంధకారంబు గ్రమ్ముట నపుడు దెసలు

విగతకాంతులు గాఁగిండ్లఁ విషమములును

దనుజభయదంబు లెంతయు దానణములు

నైన యుత్పాతములు పుట్ట నతఁడ చూచి. 3౪౫

1935

క మనమునఁ జింతించెను, నా, దనుజేనునిముందుఁ జనెను దానవు లార్చిన్
గని యేరుయఁ దోపమిచే, గనుచుండిగి వాని, నంతఁ గర్పరవిభుఁడన్.

ఆ. అతిభయంకరుండు నతిబలశాలియు, నై చెలంగుచుంట నానిమిత్త
మును లెకఁ గొనకఁగలయుతుల్ దనుజులు. తను, బలసికొలువఁదగఁనులర

క. అని నేయుకోర్కి వెలువడి, పనివడి శ్రీరాము బాహుఃపాలిత మగుచున్
వనచరనికరమయంబై, వననిధివలె నున్న ప్లవగఃపాహినిఁ గనియెన్. 3౩౪
ఏబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౨ - వ సర్గము.

—ఇతి ధూమ్రాత్మండు హనుమచే చెనుట, ఇతి—

క. వనచరు లెల్లను యధాఽబును జేయఁగఁ గోరుచుంటి ధూరిభయదశౌ
ర్వుని ధూమ్రాత్ముని, నాలంకనుండి యట వచ్చువానిఁగించి ముదమునన్.

క. హరినాదంబు లొనర్చిరి, తరువులఁ గొని ప్లవగవరులు ధానవపతు లా
తురులయి శూలంబులు ముద్గరములు గొని యొకరినొకరు ధారుణభంగిన్.

తే. అట్టై ప్రహరించుకొనుచుండ నాయరు దెగ
లకును సంకులనమరంబు సకలభూత

భయనముగఁ జెల్లె రాక్షసఃపర్వు లొకటి

గాఁగఁ గూడి చిత్రములు భీకరములునయి. ౨౪

1941

క. పలువిధములై న పరిఘంబులును ద్రిశూలములు గొనుచుఁబొంగుచు నాకోఁ
తుల నెల్ల యెడలఁ జెండిరి, యిల శకలములై పడంగ నెల్లతనువులున్. 3

చ. వనచరవీరు లంతఁ దరుఃవారముఁ గైకొని త్రొనమంబుగా
దనుజులఁ గూలనేసి, రల ధానవు లందుల కాగ్రహించుచున్

సుశితఘోర బాణముల స్రుష్కఁగ నేయుచుఁ గాలహవ్యవా

హననమకంకపత్రనికఃరాభియుతాకుటిలాంబకంబులన్. ౪౪

1943

క. వనచగులన్ నొప్పించిరి, దనుజులు వాటి భీచుగదలు సగుపట్టనముల్
ఘనకూటముద్గరంబులు, గొని కీశులఁ దెంపుమీఱఁ గొట్టుచునుండన్. ౫

క. గురుఁబలయుతు లొటను వనచరు లుత్సాహంబు రోషఃసంగతిఁ బొంగన్
దుర మొనరించి రభీతుల, కరణిన్, దరువాతఁ బ్లవగఃకాంతు లనిమొనన్. ౬

చ. దనుజుల శూలసాయకవిధారితగాత్రులునయ్య జంక కొ
య్యన శిలలం దరువ్రజము సందిరి, వానరవీరు లంత న

ద్దనుజులపైకి వేగముగఁ దారు చెలంగుచుఁ బోవుచున్ భయం

బును గలిగింప సింహముల పోలిక నార్చుచుఁ బేల్లఁ దెల్పుచున్

గన భయదాకృతుల్ వెలయు కర్బురులన్ బ్రహరించి రెంతయున్ ౮

క. తరుశిలలఁ గొనుచు నవ్వన, చరులును వివిధాయుధవఃజంబును గొని క
ర్బురులును దలఁపడఁగా సంకరి మాశ్చర్యమును భీతికరమును నయ్యెన్. ౯

ఆ. విజయశాలురై న పీరవానరులచేఁ, గొట్టఁబడిన దనుజఃకుంజరులొక
కొంతమందిచచ్చి రంతటఁ గొండలు, క్రక్కుకొనిరి నల్లఁ గళవళించి,

- క. దనుజులు పార్శ్వంబులఁ జించిన గుండెలు వగులఁ గవులుఁజేరితిని బడిరి, హు
లనికరహతులై ప్రేగులు, దనువుల వెలుపలికి రాఁగఁ ధరణిం బడుచున్ ౨౨౫
- క. మరణించిరి కొందఱు నట్టిరువురు మార్కొనుచు శిలల ధృతుంబుల, భీ
కరశరముల వైచుచు నంగరమును జేయంగ నద్ది ధాఢరవములన్ ౨౩
- క. ఘనభయదముగాఁ జెలఁగెను, ధనువులకుం దగిన యల్లఁత్రాళ్లధ్వనులు చ
క్కనివీణాస్వనములుగాఁ, దనరంగ నెక్కిల్లు మిగులఁ దాళంబులుగాన్. ౨౪
- తే. అలసియుండుటచే మందఁగిలిన పలుకు
లతులగానంబుగా నొప్పు ధానిగాన
మెంతయుం జక్కగా నొప్పు, నేచియంత
ననిని ధూమాక్షుఁ డురుచాపఁమును గ్రహించి ౨౫ 1962
- క. తనశౌర్య మూని నవ్వుచు, నుసశితనారాచములను ధాని గురియుచున్
వనచరులఁ దఱిమె దెనలకు,, దనుజేశ్వరబాధితమయి ధాని తద్బల మెల్లన్. ౨౬
- క. కలగుండువడుట మారుతి, పలువిధములఁ జూచి కోపఁభరమునఁ బెలుచున్
జెలఁచేగి గొప్పశిల నిమ్ములఁ గరమునఁ బట్టి దనుజఁముఖ్యునిపైకిన్ ౨౭౫
- క. అరిగెన్ యధామొనర్పఁగ,, మరుదాత్మజుఁ డంతఁ బితృసంఘంబగు శౌర్యం
బు రహిం గన్నడఁ గ్రుధచే, నరుణిమ కనులందు ద్విగుణఁమై తోచంగన్.
- ఆ ఊచి యూచి దాని ధాని సుగ్రుడై ధూమాక్షు
నరదమందుఁ బడెడునట్లు వైచె,
నంత ధూమ్రసయనుఁ ధానిల తనపైకి
వచ్చుచున్నయట్టి వరుసఁ జూచి ౨౮ 1966
- క. కరమున గద దాలిచి య, య్యరదము విడనాడి వెగ ధానికి దిగి యా
ధరణి నిలుచుండె, నాతని, యరదముఁ దచ్చక్రకూబఁరాశ్వయుతముగన్. ౨౯
- క. సధ్వజశరాసనంబుగ, విధ్వంసముగా నొనర్చెఁ బృథుశిల యది, యా
ప్రధావంతమహిరసమ మిటు, ప్రధ్వంసము చేసి ధరణిఁ బడియె విరుచిగన్
- చ అనిలకుమారుఁ డాహనును ధానియట్లు సేంద్రురధంబు నుగ్గుగా
నొనరిచి స్కంధ శాఖలను ధాని మహిరుహముల్ కరంబునన్
దనరంగ నిర్జరారులను ధాని యధముచేసె, నంత న
ద్దనుజులలోనఁ గొందఱు జటు ధానిరుహంబుల మోందు నొందుచున్. ౩౦౫
- క. శిరములు పగులఁగ నెత్తురు, నిరతిమ్ము ప్రవింప వేడినింబడి, రిట్లా
మరుదాత్మజుండు దనిజొత్తరమును బాఱంగఁ దోలి ధాని కడరధ సమునన్ ౩౧
- క. గిరిశృంగ మొకఁడు గొని యా, శరవరుపై కడరె, వీర్యశాలియ యిస ని
ర్జరవైరి యతఁడు తనపై, కరుదెంచెడు హనుమఁగాంచి ధాని వేగమునన్ ౩౨

క వెలువడి పురమును వేగము, కల నొనరువఁ జోయె, సైన్యకాంతుఁ డతం డు
జ్వలకేతననులంకృతము లలితహేమాభిరామము నగువరదమున్. ౬౫

తే వలగొనుచు నెక్కె, నాతనిభటులు బహువి

ధాయుధంబులఁ దాలిచి ధియ్యితోమ

రములు శూలంబులును, మునఁబములు భిండి

వాలములు పాశశక్తులు ధివట్టినములు ౮

1982

తే. ఖడ్గ, చక్ర, పరశ్వధిగదలు మొగలు

గాఁ గలుగు తీక్షణసాధనగణము కరము

లందు వెలుఁగంగ వెళలి రాహవమొనర్పఁ

జిత్రవస్త్రాభిరాములై ధిచెలఁగి కడఁక. ౯౫

1983

క. అనినేయ సమర్థులుగాఁ, దివరెడు నాదనుజవరులు ధిమిఁ దోమరగా

జని సంకుశంబులం గొని, ఘనమదవిక్రమము లొప్పుఁగఁ దగుకరులన్. ౧౦

క చలియించుపరవశమ్ముల,వలె నొప్పెడువాని నెక్కి ధిబలులువెడలి, రం

త లలితలక్షణముక్తంబులు గురుబలయుతము లగుచుఁబోలుచు జవములన్

క దనుజులు కొందఁ జిత్తిం,చి నితాంతము శౌర్యమలరఁ ధిచెచ్చెఱఁ జని, రా

దనుజబలంబులు సింహధ్వను లలర విసీలజేహఁపరభూషణముల్ ౧౧౫

క కనఁబడఁగ ఘోరతరముగఁ, జన వర్షాకాలమందు ధిసమధిపవిద్యు

ద్భవములు నల్లఁగ నార్చుచుఁ,గనఁబడునట్లాపుచుండఁగమభయదముగన్

క సురవైరు లంత యూధే,శ్వరుఁ డంగదుఁ డున్ననగరఁపరయ్యామ్యమునం

బరఁగెడు ద్వారమునన్ వెడలిరి వారలు వెడలఁగాఁ గలిగె నశుభములన్.

చ ఘనములు లేని యభ్రమున ధిగాఢతరొల్కలు తోచి వారికిం

గనఁబడఁ గ్రిందుగాఁ బడియెఁ ధిగన్నన నక్కలు నిష్పగుంట లొ

య్యన నడిఁ గ్రక్కుచున్ భయపఁమాగతి నార్చెను, సూరసత్వముల్

దనుజున కెల్ల మృత్యువును ధిదారిటఁ దెల్పెను స్పష్టమాగతిన్ ౧౨ 1989

క సురవైరియోధు లానం,గరమునకుం బోవునపుడు ధికడు భయమున నా

తురులయి లొట్రిలఁబ సా,గిరి, గురుజేజుఁడయి నుభటఁకీర్తింఁ దగుచున్.

సీ బలశాలి మునునగు ధివజ్రపంక్తిం చట్టియుత్పాతములఁ జూచియురుతరమగు

ధైర్య మూతఁగఁగొనితారణోత్సాహముగల్గి ముందునకేగెఁ,గర్భరేంద్రు

లట్టు వచ్చుటఁ గాంచి ధియావానరేంద్రులు జయశీలురౌట దశదిశలందు

నిండినట్లుగ భూరిధివనం బలర సింహధ్వనుల్ చేసి, రఠియ్యవనరమున

ఆ భయదరూపయుతులు ధిభయహేతువులునైన నా, వానరులకు నట్టిదానవులకు

నొకరి నొకరు చంప సుశ్యమించెనువారి, కయ్యెఁ దుములయ్యుధఁమట్టితఱిసి

క ఇరు తెగలవార లీర్ష్యల, గురుసాహసములను మిగులఁ గోర్కెలతో నం

గర మొనరిచి చిన్నవపుశ్చిరముల నతితీవ్రరుధిరఃసిక్తాంగములన్. ౧౯ 1992
క. ధరణిం బడి, రొకకొండ జనురు లతిశోరులయి యుంటఁజొక్కపుఁబరిఘో
త్కరములఁ గరములఁ గొని వానరులపయిన్ దుముకనవ్యఃనచరులుగవియన్.

క. నానావిధాయుధంబుల, మేనుల నొప్పించుచుండ ధిమిగిలెడు పూన్కిన్
వానరులు తరుశిలాదుల, దానవు లాయుధగణంబుఁ దమరిపులపయిన్.

తే. వైచుచుండంగఁ బుట్టినఃఫస్వినియుఁ బెద్ద
దతిభయంకరమును నయి ధియంతరంగ
ములను భేదించునట్లు మిక్కిలియు వినఁగఁ
బడియె, నప్పుడు రథ సేమిపటురవంబు ౨౧

1995

క. ధనువుల నిస్సవము మృగం,గనినాదము శంఖభేరిఁగాధరవము నొ
య్యనఁ గూడితుముల మయ్యెన్, ననుజులలోఁగొండజాయుధంబులనెల్లన్.

తే కవులపై వైచి యన్యమాఃర్గణము లెవ్వ
యును దమకులేమిఁ గరముల ధియుద్ధమంత
జేయఁదొడఁగిరి, వానరు ధిలాయసురులఁ
గరతలంబులఁ జఱచియుఁ గాల్గఁదన్ని. ౨3

1997

సీ ముష్టిఘాతంబుల ధిమోకాల్గ దెబ్బలఁ దరుఘాతముల నొంప ధిదనుజు లంత
భిన్నాంగులగుచును ధిబృధిన్వైఁ ద్రెల్లిరి, యుద్ధదుర్మదులయి ధియొప్పుకపులు
దనుజులఁ గొండజఁ ధిబెరుశిలావృష్టిని జూర్ణ మొనర్చిరి, ధిసురవిరోధి
పతి వజ్రదంష్ట్రుండు ధిబనరంబునన్ వానరులపాణనికురింబఁములను నొంచి

తే భయపడఁగఁ జేయుచున్ దాను ధిబ్రశయమందుఁ
బాశహస్తుండు యముండు నిర్భరగతులను
దిరుగునట్లుగ భయదాకృతిని జరించు
చుండె, బలశాలురై శస్త్రపండితులయి. ౨౫

1998

క. అలరెడు రాక్షసు లెల్లరు, నలఘుతరంబైన శ్రోధఃమంది శరీరం
బులు తెలియక నానాయుధములఁ గపిసేనన్ వధింప ధిమొదలిడి రంతన్

క హరులవధించెడు దుశ్శోత్కరములఁ గని యాను రేంద్రఃతనయతనయుఁడై
పరఁగెడునంగదుఁ డాగ్రహ, మురుతరముగ ద్విగుణమగుచుఁదొప్పఁగదానన్.

క. కను లెఱ్ఱవాఱఁ బ్రశయంబున నగ్నియుఁబోలె వీర్యఃమునఁ బొల్పెడుఁ గా
వునఁ దరువొక్కఁడు గొని యా,దనుజులనున్ తుద్రమ్మగవిఠితిని హరివలెన్.

క. నొప్పించె మఱియు నంగదుఁ, డప్పుడు సురనాథుపోల్కి ధిననుపముశౌర్యం
బొప్పఁగ దారుణనంగర, మిప్పగిదిగ నుండు ననఁగ ధినెంతయుఁ జేసెన్ ౨౮

తే. అంగదునకును నెదురైన ధియసురు లెల్ల
నీచులక ములముల వానరాక్షహాత

ములకుఁ దలలొగిఁ బగులంగ ♦ నిలనుబడిరి

మూలములువోవఁ దరువులు ♦ గూలునట్లు ౨౯౫

2008

*క. శకలములై న రథంబుల, వికలాంగములై న యశ్వవివిధపతాక

ప్రకరంబుల హరిదనుజాంగకముల నల్ల నిల భీతిశకరముగ నయ్యెన్. 3౦౫

నే హరి కేయూరముఖభూషణాభివస్త్రుశస్త్రభూషితమై ధరాస్థల మది యట
నబ్జతారాభియుక్తచే ♦ నలరుచున్న, యాశరద్రాత్రివలె గననయ్యె విరుచి.

క. పెనురాక్షసబల మది యాతనిజనమున నిల్వలేక ♦ తాఁ జలియించెన్

ఘననా యువేగమునకున్, ఘనములు చలియించుచున్న ♦ కరణిగ సంతన్.

ఏఁబడిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౪ - వ సర్గము

అథా ఆంగదుఁడు పశ్చిదంష్ట్రునిఁ బోలియించుట అథా-

చ అనుపమవిక్రమాధ్యుఁడు బలాధికుఁడై తగువజ్రదంష్ట్రుఁడ

వ్యవచరుఁ డాత్మసైన్యమును ♦ వావిరిఁ గొట్టఁగఁ బోటుచుంటయున్

వనచరుఁ డట్లుగా విజయఃపర్ధితుఁడై విలసిల్లుచుండుటల్

కని కడుఁగోపమంది గురుకార్యముం బటుఘోరహాసమున్. ౧౫ 2007

చ కరమునఁ బట్టి పశ్రసమఃగాఢనినాదముగల్గ లాగి వా

నరులబలంబుపైఁ గడు విఠాశనముం దెలుపంగఁ జాలు నా

శరముల వృష్టిగాఁ బరపె ♦ శౌర్యముపొంగఁగఁ గర్బురేంద్రు ల

ట్లరదము లెక్కుచున్ బహువిధాయుధముల్ గొని పోరి రయ్యెడన్ 3

చ వనచరులందు శూరులగు ♦ వారు కరంబులఁ బ్రస్తరంబులన్

గొని నలువైపులం జెరిగి ♦ కోర్కి రణంబొనరించి, రంత నా

యనిమొన రాక్షసుల్ హరివరాళిపయిం జెలరేఁగి వేలసం

ఖ్యనిశితమార్గణాళి నపు ♦ డార్చురు వైచిరి దర్ప మొప్పుగన్ ౫ 2009

చ వనచరవీరు లంత మదఃవారణతుల్యులుగానఁ గొండలన్

ఘనశిలలం దరువ్రజముఁ ♦ గర్బురసంతతిపైని వైచి, రి

ట్లని వెనుదీయ కెంతయు సహ్యోపరాక్రమయుక్తులై రణం

బొనగుచుచున్న కోతులకు ♦ నుద్ధతరాక్షసకోటి కత్తటిన్ ౭ 2010

క. సమర వృధిక వృగుచుం, దుములంబుగ సాగె, హరితతులఁ గొండఱ క

ట్లమరారులఁ గొండఱకున్, సమరంబున శీర్షహస్తచరణము లెల్లన్. 2౫

ఆ పగిలి విఱిగియుండ ♦ బాణము లంగాళిఁ

శ్రుచ్చుకొనఁగ దీవ్రఃపరధిర మంగ

ములను దడుపఁ గంకములు గ్రద్దలుం గాకు

లటై మూగఁ గొండఁ జూర్చి గుంది ౫

2012

క. గోమాయువు లెల్లడలను, నామాడ్కిం బెరసియుండఁ జీతభయదముగా
భూమిపయింబడియండిరి, భీమాహవమునఁ గబంధఁచితములు పెలుచన్. ౯

క. భీరుజవంబుల కతిభయ, మారీతిగఁ బుట్టఁజేయుఁ జిన్నములు దివికి

బోరన నెగ నెగ, సంగరి, భారణి న త్రటిని గీశంసనజులు కడఁకన్. ౯ 2014

క. కరములు భూరిభుజంబులు, శిరములు తెగి యర్థములుగఁ జిన్నములు కళే
బరములయి యుండ నుండిరి, ధరణి గత ప్రాణులగుచుఁ దగ భయదముగన్.

క. వనచరు లెల్ల గు మార్కొని, దనుజుల వధియించుచుండఁ దద్బలమువిధం
బును జక్క వజ్రదంష్ట్రుఁడు, గనుచుండఁగ భంగపాటుఁ గాంచెన్ మిగులన్

సీ గురువి క్రమంబునఁ బరఁగునావజ్రదంష్ట్రుఁడు ప్లవంగములు కర్బురులఁజంపు
చుండఁగా వార లత్సుగ్రభయంబునుగాంచి యుంటును జూచి మించురోష
మునఁ దామ్రనేత్రుండై ధనువును గరమునఁ దాలిచి వానరతతుల భీతిఁ
గనఁగఁజేయుచు రణంబునఁ బ్రవేశించియంతటఁగంకపత్రయుతంబులగుచు
తే నకుటిలములగు శరములఁ చట్టెవైచి, వారి భేదించె, విక్రమవంతుఁ డతఁడు
వనచరుల నొక్కయేటునఁ బంచనస్తవసువిధాతృసంఖ్యల నొంచెనెననమర్చు.

*చ దనుజవిభుండు వానరులఁ దారుణబాణములన్ వికంఠులన్

గనలుచుఁ జేయఁ దక్కుకపికాండము భీతిలి యాప్రజావిభున్

మనుజులు చేరఁబోవునటుఁ మానుగ సంగదు నాశ్రయించె, నం

త నపుడు వాలిపుత్రుఁడు నితాంతభయంబును సేస లొందుటన్ ౧౬ 2018

క పరికించి కోపవశమున, సురవైరియుఁ దనను జక్కఁ జూడఁగ వానిన్

బరివరి జూచుచు మార్కొనె, నారివరసురవైరినాధుఁ లంతటఁ గడఁకన్

క హరిమత్తగజంబులు భీ, కరముగఁ బోరాడుభంగిఁ గా ననిలో న

య్యగువురు విహరించిరి, యాతరుణంబున గురుబలుండుఁ దానవపతియున్

క కరిఁ దోమరముల నొంచెడు, కగణిగ నెవ్వాలితనయుఁ గని మర్తములన్

శరముల వేయింటను నిర్భరగతిచే నొంచె దర్పభానుకుఁ డగుచున్ ౧౭

చ ఘనబలుఁ డుగ్రవీర్యుఁడు నికాసుజవుండును నైన యంగదుం

డు నిశితశస్త్రజాలములఁ నొచ్చి శరీరము రక్తసిక్తమై

కనఁబడ వజ్రదంష్ట్రుఁడయి య్మారుహ మొక్కఁడు వీచినైచె, నా

దనుజుఁడు వచ్చుచున్న యలఁధాత్రిగుహంబును గాంచి యాత్మలోన్. ౨౦

ఆ ఆతుగుండు గాక యద్దాని శరములఁ, బెక్కుతునియలుగనుఁ నక్కజముగఁ

ద్రుంచె, నాద్రునుంబుతునియలై యిలఁబడె, నంతనసురశౌర్యఁమాత్మ నెంచి.

- క. వనచరవద్యుడు పెనుగొండను గొని యద్దానఁ దద్విశ్వాశసమగు సం
చనుకొని వైచి మహారవమును జేసెను, భయదశౌర్యమునుగల యతఁడు
- క. పెనుగిరి తనపై కరుదే, గని సంభ్రాంతుండు గాక ధగదఁ జేగొని స్వం
దనముననుండి ధరిత్రీకి, ఘనజవమున దుమికి నిలిచెఁ ధగపివరుఁ డంతఁ.
- క. తనరిపుని వజ్రదంష్ట్రుని, ననిమొనఁ దాఁ జేరఁబోయి యాతనిగదఁ జే
గొనియెను బలవంతంబుగ, మును పంగదుఁ డతనిమూర్ఖమున నెదివైచె.
- క. గిరి యద్ది వజ్రదంష్ట్రుని, యరదంబు సచక్రకూబరాశ్వంబుగ ను
ర్వరఁ గూల్చె నుగ్గుగా, నిత్యరముగ నాయంగదుండు ధబలమలరారణ. ౨౩౪
- క. తరుయుక్తము విపులమునగు, ధరణీధ్రము నెత్తి వజ్రదంష్ట్రునితలపై
నురుగతి వైచెను దానఁ, నురవైరియు నల్లఁ గ్రక్కుచుఁ మూర్ఛితుడై.
- క. ఉరగమువలె నెట్టూర్పులు, పరిపరిఁ బుచ్చుచు మఱొక్కభయదగదను నా
తురుడయి కైగొని సంజ్ఞా, విరహితుడై క్షణముసేపు వెల్లగఁ బుచ్చె.
- చ. దనుజుడు మూర్ఖుఁబాసి తనదాపున నున్నకవీంద్రుఁ గాంచి యిం
తని యసరానికోపమున ధాతనివక్షము నొప్పిజేసె నా
పెనుగదవ్రేటునఁ, మఱియు ధీరముపొంగ గదం ద్యజించి వాఁ
డనినొనరించె ముష్టిహతి ధనంగదు నొంచుచు సంత నయ్యెడ. ౨౪ 2030
- క. వనచరరాక్షసు లేచి యొకని నొక్కఁడు తన్నుకొనిరి ధగాఢంబుగ నా
పెనువ్రేలుల నెత్తుఱిలో, ముచుఁగుచునలజడినిమిగులఁబొందుచుమఱియు
- ఆ అతులవిక్రమమున ధనంగారకబుధుల, వలెను బొల్పుచుండి, రలఘుతేజుఁ
డగుచుఁ గీశతిలకుఁడగుసంగదుం డంత, నుమఫలాళియుతకుజము నొకండు.
- క. బలమొప్పు బెఱికి యనిమొన, నెలిచెను నురవైరి యల్లె ధనిలిచెను మఱియా
యలఘుబలశాలి యంగదుఁ, డలరుచు పృవచర్మపిహిత ధమగు ఫలకంబు.
- నీ. విపులమై, కింకిణీవితతిఁ జెన్నారుచుఁ జర్మమొక్కటి సమాఛ్ఛాదనముగఁ
గలిగియున్నట్టి ఖడ్గంబును బూనంగ సమరయు నల్లె చేసందె వాని,
నిర్వరు వారు జయించెడు నిచ్చలఁ గుపితులై మించెడు ధోరికలను
బహుచిత్రమార్గములఁపరఁగ యధము సేయుచును బరస్పరము భీతినిజనింపఁ
తే జేయునట్లుగ బవరంబుఁజేసి రట్లు, కడఁకమైఁ గొట్టుకొనుచుండఁగా న్రవించె
రిక్రమిద్దఱివొ శరీరములనుండి, పుష్పితపలాశతరువులఁబోల్కి వారు. 3౨
- చ. పొలిచిరి మఱియును సంగర, నులఘుబలంబులను జేసి ధయలయును ధాత్రీ
ధలి జానవులవయి జయె, చ్ఛూఁ గూర్పుండిరి, న్లసంగసత్తముఁ డంతఁ
తే ఒకనిమేషములోపల ధనుగ్రనయనుఁ, డగుచు దండాహతభుజంగఁమట్లు లేచి

* మహార్థ మథేష స్వాధో గదా మాలింగ్య నిర్వసక్ - అనిమా. గదాంతాన్యం - అని
వాక్యభిన్య

యురుతరంబగుబలమునఁ నొప్పిన్వచ్చు, మగుచుసానలదీటిచఁగఁ మెఱయుచు.

1 క. తనరారుఖడ్గమున నా, దనుజోత్తమునుండరమగు ధ తలను నఱికి, నొ
య్యన ర క్తసి క్తగాత్రం, బునఁ దగునావజ్రదంష్ట్రుఁ భూరిశిర ముటన్. 3౪౫

తే. కోపపరివృత్తనయనమై ధ గొట్టువడుచు

రెండుగాఁ దున్ది నేలను ధ బండియుండె,

నట్లు లావజ్రదంష్ట్రుఁడు ధ హతుఁడగుటను

గాంచి భయమోహితులయి రాక్షసులు వనట 3౪౬

20౩8

క. వనచరులు తమ్ము వెనుకొని, ఘనతరుశిలలన్ గ్రహించి ధ కావరమునఁ జం
ప నితాంతము దీనాన్యము,లను దుఃఖించుచును మిగుల ధ లజ్జను దలలన్

ఆ. సుంత వాంచి లంకఁ ధ జొచ్చిరి, వజ్రము, హత్వబలము లలరు ధ సంగదుండు
వైరిఁ జంప దేవవాఠాంతరస్థేంద్రు,వలెను గవులనడును ధ వఱలెఁ దమిని 3౪౭

ఏఁబడినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౫ - వ సర్గము.

అకంపనుఁడు హనుమతో యుద్ధ మొనర్చుట ఇతి-

ఉ. అంతట రాక్షసేంద్రుఁ డని ధ సంగదుచేతను వజ్రదంష్ట్రుఁ డ
ట్లంతము నొందుటల్ విని కృతాంజలియై తనమ్రాని నీల్చి కా
లాంతకురీతిగాఁ దగుబ్రహ్మ బలాధిపుఁ గాంచి వేగదు

ద్ధాంతపరాక్రమున్ ఘనతరంబగు లావును గల్గువారలున్ ౧౫

2041

క. అని దుర్ధర్షులునై తగు, దనుజులు సకలాస్త్రశస్త్రఁ ధర్మ మెఱుఁగు శూ
రు సకంపను మున్నిడుకొని, చనుదురుగా కతిజనము న ధ శత్రుఁ జంపన్. ౨

2 చ. ఇతఁడు పరంతపుండు బలమెల్లను గాచెడివాఁడు సేనకుం

బతి; సమరప్రసిద్ధుఁడగు ధ వారక యెప్పుడు కోరుచుండు నా

హితమును, సంగరప్రియ ముదెప్పుడు నీతనిఁ బొందియుండు సం

తతమును శత్రుకానననుఁ దారణహాన్యవహుండునై తగున్ 3

2048

క. దనుజుం డీతఁడు రాఘవు,లను, భూరిబలాఘ్నుఁ గపిబలప్రభు సుగ్రీ
వునిని జయించి భయంకర,వనచరులను దక్కువారి ధ వధియించు వనిన్ ౪

క. ఘనబలుఁడు శీఘ్రశౌర్యుండునగు ప్రహస్తుండు రావణుని యానతిగై
కొని నన్నాహము గావించెను సేనను నత్వరముగ ధ జృంభచ్ఛక్తిన్ ౫

చ. దనుజవరేణ్య లంతఁ గముఁ ధ దృఢనాథుండు దొండతింప పా
ధననికురుంబముల్ బహువిధంబులుగాఁ జెలువార వానిఁ గ

1 తృతీయతిథియందు వజ్రదంష్ట్రుఁడు వచ్చెనని తీర్థలక్షణప్రాయము 2 ఏవ కాస్తావ
గోస్తావ సేతావ యుధిసప్తతః, భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యంచ సమరప్రియః-అనిమా దీని

- కొని భయదాక్షుము ల్వేలయఁ ♦ గ్రూరతరంబుగఁ జూడనొప్పి యా
యనికే బ్రయాణ మైరి, తగ ♦ సంత సకంపనుఁ డెంతో వేడుకకా. ౬ 2046
- చ పెనురథ మెక్కి నీరదము ♦ పెంపునఁ గాయము పెద్దదాచు నొ
ప్ప నిసద మబ్బమట్లు తగ ♦ భాసురహాటకకుండలంబులుకా
దనర ఘనద్యుతికా వపువు ♦ తిద్దయు నీటును గుల్కుచుండ భీ
తిని గలిగించు రాక్షసులు ♦ తెంపునఁ జాట్టును గొల్చి రాఁగ వే
చనియె, గదల్పు లేరు సుర♦న త్తములే సతనీకా రణంబునకా. ౮ 2047
- క *కనుకనె యకంపనుండని, దనుజేంద్రున కతని కాఖ్య ♦ ధరవర్ధిలైకా
వనజాప్తుని భంగిఁగ నా, దనుజులయంతరమునందుఁ ♦ దా భాసీలైకా ౮౫
- చ. అతఁ డనిసేయఁగోరి జవ ♦ మారఁగ నందఱఁ గూడిపోవఁగా
సతనిరథంబు లాగెడు హాహాత్వము లిప్పు తటాలునకా గనెకా
వితతముగాఁగ దైన్యమును ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునకా
స్తుతిఁ గను నాయకంపనుని ♦ సుందరవామచుహాక్షీ యత్తటికా ౧౦ 2049
- తే అదరనాగె, వివర్ణమై ♦ యాననంబు
కనఁబడియె, గంఠరవము గ♦ద్గదముగాఁగ
సయ్యె, సంతకుమున్ను స్వ♦చ్ఛాచ్ఛృతిఁ దగు
పగ లపుడు రూక్షవాతసం♦భరిత మయ్యె ౧౧ 2050
- క. మృగములు పక్షులు క్రూరం, బుగను భయంకరముగాఁగ ♦ బోరనఁ గూసెకా
మృగరాజునకుం బలె గొప్పగఁ దగు మూఁపులునువ్యాప్తుఁపౌరుషమలరకా.
- చ. విలసిలు నాయకంపనుఁడు ♦ భీమములై తగు నానిమి త్తముల్
పొలయుట కాత్త భీతిలక ♦ పోయె రణస్థలి, కట్లు రాక్షసా
వలి గొలువంగ యుద్ధమున ♦ వాంఛను బూని చెలంగి పోవ వా
రల పెనునాద మట్టె వన♦రాశిఁ గలంచున టొప్పె నెంతయుకా ౧౩౫ 2052
- క. వనచరులపెనుబలం బా, ధ్వనికేక మిక్కిలియు భీతి ♦ వడి వృక్షములకా
ఘనగిరుల నాయుధములుగఁ, గొని నిల్చెను ననినొనర్పు ♦ కోరిక సంతకా.
- సీ రామునిమి త్తము ♦ రావణుఁగొఱకును దమప్రాణముల విడఁ ♦ దలఁచియున్న
వనచరదనుజుల♦కును మహారాద్రమా సంగరం బప్పుడు ♦ జరగె, సంత
వారిల్లెను భూరి♦బలవంతులును శూరు లద్రినంకాశులు ♦ నై చెలంగు
దురుగాన వార లొం♦పోరులఁ జంపఁదలంది, రతిబలవంతులై ♦ యలరునట్టి
తే, యిరు దెగలవారు రణమందు ♦ నేపుమీఱఁ, జేయుసింహస్వనావళి♦చేతఁ గోప
మునఁ బరస్పరదిర్శన♦మున నొనర్పు, గర్జనంబులఁ గల్గిన ♦ గాఢరవము. ౧౬౫
- క. వినఁబడియెకా భయదంబుగఁ, గన నెఱ్ఱఁగ నున్నయట్టి ♦ త్రూరజము నురా

రినికరకీశపదాహతి, జనితంబయి పర్వీ దిగ్విభజమునందుఁ గడున్ ౧౮౫

తే. భీమముగ నిండె, గొండాక ధూమి తొలి

తమగు కౌశేయమట్లు సిఠప్రభదగు

రజము వ్యాపించి యుండుటఁ ధ్రువనమందు

వార లొండాఁగుఁ గనఁజాల ధైరి మఱియు. ౧౯౫

2056

క. అని దుమ్ముఁ గ్రమ్మఁగా వర్షనికరము పతాకలు భ్యజరాజితురగముల్
గనఁబడకుండెను శస్త్రము, లనూనరీతిం బెనంగు ధాభటతతికిన్. ౨౦౫

క ఆనంకులనమరంబున, నీనున నార్చుచును నొరుల ధనేవున జంపం
గా నత్వీర మభిముఖముగఁ, బో సమకట్టుచును వేగ ధావుచు మఱియున్.

ఆ. మారుకొనుచునుండు ధానవపతిబల

దనుజపరునిబలవిఠానమందు

భటుల నివ్వవంబె ధటులంబుగా వినఁ

బడియె దోష దందు ధిస్తు వెదియు. ౨౧౫

2059

చ. కనఁబడకుండఁ జీకటులు ధ్రువ్వుటచే దమవారొ యన్యులొ
యని తెలియంగ నేరకయె ధాకపిరాక్షను లట్టై క్రుద్ధులై
వనచరరాక్షసావళి నె ధాహుబలంబులఁ గొట్టసాగి, రా
దనుజులు వానరుల్ మఱియుఁ ధారొని చీకటియందుఁ బెల్లుగన్. ౨౨౫

క. పరులను దమవారలనుం, బరిమార్చుచు నాధరిత్రిఁ ధలునారులు నె
త్తురుకాలువలం దడువుచు, జరణాక్షోభములచే రజంబుగఁ జేయన్ ౨౩౫

క కనఁబడియె భయంకరముగ, ఘనగతి రక్తంబు వాఱఁగా రజమెల్లన్
గనియె నదృశ్యశ, సంతట, నని జరిగెడి ధాత్రి శవసమాకుల యయ్యెన్.

సీ. హరులును దానవుల్ ధతరువుల శక్తుల శిలలఁ బ్రాసముల గదలను బరిఘ
ములఁ దోమరంబులఁ జెలఁగువిక్రమముల నన్యోన్యమును గెల్పునానలూని
ప్రహరించుకొనుచు బహరము నొనర్చిరి పర్వతాకారులు ధయదకర్మ
లగువానగులు పరిఘాకారములగు బాహువులవో బెనఁగుచుఁదొగిదనుజుల

తే. యమునిప్రోలికిఁ బరిపి, రాఘనురు లట్టై

క్రుద్ధులై ప్రాసతోమహాహుటపాణ

లగుచు దారుణశస్త్రప్రహారిములను

గవులఁ జంపిరి కడఁక సత్కృతనమందు. ౨౪౫

2063

చ. దనుజచమూవిభుండగుచు ధారుణవిక్రమ మొప్పు నాయకం

పనుడు మహాగ్రహంబున సుపర్యభయంకరవిక్రమంబులన్

దనుజులు వానరావళిని ధారొని చంపఁగఁ జూచి గారిని

చెను, నవుడాకవీశ్వరులు ధచెచ్చెఱవె రులడాసి పూన్నితోన్. ౨౫౫

2064

చ. దనుజులచేతీయాయుధవిఠానము వీర్యము పొంగ లాగి కొంచును ఘనవృక్షముల్ వయించి ధూర్జము సేయుచు తాలగువ్వుచున్
దనువులు ముద్దసేయుచును ధారుణయుద్ధ మొనర్చి, రింతలో
వనచరవీరులై ప్రకటబాహుబలంబుల నొప్పువారలై. 30 2065

ఆ అలరుచున్న కుముదనలులు మైందద్వివిదులును గోప మడర ధూర్జదనుజ
వితతిపైకీ బొంగువేడ్కలఁ బోయిరి, జవము లొప్పు ప్లవగసైన్యపు లిటు,
క. సురరిపు సేనాముఖమున, కరిగి విలాసములతో మహావృక్షములన్
దుర మొనరించుచు నానల్వురు దనుజుల గుంపులుగను బారిపుచ్చి రటన్.

ఏబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౬ - వ సర్గము.

—అథా హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట అథా—

తే ఆయకంపనుఁ డావానఁగాధినాథు, లట్లుచేసిన గొప్పకార్యమును గాంచి
యుద్ధమునఁదీ ప్రకోపంబునొందెనతఁడు, వైరికృతకార్యజనితతీవ్రతరరుషను.
క. తనమేను దెలియకపుడే, ధనుస్సుఁ బలుమాటు మీటి ఠ తనసారథికి
ట్లనియెను, బెక్కుకవీంధ్రుల, చునదనుజులఁ బెక్కుమందిమార్కొనియనిలోన్
క. పరలోకంబున కిప్పుడే, యరుగంగఁ జేయుచుండ నగపడెడుగదా
త్వరగా నాస్థి కేసున, యరగము పోనిమ్ము త్వరగ నల్లదె కంటే 3 2070

క నాయెదుట సారథి! గురు, కాయలు బలయుతులు కవులు ధైర్యురహగిరులే
యాయుధములుగాఁ గైకొని, యే యలరుచునున్న వార ఠ లెంతయఁగడఁకన్.
క. అని వినుతిం గాంచిన యా, వనచరుల వధింపఁగోరువాడను వారే
దనుజబలంబుల సంతంబును బొందం జేయువారు ఠ పో తలపోయన్. ౫

చ. అని రథికోత్తముం డయినఁనుట్టి యకంపనుఁ డట్లు వేగ మొ
ప్పు నరుగుఘోటకంబులను ఠ బాగుగఁ బూన్చిన యారధంబు న
వ్వనచరు లున్నతావునకు ఠ వై శివు తోలగఁ బంచి క్రుద్ధుడై
సునిశితబాణజాలముఁ ఠ స్రుక్కుగఁ జేసె ఒలంబు పొంగఁగన్ ౬ 2073

క దనుజోత్తము కట్టెదుటన్, వనచరులు రణంబున నిలువఁగఁ జాలరనం
గనికన్ మార్కొనరని చెప్పనేల? తద్బాగవితతి ఠ భగ్నబలులునై ౭౫

క పరుగెత్తి రంద ఆంతట,, మరుదాత్మజుఁ డురుబలుండు ఠ మానుగి వారిన్
బరునికీ జక్కి మృతింగను, తరుణంబున నున్నవారిఁ ఠ దనబంధువులన్. ౮

క కని వానిచెంత కేగెను,, వనచరయూధపులు వీర్యవంతులు సనికిన్

- జనువెంచిన యాకపివరుఁ, గని హర్షము మనములందుఁ ♦ గని యావేశఁ.
- క పరివేష్టించిరి మారుతి,, హరియాధపు లతులవిక్రమాఘ్నలు నవుడా
మరుదాత్మజుఁ డేతేరం, బగమముదంబలర నతనిఁప్రాపునఁ దామున్ ౯౫
- తే నిలిచి, రంత నకంపనుఁ ♦ డెలమిఁ బర్వ, తాకృతిం బొల్పి నిల్పినహనుమపైని
వజ్ర త్కాధరముపయిని ♦ స్వధార, లట్టై గురియువిధంబున ♦ సంత వెల్లి.
- క కురియించె, సంత బలవి, స్ఫురణంబునఁ బొలుచు పవనపుత్రుం డట భీ
కరవై రినిశితబాణోత్కర మాత్మశరీరముపయిఁ ♦ గడువడిఁ బడఁగన్. ౧౨
- క మనమున లక్ష్మముసేయక, ననుజనివధియింప మదిని ♦ దలఁచెను, దేజం
బున మిగులఁ బొలుచు నాపా, పనిబలిమిని భూమి నెల్ల ♦ వడఁకించుగతిన్.
- క చరణము లిడుచున్ దానవ, నరునిం దలపడియె; నిట్లు ♦ వరతేజమునన్
నిరుపముఁడై సింహధ్వని, పరఁగంజేయుచును వెలయు ♦ పావని యంతన్
- క చూపంబున దుర్బద్ధుం, డై పగటిదివాకరాభుఁడై వెలుగొండెన్,
గోపమున సంత హరికుల, దీపకుఁ డాహనుమ చెంత ♦ దీపించురిపున్. ౧౪౫
- క కనుఁగొని యాయుధ మేదియుఁ, దనకరమున లేకయుంటఁ ♦ దలపోసి జవం
బునఁ గొండ నొకఁడు పెఱిం, చెను, వీర్యముపొంగ నొక్కచేతన్ బలిమిన్
- క. గురుశైలం బద్దానిన్, ధరియించి మహారవంబు ♦ దగునెల్లుగ నా
ర్చి రయమునఁ ద్రిప్పె, మునునం, గరముననముచిన్ వధింపఁగాఁ గ్రోధమునన్.
- చ. కరమున వజ్రముం గొని యఖండపరాక్రమమొప్ప నిర్ద్వరే
శ్వరుఁడు రయంబునం జనెడుచాడ్పునఁ జేత గిరిన్ ధరించి యా
తురమున నయ్యకంపచునితో రణముం దగఁ జేయఁబోయె భూ
ధరశిఖరంబు నెత్తుకొని ♦ తన్నువధింపఁగ వచ్చుపావనిన్ ౧౭ 2085
- చ. కనుఁగొని యాయకంపనుఁడు ♦ కార్దుకనాదము భీతిదంబుగాఁ
దనరఁగ దూరమందె గురుధాత్రి ధరాగ్రము సర్పచంద్రబా
ణనికరముం గడున్ వయించి ♦ నాశన మొందఁగఁజేసె, సంబరం
బున నె మహీధరాగ్రము రిపుప్రహితాంబకచూర్ణి తాంగమై ౧౮౫ 2086
- క ధరఁ బడుటం గని పావని, గురుకోపానేశమొందె, ♦ గ్రోధము దర్పం
బురుగతిఁ బెనఁగొన గురుగిరి, కరణిం బొడవైన యశ్వశర్ణద్రుమమున్.
- క. అనిలాత్మజుండు పెఱిం, చెను, నిట్లాతండు మద్దిఁబెట్టును గొనుచున్
బెనుస్కంధమ్ములు గల దా, నినిబట్టిన సంతనమున ♦ నిక్కి ముదమునన్.
- తే. పక్కునన్ నవ్వుచున్ ద్రిప్పె ♦ బవరమందు,
హనుమ యంతటఁ గ్రుద్ధుఁడై ♦ యరుగుచుఁ దన

యూరువుల వేగమున కట † నున్న ద్రుమము
లవనిఁ బడఁ గాల్గద్రొక్కుళ్ల † నవనిఁ బగుల ౨౨

2089

చ అరులను జేరి ధీవిభవ † మట్టై బలంబును గల్లునాతఁ డా
తరువున హస్తసంతతిని † దానిపయిందగువారి, స్వందనో
త్కరమును నందుఁ గ్రాలు రధిఃక్రవజమున్ మఱియున్ బదాతులన్
బారిఁగొనెఁ, గ్రుడ్డసంయమని † పోలిక నాతఁడు రాక్షసావళిన్ ౨౩ 2090

క అనిమొనఁ జంపుచునుండఁ, గని యాతనిఁ జూచి యసురఃకాండము పెనుభీ
తిని బాఱె; వీరుడగునా, ననుజుఁ డకంపనుడు పవనఃతనయున్ హూరున్.

క ననుజభయావహుఁ గ్రోధంబునఁ బైఁబడవచ్చువానిఁ † బోలంగని సిం
హానినాడముఁ గావించెను, బెనుకోపం బడర, నంత † వీర్యము పొంగన్ ౨౪

క నునిశితతనుభేదనచణ, ఘనబాణచతుశ్శకముఁ † గైకొనుచు నకం
పనుఁ డాగురువీర్యునిఁ బా,వని నొప్పించెను ధనుర్విభవ మలరారన్. ౨౫

సీ. వీరుడౌ పావని † వివిధబాణంబులు వర్షంబు తెఱఁగున † పపువునందు
నాటఁగా వృక్షసంఘతతు లట్టై మొలిచినఁ గనఁబడు శిఖరీంద్రుఁకరణిఁ గానఁ
బడియెను, దీర్ఘకాయుడు మహావీర్యుండు ధైర్యశాలియునగు † తపననూను
నచివుండు హనుమ యాశరముల తాఁకునఁ బూచినట్టి యశోకఃభూజ మట్టు
తే లరుణవర్ణుండు పొగలేని † యగ్నికరణి, విమలజేజుండునై యుష్టు † వెల్లి; వేగ
మఱొకవృక్షంబుఁ బెకలించి † నెఱిగనుజుని, శిరముపగులంగ మోఁచెనుఁజిత్రరీతి

చ. దనుజవరుం డకంపనుడు † దారుణకోపము నొంది యామరు
త్తనయుడు దివ్యదిత్తుఁ డీటు † ధాత్రిరుహంబునఁ దన్నుఁ గొట్ట ను
ర్వినిబడి యప్పుడే యముని † వీటికిఁ బోయెను, నిట్లు లాతఁ డా
యనిఁబడఁ గాంచి దానవులు † నార్తిని దానవనాథు నెంచుచున్ ౩౦ ౩౧

క. ఊతి కంపంబున ద్రుమసంఘతతులెల్లం గదలునటు వ్యథం బొందిరి; దు
ర్జతు లారాక్షసులు పరాజతులై వనచరులు తఱుచుఁ † జెందినభీతిన్ ౩౧ ౩౨

ఆ ఆయుధముఁ నెల్ల † నందందె పడవైచి, పగుగువాఱి రాత్మఃపత్తనమున,
కట్లుదనుజులపడఁయుమునొందితల వెండ్రుకలోగి విరియఁబాఱఁగఁడడఁబడుచు.

క తనువులు స్వేదమయమ్ములు, గను జూపట్టంగ స్వీయఃశౌరవ మెలకొ
చన నూర్పుల విడుచుచుజనమునఁ బాఱిరి, మఱియువిజయమునుబొందిమికిన్

తే వగలఁ బొగుల చు మూఢులై † తగఁ బరన్న
రంబు బ్రహరించుకొనుచు భయంబునఁ బలు
మాఱు వెనుకటిదిక్కును † దేఱిచూచు
చును బురంబును జొచ్చిరి † దనుజు లట్లు ౩౩

2099

క పురమున కరిగిన పిమ్మట, హరివీరులు ప్రబలులెల్ల † నందొకచోటన్

క. కని యిట్లును సంగరవిధమునఁ బండితుఁ డనఁగ నీవె ధ్రువము లగుచుకా
మనఃపఱఁగఁగ నేన లీపురమును నాకస్తికముగాఁగ ధ్రువమునలుపక. ౫ 2114

క దానికొ విడిపింపఁగ రిపు, నేనలు వీడింపుచుండఁ జెచ్చెట దానికొ
మానునటు నేయ యుద్ధము, మానిన సన్యగతి నాడు మదిఁ దోచదునూ!.

క నిను విడిచిన వేటొకఁడి, పని దీర్చునటంచుఁ జెప్ప బాగానే, యీ
యనుపమకార్యభరంబునకు నేను నాతఁడుడైన కుంభశ్రవుఁడక. ౬

తే నాదు సేనాధిపతి వీవు నాతనూజుఁ

డైన యాయుం ద్రజత్తు, మహాబలుఁడగు

నానీకుంభుఁడు తగుదుము గాని యెరులు

మోయఁగాఁ జాల రీభారమును దలంప. ౬౫

2114

చ. కనుకనె నీవు సైన్యములఁ గ్రన్ననఁ జేకొని నీదునానతిం
గొని తిరుగంగ నాజ్ఞ యిడి క్కోతులు పెంపుననుండుచోటికిం
జని గెలుపొంది రాదగును, సంగర మీపటఁ జేయనేల! చ
య్యన సనిసేయఁగా వెడలివంతన చాలును గార్యసిద్ధియకా ౮ 2115

క వనచరు లెంతయుఁ జపలులు, దనుజుల సింహాధ్యవలనుఁ దారు వినయం
తనె భీతి బాటి పోఁగల, రని సేయఁగ శిక్షనొంద నట్టివనచరుల్. ౮౫ 2116

క. అనయంబుఁ జంచలాత్ములు, కనుకకా హరినాదము విని కరులు నిలువఁజా
లనియట్లు నీదు సింహాధ్యవినని సైరింప వారు తగ రిండుకయుక. ౯౫ 2117

క దనుజోత్తమా! ప్రహస్తా, వనచరబల మట్లు భీతిఁ బరుగిడ రాముం
డును లక్ష్మణుతోడం బ్రభు, తను మానుచుఁ ద్వద్వ్యకంబుతానొందుఁజుమీ.

1^క అనిమొన మనకుం గూడం, గనఁ గూడును హాని యట్లుగావున వద్దా
నిని జేయకుండుటే మే, లని పల్కెద వేమొ బవర మాపితి మేనిక. ౧౦౫

2^{సీ} మనశత్రువులు యుద్ధమును మాచ రటుగాన మనకు నవ్వారివలన మరణము
కలుగుట నిజము, సంగర మొనరించినఁ బంచత గల్లునో మించువిజయ
మే కల్లునో నిశ్చయింప సాధ్యముగాదు కావున మరణంబు కల్లుట యన
సం దేహమే, యిట్లు జన్య మొనర్చక మానినరిపులచే మనకు విగత

తే సంశయంబుగఁ గల్గెడు చావుకంటె

సని నొర్చినచో సంశయముగఁ గల్లు

మృతియై శ్రేయము కాన నట్లేని మాని

యుంటకన్న శ్రేయంబగు యుద్ధ మిపుడు. ౧౧

2120

1 నను యుద్ధే ఇత్యాది వ్యాఖ్య కిడిపద్యమని తెలియఁదగు 2 ఆపస్తంబయితాశ్రేయో నకు
నిస్సంకయీకృతా-అనియూ ఈశోకార్థభాగమునకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల నీసీగపద్య
మునఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ఈ నాయశయమునకుఁ, దానవ! యనుకూలముగనొ * తగఁ బ్రతికూలం
బై నెగఁడరితిగనొ యెద్దానికొ మాకు హితముచుచుఁ * దలఁచెదొ దానికొ.
ఆ చెప్పు మదియె మాకు * నెప్పుడు హితముగు, ననుచు రాక్షసేంద్రుఁ * శలరిపలుకు
నాలకించి నుభట * పాలకుఁ జాప్రహస్తండు చాల వేడ్క * తోడ నవుడు. ౧౨
క. మును శుక్రుఁ డనురవతితోఁ, జనువొప్పం బల్కినట్టి * సరణి దనుజవ
రునిఁగాంచి పలికె నిట్లని, విను మోరా జేంద్ర మును విభీషణముఖ్యుల్.
ఆ. న్యాయశాస్త్రనిపుణు * లై యుంటవారితో మనముకొల్కుకూట * మున నెయిది
మయముఁ గూర్చి మిగులఁ * జతురిను నెంచినవారమాటనిది న * వంబు గాదు.
తే. అంద టొకభంగిఁగాక య * న్యోన్యమతివి
రుద్ధముగఁ బల్కుచుండ న * రుంతుదమగు
భావమును జూపి నీతమ్ముఁ * దావిభీష
ణుఁడు వెడలి పోవునంత జ * గడము గలిగె. ౧౩౪ 2125

చ. జనకజ నిచ్చుటే శుభము * చాన నొసంగఁ యున్న సంగరం
బును గలుగంగఁ బోవునని * మున్నె మనంబున నిశ్చయించితికొ
దనుజవిభూ! యదెట్లు మదిఁ * డప్పుడటంచును నెంచియుంటినో
మన మిట దానిఁ జూచితిమి, * మన్మత మిప్పు డటుండని ప్రభూ! ౧౩౫ 2126
చ. సతతము భూషణాదుల నొ * సంగుచు నిర్భరకౌరవైకసం
యతమగుశ్రీతి సాంత్యనయు * తొక్కిని బల్కుచు గారవెంతు వీ
వతులితభంగి నన్నుఁ నిటు * లాదృతిఁ గాంచిన నేను నీప్రియం
బు తఱిసి దేనినే దమిని * బొందుగఁ జేయక యుండువాడనే. ౧౩౬ 2127

చ. ధనమును నాదుజీవితము * దారసుతాదులఁ బ్రీతిఁగాచు న
ప్పనియును నాకు లేదని య * భవ్యము దానవనాథ చూడుమా
యనియును నగ్నికుండమున * నస్త్రదనువ్రజమకొ హవిస్సు నీ
కును నయి వేల్పువాడ నిది * గోముదముప్పుగఁ బూన్కిమీఱఁగకొ ౧౩౭

చ. అని దనుజేంద్రుతోఁ బలికి * యాభటనాయకుఁ డంత మ్రోలను
న్న నిఖిలసైన్యనాయకుల * నాదృతిఁగాంచి వచించె, నిట్టు * లో
దనుజవరేణ్యులార! గురు * దానవసైన్యముఁ బిల్వ నంపుఁడీ
యనిమొన నిష్టు వజ్రవదన * శాస్త్రదనూనశిలీముఖంబులకొ. ౧౩౮ 2129

*చ. వనచరులెల్లఁ జావఁ గపి * వరుల మాంసమునెల్ల మాంసమే
తినుపతగంబు లాదృతిని * దృష్టిగ మ్రింగి ముదంబుఁ బొందుగా,
కనెడు ప్రహస్తపల్కులను * నాభటనాయకు లాలకించి యిం
తని పదిష్ఠుంషరాని త్వర * నాపురచుం చలరారువారికొ. ౧౩౯ 2130

* ఆద్యత్యువృత్తి మంసాదాః పక్షిణాః కాననోకసామ్-అనిమూ. మాంసమే తినుపతగంబు
లనునది మాంసాదాః పక్షిణాః అనుదానికిఁ చెనుఁగని గ్రహింపవలెను.

క. దనుజులలో మేటులఁ జక్కనివిధమునఁ గూర్చి యుద్ధశక్త్యంబున కొ
య్యన సంసిద్ధ మొనర్చిరి, గన నపు డానగరమెల్లఁ ♦ గజయుతమువలె.

క. ఖరతరనానాయుధముల, ధరియించిన దనుజవీరశతతీచే నిండె
దరుణమనం దప్పుడు కృచ్ఛులు లెల్లను వహ్నియందుఁ ♦ బూనిక మెఱయె

నీ శాంతిహోమంబులఁ ♦ జక్కఁగా జేయుటవలనను బ్రావృణఁవగుట గంధ
పుష్పాళిచే భక్తిఁ ♦ బూజించుటవలన నచ్చటిపవమానుఁ ♦ డాజ్యగంధ
సంయుక్తుడై పుష్పశౌరభ యుతుఁడయి వీచె నప్పుడు చాలఁవిజయమంత్ర
వరముల మంత్రింపఁబడిన నానావిధపుష్పహారముల నుఁబ్బున రణంబు

తే. సేయ నుద్ధతులయియున్న ♦ జృంభదనుర

వరులు కై కొని దాల్చిరి ♦ సురవిరోధు

లంతఁ గత్తళములఁ దాల్చి ♦ యతులచాప

ములను గరములఁబట్టి యుఁజ్జ్వలగతులను ౨౩౪

2183

చ. జవమున వచ్చి రావణుని ♦ సన్నిధిజేరి నమస్కరించి సై
స్యవిభుని నాప్రహస్తుని మఁనంబుల నొప్పెడు భక్తిఁగొల్పి, రం
త విభునియాజ్ఞఁ గొంచు భటఁనాయకుఁ డప్పుడై భీమభేరికా
రవము నిగుడ్పఁజేసి రుచిఁరాజితశత్రుము లొప్పుచుండఁగ ౨౪

2184

తే. అతిమనోహరమై యొప్పు ♦ సరగమెక్కె

స్యందనం బది జవనాశ్వసహితమగుచు

శక్తియుతుడైన నారథి ♦ చక్కదోల

జలదగర్జనతుల్యనిఁన్వనము పొలయు. ౨౫౪

2185

చ. సరసిజవైరిమాడ్కిఁ గడిఁసంతన మిచ్చుచు నూర్మ్యతీరఁ దే
జరిలుచు, నేమియుం జెనకఁసాధ్యముకాని ఫణిధ్వజంబుచే
బరఁగుచు మంచితప్పనను ♦ భాసీలుచు వరచక్రముల్ తగ
నిరుపమభర్తృబాలక విఁనిర్మితఁ గన్తుమునై స్వకాంతుల
ధరఁగలనన్యవస్తువులఁ ♦ దాఁ బరిహాసము సేయనట్టులై ౨౬

2186

క. తనరఁగ నారథవర్జంబును నెక్కుచుఁ దమిని దనుజభూపతి యాజ్ఞం
గొని పెనుసేనలు వెంటం, జనుదేరఁ బురంబునుండి ♦ సరగ వెడలఁ దా

క భటనాథుఁ డిట్లు వెడలఁగఁ, బటుభేరిధ్వనులు వివిధఁవాద్యధ్వనులుం
జటులతరళంఖరవములు, తటుకున ఘనగర్జనము విధంబునఁ బెలుచు ౨౯

క వననిధి బొంగంజేసెడు, ననువున వినఁబడియె, భీకఁరాకాశులు భీ
తిని నిచ్చునూపములు తగు, దనుజులు భయదారవముల ♦ దిష్టుముపొంగ

తే ఆప్రహస్తండు ముందేగ ♦ నతనిఁగూడి

యరిగి, రాకుంభహనుఁడు నశరాంశకుండు

నవ్విధమున మహానాదర ♦ డానమున్న

తుఁడు ననుప్రహస్తుముఖ్యునిఁజూతు లువురు. 3౧౫

2140

క. అతనిం బరివేష్టించుచు, జతనంబున నరిగి, రంత ♦ సద్భటనాథుం

డతిజవమున పూహంబుగఁ, గృతిసేయంబడిన బల ముకించిన్నతమై 3౨

క. కరియూథనికాశంబై, యరిభయదం బగుచు నుండ ♦ నానైన్యముతోఁ

బరమముదంబునఁ దూరువు, నరణి వెళలెను, భటేఘనత్తముఁ డంతఁ

చ జలనిధిపూర మట్టుగ నెసంగెడు తద్బలమెల్ల వెంటరాఁ

బ్రళయమునందుఁ దీవ్రగతి ♦ భాసిలు నాయమురీతిఁ జయ్యిన్

వెలలెను, నాప్రహస్తండును ♦ వీరనిశాచరు లేగుచుండి యి

మ్ముల నొనరించునాధ్వనికి ♦ భూతము లప్పురినున్న వన్నియున్ 3౩౫ 2143

తే. వికృతరవమున నఱచెను, ♦ వితతరక్త, పలలభోజనములయిన ♦ పక్షులెల్ల

నపగతాఘ్రనభోమార్గ ♦ మందుఁ జేరి, స్వందనమునకు నపనవ్యసరిణిదిరిగె.

క. అనలజ్వాలల నుమియుచు, వినఁగ భయంకరముగాఁగ ♦ వితతంబుగఁ గూ

సెను నక్కలు మఱివోయిచు, బునుండియుల్కానమాహాములువడిఁబడియెన్.

క పరుషముగ వీచె వాయువు, పరస్పరము భేటము లొగి ♦ బవరముచేయం

ద్వరవడుచు వెలుఁగకుండెను, ఖరగర్జనములను మేఘఁగణములు మిగులన్

క ఒనరుచుచు నతనిదా స్వందనముపయిన్ నల్ల గురిసి ♦ తత్తైన్యముముం

దు నరుగువారిం దడిపెను, గనుచుండఁగ గ్రద్దయొకఁడు ♦ కడుఁ బూనికమై.

తే అతనిధ్వజమూర్ధమున దక్షిణాభిముఖము

గాఁగ వ్రాలుచు, రెండుపక్షముల వదన

మునఁ నగం గీటుకొనుచు నిల్చెను బ్రహస్తు

వదనకాంతులు మాసెను ♦ బక్షిఁ గనుట 3౪

2148

క. తురగములం దోలుటలోఁ, గరము చమత్కృతిని ధరణి ♦ గనుసారధి యా

యరిదముఁ దోలుచు సంగర,ధరిత్రిఁ బలుసాధ్లు చొచ్చి ♦ తగినవిధమునన్

ఆ రథము గడుపునేర్పు ♦ రంజిల్లువాడయ్యె, నపుడు పోవుచుండ ♦ సతనిహస్త

తలమునుండి పడియెఁగటకున మునికోల, బయలు వెడలుతఱిని ♦ భటవిభునకు

సీ. వసువులకును దుర్లభమయి భాసురమగుమఖకాంతి యొకక్షణంబున నశింప

నాప్రహస్తండు వివర్ణాంగుడై సిగ్గతోతాహుడయ్యెను, సమస్తలమునందె

యతనిఘోటకములు ♦ గతితప్పి తొట్రిలఁబడియె విస్తృతబాహుగుషములఁ

బఖ్యాతిఁగాంచినభటరాయకుఁడు ప్రహస్తండుయొద్దమొనరింపవెడలిరాఁగఁ

తే గాంచి నానాయుధముల ధరించి వ్లవగ
బలము లనిసేనుసిద్ధమై ♦ నిలిచె, సంత
వనచగులు స్వాయుధములకై ♦ ఘనతరువులఁ
బెనుశీలలఁబట్టి లాగుట ♦ వితతరీతి ౪౨౪

2151

క. గురుతరమై తుములధన్వీ, పరఁగెన్, నాక్షనులు మిగుల ♦ భయదంబుగ సంత
గరిరంగమునం దార్వంగ, హరివీరులు బొబ్బలింగ ♦ నాయురుదెగలున్. ౪౨౫

క. స్రమదమ్ముగ నుండెను, వేగము గల్గి సనుస్థులగుచు ♦ గలహమునఁ బరున్
సమయము దొరకినఁ జంపంగ మదిఁబరస్పరముమిగులఁ ♦ గాంక్షఁజెలఁగుచున్

క ఒండొరులను బిల్చుచు నుద్బంధభుజావిక్రమముల ♦ దైవాతెడు నా
చండాసురవానరుల యుద్ధంధన్వీ మిగుల రేగి ♦ కడువ్యాపించెన్ ౪౨౬

చ. కుమతి ప్రహస్తుడంతఁ దనఁగోర్కి జయింపఁగ నుండ వానరేం
ద్రమహితసేనఁ గూర్చి చని ♦ తామృతి నొందఁగఁ గోరి యగ్నిహో
త్రము శలభంబు చొచ్చెడువిధంబునఁ బైవయి వేగమొప్పు యు
ద్ధమునకు వచ్చునాభటబి ♦ తానముఁ జొచ్చె సప్తవహీనతన్. ౪౨౭

2155

వఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౮ - వ సర్గము

అశ్లాఘా నీలుఁడు ప్రహస్తుని జూలియించుట అశ్లాఘా

క. ¹తరువాత నరింగముఁడగు, సకశిజబాంధవకులుండు ♦ జన్యములకు భీ
కరవిక్రముఁడు ప్రహస్తుం, దరుదెంచుట హితులవలన ♦ నాత్మఁ దెలియుటన్.

మ. బలవంతుండగు వైరిసం గచుటచే ♦ బల్కాటు వక్రంబునం
దెల నవ్వొప్ప విభీషణుం గనుచు నిట్టిరీతి దీర్ఘాకృతిన్
బలవీర్యంబులఁ బొల్పువాడనుచుఁ దోఁచుంజేయు పఁడెవ్వఁడో
తెలియం జెప్ప మహాబలావృతుని నోధీనిదవ్వరా ²దోర్వరా ౨ 2 157

చ. అనఁగ విభీషణుండు మనుజాధిపువాక్కుల నాలకించి యి
ట్లనియెను, రాక్షసుం డితఁ డిహార్యబలుండగు రాక్షసేంద్రునై
నయినచయనాయకుండగు ప్రహస్తుఁడు లంకఁ జేలంగుసేనయం

1 తతః ప్రహస్తుం నిర్వాతం కృష్ట్యా భీమపూక్రమమ్, ఉచాచ సస్థితం రామో విభీ
షణ మరింధమః-అనియూ పహస్తః పూర్వద్వారా నిర్గతః, రామ స్తా త్తరద్వారి తిష్ఠతిస్త, కథ
మస్యానేకయోజనస్థాతాత్కారః ఉచ్యతే, అస్తవచనేన ప్ర త్యక్షకులేవ-అనివ్యాఖ్య దీనిననుస
రించియే హితులవలన నాత్మఁ దెలియుటన్-అనిచెప్పఁబడినదని యెఱింగి మన్నింపవలయు 2 దో
ర్వరా=మహాభుజుఁడా యని యర్థము.

దు నితనిచెంతనుండు జము ♦ తోరపువేడ్క దృతీయభాగ మీ

నీ. విక్రమంబునఁ జాలఁచిభ్యాతిఁ గనినవారి డనియెను; మిగుల బలభక్తులుగుచు నధికరోషము మదులందు మిక్కిలిగాఁగనా ప్రమాప్తునిఁ గాంచి యూర్పుచున్న యావానరబలంబు ♦ లతిభయంకరహువుఁ డతిభీమవిక్రముఁ ♦ డతితరాంగుఁ డునగు నాభటనాథుఁడు పెనుసైన్యముఁ గూడి యూర్పుచు రాఁగ నె, నంతడయ గాంక్షించి వానరఁగణములపైఁ బడుచున్న రాక్షసు లప్పు ♦ డొప్పుమీఱి ముఁ

తే॥ చాల్మీయున్న ఖిన్నంబులు ♦ దారశక్తు
లప్పి బాణశాలంబులు ♦ నట్లే ముసల
గదలుం బరిఘంబులుం బ్రాస ♦ గణము బానావి
ధంబులె న పరశ్వేదధనువులెల్ల 24

2159

క తనరారుచుండె నెంతయు,, వనచరవద్యులను యుద్ధఃవాంఛలఁ బుష్పించినతరువుల దీర్ఘములగు, పెనుశిలలను జుట్టుకొనుచుఁ బ్రీతిచెలంగఁ

క. అని నిల్చిరట్లు వానర, దనుజులు పెక్కండు పృథులఁదర్పించున మై
 గొనువాంఛఁ బరస్పరమును, ఘనశరపాపాణవృష్టిఁ గల్పించు చొగిన్. ౯౪

క. పెనఁగుచునుండంగా న, య్యని ఘోరతరంబుగాఁగ ♦ నటఁ జూపట్టెక్, దనుజులు పెక్కురు యుద్ధం, బున వానరయాధిపతులఁ ♦ బాలియించిరొగిక్.

క పనచరులను జౌరుషమున, దనుజులఁ బెక్కండ్ర యమునిఁదర్శనమునకుఁ బనిచిరి, రాక్షసులంతట, పనచరులం దాఁకి బలముఁ వర్ధిలుచుండఁ. ౧౧

నీ శూలంబులంగ్రుమ్మి * సారిది గొందఱు జంపి రింకను గొందఱు * నేచి చక్రముల వధించిరి కీక * ముఖ్యుల గొందఱు బరిఘంబులం బూని * మరణమొంద

జేసిరి కొండఁజిరి ఁ ఛేదించిరి పరశ్వధంబులఁ గొందఁ జుఁద్దామశూల
ముఖసాధనంబులఁ మోములు పగులంగ ననువులఁ బాసిరి వేన ధరణిని

గొండలు వనచరుల్ + గూలిరి, కొండలు శరముల రత్నం + చంద మొప్పు
ఆ. దనువులందు జెనఁగ + దారుణతీగ, చిన్నప్పదయులగుచు + జెన్నమాని

చచ్చి రింకంగొందఁ జుచ్చుఖిన్దముల దిష్టభావ్యతాంగులగుచుఁ ధరణిఁ బడిరి.
క వనచరు లింకంగొందఁజు, దనుజులు పార్శ్వముల రెంటుఁ దారుణశూలా
లతోఁ బ్రయోగించిరి. తనవగు లక్ష్మికిఁ పులగుచుఁ బాహుబలములతో

శిని జీర్ణ మరణమొందిరి, వనచరు లతికోపులగుచు ♦ బాహుబలములన్
నలుగడలం దిరుగుచు ననుజులఁ బ్రోగుగఁజేసి యార్చి ♦ త్రిణీపతతిన్

జలుకొండశిఖరములచే, నిలఁ గూల్చిరి మోఁదిమోఁది యేచినపూన్కి.

తే. వజ్రములరీతిఁ దాఁకు విఙ్గరకరములఁ

* ౧౧౧౧ గాఢాశ్రమ-అనిమూ, అపియనునది యొకానొక యాయుధము,

బతితదశ నేక్షణులయి యుద్ధతదనుజులు

నోట నల్లను గ్రక్కుచు నొచ్చినొచ్చి ౧౬

2167

క ధరణి బడి, రంత నానం, గరమునఁ గపిదనుజులెల్లఁ నొచ్చినొచ్చిన యా

తరుణమున నార్తరవములఁ, గరము జయంబులర సింహగర్జనములను ౧౭

క ఒనరించుచుండి రయ్యా, ధ్వనులెల్లం దుములములుగఁ ధరణి బగఁగె, నా
దనుజులు కవులును గోపంబున నిక్కుచు ఘోరనరుఁమున నేర్పుతగఁ

క కనులం ద్రిప్పుచు భయమును, గన కతిఘోవులయి యుద్ధకార్యంబులఁ దా
రొనరిచి, రంత సరాంతక, దనుజుండును గుంభహనుండు నదర్పము పొంగఁ.

తే నై జనర్పముగల మహానాదుఁ డాన

మున్నతుండు ననందగు నున్నవీరు

లాప్రహస్తునిమంత్తు, లా నహరిబలములఁ

జంపి రెంతయుఁ బూన్కి నిష్క్రమణులగుచు ౧౮

2171

చ నలువురు వారు వేగము ఘనంబగు దర్పముపొంగఁ దాక్షచుఁ

విలయము వానరాళికి నే సమకూర్చుచు నొప్పియుంట ని

మ్ముల ద్వివిదుండు గాంచి బలముఁ గరువంబును భూషణంబుగా

వెలయ సరాంతకాఖ్యుఁడగు నీరుని నొక్కని చాకి యుద్ధతిఁ, ౨౦ 2172

క. ధరశిఖరంబున మోడుచు, మరణము బొందించె, రిపువిమర్దనచణఁడై
కరలాఘవమున మెఱసెడు, హరిపతి దుర్ముఖుండు గొప్ప యవనీరుహముఁ.

క. కరములఁ బెక్కి మరొక్క, సురవైరినమున్నతుండును నహరుని జముమం
దిరమున కనిపెను, దేజ, స్ఫురితుండు వేగమునవలరు నహరుండుఘనుండుఁ.

క. వనచరత్వజుండునునొ, వనధిగభీరుండు జాంబవంతుండు గోపం

బున రేగి మహానాదుని, ఘనక్షతముఁ బెద్దశిలను గరము పగుల్చె ౨౨

క తారుం డంతట గురుధరణిహమునఁ గుంభహనుల నదర్పరబలు దు

ర్వావరబలుఁ మార్కొని శిర, మారసి మోదంగ నని గతాసుం డయ్యెఁ.

చ. అరదముమోదనుండిన ప్రహస్తుండు తద్విధమెల్లఁ గాంచి స

త్వరముగఁ జాపవర్యమును నొచ్చి యనూయిను వానరాళితోఁ

గరము దురం బొసర్చె నతిగాఢముగా, బలయుగ్మమందు నొ

క్కరిపయి నొక్కిరుండు నడిగాఁబడి మార్కొని పోరుచుండగఁ ౨౪ 2177

క. ఆవర్తమువలెఁ గన్నడు, నావరయుద్ధంబునందు నారయ నిది యిం

తొ వర్ణింపఁగ ననగా, నేవిధమునఁ దగని కడలి యేవుమెఱయగఁ, ౨౪౫

క. ఉప్పొంగునవుడు కల్గెడు, చప్పుడువలె నినయనంబు నైనయ్యుగమునం

దప్పుడు గల్గె బ్రహస్తుండు పుతిలెడు కౌతుకమున నొప్పుచు సంతకఁ, ౨౪౬

చ అనిమొనఁ బండితుండగుట ♦ నాకదసంబునఁ గ్రోధమూర్తియై
వనచరులం గరోరళరఃవర్షమునన్ వడిమించి నొంచె, నా
దనుజకపీంద్రదేహములు ♦ దారుణరీసిని సంగరాంగణం
బునఁ బడియుండఁ గొండలసఃసూహము గూలినయట్లు ణొప్పె మే
దిని యది భీతి నియ్యఁదగి, తివ్రగతిఁ బుధిరంబు గ్రమ్మఁగా 2180

తే కన వసంతమునందుఁ బూచినపలాశ
తరుసమాక్రాంతధరణినాఁ ♦ దసరె నద్ది,
మఱియు నాయుద్ధభూమియు ♦ మహితపదివి
ధమునఁ గానంగనయ్యె నత్తరుణమందు, 2181

సీ హతవీరసరళరీఃపాళులు తీరముల్ భగ్నాయుధములు తీవ్రగతి విఱిగి
పడినవృక్షంబులు, ♦ పాతెడురక్తంబుకలువతోయము యశృష్టులును బ్లీహ
ములు మహాపంకముల్ పలువిధంబులుగ నంచందుచుఁబడియున్నయట్టిప్రేగు
లరయ శైవలములు ♦ హతములై పైకినినెగిరెడునంగమ్ము ♦ లిటునటు చలి

తే యించుశిరములు మత్స్యమ్ము ♦ తెల్లవేల్లు
శాద్వలంబులు, గ్రద్దలంఁచగమి, కంక
పతులే పారసవిహంగఃపటలి, మేద
ను ఘనఘనంబు గననది ♦ చోద్యమయ్యె, 30 2182

క అనిమొనఁ దాడితులై నిన్వనముల నొనరించువారి ♦ చప్పుడులే భీ
తిని బుట్టఁజేయు ధ్వనులా, పెనునది యసుజలధి కేగుఁ ♦ బెంపెనలారక 31

క కాపురుషదు స్తరంబుగఁ, జూపట్టెడు నదిని సుభటఃసూరు లపు డటక
వ్యాపింపఁజేసి; రసురులు, సేపునఁదగు కపులు నృప్తి యేనినవిగవక 31౫

తే హంససారససేవిత ♦ మైన యేటి, నతిజనంబున దాఁటెడు ♦ పట్టుదుస్త
రమగు యుద్ధమహానది ♦ ముతతదాఁటి, రంత నాభటవీగు లత్యాగ్రహమున

క సరసీరుహరజములచే, నరుణంబగు కొలను దాఁటి ♦ యరుణతనువులం
గరులు గననైన చాడ్చున, హరిదనుజులు యుద్ధభూమి ♦ యనుశైవలినీ 32౫

క. తరియించి యరుణదేహో, త్కరముల రాజిల్లి, రంతఁ ♦ గనల్లిప్రహస్తుం
డరదముననుండి బాణో, త్కరమును విడుచుచును వేగి ♦ కపులను బున్కి 33

తే కసి మనంగుచుచుండంగఁ ♦ గాంచె నీలుఁ,
డాభలేశ్వరుడైన ప్రహస్తుఁ డంతఁ
జెలఁగుచున్నట్టి వాయు విఘ్నముల ఘనాభ్ర
పటలివైఁ బల్కిమీఱంగఁ ♦ బడువిధమున 3౪ 2183

క తనవైకివచ్చు నీలుం, గని, సూర్యప్రభలవెల్గు ♦ కమ్రరథముతోఁ
జనియెచు నాతనిమార్కొని, యనిసేయఁగ నతిజవమున ♦ నతిశౌర్యమునన్,

- క. విలుకాండ్ర మేటియై తగు, బలాధిపతి యంతః గడిదిబవరంబున నా
బలువింటి లాగు పటుశరముల ముంచెను నీలు, బాణము లవి ఋజువులై .
- క చాలగఁగఁ గోపించిన పెను, వ్యాళంబులఁ బోలి పటుజంబున నరిగా
నీలుని దాఁకి మహోద్ధతి, నేలం దగఁ జొచ్చె మేన ధినిల్వక యంతః 32౫
- చ ఘనతరవీర్యశాలి కపి కాంతుఁడు నీలుఁడు వీతిహోత్రుఁడో
యనునటు మండుచున్నవిశిఖావళి తాఁకిన నాగ్రహించి చ
య్యన నొకవృక్షముం బెఱికి యట్టై తనుక వధియింపవచ్చు నా
దనుజుని దువ్వుధర్షుని నితాంతబలంబునఁ గొట్టె నుద్ధతిక. 3౯ 2192
- క. దనుజేంద్రుఁ డాప్రహస్తుఁడు, వనచరపతిసంప్రయుక్తవరతరుహతుఁడై
మనమునఁ గోపంబందుచు, చివరం బడరంగఁ బ్రవగనికరేశ్వరుపై రం 2193
- క శరవర్షము గురియించెను,, దగుచరవీరుండు ప్రబలదర్పుఁడు నీలుం
డరివైచు మహారాజోత్కరమును వారింప శక్తిగల్గిని నంతక. ౪౧ 2 94
- క కనుయుగము మూసికొని యోర్చుననుండెను, వృషభరాజుపూనిక వేగం
బున వచ్చి తగ్గు శరదృతువున నొప్పెడు వృష్టినోర్చు ధిలికమెఱయక.
- క దనుజప్రహితదురానద, ఘనశరభయకృత్సవృష్టిఁ ధిగులఁ దెఱవ కొ
య్యన నోర్చియుండె, నీలుం, డనువనుబలుఁ జాట నోర్చి ధి కాశరహతికిక.
- చ మనమునఁ గోపమూని యొకత్వారుహవర్యముచే మహోజవం
బునఁ బరుగెత్తు నాదనుజపుంగుగుఱ్ఱములక వధించె, నం
త నతఁడు భూరిబాహుబలదర్పనచుగ్రుండు గాన వేగమా
దనుజునిచాప ముద్ధతిని ధిదాఁగొని రెండుగఁ ద్రుంచివైచుచుక ౪౪ 2197
- తే సింహనాదంబుఁ బల్కఱు ధి సేసె, నంత
దనుజసేనాధిపతి తనధనువు విఱుగ
దారుణంబగు ముసలాయుధమును దాల్చి
యరదముననుండి దుమికె నత్యాగ్రహమున. ౪౫ 2198
- సీ వేగంబునం దగి ధిపుంబలంబున సింహశాస్త్రాలముల్ ధి చెలఁగునట్లు
సింహశాస్త్రాలవిధిచేష్టితంబు నొప్పి విక్రాంతసంతతవిజయులగుచు
నని వెనుదీయక ధిమరేంద్రపుత్రానురాభులై వీరులై ధియలచున్న
బలుఱు లిరువ్విగఁ బలువిధంబుల బాశవైరులై రక్తమివావ్సరిగాఁగ
- తే. నవయవంబులఁ దడుపంగ ధి నట్టెను త్త
కరుణపోలిక మార్కొని ధి కరినదంష్ట్ర
లను గడుం గాయములుపడఁగను బలుమఱు
నొరయుచుం గీర్తి బొందెడు ధి నూహలొప్ప ౪౬ 2199

- క. తలపడి పోరుచునుండిరి, బలమున నుద్యక్తుఁ డగుచు ♦ బవరమ్మున ని
మ్ముల వాదనుజోత్తముఁడు మునలమును గొని కపిలలాటఁసరణి నడంచెన్.
- క. దానన్ ప్రవించె రక్తము, వానరవరుఁ డంత రక్తవర్షపుతమై
మేను తగంగాఁ గోపముఁ, బూని మహాతరువుఁ గైనిబూని బలమునన్. ౫౧౦
- క. అరివత్తుంబున వైచెను, సురవై రియు సరకుగొనక ♦ శూరత నాభీ
కరమునలంబునుగొని యా, హరివీరునిపైకీ బాతె ♦ నధికబలమునన్. ౫౧౧
- క. తరువాత మహావేగుఁడు, హరివీరుఁడు నీలుఁ డుగ్రమగువేగమునన్
బరుగైత్రివచ్చి వధియిం,చురతిం దగునాప్రహస్తు ♦ శూరునిఁ గనుచున్. ౫౧౨
- క. పెనుశిల నొకదానిం గొని,యెను,చుటియును యుద్ధకాంక్షఁయెంతయుఁ దగ నే
వున మునలంబును గైకొని, యనిచేయుచుఁ దన్నుఁ జంప ♦ సరుదెంచు సరిన్.
- క. కని వేగమ యాపెనుశిల, దనుజుని తలపై నవైచె, ♦ దర్పనముగ్రుం
డును భటవతియా నీలుం, డనునాగతి వైవఁ బరుష ♦ మా శిలయదియున్.
- క. తలపైనఁ బడఁగ దానం, దల యప్పుడు శకలములుగ ♦ దారుణరీతిన్
గిలిగించుచుఁ బగిలెను, నా,బలనాయకుఁ డంతఁ గాంతిఁజలములు చెలఁగన్.
- తే. ఇంద్రియంబులు నశియింప ♦ నిల గతాను
వగుచు విచ్చిన్నమూలమహాద్రుమంబు
వగిది వేగమ గూలెను, ♦ భగ్నమయిన
యాప్రహస్తునితలనుండి ♦ యత్తటిఁ గడు. ౫౧౪ 2207
- క. తనువుననుండియుఁ బరవృత్తమనుండి నిర్దయము తీవ్రముగఁ బాతెడుభం
గిని రక్తము పాతెను, నా,వనచరవతి యాప్రహస్తు ♦ వధియింపంగన్. ౫౧౫
- క. వనచరులు చూచుచుండిరి, దనుజవిభూతమునిసేన ♦ తత్సార్వము చూ
డనురాక యప్రకంఠ్యం, బునునయి యుండియును మోదమును వీడి కడున్.
- 1క. పురమునకుం జనఁ దిరిగెను, సురరిపువీరోత్తముఁడు ♦ ట్లోణింబడఁగాఁ
ద్వరగా నీ రనకట్టకు, సరిగి తగం దాఁకి నిల్వ ♦ కవుడై కలఁగుచున్. ౫౧౬
- క. వెనుకకు మరలువిధంబున, దనుజులు వారెల్ల నిల్వఁగనగు శక్తియె లే
మిని బాటి,రిట్లు లావా,హినిపతి హతుఁ డౌట నుభయ ♦ లెంతయు నార్తిన్.
- తే. ఉద్యమంబులఁ బాసి మహాగ్రశక్తి
నలరుదానవపతిచెంత ♦ కరిగి ఎలుకఁ
జాల కప్పుడు మూఁగలఁచంద మొప్పు
నుండి శీతీవ్రతుగల్గిని ♦ నొగి మునింగి ౫౧౭ 2212

* త ముగ్రవేగం సంరబ్ధి నావతంతం మహాకపిః, తత స్సంప్రేత్య జగ్రాహ మహావేగో
మహాశిలామ్-అనిమా 1 నేతుబంధం సమాసాద్య వికీర్ణం సలిలం యథా-అనిమా. 2 తీవ్రతుగల్గిని=
శుక్ + అర్ధి-శోక సాగిం మనియర్థము.

క. విరహితసంజ్ఞలవలె నుండుచి, యంతట వివిధములు † నీలుడు జయముం
గరముం గొన్నమహాబలం, డరాతివిధ్వంసనంబు † సవ్వధిఁ జేయన్ ౬౦౫

క. వనచరవర్యులు తమి న, పునికయి వినతింప మిగుల † బ్రహ్మసంబున నా
మనుజవిభూ త్తములం గనఁ, జని వారలచెంతనుండ † సఫలాత్ముండై

ఏబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౯ - వ సర్గము

— శ్లోక రావణుని ప్రథమయుద్ధము శ్లోక —

చ ¹వన చరసైన్యనాయకుఁడు † బాహుబలంబుమెయిం బ్రహ్మస్తునిన్
దనుజభటాధిపుం గలనఁ † దాఁ బోలియించి చెలంగ భీమనా
ధనములఁ దాల్చి యంబుధివిధంబున వేగమునం జెలంగునా
దనుజమహేంద్రుసైన్యము విఠాకున లంకకుఁ బాతె నార్తిమై ౧ 2215

సీ. దనుజవీరులు చని † తమవతికిం బ్రహ్మస్తుఁడు వాహినీపతిఁజేరి బడుట
నీలునిచే నని † సోలుచుఁ జెప్పంగ వారలపల్కుల † వరుసవినుచు
²బలవంతులౌ శత్రువుల నాశ్రయించుట విధియయ్యుఁ గాలునివీటికరుగఁ
దగుతటి గావున † దారుణకోపంబుఁ బూనె; నారావణుఁ † డానిలింప

తే పతిసమానుఁడు సేనాధిపతి హతుఁడగు
టను గడున్ విని శోకంబునను మునింగి
యంతఁ గోపాన్వితస్వాంత † మమరఁ జెంత
నలరు రాక్షసభటనాయకులను గాంచి ౨౫ 2216

క. సురపతి సురభటవీరులఁ, బరికించి వచించుమాడ్కిఁ † బలికెన్, మనకుం
బరుఁడగు రామునిపట్లను, ద్వరపడక యుపేక్షఁ బూనవచ్చునె చెప్పుడి 3౫

క. శతమఖుబలముం గూడిన, జతసంబునఁ జెండఁజాలు † శౌర్యమహితు నా
దితిజచమూవుఁ బ్రహస్తుని, మతంగజభటాన్వితముగ † మ్రందించి రనిన్.

క. కనుకన్ వనచరులని తక్కినవారి నుపేక్షచేతఁ † గ్రిందుపలుపకుం
డనుగూడ, దింక సేనో, మనమున నోర్వంగఁజాల † మార్తురకడిమిన్. ౪

క. వెనుక స్త్రుందుం జూడక, చని వైరులఁ జంపుచున్ విజయముం గొనఁగా
చనికిం బోయెద నల్పులు, ఘనబలులం జంపుచుండు † గానఁ పలంపన్. ౫

1 గతసర్గాంతమునఁ జెప్పబడిన విషయమే మరల నిలఁ జెప్పబడినది ఇదిప్రాచీనతన
మహాకవులయొకర మని యెఱుంగవలయు ఇట్లు చెప్పట నిరర్థకము మాత్రము గాదు ప్రకృత
కథావీరభూతము గాన నిది పునరుక్తి గాదని గ్రహించుట సహజము 2 ఇది వ్యాఖ్యానితప్రాయ
మునకుఁ చెనుఁగు

తే సంగరక్షోణి యెంతో యాశ్చర్యకరము

గాఁ గనంబడుచున్నది, దిక్కాల్మలమందె
దావదహనుండు జ్వాలల ♦ తతి వసంబుఁ
గాల్పారీతిని నా బాణాగణముచేత. ౨౨

2221

క రాముని లక్ష్మణుఁ గీత, స్తోత్రంబును గాల్పవాఁడ ♦ త్రోణికి నివుడే
భీనుంబగుకపిర క్తము, చే మానుగఁ నృప్తి గూర్తుఁ ♦ జిత్త మలరిగఁ.

క అని పలికి యింద్రరిపు వా, దనుజేశుండు దహనుమాడ్కిఁ ♦ నద్దయుఁ గాంతిఁ
గననై హయరాజాన్విత, మునునయి భూషణవితాన ♦ ములను మెఱియుచుఁ.

క తనయంతనె గ్రాలెడుస్వం,దన మారోహించె, నిట్లు ♦ దానవనాథుం
డనుచరియుతుండై చనుచుండినతటి ఘనశంఖభేరినినదమ్ము లొగిఁ. ౨౩

ఆ పణవముఖములైన ♦ పటువాద్యరసములు
భుజము లప్పరింపఁ ♦ బుట్టుధ్వనులు
సింహనాదములును ♦ జెలఁగుపుణ్యస్తుతు
లలరఁజేయఁ జనియె ♦ ననికి నవును. ౨

2225

చ దనుజవిభూతముండు గిరితల్లజముల్ ఎలె గట్టివోచు మే
ఘనిచయచుట్లు నీలములు ♦ గాఁ దగుహాపములొప్పు, నిప్పులో
యనఁదగు నేత్రము ల్వేలయ ♦ నార్చుచు నొప్పెడు రాక్షసోత్తముల్
తనుగొలువంగ భూతపవిత్రానయు తేళ్వగురీతి రాజులెఁ. ౯

2226

మ గురు తేజుండగు రావణాసురుండు కోర్కెల్ మోఱి శీఘ్రంబుగాఁ
బురము న్వేల్వడి యుగ్రసింధుజలదఁ పూహంబునుం బోలె ను
ద్ధరనిస్సావము గల్గి వృక్షగిరులం ♦ దోరంబుగాఁ జేతులం
బరమాహ్లాదము మీఱఁ దాల్చి యనికిం ♦ బైకొన్నచిత్తంబులం
గరముం బొల్చెడు నాకపీంద్రబలముం ♦ గాంచెన్ మహోగ్రంబుగఁ ౧౦

చ అని నొసరించునత్సకము ♦ నంది ఘణీంద్రసమానబాహువై
తనరురఘూత్తముండు సిరి ♦ తద్దయునొప్పగ సంగరక్షుసై
న్యనికరవేష్టితుండగుచు ♦ నారయఁగా సతి కూతుమాయ న
చ్చునిఖల దేవతారిపుల ♦ స్తోమముఁ గాంచి యెసంగువేడుకఁ ౧౧ 2227

తే శప్రధారులమేటయై ♦ సకలవీర, తారతన్యవిమండయి ♦ తనరుసవ్వ
భీషణుని గాంచి యిట్లనె, ♦ వివిధచిత్ర, శరపతాకాధ్వజాయుధతతులతోడ.

సీ. ప్రానశూలానిశ ♦ ప్రవ్రాతములతోడ నై రావతసమానహస్తాగణము
లొప్పు నక్షోభ్యమై ♦ యురుశూరజష్టమై యలరునీసైన్య మి ♦ దరయ నెవరి

దగునొ నా రామును త్రావ్యామును శక్రసవ్యశవిక్రముడై ససరిసమతి వి
భీషణుం డాదృతి ధిని మహాత్ములును రక్షింపుంగవులనయి ధ్రావువారి

తే. బలములకొలంది చెప్పుంగఁ దలఁచి యనియె,

నల్లదిగొ భూపవర్య! బాఠలార్కు బోలి

యరుణవక్త్రంబుచే నొప్పి మా స్తిమూఁపు

నందుఁ గూర్పుండి తచ్చిరం దబరునట్లు ౧౩౪

2230

క. తనుభారంబున నొప్పెడు, దనుజ సకంఠనుగిగాఁగఁ దలఁపు, మదిగొ స్వం

దనమెక్కి మృగవతిధ్వజముచు శక్రధనుస్సుమానమునగుధనువును. ౧౩౫

క అలరఁగ గుణమును లాగుచు, వెలసెడు నుగ్రంపురంతఃవితతిఁ గరివలె

వెలుఁగుచునున్న యతం డి, మ్ముల విధివరములనుగన్న ముఖ్యుండనుష్టా. ౧౩౬

ఆ. ఇంద్రజిత్తనంగ దిలఁబ్రసిద్ధుండగు,, వింధ్యశిఖరివోలె దివ్యతదేహుఁ

డ న్తగిరివిధమున నన్యుల తేజంబుఁ, దగ్గునట్లు సేయు దైర్యమలర ౧౩౭

క అలరు మహేంద్రగిరీంద్రము,వలె నిశ్చలుఁ డతిరధుండుఁ దలఁచాలి యొకం

డలఘురథ మొక్క చాపం, బలగుచుఁ గైదాల్చి విస్తృతాకృతి దాని. ౧౩౮

క. సారించుచు నున్నాడే, శ్రీరామా! విపులతనువుఁ దెంచిన యతఁడే

భూరిబలుం డతికాయుండ, చేరువ నల్లదిగొ ప్రబలసేనానీతుడై. ౧౩౯ 2235

క తరుణార్కునిచందంబున, నరుణాక్షుండగుచు గంట లధికంబుగ ని

ష్ఠరనాదము సేయఁగ నొ, కరినెక్కి ఖరధ్వనుల్ తగంగ నఱచుచు. ౧౪౦

క అరుదెంచుచున్నవాడే, ధరణీశ! మహాత్ముఁ డతులనర్పండు మహా

దరుఁ డీతఁడు నుష్టా! బం,గరుసాములు చిత్రములుగఁ ద్రాచుచుండ.

తే. సంధ్యయం నలి యంబుదఁసహితశిఖరి

వలె బ్రకాశించు ఘోటకవరము నెక్కి

కాంతులొప్పెడు ప్రాసంబు కరమునందు

నలగు వీడు పిశాచాఖ్యుఁ డతనిజపుడు ౧౪౧

2236

సీ. విద్యుత్ప్రభంబయి వెలయుచుఁ గింకరవజ్ర వేగంబున వఱల వాడి

శూలంబు గరమునఁ దాలించి గిరిత్యువృషభంబుపై నెక్కి వేగవచ్చు

నీతండు కీర్తిచే నెనఁగెడు త్రిశిరుండు, జలదతుల్యాంకుడై బలువుగలిగి

యతివిశాలంబయి యందమై వక్షంబువెలయఁగా ఫణిరాజులలితకేత

తే నము చెలంగ నన్నద్భుడై నారిసట్టె, కర్ణములదాఁక లాగి, నికామలీల

మరల నద్దాని విడుచుచుచునలఁగ నెడ,వీడకుంభుఁడు భూపాలబిబుధరాజ!

1 విభీషణ శక్రసమావర్యః-అనిమా 2 ఏషఽశనితుల్యవేగః-అనిమా 3 విద్యుత్ప్రభం
కింకరవజ్ర వేగం-అనిమా, కింకరవజ్ర వేగమ్-వజ్ర వేగా దప్యధిక మిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

చ. కనకము వజ్రముల్ పొదుగఁగ విలసిల్లుచు భూమయు క్షమో
యనునటు లొప్పు నత్పరిఘ ధమ్మై కరంబునఁ బూని ఘోరక
ర్తనిచయ మద్భుతంబుగ నమూనువశౌర్యముచే నొనర్చు నీ
దనుజబలప్రధానుఁడగు ధానవుఁ డాను నికుంభుఁ డోవిభూ! ౨౧ 2240

చ. ధనువు శరాలి ఖడ్గములు ధారుణరీతివెలుంగ డెక్కె మొ
య్యన వెలయంగ నొప్పు రథమందు ముదంబునఁ గూరుచుండి న్యం
దన మది యగ్నిరీతిఁ దగ ధారుణహాపమునం జెలంగునీ
ఘనుఁడు నరాంతకుండగును ధ్వాపతివర్య! మహేంద్రవిక్రమా! ౨౨ 2241

తే. అరులు కనఁబడమిని భూధరాగ్రములను
శత్రువులుగాఁ దలంచి భుజప్రతాప
మూరఁ బోరాడుచుండు నరాంతకుండు
చూడు మల్లదిగో కనుచూపునందు ౨౩ 2242

సి. పలువిధములు ఘోరములునై నహాపముల్ గల్గు శాస్త్రలోష్ఠ్యకరిహయమ్ముగ
ముఖములుతగనేత్రములువిప్పత్రంబులైవెలయుభూతములుతఁ న్నెలమిఁగొలువ
నలరునీతఁడే దేవతలదర్పహంతయా రావణుండు హిమకరప్రతిమము
నూత్తశలాకము ధనుకరంబునునగు తెలిగొడు గీతనిఁదివ్యరథము

తే. నందు వెలయుచునున్నదీయమరవైరి, గురుతరస్వాంతః డెల్లరఁజ్జీవగు లోగిఁ
గొలువ భూతాళిఁగొడును గూడియున్న, యట్టిరుద్రు నివగిదిగఁ నలరువాఁడు.

చ. ఘనమకుటంబుఁ దాల్చి రుచిఁ గ్రాలెడుకుండలముల్ శ్రవస్సులం
దు నటన మట్టెచేయ రుచిఁజో ముఖమెంతయు నొప్పుమీఱఁ జ
క్కనితుహినాద్రి వింధ్యగిరికాఁతులపోలిక భీమహాపముఁ
దనరఁ జెలంగువాఁ డితఁడు, ధానవవీరుఁడు సుమ్ము భూవరా! ౨౪ 2244

క శతమఖసమవర్తలయు, ద్ధతి నొంచినవాఁడు తీక్షణధాముని పగిదిగ
క్షీతిఁగ్రాలువాఁడు కనుమా, క్షీతిపాలమహేంద్ర యనిన శ్రీరాఘవుఁడు.

క. అరిహంత నవ్విభీషణుఁ, బరికించి వచించె నిట్లు ధళిరే! దనుజే
శ్వరుఁ డీతం దురుతేజ, స్ఫురితుండు ప్రతాపశాలి శోభిలుఁ గాంతిఁ. ౨౫

చ. ఖరకరునట్లు కాంతంబు నికామము వెల్లుచుఁ దేజిచూడరా
కరుదుగ నొప్పుఁ దేజమున ధావృశమై తగు వీనిరూప మీ
తరుణమునందుఁ గన్పడు నితాంతము స్పష్టముగాఁగ, రాక్షసే
శ్వగుఁడగు వీనిదేహము విభాసిలునట్లుగ దేవదానవో
త్కరమున నేరిదేహమును గ్రలదు కాంతినమగ్రమై తగ్గ ౨౬ 2247

క ఈతనిభటవరులెల్ల మహాతేజులు హస్తముల యాకృతిగలవా
రాతశగిరులం గొనియే, యీతఁడీ యుద్ధంబునేయఁ నెంచినమేటుల్. ౨౭

- ఆ. దీప్తములగు బాణఃదీధితు లెవలయంగ, వానిఁ దాల్చియున్నవారు, భీమ
తేజుడైన యితఁడు ధీవ్యమానభయంకరప్రతాపదనుజఃరాజి గొలువ.
- క. అతీతిత్త్వదేవాభూత, ప్రతతియుతుండైన యమునిభంగి విలసిలె
శతధృతివశమున నీదుర్మతి నాదృక్పథమునందు ధమానుగఁ బడియె.
- క. కనుఁగొను మిదిగో భూజాతను దొంగిలి నాకుఁ గల్గఁ ధాఁజేసిన యి
ప్పెనుశ్రోధమ్మును నేనీ, తనిపై వెడలించువాడ ధదారుణభంగి. 30
- చ. అనియిటు వీర్యవంతుఁడగు ధనారఘరాముఁడు పల్కి లక్ష్మణుం
డనుచుండఁడై చెలంగఁగ సుహావిశిఖంబును లాగి యెత్తి ని
లైన సమరాంగణంబునను ధజెందిన వేడుక, సంతరావణుం
డనుపమవిక్రమాభ్యులగు ధనాసురవద్యులఁ గాంచి యిట్లును 31౫ 2252
- సీ. జంకునొందక మీరు ధచక్కఁగా నగరంపు ద్వారంబులందు, సంధర్శతమ్ము
లగుపురద్వారమ్ములందుఁ దత్పార్శ్వంబులందు సుభలులుండు ధనట్లు గట్టి
నట్టి చర్యాభవఃసాలియందును నిల్చి చక్కఁగాఁ గాపాడఁ ధజాలియుండుఁ,
డిప్పుడు ననుఁగూడి యారీతి మీరెల్ల వచ్చియుంటను జూచి ధవనచరేంద్రు
లివ్వుట్టణంబున ధనెవ్వరు లేకున్న చిత్ర మిద్దానిని ధజత్తములను
- ఆ. నెఱిఁగి దుష్ప్రసహమఃయే యయ్య జనశూన్య
మైన లంకఁ జొచ్చి ధయతిజవమునఁ
బాడు నేనీ పాఱఁవై తురు కంధిలో
ననుచుఁ బరిజనులకు ధనాజ్ఞ యొసఁగి. 32 2253
- చ. తను నిటుగూడి వచ్చిన సుధర్మల వారల వేడుకొల్పు నా
దనుజులు సావ్జి నౌదలలఁ ధదాల్చి చనఁ మఱి రావణుండు చ
య్యనఁ బెనుచేవ పూర్ణమగు ధనభీజలంబు గలంచుభంగి న
వ్వనచరసాగరౌఘము, నధవారితరీతి నలంపఁజొచ్చె దా. 3౫ 2254
- ఐఐఐ సుగ్రీవుఁడు రావణమార్కొని మార్పిల్లుట ఐఐఐ-
- మ. దనుజేంద్రుం డిటు తీక్ష్ణబాణధను పుధ్యచ్ఛక్తిమై దాల్చి చ
య్యన యుద్ధంబును జేయఁ బైఁబడుచు రా ధనత్యంతకోపంబునం
గని సుగ్రీవుఁడు భూరిభూమిధరశృంఘం బొండుఁ జేలాగి యా
తనిపైకిం జని మార్కొనె, మఱియునుఁ ధదర్పంబుమై నాతఁడు. 3౬
- క. తరువిశతియు క్తసానూ, త్కరములఁ దగునాశిఖరముఁ ధగ్రవ్యాదునిపై
బరవసము మీఱవై చె వి,సరి జవమున; రావణుండు ధచక్కఁగదాని
- క. తనపై కడరఁ దటాలునఁ, గని హాటకపుంఖశరనిఁకరముఁ భేదిం
చెను దాని, నిట్లు తరువిత,తినిగూడిన సానువులను ధదీప్తముగచు. 3౭

- క అలరారుకై లళిఖరం, బిలఁ దుత్తుమురై పడంగ † యేచి యమునితోఁ
దురితంబయి పెనునర్పము, వలెఁ దగునొకశరము వింట † వజ్జరిపుండుక.
- క ఒనఁగూర్చి కోపచిత్తంబున వాయవమానవేగమునఁ దగి విద్యు
త్తును బోల మండుచుక జిష్ణునివజ్రముఁబోలి మెఱయు † సునిశోశరీమున్.
- క. కొని సుగ్రీవుపధార్థం, బనూనమగుశక్తివైచె, † నమరేంద్రు మహా
శనివంటి యాకృతిం దగి, సునిశితమగు నగ్రమునను † శోభిలునదియుక
- క దనుజేంద్ర బాహుముక్తిం, గని జవమున వణ్ణుఖుండు † కడఁగి ప్రయోగిం
చినశక్తిక్రాంచభూధరమును జెందినరీతిఁ బ్రవగఁభూపతిఁ దాఁకెక. రం
- క దారుణశక్తి యదిట్లులు, గా రయమునఁ దాఁకి చించెఁ † గపివక్షుము, నా
వీరుఁడు తచ్చరపీడితుఁ, డై రావంబడరఁ జిత్త † ముట్టె కలఁగఁగక. రం
- క ధరఁబడియె, మూర్ఛితుండై, హరివీరుం డిట్లు పడఁగ † ననురులు గని యు
ద్ధరరావమడరఁగా నా,ర్చిరి, జ్యోతిర్ముఖుండు నభుండుఁచెలఁగు ఋషభుండుక.
- క ¹ పెనునండ్పల్లెఁ దగుగవయుండు, ఘనుఁడుగ వాత్సుండుశక్తిఁగాయములుకడుం
బెనుపొంద భూధరంబులఁ, గొని నడచిరి నకలదనుజఁకుంజరుపైకెక. రం
- చ అమరవిరోధి యుట్టె ప్లవఁగాధిపులేసిన పర్వతంబులక
నమముగ దృష్టినిల్పి కని † శాతశరాగ్రశిరాళిఁ ద్రుంచి న్న
ర్థములుగఁ జేసి వారలను † దద్దయు హేమవిదితపుంఖబా
ణములను నొంచె, నాప్లవగఁనాధులు భీమశరీరు లత్తఱిక ర3 2265
- క. దనుజారిబాణభేదిత, తనులై ధరఁబడిరి, పిదప † దనుజనుహేంద్రుం
డనుపమభయకృత్కృపిబలమును బాణావళులచేత † ముంచెం గడఁకక రర
- సీ ² పీరోత్తములుగాఁగ † వెలయునావానరుల్ హింసితులయియట్టెఁ యిసు ద్రెల్లి
భయమువాపుమఁగాచు † వారు లేనందునఁ బటువుగాఁగూయుచు † భయముశల్య
మట్టు మదిక నాటి † బిట్టుబాధింపఁగ దనుజనాధాంబకఁతతికి డన్పి
యా ర్తశరణ్యుడై † యలరు శ్రీరాముని శంఖసాచ్చిరి, ధనుఁష్ఠంతఁ డనుల
- ఆ. చిత్తుడై నయట్టి † శ్రీరాముఁ డంశటఁ, జాపముఁ గొని కీశఁసమితిఁ గావఁ
జనియె వేగ యపుడు † సౌమిత్రి రాముని, పరిసరమున కేగి † పరమభక్తి
- క. కరములు మోడిచి యెంతయుఁ, బరమార్థయత్నంబుగాఁగఁ † బరఁగుపలుకులక
బరికించి నలికె, బ్రభువర, సరదారహరించినట్టి † పాపిని నితనిక ర౬ 2266
- క. అనిఁ జంపఁ బూజ్యులగుమీ, రనూనమగుశక్తిచేత † నలరుచున్నా,

1 గజనున్నదండ్పల్లె-అనిమా. 2 తతో మహానా సధను ధనుష్షా నాదాయ రామ స్సహసా
జగామ-అనిమాలము శరణాగతకృత్య ముక్త్యా శరణ్యకృత్య మహా-అని గొవిందరాజులు కొంత
వ్యాఖ్యివ్రాసిరి అది కథకు ననుకూలించినది కాదు. ఐనను ఆపదములే యిందుపయోగింపఁబడుటచే
నాసార మిందుఁ గవఁబడునని యెఱుంగునది

రసయని నీచుని నీదనుజుని నేనే చంపువాడఁ డ జము శ్రీరామా! ౪౭
 క అనుమతి నిమ్మా! నీదగు, సనుజు లేకుండఁ బోవ డ నర్హముగాదం
 చని వినయంబునఁ బల్కిన, యానుజుని వాక్యములవిని మహామతిగానఁ
 క. గురుకాంతి సత్యశౌర్యము, పరఁగంగా నొప్పురామ! భద్రుండను సో
 దర! పొమ్ము నీచుఁడని నీ, యరి నెంచక యత్నపరుడవై పోవఁదగు. ౪౮
 క. శరమొండు గూర్చునట్లుగ, సరికిం గన్నడుచు మఱొక యస్త్రముఁ గూర్చున్
 గురునీర్వుం డగుటక నంగరమునఁ జిత్రప్రతాపకలితుండగుఁ జూ! ౪౯
 1 ఆ. శతఁ డలిగెనేని డ యెల్లలోకంబు లొక్కటిగఁ జేరి యితిని డ కడిమికోర్వఁ
 జాల విండుకయును డ సందియం బేలేదు, గానఁ బొరపడకయె డ దానవపతి
 క. దనుజునియందలి లోపములను మఱి నీలోపగణములను సరయుము, నీ
 కును గల్గువానిఁ బరువకుఁ, గనఁబఱువక మోచ్చరికను డ గల్గి సతతము. ౫౦
 క. ధనువున నిన్నున్ జాగ్రత్తను గాచిఁగొనుమ, యటంచు డ దాశరథి వచిం
 చిన 2 లక్ష్మణుఁ డారాముని, గని గొంగిటఁ జేర్చుకొని తగ్గక వలగొనియె
 క తనివార మ్రొక్కి యుద్ధంబునకుం జనె, నేన్నతుండములకు సమముతొ
 ఘనబాహువులందగు రాముని తమ్ముడు దీప్తవాసముల భీమముగ. ౫౧
 క కరముల ధరించి బాణోత్కర్షమున వర్షంబుగాఁగ డ త్కాంతమువయిం
 గరమడలి భిన్నులై పడు, మారివీరులపైని గురిసి డ యార్చుదశముఖ. ౫౨
 క కనుఁగొనియె, మహా కేజంబునఁ దగుహనుమంతుఁ డనిలఁపుత్రుం డట్లు
 య్యునికిక లక్ష్మణురాకను, గని నేనుండంగనేల డ కష్ట మితినికిక ౫౩ 2278
 క. అనియెంచి రావణునిబాణనికరమును నిలిపి, దనుజునాధునిపైకిం
 జనియెన్ ద్వరగా, సన్నతి, యనిలాత్మజఁ గతనిరధము డ నటఁ జేరి తగక.
 చ తనయససవ్యబాహువు నితాంశము పైకినిగుడ్చి దానవేం
 ద్రుని నదలించుమం బలికె డ యాత్మముగా, మురదైత్యసంతతిక
 ఘనతరయక్షరాక్షసనికాయముచే సురగాయకాళిచే
 తిను నని జావకుండను విధాతృవరంబును గాంచినావుగా ౫౪ 2280
 3 క వనచక్రబలన సాధ్యసము నీకు నిటఁగల్గు, మాస్త్రమును నిదిగో ప్రే
 ర్ణను నై దిటఁదగుదానిక, నీనుఁ జంపఁగ నెత్తినాడ డ నేనిపు డదియొక
 క నీనుఁ జంపి నీశరీరంబునఁ జిరకాలముగ వాసమును జేసెమి జే

* తమ బ్రహ్మవైశేష రామ స్వత్వపరాక్రమః-అనిమా 1 త్రైలోక్యవాసి సంక్రద్ధో
 దుష్ప్రిసహ్యో న సంశయః-అనిమా ఇచట రామునినోట రావణునిం బొగడించి మహాకవి వాత్సకి
 తనచాతుర్యమును వెల్లడించెను మహాపురుషుని శత్రువునుగూడ నిఘాయత్నం బొగడుదురనుట యిట్లు
 గ్రహింపఁ దగినది 2 రాక్షసులైన వచ శృంగిత్వా పరిష్కృత్యాభిపూజ్యవ-అనిమా 3 ఏవ మే
 దక్షిణో బాహుః పంచకాళి స్సముత్థితః-అనిమా.

పునిఁ బైకిఁ బంపఁగల దన, దనుజేంద్రుం డంత భీమఃదర్పుఁడు పూన్కిన్.

చ. అనిలజవాక్కులన్ వినుచు † నాగ్రహాయుక్తి మర క్తనేత్రుడై
యనియె మరు తనూజఁగని † యౌర! కవీ యింక శంకలేక వే
గ నను గరవ్రహారమున † గాసిలఁ జేయుము తాశ్వతంపుగీ
ర్తిని గవీశొట్టై రావణు నతిస్థిరశౌర్యముఁ బూని యంచు మే
దిని గడియింపు మంతట మఁదిం దలపోయుచు నీదుదర్పమున్. ౫౭౪ 2283

క. నిను నశియింపం జేసెద, నన వాయుకుమారుడైన † హనుమయు దనుజే
శునిపల్కుల విని రావణ, విను మును నేఁ గొట్టినాడ † విక్రమమలర్క. ౫౮

క. నాపారువంబు నెఱుంగఁగ, నీపట్టిని నడఁచు దలఁపు † మిపుడని మదికిం
జూపట్టునట్లు పలికిన, నాపావనిపలుకులకు మఁహాతేజండా ౫౯ 2285

క. దనుజేశ్వరుండు కోపంబును దాల్చి పరాక్రమంబు † పొంగఁ గరతలం
బునఁ జఱచె; దానఁబలుమఱు, మనమునఁజలనంబునొంది † మరుదాత్మజఁడున్.

క. మతివిభవంబును నెంతయు, నతులితతేజంబువెలయు † నట్టిఁడు గానన్
స్థితి నట్లొక్కముహూర్తంబు తగంగని స్థైర్యమూని † పొంగెడుక్రుధచేన్.

చ కరతలనంప్రహారమునఁ † గర్భరనాథుని నొంచె, నంత నా
సురరిపుచాలకుండు కడు † హూరుఁడు భూరిబలుండునైన య
మృదుదధిపాత్మజుండును నఁమానుషశక్తిని దన్నుఁ గొట్టఁగా
ధరణి చలింపఁగా గిరివిధంబునఁ దద్దయుఁ జంచలించె దాన్. ౬౨౪ 2286

చ అనిమొన నిట్టు లాదనుజఁ † డాహనుమంతునిహస్తతాడనం
బునఁ జలియించుటం గని కఁపుల్ మునిసిద్ధసురాసురుల్ ముదం
బున రొడసేసి, రాపిదప † భూరితరంబగు తేజమొప్పునా
దనుజవరుండు తెప్పిటిలి † తత్పవనాత్మజఁ గాంచి యిట్లనున్ ౬౪ 2289

క. వనచరవర! నీవీర్యంబును మెచ్చఁగవచ్చు శత్రుఁపుగనుండితీవై
నను మెచ్చువాడ బలిరే, యన, హనుమయు నిట్లుపలిక † నాతనితోడన్.

తే. ఇస్సీరో! నాదువీర్యమిం † కేమి పలుక
నిద్ది యుండిన లేకున్న † నేమి యింకను
బ్రదికియున్నాడవే యేల † పలుకు మిప్పు,
ఙాక్కమాఱు దురాత్మ! నీవుద్యమమున. ౬౫ 2291

క ననుఁ బ్రహరింపుము నీవే, నిను వినుతించుకొనెదేల † నే నంతట ము
ష్టిని నిన్నుఁ బొడిచి యమపుర, మున కనిపెద, ననన దనుజఁముఖ్యుం డంతన్.

చ హనుమవచించుమాటలకు † నాగ్రహ మూనుచునుండె బౌదమం
బునఁ దగు రావణుండు క్రుధఁ † బొంగుచు నేత్రము లెఱ్ఱవాఱఁగాఁ

సాధు వానశవీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః-అనిముః

దనకుడిచేతిముష్టిని నితాంతజవంబున వై రిత్నామ్మ నొ
య్యనఁ బొడిచెన్, బృధూరమున ధనాతనిప్రేటుపడం గవీంద్రుఁడున్. ౬౮
క పలుమఱుఁ జలియించె, మహాబలుఁ డాపవనాత్మజుండు ధవళికచే మూ
ర్ఖిలుటంగని యతిరఘుఁడొ, పలాశనేశుండు పవనుఁపట్టిని ననిలోన్ ౬౯ 2294
తే చంపరామి నెఱింగి యీశత్రువింక
మూర్ఖుఁ డేఱిన బహుకష్టములు గలుగును
గాన వెగంబ చనుటమేలొనటంచు
నరద మెక్కి నీలునిపైకి ధనరిగెనంత ౭౦ 2295

మహాస్రగ్ధర —

దనుజేంద్రుం డుగ్రహవాతతబలయుతుడై ధర్మముపొంగుచుండం
గను భీమవ్యాళరీతిం ధనఁబడి రుచులం గ్రాలుచున్ వై రిమర్తా
ఘనికృంతస్సారశక్తిం ధననగుశరముల్ ధాడఁగానేసి నీలున్
ఘనదర్పున్ వాహినీశున్ ధనలనొనరిచెన్ ధాడదీప్తుల్ చెలంగన్ ౭౧
సీ. హరిచమూపతి నీలుఁ డట్లు బాణాళిచే శ్రమమొంది యొకచేత ధత్రుపాణ
ములను హరించుచుఁజెలఁగి వేటొకచేతఁ బర్యవ్రాజముఁ గొనిఁబరవనమున
దానవులై వైచె, ధమానితతేజుడై మతిమదస్త్వండుగు ధమరుదధిపతి
తనయుండు సంజ్ఞను ధదాఁగని యనిచేయుకాంక్షతో నంతటఁ ధాంచియొకట
తే నీలుతోడఁ బోరాడెడు ధనిఖలదనుజ
పతినిగని తప్పిపోయెనే ధయితఁ డనుక్రధ
వెలయ నాతనితోడ నొరులపయిఁ జని
నట్టివానిపై కడరుట ధయహితమనుచు ౭౨ 2297

క నిను మార్కొనమానితి నని,యనియెన్, గురుతేజుడైనయసురేంద్రుండు నీ
లునిచే వైవంబడు నా,ఘనశృంగముఁ దీక్షణస్త్రకాండమ్ములచేన్. ౭౩ 2298
క. తునియలుగాఁ జేసెను మేదిని బడియెను నదియు, భటపతియుఁ బరవీరా
ళిని జంపువాఁడునుం గా,వున నీలుండు తచ్చిఖరము ధూరిశరములన్ ౭౪ 2299
క. ధర్మపై శకలములై పడ, నురుతరకోపమునఁ గాంచి ధయగ్రులయమునం
బరఁగు ధనంజయువలె నా,తరుణంబునఁ జూడనగుచుఁ ధద్యయుఁ గడఁకన్. ౭౫ 2300
క. ఇనుమద్దులఁ జంద్రులఁ బూ,చినమామిడిచెట్లు వివిధఁచిత్రతరమహీ
జనికరముల రావణుడై, దసశక్తియు వెలయ వైచె ధద్యుధమునన్. ౭౬ 2301
చ. తరువుల వానినెల్లఁ దనధర్మము పొంగఁగ రావణుండు భీ
కరశరవృష్టిచే బదులుఁగా వడిఁ ద్రుంచి హుతాశనాత్మజున్
గరము భయంకరమ్ములగు ధకాండములం బరఁగించి నొంచె, న

- క్కరణిని నీరదంబు లొగి + త్కాధరవర్యముపైని వృష్టినిఁ
బరఁగఁగఁ జేయునట్లు తను + బాణములఁ నురవైరి గప్పఁగఁ. ౨౮౪ 2802
- క అనలాత్మజుండు తనవగు, తినువును నూత్నముగఁ జేసి + దానవవరు కే
తనమున వ్రాలె, ధ్వజాగ్రంబున వ్రాలిన నీలు వనలపుత్రుని సంతక.
- చ కనుఁగొని రావణాసురుఁ డఖండమహాగ్రహమూని మండె, నా
వనచరసైన్యనాథుఁ డట + వర్ధిలి సింహరవంబుచేసె, నా
దనుజునిబాణలక్ష్మ్యమును + దాఁ గనకుండ ధ్వజాగ్రమందునుఁ
ధనువుమొనం గిరిటమున + దర్పమునం జరియించునీలునిఁ ౨౮౫ 2804
- క కని లక్ష్మణుండు రాముండు, హనుమయు నాశ్చర్యమొంది, + రంతటఁ దేజం
బునఁ బరఁగు రావణుం డా, వనచరులాఘవము గాంచి + బాపురె యనుచుఁ.
- క మనమున నాశ్చర్యంబును, గని యద్భుతమైన యగ్ని + కాండంబును గై
కొనియెం: గోఁతులు రావణుఁ, డనిఁ గపిలాఘవమిన్కి + తాత్మఁ డగుటకుఁ
- ఆ. మనములందు హర్ష + మును గని యార్చిరి, కవులనాదములకుఁ + గళవలించి
యేమిచేయ మదిని + నించుక తోఁపమి, నూరకుండె నీలు + నుద్ధతికిని ౨౮౬ 2807
- సీ దనుజేంద్రుఁ డంతట + దహనుశరంబును జ్వలనుమంత్రంబున + సంస్కరించి
కేతనాగ్రంబె ని + కేతనముగనున్న యావీలునిం గాంచె, + నట్లుచూచి
యామహాతేజః డ + మృదురేశ్వరుండు పల్కెనతనితో, నోకపీ! + యడవినుండు
జంతువా పెనుమాయ + సరగున నిద్దాని గని సాధులాఘవంబును గనితని
- తే. శక్తిగలవాడవేని రక్షణముచేసి, కొనుమ నీ ప్రాణములను బెక్కువిధములగు
నీదురూపంబులం గడు + నేగుననృజి, యించుచున్నాడవైన నేనిపుడు కడఁగి.
- క. శరమిది మంత్రయుతం బీ, తిరుణంబున నిన్నుఁ జంప + వగు నిది నీవి
క్కరణి ననురక్షణంబును, బరమాదృశిఁ జేసికొనినఁ + బటుతిరశక్తిఁ. ౨౮౭
- క. నినుఁ జంపఁగలద లంచుక, దనుజేంద్రుండు పల్కి దీర్ఘ + తరబాహువులుఁ
గనఁబడ మంత్రసమన్వితమును దీక్ష్యమునై న బాణ + మును సంధించెక. ౨౮౮
- చ ధనువున నిట్లుగూర్చి కపి + తల్లజుపైఁ బరఁగించె నగ్నిమం
త్రనియతమైన యస్త్రమది + దారుణరీతి నురంబు గాఁడఁగా
వనచరసైన్యనాయకుండు + పహ్నిశరాప్పుల దగ్ధుఁడౌచుఁ గే
తనముననుండి నేలఁబడెఁ, + దిండ్రహుతాశనుఁ డౌటఁ సత్కృపఁ ౨౮౯ 2811
- క తన తేజోవైభవమున, వనచరభటనాయకుండు + బలము వదలి యు
ర్విని జానువు లూడుకొనుచుఁ, దనశక్తియడంగఁ బడియెఁ; + దాళఁగలేమిఁ.
- ఆ ప్రాణపంచకంబు + పాయ దాతనినుండి
వశగలుండు పిదపఁ + దత్తపి యట

మూర్ఖమునిఁగియుంటఁ ♦ బోలఁ గన్గొని సమ

రోత్సుకంబు పొంగుచుండ మెఱసి ౯౧౪

2818

క. ఘనమట్లుగ మ్రోగెడు స్వం,దనమున లక్ష్మణునిపైకిఁ ♦ దాఁ జనియె జపం
బున, నిట్లు లక్ష్మణుని చెంతను జేరుచు నడుమనున్న ♦ తపనజముఖుల౯. ౯౨

క. వారించి యనికి నడుమన్, దా రాజ్యమును మిగుల ♦ ధరణి వడంకన్
నారిని లాగుచు ధనువును,ఘోరముగా మెఱయఁజేసెఁ ♦ స్తోధం బలరన్. ౯౩

చ. ధనువు మహావ్రమాణమును ♦ వద్దయు మ్రోగఁగఁ జేయురావణుం
గని గురునత్వంజైన రఘు♦కాంతుని తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు ప
ల్కె నిట్లులు ¹రాక్షసేంద్ర! విను ♦ కీశగణంబులతోడ యుద్ధముం
బొనరువ నీ వనర్హుఁడవు ♦ పొందుగ నాపయి కేగుదె మ్మికన్ ౯౪ 2816

క. అన దనుజేంద్రుఁడు భీకర, మనూనమును నొరవంబునగు లక్ష్మణుప
ల్కును ఘోరగుణధన్వియును, విని యుద్ధమునేయనున్న ♦ వీరునినతనిన్
తే తారసించి కోపంబున ♦ దారుణార,వంబుతో నిట్లుపల్కె నో♦బాలక! మృతి
నందఁగోరెడు విపరీత♦మైన బుద్ధి, గల్గువాఁడవు నీవిష్ట ♦ గాన నిచట ౯౫

తే. భాగ్యవశమున నాదృష్టి♦పథమునందుఁ
బడితి విఁక నాశరాలినం♦పర్కమునను
గనలుచుం బోవఁగలవు య♦మునినగరికి
నీక్షణంబుననే యని ♦ యేపుమీఱ ౯౬ 2819

క. పలుకుచు నున్నతనితదం,ప్రళయోష్ణుచు నార్పుచున్న ♦ సమదనురారిం
బలుకుల నదలించుచు నిలు,వలికెన్ సౌమిత్రి వసుజ♦పాలక! వినుమా! ౯౭

చ. గురుతరతప్రభావులగు ♦ కోవిదు లివ్విధి నిస్సవంబుచే
యరు నుము, నీవు పాపమతు♦లండు వరిష్ఠుఁడవౌట నిప్పుడి
క్కరణి నుతించుకొంటి, విటఁ ♦ గర్భునాయక! ²నిర్దనాటవిం
బరసతి భీటు వేషమునఁ ♦ బాపమతిం గొనితెచ్చినావుగా ౯౮ 2821

ఆ అట్టి నీబలంబు ♦ వరిభయకృత్ప్రీతా,సమును జౌరుషంబు ♦ బాగుగాఁగ
నాత్మ నెఱుంగు దిప్పు ♦ దంబకములఁ జాపమును ధరించి వచ్చితిని గడంక.

క. అనిసేయంగను రమ్మా, నిను వినుతించుకొననేల ♦ నీవే యని రా
మునితమ్ముఁ డాడఁ గోపం,బున రావణుఁ డతనిపై ³సు♦పుంఖశరములన్

1 అశ్వేషీ మామేన విశావరేంద్ర నవ నరాం స్త్యం ప్రతియోధ్య మర్హః-అనియూ 2 తన విజనే యతివేషేణ సీతా మపహృతివితః స్రతాపమ్-అనివ్యాఖ్య జానామివీర్యమ్-అనుమూలమున కిట్లువ్యాఖ్యచేయఁబడినది ఇట్టియర్థము చెప్పును జానామి-అనుపదము వ్యర్థమగు కాఁబట్టి వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయము వ్యర్థమనవారిపు డిటు నేమియర్థము చెప్పుచురో 3 శరాన్ సుపుంఖాన్-అనియూ.

తే వైచె నేడింటి నంత నఁవాడిమగఁడు

కనకచిత్రపుంఖమ్మలై ♦ కడునిశాత

ములగు మొనలొప్పు సాయకంబులను వాని

వడిగ ఖండించె లక్ష్మ్యవై ♦ భవము మెఱసి ౯౯

2324

క శరముల విభిన్నతనువులఁ, ఒరఁగెడు గురుభణుల బోలి ♦ వైశమ ధర్మపైఁ
దొరుగంగఁ గాంచి లంకే, శ్వేరుఁ డాగ్రహమొందిమఱియు ♦ వాఁడిశరములకా.

క. పరఁగించె, లక్ష్మణుండును, శరతతులను వింటఁ దొడిగి ♦ సరభసముగ భీ
కరబాణవృష్టిఁ గురిసెను, సురారి యపుడల్లి యేయు ♦ సునిశితశరముల్ గంం

నీ అర్ధచంద్రాకృతి ♦ సలరుచు తురమట్లు క్రాలుచు నుత్తమ ♦ కర్ణికార
మట్లు ధారలనొప్పు ♦ నట్టిబాణంబులఖండించుచుండెను ♦ గాని యించు
కంతైన గలఁగక ♦ యాలక్ష్మణుండుండె దనుజేశుఁ డంతటఁ ♦ దానువైచి
నట్టిబాణాఘల ♦ నన్నిటి నాతండు ఖండించి వైచుటఁ ♦ గాంచి యతని
శరలాఘవమున కా ♦ శ్చర్యమొందుచు మఱియును దీక్ష్యబాణంబులను సుమిత్ర

తే తనయువైచెఁ లక్ష్మణుండును దనుజప, తినివధించుటకై వాఁడి ♦ మొనలుగలిగి
వక్రకులిశంబులను బోలె ♦ వఱలి యగ్నివల వెలుంగుచున్నట్టి ♦ బాణతతుల.

క ధనువునఁ గూర్చి వ్రయోగిం, చెను, రాక్షసరాజు దద్విశిఖముల ఖండిం
చెను నట్లు వానిఁ ద్రుంచుచు, దనకుం బరమేష్ఠి మున్ను ♦ దయ నొనఁగంగకా

క వెలయుచుఁ దనచెంగట నుజ్జ్వలకాలానలసమాసభావతి తగఁగాఁ
జెలఁగెడు నొకబాణవరంబు లక్ష్మణుని భాలభాగమున నాటంగకా. గంర

తే వైచె, నాలక్ష్మణుండు త ♦ ద్బాణపీడి

తుఁడయ మాస్తంబునుండి జాఁజెడుశరాస

నమును నొకభంగి ధరియించి ♦ విమలశక్తి

తగ్గఁ జలియించి మూర్ఖిలి ♦ ధైర్యమాని గంర

2330

తే మరల నేరీతినో తేఱి ♦ యరిధనుస్సుఁ

ద్రుంచె, నీరీతిఁ జాపంబు ♦ త్రుంగనున్న

వైరి రావణ నిశితాగ్రబాణములను

మూఁట బరఁగించి నొప్పించె ♦ గోటు మెఱయ గంర

2331

చ దనుజుపహేంద్రుఁ డాశంవితాసముచేతను నొచ్చి చంచలిం

చి నియతిమాని మూర్ఖిలి విచిత్రముగా నెటులో న్నృతిం దగం

గని సముదగ్రశక్తియై ♦ క్రాలుచు దేవవిరోధియైన యా

దనుజుండు చిన్నచావుడయి ♦ దారుణబాణనికృతక్రామ్రుడై గంర 2332

క ఒడల్లెల్లక మేదస్సునఁ, దడియక రుధిరావస్థితనుడై యనిలోఁ

* మహాప్రశస్తినితుల్యవేగాకా-అనిష్ఠా,

గడఁకక మెఱయుచు విధి మును, కడుఁగూరిమిఁదనకునీయఁగఁదనఁచెంతక
క. తనరారుశక్తిఁ గైకొని, యెను, రాక్షసలోకపతి యహీనగతుల నొ
ప్పినదాని విగతధూమంబునఁ దగు హుతవహువీరితిఁ బొలిచెడుదానిక

చ. వనచరవాహినీతతికిఁ బారకభీతిని గొల్పుదాని నా
ఘనతరశక్తి శీఘ్రముగఁ గైకొని లక్ష్మణుపై నవైచె, నా
యనుచుశక్తియుం దననుఁ నంతము నొందఁగఁ జేయవచ్చుటం
గని హుతవీతిహోత్రననుకాంతిని గ్రాలుచు భీతిదంబులై
కనఁబడు బాణముల్ వయచిఁ గాఢబలంబునఁ గొట్టెఁ గొట్టినక. ౧౦౮౫

సీ. వదలక యాశక్తిఁ నచ్చి లక్ష్మణువిశాలంబైన వక్షస్థలంబుఁ జొచ్చె
నంత మహాశక్తిఁ యుంతుండై రఘువీరుఁ డగు లక్ష్మణుండు మహాత్తరమగు
నాసాధనంబుచేఁ హతి నొంది మఱిమఱి ప్రశస్తిలింపెను, నంతరాక్షసేంద్రుఁ
డట్లు విహ్వలుడైన యాలక్ష్మణుంగని జవమున వచ్చి హస్తముల బల్కి

ఆ. నతనిఁ బట్టుకొనియె, నారావణుండు ధైర్య
మున మహాత్తరుఁడయిఁ తనరుతుహిస
శిఖరినైన నెత్తఁ జెల్లిన బలశాలి
యైన నగును మును పమానుషగతి. ౧౦౯

2336

సీ. ౧౦౯ దేవదేవమై యలగుకైలాసంబుఁ గదలించియున్నాఁడుఁ గాననల్లె
సాగరాఘావతంసంబయి గంభీరమైన పాల్కుడలినఁ నాత్మశక్తిఁ
గలఁచిన మందరఃస్త్వాధరంబును దాను మును జయించిన దేవముఖ్యులెల్ల
బట్టితెచ్చిరి గానఁ బాహువులను బూని యెత్తంగఁ జాలునుఁ నెల్లకులశి
ఖరులలో మేటియైఁ క్రాలుమేరువునైన నెత్తంగఁ జాలు నఁబెట్టులనిన
వాయువే యాగిరిఁ పరశిఖరమ్మును గడలిదా కుక్షి లంకనుగ నైచెఁ
గనుక నాతనిజయించినవాఁడు గావున నవలీల నెత్తనాఁ ననుచమాన
పరిమాణమై మహాత్తరమయి పొల్పుడు నాజగత్త్రయమునుఁ నైన నెత్తఁ
జాలు హిరణ్యాక్షుఁడోలిఁ దద్భాగమా వుడమిని జంకలోఁ నిడుకొనియెను
గనుక నీతం డెత్తఁగను జాలునురలతోఁ గలిసియే యున్ననుఁ గాని రాము
తమ్ముడొ లక్ష్మణుఁ యగురామునందు నాల్గనభాగమై పొల్పుఁ ఘనుని నెత్తఁ
జాలఁడు భుజములఁ నమరాంగణమునందు నవుడు లక్ష్మణుండు బ్రహ్మాదయవలన

ఆ దనుజు నొందినట్టి తచ్చక్తి తొమ్మున, గాడఁగాఁ దలంపఁగను దరంబు

* హిమవాన్తందరో మేరుస్త్రైలోక్యంవా సహపక్షః, కశ్యం భువాభ్యా ముద్ధర్తుం
నసంఖ్యే భరతానుజం శక్యా బ్రహ్మాది సౌమిత్రిస్తాడితస్తు ప్రసాంతరే, విష్ణో రచింత్యం స్వం
భాగ మత్రానం ప్రత్యినుస్పర్శత్-అనిమా ఈర్షోకద్యయమనకు వ్యాఖ్యాతలు నిర్వచించిన యర్థ
మిటసీసమాలికయందుఁ జేర్చబడనదని గ్రహింపవలయు.

గాని విష్ణునంశః ధైర్యవ్రతే నవ్యనూపము స్మరించుకొనియె ధనులబుద్ధి
 క. సురకంటకుఁ డారావణుఁ, డురుతరమై నుర్వృతనుతఁ నొప్పుమెఱయఁగా
 ధరియించి దనుజదర్పముల రూపుమాపుచును గడఁ జెలంగి యనమమై
 ఆ. వైష్ణవాంశమగుచు ధనులు లక్ష్మణశరీరంబు స్వీయదోర్మ్యఁగంబు నూని
 పట్టి లేవనెత్తఁ బలహీనుఁ డయ్యె, నంతటఁ బవనజుఁ డుగ్రతరమగుక్రుధ
 క. దనుజేశునిపై కడరుచుఁ, దనవజ్ర సమానముట్టి దారుణఘాతం
 బున తొమ్మున నడఁచెను, దాన నతఁడు మోకాళ్లమోపునెఁ ధరఁబడియెన్
 ఆ. ¹చంచలించి మఱియుఁ జాపుగాఁ బడియెను,
 నతని కర్ణద్వజ్జుఁఖాళినుండి
 నల్ల మిగులఁ గాతెఁ దల్లడమందుచుఁ
 బొరలుచున్ విసంజ్ఞఁ బూని యపుడు. ౧౧౬

2311

క. అరదమునడుమంబడి కర్బురపతి మూర్ఛిల్లి సావ్యస్థఁముం బూనక యా
 కరణిని దపించుచుండె, ననురమున భయకృత్పరాక్రమము గలయతఁడున్.
 ఆ. విగతసంజ్ఞఁ డగుచు ధిశ్వంభరంబడఁ, గాంచి యమరనాథశక్తితులయిన
 సురలు మునులు వివినఁచరులు సంతృప్తులై, యార్చిరై యనురులదరిపడఁగ
 క. గురు తేజఁడగుపావని, సురవైరి శరార్ధితుఁడయి ధిశ్వంబడిన యా
 నిరుపమబలు లక్ష్మణునిం, గరముల నెత్తుకొని రాముఁకడకుం దెచ్చెన్. ౧౧౭
²నీ. రావణాదికశత్రురాజుకీ గదలించ నలవిగానట్టివాఁడైన నొక్క
 కపిమాత్రుడైన జగత్పానినందనుఁ డనుకూలహృదయుడైన యధికభక్తుఁ
 డగుటను నాతఁకతిలఘుత్వము నొందె నాలక్ష్మణుం, డంతఁ ననిని దుర్జ
 యుఁడగు నాలక్ష్మణుఁ నొయ్యన నాశక్తి వడలి రావణురధఁవరమునందు
 తే. బూర్వమట్టులు జవమునఁ బోయిచేరె,
 నరినిపూదనుఁ డారాము ధనుజుఁ డంతఁ
 బరులకుం బ్రత్యనీకస్వభావుడైన
 విష్ణుభాగం బచింత్యంబు విసులతరము. ౧౨౧

2345

క. అనుపమమును నయి వెలసెడు, తనదుస్వరూపంబు మదిని దలఁచుటచే మూ
 ర్ఛను దేటి విశల్యుండై, కనఁబడె, గురు తేజుడైన కర్బురపతియున్ ౧౨౨
 ఆ. ప్రాప్తసంజ్ఞఁడగుచు బలుతిరనిశితాగ్రములగు విశిఖవృక్షములను భూరి

1 జానుభ్యా మపతిష్ఠామా చచాలచ పసాతచ-అనిమూ వాయునానో స్సుహృద్భీన
 భిక్త్యా చర మయాచ సః, శత్రూణా మప్రకింప్యైవ లఘుత్వి మగమ త్కషే తం సము
 త్వజ్య సాశక్తి సౌమిత్రిం యుధిరుజ్జయమ్, రావణస్య రథే తస్మిన్ స్థానం పునరుపాగతా-
 అనిమూ ఈర్ష్యోకద్వయమునకు వాస్తవార్థ మిదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరో దాని నీపద్యమునఁ
 జేరితిఁ గాని సాంత మిందేదయి లేదని గ్రహింపఁడగు

ధనువు సంగ్రహించెఁ దాశరథియు సంతఁ, బతితవీరవర్యఁపటల మగుట.

క మనముల భీతిలి యుద్ధంబున నిల్వక కవులు పాఠీపౌవుచుచుండం
గని తాను రావణునిపై కిని నడరెను, సంత మానుమకృతకృత్యుండై ౧౨౪

క శ్రీరామునిపరిసరమును, తేరి వచించెన్ దురంబుఁ సేయఁగ నావీఁ
పారోహించి విరోధిని, మారుకొనిం దగునటన్నఁ డ్మౌపతి యంతఁ ౧౨౫

చ మానుని వచించినట్టి పలుఁ కాన్యతీమై వినుచున్ బలాఘ్నఁడై
తనరెడువై నతేయుని ముఁదంబున మాధవుఁ డెక్కునట్లు చ
క్కనిగతి భూరివిక్రమముఁ గ్రాలఁగఁ బొల్పెడు రాఘవుండు త
ద్వినచరవర్యునెక్కె రథఁవర్యమునందగు వైరిఁ గాంచె దాన్ ౧౨౬ 2౪50

చ నిరుపమ తేజఁడైన ధిరఁజీవతి రావణుఁ గాంచి క్రుద్ధుఁడై
శరతతిఁ గార్చుకంబుఁగొనిఁ చయ్యన విష్ణువు పూన్కిమై బలిన్
దురమున మార్కొనం దలఁచిఁ తోరపువేడుకఁ బోవునట్లు భీ
కరతరవజ్రనాదనమఁగాఢగుణధ్వని పెల్లుమీఱఁగఁ. ౧౨౮ 2౪51

క. దనుజుని మార్కొన నడరెను,, మనుజేంద్రుండంత దనుజఁమండను గని యి
ట్లనియెన్ గభీరవాక్యంబున, నిలునిలు మోనిశొటఁపుంగవ, యింకన్. ౧౨౯

క విను మింతటియస్త్రిను మీ,వు నాకు నొసరించి యెటకుఁ బోయి విముక్తిం
గనఁగలవు? శక్ర, యమ, రవి, వనజాననవహ్నికృత్తివాసులకడకున్. ౧౩0౫

క చనినన్ దశదిశలకుఁ బోయిన నై నను నిపుడు నాదుఁదృష్టిఁబడితి కా
వున నింక నెచటికైనం, జనఁ జాలవు మృతియెదక్కఁ శరణము గలదే ౧౩౧

చ దనుజగణేశ! యేనినిటఁ దారుణశక్తిని గొట్టిరాడవో
యనువమశౌర్యుఁ డిట్టి నుఁయంబున నీతఁడై నీకుఁజాలఁ జం
తను గలిగింపఁ గోరి కడఁదర్పము పొంగఁగ నీకు నీనుతాం
గనలకు మృత్యులై యిదె తఁగం జనుదేఁగలఁ దాజనీయఁగన్ ౧౩౨ 2౪55

క. నేనన నతఁడే సుమ్మి, దానవి లక్ష్మణుని మిగులఁ దర్పంబున నేఁ
బూని ప్రహరించితి ననుచు, బూనకుమా గర్వ, మతనిఁ పొంగఁజచితిజా

క. అని నీచేఁ బ్రహరింపం, గనుబడుదునో? యనెదవేము] కళ్ళుర నీచెం
తను గన్నడు నేచే సు,చ్చుని నద్భుతదర్పనులయి యతులబలులునై ౧౩౨౫

తే మఱి జనస్థానవాసులైఁ మహిమవెలసి
యుత్తమాయుధములఁ దాల్చి యొప్పునాచ
తుద్దేశనహస్రకర్షుఁధూర్జుల నొగి
బాణముల రూపుమాపినఁ వాఁడఁ బేర్చి ౧౩౩ 2౪56

చ అనియెడు రామువాక్కుల సుఁరారివిభుం డవు డాలకించి ము
న్ననిఁ దనుఁ గొట్టి వే మరలఁ నాతనిమ్రోయుచుసన్నభూరివీ

- చున్ బవనాత్మజన్ముఁ గని ధ్యోర్వక్ ధ్రోధము మీఱఁగా లయం
బునఁ దగువహ్నిబోలు శరఃముల్ కడఁదీక్ష్యము లేసి నొంచె దాక. ౧౩౪౪
- క. దనుజాంబకతాడితుఁ డయ్యును బావనినై జతేజ ధ్యోక్తతెఱఁగునం
గనువాఁడుగాన నింకను, ననూన తేజమున వెలిఁగె ధ్యోతరీతిక ౧౩౪౫
- చ. గురుతర తేజఁడైన నృపఃకుంజరుఁ డారఘరాముఁ డప్పు డా
సురశరతాడితాంగుఁడయి ధ్యోక్తకయండిన నాంజనేయు నా
దరమునఁ గాంచి రావణునిఁదర్పము నోర్వక యాగ్రహించె, భూ
వరుఁ డరివీరున్యందనము ధ్యోగగుగ డగ్గటి ఘోటకంబులక ౧౩౪౬ 2361
- ఆ. చక్రములను ధ్వజము ధ్యోత్రంబు గురుసతా
కలను నారధిని దఁగంగ మెఱయు
వజ్రశూలఖడ్గః బాణముఖ్యాయుధ
ములను జక్కఁగాంచి ధ్యోవెలయుశక్తి ౧౩౪౭ 2362
- క. శిశువుంఖనాయకంబుల, గతివై ఖరి యలరునట్లుఁగా వై చి మహో
న్నతిశక్తిఁ ద్రుంచె వానిని, శతమఖుఁ డతివీర్య చులర ధ్యోశతకోటిఁ దగక
- క. మేరునగో త్తమపక్షము, లాగూఢిగఁ ద్రుంచునట్లు, ధ్యోలారాముఁడు దు
ర్వాసమహావజ్రశని, నారలనచ్చరముచే విశాలంబగుచుక. ౧౩౪౮ 2364
- ఆ. బలముగలిగి చక్ర ధ్యోనలరు రావణభుజం
తరమునొంచె బలము ధ్యోనరుదుచూప,
నెవఁడు తనతలవయఁ ధ్యోబవిఁగాని యశనియేఁ
గాని పడినభయము ధ్యోగనఁడొ సుంత ౧౩౪౯ 2365
- 2366 చలియింపఁడో యట్టిసాంద్రమహీపతిభావంబు గల్గురాఁవణుఁడు రాము
బాణతాడితుఁడయి ధ్యోబాధలకోర్వకయూర్ధ్వఁడై చలియించె, ధ్యోనతులవీర్య
మున నొప్పియుండియుఁధనువుగరంబునచుండి వేవిడిచె, నధ్యోత్తమసతిముగఁ
యగురామచంద్రుఁడట్లారావణుఁడుమూర్ఛనందుచుండటఁగాంచి ధ్యోయద్భుత
- ఆ. బ్రబలునర్ధచంద్రః బాణముఁ గొని దాన, నర్కవర్ణమైన ధ్యోయసురసంఘ
పతికిరీట మట్టె ధ్యోపలుశకలములుగార, బడఁగనేసి శౌరఃవము నడంచె. ౧౩౫౦
- చ. ధనువును జాఱగా విడిచి ధ్యోధామయుతంబగు సత్కిరీటముల్
గనుఁగొనుచుండ భూమిఁబడఁగా విషహీనమహాహిపోత్కి శాం
తనిఖిల హేతియకా శుచివిధంబున నప్రభుఁడైన నూర్ధ్వరీ
తిని దనకాంతివీడి గతఃస్థివిధివుండగు రావణాసురుక ౧౩౫౧ 2367
- చ. కనుఁగొని దిక్కులేని యలఁకర్పరీనాథునిఁ దానె గావ నొ
ప్పును గద యన్నబుద్ధిఁ గొని ధ్యోలవచించెను, రావణా! భయం

బును గలిగించుకార్యములఁ ♦ బూన్కి నొసర్పితి నంతెకాక నా
కు సధికమిత్రభూతులయి ♦ కూర్చి నొసంగెడు మేటివీరులన్. ౧౮౨ 2368

క ఎలువురఁ జంపితి, దానన్, బలుశ్రమముం బడితి వనుచు ♦ భావించి శరం
బుల నిను మృత్యువశమ్మున, కలఘుబలం బలరనుండి ♦ యైన ననుచు జూ!.

సీ విడిచితిఁ గర్బురఃపితృభూ! నీవు సంగరమొనరించి ♦ చాలబడలి
యన్నాడ వేను నిఁన్నొప్పితిఁ బోనంగఁ బొమ్మింక లంకకుఁ ♦ బోయి సుంత
విశ్రాంతినిం బొంది ♦ విగతశ్రమమండవై సరఘండవై బలుఁచాప మూని
రమ్ము నీ వాసంగఁగరంబున నేఁజూపుబలము చూచెడుగాక ♦ యలఘుదృష్టి

ఆ ననుచుఁ బలికె, నిట్లుఁహతచాపహాయనూతుఁడై శరార్ధితుఁడయి ♦ హతకీరీట
దర్పహర్షుఁడగుచు ♦ ధరణీశువాక్కుల, వినుచు లజ్జ వేగ ♦ చనియెఁ బురికి

చ. చని యిటు లంకఁజొచ్చె బలఁశాలి సురాసురవైరి రావణుం
డనఘుఁడు రాముఁ డంతి నిటఁనయ్యనుజన్ముని జేరి సంగరం
బునఁ బడియున్న యాప్లవగఁపూగశరీరములంటియున్న సౌ
ధనములఁ దీసివైచునటు ♦ తానొనరించె బ్రయత్న మేర్పడన్. ౧౮౩౪

చ సురరిపువై న రావణుఁడు ♦ శూరత దక్కి పరాజితుండునై
యరుగుట కానురాసురనుఁహర్షులు దిక్కులు సర్పవర్యముల్
సరిదధిపన్థభూతతతిఁత్రాజలవాసి సమస్తజీవులన్
బరసుముదంబునుం గనుచు ♦ భాసిలి రాన్మపుశ్చక్తి కెంతయున్. ౧౮౬౪

ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౦ - వ సర్గము

శుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతిండు రావణుని దూఱుట దాన నాతిండు
కోపింపఁ గుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దాశరథిప్రహీతాంబకార్ద్రతాం
గనిచియుండై పురంబునకు ♦ గాసిలిపోయి విభగ్నదర్పణై
మనమునఁ జంచలించె, నతిమానుషవిక్రముడైన రాముచే
తిను బరిభావమందుటకుఁ ♦ దద్దయుఁ గుండె మహార్తి పైకొనన్ ౧౪ 2373

క కరి సింహముచేతం బలె, గరుడనిచే సర్పమట్లుఁగాఁ బీడితుండై
సురవైరి యడలె, చుటియును, సరసిజధిపదండములకు ♦ సాటియునగుచున్

తే చంచలలరీతి మెఱయుచు ♦ మింగురాము
శరములఁ దలంచి వెతఁగుండె, ♦ శాతకుంభ

* మహాబలే దానవదేశత్రై-అనిమా.

మయలనత్పరమాననఁమండితాంగుఁ

డగుచు నాతఁడు దనుజుల ఁ సంతఁగాంచి ర

2875

క సురపతితుల్యుడనగు నే, సరమాత్రునిచేత ననిని ఁ నైజబలంబున్
నిరుపమశౌర్యముపోవం, బరినిర్జింపంగఁబడితిఁ ఁ బల్కు లిఁకేలా ర౪ 2876

క పరమేష్ఠిగుఱిచి చేసిన, నిరుపమన త్రప మదెల్ల ఁ నేటికిఁ జూడన్
ధరణిని వ్యర్థంబే కద,, సరసిజసంభవుఁడు నాకు ఁ నాధ్వసము తగ్గన్ ౫

క మనుజులవలన న్నివును, గనువాఁడవు భీతి నని నిఁకామ మెఱుఁగుమా
యని వల్కిన యాఘోరచ,చన మివుడు ఫలించె నాకుఁ ఁ జక్కఁగ నకటా!.

ఆ ఏటి కద్ది తప్పు ఁ నూటిగ ఫలియించుఁ, గాక, సురలవలనఁ ఁ గాని దనుజ
గణమువలనఁగాని ఁ గంధర్వయక్షరాక్షసులవలనఁగాని ఁ సంతతంబు ౬౪

క డరగాలివలనఁగానీ, మరణములేకుండ మును గఁచులభవు భక్తిన్
వర మడిగి పొందితిని మృతి, నరులవలనఁ గల్గుకుండ ఁ నాఁడడుగఁ గదా. 2

నీ ఇత్సోకుకులమున ఁ కెల్ల నాధుండగు వనరణ్యుఁ డొకపరి ఁ నని వధింపఁ
బడియె నాచే నపుఁగరికించి నను నాతఁ డోరాక్షసాధమా! యోకులాంత
కా! దుర్మతీ! నహిఁకంబున నినుఁ బుత్రనచివసారిహయఁనహితముగను
హతముచేసెడు నామఁహాపురుషుండొక్కఁ డన్నత్కులంబున ఁ నవతరింపఁ

ఆ గలఁడు నిశ్చయ మిద్దిఁగా నమ్ముచుని పల్కెఁ

గనుక నతనివంశఁమునను దశర

ధునకు రాముఁడితఁడు ఁ తనయుఁడై జన్మించె

నునుజుఁ డగుచు ననుచు ఁ మదిఁదలంతు ౯౪

2881

క మును వేదవతియు నాచేతను బరిభవమంది నట్టితరుణంబున నా
తనుమధ్య నను శపించెను, గనుక మహాభాగురాలుఁగా నియతయుగాన్ ౧౦

క అలరెడు నామెయె శాపము, ఫలింపఁగాఁ జేయ జనకఁపార్థివునకు ని
మ్ములఁ గూఁతురుగాఁ బుట్టెను,, ఫలియింపక యే తప్పుఁపలుకు లవి యిలన్

క గిరిజయు రంభయు నందీ,శ్వరుఁ డావరుణాత్మజయయి ఁ భాసిలుకీర్తిన్
ధర నలరుపుంజకన్థలయు రహిఁ దపోవిభవమెల్ల ఁ నొప్పుచునుండన్. ౧౧

క మును చెప్పినచందముగా, ననూనగతిసయ్యెఁ గడుమఁహాత్ములు ఋషు ల
య్యనఁగులు పల్కినచందము, గనె నాగుంఁగాని మిధ్య ఁ గానేరదు నూ! ౧౨

క సురవైరులారా! శాప, స్వరూపమును జక్క నెఱిఁగి ఁ నైరుల గెలువం
దరమగువిషయంబున నెచ్చరికను దగియుండవలయు ఁ సతతము మీరల్

ఆ భటులు తిరుగునట్టి ఁ భాగంబులందు గోపురశిఖరములందుఁ ఁ బోలుచు గోపు
రములపార్శ్వముల నఁరాతుల బాధలు, గలుగకుండ నుండుఁగాక సతము

౪ అచఁగఁగంగనీగుండె యసుర తి దశాలిదర్ప ఁ మడఁచుచు ధరనెం

దసముడగు కుంభకర్ణుండు, నరసింహాత్మజుడు మును దళినున్ శపియింపఁ.

క. తనశౌర్యము దూలఁగ నిద్రను బొందియె యున్నవాఁడతని మేల్కొలుపుం
డనె నిట్లు మహాబలుఁడా, దనుజుండు ప్రహస్తుఁడనినిఁదా మృతిఁ గనుటఁ

తే తాఁ బరాజితుఁడగుటయుఁ దలఁచి కుంభ

కర్ణుఁ డతిభీమబలుఁడయి ద్రావుచుంట

నెంచి యిట్లనిపల్కె మీఁదేగి లోని

ద్వారములయందు యత్నంబుఁ దగునొనర్ప గర౪

2391

క. వనచరు లెక్కకయ్యుండిం, గను బ్రాకారంబు లెక్కి దా వుండంగాఁ

జను, నిద్రాపరవశుఁడౌ, దనుజవరుం కుంభకర్ణుఁ దగు బోధింపఁ. గర౪

చ వనటల నేనుఁ గుంది పలుభంగుల బాధల నొందుచుండ నా

యనుజుఁడు కాలసంహతనుఁహామతియై యెటువంటి చింతయై

నను గన కట్టె హాయిగ దిశంబులు నిద్రను బొందుచున్నవాఁ

డని మఱియున్ వచించె నీతఁ డప్రహా మిట్టులె చేయు నక్కటా గ౩ 2392

తే 1 బిక్కపుడు నవమాసము లొక్కతఱిని

నాఱు నెల లొక్కనయింబునందు నేడు

నెల లదొక్కపు డెనిమిది నెలలు గాఁగ

నియతిలే కెట్లు గనుచుండు నిద్రనిపుడు గ౩౪

2393

సీ. ఆతఁ డీసంగరి మూరంభమగుటకు మును నవమదిసంబునను దగంగఁ

దత్పూర్వదినమందుఁ దా నభామండపమున నె యాలోచనమును నొనర్చి

నిదురపోయినవాఁడు గద కాని నీతని నులుపుగా మీరు మేల్కొలుపువచ్చు

గురుబలశాలియతాఁకుంభకర్ణునిక్షీప్రముగ మేలుకొనఁజేయుఁడు గురుభుజుఁడు

తే. దనుజముఖ్యుండుఁ గు నాదుననుజుఁ డతఁడు

సంగరంబున వే వనచరుల రామ

లత్కెనుల సంహరింపఁగఁబడు నిజంబు

ధ్వజవరంబట్లు రాక్షసవర్షుఁ డయియు గ౩

2394

ఆ గ్రామ్యసుఖిరతుండుగా నిద్రఁబోవుచు, నున్నవాఁడు, చూడ దగుతరము

గాఁగనున్నయట్టి కలనునందును కాము, వలన నవజయంబు గలిగె నాకు.

క కనుక నె యాతిని బోధించిన నించుకయైన మదికిఁ జింతగలుగ; దో

దనుజవరులార! యీతఱి, ననుజుని లేసంగఁ దగునొ యని యడుగుదు రేక.

క కలిగెను న్యసనం బిట్లులు, గలుగున సాయంబుసేయఁగాఁ బాలంజే

* నవపల్న ప్రచాప్తే చ మాసాన్ స్వపిత్తి రాక్షసః-అనియూ ఇది గోవిందరాజులు పూర్వ
పరకాండో క్తభంగిని విరుద్ధము గాకుండ సమాధానము జెప్పచు నొకపెద్దవ్యాఖ్య వ్రాసిరి అది తెనుఁ
జునఁజేర్చు ననువుగానితి కానఁ జేర్చలేదని యెఱుంగవలయు

నిల నింద్రసమానుండై, యలరెడు నాయనుజతోడ † సగుపనియేమో.

చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాక విని † యాపలలాశను నెట్లు మేలుకొ
ల్పును దగునీయకాలమున † బాహుబలాధ్యు సటంచు వ్యాకులం
బును గని కుంభకన్ధ్యగృహముం గనఁజోయిరి, రాక్షసేంద్రునా
జ్ఞను గొని వారు మాంసమును † బాలఁగమెక్కుచు నల్లగ్రాగుచున్. ౨౨౪

సీ. కుంభకన్ధ్యఁడు మేలుకొన్నచున్నడు వాని త్సుద్బాధనాపంగఁ † గోరి వినుల
గంధమాల్బ్యములు భక్తిన్యంబులు గైకొని సత్వరంబుగఁబూన్చిఁజనిరి, గొప్ప
బలములఁగను రాక్షసులు వారు గుగుశీరద్వాపరంబుగల్గి, యంతటను యోజ
నాయతంబయి, రస్యఁమై కుంభకన్ధ్యని మేని కలందిన † మేటిచంద

తే నాదిపరిమళములు తగుఁనట్లు పొలయ
గుహవలెం బొల్చియున్న యాఁక్రూరిదనుజ
సద్దమున కేగి యతని నిశ్శాసములును

వెనుకకున్ నెట్టఁబడచు నెఁవ్వీధినొ వెతల ౨౨౪

2399

క చని యాగేహముఁ జొచ్చిరి,, దనుజులు వారట్లు బహువిధంబుల శుభవ
స్తునికరభాసురమై కాంచనకుట్టినుములఁ జెలంగి † చారుతరంబై ౨౬

చ. కనఁబడుదానిఁ జొచ్చి యట † గాఢసుషుప్తిని బొంది భీతికృ
త్తనఁడగుచున్ బరుండి తగుఁదానవసంహసించి గాంచి, రంత ని
ద్రును గనునట్టివేళల నితాంతమునుండఁగ నావికారముల్
గనఁబడ నిద్రఁబొందుచును † త్తాస్థలిఁగూలిన వైలనుట్లుగన్. ౨౭ 2401

ఆ నిద్రనుండి లేన † నేరనిరీతిఁగా, నున్న యతనిఁ జేరి † యొక్కరీతి
నంద తొకటఁ గూడిఁయట్టై మెల్కొలుపఁగా, సాగి, రంతనసురఁసమితియందు.

క తనువెల్ల నూర్ధ్వరోమా,ళిని దగఁగా నూర్పులను లలిన్ విడిచెడు పా
ముచు బోలి మహాశాసము, లను భీతిని గొలుపుచున్న † లయపతితులున్.

తే పండుకొనియు భయంబుఁ బాల్పడఁగఁ జేయు

నాకృతిం దగ భయదనాఁసాంతరములు

తనరఁ బాతాళవిపులాస్యఁమునఁ జెలంగి

శయ్యఁ దాఁకంగ నవయవఁసమితి మిగుల. ౨౯

2404

సీ శయనించి మున్ను దాఁగి యవల నుంచిన మేదోరుధింముల † మేటివాన
నలు గుబాళింపఁ గిఁనకయారాఁడములఁ దాలించి మకుటంబు † తల ధరించి
పగతురఁ జెండు సప్తపులుని రాక్షససింహుఁ గుంభకన్ధ్యనిగనుఁగొనుచునుండి,
రంత భీకరపత్నీలగు రాక్షసులు వాని ముంసట సంతృప్తి † నొంగఁజేయఁ

* తే తు తం వికృతం సుప్తం-అనిమా. వికృతమ్ నిద్రాకాలికవికారముక్తమ్-అనివ్యాఖ్య.

తే. జాలుమాంసములను మేరుశైలమంత

యెత్తుగాఁ బోసి రాతని యెదుట మఱియు

మృగమహిషనూకరమ్ముల ధవగుపలము

లను మనోజ్ఞాన్నముల రానులనుగ నునిచి 3౨౪

2405

క సురరిపు లాతనిముందట, మరలను బహువిధమనోజ్ఞ మద్యము రక్తం

బరుదుగ నించినకడవల, సురారివరు ముందు నునిచి చొక్కెఁపుఁబూన్కి. 3౩౪

తే. ఆవరంతపుతనువున ధవమలకుచిర, చందన మలంది పరిమళ చారువుష్ప

హారములు వైచి బహువిధ హరిగంధ, ములను నాతనిఁ గై నేసి రెలమిమీఱ.

చ సనుజులు శత్రుహంతయుయి తద్దయు నొప్పెడఁవానికిఁ సుగం

ధనిచయధూపముల్ వయిచి దారతని నుతియించి, పల్కఱు

ఘనములరీతిగా నఱచి కమ్రశశాంకుని బింబమట్టు లొ

ప్పిన గురుశంఖవారములు ప్రీతిగ నొత్తిరి పెక్కురీతులఁ. 3౩౬

2408

ఆ. అందఱొక్కపెట్ట నార్చి రాతఁడు మేలు, కొనమి కాగ్రహించి ధుననినాద

ముల నొనర్చి రెగిరి రలఘుభుజాస్ఫాల, నములఁ జేసి, రసుర నాధు నతని.

క కరములఁ బట్టి కఁల్పిరి, సురారిమేల్కొలుపువేడ్క శుంభద్ధవసులం

బరిపరి గావించిరి, త, త్తరుణంబునఁ బక్షులెల్ల దారుణరీతిఁ. 3౩౪

2410

క. ధర భేరివణవమహ, త్రనిన్వనములను గర్జితధ్వనుల భుజో

త్కర మప్పళించురవముల, నురుతరసింహధ్వనులను నొక్కటి వినుచుఁ. 3౩౮

తే. దెసలకుం బ్రీతిఁ బాటి సాధ్వనము వదల

కుండటఁ వ్యోమమున కేగియును భయంబు

వాయుమి వేగ కేలపైఁ బడియె, మిగుల

శ్రమమునొంది కావించిన శబ్దములకు 3౪౦

2412

క. అతిశయనిద్రం బొందిన, దితిజవరుం డించుకేని తెప్పిటిలమిఁ గాం

చి తగ మహా త్రకాయుని, నతనిం గని యసురవర్యు లందఱొకటిగాఁ.

తే ఇనుపగుదియల రోకళ్ల నెల్లగఁవలఁగరములం బట్టుకొని, రుదగ్రతరయాపు

లై నవారిశృంగళి నట్టె ముసల, ములను గదలను భూరుహాములను బూని.

సీ ప్రహరింపనాగిరి పలుహస్తతలములముద్గరనంతతి ముష్టులను ద

గంగ భూస్థలిమీఁద గాఢసుప్తి జెందునాతని గొట్టి రాయసురు లెంతొ

బలవంతులయ్యెఁ గుంభశ్రవునిశ్వాసవాతముచే నిల్వ వశముగామి

నతనిమోలకుం దిప్పి, రంత భయంకరవిక్రములగువార లీక్రమమున

తే నెంతయత్నమొనర్చిన సురతయైన

నతఁడు మేల్కొనునూచన లగఁపడిమిని

వగచి యందులకై మఱి ధరినయత్న

ములనొనర్పగఁ బూని; యుజ్జ్వలగతులను ౪౨

2415

క. దనుజులు పదివేవురు చుట్టును దమకు సహాయులయి కడుఁజువర్తిల నా

తనిచుట్టు మృదంగంబుల, ఘనభేరిపణవశంఖగణముల మఱియు ౪౩

ఆ. ఏకకాలసుందె యెల్లకుంభంబుల, మ్రోగఁజేసి, రంత ధూషణయను
లగుచుఁ గాటుకవలె ధాతృతినల్లనై, యన్న యాసురారు లొక్కరితి. ౪౩

చ దనుజవరేణ్యుఁ గొట్టుచు నితాంతము నార్చుచు మేలుకొల్పిన

గనుఁగన విప్పఁడయ్యె, నిలు ధరియత్నముచేసి కుంభక

ర్ణుని నినుమంతలేపుటకు ధాతృతినల్లనై, యన్న యాసురారు మిం

చినయతిఘోరయత్నములఁ జెచ్చెఱఁ జేయఁగఁ బూని రొక్కట. ౪౪

క కరిఘోటకోష్ఠ్యసంతతి, ఖరముల నెక్కించి త్రొక్కఁగఁ జేసిరి భీ

కరదండకశాంకుశముల, నురుగతులను వానిఁగొట్టి యొక్కతెఱఁగున ౪౫

క. భేరిశంఖమృదంగము, లీరసమున మ్రోగఁజేసి రెంతోబలముల;

వారప్తభుజ స్తంభము, లారీతి మహేంద్రసము ధరియత్నమునలముల్ ౪౬ 2420

క పెనుముద్గరములు గైకొని, యనూనబలము లైలంగ నతని నడచి; రా

ధ్వని గురుతరమై లంకా, ననపర్యతముఖ్యవివిధభాగములందు ౪౭ 2421

క చెలరేఁగె నిండి నగరము, పలువిధముల మాటుమ్రోసెఁ బరమసుషుప్తి

వెలసెడునాదనుజుఁడు కన్నులవిప్పక నిద్రబోయె ధాతృతినల్లనై ౪౮

తే వేయిభేరులఁ గాంచనవిమలదండ, ములను గొట్టిరి వారెల్ల మొక్కలముగ

నొక్కటిగఁజేరి చుట్టును ధరియత్నము, యేకకాలంబునందు సహేంద్ర ౪౯

క. ఏకార్యము లొనరించిన, నాకర్పరవరుఁడు బ్రహ్మాదగశాసముచె

నాకటికనిద్రఁ జెందుచు, నాకరణి బరుండె సుంతయైనఁ గదలకే ౫౦ 2424

చ. కనుఁగొని వాని రాక్షసులు ధాతృతినల్లనై ములను

మనమునఁ గల్గుకోపమును ధరియత్నముచేసి వారల త్రుణ్ణి

బెనుక్రథఁ బూని యాతనిని ధరియత్నముచేసి దగ లేప ముష్టులం

గొని ప్రహరించి విక్రమ మఁకురితసాహస ముచ్చు చూపుచు ౫౧ 2425

క చెలఁగిరి కొండలు నిన్వన, ములఁ జేసిరి మిగులశౌర్యమున భేరుల ని

మ్ముల వాయించిరి కేళం, బులఁ బెఱికిరి కొండ అసురభంగపుచ్చెపుల ౫౨

తే పండ్లబలిమిని గొట్టిరి ధరియత్నముచేసి

రతనిచెవులందును గుంభకతజలముల

నప్పటికినై న భూరిని ధాతృతినల్లనై

చిత్తుఁడై యుంటఁ గదలికఁ జెందఁడయ్యె ౫౩

2427

క. బలవంతులు దనుజులు గుదియల సమెలక గహించి ధాతృతినల్లనై

- స్థలమున నితరాంగమ్ములఁ, దలయందును మోది రతులవర్షస్ఫూర్తిక. ౫౪
 సీ. త్రాళ్లచే జర్మబంధనములచేతను గడుదృఢంబుగఁ గట్టఁబడినయట్టి
 బలుశతఘ్నులచేత ♦ నలఘుకాయుండెంతఁ గొట్టఁగాఁబడినను ♦ గొంచెమేని
 మేలుకొనండయ్యె, ♦ మేటిగజంబులవేయింటి సతనిపై ♦ నాయనురులు
 తొలిత్రొక్కంజేసిఁగొలిసిట్టులుత్రొక్కనతఁడుమేల్కొనియెనయ్యవియుఁ జిన్న
 తే. పురుగు లంగంబువయిఁ బ్రాణి ♦ పోవునట్లు
 లాత్మలోపలఁ దలఁచె నయ్యనురులు తను
 మేలుకొనజేయవై చెడు ♦ మేటివర్ష
 తముల శృంగంబులను వృక్షతతుల నెల్ల. ౫౬౫ 2429
- క కరముల గ్రహించి కొట్టిన, సరకుగొనక నిద్రయుడిగి ♦ సమధికమగుతు
 త్పరివీడితుండై న్వాంగోత్తరము విఱుచుకొనుచు లేచె ♦ దటుకుననంతక.
 తే భుజగములయట్లు నిడుదలై ♦ భూధ్రశిఖర
 ములవిధంబునఁ బలుపున ♦ వెలసి శిఖరి
 శృంగసారంబులై వెలసెడు స్వబాహు
 పులను గడుఁజాచి బడవను ♦ బోలుముఖము. ౫౭౫ 2431
- తే వివృతిఁ గనఁజేసి భయదమా ♦ విధముతోఁప
 నావులిఁచెను, సత్కాలమందు నాగ
 భువనసమవక్త మది తలఁపోసి చూడ
 నలరు సావర్ణి మేరుశృంఘాగ్రసీమ. ౫౮౫ 2432
- క. సరసిజబాంధపులింబం, బరుదుగఁ జూపట్టురితి ♦ నలరారె, మహా
 త్తరబలుఁ డాతఁడు వక్తము, సరిగా వివృతం బొనర్చి ♦ సరథసవృత్తిక. ౫౯౫
 తే ఆవులిఁచుచు లేచె నయ్యదనున గిరి,నుండి వాయువువీడిన ♦ ట్లొప్పె సతని
 దీర్ఘనిశ్వాసపవనుండు ♦ తీవ్రవేగమునను వినరెను, నిదుర లేచునపు డతఁడు.
 క నిరుపమకలాపభూషిత, శరీరుండై యుండెఁ గానఁ ♦ జంచత్తను వ
 త్తరుణమున వృష్టి గురియుచు, గరము బలాకావృతంబుగా జలదంబుల్.
 క. వెలసెడుతీరునఁ జక్కఁగ, నలరారెను, మండుచున్న ♦ హవ్యవహుని య
 ట్టులు క్రూరములై మెఱుపుల,వలె జలియించుచును దనుజపరుసేత్రంబుల్.
 క శనిభూనుతు లనుపేరులఁ, దనఱిమహాగ్రహములట్లు ♦ దారుణబాధల్
 గనఁజేయుచు నొరులకు భీతిని గొల్పుచువెలసె, సంత ♦ దితిజాలు పూన్కిక.
 సీ బహువిధములయిన ♦ భక్త్యములను వరాహంబుల మహిషాళి ♦ సతని కర్ప
 ణముసేయ దనుజాధిపాధుఁ డాగురుబలుఁ డవ్వొని భక్షించె, ♦ నమరనాధు
 పగవాఁడుగాఁదగి ♦ పలలాశనవరుండు సగుకుంభకర్ణుఁ డయ్యదనునందుఁ
 బలలంబు మెక్కి యాఁకలి నెడఁబావుచు దప్పిచే నెత్తురుఁ ♦ ద్రాగుచు మఱి

తే. బాసలకొలంది మెదడును ♦ వారుణిఁ దమిఁ

ద్రాగె, భయమున నొకచోట ♦ దాఁగియున్న

దనుజు లప్పు డాతండును ♦ దనివినొంది

నట్టులెఱుఁగుచుఁ జెంతకు ♦ నరుగుదెంచి ౬౪౪

2438

క శిరములను వాంచి మ్రొక్కుచుఁ బరివేష్టించి రవు డతనిఁ, ♦ బలలాశనుఁడై
సురవైరియైన యతిఁడు నిదురమబ్బునఁ గొంతవిప్పి ♦ తోడనె వానిన్ ౬౪౫

తే. మూయుచుండుటఁ గలఁతను ♦ బూనియున్న

నయనములఁ జూపు నిగుడించి ♦ నాల్గుదెసల

దనుజులను నెల్లవారిఁ దాఁ ♦ గనియె, దనుజు

వరుసఁ డాకుంభకర్ణుఁ డ♦వ్వారి నెల్ల. ౬౬

2440

క మనమలర నూఱిడించుచుఁ, దనుమేల్కొల్పంగ వారు ♦ దార్కొనుటకు నే
పనియో యను నాశ్చర్యంబును గని యిట్లనియె వారిఁ♦బొలుపుగఁగనుచున్.

క ననులేపందగుకారణ, మన నేదొకొ యిట్టిదా ప్రయత్నంబున, రా
జునకుఁ గుళంబే కడ, దనుజేశున కేభయంబు ♦ దగులదుగాడే ౬౮ 2442

ఆ. అట్లుగాకయున్న ♦ నన్యులనుండి భయంబు గలిగియుండఁనగు నిజంబు
దాని నణఁచుకొఱకె ♦ నేనింతవేగము, నిదురలేవఁబడితిని నిటఁ బూనిన్. ౬౯

చ దనుజువరేణ్యు సాధ్విన ము♦దారబలంబునఁ ద్రోసిపుత్తు నిం
ద్రునినయినం గరం బలిగి ♦ త్రుంచెద నగ్ని నశింపఁ జేయుదున్,
నను గురువైన యీదనుజునాయకుఁ డిట్టులు స్వల్పకారణం
బున నిదురించుసోదరుని ♦ బూనిక మేల్కొలుపంగఁ బూనునే. ౭౦౪ 2444

క కనుకన్ నన్నున్ మేల్కొల్పినకారణ మున్న దున్న♦విధమునఁ జెప్పం
జను, నంచు మహాబలుఁ డా, ననుజవరుం డనిన వినుచుఁ ♦ దగువినయమునన్

తే. అసురనాథునిమంత్రి యూ♦పాక్షుఁ డనియెఁ

గరయుగంబును జోడించి, ♦ కర్బురేంద్ర!

యమరతతినుండి మాకు నేయదనునందు

సుంతయే భయ మట్టదు ♦ సుమ్ము నిజము. ౭౨౪

2446

క. మనుజులవలనన మాకిపు, డనూనభయ మంకురించి ♦ యయ్యది బాధిం
పరు బూనియున్న, దోదను, జనికరపుంగవ! వచింతు ♦ సత్యము వినుమీ! ౭3

చ మనుజులనుండి మాకిపు డమానుషవిక్రమ! సంభవించి లం

కినుగల సర్వదానవులఁ ♦ గాతీయపెట్టుచునున్న భీతి యే

దనుజులనుండిగాని గురుదానవదేవగణంబునుండి గా

ని నిజ మదెప్పు డిప్పగిసి ♦ నిర్భరరీతిని గల్గలేదునూ! ౭౪

2448

క. గిరితులూకారులు వన, చరులెలను లంకచుటు ♦ శౌర్యములఁ గా

- ల్పిరి నిల్చి రడ్డముగ రఘు, వరుడను నీతావహరణఃపరితప్తుండై. ౭౪౪ 2449
- తే. తుములభయమును మాక్కిట్టు ధిలమరవైరి
పుంగవా! కల్లజేసె, ము ధిన్నంగనార్థ
మరుగుదెంచిన యొకవనఃచరునిచేతఁ
బురవరించిద్ది దగ్ధమై ధిపాడ వడంగె ౭౪౫ 2450
- క. అనుచరబలములతో నా, తనిచే నతుండు తెగియె, ధిచనుజాళికి నె
ల్లను రాజు దేవకంటకుఁ, డనిహతవిక్రముండు నీదుఃసన్నయు సనిలోక ౭౪౬ 2451
- క. సరసిజబాంధవతేజ, స్ఫురణంబునఁ బొల్పురామఃభూమిశునిచే
సరయ మృతప్రాయుండుగా, దురమున విడువంగఁబడియెఁ ధిదోషదు పలుకక.
- చ. దనుజగణాధినేతకును ధిదానవదైత్యులు దేవతల్ దురం
బునఁ గడుశక్తి నే పనినిఃబూని యొనర్పంగఁ జాలకుండి రా
పని నిపు డారఘూత్రముండు ధిబాగుగఁజేసెను బ్రాణసంశయం
బున దశకంఠునిక వదలెఁ ధిబో యనిచెప్పినఁ గుంభకర్ణుండుక. ౭౪ 2453
- క. తనయన్న రావణాసురుఁ, డనిని బరాజయము నొందె ధిసనియెడుయాపా
తునిమాటల విని కోపంబునఁ గన్నులు త్రిప్పి పలుకఁ ధిబూనె నియతిమై
- క. ఓయాపాతా! యిపుడే, యాయటవిచరాళి నెల్ల ధినాలక్ష్యణుని
బాయనిశక్తిని రఘుభూ, నాయకు సనిఁ ద్రుంచి యవల ధినాయగ్రజునిక.
- క. కనియెడఁ, గవిశోణితమాం, సనికరమునఁ దృప్తిచేయుఁ ధిజాలుదు దనుజా
ళిని, రామలక్ష్యణుల నల్లను నేనే త్రాగువాడ ధిలలితప్రీతిక. ౭౪౭ 2456
- క. అని యిట్లు గర్వరోషము, లను దోషము వృద్ధిగాఁగ ధిలలిఁబల్కెడు నా
తనిపల్కులవిని కరయుగ, మును మోడ్చి మహోదరుండుఁమునుగొనుప్రీతిక
- క. దనుజతతిముఖ్యుండయి తా, ఘనశక్తిం దనరువాడు ధిగావునఁ బలికెక,
దనుజేంద్ర! మహాబాహూ! చని రావణుఁ గాంచి తద్వధనమును వినుచుక.
- తే. గుణములను దోషముల మదిఁ ధిగోర్కి వివిధ
విధములను జక్కఁ దర్కించి ధివిమతులనట
మీఁదను జయింపవచ్చు సమీకమందు,
నను మహోదరుపల్కుల ధినపుడు వినుచు, ౭౪౮ 2459
- క. గురుబలమున వరితేజ, స్ఫురణంబునఁ బరగగుదనుజఃపుంగవుఁ డంతక
సురరిపులు తన్నుఁ గొలువఁగ, నరుగం దలపోసె సన్నయంతికమునకుక
- క. దనుజులు భయంకరములగు, కనులును బౌరుషము మిగులఁగలుగుదనుజనా
ధునిఁ గుంభకర్ణ మేల్కొల్పి నితాంతజవంబు మీఱఁబృథుమోదమునక.

తే ఆనశక్రీవునింటికి ♦ నరిగి రంత

వారలెల్లను బోయి యాభర్తృపీఠ

మందుఁ గూర్చుండినట్టి దేవారిపతినిఁ

గాంచి యంజలిపుటము బంధించి భక్తి ౮౬

2462

చ పలికిరి, రాక్షసప్రవర' ♦ బాహుసరాక్రమశాలి తమ్ముడి

మ్ములను నుమ్మ ప్రిఁ బాసి యతిమోదముతో నటనున్నవాఁడు మీ

రలు నటకేగువారలొ పఠప్రతిభంజనుడైన యాతనిఁ

బిలువఁగఁబంచి చూచుటకు ♦ వేడుకఁ బూనెదనో వచింపుఁడి. ౮౭

2463

చ. అన ననుజుండు మేలుకొని ♦ నందుల కాత్మఁ బ్రమోదమంది వ

చ్చిన యలదానవావళులఁ ♦ జెచ్చెఱఁ గాంచి వచించె నిందు నా

తనిఁ గనఁగోరువాఁడ విధిఁ ♦ దప్పక పూజలఁ దన్ని తోడుకొం

చు నిటకు రండు నాఁగ దనుజుల్ సరి యట్టులె యంచుఁ బల్కుచున్. ౮౮

తే మరిలి చనుబెంచి తమవిభుఁమాటరీతిఁ

గుంభకర్ణునితోడ, రఘోవిభుండు

నిన్నుఁ జూడంగఁ గోరుచు ♦ నున్నవాఁడు

కానఁ జన నిచ్చగింపు వేగముగ నటకు ౯౦

2465

క భ్రాతకు సమ్మోదంబును, నీతఁజిఁ గల్పింపు మనుచు ♦ నెల్లరు పలుకన్

భీతికరమహాబాహు వ, రాతులకు జయింపరాని ♦ రాక్షసవరుఁడున్ ౯౦౪ 2466

క. బలశాలియు నగునాతం, డలరావణునాజ్ఞ వినుచు ♦ నట్లే యనుచుం

బలికి శయనంబునుండియె, యలఘుగతిన్ లేచి హృష్టుఁడై నియతిమెయిన్

ఆ ముఖము గడిగికొని ప్రమోదము పొల్పాఱ

స్నానకృత్యమెల్ల ♦ జరపి పరమ

భూషణములు మిగుల ♦ భూషితుడై పిపా

సువయియుంట నపుడు ♦ శుభతరమయి ౯౦౫

2468

క. బలవృద్ధిని మిక్కిలిగాఁ, గలిగించెడు మద్యము వడిఁగాఁ దెండని వా

రల వేగిరించె, రక్కసు, లలఘుగతిం బోయి రావణాజ్ఞారీతిన్ ౯౦౬ 2469

ఆ. వివిధమద్యభాండవిశతులఁ గొనివచ్చి, యతనిచెంత నునిచి ♦ రతండు రెండు

వేలకుంభములను ♦ లీలమై ద్రావి రావణునమీపమునకుఁ ♦ బాఱఁదొడఁగె.

సీ. మత్తుడై యుండుట ♦ మద్యపానంబున నిఁకఁ గొంత మత్తెక్క ♦ నిద్రతేజ

మతిబలంబును మీఱ ♦ హర్షంబు చెల్వారనాతండు లయకాలయమునిఁబోలి

యలరారు, దేవారు ♦ లందఱుఁ దనవెంట ననుదేరఁగా నతఁ ♦ డన్నగేహ

మునకుఁ బోవుచుఁ బాదములు పెట్టునప్పుడు ధరణిని వడఁకంగఁదానుజేయు

తే. చును వడింబోయె, భానుడఁపనిని గిరణ

రాజమార్గంబు మిగులంగ ♦ రంజలునటు

సేయుచున్ బౌరు లంజలుల్ ♦ చేసి కొలువ ౯౬

2471

క పురుహూతుఁడు శతధృతిమం, దిరమునకుం బోవునట్లు ♦ దితిజేంద్రుని మం
దిరమునకుఁ గుంభకర్ణుం, డరిగెన్, బురబాహ్యసీమ ♦ నలరువనచరుల్. ౯౬.౫

క గిరిశృంగకల్పఁ జింతిం, సరానియాకారమునను ♦ భాసిలువానిన్
బరహంతఁ గుంభకర్ణుని, ధరణిపమార్గమునఁ బోవు ♦ దారుణనయనున్. ౯౭

క. ఆకస్మికముగఁ జూచుట, నాకపులందఱు బలేశు ♦ లయ్యును భీతిన్
జేకొనిరి, కొందఱుండున్, భూకాంతు శరణు రామ ♦ మూర్తిం గనఁగెన్.

క. చని యతని శరణుచొచ్చిరి, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ వ్యధితలగుచు నే
లను బడి, రొకకొందఱు భీతిని బఱచిరి జవముమీఱ ♦ దిక్కుల కంతన్ ౯౮

క. కొందఱు నేలఁ బరుండెరి, నుందరమకుటంబుఁ దాల్చి ♦ ట్లోణీధరమం
దందముగ వెలయుశిఖరము, చందంబునఁ దనువువెలయ ♦ సప్తాశ్వక్రియన్.

క తనురుచి యలరుచునుండఁ, గను వృద్ధిం బొందియున్న ♦ కాయముతోడం
గనువట్టు కుంభకర్ణుం, గని భీతిలి వనటఁ జనిరి ♦ కవులు దెసలకున్, ౯౯.౫

అటువదియవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౦ - వ సర్గము

❧ రామునితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పట. ❧

క ఘనతేజంబున వీర్యం, బునవెలసెడు శ్రీరఘూత్తమముండు కిరీటం
బును దాల్చి మహాకాయం, బునఁ దగునాకుంభకర్ణుఁ ♦ బొడఁగనియె నటన్

చ ధరణిధరంబురీతిని నితాంతము స్థూలశరీర మొప్పు నం
బరమును నొక్కపాదమున ♦ వారక యాక్రమణంబుచేయు నా
పురుషవరేణ్య మాధవునిఁ ♦ బోలి కనంబడుచున్ జలంబుతోఁ
బరఁగెడుమేఘును ట్లసితవర్ణమునం దగి భీతఁ గొల్పుచున్ ౨

2479

క. కనకాంగదభూషితుఁడై, దనుజలలాముండునగుచుఁ ♦ దగునాతనిఁ గాం
చెను జాపధరుండై చ, క్కనిదృష్టిని మరల నతనిఁ ♦ గని కపిబలముల్ 3

క పరుగెత్తసాగె, నవ్వన, చరులటు పరుగెత్తుటయును ♦ జండబలుండా
సురవైరి వృద్ధిఁ గనుటయఁ, బరికించి సువిస్మయంబు ♦ స్వాంతముఁగ్రమ్మన్. ౪

తే కని విభీషణు నీరీతి ♦ ననియె నార్య

యోప్రతాపాధ్య! గిరియట్టు ♦ లొప్పుచు ఘన

తరకిరీటంబుఁ దలపై నఁ ♦ దాల్చి ¹హరిన

యనములొప్పారనున్న యా యనురుఁ డొకఁడు, ౪.౫

2482

- క పురమున విద్యుద్ధ్వస్తజల, ధరమువలెం గానఁబడు నితఁడెవ్వఁడో, యు
ర్వీరకెల్ల ధ్వజమువలె నొక్కరుఁ డీతఁడు గొప్పగాఁగఁగనఁబడియెడు జా!
- చ ననచరు లీతనిం గనుచుఁ డ బాఱఁదొడంగిరి చెప్పమీ మహా
తనుధరుఁ డెవ్వఁడో యనురత్నజుఁడో దితిజుఁడో యిట్టిరీ
తిని జెలువారుభూతము డీర్ఘ దగఁ గానను మున్ను నేను దా
ని నరసి నాకుఁ జెప్పునుని ధ నేర్పున రాముఁడు ప్రశ్న చేసినన్ 2 2484
- తే ఇట్లు లక్ష్మీష్టకర్తఁడై ధ యెనఁగురాముఁ
డడుగఁగాఁ బ్రాజ్ఞవరుఁడైన ధ యావిభీష
ణుఁ డనుఁ గాకుఁజ్ఞుతోడ నీతఁడు మహాత్మా
విశ్రవసునకుఁ బుత్రుఁడై ధ వెలయుఁ జమ్ము ౮ 2485
- చ అనిమొన ధర్మరాజు నమఃరాధిపు గెల్చినవాఁడు విక్రమం
బున ననమానుఁడై వెలయుఁబో రఘునాయక! కుంభకర్ణుడం
చని పిలువంగ నొప్పు నితఁ ధ డారయ నీతనియంతవాని నే
దనుజుని గాన మీధరణి ధ దారుణహుఁడు సుమ్ము వీనిచేన్. ౯ 2486
- క దురమున సురామర్రోరగ, వరయత్నులు రాక్షసులును ధ వ్రాలిన యలకి
న్నరగంధర్వులు విద్యా, ధరులును గుమిఁగూడి వచ్చి ధ ధరణీశవరా! ౧౦
- అ. ధంగమొంది చనిరి, ధ బలశాలి యీకుంభ
కర్ణుఁ డేచి భూరికరమునందు
సౌలమును ధరించి ధ సోలి విహపాత్నుఁ
డగుచు నిలువఁ ద్రిసశు ధ లార్తిఁగనుచు ౧౧ 2488
- క. వీనిన్ మార్కొని కొట్టం, గా నోపక కాలుఁ డీతఁడై ధ కాదగు ననుచున్
మానసముల భ్రమియించిరి, దానవుఁ డీతఁడు స్వభావధర్వుడు రామా!.
- క వరదానమ్మన బలమిది, యరుదుగ నీతనికిఁ గల్గె ధ నని తలఁచకు, మో
ధరణీశ! రావణాదిక, సురరిపువర్యులకు ఒలము ధ చొప్పడై నజుచేన్ ౧౨
- చ దనుజుఁ డీతండు పుట్టఁగ నె ధ దారుణమా బలమొప్ప తుత్తుచే
తను బరిపీడనొంది బలధర్వుము లట్టై కనంబడంగ న
త్వనికర మెన్ని వేలనొ జపంబునఁ గైకొని మ్రింగినాడు, భూ
తనిచయ మిట్లు మ్రింగఁగ నితాంతభయంబున నెల్లవారలున్. ౧౩ 2491
- క బలవైరిని శరణుగఁ గని, పలికిరి తద్విషయ మంతఁ ధ బాకరిపుండు
జ్వలకొప్పచిత్తుఁడై యీ, పలాశనుని దీక్షనజ్రబాధితుఁ జేసెన్ ౧౪ 2492
- ఆ దానఁ జంచలించి ధ దారుణబల మొప్పు
నీతఁ డాగ్రహమున ధ నేచి మిగుల

నార్యై, ధీయుతుండగు ♦ ససురుఁ డతం డార్య

మునుచె భీతిఁగొన్న ♦ జనులు మఱియు ౧౫౫

2493

క. ఈనాడము విని భీతిలి, రీనిష్ఠురదనుజుఁ డంత ♦ నెంతయుఁ గోపం

బూని మహాబలమొప్పం, గా నై రాచతము నట్టె ♦ గని దంతంబుకా. ౧౭ 2494

ఆ ఊడఁ బెఱికి దాన ♦ నొక్కట మర్దించె, నమరనాథువక్ష ♦ మంత నింద్రుఁ
డితనిదెబ్బ కోర్వ ♦ కతికోపమున మండి, వడియె, నంత సురలు ♦ బ్రహ్మమునులు.

క దనుజులు నట్టె విషాదం, బుచు బొందిరి, ప్రజలతోడ ♦ బోయె సురవిభం
డును బ్రహ్మకడు నంతట, వనజాసనుతోడ వజ్ర ♦ వారసికినుకా. ౧౯ 2496

ఆ ప్రజలతోడఁగూడి ♦ పలికె నీతనిదవ్వు, కార్యరీతి మఱియుఁ ♦ గడఁగి ప్రజలఁ
దనుటదివిజులఁదగ ♦ ధిక్కరించుటయును, మునులయౌత్తములుఁ ♦ గనిచలమున.

ఆ పాడుచేయుటయును ♦ బరకాంతలం దమి, నపహరించుటయును ♦ నాదిగాఁగఁ
గలుగు గ్రూరకృత్యములఁ బల్కి మఱియుని, ప్లనిరి, నిత్య మిట్టుల సురప్రజల

నీ భక్షించునేని స్వల్పంబగు కాలంబులోనె శూన్యంబగు ♦ లోకమెల్ల
నని దేవతలఁగూడి ♦ యమ రేంద్రుఁడు వచింప విని చతురాన్యండు ♦ దనుజవితతి

నంతయు రావించి ♦ యందులో. గుంభకర్ణుని గాంచె, నిట్లు లా ♦ దనుజుఁ గాంచి
వనజాసనుఁడగూడ ♦ భయమందె నంత నారాక్షసుఁ బిల్చి సురప్రజమున

తే జ్యేష్ఠుఁడై యన్న బ్రహ్మయుఁ ♦ జెంతఁ గూరు

నుండఁగాఁ జేసి మఱిమఱి ♦ యూఱిడించి

పలికె, విశ్రవసుఁడు లోక ♦ ముల వినాశ

మునకుగా నిన్నుఁ బుట్టించె ♦ బో నిజమ్ము. ౨౮

2499

క. కనుకక నీ విది మొదలుగ, ననయము మృతకల్పండువయి ♦ యవనిని శయనిం
పనుగలవని శపియించెను, వనజశాపమున నై జ ♦ బలము చెడంగకా ౨౮౫

క. సరభసముగఁ బ్రభువయి చెలఁ, గురావణుని యగ్రమందు ♦ ఖోణిఁబడియె, నా
సురవైరి తత్తఱిలి యా, సరసిజభవుఁగాంచి పలికె ♦ సవయాత్మ! విభూ! ౨౯

తే చక్కఁగా వృద్ధినింది కాం ♦ చనము రీతిఁ

గనఁగ నింపగు నొక్కవృక్షమును జూచి

యది ఫలించెడుకాలంబు ♦ నందుఁ ద్రుంచు

మాడ్కి నయ్యెను నీమునిమనుచుఁ డగుచు. ౩౬

2502

క. దినదినము వృద్ధినిందెడు, ఘను నీతనినికా శపింపఁగా న్న్వాయంబే

వనజభవా! నీవాక్యం, బశృతిముగాఁ జాల దట్టులాట నితండుకా ౩౬౫

తే. నిద్రఁ బూనుచునే యుండు ♦ నియత మిద్ది

యైనఁ బవళింప మేల్కొన ♦ చరిసి కాల

నియమ మేర్పఱుపందగు ♦ నీకు, ననిన

రావణునిపల్కులకొ విని ♦ బ్రహ్మ పలికె. ౨౮

2504

సీ. అనురేంద్ర! నీతమ్మఁ ♦ డాఱుమానములకు నల్పంబు గాకుండ ♦ నట్టే నిద్రఁ
బొందుచునొకదినంబున మేలుకొనుచుండునొక నాఁడు మేల్కొని యురుతరమగు
నాఁకలిఁగొని వివృతానుష్ఠై ధరణిని జరియించుచుకొ గోపపరవశుడగు
నగ్నిహోత్రుడు వోలె ♦ సఖలలోకంబుల భక్షింపఁగలఁడని ♦ పలికె, ననుర

ఆ. తల్లజుండు నీవృతాసాగ్నికొ భీతిఁ, గాంచి వ్యసనమొంది ♦ కడఁగి నిద్రఁ
గాంచియున్న కుంభకర్ణుని మేల్కొల్పె, విపుడు భీమశౌర్యుఁ ♦ డితఁడురామ!.

క. తనగృహము వెడలి వీగుం, డనూనమగు కోపమూని ♦ యఖిలకపుల మ్రిం
గను వచ్చు వేగ, వీనిం, గని పరుగిడుచున్నవారు ♦ గాఁ గపు లిపుడుకొ 3౨

క. అని మొనఁ గ్రుద్ధుండై యీ,దనుజుడు మార్కొన్నయెడలఁ ♦ దారుకపులు వీ
నిని నెటువారింపంగల, రసఘా! యిది యొక్కయంత్రహాజుడి యిదియొక.

ఆ. పయికి నెత్తఁబడియె ♦ భయపడవల దని

కపుల కెల్లఁ జెప్పఁగఁ జనుఁ గపి

వరులు తెలిసి దీని ♦ భయ మొందకుండు రీ

విషయమున నటంచు ♦ విమలరీతి, 33౪

2508

క పలికిన యాదనుజోత్తము, పలుకులను నహేతుకముల ♦ భవ్యమ్ముల ని
మ్ముల విని శ్రీరాముడు కపి,బలపతియౌ నీలుఁ గాంచి ♦ పలికెంబ్రీతికొ 3౪౪

ప అనలకుమార! నీవును బలావళి వ్యూహముగా నమర్చి లం
కనుగల ద్వారసంతతి నఖండములై తగు నిల్పుతావుకొ
గనుఁగొనుచుండుమా జలముఁ ♦ గట్టినతావుల నాక్రమించి, యు
ద్ధనిఖిలసాధనంబులగు ♦ దారుశిలాగిరిశృంగవారముల్. 3౬

2510

ఆ. చక్క సేకరించి ♦ యొక్కటఁ గూర్పుమా', యెల్లకపులు శౌర్య ♦ ముల్లసిల్లఁ
బర్యతములఁ జేతఁబట్టి ఖడ్గాదులఁ, దాల్చి యుండ్రుగాక ♦ దగి నరీతి. 3౬౪

క. హరినేనాపతికపికుం,జరుఁడునునగు నీలుఁడు రఘునత్రమునాజ్ఞం
గరమనురాగమ్మునఁ గొని, హరులకు నట్లే యొసంగె ♦ నాజ్ఞను బిదపకొ. 3౭౪

తే పర్యతాకారులగు శరభహనుమంతు,లంగదగవాత్ము లద్రిశృంగాలిఁగొనుచు
లంక ద్వారములకుఁ జని ♦ బింక మొప్ప,ముట్టడించిరి శ్రీరామమూర్తియాజ్ఞ.

సీ రామువాక్యము విని ♦ భీమకాయలు జనుశీలురు వీరులై ♦ చెలఁగుకపులు
భూరుహంబులఁ గొని ♦ పురబాహ్యసీమలఁ దిగుగునుఁబురమును ♦ దెంపుమీఱఁ
గాపాడుచుండు రాక్షసుల మర్దించిరి, బహువిధభూధర ♦ పలలమూని
యలరు చేతులు నొప్పి ♦ యాపురినన్నిధి నున్నయాకపిబల ♦ ముగ్ధరీతి

ఆ ధరణీధరముచెంత † దారుణరీతిగా, నావరించియున్న † యట్టి భూరి
జలదవటల మట్లు † సాంద్రంబుగా వెలిం,గెను మహోద్యమమ్ము † గనబడంగ.
అటువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౨ - వ సర్గము.

శ్లోకం { రావణుడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును చెల్పి } శ్లోకం
యద్ధమునకుం బురికొల్పుట

చ. అనితరసాధ్యవిక్రముఁ డహోర్యబలుండు సరాతిదుర్జయుం
డునునగు కుంభకర్ణుఁడు సఃసూననుమృష్టిని బొందియుండి యొ
ప్పనితఱి లేచుటన్ నిదురఁ † బ్రాయకపోలుచు మద్యపానసం
జనితమదంబు పైకొన సఃసంఖ్యనురారులఁ గూడి యంతటన్ ౧౫ 2515

క. సిరులన్ వెలసెడు నాభూ,వరమార్గముచేరి చగరఃవాసులు పుష్ప
త్కరముల సౌధంబులనుండి రమణ గురియంగఁ బోయె † నెమ్మి తనరఁగన్.

క. కనకగవాక్షంబులతోఁ, గనబడుచుం గాంతు లలరఁగఁగా నూర్చునిరీ
తిని మెఱియుచును విశాలం,బును రమ్యమునైన దనుజఃపుంగవుగృహమున్.

చ. కనుఁగొని నూర్చుఁ డంబుదనిఁకాయముఁ జొచ్చిన రీతిగాఁగ నా
దనుజవరుండు చొచ్చి యట † దవ్వున వేటొక కక్ష్యలోన నా
సనమునఁ గూరుచున్న ప్రభుఁసత్తము రావణు నాసనస్థుఁడౌ
వనజజు వాసపుండు గనుఁభంగిని గాంచె బ్ర మోద మొప్పఁగన్. ౪

క. సురవైరిగణావృతమయి, పరఁగెడు తనయన్నసౌధఃవరముఁ జొరఁగఁ ద
చ్చరణమ్ములతాఁకున నా, ధరణీయుఁ గంపించె, సంత † దనుజాగ్రణియన్.

క. తనయగ్రజన్మసౌధం,బును జొచ్చి కవాటవర్యఃమును దాఁటి రుచిం
గను పుష్పవిమానంబున, ఘనముగఁ గూర్చున్న దుఃఖఃకలితుని నన్నన్.

చ. కనుఁగొనె రావణుం డపుడు † గాదిలితమ్ముండు కుంభకర్ణుఁ డా
య్యనఁ జనుదేరఁ గాంచి కడుఃహర్షము నొందుచు వేగ లేచి దా
పునకును దోడుకొంచుఁ జనెఁ † బొంగుచు నాసనమందుఁ గూరుచుం
డిన యలరావణాసురుని † నిర్భరవిక్రముఁ జేరి భక్తితోన్. ౭౫ 2521

తే. కుంభకర్ణుండు పదములఁకుం బ్రణామ
మాచరించి యింకం జేయఁనైన పని య
దేమి యని ప్రశ్న సేసె సఃహీనహర్ష
మొంది యారావణుండు లేచి † యుద్యమమున. ౮౫ 2522

క. తనసహజుం గొఁగిటఁ జేర్చి నితాంతము మోదకలితుఁ † జేయ మనోజ్ఞం

- బును సుందరంబునగు నా, సనవరమును జేరె నతఁడు ♦ సంహృష్టుండై ౯౫
- చ బలమునఁ జాలమించి సుర♦వైరివరుండగు కుంభకర్ణుఁ డ
ట్లలఘుతరాసనంబున మ♦హావిభవంబునఁ గూరుచుండి క
న్నులు గడు నెఱ్ఱునై తగ వి♦నూతనకోపము మించ నన్నతోఁ
బలికెను; నిద్రపోవు నను ♦ వారనియక్కఱతోడ నీగతిన్ ౧౦౫ 2524
- క. దనుజేంద్ర! లేవఁ బనిచితి, వనూనభయ మేనివలన ♦ నయ్యె నిపుడు నీ
కు, నెవండు మృత్యువక్త్రం, బును జొరనున్నాఁడు తెల్పుము వివర మింకన్
- క అనుచుం బ్రశ్నించి క్రుధం, గను లెఱ్ఱగ నొప్పుచుండఁగా నానసమం
దును గూరుచున్నయనుజ, న్నుని గని యావంతకోపమున నయనంబుల్. ౧౨
- క. పరివృత్తము లగుచుండఁగ, నరుదుగ వదియించె నీటు మహాబల! నీవీ
వరుసను నవదినములు నిద్దుర వోతివి కాలమిద్ది ♦ తోఁచె ఘనముగన్. ౧౩
- క. కనుకనె నా కాశ్రీరా, మునివలనం గల్గిన భయము నెఱుంగ; విదే
ఘనబలుఁడు దశరథాత్మజఁ, డనూనకపిసేనలు తను ♦ నాదృతిఁ గొలువన్.
- క. అలసుగ్రీవునితోడం, గలిసి నముద్రంబు దాఁటి ♦ కడుశౌర్యమునం
బలము గనంబడుచుండ మ,నలను సమూలముగ మించి ♦ నాశ మొనరువన్
- తే. తలఁచి యట్లులె చేయుచు ♦ దాఁ జెలంగు
చున్నవాఁడు సుమా! కంధి ♦ నొక్కరీతిఁ
దాను గట్టించి నట్టివధంబు నందె
సుఖముగా వచ్చి యక్కటా! ♦ శూరతదగ ౧౫ 2580
- క మనవురమునఁ గల యాయుష, వనములఁ దోటలను నొక్క♦వానరమయకం
ధినిగా నొనరిచినాఁ డెది, కనుమా! ముఖ్యతములైన ♦ క్రవ్యాన లనిన్.
- క. వనచరులచేతఁ జచ్చిరి, వనచరులం దొక్కఁడై న ♦ బవరమున మృతిం
గని తగ్బలము క్షయింపం,గ నొకపుడఁ జూడలేదు ♦ గాదిలియనుజా! ౧౬౫
- క. హరివీరుల నొక్కండే, దురమున నోడింపఁబడుట ♦ తోఁచదు నాకున్
గరము బలాఘ్నఁడ వీవి, త్రుణంబునఁ గల్గినట్టి ♦ దారుణభయమున్. ౧౭౫
- క కనుమా! నీవిత్తటి నా, వనచరులం జంపి నగర♦వరమును దీనిం
బనిఁ బూని త్వరగఁ గావుము, విను నీను వేల్కొల్పుటికేదె♦విషయము సుమ్మి
- క. నాయైశ్వర్యంబంతయు, నీయెడ నశియించె బురిని ♦ నెనఁగుదనుజు లి
ట్టియెడరున నశియించుటఁ, జేయంగలవార లెల్లఁ ♦ జెడిసెట్లయ్యెన్ ౧౮౫
- క. బాలురు వృద్ధులు. మాత్ర మే, యీలంకం గానఁబడుదు ♦ రిపుడు తఱచుగా
నీల్చి లంకా నేనును, జాలవగం గుందు తెఱిగి ♦ సమధికతక్తిన్. ౧౯ 2586

కరణి, మహాబాహూ! యీ తరుణమునకా బ్రాతకొఱకుఁ ♦ దగుఁ జేయంగఁ
 క. అరినూదన మున్నెపు డీ, క్కరణిని నీతోడఁ జెప్పఁగాఁ బూనను గా
 నిరతము నీయెడ నాకా, దరమును గౌరవము వెలయు ♦ దనుజవతంసా ౨౦౪
 క. దేవాసురయుద్ధంబుల, నీవే పలుసార్లు దివిజఁనిచయమ్మును బెం
 పావహీలఁ దాఁకి జయి, త్వీవిభవముఁ గంటి గాదె ♦ చెలఁగుననురులకా ౨౧
 క. దురమున జయించితివి గా, పరాక్రమము నీది భయదఁభంగి వెలయు నీ
 తరుణమున దానిఁ గె కొను, మరయకా భూతాళులందు ♦ నవనీఘ్రిలోకా, ౨౨
 క. బలమున నీకు సమానము, గలదే సంగర మనంగఁ ♦ గడుహితమగు బం
 ధులయందు నీకుఁ బ్రీతియు, వెలయుకా మిగులంగఁ గాన ♦ విను మీమాటకా.
 ఆ. హితము ప్రియమునైన ♦ యీయుత్తమంపుఁ గృ
 త్యమును నన్నుఁ గుఱిచి ♦ తగునొనర్చ
 రయనమీరుఁ డాశఁరద్ధనములరీతి
 నరిబలములఁ జెండు ♦ మధికశక్తి ౨౩

2542

అఱుచదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౩ - వ సర్గము

{ కుంభకర్ణుఁ డన్నకుపీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధమునేయఁ } ఊఁ
 దీర్చాంచుకొనుట }

క. దనుజేంద్రుఁడు పరిదేనన, మును జేయుచుఁ బల్కుఁగ విని ♦ మోమున నవ్రవం
 గనఁబఱచి పల్కా నిట్లని, మును పాలోచనమును మనఁము నచివనమితికా. ౧
 తే. కలసి చేసినయప్పు డెక్కరణి మనము
 దోషములు కల్గుననుచు ముండుగ నె నిర్ణ
 యించితిమె యవ్వీ నీకిప్పు ♦ హితులవచన
 ములు వినకపోవుటవలనఁ ♦ గలిగెఁ జమ్ము ౨
 2544
 నీ గురుపాతకులకును ♦ నరకమందే పాత మరయఁ దప్పక గల్గుఁనట్లు సీత
 నపహరించుటచేత ♦ నతనికి నీవు గావించిన పాపైకవిహితకార్య
 ఫలము నిన్నుం బొందె ♦ నలఘుగతిం జమ్ము సార్యభౌమా! నీవుసాంద్రవీర్య
 దిర్ఘంబున నె రాముఁతరుణిని దొంగిలినట్టి యీవని మున్నె ♦ యట్టిద్యాయని
 తే. యెంచవై తివి దానిన ♦ మించుదోష
 ముల విచారింపవై తివి ♦ భూమినేలు
 నతఁడు మునుచేయఁదగిన కృత్యముల వెనుక
 వెనుకఁ జేయఁగఁ దగినట్టి ♦ పనుల ముందు. ౪౪
 క. ఒనరించునొ యాతఁడు నీతి ననీతిని నించుకేని ♦ దెలియనివాఁడొ

2545

విను తగనియట్టి సమయంబున దేశంబునను బనులఁ ♦ బూని యొనరుపఁ. ౫౪

తే అవి వానివై కల్గము ♦ నివ్వటిల్లు

టను నపాత్రులు వేల్చిన ♦ ఘనహవిస్సు

లట్లు విఫలంబులగు, నెవ్వఁ ♦ డాత్మ సచివ

వరులతోఁగూడి యోజించి ♦ పలువిధముల ౬

2547

సీ, సిద్ధాంతమును జక్కఁ ♦ జేసికొనుచు మఱి యరిదుర్బలుండగు ♦ నట్టితఱిని
నొనరించు సంగర ♦ ము త్తమునుగు, దానువై రియును సమాన ♦ బలు లగునపు
డొనరించు నాయుధ ♦ మనఁబడు మధ్యమ, మరిబలాభ్యుండయి ♦ యలరఁ దాను
బలహీనుఁడయియున్న ♦ పట్టున నొనరించునని యధమంబగు ♦ నట్టి త్రివిధ
కర్మములను వానిఁ ♦ గావించుటకుఁ దగునట్టియు పాయంబు ♦ నట్టి సగుల
కగుద్రవ్యసంపత్తి, ♦ నవ్వానిఁ జేయంగఁదగు దేశకాలభే ♦ ిముల, వాని
కిని గల్గునంతరా ♦ మనిచయమున కగు ప్రతికార మట్టి కా ♦ ర్యములసిద్ధి
యను వీనినై దింటి ♦ యందును జాగరూకత గల్గియుండు నా ♦ త్మ విభుండె

తే, నయపథంబున వర్తించు ♦ నరపతియగు

నతఁడె నీతిఫలంబుల ♦ నందు, నెవఁడు

బుద్ధిబలమున మంత్రులఁ ♦ బూనికొగూడి

యెంచి సుహృదులతో చివా ♦ రించి మఱియు. ౭

2548

తే, నీతిశాస్త్రంబుమీఱక ♦ ఖ్యాతివెలయఁ, గార్యనిర్ణయ మొనరింపఁ ♦ గాఁదలఁచునొ
యతఁడె నీతిపథంబును ♦ ననునరించు, వాఁడు నుము, రాక్ష సేశ్వర ♦ భవ్యకీర్తి.

క, చినపూర్వభాగమునఁ జ, క్కనిధర్మము దివిని నడుమ ♦ ఖరకరుఁ డుండం

గను నర్థము నాయంతన, మునఁ గామము సేవచేయఁ ♦ బూనఁగవలయున్ ౮౪

తే, అట్లు లేకున్న నొకసమ ♦ యంబునందె, పూని రెండేసి జంటగాఁ ♦ బూజ్యభంగిఁ

దగును సేవింపఁగా, దినాం ♦ తమునఁగూడి, టినిని సేవించున దకాల ♦ మునను దీని,

క, తెలియక సేవింపఁగ రా, దిలఁ గేవలకామమునె య ♦ హీనమనుచు ని

మ్ముల సేవించిన యాతఁడు, పిలువఁబడు నరాధముఁడను ♦ పేరున నెపుడున్. ౮౫

తే, వీనిలో శ్రేష్ఠమైనట్టి ♦ విపులధర్మ

మును వినుచు సేమహీశుఁడై ♦ నను మహీశు

నంతవాఁడైనఁ దాఁజేయ ♦ నొ నటంచు

నాత్మ నెఱుంగఁడొ తచ్చువఁగాదికంబు, ౧౦

2553

* శ్రయాణాం పంచధా యోగం కర్తవ్యం యః ప్రపశ్యతి, సచివై స్సమయం కృత్వా స
సభ్యే వర్తతే పథి-అనిమూ ఈశ్వోఃమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థమునకు గ్రముగాఁ జెప్పఁ
గించుటచేతి సీసమాలికయొనదని, గ హించి మని, పవలయు.

క. ఫలవంతము గానేరదు,, పలలాశనవర్య! యేన్నుఁగతి తనచిత్తం
బు లలితగతి స్వవశంబయి, వెలయంగాఁ జేసి యుచితఁగివుల నెఱుంగుచున్.
నీసమాలిక —

శత్రువునొద్దకుఁ ♦ జని ధనమిచ్చుట య నెడుదానంబు, చక్కనిపలుకులు
చెప్పకొనుటయనఁ ♦ జెల్లు సామంబును, వారికిఁ దన్నిత్ర వర్గమునకు
భేదముచేయుట ♦ భేదంబు, విక్రమ మలర యుద్ధముచేయు ♦ ట నెడు దండ
న, మను నీవిధముతా ♦ నాల్గింటిలోపల నొక్కొక్కటిని గాని ♦ యొక్కరీతి
నన్నింటింగాని పూర్వాభిహితములైన యా నయానయముల ♦ నట్టె యరసి
ధర్మార్థకామార్థి ♦ దజ్జలా మంత్రులఁ గలిసి యాలోచించి ♦ కాలమునకు
నవ్వాసఁ జతఁగూర్చి ♦ యాదృతి నెవ్వఁడు సేవించునో యట్టిక్షీతివిభుండు
వ్యసనంబు నొందక ♦ వర్షిల్లు నే, భూవుఁ డర్థతత్వంబుల ♦ నమలరీతి
దెలిసినయట్టి మంత్రులఁ గూడియింక ముందుహితము తనకుఁగల్గుఁకృత్య మేదా
చేయరాని దదేదో ♦ చిత్తమునందెంచి నిశ్చయపరుడయి ♦ నెమ్మిదనరఁ
గర్తవ్యమును బూనికను జేయునో యాతఁడెందునుఖముగనియేమనుఁజుమి;
యుర్విశువిషయ మిట్లుండ మంత్రులవిషయంబన్న నీతిశాస్త్రార్థములను
గురుముఖంబుననుండి ♦ పరికించి విని తెలియక వేషమునఁ బురుషాకృతులుగ
నుండియుఁ బశువులయొప్పున నాహారనిద్రాదుల నెఱుంగ ♦ నేర్చినట్టి
వారు, తమ్మును మహిఁపరుఁడు భ్రాంతుండయి యాలోచనముచెప్పఁనట్లు కొర
నూహలు లేక యేమో ధార్మ్యమున జెప్పఁ దలఁతురుగాని సత్యము నెఱింగి
పచియింపఁ బూన, రీతిపరునఁగా నర్థశాస్త్రానభిజ్ఞులై యగుఁనట్టిమంత్రు
లనునదిందెడునట్టియహితవాక్కుల నర్థశాస్త్రాభినజ్ఞులు ♦ త్కౌఠిపతులు
చక్కని సిరిగోరఁ ♦ జాలినవారైన గ్రహియింపరాదు శాస్త్రమున నెవరు
జ్ఞానవిహీనులై ♦ కడుధార్మ్యమున నిజమున కహితంబై యఁయును బయికిని

తే. హితమునలఁ దోచునర్థంబుఁ ♦ గృతకబుద్ధు

లగుచుఁ జెప్పుదురో వార ♦ లరయఁ గార్య

హంతకులు గావునఁ బరీక్షింపందు వారి

నెఱింగి వినకుండుటయె గాక ♦ యెప్పుడైన ౧౫౪

2555

క వారల మంత్రస్థానముఁ, జేరంగా నీయకుంట ♦ చేయందగుఁ, జు

మ్మారావణా! క్రమంత్రులు, చేరి హితేతరము కలికిఁ ♦ జెప్పుచు మఱియున్.

క తగినట్టి యుపమ నెఱింగిన, పగఱు తముం బ్రోస్తసింపఁ♦బ్ర భువుఁజెఱుపఁగాఁ

* ఉపప్రదానం సాంత్వనవా-అను మొదలగుష్టోకము నుండిన యార్థపంతయు నీసీసమాలిక
యందుఁ జేర్చఁబడినదని తెలియందగు.

దగునని పూనుచు వ్యత్యయ, ముగ ఫలముల నిచ్చుకార్యములఁ జేయంగఁ.

క పురికొల్పి యట్లుచేయింతురు పతిచే, నట్టిరివుతఁతులకుఁ వశులై
పరికింప మిత్రులవలెం, జరియించుచుఁ గార్యములను † శత్రువు లగుచుఁ.

క తనపనులయందుఁ దిరిగెడు, మనుజాధములై నయట్టి † మంత్రుల మంత్రం
బును నిర్ణయించునప్పుడు, గనవలయుఁ బలువిధములు†గా నూహలచేఁ

తే [అట్టి యనమర్థులగు మంత్రు † లహితులయ్యి

నేమిచేయుదు వనెదవో † భూమి శత్రు

వశమునందున్న మంత్రుల†పలనఁ బ్రోత్స

హింపఁగాఁబడి చపలుఁడై † తెంపు చేసి ౧౮౫

2560

క పనులను నరిపతి చేసిన, ముచు గ్రాంచమహీధరవర†మున పుష్కలుఁ డే
పునఁ గావించిన రంధ్రం, బును బతులు పొందురీతిఁ † బొందుగ రివులుఁ.

నీ అవకాశమును గాంచి † యందుఁ బ్రవేశించి యాతనిరాజ్యంబు†నా క్రమింతు,
రేరాజు శత్రువు † నెఱుంగక దుర్మంత్రులను దొలఁగించి తఁన్నును సమాహి

తాత్తుఁడై కాపాడునట్టివృత్తి మాని యుండ నో యానృపుఁ † డురుతరంబు
లగుకష్టములఁ బొందు † టంతమాత్రమే కాక స్వస్థానవిచ్యుతి†నరగనొందు,

తే. ననురనాయక! యీవిషయమున మనకు

ననుజుఁడైన విభీషణుఁ † డరసి యేమి

చెప్పెనో దానిఁ గావింపు † చేకురు సిరి

యద్ది హితమాట న్యాయంబు † నౌటఁ బూన్కి. ౨౦౫

2562

క నీమనమున నింకేమీ, నేమాడ్కిం జేయుకాంతు † యే మున్నయెడఁ
నేమమునఁ జేయు మన విని, దామఁ గ్రుద్ధుఁడయి దితిజ†శల్లజుఁ డంతఁ.

క కనుబొమలు ముడివడంగా, ననియెను, నోకుంభకర్ణ! † యనుజన్మఁడ వ
య్యిను జక్కనియాచారం, బును నడపెడుపూజనీయు†పోలిక నీవుఁ ౨౨

క గురువును మాన్యుండనునై, ధరణీశుఁడ నైన నన్నుఁ † దగ శాసింపం
బరికించె దేల నీతికిఁ, దరుణము కడదనియెఁ గానఁ † దగునుడువులకుఁ

ఆ వ్యర్థమైన శ్రమమె†చుపగితఫలమె యో, నరసి చేయఁ దగిన†యట్టి పనికిఁ
దగినపౌరుషంబు † దప్పక మాపుమా, యవినయంబు నీతి † యని శ్రమించి

క. తెలియకయో చిత్తంబునఁ, దెలివియె కల్గమి నొ బలము†తెంపును వీర్యం
బలవడె ననుపొగుడునో, తలఁపఁగ నెట్లయిన నేమి † తగుకార్యంబుఁ. ౨౩౫

క. చేయక మానితి నింకం, జేయం గాలంబులేదు † చేఁ దప్పిన య

ష్ఠీయనువునఁ బలికినచో, నేయర్థము గల్గు వ్యర్థ†మే గద యనుజా!. ౨౪

క ఇప్పటి కెయ్యది హితమో, తిప్పక యద్దానిఁ జేయఁ † దలఁపుము మఱి చేఁ

- దప్పినపనికై వగవ ర, దెప్పుటికిని బుద్ధిమంతు ♦ లెల్లజగములన్. ౨౫ 2569
- తే. చనినకార్యంబు చనినదే, ♦ మనమునందు
 నీకు నాయందు నెయ్యంబు ♦ నెగడునేని
 విక్రమము నీది నీకును ♦ విదితమేని
 యని యిపుడు చేయఁగను నను ♦ నాశయంబు. ౨౫౪ 2570
- *క. నాకుం బోలెను సహజా, నీకుం దోచునదియేని ♦ నీశౌర్యముచే
 లోకమున నాయనీతిం, జేకూరిన యాయఘంబుఁ ♦ జేయుము సరిగన్ ౨౬౪
- క. అనివలికి యిట్టితరుణంబున నాయము చేయకున్నఁ ♦ బోవును నెయ్యం
 బని చెప్పఁ దలచి యిట్లనియెను దాఁ బూనుపని యెట్టి ♦ దేయె యున్నన్.
- క. దాని కపాయము గల్లుట, మానసమునఁ దోఁప దీను♦మాడ్కి వగచునా
 దీనుని దగ్గఱఁ జేరుచు, దా నెవఁ డిల సాయపడునొ ♦ తగు మిత్రుఁ డనన్.
- క. నీతిం బాసి తడంబడు, నాతటి, నాతని కెవఁడు స♦హాయము చేయుం
 బ్రీతిగలయతఁడె బంధువు, భూతలమున ననియె నిట్లు ♦ పొలిచిన కినుకన్.
- 1క. ధీరంబును నత్యంతము, దారుణమును నైనయట్లు ♦ తనుఁబలికెడు దే
 వారిప్రభుఁ గని శ్రోధా, పూరితుఁ డితఁ డయ్యె ననుచు ♦ బుద్ధి నెఱుఁగుచున్.
- ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ♦ గోమలవచనము
 లలర, నన్న త్సుభిజ్ఞములగు నింద్రి
 యంబు లొప్పుఁ గుపితుఁ♦డై యుంటఁ దాఁ గాంచి
 యూఱిడించుచు నిటు ♦ లొప్పుమీఱ ౨౯౪ 2576
- క. దనుజేంద్రా! సంతాపంబును నిటు పొందు టిక్కఁ జాలుఁ ♦ బాలువగు శ్రోధం
 బును బాసి స్వప్నుఁడవుగాఁ, దనరుము, రాక్షససమూహ♦ధాతీనాథా! ౩౦౪
- 2తే. ఏను జీవించియుండ నీ ♦ వీచిచార
 మును మనంబునఁ బూనకు ♦ మనఘ! నాకు
 నితఁడు సాయ మొనర్పఁడే ♦ యేలయనుచుఁ
 బరితపించుచున్నావొ యె♦వ్వరిని గూర్చి. ౩౧ 2578
- 3క. ఆతఁడు నశించునని నీ, వీతిఁటిని వలంపు, మాట్టు♦రేయైన నిటన్
 భీతిల కిటు పల్కితివే,లా? తెల్పు మటందువో యి♦లాతలనాథా! ౩౧౪
- ౪ బంధుభావమునను ♦ బ్రాతృవాత్సల్యము, వలన రోషహర్షములను దేని

* మహాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు-అనిమా 1 త మధైర్యం బ్రవాణం తు
 వచనం ధీరదారుణమ్-అనిమా ౪ తి మహం నాశయిష్యామి యత్కృతే పరితప్యనే-అనిమా
 ౩ ఆతఁ డనఁగా రాముఁడని సామాన్యార్థము ఎవరికొఱకు ననఁగా ఏనాకొఱకుఁడపించుచున్నావో
 సాయము చేయలేదని యిట్టి నేను నశింతునని విశేషార్థము. ఇం దిలాతలనాథా యమట అసమంజసమని
 ౪ అఁగాను మూలమున “పారిచి” అనియున్నది

నాశ్రయించియున్న ♦ నరసి నీకేను హితంబుఁ జెప్పరలయుఁ ♦ దగినరీతి.

1. నీ కరము స్నేహంబునఁ ♦ గ్రాలుబంధువునకు నిట్టికాలంబున ♦ నేది చేయఁ
దగునొ యాశక్తుక ♦ నవమునే నీవింకఁగనవయ్య! యోద్వి ♦ కరవిలాస!

2. సమరాగ్రమునను ల ♦ క్ష్యణసహితంబుగా రామునిఁ జంప నశరణ్యపరుల
బలములన్నియు వేగ ♦ పరుగెత్తననుఁగూడిగను, 3. మహాబాహూన్య ♦ కాంతునకును

4. తే నాకు నంగర మగునట్లు ♦ వీకమెఱయఁ

గా మదానీతశిరమును ♦ గాంచి నీవు

సుఖము నొందుము భూదేవి ♦ సుతయు మదిని

దుఃఖతయగును గాక యా ♦ ర్థు మునుఁగూడు 3౫౪

2581

4. క. అని హతబంధువులగు నీ, దనుజులు మరములకు నన్య ♦ వముఁ గూర్చెడునా
మనుజేంద్రనిధనమును జ, క్కనిరీతిం జూత్తుగాక ♦ క్రవ్యానవరా! 3౬౪ 2582

5. క. అని మొన శత్రువివాళన, మున బంధులు తెగినమూల ♦ మున దుఃఖతులౌ
దనుజుల నేత్రాంబువులను, దనుజేశా! తుడిచి సుఖము ♦ తనర నొనరుతుఁ.

1. సదృశం యత్తు కాలేఽస్మిన్ కర్తుం స్పృశేన బంధునా, శత్రుజాం కదనం పశ్య క్రియ
మాణం మయాగజే-అనిమా ప్రాతీతికార్థము స్పృష్టము శత్రుకర్తృకం కదిన మిత్యర్థాంతరమ్-అని
వ్యాఖ్య శత్రువగు రాముఁడు చేయుచుండును జూడుమని విశేషార్థము 2. అద్య పశ్య మహా
బాహూ! మయా సమరమూర్ధని, హతే రామే సహశ్రాస్త్రాన్రవంతీం పరవాహినీమ్-అనిమా తమ్ము
నితో రామునిఁ జంకఁబోఁగా నాపైకి రామునికి సాయముచేయఁ బరుగెత్తుకపులఁ జూడుము
అనఁగా రాముఁడు చావఁడు యక్షులుఁడును జూపఁడు సేమయుండునకుఁ బోఁగాఁ గవిబలంబులు
నాపై కడరునని యర్థాంతరము 3. అద్య రామస్య తద్దృష్ట్యా మయా నీతం రణాచ్ఛిరః, సుఖీభవ
మహాబాహూ! సీతా చివతు దుఃఖితా-అనిమా రావణా! నాకును శ్రీ రామునకు యుద్ధముసాగుచుం
డఁగా మదానీతశిరమును నాచిచ్చఁబడిన శిరస్సును జూడుము సుఖమునొందును నాశిరసుఁజూచి
సుఖమునొందుము అనఁగా సేమ యుద్ధమునకుఁ బోలేదే నని నాపై నీక నిపుడుగల్గినకోపమపుడు
చల్లారనని భావము సీతాచివతు దుఃఖితా, సర్వలోకమాతృత్వా దితిభావః-అనివ్యాఖ్య భూదేవి
సుతమగు నాసీతామహాదేవి స్వలోకజననిగాన సేమను బుత్తుఁడనగాన నాచావునకుఁజాలదుః
ఖించు నని దీనివిశేషార్థము 4. అద్య రామస్య పశ్యంతు నిగనం సుపహత్పియం, అంతాయాః
రాక్షసా స్సర్వై యేతే నిపాతబాంహా-అనిమా ఆమమజేంద్రనిధనమున, ఆరామకర్తృకమగ
నామరణమునని యర్థము తమబంధువులు మనకొఱకై చచ్చిరే ననిగూఁఁబించు రాక్షసులు సేన
రామునిచే మృతి నొందింపఁబడఁగా ఆగూఁఁబునవీడి ఆంధలుచిచ్చుచున్నారగదా ఇఁకటి దుఃఖ
మని సంపింతురుగాక యని విశేషార్థము 5. అద్య శోఽకరీతానాం స్వబంధువధకారణాత్, శత్రో
ర్యధి వివాశేన కరో మ్యప్రమాదజన్-అనిమా ఇందుఁగూడఁ జెయుటై శత్రుకృతమగు
నాచావుచేత బంధువులు నశించినందునఁ గల్గిన రాక్షసుల దుఃఖాంబువులను దుడిచెదనని గ్రహింప
వలయు.

- క కనుమిట్టై, పర్వతాయిత, తనువునఁ దగు వనచరేశుఁ ♦ దపనాత్మజు రి
క్తనిమిక్తగాత్రు రనికాం, అని గూడిన యంబునంబు ♦ తెఱఁగున ననిలోక.
- క పడిముండఁ జూడఁగలవో, కడిది బలాధ్యా' వధింపఁగా వేడుకనె
ప్పుడు గోరుచుండు దనుజులు, తడయక నేనుక మహాద్భుతంబగు కడిమిక.
- కే కాచుచుండఁగ నారంభు ♦ కాంతుఁ డెల్లు
నిను వధింపఁగలండు, నా ♦ నునమునందు
నాత్మహానికి సంతాప ♦ మింద నేను
మృతిని బొందినపిమ్ముట ♦ తీతివరుండు రం 2586
- క. నినుఁ జంపఁగలండు, ముందుగ, నని నేయంగలఁడే? రాక్షసాధిప! నీవో
యనుపమవిక్రముఁడవు నుచ్చు సితాంతము పరులఁజంపు ♦ భుజబలుఁడవునూ!.
- చ దురమొనరింపఁగా నివుడై ♦ తోరపువేడకమై ననుజు నా
కరసి యొనంగు నన్వీడివి ♦ యచ్యునిఁ బంపఁగనెల' యుండు నే
పరుడొకఁ డర్హుఁడందు, బలవద్దీర' నీవగవారి నెల్ల సం
గరమునఁ జంపివై చెదను, ♦ గాలశచీపతిహవ్యవాహనుల్. ౨౭ 2588
- క. మగు, సర్థవ, పరుణులునుం, గరము విరోధంబు బూని ♦ కడఁగి యొకటిగా
దురమొనరింపక వచ్చిన, సురవైరీ! యని నొనర్తు ♦ శూరత మీఱక. ౨౩
- చ ధరణిధరాంగ మొప్పఁగను ♦ దారుణదంష్ట్రలఁగూడి తీక్షణమై
పరఁగెడు శూల మూని యని ♦ బాహుబలంబున నేను సింహభీ
కరరవ మొప్ప మార్కొనఁగఁ ♦ గాంచి పురందరుఁడైన భీతిలుక,
దురమున శస్త్రముల్ వనలి ♦ తోరపు బాహుబలంబు పొంగఁగక ౨౪౪
- క అరులం బ్రహరింపఁగ నీధరఁ బ్రదుకం గోరువాడు ♦ తానెవ్వం డా
తురపడక నిల్వఁగలఁడే? సురవైరీ! నాదుమ్రాల ♦ శుంభచ్చోర్యా! ౨౫
- ఆ. శక్తి, గదలు, తీవ్ర శరములు ఖడ్గంబు
నేది లేకయున్న ♦ నేచి వజ్ర
నైన హస్తములనె ♦ యడరిపట్టి వధింతు
నేడు సంగరమున ♦ నీక బోక ౨౬ 2592
- క నరనరుండు నాదుముష్టిం, బరఁగెడునుద్ధతికి నోర్చి ♦ బవరంబున భీ
కరశౌర్య మూని నిల్చిన, దిరువాతఁ దదీయ బాణతతు లు రవడిచేక ౨౬౪
- క మేనియస్పకూర్పరమ్మున, యానికెఁ ద్రావంగఁగివు ♦ హా నే నుండం
గానెల' నీవుచింశం, బూసంగా నీట్లు దితిజుపుంగవ' చెప్పుమా? ౨౭౪ 2591
- * ఈపద్యము దివితరువాతిపద్యముల కిట్లే విశేషాదుగ్రహింపఁదగు నేను గాపాడు
చుండురాక్షసుల బ్రదికియుండుదాక నిన్ను గామఁడు చెంపలేడు మేము చావఁగానే నిన్నుఁ
జంపునని భావము

1¹ ఐదె నేను ద్వందరినఁమునయముఁ జంపంగఁబోవనున్నాడఁ నోభూపతిలక !
వదలుము శ్రీరామఁభయమును లక్ష్మణసహితుఁడౌ రాముని ఁ సాంద్రబలుని
నుగ్రీవు, లంకను ఁ శూరతఁ గాల్చిన దనుజనిహంత నాహనుమ నితర
కపులను భూరిసంఁగరమున నిల్చినవారి వధింతునే ఁ బాహుబలము

2¹ తే. కలిమి నను మాట మదిసమ్మఁ గలవె నీకు

ధర నసాధారణము మహాత్మరమునైన

యశము వర్ధిలఁ జేసెదఁ నట్టివాంఛ

గలదు ఫలియింపకుండునే తలఁపనద్ది. ౫౦౪

2595

క. శతముఖవలనక భయమే, గతిఁ గల్గిన బ్రహ్మవలనఁ గాని గలిగినక
మతివిభవంబునఁ జెండెద, జతనంబున నేను గ్రోధఁసహితుఁడ నైనక. ౫౦౮

క. సురవరులును సాధ్వసమున, ధరణిం బడిపోవుదురు నితాంతభయదుండై

పరఁగుయముఁ జంపి వైశ్వానరుమ్రొంగెదఁ ద్రొంచివైతుఁ నక్షత్రములక

క. ధరఁ బడవైచెద సూర్యుని, బురుహూతుని జంపువాఁడఁ బాలుచునరిదధీ
శ్వరుఁ ద్రాగువాఁడఁ గొండల, సురుబలమునఁబిండిగాఁగఁ పొగినొనరుతుఁ జూ!

క. ఇలఁబద్మలు గావించెద, నలుఁగడలక మ్రొంగఁబడుచు నానాభూతం

బులు దీర్ఘకాలనుప్తిక, విలసిల్లెడు కుంభకర్ణుఁ విక్రమ మిపుడే. ౫౧౪ 2599

ఆ. కనునుగాక, ముజ్జఁగంబులు నాకు నా

హారమునకుఁ జాలఁ వన నని యిశ

నెట్లుచేయు? నేను ఁ నిదెపోయి త్వద్దేతు

కవధమునను మునముఁగలుగఁ గూర్తు ౫౧౫

2600

క. అనవరతసుఖము నీకా, జనపతివలనక జెలంగఁ జక్కఁగఁ జనువాఁ

డను, రామచంద్రలక్ష్మణులను జంపి యరణ్యవాసులను నొక్కటిగక ౫౧౬

తే. పట్టి భక్షించువాడ, నీవెట్లులైన

నిచ్చుకొలఁదిని గ్రీడింపుఁ హితము శ్రేష్ఠ

1 ముంచ రామా ద్భయం రాజక హనిష్యా మీహ సంయుగే, రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీ
వంచ మహాబలమ్-అనియూ పోవనున్నాడనో భూపతిలక! వదలుచు=అనఁగా నేను నీశత్రువులను
జంపఁ బోవనున్నాడను కాన నామాట వదలుకొమ్ము నేను జీవింపననుట శ్రీరామునుండి రానున్న
భయమును వదలుచు అనఁగాఁ జావక తప్పదుగాన భయంపడి లాభములేదనుట రామలక్ష్మణసుగ్రీ
వాదులు యుద్ధమున నిల్చిన వారినిధింతునే? చంపుదువా? చంపలేననుట 2 ఆసాధారణ మిచ్చామి
తి వదాతుం మహద్భయ-అనిమూలము యశము వర్ధిల్లఁజేసెద-అని తెలుఁగు వర్ధిల్లఁజేసెద ననఁగా
నిక్షీర్తిని నశింపఁజేసెదనని యంతరార్థము వర్ధిని మనఁగా ఛేదించుట యను నర్థముగలదు 3 వధేన
తే దాశకథే సుఖార్థం సుఖం సమాహర్తు మహం ప్రజామి-అనియూ విశేషార్థము త్వద్దేతుకవధ
మును=నీవేహేతువుగాఁ గలచావు అనఁగా నీచావుచేత రామున కానందమును గూర్చునని భావము

మునగు మగ్యముఁ ద్రాగుము ♦ మనమునందుఁ

దాసమును బూనకుండు మో♦ననుజవర్య! ౫౬౫

2602

౧. క. చిరకాలవశంగతయై, సరగుమహిజాతఁగూడి ♦ భాసీలురామున్

ద్వర్గపడి యమునిని కేతన, పరునిం గావించ సీత ♦ పరమనుభవయా. ౫౭ 2603

అఱువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౮ - వ సర్గము.

— ❧ —

క పెనుకాయము భూరిబలంబును దీర్ఘభుజంగులును వి♦భూతి వెలయఁజే
య నెఱి విభాసీలు రావణు, ననుజుం డిటు పలుకుచుండ ♦ నవ్వులుకులకున్ ౧

౧. మనమున మోదం బందక, దనుజుండు మహోదరుండు ♦ తా వచియించెన్
విను కుంభకర్ణ! సత్కులమునఁ బుట్టిన నీకు నల్ప♦బుద్ధి యలవడెన్. ౧౫

తే. దిట్టతనమున వెలసియు♦న్నట్టి నీవు

శాస్త్రవేత్తవు గావు ని♦సర్గగర్వ

యుక్తుడవు కానఁ జేయంగ ♦ నొప్పుకార్య

ముల నెఱుంగవు సుంతయు ♦ నలయుబుద్ధి. ౨

2606

సీ. దనుజేశ్వరుండు నయంబును సనయంబును శౌర్యగర్వంబున ♦ స్వాంతమందు
ముందుఁ గల్గెడు దోషమును బరికింపకేయున్నవాఁ డంటి వో♦యన్న! రావ
ణున కవ్వీ తెలియు నీ♦ననఁ బిల్లదనమునగర్వించి యిటుపల్కఁగాఁదలఁచెడు
గాని నయజ్ఞత ♦ గాదు, రాక్షససతి తా వివిక్తాదిమంత్తములకెల్లఁ

తే. దగిన దేశంబు కాలంబు ♦ దగనిదేశ

కాలముల వేఱువేఱఁ జ♦క్కంగ నెఱుంగు

వాఁడు తనకును రిపులకు ♦ వరునవృద్ధి

క్షయము సమతను దెలియు ని♦క్కముగఁ జుప్తు. ౪

2607

ఆ కనుక రాజు దేశ♦కాలవిభాగాదు,లను నెఱుంగఁ డనుట ♦ యనువుగాద,

దొక్క విక్రమమునె ♦ నిక్కువంబుగఁ బూని,యల్పబుద్ధి మిగుల♦నాశ్రయించి,

* మయాద్యరామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి-అనియూ రాముని
సీతయొడఁబాయనది కాదు అట్టిరాముని నెను యమునిగృహమనకు విరోధిని గావింపఁగా సీత
నికు ముక్తిదాయని యాఁగాక అని విశేషార్థము పద్యతృతీయపాదమున 'త్వరపడి యమునినికేతన
పరునిం గావింపఁ-త్వరపడి కు-త్వరపడియే, మునినికేతనపరునిం గావింపఁ-మహర్షులయందే యాస
క్తునిగా శత్రు,విధ మొనరించి మహర్షులతో నిష్టాగోష్ఠిప్రసంగముల నాసక్తునిగాఁ జేయఁగా నని
చతుత్పత్తిని గ్రహింపవలయు ఇట్లైనను పైవిశేషార్థమునకు బాగలేదు

క తనకంటెఁ బూజ్యులగు సజ్జనులను సేవింపనట్టి ధర్మమునకు నొన
ర్చునురానికృత్యమును జన్మనిగని పండితుఁ డెవఁడు ధర్మమునకునిలక గె

సీ. మఱియు ధర్మార్థకామములకు నొక్కొక్కదానికి వేర్వేరుఁ డగుఫలంబు
లు నియతములు గలఁననియు ధర్మధర్మములకు సత్ఫలదుష్టఫలములు నియ
తములౌటచేత సీతను జెఱఁగొన్న యధర్మమునకు నిట్టి ధర్మఫల
మబ్బెనంచు నచించి తట్టి ధర్మార్థకామములకు వేర్వేరుఁ డగుఫలము

తే. లను నెఱుంగఁ బ్రమాణమెందునను గలదె?

యమరపదనారకస్వరూపములయి తగు

సకలఫలములకును గర్మనికరమె ధర

సాధనం బిద్ధియే శాస్త్రసమృతంబు ౩౫

2610

క ఘనపాపకర్మములకును, గనంబడును మంచిఫలము ధర్మమున సత్క
ర్మనికరమునకు శుభంబనియు ససత్కర్మముల కశుభ మొగి ఫలమనుచుక.

ఆ నియతి యెందులేదు ధర్మమున బిద్ధి, ధర్మార్థములు సధర్మ ముట్లనర్థ
ము సనునిష్ఠి నాల ధర్మము శ్రేయసునె కలిగించు నైన నిందు నెంచిచూడ.

క. కలుగు నమంగళకరఫలము లధర్మానర్థములకుఁ బుడమి నొకపు డి
మ్ముల నీరెండింటికి సత్ఫలదుష్టములును గలవు సరికింపంగక. ౮ 2613

సీ. అంతియకాని యాపంతయు సత్ఫలమే కల్గ దనుమాట యిది యసంగ
త, మది యట్లుండనీ తలపోయ నిహవరంబుల కుపయోగించు లలితవిహిత
కర్మములను జేసి ధర్మాభిగతఫలంబుల బొందుచున్నారు పురుషు లిలను
విహితకర్మంబుల విధియక్రముగఁ జేయ కిచ్చమై గర్మము లెలమి జేయు

తే వారుగూడ శుభంబులై వఱలు కర్మ
ఫలములను బొందుచున్నారు తలఁప దీన

హితనిష్ఠకర్మంబు లీవితమును నియ

మము గనంబడ దెందుఁ గామమున కట్లై ౯

2614

క ఈమతిమును బట్టియె గున, భూమిశుడు కామభజనమును జేయుచు ను
ద్దామనుఖ మొందఁ దగునని, భూమినుతక బల్లిఁ దెచ్చె బుద్ధిఁ దలఁచియే

చ కనుకనె మేముచేయఁదగు కార్య మిదం చొగి నొప్పుకొంటి, మీ
దనుజనికాయనాయకుఁడ దస్యులయందు మదిం దలంపకే

ఎని నొనరించె సాహసముఁ బట్టయె దాననిచివు, మన్న చే

సినపని యెగ్గుఁగాదె యని చెప్పుటల్లె నటుండ నిమ్మింకక. ౧౦ 2616

క అని ససహాయుడనై నేఁ, జనియెగ నాకున్న భూరిసాహసమును గ
న్గొనుమంచు జెప్పితినె, యందుచుగూడ ససంగతంబు తోచె నచింతక

క మును సెనగు జనసానం బున నతిబలులె న దనుజముఖులఁ బెక్కం

- ప్రను జంపె నట్టి యారాముని నెట్లు జయింపఁగలవు? † పూన్కి నొకఁడవే
క కనుక నయుక్తము నీనుడి,, మును పారాఘవునిచేత † భుజబల తేజో
ఘనులందు జనస్థానం, బున నేయే దనుజవరులు † పూన్కి మెఱయఁగఁ.
క. పొలియింపఁ బడిరొ వారల, కులజనితులు రాముఁ డన్నఁ † గొంతుచు భీతిం
గలగుండువడుటఁ గన్గొన, గల విప్పురి నిప్పటికిని † గ్రవ్యాదవరా! ౧౩
తే. కాన నీమాట యహితంబ † కాదె, దశర
ధాత్మజని శ్రోధమూను పంఛాన్య మనుచు
నరయకే నిద్రపోవు మఃహాహి లేవు
కరణిఁ బురికొల్పఁగోరెడు † కదనమునకు. ౧౪ 2621
క. అనిశము తేజంబునఁ దగి, మనమునఁ గ్రుధఁ బూను తఱిసి † మహి నెవ్వరి కో
ర్వను రాక మృత్యు వట్టులు, చెనకం గారాని రాముఁ † జేరు నెవఁ డనిక
చ. అరియగు రాము కట్టెదుట † నాహవభూమిని నిల్వ నిప్పుడి
సురరిపు లన్నదీములు విశుద్ధమనస్కులె యయ్యు సంతయా
తురులగుచున్నవారు గనఁ † దోఁపదు దానికి మాఱు నీకు నీ
తరుణమునందు నొక్కఁడవె † దాశరథికి వడిమిఱి మార్కొనక. ౧౫
క. చనుటకు నేమాత్రము నా, మనమొప్పుదు హీనబలుఁడు † మహినిబయిబయి
ఘనమగుబలమునఁ దగునరి, నని మార్కొని చత్తున నెడు † నాశయ మాత్మక.
తే. కలిగి యుండియుఁ బగవని † నలఁతిగాఁగఁ
దలఁచి యెవ్వఁడు తలపడి † గెలువఁగోరు ?
గనుకఁ జావంగఁ గోరినఁ † జనుము, దనుజ
వర్య! మనుజులలోన నెవ్వండుగాని ౧౭ 2625
క తనకీడుగఁ గానక యా, వనజసఖశచీశనమతఃపర్థిల్లిన రా
మునితో యుద్ధమొనర్చెద, నని పల్కెదు? సేయుటెట్లు † లప్పని నింక.
చ అని యిటు కుంభకర్ణునకు † నాదృతిఁ జెప్పి మహోదరుండు వే
దనుజవరాంతరంబున నితాంతము లోకభయంకరాకృతిం
గనఁబడు రావణాసురనిఁ † గాంచి నచించెను, నీతఁ బొందియు
మనమున నూహలొప్పఁ బలుమాఱు వచించెకవేల! యిట్లుగక ౧౮
క ఏతరుణంబునఁ గోరుదు, వాతఱి శక్యముగు నీత, † యసురేశ్వర! యా
నీతయె నీయొద్దకుఁ దా, నేతెంచుట కొకయుపాయ † మేఁ గనుఁగొంటి.
క అది నీకుం బ్రియమే నీ, మదితో విసవయ్య దాని † మఱియొక్కరి నె
మ్మది నాశ్రయింపకుము, నీ, వది యేమని యడుగుదేని, † యద్దవచింతు.

* దురిశ్చే త్వయా బుద్ధ్యా-అనిమూ

తే నే, ద్విజహవ్యండు, సంహ్రాది ♦ నీదుతమ్ముఁ

డైన యాకుంభకర్ణండు ♦ నల్లె యీవి

తర్దనుఁడు నేపురము మేము ♦ దాశరథిని

జంపఁ బోదగు నని పురిఁ ♦ జాటఁ బంపు ౨౨

2680

క. చని యందు శ్రమంపడి రామునితోఁ బోరెదము వైరిముఖ్యుఁడు నీకా
జనపతి, యాతనితమ్ముఁడు, గనుక నె మే మానృపతియు ♦ గంబును ననిలోక

తే. ఓడఁ గొట్టుదుమేని వేఱొండు మన కు

పాయ మక్కరలేదు నిబ్బరము మీఱ

ననియొనర్చిన మనశత్రువనగతావ

జయుఁడె యే నిప్పు తేలఁచిన ♦ చందమెల్ల ౨౩

2682

క. ఒనరింతుము, మే మా రామునిఁ జంపకయున్న నతఁడు ♦ మొనసి స్వబాణా
ళిని మాతనువుల వ్రయ్యిం, గను నెత్తుటఁ దోఁగి జనకుశన్నియ నమ్మక.

తే రామనామాంకితంబులౌ ♦ భీమసాయ

కములతోఁ గూడ నిటకు వత్తుము, రణంబు

నుండి యట్లగుదెంచి యాఁయుర్వినాథ

తనయులగు రామలక్ష్మణులను దగంగ ౨౪

2684

క. అని భక్షించితి మనుచుకొ, దనుజేంద్రా తావకాంప్రితామరసయుగం
బునకుకొ మొక్కుదు నుప్పుడు, పనిపడిమాకోర్కిఁదీర్పు ♦ పరమమునమునకొ

చ. దనుజవరేణ్య నొక్కనిను ♦ కంబునఁ గ్రాలెడు నేల్లమీఁదఁ జ

య్యనఁ దమి నెక్కఁజేసి హతుఁ ♦ శయ్యె బలావళితోడఁ దమ్ముతో

జనపతి రాఘవుండనుచుఁ ♦ జాటఁగఁ బంపుము పట్టణంబునం

దు, నరినిషూరనా! యటులఁ ♦ దోరపు మోదము నీవు పూనుచుకొ. ౨౬

నీ దానికి నిప్పుడు ♦ తార్కాణముగ భృత్యజనులకు భోగ్యవశిస్తునికరంబు

దానదాసీజనతతుల నింకనుగల కామితంబుల నెల్లఁ ♦ గనకచయము

నిప్పింపు మల్లె నీ ♦ వీవీరభటులకు మించినవ్రుమ్మల ♦ మాల్యములను

నను లేపనంబుల ♦ ననులపేయపదార్థములను నిప్పింపు, నీవెలమి మిగులఁ

తే ద్రాగుమా! మద్యమును, మనదనుజులెల్ల

రాము నాతనినుహృదుల ♦ రణమునందుఁ

దినిరి నాదగు కింపనంతి యిది యట్టి

పురమునకొ నిండి ప్రఖ్యాతిఁ ♦ బొందినతఱి. ౩౦

2687

చ. జనకజయున్నతావునకుఁ ♦ జయ్యన నీవును బోయి రాఘవుం
డనిఁ దెగె నంచు దుఃఖిపడు ♦ నామమనోవ్యథఁ దీర్చి నన్ను భ

ర్తనుగను నేలుకొమ్మనుచుఁ దద్దయు నింపుగ నొంటిపాటునఁ
మనమున కింపుగల్గునటు మాటలు పల్కి ధనంబు ధాన్యమున్. 30౫ 2638

తే. ఆమె కోరిన రత్నాదికాఖిలఘన
వస్తువులనిచ్చి లోభంబుఁ బడయునట్లు
సేయమా దానవేంద్ర! యాశీత కిట్టి
మోసమున దుఃఖసాధ్యసములు గలుగుట. 3౧౫ 2639

చ మును నినుఁగోరకుండియుఁ బ్రమాదము గూర్చెడు భర్తలేమి నీ
కును వశురాలగున్, మదికేఁ గూర్చెడుభర్త మృతింగనంగ వా
ర్తను విని దానియాశల నితాంతము మాని స్వభావసిద్ధమా
వనితలచాపలంబున నవశ్యము నీవశమాను రావణా! 33 2640

1సీ సుఖములకే తగి సుఖముగాఁ బెరిగిన దామెయాటను వగవంది కుంది
యిఁకఁదానుసుఖమందుఁటెల్లనీవలన నేయనియెఱుంగుచుని న్నెయాశ్రయించు
నెల్లరీతుల నేను నీయుపాయము బుద్ధిబలముననే యెంచి భవ్యమనుచు
నిర్ణయించితి నీక నీవు రాముని దృష్టిపథమునఁ బడిన దుష్టులమె కలుగు
నీయుపాయంబున సందె నీకోర్కెయ సమకూరఁగలదు యుద్ధము నొనర్పు

తే వాంఛవదలుము శీవుబంధము మానఁగలుగుసుఖమే విజాలమైకానబడెడు
భూపవర! యెవ్వఁడైనను భూవిభుండు, మామకోక్తి నొనర్చినభూమియందు,
క బలము నశింపక సంశయములఁ బొందక సంగరంబుఁ బూనికఁ జేయఁ
దలఁపకయె శత్రువులచున్, గెలుచునయే శాశ్వతమగు కీర్తినుకృతమున్.

క తను మఱిఁ గోరినవనితన్, గనుటవలని సంపదల నికామమనోవాం
ఛను సంగోషంబును గను,ననుచు మహోదరుఁడు చెప్పె ననునయమెనఁగన్.
అటువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౫ - వ సర్గము

— యధా కుంభకర్ణనియధా యధా —

క విని వానిఁ గుంభకర్ణుఁడు, దనుజా! యిఁకవీఁడ నీవిధంబునఁ బలుకన్
జనదంబు భీతి గలుగఁగ, ఘనభణితిం బలికి దనుజకాంతుని వన్న ౧2644
చ .కనుఁగొని యిట్లుపల్కె మునుకాంచినదే గద నాదువిక్రమం,
బనితరనాధ్యమింక దురితాత్మకుఁడై తగు రాము నివృడే
చని వధియించి నీకుఁగల శాధ్యసమున్ భయదంబుఁ జెందెదన్
ననుజలలామ! నీవును విదమ్యుడవై సుఖముండుమా పురిన్. ౨ 2645

* ధనధాన్యైశ్చ కామైశ్చ రక్షైః-అనియూ 1 సా పురా సుఖసంస్కృతా సుఖాన్తా దుఃఖ
కర్పితా-అనియూ 2 సోఽహం తన భయంఘోరమ్-అనియూ

చ జలరహితాశ్ర సంచయము ♦ చందమునక మహి శూరులెల్ల దు
ర్యలులవిధంబునక దగనిభంగిని బల్కురు కార్యభారముల్
గలుగకయున్న యుద్ధమునక ♦ గార్య మొనర్చి మదీయగర్జకం
బుల ఫలియింపఁ జేసెను ♦ బోలఁ గనుంగొనవయ్యి రావణా 3 2646

చ. పరు లొగిఁ దమ్ముగూర్చి పలుభంగులఁ బల్కెడు హీనవాక్కులక
వరమతులైన శూరు లెద ♦ వానిసహింసరు తమ్ముఁ దామె య
క్కరణినినే న తింతుకొనఁగఁ దలపోయరు పౌరుషంబునిం
కొరులకు మాటలం చెలువ ♦ నూహలు చేయరు దుష్కరంబుగాఁ
బరఁగెడు కార్యజాలముల ♦ బాగుగఁ జేయుదు రెంతొలీలఁగక ౪ 2647

సీ. వినుము మహోదరా! ♦ విక్లబులును బుద్ధిహీనులు మెమె యిఁయిలను బండి
తుల మనుకొనుచు నీవలె నున్న వారలపలుకులు విని సరపాలవర్జుఁ
డిట్టి యాపద నొందెనెప్పుడు రణమన్న భయపడుచుక బ్రయఁవాదు లగుచు
రాజు వెల్లెడు కుమార్తముననే పోవుచునున్న మీరింతటి ♦ యుద్ధకార్య

తే మును బాసంగఁగ జేసితి ♦ రవయమితని
మిత్రుఁడని చెప్పుకొనుచు నమిత్రునిగ నె
చూచుచుండుట నిట్టి రాజునొగిఁ గొల్చి
యతఁడె మిగులంగ బురి నొనర్చితిరి నుండి! 2 2648

క. ధనబలములు నశియిందెక, గినుకనె మీవంటివారు ♦ గావించిన యిం
తనరాని దుర్ణయము సిదె, యునిమొన సరిచేయఁ బరుల ♦ నందఱఁ గూల్చుక

క. మదిఁ దలఁచి యుద్ధబౌమికి, నిదె పోవుచునున్న వాఁక ♦ నేననుచు బలో
న్నదుఁడును మతిమంతుఁడనై, పొదలెడు కుంభశ్రవుండు ♦ పొంగుచుఁబలుకక

క. విని రావణుండు నవ్వుచు, ననుజన్తున కీట్టులనియె ♦ ననిలో నేర్పుం
గనినాఁడ వీవు నాయన, మనమంత్రి మహోదరుండు ♦ త్కృపతివలనక ౯

తే. భయము నొందినవాఁడని ♦ పలుక నింత
యైన సంశయమేలేదు ♦ గాన ననుజ!
నాకు నీవంటి సుహృదుండు ♦ ప్రాకటబలుఁ
డెవ్వఁడును లేడు వధియింప ♦ నేగు మరుల ౧౦౪ 2652

క అరివిజయంబును గొనుమా, యురుతరబలశాలి వగుట ♦ నూహించియె నా
కరివలనఁ గల్గు భయమును, బరిమార్తువటంచు తేనఁ ♦ బంచితి నిన్నుక ౧౦౫

క నను బాగుచేయఁబాలిన, దనుజులకుం సుహృదులకు నితాంతసహాయం
బును జేయుకాలమిదె నూ, కనుక నె నీవిపుడు శూలకలితకరుఁడవై ౧౨ 2654

క. వాశము కరమునఁ దాల్చిన, యాశమనుని బోలి రివుల ♦ కనిఁ గనఁబడి వే
గూశశువులను గపులను, దాశరథులఁ దినుము తీక్షణధామనమరుచిక ౧౩

శా. నీరూపంబును జూచినంతఁ బ్రవగాఁగీకంబు భీతిఁ వెనక
 బ్రాంధంబును మాని పాటు ననిలో * రాముండు తత్సదృశుం
 డీరూపం బిటల్పాన్వితే యనుచు నెం * తే భీతి భిన్నాత్ములై
 చేరంజాలక యుండువారు చనుమా * శీఘ్రంబె నీవాజికి ౧౪ 2656

క అని యిట్లు మహారాజగు, దనుజోత్తముఁ డాదృతిఁ దగ * దారుణబలుండై
 పెనుకాయమొప్పు తమ్మున, కనూనవిధ మూని చెప్పి * యాతఁడు రిపులక.

క తప్పక జయించునని తా, నప్పుడ మరలక జనించి * నట్లు తలఁచె; ని
 ట్లాప్పినతమ్మునిశౌర్యం, బుప్పొంగుబలంబు నెఱిగి * యుండుటవలనక. ౧౫

క మనమున సంతృప్తుండ, యెవ్వని నిర్మలచంద్రురీతి * నెనఁగెను, దనతో
 దనుజేంద్రుఁడట్లు పల్కిన, ఘనతరబలుండైన కుంభ * కర్ణం డంతక. ౧౬ 2659

క అతిహర్షంబున ననిచే, యుతలం పొవ్వంగఁ బోవ * నుద్యుక్తుడై
 మతిశాలిరావణుండు త, న్నత్తిముదమున సాగనంపు * టరసి పయనమై ౧౭

తే పరనిబర్హణచణమయి * భయదమునగు
 శూలమును వేగఁదాల్చె, నా * శూలవర్య
 మినుముతోఁ జేయఁబడుచు నహీనదీపు
 లలరఁగాఁ దప్తకనకాంచి * తాంగమగుచు ౧౮ 2661

మ. పురుహూతాశనితుల్యమై భయదమై * పొల్పొప్పుగా వజ్రమే
 కరణి * మించునొ యట్టిగౌరవముఁ జక్కం గాంచి యతొసురా
 మరగంధర్వసుహాకిన్నరతతిక * మ్రుందించి యత్యంత భీ
 కరతేజంబున వెల్లి మాల్యములు రక్తచ్ఛాయచే మించఁగక. ౧౯ 2662

క. నిరతంబు నగ్నికణములఁ, గురిపించుచుఁ దానె రుచి మి * గులఁ దగియుండక;
 గురుతేజఁ డసురతల్లజుఁ, పరిరక్తపరాజితాంగ * మయి తీక్షణంబై ౨౦ 2663

క పరమమునగు శూలమ్ముచు, గరమున ధరించి దనుజ * కాంతునిఁ గని యే
 నరిగెద నొక్కఁడనే యిప్పురి నాబలముండుఁ గాక * పోరికఁ జనినక ౨౧

క. ననుఁ గని తో * భంబందెడు, వనచరులం గోపమడర * భక్షించెద, నా
 ననుజోక్తుల విని రావణుండును, ముద్గరశూలపాణ * లగు సేనలతో ౨౨

చ. అరుగుము సంగరంబునకు * నవ్వనవాసులు బుద్ధివై భవ
 స్ఫురణమునం జెలంగుదురు * పొన్నగువేగము సాంధ్రనిశ్చయం
 బరుదుగి వారికిం గలుగు, * నందున నొంటిగనున్న నెట్లు లె
 త్తరుణమునం బ్రమాదమున * దనుకొడు నిల్చిన వారి లేపునక ౨౩ 2666

తే దంతములఁ జీల్చి చంపుదు, * రెంతొ పూన్కి
 గాన వైరి దుర్ధక్షులౌ * కర్బురభటు

* ఏమ ముక్త్యా మహారాజః . . రాతస పుంగవః-అనియూ

లను దగం గూడిపోమ్ము నీవును దనుజుల

శత్రుసత్ములం దున్న నకల కపుఁ. ౨౪

2667

క. మనుజేంద్రతనయులను నేపునఁ జంపుము, వే యటంచుఁ బొల్చెడుతేజం
బున నొప్పినరావణుఁ డాననంబునందుండితేచి నంప్రీతిమెయి. ౨౫ 2668

తే. మణికృతాంతరమయియున్న మహితకనక

మాలికను గుంభకర్ణుని మై నలంక

రించె, మఱియు మహాత్ముడై మించుకుంభ

కర్ణునకు నంగుళీయకఁగణము వరము ౨౬౫

2669

సీ. అంగదంబుల నుత్తమాభరణంబుల నబ్జవిరోధి యట్లలరుచున్న
రమ్యమాక్షికపుహారంబును వైచెను, జారుతరామోదసాంద్రములగు
వరపుష్పహారాళి పరుస నొసంగెను కాంతి వెల్లెడు రత్నకమ్మకుండ
లముల నాతనిచెవులకుఁ బెట్టె, నంతటఁ బెనుచెవుల నెసంగు దనుజనాధు

తే. ననుజఁ డాకుంభకర్ణుండు కనకనిర్మి

తాంగదములఁ గేయూరాళి నమలపతక

యుక్తమగు నాభరణతతి నొప్పి సుహృత

దహనుకరఁగి వెలింగె నితాంతకాంతి ౨౬౫

2670

క. దనుజుఁడు శ్రోణీసూత్రం, బున నీలమణుల్ చెలంగ మును పమృతముఁ గై
కొన వాసుకే జుట్టిన యా, ఘనమందరపర్వతంబు కరఁగి వెలింగె. ౨౬౫

చ. అని విశిఖప్రహారిముల నందియు వానికి నోర్చి భారమై

కనకమయంబునై చెడక గాఢతటిత్స్విభ లొప్పనట్లుగాఁ

గననయి యున్న మైనులుపుఁ గప్పకొనంగ నతండు సాంధ్యమే

ఘనిచయసంవృతాద్రిగణకాంతుని రీతిని బొల్చె నెంతయు 3౦౫ 2672

తే. ఎల్లతావుల సొమ్ముల నెల్లఁ దా

కరవిధృతశూలుఁడగు కుంభకర్ణుఁ డాత్రి

విక్రమములకుఁ బూనిన విష్ణుమూర్తి

వలెఁ బ్రకాశించె సీరుపమభాగణముల 3౧౫

2673

క. బలశాలి కుంభకర్ణం, డలరుచు నన్నయగురావణాసురుఁ బ్రీతిం

జెలంగుచుఁ గొంగిట నిడుకొని, వలగొని తల ధరఁగిసోకభక్తకౌమౌక్యకౌ

ఆ పయనమయ్యె నంత బలశాలియును మహాకాయుఁ డలఘునినదకలితుడైన
కుంభకర్ణుఁ డనిన గోరి ప్రయాణమా, తరుణమందు దనుజతల్లజుండు

క. అలరుచు నాశీర్వాసం, బులతో నాతనిని బంపె, భూరిభయదహ

పులు రథికులు పెక్కురు నిన్దులభేరిశంఖముఖ్యతూర్వరవంబుల్. 3౪ 2674

చ. ఉరుతరరీతిఁ బర్వ వివిధోత్తమతీక్ష్ణమహాయుధాళితో

అంగుగు పె నయి కులయి భద్రగజాశ్వగణంబుతో బయో

ధరరవతుల్యనిస్సనయుతంబగు న్యందనపంక్తితోడఁ బో

యిరి రథిణోత్తముం డగుచు ♦ నేవునఁ బొల్పెడు కుంభకన్ధతోఁ. 3౫ 2677

1. నీ. కొండలు రక్కసుల ♦ క్రూరనర్పంబుల ఖరవాజిమృగ నాథ ♦ గజమృగముల
నొంటెలఁ బతుల ♦ నొక్కరితఁగ నెక్కి గురుబలక్రూరుడొ ♦ కుంభకన్ధ
వెంటఁబోయి, 2. రనురఁవిబుధవిరోధియౌ కుంభకన్ధుండు పూలఁ గురియఁ జేయు
చును జారులొప్పంగ ♦ ఘనమగుచు త్రంబుఁ దాలించి తీక్షణమా ♦ శూలము కర

తే మందు ధరియించి ముదమున ♦ నధికుండయ్యి

నల్లఁ ద్రావుటఁ దదాప్తనఁనలను మఱియు

మత్తుఁడై పయనంబయ్యె, ♦ మత్తులగుచు

నధికబలులయి భయరూపు ♦ లగుచుఁ గడఁక 32౪

2678

క కరముల శస్త్రము లొప్పఁగ, నురుభీతిని బుట్టఁజేయ ♦ నోవునయనముల్

కర మరుణచ్ఛాయం దగ, గురుకాయము లొప్ప మిగుల ♦ గుంపులుగాఁగఁ.

క నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలెడు కల్పంట్లు తీక్షణఁఖడ్గంబులనుఁ

శూలపరశ్వధముల నువి, శాలమహాపరిఘములను ♦ జంచద్గదలఁ 3౯ 2680

ఆ. చెంతఁ జేరనీక ♦ జ్ఞేషణీయములయి

యలకుతాటిబోదియలను ముసల

ములను బూని యార్పులొలయ నాతనివెంటఁ

జనిరి, బాహుబలము ♦ ఘనముగఁ దగ రం

2681

చ. తనదగుభూరితేజము వితాకు జనింపఁగఁ జేయునట్లు పెం

వునఁ దగ రోమహర్షణముఁ ♦ బుట్టఁగఁజేయు మఱొక్కరూపముం

గొని యతఁడేగె యుద్ధమునఁకుఁ, మఱి వట్టుతకార్ముకంబుగాఁ

గనఁబడు విస్తృతిం బరఁగి ♦ కాయము భీకరమై చెలంగఁగఁ. ౪౦ 2682

తే. నూఱువిండ్లంత వెడలుపుఁచుం జెలంగ, శకటచక్రాక్షుండ్లై మహాఁత్మాధరంబు
వలెఁ గనంబడి దగ్ధపర్యతమురీతి, నీలమై పెనుదేహము ♦ గ్రాలుచుండ. ౪౧

క. తనవెంటవచ్చు దితిజలఁ, గని చేరంబోయి వక్రఁగవ్యాసమును జ

య్యన విప్పి నవ్వి యిట్లని, యెను మిడుతల నగ్ని తా దఁహించెడరీతిఁ.

క. హరివగులయాధములఁ గ్రోధరతిఁ నేనిపుడె చంపఁ ♦ దలఁచితి నాకా

హరివీరులడవులం దే, చరించు వారౌటఁ గీడు ♦ నల్పరు నాకుఁ. ౪౨

నీ. మఱియు నాకోతులు ♦ మానింటి క్రీడాపరులకుఁబురోద్యానఁములను దిరుగు
చుండుట సొగసుగా ♦ నొప్పుచుండును, గాన వారిఁ జంపఁగ నేల! ♦ యేగిక్త నఁ

1 సరై ఎ రుప్తైః ఖరై రక్షైః-అనిమా. 2 వినిర్యయా దానవిదేశక్రూః - అనిమా

3 పురశోధన్య మూలంతు రాఘవ సప్తపత్నీణః, హతే తస్మిన్ హతం స్వం తం పథిన్యామి సంయు

గనరాని మనపురమును ముట్టడించెడు పనికి మూలము రాముఁడును సుమిత్ర
తనయుండును గద యెవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో వాని ధనివధింతు

తే నతఁడు నమసినమీఁదట ధనివదై న

సర్వమును హతమగు, నని ధనివదై గుంభ

కర్ణుఁ డివ్వెధిఁ బల్కి రాక్షసులు కడలి

వడఁకఁ జేయువిధంబునఁ ధనివదై తమిని ౪౩౪

2686

క. ధ్వనిఁ జేసిరి బెడిదముగా, దనుజవరుం డతఁడు నునుతి ధర్మమును గై
కొని యునికి నేగుచుండె, గను భయదాకృతుల శకునగణములు తోఁచెన్.

క జలదములు బిడుగులను నుల్కలనుం గడుఁగూడి యట్టై ధర్మమువలెన్
వెలసెడు నరుణచ్చాయన్, గలిగి తగెన్ సాగరవనకలితవసుధయున్ ౪౩౫

తే వడఁకె, నక్కలు చూడఁగ భయదరూప

ములను నోటను గడఁగి మంతల నుమియుచు

నార్చె, నపసవ్యగతిమండలాకృతులను

దిరిగి కట్టెను బతుల ధర్మగుచుండ ౪౩౬

2089

క మాలిక లటు గ్రద్దలు పై, వ్రాలెను, దత్తవ్యనయనభాహువు లదరెఁ

గ్రాలెడు నుల్క జ్వలించుచు, జాలధ్వనల్ వరఁగ నాకసమునుండి పడెన్.

క ఖరకరుండు కాంతిహీనత, నరుదుగఁ జూపట్టె, వాయు ధర్మముగాఁ
జరియింప దయ్యె గర్భుర, వరుడంతటఁ గాలబలవివర్ధితుఁ డగుటన్. ౪౩౭

తే, గగురు పుట్టించుచు దోచి కరివతరము

లై న యుత్పాతములఁ గాంచి యాత్మలెక్క

సేయ కనికేగె, నంతట శిఖరినన్ని

భాంగుఁ డొటఁ బ్రాకారంబు నంయులఁదగ ౪౩౮

2692

క గురుజవమున లంఘించుచు, నరుదుగఁ బెను మేఘవితతియట్లు గనఁగనౌ

హరిసైన్యముఁ గనియెన్, వని, చరు లప్పుడు పర్వతాభుఁ డంపలనయనున్

చ దనుజుని నాతనింగని వితాకున వాయువిచాలితాశ్రమ

ట్లనుగతభీతులై పఱచి రంత దిశాతతి, కభ్రతుల్కుడొ

దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు నితాంతభయంకరకీకసైన్య మొ

య్యన జలదంబు భిన్నమగు నట్లుగ దిక్కుల కేగుచుండఁగన్ ౪౩౯ 2694

చ. కనుఁగొని సంతనంబునఁ ధనివదై ఘనమట్టులు మాటిమాటికెన్

దనగళ మట్టై యెత్తి నినదంబొనరించెను, మేఘగర్జితం

గే-అనిమా ఎవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో, ఎవనిచేత నానమస్తమ హతమయ్యెనో వానింజం
పెద ఏలఁగా నతఁడు హతుఁడుకాఁగా నతనిపదస్వము హతమగుచున్నదని యిందలిభావము.
ఇదియే మహేశ్వరతీర్థలవారి భావము 1 అరుణచ్చాయన్=అనఁగా స్పష్టముగాఁ గనఁబడిన యె
టుపుడనముచేత సనియర్థము

బనఁదగి భీతినిం గొలుపు † నాతనియారవ మాలకించుచున్
 వనచరు లొక్కకొండఱు సిఁవారితులయ్యు నికృత్తమాలమై
 ఘనరవ మొప్పు సాలతరుఁకాండఁగునాఁ బడి రుద్రరాస్థలిన్. ౫౭ 2695

క ఘనబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డనువచుచుగు గొప్పఁదిఘ † మాత్మకరమునన్
 గొని తీవ్రనాధ్వసంబును, వనచరులకుఁ గల్గఁజేసి † భటులుం గొలువన్ ౫౭౪

ఆ స్రళయమందు నేమిఁపనిచేయఁదగుఁ జెప్పు, మనుచు దండనామఁకాయుధంబు
 తనరనున్న యమువిధంబునభయదాంగుఁ, డగుచు రిపులఁ జంపఁనరిగె సంత

అఱువదియొదవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౬ - వ సర్గము

శుభ కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట శుభం

చ. అనుపమకాయుఁ డత్యధికఁమైన బలంబున విఱ్ఱవీగు నా
 దనుజుఁడు పర్వతాభుఁడయి † దారుణరీతిని సాలలంఘనం
 బును నొనరించి లంక జవఁమున్ బాలుపారఁగ నిర్గమించి పో
 యెను సమరంబుసేయ, సతఁ † డెల్లసముద్రము లట్టై మ్రోగఁగన్. ౧ 2698

తే అశను లట్టై పడంగ మఁహామహీధ్ర
 ములును బగులంగఁ బృథునాదఁములు చెలంగ
 సింహనాదము గావించెఁ † జేలఁగి, యాతఁ
 డింద్రయనువరుణులకు జఁయింపఁ జంప ౨౪ 2699

చ అలవియెగాక భీకరమఁహాక్షులతో నటరాఁగఁ గాంచి కోఁ
 తులు భయమొంది పాటి, రిటు † తొండఱ దిక్కుల కేగుకోఁతులన్
 బలమున నొప్పుమీఱి కపివర్యుఁడునై తగువాలిపుత్రుఁ డి
 మ్మూఁ గని యాగవాక్షు నలు † భూరిఱుల్ గుముదాఖ్య నీలునిన్. ౪

తే పిలిచి యిట్లని పలికె, నిఁస్తులపగాత్ర
 నుముఁ బ్రశస్తకులంబును † మిమునెఱుంగక
 త్సుద్రకపులనుబోలి మీఁసాంపు గక్కి
 యెందుఁ బోయెదరు భయంబు † నిట్లుదాల్చి ౫ 2701

సీ ఓసామ్యులార! మీఁకున్దతి మాని యిట్లరుగుట బాగుగా † దనికి మరలుఁ
 డిట్లు ప్రాణమ్మల † నెల్లఁ గాపాడుకొనెదరేల? సంగరఁనియతి కీతఁ
 డైనవాఁడే కాఁడు † వానరులకు భీతిఁ గల్గింపఁ బురుషు నాఁకారముగను
 గనఁబడుబొన్గు యోకపులార మనకు నాదనుజులు భీతిఁగూర్చును బ్రయత్ని

తే. మూని యెత్తిన నెఱబొన్గు † యాను దీని
 విక్రమంబునఁ బాడగుఁవిధము సేయఁ

దగుమనకుఁ గాన మరలుఁ డిత్తటి ననంగ,

వారలతికష్టమున నమాశ్వాసీతులయి 24 2702

క ఒకచోటఁ జేరి యందఱు, ప్రకటద్రుమశైలములఁ గరంబులఁ గొనివే
గ కదలి రనికొక, గ్రోధంబు కడఁ మెఱయంగఁ గవులు ధూనికతోడఁ

చ అని నొనరించుకొంటే మఱి యత్యధికంబగు రోషముని యె
త్తినమద మొప్ప నాకరుల ధీటున నాతనిఁ గొట్టిరట్టె, యా
ఘనబలశాలి యగ్రములఁ గ్రాలెడువూలఁ జెలంగు చెట్టచే
తను బెనుతాల నెత్తయిన ధాత్రిధరంబుల వారు గొట్టఁగఁ. ౧౦ 2704

తే ఇంచుకయు వాడునుం జలియింప కుండె,

నతని తనువు పయింబడి నట్టిశిలలఁ

పుష్పితాగ్రనృక్షంబులు భూమిఁబడియె

శకలములుగాఁగఁ బగిలి యాశ్చర్యరీతి ౧౧ 2705

చ వనములుఁగాల్చు హవ్యవహుభంగి మదంబున మించి దానవుం

డనిమొనఁ గ్రోధయుక్తుడయి యదృశ తేజములం జెలంగునా

వనచరవాహినిం గడఁక వర్ధిలఁ జార్ణము చేయఁ బూనె, న

వ్యవచరవర్యులందుఁ గడుబాహుబలాఘ్యులు కొందఱు త్రుణ్ణి. ౧౨ 2706

తే అతనిచే జిమ్మఁబడుచు దేహములనిండ

నల్లఁ గాఱంగ ధరఁబడి యెల్ల యెడల

నరుణపుష్పద్రుమంబుల యట్లుపొల్చి,

రంతఁ గొందఱు కవులు భీతాత్ములగుచు. ౧౩ 2707

క. వెనుకకు జూడకయే యొక, వనచరుపై నొకఁడు దాఁల్చు వైచుచు నిట్లా
య్యనఁ బాఱిరి, బలవంతుఁడు, దనుజుం డాతండు తమ్మఁ దార్కొని చంపఁ.

నీ వనచరుల్ కొందఱు వార్ధిలో దుమికిరి గగనంబునకుఁ గొందఱుకొని రందుఁ
గొండులు భీతిచేఁ గుందినముద్రంబు ముచు తాము దాఁటి వచ్చినవధంబుఁ
బట్టిపాఱిరి, మోము లట్టె దీనతనొంద మిట్టవల్లములను బట్టిపోయి
రాకకొందఱు అంతటనురుభీతి భల్లూకములు గొన్నిభూరుహంబులకుఁ బ్రాకె

తే. గొండలను గూర్చి పరుగెత్తెఁ గొన్ని కడలి

మునిఁగె నొకకొన్ని గుహలఁ దాఁగె నొకకొన్ని,

కవులు కొందఱు భీతిచేఁ డుమఁబడినటు

లుండఁ గొందఱు పాఱి రండుండ లేక ౧౪ 2709

క హ్రురులొకకొందఱు నేలఁబడిరి కొందఱు స్వాంతములఁ గడించి భయమ్ము
బరఁగఁమూర్ఖులఁగనుచుకొనరు, మరణమునొందినటులొక్కమాడ్కిగనుండఁ]

క. కనుఁగొని భంగము నొందిన, వనచరులకుఁ బలికె నిట్లు వలదు పరుగిడఁ

కనుఁగొని భంగము నొందిన, వనచరులకుఁ బలికె నిట్లు వలదు పరుగిడఁ

ఆ భంగమొంది యిట్లు † పాటి మహీష్థలిఁ, దిరిగి చూచినను మఱిదిం దలంప
మీకు నిలువనీడ † నేకరణిని జిక్క, దనియె నాకుఁ దోఁచెడిని నిజంబు.

క. కనుక నిఁకఁ జాలు మరలుం, డనువునఁ బ్రాణముల నెట్టుతై నను గావం
గను దలఁతురు కాఁబోలును,, వనచరులారా! వినుండు † బాగుగ నింకఁ.

చ అనుపమవిక్రమంబుగల † యందఱు మీరలె యాయుధంబులం
గొనక త్యజించి పాఱఁగని † కోయని భార్యలె నవ్వువారు చ
క్కనిమరియాదతో బ్రదుకఁగఁ దగువారల కద్ది చావె యా,
మన మనమానవంశముల † మానవిభూషితవర్తనంబులఁ. ౨౦ 2114

క జనియించినవారము మఱి, మనజ్ఞాతివరంపర లొగి † మహివిస్తృతిఁ గాం
చినయవి కావున త్సుద్రులు, చనువిధమున భీతిఁ బాఱఁ † జనుకే చెవుఁడా.

తే. భీతి విక్రమమును బాసి † యీతెఱఁగునఁ
బాటుచున్నారు గాన మీ † పౌరుషంబుఁ
గాల్పనే మీ రనార్యులే † గాదె, మున్ను
నభలలో డంభముల్ పల్కి † జనులు మెచ్చ ౨౧౪ 2116

క. మిము మీరె పొగడుకొంటిరి, నమంచితము లుగ్రపౌరుషము దెల్పఁగఁ జా
లి మనోహరములునా నవి, గమనింపుఁ డెచటికి నేగఁ † గపివరులారా! ౨౨౪

చ. అనిమొన నెవ్వఁ డోడి తనయంతన ప్రాణములఁ భరించియుం
డునొ యతనిఁ మహాత్ములు గఁడుఁ వచియింతురు భీరువంచు న
జ్జనపరిసేవితంబయిన † చారుపథంబును బూనుఁ డార్తిగాం
చినఫలమేమి? నాకు నిఁకఁ † జెప్పుఁడు వానరులారా! యిత్రటిఁ. ౨౩౪ 2118

చ. మన మనినుండి పాటిచని † త్కృష్ణలి నెందొ వనించి యుండినఁ
గనము చిరాయు వల్పమగు † కాలమె యుందుము, కానఁ బౌరుషం
బున ననిచేసి చంపఁబడి † భూస్థలిపైఁ బడిపోద; మట్టులే
ననితరగమ్యమై తనరు † నట్టి పితామహులొక మందుచుఁ. ౨౪౪ 2119

క జని మరలఁ గాంచకుందుము,, మన మరల జంపుదుమయేని † మానితకీర్తిం
గనుదుము బ్రహ్మసానం, బునకుఁ మూల్యముగఁ బ్రాణముల విడుత మీటఁ.

ఆ మండుచున్న యగ్ని † గండుమీఱిన శల
భములు గాంచి మరలఁ † ప్రాణములను
బోవఁజాలనట్లు † భూవిభు శ్రీరాముఁ
గనుచుఁ గుంభకర్ణుఁడును ననుయతి ౨౬౪ 2121

క. మరలి చనంజాలఁడు, సం,గరమున మన మిందఱమును † గ్రవ్యాదున కొ
క్కరునకు వెఱచి పలాయన, పరులమెయై భంగమొంది † పాటినయెడలఁ.

క. మనప్రాణాళిం గాచుకొనినయెడలఁ బూన్కిమెఱయ † నియతిని నార్జిం

- చిన కీర్తి యెల్ల సళియించును జుండీ! యనుచు వాలిసూనుడు పలికెన్.
 క. కనకాంగదుండు శూరుండు, ఘనుడగు సతఁ డిట్లుపలుకఁగఁ బాటెడు న
 వ్యసచరులు శూరనింద్యవచనముల నిట్లనిరి, దనుజున త్తముఁ డితఁడున్. ౨౮
 తే. మమ్ము మార్కొని భయదమా + మాడ్కిఁ గొట్టె
 నిలువఁగా దిది సమయంబు + పలుకులేల
 పాటిపోదుము మాకెన్నఁ + బ్రాణము లన
 మధురములుగావె యని యిట్లు + మాటలాడి. ౨౯౪ 2725
- సీ. వనచరుల్ భయదహాపుని భీమనేత్రునిఁదముఁజంపనరుదెంచు + దాన వేండ్లుఁ
 గుంభకర్ణునిఁ గాంచి + శ్రోధంబునం జంపుననుభయంబునుబొంది + చనిరిదిక్కు
 లకు, సంత సంగదుఁ + డకిలుషచిత్తుండు భయమునఁ బాటు న + వ్యసచరులను
 జక్కనిపల్కుల + నాలవర్వితభేదనాదిక రామకృత్యములఁ దెలుపు
 తే. వాక్కులను వారి మరలించె, + వాలితనయుఁ
 డాత్మబుద్ధిబలంబున + హర్ష మొందు
 సట్లు పల్కఁగ యూధపు + లందఱర్క
 తనయముఖ్యులయౌజ్జ్వల + వినఁగ నెంచి 3౨ 2726
- క. నిలువం బడి రనిసేయఁగఁ, దలఁచుచు, ఋషభుండు శరభతార, కుముద, సీ
 లులు, మైందుండు, ధూమ్రాఖ్యుండు, బలశాలిను షేణఁడంత + బరవస మలరన్.
 తే. ద్వివిద, రంభ, గవాక్షులు, + వీరుడైన
 బసనుండును, దక్కుఁగలవార + లనినొనరుపఁ
 జనిరి వారలతోఁ గూడి + హనుమచనియెఁ
 గుంభకర్ణుని మార్కొను + కుతుక మొప్ప 33౪ 2728
- అటువదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౭ - వ సర్గము

శుగ్రీవుండు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొలుకుట శ్లోకం

- క. పెనుకాయంబువఁదగు నా, వనచరు లంగదుని నుడులఁ + బాటించి మృతిం
 గను సంత సాహసము నె, మ్మనములఁ గని యుద్ధకాంక్ష + మరలి రనికీనై
 చ హరివరు లంగదోక్తుల సమాగతమానసశక్తులై తగం
 బరిగతవిక్రమప్రకట + బాహుబలాధ్యులునై మనంబులన్

* హనుమంతుండు పరుగెత్తి మరలి రాలేదు వారితోఁ జనియె నని వ్యాఖ్యలోనున్నది
 వాయుపుత్రుడు సవలాయ్య నిపుత్రః కింతుఋషభాదిభిర్నిత్యా కుంభకర్ణేన సహ యుద్ధార్థం
 నిపుత్ర ఇతి జ్ఞేయమ్-అనివ్యాఖ్య ఇది తెనిగింపఁదగినవిషయము కాదని విడువఁబడినదని గ్ర
 హించి మన్నింపవలయు

- మరణము నొందు నిశ్చయము ధైర్యము హర్షముపొందుచుండ నం
గరమునఁ జచ్చునూహలను ధైర్యము బోసరించి రెంతయున్. 3 2780
- చ. పెనుతనువుల్ చెలంగఁగఁ గఁపిప్రసరుల్ పృథుసానువుల్ మహీ
జనికరముల్ కరంబులను ధైర్యమునముం గలిగించుచుండ వే
దనుజులముమీఁదఁ బడఁ ధారు ప్రయత్నముమీఁదఁ బోయి, రం
త నతఁడు దీర్ఘవృత్తులను ధైర్యము నొప్పుచు నుండఁ గ్రద్ధుడై ౪ 2781
- క కరమున గడఁగై కొని నం, గరరంగమునందు నాల్గుగడలం గవులన్
ధరఁ బడఁగూల్చెను బిండిగ, హరు లాతని దెబ్బకొకటి ధైర్యముననార్చిన్.
తే వడు నెనిమిదిసార్లుగా ధైర్యము వేలు
గాఁగఁ గూలిరి పొడిపొడిగాఁ దనువులు
ప్రయ్యి, నాకుంభకర్ణుఁ డధైర్యుడొక
మడర గరుడుండు చెలరేగి ధైర్యమువితరుల. ౫ 2783
- సీ తినునట్లు వనచరులను నెనమండ్రను బదుగురఁ బదునాఱువరఁ దగునట్లు
లిరువదిమందిని ధైర్యము ముప్పుదిమందిఁ గరములఁ గై కొని ధైర్యము పిండి
గాఁజేసి భక్షించి ధైర్యమునన్ నేర్చుకొని దిరుగుచుండెను, హరివరు లదెట్లా
యతికష్టమునను ధైర్యముబూని యొకటిగా నందఱుఁజేరి వృత్తాద్రిహస్తు
తే లగుచు యుద్ధాగ్రమున నిల్చి ధైర్యము గీత
తల్లజుండగు ద్వివిదుండు ధైర్యధైర్యము
గరములం బెకలించి ధైర్యధైర్యము
వలెఁ దగిన కుంభకర్ణుడై ధైర్యమున ౯ 2784
- క. గిరివ్రాలినమేఘమువలె, బరవశమున నడరె, నంతఁ ధైర్యబడఁ జని యా
సురవైరిమీఁద వై చెను, ధైర్యధైర్య ముట్టెవీచి ధైర్యచరు లార్చిన్, ౧౦ 2785
- చ. ధైర్యుని వానివైఁ బడక ధైర్యునిసంఘముమీఁద వ్రాలె, న
కైర్యుని నగేంద్ర ముద్ది పడి ధైర్యునిసేనఁ గలట్టి వాజులం
గరుల రథాళిఁ బేరుగల ధైర్యునిసాధులఁ బిండిచేసె, నా
హరివరుఁ డంత వెఱొకమఁదాధైర్యధైర్యకూట ముద్ధరిన్ ౧౧ 2786
- చ దనుజునిపై న వై వ నది ధైర్యముననందె వ్రాలె, ద
ద్ధ సశిఖరాహతిన్ మృతినీ ధైర్యము సారథిపంక్తివాజులున్
గనుఁగొన నాథులన్ కుదిరికర్దమమే కనుపట్టె, నంత నా
దనుజులు స్వందనాశిష్యులు ధైర్యునిసంహరవంబు లొప్పుగన్ ౧౨ 2787
- తే. ప్రళయకాలాంతకుని బోలు ధైర్యములను
బరఁగఁజేయుచు నడరి నిష్ఠానము లొప్పు
నడరు వానరవీరశిష్యాళిఁ గూల్చి
రతి జవంబున మేటిసాహసము పొంగ. ౧౩ 2788

చ. గురుబలశాలురౌ కవులు † క్రూరతరంబగుచూడ్కితో మహా
తరువులఁ బట్టి లాగి పెను†దంతిగణంబును వాజులక రథో
త్కరమును సుప్త్యసంతతిని † దానవులక దునుమాడి, రంత సం
బరగతుండై నురుత్సుతుండు † పర్వతకూటములక జవంబునక ౧౫ 2739

క నానావిధవృక్షములక, దానవవరుపైనఁ గురిసె, † దర్పబలుండొ
దానవవీరుండు వానిక, మానుగ శూలమునఁ జెండి † మహిబుడఁ జేసెక.

చ దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గ్రుధ † దారుణశూలముఁ గొంచు నుగ్రమా
వనచరనైన న్యముం దఱుమ † వాయుతనూజుండు పర్వతాగ్ర మొ
య్యనఁ బెకలించి పట్టుకొని † యూతనిముందట నిల్చె, సంతటక
ఘనగిరి పోల్కి భీతికరకాయమునం దగు కుంభకర్ణునిక ౧౬ 2741

క. హనుమయుఁ గని కుపితుండై, తనబల మలరంగ దాన † దానవుఁ గొట్టెక
దనుజేంద్రుండు తద్ధాతంబున మేదోర క్తనేకమునఁ దనువొప్పక ౧౭ 2742

తే సుంత చలియించె, మెఱపునా † వింతరీతిఁ
బ్రజ్వలించుచు నురుశిఖరమున నొప్పు
నద్రివలె దగుశూలంబు † సంతఁ ద్రిప్పి
మును కుమారుండు తీవ్రశక్తిని గ్రహించి. ౧౮ 2743

క. ధరణీధ్రముఁ గ్రౌంచంబును, నరుదుగ భేదించినట్లు † లాహనుమభుజాం
తరమునఁ గొట్టెను, మాగుతి, సురరిపుశూలాభిభిన్నశుభవత్సుండై. ౧౯ 2744

తే. నోట నెత్తురుఁ గ్రక్కుచుఁ † బాటవంబు
దూల మూర్ఛిల్లుచుక లయకాలమేఘ
గర్జితోపమమై భయంకరమునైన
నారవ మొనర్చె, సంత సయ్యసురసరులు ౨౦ 2745

చ హనుమయు బాధితుండగుట † నారసి యట్లు మహాముదంబునక
ఘనముగ నార్చి, రంతఁ గపికాండము చాలమనోవ్యధక మహా
దనుజానిభీతిచేతఁ బ్రవిచారణముక విడనాడి పాటి, రం
త నిఖలకీశనాయకులఁ † దద్బలనాథుండు నీలుఁ డార్భటిక. ౨౧ 2746

ఆ. నిలువరించి బుద్ధిబలమునఁ దగుకుంభ, కర్ణమూఁద గిరిశిఖరము నైచె
దాని వచ్చుదాని † దారుణముష్టిని, నిల్వెఁ గుంభకర్ణుఁ డల్పమనుచు. ౨౨

క. విడికిటిపోటున నయ్యది, మిడుగులు లడరంగఁ బడియె † మించెడుజ్వాలల్
గడువడిఁ గ్రమ్ముచు నుండం, బోడిపోడియై యద్భుతముగ † భూమిస్థలిపై.

తే. అంత ఋషభుండు, శరభ, గవాక్ష, నీల, గంధమాదను లనువీరు † కపివతంసు
లె దుగురు కుంభకర్ణుపెకడరి, భూరి, బలములొప్పుమహాకాయసలఘుశౌర్య!

- క దనుజుని బర్హతములఁ జెట్లను నఱచేతులను బదములను బిడికిల్లం
గొని చుట్టుముట్టి, రంతట, వనచరుల స్రవారములను ♦ వాని నతండుఁ. ౨౬
- క. తనువునకు హాయిగా నుండినవానిగ నెఱిగెఁ గాని ♦ నిర్భరబాధం
గనఁజేయునవిగఁ దలఁపక, యనిసేయం దొడఁగె ఋషభు♦నాత్మకరములఁ.
- ఆ కాఁగిలించుకొనియె, ♦ గపికాంతుఁ డతఁడు త
త్కరనివీడితుఁడయి ♦ కడుభయంక
రుఁడయి యొప్పి నెత్తురును గ్రక్కుచుఁ ధరఁ
బడియె; నింద్రవైరి ♦ కడిది బలుఁడు ౨౮ 2752
- క వనచరహంతయు నగునా, దనుజేంద్రుఁడు ముష్టినిహతి ♦ దర్పంబున నొ
ప్పినశరభు, నీలుజానుహ, తిని, నఱచేతఁ గవాతుఁ ♦ దెంపునఁ గొట్టెఁ. ౨౯
- తే. మఱియుఁ గ్రుధఁబూని యాగంధ♦మాదనుఁ దన
కాలఁ దన్నెను వారు త♦ద్ధాతములకు
నతిశయవ్యధనొంది ర♦క్తాభిషిక్తు
లగుచు మూర్ఖుల ముగ్ధుచు ♦ నార్తులగుచు. 30 2754
- క. ధరఁబడిరి ఛిన్నకింశుక, తరువులక్రియ, నాష్టవంగ♦తల్లజలు మహా
త్తరమతులు పడుటఁ గని వే, హరివీరసహస్ర మనురు ♦ నని నొంచుటకై. 31
- క పరుగెత్తి రద్ధితుల్యులు, నిరుపమబలులై న ప్లవగ♦వృపు లందఱు నా
సురవైరిపైకి నెగురుచు, నురవడి దంతములఁ గొఱికి ♦ రుద్ధతిమీఱఁ. 3౨౫
- చ వనచరు లామహాంగు సుర♦వైరిని గోల్లను గీటి పండ్లచే
తను వడిమీఱఁగాఁ గొఱికి ♦ చారుణముష్టుల నొంచి జానువీ
డనములఁ గందఁజేసిరి; గ♦శంగి ధరాధరతుల్య దేహుఁ డా
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ప్ర♦తాపము మీఱఁగ వేసవేలుగఁ. 3౪ 2757
- ఆ. కవులు తన్నుఁ గ్రమ్మి ♦ కాఱియపెట్టంగఁ, దరువు లట్టె పెరుగఁ ♦ దనరు గిరిని
బోలివెలెగె, నంత ♦ భూరిబలుండాతఁ, డందఱను గరద్య♦యమునఁ బట్టి.
- క తినసాగె గరుడుఁ డహిగణ, మును దిచుచందమున దనుజ♦ముఖ్యుఁడు ప్రీతిఁ
వనచరుల నాగలోకం, బున కీడగు వక్రవివర♦మున వేసికొనఁ 3౬ 2759
- ఆ. ముక్కునెపుల రంధ్ర♦ములనుండి వారెల్ల, పచ్చుచుండి రంత ♦ వారిరాక
నాత్మ నెఱిగి మిగుల ♦ నాగ్రహంబున గిరి, నన్నిభాంగుఁ డతఁడు♦సాహసించి.
- క వనచరులఁ జీల్చి భయిం, వనుసాగెం, బ్రళయవహ్ని ♦ పగిది భయదహా
తనువలర నొడలు తెలినుక, వనచరమృదుమాంసరక్త♦వాహినిచేతఁ 3౮
- క ధరణిఁ దడుపుచుఁ బ్లవగో, త్కరములలోఁ గేళిపల్వఁ♦గాఁ దొడఁగె, మహా
త్తరబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డురువజ్రముఁ గొనిన నిర్బ♦రోత్తమురీతిఁ 3౮౫
- ఆ. పాశహస్తుఁడగుచు ♦ భాసిల్లుయముభంగి, తూలపాణియగుచు ♦ శోభితనని;

నగ్నిగ్రీష్మకాలః మందు శుష్కారణ్యముల దహించురీతిః బలము మెఱయ

చ. వనచరుహహీనిం బెలుచఁ డబట్టి దహించెను గ్రోధవహ్నిచే,
దనుజవిదారితాంగులయి డతారు భయంబున వేఱు వేఱుగాఁ
జనుచును వాహినీపతి పొసంగమిఁ జాల వికారనాదమున్
వనచరు లట్టెచేసి, రనిఁ డబట్టివధించెను బెక్కురీతులన్
దనుజవరుండు వారలను డర్పము గవ్వడ శూలహస్తుడై. ౪౧౫ 2764

నీ తప్తిట్లు బాధింపఁ డాశంజాలక ఖన్నచిత్తులై శరణుఁ జొచ్చిరి రఘువ్ర
వరు, నంతవారల డనానవపౌత్రుండు గని పరాజితులయి డదలుటమదిఁ
దలపోసి యొకభూరిధరణీధ్రశృంగంబుఁ గరమునఁ బూని రక్తములు కుంభ
కర్ణునిపరిచరుల్ డగడుభీతిఁ గలఁగంగఁ బలుమాఱు సింహారంబు నిగుడఁ

ఆ. గుంభకర్ణుపైకిఁ డగొంకక యడరి నంగరమునందు వేగ డగదిసి యతని
శిరముపై నవైచె డశిఖరంబు నద్దానిఁ, దచ్చిఖరనిహతిని డదనుజుఁ డొంది
క పెనుకోపంబున మండెను, దనుజోత్తముఁ డిట్లు మదిని డదారుణకోపం
బును గని కోతులు భీతిల, వినదమ్మడరంగ నాతనిపయికి నడరెన్. ౪౨ 2766

ఆ. పరుగువారి యిట్లు డలురుజవంబున వాలి
తనయుపై నశూలమును నగంగ
వైచె బలముమీఱఁ డబటుకోపమున, నంత
బలముగలిగి యుద్ధపథముఁ దెలిసి ౪౨౫ 2767

చ. పరునివిధంబు లన్నియును డబాగుగ నెన్నఁగఁ జాలుఁగాన నా
హరిహయపౌత్రుఁ డిట్లు నిశితాయుధ ముట్టై తనున్ వధింపఁగా
బరువడితాఁగ లాఘవముఁ డబన్ని తటాలున దాటి వ్యర్థమై
ధరఁబడఁజేసి దాని కడుదాపున వేగము వ్రాలి తెంపునన్ ౪౨౫ 2768

తే కరతలమ్మున నడచెను డబరునివత్తు,
మంతఁ బర్వతమంతటి డయాకృతిగల
దనుజుఁ డాతనిదెబ్బకుఁ డదత్తటిల్లి
కోపమడరంగ మూర్ఛ ముఁగ్గుచు నిలఁబడె ౪౨౫ 2769

క బలశాలి కొంతవడికిం, దెలివిం గని ముప్పీనట్టై డత్రిష్టుచు వెడచే
బలిమిని నంగదుఁ బొడిచిన, నిలవ్రాతె నతండు సోలి డయేపుం జెడఁగన్ ౫౦౫

చ. హరిహయపౌత్రుఁ డిక్కరణి డనచ్చటవ్రాలిన శూల మద్దియే
కరమున వెల్ల నేగె, లయఃకాలునిరీతిని గీతనాథుపై
కురువడి వీరుడైన వ్లవగోత్తముఁ డాబలశాలి దానవే
శ్వరుననుజుండు తన్గదియ డవచ్చుటఁగాంచి మనోముదంబునన్. ౫౨ 2771

తే. అట్టై దుమికె, మహాబలుం డక్కపీంద్రుఁ
డద్రకూటంబుఁ గరమున డ నవధరించి
గిరిగిరం ద్రిప్పుచుఁ వడి డ సరిగెఁ బ్రబలుఁ
డై న యాకుంభకర్ణుపై డ కతఁడు మించి. ౫౩౪

2772

క. తనపై కడరెడు సుగ్రీవునిగని వికృతాంగుడగుచుఁ డ బొంగెడువాంఛఁ
వనచరున కభిముఖుండయి, దనుజేంద్రుఁడు నిలిచెఁ బ్రవగఁతల్లజుడంతఁ.

క. వనచరశోణితద్ధిగాంగుని గపిభక్షకుని రణముఁ డ గోరుచు నిలుచు
న్ననిశాచరుఁ గని యిట్లని,యెను, నీవని వీరవరుల డ నెల్లబలమునఁ. ౫౩౫

చ. ధరఁ బడఁగూల్చి దుష్కరము డ దారుణముఁ గలభూషణంబునై
వరఁగెడుపోరు సల్పితివి డ భవ్యయశంబును బొందినాడ వా
హరులను మ్రింగినావు ప్లవఁగావళి మానుము ప్రాకృతుల్ గవుల్
సరియగువారె నీకు దనుజప్రవరా! యిదె చూడు నాదెనఁ. ౫౩౬ 2775

క. ధరణిధరం బిదె వైచెదఁ, బరమంబగు నొక్కదీని డ పాటు సయివుమా
దురమున ననునావనచర, వరువాక్యము సత్యధైర్యఁపరియాతము తగఁ

క. విని రాక్షససింహుండా,తనితో నిట్లనియె నీవుఁధాతకు మనుమం
డనఁబడువాడవు ఋక్షర,జనివుత్రుండ వతులపారుఁషుండవు సుష్టిగా! ౫౩౭

క. ఇన్నియు నీకుం గలవని, మున్నే తెలిసినవి మాకు డ ముందుగ నామ్రో
ల స్తీవు పాటపాడెన, వన్నా! యిఁక జాలు ననియె, డ సంత రవిజుడుఁ.

క. తను గుఱిచి కుంభకర్ణం, డనూనపరిహాస మొప్పు డ నాడినపలుకుల్
విని వజ్రాశనిసన్నిభ, మననొప్పెడి పర్వతంబు డ సతిభయవంబుఁ ౬౦ 2779

క. చలియింపఁజేసి వక్షస్థల మారసి యద్ది పగుల డ సరగున వైచెఁ
బలమలర వైవఁ బొడవగు, నిలాధరాగ్రంబు దానఁవేజ్య సురమునుఁ.

ఆ. తగిలి చూర్ణమయ్యె డ దానిని గని కోఁతు, లతివిపాద మంది డ రసురులెల్ల
ముదముమీఱి శబ్దఁముల దిక్కులవరంగఁ, జేసి, రంత దనుజఁసింహుఁ డిట్లు.

చ. ధరణిధరాగ్రఘాతమునఁ డ దారుణకోపము నొంది దానభీ
కరమగునాస్యముం దెఱచి డ గాఢరవంబు నిగుడ్పుచుఁ మహా
త్తరనవలాభశూలము నుఁదాత్తగతిం జలియింపఁజేసి యా
హరిపతిఁ జంపవైచె వెన డ నాతనిపైఁ దనశక్తి యేర్పడఁ ౬౨౪ 2782

చ. అనిలకుమారుఁ డాక్షణమె డ యచ్చటికేగి సురారి దోర్బలం
బున నటు వైవ సూర్యసుతు డ పొంగడఁగింపఁగ వచ్చు శూలముఁ
గనకసుహారజ్జ్వమును డ గాంచి కరంబుల దానిఁబట్టి పెం
వునఁ దునియంగఁ జేసెఁ దనఁపూర్ణబలంబు గనంబడంగడుఁ. ౬౩౪ 2783

క హరితల్లజఁ డతిముదమున, నరుదుగఁ గాలాయనమయఁనుయి బారువులం
బరికింప నహస్రమునకు, సరియగు భారమున మించఁ జాలినదానిక. ౬౪

తే శూలమును జానువుననుంచి ధూర్జ మొనరఁ
జేసె, బవమానతనయునిచేత నిట్లు
భగ్నమౌ శూలమును గాంచి ధ్వజవితతి
యార్చి నలు దెనలకు బాతె నతిముదమున ౬౫ 2785

చ వనచరు లెంతొమోదమున ధగ్నమహాసురశూలవర్యముం
గొని ప్రమదంబునక మిగిలి గాఢమృగేంద్రరవంబు లొప్పు నా
యనిలజఁ బూజచేసిరి, మహాబలుఁ డాసురపుంగవుండు మిం
చినవరశూల మువ్విధిని జేవఁ దొఱంగి విభగ్నమౌటకుక ౬౬ 2786

సీ మనమునఁ గోపించి మండుచు లంకామలయవర్వతమునుండి నియతిశృంగ
మును బెకలించి యావనచరపతిఁ జేరి దాని వైచె, ధరాగ్రదారుణహతి
మూర్ఖిల్లి సంగరభూమి నాతఁడు పడె; సుగ్రీవుఁ డిట్లనిఁజొడి మూర్ఖ
మునుఁగుచుఁబడిన నాదనుజులందఱు ప్రహర్షముననార్చిరి, దనుజప్రవరుండు

తే సంగరంబున ఘోర మాశ్చర్యమునగు
విక్రమముగలవనచరవిభునికడకు
సరిగి యతిభీతికరమగు ననిలుఁ డబ్బ
మును నలెం బట్టుకొనిపోయె ఘనబలమున, ౬౭ 2787

చ. కనకమహీధరప్రతిమఁ కాయుండు దానవవీరుఁ డంత నా
వనచరు భీనుమేఘునిభు బాహుబలంబున నెత్తికొంచుఁ బెం
పునఁ దగి యున్నతంబునయి పొల్చెడుశృంగముగల్గు మేరువో
యనునట్లు భాసీలక, మఱియు నాదనుజప్రవరుండు వీరుండు. ౬౮ 2788

తే. సూర్యసుతు నెత్తుకొని రాక్షసులు నుతింప
వనచరేంద్రుండు పట్టువడెనె యటంచు
నచ్చెరువునొంది నిర్జరు లపుడుచేయు
ధ్వనుల వినుచును బోయె యుద్ధమును వదలి ౬౯ 2789

చ హరిహయతుల్యవిక్రముఁ డహార్యబలుండు శచీశవైరి యా
సురరిపుసోదరుం డవుడు సూర్యసుతుక గ్రహించి యాత్మలో
హరిపతి వీనిఁ గైకొనిన నారఘువర్యులతోఁ జెలంగువా
సరబలమెట్లఁ జిక్కినటె నాకనుచుం దలపోసె నెంతయుక. ౭౦ 2790

చ వనచరసేన తల్లడిలి పాటుటయు రవిసూతి కుంభక
ర్ణునికరమందుఁ జిక్కుటయు నొచ్చి వెతంగనుచుంటయుం గనుం

- గొని మతిమంతుఁ డాపవనుఁకూరిమిపుత్రుఁడు స్వాంతమందు ని
ట్లని తలపోసె, నీవనచఁరాధిపుఁడే యిటు చిక్కెనే కల్లా. ౭౪ 2791
- క. ననుఁబోటి కేమి యిఁకఁ జేయనగును నాకెదురొనర్పఁ న్యాయమొ నేదా
ని నజస్రము జేయుదుఁ జక్కనిరీతిఁగ నొండుసేయఁగాఁ దగ దెపుడున్. ౭౫
- క. గిరియంతవాఁడనై యీ, నురవైరిం జంపువాఁడఁ ధూరత్వమునన్
దురమున నీతనిఁ బిడికిరి, బరుషంబుగఁ బొడిచి యవయఁవంబులు పొడిగన్.
- క. అని వధియించి కపీశ్వరుఁ, డనుమోదము నొంద వీనిఁదగుబంధంబున్
గనకుండఁగ విడిపించిన, ననిఁ గవులందఱు ప్రహృష్టుఁ టాదురు గాతన్. ౭౬౪
- క. ఈరాజే నురదనుజను, హోరగు లొక్కటిగఁ జేరి యుద్ధంబునఁ ద
న్నారూఢిగ గ్రహించిన, నేరిమి విడిపించుకొనఁగఁ నేర్పును దానే. ౭౬౫
- సీ. కపివతి యితఁడు సంఘరమున నాకుంభకర్ణుఁడు వైచినఁ ట్టాధరప్ర
హారమునం జొక్కి యందుచేఁ దనుఁదానె తెలియకున్నాఁడనితలఁచువాఁడ
నీముహూర్తమునందెఱుఁతఁడు మూర్ఖుని దేరి యిమహాజన్యమంఁదెల్లకవుల
కును దనకును హితఁమని దేనిఁ దలఁచునో దానిఁ జేయుంగాక, ధరణివిభుఁడు
తే కవ్వములఁ జిక్క భృతులైందుఁ కడఁగి వాని
నెట్లా విడిపింపవచ్చు నేఁ నట్లువతిని
నిపుడు విడుపింతునేని యహీనవిక్ర
మాఘ్యుఁడగు వీనియప్రీతిఁ కంత మున్నె? ౮౦ 2796
- క. కీరితియు శాశ్వతముగా, ధారణి నశియించుఁ గానఁ, దానై శౌర్యం
బీరాజు చూపునని నే, నూరకయుండెదను వేచి యుద్ధఫలిలోన్. ౮౧ 2797
- క. పతివచ్చుదనుక నీకపి, తతిఁ బాతెడుదాని సత్సంధంబును గన న
న్మతి మాటలాడుచుండెద, నితరిమ్మును మాని యనుచుఁ నెంచిహనుమయున్.
- క. వనచరసైన్యం బద్దా, నిని దిక్కుల కేగనీకఁ నిలిపెను ధైర్యం
బున, సంతఁ గుంభకర్ణుఁడు, వనచరనాయకుని గదలుఁవాని బలమునన్ ౮౨౪
- చ. కరములఁ జిక్కఁబట్టుకొని యాధరయంబున మేడలందు గో
వురములఁ జర్యలందుఁ దమిఁ బొంగుచు రాక్షసులెల్ల నిల్పి సుం
దరసుమవృష్టులం గురియఁ దాను బురంబును జొచ్చె, సంత ని
ర్భరబలుఁ డర్కసూనుఁడును యభవ్యసుంగంధజలంబు లాజలున్. ౮౩౪ 2800
- క. దనుజునిపైఁ గురియగఁ ద, జ్జనితలనచ్చీతలతనుఁ జిక్కఁగ మే నె
ల్లను దడియుట నృపమార్గం బును జల్లఁగనుంట సంతఁ పాలయగ సంతన్.
- తే మెల్ల మెల్ల నఁ గాంచెను యెలఁకువ, నపు
డన్మహాత్ముఁడు శ్రమమొంది యధికకష్ట
మున నదెట్లులొ తెలివొంది యునబలయుతుఁ
డైన యాకుంభకర్ణభుఁజాంతరమున. ౮౫ 2802

క. తానుండియె లంకాపుర, మానవవిభుమార్గమును గ్రుఱుంబునఁ గనుచున్
దానిట్లు తలఁచెఁ దనలో, నేనిపు డిటు పట్టువడితి ధీచునిచేతన్. ౮౫౪ 2503

క. ప్రతికారమేమి చేయన్, హితముగు నిత్యుతి గవుల యెల్లను నేనే
జతనము సేసిన నిష్ఠము, హితమునగున్ దాని నట్లులే చేయఁదగున్ ౮౬

క. ఒనరింతు నిప్పుడే నే, ననియెంచి కపీంద్రుడైన యర్కభవుఁడు చ
క్కనివాడిగోళ్ల ననురే, శునివైరిశ్రుతిన్వయంబు శోభిలుదానిన్ ౮౭౪

*ఆ. అట్టె గిల్లి పండ్ల ధీతనిముక్కును, గొఱికికొనుచుఁ గాళ్లఁగొంభకర్ణు
నంసగండదోర్పుఁగాంతరములఁ దిన్నె, దనకుఁగల్గు బలమునను శ్రమపడి.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గపిత్థల్లజుచే దనముక్కు గర్జముల్
పనివడిఁ ద్రుంపఁగాఁ బడినభంగికి దానికిఁ దోడు ప్రక్కలా
తనిచరణాహతిం గనుటఁ దద్దయుఁ బీడితుఁడౌటకు న్ననం
బునఁ గడునాగ్రహించె మెయి ధీరన రక్తము గాఱుచుండఁగన్ ౮౮

తే. వనచరునిఁ ద్రిప్పి ధరణిపై వైచి నలిపె,
భీనుబలుఁడైన దనుజుండు ధీమణిసేయ
దనుజులండఱు బహుభంగులను గరోర
తాడనంబుల నొప్పింపఁ దాజడియక. ౮౯

2808

క. హరిపతి యానుగ్రీవుఁడు, త్వరగా నభ్రమున కెగసి ధనచరు లార్వణ్
ధరణీశుఁ జేరె మరలక, సురవైరిలలాముండు బలశోభితుఁడయ్యున్. ౯౦౪

క. తనముక్కు సెవులు తునియం, గను నెత్తురుగాఱ ర్పురనికాయయుతంబౌ
ఘనగిరిపోలికఁ గన నయ్యెను, శోణితసీతతనుఁ డహీనబలుండున్ ౯౦౪

ఆ. భీమవిక్రముండు ధృధుకాయుండు నగునా, కుంభకర్ణుఁ డంత ధూరయ్యున్
భూమివంకఁ దిరిగి పూన్నిని మరల యుద్ధంబుఁ జేయ నెంచె దనమనమున

క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలుచుఁ గోపంబు మించఁగా రక్తం బం
గాళిని నిండఁగ నంధ్యా, కాలాంబునను ట్లతండు కడు వెలిగె నటన్. ౯౧౪

సీ. తనచేతనుండి యావనచరనాధుండు తిప్పించుకొనిపోవ ధనుజనాథు
తమ్ముండు క్రుద్ధుడై దారుణాకృతి మీఱ మరల యుద్ధముసేయఁబరుగులెత్తు
చును సాధనమ్ము లేమిని నెంచి భయదమా ముద్గరమునుగొనె, భూరితేజుఁ
డాకుంభకర్ణుఁ డత్యంతశీఘ్రంబునఁ బురిని వెల్వడి యుగ్రతరముగాఁగఁ

తే. గనఁబడుచునున్న యక్కపిగణము సొచ్చి
నజ్వలించెడు ప్రళయాగ్ని ప్రజలఁ బోలె
యుద్ధమున మ్రొంగఁ జొచ్చె నిట్లురవడిఁ గపి
బలము లోపలఁ జొచ్చి యాఁకలి వెఱపున ౯౧౪

2818

* దదంశ పార్శ్వేషుచ కుంభకర్ణమ్-అనిమా పాదాభ్యాం విదదా రేతి శేషః-అనివ్యాఖ్య.

క. ¹వనచరమాంసము రక్తము, ననువుగఁ గ్రోలంగఁదగు మహాశౌర్య మోహంబునఁ దెలియక రాక్షసులను, వనచరులఁ బిశాచగణముఁ బట్టుకగణమున్.

క తినుచుండె, విలయకాలం, బున మృత్యువు ప్రజలఁ ద్రుంచుచోలికఁ గపివీరనికరముల భక్షించెను,, దనుజుం డతికోప మడరఁ బదనపూన్కిగతిన్.

తే వానరుల రాక్షసులఁ బట్టి పరుస నొకరి
నిద్దఱిని మువ్వురను మఱి యేచి పెక్కు
మంది నొకచేత గ్రహించి ఁడంద మలర
వదనగహ్వరమున యందు వైచుకొనుచు ౯౭ 2816

క. తాను మహాబలవంతుఁడు, గానన్ వానరులు గొప్పత్యాధరములచే మేనున మోడుచునున్నన్, వానిన్ లెక్కింప కొక్కఁ బంగిం దినుచున్.

తే కవులమేనెన్ను నెత్తురు పక్షుల బ్రవాహ
ములుగ దాడలనుండి యేలులుగఁ గాఱఁ
దిరుగుచుండెను, స్త్రూరుఁడఁ సురవిరోధి
తమ్ము భక్షింప నోర్వలే పుచ్చులించి ౯౮ 2818

క. శరణము శ్రీరాముం డని, పరికించిరి, దనుజుఁ డంత బహుళక్రుధ వానరులం దినుచున్ వేగమ, పరుగెత్తెను వారివెంటఁ బడి మోహమునన్.

తే ఏడునెనిమిదివందల నిరువదిశత
ములను ముప్పదివందల గలిసి హస్త
ములను బిగియంగఁబట్టి యిమ్ముల నదుముచుఁ
దినుచుఁ బరుగెత్తుచుండె వారిని దఱుముచు. ౧౦౦ 2820

క. ²అత్తఱి శత్రువురంబుల, మొత్తముగాఁ గూల్చి విజయమును గాంచుగుణాయత్తమతి సుమిత్రాత్మజుఁ, డుత్తలపడి వారిఁ జూచి యుగ్రక్రుధచేన్.

క. అనిఁ గావించెను, వీర్యం, బునఁ బొల్చెడు లక్ష్మణుండు పూర్వామరుమేనున నాఁటి సప్తశరముల, ఘనశరముల నట్టె తొడిగి క్రమక్ష నేసెన్

క అతిబలుఁడు కుంభకర్ణుఁడు, వితతాంబకవృష్టి దాని విరియించుచు నుద్ధతిలక్ష్మణ మీఱి పరానాతిధరిణియుఁ బగుల³రామునినిమార్కొనఁగన్.

క చనియెను, దశరథతనయుఁ డె, తని గని రాద్రాస్త్ర మొకటిధనువున సంధించి నిశితబాణంబు⁴ నా,తినివక్షము గాఢనేసెఁ దద్బాణహాని ౧౦౪

తే క్రుద్ధుడై సత్వీరంబుగఁ గుంభకర్ణుఁ
డారఘ్నాత్ముడై బడ పరుగు వేళ

1 చూడ రత్నాంసి హరీన్ పితాచాన్-అనినూ 2 పరపురంజయః-అనినూ 3 రామ మేనా

నతనివదనంబునుండి హుతాగ్నివంటి

జ్వాల లొక్కట వెలువడె ♦ భయదరీతి ౧౦౫

2825

చ.దనుజులలాముఁ డత్తణిని ♦ దత్తరము క్తశితాస్త్రవిధుఁ డ

య్యను బరమక్రుధుఁ గొనుచు ♦ యుద్ధమునం గవులందఱుఁ భయం

బునఁ బరుగెత్త ఘోరరవముఁ జనియింపఁగ నార్పుచుఁ జవం

బునఁ బరువెత్తె రాఘవునిఁ ♦ బోరున నొంచెడు వాంఛ మించఁగఁ ౧౦౬

తే నెమిలియీఁకలుగట్టిన ♦ నిశితబాణ

ములను రాముఁడు తద్వక్షుఁమును గడంగి

యుచ్చిపోవంగనేయ నాఁయురుబలుండు

సోలఁ జేనున్నగదయును ♦ నేలఁబడియె. ౧౦౭

2827

క. కరగతఖడ్గాద్యాయుధ, పరికరములు భూతలమునఁ ♦ బడి చెదరె, మహా

త్తరబలుఁడైన యతం డట, నిరాయుధుం డౌట నెఱిగి ♦ నియతి దలిర్పఁ.

క చరణంబులఁ బిడికిల్లను, దురమొనరించెను, శరాళి ♦ తోరంబుగ ని

ర్భరరీతి మేనఁ గ్రువ్వి, నిరంతరాస్త్రకృపివాహా♦నిచయయుతుండై. ౧౦౮

క. సెలయేల్ల తోడఁ గూడిన, పొలుపగుభూమిధరంబు ♦ పోలిక నొప్పెఁ;

గలయం దనువున నెత్తురు, పొలయంగాఁ దీవ్రకోపఁభూయిస్తుండై. ౧౦౯

చ. వనచరభల్లుకానురులఁ ♦ బట్టి వడిక వడి మ్రింగుచుఁ దురం

బునఁ జరియించుచుండె, భయముం గలిగించెడు విక్రమంబు నొ

ప్పిన దనుజోత్తముం డగుచు ♦ భీమయమోహముఁ డౌచు దోర్బలం

బునఁ దగి కుంభకన్ధుఁ డొకఁభూరిభయంకరశైలకూటముఁ ౧౧౦ 2831

చ. కరమునఁ ద్రిప్పి రామవృషఁకాంతునిపైఁ బడవైచె, వద్ది పై

కురవడి రాకమున్నె పురుషోత్తముఁ డారఘరాముఁ డేచి యం

తరమున భర్తచిత్రితనిఁతాంతభయంకర, లక్ష్మ్యభేదనా

తురశరనస్తకంబునను ♦ దోడనె త్రుంచెఁ గపీంద్రు లార్వఁగఁ. ౧౧౧౫

క. కనకాచలకూటము నాఁ, దనరుచుఁ గాంతులఁ జెలంగి ♦ దర్పమున నా

*వనచరశతద్వయమువై, కిని బొంగుచు నడరఁ గాంచి ♦ కినుకవెలయఁగఁ.

నీ. రాఘవుం డుగ్రశఁరంబుల నాతని ధరఁ ద్రెళ్లఁగాఁ జేసెఁ ♦ దత్పుయము

నందు ధర్మాత్మఁడై ♦ నట్టి లక్ష్మణుఁ డరి వధియింప నెంచి నిఁబృథముతోడఁ

దదుపాయముల నెల్లఁ ♦ దగుభంగిఁ దలఁచుచు నిట్లని పల్కెను, నీదనుజుండు

శోచితవాసనఁ ♦ జొక్కి మత్తుండియి యుండుటఁ గవులనిఁయును దనుజుల

తే నియును దెలియఁడు తనవారినిం బరులను

బట్టి భక్షించుచున్నాఁడు ♦ వనచరవిభు

* ద్వేకతే వానరేంద్రజాం పతిమాన మపాతయత్-అనిమూ

లందఱును వీని పై నెక్కి యట్టె నిల్చి

యుంద్రుగాక భుజేశ్వరు యొప్పురీతి ౧౧౬

2834

క. బల మలర యధార్హ ముగా, నలువ్రక్కల నిల్చి ప్రచలనము సందకయే
నిలిచెడు నటు నిల్తురుగా, కలలి నిటు లొనర్ప దుష్టకర్షురుఁ డితఁడు ౧౧౭

క. గురుభారపీడితుండై, ధరఁబడు నిక్కాలమందు ధాన నిచటి వా
నరులం జంపక యుండును, ధరణీశ్వర! యనిన నృపతితమ్మునినుడుల ౧౧౮

క. విని మతిమంతుండగు నా, తనిపలుకులరీతిగా ముదంబునఁ గవులె
ల్లను గుంభకర్ణ్యులై జ, య్యన నెక్కిరి, దనుజవర్ణ్య డప్పనికి మది ౧౧౯

ఆ. కోప మడర దుష్టకుంజర మటురేఁగి, హస్తిపకులఁ జెండు నట్లు వేగ
కవులు ధరణీని బడఁగా విదళించెను, విగళితమగు కీళవితతిఁ గాంచి ౧౨౦

క. తనమనమున రాముండీ, దనుజుఁడు దుష్టాత్ముఁ డనుచు దలపోసి మహా
ధనువుం గొని జవమున నా, తనిపైకిం జనియె గ్రోధతామ్రాక్షుండై

క. వీరుం డారఘరాముఁడు, క్రూరేక్షణముల జగంబుఁ గూల్చునటుల నా
ఘోరాకారుని జూచుచు, వీరికవుల్ కుంభకర్ణ్య భీతి వడఁకుచు ౧౨౧

తే. వెఱఁగుపడియున్న వారౌట విపులమోద
మంది తనుజూడఁగా రోష మడర సతనిఁ

జంపఁ బైబడఁబోయె, నాత్మవిభుండు
భుజగతుల్యంబుగాఁ గడుఁ బోలి వెలసి. ౧౨౨

2841

క. ఘనతరగుణయుతమగుచుం, గనకవిచిత్రంబునగుచుఁ గ్రాలెడుచాపం
బును గొని యుత్తమకరివిత, తిని గలతూణీరముల సతిస్థిరభంగి ౧౨౩

క. ధరియించి వనచరుల ని, ర్భరమోదం బలరుచుండ భయ మడఁగంగా
గర మాశ్వాసించుచు, దా, నరిగె దనుజు వధించు నాశయ మొప్ప ౧౨౪

క. బలశాలి పరమదుర్జయుఁ, డలఘుపరాక్రముఁడనై న యారాముం డి
మ్ముల వాసరసంయుతుండై, సలక్ష్యుండగుచు వెడలె సంగరకాంక్ష ౧౨౫

క. గురుతనుని మకుటధారిని, నరిందముని రక్తసంప్లుతావయవుని దు
ర్భరబలునిఁ గుంభకర్ణ్యుని, హరిభీకరుఁ గాంచె, సంత నయ్యిసురుండు ౧౨౬

సీ కుపితదిగ్గజముల్లు యోతుల వెదకుచుఁ దటిమిఁకొట్టుచు ఘోరవనుజపరివృ
తుండయి కనకాంగదుండయి వింధ్యమందరపర్వతాభుండై ధరణిమీఁద

ఘనములు దూరమాధగముచుండి వృష్టినిగురియించునట్లు నెత్తురు వదనము
నుండి క్రక్కుచు, నాల్గునొగిరక్తమునునాకికొనుచునుశోణితాక్షుండయికవుల

* స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటిన మరిందమం, శోణితాక్షులసంస్కారం కుంభకర్ణం మహాబ

- తే. నట్టై మర్దించుచుం బ్రళయమున నున్న
యముని పోలిక గనఁబడి యగ్నిరీతి
వెలుగు నాగాక్షసోత్తము వింతగఁ గని
చాపగుణమును సారించె భూపవరుఁడు ౧౨౯ 2846
- ఉ దానవసత్తముం డవు డుదా త్రరఘూత్తము చాపఘోషముకొ
దాను గరోరరీతి విని దానికి నోర్వక యాగ్రహమ్ము వే
మానసమందుఁ బూని రఘుమండను మీఁదికి నేగె మార్కొనం
గా, నని వాతఘాతఘనకల్పుని, ¹వాసుకిభోగబాహుని ౧౩౦౪ 2847
- చ ధరణిధరాభు నాదనుజతల్లజుఁ డ న్ననిమార్కొనంగ న
త్వరముగ వచ్చువానిఁ గని పల్కె రఘూత్తముఁ డిట్లు, రమ్ము క
ర్బురగణపా! విషాదమును బూనకు నస్థనుమా నినుం గొనం
గరమున విల్లుఁదాల్చి శరకాండము లూనియె నిల్చినాఁడఁ జూ. ౧౩౧౪ 2848
- చ. అమరగణేశవైరి నని నాత్మను నిన్నును నీవె యెన్నఁబో
కుము, రఘురాముగాఁ గుజసకటోటిలయాంతకుఁగా నెఱుంగుమా
క్షమ నీకఁ గొంతనేపటికె కాయముఁ బాయను నీదుప్రాణముల్,
అమరపదంబు చేరుదువు హర్షము నొందెద వింకఁ జూడుమా ౧౩౨
- చ. అనవిని కుంభకర్ణుఁ డవు డాతని రామునిగా నెఱింగి ప
క్కున వికృతస్వరంబుగను గోరిక నవ్వుచు భూరికోపముం
గని కపుల్లెఁ బాఱఁ గపికాంతుల గుండిను లట్టై వీలఁగాఁ
జని రఘువర్యమార్కొనియె, జక్కనితేజము గల్గునాతఁడుకొ ౧౩౩౪
- ఆ వికృతముగను మఱియు భీమంబుగా మేఘు
గర్జనంబు పోల్కిగాఁ బ్రహస
మొప్ప రాముఁ గాంచి యప్పు డిట్లని పల్కె,
వినుము రామ! భూప వినుతనామ! ౧౩౪౪ 2851
- క వని గన్నడిన విరాధుండునుగాను గబంధనాముఁడనుగాను ఖరుం
డను గా నలమారీచుండునుగా నయ్యింద్రనూనుఁడనుగాను జూపి! ౧౩౫౩
- ఉ. నేననఁ గుంభకర్ణుఁడను ని న్ననిమార్కొన వచ్చినాఁడఁ బెం
పూనినవాఁడఁ జూ! యిదిగో యుగము నాయననిర్మితంబునై
గానఁగ భూరివిస్తృతిని గ్రాలెడు నీఘనముద్గరింబు, నే
దీననె మున్ను దానవుల దేవతలం గడునొర్చి గెల్చితె ౧౩౬౪ 2858
- క. వినుమా! వికర్ణనానుఁడ, నని చుల్కుగఁ జూడఁబోకు భీమవీ తెగులుచే

1 భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుమ్-అనిమా ఇట భుజంగరాజు-అనఁగా వాసుకి యని గ్రహించఁడను పెక్కుతావుల నిట్లె చెప్పఁబడియున్నది 2 ఆగచ్ఛరితోధిపమావిసాద మనస్థితోఁడ హం ప్రగృహీతచాపః-అనిమా విన్నుద్ధరింప నిలిచి యున్నాఁడ రమ్ము అనిభావము

తను నాకు స్వల్పపీడయుఁ, గనఁబడకున్నయది యింకఁ డ్మౌఁపతివర్యా! ౧౩౭౫
 నీ. ఇత్సౌకువంశమహీపతితిలకమా! మద్దేహమున విక్రమమ్ము నెల్లఁ
 జలకఁగాఁ జూపుమా! చూచి యంతటఁ జౌరుషమునీడు విక్రమమమరనాత్మ
 నింతమాత్రంబని యెఱిగి భక్షించెద నిను, ననుకుంభకఁద్దనివచనము
 లను విని రాఘవుండును సుపుంఖములయి తనరుబాణాళు లతనిపయి గడుఁ

తే. బూన్కి మెఱయంగ వైచె, విభుధవిరోధి
 వజ్రనమవేగములగు నాబాణనిహతుఁ
 డై రవంతయుఁ గలఁగక యూర్తినిండ
 కట్లై నిలిచెను రాముఁ డత్యద్భుతపడ ౧౩౭౬

2855

క శరముల వేనిన పూర్వము, వరనాలద్రునుము లేడు యానరపతియై
 వరఁగెడు వాలియుఁ ద్రొంపఁబడిరొ యాబాణములు మఱి కడిందితనుపులక

తే. వజ్రనమవేగమునను బ్రభావిశేష
 మునను జెలఁగియుఁ గుంభకఁద్దనితనువును
 గాసిలం జేయఁగాఁ జాలఁకయె యడంగె,
 నమరపతివైరి యంతట యాశరములు ౧౪౦౫

2857

చ తనువునఁ జొచ్చి కన్నడమిఁ దాను శరీరముచేత వానినొ
 య్యన జలధారలం గొనెడు నట్టులుగాఁ ననువట్టుచుక జవం
 బునఁ దనయుగ్రవేగమగు యుద్ధరముం గడుఁద్రిప్పి బాణముల్
 తనను బగుల్పకుండఁగను దప్పెడునట్లు చరించుచుండఁగ ౧౪౧౫ 2858

ఆ తుతజలి ప్రవగుచుఁ గ్రతుభోజనులబల
 మునకునుక భయంబుఁ గనఁగఁజేయు
 నుగ్రజవము గల్గు నురుముద్గరము దాని
 ద్రిప్పి కపిబలములఁ దెరలఁజేసె ౧౪౨౫

2859

క ధనువున రాముం డంతట, సునిశిత వాయువ్యనామశోభితమగుచుక
 దనరారునస్త్రమును భీతిని గొలిపెడుదానిఁగూర్చి తిగిచి బలమునక. ౧౪౩

చ దనుజునిపై న వైవ నది దారుణభంగి సముద్గరంబుగా
 దునిమెను వానిహస్తమును, దోడనె వాడు మహాత్తరంబుగా
 స్వనముచెలంగ నార్చె గడుఁ బర్వతకూటమరీతి నొప్పునా
 తనిదగుబాహు వాయుధయుతంబుగ రామశరాభిక్మత్తమై ౧౪౪ 2861

క హారిరాజసేనలోఁ బడి, హరిభటులను వ్రుందఁజేసె, హతశేషులు వా
 నరభటులు భంగమొందియుఁ, గరము విషణ్ణులయి మిగులఁగవ్వముదోషక.

తే చెంతకుక జేరి యంగముల్ వింతరీతి
 వడఁకఁగా రామదనుజులబవర మతిభ

యదమునుం జూచి ర,య్యనుఁరాధిపుండు

నఁద్రువిచ్చేదితకరుండై యాన్తుఁడగుచు ౧౮౬

2863

తే అపుడు వినికృతశిఖరమైనట్టి కొండ

వలెనె చూడంగఁబడి రెండవకరమునను

దరువు నొకదానిఁ బెఱికి సంఘరమొనర్చు

నడరె రామునిపైకి నశ్రవ్యదృశ్యముగ ౧౮౭

2864

క. కనకవిచిత్రితబాణం,బును నైంద్రాస్త్రవరమంత్రమును గూర్చిన దా

నిని గూర్చి నర్చుచేహం,బన నొప్పుచు వృక్షసహితమై యుద్యతమై ౧౮౮

క పెనురీతిగఁ దగుహస్తం,బును రెండవదానిఁ ద్రుంచె, భూధరమట్టుల్

గనఁదగునాతనిబాహువు, వినికృతం బగుచుఁ బడియె యిశ్వంభరపై. ౧౮౯

క తిరుగుచు నద్ది ధరంబడి, తరుగిరిపాపాణములను యదనుజుల మఱి వా

నరులను జూర్ణమొనర్చెను,, గరయుగ్మము దెగినఁ గుంభఃకర్ణం డంతక

క. ధ్వనిచేయుచుఁ దనపయికిం, జనుడేరం గాంచి యర్ధఃపంద్రాకృతులై

నునిశితములైన బాణము,లను రెంటిని దీసికొని విఠలాసము మెఱయక.

క. సురవైరి పాదయుగ్మము, ధరఁబడఁగాఁ ద్రుంచె దత్ప్రపంబులు పడున

త్తరుణమున దిగ్విదిక్కులు, ధరములు కంధరము లభిదనుజపురంబుల్.

క వనచరరాక్షసబలములు, సనూనవిధి మాఱుమ్రోయఁనట్లు బెడిదమై

ధ్వనిపుట్టె నొకట, వినికృత,త్తనిజాంఘ్రికరుండు దనుజశత్రుజుఁ డంతక. ౧౯౦

క తనవక్త్రము బడబాముఖ,మును బోలినదాని వికృతముగ విప్పి మహా

ధ్వనిచేయుచు ద్యుగతునిఁ జం,ద్రుని రాహువువోలె రాముఁధూర్తుండగుచుక

తే తునిఁగిపోవఁగ మిగిలిన యిడలతోడఁ

దలపడియె,సంత వాడిమొనలు చెలంగఁ

గనకమయపుంఖములతోడఁ గ్రాలుబాణ

ములను నాకుంభకర్ణుని యముఖము నిండి ౧౯౧

2872

క. నినిచెను బాణాపూర్ణున, దనుండగుటక మాటలాడఁ దాఁ జాలక కో

యని యార్చి యెంతో కష్టం,బున మూర్ఛిలె, సంతరాఘవుండు క్రుద్ధుండై.

సీ భాస్కరకరణకల్పంబుగా వెలయుచు బ్రహ్మదండమునకుఁ బ్రళయకాల

యమునకు నీడయి యరివినాశనచణంబయి చూరుపుంఖమై యనిల వేగ

మయి నిశితంబయి యలరు నైంద్రశరంబుగై నందె, వజ్రంబుకరణి బెడిద

మయి, స్వర్ణమయమయి యతిసుం సరంబగుపుంఖమ్ముగల్గి దీప్తుల వెలుంగు

తే. భానుహుతవహులట్లుగాఁ బ్రజ్వలిలుచు

శక్రవజ్రశనిసమహా జవముగలిగి

యున్న యాబాణమును రాముఁ డుగ్రరిపుని

పైఁ బ్రయోగించె దనబాహుఁబలముకొలఁది. ౧౫౭౪

2874

చ శరమది తత్కరచ్యుతిని డానుగ నొంది సభూమదీప్తిభా

సురదహనాభమ్మె దిశల డశోభిలఁ జేయుచు వజ్రవజ్రము

ట్లరుదుగ వీర్యవిక్రమము డలాయతరీతిఁ జెలంగుచుండ ని

ర్జరరిపుమొఁది కేకె, నట డశాతశరంబది పోయి యుద్ధతిక్ ౧౫౭౫

2875

క. మును దేవేంద్రుఁడు వృత్రుని, ఘనశిరసును ద్రుంచినట్లు డత్వాధరశృంగం

బనఁ దగి వివృత్తదంష్ట్రులఁ, గననయి కనుఁగొనఁగఁ దగనికరణి వికృతమై.

క. చలచారుకుండలంబయి, విలసిలుతచ్చీర్ణము నట డవేగము త్రుంచెన్,

ఖలదానవశీర్షము కుండలయుగళాన్వితము త్రిదశఁనాథశరముచేన్. ౧౫౭౬

2876

తే. కడఁగి ఛేదించఁగాఁబడి డకడుజవమున

నశ్రుగతమయి రాతిరియందుఁ దోచి

యాపునర్వసుతారలయంతరమున

నున్నచంద్రునిభంగిగ డనొప్పెఁ గాంతి. ౧౫౭౭

2878

సీ. రామప్రయుక్తశరప్రఖండితమయి సర్వతాభంబయి డపరఁగుకుంభ

కర్ణునిశీర్ణము డత్వాస్థలిపైఁబడఁ దత్వాతమునఁ బురఁదావరములును

జర్యాగృహంబులు డచ్చతరంబుగాఁ దగుప్రాకారమునుధరఁబడియెఁమఱియు

నాకుంభకర్ణుదేహం బిలఁ బడుచుండ దానిచుట్టును నిల్చి డమానసముల

ఆ భయము తోఁపఁ బరుగుఁవాఱుచు నున్నట్టి, పెక్కుకోట్లకపులుఁనుక్కడంగి,

రంతఁ దుహినశిఖరి డయట్లు గన్నడుదను, జునిశరీర మంబుఁధిని వడిఁ బడి.

క. పెనుచేఁపల మించుమొ, సల్లను భూరిభుజంగవితతులను జూర్ణముగా

నొనరించుచు నిలఁ జొచ్చెను,, ఘనబలుఁడై విప్రదేవఁగణశత్రువునై. ౧౫౭౮

2880

తే. దుర్జయుండయి తగినయాధూర్తజనుజఁ

డని హతుండయి కూలిన డనవనిగిరులు

చంచలించెను దేవతల్ డసంతసముల

నార్చి, రంతట దేవమహర్షి గణము. ౧౫౭౯

2881

క. ఊరగులు సురభూతంబులు, గరుడులు గుహ్యకులు యక్షఁగంధర్వులు నం

బరముననిల్చి రఘుక్షీత,వరముఖ్యుని విక్రమమును డబహుభంగులుగాన్.

క. వినుతించిరి ముదమందిరి, దనుజేశ్వరుబంధువులగు డదానవులు తలం

పను ధీరులయ్య నాతం, డనిఁ బడుటకు మిగుల వగల డనంది మనములన్.

క. సురవీడితులగుననురులు, మురవైరిం గాంచి యార్చి డబూనినకరణిన్

* సంభకర్ణ శిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్, అదిత్యేఽభ్యుదితే రాత్రామధ్యస్థ

గరము వికారగర్భనముఁగాఁ దగునర్థశరీర మాభయం

కరజలరాశిలోనఁ బడఁఁగాఁ బయిభాగము లంకద్వారము. ౫ 2892

ఆ అడ్డగింప నిట్లు ధీమాముతేజంబు, చే నడంగిపోయెఁ జిత్రరీతి,
ననిన భీమబలముఁనను బొంగుకుంభక,ర్ణుండు తెగినవార్త ధీ శ్రుతులఁబడఁగ.

క. ఉగుశోకంబునఁ గుందుచు, ధరణింబడె మూర్ఖ మునిఁగి ధీతండ్రి సహజాడీ
కరణిం బడుటను ద్రిశిరుఁడు, నరదేవాంతకులు దితిజఁనాధులు మఱియు.

క. అతికాయండును శోకాద్వితులై యేడ్చిరి, మహిపతి ప్రభుఁ డగుచు
హితమే యెరులకుఁ జేసెడు, కృతపుణ్యుండు రాఘవుండు ధీకేవలశక్తి.

క. సోదరుని జంపు తెఱిఁగి మహాదరుఁ డాతనికిఁ బ్రియసహోదరుఁ డరిరా
టూర్కదనుఁడు మహాపార్శ్వండు, మేదినిఁ బడి యేడ్చిరిమదిమించెడువగలక.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట వ్యథకన్యతీతకయె యుండి యెట్టులో
గని స్తృతిఁ గుంభకర్ణమృతి ధీకాటియపెట్టఁగ దీనుఁడౌచు నే
డ్చెను, రిపుగర్వసంహరణఁజృంభితవిక్రమ! హాసహోదరా!
ఘనబల! దైవయత్నమున ధీగాదిలియన్నను నన్ను నీక్షితి. ౯౫ 2897

తే. విడిచి యమలోకమునకు నిర్వృతిని గోరి

పోయితివే, భూరిబలుఁడవై ధీపాండునీవు

నాకు నాబంధువునకు మఁసంబులందు

శల్యమట్టులు వీడింపఁ జాలు వగను. ౧౦౫ 2898

క. వెలికిం ద్రోయకయే రిపు, బలములఁ దపియింపఁజేసి ధీపదలి యిట ననుక
బలశాలీ! పోయెదవే, యిల నే దేనిని సమాశ్రయించి యనిమొనక.

క. నురలకు ననురులకును నె, త్తిరుణమునందైన నాహృదయమున భీతిం
జొరనీకుందునొ కుడిభుజ, మురుతర మది క్రిందఁబడియె ధీనొక్కవిధిగతి

తే. ఇంక నేలేనివాడ నయితి బ్రదికియు,

దేవదానవగర్వంబుఁ ధీబోవఁజేసి

మఱియుఁ గాలాగ్నిరుద్రుని ధీమాడ్కినున్న

యన్మహావీరుఁ డీసంగఁరాంగణమున ౧౨౫ 2899

క. మనుజేశ్వరడైన యారా,మునిచే నెటు నిహతుఁడయ్యె? ధీమునువే ఘనభా
సానకుక బవినప్పేనుం,బు నొకప్పుడు శ్రమను సుంతఁపుట్టింపంగక. ౧౩౫

తే. శక్తిచాలకయండెనో ధీసాధువర్ణ!

యట్టి నీవెట్లు రాముసాధుఁము లార్తి

గనఁగఁ జేయఁగ ట్టితిఁబడి ధీగాఢనిర్

నందుచున్నావు? చెప్పమా ధీయనుజ నాకు ౧౪ 2900

క. సురగణము లివిగొ మహానివి, సరములతోఁ గూడి దివిని ♦ సంగరమృతునికొ
 సురవైరి నిన్నుఁ గని హర్షరతికొ ధ్వని సేయువారు ♦ రాముఁ బొగడుచుకొ.
 క. వనచరులు ప్రహర్షంబులఁ గని యవసర మిట్లు లివుడె ♦ కడఁగి చొరఁగరా
 ని నగరవిలసద్దావరము, లను నెల్లెడ నెక్కుదురు విలాసము మీఱకొ. ౧౬
 సీ. ఇది నిశ్చయమ్ము ను, ♦ మ్మిఁక రాజ్యమేల నా కీనీతతోడ నేనేమి చేయఁ
 గలను? దమ్ముఁడు కుంభకర్ణుండు లేకున్న బ్రదుకుపై నానక్తియొదవదెవుడు
 నాతమ్ము ననిజంపింప రఘుకాంతుని రాము వధియింపనేని నాబ్రదుకీది యిట
 శ్రేయమే గాదు నేజీవించి యుండుటకంటె మృతిం దగఁ ♦ గనుటే మేలు
 తే. తమ్ముఁ డెచటికిఁ బోయెనో ♦ తప్పకీవుడె
 యచటికేఁ బోయెదను మత్సహజాని విడిచి
 క్షణమెయైనను జీవించి ♦ క్షమ నిలువఁగ
 నుత్సహింపను, దేవత ♦ లొక్కరితి. ౧౯

2906

క. మును తమకవకారము చేసిన నన్నుం జూచి యిపుడు ♦ నేయుదు రెలమిం
 గని యపహాసము, సహజా, యనిఁ దెగితివె యింక నేను ♦ సమరేశ్వరునికొ
 క కలనున నెట్లు జయింపం, గలను? మహాత్ముండు మానికల్పుం డగుచుం
 బాలుపొందువిభీషణుఁ, డిమ్ముల నాకుకొ మేలుగోరి ♦ మును పాద్యుతితోకొ.
 ఆ. చెప్పినట్టిపల్కు ♦ చెందె సత్యమ్ముగా, నన్ను నిపుడు, దాని ♦ మున్ను నేను
 సంగ్రహింపవై తి ♦ సాంద్రమై యజ్ఞాన, మావరించియుంట ♦ సరయక మది.
 క. అనిఁ గుంభకర్ణునకు మఱియును సల్లె ప్రహస్తునకు మహోత్పాతముగాఁ
 గను గల్గె మృతి తదాదిగ, ననుజొక్తి గలంగుచున్న ♦ యది నామనసుకొ.
 క. సిరివెలయ ధార్మికుండై, పరఁగువిభీషణుని నేను ♦ బట్టినపూన్కికొ
 బురివెడలిందితి నయ్యది, పరివక్ష్వంబగుచు నాకుఁ ♦ బాపఫలముగకొ. ౨౨
 ఆ. సంభవించినదియె ♦ సాంద్రశోకప్రది, మగుచు ననుచు చేడ్చె, ♦ సమరనాధు
 వైరి కుంభకర్ణుఁ ♦ డారఘూత్తముచేత, ననినిఁ దెగుట యెఱిఁగియూత్కృండుది.
 క. పలుభంగుల నాతనికై, పలవించుచు వగల నోర్వ ♦ భారమగుట, మి
 క్కిలి యార్తి సోలి యొయ్యన, నిలఁబడియొకగుంభకర్ణుఁడిటుచనె ననుచుకొ.

అటువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౯ - వ సర్గము.

శ్లోక మహాదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంతి, కాతికాయ, త్రిశిరుల యుద్ధము శ్లోకం
 క దురితాత్ముడు రావణుఁ, డీ, కరణికొ శోకమునఁ గుంది ♦ కడునేడ్వంగఁ
 గరుణం ద్రిశిరుం డిట్లనియె, రావణా! లోకపాల! ♦ యీబవరమునకొ. ౧
 క. మాతాతమధ్యముండు విభ్రాంతపరాక్రముండు పొగడఁగా నప్పుడె నూ

- యూతరుణమున ననిం బడె, ధాతృగతిన్ సుజను లెట్టి ♦ తరుణమునందున్.
 క విలపింపరు మీవలె, నో, యిలాధిపా! ముజ్జగముల ♦ కీవొక్కడ వి
 మ్ములఁ జాలుదు విదినీజమాఁ, దలపోయక యట్టి నీవు ♦ తగనివిధమునన్. ౨౪
 తే. ప్రాకృతునిరీతి శోకంబు ♦ పాలఁబడితి, వేల! నినుఁగూర్చి యాయజాఁడిచ్చినట్టి
 శక్తియును, గవచంబును ♦ జాపబాణములునహస్రఖరంబులఁ ♦ జెలఁగురథము.
- క. కలవా, న్యం దనవర్యము, జలద స్తనితంబురీతి ♦ శబ్దించుఁగదా
 గలవిన్నియు నివిలేకయె, కలనున నొక్కపుడు త్రిదశకర్బురగణమున్. ౨౫
- క. అనితరనాధ్యపరాక్రమమున నాయుధమైన లేక ♦ మునుకొని విదళిం
 చినవాఁడవు గద నీవిపు, డనూనదివాస్త్రయుతుఁడవై రాఘవునిఁ గె
- క. అనిఁ జెండ్లివై వ నేర్తువు, దనుజేంద్రా! సార్వభౌమ! ♦ తమిసుండుమ నీ
 వు నగరముననే యుద్ధంబున కేగెదఁ దాన్వ్యుఁ డహిసఁమూహముఁ బోలెన్.
- క. నీవై రులఁ బోకార్యైస, దేవేంద్రుఁడు శంబరుఁడను ♦ దితిపునిఁ బోలెన్
 గోవిందుఁడు సింహికనుతుఁడై వఱిలెడునరకుఁబోలె ♦ నాహవభూమిన్. ౨౬
- క. రామునిఁ బడవై చెదను, ద్దామబలం బొప్ప, ననిన ♦ దనుజేంద్రుండా
 భీమబలుండగు త్రిశిరుం, డామాడ్కిం బల్క విని మహాహర్షమునన్. ౨౭
- తే కాలచోదితుఁ డగుట రాఘవుని గెల్వఁ
 దరముగాదని తెలియక ♦ తన్నుమరల
 జనన మందినవానిగాఁగను దలఁచుటో
 నియెను, ద్రిశిరుండు పల్కవిఁగిని కడుఁబూన్కి ౨
- క. దనుజేంద్రకుమారులు ష, జ్జనిబోలినవిక్రమములఁ ♦ జెలఁగుచు ధైర్యం
 బుననొప్పు దనుజవర్ణులు, మనమున నుత్సాహ మలర ♦ మహితవిభూతిఁ ౨౪
- తే అనికీ బోవంగ నేను నేననుచు నార్పు
 చును నరాంతకుఁ డతికాయుఁ ♦ డనుపమాన
 కాంతియుక్తుఁడు మఱియు దేవాంతకుండు
 తండ్రి కుత్సన మలరంగఁ ♦ దరలిరంత. ౨౦
- క వారంతరిక్షమునఁ జను, వారలు మాయలను మించువారు ద్రిదశులం
 బోరున గర్వపడంగం, గారయమునఁ జేయువారు ♦ కడుదుర్జయులున్. ౨౧
- క బలసంపన్నులు విస్తృత, లలితయశఃకీర్తియుతు లిలాస్థలిని సురా
 వళిగంధర్వులు సర్పంబులు కిన్నరు లెత్తివచ్చి ♦ పోరినయెడలన్. ౨౨
- తే అశ్వజయము వీర లొందినయట్లు విన్న
 యదియె లేదందఱును మహాహవవిశార
 దులును విద్యాధికులు శాస్త్రముల నెఱింగి
 నట్టి ప్రోడలు పరముల ♦ నలరువారు. ౨౩

చ నురరివునాధుఁ డత్తజీని ♦ నూర్యసమప్రభలొప్పఁగారిపూ

త్కరబలచుర్దనంబున నికాసుము శక్తిజెలంగు పుత్రకుల్

నిరతిని జాట్టుగొల్వఁగను ♦ నిర్భరశక్తి బలాశగర్వమున్

నిరతముఁ జెండు దేవతలు ♦ నెమ్మినిగూడఁగ నున్న దేవతా

వరువలె భాసిలెన్, మఱియు ♦ వారిల నాతఁడు కౌఁగిలించుచున్ గర౪

తే భూవణంబులఁ గై నేసిపాలుపుమీఱు, నాశేషంబుల నలరించియనికీ బంపె,

రావణుండంతఁ దనయులు ♦ రక్షణార్థ, మనుజులై యుద్ధదుర్మదులై చెలంగి.

తే తనకు నీడయి తగుమహోదరుని నట్లై

యమృహాపార్శ్వస్థిం బంపె, ♦ నతులకాయు

లయిన యారాక్షసులును మహామతియుగు

సన్నయయి రిపురావణుండయి తనర్చి గె

2931

క. ఘనుఁడగు రావణునకు వం,నన మిడి వలగొనుచుఁ జనిరి ♦ దారనిసేయం

గను, గురుబలులొ దై త్యే, శునినుతు లాఱుగురు కాంతిశోభితులగుచున్.

సీ. ఆయుధంబుల సరిప్రహారంబులను మాన్పునాహరిద్రాద్వయ, ♦ మమలచంద

నము, జటామాంసి, కోష్ఠము నశ్వగంధియు, సంపెఁగ రాతిపుష్పము లవంగ

పత్రము, ముస్త, యీఁపదియోషధులను జక్కనిచందనమ్మును ♦ గమ్రరీతిఁ

గాఁ బూసికొని యుద్ధకాంక్షచే వెడలిరి త్రిశిరోసరాంతకుల్ ♦ తెంపుగల్గు

తే నట్టి యతికాయుఁ డట్లై దేవాంతకుఁడు మ

హోదరుండు మహాపార్శ్వః ♦ డుగ్రశౌర్య

మడర, సంతమహోదరుఁ డనిత మేఘు

సదృశ మైరావతకులసంజనితము నయి ౨౦

1933

క తనరునుదర్శననాగం,బును నారోహించె, నతఁడు ♦ భూరిలసత్సా

ధనములు నమ్ములపొదలును, ఘన తేజము నలర వెలయి ♦ గజవర్షమువై. ౨౧

క. ఆరోహించి వెలింగెను, నారససఖుఁ డస్తైలశసమధిగతుండౌ

తీరునఁ, ద్రిశిరుండు రావణు, కూరిమిపుత్రుండు మిగులఁ ♦ గోరికమీఱున్. ౨౨

తే ఉత్తమాశ్వసమన్విత ♦ ముగుతరాయు

ధాన్వితమునగు చక్కనియరిద మెక్కె

నాయుధంబుల కాంతులు ♦ హరితరము

గాఁ బ్రకాశింప నిన్వనశలిశిరధము. ౨౩

2936

తే. ఎక్కి చాపంబుఁ దాల్చిన ♦ యక్కశోర

దనుజుఁ డప్పుడు విద్యుద్విఘాతతులు నుల్క

గములు నింద్రచాపంబులు ♦ గలిగి కొండ

శిఖరగతమేఘమును బోలి ♦ చెన్నమీతె ౨౩౪

2937

క వరరథమందున నాతఁడు, శిరమల మూఁడింటియందు ♦ జెలఁగు మకుటముల్
గరమరుదుగ మూఁడొప్పశి, ఖరములు కనకాంచితములు ♦ గా మూఁడలరక.

తే. అద్రిరాజం బనందగు ♦ నట్టి తుహిన

తైలమట్లు ప్రకాశించె; ♦ సాంద్రతేజ

మున వెలుంగుచు విలుకాండ్ర ♦ మూఁకలోన

మేటియగు నతికాయుండు ♦ మించువేడ్క ౨౪

2939

క తనతండ్రి రావణుండు నెమ్మనమునఁ బొంగంగ మిగుల ♦ మంచియరద మె
క్కెను నది చక్కొంటులఁ, గనమిన్నఁగనొప్పినొగయుఁ ♦ గడుదృఢమగుచున్.

తే. దార్పిధస్థంబు చక్కఁగాఁ ♦ దనరఁ దూణ

ములును బాణాసనంబులు ♦ వెలయుఁ బ్రాస

పరిఘములు కత్తులును నిండ ♦ భాసిలంగ

సంత నతికాయుఁ డాత్మలో ♦ నలరువేడ్క ౨౫

2941

క. కనకాంచితమై చిత్రం, బునునగుమకుటంబు మించు ♦ భూషణములు చ
క్కనికాంతివెలయుఁ గాంతుల, వనరెడు మేరువన వెలిఁగె, ♦ దారుణబలుఁడై

చ. దనుజలలామపుత్రకుండు ♦ దన్యుకులాంతకుండు నురాలితో

డను దగునింద్రుఁబోలుచుఁ గ ♦ డంగిన రాక్షసులెల్లఁ గొల్వమిం

చెను, నపుడాసరాంతకుండు ♦ జిష్ణుహయంబును బోలి స్వర్ణికాం

తనిఖలభూషణాలిఁ వగి ♦ తద్దయు దీర్ఘశరీర మొప్పుగన్ ౨౬

2943

సీ. శ్వేతవర్ణంబునఁ ♦ జెలఁగి మనోవేగమునఁ బొల్పుహయమునె ♦ క్కెనతఁడుల్క
వంటి ప్రాసముఁగొని ♦ భానురశక్తి జేఁగొని తేజమున వెలిం ♦ గిన కుమారుఁ
డామయూరము నెక్కి ♦ నట్టివిధంబునఁ జెలఁగె, దేవారతకుఁ ♦ డలఘువజ్ర
భూషితపరిఘంబుఁ ♦ బూని మందరగిరిదాల్చిన యావిష్ణు ♦ తనువుఁ బోలి

తే. వెలసె; సంత మహాపార్శ్వఁ ♦ డలఘుతరము

గాఁ గనంబడు గడఁదాల్చి ♦ కదనమందుఁ

గరమునన్ గడఁ దాల్చు య ♦ కవిభరీతిఁ

దాఁ బ్రకాశించె నతులహా ♦ నర్పమొప్పు ౩౨౪

2944

క. సురలప్రతిమభటాలిం, బరివృత్తులై దివమునుండి ♦ బయలువెడల న
ట్లురుబలయుతదనజులు దుర్భరబలభటయుక్తులగుచు ♦ రయము మెఱయఁగన్

ఆ పురమునుండి వెడలి ♦ పోయిరి కదనమ్ము, చేయువేడ్క, బలవిజృంభితులగు
దనుజులొక్కకొండ ♦ అనుమోదముననమ, న్తాయుధములఁ దాల్చి ♦ హస్తీగణము,

తే. హయములను మేఘనిస్వన ♦ మట్టు మొరయు

నరదముల నెక్కి వారల ♦ ననుసరించి

చనిరి, బలశాలురై సూర్య♦సమరుచులయి

నత్కిరీటములఁ దగురా♦క్షునతనయలు. 394

2947

క నిరుపమకాంతిం దగి యం, బరమునఁ దేజరిలు ఖేట♦వారమువలెఁ బొ

ల్పిరి, వారియాయుధంబుల, వరుసలు శౌరదఘనాళి♦వలె సితరుచులన్ 395

ఆ లంచపిండునాఁగ ♦ నలరాఁచె, వీరులా, దనుజవరులు శత్రు♦తతిని గెలువ

వలయు లేక మనము♦వారిచేమృతివై నఁ, గాంచవలయుననెడ♦కాంక్షలొప్ప.

క చని రని నిట్టులు చేయం, గను బూనుచు నంత వీర ♦ కర్పరులు మదం

బున మించి యని నొనర్పం, గ నెంచి యుండుటను దారు♦గదలుచుఁ బేర్చి.

తే. సింహనాదములను మించి♦చేసి యార్చి

శరములను వైచి యా శర♦సమితి మరలఁ

బట్టుకొని రప్పు డవాఁరి ♦ పటురవముల

నప్పలింతలఁ జలియించె ♦ నవనియెల్ల. 396

2951

క వారల సింహస్వనములఁ, దారావధ మట్టై పగిలి ♦ ధరఁబడునట్టే

ప్రారంభంబునఁ గప్పడె, నారాక్షను లతిబలాఘ్య ♦ లంత ముదమునన్ ౪౦

చ. చని యటఁ బ్రస్తరంబుల వి♦శాలతరువ్రజమున్ ధరించి చ

య్యన ననిసేయ నిచ్చిన మ♦హాకపులం గని, రంతివానరుల్

ఘనబలులై గజాశ్వవర♦కాండముతోఁ గుమిగూడి న్యందనౌ

ఘనిబిడకింకిణీశతని♦కామవరంబుల మ్రోగుచుం గడున్. ౪౦౫

2958

చ. కరముల గొప్పయాయుధని♦కాయముఁ దాలిచి మండునగ్నినాఁ

బతఁగుచు దీప్తసూర్యవలె ♦ భాసిలురాక్షసు లెల్ల నొప్పఁగాఁ

గరము వినీలవకా జలద♦కాండమురీతిగఁ గూడివచ్చునా

సురులను వారిపై న్యమును ♦ జూచిరి, భూరిబలాఘ్యతౌ కపుల్ ౪౦౫ 2951

క. చనుడెంచుచున్న యాబలమును గని తమభూరివీర్య♦మును జూపఁగఁ జ

క్మనితఱి చిక్కె నటంచును, బెనుగొండలఁ దాల్చియార్చి♦పుఘరావములన్.

క దనుజులఁ గని తారోర్వం, గను జాలక యార్పుచుండఁ♦గాఁ, బృథుబలులై

కన భీమరూపులగు నా, దనుజులప్ర్యాహంబు కపివ♦తంసార్థటులన్. 2956

క విని వారిహర్షమును నో, గ్యను జాలక యతిభయంక♦రమ్ముగ నార్వన్

వనచరయూధపులును భీ, తిని గొల్పెడు దనుజబలముఁ ♦ దెంపుమెఱయఁగన్

ఆ. చొచ్చి చేతులందు ♦ తోణీధరంబులు, గ్రాల శిఖరములను ♦ లీలఁ గూడి

యన్నకొండ లట్టు ♦ లొగి సంచరించిరి, మఱియు వానరులట♦మహితశక్తి

క. తరుశిల లాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహియించి దుర్గము♦గావించెడుని

ర్భరశక్తియుతులు గావునఁ, దరువులఁ బెనుబోడెల్లఁ ♦ దనరెడువానిన్.

క. కొని పరమక్రోధంబున, దనుజుల మార్కొనుచు నభ్రతలమున భూమిన్
గనుపట్టుచు విహరించిరి, దనుజులు వానరులు గలిసి ♦ దారుణభంగిన్. ౮౮

తే సంగరం బొనరించిరి ♦ సాధ్వీసావ

హంబయిన విక్రమంబున ♦ నలరుకవులు

దనుజునై న్యప్రయుక్తబాణనికరమున

దారు వారింపఁ బడియు నంతట నిలువక. ౮౯

2961

క తరువుల శిలలం గొండలఁ, గురియించి రసమముగాఁగఁ ♦ గోతులు దనుజో
త్కరములు సింహధ్వను లం,బరమున నిండంగఁ జేసి ♦ బవరముచేయన్.

క. ఘోరంబయ్యెను రాక్షసు, లారభటిం బైకొనంగ ♦ నవుడు శిలలచే
వారలఁ జార్జము చేసిరి, వీరులు వానరులు మఱియు ♦ వీరదనుజులన్ ౯౦

సీ కవచముల్ దొడిగి రత్నవరాధరణములఁ దాలించి రథములఁ ♦ దమిచెలంగ
నెక్కినవారిని ♦ నేనుంగులన్ మఱి గుఱ్ఱంబులను నెక్కి ♦ కోర్కెయుద్ధ
మొనరింపఁబూనిన ♦ యుగ్రులఁ గనుగొని కవులపై యెగిరి భీకరముగాఁగఁ
జంపిరి, మేటిరాక్షసులు పరవ్రతశృంగములు తమమేనుల ♦ వెలసియుండ

తే ముష్టితాడనముల నేత్రములు వెలుపలి

కుబ్జియుండంగఁ దిరుగుచు ♦ నుర్వినిఁ బడి

యఱచి, రంతట రాక్షసు ♦ లతనిశాత

బాణములువైచి చంపి రాష్ట్రవగవరుల ౯౩

2964

క దనుజులు కొందఱు శూలము,లను ముద్గరములను గత్తులను శక్తిప్రా
సనిచయముల వధియించిరి, వనచరులును దానవులను ♦ బవరమునందున్.

తే. ఒకరి నొక్కరునొంచెడు ♦ నూహలోష్ఠ

వైరిశోణితద్ధిగ్ధాంగులై రయమున

నవనిఁ బడఁ గూల్చి రొకముహూర్తాంతమున నె

యారణక్షితి యెల్ల ఘోరాకృతఁ దగి ౯౪

2966

క. హరిదనుజు లొకరిపై నొ, క్కరువైచిన పరవ్రతముల ♦ ఖడ్గవితతులన్
బరివృతమై రక్తనదీ, పరికీర్ణయయయ్యెన్ నంతఁ ♦ బ్రవగభటు లొగిన్. ౯౫

చ అని నవుడంతటన్ గిరిసమాకృతులై పగవారిఁ జెండుచున్

ఘనసమరాభిమానమునఁ ♦ గ్రాలుచునుండిన దానవాళివౌ

తనువులు నిండియుండెఁ, గపిత్లజు లప్పుడు బాహునంగరం

బున దనుజాళి నెత్తుకొని ♦ భూమిఁ బడంగను వీచి వైచుచున్. ౯౬

2968

క. వారల శూలాయుధముల, ఘోరంబుగఁ ద్రుంచియు నిలఁగూలం దన్నం

గారాక్షసులును మరలుచు, బోరం బూని రొగి హస్తముల బాదములక.

క. కనువారికి నచ్చెరువుగ, దనుజులు నీరీతిఁ బోరి ♦ తద్వాసరులక
వనచరులతో నె కొట్టంగ, వనచరులను రాక్షసులను ♦ బట్టి బలిమిమై. ౫౮

క. దనుజులచేతినె చంపం, గను దొడఁగిరి, రాక్షసులును ♦ గవు లేవునవై
చిన శిలలఁ బట్టుకొని య, వ్వనచరులం గూల్చి రంత ♦ వానరులు పడిక.

చ దనుజులచేతియాయుధవిఁతానము బల్కిని లాగికొంచు వా
రినె పడఁగొట్టి, రిట్లలఘుఁరితుల దానవవానరుల రణం
బున నితరేతరంబు గురుభూధరశూలశరాళి వైచుచుక
దనుజులఁ జించుచుం దమి నిఁతాంతహరిధ్వసు లొప్పుఁ జేయుచుక ౬౦౪

క చెలరేగుచుండి, రంతటఁ, గలనున గాక్షసులు కవుల ♦ కరతలఘాతం
బుల భిన్నకవచులై తరువులనుండి పయస్సువోలె ♦ భూరితరముగక ౬౦

క. తనువులనుండి యస్పగ్వాహిని వెడలఁగ నొప్పి, రంత ♦ నేనుఁగుచే హ
స్తిని గుట్టముచే గుట్టం, బును రథమును రథముచేతఁ ♦ బూన్కి గపివరుల.

క. అనిఁ గొట్టిరి, మఱియు మహా, వనచరు లందఱును హర్షఁవర్జితు లగుచుక
గినుక మనశ్శిలలం గొని,యును బహుశౌఖాత్తములగు ♦ నుర్వీజములక

క కరములఁ బట్టియు దనుజోత్కరముల వధియించి రవుడు ♦ క్రవాః
శ్వరులకును జెల్లె నతిభీ,కరసంగర, మంతఁ గ్రుధను ♦ గర్భరివరులుక ౬౦౮

సీ. అర్ధచంద్రాకృతి ♦ నలరు బాణంబుల బల్లమ్ములను, తురఁప్రముల, నిశిత
శరములఁ గవులపైఁ ♦ బరఁగించుచును వారు నై చిన శిలలను ♦ బాదపముల
ఖండించి రట్టి సంగరమున నాల్గుప్రక్కలఁ బడియుండిన ♦ త్కౌఠరాగ్ర
ములు చిన్నభూరుహంబులు చచ్చిఁడియున్న కపిదనుజులునుంటఁగఁమనమునకు

ఆ ననువుగాక యుండె ♦ నాధూమి, తఱుగని, బలముగలుగునట్టి ♦ వనచరులొగి
గర్వహర్షములను ♦ గ్రాలుచుఁ దోచిన, చేప్తలెల్ల నప్తె ♦ చేయుచుఁ గడు.

క. ప్రవిదారణ మొంది భయంబు విడిచి రాక్షసులశస్త్రములఁ గైకొని వే
డ్కు విమఱులతోడ యుద్ధంబు నకునఁ గావించిఁ రెంతొఁపొంగెడుకాంతక
తే. అట్లు సంకులసంగర ♦ మగుచునుండఁ

గవులు హర్షంబునక రేగఁ ♦ గర్భరు లొగి

గూలుచుండటయుం జూచి ♦ కుతుక మలర

మునివరులు దేవతలు నార్చి ♦ రనుపమముగ. ౬౦౯

2979

ఉ. అంత నరాంతకుండు పవనాయతవేగముగల్గు ఘోటకం
బెంతయుఁ బ్రీతి నెక్కి నిశితేష్టదశ క్తిని గై ధరించి యా

వంతయు భీతిలేక విపులార్ణవ మొందుర్పుపంబురీతిగాఁ

బంతము మీఱఁ జొచ్చెఁ గపిఁవర్తమహాబల మార్హటించుచున్ ౬౯ 2980

క. కనదుగ్రప్రాసంబున, వనచరుల సరాంతకుండు † బలము మెఱయఁ జం

పెను నేడునూర్ల మందిని, దననేర్పున మించి చీల్చి † దనుజులు పొగడన్

క బలశాలి యింద్రశత్రుం, డలఘుజవం బొప్ప నొకఁడ † హరిపుంగవసే

నల నొక ఊణమాత్రులబున, గలగుండువడంగఁ జేసె † గదనంబందున్. ౭౦

*క. మునివరవిద్యాధరు లా, యనిమొన గుఱ్ఱంబునెక్కి † హరిబలమున స్వే

చ్ఛను విహరించుమహాబలుని సరాంతకుఁ గాంచి, రంత † నిర్భరశక్తిన్. ౭౧

ఆ అతఁడు పర్వతముల † యట్టికవులఁ గూల్చుచును జెలంగి పోవ † ననిదనుజుని

మార్గమందుఁ గవుల † మాంసశోణితకర్ద, మమ్మునిండియుండఁ మఱియునతఁడు.

క. వనచరులు పరాక్రమమును, గనఁబఱునఁ దలంచుచుండఁగా వారలమా

ర్కొని యాక్రమించి భేదిం, చెను, మఱియు సరాంతకుండు † చెందిన వేడ్కన్.

ఆ ప్రజ్వలించుచున్న † ప్రాసంబుఁ దాలిచి

కాననముల వహ్ని † కాల్చురీతిఁ

గపిబలంబు నపుడు † కాల్చె, వానరులు వృ

క్షముల గిరులఁ బెఱుకఁగఁగఁ దలంప. ౭౪౪

2986

క. వారల నంతటిలోనే, ఘోరప్రాసమునఁ గొట్టి † కూల్చుఁ బవలన

ద్ధారాహతిఁ గూలెడు నా, భూరిమహీధ్రముల పోల్కిఁ † బొందిరి ఛాత్రిన్.

చ. బలయుతుఁ డానరాంతకుండు † వానరసేనలఁ బిండినేయుచున్

గలనున వానకాలమున † గాలివలెఁ విహరించి స్వేచ్ఛమై

నలరుచు నెల్లతావులను, † నాఘనవీరుండు పోవుచుండినన్

నిలిచియెయున్న బైకెగురు † నేర్పున నుండిన నెల్లకీశులన్ ౭౬౪

2988

తే. పట్టి వధియించుచుండుటఁ † బరుగిడుటకుఁ

గాని నిలుచుండుటకునైనఁ † గాని కదలఁ

గాని శక్తులుగారైరి, † కమలనఖుని

కరణి వెలుఁగుచు మృత్యువు † కరణినిఁ దగి ౭౭౪

2989

క. పరుషమునగు ప్రాసంబున, హరిసేనలు భిన్నములయి † యవనిం బడియెన్,

హరు లంతఁ బవిహతికి నెన్వీరునను నాటియగు ప్రాసఁభారాహతికిన్ ౭౮౪

క తాళిగఁ బొరకయే యా, భీలస్వన మడిరుచుండ † భీతి నెఱచి రి

య్యాలమునఁ బ్రాసహతిచే, గూలెడు కపిరూపము లొగిఁ † గుంభినియందున్.

తే. కులిశహతి శృంగములు వ్రీలఁ † గూలుకొండ

లట్లు కనుపట్టె, గుంభకఁధ్వాహతులను

మున్ను మూర్ఖిల్లి యుండిన ♦ సన్నతబలు

లైన వనచరవీరు లాలోనఁ దెలిసి ౮౦౫

2992

క. వనచరనాథుని సుగ్రీవునిఁ గొల్పుచునుండి, రంతఁ ♦ బూషునిమతుఁ డ
య్యని నాల్గుతట్లు చూచుచు, గనియె నరాంతకుని భీతిఁ ♦ గని వెతదోఁపఁ.

క. పరుగెత్తుచున్నవానర, వరులను నుదవృత్తి, నట్లు ♦ వాతెడుబలముం
బరికించి హయముమీఁదం, గర మారోహించి ప్రాన ♦ కలితకరుండై ౮౨౫

క. అరుదెంచునరాంతకుఁ గని, యరుతేజుండగుచు నొప్పు ♦ సుగ్రకరసుతుం
డరసి శచీనాథునివలె, బరాక్రమమునం జెలంగు ♦ వాలితనూజఁ. ౮౩౫

క. కని యిట్లు పలికె నీవును, జని యట్లదె గుట్టుమెక్కి ♦ సకలహరిబలం
బును త్తోభమందఁజేసెడు, దనుజుని నవ్వీరుఁ జంపు ♦ తత్త్వణమ యనఁ.

చ. తనవిభుఁ డిట్లుపల్క విని ♦ తా ఘనసంతతినుండి భానుఁ డొ
య్యన వెలికేగుదెంచునటు ♦ లంగదుఁ డంబుదవారమట్లు చి
క్కినిదగుసేననుండి దుము ♦ కఁ గనుపట్టెను జిత్రరీతిఁగా,
వనచరవీరుఁ డంగదుఁడు ♦ వర్ధిలు దట్టపుఁగొండచాటునఁ ౮౬౫

2997

క. కనకాంగదభూషితుండై, తనరారుట గైరికాది ♦ ధాతుయుతమహా
ద్రినిఁ బోలి వెలిఁగె,నింద్రుని, మనుమండగు సంగదుండు ♦ మహితరుచులచేఁ.

క. వెలయుచు గురుతేజంబునఁ, బోలిచి నిరాయుధుండు నగుచుఁ ♦ బూనిక సఖిదం
ప్రైలె యాయుధములుగాఁ గొని, పలికె నరాంతకుని కెదురు ♦ పడి నిర్భీతిఁ.

చ. నిలునిలు వీర లల్పు లిటు ♦ నీవొనరించెదవేమి? వీరితోఁ
గులిశము రీతిఁ దాఁకి రుచి ♦ గుంభితమై తగు నీదుప్రాస మి
మ్ముల నిదె నాదువక్షమున ♦ ముందుగ వైపుము నాఁగ సంగదో
క్తులవిని యానరాంతకుండు ♦ తోడనె శ్రోధరసంబు పొంగఁగఁ. ౮౯౫ 3000

తే. పండ్లఁ బెదవిని గొఱుకుచు ♦ ఫణివిధమునఁ
జాలనిట్టూర్పులను బుచ్చె, ♦ నాంద్రకోప
మున నరాంతకుఁ డావాలితనయుమీఁది
కిట్టు లడరి జ్వలించుచు ♦ కెనఁగుదాని ౯౦

3001

నీ. ప్రాసంబుఁ ద్రిపుచుఁ ♦ బటువేగమున వైచె, వజ్రసమానమై ♦ పఱలుచున్న
యంగదుపక్షిన్ను ♦ నయ్యది స్పృశియించి భగ్నుమై నేలవైఁ ♦ బడియె, సంత
వాలికుమారుఁ డ ♦ వ్వరునను గరుడని కృత్రాహితనువట్టు ♦ లిలనుబడిన
యాప్రాసమునుగాంచి ♦ యుటచేతి నెత్తి యాతనియశ్వమస్తక ♦ తలముమీఁద

తే. జఱచె, నాచేతిదెబ్బకు ♦ శైలసదృశ, మా నరాంతకు ఘోటక ♦ మంతభిన్న
శీర్షమై గ్రుడ్డు పెటలంగ ♦ జిహ్వవెలికి, జాఱగా నుగ్గుతాలువై ♦ డమనుగూలె.

చ తనహయ మిట్లు చచ్చి యిలఁ ♦ దత్త ణమే సడఁ గాంచి క్రోధియై
దనుజవరుండు ముష్టిగొని ♦ దారుణరీతిని వాలినును నె
త్తినఁ బొడువంగ, నంగదుఁడు ♦ తీవ్రతరంబగు ముష్టిఘాతము
య్యనఁ దలవ్రక్కలింపఁగ మహాత్మరమై రుధిరంబు వేడిగాఁ
దనతలనుండి కాటఁగఁ గ్రుధం బలుమాటును మండి యంతలోక. ౯౫

తే వశము గామి వినంజ్ఞుడై ♦ బలముగల్గు
వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వానిబలముఁ
దలఁచి యాశ్చర్య మొందె, నితాంతబలుఁడు
వాలిప్రియపుత్రుఁ డంగదుం ♦ డాలమందు ౯౬ 3004

చ. కులిశసమానవేగమును ♦ త్రోసిధరవ్రతిమానశక్తియుం
గలిగిన ముష్టినిం గొనుచుఁ ♦ గ్రమ్మఱ నాతనివక్షమందు ని
మ్ములఁ బొడువంగఁ, దా ననురఘుఖ్యుఁడు వక్షము పిండియౌట ను
జ్జ్వలమగు జ్వాలరీతిఁ బయిఁ ♦ బరెడ్డు నెత్తురుధారలం గడుక ౯౭ 3005

తే. తనువు తడియంగ వజ్రాయుధప్రహార
మున నిలంబడు వర్వతమువలెఁ గూలె
నిట్లు వీరోత్తముఁడు దనుజేశ్వర డనిని
వాలితనయునిచేఁ జచ్చి ♦ వసుధఁ బడఁగ. ౯౭౪ 3006

క మరపథమున దేవోత్తము, లురుముదమున వానరులు మహోద్యమమున ని
ర్భరశబ్దము గావించిరి, పరులొనరింపంగరాని ♦ ప్రథనమనురతోక ౯౮

చ. ఒనరిచి రాముచిత్తమున ♦ కుత్తమమోదము గూర్పఁజాలు చ
క్కనిదగు విక్రమంబును దగం బవరంబునఁ జూప రాముఁడుకొ
ఘనతరవీర్యవిక్రమనికామవిభాసురుడయ్య నప్పనిం
గనుఁగొని విస్త్రయంబుగనెఁ ♦ గావున నంగదుఁ డుల్కొనెక డమిక. ౯౯౪

అటువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

20 - వ సర్గము.

శ్లో. దేవాంకి మహాదర త్రిశిరోమహాపార్శ్వల హనుస్సీలాదులు వధింతుట. శ్లో.

క. అనిని నరాంతకుఁ డిటుచచ్చినఁ గని పౌలస్త్యులగుచుఁ ♦ జెలఁగుదనుజవీ
రనిచయనాథులు త్రిశిరుం, డును దేవాంతకసమాఖ్యుఁడును పగఁ గుందక.

తే. అమృహోదరుఁ డిట్టులె ♦ నెచ్చునమునఁ
గుండి యేడ్చె, మహాదరుఁ ♦ డెందు నెదురు
లేని వీర్యమునం బొల్చుఁగాన మేఘ
సన్నిభంబగు మేటి గజంబు నెక్కి. ౧౪

క వాలినుతుండయి వీర్యము, చాలంగాఁ గల్గు కీశఃస త్తముపైకిం
దోలెఁ గజమును దోర్బల, శాలియు దేవాంతకుండు † సహజాన్ముతికినై. ౨౪

క మనమున శోకము గ్రవ్వం, గను బొక్కుచు భానురపరిఃఘంబును నైఁ నై
కొని యంగదుమీఁదికిఁ బో, యెను, వీరుఁడు త్రిశిరుఁ డట్టులే రథసమునఁ

చ ఖరకరురీతి భాసిలుచుఁ † గమ్రతనూరుచి బొల్చు ఘోటకో
త్కరమున నొప్పుచుఁ వఱలు † కాంచనమా రథమెక్కి యంగదుం
దురమునఁ జంపఁబోయె, వడిఁతోఁ జనుదెంచుచు రాక్షసేంద్రులై
సురవరదర్పహంతలయి † శోభిలువారలు తన్ను మార్కొనఁ. ౪౪ 3018

క. గురువిటవనంయుతంబగు, తరువాక్కటి వే పెకల్పై, † దగ వీరుండా
హరివరుఁడు దీప్తకులిశము, హరిహాయఁ డనివై చునట్లు † లార్భటిమెఱయుఁ.

క అతిశయశాఖాయుతమగు, షీతిరుహమును వినరివై చెఁ, † జెచ్చెఱ బలిమిఁ
దిటిజేంద్రునిపైఁ, ద్రిశిరుం, డతులితమయి సర్పమట్టి † యంబకవితతిఁ. ౬౪

క దేవాంతకుపై వైచిన, యావృక్షము సుగ్గునూచ † మట్లాసరింపం
గా వాలితనూజుఁడు గని, తా వాయుపథమ్మునకు నిఠాంతజవమునఁ. 2

ఆ ఎగసె నాకపీంద్రుఁ † డేచినపూన్నిమైఁ
దరుల గిరుల సత్తై † కురిసె వానిఁ
ద్రిశిరుఁ డాగ్రహమునఁ † దీప్తశరంబుల
నడుమఁ ద్రుంచివై చెఁ † గడురయమున ౮

3017

క. పరిఘాగ్రంబున వృత్తో, త్కరమున దేవాంతకుండు † తట్టుచుచుండఁ
శిరముల మూఁడింటిందగు, సురరిపుఁ డంగదునిపై న † సునిశితశిరముల్ ౯

సీ. వైచె మహోదరుం † డేచి క్రుద్ధుండయి గజమును వేగ యంఘదునిపైకి
నడిపించి వజ్రంబుఁనాఁ దనరారెడు నట్టి తోమరముల † నంగదువృధు
వక్షంబుఁ గని మోఁడెఁ, † ద్వీరగల్లునట్టియా దేవాంతకుండు సంఘీప్తకోపుఁ
డయి యంగదునిమీఁది † కడరి శీఘ్రమ పరిఘంబునఁ గొట్టి వెఁగ్గకునుమరలె
తే. సుప్రతావుండు తీవ్ర తేజుండునై న, వాలితనయుండు దానవఃపరులు మువ్వు
రాక్కపెట్టునఁ దనవయి † కురవడించి, నను రవంతయు భీతినొందక చెలంగె

క. హరివరుఁడు పరమదుర్బయుఁ, డురుతరవేగుండు సగుచు † నొప్పునతేఁడు స
త్వీరముగఁ బైకెగసి లన, త్కరితలమున ననురుమ త్రఘజము నడంచెఁ

చ. అనిమొన నాప్రహారమున † సప్త మహోదరు మత్తహస్తివా
కను లిల వీడి రాలె నది † గాఢరవంబున నార్చె, నంగదుం
డనుపమవిక్రమం బలర † నాగజదంతము నట్టెలాగి దా
నిని గొని వానిపై కుఱికి † నిశ్చలబుద్ధిని గొట్టె దానిచేఁ. ౧౫ 3021

- చ. హరిజరువ్రేటుచేతనె నుఁగారియు వాతవిధూతభూరిభూ
మిరుహమురీతి నంగములు ధిమిచెడువేదన విహ్వలింపఁగా
ధరఁబడి నోటనుండి యతిఁదారుణరీతిని లఘుకట్టి నె
త్తురు వడిఁ గ్రక్కె, నంతఁ గడఁధూర్తుఁడు బాహుబలుండు శూరుఁడుకా.
- ఆ. దనుజవరుఁడు నగుచుఁ దనరుదేవాంతకుం, డెట్లూ తెప్పిటిల్లి యేచి ఘోర
పరిఘమట్టె త్రిప్పి ధ్వజేంద్రునిం గొట్టె, దాన వానరేంద్రనూనుఁ డిలను.
- క బోరగిలంబడి తోగనె, ధీరతఁ దెప్పిటిలి లేచెఁ ద్రిశిరుం డతనిం
దారయమునఁ గని వైచెను, ఘోరశరత్రయము నొసటఁ గ్రుచ్చుకొనంగకా.
- చ. వనచరనాథనంగనుఁడు వారక మువ్వురు మేటిరాక్షసుల్
తను వధియింపఁబూనుటకుఁ దద్దయ నాగ్రహ మొందెనంత నా
హనుమయు నీటుతోఁగలిసి యాతనిగావఁగఁ బూని పోయె, నం
త ననిని నీలుఁ డాత్రిశిరు ధారుణమూర్తిని గాంచి యుగ్రుండై. ౨౦ 3025
- క. గిరిశృంగ మొండు వైవఁగ, వరచుతి యీదనుజనుత్తుఁడు వాఁడిశరములకా
గిరికూటంబును ద్రుంచె శిఖరమది తద్భిన్నమగుచు ధిండ్లోపలముల్. ౨౧
- ఆ. పగిలి విస్ఫులింగపటలితో జ్వాలల,తోడ నేలఁ బడియెఁ, గూడనున్న
తీవ్రబాహుబలుఁడు దేవాంతకుం డది, గాంచి పరిఘముఁగొని గాలితనయు.
- క. అనిచేయఁగఁ దలఁపడియెకా, హనుమయుఁ బవనాత్మజన్మఁడతఁడిటు రాఁగా
గని వాని మీఁది కెగురుచు, దనముష్టిని గులిశమట్లు తగుదానివెనకా ౨౩౪
- క. అమరించుకొనుచుఁ దచ్చీర్ణమునం దగఁ బొడిచె, నిట్లు సమధికబలమొ
ప్ప మహితవీర్యము కన్పడ, నమీరతనయుండు గొట్టి సకలదనుజులుకా. ౨౪౪
- తే. వడఁకులాగున సింహానిఁనన్వన మొనర్చె,
నసురవరుండైన రావణు ధి నాత్మజుండు
ముష్టిఘాతవికీర్ణాత్మమూర్ధుఁ డిగుచుఁ
బండ్లుఁ గన్నులు వెలుపలఁ బడఁగ నవుడు. ౨౫౪
- క. నాలుక వ్రేలాడఁగఁ బ్రాణాళి నెడంబాసి యవనియందుం బడియెం,
జాలబలాఘ్నఁడు రాక్షస, జాలకముఖ్యుండు దేవశత్రువునగుచుకా ౨౬౪
- క. ఘనుఁడగుదేవాంతకుఁ డా,యని నిహతుం డగుటఁగాంచి యాత్రిశిరుం డ
త్యవసమకొంపం బడరఁగఁ, దనచెంత మెలంగునీలుఁ దాఁ గని యంతకా ౨౭
- ఆ. వక్షముపయి ఘోరభంగిని నిశితాగ్ర, ములగు శరసమూహములను గురిసె,
నన్దుహోదరుండు సతికోపమున మంద, రాద్రి సూర్యుఁ డెక్కునట్లు మరల.
- క. గిరితుల్యమైన సుతియొక, కిరినెక్కి రణంబునేయఁగా వచ్చెఁ, దటి
ధ్విహయచాపయుతాబ్దము, గిరివై వర్షంబుఁ గురియఁక్రియ భూషితుండై.
- క. విలుదాల్చి యన్దుహోదరుఁ, డలనీలుని వక్షమందు సతితీవ్రశరం

బుల వర్షముఁ గురియించెను, బలశాలి యతండు బాణఁవర్షము తనపై

క. కురియించుచుండఁగా వన, చరబలవతి భిన్నగాత్రఁజాలుం డగుచుఁ
దురమున నిట్టటు గదలం, దరంబుగామిం దగం గఁదలకయెయుండెన్. 30

క. తెలివొంది యంత నీలుం, డలఘుమహిజాళియు క్తఁమై తగు గిరి ని
మ్ములఁ బెకలించి మహాజవ, మలరంగా నెగసివచ్చి యగ్నితోడన్. 30౫ 3037

తే. అన్యహోదరుతలమోదఁ డ సట్టెమోదె,
నంత నాతఁ డావ్రేటున డ కాత్మగజము
తోడఁ దానును భగ్నుడై డ తోరపువృధ
నంది వజ్రాభిహతి గిరిఁయట్లు ధరణి 3౧౫ 3038

క విగతాసుండ్లై కూలెన్, బొగడొందు పితృవృత్తి డిట్లు డ పాలిసినఁ ద్రిశిరుం
డుగడుంగ్రుద్ధుండ్లై ధను, పుంజరంబునఁబూని హనుమఁ డ బొడఁగనిత్వరతోన్.

చ. శితశరముల్ నిగుడ్చె; గ్రుధఁ డ జెంది సమీరకుమారుఁ డుగ్రవ
ర్వతిశిఖరంబు వైచె, బలఁవంతుఁ డతండును దీప్తబాణసం
తతి నిగుడించి వే తునిమె డ దానిని వ్రయ్యలుగాఁగ, వృక్షహా
క్షీతిధరకూటముం గనుచుఁ డ జెచ్చెఱ రావణనాత్మజన్మపై. 3౪౫ 3040

క తరువృష్టిని గురియించె, ద్రి, శిరుండు ప్రతాపాఘ్నిఁ డంత డ ష్టితిరుహవర్షం
బరుదుగఁ దనపైఁ బడఁగని, సురపథమునయందె దానిఁచొ పుడఁగంగన్.

తే వాడిబాణంబులను వైచి డ వరుసఁ జెండి
సింహనాద మొనర్చె జెచ్చెఱ హనుమయుఁ
బైకి నెగసి క్రుద్ధుండయి డ భద్రగజము
సింహముద్ధతి మీఱంగఁ డ జీల్చునట్లు. 3౬౫ 3042

క ఖరనఖరంబులచేతఁ ద్రి, శిరుని హయంబులను మించి డ జీలిచివైచెన్,
సురరిపురాజాత్మజుండు త్రి, శిరుండు తా శక్తిగొనుచుఁ డ జెందినకినుకన్. 3౭౫
తే కాశరాత్రిని గొనినట్టిఁకాలుమాడ్కి, ననిలతనయునిపై వైచె, హరివరుండు
హనుమయా కాశముననుండిఁయట్టెవడెడు, నుల్కువలెవచ్చునాశక్తియుద్ధతిఁగని.

క తను నదిస్పృశింప కుండం, గనె దానింబట్టి విఱిచి డ కడఁగి మహాని
స్వనమొప్పు జేసె, భయదం, బును భాసురమునగుశక్తిఁబూని హనుమయున్.

తే విఱిచివేయుటఁజూచి యాఁవిక్రమమున
కుబ్ధి వానరు లెల్ల నోహో యటంచు
నంతనంబున నార్చిరి డ జలదములను,
నంత దనుజేజ్ఞుఁ డనఁదగు డ నాత్రిశిరుండు. ౪౦ 3046

క. కరమున ఖడ్గము చాలిది, యుగుతరపరమావతనముఁచురమునఁ గొట్టెన్
వరవీర్యుఁ డమ్మరుత్పుత్రుఁ, డుగుఖడ్గహతుండు నగుచు ధన్వంతరమెఱయన్

క. దనుజునివక్షముఁ గరతలమునఁ జఱిచెను, భూరితేజఃమునఁ బొల్పెడునా
దనుజుఁడు దగ్ధతిచే మూర్ఖు ముచ్చుచు స్రవహస్తశత్రుఁడై పడియెన్.

చ. ధరణిధరాకృతిం దగిన ధిశ్శివపుంగవుఁ డట్లు పోలుచున్
ధరఁబడుచున్న యాదనుజతల్లజుచేతఁ జెలంగుఖడ్గమున్
దవ్వరపడి లాగిఁగొంచు గురుదానవులెల్ల భయంబు నొందఁగా
వారి నివసంబు చేసె, దనుఃసాధిపుఁ డాధ్వని కోర్కొ య్యున్. రర౪ 3049

చ. అనిలతనూజుపై కుఱివె ధన్విధి దూఁకి న్వహస్తిచేత నా
తనిబాడిచెన్, మహాకపివశంతుండు తగ్ధతి కాగ్రహించి యా
దనుజుఁ గిరీటముఁముగఁ ధావడ్డి టట్టుఁగొనెన్, మహాగ్రహం
బున మును విశ్వరూపుఁడనిఁ ధావెల్పెడు త్వష్టృకుమారు నింద్రుఁడున్. రర౫

క. తులను ఖండించినయటు, లలరెడు కుండలము లొప్ప ధన్వలకిరీటో
జ్వలములగు వానశీర్షంబుల ఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచె ధూనిక మెఱయన్.

1సీ. ప్రజ్వలజ్వలమునిఁభంగి దీప్తాతులుగలిగి భూమిద్రుమువలె శరీర
మొప్పు వెలుంగు దేవోత్సవవైరియాత్రిశిరునిమస్తకత్రయ మథ
ముననండి నత్సలంఘన జక్కఁగా బొంది తరువాతజ్యోతులుఁధరణిఁబడెడు
నట్లు నేలంబడె, నమరారిఁ ద్రిశిరను, నమరేశవిక్రముంఁడైన హనుమ

తే. యనినధింపఁగ వనచరుఁ ఁలతిముదమున, సింహనాదములనొనర్చిఁచెలఁగిరవని
యట్టె చలియించె గాతును లదరిభీతి, నలుదెనలకును బాటిరత్నావర్తలగుచు.

క. అనిని దిశ్శీరుహహోరగు, లనూనహరివీరనిహతు ధన్వలయు నట్లై
మును దుగ్ధులుగాఁ దగు, ఘనదేవాంతఃసరాంతఃకృతవ్యాదుల్. ౫౦ 3053

తే. అంత మొందుటఁ గని పరమాగ్రహంబు
మత్తుఁ డనఁబడు రాక్షసమండనుండు
మఱియుఁ గ్రుధబూనె, నాతఁడు ధన్వంశశకర
మయి విరాజిల్లి యతిఘోర ధన్వచు వెలసి ౫౦ 3054

క. ఇనుమునఁ జేయంబడి చక్కనిహోటకపట్టనయముఁగాఁ దగి యురదా
తనురక్తచూంసఫేలిల, మును నయి యపు డరులరక్తఃపసున రంజితమై. ౫౧

క. తనయంతనె మెఱయుచు మఱియును నందీప్తాగ్రనుగుచు ధన్వకాంతుల నె
ఱ్ఱనిపూలహారము చేత నలంకృతమునయి భీతిఁపంబయి మిగులన్ ౫౧ ౫౧

1 పేరు శ్శిరాం సీంక్రమిం ధ్వజాం బ్యోతీంషి యుక్తాని యధారకూర్గాత్-అనిమా
అర్కమాగ్నాత్ ఆకాశాత్-అగ్నివ్యాఖ్య 2 జగ్రాహుర్నీం ఘోరాంగదాం సర్వాశుశీం శుభా
మ్-అనిమా.

- సీ విరావతంబు మహాపద్మసారవృభౌమములను దిద్దివీరఁగములకు వెత
జనియింపఁగాఁ జేయుచును విరాజిల్లెడునట్టి గదంగొనె, ఁ ననురవర్యఁ
డైన మత్తుఁడు గ్రుద్ధుఁడై లయకాలాగ్నివలె మండిపడుచును ఁ వనచరాళి
వై కేగెనంతట ఁ బలశాలి ఋషభాఖ్యుఁ డా రావణానుజఁగంతికంబుఁ
- ఆ జేరఁబోయె నొక్కసారియె యెగిరి, యంతటను గొప్పసేన ఁ దనరనున్న
యతనిముందు నిలిచె ఁ నవ్వుహావార్యుఁడై, తనదుమ్రోలునున్న వనచరుఁగని
క. గిరివలెఁ దగు తదవృపువును, బరికించి మహాగ్రహమున ఁ వజ్రసమానం
బురుతరహా గదచేఁ దగ్ధరివక్షమునందుఁ గొట్టెఁ ఁ దద్దయుఁ బూన్కిన్.
- చ వనచరుఁ డాగదాభిహతి ఁ వక్షము ప్రీలఁగఁ దత్తటిల్లి చి
క్కనిరుధిరంబు గాఱఁగఁ ఁ దగ్ధన్మృతి దప్పెను, నానరేంద్రుఁ డం
త నెటులొ చాలసేవటికిఁ ఁ దా స్మృతివంది మహాబలాఘ్యుఁడౌ
దనుజునిఁ గాంచి యాతనిగఁగం గొనఁగాఁ బరుగెత్తె వేగమే ౩౧59
- ఆ భీమగదనుదానిఁ ఁ బెఱికికొని బటుమా, అట్టె త్రిప్పి యని హావబలాఘ్యఁ
డగుచు మత్తులై నయ్యట్టి భటులఁ గూడి, యున్న యతనిఁగొట్టెఁగియు మెఱిసి.
- చ. తనగదచేతఁ గొట్టఁబడిఁ దానవవీరుఁడు భగ్గుఁడై రణం
బున దశనంబు లొక్కమొగి ఁ భూమిని రాలఁగ నేత్రయుగ్మ మొ
య్యన వెలికుబ్బ వజ్రనిహఁతాచల నుట్టులు నేలఁగూలె, నా
దనుజుఁడు నిర్గతాక్షబలఁదగుఁడుగా విగతానుఁడై జవం
బునఁ బడఁగాఁ దదీయబలఁముల్ పరుగెత్తెను భీతిచేఁ గడన్ ౩౧61
- సీ శ్రువత్తుండనెడు మహాదరుఁ డప్పుడు తనభ్రాతృహతుఁ డగుటను గనుఁగొని
పరుచుకోపము నొంది ఁ ప్రళయాగ్నిసరురుచియై తేజరిల్లుచు ఁ సంత నతఁడు
వీరుఁడుగావున ఁ దారుణగదఁగొని యుగ్రవానరసేన ఁ నుక్కుమిఱి
బెరఁగించుచును గడుభీతికరంబగుదహనున క్లేచ్చుచు ఁ దానినడుమఁ
- జే బాటుతెంచెను దారుణఁబాహువిక్ర
మాఘ్యుఁడగు నాతఁ డిటుమీఁదిపరుగుదేరఁ
గాంచి యదలౌకృతిం దగు ఁ కపి గవాక్షుఁ
డద్రిఁ గొని వానిపై కేగె ఁ సతిరయమున 3062
- క. వీరుండుగునున్నత్తుం, డారీతిన్ శైలవరము ఁ హస్తతలమునన్
దారుణముగ నొప్పుఁగఁ దగు, వైరిం జంపంగవచ్చు ఁ వానిన్ గిరినిన్. 3063
- చ. కనుఁగొని యాగిరింద్రమును ఁ గాఢగదాహతి నూలువ్రయ
కనఁబడునట్లు సేసె, గపికాంతుఁడు దీర్ఘభుజంబు పర్యతం
బుచు శకలీకృతంబుఁ గని ఁ బుద్ధిని నచ్చెరువంది పల్కఱున్
ధ్వనినొనరించె, నాదనుజఁతల్లజఁ డెంతయు నాగ్రహంబునన్ 3064

క జ్వలియించుచున్నగదఁ గొని, యలఘుజవం బొప్ప వనచఁరాధిపువత్తు
 స్థలమున మోఁదెను వీరుం, కలగదచేఁ గొట్టఁబడి మఁహాత్రిం గనుచున్.
 తే నల్ల గాఱంగ నేలపైఁసం ఒడియెను, సంజ్ఞ దప్పటచే, వనఁచరవఁరేణ్యుఁ
 డంతలో మూర్ఖుఁడేటియఁయ్యసురశిరముఁ, గరతలంబునఁజటచెనిఁకామశక్తి.
 క వీరుఁడు ధరణీధ్రసమా, కారుఁడు నగునానురాధికాంతుఁడు దానన్
 దారుణదంతాక్షులు ధరఁ, జేరంగ వేడినల్లఁ ఁక్షితిఁ బడఁ జచ్చెన్.] 3067
 చ దనుజవఁరేణ్యుసోదరుఁడు ఁ తన్రణరంగమునందు నిట్లు చ
 చ్చిన జలరాశిరీతిఁ దగుఁసేయు సాధనపంక్తి వీడి చ
 క్కని యశమున్ దగ్గఁవిడిచి ఁ త్కౌళి జీవఁబలున్నఁజాలునం
 చమఁనియుమా లొప్పఁగ మఁహాన మొయ్యనఁ గట్టుదాఁటున
 ట్లఁ మొన నుండకే పఱచఁ 1 నాహ రిచిరులు నవ్వుచుండఁగన్ ౬౨ 3068

దేబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము

౭౧ - వ సగ్గము.

అతికాయుఁడు యద్ధమునకుఁబుట్ట అతి-

సీ. తద్వార్తవిని గురుఁతర తేజఁడై బ్రహ్మదత్తవరుండయి ఁ దనుజవిబుధ
 దర్పహంతయునయి ఁ ధరణీధరాకారుఁడై నట్టి యతికాయుఁ ఁ డాత్మబలము
 సంగరంబున వినఁ ఁ జాల గగుర్పాటు గలిగించునట్లు తుఁములముగాఁగ
 వ్యధిశహటను గాంచిఁనానసనున్ క్రమాఘృతా సోదరుల్ హతులగుటయఁ
 దనపినతండ్రలై ఁ ననుజ వతంసులౌ మ త్రయద్ధోస్తత్తు ఁ ల త్రతినటు
 తే నన్నడమ్ములు మృతిగను ఁ తెన్ని పగు
 నాగ్రహం బొందె, శక్రాఁధియైన యతఁడు
 2 భాస్కరసహస్ర సంఘాతఁభాస్వరమగు
 న్యంజనం బెక్కి మారులవైఁ ఁ జనియె బూన్చి. ౪ 3069
 క. తలఁదాల్చి కిరీటముఁ గుం,డలములు మెఱయంగ నతఁడు ఁ నారి మొరయ ని
 మ్ముల నాత్మనామ మేర్పడఁ, బలుకుచుఁ బంచాన్యరవముఁ ఁ బలుగతిఁజేసెన్
 3 క. హరినాదంబునఁ ననభీ కరనామశ్రావణమునఁ ఁ గార్తుకగుణభూ
 రిరవంబున నాతఁడు వన,చరులన్ భయపెట్టె, నంత ఁ సకలవనచరుల్ ౬
 చ దనుజనిభూరి దేహమును ఁ దారొగి గాంచుచుఁ గుంభకర్ణుడే
 యనికయి లేచివచ్చె ని ఁ యాతరు లౌచుఁ బరస్పరంబు భీ

1 ఆహరిచిరులు నవ్వుచుండఁగన్-అనునది ప్రకృతార్థమోకమని యధికముగఁ జేర్పఁబడినది
 గ్రహింపఁదగు 2 స భాస్కరసహస్ర సంఘాత మిది భాస్వరమ్ - అనిమా. 3 నామవిశ్రావ
 ణేనచఁఅనిమా.

తని గడునందఁగాఁ గొనిరి, † తీవగతిం జనుదెంచు నాతఁడె

వనచరయూధనాయకులు † వారిజనేశ్రు త్రివిక్రమావతా

రనియతిరూపమో యనఁగ † రాజులు రూపయతుల మహాబలుల. ౭౪ 3072

క కని భయపడి పరుగె త్తిరి, వనచరు లొకొంద అతని † బాగుగఁ గని తోఁ

చని బుద్ధితోడ యుద్ధంబున రక్షకుఁడో సుమిత్ర † పుత్రునియన్న. ౮౪ 3073

తే శరణు చొచ్చిరి, తరువాత † న్యందనంబు

నెక్కి పరవ్రత మట్టాప్పి † యుక్కుమిగిలి

కార్తుకముఁ దాల్చి కాలమెఘంబురీతి

గర్జిలుచునున్న యతికాయ † ఘనబలాఘ్న ౯౪

3074

క కనియెక రాముఁడు దూరంబున, నాతనిభూరిదేహ † మున కాశ్చర్యం

బును బొంది యూఁడిలఁగా, వనచరులను జేసి పంక్తి † వదనానుజనిక. ౧౦౪

చ కని యిటువల్లె, శైలసను † కాయము గల్గి ధనుస్సుఁ దాల్చి లో

చనములు సింహనేత్రముల † చంకమునం దగ వేయిగఱ్ఱముల

గొనిచను సచ్చితాంగమునఁ † గోరికమీఁకఁగఁ గూగుచున్న యీ

దనుజఁ డెవఁడు? భూతసముదాయయతుం డగునీశుపాలిక ౧౨ 3076

సీ. కాంతిమంతమ్ములై † కడువాఁడలై యన్నప్రాసతోమరశూల † పటలములొగి

గనుపట్టనున్నాడు † కాలుజిహ్వలఁబొలి † వెలయన్యందనశక్తి † కలితుఁడగుచు

విద్యుద్ద్యుతాంబుద † వితతినావెలుగుచునున్నాడు † గడయెవ్వఁడొక్కొ † వీఁడ,

వీనిచాపములెల్ల † వినులకాందనవృక్షములయి సద్యములయి † వెలసి యంద్ర

తే చాప మాకసమునుబోలె † న్యందనపరి

మును బ్రకాశింపఁజేసెను, † దనుజవర్షం

డతిరధుండునునయి రవి † యట్లు వెలుఁగు

సరదమునఁ గూరుచుండి రి † కాంగణమును ౧౧౪

3077

క. వెలిగించుచు వచ్చెడిఁ గద, పలు కుమి యీదనుజఁ డెవఁడో, † భానగీరణం

బుఁబోని బణముల దిక్కులకెల్ల విశాలకాంఠిఁ † గూర్చుచు నెవ్వెక

క † కేతనశృంగగరాహువు, చేతం జెలువంగ, నీతని † చేతి ధను వదే

యాతతమయి † శ్రీణాతము జే, మూతిధ్వనితుల్యనుగుణ † భూరిరీడము నై.

క కనకాలంకృతపృష్ఠం, బునునగు శతమఖుని చాప † మువలెక మిగులం

దనరారుచున్నయది, యీ, తనినిగ్రహహా † ధంబు † ధ్వజములతోడెక ౧౧౮

1 అవ్యతో రథశక్తిభిర్విగ్రహిణి యితో యదః-అనిమా 2 ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేణ రాహు

జ్ఞాఽభివీరాజితే-అనిమా, 3 శ్రీణాతమ్ మేఘనిహ్నాదం-అనిమా త్రిభుజధ్వజయో ర్భద్ర

చ పరిం-అనివ్యాఖ్య

తే లలితములయిన యన్తాకలను గ్రీంది
 మ్రానుచేతను దగి చతుఃస్థానపు లోగి
 సారథులుగాఁగ నొప్పార ధరిదగిర్జ
 నమువలెఁ ధన్విచేయుచున్నయది మిగుల. ౧౯

3081

తే. ముప్పదెనిమిది తూణీరములు రథమున
 వెలయుచున్నవి భీతిదములగు చాప
 ములు కనకపింగళహస్తలతలును మిగుల
 నొప్పుచున్నవి, కనుఁగొను ముద్యమమున. ౨౦

3082

సీ హస్తచతుష్కమాః¹ షట్టి పిశల్ గల్గి కరిగళాయతములై ధాంతి గుల్మ
 పార్శ్వవ్యచుంబున ధాశిల్లు ఖచముల్ రెండు రథంబున రెండు ప్రక్క
 లను జెలంగెడు, ధీరుఁ డనఁదగు సీతఁడు రక్తప్రసూనహారములఁ గంఠ
 మునఁ దాల్చి గురులైల మనఁగఁ జూట్టుచునసితవర్ణుండయి యమునిఁబోలి

ఆ పెద్దనోరుగల్గి ధానుజుదావృత, భానుఁ బోలి కాంతివజ్రులు జమ్మ,
 కాంచనాంగదాభిః² కలితభుజంబుల, సీతఁడు వెలయుచుంట ధాన్యమాద

క. తుంగములయి తనరారెడు, శృంగంబులఁగూడతుహి నశిఖరి విధమున
 రంగారెడు నిర్జరరిపు, పుంగవుఁడో దీర్ఘబాహుభూషిత సుగుణా. ౨౩ 3084

చ. సురుచిరనేత్రయగ్మమున శోభిలు సీతనివక్త మద్దిరా!
 వరతరకుండలంబులను ధాసిలుచుంట బునర్వసుస్ఫుటాం
 తరగళిపూర్ణ చంద్రమహితంబయి యొప్పెడి, వీసఁ గాంచి యీ
 హరిగణమెల్లఁ బాఠెడు భయాన్తరిని దిక్కుల కద్దె చూచి తే. ౨౪ 3085

క. దనుజుం డితఁడెవ్వఁడో, దనుజేశ విభీషణా! నితాంతము నాకుఁ
 వినిపింపు మంచు నడిగిన, ఘనతేజుండైన భూపకాంతుని నుడులక ౨౫

క. విని గురుతేజుండగు నా, దనుజేంద్రుని సోదరుండు తా నటు పల్కె
 వివవయ్య! రామ! యత్యే, శునితమ్ముడు పంక్తివదనశోభితుఁడు ధరక. ౨౬

క. ³గురుతేజుం డితేశయభీ, కంకర్షుఁడు రాక్షసాళికాంతుండుతా
 హరతుఁడు రావణుఁ డలరును, ధరనతిబలుఁడగుచువానితనయుఁడీతఁడనూ!.

ఆ. వీర్యశాలి యితఁడు వృద్ధసేవి, ననుస్తనిద్యలందు మేటి వితతశస్త్ర
 వేత్తలందుఁ నలఁవ వీఁడె యుత్తముఁ డనిఁ, దండ్రీయంతవాఁడు శిఖ్యవిద్వి.

క. రిరిహయగిధిముఖమీఁదను, ఎరుదుగ మెలఁగంగ నేర్చి యని ఖడ్గమునుం
 గరమునఁ దాలించి పోరఁగ, ఎరచాముఁ దాల్చి పోర నలఁతయితఁడనూ!.

1 పునర్వ్యవస్థకరమై పూర్ణంబింబ మిందెంతమహిమ 2 ఇది రావణుని వర్ణించుట
 రామున కతని చరిత్రనును జెప్పటకుఁ గాదు అట్టివాని కితఁడు తనయుడని చెప్పటకే యని
 గ్రహింపఁదగు.

ఆ. సామదానభేదః సరణుల యుక్తిని, మంత్రమందు మిగుల ♦ మహితుఁ డనెడు
వేరుగన్నవాఁడు ♦ భూరమణా! కృషి, విద్యయందు మేటి ♦ వీరవర్య!

క. వీనిభుజాబలమునఁ బెం, పూనియె యీలంక భయముఁ ♦ బూసకయుండుకొ
నూనుండు ధాన్యమాలికి, వీనిని సతికాయుఁ డంద్రు ♦ వీరవతంసా! 30

ఆ. భావితాత్మఁ డితఁడు ♦ బ్రహ్మను దపమున
సలరఁజేసి దివ్యములగునస్త్ర
ములను బడసి శత్రువులఁ బాఱఁదోలె, స్వ
యంభు, వితని కాడఁరాత్మఁ డగుచు 3098

క. సురదనుజులచే మృతియొ, వ్యూహసను లేకుండగట్టు ♦ వర మిచ్చెను, భా
స్కరకాంతయు క్తరథమును, నగుదగునీదిగ్వికృచ ♦ మలగుచు నొనఁగెక

క. శతవారము లీశఁడు దేవతలను దానవులఁ జెడి ♦ బాహుబలమునకొ
దితిజుల రక్షించెను, యశ్తతికొ మాయించె శౌర్యసారము పొంగక.

నీ యుద్ధంబునకొ వీఁడు ♦ బుద్ధిమంతుం డగు నింద్రునికులిశంబు ♦ కేచుశక్తి
స్తంభింపఁగాఁ జేసె ♦ జలనాథువాశంబుఁ బ్రతిహతంబును జేసె ♦ రామచంద్ర,
బలవంతుఁడయి రాక్షసుల కెల్లనాధుడై ధీమంతుఁడునునయి ♦ దేవదనుజ
దర్పహంతయు నయి ♦ తనరునీయతికాయుఁ డారావణాత్మజుఁడగును బురుష

తే. పుంగవా! వీఁడు కపిసేనభూరిశకము
లను వినాశముచేయక ♦ మునుపె వీని
జనమునం జంపుచుత్తము ♦ సలుపవలయు
ననియె సంతట సతికాయుఁ ♦ డతిబలమున 3096

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి తనభాసురచాపము మ్రోయఁజేసి భీ
తిని గలిగించునాదమును ♦ దెంపునఁ బల్లఱుఁ జేసె,
త్తునువును దాల్చి ¹నద్రధికతల్లజుడై రథమందుఁ బొల్పునా
తనిఁ గని కీశముఖ్యులతిదర్పబలుల్ చని రట్టె మార్కొనక 3097

క. శరభుఁడు మైందుఁడు నీలుం, డరాతిభయదుండు కముదుఁ ♦ డాద్వివిదుండుకొ
దరువులు గిరిశృంగంబులు, కరముల ధరియించి యెదురుఁగాఁ జని రనికై.

చ. అనుపమశస్త్రవిత్ప్రవరుఁడై గురుతేజుఁడునైన యాతఁ డా
వనచరు లట్టె వైచుతరువారముఁ గొండలఁ బిండిచేసెఁ గాం
చనసమలంకృతాభినవశాశిశరంబుల వైచి, వోర్చుం
బునఁ దగి భీకరాకృతిని ♦ బూనిన యాయుధకాముఁ డంతటకొ 3099

క. వనచరుల కభిముఖుండై, ²యీనుముననే చేయుఁబడిన ♦ యిషువులచే నొం
చెను వారిన్లెల్ల, వార లతనిబాణసారమున నితాంతార్ద్రతులై. 3100

- క తనువుల గాయము లొప్పుండును నాఘోరాహవమున ధానిలి తారా
తనికిం బ్రతికృతి నేమియు, నొనరువ జాలకయె పోయియుద్యమ మడగఁ.
- చ దనుజవరేణ్యుఁ డాగ్రహము ధారుణమై తగ యావనంబుచే
తను గడుఁగ్రోవ్వీయున్న హరి ధా మృగవాగముఁ జోలెఁ దగ్బలం
బును భయ పెట్టుచుం గలఁచె, ధూరితనుం డనురేణ్యుఁ డబ్బలం
బునడుమఁ దన్ను మార్కొనఁగఁ ధూనినవానిని నొక్కనేని దా
దునుమఁగఁ బూన కుక్కతిని ధూణము లూని ధనుస్సతోడ రా
మునికడ కేగి గర్వమును ధూనినవాక్కుల నిట్లుచల్లె, న్నం
దనమును నెక్కి చాపమును ధాచిలి బాణములూని సంగరం
బునకయి నిల్చినాఁడ, రణముం బొనరింప నదెట్టినిచుతో. రర౪ 8102
- క. అనిచేయఁగ నుత్సాహంబును గల్గినవాఁ డెవఁడో ధూనియివుడె నా
కును యుద్ధమొనఁగఁ గాకని, దనుజ ప్రవరుండు బలమధంబునఁ బలుకఁ
- చ. అరిజనహంత లక్ష్మణుఁ డహోర్యవరాక్రముఁ డాలకించి య
ప్పరుషతరోక్తి కోర్వక యపారముగాఁ దగుక్రోధమూని క
ర్బురవరుముందఱిం దుమికి ధూతతోక్తుల లెక్కచేయ కా
తురమునఁ జాపముం గొనియె, ధూణమునంగల బాణమంతటఁ ర౬
- తే. త్వరగ గ్రహించి దనుజావతంసునెదుటఁ
గార్దుకమునారి సారింఁచెఁ ధామఁ గ్రుధఁ గొని,
యంత లక్ష్మణజ్యోతబ్ధ మతిభయనము
గాఁ జెలంగుచు భూమిని ధ్వాధరముల ర౭౪ 8105
- క. నురవ ర్తనమునకొ దిక్కుల, సరిత్పతుల నిండి రాక్షసప్రకరము నా
తురతం బొందఁగఁ జేసెను,, గురుతేజుఁడు పంక్తికంఠకొమరుం డంతఁ
- క. అతిభయదంబగు లక్ష్మణునితతజ్యోరవముఁ జక్కఁబని యచ్చెరువుఁ
మఱి బూనె బలముగల్గియు, సతికాయుండంతఁ గుశితుఁడై యతఁడిట్టుల్
క తనపై కడఁగుల గని తీ, వ్రనిశాతాంబకముఁ దాను ధామియించి వచిం
చెను లక్ష్మణుతో నిట్లని, వివరయా! బాలకుఁడవు విక్రమములలోఁ.
- తే. ఆఱితేజనివాఁడ వఁడైటఁ బొమ్మ, కాలనదృశుండనగు నన్ను ధామనమందు
మార్కొనఁగ నేలకొరెదుఁబూసుకకరము క్షతప్రప్ర వేగంబుధూమినభము
- క గిరిపతి యాహిమవంతుం, డరయఁ సై పంగఁ జాల ధావంతయు, ని
ర్భరకాలవహ్ని సుఖమగు, సరణి నిద్రింపఁ దెలియఁజాలక దానికొ. ౫౨
- ఆ ఏల ప్రజ్వరిల్ల ధనుస్స డొవగైదు ?
ధనువుఁ బెట్టి మరలు ధను దురమునఁ

దాకి ప్రాణములను ♦ దటుకునఁ గోల్పోవ
వలకు, నాకునెదుట ♦ నీలిచి నీవు ౫౩

3111

చ మురిచి చనంగ నూల్కొనని ♦ మానసముంగలవాడవైన ని
ధ్వజిని నీల్వ మిందె నుఖి ♦ భామములై తగుప్రాణముల్ చనక
ద్వరఁగ యమాలయంబునకుఁ ♦ దప్పక పోయెదఁ విష్వే నాదుభీ
కరరపుగర్విమాదనని ♦ కానునిశాతశరంబు లొప్పెడుక. ౫౪౫

3112

*క పరశివునిత్రిశూలాశ్రుతిఁ, గర మరుదుగ నలరి తప్తకనకాంచితసుం
దరములుగాఁ దగుఁ జూడము,, సరీసృపాభంబుగా నెఁసంగు శరమిదే! ౫౫

క కరచూర్ణహాళిశంబగు, హరి, కరివరశోఽశంబు ♦ నానక్తిని నా
తురమునఁ ద్రావెడుగతి నీ, శరీర క్తంబుఁ ద్రావఁ ♦ జాలుం జుష్టి. ౫౬

చ అని వదియించి తీవ్రమగు ♦ నాగ్రహముం గని చాపసుందు గూ
ర్చెను భయదాంబకంబున, విశృంభితభూరిబలుండు చాలఁగాం
తిన జెలువారులత్కణుడు ♦ దృపుడుగాఁ దగునానురారి యా
దనుజనుపేంద్రునాత్మజుడు ♦ దర్పము రోషము పొంగఁ బల్కినక ౫౭

క విని మిక్కిలి యాగ్రహమున, మనగంభీరాథ మొప్పుఁ ♦ గాఁ దగువాక్యం
బును బల్కె నీటు, దురాత్మా! నిను వాక్తాశ్రమున నీవు ♦ వీరుడ వగుచే?.

తే కార్యమునుబట్టి శూరులు ♦ గానగుదురు

గాని యాత్మ ప్రశంసలఁ ♦ గారు, నే ను

జాపసంధితదాసుణఁ ♦ సాయకుడను

గా నిటక నిల్చియున్నాడఁ ♦ గాన నిపుడు. ౫౮౫

3117

క కనఁబఱపు నీదుబలమున,, దనుజా! కార్యం బొనర్చి ♦ తావకరూపం
బును జూపు మీవు నిన్నే, వినుతింతుకొనంగ చేల? ♦ నీరుడ ననుచుక. ౫౯

క పౌరుషమెనఁగి గలదో, శూరుం డనఁబడు నశండె ♦ మృత్యుల నగునొకొ?,
భూరితరాముధములతోఁ, జారురధంబెక్కినావు ♦ చాపధరుడవై ౬౦ 3119

క శరములచే దివ్యాస్త్రో, శ్కరములచే జారుషంబుఁ ♦ గనఁజేయుము ని
ర్జరవైరి! పిదప వాయువు, పరిపక్వమనోజ్ఞ తాళఁఫ, మును గడఁకక ౬౧ 3120

ఆ తొడిమనుండి రాల్చు ♦ వడువుననే నిశి

తాంబకముల నీమహాశిరంబు

ధ్వజిఁ బడఁగఁ గూల్తుఁ ♦ దప్తకాంచనభూమి

తములు మామకశరఁతతులు వేగ, ౬౨

3121

నీ త్వద్ధాత్రమునయందు ♦ బాణశల్యాంతరోఽత్థిత క్తమును జాలఁ ♦ దృష్టిమీఱఁ
ద్రావంగఁ గలవు, చిఁ త్రంబున నను బాలుడని తిక్కువగ నీవు ♦ గనఁగవోదు

* ఏమి మే సర్వసంకాశో బాణః-అనిమా

నేను బాలుండనె ♦ యైన వృద్ధుడనైన నని మృత్యువట్టివాఁడనని యెఱుంగు
బాలుఁడొ విష్ణు వఁపుట్టునం బూన్కి ద్రివిక్రమాకృతిఁ దాల్చి విశ్వములను
తే. మూడిటిని దేవతలు హర్షమునఁ జెలంగఁ
జరణముల మూడిటం ద్రొక్కఁ జాలలేదె!
య నెడు యుక్తియుక్తముఁ బరమార్థమునగు
నాకుమారునివచనంబు ♦ నాలకించి ౬౪౫

3122

క. దనుజేంద్రుం డతికాయం, డనూనకోపమునఁ దీక్ష్యమగు సాయకముం
గొనియె, మహాత్ములు నిర్జర, దనుజులు గుహ్యకులు భూతతతులు మహర్షుల్.
క ఆనంగరమును జూచెడు, నానల విద్యాధరులును ♦ నరుడెంచిరి, వే
యా సురవై రివతంసుం, డానమయమునందుఁ గోప ♦ మడరంగ వింటఁ. ౬౬౫
చ. శరమును గూర్చి ¹యంతరవిశాలనభంబును మ్రింగఁబూనిన
ట్లరవడి లక్ష్మణుం గనుచు ♦ సుద్ధతివై చెను వానిమీఁద; న
త్తురుణమునందు లక్ష్మణుడు ♦ దన్యువరాంతకుఁ డుగ్రసర్పభీ
కరమయి వచ్చు తీక్షణతఁకాండము సర్గశాంకసాయకం
బరుదుగ వైచి త్రుంచె, నటు ♦ లాశర మంతరమందె చయ్యనఁ. ౬౮౫ 3125

తే. ఛిన్నభోగోరంగంబు రీతిన్నిశాత, సాయకచ్చిన్నమగుటను ♦ జక్కఁజూచి
యాగ్రహంబున బాణంబులై దుగొనుచు, వై చెలత్తుణుపై, నంత బాణములవి.

క తను దాఁకక ముచుచే రా,మునితమ్ముడు వాఁడిబాణముల ఖండించెఁ;
దనదీక్ష్యంబకముల శత్రునిఁజూడనుడైన ²భరితుఁతోబుట్టు వనిఁ. ౭౦౫

చ శరము నిట్లు త్రుంచుచు విశాలతరంబగు కాంతి మందున
ట్లరయఁగ నున్న తీక్షణశర ♦ మప్పుడు గైకొని కూర్చి చాపమం
దురుతరవీర్యమొప్పు నతఁ ♦ డొయ్యన లాగి దురాత్మనాతనిం
బొరిగొన వైచె, యూరుడయి ♦ పొల్చినలక్ష్మణుఁ డీట్లు కాండముఁ. ౭౨

క. నతవర్షసాయకము నున్నతబలమున లాగి యసురఁనాధునిభాలం
బు తగులఁ గొట్టెను, సాయక, మతిభయదాసురునిభాలమందుఁదగులుచుఁ
ఆ అందు నాటుకొని తదాయతరక్తంబు, చేతఁ దడువఁబడుచు ♦ శిఖరిమీఁది
వన్నగేంద్రరీతిఁ ♦ బరికింపఁగా నయ్యె, నంత దనుజవర్షుఁ ♦ డరిశరమున.

³తే కరము పీడితగాత్ముడై ♦ హరిశరార్ధి
తత్రిపురముల నొప్పెడు ♦ ద్వారమట్లు
చంచలించెను, నుజీ బలఁశాలి యతఁడు
తెప్పిటిలి చేయఁదగినట్టి ♦ తీరుఁదలఁచి. ౭౫౫

3131

1 సంక్షిప్త నివచనంబరమె-అనియూ బాణవేగే నాంతరాస్థిత మాకాశం గ్రసన్నివ-అని
వ్యాఖ్య 2 చిచ్ఛేద భృతానుజః-అనియూ 3 రుద్రజాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురమ్-
అనియూ. త్రిపురద్వారం-అనివ్యాఖ్య

1చ. మనమున నిశ్చయించుకొని ధృవశివుత్రక¹ యిట్లు బాణపా
తనమున మెచ్చుకోఁ దగిన ధన్యుడవైతివి నాకు నీవటం
చుచు వదియించి యాస్యమును సొంపుగ వంచి భుజవ్యయంబు చ
క్కని దిటవొందఁ జేసికొని క్రమరథంబుననుండి యంతట ౨౬౫ 3132

తే. సంచరించె విచిత్రమా సరణి, దనుజ
సత్తముండంత భీకరసాయకముల
నొకటి మూఁడైదు నేడు నిట్లాప్తమిఱు
గైకొనుచు వింట సంధించి కడంగి గుణము ౨౭౫ 3133

క సారిచి లక్ష్మణునిపై, నేరుపునకై వైచె, గనకనిచయాంచితముల్
సారములు వైచ పుంఖము, లారయఁగా వెలుంగ చుత్తు వట్లాప్పి కడుక.

క. వరసిజమిత్రునికరణిక, విరాజమానంబులగుచు వెలయుచు దనుజే
శ్వరచాపము క్రమాలగుచు, బరగెడు నాశరము లభ్రపథమునఁ దగుచు.

తే. అంబరంబుచు జ్వలియించు నట్లావరై,
నంత రామునిసోదరుఁ డాతురపడ
కతనిబాణాలి నెల్లఁ దీవ్రాంబకములఁ
బఱపి నడుచునె ఖండించెఁ బొగుషమున. ౨౮ 3136

చ శతమఖవైరి యాదనుజసత్తముపుత్రుఁడు వాఁడిబాణముల్
జతనము మీఱ శాత్రవనిశాతశరంబుల ఖండితంబులై
క్షీతిఁ బడుటెల్ల నారసి విజృంభితకోపముతోడఁ జయ్యనక
శితశర మొండు తీసికొని శింజనిఁగూర్చి నుజేడ మొప్పంగ ౨౯౫ 3137

క అరిమీఁదవైచె, నంతట, శరమది పైఁబడంగఁచుచు సౌమిత్రి హృదం
తరమునఁ దగిలె, సుమిత్రా, వరతనయుం డిట్లు లనురభావార్ధితుడై. ౩౦౫

ఆ మత్తహస్తీవరము సుగనలిలంబున, గాఢచట్టిరీతిఁ గాఁగఁ దీవ్ర
రక్త మట్టె విడిచె, రయమున లక్ష్మణుఁ, డతినసుద్ధుడౌట నతిబలమున ౩౧౫

క. తనువున నాటిన బాణంబును నూడింబెఱికి బాధఁ బొందక భీతిక
జనియింపఁజేయు బాణంబును గైకొనిదివ్యమంత్రమునఁ గూర్చె దగ

తే. దాని నాగ్నేయశస్త్రమంత్రసమయుక్త
ముగ నొనర్ప శరాననమున నది యపు
డెంతో జ్వలియించె, ననుజేజ్వలఁ డెలమి సౌర
మంత్రమును బూని జపించి మహితనియతి. ౩౨౫ 3141

క. కనకమయపుంఖము ఘణి, యుగ నొప్పుచున్న శరమునం దభిమంత్రిం

చెను సౌరమంత్రమును, రామునితమ్ముం డగ్నిమంత్రమున మంత్రితమై.

క అరుదగు నాశరమును వి,స్ఫురఁగ్నిజావో లట్లు * పొంగారెడు భీ
కరమూర్తి గాలదండంబు రయంబున యముఁడువోలె * బూనిక వైచెన్
సీ. ఆగ్నేయబాణమంత్రించితంబగు శర మరుదెంచుటను జూచి * యసురవహ్వః
డతికాయుఁ డవుడు సౌ * రాస్త్రమంత్రితమైన ప్రజ్వలచ్ఛరమును * వైరిమీఁద
వైచె, నయ్యవి రెండు * భాసురదీప్తాగ్రములయి శ్రోధంబునఁ * జెలఁగునర్చ
ములపోల్కి నొండొంటిఁ * గలిసినంఘర్వ ణమునుబొందె, సంతరెం * డును బరన్న
తే రంబు దహించి పడియె ధ * రణిపయ, నిటు
లవ్వీ శరవర్షములె యయ్య * సతులకాంతు
లట్టె మాయభస్మంబులై * యవనిఁ బడి ర
వంతయెన వెలుంగక * యచటనుండె. ౯౦

3144

క. దనుజేంద్రుం డైషీకం, బనునస్త్రము గ్రోధమొప్ప * నాతనిపై వై
చెను, వీర్యవంతుఁడౌ రా,మునితమ్ముం డైంద్ర బాణమున ఖండించెన్. ౯౧

క రావణసూనుం డాశర, మావిధిమున వ్యర్థమగుడు * నాగ్రహమునఁ బెం
పావహిలన్ యామ్యాంబక, పావనమంత్రమున దివ్య * బాణముఁ బూన్కిన్.

తే. చక్క మంత్రించి యంత ల * త్కణునిమీఁద
వైచె, లక్ష్మణుఁ డద్దాని * వాయుబాణ
మునను ఖండించి యాగ్రహం * బున జలదము
వర్షధారలఁ గురిసెడ * ధంగి ణోప ౯౩

3147

క దనుజునిపై శరవర్షంబును దాఁ గురిపించె, సతని * బొంది యవియుఁ జ
య్యన వజ్రించితకవచంబును దాఁకుట మొనలు విఱుగ * భూస్థలిఁ బడియెన్

క. పరవీరహంత సుయశ, స్ఫురితుం డాలక్ష్మణుండు * భూరిశరము లి
క్కరణిని వ్యర్థము లగుటయు, బరికించి సహస్ర బాణ * వరములఁ గురిసెన్.

క బలశాలి యసుర లక్ష్మణుఁ, డలఘుశరాళులను నాగ్ర * హమునఁ గురిసెన్
గలనున నభేద్యకవచముఁ, గలిగినవాఁడౌట నా * ర్తిఁ * గాంచకయుండెన్.

సీ. అతికాయుఁ డంత స * రాపకారశరము ల
త్కణునిపై వై ఐ నా * శత్రుహంత
యది మర్కమున నాటి * యూర్తి నొందింప ము
హూర్తమాత్రిము మూర్ఘ * కొంది తెలిసి
ఘనబల మొప్పంగఁ * గాండో త్రిమచతుష్క
మున వానిఘోటక * ములను సతని
సారథి వధియించి * వైరి హంత యతండు
శరవర్షముననె ని * ర్షరవిరోధి

ఆ. ధ్వజముఁ గూల్చి వాని ♦ బవరంబునం జంపఁ

బూని తొట్టుపాటు ♦ పొందకట్టె

యతనిమీఁద లక్ష్మ్య ♦ మారసి బాణాళి

వైచి నింగి సురలు ♦ బలిబలియన]

3151

క. పురుషలలాముఁడు లక్ష్మణుఁ, డరాతి నతికాయు నించు ♦ కంతయుఁ బెనునం
గరమున నొప్పింపఁగ నె, క్కరణిని దాఁ జాలకుండె ♦ గవచబలమునన్

క. అనిలుం డంతట నచటికిఁ, జనుదెంచి వచించె నిట్లు ♦ సౌమిశ్రీ! యీ
దనుజుఁడు పరమేష్ఠివరం, బును బొంది యభేద్యకవచమును ధరియించెన్.

క. కానన్ బ్రహ్మాస్త్రముచే, వీనిం బొలియింపవయ్య! ♦ వేటువిధమునన్
వీనిం జంప నశక్యం, బౌ నీతఁడు కవచధారి ♦ యతిబలయుతుఁడున్.

తే. ఖేట నితరాస్త్రములచేత ♦ నని వధింపఁ

దరముగాదని చెప్పె, నంతట మహేంద్ర

విక్రమండగు సౌమిశ్రీ ♦ విని తదీయ

వచన మజమంత్రిమును సద్ధు ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౦

3155

క. అనువమభక్త జపించుచు, ననూనము నమోఘజవము ♦ నగు బాణంబున్
ధనువునఁ గూర్చెను, లక్ష్మణుఁ, డనువమనిశితాగ్రమునగు ♦ నాబాణమునన్.

క. ఆమంత్రిము గూర్చుగనే, ధామనిధియు శీతకరుఁడు ♦ తక్కుగ్రహము లు
ద్దామభయమందె దిక్కులు, భూమియు నంబరము వడఁకె ♦ భూరిభయమునన్.

క. శరము సుపుంఖము వజ్రము, కరణిం జెలువారుదాని ♦ గ్రవాద్విగణే
శ్వరనూను కాలదూతఁగఁ, బరికింపఁగి నైనదాని ♦ బ్రహ్మాస్త్రముగన్. ౧౦౨

తే. చక్కమంత్రించి దివ్యమా ♦ చాపమందుఁ

గూర్చి యింద్రానిపుత్రుని ♦ గూల్చివైచె

సంగరంబున, లక్ష్మణచాపము క్త

మును, నమోఘజవంబునఁ ♦ బొలుచుదాని. ౧౦౨౪

3159

చ. అసలునిరీతి మండుచును ♦ హాటకచిత్రితవజ్ర సారమై

కనదురుచిత్రపుంఖమయి ♦ క్రాలుచునున్న మహాశరంబుఁ జ

య్యనఁ దనుఁ జంపఁగా నడరు ♦ నట్టి మహాకృతిఁ గల్గుదాని నా

దనుజుఁడు చూచెఁ జూడఁగనె ♦ దానిని గొట్టె శితాంబ కాళిచేన్ ౧౦౩౪

చ. గరుడుని వేగముం గలుగు ♦ కాండ మ దట్లు శితాస్త్రపంక్తిచే

గరము నివారితంబయియుఁ ♦ గ్రవ్వుట కారిపుపార్శ్వ మొందె, గ

ర్బురవగుఁ డంత దీప్తయము ♦ పోలిక నుజ్జ్వలమైన బాణమా

వరుసను రాఁగఁ గాంచి తన ♦ స్వాంతమునన్ వెటపొంద కుద్ధతిన్ ౧౦౩౬

తే. అప్రి, శక్తి, కుతార, గదాళి, తూల

ములను హాళు లనునాయుధంబులను గొట్టె,

సన్నహాశ్రము జ్వలనునియట్లు మందు

చును విచిత్రములగు నాయుధనికరముల ౧౦౬

3162

క. వానిన్ లక్ష్యము చేయక, మానితమకుటాభి రామమంజులశిరమున్

దా నట్టె సంగ్రహించెను, దానపు లాహోయసంగ ధారుణరీతిన్. ౧౦౬౪

క. శిర మది సశిరస్త్రాణం, బురులత్కణబాణవీడ నొంది తుహినభూ

ధరశృంగమట్లు వేగము, ధరఁ గూలెను, సొమ్ము లటఁ జెదరి రాలంగన్. ౧౦౬౫

క. హతశేషనిశాచరు లయ్యతికాయునిపాటుఁ గాంచి ధ్వజితహృదయులై

యతీదీనవదనులై కీశతతుల్ తముఁ గొట్ట నోర్వఁ జాలక వగతోన్. ౧౦౬

తే. వికృతనాదంబునం గూఁత వట్టి, రెల్ల

వార లొకచోటఁ జేరి, యవ్వల స్వకీయ

భటవిభుం డనిఁ ద్రెల్లిన భయమునొంది

యధాకాంక్షను మాని వారొప్ప దక్కి. ౧౦౭

3166

క. పురమున కభిముఖులై సత్పరముగఁ బరుగెత్తి, రవుడు భయకృద్బలుఁ డా

దురమున దురాసదుం డిక్కరణిన్ హతుడైన హరినికాయము తమితోన్.

క. విరిసినతామరలవలెన్, బరికింప ముఖంబు లట్టె భాసీలఁగా భూ

వరమాళితమ్ము నర్చించిరి కోరికయైనజయముఁ జెందినవానిన్. ౧౦౮

చ. ఘనబలు మేఘకల్పు నతికాయుని యధమునందుఁ జంపి నె

వ్వునమున లక్ష్మణుం డలరి మారుతిముఖ్యకపీంద్రులెల్ల నొ

య్యన దనుఁబూజలం దనుప నన్నను గానఁగఁ బోయె దానవేం

ద్రునిమృతి నాలకించి తమితోఁ జెలువారుచు రాముఁ డుండఁగన్.] 3169

డెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౨ - వ సర్గము

— యధా రావణుఁ డతికాయునిమృతికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కెగుట —

సీ. లక్ష్మణుం డిట్లుజ్ఞప్తిల త్రేజమన నొప్పి యతికాయుఁ జంపుట ధానికించి

యుద్వేగమున దనుజోత్తముం డిట్లనిపలికె, శత్రువుల నిమ్ముల వధించు

నట్టి ధూమాక్షుఁ డస్త్రాళిధరించినవారిలో నుత్తముండ్లై రహిఁ దగి

చాపంబు దాలించి జగముల వడఁకించునట్టి యకంపనుఁ డాప్రహస్త

తే. కుంభకర్ణులు బలయుతుల్ కోరుచుందు

రనిని వీరు మహానురు ధరులబలము

లను జయించుచునుందు రేడినమునందు

నై స శత్రుతిరస్కార మన నెఱుంగరు. 3

3170

క. గురుకాయులు వీరులు భీ, కరశస్త్రాస్త్రముల నెఱిగి ♦ కదనమ్మన ని
ర్జులను జెండెడువారలు, పరికింపగ నిట్టివారి ♦ బవరమునందుక 3౪ 3171

1క. పని చేసినై నఁ జేయఁగను జాలిన రాఘవుండు ♦ కడఁగి వధించెన్
ఘనబలు లితరులు దనుజులు, చనిరి యమాలయమునకును ♦ శత్రునిహతులై
చ ఖరునిని దూషణున్ బాలియఁగొ ఘనశక్తిని జేసి కీర్తినిన్
ధరణిని గాంచి వీరులయి ♦ తద్దయు నొప్పిన రాము లత్సణున్
గరము బలంబు శౌర్యమును ♦ గల్గిన నాకొడు కింద్రజిత్తు న
ద్వరిమున లబ్ధమైన శరవర్యములం దగఁ గట్టివైచెగా ౫౪ 3173

క. సురలకు బలయుతులగు కర్బురులకు గంధర్వయక్షపుంగవులకుఁ గి
న్నరులకు నాబంధనములఁ, దరమే విడిపింప నన్నవమ్మ లదెట్టో ౬౪ 3174

క. శరబంధవిముక్తిం గని, రురుతరచిత్రాత్మశక్తియుతిచేతనొ ని
గ్భరమాయనొ మోసముననొ, యరయఁగ నాకెఱుకపడదెయ్యాత్మగటకటా
తే ఎవ్వ రెవ్వరు శూరులై ♦ యెసఁగుదనుజు
లన్నదాజ్ఞను బోయిరో ♦ యనికి వారి
నందఱిని గురుబలులగుహరులు చంపి
వైచి రికమీఁద నారముపరుఁ దదనుజు ౮౪ 3176

చ వనచరసేనతోడఁ గపివర్యునితోడ విభీషణాఖ్యుతో
ననిని వధింపఁజాలు నతఁ ♦ డారయ నాకును గన్నడండు, రా
ముని నెదిరించి మాగనుజముఖ్యులు మృత్యువ్రచెంత కేగి రే
మనఁ దగు నెరి! రాముని సుహృదబ మాతఁడె నద్వలూఘ్యుడౌ. ౧౦ 3177

1ఆ. అతినియస్త్రవీర్య ♦ మది యెంతగొప్పది ?

వీరుడైన రామవిభుఁ డనామ
యుడయి శక్తిమెఱయ ♦ నొప్పునారాయణుఁ
డేయటంచు దలఁతు ♦ నిపుడునేను ౧౧ 3178

క ఆతనిభయముననే కద, యీతిరున నగరివర్య ♦ మిది సంపితాతా
త్యాతతక హటతోరణమై తాను వికాంతమగుచు ♦ నగపడెడఁ గటా ౧౨౪

చ కనుక సురాధురారి! మిముఁ ♦ గాచికొనుండు ప్రమాదమొంద కొ
య్యన నగరంబు నెల్లెడల ♦ నారయుచుండుండు, సీతఁ గాచు న
వ్వనమున నెట్టిరీతిగ నెవండు మదాజ్ఞను బొందకుండఁ బో
వను దగదల్చలే వెలికి ♦ వచ్చుటగూడదు నిశ్చయంబుగ ౧౩ 3180

క. బలములు తగుతావు ల వెం,దలగునొ యందెల్ల మీర ♦ ఖలబలవృత్తిం
జెలఁగుచుఁ బలుమఱుతిరుగ్గ,వలయుచుమెలఁకువనుగూడిపటుశౌర్యములన్.

తే. అనురులార! నాయంసంఘమునఁ గాసి

యర్ధ రాత్రమునంగాని యల్లె దివన

పూర్వభాగమునంగాని యాన్ని కపులు

పూనియున్నట్టి శౌర్యంబు యాసవలయు గా

3182

క. వనచరులని నీచముగాఁ, గనరా దవ్వారి శత్రుగణబలము దురం

బుని కాయితమైనదియో, మనవై జనుదెంచునదియో యనల జయింప

క. ఊరకనిల్చిన యదియో, యేరితిగ నెప్పుడుండు నెవ్వరిగ గార్య

ప్రారంభము చేయునటం, చారుయండి యనుచు వారి కౌజ్ఞ యొసంగె.

చ. బలయుత్తులైన యాదనుజవర్షలు రావణుఁ డట్లుపల్కున

ప్పలుకుల నాలకించి యటు యాచక చేసిరి కార్యమెల్ల, న

ప్పలభుగింద్రుఁ డిట్లుసురపాలకులం గని యాజ్ఞ చేసి చిం

తలు మది నేచ దీనుడయి తాఁజనియెం దనయింటి కార్తితో.

చ. దనుజవిభుండు రావణుండు దారుణదమ్మిండు కోపవహ్ని నె

వ్వునమునఁ బ్రజ్వరిల్లఁ బలుమాటులు సావంతజదుఃఖముల్ దలం

పునకును రాఁగ నార్తుడయి బోరున నూర్పులు పుచ్చుచు గటా

యనుచు నిఁకేమి నాకుగతి యంచును జింతిలుచుండె బై పయి

డెబ్బదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

23 - వ సర్గము.

అంశః ఇంద్రశత్రు, హోమబుద్ధిప్రాప్తమున రామాదుల ముచ్చనందఁ జేయుట అంశః

సీ. అట నతికాయ, దేవాంతక, త్రిశిరులు మొదలగురాక్షసముఖులనిని

హతులయి రనుచు హతావశిష్టులు వేగ చని రావణనకును యనవి చేసి,

రంతట నారాక్షసాధీశ్వరుండు వార్త నదాని వినుచు దుఃఖాశ్రునలిల

సంపరిపుతనేత్రజాలుడై మూర్ఛిల్లి యల్లనఁ డెలివొంది యతిభయంక

ఆ రమగు పుత్రనాశనము భ్రాతృవధమును

దలచుకొనుచు మిగులఁ గలఁగుచుండె,

సంత దుఃఖజలధియందు నిమగ్నుడై

యున్న దీనుఁ డంద్రీ యన్ననఁ గని

3187

క. అతిరధుండు రావణాసును, సుతుండగు నాయంద్రజిత్తు యశురతరవాక్సం

తతి నిట్లుపల్కె, నోదితి, సుతనాథా యింద్రజిత్తు యోగిన్ద్రులిపై 3 3188

తే. బ్రదికియుండఁగ నీవిట్లు యగలఁ బొంద

వలదు సంగరమున నింద్రులైరినగుచు

నలరు నా బాణహతుఁ డెవ్వఁడైనఁ బ్రాణ

ములను నిల్పుకొనం జాలఁ గలఁడె? యెందు? ౪

3189

మ, వినుమా! యిప్పుడు రాఘవుం డనుజాతీఁ వేవేగ మద్భాణముల్

తనులం జీలువఁ దీక్షకాంక్షతతు లఃత్యంతంబు దేహంబునం

దున నెల్లఁ వడినాటఁ బ్రాణముల నిండున్ వీడి నేలంబడం

గను నేజేసెనఁ జూడుమా! దనుజరాఁకాశీత భానూ! తగ్గ ౫

3190

క. పౌరుషదై వబలంబులతో రాజులు నీవు తిజ్యఁ దోరపు వేడ్కన్

గూరిమితనయుఁడనా నే, నారసి కావించు నిశ్చయం బలరంగన్. ౫౪

క. విను మిప్పుడె రాముని నా, తనితమ్ము సమోహ బాణఃతతులం బూరిం

తును, దేవేంద్రుఁడు, యముఁడా, దనుజాంతకమిత్ర, సాధ్య, దహనా, శ్వీసురుల్.

తే. చంద్ర, సూర్యులు మును బలిఁచక్రవర్తి

యాగశాలఁ ద్రివిక్రముండు న విష్ణు

పౌరుషమునా సచింత్యమాఁ పౌరుషము మ

దీయమును జూడఁగలరనిఁ తెలిపి యంత ౭

3193

క. బలమున నించుక కొఱఁతం, గలుగని యాయంద్రజిత్తుఁ కర్బురకాంతం

డలరఁగ నిటుపలుకుచు నుజ్జ్వలవాయుసమానమైనఁ జవ మలరారన్ ౭౪

క నిరుపమములునై తగియెడు, ఖరవరములఁ గట్టియున్నఁ కన్దురథం బ

త్తరుణమున నెక్కి, ననుపమ, వరతేజం బొప్ప శత్రుఁబలహంతయునై. ౮

క లరుణస్యందన మట్టులు, పరఁగెడు నాయరదమెక్కిఁ బవరము చేయం

గరము జవంబునఁ బోయెను,, నిరుపమబలశాలి యతఁడుఁ సన్నిహరుగఁగన్.

సీ వెంటనే గురుబలఁబిబుధశత్రువులంద ఊత్యంతముదమునఁ సతులధనువు

లను గరమ్ములఁ దాల్చిఁచని, రందుఁగొందఱుగజముఁగొందఱుఁను జవనాశ్వ

ముల నెక్కి యరిగి, రఃత్ర్యలఘుపరాక్రములగు రాక్షసులు కొందఁజుద్రితుల్య

ములగు వ్యాఘ్రములఁ బిల్లుల వృశ్చికంబుల ఖరముల మఱివిషఁధరవరాహ

తే ములను నొంటెల శాస్త్రపదఁములను సింహ

జంబుకంబుల హంసలఁ శశమయూర

ముల సధిష్ఠించి ముద్గరఁములను బ్రాస

ఖడ్గదల గొడ్డండ్రనుఁ గడఁగి తాల్చి ౧౧

3197

క చని రతనివెంట, నాతఁడు, తనవెంటఁ వచ్చువారుఁ దూరణశంఖ

ధ్వనులం జేయుచు భేరి, స్వనములఁ జేయుచును దనుఁ బ్రశంసింపంగన్

క. అరిగెన్ దురమొనరింపన్, బరులన్ దురమునను జెందుఁబలరిపురిపు వం

బర మెట్లు పూర్ణశశిచే, గరము విరాజిల్లుచట్లుఁగా నయ్యదనన్ ౧౨౪ 31౯9

ఆ. చంద్రశంఖవర్ణఁసద్భుతసితచ్ఛత్రమున వెలింగెఁ జాపఁముల ధరించు

- నట్టివారందు * నధికుడై వీరుడై, తనగు నింకజిత్తుఁ * దగినరీతి. ౧౩౪
 క. కనకశలాకాపూషిత, చురూతరహేనురంశ * మతిసుందరమున్
 ఘనమునగు చామరద్య మునున వినరిరి రాక్షసోత్తములు ప్రీతిమెయిన్.
- సీ [శ్రీమంతుడై నుర * సింహాధిపా రావణుం డింకజిత్తావిధమునఁ
 బెరుబుంబును గై * నీని వెళ్లుచుండుండఁ గాంచి యిట్లుచు వైరి * గలఁడనీకు
 సతిగధ శ్రేష్ఠుండ * రుచ రేకుని జయిచినట్టిచాఁవపు గదా * యరయ నీకు
 మరుజులునా నెంత * ధైర్యతనిం జంపఁగలవని పలికి యా * కర్పూరపతి
- ఆ. యాశిషమునఁ దనువ * నాశీస్సులు గొని, తేజనులర హస్తి * వాజిరథప
 దాతులై గొలువఁ * దా ననిశ్రీరాము, నొంచు వేక్కుమిగుల * నించుచుండ]
- చ. ఖరకగుఁ బోలి తేజమునఁ * గ్రాలి నృతాపమునందు లోకముం
 దరము నొకండు తుల్యుఁడన * పట్టి మగంటిమిలేని యింద్రజ
 త్తుగుగతిఁ బోవుచుండ రవి * యుగ్రమరీచుల నంబరంబునాఁ
 బురమది చక్కగా వెలిగె, * భూరిను తేజుడ శత్రుహంశయున్ ౧౩౫ 3208
- క. ననుజేంద్రునిపుత్రుఁడునగు, ఘనుఁ డాదుంద్రాది శత్రు * గణములు తగునా
 యనిసేముభూమికిం జని, యనుపచరధ మొండఁదలచి * యాహోమవిధిన్.
- క. ఒనరింపఁబూని చుట్టను, దనుజులఁ గావలిగ నునిచె, * దహననమరుచిం
 దనరాసునతఁడు శాస్త్రో, క్షనియతి మంత్రైకపూర్వ * కంబుగ ననలున్. ౧౩౬
- సీ పూజించి హోమంబుఁ * దాఁజేయఁగాఁ బూనె, తొర్యమునం దగు * సకలదనుజ
 ననుఁడంతభక్తిచే * నుగుచిరమాల్యగంధ ములనంప * స్కృతము యి * సిగుహవిస్ఫు
 రేలాల నగ్నిలో * వేల్చెను, నువైరి కాశపత్రములకుఁ * గా మహాభి
 చారమునకుఁ బరి * స్తరణమ్ము కుగా మహాముధంబుల, చుట్టి * నుందుఁ దాండ్ర
 సమిధలఁగొనుచు న * స్తములు నెట్టనివానిఁ గట్టి కాక్షాయస * కల్పితమగు
 స్తునముచు గైకొనె, * తోడిని నచ్చటఁ దోమరసంతతి * తోడఁ గూడు
 నట్టిజెల్లారుల * నగ్నిపరి స్తరణముచు గావించి ప్రా *ణములఁ గూడి
 యున్న నల్లని మేఁక * నుద్ధతిఁ బశువుగాఁ బట్టి కంఠముఁ ద్రుంచి * పరఁగువహ్ని
 తే యందు వేల్చెను, నొకనారి * యనలు మండఁ
 జేయఁగా నగ్ని దరికొని * చెలఁగి పొగయె
 యనఁగి లేక మహాహ్వయ * లలర విజయ
 చిహ్నములుగాఁగిఁ దోఁచె ద * వ్విత్తమునకు. ౧౩౭ 3209
- క. అనలుఁడు పూరుషహంబునను బ్రదక్షిణముగాఁగఁ * బాలుచుశిఖితో
 డను జాట్టిరచ్చి నుగుచిర, కనకవిభూషణము లొప్పు * గా నాహవిసున్ ౧౩౮
- క. తానే ప్రతిగ్రహించెను,, దానవఁ డాదుంకజిత్తు * తదవసరమునన్
 మానితమగు బ్రహ్మాస్త్రము, దా నాహ్వనంబు చేసి * ధనువురథంబున్. ౧౩౯

తే. ఇంకఁ దనకుఁ గావలసిన ♦ యెల్లవాని

నందె తానభిమంత్రించె, ♦ నట్టులతఁడు

వేల్వఁబడునగ్నినుండి యానిధశరమును

జక్కనాహ్వన మొనరుచు ♦ ననుయమందు. ౨౩౪

3209

తే చంద్రనక్షత్రభేదరఁసమితితోడ, నంబరం జెల్లఁ జలియించె ♦ నతిభయమున,
నంత ననలునిరీతిని ♦ గాంతివెలిగి, శక్రతుల్యప్రభావుండె ♦ ననుధికుండయి.

క ఎంచంగరాని మంత్రన, మంచితశక్తిం జెలంగు ♦ నారావణిని

శ్చించలభక్తిని నారాధించి చుహఃహిం దాను ♦ దివ్యధనువును. ౨౪౪

క. శరరథసారథిఖడ్గము, లరుదగుతురగాళిఁ బడసి ♦ యానమున నె

వ్వరికిని గన్పడకుండఁగ, వరశక్తిని జేసిగొనెయె ♦ బలము లలరఁగ. ౨౫౪

క తురగరథపతాకాధ్వజ, పరిశోభితమగుచు దనుజబల మప్పుడు నం

గరకాంక్షను గర్జించుచు, నరిగె మహానురులు వార ♦ లతిభయదముగ. ౨౬౪

క. త్వరగలిగి చిత్రములునై, పరిభ్రాషితములును నై న ♦ బాణంబులఁ దో

మరముల సంకుశముల నం, గరమునఁ బ్రహరించి రెల్లకపులఁ గడఁకతో. ౨౭౪

క. రావణి యంతటఁ గుశితుం,డై వారలఁ గాంచి పల్కె ♦ నఖిలకపులఁ బెం

పాహులఁ జంపఁగోరుచు, వావిరిఁ బోరాడుండఁ దమి ♦ వర్ధిలుచుండ. ౨౮౪

చ. అన విని నిర్జరారులు జయంబును గోరుచు నార్జునున్ భయం

బును గలిగించువానరుల ♦ భూరిశరంబులపృష్టి ముంచి, తా

దనుజవరాత్మజుండు నలుఁదట్లను రక్షను లావరింప నా

యనిమొన మీఁదినుండి నిశ్శితాంబకముల్ ముసలంబులున్ గడల్ ౨౯౪ 3216

తే మఱియు నాళికబాణముల్ ♦ మ్రాన్వసంగ

నైచి కపులను హింసించె, ♦ వానరులుట

లతఁడు హింసించుచుండఁగా ♦ నవనిరుహము

లందఱొకటిగఁ గొనుచు నిండ్రిపయికి ౩౦౪

3217

క. అనిఁ గరినుండని తలఁపక, చని రొక్కట మారుకొనఁగ ♦ శక్రాదిబలం

బును గురుజేతము దగఁగా, వనచరులశరీరములను ♦ బాణవిశితుల. ౩౧౪

తే. శ్రోధమునఁ జించివై చె, నాక్రూరదనుజఁ

డనురు లుప్పొంగునటు లాగ్రహమున నొక్క

శరమునన్ బంచనవన వృంసంఖ్యలైన

వనచరుల జంపె నుత్కంఠ ♦ వజ్రలుచుండ. 33

3218

క. అని నెంతయు దుర్జయుండగు, ననుజేంద్రనుతుండు వీరశిల్పజుఁ డటఁ గాం

చనభ్రాషితములు రవిసరు,తను జెలఁగెడునవియునై న ♦ తతివిశిఖములన్.

క. హరులన్ మధియించెను, వానరు లనిఁ దద్బాణవీడఁనముఁ బొందికతో

బరములు తునుఁగుచునుండ న, నురమున విజయాశనపుడు మానిభయమునఁ.
 క. నురమధితులైన యనుగుల, కరణిఁ యీతిఁబడిరి, మేటికపులును నాసం
 గరమున బాణగభస్తుల, నురుతరముగ వెలుఁగునూర్చుఁడో యనమిగులఁ
 క చెనకఁ రాకున్న మహా, ననుజునిఁ జంపంగఁ జనిరి ధారుణకోపం
 బున, నంత వనచరోత్తము, లనూనశరవృష్టిభేదితాంగులు నగుచుక 324
 తే. ధైర్యమును వీడి వృధితులై ధైర్యమున
 నెత్తుటం దోఁగుచుక బరుఁగైత్తి, రవలఁ
 గపులు కొందఱు శ్రీరాముఁకార్యముకొఱ
 కనువులను లెక్కపెట్టక యార్చి మిగుల 325
 క తరుశిలాయుధములుగఁ, గరముల గ్రహించి వెనుకఁ గాలిడక మహా
 త్తరశౌర్యమునక మార్కొని, రరయుచు నాయుద్రజిత్తు, నాహు లపుడుఁ
 చ లనిమొనఁ జుట్టుముట్టి యవ ధారిపయిఁ దరులై లక్ష్మంగముల్
 ఘనశిల లట్టై వైచిరి, నికామము జేజమునక జవంబునక
 దనరెడు నింద్రజిత్తు కపిశల్లజు లవ్వీధివైవఁ బ్రాణముం
 గొనుతరులై లవ్వమును ధొంక కడంచెను నాయకంబులక 326
 చ నురపతివైరి యంత రణశూరుఁడు గాన హుతాశతుల్యభీ
 కరఫణినన్నిభంబులగు ధాండములం బరఁగించి చించె నా
 హరివరసేన, నంత నిశితాశుగముల్ పదునెన్నిదొక్కటక
 బరఁగెడు గంధమాదనని బాగుగ నాటఁగనేని యార్చుచుక. 327
 తే దూరముననున్న యానలఁ ధొచ్చిదింట, నొవ్వఁగఁజేసి వీర్యంబునివ్వటిల్ల
 మార్కములనొంపఁజాలెడ, మార్గణముల, నేడిటకమైందు నైదింట నేచిగజని
 తే జాంబవంతుని దశదిన్య, రాయకముల, దింశనంబకముల నీలఁదీక్ష్యములును
 భయదములు వరలబ్ధముల్ పరిమములును, నై నశరముల సుగ్రీవునంగదుసిని.
 క వనచరశల్లజు బుష్పభుని, ననిమొన నొప్పించి మూర్ఖు ధందఁగఁజేసెక,
 దన జేజ్యుఁడవుడు వృద్ధిం, గను కాలధనంజయుఁ డనఁగఁ గ్రద్ధులై. 328
 క. తక్కిన వనచరవీరుల, బెక్కండ్రను నొంచి మించెఁ ధైర్యముల, నా
 రక్కసుఁ డాపెనురణమున, నుక్కున సూర్యాభములయి యురుజవములునై.
 క. ఆకిర్ణాంతము లాగిన, యాకార్దుకము క్తములయి యురుశరములక
 వేకపుల బలముఁ గలఁచెను, నాకరణి స్వబాణవితతి ధారిబల మచటక.
 తే ఆకులంబయి మూర్ఛిల్లి యార్చి క్త
 సిక్తమయి యుంటఁ గనుగొని ధైర్యం హర్ష
 మునను, గురుజేజమున వీర్యమున వరాత్త
 బలమునను బొంగు రావణి యలఁగుగతుల. 329

క. శరముల ఖడ్గాద్యాయధ, వరములఁ ద్వరితముగఁ గురిసి ♦ వాసరవీరో
త్తరమును నొప్పించెను నంగరమున స్వధాశిఖిఁడు ♦ గా నుండకయే.

చ. వనచరసేనపై నిలిచి ♦ వారలకుం గనరాక నీలమే
ఘనిచయ మంబువుల్ గురియు ♦ కై వశి భీకర బాణవృష్టిసం
త నిగుడఁజేసె, భూధరవిఠానముపోలిక నొప్పునాకవుల్
దనుజశరవ్రభిన్నతిర ♦ దారుణదేహులు నొచు నెంతయుక. ౫౦ 3235

తే. మాయలను గొట్టఁబడుచును ♦ మానమెడల
వికృతరవమున నార్చుచు ♦ విబుధనాథ
వజ్రసంహతనగరాజ ♦ వారముట్లు
ధరణిఁ గూలిరి రిపు వున్నతా వెఱుఁగక. ౫౧ 3236

చ. వనచరు లాత్మసైన్యముల ♦ వాడిమొనల్ గలసాయకంబు లా
యనిఁ బడుచుండుటే కనఁగఁనైరి వరంబునఁ గన్నమాయచే
తను గనరాక కప్పబడి ♦ తాను నభంబున నున్న యింద్రజి
త్తున నెటులుండునో గన రివంతయుఁ జాలకపోయి రంతటక. ౫౨ 3237

క. దనుజేశుండు మహాత్ముఁడు, నునిశిఃపిత్తాగ్ర ముఁగి ♦ సూర్యునివలెఁ జ
క్కనికాంతి వెలుఁగుశరముల, సనూనగతి వైచి దెసల ♦ నన్నిటిఁ గప్పె

క. వనచరుల నొంచె, మఱి యతఁ, డనలుచివలెఁ గ్రాలుచున్న ♦ యాశూలములక
ఘనఖడ్గపరశ్వములఁ, గన మిడఁగుఱు లొప్పు కడ శిఖలుపై కెగయక

తే. గిరగిరంద్రిప్పి యట్టె ను ♦ గ్రీవుబలము, నందు జడివాన గురిసినయట్లు వైచె,
నంత నెక్కపియ్యాధిపు ♦ లగ్నితూన్య, దనుజవరబాణహతులయి ♦ తనువుల్లె.

తే భిన్నములుగాఁగ రక్తంబు ♦ వెల్లువలయి
పాఱఁగా పుల్లకింశుక ♦ పాదపముల
వలెను గనఁబడి యూతకై ♦ యల నొకరిప
యిని వఱొక్కరు వడుచు నా ♦ రిని మునుఁగుచు, ౫౫ 3241

తే. వికృతరవమున నార్చుచుఁ ♦ బృథ్వీగూలి,
రంతఁ గొండఱు తలలెత్తి ♦ యంబరమును
గనుచు నయనంబులక దీప్త కాండము లొగిఁ
దగుల నొక్కరిపై నొకరుగఁ బడుచును. ౫౬ 3242

క ధరణిం బడియుండిరి, క, ర్బరవర్షం డింద్రజిత్తు ♦ పూచిక హనుమం
తు, రవికుమారుని, సంగడు, హరివరుఁడొ గంధమాన ♦ నాహ్వాయమఱియక.

సీ వేగదర్శి, నుషేణు ♦ భీనుబలోపేతుఁడగు జాంబవంతిని, ♦ నాగవాత్సు,
మొందుని, ద్వివిదుని, మహితఁడొ నీలుని, గజుని, గోముఖుని, స ♦ కామబలుని

నాకేసరిని, నట్లై + హరిలోము, వనచరపాలు, విద్యుద్వంష్ఠ్రి + బ్రబలుండైన
 యట్టిసూర్యానను + నాదధిముఖుని, బావకాక్షుని, హూఁ + బరనుబలము
 1ఆ. గల్లు జ్యోతిముఖుని, + గపివరుగుముదుని, శ్రాసకూలశితః బాణములను
 బ్రహ్మమంత్రయుక్తి + భవ్యశరంబుల, నీకపీంద్రవిశతి + నెలమి నొంచె ౬౧
 చ. కనకసుపుంఖబాణముల + గాఢగదాతతి వానరేంద్రుల
 గినుక వహించి నొంచి తనుఁ + శేవలహారునిగాఁ దలంచి రా
 మునిపయి లక్ష్మణాఖ్యవయి + భూరిరవిప్రభ లట్టి తీవ్రకాం
 డనిచయ మొక్కరితీ సుర + నాయకవైరి గుణుడై నీగ్రవ్యచేత్. ౬౨ 3245
 ఆ ఇట్టు లింద్రజి త్రహీనసాయకవర్ష, మేచి కురియుచున్న + నించు కేసి
 నలిలధారలట్లు + త్కౌపతిగాముండు, తలఁచి లెక్కగొనక + తనమనమున ౬౨౪
 క. తపచుట్టునున్ననై న్యం, బును గని విస్తయము తోఁచ + బుద్ధిబలమున
 గని లక్ష్మణు నిట్లనియెను,, ననుజా 2 యూరాక్ష సేఞ్జ్యః + డనురారి తిగ్గ ౬3
 క ఘనమైన బ్రహ్మమంత్రం, బును పుదిలో నాశ్రయించి + పొంగుచు హరినే
 నను గొట్టుచు భయదంబగు, హననేనల గూల్చి వారి + సుధ్యుగుగతుల. ౬3౪
 క మవలక్ శరముల నొంచెడు,, ఘనబలండ్లై బ్రహ్మతనకుఁగా నిల్చిన యా
 పెను వరమున నాకాశం, బునఁ దనభయదాంకంబుఁ + బూనిక మెఱయన్.
 చ. కనఁబడకుండఁ జేసి యది + కారణమై తగ బాణమోక్షణం
 బును గడుఁజేయు నీదనుజ + పుంగవునె ట్లనిఁజంప శక్యమా ?
 విను మతిమంత! యస్త్రవిది + విశ్వములన్ మహనీయ మిట్టిరీ
 తిని దగుదీని పుట్టుకకు + దేవతయై మఱి హేతుభూతుండై ౬౩౪ 3250
 క. నిరుపమవిభవుండగునా, సరిపిఠభవుని హిమ మెప్పు + శక్యముగా దె
 త్తరుణముననంచుఁ దలఁచెద, పరిసరినిం గలఁగ కీవు + బాణవతనమున్ ౬౬
 తే ఓర్పుకొనుము నాతోఁగూడి + యుద్యమమున,
 దనుజన త్రముఁ డీతఁడు + ఘనశ తతి
 నట్లై పరఁగించి దిక్కుల + నఖిలములను
 గప్పూన్నాడు చూడమా + కపిబల మిది ౬౭ 3253
 3క పతితాగ్ర్యశూరగణమై, క్షీతి నెంతయు నలర, దిలఁడు + చెలఁగుచు బవరం
 బు తగం జేయక మనమి, ప్పు తెలివిలేక యనిచేయఁ + బూనక యిచటన్. ౬౭౪
 తే. హర్ష రోషంబులను మాని + యవఁగి బడి
 మూర్ఖుఁ గనియూంటఁ గని రణం + బురను విజయ

1 సూర్యాననం జ్యోతిముఖమ్-అనిమా ఇంతిమముందన్న చెరిం అనుడడ మార్గ మనివ్రాసిన
 వ్యాఖ్యానకర్త జ్యోతిముఖమనవో శేమియై వ్రాసునందిన నాశబ్ద మక్షేయున్నదని యూహిం
 పఁబడినది జ్యోతిర్భుజ డనుట సామాన్యవిధతముగదా 2 అసౌ పునర్లక్ష్యే కాక్షసేంద్రో బ్రహ్మ
 స్త్ర మాశ్రిత్య సురేంద్రశక్తిః-అనిమా ౪ ఏతచ్ఛ స్వం పతితాగ్ర్యశూరం-అనిమా.

లక్ష్మీనిం గాంచి మదమున ♦ లంకకేగఁ

గలుడు నిశ్చయ మిదియని ♦ పలికె నంత ౩౮

8254

క. అనుజన్ములు తచ్చరములు, తనువులఁ బీడింప నట్లై ♦ ధరఁబడియుండఁ
గని దనుజేజ్యుడు హర్షంబున నచ్చట సింహనాదమును గావించెన్. 3255

క. వనచరసేనను రాఘవులను దుఃఖము పాలుచేసి ♦ లఘుగతి దనుజేం
ద్రనియతపాలితయగులంకను జేరెను సఫలితాత్మకాంతుం డగుచున్. ౨౦
జెబ్బదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౪ - వ సర్గము

అంశు హనుమంతుఁ డోషధిపర్వతముఁ దెచ్చుట రామాదులు మూగ్ధుఁ డేఱుట అంశు-

చ. హరివతిసేనయంతయును ♦ నయ్యనిఁ గీప్పడియున్నరాము, సో
దగుఁ గని భీతి మూర్ఛలెను ♦ నశ్చమయంబున జాంబవంతుఁ డా
సరసిజమిత్ర పుత్రుఁడును ♦ శక్రునిపాత్రుఁడు నీలఁడేమి య
త్తరుణమునందుఁ జేయుటకుఁ ♦ దారు సమర్థులుగాక యుండెగన్. ౧ 3257

చ. కని మతిమగ్ధురేణ్యుడయి ♦ క్రాలు విభీషణుఁ డాస్థపంగనే
నను భయవివ్వలంబుఁ గని ♦ నై జములై యతులంబులైన చ
క్కనివచనంబులం బ్లనగఁ కాంతుల నూఱడిలంగఁ జేయుచున్,
వనచరులారి! సాధ్యసముఁ ♦ బాయుఁడు రాముఁడు లక్ష్మణుండన్. ౨ 3258

నీ శక్రుసాయకతతిక్షుతులయి యవశులై కెఱుగఁగదినారని ♦ నెతలఁ బడఁగఁ
దగిన కాలము గాదు ♦ దానికి నవకాశమే లే దెట్లన ♦ నీచహీన
తినయులు బ్రహ్మదేవుని వాక్కు నీ మైయి గౌరవింపఁగఁ ౨రుఁ డీరసమున
వైచినశరములఁ ♦ బరిభవింపఁగఁ బడినట్లున్నవాడు వే ♦ ఱరయిలేదు,

తే. బ్రహ్మ యాయంస్తవై రికిఁ ♦ బరమకగుణ, సఫలవేగము గల్గునఁద్రుంబు దీని
నిచ్చె నీరాజపుత్రకు ♦ లీమహాస్త్ర,వరమునన్ గౌరవింపఁగఁ ♦ ధరణిఁ బడిరి ౪

క. కనుకం దీనికి భేదంబును బొందఁగనేల? యనినిఁ ♦ బూనిక మతిమ
గ్ధుండగు వాయుతనూజుఁడు, వనజజునస్త్రమునఁ గల్గు ♦ భక్తిబలమునన్.

ఆ ఒకముహూర్తకాల ♦ మొయ్యిన బద్ధుడై
యండి యవల ముక్తి ♦ నొంది, యవ్వీ
భీషణోక్తులఁ నగ ♦ విని పల్కె నతఁడో,
బలముగలుగు నిక్కఁపులు రణమున గెల్గు

8261

క. హతులై రింకెవరెవ్వరు, ఊతిఁబడియుం బ్రాణములను ♦ జెందినవారో
నెతకుచు నాశ్వాసింతము, దితిజాన్వయరత్నము! యని ♦ తెలియఁ బలికినన్. ౩

- క. ¹ఆరాతిరికాలంబున, వీరులు వారిన్ద అంశంనెన నుల్కలఁ గొం
చారణభూమిని వెదకిరి, వారక వీరులగు కీశధటులం బూన్కిన్. 2 3263
- క. కరములు తొడలును దోకలు, చరణంబులు వ్రేల్లు మెఱుఁగళరములఁ దెగి నె
త్తుగు గాఱి ²మూత్ర మొక్కట, వరుసన్ ప్రవియించుగిరులవలెనందండున్.
- నీ పడియున్న ననచరపటలంబుచేతను భాసిల్లుదున్ దుస్థిఁగడిఁగళ్రు
ములచేత నిండి యాపాలికను వగంగఁ గాంచి రాయిద్దలు, ³కపివిభుండు
నంగదుండును, నీలఁ ⁴డాశరభుండును గంధమానస, గవాక్ష నలులట్టై
యావేదర్శియునానుషేణుడు మైదుండునాచుకుఁడుద్వివిధుండును జ్యోతి
తే ముఖుండు పనసుండు నుజీకపిముఖులైన
యన్యవనచరులును జచ్చివట్లై యువనిఁ
బడియుఁ గదలక యుగఁ నపుడు కనుగొని,
రంత బ్రహ్మకుఁ బ్రియుడైన ⁵యాచునుగుండు ౧౧ 3265
- క. వనజజునస్త్రింబున నా, దినపంచమభాగమున నతిస్థిరబలులన్
వనచరుల నఱుచదియు నేడను గోట్లను జంపె నెక్కుఁడుం గినుకమెయిన్.
- చ. హనుమయు నావిభీషణుండు ⁶నట్లు భయంకరమై నమస్త్రమో
యనఁ దగు నాకపీంద్రబల ⁷మంతయు, నాయకపీడితంబునై
కనబడ జాంబవంతు వెదకంగను సాగిరి యుద్ధభూమిలో,
⁸వివనచరవల్లభుండును స్వభావముచేతనె వృద్ధుఁ డందునున్. ౧౩ 3267
- తే ష్టానవృద్ధుండు సాయకశతనిపీడి
తాంగుండును నయి చల్లారి⁹నట్టి యగ్ని
కరణి నుంకంగ నావీరు ¹⁰ఘనుని జాంబ
వంతుఁ గాంచి విభీషణుఁ ¹¹డెంతొకూర్చి ౧౪ 3268
- క పరిసరమున కేగి కపీశ్వర! చారుణబాణనిహతిఁ ¹²బ్రాణంబులు నీ
వరయం జెదరవుగాదే, వరిధిమా! చెప్పవయ్యి ¹³వాక్యెటులైనన్ ౧౫
- క అనిన విభీషణుఁబుల్కల, విని భల్లుకనాయకుండు ¹⁴విపులశ్రమముం
గని మాటలాడనూల్కొ, ననుజేంద్ర! వీరవర్ధి! ¹⁵త్వద్గళరవమున్ ౧౬
- క. విని నిన్నెఱిఁగితి భీకర, ఘనశరములఁ బిడతుండఁ ¹⁶గావున దృష్టిన్
నినుఁ జూడఁ జాలకున్నా, నరఘా! యేమహితునిఁ గనియంజన యెలమిన్
- క. అనిలుండును సత్పుత్రునిఁ, గనినారను ఖ్యాతిఁ గనిరొ ¹⁷కపితిలకుం డా
హనుమంతుండు ప్రాణయతిన్, మసియుండినవాడె కాదే! ¹⁸త్వేష్ఠలిననియెన్

1 ఉల్కాహస్త తదంత్ర-అనియూ ఇబు నుల్కలనఁగాఁ గొఱపులు అనియధము

2 ప్రసద్ధిః తుతజం గాత్రైః-అనియూ ప్రసద్ధిః-అనియధ్యై-అనివ్యాఖ్య 3 వనచరశబ్ద మి
రానూయణమునఁ గపిభట్టాకవాచముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది

క అనుజాంబవంతువాక్యం, బురు వినుచు విభీషణుండు ♦ భూసతనయులకా
ఘనులైన రాసులత్సణులను నడుగక హనుమనేబు ♦ లలి నడిగితివో? ౧౯

తే అనిలజాన్నిపై నఁ జూపిన ♦ యంశ సుప్తి
యము హరిశ్చంద్రునందును ♦ నంగదువయి
రామునందును గాని యా ♦ క్షా! ననఁబఱుప
వైతి వేలొగొ, యనిన నా ♦ య్యవఘ్నచక్కు. ౨౦

3274

క. విని జాంబవంతుఁ డిట్లను,, దనుజునాణి యింద టుండఁ ♦ గమి వాయతనూ
జాని నడిగినట్టి కారణమును దెల్పెన, హనుమ హూ ♦ ముఖ్యుం డొకడే

చ తనువునఁ బ్రాణము ల్లలిగి ♦ ధాత్రిఁ జెల్లంగినఁ దక్కువారలీ
యనిమొనఁ జచ్చిరా విను భ ♦ యం బాకయింశములేదు స్థాణములే
తనువున నున్నయట్లులే, ను ♦ పిం డొకఁ డుజ్జ్వలజీవితమండెయ్యె
మనమిటఁ బ్రాణములే గనియు ♦ త్కృష్ణలి జచ్చినవారమే సుమీ! ౨౧

తే దనుజపుంగవ! నాయనా ♦ యనిలూడంశ
వాఁ డగుచు వీర్యమున నగ్ని ♦ పంటివాడు
నయి నమీరకుమారకుం ♦ డైన హనుమ
యనువులం దాల్చియుండిన ♦ నపుడు మాకు ౨౩

3277

క కలుగు నిల జీవితాశయుఁ, బలు కిది సత్యం బటన్న ♦ వాయుకుమారుం
డొమిని వృద్ధుండగుచుం, జెల్లఁగెన నాజాంబవంతుఁ ♦ జేరి నియతిచేకా

క చరణంబులకుఁ మ్రొక్కెను,, వరభల్లూకంబు జాంబ ♦ పంతుండు విలస
చ్చరపీడితేంద్రి యుండు న, య్యరచుణనే హనుమననుచు ♦ నొగి మ్రొక్కంగకా.

క విని తాను మరల జననంబును జెందిన మట్లు తలఁచె ♦ బుద్ధిని, నంతకా
ఘన తేజః డతఁడు హనుమం, గని యిట్లని పల్కె బ్లవగ ♦ కాంతా! రమ్మా!

చ వనచగులం గృహమతిని ♦ బాగుగఁ గావుము, నీకుడక్క నీ
వనవరపాలిఁ గానఁగగు ♦ బాహుపరాక్రమ మన్వలందు లే
దనువచుకత్తి వీవు మఱి ♦ యందఱకుం బ్రియమిత్తుఁ డన్నవే
రు నియతి నీక చెల్లు నిల ♦ రూఢిగ నాపలు కాలింపుమా. ౨౬౪ 3281

సీ త్వత్తుల్యుండే యిట్టితఱిఁ బరాక్రమమును గనఁబఱుపందగుఁ ♦ గవులయందు
శౌర్యంబుఁ జూపంగఁ ♦ జాలినవాడు నాకగపడ లేదు, నీహరిభటులకు
భల్లక సేనకుఁ ♦ బ్రమదంబు గల్గింపు శరజాలపీడితఁనర్వగాత్తు
లగు రాఘవులను నీ ♦ మరనునఁదిగుచితఁబ్రియను జేయుము, విను ♦ మొగిఁబఠంబు

తే బలధిదానైన మీఁదుగాఁ ♦ జూదూర
మరిగి మీమవంత మనునక ♦ వరముచకును

జనవలయు, శత్రునూననా! † చాలయెత్తు

గలిగి ఋషభాద్రి యొక్క ఉండు † గనకమయము. ౨౯౫

3282

క కనబడుఁ గైలాసంబును, గననగు నవానిఁ గాంచఁగల వోవీరా!

వినుమా! గిరియుగ్ధాంతరమున నతులప్రభలదీప్తమునయి చెలఁగుచున్. ౩౦౫

¹ తే ఎల్లయోషధులం గూడి † యెనఁగు నోష

ధగిరి యటఁ జూడనగుఁ గపిత్థల్లజగిరి

శృంగమునఁ బుట్టి కాంతులఁ † జెన్నుమీటి

దశదిశల వెల్లఁజేయుచు † యశముచఁ దగి ౩౧౫

3284

క కనబడు దివ్యాషధు లో, యనఘా నాల్గందు ననుచు † ననియెన్ మఱియున్

విను మృతులం బ్రదికింపఁగను జేసెడుశక్తి గలిగిఁత్రాలును గానన్ ౩౨ ౩285

² క. మృతనంజీవిని యనఁగా, క్షీతిఁ బేరుంగాంచె, మఱియు † జీవించిన నె

వ్వితముచఁ దిగుగంకగు నా, వితమున శల్యములఁ దీసి † వేయును గానన్

ఆ అది విశల్యకరణి†యనుచేరుఁ గాంచె, న వ్వలను జర్త మొక్క†ధంగి నొకటి

గాఁగఁ గూర్చునది † కావున సంధాన, కరణి యనఁగఁ బేరుఁగాంచెనొకఁడు.

తే. వ్రణజనితమైనయట్టి వై†వర్ణ్య మెల్లఁ

బోవఁగాఁ జేయు నద్దికా†పుననె క్షీతిని

దనరు సావర్ణ్యకరణి, య†త్తనువు నెల్లఁ

గాంతి సమతను గల్గింపఁ † గలది యదియె ౩౩౫

3288

క హనుమా! పవమానస్త్రియ, తనయా! యోషధులనెల్లఁ † దగ నేను వచిం

చినవానిఁ దీసికొని చ, య్యన రావలయున్ గవీంద్రు, † లార్తులు గానన్.

తే. వారికూటఁ గల్గింపఁవలయుఁ బ్రాణ

దానమును జేసి, యనెడు నా†తని పలుకుల

హరిలలామము హనుమంతుఁ † డాలకించి

సలిలపూరములను మహా†జలధికరణి ౩౪

3290

క బలముల యాధిక్యమునన్, జెలఁగె, మహావీరుఁడును ప్ర†సిద్ధిని ధరలో

విలసిల్లు హనుమ యప్పుడె, నులలితగతి నాత్రికూట†శుభగిరిపైకిన్. ౩౫

³ ఆ. అట్టై దుమికి పర్వతాగ్ర్యంబుఁ బీడించు, చును ద్వితీయగిరివ†లెనె కనంగఁ

బడియెఁ, బర్వతమది † పావనిపదఘాత, ములకుఁ గలఁగె, మఱియు†భూమిధరము

క కరము నివీడిత మాటన్, బరిభగ్నాంగమయి నిల్వఁ†బడఁ జాలక తా

1 సర్వాధియుతం విర ద్రక్ష్య సోమధిసర్వశిష్-అనిమా 2 మృతనంజీవికిం చైన విశల్య కరణి మపి, సావర్ణ్య కరణిం చైన సంధానకరణింతిథా-అనిమా ఈశబ్దములను పుష్పత్పత్తిర్దములు వ్యాఖ్యానానసారమే తెనుఁగునఁ జేర్పబడినవి ౩ వీడయన్ సర్వతోత్తమస్-అనిమా.

- నరయఁగ నశక్తిమంతుని, కరణిం బరికింప నయ్యెఁ $\diamond$ గడు దీనముగఁ.
- 1క. హనుమత్పదవీడితహా, ఘనగిరిఁ గలభూరుహములు $\diamond$ కవివరువేగం
బున నిప్పుగల్గ మండెను,, ననూనశృంగములు రాలె $\diamond$ నలువులవగిదిఁ.
- అ. అట్లు వీడితాంగఁమయి భగ్నతరుళిలా
తలమునగుచు పడఁకు $\diamond$ ధరణిధరము
నందు యుద్ధమప్పు $\diamond$ డగునుంటఁ గవులందు
నిలువఁ జాలరైరి $\diamond$ శిశ్యులముగ ౩౯ 3295
- క. హరిపతి యురవడి లంకాపుర మారాతిరిని జూడ $\diamond$ భూరిద్వారం
బు రయమునం జలియింపఁ, గుగుహగోపురము లట్టై $\diamond$ కూలిపడంగఁ.
- తే. తాను నృత్యముచేయుచంఁదమున నుండె,
బర్వతాకృతిఁ దగియున్న $\diamond$ పవనతనయుఁ
డద్ర నవిధిఁ బీడించి $\diamond$ యభియుతము
గా ధరిత్రిని జలనంబుఁ $\diamond$ గనఁగఁ జేసె. ౪౧ 3297
- చ. అనిలజుఁ దంత నాశిఖరి $\diamond$ నప్పుడె వీడి సుమేరుమందరా
ఖినిఖిలలోకవిస్తృతిని $\diamond$ నందిన కొండలకుఁ నమానమై
వినుతిని గన్న వృక్షములు $\diamond$ వింతలుగా బహుభంగులం దగం
గ నెనఁగు నిర్మరంబుల విఁకానిసరోరుహహల్లకంబులఁ. ౪౨ 3298
- తే. మఱియు లతలను రుచిరమై $\diamond$ మహితవిభవ
యుక్తమై దేవగంధర్వయుక్త మగుచు
వప్తియోజనమితనువిఁశాల మగుచు
మునులు విద్యాధరులు దేవఁవనిత లెలమి ౪౩ 3299
- క. తను సేవింపఁగ నొప్పుచు, ననయము నానామృగవ్రజాన్వితమై యొ
ప్పిన పెనుకంఠరములచేతను శోభిలుచున్న ²మలయఁధరణిధరముఁ
- తే. జలదసంకాశతనుడైన $\diamond$ శ్వినసపుత్రుఁ
డందుఁ గల్గిన గంధర్వయుత్కిన్న
రులను నాకులపెట్టుచు $\diamond$ వెలమిఁ దనువుఁ
బెంచె, నంతటఁ బదములఁ $\diamond$ బెను శిఖరిని ౪౪ 3301
- క. బలమునఁ ప్రొక్కుచు మఱి యుజ్జ్వలితరబడబాముఖంబు $\diamond$ సమత గలుగునో
రలరుచుఁ దెఱచి మహాదితి,జుల భయపెట్టుటకుఁ బోలె $\diamond$ శుంభశ్చన్వనముఁ.
- సీ నిగుడించెలంకయంఁదుఁ గల గాక్షినులెల్ల నదృశ్యతంబుగ నట్టులార్చుహనును
నినదంబువిని భయంఁబున నించు కేనియుఁ గదలంగ లేరైరి $\diamond$ కడఁగి యంత

1 తన్ను పేతు ర్నగా భూమా హరివేగా చ్చ జ్వాలక-అనిమా 2 మలయపర్వతమనఁగా
౧౦౯ మలయపర్వతమనియే వ్యాఖ్యాతిని వ్రాసిరి

భయదవిక్రముడైన ధైర్యహంత యతండు భక్తిరాఘవునకుఁ బ్రణతులిడుచు
సతనికేగా గొప్పదగు కార్యమును జేయగాఁ బూనె, జండవేగమున నొప్పు

తే నతండు ఘణికల్పమా వాల ధమంతనైతి
యెగురఁ బృథ్వుము వంచి, యహీనశక్తి
గలుగఁ జెవులు ముడించి వక్త్రంబు బడబ
ముఖమువలె విస్తృతిని జేసి ధమమునఁ దగి. ౮౯

3203

క. తననుది రాముని నిడుకొని, యనుపచుబల ముర నెగిరె ధనంబరమున, కా
మానుమ కరనక్తివేగంబున నూడిన తరుగణములు ధూధరశిలలుక. ౮౯౫

క. గిరి నిరతమున్నప్రాకృత, హరులును వాయుజునితోడఁ నతిజవమున ని
ర్భరరీతిఁ జిచ్చుగాఁ బడి, వరుసగ వేగంబు తగ్గఁ బడిరి జలములక. ౫౦

చ. గరుడనమానవీర్వుడగు ధానికుమారుడు భోగిభోగమ
ట్లరయఁగ నొప్పుబాహువుల ధన్యుడ సాచి దిశాతతిం గడుం
గరముల నాక్రమించునటు ధన్యోనఁగాఁ దగి మేరునామభూ
ధరవరమున్న చిక్కునను ధన్యుఁ గ్రాలు హిమాద్రికిం జనెక. ౫౧ 3206

క. తనజవమునకుం గలఁగుచు, బెనుభంగము లట్టై యెగుర ధివిధనలిలజం
తునిచయము చలన మొందం, గనుపట్టుమహంబురాశి ధనుచు సతండుక.

క. హరికరవిము క్తచక్రము, కరణిని వేగంబచనియె; ధాదిలితండ్రిక
గరము జవంబును బోలిన, హరివీరుడు భూధరముల ధవనీజములక. ౫౨౫

క. సరసుల నడులఁ దటాకో, త్కరమును వరనగరముల నితాంతజవమనో
హరజనపదములఁ గాంచుచు, నరిగెను, బిత్పతుల్యవిక్రమాఘ్రుడు మఱియుక.

తే లభ్యపథ మాశ్రయించి వీరావతంసుఁ
డగుట విగతశ్రముండయి ధిజవమున
నరిగె, మారుతి పవమానుఁడట్టివేగ
మాశ్రయించి మహాత్ముకార్యంబుఁ దీర్చి ౫౨౫

3210

క. నినదంబున దిగ్వితతిని, ఘనశబ్దమయంబుగాఁగఁ గవిశౌహృదుం
డొనరించుచు బోయెను; నా, యనిలజఁ డాజాంబవంతుఁ డాడినరీతిక. ౫౨౬

క. మనమున నెంచుచు లక్ష్యంబును దాటకయండ వేగమున శ్వేననుండై
చనుచుక దోడనె హిమగిరి, గనియెక, బ్రసవణనికరితలం బగుచుక.

సీ. బహుకందరంబుల ధివధవిల్లుచు నిర్దుగాదుల నెనఁగుచు ధవలముగుచు
శ్వేతాభ, చయహః శిఖరాభితో గగి విధభూరుహములు వింతగఁ దగి,
పర్వతోత్తమమయి ధిపిల్లు తుహినాద్రి నొందెను, విక్కిలి ధియున్నతంబు
లై భయంకరములై యలచు నుత్తపశ్చింకములతోడనొప్పునిస్తులనగంబుఁ
ల. జేరి యందు దివిజస్థిమనీంద్రసేవితములగుచు బావసతరములయి

యలరు గొప్ప యాశ్రమావళిఁ గాంచెను,, ¹బ్రహ్మకోశపదము ♦ రజతగిరిని
క హరిహాయతపఃపదంబును, హరుఁడు విలాసంబుకొఱకు ♦ నాశుగ మోక్షం
బరసి యొనర్చిన పదమును, సురలుహయగ్రీవుఁగొలుచు ♦ చొటునుమఱియున్

తే బ్రహ్మశిరమును, విశ్రమాధిముగ నిలిచి
యున్న మాసాదులయిన సూర్యునిభటులను;

బ్రహ్మ వజ్రకిమున్నెందు ♦ వజ్రమిచ్చె

దాని, వైశ్రవణపదంబు ♦ భానుదీప్తిగోళు

3315

క. మును ఛాయాశ్రీతికినై, వనజప్రియు వేడి తగ్గ ♦ వరమతి నూహిం
చిన విశ్వకర్మ యానూర్యుని సానంబట్టఁ గట్టనొప్పెడుతావున్. ౬౦ 3316

క. సురలెల్ల బ్రహ్మదేవునిఁ, బరికింపఁగ నచితరీతి ♦ భాసిల్ల మునీ
శ్వరు లేర్పఱచిన చొటును, హరకార్ముకముండు పదము ♦ నాతఁడు గనియెన్

౩క. ధరనుండి యధోలోకముఁ, ఒరికింపఁగ బోవు నావి ♦ వరమును మఱియున్,
నిరుపమకై లాసమహి, ధరహిమవచ్చిలల ఋషభ ♦ ధరణిధరమున్. ౬౧ 3318

తే. మేరునామకకాంచనధారణీధ

రమును, రాత్రుల భాసిల్లు ♦ సమలతృణవి

తానముల వెల్లు జ్యోతులఁ ♦ దనరుచున్న

యోషధులు పెక్కులున్న యాయుత్తిమగిరి ౬౧౪

3319

క. కని వాయుపుత్రుఁ డచ్చట, ననలప్రభిలం జెలంగు ♦ నటు లోషధులన్
దనరారు తద్గిరింద్రంబును గని యాశ్చర్య మెఱి ♦ పొందుచుఁ బిదఁగ

క. తిరుగుచు నెల్లెడల నతం, డరసె షషాషధుల, శ్వసను ♦ నాత్మజుఁడు కపీ
శ్వరుఁ డెన్నో యోజనంబులు, త్వీరపడి దివ్యోషధులను ♦ భాసిలుగిరినిన్

ఆ. కలయఁ దిరిగి వెడకె, ♦ త్కౌఠరవర్యము, నందుఁ దనరి దివ్యమైన లతల
వితతి తముగ్రహింపఁవెడకంగవచ్చెనీ, హనుమయంచు నెఱిగియతులమహిమ

క కనఁబడకయందె నతనికి, హనుమయ నట్లవ్వెయంట ♦ కాత్మను గోపం
బును బొంది యద్ది దుర్భర, మనఁ రగులన్ విగుల నాచ్చి ♦ యసలాక్షుండై.

చ ధరణిధరంబుతోఁ బలికె ♦ దద్దయు నాదము పొల్పుచుండ, నో
ధరణిధరేంద్రమా' రఘువతింసునిపై నను నీకునుం గృపా

దరములు లేకయున్నవి గదా యిదే నీదగు భావమేని నా

కరబల మూని నిఁబెఱికి ♦ త్కౌసలిఁ జల్లెదఁ జూడమా ననున్ ౬౨౪ 3324

1 స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ-అనిమా. బ్రహ్మకోశము నాశ్రమము. 2 కైలాస
మగ్ర్యం హిమవచ్చిలాంచ-అనిమా హిమవచ్చిలానామ కైలాసపార్శ్వ కిచ్చి చ్చిలావిశేష-అని

చ అని యతఁ డంత భూమిరుహఃహస్తిగణాన్వితమై సకాంచనం
బును నయి వేలధాతువులు ధూల్బుచునుండఁగ నుల్లసన్తా
ఘనఘృణీయుక్తసానువయి డ్రాల్గుధరాధరకూటముం గరం
బున గ్రహించి తచ్చిఖరముల్ గడు నల్పము లాకులంపఁక. ౬౭౪

తే వేగముగఁ బెల్లగించె నావీరుఁ డమరు
లనురవరులును లోకంబు లట్టై భీతి
నందఁగాఁ బెల్లగించి యాయద్రినిట్టు
లంబరంబున కెగసి బలాధికుఁడయి. ౬౮

౭౩౭6

క. గరుడోగ్రవేగుఁడై యంబరమున వేగంబు చు నభస్థనదివిజు లా
దరమునఁ దనుఁ బొగడఁగా, సరిగె, మరుత్పుతుఁడు భాస్కరాభుండగుచుక.

ఉ భానుసమానకాంతిగల ధర్వతకూటము సంగ్రహించి పెం
పూని నభంబుపై కెగసి యుగ్రమయూఖుని సన్నిధానమం
దాను ద్వితీయభానుడన నాతఁడు చక్కవెలింగె, నమ్మన
త్సానుఁడు త్వాధరేంద్రమన శోభిలుచుక గిరి నెట్ట చేతిలోక. ౬౯౪

క. ధరియించి వేయి యంచులఁ, గరము విరాజిల్లి యనలుకాంతులఁ దగి భీ
కరమైనచక్రమును జే, ధరియించిన విష్ణు వట్టు తద్దయు వెలింగెక. ౭౦౪

చ. హనుమకరంబునం జెలఁగు నాగిరినండు మహాషధీనువా
ననకు స్వకీయదేహములు చయ్యనఁ బ్రాణాయతంబులొట న
వ్వనచరు లాతనిం గనుచు బాగుగనార్చిరి వారి గాంచి యా
హనుమయుఁ గార్యసిద్ధి తగి నంచును బట్టుగ నార్చె నీవిధిక. ౭౧ ౭౩౩0

క. వారల భయదవరంబుల, నారసి లంకాపురస్థులగు రిక్కనులుక
ఘోరతరంబుగ నార్చిరి, మారుతి బల మలరుచుండ త్వాధరపతిపై. ౭౧౪

క. వనచరసేనామధ్యమమున వ్రాలి యటం జెలంగు ముఖ్యకపులకొ
య్యన వంచి యుత్తమాంగంబును మ్రొక్కి విభీషణునినిమోదం బలరక.

ఆ. కౌగిలించుకొనియె, త్వావతీతనయు లా, రామలక్ష్మణులు విరాజమాన
ములగునోషధుల దగు లలితగంధంబు, ఘ్రాణరంధ్రములఁ దగంగ నెక్క

ఆ. వెన విశల్యులైరి వీరవానరు లెల్ల, వానిగంధమునకు మేను లెల్లఁ
జక్క నమరలేచి యుక్కునఁ బొడలిరి, యంతకుమును నిహతులైన కపులు.

సీ దివ్యోషధులదిగు భవ్యగంధము సోక సంజీవనీకేగల శక్తివలన
క్షణమున లేచి విశల్యకరణీవలనను విశల్యాంగులై ఘనతనొప్పు
సంధానకరణిదా శక్తిని విరుజులై నావర్ణ్యకరణి ప్రశస్తమహిమ
వలన నారాతిరి లలితనిద్రను బొందువారు లేచినయట్లు వజరుచుండి,

ఆ రల్లె దనుజులెల్ల † నపుడేలబ్రదుకక
యండిరనిన? లంక † నున్న దనుజు
లెపుడు కపులతోడ † నేచి యనింజేయఁ
బూని రదియె మొదలు † గా నిరతము ౭౫౪

3335

క. అనిఁ జచ్చినవారల సంభ్రమను నొరు లెఱుఁగకయె యండ † నారావణునా
జ్ఞును గవులచేతఁ జచ్చిన, దనుజులనుక వైచి రయ్యు † దధి నపు డవుడే.

క. అనిలజుఁ డుదగ్ర వీర్యుఁడు, ఘనజఃమున నోషధిగిరి † కడఁకం దుహీనా
ద్రిని జేర్చి మరల శ్రీరామునితోడం గలిసికొనియె † ముందటిరీతిక. ౭౫౫

డెబ్బది నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౫ - వ సర్గము.

— శుక్ర కోఁతులు లంకను గాల్చుట, తుములయుద్ధము శుక్ర —

క గురుజేజుఁడు సుగ్రీవుఁడు, పరికించి ప్రయోజనంబు † భంగిని భూమి
శ్వరున కది విన్నవించుచు, మరుత్తుతుంజూచి యనియె † మంజులభణితిక.

క. విను రావణుండు కలనున, ననుజుండు కుంభకర్ణుఁ † డాతనితనయుల్
వనచరహతులౌటను నాత్మను నుత్సాహంబుఁ దక్కి † తత్తఱవడుచుక ౭౫౬

ఆ ఉన్నవాఁడు గనుక † యుద్ధంబు నొనఁగఁడు
పురము వెడలివచ్చి; † హరులయందు
గురుబలాఘ్య లెవరో † పరమజవంబున
నరుగు వారి లెవరో † యాష్ట వగులు ౭౫౭

3340

క. [హరితుల్యులౌట దనుజే, శ్వరునావాసంబుఁ గాల్చు] † సాలముపైకిక
గర మెగసి కొఱవిగములం, గరముల ధరియించి మించు † కడఁకలఁ బురిలోక.

క చొరఁబడదురుగా కనియెక, ఖరకరుఁ డస్తాద్రుఁ జేరి † గాఢముఁ గడుభీ
కరమై యానిశి తొలిజా, మరయఁగఁ గన్నట్టుచుండ † నాహరివీరుల్ ౭౫౮

క. కరములఁ గొఱవులఁ గైకొని, యరిగిరి లంకాభిముఖులు † నై, యంతట వా
సరబలము లుల్లలను స, శ్వరముగఁ గేలక ధరించి † వచ్చి తఱుమఁగక.

తే. నలుడెనలనుండి ప్లవగవీరులు తఱిమిన
గుల్మములనుండి వగరంబుఁ † గోర్కిఁ గాచు
చున్న యారక్కనులు పాతీ † రొక్కరీతి,
సంత సవ్వనరులు రాజు † నాజ్ఞఁ దలచి ౭౫౯

3344

సీ. పురకవాటంబులఁ † బురవీధులందును సట్ల శ్రీ వివిధచర్యలను మఱియుఁ
బ్రాసాదములయందు † వహ్నిని బెట్టిరి, వేసవేలుగ నిండ్ల † వీతిహోత్రు

- సంటించి దహించి, కంఠటఁ గొండలవంటి సౌధంబులు ధవనఁ గాలి
యిలఁ గూలె, వానియం ధ దెనఁగెడు నగరువు సరసమై తగుహరించంపనంబు
తే. దగ్ధమయ్యెను, మంచముఃత్యములు మఱియు
నితరమణులును వజ్రంబు ధ లతులకాంతి
నలరుపగడంబులును శుభ్రములగు పట్టు
వస్త్రములును గౌశేయముల్ ధ వసునఁగావె ౮౪ 3145
- ఆ గొఱ్ఱరోషములను ధ గోమల మేమాది, జంతురోషములను ధ సరసగతుల
నల్లియున్న కంబళాదులు కాంచన, భూషణములు శస్త్రపుంజములును, ౯
క. తురగాలంకారంబులు, కరికంఠవిభూషణములు ధ కఠ్యోళులు, నుం
దరరథభూషణములు భీకరధటకవచాలి, వాజిశక్రివర్తములు ౧౦ 3147
- క. ధనువులు ఖడ్గంబులు శింజినులును శక్త్యంకుశములు ధ చిత్రములయి భీ
తినిగూర్చు తోమరంబులు, ననుపమరోమాంచితంబులగు కంబళులు ౧౧
క. చామరములు పులిచర్మము, లామాడ్కిం జారుతరములై కస్తూర్య
ద్దామసుగంధద్రవ్యము, లామంటలఁ గాల్పఁబడియె ధ సత్తుణమునఁ. ౧౧౪
క పురమున ముక్తామణినుం, దరసౌధము లుజ్జ్వలాస్త్రతతి యెల్లెడ భీ
కరరీతిఁ గాల్చె ననలుఁడు, తరుణంబున నపుడు పురవతంసమునందు ౧౧౪
- సీ స్వస్తికాదికభేదసరణులను గృహస్థులగు గాక్షనులకుఁగా ధ నమరుపఁబడి
నట్టి గృహంబుల ధ నన్నిటినిం గాల్చె నగ్ని, యప్పుడు లంకాయందు హేమ
చిత్రతనత్రాణమాశ్రధారులు, పుష్పహారోత్తమాంబరధారులై
మద్యపానచలాక్షమండితులగువారు, మగవిహ్వలచరులు, ధ మత్తువలసఁ
- ఆ బ్రియలయంబరములఁ ధ బ్రియమునఁ గేలధ,రించి రతినిఁగోర ధ నెంచువారు,
వైరులందుఁ గోపభరమానుచు గ,దాళికూలఖడ్గహస్తము మఱి ౧౧౪
క పలలంబులఁ దినఁచుఁ బయ,స్సులఁ ద్రావుచు లలితములుగ ధ శోభిలుశయనం
బులఁ బ్రియలతోడ శయనించి లలిన్ నిద్రించువారు ధ చెచ్చెఱ భీతి ౧౧౬
- చ తనయులఁ దీసికొందు వగఁ ధ వద్దము వేగమ నాల్గుతట్లకుం
జనియెడు వారునై యిటుల ధ సంకుచిత లంకలోపలం
దనకు నిశాలబక్షులను ధ దారుణవహ్ని హించి వారిన్
పువ్వనఁ దగి మాటిమాటికిని ధ బొల్చెను మంటల మిన్నఁదాఁకుచు ౧౧౪
- సీ. ధనయతంబులు మహాధననిర్మితంబులు గంభీరతల్పసంధిలతములును
జారుతరంబులు ధ శాతకుంభవినిర్మితములు చంద్రాకృతిఁ ధ దనరునవియు
నర్థచంద్రాకృతి ధ ననురుపఁబడియున్న యవియుఁ బై మేడల ధ నతిశయోన్న
తిని మించునవియు, రక్తినిచుచు చిత్రశవాతాయనంబులు ధ భాసమాన
శయ్యాననంబులఁ ధ జారుతరంబులై విలసిల్లునవియును ధ విగలముణిఖ

- ఆ. చితములును బ్రవాళవితతములునునయి, చెలంగి తీవ్రరశ్మిఁ ♦ జేరఁ బెరిగి
క్రౌంచబద్ధిణముల ♦ నంచితవీణల, భూషణాళి నినదముల నెనంగి ౨౦ ౩౩54
- క. గిరివలె నొప్పెడు సౌధోత్కరముల దహియించె నగ్ని, ♦ దహనయుతినీ భీ
కరగతి మండెడు లంకా, పురతోరణములు శిఖాభిభూతము లగుచున్. ౨౧
- ఆ. వృష్టికాలమందు ♦ విద్వ్యద్యుతాంబుద, ములవిధంబు దోఁప ♦ వెలింగె, నంత
నగ్ని చుట్టుకొనఁగ ♦ నాగృహంబులు నజ్రి, నజ్రహతగిరులటు ♦ వసుధఁగూలె.
- చ మనముల హాయిఁ గూర్చెడు విచూనములందుఁ బరుండి నిద్రఁగాం
చు నెలఁతమిన్న లగ్ని యటుఁసోఁకఁ దనూలత నెల్లతావులన్
దనరువిభూషణంబులను ♦ దారు తటాలునఁ బాఱవైచి యా
ర్చననగముల్ ఘటించిరి కళంకంబు కృపం గలిగించునట్లుగన్. ౨౩౪ ౩౩57
- తే. అగ్నిఁ గాలువిమానంబు ♦ లవి త్రియాసు
లందు దివ్యోపధివనంబు ♦ లట్టె వెలుంగఁ
గానఁగాఁబడ తుహినశిఖరిశిఖరము
కరణి దవ్వులకుం గడఁ ♦ గానఁ బడియె ౨౪౪ ౩358
- క. పురిఁ గాలెడు హర్షాగ్రము, లురుదహనార్పులను గూడిఁయుండఁ బలాశో
త్కరములు పూచినరీతిగ, నరుణప్రభలలరఁ జూడఁనయ్యె నరుదుగన్. ౨౫౪
- క. కరితురగంబుల కల్లును, ద్వీరగా రక్షకులు త్రైంచి ♦ వానివిడువఁగాఁ
బరుగెత్త నవ్వీ యత్తజిఁ, బుర మయ్యది ప్రళయకాలఁమునఁ గన్గొనఁగన్
- తే. అలలయ్యరవడిఁ దడఁబడు ♦ నట్టిగ్రాహ
ములఁ గలంగు మహాంబుధిఁవలె జెలంగె,
కట్టు విడువంగఁ బడి భీతి ♦ నట్టె పాఱు
నశ్వమును గని దంతియు ♦ నటువరుగిడె ౨౬ ౩361
- క. తురగము భీతింబాఱెడు, కరఁ గని తానార్తినొంది ♦ కడువడిఁ బాఱెన్,
బుర మద్ది కాలుచండఁగ, నరుణములుగ దానిఛాయ ♦ లద్ధిఁ బడంగన్
- క. జంరాశి యప్పు డెట్టుని, జలములతోఁ గూడియున్న ♦ సాగరముక్రియం
జెలంగె మహూర్త బట్టు నపులు లంకకు నగ్నిఁబెట్టి ♦ పొగలెగయింపన్.
- తే. అన్యహాపురి యీలోకఁచుందుఁ గలుగు
ఘోరమా ప్రళయంబునఁ ♦ గుంభిని కడుఁ
గాలుచున్నట్లు కన్నడె, ♦ గడఁగి పొగలు
నలుదెసలయందు వ్యాపింప ♦ జ్వలనుడేచి. 3౦ ౩3౦4
- క. తనశిఖలం గొల్పెగ హా, యని యార్చెడు రాక్షసాంగ ♦ నార్తరవమ్ముల్
వివఁబడియె నష్ట దశయో, జననూరమ్మునకు మిగుల ♦ సాధ్వసరీతిన్. 3౦౪

చ. దనుజులు కొందఱు ఆయ్యనలుఁ దారుణరోచుల దేహమున్ జవం
బున దహియింపఁగాఁ బడఁగఁ డ బూర్వరమం దవు డుండఁ జాల కొ
య్యన వెలికేగు దేర నహఁరాతురులౌ కవు లట్టి వారిమా
ర్కొని యదలించి, రత్తఱిని డగోతులభీకరనాదము ల్ కడున్. ౩౧౪ 3866

క దనుజులు యౌర్ధ్వములును, వననిధి దశదిక్కులను నఁవనినిం బ్రతిని
స్వనము గలుగంగ నిండెను; జనపతినుతులైన రామఁసౌమిత్రు లటన్.

క ఇరువురు విశిష్టులై యాశరబాధలఁ బాసి మదుల డ సంభ్రాంతులు గా
క రయమున నుత్తమములగు, శరాసనము లందుకొనిరి డ శౌర్యము పొంగన్

ఉ. అంతట రాముఁ డుత్తమశఁరాసనముం గొని నారి మ్రోగున
ల్లెంతయు శక్తిఁ జేయ దనుఁజేజ్యులకున్ భయమద్ది కల్లఁగాఁ
బంతము మీఱఁ జేయుచు నఁవార్యముగాఁ జెలరేగె, సంత భూ
కాంతుఁడు చాలఁ గోపమున డ గాఢగుణంబుచు మ్రోగఁ జేయుచున్ ౩౧౫

క పురహరుఁడు వేదమయమా, శరాసనము మ్రోగఁ జేయఁచందమునఁ దగెన్;
హరికోలాహలరవమును, గురుదనుజుల యౌర్ధ్వముఁ డ గుంభినిఁ బర్వన్.

ఉ. వాని నడంచి మించి రఘుఁవరుని జ్యాధ్వనియే వినంబడెన్,
వానరు లేచి చేసెడు రఘంబును రాక్షసభీతినాదముల్
మానవనాధుజ్యౌరవము డ మానుగ మూఁ డివి దిగ్విజంబునం
దూని చెలంగె, నత్తఱిని డ నుద్ధతి రాముఁడు శత్రుభీముడై. ౩౧౬ 3871

క ధనువును మ్రోయించుచు వైచిన బాణము లట్టై రజతశిఖరము రీతిం
గనుపట్టు పురద్వారంబును జూర్ణముచేసి కూల్చెఁ డ బుడమిం బడఁగన్

సీ. దానవేంద్రులును విఘ్నానంబులందును సద్గంబులను రాముఁశరగణంబు
పడుటయు కన్గొని డ పరమసంగరమున కనువగు యత్నంబులను నొనర్చి,
రట్టు లారాక్షసు డ లనికి నన్నాహముల్ చేయుచు భీకరఁసింహనాద
ములు చేయుచుండ నిఁమ్ముల రాత్రియదికాశరాత్రిచందమ్మున డ రాజిలె, నపు

తే డామహాత్ముఁడు సుగ్రీవుఁ డ డాకపీంద్రు
లను గనుంగొని మీరలు డ దనుజవర్గు
సంతిపురమున కానన్దఁమైన మధ్య
కక్ష్యకగుద్వారమున శేరి డ కడిమి మెఱయ ౩౧౭ 3873

క. అని యొనరింపుఁడు మీలో, వనచరుఁ డెందెందునున్నఁవాఁడై నను నా
జ్ఞను దీని మీఱునో యాతని శాసనదూషకునిగఁ డ దలఁచి తటుకున్.

తే ఒక్కయెగురునఁ బట్టి మీ డ దుక్కడంగఁ
జంపవలయుఁ జుఁడీ యని డ శాసనంబుఁ

జేసె, మండెడునుల్కులఁ ♦ జేత నూని

యాహారీశగణంబు దాన్త్రాంగణమున ర3

3875

క. నిలువం బడఁగాఁ గన్గొని, పలలాశనవిభుఁడు శ్రోధఃపరవశుఁడయ్యెన్,
గలఁగినమదితో నంగంబుల నాతఁడు విజుచుకొనుచు ♦ బోధన నడరన్.

తే దిక్కు లెల్లను గలఁగె, భీతిని జనింపఁ

జేయు రుద్రుని యవయవఃప్రభిత్తోగ్ర

రోషమెల్లఁ జెలంగుచు ♦ గూఢమొంది

నట్లు రావణుఁ డగవడె ♦ నయ్యదనున. రర౪

3877

క. అనుజుఁడగు కుంభకర్ణుని, తనయులను నికుంభకుంభఃపనుజేంద్రులఁ బె
క్కు నిశాచరులం గూరిచి, చమ్రఁగని యనికంపెఁ బ్రవగఃసమితిం జంపన్.

తే కడఁగి యూపాక్షశోణితాఃక్షప్రజంఘ

కంపనులు వారితోఁగూడి ♦ కపుల్పవైకి

నరిగి, రా రావణుఁడు మహాత్తరబలులగు

వారిసందఱఁ జూచుచు ♦ బలికె నిట్లు ర2

3879

క. ఇటనుండి వెడలునపుడే, పటుసింహరివంబు లొప్పుఁ ♦ బ్రవగము లదరం
దటుకునఁ గదలుఁడు విజయంబటఁ దప్పక గొనుఁ డటంచు ♦ నాక్షాపించెన్

న. అని యతఁ డాజ్ఞచేయుటయు ♦ నాదనుజుల్ జ్వలితాయుధంబులం

గొని పలుమాఱు లుద్ధతిని ♦ గోయని యూర్పుచు లంకనుండి వే

చనిరి, వ్రవంగకాంతులను ♦ జక్కని యుల్కులరోచులన్ మహా

దనుజకలాపకాంతులను ♦ దద్ధటమధ్యగతాంబరంబు నొ

య్యన వెలుఁగంగ నాతమను ♦ లన్నియు జీర్ణము లయ్యె నయ్యెన్.

తే. అప్పు డుదయించినట్టి తాఃరాధిపరుచి

యు, నుడుకాంతియు, నుభయసైన్యోరుభూష

ణములతేజంబు లభ్రఃపథము వెలుంగఁ

జేసె, నయ్యెడ వెలుఁగు శశిరుచిఃముల ౫౦

3882

క. జ్వలియించుగేహములకాంతలు భూషణవిశతరుచులఁచున్ వానరసే
నలు దానవసేనలు నుజ్జ్వలకాంతుల నెల్లయెడల ♦ వజ్రలెచు మిగులన్.

తే వైకి జ్వాలలు వ్యాపింప ♦ భయదరీతి

మండుగృహముల కాంతు లుద్బండభంగ

చలితసారమునను రఃసాతలంబు

దనుక వ్యాపింప వెలసె నెంతయు జలఁగి ౫౨౪

3884

క చలదంబరదృశ్యపతాకల మత్సాన్యద్యఙ్గుచిహ్నఃకలితధ్వజరా

జులఁ గూడి ఘోరరత్నో, బలమయ్యది ఖడ్గరూపఃపరశుతతులచేన్. ౫3 3885

తే. భీమహయకరిరథభటఃస్తామగుచు, నుజ్జ్వలదీప్తిమహాలగః♦దోరుఖడ్గ
కార్దుకప్రాసతోమరఃకలితమగుచు, భయదవిక్రమపౌరుష♦భటయుతమయి.

సీ ప్రచలితప్రాసమై ♦ రాజతకింకిణీ, శతనాదితంఽయి ♦ చక్కమెఱసె,
భటులందు నిరుపమ♦భర్తృభూషణునదృఢజలయి పరశువుల్ ♦ భూరిబలము
గవఃబడఁ ద్రిష్టుచు ♦ బెనుశస్త్రముల నట్లై వడివడిఁ ద్రిష్టుచు ♦ బాణములను
గార్దుకంబుల వెనుకం దాల్చి యనిమొన ధనువులు విఱిగిపోయిన మరలను

తే. వానిఁ దాల్పుంగ నెంచుచు ♦ వరనుచంద
న సుమమాల్యమరావాస♦నాయుతమయి
గాలి వీవంగ నొప్పిరి, ♦ చాలశూచు
లలరి జలదాకృతి ధ్వనింప ♦ బల ము చొప్పె ౫౭

3387

చ దనుజుల యబ్బలంబు భయ♦దంబయి చూడఁగ నొప్పి వచ్చుటం
గని హరిసేన యత్తఱిగి ♦ గట్టిగనార్చుచు వే చలించి పో
యెను దగ మార్కొనంగ, దను♦జేశ్వరు గొప్పబలంబు సంతఁ జ
య్యన నెగురంగ నూల్కొనుచు ♦ నాహరిసేనలమీఁది కక్కిపైఁ
జనుశలభింబులట్లు చనె ♦ శౌర్యము నాయముగాఁగనంతట. ౫౯

3388

తే దనుజభటు లంత నన్యోన్యఃప్రసభుజముల
యొరపిడిని దీవ్రతరవజ్ర♦పరిఘము లొగి
నానఁబెట్టినయట్టులు ♦ చాలఁ గాంతి
వెలుగ నవ్వార లెంతయుఁ ♦ జెలఁగి రపుడు , ౬౦

43౯9

చ వనచరు లంత యుద్ధమున ♦ వారని యోర్కెలఁ బిచ్చియెత్తెనో
యనఁ గరుసంతతిం గొనుచు ♦ నట్లులె ముష్టుల నూనుచుక గిరుల్
గొనుచుచు గొట్టుచుక ♦ ధరణిఁ గూలఁగఁ జేయుచు దూకుచుండిరా
దనుజులు భీకరాకృతులఁ ♦ దాల్చి మార్కొని వారిసంతట. ౬౧

3390

చ. శిరములు తీక్ష్ణఖడ్గములఁ ♦ జెచ్చెఱఁ ద్రుంచుచుఁ గ్రీడనల్పి, రా
హరివరు లేచి రాక్షసుల♦వౌ చెవులొక్కటఁ బండ్లఁద్రెంచి భీ
కరతరముష్టిఘాతములఁ ♦ గ్రచ్చెన శీర్షములం బగుల్చి ప్ర
వ్రగణసంప్రహరమునఁ ♦ దత్తనువుల్ వడిద్రుంచి రంతట. ౬౩

3391

క వనచరులందుం గొండలు, దనుజులతో బలము గల్గి ♦ దర్పముఁదగువా
రిని బెక్కంఁత్రం జరిపుచు, ననూనబలవిక్రములు ♦ నపు డలరి రని. ౬౪

తే భయదహపులు రాక్షస♦ప్రవరు లుపిఁ
గపివరేణ్యులఁ దీవ్రఖి♦ష్టములఁ ద్రుంచి,
రయ్యనిని దన్నుఁగొట్టిన ♦ యనిని నొక్కఁ
డట్టై కొట్టెను మఱియొక్కఁ ♦ డాగ్రహమున ౬౫

3393

- క. తనుఁ బడఁ ద్రోసినవానిం, దనివిచనం గ్రిందఁద్రోసెఁ ♦ దను నొక్కఁడు తిట్టినవాని నొక్కఁడు నిందిం, చెను గొఱికినవానిఁ గొఱికె ♦ చేరి యొక్కఁడనికా.
- సీ. అనియొసంగుమునాకుఁనని, యొకఁడిచ్చుచునున్నాఁడురణమునిఁయొక్కఁ డిదిగొయిచ్చుచునున్నాఁడ ♦ నేనని యొక్కఁడుఁగవ్వము పెట్టుకొన దేల' చక్కనిలుపు మనియొకఁడునుబీరఁమునఁబల్కుకొనుచుండి, రయ్యనిదానవుల్ హరిబలములు వస్త్రముల్ వ్రేలాడఁవర్తము ల్దొలఁగంగ నాయుధంబులు జాఱిఁయవనిఁ బడఁగ
- ఆ. యష్టిశూలముల మఁహాప్రాసముల ఖడ్గముల గ్రహించి యటఁ దుఁములముగాఁగ బోర సంగరమది ♦ ఘోరతరంబయ్యె, నందు రక్కసులు మఁహాగ్రహమున ౬౪౪ 3395
- క. హరుల దళన వృత్తంఖ్యల, వరుసగ నొకనారి బలిమిఁబట్టి విసరివై చిరి చెచ్చునట్లు, దనుజుల, హరివరు్యలు నట్లై చంపి ♦ రంపఱఁ గడఁకక ౬౪౫
- తే. వసనముల్ కేశముల్ వీడ ♦ వర్తములొగి వసుధఁ జూర్లంబులై వడ ♦ ధ్వజము లట్లై విఱిగిపడ దిక్కులేకున్న ♦ వీతకృవుల దనుజులం జుట్టుముట్టి రాఁతరుణమందు. ౭౦౪ 3397
- దెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౬ - వ సర్గము.

—అంక దాసు లకంపనామలఁ జంపుట —అంక—

- క. వీరజనక్షయమై యతి, ఘోరంబుగ సంకలముగఁ ♦ గొనసాగెడునా భూరిరణంబున సంగదుఁ, డారసి మార్కొనియె భీకఁగాకంపనునికా. ౧ 3398
- క. అతఁ డయ్యంగదుఁ బిల్చుచు, నతిశయకోపమునఁ బెనుగఁదాగ్రమునకా విచ్యుతినిొందకుండఁ గొట్టెను, నతఁడు తదాఘాతమునకు ♦ నార్చిఁజనించెకా ౨
- తే. సోలె సంకటఁ దేడంబు ♦ చాలఁగల్గు, వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వైశమగిరి శిఖర మొక్కఁడు పెకలించిఁచిత్రరీతి, నక్షమునవై న నార్చుడై వసుధఁగూలె.
- చ అనిని నకంపనుండు హతుఁడై యలఁగూలుట శోణితాక్షుండుం గనుచు విభీతుచంపమున ♦ గాఢరయంబున సంగదుకా వధిం ఎను రథనర్థముం బఱసి ♦ ప్రాణహరాయతకాలపహ్నితుఁ యనిశితబాణపుంజముల ♦ సంగదు గాఁడఁగ నేసె సత్తఱికా. ౫ 3401
- తే వాలితనయుండు విక్రమఁవంతుఁ డట్లు ల్భంచంద్రాకృతిం దగి యతిశితాగ్ర

ములయి మంగలకత్తులవలె నెనంగి

కంకప్రసాదముగ్రముల్ ధరిగి మెఱసి. ౫౪

3402

ఆ వత్సదంతములన ధరింపజు శల్యకమున పేరుమిగులఁ ధరిగి మఱివి
పారములన రుచుల ధరింపిల్లి వెండియు, బహువిధముల నొప్పుబాణములను
క తనువెల్లఁ గ్రుచ్చుబాణగా, దనుజుని వరకార్ముకము రథంబును బాణా
ళిని జూర్ణముగాఁ జేసెను, దనుజేజ్యం డంతఁ గ్రోధతామ్రాక్షుండై. ౭

క పలుకయు, వాలును, గొని యి, మ్ముల నేవియుఁ జూడక జనముననింగికిఁ దాఁ
టె లలిక, వాలితసూజుఁడు, బలవంతుండగుట మఱియుఁ ధరింపజు మున

ఆ. అంబరమున కెగరి ధరింపజు నునిహస్తమునఁ జెలంగుఖడ్గమును బలిమిని
సంగ్రహించి యార్చి ధరింపజు సముగవాని, మూపునందు ఖడ్గమునఁగడంక

తే. యజ్ఞసూత్రంబులాగున ధరింపజు గొట్టె
నట్లు కపికుంజరుఁడు వేయ ధరింపజు చావ

కుండ నంగదుం డంత మహాగ్రఖడ్గ

మును గరంబున ధరియించి ధరింపజు ౧౦

3417

క. పలుమఱు చేయుచు ననిలో, పల నితరమహానురులను ధరింపజు వధింపం
జలమునఁ బోయెను, హాటక, విలసితకేయూరుఁ డగుచు ధరింపజు చు.

క దనుజుం డాతం డినుపగ, నను ద్రిప్పుచు వెంటనంటెఁ ధరింపజు నంగదనిక,
గని యారీతిని వీరుం, డనుపమబల మలర నాయతాక్షుం డగుచు ౧౨

క. యూపాక్షుండు ప్రజంఘుం, డేవునఁ దనవెంటరాఁగ ధరింపజు మిగునా
టోపంబునఁ గడుఁగ్రుద్ధుం, డై పఱిపె రథంబు నట్టె ధరింపజు పైకి.

తే. శోణితాక్షప్రజంఘులు ధరింపజు శోభిలి తన, రెండుప్రక్కలఁ గలియ నుద్దండరీతి
నవ్వితాక్షాభ్యుతారాద్యయంతరస్థ, పూర్ణ శశివలెఁ గపివతి ధరింపజు

సీ మైందుండు ద్వివిదుఁడు, మాతలు లొటసంగదని రక్షించుచుఁ ధరింపజు తమకుఁ
బ్రతిభలుఁడగు సురపైరిని గనుగొన నతనిచెంతన నిల్చి, ధరింపజు పీర్వు
లతిదీర్ఘదేహులు, నగురాక్షసులు యత్న మమరంగఁ జర్చగ, దానిధారు
లగుచు వానరులవై ధరింపజు రాగ్రహమున నంత మైందద్వివిధాంగదు లొగి

తే నటఁ దలపడఁ బ్రజంఘయాపాక్షశోణితాక్షులు గగురుపుట్టించు ధరింపజు
సంగరముచేసి రంతఁ గీ, శక్రవరులు, తరువులను బైన వైవ భీకరముగాఁగ

క. ఘనబలుండై న ప్రజంఘుండు, తనఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచె ధరింపజు, నా
ననచరులు వారిచౌస్యం, సనహాయములమీఁదఁ బర్వతముల దరువుల.

తే. వైవ యూపాక్షుం డసద్విశబాణములను

వైచి యవాని ఖండించె, ధరింపజు మైందుం

* విశాఖయో ర్చ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభివత్-అనిమా.

డాద్వివిదుఁడును దవమీఁద ♦ నడరఁజేసి

నట్టి తరువుఁ శౌర్యవీర్యములు తవర ౧౯౫

3114

క. ఘనగదను శోణితాత్ముఁ డ, డనిఁబడఁగా నడుమఁ జెండెఁవానిఁ, బ్రజంఘుం
డును బరమర్షనికృంతన, మనూనముచు నైన ఖడ్గ ♦ మట్టై కరమునన్.

తే. సంగ్రహించుచు సంగదుఁ ♦ జంపనడరె

నతిజనంబున, గురుబలు ♦ డైన యాప్త

వంగకాంతుఁడు తనవైకేశవచ్చు నాప్త

జంఘుఁ గని బలముం జూప ♦ సరభనముగ. ౨౫

3116

క. ఇనుమద్దిచ్చెట్టుతో నా, తని మోఁదెను ముఱియు నతఁడు ♦ దామణఖడ్గం
బును గూడిన తద్భుజముచు, డినముష్టిం బొడువ నసియు♦ధరణిం బడియెన్.

చ. గురుబలుఁ డాప్తజంఘుఁడను ♦ గొబ్బున నుత్పలకాంతిఖడ్గమ

త్తరుణమునందు భూమిఁబడఁ ♦ దాఁ గని వజ్రనమానముష్టి భీ

కరగతిఁబట్టి తేజము ని♦కాసుము గల్గినవాఁడుగాన నా

హరివరఫాలముం బొడువ ♦ నాగురువీర్యుఁడు చంచలించుచున్ ౨౪౫

ఆ. సోలి కొంతవడికి ♦ సుప్రతాపమునఁ దే, జమున నలరుఁ గానఁ ♦ జక్కఁ దెలివి
మరలఁ బొంది యసురుఁశిరము ఖడ్గమ్మునఁ, దనువునుండి వాపెఁ ♦ దక్షణాంబ.

క. తనపితండ్రి ప్రజంఘుం, డనిఁబడ యూపాత్ముఁడు గని ♦ యశ్రునయనుఁడై
తనయొద్దబాణములు ముగి, సినకతమున రథము డిగ్గి ♦ శీఘ్రము కినుకన్ ౨౬

చ. కరమున ఖడ్గమూని మదీ ♦ గ్రమ్మెడు నీర్వ్యను బైకిగాఁగ న

త్వరమునఁ గోపవేగమున ♦ బాహుబలం బలరార టొమ్మునం

గరమునఁ గొట్టి యాద్వివిద♦కన్రుకపీంద్రుఁడు వానినిం బలా

త్కరణమనన్ గ్రహించె, నిటు ♦ తమ్ముఁడు పట్టుపకంగఁ జూచుచున్. ౨౭

తే. అధికకోపంబునన్ శోణితాత్ముఁ డవుడు

గదను ద్వివిదాఖ్యకీశన♦క్షమును గొట్టె,

గురుబలాఘ్నుఁడు ద్వివిదుండు ♦ సురవిరోధి

గదను గొట్టినదెబ్బగుఁ ♦ గళవళించి. ౨౮

3122

క. మరలన్ దనుజుఁడు గదఁగొన, నురవడిఁ దా నొడిపివట్టె, ♦ నురువీరుండ్డై
పరఁగెడు మైందుఁడు కపిబల, వరఁజాయూపాత్ముఁ గాంచి ♦ బరివనమలరన్

క. కరతలమునఁ బ్రహరించెను,, హరివరులై పరఁగుచున్న ♦ యూవీరుఁడతో
దుర మొనరించుచు నావి, ర్ధరవైరులు కొట్టి యిచ్చి ♦ రయమొప్పుంగన్.

తే. తలపడం గని యాహరి♦తల్లజులును

వారి నీడ్చుచుఁ బట్టుచుఁ ♦ బోరు నలిపి.

రంత ద్వివిదుండు విక్రమః మతిశయిల్లు
నఖములక శోణితాక్షునిఁముఖముఁ జేటి. 3౨౪

3425

క. తలవడి జిఱజిఱఁద్రిప్పుచు, బలచులరంగ వాని సత్తైఁ పగవైచి మహీ
స్థలమున దేహము పిండిగ, నలయక యొనరించె బిసికిఁ యట మైందుండుక.

క. కరయుగమున యూపాక్షుని, బరవన మురంగఁబట్టిఁ వాని నలువఁగా
ధరణి హతుండై కూలెను, నిరుపమవీరాళి యయ్యఁనిని గూలంగక. 3౪

క. దనుజవరూధిని సాధ్వసమునఁ గుంభశ్రవునికనయఁముఖ్యుఁ డలరు ది
క్కునకుం బాతెను వేగం, బునఁ బరుగిడి వచ్చున్వబలఁమును గన్గొనుచుక.

ఆ. వారి నూఱిడిల్లఁ బలికి కంభుండు మహా, వీర్యశాలారగుచుఁ వెలయుకపుల
చేత దనుజముఖ్యుఁసేన కూల్పంబడు, టపుడు గాంచి తేజఁ మతిశయిల్లు 3౬

క. ఒరులొనరుప సాధ్వముగా, నిరణంబును జేయనెంచె, నికషాత్కజలం
దరయఁ బ్రధానుఁడు ధన్వీని, కరవర్యుండైన కుంభఁకర్ణుతనయుఁడుక. 3౭

చ. మనమున శ్రద్ధనూనుచు సమస్తవిధంబుల నొప్పుచాపముం
గొని గురుకృష్ణసర్పములఁకుక సరివచ్చుచు దేహభేదనం
బున కనువై చెలంగు శరఁముల్ కఱపెక, దనుజేంద్రునల్లన
ద్ధనువది జ్యోతిరావళియఁతంబయి యయ్యెక భీతిదంబునై 3౮౪ 3431

తే. విద్యుదై రావతాహ్వయఁవిపులవజ్ర, చాపమునుబోలె గాంతి నెఁసంగి యట్టి
విద్యుదై రావతంబులఁ వెలయు రెండవఁగు నింద్రధనుస్సునాఁ వఱలె నపుడు

క. కనకమయపుంఖమై పత్రసిచయయతమగుచు వస్త్రఁరాజత్పిత్రా
ళిని గూడియున్న యాశర, మను జెవి దగులంగ లాగిఁ మునుకొనుకీనుకక.

క. వనచరవరుడౌ ద్వివిదుని, తనువున గాదంగనేసెఁ ధరశృంగమునాఁ
దనరారు ద్వివిదుఁడా శర,మునఁ గొట్టంబడచుఁ బాదఁములు తడఁబడఁగక

ఆ. విహ్వలాంగుఁ డగుచుఁ వెన నిలఁగూలెను, మైందుఁడమ్మహానఁమరమునందు
ననుజుడైన ద్వివిదుఁపట్లు భంగమునొందఁగనిమహాత్తరశీలఁగొనిజవమున

క. అరిపై కేగెను, గురుబల, హరిపతి యాశిలను గుంభఁసంగము పగులక
సరిగా వైచెను గుంభం, దురుశితపంచాశుగములఁ నొగి వైచి శీక ౪౨౪

క. తుంకలు చేసెను దేజంబున నొప్పెడ కుంభుఁ సంతఁముఖము సరిగ నొ
ప్పినదానిఁ గ్రూరసర్పం, బనఁగాఁ దగుదాని నొకఁసహాసాయకముక. ౪3౪

చ. ధనువునఁ గూర్చి యాప్లవగఁతల్లజవక్షమునందు నాటె, నే
ర్పునఁ దనలత్త్యశుద్ధి కడుఁభూతిభయంకరమై చెలంగ నా
సునిశితబాణఘాతమునఁ సోలెను మర్కము నొచ్చుటం జవం
బునఁ ధర డొల్లె విస్తృతినిఁ మున్గుచు, సంగదుఁ డద్దిచూచుచుక. ౪౫

చ. గురుబలులైన మాతులులు ♦ కుంభుని ప్రేటుల మూర్ఖమున్లుచున్
ధరఁబడు టాగ్రహంబు మదిఁ ♦ దద్దయుఁ బెంపఁగఁ జాపధారియౌ
సురరిపుమీఁది కట్టె చనె ♦ ట్కోణివడంకఁగ, నంగదుండు భీ
కరగతిఁ బైకిరాఁగఁ గని ♦ కర్బురపుంగవుఁ డాగ్రహమ్మునన్. ౪౬ 3439

క కరినంకుశమునఁ బొడిచెడు, కరణిగ నాయనములైన ♦ గాఢశరములం
బరఁగించి యైదిటన్ నిర్భరశితబాణత్రయమున ♦ బాధించెఁగడున్. ౪౬

తే వీర్యవంతుండు కుంభుఁడు ♦ వివిధనిశిత, దాడుణాకుంఠధారలై ♦ తనరుకనక
భూషణాంచితశరముల ♦ రోష మొప్ప, వైచి నొప్పించె నంగడు ♦ వాలితనయు.

క తనమువయవముల నాతం, డనూనబాణములఁ గ్రుచ్చి ♦ యార్జినిఁ గనఁజే
సిన నంగడుఁ డేమాత్రంబును జలనము నొంద కసురఁపుంగవుతలవై. ౪౭

క. తరువులఁ బాషాణంబులఁ, గురియించెను, గుంభఃకర్ణకొడుకు సిరులచేఁ
బరఁగెడు నాకుంభుఁడు వన, చరతిలకుండు వైచిన తరుఁసంతతి శిలలన్. ౪౮

తే చేరరాకుండ నడుచునె ♦ చీల్చి తుమురు
గానొనర్చెను, సుతీయు నఁకృపివరుండు
దారసించి వచ్చుటఁ గని ♦ ఘోరశరయు
గమునఁ గొఱపుల రెంటును ♦ గరిని బోలె ౫౦ 3444

క కనుబొమలందును నొప్పించెను; దానన్ గాతె నల్ల ♦ చెచ్చెఱ దానన్
గనుయుగము మూఁతపడియెను, వనచరతిలకుండు రక్త ♦ వాహినిపాఱన్

చ కరమున నేత్రయుగ్మము ని ♦ కాసురయంబున మూసికొంచు న
త్తరుణమునందు నించుకయుఁ ♦ దత్తఱ మందకయే ద్వితీయమా
కరమునఁ జెంతనున్న యొక ♦ గాఢ మహిజముఁ బట్టె, నద్దియౌ
కరముననే పెకల్చుటకుఁ ♦ గామిని వటుము నూతచేయుచున్ ౫౨ 3446

ఆ కదలునట్లుచేసి ♦ కరమునఁ బెకలించి, సుంతి వంగి గజము ♦ ట్కోణిరుహముఁ
బట్టి పెకలుచునటు ♦ బలమునఁ బెకలించె,, నింద్ర కేతువట్టు ♦ లెనఁగుదాని.

తే మందరాఖ్యమహిష్ట్రంబు ♦ మాడ్కినున్న
తరువు నద్దాని నవ్వాలితనయుఁ డెచి
వైచుచుండంగ రాక్షసవరులు తన్నుఁ
గాంచుచుండంగ గుంభుఁడు ♦ మించువేడ్క ౫౪ 3448

క. తరువునఁ జేల్చెడు బాణము,ల నేడిటిని గాఢనేసెఁ ♦ బ్లవగతచూజా
ఘనిమేన; వ్యధితుడై యా, సునిశితబాణముల కతఁడు ♦ సోలిపడె నిలన్. ౫౫

౪౫ మిక్కిలియణుచుచు నాతం, డిక్కరణిని మూర్ఖ మునుఁగ ♦ నెట్టిరిపులకున్
జక్కనిష్టవగేజ్యం డతఁ, డక్కంధిని బడినయట్టు ♦ లని నొచ్చుటయున్ ౫౬

- క. కని కవులావృత్తాంతం, బును రామున కెఱుకపఱున ♦ భూపతియంతక
 ననచరనాథునితనయుం, డనినొచ్చినవాఁడటంచు ♦ నాలింపఁగనే. ౫౭ 3451
- తే. జాంబవంతుఁడు మొదలగు ♦ సమధికబలు, లై న యూధాధినాథుల ♦ సంగమనకు
 సాయపడ నాజ్ఞ చేసె, నా ♦ శాసనంబు, విని హాసీంద్రులు శ్రోద్ధైక ♦ వివశులగుచు.
- చ. చనిరి ధనుస్సుదాల్చి కపి ♦ సగతతః జెండెడు కుంభుమూడి, కం
 త నచట నంగదాచనని ♦ తాంతిపరిశ్రము లొఱుఁ బూన్కి నా
 వనచరయాధవుల్ శిలలఁ ♦ బాదవవర్ణములం గరంబులం
 గొని క్రుధఁ గన్నులెఱ్ఱపడఁ ♦ గొంకక కుంభునిపై జవంబునన్ ౫౯ 3453
- తే. ఉరవడించిరి, శ్రోధంబు ♦ లుట్టిపడఁగ, జాంబవద్దేగవర్ణులు ♦ సకలకపివ
 తంనుండైన నుషేణుండు ♦ దర్పమొప్పు, కుంభుపై కేగి కొక్కటఁ ♦ గుతలమదర
- చ. గురుబలులై న యాష్టవగఁకూటవరేణులు పైకి వచ్చుటక
 ద్వారగనె చూచి భూమిరుహ ♦ వారమునన్ జలపూరమున్ వలె
 శరతతి వారి నిల్పె గురు ♦ సత్కులు నయ్యును వార లమ్మహా
 నురుశరజాల మాపి చను ♦ చొప్పు నెఱుంగక యుండి రత్తటిక ౬౨ 3455
- క చెలియలికట్ట సముద్రము, నలె వానిని గడువలేక ♦ వారుండఁగ ని
 మ్ములఁ గని సుగ్రీవుఁడు వా, రలు సాయకవృష్టిచేఁ గరం బార్తులుగాన్. ౬౩
- క కనఁబడుటఁ దెలిసికొని జ్యేష్ఠుని కొడుకగు సంగదాఖ్యుఁడొరతమీఱన్
 వెనుక నిడికొంచు వేగం, బున గిరిసానువులఁ దిరుగు ♦ భూరిగజంబున్. ౬౪
- క కని సింహము పైఁబడఁగాఁ, జనుగతి నాకుంభుపైకేఁ ♦ జనియెన్, మఱియా
 ఘనబలుఁడు భూరిగిరులను, నినుమద్దలఁ జండ్రచెట్ల ♦ నితరతరువులన్. ౬౫
- క కరములఁ బెట్టి దైత్యునిఁ, బరిమార్చుకుతూహలమున ♦ వైవ సతనిపై
 నురపధము నావరించుచు, గరము దురానదముగాఁగఁ ♦ గన్నడుదానిన్
- క తరువృష్టిని నాకుంభుఁడు, సరిగా సితమార్గణములఁ ♦ జంచద్గతిఁ ద్రుం
 చె రహి, మహాగ్రుండై నిర్జరవైరియు గుఱిగవై చు ♦ శాతశరంబుల్. ౬౬
- తే నలుదెసలఁ జుట్టుకొన వృక్షము లవి ఘోర
 ములుగఁ దనరు శత్రుముల ♦ వలె వెలింగె,
 వీర్యబలముల సిరులను ♦ వెలయు నాక
 పీండ్రుఁ డావృక్షసముదయ ♦ వృష్టి యట్లు ౬౮ 3461
- సీ నిష్ఫలంబగుటకు ♦ నెన్నది సుంతయు వ్యధఁ బూనఁడయ్యె, సప్తసచరేంద్రుఁ
 డంత బాణంబుల ♦ సతిదుప్పహంబులఁ దనుఁ జీల్చుచుచున్నవా ♦ నిని సహించు
 కొనుచు వానింజేరి కోపంబునన్ వజ్రధనువట్లు మెఱయు విం ♦ టిని గ్రహించి
 విఱిచివైచెను, గపివిగుఁ డంతట వేగ వానిపై దూకి యె ♦ వ్వరుస నొరుల

- తే. కెన్న నాధ్యంబుగానట్టి కృత్యమిట్లు
చేసి శ్రోధంబునకా మీటి కృంగవరహి
ట్లున్న యాదను జేందు గాంచి
పలికె, ¹నోరినికుంభాగ్రధవ దురాత్మ. 204 3462
- క. శరవేగంబున నగు నీ, వరవీర్యం బమ్మతంబు వానవరిపులు
దరయగఁ ²బ్రభావవినయము, లరుదుగ రావణునకున్ ³యటు దగునీకున్
తే. బలికి బ్రహ్మదునకు దేవసతికి శుక్
పతికి వరుణునకు నర్పితము సాటి
యైనవాడవు నుమ్మ నీ నరియ నొకఁడ
వే బలంబునఁ దండ్రీకి నీదుగాఁగ 204 3464
- క. జనియించినవాడవు, బలమున శత్రులఁ జెందునట్టి భూరిభుజబలం
బున నొప్పువాడ సీవే, ధనవును ధరియించి నిల్వ దారుణరీతిక. 23 3465
- తే. విను జితేంద్రియునాధులు గని తొలంగు
నట్లు లమరులుఁ జెనక తే, రమరనాథ!
బుద్ధిమంతుడ వీవు నేజోరఁ జూచు
చుండ నీవిక్రమముఁ జూపు మొప్పునట్లు 204 3466
- క. వరముల బలమున నని నిర్వరదానవసమితి బెద్దజనకుఁడు దశకం
ధరుఁడొచ్చె, నీదుతండ్రియు, శరీరబల మూని దేవసమితి ననుగులక 204
ఆ నిలువఁ జాలు నీవు బలముల నీరెంటి, వారి నిల్వఁజాలువాడ వాడు
వింద్రజతునికున్న యిద్ధిచాపఁబలంబు, దనుజవతికిఁగల ప్రతాపమరయ. 204
క. కల వివ్వి రెండు నీకును, బలవీర్యంబులను దనుజవత్సలలలో మి
క్కిలియున్ శ్రేష్ఠుడ, వింద్రున, కలశంకరునకును బోత నని మన కిచటక
తే. కలుగనున్నది భూతాళిగాంచు గాక, యద్భుతంబుగ, భీతికృతతులవిక్ర
ములగు వనచరవీరల నిలను గూల్చి, తివిగదా వీరకృత్య మతిప్రకటము
క. ఒనరించి యస్త్రకౌశలమును జూపితి, విచట సమరమున బెక్కురతో
నని చేసి శ్రాంతి నొందిన, వనుజుని వధియించె నంచుఁ దగ నాడుటచేక.
క. ధర వ్యాపించెదనింగకుఁ, బరమభయంబూని నిన్ను వధియించుగ లే
దరివీర! వీరకృత్యము, సరిగా నొనరించుట నలసత గంటివిగా 204 3472
- తే. కొంతయలసటను దీర్చుకొని యవతల
నాబలమును జూడు నొకంగ, నూర్య
తనయుఁ డవమతి గర్భోక్తులను దనునీటు
గౌరవింప నికుంభుఁడు కడ రయమున. 204 3473

1 నికుంభాగ్రః వీర్యం తే-అనిమా - సన్నతీర్ప ప్రభావ-అనిమా సన్నతిః రాక్ష
సేషు వినయః-అనివ్యాఖ్య

- క ఘృతమును బోసిన యచలుని, విశమునఁ దేజమునఁ జాలఁవృద్ధిం గనియెన్,
దిలిజుం డంతట బాహు, ద్విశయంబునఁ బట్టఁకొనియె ధీమనిచతనిన్ ౮౦౫
- చ. ఇరువురు వార లంతట నుఁదేధముఁట్టు చెలంగుచుం బర
స్పరపరితాడనంబునను ధి బల్లఱు సూక్ష్ములు వుచ్చుచున్ బర
స్పరతనువుల్ కరంబులను ధి బట్టి పెనంగుచు నీర్ష్యకొంచు నం
గరపరిభేదముం గనుట ధి గాఢముగా వడనంబులందు వి
స్ఫురదురు ధూమ గావకరుఁడుల్ వెలిబుచ్చుచుఁ బోరుచుండఁగన్ ౮౨ 3475
- క. ఇరువురపదఘాతంబులు, ధరణి వడింగ్రుంకె నుఁధితరంగలు గలఁకన్
బరికంపించెన్, దడనం, తరమున ముగ్ధివుఁ డతని ధి దారుణరీతిన్ ౮౩ 3476
- ఆ పైకి నెత్తి యడగుఁభాగంబు గనునట్లు, లతిజవమున సంద్రఁమందుఁ బడఁగ
వినరివైచెఁ దనదు ధి విక్రమబలములు, తేలియఁబడఁగ, నంత ధి జలధియందు.
- క. సురవైరి పడుటచే మృ, దరవింధ్యనమానముగను ధి దజ్జలపూరం
బరుదుగఁ బైకుబ్బెచు, నిర్జరవైరియు నెగిరిచచ్చి ధి సాంద్రక్రధచేన్ ౮౪ 3478
- చ వనచరనాయకుం గదిసి ధి వజ్రమనందగు ముష్టిచేత నా
తనిగురువక్షముం బొడువ ధి దాన సురస్థుల చర్మమింతఁ జ
య్యనఁ గడలంగ రక్షము మఁహత్తరరీతిని గాతెఁ, గాని యా
ఘనతరముష్టిఘాత మతిఁగాఢజవాన్వితమయ్య నొయ్యనన్. ౮౫ 3479
- తే. అతని యెఘ్మలంజర ధి మట్టెతాఁకి
ప్రతిహతం బయ్యె, తొమ్మనఁ ధి బటుదనుజుని
ముష్టిఘాతజవంబున ధి మొదటఁ బుట్టి
నట్టియగ్ని సురేశ్వరుం ధి డాగ్రహమున. ౮౬ 3480
- సీ. కొండలతెక్కలు ధి గొట్టునప్పుడు మేరువందు వజ్రము తాకుఁనపుడు గల్లు
జ్వాలలవలె నొక్కఁధింగి జ్వలించెచు గురుజులండయి కపిఁకుంజరుండు
నైన యాసుగ్రీవుఁ ధి డాతఁచేఁ గొట్ట బడి యాగ్రహించుచు ధి వజ్రనార
మగు ముష్టిఁ బట్టె వీర్యంబునఁ జెలువారు సుగ్రీవుఁ డంతట ధి సురుచిరంబు
- ఆ లగు సహస్రకరము ధి లాచరింపఁగి వి, మండలంబువలెఁ బ్రదండమైన
యట్టి పిడికిలిని దఁదాయుతఁజ్జంబు, ఎందుఁ బొడిచె, దాన ధి సతఁడు మిగుల
- కి మునము విహ్వలమందుచు, సూచనీనిము నొంది ధి యుగతరుచియై
కనబడుననలుని చాక్షులఁ, కరువును ధరివైచె నవగతప్రాణంబున్.
- క దనుజుం డాపిడికిలిదెబ్బను యాదృచ్ఛికముగాఁగఁ ధి బ్రభలవెలుగు మే
దినిపుత్రుఁ డిలను నెఱ్రం, బునుపడి పడునట్లు గూలె ధి భూమిస్థలిపై

సీ. ముష్టిఘాతమ్ము తొమ్మును గాఁడ భగ్గుండై ధరఁ గూలుకుంభునితనువు రుద్రు
చే నభిషన్నుఁడౌ ♦ చిత్ర భానునిరూప మట్లు వెలింగె, భయంకరప్ర
తాపుఁడౌ వనచరభూపతిచే నిట్లు లని కుంభుఁ డంతంబు ♦ సంప భూమి
పర్యతకాననఁపటలితోఁ జలియించె నాతనిచురణంబు ♦ నపుడుచూచి

తే దనుజసంతతు లెల్లను ♦ దారుణభయ
మంది దిక్కిక నేమని ♦ యార్జిసొంది
పౌరుషము వీడి లంకకుఁ ♦ బాఱఁ దలఁచెఁ
బతివిహీనముగానుంట ♦ నతిశయార్ది. ౯౪

3484

డెబ్బదియొకవ సర్గము సంపూర్ణము

౭౭ - చ సర్గము.

— ❧ హనుమంతుఁడు నికుంభుని బాలియించుట ❧ —

క. తనయన్నయైవ కుంభుఁడు, వనచరపతినిహతుఁ డగుటఁ ♦ బరికించి క్రుధఁ
గొని కాల్పుచుగిది నిర్భర, మనఁదగు చూపులను భాస్కరాత్మజునచటఁ

క. కని వీరుఁడౌ నికుంభుం, డనూనభయదంబు నగుచు ♦ యమదండమురీ
తిని గన్నుచుఁ దనుజుల, కును భీతిని బాపఁజాలి ♦ క్రూరతరంబై. ౨ 3486

చ. అనయము పూలవండలను ♦ హరిసుచందనముఖ్యవర్చలఁ
గని తగునైదువ్రేల్లు చెఱఁగం దగు ముద్రలనొప్పి చక్కనై
యనుపమ హేమపట్టయుతఁమై వరవిద్రుమవజ్రచిత్రితం
బునునయి చూడనౌ విరిఘముంగొనె హస్తమున న్నికుంభుఁడుఁ 3 3487

క నిరుపమ తేజుండు భయంకరవిక్రముండై న యతఁడు ♦ కడుదీర్ఘముగా
నురువక్రమ్ముం దెఱచుచుఁ, బరిఘము శక్రధ్వజంబువలె దగుదానిఁ ౪

తే గిరిగిరంత్రిప్పి యార్చె, నాసుంబిరోధి
వక్షమున రత్నపదకంబు ♦ బాహువులను
సంగదంబులు క్షణములందుఁ జిత్త
కుండలనునుహరింబులు ♦ నిండియుండి ౫ 3488

ఽ ఇతరములగుభూషణముల, వితతియుఁ జెబువారుచుండ ♦ విపులపరిఘము
ద్ధతిఁ దాల్చి సింహనాదం. బతిముకమునఁ జేయు నాసుఁరారియు నచటఁ.

క పురుహూతధనుర్విద్యుత్ప్రరియుతిమై యుఱుముచున్న ♦ పటుమేఘమునాఁ
బరఁగె, గురుబలుఁ డాతఁడు, పరిఘాగ్రవిచాలనజనభస్వతిచేఁ. ౬ ౫

* సుకారు ద్రాభిషన్నస్య యథాహింస గవాంపతేః-అనిమా. గవాంపతేః సూర్యగన్ధ-
అంశ్యాన్

తే. ఆవహాదిక వాతసంఘాతి చలించె

నది మహాధ్వని మీఱంగ ధవళతమగు
ధూనుమొప్పంగఁ దగునగ్నితో సమాన
మగుచు విలసిల్లె; సంత సఃస్యసురవరుఁడు 2

3192

సీ. పరిఘంబుఁ ద్రిప్ప నఃపటు వేగమునఁ గల్లు నురవడి గంధర్వవరగృహభి
యుతమైన యలకయు ధనురదేవతాగ్రహయుతమగునవ్వర్గంబు నొప్పుచున్న
యట్టి యశ్విన్యాదికాఖిలనక్షత్రగణము, కుజాదికగ్రహములు శశి
శుక్రాదిగురుతరఃసురుచిరకాంతిమన్దగ్రహములు వెలయునాకాశమపుడు

తే దిరిగె, బరిఘంబుఁ గాంతు లాభరణకాంతి
లొలయ వెలసెడు నానికుంభోరుదహనుఁ
డఖిలకపులకుఁ బ్రళయకాలాగ్నిఁ బోలి
చేరరాకుండె నుగ్రుడై చిత్రగతుల గం

3193

క. వనచరరాక్షసు లంతట, మనముల సాధ్వనము తోచఁ మహిని జలింపం
గనులేకయుండఁ బ్రబలుఁడు, హనుమయు నిర్భీతుఁ డగుచుఁ సురకు నెదురె .

తే డరిము వివృతముగావించి యుద్ధతిఁదగ
నిలిచె, బరిఘోపముములయి వెలయు బాహు
వులు తగ్గ బలమొప్పంగ సలరు దనుజుఁ
డర్కబింబమువలె వెల్లు నాపరిఘము గం

3195

క. అనుపమబలుఁడౌ పవనుని, తనయునివక్షంబుఁ దగులఁ దావై చె, స్థిరం
బును వెడలువునగు వక్షంబును దాఁకిన యంత బరిఘము శతవిధములకౌ .

తే. తునియలై యాకసంబునఁ గనఁబడి శత
విధమహోల్కలఁ బోలుచుఁ బృథివిఁ బడియె,
హనుమ యావిధిఁ బరిఘంబు నాత్మవక్ష
మునను దగులంగ నించుక తనువు గదల గె

3197

క ధరణీకంపంబున భూధరములు చలియించునట్లు తాఁ జలియించెకౌ,
గురుతమఁబలుడై ప్లవంగౌ, త్కరసింహమునైన హనుమ తద్ధతి కచటకౌ.

తే కోపమును బూని తనశక్తికొలఁది ముష్టి
నలవరించెను దేజంబు సధికవిర్య
మలర వాయువువంటి నిశ్చలగమనము
గలుగు హనుమయు నాముష్టి గడఁగి యెత్తి గె

3199

క దానవులొమ్మనఁ బొడిచెను, దానవేగమున, దాన దనుజునురంబుకౌ
గనఁబడి విగతచర్మంబై నెత్తుగు మిగులఁ గాఱ సతిభయదముగకౌ. గె

ఆ, అట్టిఘాతమునకు నాతనివక్షమునందు మెఱుపువంటి యతిభయంక

- రమగు జావో పుట్టె, రాక్షసుఁగదాని, కెంతో చంచలించి యంత మరల.
 చ మనమున దైర్యమాని యొకఁమాడ్కి స్త్రోతంగని దోర్బలాఘ్యఁడౌ
 హనుమను వే గ్రహించెను, మహాబలు నిట్లని నానికుంభుఁడౌ
 య్యనఁ బయికెత్త లంక నలఁరాదు నిశాచరులట్టె గాంచి భీ
 తిని గలిగించువారులను ఁ దిక్కుల నింపిరి సంప్రహమ్మలై గా 3502
 క. తనునిట్లు లానికుంభుఁడు, గొనిపోవుచునున్న నధికఁకోపంబున ము
 ట్టిని వజ్రతుల్యమున నా,తనిబాడిచెను బూన్కి ననిలఁతనయుండచట౯.
 సీ మారుతాత్మజుఁ డిట్లు ఁ లారాక్షసునినుండి తను నిలు విడిపించుకొని ధరణిని
 నిలువంగఁబడి వేగ ఁ మలర నాతని నిట్లు చంపఁగాఁ బూనె, నిశ్శృంకముగను
 ఘనవీర్యమున నొప్పుహనురుమహాయత్నమున వానినిలఁబడఁగను జవమునఁ
 ద్రోసి పిండిగ వానిఁజేసి పై కెగసి తవ్వకుంబునందుఁ దాఁ ఁ బడదుమికెను,
 తే గరయుగంబున నాశినిఁసంధరంబుఁ
 బట్టుకొని ద్రిప్పి వాఁడార్చి ఁ భయదరీతి
 వాని భైరవశీర్షంబు ఁ వరుసఁ ద్రుంచి
 వైచె, నంత నికుంభుండు ఁ బవరమందు 93 3504
 క నినదం బొనరించుచుఁ జచ్చిన రావణపుత్రుఁ డగుచుఁ ఁ జెలఁగెడు మకరా
 ట్టునకుఁ దాళరథికినిఁ, బెనుసంగర మప్పుడయ్యె ఁ భీమాకృతిగ౯. 94
 క వనచరులట్లు నికుంభుం, డని నీల్లిన సంతసమున ఁ వారినాదములం
 బొనరించిరి దిక్కులు ప్రతి, నినదంబుంజేసెఁ గవులఁనినదంబులకుఁ 95
 క. ధరణిఁనుఁ గంపించెను, నంబర మెల్లను బగిలికట్టి ఁ భంగిని మిగులం
 బరఁగె భ యా నెళము క,ర్బురులకుఁ గడుఁ గల్గె దనుజఁపుంగవుమృతిచేఁ
 డెబ్బదియేడని సర్గము సంపూర్ణము

౯౯ - వ సర్గము

— శుభ మకరాక్షసి మధ్యము శుభ —

- తే అనిని గుంభనికుంభుల ఁ ట్లంత మొంగ
 విని దశగ్రీవుఁ డోర్వక ఁ యచలుభంగి
 మండిపడియె, కోకము క్రుధ ఁ రెండు మదిని
 బెనఁగొనఁ ఖరపుత్రుఁడై ఁ తనరుఘనుని 96
 క దనుజేజ్ఞుని మకరాక్షుని, నగు నుభయు స్సెనయును ఁ వాద్యులఁ గని యు
 ట్లని పురికొల్పెను సంగరమునకుఁ, నగునా మదాక్షఁ ఁ బూనిబలయుతి౯.
 క చని రాముని లక్ష్మణున,వ్యసచరులం జంపిరమ్మ, ఁ వారికయని ప

* ఉత్పాటయామాస భైరవం పదతో మహాత్ - అనిమా

- ల్కిన ఖగనూనుడు శౌర్యం, బున నేనే యధికుడనని ♦ పొంగెడుఁ గానకా.
 క. రావణనాజ్ఞను వినఁగా, నేవదలనసంతపమున ♦ నే నేగెద ని
 వై వైరుల వధియించెద, నీవాక్యము రీతిననియె ♦ నిబ్బరమలరకా. ౪ 3511
- క. బలవంతుఁ డతఁడు రావణు, వలగొనుచు నమస్కరించి ♦ భాస్వద్యేష్ట
 స్థలినుండివెడలె, రావణుఁ, డలరుచుఁ దన కిడినయట్టి ♦ యాజ్ఞను గొనుచుకా.
 చ ఖరతనయుండు చెంతఁగఁగ ♦ గాఢబలాస్థుని పై నై నాయకుకా
 బరమముగంబు మీఱఁ గని ♦ భద్రరథంబును దేరఁబంపు స
 త్వరముగ నేనలం బిలువఁబంపుము, నావిని యట్లె యాభటే
 శ్వరుఁడు జవంబునకా రథము ♦ సర్వబలంబును జెంతఁ జేర్చెఁ దాకా. ౭ 3513
- క తనరథమునకుకా వలగొనుచును దానిం జక్కనెక్కి ♦ శుభగతివేగం
 బునఁ దోలు మనుచు సారథి, కొనరంగా నాజ్ఞ చేసి ♦ నుద్యమమలరకా. ౮
- నీ మకరాక్షుఁ డంత నాత్మబలంబులం గాంచినజలారా! మీరు♦దారుణముగ
 నామ్రోల వై రినే♦నలతోడఁ బోరుఁడీ; దనుజేంద్రుఁడును మతి ♦ ఘనతనొప్పు
 వాఁడును నైన రావణుఁడు నన్నని యల్ల రామలక్ష్మణులను ♦ రణమునందు
 వధియింపుమని పత్కా, ♦ వచనమద్దానిని దీర్పఁగా నేను నో♦దితిజలారా!
- తే. శరవరంబుల రామలక్ష్మణుల, వనచ, రేశ్వరుని వానరుల వధియించువాడ,
 నమరమునశూలములవై చి♦నమధికకపి, బలమునంతయు నెండుక♦ష్టలచనలుఁడు.
- క వరుసఁగ దహించుచాడువఁ, బరిమూర్చెద, చన్న నతని ♦ వాక్కుల విని క
 ర్బురులెల్ల బలము పొంగఁగ, ధరించి వివిధాయుధములఁ ♦ దదనసరమునకా.
- క. అనికేగిరి, వారందఱు, ఘనదంష్ట్రుల మెఱయువారు ♦ కామంబున నే
 తనువును ధరింపఁ జాలుదు, రనూనసింగళనుదృష్టు ♦ లలరెడు వారలకా. ౧౩౪
- తే ధ్వస్తకేశులు భీతిదుల్ ♦ వాగుణాంగు
 లగుచు మదగజములఁ బోలి ♦ యార్చుచు గురు
 తనుఁడు గాఢగు మకరాక్షు ♦ దనుజవగుని
 బలసి తమి భూమి యద్భవంగ ♦ బవరమునకు ౧౩౫ 3518
- క చని, రంత నెల్లయెడలను, దనుజులు శంఖముల భేరితతులకా భీతిం
 గనిపింపఁ జేయ వేలుగఁ, బనివడి వాయించి, రష్ట్ర ♦ భయదరవంబుల్. ౧౩౬
- ఆ భుజము లచ్చళింఁగ ♦ బుట్టశబ్దంబులు, వెలసె వీనిరవము ♦ విస్తృతముగ
 నవనినిండె, నంత ♦ నతనిసారథిచేత, నున్న యా¹ప్రతోద ♦ ముర్ఖిఁ బడియె.
- క. మకగాక్షునికెతన మట, వికలంబయి చేలఁడియె ♦ వింతగ రథవ
 ర్యకలితహయములు ఁదముల, సకమ్రగతిఁ బెట్ట మాని ♦ సరభన మొప్పుకా.

క. ఆకులచరణన్యాసము, లై కదలుచు దీనముఖముఁలై బాష్పములఁ
వ్యాకులమతిఁ గార్చుచు నని, కై కదలెను, భీకగుండు ఁ కడుదుర్మతియున్.

తే. ఐన మకరాక్షుఁ డారీతి ఁ నరుగునవుడు

పాంసుయు క్తంబుగా గాలి ఁ పరుషముగను

భయనముగ విచే, ఘనవిర్యఁవంతులై న

ననుజు లాయవశకునాళి ఁ తలఁచ కవుడు ౧౯౫

3523

క. ఘనహస్తీమహిషవర్ణము, లనుదగు దేహములు మఱి యిలాస్థలి రణరం
గనిచయములఁ దీవ్రగదా, సినికరఘాతముల కోర్చి ఁ చెలఁగుచు నుండఁ.

క. అనిచేయు నేర్పుతో నేనును నేనను గర్వమొప్పు ఁ నూతనమోదం

బున నార్చుచు రాఘవులెటఁగనఁబడిరోయటకుఁజనిరిఁకడుఁబూన్కిమెయిన్.

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౯ - వ సర్గము

శ్రీరాముఁడు మకరాక్షునిఁ జంపుట

చ. వనచరయాధనాయకులు ఁ వాఁడిటు లంకను వీడి నచ్చుటం

గని ముదమొంది పైకెగసి ఁ గర్వము మీఱఁగ సంగరంబుచే

య నిలిచియుండి, రంత నమఃరాళికి రాక్షసపంక్తితోడ ము

న్నని యయినట్లు లానురుల ఁ నాకవు లెల్లను మీఱి మార్కొనన్ ౧౫ 3526

తే. కదన మది రోమహర్షణఁము దగనయ్యె.

వనచరులు రాక్షసులు వృక్షఁవారశిలలఁ

బరిఘటూలములను వైచి ఁ పంతమూని

యొండొరులఁ గూల్చి, రనురు లఁద్దండవృత్తి 3

3527

సీ. ఖడ్గశక్తులఁ గుంతఁగదలఁ దోమరములఁ బట్టనముల భిండిఁవాలములను

వజ్రముద్గరములఁ ఁ బాశదండంబుల నట్టె నిఖాతాహ్వఁయాయుధములఁ

గవులతో యుద్ధంబుఁ ఁ గావించి, రంతట ఖరపుత్రుఁ డట్లేచి ఁ శరవరముల

వరునఁ బ్రయోగింపఁ వానరుల్ పీడితులై మనంబుల భ్రాంతి ఁ నంది సాధ్య

ఆ. సార్థులగుచు పాఱి, రారాక్షసులు కవు, లట్లు భీతిఁ బాఱి ఁ నతిముదమున

సింహనాదములను ఁ జెలఁగించి జయముల, వెలసి, రపుడకవులుఁనలుఁగడలకు

క. పరుగిడుటయు రాక్షసులు, హరినాదము లొప్పుజేసి ఁ యలరుటయును దాఁ

బరికించి రామభద్రుఁడు, శరవృష్టిం బఱిపి ననుజఁనమితిన్ నిలిపెన్ ౮ 3529

క. దనుజులు శ్రీరామునిచే,తిను వారితలగుటఁ జూచి ఁ దర్పింబున నా

దనుజేజ్యుఁడు మకరాక్షుం, శనియెం గ్రోధాన్ని మండి ఁ యారామునితోన్.

క. రామా! నాతో మార్కొన, నీమహిని న్నిల్వ నీకు + నే ద్వంద్వరణం
బామోదంబున నొనఁగెద, నీమహితధనుర్విముక్తః కేమవితతిచేత్. ౧౦

క. నీయనుపంచకమును నిటఁ, దీయించెద, నాజనకు వధించితివి గదా
యాయటవి మరల నీవిటు, నాయెదుట రణంబు చేయ + నై జబలమునన్.

క. నిలుచున్న నిన్నుఁ గనను, జ్వలగతిఁ బైపైని గ్రోధఃసారము పెరుగం
దలఁచుచునున్నది దుర్గతి, యిలాధిపా! రామ! యప్పుడే గ్రుధ నిన్నున్.

తే దండకారణ్యమునయందె + తవిలి కాన
కుంటి ననుచు మదంగంబు + లుగ్రరీతి
మండుచున్నవి, రఘుకులఃపుండనా! యి
చట మదీయసుభాగ్యసంసర్గమునను ౧౨౫

3534

క. నాకనులయెదుటఁ బడితివి, భూకాంతా! సింహ మొక్కఁడు + భూరివిసేనమం
దాఁకటఁ బీడితమై తగి, యాకాన మహాకృమృగము + నరసెడురీతిన్.

క. నినుఁ జూడఁగోరియుంటిని,, కను మిదిగో నాదుబాణఃగణవేగమునన్
గని మృతి మును నీచే జచ్చినవీరులతో, యముఁడు + చెలఁగు నగరికిన్.

క. చనఁగలవు, పెక్కుపల్కులఁ, బనియేమిఁక రామ! నాదుపలు కొకదానిన్
విను సర్వలోకములు నీ, యనిమొనఁ గనుఁగొనునుగాక + యాదృతిమనలన్.

తే అస్త్రములచేతఁగాని గదాయుధంబు
చేతఁగాని భుజంబులఁచేతఁగాని
పెనురణము చేయ నితరసాధనగణంబు
చేతఁగాని యభ్యాస మీకే తెఱంగొ ౧౨౬

3538

క. దానిం గొనియే సంగర, మోక్షప కావింపు, మనిన + సురీప్రతి యా
దానవునిపల్కులన్ విని, తానయి పైపై నఁ బ్రేలు + దనుజాధమునిన్ ౧౨౭

క. కని పక్కున నవ్వుచు నో, దనుజా! నీవొనరుపంగఁదగని పలుకులన్
ఘనురీతి నేల ప్రేలెడు, పనియగునే వానివలన + బాలిశుడనరే. ౧౨౮ 3540

క. అనిచేసి కాని వాగ్మలమునను జయింపఁగఁ గాదు, + మును పయ్యటినీ
దనుజవరుండై తగు నీ, జనకుఁడు త్రిశిరుండు సత్వఃసారుఁడు మఱియున్.

తే. దూషణాఖ్యుఁడు మఱియుఁ జతుర్దశముల
వేలు గాక్షను లనిఁ దెగి + రోలిని, గుల
పాంసనా! పాపమతి! తీక్షణభంగి నాని
కానఖంబులు గలగృధ్రఃకాకసమితి ౧౨౯

3542

క. వంచకములు నీమాంసం, బంచితముగఁ దినఁగఁగల, వహోర్యముదమునం
గాంచుము నాపౌరుష మని, మించినతమిఁ బలుక ఖరునిఁమేటికొమరుఁడున్.

క. మనమునఁ గుపితుండై రామునిమీఁద రణాంగణమున + మొక్కలముగ వై

చెను బాణసమూహంబులు, కనకనుపుంభా త్రబాణగణముల వానిన్. ౨౧౫

చ. నిరుపమబాణజాలముల † నిర్భగరీతిని వైచి రాఘవుం
డురుజవ మొప్పు నత్తఱిని † సుర్విసయిన్ శకలంబులై పడం
గర మరుదై న శక్తి దగఁగఁగా నొనరించె, ఖరాత్తజన్మండై
పరఁగుసురారి దాశరథిపంతుము మీఱఁగఁ దేజ మొప్పఁగన్. ౨౨౫ 8545

తే. ఒండొరులఁ దాఁకి భయదహా † యుద్ధ మప్పు
డొనరిచిరి, చాపవరములఁనుండి జ్యాల
తలు, కరంబున వింటిదెఁబ్బలు తగులక
యండఁ దొడిగిన యత్తైమునొరయుట నట ౨౩౫ 8546

క జనియించిన పెనురవ మొయ్యన నభ్రమునందు వినఁగ † నయ్యె జలదగ
ర్జన మట్లుగ; గంధర్వులు, దనుజులు దేవతలు భుజగతతి కిన్నరులున్. ౨౪౫
చ. కనుఁగొనఁగోరి యద్భుతముఁగాఁ దగునాకదనంబు నాకసం
బున వసియించి, రత్తఱిని † బూనికమీఱఁ బరస్పరాంగముల్
ఘనశరరాజిఁ గ్రుచ్చుట నిఁకామఁకు తప్తమయంబునం గనం
గను ద్విగుణంబుగాఁ బెరుఁగఁగాఁ దొడఁగెన్ మఱి వార లిద్దఱున్. ౨౫౫

తే. ఒకరుచేసిన దానికి † నిక నొకటిగఁ
బ్రతికృతిం జేయుచున్ సంగఁరంబు జేసి,
రంత మకరాక్షుఁ డారాఘఁవాంబకముల
నడుమఁ ద్రుంచెను భూపతిఁనాధుఁ డంత ౨౬౫ 8549

చ. దనుజవిము క్తమార్గణవిఠానము స్వీయశరాలిచేత ను
ర్విని శకలంబులై పడఁగ † వేగమ ద్రుంచెను, దిగ్విదిక్కులం
గనఁబడె నంబంబులై యఁఖండముగా మఱి భూమి యెల్లెడన్
గనదురు బాణజాలముల † గాఢసమృద్ధతయాట నత్తఱిన్ ౨౮ 8550

తే. సుంతయును గానరాకుండె, † సంతట గురు
బాహుఁడొ రాము డుం గ్రుధఁ † బరునిచాప
మట్టై ఖండించి యెనిమిదియంబకముల
నతనిసారధిద్రుంచె నట్లునుగురధము ౨౯ 8551

చ. శరముల నుగ్గొనర్చి మఱి † సైంధవరాజిని ద్రుంచె, సంత నా
సురరిపుతల్లజం డని విఁచూర్ణిరధుండయి నేలనిల్చె, న
ద్ధరణిని నిల్చి భూతనముదాయభయంకరమై లయాగ్నితో
సరియయి మండు శూలమును † శాతత్రుగ్రముఁ గేలఁ బూనఁ దాన్. ౩౦

చ పెనురణమందు నాశరుండు † భీకరరీతి జ్వలించుశూమున్
మనమునఁ గ్రోధముం బ్రబల † మాటికిమాటికిఁ ద్రిప్పి రామువై

చెను, రిపుహస్తవిద్యుతిని ♦ జెంచి జ్వలించుచు వచ్చుచున్న యా
ఘనతరశూలమున్ నృపతి ♦ కాంతుఁడు వ్యోమమునందె లీలతోన్ 3౨౪ 3553
చ. శరముల మూఁటఁద్రుంచె, నిటు ♦ తారునువర్ణమనోజ్ఞ శూల మా
ధరణిపు బాణ వేగమునఁ ♦ దద్దయఁ బిండిగనై మహాశీల్కునా
ధరఁబడి, నెంతకార్యమును ♦ చా సులభంబుగఁ జేయురాముఁ డ
క్కరణిని శూలముం దునుమఁ ♦ గాఁ గని యభ్రమునందు భూతముల్. 3౨౪
తే. మేలు మేలనిపొగడె, నాశూల మట్లు
శకలవకాటను ఖరునాత్మ ♦ జన్మఁడు గని
ముష్టి బంధించి పై కెత్తి ♦ మ్రోలనున్న
రాము నిలునిలు మనిపల్కె ♦ రాక్షసుండు 3౨౬ 3555

క. అరియట్లు తనదుపైఁ బడ, నరుదెంచుచునుండఁ జూచి ♦ యారాముఁడు భీ
తిరహితుఁడై నవ్వుచు నా, శరాసనమునందుఁ దొడిగె ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్.
తే. ఇట్లు లాగ్నేయశరము నెం ♦ తేని పూన్కిఁ
గార్హకమునందు సంధించి ♦ కరమువై వ
నద్ది యురమును జీలిచి ♦ యవలఁ జనఁగ
ధరణిఁబడి వాఁడు మృతినొందె ♦ దనుజు లడల. 3౨౮ 3557

సీ. మకరాక్షుఁ డిట్లు సమరమునఁ గూలుటఁ గనిరాక్షసులు భూమి ♦ కాంతుబాణ
సముదయార్ధితులయి ♦ సరగున లంకకే పరుగువాటిరి, దేవ ♦ పటల మంత
దశరథరాజసం ♦ దనబాణవేగమ్మునను హతుఁడై వజ్ర ♦ మున హతమయి
ధరను గూలిన పర్వ ♦ తమురీతి నిలఁగూలియున్న యాఖరపుత్రు ♦ నుగ్రబలుని
తే. రాక్షసేజ్యుని మకరాక్షు ♦ రమణఁ గాంచి
చనియె నేటికి భీకర ♦ శత్రు వీతఁ
డనుచు మిక్కిలిసంతుష్టి ♦ నంది యభ్ర
మందుఁ జెలువారుచుండె న ♦ య్యగనునందు. ౪౦ 3558

డెబ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౦ - వ సర్గము.

❧ { ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట. } ❧
రామం డతనిఁ జంపునపాయ మాలోచించుట

చ. అని జయమందు రావణుఁ డ ♦ హోర్యబలుండు ఖరాత్మజన్మఁ డ
ట్లనిఁబడు టాలకించి మది ♦ యందు మహాత్తరకోపమొప్పు దం
తనిచయ మట్టె గీటి ప్రవి ♦ దారిణమం దిఁక నేమి చేయనా
నని యపుడెంచి యంతట మ ♦ హా తరమై క్రుధ తన్ను ముంపఁగన్. ౧౪ 3559

- క. తనయుని శక్రజతుం బని, చెను యుద్ధము చేయఁబోవఁ జితరిపువీరా!
యనుపమవీర్యుల శ్రాతల, ననిలో నారామలక్ష్మణాహ్వయులఁ దగఁ ౨౫
- క. పరిమాన్వు మీవు మాయం, బరులకు నగపడక గాని ఁ వారికి దృగ్గో
చరుడవయి కాని పోరిన, గురుబలుఁడవు తలఁప నెదురుఁ గొనఁగలఁ డెవఁడేక.
- తే. అప్రతిమకద్మఁడైన యాహరిని గెలిచి
యున్నవాఁడవు రణమందు ఁ సుర్వి మనుజు
లైన యారాఘవులఁ గాంచి ఁ యాగ్రహమునఁ
జంపకుండుదువే! యేల ఁ శంక నాకు ౪
- 3562
- చ అనివచియించు రావణునిఁ మానతిఁ గైకొని యజ్ఞభూమికిం
జని విధిమీఱ నగ్నినటఁ ఁ జక్కఁగ వ్రేల్చెను సంద్రజత్తు పా
వననియమంబు పూని శుచి ఁ బాగుగ ప్రోవఁగఁ బూన రాక్షసాం
గన లొగి ఋత్విగర్థమయి ఁ గాఢరయంబున రక్తవస్త్రముల్ ౫
- 3563
- క కొనివచ్చి రట్టిహోమం, బునఁ దోమరశరదళముల ఁ పూగము శాస్త్రో
క్తని దగువరి స్తరణములు, గను మఱియు విభీతకములఁ ఁ గ్రతునమిధలుగఁ.
- సీ. అరుణవస్త్రమ్ము లఁధ్వరిక రలకు స్రువ వినుపదిగనుగూర్చి ఁ యెలమి నింద్ర
వైరిలోమరముల ఁ వరుసగ శరపత్రముల నగ్నిచుట్టును ఁ లలిఁ బరిస్త
రణము గావించియుఁ గ్రముగాఁగ హోమార్థమయి ప్రాణములఁగూడిఁ యలరునీల
వర్ణ మేషగళంబు ఁ వదలక భేదించె, సంతట నొకసారి ఁ యత్పైరగులు
- తే వగ నె యగ్ని విధూమమై ఁ మిగుల మంట
లెగయఁగా వెల్లె విజయమింఁకఁ గలుగునని
తెలుపునాచిహ్నుములతోడ ఁ దీప్తిమెఱసె
నగ్ని యది, తప్తజాంబూనఁదాభ మగుచు ౯
- 3565
- క. అరయఁగఁ బ్రదక్షిణముగాఁ, దిరుగుచు జ్వాలాన్వితమయి ఁ తేజరిలెం ద
త్తరుణమునఁ బురుషరూప, న్పురణమ్మున నగ్ని లేచి ఁ పూకహవిసులక. ౧౦
- క తానే పరిగ్రహించెను, దానవవరుఁ డిట్లు శుచిని ఁ తగ వేలిచి యా
దానవనిర్దరరాక్షస, మానసముల కెలమి గల్గు ఁ మాడ్కిక భక్తక. ౧౦౫
- తే. తర్పణముఁ జేసి యద్రానఁ ఁ నా నెవరికిఁ
గనఁబడకయుండు శక్తిచేఁ ఁ గ్రాలరథము
దివ్యమగుదాని నెక్కె నాఁతేరు నాల్గు
తురగములఁ బూన్పఁగాఁ బడి ఁ యరుదుగఁ దగి ౧౧౫
- 3568
- క. సునిశితశరనికరంబయి, తనరుచు నారోపితగురుఁధను మోప్పంగఁ
గనఁబడి వెలసెను, మఱియును, గనకపరిచ్ఛదము గల్గి ఁ కాంతి మిగులఁగఁ.

తే అర్ధచంద్రాకృతులును జంఘ్రాకృతులును
మృగములం బోలు నాకృతుల్ ధృతగువిచిత్ర
ముల నలంకృతనుయి కడుఁ వెలసె నతని
ధ్వజము హోటకమయగురు ధవలయతుము ౧౩ 2570

క. నురుచిరవైడూర్యములఁ, బరిభాసురమునయి చుండుఁపావకురీతిఁ
గరముగ్రంబుగ వెలసెఁ, గురుబలుఁ డాయింఁద్రజిత్తు ధోరికమెఱయెఁ.

చ. ఖరకరురీతిగా వెలసి ధృతరంబయి చూడ రాక భీ
కరమును నౌరధంబునను ధంజజనిత్రమున న్నితాంతముఁ
నిరతము రక్షణంబుఁగని ధేనున నేరి కనాధ్యుఁడౌచు నం
గరమున గెల్పునే గొనెడు కర్ణురీపిరుఁడు గానన త్తఱిఁ. ౧౪ 3572

క. రాక్షసమంత్రంబులఁ బ్రత్యక్షంబుగ సగ్నివేల్చి యగపడకయై వై
రిక్షయము చేయఁబూనుచు, రాక్షసపురి వెడలి శాంతఘోషితాత్మండ్లె.

గ. వసమున నసత్యమువివర, తనవులు చూడంగఁ బడఁగఁ దాల్చి యిచటఁజే
రిన రామలక్ష్మణుల నిడె, యనిఁజంపి యనీకవిజయ ధంధి యరుదుగఁ.

క. జనకుండగురావణునకుఁ, చనివి గలుగనిత్తు, నిపుడు తిండ్రీకెఁ బ్రనుదం
బునుగల్గ రామలక్ష్మణులను జంపి ధరిత్రహింసఁ దల్లవగుఁ డొకరుఁడఁ.

ఆ. బ్రదికియుండకుండఁ బనిపూనిచేసెద, నని యదృశ్యుఁడగుచుఁపావాపమున
నుగ్రుఁడైన యాతఁ డొగిఁ దండ్రీయానతి, నంది క్రుద్ధుఁడగుచుఁనడరి నింగి.

క. ధనువును శరములు తీక్ష్ణము, లనుపమములు నొచు నొప్పు ననికొ జనియెఁ
ఘనవీర్యులౌచు భుజములు, పెనుపడుచుండంగఁ గాంతిపెద్దగఁ దనరెఁ

ఆ. తలలు మూఁడు గల్గు ధారుణభణులట్టు, లగపడుచును గపిబలాంతరమున
నిలిచి తీవ్రబాణములవైచు విరుల, రామలక్ష్మణులను రక్కసుండు. ౨౦

క. కని వీరె రామలక్ష్మణు, లని యెంచి స్వకౌరుకంబు నపు డెక్కిడి వృ
ష్టిని మేఘము వర్షించెడు, ననువున శరధారలప్పు డనివర్షించెఁ ౨౧ 3579

చ. అరదముతోడ నాకసమునందె వసించి యదృశ్యుఁడౌచు రా
డ్యవీనుతులఁ నిశాతశరఁవారిమునఁ గడునొంచె, నిట్లు ని
ర్జిరిపుబాణవేగ మని రాఘవులం దగఁ గప్ప వారు ని
ర్భరవరచాపయగ్ధమున బాణములఁ సరిగూర్చి యత్తఱి. ౨౨ 3580

గ. అనుపమదివ్యావృత్తబలంబును జూపిరి, భూరిబలులు భూపతితనయుల్
ఘనశరవారంబునఁ జ, క్కనిరీతిని వ్యోమపథముఁ గప్పిన నై నఁ ౨౩ 3581

* మిథ్యాప్రచార జ్ఞాన-అనిమా. అనికవిజయము=యుద్ధమునజయము

చ. ఖరకరురీతిఁ గాంతుల నిఃకామము మించెడునస్త్రుజాలములే
శరములు శక్తవైరిని విశాలతరాభ్రమునందు నుంట నె
క్కరణి స్పృశింపకే యడఁగెఁ, † గాంతులమించెడు నింద్రవైరి యం
బరములు గప్ప ధూమసను†వర్ణతమి స్రముఁ బుట్టఁజేయుచున్ ౨౮౪ ౩582

సీ. మునుపె నీహారంబుఁ † బోలుచీకటు లావరించియున్నట్టి†దిశ్చంపయములఁ
గనుఁగొనఁ గానట్లు†గాఁ జేసె, నారీతిఁ జరియించునవ్వు త†చ్చరగణప్ర
యోగమ్మునంగల్గు † నురుగుణధ్వనిగాని నేమినాడముగాని † భీమతురగ
ఋరనిస్వసముగాని † యొరులకు వినఁబడనయ్యె, నాతనిరూప † మరయఁదోఁప

తే. దయ్యె, గురుబాహువగునాతఁ † డట ఘనాంధ
కారతిమిరంబునందు నా†నారవృష్టి
కరణి నదృశ్యముగ బాణ†గణనువృష్టి
గురిసె, మఱియును సురవైరి†వరబలమున ౨౮౫ ౩583

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై రా,ముని సర్వాంగముల భాను†మూర్తి సమశరా
శిని వై చుచు నొప్పించెను,, మన జో†త్తము లర్కవంశ†మండను లంతఁ.

తే. వర్షధారలచేతఁ బఠ్యతము లట్లు
బాణవృష్టుల నొచ్చుచు † భర్తృపుంఖ
నిశితశరముల వై చిరి † నింగిఁ గూర్చి,
కంకపక్ష దళావృత†కాండము లవి ౨౮౬ ౩585

క. సురపథమునందుఁ బఱుల, కరణిఁ వేగమునఁ బాటి † కర్బురునిం దాఁ
కి రహిన్ దన్తర్కంబుల, వరుసన్ భేదించి రక్త†వారిఁ డడియుచున్. ౩౦ ౩586

క. ధరణిం బడియెను, నిట్లా,పురుషోత్తము లరికలంబఘాగంబున నా
తురులగుచుం దద్యాణవి,సరమును భల్లములఁ ద్రుంప † సాగిరి పెలుచన్

చ. దనుజుఁ డదృశ్యుడై తము నిఃతాంతము బాణము లేయుచుండు ది
క్కును గనిపెట్టి యచ్చటికిఁ † గ్రూరతరాస్త్రము లొక్కరీతి వై
వను బనిపూని రాశరుఁడు † బాహువిలాసముమీఱ బాణమో
చనమును జేయఁజాలుచు నె†నంగుమహాతిరధుండు గావునన్ ౩౨౪ ౩588

తే. ఒక్కచో నిల్వ కాత్తర†ధోత్తమంబు
తోడ సకలాశలకు మాయఁ†గూడి తిరుగు
చరులబాణములకుఁ జిక్క † కాన్యసనుతు
లను శితాంబకములను నొం†చెను మిగులఁగ. ౩౩ ౩589

క. వీరులు రాఘవు లట్లరి, వీరకనత్కనకపుంఖ†విపులశరములన్
ఘోరంబుగ నంగంబుల, భూరిగతిన్ నల్ల గాఱ † భూతభయదులై. ౩౩౪

తే. పుష్పితపలాశములరీతిఁ ♦ బాలిచి; రంత

రవిని సురమార్గమునను నభ్రములు గ్రమ్మి
నవుడు తద్గతు లెఱుంగ రాక పరఁగునటు
లమరవైరియు నెటుచనినదియుఁ గాని 3౪౫

3591

సీ. అతనిహాపముగాని ♦ యతనిధనుర్యాణములుగాని శద్ధతములగు నితర
వస్తువు లెవిగాని ♦ ననుధ నెవ్వరికైనఁ దెలియరావయ్యె; నిమ్ముల నతండు
బాణాళి పరఁగించి ♦ వానరశతములఁ బంచశ్య మొందించి ♦ ప్రథమసీమ
యందుఁ బడంచేసె, ♦ నవుడు లక్ష్మణుఁ డతికోపంబునఁ రాముఁగూర్చి పలికె

తే. * నేను బ్రహ్మప్రముచు వైచి ♦ నిఖిలరాక్ష

సులను ద్రుంచెద, నన్న యాశుభతరాంగ

లక్షణుండయి తనరాసు ♦ లక్ష్మణుఁగని

రాముఁ డిట్లని పల్కె శుభ్రతరథంగి. 3౪౫

3592

క. ఒకనినిమిత్రము ధరఁగల, సకలానుకులను వధింప ♦ స్వాంతమ్మన ని
ట్లు కడుంగోరుట తగవే, యింక వినుమా' యని నొనర్చి కే యున్నజనున్.

ఆ. అనిని దాఁగియున్న ♦ యాతనిఁ, బ్రాంజలి యైనవాని శరణునందువానిఁ
బరుగువాఱుచున్నవానిఁ బ్రమత్తునిఁ, జంపఁదగదు సుమ్మనహజ! యెపుడు
క గురుబల! యీతనినే సం,గరమునఁ జంపంగ మనము ♦ గావితము దు
ర్భరఫణులఁ బోలి వేగ,స్ఫురణంబున మించు నస్త్రపుంజ మితనిపై. ౪౦

క. పరగింతము, మాయను గొని, యరదముతోఁ గానఁబడక ♦ యభ్రమునందే
తిరిగెడు నీనీచుని దే,రవిపుం గని ప్లవగ పై న్యఃపాలకు లెల్ల. ౪౧ 3596

క. బల మలరారఁగఁ జంపం, గల, రీయింద్రానిపూన్కి ♦ త్కృతవివరంబుం
గలయం జొచ్చిననై నను, బలినర్హము నొందినను దివమునకుఁ జనినన్

తే ఆకసంబున కెగసిన ♦ నల్లె యెంగుఁ

జొచ్చి కనఁబడకున్నను ♦ శుంభదుగ్ర

మానుకాస్త్రాగ్నిదగ్ధుడై ♦ మహిగతానుఁ

డగుచుఁ బడిపోవఁ గలఁడింక ♦ ననియె నిట్లు. ౪౨

3598

చ గురుమతి సత్ప్రభావుఁ డరికుంజరసింహము రాఘవేంద్రుఁ డి

క్కరణి వదించి భీతికరకర్కుడు భీకరుడైన దానవుం

ద్వరగ వధింపఁగాఁ దగిన ♦ దారుణకృత్యము నెట్లుచేయఁగాఁ

దరమగునంచు నెప్పుడిని ♦ దాను నలించుచునుండ నెంతయున్. ౪౩ 3599

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము

౮౧ - వ సర్గము.

అంధ్రజిత్తు మాయాసీతను హనుమంతుడు చూచుచుండఁ జంపుట

క. గురుమతి రామునియాశ యు, మరసి గ్రహించుచును రాక్షసాధీశుఁడు నం
గరమును మాని పురంబున, కిరిగె నచటనుండి దూరమరయుచు మదిలోఁ.

చ. తనురుచి మీఱి శూరుఁడగు ధానవవర్షుఁ డతండు పత్తనం
బును దగఁ జొచ్చుచున్ బలము ధౌల్పై నుత్తమకుంభకర్ణము
ఖ్యనిఖిలదానవుల్ తెగుట ధాన్య దలంచి యవర్ష యుక్తిచే
గను లరుణంబులై తనరఁగఁ బురి వెల్పడి యుద్ధభూమికిఁ ౨

3601

తే. మరల వచ్చెను, గురువీర్యమండితుఁ డను
రాళికంటకుఁడును బులఁస్తానవ్వవాయ
జనితుఁడు నగు నాతండు రాక్షసగణయుతుఁ
డగుచు బడమటిద్వారంబు నపుడు దాటి. 3

3602

క చని వీరులైన రాఘవు, లనికి సుహృద్వృత్తు లగుట ధాన్య దురిఖం
బున వారి ముంచి యుద్ధంబును మానఁగఁ జేయ మాయఁబూని కడువడిఁ.

క పరఁగించె దాని నంతట, నరుదుగ మాయైకశక్తి నవనీనుత న
త్తరుణమునఁ బుట్టఁజేయుచు, నరదంబున నుంచి బలము ధౌల్పై మిఱి.

క తనచుట్టు నిలువఁగా సీతను జంపం గోరె, దుర్బలతంబునఁ దగునా
చనుజుం డెల్లఁ మోహంబున ముంపం గోరి ప్లవగముఖ్యులు గనఁగఁ.

చ. జనకజఁ జంపుచుద్యమము ధాన్యతమునందునఁ గోరి యెచ్చుటన్
వనచరు లుండిరో యటకుఁ బరివ్రే, చప్పురినుండి యింద్రజ
త్తనికిని వచ్చుటం గనిన ధాన్యపు లెంతయుఁ గ్రుద్ధులై రణం
బును గడుఁ జేయఁగోరి కరముల్ శిలలం గొని యొప్పుమిఱిగఁ. ౬౪

తే. మాసుకొని రంతఁ గవిగణఁగుండునుండు

హనుమ మిగుల దురాసనంబైన భూరి
పర్వతాగ్రముఁ గరమునఁ బట్టి కవుల
యగ్రభాగంబునం జనె నతనిపైకి ౮

3607

సీ హనుమంతుఁ డంత నింద్రునివైరిభముపై రామపుత్రియురాలి ధాన్యదన
విహతనమ్మాదను విత్తలై కవేశిని సుహవాసశ్రముఖ ధాన్యదక్కి
యనిశముఁ గట్టిన ధాన్యంబరముతోడఁ దీర్చయై యుండిన ధాన్యదన
దేహసంస్కార మేతిరున లేకుంట నవయవంబుల భూలి ధాన్యదన

* యకారము గాయత్రియందుఁ బందొమ్మిదవయత్తరము ఇటనుండి పందొమ్మిదవ సహస్ర
మారంభమైనది

తే. నున్న సీతను గాంచె, నానన్నసీమ

నాతఁడు ముహూర్తమాత్ర మయ్యతివఁ గాంచి

జనకతనయయె యంచు నిశ్చయము చేసి

కొని వివాదంబు నొందుచు ధనుననునందు. ౧౦౪

3608

క. జనకజను న్వల్పకాలం, బునకుం బూర్వంబె లంకఁ

ననె యట్లు నిశ్చయించెను,, హనుమయు మలదిగ్ధదేహయై దీనయ్యనై. ౧౦౫

క. దనుజనిరథమందుండిన, జనకజఁ గని మోము బొప్పజలములఁ గలఁగఁ

వనటం గాంచెను, శోకా, ర్తను విహతానందఁ గృపకుఁ ధగు నాసీతఁ.

తే. ఇంద్రజిత్తునకుం జిక్కి యెలమి దక్కి

యతనిరథమున నుండంగ ధనువుడు చూచి

యితఁడు రథమున జనకజ ధనిట్లు లుంచి

తే గతం బేమి యంచు మదిం దలంచి. ౧౦౬

3611

క. వనచరులం బ్రశ్నించెను,, హనుమయు నట నున్నవానరావళితోఁ దా

నును నింద్రజిత్తువొడికిఁ, జనియెను, గపిబలము పైకిఁ జను దేరంగఁ.

క. కని యింద్రజిత్తు శ్రోధం,బున మూర్ఛితుఁ డగుచు ఖడ్గమును దాఁ గోశం

బున నుండి పెఱికి జనకుని, తనయనగు శిరంబుఁ బట్టె ధారుణరీతిఁ. ౧౦౭

క. అరదంబునఁ దనమాయా, విరచితయై రామ! రామ! విభు! మహితాత్మా!

కరుణించు మనుచు నేడ్చెడు, తరుణిమణి జనకరాజతనయం గ్రుధచేఁ. ౧౦౮

క. వనచరు లందఱు చూడం, గను గొట్టెను, బననమతుఁడు ధకాంతశిరోజా

శిని వాఁడు పట్టుకొనుటం, గని దైన్యము నొంది బొప్పకణములఁగార్చెఁ.

తే. చారునర్వాంగి రామునిగారవంపుఁ

దరుణి యాసీత యట్లవశస్థను గుడువఁగఁ

గాంచి హనుమ యమర్షము ధగుర ననుర

వరునినుతు నింద్రజిత్తుని ధబాగుగఁ గని ౧౦౯

3616

క. పరుషాక్షరములతో నివ్వరునం బలికె దురాత్మా ధబ్రహ్మర్షిమహ

త్తరకులజనితుఁడ వయ్యును, సురవైర్యవ్యయమునందు ధజొచ్చితి కానఁ.

క. సతి యగు సీతశిరోజ, ప్రతతిని దాకితివి దీనఁ ధబాడుదువు దు

ర్కతి యిట్లు వుట్టినది కన?, దితిజా! చీ! పాపరతనూతివి గనుక నికఁ. ౧౧౦

క. త్వరలోనం జెడిపోదువు, కరుణారహితా! దురాత్మా ధకడునీచుండా!

నిరతదురాచారా! వా,వరతపరాక్రమ! యనార్యపథమున నిచటఁ. ౧౧౧

తే. ఇట్టిహీనంపుఁబని చేసి ధతీవు, దీనిఁ

బాపియే గాని యితరుఁ డెప్పుటికిఁ జేయఁ

ఛో కృపాహీన! యేవలేదో! మదికిని,

గరుణ యపరాధియెడఁ గూడఁ దరయ ననెదో? ౨౦౫

3620

చ. జనకజ స్వాలయంబుఁ బరిచారికలఁ విడనాడి రాజ్యవ
స్తునిచయ మెల్ల వీడి తనతోడఁగు రాముని ప్రాపుఁ బాసి యే
యనువున నీకు దోష మినుమంతయుఁ జేయకయుండఁగా వధిం

పను జతనంబు చేసెదవుఁ పాపుఁడ! యే మొనరించె నేరము. ౨౦౫ 3621

తే. అట్టి మైధిలి నీతనుఁ నంత మొందఁ, జేసి యెటులైన నీ వింకఁజరముభూమి
బ్రదుకఁ జాలవు గొప్పపాపంపుఁగృతిని, జేయుటం జంపఁదగు దీవుఁనీధి మిద్ది.

క. కనుక నాచే జక్కితి, దనుజ! కంటకుండ వాటఁ దప్పక లోకం
బున వధ్యుండ వగుదువు కనుకను నీ వీలోకమందుఁ గడు నీచుండవై. ౨౩

ఆ. జీవితములఁ బాసిఁ శీఘ్రమ వ్రేతను, వగుచుఁ బదియు నాలుగైన జగము
లందు శ్రీనిఁ జంపిఁనట్టివా రేకుల్పితపద మొందువారొ దాని నీవు. ౨౩౫

క. చని పొందఁగలుగు దంచని, హనుమంతుం డెట్లు పలికిఁ సాయుధులగునా
వనచరులఁ గూడి శ్రోధంబున రావణిపైకే బూనికఁ బోయె ద్వరతో

చ. బల మలరారఁ బైఁ బడఁగఁ బౌరుష మూనియె వచ్చుచున్న యా
బలముల నంజనాతనయుఁ బాహుబలాభ్యులు భీతిమల్ సురా
కుల భటు లస్తు దాకి కడుఁ రూక్షముగా నని నేసి యంతట
నిలిపిరి, శక్రవైరియునుఁ నిర్భర బాణసహస్ర మొక్కట. ౨౪౫ 3626

చ. ధనువునఁ గూర్చి వైచి యతిదారుణరీతిని వానరౌఢుముం
వనటను బొందఁజేసి కపివర్యునిఁ బావనిఁ గాంచి శల్కె ని
ట్టని, హరినాథుఁ డారముఁరావ్వయుఁ డీవును యన్నిమి త్త మీ
దనుజపురంబుఁ జేరితిరొ తన్నిధిలాత్మజ నిప్పుడే యిట. ౨౭ 3627

తే. నీవు చూచుచు నుండంగ నే వధించు

వాడ వనచర! యాసీతఁ బ్రథమముననె

చంపి యవ్వల రామలక్ష్మణుల దుర్మ

తిని విభీషణు సుగ్రీవుఁ నిను వదింతు ౨౮

3628

క. వనచర! శ్రీలవధింపం, జన దని చెప్పితివి గాదెఁ శాస్త్రోక్తముగాఁ

గను, బదు లిడువాడను నే, విను మెయ్యది శత్రువులకుఁ బీడాకరమా ౨౯

ఆ. అద్ది యెట్టిదైనఁ నాచరింపం దగు, దప్పకండఁ గానఁ దగుణి దీనిఁ
జంపువాఁ ననుచుఁ శ్వేననజునకుఁ జెప్పి, యప్పు డేడుచున్నయవనితనయ

తే. మాయచే జేయఁబడిన యఃప్రమానిని శిత

ధారగల ఖడ్గముం గొనిఁ తనకరమున

నతోకె మిక్కిలి ప్రయదర్శనయుఁ దపస్వి

నియుఁ బృథుశ్రోణియు నగునా నెలత నిట్లు. ౩౦

3631

- క. దనుజోత్తముఁ డగు రావణు, తనయుం డుసవితముట్లు ♦ తగ నఱికిన మే
దినిఁ బడెఁ దుండములై, నీ, తను నీవిధిఁ జేతులారఁ ♦ దాఁ జంపి తమిన్
- క. దనుజుం డిట్లు వచించెను, హనుమంతునితో ననుర్చు ♦ వార యుపతిభా
ర్యను జంపినాఁడ నే నిదె, కనుమా' జానకియుఁ దెగియెఁ ♦ గాదే' యిచటన్.
- ఆ. ఇంక మీప్రయత్నమిది యెల్ల విఫలంబె, యయ్యె, ననుచుఁబలికి♦యాతఁడాత్మ
కరయుగమున ఖడ్గపరుషధారను సేత, నట్టెనఱికి హృష్టుఁ♦డగుచు సంత. 334
- క. అరదమ్మన నుండియె భీ, కరనానము పరిగఁ జేసెఁ, ♦ గడు దాపున సంత
గర మొనరించును నిలిచి, హరు లెల్లను రావణుని ప్రి♦యాత్మజుఁ డెలమిన్.
- క. తునుట్టును దుర్గమువలె, దనుజులు గుఁచిట్టుచుండఁ ♦ శస్త్రధ్యమముం
దున నుండి నోరు పెద్దది, గను జేసి యొచ్చెని ధ్వనిఁ ♦ గడు విని రాత్రిన్.

- చ. జనకజ నెట్లు త్రుంచి మది ♦ సంతన నందుచు నబ్బుఁ గాంచె నా
దనుజవరాత్మజుండఁ, ప్రమదంబునఁ దేలెడ వానిఁ గాంచి యా
వనచరులన్ వివర్ణులయి ♦ బాగుగ మిందును వెన్నఁ జూడకే
చనిరి సబాష్పనేత్రములు ♦ చాలవిఱోలములై కనంబడన్ 335

8637

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౨ - వ సర్గము.

శ్లోకము { హనుమదాదు రామనిచెంత కేగ నింద్రజిత్తు నికుంభియగు } శ్లోకము
హనుమము చేరుట.

- చ. వనచరు లిట్లు లయ్యెశనిభంగి భయంకరమై చెయిగు నా
దనుజునిసంహనానమును ♦ దా రొగి యెంచు భయంబునన్ జవం
బున దెసలం గనుంగొనుచుఁ ♦ బోయిరి, వాయుతనూఁడన్ భయం
బునను వివర్ణవక్త్రులయి ♦ పొల్పుటఁ దోచినరీతిఁ బాటున
వ్వనచరులన్ మహార్తులను ♦ బల్కె మనంబున ధైర్య మూనుచున్ ౨ 3363
- క. వనచరులారా' మోములు, వనటం గుండంగ మీరు ♦ బవరింబున మీ
ఱిన యబ్బు దక్కి పాటం, జనునే శూరత్వ మిచ్చు డెఁచటి కేగెనొకో' 3

- చ. అని యొనరింప నేఁ జనుదు ♦ హాయిగ రంఘి మహాహంబులన్
ఘనయశ మొందు శూరులకు ♦ గర్హియు యుద్ధము వీడి పాటఁగా,
నను హనుమంతుఁడల్కులకు ♦ నక్కపు లాత్మల హర్ష మందుచుం
దనువులు పుల్కలం గను నుదారమహీధరిశృంగవృక్షముల్. ౫ 3364

8640

- చ. కరములఁ బట్టి నిల్చిరి, తగం గపిసంహలు గర్జనంబులన్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ చోప్పడు త్రోవను బోయి; రప్పడా

హరివరుఁ బావనిం గొలిచి ♦ యాతనివెంట నె పోయి రట్టిసం

గరము నొనర్చు, వాయుజుఁ డఖండబలంబున నాల్గుప్రక్కలఁ. ౬౪ 3641

ఆ. కవులు చుట్టుముట్టి ♦ కడువడి నడువఁగా

మంట లలరు దహను ♦ మాడ్చి శత్రు

బలములను దహించె, ♦ బ్రశయకాలంబునఁ

బ్రజలఁ జంపు యమునిధంగి హనుమ, 2

3643

క. వనచరబలపరివృత్తుఁడై, దనుజులతో సంగరంబుఁ ♦ దా సలిపె, మరు

త్తనయుఁడు క్రుధయుఁ శోకం, బును బెనఁగొనవై రియరదమున భూరిశిలఁ.

ఆ. పడఁగ వైచె; నంతఁ ♦ బైకేగుదెంచెడు, శిలను సారధియును ♦ శీఘ్రమ గని

తాను జెప్పునట్లుగా నడచుమహాశ్వములను గట్టియున్న ♦ లలితరథము ౯౪

క. తొలఁగించెఁ గడుఁ దూరము, శిల యది యాయంద్రజిత్తుఁ ♦ జెందక రథముం

దలరెడు సారధిఁ జంపక, ఫలరహితముగాఁగ వైవఁబడి యట ధరణిఁ ౧౦౪

తే. పగులఁ జీలిచికొనుచును ♦ బలినికేత

నమును జొచ్చెను, బసనతఁనయుఁడు పెనుశి

లను దగఁ వైవ రక్షింబలములు వనట

నందె యాశిల ధరఁ బడునపుడు మిగుల. ౧౧౪

3646

ఆ. దానిక్రిందఁ బడుటఁ ♦ దనువులు నలఁగుట, ముద్దయైరి, ప్లవగఁముఖ్యు లెల్ల

రవము లట్టై చెలఁగ ♦ రావణిపై కేగి, రట్టై నూటులుగ మహాబలముల.

సీ. గురువీర్యులును భయంకరవిక్రములునగు నవాసరులు యుద్ధమందు నింద్ర

వైరిపై గొప్ప మహీమారుహంబుల గిరిశిఖరంబులఁ గొని వైచిరి, మఱియును

దరులైవృష్టిని ♦ నరులమీఁదం గురియించుచు నార్చుచు ♦ నెన్నొ రీతు

లగురవంబుల మహాహవిము గాక్షసులతోనొనరించి, రురువీర్యమునఁ జెలంగు

తే. కవులు సత్తువకొలఁది వృక్షములఁ గొట్టి

భయదహువులు రాక్షసుల్ ♦ బవరమందుఁ

బొరలి; రంతట స్వబల మాహారిబలార్ది

త మగుటం గాంచి క్రుద్ధుఁడై ♦ దనుజవరుఁడు ౧౬

3648

క. కరమున విలు దాలిచి యా, పరసేనలపైకి నడచె, ♦ బహువారిము లా

సురవైరివిక్రమము సం, గరమునఁ గనఁబఱచియుండె ♦ గావున నపుడుఁ. ౧౭

క. బలములు తనుఁ జుట్ట వెసం, గలనునకుఁ రాఁగ బాణకాండంబుల ను

జ్జ్వలరీతిం బరఁగించుచు, బొలియించెం గపిమృగేంద్రములఁ బెక్కింటిఁ.

ఆ. అతనివెంట నున్న ♦ యసురులు మూలాశె

నులను బట్టనగణములను ఖడ్గ

కూటమునగ్రములఁ ♦ గోఁతుల సత్వంబుఁ

బూని కొట్టి, రంతఁ ♦ బాలుచు హనుమ ౧౮౫

3651

క. తనబల మలరఁగ బోదెల, ఘనశాఖలఁ జెట్లు శిలలఁ ♦ గైకొని భీతిం
గనఁబఱచు కార్యములఁ జేసిన దనుజులతోడ ననిని ♦ జేసెం గడఁకక.

ఆ. విక్రమమున వైరివీరుల హనుమంతుఁ, డట్టు లాపి వనచఁరాళిఁ గాంచి
సరగ నీబలంబు ♦ నాధింపఁ దగినది, మనకుఁ గాదు ఫలము ♦ గనఁగఁ బోము

క మన మందఱ మాశ్రీరాముని ప్రియ మొనరింపఁ గోరి ♦ ముదమునఁ బ్రాణా
ళిని గూడ నెంచ కుర్విషయిని బోరలుచు నెట్టులైన ♦ నెవ్వరికొఱకై ౨౧౫

క. అని చేయుచు నున్నామా, జనకజ యాసాధ్యి తెగె నసాధుదనుజువు
త్తునిచేత, నీ కువార్తను, జని రాఘవునకును తపనఁజనికీని నిపుడే. ౨౨ 3655

క. తెలుపుద మారామాదులు, తలపోయుచు దీని కేమి ♦ తలఁతురొ చేయక
గలనున మన మిద్దానినె, కలిసి యొనర్పంగఁ దగును ♦ గాదే యనుచుక.

చ హనుమ వచించి యవ్వనచఁరాళిని యుద్ధమునుండి మాన్చి నె
మ్మనమున భీతినే గనని ♦ మానిసి గావున మెల్లమెల్లఁగాఁ
జనియెను సేవలం గలిసి, ♦ శక్రవిరోధి దురాత్ముఁ ఙ్గాట నా
హనుమయు రామచంద్రుకడ ♦ కల్గన పోవుటఁ గాంచి తానునుక ౨౪

తే. చనియెఁ జైత్రునికుంభిలఁకును నియతిన
హోమముం జేయ, నిట్లేగి ♦ యుద్ధమమున
దేవతాలయ మొంది మఁదిక నుభక్తి
తనర హోమము చేసె శాస్త్రవిధి మీఱ. ౨౫

3658

సీ. యజ్ఞభూమిని నగ్నియం దింద్రజిత్తు సవిధిహోమమును మాంసమునరక్త
మునను జేయఁగ నగ్నియనుహవిస్ఫులఁగొని ప్రజ్వరిల్లెను, బృహదాభానుఁడంత
రక్తహోమవిత్తుప్తి ♦ రాజులుచుక లేచి తీవ్రమ్ముగా మండి ♦ దెసల నంటి
సంజ రంజిల్లు భాస్కరుఁ బోలి కనుపట్టె, సంత నింద్రారి శాస్త్రానుసార

తే. వస్తతులఁ జక్క నెఱిగిన ♦ పండితుండు
కనుక దనుజులకుక మేలు ♦ గలుగ వేల్చె
సంతట నయానయజ్ఞులొ ♦ ననురులు గను
చుండి రద్దాన లోపంబు ♦ లుండ కుండ ౨౮

3659

ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౩ - వ సర్గము

అంత సీతావృత్తిని విని రాముడు చింతింప లక్షణం దూరార్చుట అంత

చ దనుజులు వానరుల్ మిగుల † దారుణరీతిని జేయుచున్న యా
యనిని జనించినట్టి తుములారవముల్ విని జాంబవంతుఁ డెం
దునకయియో సమీపమున † దోచిన రాముఁడు పల్కె నిట్లులా
తనిఁ గని, దుష్కరాహవము † తా హనుమంతుఁడు చేయునట్లుగ ౧౫

క. మనమునకుం దోచెడు నెట్లన భీకరముగ మహాయుధాభిధ్వనియున్
వినఁబడుచున్నది చెవులకుఁ, గనుకన్ భల్లూకనాథ! † కడు వేగముగన్.

తే నీదుసేనలతో కూడి † నీవు వేగ

చనుము కపివద్యుడైన యాహను ము యొంటి

సంగరము చేయుచుండుట † నాయకము

నాఁగ భల్లూకసముదయః † వాధుఁ డట్లు. ౩

3662

క. తనకున్ శ్రీరాముఁడు చెసిన యాజ్ఞను దలను దాల్చి † సేనావృత్తుడై
చనియెను బహుటిద్రావరంబునఁ గలహనుమంతుఁడొకఁడు † బంగడుకాంక్షన్.

క. ఎనచగు లెల్లను యుద్ధంబును నొనరిచి యలసి యూర్పువుంజము లెల్లన్
గనఁబడఁ దనుఁ బరివేష్టించునరాఁ ద్రోవఁ గనె హనుమ † భల్లూకపతియున్.

చ హనుమయు నీలమేఘనిభః † మా తను వొప్పు భయంకరంబుగా
నని నొనరింప నాయితమునై చనుడెంచెడు భల్లుకాళినిం
గనుఁగొని త్రొవనే చురలఁగఁగ నగు వెన్నకు నంచుఁ జెప్పి రా
మునికడ కేగెఁ దాను; యశఃమున్ విలసిల్లఁగ నున్న యాతఁడున్ ౬

చ హరిబలముల్ తనుం గొలిచి † యార్తి గుందు ము వెన్న రాఁగ భూ
వగుఁ గనఁ జోయి వేగముగ † వంతను బొక్కుచు నిట్లు పల్కె, నో
యరిజనకాల! మేము సమః † రాంగణమందున విక్రమించుచున్
సురరిపులక వధింపఁగను † జూచుచు ముందట నుండు సంతలోన్. ౭ 3666

తే రావణాసురువుత్త్రుండు † రమణ నీతఁ

బట్టి తెచ్చి రథంబునఁ † గట్టి యామె

యెడ్చుచుండఁగఁ జంపె మా † యెదుట, నై రి

సూదనా! తద్వధంబును † జూచి నేను. ౮

3667

చ. మనసు చలింప దుఃఖమును † మాటిక మాటికి జైవొనఁగ నే
పనియును దోచ కివ్వధముఁ † బల్కుగ వచ్చితి, నంచుఁ జెప్ప నా
హనుమనుడుల్ చెవిం బడఁగ † నారఘరాముఁడు శోక మొంది యొ
య్యన హతమూలభూమిరుహ † మట్టులు మూర్ఛిలి నేలపైఁ బడెన్. ౧౦

క. సురతులున్డైన యారము, పరుఁ డురిం బడఁగఁ గాంచి † వనచరముఖ్యుల్
పరుగై త్తి యచ్చటికి వచ్చిరి నాలుగు దెసలనుండి † శీఘ్రును యార్చి. ౧౧

తే. ఉచ్చిఖంబులు మండుచు † నున్న యగ్ని

కరణఁ దేజంబునం జేరఁగఁ దరంబు

గాని యారామునిం దేర్పఁగఁ నగోజ

కువలయసుగంధిజలములఁ † గురిసి తడవ ౧౨

2670

క. మనమును దహించుదుఃఖం, బున లక్ష్మణుఁ డారిఘ్నాశ్తముని నన్వన్ముఖ
దన బాహువులఁ గైకొని, యనియెను, హేత్వన్మనువచఁనాళి నతనితో. ౧౩

సీసమాలిక —

తండ్రివాక్యమును సాధ్యముగఁ జేయుధర్మపథంబునఁ దృప్తమనసుతోడ
నిలుచువాఁడవు మహిళల మెల్లఁ జేఁ జిక్క దానిఁ బోగొట్టిన † తల్లివంటి
కైకయందును భూమికాంతునియందును మనసునఁ గలువఁజ్వే మనఁగ లేని
విజితేంద్రియుండవై † వెలయువాఁడవు, ధర్మమతినియునగునిన్ను † నతులితమగు
ధర్మము తాను సత్వముగఁ గార్యపువేళ లేనియట్టిది యగుఁ † గాన వ్యసన
ములనుండి కాపాడఁగలది గాదయ్యెను, నట్లై యధర్మ మర్హమగుసుఖముఁ
బోగొట్టఁ దగినదై † పాలించియు నయ్యదియును లేనిదే కావుననుదురాత్ముఁ
డైన రావణుని సుఖినిని వారింపఁ జాలకున్నది, రఘునత్రుయి! యింక
ధర్మ మధర్మము † ధరణి లేవనుటకుఁ గలప్రమాణము లేవ్వి? † గలిగినయెడఁ
బ్రత్యక్షమా' యని † బహుభంగిఁ గాఁగఁగ ననుమానమా'శబ్దమునఁగఁదగిన
యట్టిప్రమాణమా? † యని యందువేమొ! ప్రత్యక్షమ్ము గాదెట్లులన్నవినము
స్థావరజంగమాత్మకపదార్థంబులు ప్రత్యక్షముగఁ గంటఁబడుచు నుండు
మాడ్కి ధర్మము పథార్థంబును దెలియుట లేదు గావున నవ్వి † లేని వనియె
నానునోశ్చయం, † బోమహిపాలకా స్థావరవస్తు వేసరణఁ దెలియఁ
బడుచున్నదో యట్లు † ప్రతిజంగమపదార్థ మగవడుచున్నదియె గద, ధర్మ
మట్టు, లధర్మము † నగవడుటయే లేదు మఱి యివ్వి యుండినచుహిని స్థావ
రముగనో, మఱి జంగమముగనో యుండంగలయు నట్లులులేని † వౌటనవ్వి
ప్రత్యక్షములు గావు † పరపధర్మబ్రతీంద్రియమయ్యినుండినచయగుణాధ్య
నినుఁ బోలు ధర్మచిత్తునకు నాపన లేకయే యుండు దనుజున † కేసుఖంబు
గలుగక యుండును † లితగుణాకార' ఫలము ధర్మాధర్మములకు సుఖము
వ్యసనంబు కాన సావ్యాసిని బట్టియే యవి యున్నవని మన † మరయవచ్చు
ననుమానమున నన్న † దనుజేంద్రుడగు రావణాఖ్యుఁడధర్మముఁకైంతరంగుఁ

* శుశ్రేష్ఠత్వని తిర్గంతమ్ . ఇత్యాదిన్తోకాప్తకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థము సమగ్రముగాఁ దెలుగునఁ జేర్చబడిన దని గ్రహించందగు

డగుఁ గాన వ్యసనంబు ♦ నందంగ వలయును ధర్మంబెయిన్నచో ♦ ధర్మయుక్తి
 నలరునీ కివ్విధి ♦ వ్యసనంబు లేకుండవలయు నియ్యవియు నిట్టులుగ లేమి
 ననుమానమునను ధర్మాధర్మములు గల వని చెప్ప వీలులే; ♦ దరసి చూడఁ
 గా నధర్మిఁడు ♦ క్రవ్యాదపతికిని వ్యసనమే లేకుండ ♦ గనుఁగొనంగ
 యుండుట ధర్మచిత్తుండవౌ నీకు దుఃఖము గల్గి యుండుటఁ ♦ గనుఁగొనంగ
 నిలను ధర్మ మధర్మ ఫలము, నధర్మంబు ధర్మఫలంబు నిత్యము విరుద్ధ
 ముగ నిచ్చుచున్నవియె గనుక ఫలములఁ బట్టియు నివి యుండవచ్చు ననుచు
 ననుమానమునను సిద్ధాంతమ్ము చేయంగ నలవిగా కున్నది ♦ తలఁచి చూడ
 ధర్మము చేయంగ ♦ ధర్మఫలంబయి తగునుఖ మబ్బునా? ♦ దారుణ మగు
 నట్టి యధర్మము ♦ నాచరింపఁగ దాని ఫలమగు దుఃఖము ♦ గలుగునా? యని
 తలఁచెద వేము! మిక్కిలి యధార్మికు లెవ్వ రగుదురో యవాప్రికయ్యధర్మ
 ఫలము గల్గునయేని ♦ పరమధార్మికు లెవ్వ రగుదురో వారికి ♦ నట్టి ధర్మ
 ఫలమె కల్గునయేని ♦ పరమధార్మిక సుజనులకు సుఖంబును ♦ గలుగు ననియు
 మఱి యధర్మము సేయు ♦ మనుజులకు దుఃఖ మబ్బునటంచును సరయ సిద్ధ
 మగును గదా యట్లు ♦ లగవడకున్నది ధర్మహీనులకు నర్థములు పెరిగి
 కలుగుచున్నది సుఖం ♦ బిల ధర్మనిరుతులౌ జనులకు దుఃఖమే ♦ కనఁబడియెడు
 నిట్లు లీఫలము లీయూరెండిటికి నియతములు గాకుండుటఁ ♦ దరము గాక
 యున్నది సిద్ధాంత ♦ మొకరీతిఁ జేయంగ, రామచంద్రా! యధర్మమునఁ బాపు
 తే లార్తి నొందుదురేని పుణ్యాత్ము లెల్ల, ధర్మసుఖతు లగుదురేని ♦ దలఁపఁగ వధ
 కర్మరూపముగఁ దగు నధర్మము సుఖ, కర్మరూపముగా నున్న ధర్మ మవని.
 *క. జనియించి మూఁడుక్షణములె, గనఁబడునవి గాచఁ బిదపక్షయమందు; హతిం
 గనునట్టి యధర్మంబే, మనుజుని వధియించుఁ జెవును ♦ మానవనాథా! ౨౧౫
 క. హతమగు ధర్మము మే లె, వివేతమున నెవ్వరికీ గూర్చు? ♦ విశ్వాధిప! యీ
 గతి సుఖదుఃఖములను నీ, షీతి నొనఁగుటఁ గల వవనుచుఁ ♦ జత్తములలరక.
 తే పలుకు శబ్దప్రమాణము ♦ పాటిగాదు,
 కర్మములు క్షణహతినొందుఁ ♦ గాక వాని
 చేత నారాధితయగుచు ♦ జెలఁగుదేవ
 తయె ఫలప్రదయగునని ♦ తలఁతు వేము! ౨౨

3675

క. జనుఁ డెవఁ డాదేవతచేతను బాధల నందువాఁడు ♦ తాఁగానీ, యే
 రిని బాధ నందఁజేయం, గను దానే శక్తుఁడగుట ♦ కలుగున యేనిక. ౨౨౫
 తే. అదియె పుణ్యాపాపంబుల ♦ వవనియందుఁ
 దాను జేయించుచున్నదె ♦ యైవ యెడలఁ

* ౨౧-౨౨-౨-౩ శ్లోకములవ్యాఖ్యానిత్రాయ మిట వ్యక్తము.

బాపపుణ్యఫలంబులై ♦ పరఁగు దుఃఖ

సుఖము లాదై వమునె బొందఁ ♦ జూచుఁగాని ౨౩

3677

తే. చేయువానిని బొందవు, ♦ శ్రీరఘువర!

కర్తృభవమై యపూర్వమా ♦ ధర్మమై ఫల

ముల నొసంగు నటందువా? ♦ యిల నెటు నను

మానమునఁ దేటపడక యెఁమ్మాడ్కిఁ గనిన. ౨౩।

3678

క. కనులకుఁ దోఁపక శక్రుం, ఉనలుండను నథవాద ♦ మాదృతిమీఱం

గనఁబఱచు వాక్యములచేతను గమ్యంబైన సత్తు ♦ తాఁగాక తగ్గ. ౨౩౪

తే. ఉన్నయట్టి యపూర్వమై ♦ యొప్పుధర్మ

మునను శ్రేయస్సు మిక్కిలి ♦ గను వహింప

శక్య మెట్లగుఁ?, జెపుచు, యోశిత్రుకాల!

సత్పురుషభూషణ! మదాశయము వినుము! ౨౪

3680

సీసమాలిక —

ధర్మమునం దగు ♦ నిర్మలచస్తువేయున్న ధార్మికుఁడనై ♦ యొప్పునీకు

నకుభ మెన్నటి కెట్లు ♦ లైనఁ గల్గదు నీవు ధర్మిష్ఠుఁడవయియుఁ ♦ దత్ఫలసుఖ

మును బొంద కీదుఃఖమును బొందినాఁడవు గనుక నాధర్మ మెక్కరణి మదిని

దలఁచిన లేదని ♦ తగ నిశ్చయించితి, నింద్రియంబులకు న♦దెట్లులైనఁ

గనరానిదాటఁ జిక్కని ధర్మ మది పౌరుషమునాశ్రయించి ఫలమునొసంగు

నది చేయనందున ♦ నాధర్మ ఫలరూప మగుసుఖమెటులబ్బు ♦ చనెద వేమొ?

యటులైన నిరివేక్షి ♦ మై ధర్మ మేకార్యమును జేయఁజాలని ♦ దనఁగి దగును

గనుక నయ్యది యెట్టి ♦ పనినైన సాధింపఁ జారుష మూతగాఁ ♦ బబ్బుకొనఁగ

వలసిన దగునట్టి ♦ భంగిని నియతిమాలినదాట నట్టిదానినె వ్రధాన

మనుచు సేవింపరా ♦ దని నాదునిశ్చయంబగుఁ, గార్యసాధనమందుఁ జారు

షమునకు ధర్మము ♦ సత్వహీనంబగునట్టిదె యైనచో ♦ ననఘ! దాని

మాని యాత్మజీని ధర్మమునందు వర్తించునట్టులు పౌరుషమందు నడువు,

తే. మరినిష్ఠాదన! సత్యవాక్యమునె ధర్మ

మందురు గదా మహారాజ్యమందు నిన్నుఁ

బట్టభద్రుని జేసెనఁ ♦ బరమముదము

న ననిచేయకపోయె జనకుఁడు గాన ౨౭

3681

క. అన్యతము పల్కినవాఁడగు, ననుపచుకళ్యాణగుణుని ♦ సగ్రతనూజఁ

నిను వనమునకుం బంపుట, మనమునఁ గృపలేనివాఁడె ♦ చువతండ్రియగుఁ.

క. కనుకఁ జనకుని గట్టం, జనుఁగద, పితృవాక్య మేను ♦ జరపెద ననిచె

* యది సత్సన్న్య తృతాం మఖ్య-అనునీళ్లోక త్ర యగమగ్రార్థ మిట విదితము

ప్పిన నీవు మొదటివాక్యంబును బాలింపంగ రాజ్యమును గొని దానఁ. ౨౮
క జనకునిసత్యమ్మును ద, పునివానిగ నేల కట్టు * పఱుపవయితివో

వెనుకఁ జెప్పిన జనకుని, వసయాత్రావిషయమైన * వాక్యము మిగులఁ. ౨౮

తే సార్థము చేసితివి గాన * సరయ నీవు

సత్యమును గొంతపాలించి * సరగఁ గొంత

చక్కఁ బాలింపవైతివి, * శత్రుభయదా

వినుము ధర్మ మధర్మముండినవె యైన ౨౮

3685

*నీ ఆచరింపదగు * నది ధర్మ మేయనిగాని యధర్మ మే * కడఁగి యాచ
రింపఁగఁ దగునను * రీతిని గాని నియమము లేదప్పుటి * ననువగునటు

లీరెంటిలో దేని * నేనాచరింపనొనది యెట్టులన ధర్మ * మాశ్రయింపఁ

దగ నేని వజ్రముఁ * దాల్చు శతకృతు వింద్రుఁడు మునియయి * యెసఁగువిశ్వ

తే రూపునిం జంపి యధ్వర * మాపగిదిని, జేయఁగాఁ దగ దమ్మునిశ్రేష్ఠుఁ జంప

కయ నవంబును జేయునుగదయధర్మ మేయనుష్ఠింపఁ దగునదియేని యుపుడు.

క మునిఁ జంప యధర్మముచే, యను దగ దమ్మునినె చంపనా త్కత్రియధ

ర్మనియతి నెఱిఁగిన నింద్రుం, డనఘా' యారెంటిఁ జేసె * నటు గావుననే. ౨౯

క. సరపతినమయము మదిలో, సరయుచుఁ దగినట్లు రెంటి * ననువుగఁ జేయఁ

వరమగు ధర్మాధర్మము, బరహి' నియమమ్ముగా ని * లాపతి యొకటఁ ౨౯

క. అనువర్తింపక యొకదానినె వేర్వేఱుగను దోఁచు * నియతి ననుష్ఠిం

చినచో నవిక ర్తను జెఱి, చును గావున నియతిమాని * త్తోఁజీశ్వరుఁడు ౨౯

ఆ కాలమునకుఁ దగిన * కరణిఁ గార్యమ్ముల

ధర్మమునకు మఱి యధర్మమునకుఁ

దగినయట్లు చేయఁ * దగు, నిన్నుఁ గాంచిన

నక్కటా యటంచు * నాత్మఁ గలఁగు 30

3690

క అనుకూలమైన రీతిని, గని ధర్మాధర్మములఁ ద * గంజేయుట చ

క్కని ధర్మ మనుచు నామత, మనఘా' ధర్మము ప్రధాన * మదిగాకున్నఁ 30

తే అప్రధానముగా నైన * నద్దినీకుఁ, గలుగ దాధర్మ మూలము * వెలయునర్థ

మట్టి రాజ్యముచేఁ జిక్కి * నపుడు మాని, వచ్చుటను బోవ నడచితి * విచ్చమీఱ.

నీ మూలము ఛేదింప * నేలీల ధర్మము గలుగుఁ, గొండలనుండి * గలుగునదులు

ప్రజలనుండి గ్రహించు * పన్నులోనగువానివలననే వృద్ధిని * వరుసఁగిన

యర్థమువలన మూ * లాంతము గాకుండ యజ్ఞముఖక్రియ * లలరుచుండు,

నర్థహీనుండయి * యల్పతేజుండయి పురుషుఁ జేకార్యముల్ * పూనిచేసి

యది ధర్మో భవే ద్భూతో అధర్మో వా పరంతప తన్నహత్యా మునిం వజ్రి' పుగ్వాదిజ్యోం
శతకృతుః-అనిమా దీనియర్థ మెల్ల నిట వివృతమని యెఱుంగునది

తే. నన్ను నవన్నియు గ్రీష్మంబు † ననుగుచదుల
కరణి క్షీణించుచున్నవి, † ధరణి నగ్ధ
లోపమున ధర్మమరయంగ † లోప మగుట
గాక దోషంబు నయితము † గలుగు రామ! 33

3693

చ ధనమును నాశ మొందునటు † తానొనరించినవాడు పూర్వ మా
ధనము గలప్పు డన్వహము † తద్దయు హాయిగ వృద్ధి నొంది యా
ధనము నశింపఁగా వెతలఁ † దాశఁగఁజాలకయే సుఖంబు నా
త్మను దగఁ గోరి దానికయి † ద్రవ్యముఁ బాపపథంబు చొప్పునక. 33౪

తే తా సమార్జింపఁ గోరును † దాన దోష

ములును గల్గును, నెవరికి † నలరుద్రవ్య

మతనికే మిత్రులందఱు, † సర్గయుతున

కందఱును బాంధవులు నుమీ! † యవని రామ! 3౩౪

3695

క ధనమున్న వాడె పూరుషుఁ, డనఁబడు ధనమున్నయాతఁ † డగుఁ బండితుఁడుకొ
ధనయుతుఁడె విక్రమాఘ్నఁడు, ధనవంతుఁడె బుద్ధిశాలి † ధాత్రీ నాథా!

క ధనయుతుఁ డదృష్టముం గల, మనుజుఁడు శీలాదికముల † మహితుఁడునగుఁజూ!
ధనమును వదలిన మిత్రాదినీకులముం గానరాదు † తెల్లము రామా! 3౩౬

తే. అంతయే గాక దోషంబు † లబ్ధుననుచు

విప్పి చెప్పితిఁగాదె? యో † వీర! రాజ్య

మును విడిచితివి గద? దాన † ఘనగుణమది

యున్న దని మాన బుద్ధి నీ † కొదివె నొక్కొ! 3౩౭

3696

సీ ధనమున్న వానికే † తగనగ్ధ కామప్రయోజనములు మఱి † యు నితరంబు
లైన వన్నియుఁ జక్క † నై లభియించును ధనహీనుఁడై శ్రేయ † మునుమనమునఁ
బొందఁగోరిన ధనం † బును బొంద నెంతయత్నముచేసినను బొందఁ † దరముగాదు
కామహర్షములు † గర్వము ధర్మకోప, శమ, దమంబులు † పరగు నివ్వ

తే. ద్రవ్య ముండిన, వినవయ్య † ధనముగల్గ

వానిఁ బాటింప కాత్మ † గేవలము ధర్మ

మునె సమాశ్రయముగ నమ్ము † మనుజున కిహ

సుఖము సుంతయు గల్గదు † మమ్ము రామ! 3౩౮

3699

క. విను మైహికసుఖతతి సా, ధనమగు ద్రవ్యంబు వారి † ధరము లొగిని గ్ర
మ్మిన యపుడు సూర్యముఖ్యులు, కనఁబడనటు నీకు నవ్వీ † గానఁబడవు నూ!.

చ. జనకునిపల్కు మీఱఁగను † జాల కయోధ్యను వీడి కాననం

బున వసియించి తీవిధిని † బూనిక ధర్మము నాశ్రయించియే

ధనమున కాశ్రయంబయిన ♦ ధారణిరాజ్యము మానుకొంటఁ బ్రా
ణనికరముఖ్యయో సతిని ♦ నాఁడు హరించెను రావణుం డటన్ ౩701

ఆ ఐన దానికేమిగాని యింకం జేయఁదగిన దేది యనెదో ♦ త్వత్కృతమున
నింద్రజిత్తుచేత ♦ నిపుడు ప్రాప్తించిన, యీమహావిఙ్గత్తు ♦ నిపుడు నేను. ౩౭౦౨
క. ప్రతికృతిచేఁ బోఁగొట్టెద, ట్టితినాథా! లెప్పు, పురుషసింహమ! సుదృఢ
వ్రత! దీర్ఘహస్త! లెమ్మా, మతిమంతుని నిన్ను ధరణి ♦ మహనీయునిగన్

తే తెలియకున్నాఁడవేమి? యీతీ ప్రదుఃఖ
మునకు హేతువేలేదు నీకును బ్రయంబు
చేయుటకె పుట్టి నీచెంతఁ ♦ జేరియున
నేను సీతావధంబు విని మనమందు. ౩౭౦౩

3704

తే. కోప మడరంగ నీయదె ♦ ఘోటకమద
హ స్తిరథములతో దను♦జాధిభిని
తోడ లంకను బాణాళిఁ ♦ జూడు కూల్పు
వాఁడ, సీతావధోదగ్ర♦వార్త వినుట. ౩౭౦౪

3705

క. మనమునఁ దోచిన క్రోధంబున ధర్మాధర్మములను ♦ బోఁద్రోసితి జ
క్కని విలఁ గాదని నీకిదె, యనఘా! ప్రియమాచరింప ♦ నని గూల్తుఁ బురిన్.

ఎనుబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

౩౭ - వ సర్గము

అతి విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్ష్యఁబని బంపఁ జ్రార్థించుట

చ అనుచు సుమిత్రకూర్మినుతుఁ ♦ డన్నపయిం గడు ప్రీతిగల్గుటన్
బనివడి నూఱిడించుచును ♦ బల్కలు ధైర్యము చెప్పుచుండఁగాఁ
గనుఁగొని యవ్వీభీషణుఁడు ♦ కార్యములం జరపంగ సేనలన్
వినియతి నేర్పఱిచి కడు♦వీరులు నల్లనికాటుకట్లు పొ
ల్పినతనువ్రలో వెలుంగ బహు♦చిత్రమహాయుధధారులై తమిన్ ౩707

3707

క. తనుఁ గొల్పుచున్నమంత్రులు, దనుజులు నల్వరొగి రాఁగ ♦ దంటినివహయు
క్తిని బొల్చి యూధపతియయి, తనరుమహాహ స్తివరువిధంబున వచ్చెన్. ౨

క. తనమనము దుఃఖపూరింబున మున్లు మహాత్ముఁడయ్యి ♦ భూపతిరాముం
డును బాష్పాకులనయచులు, గను వనచరులుంట నచటఁ ♦ గాంచె సతండున్. 3

తే మఱియు నిత్యోకువంశ్యులొ ♦ త్కృతిభులకు

సంతసముఁ గూర్పు నమృతిమంతు రాముఁ
డార్తి మోహము నొంది యా♦యసుజనంక

మువయి శయించియుండ నిమ్ములఁ గనుఁగొనె. ౪

3710

క. దనుజేజ్ఞుఁ డంత శోకంబునఁ బొక్కుచు సిగ్గునొంది ధూపతియుంటఁ
గని మదిలోనే దుఃఖంబును గనుచున్ దీనుఁడగుచుఁ ధోలినరీతిన్ ౮౪

తే. ఏమి యిది యంద అచ్చోట ధన్యు వగచు
చున్నవారని ప్రశ్నింప ధన్యుచెంత
నున్న లక్ష్మణుఁ డాదనుఁజొత్తము మొగ
మును గనుంగొని సుగ్రీవునిని గవులను, ౮౫

3712

క కనుఁగొని యశ్రుజలంబులు, కనులం గప్పుంగఁ బలికెఁ ధార్యము నల్ప
ధనియతిమీఱఁగ, సౌమ్యా, జనకజ నయ్యంద్రజిత్తుఁ చంపె నటంచున్.

క. హనుమంతుఁడు వచియింపన్, విని రాముం డిపుడు దుఃఖఃపృథుచిత్తుండై
గనియెన్ మోహంబు, నటం, చని యింకను నేమొ పల్కుఁ నాయత్తపక్షన్.

చ కనుఁగొని యవ్వీభీషణుఁడు ధార్యము మున్నె యెఱింగియుంట నా
తనిపలు కడ్డగించి యను, ధాత్రివరా' నిజమంచు నెంచి యీ
హనుమ వచించినట్టి పలు ధారయ యుక్తము గాదటంచు నా
మనమునఁ దోచుచున్నయది ధూనినిఁ జంపుట కంధి నెండఁజే
సినయటులా, నశక్య మది సీతను జంపిన వార్త యేమనన్. ౮౪

3715

క. గురుభావహా' దుర్మతియగు, సురరిపునాశయము నాకుఁ జూపెట్టుడు న
త్తరుణీమణిఁ గూటిచి కర్పరపతి నధియించువనకెఁ బూనఁడునుమ్మి'. ౮౫

ఉ. ఆతనిమేలు గోరి జనకాత్మజ రాముని కిప్పుటంచు నే
నాతటి నెంతవేడిన దుఃరాత్ముఁడు నాపలు కాలకింపఁడో
భూతలనాధ! యట్టిఁ డిది ధూనునె' చేయఁగ నెప్పుతించునె'
యేతటినైన సామమున ధీమతి దానముచేత నేనియన్ ౧౦౪

3717

తే. భేదమునఁగాని చూడ నాబిడఁ దరంబు

గాదు దండంబుచేత నింక నశే యెట్టు'
లగును?, మఱి కృత్రిమోపాయ ధీమతియు నెట్టి
దైన శక్యముగాదు భూజానితిలక! ౧౦౫

3718

చ. విను మీర కనింద్రజిత్తు తగువీరులు వానరసేన నిల్ప లం
కను గనరామి హోమమును ధర్మము విఘ్నము లేకయుండఁ జే
సిన జయ మబ్బు లేని యెడఁ జేకురు వంశవినాశనంబుగా
వున నున వానరాళిఁ బఁధూనియె మోసము పుచ్చి చయ్యనన్ ౧౦౬

తే. అట నికుంభిలయను భూమి కరిగి యందు

నలరుదేవాలయమున హోమాదికృత్య
ముల నొనర్పంగఁ బూనె, నిష్ఠుల నికుంభి
లాఖ్యభూమిని హోమంబు నమలవిధిని. ౧౦౭

3720

క. ఒనరించి మరలి యరుడెంచునయే సమరులును బూన్కి ♦ సురపతితో వ
 చ్చినవాని మారుకొనఁగా, ననిఁ జాలరు, దానవేంద్రు, ♦ నాత్మజుఁ డాత్మక
 తే. తాను హోమముచేయు సత్తఱిని గవులు
 విక్రమము చూప హోమము ♦ విఘ్నమగును
 గాన నటుగాకయుండు మాధ్వముఁ దలంచి
 వారి పంచింప నివ్వాయఁ ♦ బన్నె నిజము. ౧౮౪

3722

సీ లది పూర్తి నొందించు ♦ సంతకు ముందుగ నచటికి సేనాసమన్వితముగఁ
 జనుదము పూరుపఁశాహుల! యిది మిథ్య దీననే గల్గినది పరితాప
 మిది దీనిమానుము ♦ స్వప! నీవు శోకంబునను స్రుక్కియుండుటఁగనిబలములు
 సంతాపభరమున ♦ నెంతో కృశించెడు ధైర్యంబు పొదల స్వస్థమతి వగుచు
 తే. నిందె నీవుండు, మాతోడ ♦ నిబ్బలముల
 వాహినీపాలకులఁ గూర్చి ♦ బవరమునకుఁ
 బంపుమా లక్ష్మణుని, నరవర్షుఁ డితఁడు
 శితశరమ్ముల నాయొంద్ర ♦ జిత్తు పనిని. ౧౮౫

3723

క. మానుకొనునట్లు లొనరిచి, మానిర్జరనాథవైరి ♦ ననికిం దెచ్చుం
 గాన నతఁ డంత చధ్యుండు నజవరమునకు రామ! ♦ యరిజనభీమా! ౧౮

ఆ మిగులవాఁడులగుచు ♦ మేలగు షట్కీయాఁకలను గట్టియుంటఁ ♦ గడుజనంబు
 గలిగియున్న యతని ♦ కాంక్షముల్ క్రూరత, గ్రద్దలాదియైన ♦ ఖగము లట్లు.

క దనుజేంద్రతనయశోణిత, మును ద్రావంగలవు దీర్ఘభుజ! మును నముచిక్
 దనుజేజ్ఞుఁ జంప వజ్రంబును వజ్రధరించినట్టి ♦ పోలిక నీవుడుక. ౧౮౪

తే. ఇంద్రజిత్తును జంపంగ ♦ నీశుభతయు
 లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణుని
 బంపు; మనుజేంద్ర! పగవానిఁ ♦ జంపువిషయ
 ముందు నాలస్య మొనరింప ♦ గనువుగాదు. ౨౦౪

3727

క కనుక వేగిరపడఁదగు, సనఘా! నీవామహేంద్రు ♦ నటుగ నీవై
 రిని సురరిపుఁ జంపంగా, ననుజున కాజ్ఞ నిడు కూడ ♦ దాలస్య మింకక ౨౧

చ. దనుజవరుండు హోమము నితాంతవిధిఁ బొనరించి పూర్తిజే
 నినయెడఁ దా నదృశ్యుండగుఁ ♦ జిత్రముగా సురదానవాళికె,
 విను మలహోమకృత్యమును ♦ వే పరిపూర్తి నొనర్చి యాతఁడె
 యానికినివచ్చినకా దివిజ ♦ లై నను బ్రాణములందు సంశయం
 బును గనువారు కావుననే ♦ పూనఁదగుం ద్వర నోరఘూర్షహా! ౨౨

ఎనుబడినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౫ - వ సర్గము.

అంశః రాముఁడు లక్ష్మణుని హనుమదాదులతోఁగూడ నికుంభిలకుం బంపుట. అంశః

- క. అనవుడు విభీషణోక్తిని, విని రాముఁడు శోకభారవివశం డగుటకొ
మనసునఁ జక్క గ్రహింపం, గను జాలండయ్యె దానఁ ధ గలయర్థంబుకొ. ౧
- క. అరిపురనిఘాదనుఁడు రఘు, వరుఁ డంతం గొంతవడికి ధ స్వాంతస్థిరతకొ
గర మొంది కవులచెంగలఁ, బరఁగుచు దావునఁ జెలంగువాని ముఖీలుకొ ౨
- చ. కని వచియించె; నోదనుజకాంత! విభీషణ! యిష్టు నీవు చె
ప్పినవలు కెద్దియో మరలఁ ధ బ్రేమను ఒల్కుము దానిఁ జక్కఁగా
వినవలతుకొ మనంబునకు ధ విస్తృతిమీఱఁగ నెక్కునట్లుగా
నన విని వాక్యనైపుణము ధ నందిన యాదను జేకుతముఁడుకొ 3 ౨732
- క. పలికినమాటనె మరలం, బలుకంగఁగ బూని దీర్ఘభావూ! వీరా!
బలముల నెట్లెర్పఱువకొ, నలయునటం చీవు నాకుఁ ధ బలికినరీతికొ ౪ 2733
- క. త్వరపడి యారీతి నె భూవర! నిల్పితి, గుల్మములను ధ వరుసగ విభజిం
చి రహిత నిల్పితి నెల్లెడ, వారియూధాధీశ్వరులను ధ న్యాయమురీతికొ. ౫
- క. ఆయావిభాగములయం, దేయేవారలను నిల్పు ధ హితమో యట్లే
నాయావారల నిల్పితి, నోయతులయశా! యభీష్ట ధ మొకఁడు గల దిఁకకొ. ౬
- ఆ దాని విన్నవించు ధ సేనిష్ఠు వినుఁడు మీ, రూరకయె మహార్తి ధ నొందుచుండ
మాహృదయము లెల్లె ధ మండుచునున్నవి, తాపవహనుచేత ధ దగ్ధములయి ౭
- క మీతాపమునకుఁ గారణ, మోతపనకులావతంస ధ యూహింపంగా
హేతువిహీనము గావున, నీతీరున వగలఁ గుంఠ ధ కిపు డుండఁదగుకొ. ౮
- క. పరితాపం బిది వైకుల, కురుమోదప్రదము గాన ధ నోవీరా! న
త్వరముగ వదలుము మోఠ, స్ఫురణము గైకొనుచు ననిఁకఁబూనిజతనముకొ.
- క. ఒనరింపుము, శ్రీరఘునందన! సీతం బొందఁ నగును ధ దానవులవధిం
పను నొయు ననుచు నీకుకొ, మనమున వాంఛ గల దేని ధ మాయకభణితికొ
- క విను మద్ది నీకు హితముగఁ, ననరాగను, లక్షణుం డితఁడు రావణిఁ జం
పను భూరిసైన్యములతోఁ, జనుఁగాక నికుంభిలకు వెళిన్కొ యత్నమునకొ
- చ అని జయశీలుఁడై తగు మహాత్మరకార్ముకుఁ డీనుమిత్రనం
దనుఁడును మండలాకృతిని ధ చాల్చినచాపమునుండి కృష్ణస
ర్పనికరనుట్టి తీక్ష్ణతిరభాణములకొ డనుజేంద్రపుత్రు నొ
య్యన వధియించుఁగాక యరుఁరారి తనూజుఁడు వీరుఁడొక్కటకొ ౧౧౫
- ఆ తపముచేసి బ్రహ్మాదయనొంది వరములఁ, బడసి వేల్చి దానఁబ్రహ్మశిరము
నాఁగ నస్త్రువరము ధ నేగతిఁ బోఁదగు, నరదమును హయాశిఁసందె మిగుల.

క అతఁ డిపుడు స్వీయబలనం, యుతుండగు చుచికుంభిలకును హోద్యనుమును బూ
ని తగఁ జేరెఁ గదా, తత్కృతిఁ జక్కఁగఁ దీర్చి దానఁ వేజ్యం డెలమిన్.

ఆ. ఆస్థలంబుచుండి యురుదెంచు నేని నం, గరమునందు మనము య కాలుపురికి
నరుగవలయుననుచు య నాత్మదలంపుచూ, యోయహోభుజాఁరఁఖూత్తమ'విను.

నీ నర్విహోకేశుఁడు య శతధృతి వరమిచ్చె నయ్యింద్రజకున కెట్లనివ, నీవు
హోయము చేయంగ య నుద్యుక్తఁడవయిదానిని బూర్తిచేయక య ఘననికుంభి
లాహ్వాయందైన వహ్నిసంజముమూయుచు జేరకయును నుండునతఁడీ యరి
నినుఁ దలఁపడి నీవతని జంపఁ బూసంగ హింసించునో వాఁడె యింద్రశత్రు

ఆ. వైన నిన్ను జంపుఁ గాని యింకెవ్వఁడు, నిను వధింపఁజాలఁ డనుచు నిచ్చె,
నిట్లు లతనిహోయకృత్యమునకు విఘ్న, మాచరించువాఁడె యవనిజేశ'.

క. మతిమంతుఁడై చెలంగెడు, శతమఖునిపునిక వధింపఁ య బాలువతని గా
శతధృతి విధించె గావున, యీతిజేంద్ర' మహాబలాశ్రయ' శీఘ్రము, మాలోక

క. దనుజుని నాతనిఁ జంపం, గను నానతి సేయఁదగు నొకని, కాతండ్రి
యనిఁ దెగ ననుహృజ్జనుడొ, ననుజేంద్రుఁడుదెగియెననుచుఁ దలఁపుమురామా'.

చ అనెడు విభీషణోక్తి విని యూరఁసురాముఁడు పల్కె నిట్టులో
దనుజవరణ్య! సత్యగురునర్పయుతా! కడుకొద్దుఁడైన యా
దనుజునిమాయ నామదికిఁ యదధ్యము తెల్లము, యబ్జయోనిదై
ఘనమగు నస్త్ర మాతనికిఁ యగల్గుటెఱుంగుదు వాఁడు ప్రాజ్ఞుడొ గదె

* తే. మఱి మహామాయ నెఱుంగుచు య మహితబలుఁడు
వరుణునింగూడి నిర్జరల్ వచ్చి యుద్ధ
మొనరువక వారి మూర్ఖ ముండును నిజంబు,
ఘనయశా! వాఁడు రథ మెక్కి య కడఁగి నింగి గా

8749

క తిరుగుచునుండఁగ మేఘో, త్కరములు గ్రమ్మంగ నూర్యఁగతివలెనే యా
సురవైరిగతి యశక్యము, వరుసక దెలియంగ ననుచుఁ య బలికి యతండున్.

ఆ దుష్టమతిగ నొప్పు య కష్టదానవుమాయ, వలని బలము మదిని య దెలిసికొనిన
రాముఁ డుదయశోభిరాజమానుండగు, ననుజుఁ గాంచియిట్లులనియెఁదమిని.

చ వనచరరాజినాయకుని య వాహినినంతయుఁ దోడుకొంచు నీ
యనిబజుఁ డాదిగాఁగలుగు య నట్టి బలేశుల, భల్లుకేంద్రుఁడై
తనరెడు జాంబవంతుఁ గొని య తస్మిన్ముల్ నిను వెంటనంటి రాఁ
జని పలుమాయలం దెలిసి య శత్రుభయంకరుఁడైన దానవేం
ద్రుని సుత్రు నింద్రజిస్తు నట య దోనె చంపు మిమిత్తసందనా! ౨౨౫ 8752

తే. ఇల మహాత్ముడు దానవుఁ డ డేయగుటను
మాయ లెఱుంగు విభీషణుం డ డీయఁబుండు
మఱియు నచ్చోటు దెలిసిని డ నెఱుంగుండు
నచివయుతుండయి వచ్చు నీసరణి వెన్క. ౨౩౪

౩753

చ. అని రక్షణముఁ జాడ విని డ యద్యుతవిక్రముడైన లక్ష్మణుం
డనఁబుండు నావిభీషణుండు డ నర్హధనుస్సుల సంగ్రహించి రా;
జనపతి సోనకుం డవుడు డ సంగరయత్నముచేత ఖల్గముఁ
గొని కవచంబుఁ దాల్చి శరఃకూటము గైకొని హేమచాపముఁ. ౨౩౫ ౩754

చ. కరమునఁ బట్టి హర్షము తఁగఁ దనయన్నవదాంబుజంబులఁ
బరమశుభప్రదంబులను డ భక్తిని గొల్చి నమస్కరించి యీ
కరణి వదించె, మానుకము డ గాఁడగు నీపెనువంటినుండి న
త్వరముగఁ బోవు బాణములు డ వైరికరీరము నట్టె చీల్చుచుఁ. ౨౩౬ ౩755

క. సరసున హంసలు వ్రాలెడు, కరణిఁ లంకాపురిం దఁగం బడఁగల, వీ
తరుణమున మందె మానుక, వరచాపజ్యోవిము క్తబాణము లోలిఁ. ౨౩౭

తే. అతిభయంకరహుఁడై డ నట్టి వైరి
తరువుఁ బగులించి చాలరంధ్రములు పడఁగఁ
జేసి వాని మృతిం గనఁ డ జేయఁ గలవు,
కను మటంచు వదించి లక్ష్మణుండు కడఁక. ౨౩౮ ౩756

క. తనుకాంతి వెలయఁగా రా, ముని మ్రోలను నిట్లు పల్కి డ మూఁఘుని నావై
రిని వానిబలములను జంపను గోరుచుఁ బోయె నటకుం డ బటుజవ మలరఁ.

తే. *ఇట్లు లన్నపాదము లకు డ నెలమి మ్రొక్కి
మగొనుచు నింద్రజిత్తు తఁన్నెలమిఁ గావఁ
డగు నిమంభిలయను వైత్యతరువుచెంత
కరిగె, విక్రమనంపద డ నలరు నతఁడు. ౨౪౦ ౩757

క. తనయన్నయాశిషంబులఁ, గొనుచు విభీషణునితోడఁ డ గూడి చనియెఁ జ
య్యిన రాజపుత్రుఁ, డంతట, హనుమంతుండు వానరులు సహస్రంబులుగఁ.

క. తనుఁ గొలువంగ విభీషణుఁ, డనుష సమతిమంతులైన డ యాత్మనచిపులఁ
గొని లక్ష్మణువెంటిగఁ, జని, రాసౌమిత్రి కీశసైన్యము మిగులఁ కెన్ని

క. కినుఁగొలిచి వేగముగ రాఁ, జహచుఁ మార్గమునఁ ననకు డ సాయముచేయం
గను నిలిచి యున్న భల్లుక, ఘనబలము లఁ గాంచె, మదినిఁ గొతుక మలరఁ. ౩౨౪ ౩759

తే. మిత్రహర్షదుడైన సౌమిత్రి దూర
మరిగి పింప దూరమున పూయహము డగంగఁ

గూర్చి నిలిచిన రాక్షసకూటములను

గనియె, శత్రువులకు లయఁకాబుఁ డగుచు 33౪

3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ధినిశ్చలచిత్తుండు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ధి కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బుపఁడు నికుంభిలాస్థలికిఁ ధి బోవకయుండుఁగ నిల్చి పూర్వ సం
గర మొనరింపఁ జచ్చు నను ధి కారణమున్ మది నూని దానికిన్. 3౪౪ 3764

నీ. తగినమాయను బన్ని ధిదనుజేంద్ర శనయాని గని జయింపఁగ సిద్ధుఁడై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుడొ ధి వనచరపతిపుత్రు నంగదు ననిలజుండున హనుమ
నాదృతిమైఁ గూడి ధి యటనుండె, బలువిధములుగఁ గానంబడియలఘునిర్
లానేకశస్త్రకాంత్యభిరామమై ధివజగహనమై రథగణకలిత మగుచు

తే. నతిభయంకరమై యింత ధి యనఁగరాని

జవమునం బొల్చి చీకటిపండుమునను

బాలుచు నాశత్రువీరనేనలను జొచ్చె

లక్ష్మణుండు మహాగుణలలితమూర్తి 3౪౫

3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము

౮౬ - ౪ సర్గము

లక్ష్మణాదుల రాక్షసగురులం జంప నింద్రజిత్తు హాసము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట

చ. విమలగుణాభిరాముండు విభీషణుఁ డానమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు నాధకంబుగ నరాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ధి నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్రుతో
మమత వచించె, నల్లయదె ధి త్కావరపుత్రక! చూడు మొయ్యిన్ ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె ధి పటురాక్షసవీ
రులనై న్య మదియె త్వరఁడి, యాయాగము పూర్తి నొంకనఁబు పెంపలరన్
క వనచరులు తిరుశిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ధి గొట్టుచుఁ జంపం
గను జాతురుగాక, జవంబునఁలక్షణ! దీని జంపఁ ధి బూనుము నీవున్ ౨౪

ఆ. ఇద్ది భిన్నమైనయెడల రాక్షసరాజు, శనయిఁ డింద్రజిత్తుఁ ధి గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చినట్టి నీవును వాని, హామి వ్రత్య మంత ధి మొందకుండు 3౫

క. సురినాభువజ్రసన్నిభ, శరములఁ బఱచించి యిచటిఁపై న్యమ్మును స
త్విరముగ భేదించు, మహాసరాక్రమాభ్యా! ను గాదిపట్టిన నితఁ ౪ 3770

తే కక్షటశీలు సధార్మకుఁ ధి గడు దురాత్ము

గూరకర్తుని జగములఁకున్ భయంబు

అస్యాశీకస్య మాతో భేదనే యతిలక్షణ - అనిమా,

గల్గఁ జేసెడువాని నిఁక్కముగ ధార్మి

కునివిధంబునఁ దగు వీనిఁ ధునుమవయ్యి'. ౫

3771

క తనమేలుగోరి పలుకుచ,చనమునఁగల సారమెఱుంగఁ జాలిన చిహ్నం

బున వెలయు లక్ష్యణం డా,తనిమాటను విని దశాన్యశనయునై పైనన్. ౬

క. శరస్వత్త్వై బహిరఁ జేసెను, దిగుగవరిశ్శిముఖాయఁధముల వెలయువా

నరభల్లుఁములు గూడియె, పరులను జంపంగఁ బూని ధునిగిడియె వడిన్. ౭

క. వనచరబలములఁ జంపంగను శక్తుఁ దోమరములఁ ధత్తుల శీతబా

ణనికరములఁ గైకొని యా,దనుజులున్ సల్పి, ప్రవిధారణమునకై ౮

క వనచరదానవులకుఁ గల్గిన తుములాహవముచేఁ గఁలిగిన పెనురవం

బున లంక యెల్లఁ బ్రతిరివ,మును జేసెను, నట్టిసహయఁమునఁ బెంపలరన్. ౯

ఆ వైవఁబడిన వివిధఁధయశక్త్యంబుల

వాడినాయకములఁ ధాదపముల

వైవ నెత్తియున్న ధయశక్త్యహోచల

శిఖరములను నిండిఁ చెలఁగె నింగి ౧౦

3776

క. వికృతాననబాహువులగు, నకలానురు లాన్లవంగఁసమితి యవయవ

ప్రకరములయందు నాయుధ,నికరములను నింపి భీతిఁ నెగడించి రటన్. ౧౧

క వనచరులును వివిధమహీ,జనికరగిరిశృంగములను ధనశ్వంబునఁ గై

కొని యని దనుజోత్తమబల,మును గొట్టి వధించిరి జవఁమునఁ గ్రోధమునన్.

క ఘనతనుబలములఁ బొల్పెడు,వనచరభల్లూకవీరఁధారము గడిమిన్

దనుజులఁ బలుభంగులఁ జంపను బూని చరించుచుండఁభయము మిగులఁగన్

క. కలిగెన్ దానవవీరుల,బలముల, కంతట మహేంద్రఁవైరి సమరసీ

మల దుర్భుఁడు తనవగు,బలములు శక్తువులచేతఁ ధాధితములునై ౧౩

తే. చాలదీనత నొందుట ధనాలకించి

హోమశక్త్యము పూర్తికాకుండు నియతి

మాని లేచెను, గ్రోధంబు ధనాని యాతఁ

డంతఁ జేకట్లు క్రమ్మిన యట్టిచోట. ౧౪

3781

క. తిరువులయంతరిమునఁ దా, నురుతరహోమంబు చేయఁచుండుటచే నా

ధరజీన్మలిచుండి మహా,నురబలములఁగూడి శక్తుఁశోభితుగుచున్. ౧౫

క మునుపే ఘోటఁబులు పూన్చి యుండఁ బెక్కి, నింకఁజిల్లు భయదహా

ధనువును దాలించి నల్లని,ఘనమట్లు శరీరి మొప్పుఁగూఁ గ్రుధమెఱయన్. ౧౬

క అరుణాననయనండ్ల, తిరుణంబున లోకములను ధత్తురమతియై

పరిమినినాశనమును జేయు రెన్ గల మృత్యునట్లు ధలోప్పి నతండున్.

చ. అదిము నాతఁ డెక్కుటయు ధనపుక కాంచి యనంతవేగులై

పరమావరాఢమంబులను ధానిలి లక్ష్యణతోడ నెట్లు నం

- గర మొనరింతుమా? యనెడు ♦ కాంక్షలనున్న మహాసురాళి భీ
కరగతిఁ జుట్టునన్ నిలిచె, ♦ గాలినుతుండు మహాద్రియో యనన్ ౧౭ 3785
- చ తను మమరంగ శత్రుతతి ♦ దర్పమడంచు సరాక్రమంబునన్
దనురుచుఁ జూడరానిదయి ♦ తద్దయి భీకరమైన వృక్షమొ
య్యినఁ బయికెత్తి దాన ననురావళిఁ గొట్టుచు నంతకాలచుం
దునఁ దగునగ్నిరీతిగను ♦ దోరపుశక్తిని గాల్చి యంతటన్ ౧౮ 3786
- క పలువిధములైన భూరుహ,ముల నాపై న్యమును మిగుల ♦ మూర్ఖును బొందం
గలలిం జేయఁగ, నంతట,బలశాలి సమీరినూతి ♦ పటువేగమునన్. ౧౯ 3787
- తే అనురసేనలఁ జెండాడ ♦ నాబలములు
గాంచి వేలకొలంది విక్రమము మీఱ
నాతనిం జుట్టుముట్టి, రి ♦ ట్లనురభటులు
పవనజన్ జుట్టుముట్టి గర్వమునఁ బోలిచి, ౨౦ 3788
- సీ. శూలాయుధుల్ తమశూలంబులను ఖడ్గధరులు ఖడ్గంబుల ♦ నిరుపమాన
శక్తిహస్తులు తమశక్తులఁ బట్టనధరులు పట్టనములఁ ♦ బరిఘ గదలఁ
గరమునఁ దాల్చిన ♦ క్రవ్యాదు లవానిచేతను జక్రముల్ ♦ చేతఁ బూను
వార లాశితచక్రవారంబుచేత వందలసంఖ్యగాఁగ శతశఘ్నుల మఱి
- తే యిరుపగుదియల భీతికృత్తనువులఁ దగు
నట్టి గండగొడ్డండ్తను ♦ నట్లై భిండి
వాలముల వజ్రముష్టుల ♦ నోలి నశని
సమతలంబులఁ గొట్టిరి ♦ శక్తికొలఁది ౨౩ 3789
- క అనిలజఁ డతిశయకొంపంబున వారలతోడ శౌర్యమున సంగరముం
బొసరిచె గొప్పగ, నంతట, దనుజేంద్రనుతుండు చూచె ♦ ధరనిభతనునిన్.
- చ వనచరవర్చునిన్ సమదవైరినిఘాదను నాంజనేయునిన్
దనుజులహపుమాపుచు నితాంతము పొల్పుచునుండ, నంతఁ జ
క్రనిగగుపూన్కి వారధిని ♦ గాంచి మహేంద్రరిపుండు వల్కె నీ
తని బోలియింపకున్న మనదానవులం బోలియించు నీతఁడున్ ౨౬ 3791
- చ. కనుక రథంబు వే నడుపు ♦ గర్విముసం దగు వీనిమీఁది, కం
చన పిని యాతిఁ డారిధము ♦ నప్పవనాత్మజుపైకిఁ దోలి యే
యనిని జయింపరాని యమరాధిపువై రిని నందుఁ జేర్చె, న
య్యనిలజుచెంతఁ జీరి యనురాధిపుఁ డెంతయు దుష్ప్రధన్ముడై ౨౭ 3792
- తే బాణ,ఖడ్గ,సరశ్వధి, ♦ ఎట్టసముల
నతనిశిరమున వర్షించె, ♦ నాభయంక

రాయుధంబుల కోర్చి యాహనుమ మిగుల

మనమునకా రోష మొప్పుంగి ధనియె నిట్లు. ౨౯

3793

క. ఓరావణీ! కుబుద్ధి! శూరుడవే యైన బలము ధిమావు బవరమం

దేరితి వాయుతనయునె, జేరి పిదపఁ బ్రాణములను ధి జెంది యలికి. 30

తే. బ్రదికి పోజాలవీవు; దుర్మతి యింక నిట

శరములకా మాని చేతులను రణ మొనరు

పం దగుకా ద్వంద్వయుద్ధంబుఁ ధి బంశమూని

చేయుదువయేని యప్పుడు ధి నాయురవిడి 31

3795

క. ఇంచుక నైపుము దానవ, సంచయమున మేటి వనఁగఁ ధి జాలుదు వనుచుం

జంచలమతిగాకుండె, స, మంచితమతి యావిభీషణానురమణియు. 32

చ. హనుమను జంపువేడుక శరాసనమెత్తి సురేంద్రవైరి యుం

టను దెలియంగఁ బల్కుచుఁ గడంగి సుమిత్రతనూజుతోడ ని

ట్లని మఱియుకా వచించె, సనుః జాధిపుముద్దుకుమారుడై సురేం

ద్రుని సమరంబునకా గెలిచి ధి తోరపుగేర్తిని గాంచి యల్లదే 33

3797

క. అరదం బెక్కి భవద్రిపు, పురుషునమున హనుమఁ జంప ధి నూహించెడు సం

గరమున సౌమిత్రి! యరి, పరిమర్తోఘాటనములు ధి భయదంబులునుకా 34

క. పలునన్ని వేశములు ను, జ్వలములునై తగిలఘోరః నాయకముల ని

మ్ముల వైచి యింద్రజిత్తును, బొలియింపు మటంచుఁబలికెఁ బూనికమెఱయకా.

తే. అరి విభీషణుఁ డీరితి ధి సనిన నమ్మ

హాత్తుడొ లక్ష్మణుండు మాహాద్రికరణి

నలరునాకృతిచేత భయంకరబల

మునను హరినాదమును జేయుచును జెంగి 35

3800

క. అనికా సన్నద్ధుండై, యనుసమరధ మెక్కి హనుమ ధి యంతికమును జే

రినవాని సింద్రజిత్తుని, గనియెకా మదిలోన రోషః కిలితుం డగుచుకా 36

ఎనుబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

౮౭ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తుఁడహనుమంబు లక్ష్మణునకుం దెలివనవిభీషణుని
రావణి నింపించు నంబు కాతఁ డుత్తరముమ్ము

తే. అవ్వీభీషణుఁ డిటువలె ధి సతని కెఱుమిం

టలికి సంజాతహ్వాంజై ధి పటుశై రాని

నముఁ గరంబున ధరియించిఁ గని రింపవరుని

యనుజుఁ దోడ్కొని సత్వర ధి పరిగె నంత. ౧

3802

- క. దనుజవరుం డించుక యాతనితోడం గూడి యరిగి ♦ దారుణరీతిం
గనఁబడు పెనువనమును జొచ్చె నచటఁ దద్ధోమభూమిఁ ♦ జేరిచి యతనిన్.
- క కనఁబడిచి దానిఁ దేజంబున నొప్పు విభీషణుండు ♦ భూర్యసితఘనం
బన భయఁబుగ నచ్చటఁ, గనఁబడు న్యగ్రోధతరువు. ♦ గనఁబడిచి తగన్.
- గ. బలశాలియైన రావణి, బలనూననవైరి యచట ♦ బలి భూతగణం
బుల కొనఁగి పీడవ వచ్చును, గలహంబున, కంత నతిఁడు ♦ క్షమియిన్.
- క భూతవ్రాతానృశృంగం, జై తనశత్రువులఁ జంపు ♦ ననిమొన బాణ
వ్రాతమునఁ గట్టివైచును, జేతస్సునఁ దలఁచెనేని ♦ క్షీతిపకుమారా!.
- చ హరిహయవైరి యీవటసు ♦ హాధరణీజముఁ జేరకుండ న
త్వరముగ దోర్బలాన్వితుని ♦ వానిని సారథిఘోటకాళితో
నరదముతోడఁ దీక్షణివిధాంబకముల్ పఱగించి చంపుమా;
కరుణను వీడి యన్న రఘు ♦ కాంతుని తమ్ముఁ డనునతేజఁడున్. ౬ 3507
- క తనమిత్రుల కానందంబును గూర్చెఁగవఁడు నగుచుఁ ♦ బాలుచు నుమిత్ర
తనయుం ఁవాక్యంబును, విని యట్లె యొనర్తు ననుచు ♦ విమతునిఁ జంపన్.
- చ. ధనువును జిత్రరీతి నగు ♦ దానిని దీటుచునుండె, సంత నా
ఘనబలశాలి తావణియుఁ ♦ గాన్తుకముం గవచంబుఁ దాల్చి నన్యం
దన మనలాభమై వెలిసి ♦ దారుణకేతనయు క్తమై తగన్
గనఁబడి దానినెక్కి రఘు ♦ కాంతునిసోదరుఁ డప్పు డుద్ధతిన్ ౭ 3508
- మ గురుతేజం బలరార సంగరముహా ♦ ఖోణీసలిన్ శాత్రవో
త్కరమున్ మార్కొనుచోఁ బరాజయము నెక్కాలంబునం గాంచకే
సరిగాఁ బొల్చు వుల నైవంశజనితున్ ♦ శక్రానిం గాంచి సం
గరముం జేయఁగ సిన్నుఁ బిల్చెనను సం గ్రాహంబు నాయుయ్యంబుగన్. ౮
- తే. బసఁగుమా పాముఁ బన్నఁగ ♦ నుద్యమింప
వలదు, నా విని గురుతేజ ♦ మలర దృఢమి
నంబు గల యంద్రజిత్తు దా ♦ నవివరేణ్య
నచట నున్న విభీషణ ♦ సపుడు గాంచి. ౯ 3511
- క. పరుషోక్తుల నిట్లను, గర్భుర! నీవిపురమునందె ♦ పుట్టి తగగగాఁ
ఁబరిగినవాఁడవు చుటియుం, ఎరికింపఁగ నామరేన్ద్రీభ్రాతృవు నువ్విగా ౧౦
- క. పినతండ్రివయ్య నీకుం, దనయఁడనగు నన్నుఁగూర్చి ♦ దారుణకార్యం
బును జేయు పెట్లు న్యాయము, సుజుడ వయ్యని సజాతిధర్మమునై నన్.
- తే తలఁచకే పోయితివి దురా ♦ త్తా 'స్వపర్త
మాషణ! నీకు నరయ బంధుత్వమయినఁ

గాని స్నేహకులంబులుఁగాని తోడఁ

బుట్టుఁడనమైనఁ గాని చూడఁట దశట' ౧౨

3814

సీ. ధర్మమేనియు నియంతంబు కాదయ్యెను, దుర్మతీ! స్వజనబంధువుల వదలి
పరులభృత్యుఁడవైతి ధంధువులకు నీడుగతి యకటా! యనికరుణఁగొలుపు
చున్నది సాధువు లన్న నీస్థితిగన్న నిందింపకే పాగు, నీవు స్వజన
ముల యంతరంబున నీలుచుట యెక్కడ? నీచుతా పరులను నీవే పోయి

తే. యాశ్రయించుట యెక్కడ? యంతరంబు

వీనిరెండింటి కెంతయో గానఁబడును

నీమనము తుడ్చుచూటను నీకుఁ దెలియ

కున్నయది యింగుకంతయు నెన్నిచూడ ౧౩

3815

క. నే నాశ్రయించియున్న మహీనాథులు పూజ్యులౌట నే నీచతయుం

గానఁబడ దందువో? పెరిచూనవు లతిమగుణయు క్తమగులే యైనా ౧౪

తే. స్వజనులు గుణహీనులై తమను గానఁ

బడిన నెట్లైన దమవారె కడకుభద్రులు

పరులు పరులౌదురేగాని స్వజను లెట్లు

లగుదు, రెవ్వఁడు తనవారి నవలఁ దోలి ౧౫

3817

క. పరపక్షమునం జేగునొ, పరులాత్మజనాళిఁ జంపఁ బరపక్షి తానే

పరపక్షినిహతుఁడగు, నిర్భరవిపురాజునుజా' నిశాచర' వినుమా' ౧౬ 3818

ఆ. హోమకృత్య మిద్ది యీమాడ్కిఁ జెడునట్లు, లితని చుట్టికనుక నీట్లు చేర్చి
తివిగదా? తలంప నెవఁడైన స్వజనుఁ డీ, కరుణ లేని పనిని గలఁడె చేయ.

తే. నీకు నొకనికె శత్రుహానికరసత, యనెడ నాయన్నకొడుకువా? క్యముల విని వి
భీషణుఁడు పల్కె నీరీతి, వియలగుతివిహీన' దుష్టా నిశాచర' యిట్లు నీవు.

క. తెలిసియు వాశీలంబును, దెలియనియులు తుచ్చువా క్తతినిఁ బల్కెదు? నే

దలఁపోయ నీపితృప్రసాద, గోపాప్రియ! పెద్దనీకుఁ గావున నన్ను ౧౭

క. పరుషము లిటులాడం దగ, నరయ స్నేహ గ్రూరకర్మలై పొల్పెడుక

గృహులకులంబునఁ బుట్టితిని రాక్షసులయట్లు గాక నీశీలంబు ౧౮ 3822

ఆ. కల్లువాడ నద్ది గాదు క్రూరము శీల, మనెను నీమదీయఁగుగు గుణంబు

నుజనముఖ్యుఁగుచు శోభిల్లు, వాశీల, మెట్టిదో పచింతం నీకు ౧౯

క. మనమునఁ గ్రూరంబగునెన్నునైన నొనర్చు గాని పరహింసను జే

యను బూనునయధర్మము, నొనరింపనుగాని వేడ్కనొందను జమ్మి ౨౦

తే. నాదుశీలముఁ గానంగ మీఁగు నడచడిక కన్యముగా నుంటివిడిచితి మిము
నిదియె దోషమటందువే నీటిదోష, మమకు రావణునందు లేదందువేని.

క. తనశీలము వేటగుటక, ననుఁ దిట్టుచుఁ బొమ్మనియెను, నాభ్రాతను బా

సినదానికీ గల హేతువు, విను, ధర్మవిరుద్ధశీలఃపృథమానమః॥ ౨౧ 3826
 తే. పాపనిశ్చయః॥ నట్టి పంచజనుని, సంగతని బాప మనురుట పజ్జనుండు
 కరగతంబగు సర్పంబుఁ బరిహరించి, నట్లు వదలి నుఖంబుల పందవలయు.

క వినుమిఁకహింసయుఁబరధన, మునుదొంగిలుటయునుబరునిఁముగదనుగవయకొ
 మనమునఁ గోరి యొకచ్చట, యుచు దుష్టాచారము లివి యుద్వీధిలిలోక.

క. పరికించ నివ్వ గలిగిన, పురుషుని మండెడుగృహంబుఁ బోవిడిచెడదీరి
 తి రయమున వదలఁ దగు నని, పురుషవరుల్ పట్కుదురిటు పూనిక మెఱయకొ.

క పరధనము నవహరించుట, పరదారలఁ బొందుటయును పవ్యవతుల యం
 దుశశంక గలిగి యుంటయుఁ, బరికింపఁగ నీత్రయంబు పాప మనఁబడుకొ.

ఆ. నాశమొందఁ జేయు పరుని నీదోషముల్

దోషములను సుజనఁదూరుఁ డగుచుఁ

ద్యాజ్యుడేని విద్య యన్వయముఖముల

గ్రాహ్యుడేల యతఁడు కాడనియెదో? ౨34

3831

నీ మునిమహేంద్రుల ఘోరముగ వధించుటయును, సర్వనిర్జ్వలతో సంగరంబు
 గలిగించుకొనుటయు పర్వకోపంబులు, బద్ధవైరంబును, బదులశ్రేయ
 మునయందు ద్వేషబుద్ధిని బొందుటయునను నీమహాదోషంబు లెన్న జీవి
 తైశ్వర్యముల నాశమందంగఁ జేయును, జలగముల్ పర్వతములను గప్ప

తే నట్లు లెంతటిగుణములనైనఁ గప్పి, నైచు నీశంక్రియును నాకుఁభ్రాతయునగు
 రావణుం డిట్టి దోషఃపరాజితుండు, గాన నాతని విడిచితి పేను జమ్ము! ౨౬

చ దనుజ! సమీపకాలమున పానవహనముగాఁ జెలంగు ప

త్తనమిది దీనియందుఁ గల పానపుంసలు నీదుతంక్రి నీ

పును హతులౌట నిక్క మిది, భూరినుదంబునఁ బొల్చి బాలిశుం

డనఁ దగి దుష్టబుద్ధివియు నై కడటంబునఁ బొల్చు నీ విటకొ ౨౭ 3833

ఆ. కాలపాశమున నికామము బంధింపఁబడితి వట్టులౌటపలన నన్ను
 నేమి యనఁగ మదిని నెంతవోయూమాట, లాడు, మృతివిపత్తియౌశ్రయింప

క. నను నూఱక నిందించినఁ, గనవగుఫలమేది? మృతిని పాంచుట యొకటే
 యనుపనుఫల ముద్దానికీ, దినుజాధను! యింక నీకుఁ దరు విద్దానికొ ౨౮

తే చేరకశ్యముగాదు ధరారవణులు, ఘనులఁ గాకుష్ఠకులభవృలను మహామ
 తును రామలక్ష్మణుల నిట్టులు భయంపడను నొనర్చితి కాన మేదిని నీవు.

క. మనియుండఁ జాలవలెనను, మనుజవరుండొచు పూరమండనుఁ డగు రా
 మునిశమ్ముతోడ యుద్ధంబును జేయుము హతుఁడవగుచుఁబోయియరుపురికొ.

- తే. యమునిదూతలు చెప్పు కాఁగ్రములఁ జేయు
చుండు గల, వింక నీబల ఁ ముగ్యమును
గనఁబఱపు మీవు నేర్చిన ఁ ఘనతరాస్త్ర
ములఁ బ్రయోగించి కాఁజేయుఁము తిగిసట్లు 30౪ 3838
- ఆ ఇతనిబాణములకు ఁ నిప్పుడు చిక్కి నీ,బలము నీవు గూడఁ ఁ బ్రాణములను
నిలుపుకొనఁగ లేరు ఁ నిశ్చయ మిదిదాన,వాధిపాత్యజన్మ' ఁ యహితబుద్ధి'.
- ఎచుబదియేడవ సర్గము, సంపూర్ణము

౮౮ - వ సర్గము

శ్లోక ఇంద్రజిత్తులు యద్ధము శ్లోక

- చ అనెడు విభీషణోక్తి విని ఁ యాయమరాధిపవైరి నెవ్వనం
బునఁ బెనుకొవ మొప్ప భయఁముం గలిగించెడు ఖడ్గముఖ్యసా
ధనములఁ దాల్చి భూపణవిఁతానమనోహర మాచు నీలవా
జనికరయక్తమా రథముఁ ఁ జేరి లయాంతకురీతి నొప్పుచున్ ౧౪ 3840
- క అతిదీర్ఘమును విశాలము, నతివేగము గల్గి దృఢముఁనయి భీమమునై
సతతము జయశీలమునగు, సతులితధను వెత్తి యరుల ఁ నడఁచుశరములన్.
- తే అపరిమితముగఁ గూర్చి యత్యంతవేగ
మమరగాఁ జోయి పగుషవాఁక్యములఁ బలికె
నవ్విభీషణుఁ గాంచి, యఁయ్యవనరమున
నరదమును నెక్కి నలులంకృతాంగుఁ డగుచు, 3౪ 3842
- క ఘనబలుఁడు మహేష్వానుఁడు, దనుజేజ్ఞుఁడనై న యతఁడు ఁ తన తేజముచే
తన భూషితుఁడై వైరుల,తనువులనున్ జెండఁ జాలి ఁ దర్పము పొదలన్. ౪
- క కనకద్యుతియగు పవచుని,తనయునిపృష్ఠమున నెక్కి తగ ఁ నుదయాద్రిన్
గనుఁజ్ఞు రవినిఁ బోలుచు, దనరెడు రామానుజన్మఁ ఁ దాఁ గనుఁగొనియెన్.
- క కనుఁగొని సంరంభంబునఁ, దనవీనతండ్రిని సుమిత్రఁతనయునిఁ గపివీ
రనికరము నిట్లు పల్కెను,, గనుఁ డింక నావిక్రమమును ఁ గాఢబలంబున్ ౫
- క అని నభమునుండి కురిసెడి, ఘనవృష్టిని బోలి నైఁఁగఁగా రాక ధను
స్సుననుండి వెడలు శరవృష్టిని నిల్పుడు చూతుఁ గాక ఁ రీవి మెఱయఁగన్
- తే ఇప్పుడు నాఘోరబాణమ్ము ఁ లీమహాశ
రాసనమునుండి వెల్లి రఁవానలుండు
తూలరాశిని దహించుచు ఁ లీల మీవ
పువులఁ గాల్పంగఁ గలవు నిల్పువు మిమునిట ౭౪ 384౪

కురువ్య సర్వాముఖసాయకవ్యయస్-అనిమా.

క. పరుషాంబకముల హూలో, త్కరముల శక్తులను యష్టిఃకాండమ్ముల దో
మరముల మీగాత్రంబుల, ద్వీరపడి భేదించి యమనఃదనమున కీవు డేక. ౮

క. పనిపెద మిచ్చుండఱి, నింకను గగలాఘవము మెఱయఁగా సంగరమం
దున శరశృష్టిని గురియును, ఘనమువలె గర్జిలంగఁ ఁ గని నాయెదుటఁ.

ఆ. ఎవఁడు నిల్వఁ జాలు? నింశకుమును రాత్రి

సమరమందు మీరు ఁ సహజ లిగవు

రఖలకపులు నామఃహాశనిసమబాణ

ములను మూర్ఛితులయి ఁ యిలఁ బడితిరి ౧౦

3850

క మనుజా! శ్రోధరసంబునఁ, గనువట్టెడు కాలభుజగఁకల్పిడవగున

న్నని మరలఁ మార్కొనఁగాఁ, జనుదెంచితివార! పొగడఁజనుసాహసముఁ

తే. అరయ నారాత్రి సంగర ఁ మాత్మ మఱచి

పోతివో యమునింటికిఁ ఁ బోవఁ గాల

మిపుడు దగ్గఱఁ జేగెనో ఁ యేమె? యనుచుఁ

దలఁచుచున్నాడ, ననుచు నాఁదనుజవరుఁడు ౧౧

3852

క ఘననిస్సనమునఁ బల్కిన, విని లక్ష్మణుఁ డాస్యమందు ఁ భీతివికారం

బును బొందక కోపంబున, ననియెను రావణి గుఱించి ఁ యసురా! వినుమా!

క త్వరగా మము యమునింటికి, నరుగునటుల్ చేయుటాది ఁ యగునట్టి సుదు

ష్కరకార్యంబుల వాక్కులఁ, గర మరుదుగఁ జేసినావుఁగాని యొకటియుఁ

తే. కార్య మొనరించి చూపవు, ఁ కార్యములను

వ్యర్థముగ మాటలాడ కెఁపండు చేసి

నిర్వహించునొ మతిమంతుఁ ఁ డర్పిర నతఁ

డగును నీబోఁటి వాఁడెట్లు ఁ లగు? దురాత్మ! ౧2

3855

క. పనిదేని నిర్వహింపం, గను జాలనివాఁడ వీవు ఁ త్మను నెవ్వరికై

నను మము జయింప శక్యమె, దనుజాధను! యిట్టి నీవు ఁ దగనిపలుకులఁ

చ అని నొనరించి నీవు మము ఁ నందఱ గెల్వఁగ లేనివాఁడ వ

య్యను నిదె నేజయించెద మఁహోద్ధతి నంచు వచించుచుఁ మనం

బునను గృతార్థుగాఁగ నినుఁ ఁ బోలఁ దలంచెద వక్కటా! తగఁ

గనుఁగొనలేదె నాగగు నిఁకామపరాక్రమ మంచుఁ బల్కెదో? ౧౩ 3857

సీ. ఆరాత్రియృద్ధంబు ఁ నందు సంతృప్తానమును బొందితి వది చోఁరనికరములు

చేయుమార్గము గాని ఁ యేయె- విరుల పనిగాదు, శేను నీఁబాణములకు

లక్ష్మణుఁడనగుఁలాగున నీవు నీశ్త్రాణంబునఁ నీదుఁదర్ప మెల్లఁ

గనఁబఱపుము వికఁశ్ఠనములు పలుకంగ ఫలమేమి? యనియిట్లుఁపలుక, సమర

ఆ. విజయుఁడైన ప్రబలఁవీరుఁ డాయెంద్రురి, యంత నాలకించి ఁ యాత్మభీను

ధనువు నట్టె దీటి † దారుణశరముల, వైచే, భీనువేగఁ బాణము లవి ౧౭౫ ౩౩58
క. ఉరగవిషంబుం బోలుచు, నురునిశ్వాసముం విడుచుచున్న భుజంగో
త్కరనుట్లు పోయి శ్రీరఘుచరసోదగతనువు నాటి † వసుధం బడియె ౧౮౫

¹చ అనిమొన వేగవంతుడగు † నయ్యను రేశ్వరవైరి సాధుది
హ్మనికరయక్తు లత్తుణ మహాజవముంగల బాణసంక్రిచే
తను గడు నొవ్వఁ జేసెను, నితాంతమహాశరవిద్యదేహుడై
యనుపమలక్ష్మీచే వెలయు † నారఘురామునితమ్మఁ డత్తటికా ౨౦ 3౩60

తే రక్తసిక్తాంగుడై ధూమఃరహితహవ్య
వహునిభంగిఁ బ్రకాశించె, † వాసవారి
తాను జేసిన కార్యమ్మఁ † దమిఁ గనుఁగొని
యతఁడు నొచ్చుట మదిలోన † నవధరించి ౨౧ 3861

క పెరునాదము గలుగఁగ నా, ర్చెను సింహముఁ బోలి యంతఁ † జెప్పె నతనికి
ట్లని, ²సామిశ్రీ! తెక్కలు, గనుపట్టినవియ శరములు † గను మివి నావొ. ౨౨

³అ. ధనువునుండి వెడలుఁ † దినుధారులయనువు
లను గొనంగ నోవుఁ † గనుక నియ్య
వే గొనంగ నోవు † నిచట నీప్రాణాలిఁ
గనుచునుండు సుఖము † గాంతు వీవు ౨౩ ౩863

⁴సీ. సంగరమందునే † సమయంగ నిత్తటి నీతనువుపయిని † బ్రీతిమీఱ
గ్రద్దలగుంపు నక్కలు జేగలును గుంపులుగఁ గూడి యరుదెంచి†తగినయట్లు
పట్టితినంగల, † విట్టి సదానార్య త్తబంధునిఁ బ్రియసహజు నిన్ను
బరచుదుర్జితి యగుఁపార్థివు డిపుడు నాచేతనమాతునిసఁపీరితిమీఱఁ

1 సుబుత్తాం, శుశుచే లక్షణ క్రిమివాక్-అనిమా 2 పత్రిక క్రితధారా స్తే శరా మత్కా
ర్తుకచ్యుతాః, ఆదాన్యం శేఽద్య సామిత్రే డివిం వివితాంతగాః-అనిమా తే శరాః-అనువోట
తే ఆశరాః అని పదచ్ఛేదము నిష్పియోజాబాఁముని యరథము తెనుఁగన కెక్కలు గనుపట్టి
నవి, యశఃముఖ కమముఇవి నావొ-అనఁగా నా యా బాణములు నిస్సారములని వాస్తవార్థమని
తీర్థలు 3 పూర్వపుఁ బద్యమున నాబాఁముని సైన్యముని చెప్పఁబడియె గద ఇతనిపద్యమున
నిధనున్ననుండి వెడలునట్టి శరములు, ఇచటకా-కాద్రాక్ష వె కొనంగ నోవుకా అని యన్వయం
నగుదు అనఁగా బాణములు నాప్రాణము వేగముగాఁ దీయఁగలని యథము ఇట్లుసాహితీ
ములు పోవుటను జూచుచుండుచు గలుగు నచగ అని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు
4 అద్య గోమాయసంమాశ్చ క్షేణసంమాశ్చ లక్ష్యం స్వధ్యాశ్చనిరంతర త్వాం గతాసుం నిహతం
మయా, ఆ శ్రీబంధం సదానార్యం రామః పరిమగ్నతః, సక్తం ప్రారబ మజ్జైవితత్వాం ద్ర
క్ష్యతీ మయా నామ, విశ్వే సుచవం మామా గ్యపవిధశరారణమ్, హ్యత్రోత్తమాంగం సామిత్రే
త్వా హద్య నిహతం మయా అనిమా వాస్తవార్థము, సంగరమందుకా నేకా సమయకా యధా

తే. గనఁగలఁడు, లక్ష్మణా' యుద్ధమునవధింపఁ, గవచముం దెగఁజావంబుఁఖండితంబు
గాఁగఁగతశీర్షమైధరింఁ గానఁబడెడు, నీతనువు చూడఁజాలునాఁభూతలపతి, ౨౫౩౪

చ. అని యిటు లింద్రజిత్తుగి నఁహంకృతితోఁ బరువంబుగా వచిం
చునుడుల నాలకించి నృపఁసూనుఁడు హేతువు లొప్పు నర్థముం
గనఁబడువాక్కులం బలుకఁగఁగఁ దొడఁగెన్, గుమతీ! నిశాచరా!
ఘనమగు వాగ్బలంబును నిఁకక విషనాడుము చాలు నేటికిన్ ౨౬ ౩౪౬౫

తే. భయదకృత్యంబులను జేయుఁవాడ వీవు
వానిఁ బలుకంగనేల? నీఁబాహుబలముఁ
గనఁబఱచి కార్యములఁ జేసి ఁకడఁగి దానిఁ
జక్క నాధింపు, మోనిశాచర! దురాత్మ! ౨౭౪ ౩౪౬౬

తే. కార్యములఁ జేసి చూపక ఁకాటులే, యూరకూరక సత్కెద ఁవొక్కరీతి
నీడుకాటులు నిజమని ఁ నేనునమ్ము, నట్టి పనిచేయు మోపురుఁపాధమ! యిఁక
క పురుషోక్తులనే బల్కక, యు రవంశయు నొహలఁ దిట్ట ఁకూరక నను నే
ను రహిఁ న్నుతించుకొనకయె, పరిమార్చెగ నిన్నుఁ జూడు ఁపల్కు లిఁకేలా?

క. అని పల్కి మహావేగము, లనూనభయదమ్ముల నగు ఁనైదు శరములఁ
గొని యాకర్ణాంతముగా, ధనువును వే లాగి యింద్రఁదమ్య సురంబున్ ౩౦

తే. తగుల నేనె, సుపత్రసంతతులు గలుగ
జవమునం బొల్చియున్న యీఁశరము లహుల
వలె జ్వలించుచు రావణిఁపక్షమందు
రవికరంబులభంగిని ఁరాజితఁ గడు, ౩౧౪ ౩౪౭౦

క. ధనుజేంద్ర నందనుఁడు రామునితమ్మునితీక్షణబాణములు నొప్పింపం
గను గుపితండ్లై బాణము, లను మూఁడిట లక్ష్య మొప్పు ఁలక్ష్యము నొంచెన్.

క. నరరాక్షససంహలుగాఁ, బరఁగెడు సౌమిత్రిశక్త, వైరు లొకరినొ
క్కరుగెల్పఁ గోరి యటనం, గర మడచుచు జేయ భీమఁకలహంబయ్యెన్ ౩౩౪

క. ఇరువురు బలవిక్రమయతు, లిరువురు శౌర్యములఁ జూపు ఁనిధితనులు వా
రిరువురు వివిధాస్త్రనము, త్కరకోవిదు లొరులు గెల్పఁగఁ దగనివిభుల్ ౩౪౪

మున గీచేతనే జంపఁ బడఁగా, ఇత్తితే, ఈతనువునయిని-ఈనాదేహమునాద, సదానాధ్యక్ష,
అనువోట సదాన=దాన లుఁడా లక్ష్మణా, ఆర్యున్ శ్రీబంధునిక్ ప్రియగహజాన్ నిన్నున్=క్ష
త్రియఁంబునై ప్రియసోదరుడవగు నిన్ను, నాచేతే అహతునిన=నాచెజంపఁబడకయే యున్న
నిన్ను ప్రితిమోలాఁగఁ గనఁగలఁడు. రమ మర్తతి మనువోట, పరమ అగ్రాతి=మహేంద్రయంగుగూడ
మిక్కిలి కరుణగల శ్రీరాముడనియగ్గము కానఁబడెను నీతనువు అన్నివోటగానఁబడెను ఈతనువు
అనివిభాగము నుగాగము నిత్యముగాన కానఁబడెనునీతనువని యైనది. కనఁబడుచున్న యీనా
దేహమని యర్థము అని మహేశ్వరతీర్థలవారు

మధుమాధవీవృక్షము —

దేవేంద్రునజ్జనుటు ♦ తిక్తముగా స్పృశింపం
గా వచ్చు లక్ష్మణుని ♦ కాండము లార్తిముంపం
గా వాసవారియును ♦ గాయములెల్ల నొవ్వం
గా పంతఁ గొంతవడిఁ ♦ గాంచుచు మూర్ఛనొందెన్. ౬ 3855

ఆ ఒకముహూర్తమునకు ♦ సకలేంద్రియంబులు
మరల చిటవునొంద ♦ నురపతిగివుఁ
డార్తిఁ బాసి తెల్వి ♦ నంది వీరుఁడుగాన
నెదుట నిల్చియున్న ♦ నృపకుమారు ౬౫ 3886

క. కనుఁగొని వీరుని లక్ష్మణు, ననూనకోపమునఁ దాఁకి ♦ యరుణాక్షుండై
చని యతని దావునకు, ని, ట్లనియె మరలం గరీర ♦ మగువాక్తతితోన్.

క నీయన్నయు నీవును మును, పాయాదిమయ్యన్దమందు ♦ సహిపాశములం
గాయములను బంధింపఁగి, నాయచనిం బొరిలుచుంటి ♦ రల నాశక్తిన్

క. మనమున నే మఱచితివా!, మునుపా తొలి దైవయుద్ధమున మీరలు చి
క్కినపరివారంబును శక్ర, క్రునివజ్రమువంటి నాదు ♦ ఘోరిశరములన్ ౯౫ 3889

తే తెలివి దప్పి ధరిత్రిఁ బొరలుచునుంటి
రిగద, యట్టిది నాశౌర్య ♦ మగణితమని
తెలిసియును నీవు నన్ను మరలను మారు
కొనఁగఁ గోరుటఁ దలపోయ ♦ సనమునందు ౧౦౫ 3890

తే అట్టి భంగంబు మఱచితి ♦ వనియుఁ గాని
యమగృహంబునకుం జనునాశఁ బూని
యున్నవాఁడవనియుఁ గాని ♦ యొక్కరీతి
స్పష్టముగఁ దోచుచున్నది ♦ స్వాంతమందు. ౧౧ 3891

క. విను మీవు మొదటియుద్ధంబున నావ్రిమము మిగులు ♦ పూనికనుం జూ
డని వాఁడవేని యిప్పుడు, కనఁబఱచెద వెనుక కేగఁకయ నిల్చి మీఁకన్

చ. అనివచించి న స్తనిశిఁతాశుగముల్ పఱఁగించి లక్ష్మణున్
హనుమను దీక్షధారలగు ♦ నట్టి శాంబముల్ శరాసనం
బునఁ దిగఁ గూర్చివై చిరును ♦ బొప్పిఱ జేసెను, బిన్నతండ్రివై
నినుమడియైన కోపమున ♦ నెంతయు వీర్వీరు పొంగ నేడ్డఱు ౧౩౫ 3893

క. తనసంరంభము ద్విగుణముగను జేయుచు లక్ష్మ్యశుద్ధి ♦ గన్నడఁగా నొం
చెను నూఱు బాణముల, నా, నినుజుం షొనరించినట్టి ♦ తత్కార్యంబున్.

క. పరికించి గాఢువుని సోదరుఁ డావురుషోత్తముండు ♦ దాని మనమునం

బరమం బని లెక్కింపక, నుకుశరముగ నవ్వీ యిట్టి * దొప్పదు సుమ్మి'. ౧౫
 తే. ఎంతమాత్రపుఁబనియగు * నిద్రియనుచుఁ
 బనికి రాదిట్టి దనుచును * బలికి ఘోర
 సాయకంబులఁ గొనివై చె * సత్వరమున
 నింద్రజిత్తునిపై రోష * మేపుమీఱ ౧౫౪ 896

క. అనిమొన నుటియును లక్ష్మణుఁ, శనగానకోపమున భీతి * యన నించుకమో
 మునఁ దోఁపమి నారావణిఁగని రాక్షస' వినుము నీదు * కాంక్షము లివియున్.
 ఆ. సత్వహీనములయి * చాలఁ దేలికయయి, తనువునకు సుఖంబు * గను జెలంగు
 చున్న విపుడు సుమ్ము * నన్నుతిఁ గను శూరు, లనకి జొచ్చి యెప్పు * డైనఁగాని.
 క. ఈరితిం బ్రహరింపరు, ఘోరాహవమందు జయముఁ * గొనఁ గోరెడునే
 శూరులు నీలాగునఁ బ్రవి, దారణ మొనరింప రనుచు * దనుజునిఁ గనుచున్.

క. పలుకుచు సాయకజాలంబుల నొంచెను, జాతహవ * మున రంజిలునా
 పలలాశను కవచం బి, మ్ముల లక్ష్మణ బాణజాల * ములఁ జార్జితమై ౧౫౫ 8900
 తే. అంబరమునుండి ధరఁబడ * నట్టి తార, కలవిధంబున రథమున * నలుఁగడలను
 బడియె; నిట్లనిఁ గవచంబు * డెడిశరములఁ, కనువు నుకృత వ్రణంబయి * తత్తజిల్ల.

క. తనువున నెల్లడ బాణము, లహనముగ నాటి యుండు * నావీరుం డా
 దనుజోత్తమండు భూమిరు, హనికరములు మిగులఁ గల్గు * నద్రియటు తగెన్.

సీ. అతిభయంకరవీరుఁ * డగునింద్రజిత్తు సంగరమున మిగులనా * గ్రహము నొంది
 శరసహస్రమున ల * క్ష్మణు వీరనిన్ నొంచె నాసాయకముల ది * వ్యసుగు లక్ష్మ
 ణునికవచంబుఁ గూ * డను శకలంబులై, ధరఁబడె, నిట్లు ల * య్యిరువురు దగ
 నితరేతరప్రతి * కృతలను జేయుచు నొండొరుల జయించు * నూహలఁదల

తే. పడిరి, సర్వాంగములు బాణ * సటలమును
 భిన్నములుగాఁగ రక్తసం * స్పృతశిరసు
 లగుచు నిట్టూర్పు లొలయంగఁ * దెగి తుములము
 గాఁగఁ బోరిరి సమరకాంక్షలు పెనంగ, ౨3 8908

క. వారిద్దఱును మహాత్ములు, వీరులు సంగ్రామకర్మ * వేత్తలు నగుటన్
 ఘోరాంబకజాలంబులఁ, బోరాడిరి చాల సేపు * బూనిక మెరియన్ ౨౪

సీ. భీనుచక్రమును * వెలుచునాయుద్ధఱు నొండొరుల జయించు * నుద్యమంబు
 చేయుచు శరతతి * చేత నొండొరుల దేహంబుల నించుచు * నతలకవచ
 ములు ధ్వజంబులు చూర్ణ * మూయి ధరంబడఁ బ్రసవణంబుల * ప్రబలవృష్టి
 జలముల భూరిని * న్వనము, నవలెడు * రణి మేనులనుండి * రాధమగుచు

* నైత త్త్రించి దితి బ్రువన్-అనిమా

తే. నువ్వుగుఱిరంబు దొరుగంగ † నుండి, రథ
మందు లయకాలమేఘంబు † లమితవృష్టి
గురియునటు భీమనినదంబు † పరగఁజేయు
చును భయం* ర బాణవృష్టిని గురియుచు. ౨౯౪

3905

క అనిచేయుచుండఁగా గజ,చెను బెద్దయుఁ గాల, మట్లు † చేయుచు నుండఁ
వెనుదీయుటయును శ్రమముచు,గనఁబడ వాయిర్వరందుఁ † గడుఁ బరికింపఁ.

తే. అస్త్రవిద్యరులైన వాఁరంత మాటి
మాటికిని బూన్చి దివ్యాస్త్రమండలంబు
వైచుచుఁ బెక్కుభంగులొ † బాణవితతు
లంబరము నిండ వైచి రఁయువనరమున ౨౯౫

3907

క నరరాక్షసులు ప్రమాదముఁ,బొరయక చక్కఁగను జిత్తముగ శరముల నొం
డొరుంపయి వైచుచు దుర్భరముగఁ దుములాహవము జఠరపి రట్టితఁజ్జి.

1క. ఆయిద్దఱిజ్యోనినదం, బాయెగఁగల జనులనెల్ల † నదరిపడంగఁ
జేయుచు వజ్రనిపాతం,బోయన భీమముగ వినఁగ † నొప్పెబడిదమై. 3౦౪

క అని నాయుద్దఱు చేయం,గను వ్యోమమునందు మిగులఁగర్జించుచు నొ
ప్పినదారుణమేఘవృష్య,నినదము వలె గొప్పదైన † నినదము గలిగెఁ. 3౦౫

తే జయము నొంద దృఢవ్రతులయి యెలంగి
యశమునక వెల్లి బలవంతులైన వార
లపుడు హాటకపుంఖశఁరావళిశృత
దారుణవ్రణు లయి రక్తధార లొలుక. 3౦౬

3911

1క కనఁబడిరి భయంకరముగఁ గనకపుఁ బింజలుగలట్టి † కాండములు రణం
బునఁ దత్తనువులఁ జొరఁబడి,యును నెత్తుటఁ దోఁగి చొచ్చె † నున్నీస్థలిలోఁ.

సీ వారువైచిన తీవ్రబాణావిఘ్నంబుఁ గొన్నియంబరమునఁ బోవునపుడు నిశిత
శస్త్ర సంతతుల సంస్పర్శచంబును బొందె, మాటికొన్ని బాణములొగుఱిగ నితర
శరసహస్రములను † జయ్యన బంధించితునిమె, ఘోరాజయుఁదోఁచె నపుడు
వారుప్రయోగింసుఁ బాణసమూహము లోనత్రంబునక ముండఁజ్వలనయుగ్మ

తే కలితకుశరాశిరణిని † గ్రాలె, నస్తు
హస్త్యుశరీరము లొగి గాఁచుములు పడట
నరుణనుచుములఁ దగి యాకులనఁగ లేని
బూరుగును మోదుగు ననంగఁ † బొలిచె నపుడు 3౧౪

3913

క వారిదువు రొకరి నొక్కఁడు, ఘోరాహవసుందుఁ జంపుకొర్కెలు మీఱం

1 ప్రకంపనకా జనం ఘోరం-అనిమా ఇవల జనకబ్రహ్మ ప్రాణిహచకము 2 అపృష్టభావ
వినిపిత వివిధ భరణీతలమ్-అనిమా 3 సజ్జీ కుశమయశ్చ యః-అనిమా

- గా రణముఁ దుములముగ నవు, డీరసమున మాటిమాటి † కేఁదైఱఁ జేయఁ.
- క. కనఁబడె నది చిత్రంబుగ,, మనుజేంద్రునిసోదరుం డఁమరపతివైరిఁ
దనుజేంద్రుని లక్ష్మణు న,య్యని నొక్కరి నొకరు దారుఁగాంబకవితతిఁ. 3౮
- తే. నొవ్వఁగాఁ జేయుచున్ యుద్ధ † మవిధమునఁ
జేయుచుండియు శ్రమమును † జెందరైరి,
విపులపీఠ్యజవంబుల † వెలయువార
లంబకము లెల్లఁ దనువులఁయందుఁ జొరఁగ 3౯
- క. తరువులు నిండఁగ మొచ్చిన, ధరణీధ్రములట్లు తగిది, † దారుణబాణో
త్కరసంవృతములు మఱియు రు,ధిరసేక్తములై న వారిఁదేహము లెల్లఁ. ౪౦
- క. జ్వలియించు నగ్నిహోత్రము,నలె వెలిఁగెను, జాలసేవు † వారట్లు రణం
బలయక చేయుచు నుండినఁ,జలనము శ్రమముఁ రవంతఁస్వాంతము లందుఁ.
- తే. కలుగకే పోయె, నంతఁ జిక్కనిప్రకాశ
మునఁ దగిన యవిభీషణుఁ † డనిఁ బరాజ
యమనఁగా నెప్పు డెఱుఁగని † యానుమిత్ర
తనయునకుఁ గల్గు శ్రమముఁ బాపను దలంచి ౪౨
- క. అతనికి నెప్పుడిఁ బ్రియమగు,హితమును గలిగింపఁ గడఁగి † యెంచి నిలిచెఁ దా
నతిరయమున ననిముందట, జతనంబుగ నింద్రజిత్తుఁ † జంపించుతమిఁ. ౪౩
- ఎనుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦ - వ సర్గము.

—ఉత్థా లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తుసారథిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట ఉత్థా—

- సీ. బలవంతుఁడను శూరుఁ † డలఘుగుణాఘ్యుండు నగువిభీషణుఁ డప్తుఁపొగరుపట్టి
నట్టిగజంబుల † యట్టు లొంఱారులతో ననిచేయఁ దలపడి † యాత్మలందు
నొకరి నొక్కరు చంప † నూహించుచుం బోరు వారలఁ జూడఁగాఁ,గోరితొలుత
వారిఁ జూచిన తరుఁవాతఁ దానును సంగరము చేయ నిల్చె ధఁరణిని నందు,
తే నిట్లు నిల్చి ధనుసౌకఁ † డెలమిఁ గొనుచు
నారి సారించి రాక్షసఁవీరులపయి
దారుణాగ్రములగు మహాఁత్తరశరములఁ
దాఁ బ్రయోగించె, నయ్యవి † దహనుపొల్కి 3
- క మండుచు లక్ష్మ్యము తప్పక, యుండఁగ రాక్షసులఁ దాఁకి † యుర్వీధరరా
త్నంఢలముల వజ్రము లు,ద్దండగతిం జొచ్చనట్లు † దానవనమితిఁ ౪ 3919
- తే చెండి వైచెను, రాక్షసఁసింహులై న, యవిభీషణుమంత్రులు † ననిశ శూల

* ఎల్లాణీష మహాగీర్తి-అనిమా ఎల్లాణి-అని నయః-అనివ్యాఖ్య

- ఖడ్గపట్టసములఁ బూన్కిఁ ♦ గైకొని యల, దనుజవీరుల ఖండించి♦రనుపమగతి.
 చ. తననచివానురోత్తము లు♦దారమతు గొలువంగ దానవే
 శునియనుజుండు గర్వమున ♦ శోభిలు నేన్లు, మధ్యభాగమం
 దనువుగఁ జూడనొప్పు చుడ♦హస్తవిధంబునఁ జూడనయ్యె, నా
 దనుజవరుండు కాలముఁ ♦శత్రువీరు త్తముఁ జౌట న త్తటిక ౬౪ 3924
- ఆ. అసురగణముతోడ ♦ ననిచేయ వేడుక, పడెడు వానరులను ♦ గడఁగి మఱియుఁ
 బ్రోత్సహింప నెంచి ♦ బుద్ధిబలంబున, నచ్చటికిని దగిన♦యట్లు పలికె ౭ 3925
- చ. హరివసులార! రావణున ♦ కారయ వీడొకఁడే నిజంబుగాఁ
 బరమసహాయుడై చెలఁగు ♦ వానిబలంబులు పోయి వీడె యొ
 క్కురుఁడు మహాబలుం డిచటఁ ♦ గ్రాలు న దేలొకొ మీర లూర కి
 త్తరుణమునందు నుండెదరో, ♦ దారుణపాపుఁడు వీడు నియ్యనిక. ౮ 3926
- క. హతుఁడైనయెడల నవ్వల, దితిజాధిపుఁ డొకఁడె తప్పుఁ ♦ దెగినయదియె యా
 నతనిబల మెల్ల, వీరుం, డతులితబలుఁడౌ ప్రహస్తుఁ ♦ డంతము నొందెక. ౯
- సీ. గురుబలుండైన ని♦కుంభుండు, కుంభ కర్ణుండును మఱియుఁ గుంభుండు పిదప
 నాజంబుమాలి, ధూ♦మ్రాక్షుదానవుఁడు, మహామాలియును దాన♦వాధిపతియు
 నశనిప్రభుండును, ♦యజ్ఞకోపుఁడు, తీక్ష్ణవేగుండు, నిఘ్నుండు, ♦ వికలుఁ డల్లె
 నుప్తఘ్ను, వజ్రదం♦ష్టులును, సంహృదియు, దవన, ప్రఘానులు, ♦దముఁడు ప్రఘనుఁ,
 తే డాప్రజంఘుఁడు, దుర్ధర్షుఁ, ♦ డగ్ని కేతు
 వల్లె జంఘుఁడు, వీరుఁడై ♦ యలరుచున్న
 రశ్మి కేతు, విద్యున్తాలి, ♦ రాక్షసులును
 నూర్యశత్రు, ద్విజిహ్వలు, ♦ శూరివసులు ౧౩ 3928
- తే. చక్రమాలి, సుపార్శ్వ వండు, ♦ శౌర్యఘనులు
 కంపనాకంపనులు, బల♦గర్వయుక్తు
 లైన దేవాంతక, నరాంత ♦ కాహ్వయ లును
 సమరరంగంబు నందిందుఁ ♦ జంపఁబడిరి. ౧౪ 3929
- చ. గురుబలవంతులౌ దనుజా♦కుంజరులకొ దురమందుఁ బెక్కురక
 గరము పరాక్రమక్రమము ♦ గన్పడె జంపి సుహంబురాశినిం
 గరముల నీది దాఁటితిరి♦గా, యింక రావణసూను నీతనిక
 బారిగానుటెల్ల గోష్ఠదముఁ ♦ బోలుగుఁ జుట్ట సగాడె మీ కనిక ౧౫
- చ. వనచరులార! యీపనియు ♦ న్వల్పముగావున దీనిఁగూడఁ జ
 క్కునిదగు శక్తిఁ జేయుఁడు ని♦కామబలంబున గర్వయుక్తిచే
 ఘనులగు నెల్లరాక్షసు ల♦ఖండిజవంబున వచ్చి తాఁకి మీ
 యనుపమశక్తిఁ జంపఁబడి ♦ రారయ నీతఁడె శేష మి త్తటిక. ౧౬ 3931

తే. ఇంతమాత్రమెవీరలీ యెడజయించువలయు వయమాలినేరను ధనునిగొటకు
భ్రాతృపుత్రుని నైన నీ ధనువరమందుఁ జంపివైతును గాని నిఁనసంశయముగ.

క. పినతండ్రి నగుచు నాకుం, దనయుం గువాని నిం ద్రుఁడన్యు నితని నే
నని విధించుట తగ, దింకను నీతనిఁ జంపఁ గోరఁగా నామదిలోక. ౧౭

నీ కన్నీరు చక్కఁగాఁ ఁ గ్రమ్మి నాచతుస్సు నావరించుచున్న ఁ దట్టులొట
వాని మహాబాహుఁ ఁ డైన గూలత్కణుండే వధించును, బ్రహ్మగేంద్రులార!
కూడి మీరందఱి ట్రారాత్తునకు సాయపడఁ జెంతనున్న యీ భటుల నెల్లఁ
బొలియింపుఁడనియె, నిఁస్తులకీ రిచుంతుఁడౌ నావిభీషణుఁ డిట్లు ఁ లభలకపులఁ

ఆ. బ్రాతృహింస వనచరులు హర్షముంబొంది, వాలములను ద్రిప్పిలీల మాటి
మాటి కతులరీతిఁచుహితసింహధ్వజుల్, చేయుచున్ మునంబుఁజెందియపుడు.

క. ఘనములఁ గని కేతులు ని,స్వఃముల నొనరించునట్లు ఁ పలుభంగుల ని
స్వనములఁ జేసిరి, భల్లూకసృపతి యాతరుణమందుఁ ఁ డుఁబూన్కి మెయిన్.

తే. సకలసేనావృతుండయి ఁ శౌర్యులర
శిలల నఖములఁ బండ్లను ఁ జెలఁగుదనుజ
భటుల నొప్పించె, సమృహాబలులు దనుజ
లట్లు ప్రహరించుచుం జెలుఁవారు నతని. ౨౧౫

3936

చ. మనమున భీతి నించుకయు ఁ మాని యనేకవిధాయధంబులం
గొని త్వరఁ జాట్టుముట్టి, రిటు ఁ క్రూరునసన్నులు వారు పూనికన్
దనుజులఁ గొట్టుచున్న ఘనఁ ఁ గుని భల్లకనాథు జాంబవం
తుని శరయప్తినంతతులఁ ఁ దోచురతీష్ణపరశ్వధంబులన్ ౨౩

3937

తే. పట్టనంబుల నొంచిరి, ఁ ప్లవగదనుజ, తుముల సంగరమద్ది క్రుఁద్ధులగు దేవ
దనుజసంగరమట్లుఁ ఁ తాంతరవము, గలిగిభీసుంబుగానయ్యెఁ ఁ జెలఁగియపుడు.

చ. ఘనబలశాలియై వెలయు ఁ గలికుమారుఁడు విశ్రమార్గమై
తనపయినుండి లక్ష్మణుఁడు ఁ తత్పుహయంబునఁ గ్రిందికేగుటన్
దనుజులపౌరుషంబుఁ గని ఁ దాని సహింసక వృక్ష మొక్కఁ డొ
య్యనఁ బెకలించి రాక్షసుల ఁ నయ్యని వేపురతోడ మార్కొనెన్. ౨౫౫

తే. ఇంద్రజిత్తులు పినతండ్రి ఁ కెంతొతుముల
సంగర మొనంగి పరివహింసమితఁ జంపు
నాసుమిత్రాత్మజుఁడై ఁ చలె నురల,
సంతటన్ సుప్రసిద్ధులై ఁ యరిహరులయి. ౨౬

3940

తే. వీరులై తగు హరిరున్ ఁ రీరసము
పాణవర్షంబుఁ గురియుచుఁ ఁ బటుతిరగతి

నొకరినొక్కరు నొప్పించి ♦ రుద్రమమున,

వేగవంతులు గురుబలుల్ ♦ విమతిహరులు ౨౭౫

3911

చ అనుపమవిక్రమాఘ్యులును ♦ నౌ సరదాసవనాధసందనుల్

ఘనములచేత పృష్టితగు ♦ కాలమునకా రవిచంద్రు లొక్కరి

తిని గనరాకయుండెడు గతికా శరపంక్తిని గొంతకాలముకా

గనబడకుండి, రిద్దఱును ♦ గ్రమ్మఱఁ బోరుచు నుండున త్తఱి. ౨౮౫ 3942

సీ, కరలాఘవంబులు ♦ గల్గినవారౌట నమ్ములపొదినుండి ♦ యంబకములఁ

దీయుటగాని సంధించుటయెగాని సవ్యావసవ్యసంసరణిఁ జాప

ముల మార్చి తమకరంబులఁబట్టుటయుఁగానిశరమోక్షణముగాని ♦ జ్వాలతలను

జక్క లాగుటగాని ♦ స్థానవిశేషముల్ గలుగంగ నిల్చుటగాని ధనువుఁ

తే. బిడికిటం బట్టుటయుఁగాని ♦ కడఁగి లక్ష్య

మును రివంతయుఁ దప్పకుండును శరముల

వైచుటయుఁ గాని కనుఁగొనఁబడకయుండె,

సావేగవినిర్మూలకశరతతు లొగి. ౩౦౫

3943

క సురపథమును కప్పటచే, శరములు కన్నడుచునున్న ♦ సరణి విడిచి యొ

క్కారువుడు కన్నడకుండె ని,తరవస్తువుఁ దోఁపకుండె ♦ దద్దయు గనినకా

చ. దనుజుని రాఘవానుజుడు ♦ తార్కొనినప్పుడు గాని రాముత

మ్ముని దనుజుండు మార్కొనుచుఁ ♦ బోరెడున త్తఱి గాని యీతఁడీ

తని నని నొంచు నంచు మదిఁ ♦ దట్టకయుండెను, వార లాతురం

బునను బరస్పరంబు గెలుపుం గొను వాంఛల వైచుబాణముల్ ౩౧౫ 3915

తే. ఆకసమునందు నేమాత్ర ♦ మైన నందు, గలుగకుండఁగనిండు జీఁకట్లు గ్రమ్మి

నట్టులుండెను; వారలవగు నిశాత,బాణములు శతసంఖ్యలుఁపరఁగి యవుడు.

క. కలయకా నిండెను దిగ్విది,శల, సూర్యుం డ స్తమించునమయమునఁ దమ

స్థులు సర్వము గప్పెడునట్లులు చీకటి గప్పె నప్పుడు భయదీర్తికా ౩౨౫

ఆ రక్తనదులు వేలుఁప్రవహించెగొప్పగాఁ,బలలమునుగ్రసించు ♦ భయదమ్మగము

లతిభయంకరముగ ♦ నార్చె నత్తఱి భయం,బునను వీవకుండె ♦ ననిలుఁ డట్లు.

క. అనలుఁడు మండకయుండెను, మునివర్యులు లోకనివహాములకు శుభంబుల్

దనరును గాకని పలికిరి, మును పాసంగరముఁ జూచు ♦ ముదమున నటకుకా.

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, చని రింకొకచోటి కట్లె ♦ చారణయుతులై

యని దానిఁ జూడనొడుచు, ననుజం డారీతిగఁ బ్రవిచారణము గడుకా. ౩౩౫

చ. బనరుచుచుండి రాఘవునఁహోవరుఁ డప్పుడు నాల్గుబాణముల్

గొనుచుఁ దదీయనీలతనుఁఘోటక రాజచతుష్కముకా లన

- త్కనకవిభూషణాంచితము † గాఢఁగ చేసె, ననంతరంబ చ
క్కనిరుచి మించు లక్ష్మణుఁడు † కాంతిని మించుచు జాలఁ దీక్షమై. ౩౯
- తే. పర్వముల నొప్పి తెల్లనై † పరఁగుభల్ల
మొక్కదానిని గొనె దానిఁ † బక్క లాగి
యంద్రవజ్రసమానమై † యెసఁగుచుఁ దల
శబ్దమున మించు సాయకాశనిని దాని ౪౦ 3952
- క ధనువునఁ గూరిచి లాఘవమున మెఱయుచుఁ జిత్తగమనముల సరదం బొ
య్యన నడుపుచున్న యంద్రజిత్తుని సారథితలను సత్త్వ † త్రుంచెం గడఁకక.
- క. ఆయను రేంద్రునితనయుం, డాయవనున సారథి యటు † హతుఁడైనను దా
నే యాపని జేయుచు నని, చేయుచునే యుండె ధనువుచేత మెఱయుఁగక.
- తే. అతులతేజంబునం బొల్పి † యాతఁ డిట్లు
సంగరము చేయ నాతని † శక్తిఁ గాంచి
యెల్లవా రద్భుతం పడి, † రేపు మీఱ
నడరి సౌమిత్రి యమరేంద్రుఁడనిని గాంచి ౪౩ 3955
- క. ఆతనికరములు తురగ, వ్రాతంబునఁ దోలునట్టి † వ్యాపారమునం
దే తగిలియుండుటం గని, యాతని నొంచెక మహాశిఃతాంబకవితతిక ౪౩౪
- క. ధనువును గరిములఁ గైకొనఁ, గని యాతనిఘోటకములఁ † గాండంబులచే
తనునొంచె, లక్ష్మణుం డాతనియందుం గానఁబడెడు † శచ్చిద్రములక ౪౪
- క కనిశరమోక్షణమునఁ జ,క్కని లాఘవ మలగువాఁడు † గావుననే న్యం
దన మెక్కి తిరుగువాతని, మనమున నేభీతిలేక † మహితశరములక. ౪౫
- తే కరము బాధించె, నింద్రుఁరి † కదనమందుఁ
దనదుసారథి తెగుటయుఁ † దన్నునట్లై
వైరి నొంచుటయును గాంచి † బవరమందుఁ
దనకుఁ గల గర్వమును వీడి † దైన్య మొందె ౪౬ 3959
- చ వనచరయాధనాయకులు † వాసవవైరి విష్ణువక్త్రుడై
కనఁబడుచుంట మిక్కిలియఁ † గ్రాలిరి హర్షమునక మహాత్ము రా
మునియనుజన్తు స్తోత్రములఁ † బోల నుతించిరి, దానవేంద్రునిం
గనుచుఁ దదీయవిక్రమము † గర్వము నోర్వక యప్పు జేవునక ౪౭౪ 3960
- తే. హరివరుల్ గంధమాదనాహ్వయుఁడు రభసుఁ
డనఘమతియౌ ప్రమాధియు † నడరి, రట్లు
భయదవీర్యులు బలయుతుల్ † వారు నల్పు
రింద్రజిత్తుని యాటోప † మేఁచ నేంచి ౪౮౪ 3961
- క అరసము లాగెడు ఘోటక, నరములు నాల్గింటి పైని † బడిరి జనమునక;
గిరిసమతనులగు నవ్వన, చరవీరులు వైస దుముక † నత్వ మెడలుటక. ౪౯

ఆ తురగము లవి యాఁగి ♦ తోరపుశక్తిని, జూపఁ జాల కెంతో ♦ తాపమంది
తమముఖములనుండి ♦ దారుణరక్తంబు, గాఱుచుండ నుండె ♦ గర్వముడిగి.
క. తురగము లవి యవయవములు, పరమాకులతం గనంగ ♦ బడలి యనువులకా
ద్వరి వీడి ధరణిఁగూఁతెను,, హరివీగులు వార లిట్లు ♦ లాతురగములకా, ౫౦౫
క. హత మొనరించి రథంబుకా, ఊతఁ బడఁగాఁ గూల్చి మగలఁజెచ్చెఱ లంఘిం
చి తగకా నిల్చిరి రాఘవునితమ్ము చెంత, నిటు లశ్వఁనికరము తెగినకా. ౫౦౬
తే నారధియుఁ గూలుటయు నట్టి ♦ స్వందనమును
విడిచి ధరణికి లంఘించి ♦ విశిఖవృష్టి
నిగుడఁ జేయుచు లక్ష్మణునిపయి కడరె,
సంత నింద్రోపముఁడు రాఘవవానుజుండు. ౫౦౭ 3966

చ. తనపయఁ దీవ్రబాణముల ♦ దారుణరీతిని వైచుచుకా జవం
బునఁ జనుదెంచుచుకా ధరణిఁ ♦ బొందిన రావణినికా రణాంగణం
బున నిశితాంబకంబులను ♦ భూరితరాస్త్రములకా మహాబలం
బునఁ బరఁగించుచుకా రిపునిపొంగు నడంచెఁ గవుల బలీ యనకా. ౫౦౮
తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౧ - వ సర్గము.

—ఇతి ఆంధ్రజిత్తు హతుఁ డగుట. ఇతి—

చ తురగము లిట్లు గూలుటయుఁ ♦ దోడనె భూస్థలిపైన నింద్రజ
త్తురుతరజేజ మొప్పునటు ♦ లుగ్ధతిచే నిలుచుండి క్రుద్ధుండై
కరము జ్వలించుచుండె, బటుకాద్యుక్తముల ధరియించియున్న యా
యిరువురు తీవ్రబాణముల ♦ నేచి పరస్పరముకా వధింపఁ ద
త్తరుణమునందుఁ గోరుచు నుదగ్రపరాక్రమ మొప్పుచుండఁగకా. ౧౫ 3968

క వన్మజ్జన్మలీల్లు విజయంబునకై మార్కొనిరి, దనుజపురాగంబులు న
వ్వనచరబలములు నెల్లెడ, ననిఁ దిరుగుచు నొకరినొక్క ♦ రతులబలములకా

ఆ. చంపుచుం జెలంగి ♦ సాహసములఁ దమ, యధిపు విడువకుండి, ♦ రంత నింద్ర
వైరి స్త్రీయదనుజువారంబులకు నుబ్బు, గలుగ వారి ప్రోత్సములను దన్పి ౩౫

క. తానలరుచు నిట్లనెఁ నో, రాసపులాహా! వినుండు ♦ తమను ఘనముగా
నానాదిక్కుల నెండెను, గాన నిటకా స్వపరభటనికాయ మిగనుచుకా. ౩౬

తే. తెలియకున్నది భేద మీఁవలిముఖులను
మోసగింపంగ మీరొక్క ♦ మొగిని నిల్చి
పోరుచుండుండు నేనిదె ♦ పోయి యరద
మొక్కి వచ్చెద ననిచేయ ♦ నిచటి కెలమి. ౩౭

క. పురి కేను జన దురాత్ములు, హరు లని నాతోడఁ జేసి యటుపొవుట కం
తరము గలిగింపకుండఁగ, దుర మొగునవలయు మీరు యోధులశక్తికి. 2

క. అరిహంత రావశ్యముఁ గ, స్పృహ కు నీతిఁ బలికి యోయె బురికి నా
హరులను వంచించి చూచు, త్తరింథ మొక్కడఁ జేసె ధైర్యనూర్తికి. ౩

చ. అని విజయంబుఁగాంచెడు మహాత్తర తేజఁడు వానవారియుం
గనకవిరాజితం బగుమఁ యింతమునై తగి ప్రాసఖ్యరూ
జని మఱి యుత్తమాశ్వములఁచే నలరారుమనున్న స్వంధనం
బును హయత స్వవేత్తయయి యొల్చి హితంబును జెప్పఁజాలి నే
ర్పునఁ దగునట్టి సారథియుఁ యింకముగా నకసంగ నెక్కఁ దాన్ గం

క. తన తేజంబున నాస్వంధనమును వెలుఁగంగఁ జేసి యానవరాజేం
ద్రునిపుత్రుఁడు కాలునిచేతను బ్రేరేతుఁడగుచు శూరఁదనజతతులతో. ౪

1౮ కలిసి లంక వెడలి యకడువేగమున వచ్చె, శత్రువీరహంత శక్తవైరి
జవనవాజినికరఁసంశోభితస్వంధనము నెక్కి యలరి యగరము విడి ౧౧౫

క. చనువెంచి యివ్వీభీషణుఁ, డనూనబలశాలి రాముఁననుజండును నుం
డినచోటుఁ జేరె మార్కొనఁగను వేగిరపడుచు, నంత యజనమాత్రమునన్. 5

చ. అరదము నెక్కువేడుక మహాహవరంగమునందునుండి యె
ల్లరఁ గనుమూసి యేగి తనఁలంకను జొచ్చి మహారథంబు నె
క్కి రయముమీఱి వచ్చి తము యెల్వఁగ నున్న పినుషీవర్యు శ
క్తరిపుని గాంచి లక్ష్మణుఁడు యకర్చురసత్తముఁ జాహరిశ్వరుల్. ౧౩

3199

అ. విస్తయంబు నొంది యిమతుని లాఘవ
మును నుతించి, రంత యదనుజనాథ
నుతుఁడు కోప మూని యతనహస్తములుగఁ
గవులఁ గూల్చె బాణఁగణము వైచి ౧౪౫

39౩0

క సమితింజయుఁడొ రావశి, యమానుషంబై యహార్యఁగుచు చావఁ బో
నయమును నుండలౌకృతి, నమరంగఁ జంపసాగె యవాసరులన్. ౧౫ 3931

చ. దనుజుఁడు శ్రోధవేగమునఁ యెప్పు వధించుచునుండ నోర్వలే
క నిఖిలవానరుల్ తమయఁఖండసరాక్రములుల్ కలంగఁగా
వనజభవుం బ్రజాపతిని యంతఁ బ్రజల్ శరణంబు వేడన
ట్లనుపమవిక్రమాఘ్రుఁడగు యాకంఠవీరుని జేరి రాన్తులై. ౧౬౫

3932

ఉ సంగరకోపవేగమునఁ యాల జ్వలించి నుమిత్రనూనుడం
బొంగెడు హస్తలాఘవముఁ యూనికఁ జూపుచు నింద్రవైరిచే
తం గలకాన్తుకంబు నొకఁడాయణబాణముచేతఁ ద్రుంచె న

- ట్లంగడ నొంది యింద్రరిపు ♦ నప్పుడ వేటొకచాపవర్యమున్. ౧౭౪ 3986
- క ధరియించి యొక్క పెట్టంగఁ, ద్వీరపడి లక్ష్మణుఁడు మూఁడు బాణంబులఁ ద్రుం
చె రహిన్ విగతశరాసను, సుగరిపువుంగవుని గాంచి ♦ శుంభచ్చక్తిన్. ౧౮౪
- ఆ లక్ష్మ్యశుద్ధి యలర ♦ లక్ష్మణుఁ డాశని, యురమునందు వివధాగ్రోగవిషము
వలె వెలుంగు పంచ బాణంబులన్ వైచి, నొంచె, నిట్లు లక్ష్మణుఁడు పూన్కి.
చ. గురుశరకార్ముకంబునను ♦ గూరిచి వైచిన యాశరంబు లా
శరుతనువుం బగుల్చి యట ♦ సాంద్రతరంబగు నల్ల మున్గి భీ
కరతరక్తసర్పములు ♦ గ్రాలెడునట్లు చొరంబడెన్ గడున్
ధరణిని, రావణాత్మజుఁడు ♦ తచ్చరముల్ కవచంబుఁ జెండినన్. ౨౦౪ 3986
- తే. వదనముననుండి రుధిరంబు ♦ వదలుచుఁ గడు
సారవంతము దృఢగుణానంయుతంబు
నైన కార్ముకవర్ణంబుఁ ♦ దాను బూని
హస్తలాఘవమున రాముననుజ్ఞపై న. ౨౧౪ 3987
- క. శరవృష్టి నిగుడఁ జేసెను, బురందరుఁడు వృష్టిఁ గురియుఁ పోలిక, నటనా
యరినూదనుండు లక్ష్మణుఁ, డరాతినుదురానదమగు ♦ నాశరవృష్టిన్. ౨౩ 3988
- క మనమునఁ గలవిలపాటుం, గన కల్గన నుడివెఁ దీవ్ర కాండంబుల నొ
య్యన, నత్తటి గురుజేజుఁడు, ఘనరఘుకులనందనుండు ♦ కదలని కడఁకన్.
- క. కలఁతం బొందక నైరికి, నలఘుపరాక్రమము చూపె ♦ నది యద్భుతమై
వెలసెన్ గనువారికిఁ ని, మ్ముల లక్ష్మణుఁ డంతఁ గ్రోధఃపూర్ణుఁడగుచున్.
- చ అనిఁ దనయస్త్రిమోక్షణరయంబును జూపుచు నందు నున్న యా
దనుజుల నెల్ల నొక్కొకని ♦ దారుణతీక్షణశరత్రయంబుచే
తను వెఱగందఁ జేసి బలదీర్చినమగుని నింద్రజిత్తు నొం
చెను శరపంక్తి, నాదనుజజిహ్మఁడు నయ్యెడ నద్భుతంబుగన్ ౨౬ 3991
- మహాస్రగధర —
బలవంతుండై రిపుత్మోవరుల నడఁచుచున్ ♦ బౌరుషోద్దాముడై యి
మ్ములఁ గాంతిం గ్రాలు నారామునిసహజుఁడొగిన్ ♦ భూరిబాణాళిఁ గ్రుచ్చుం
గలిత్రోధాత్ముడై లక్ష్మణునిశరతతిన్ ♦ గాడఁగా నంతరంబే
తలపోయన్ తేకయుండిన్ ♦ దదవసరమునం ♦ దాఁబ్రయోగించె బూన్కిన్.
- సీ. సౌమిత్రియాబాణజాలంబు తనునంటఁగా రాకపూర్వమే ♦ ఘోరబాణ
గణములఁ బరఁగించి ♦ ఖండించి యంతట నిలువక ధర్మైకనిశ్చలమతి
రథికివద్యుఁడు నయి ♦ రాజులుచుండుట నానతపర్వమై ♦ యలరుభల్ల
ముచు వైచి యింద్రజిత్తునిసారథిశరంబు ధరఁ బడఁ జేసె; నంతటహాయములు
తే తమ్ముఁ దోలెడు సారథి ♦ ధరణిఁ బడిన
శిక్ష బలిమిని గలఁతను ♦ జెంద కరై

మండలాకారములఁ జోయి ధనుఃపాతరథము

ద్రిప్పె నది గనఁ జిత్రమై యొప్పె నపుడు. ౨౯౫

3998

చ. అతిదృఢవిక్రముండయిన ధనుఃపాతరథమునిసోదరుండు త

ద్గతిఁ గని తీవ్రకోపమునఁ గర్బురు లెల్ల భయంపడంగ ను

ద్గతిఁ దగ వానిగుఱ్ఱముల ధారుణబాణములం గలంచె, న

ట్రితఱిని శక్రవైరియుఁ గడించి బలంబున మించుచుండుటన్. 3౦౫ 3999

క. తనరిపుఁ డొనరుచు కార్యంబున కోర్వక తీవ్రకోపమును బూనిన యా

తని దశబాణంబుల నొంచెను సర్పవిషంబుఁ బోలి యెలఁగి యరుదుగన్.

క. కులిశముతోఁ దుల్యములగు, నలసుశరంబు లవి రుచిరహాటకకాంతిం

జెలఁగెడు లక్ష్మణు కత్తశఁము లలిన్ స్పృశియించి విఱిగి ధూమింబడియెన్.

తే. రావణునియాత్మజన్మఁ దఱాతి మేను

నందు భేదింపఁగా రానియట్టి కవచ

మును ధరించినవాడని ధనుఃపాతరథమునందుఁ

దలఁచి యత్యంతకోపంబు గలిగి యపుడు. 33 3997

క. పరమాస్త్రవేగమును నాయరికిం గనఁబడుచున్ మహాపుంఖములొ

శరముల మూడింటను దత్పరతన్ గాడంగ నేసెఁ దన్నిటలంబున్. 3౪

తే. నిటలమున మూడుబాణముల్ నిలిచియుండ

సంగరప్రీతి గలుగు లక్ష్మణుండు యుద్ధ

మునఁ ద్రిశృంగాద్రివడువునఁ గనఁబడియెను,

ఘోరసంగరమున నిట్లు క్రూరరిపుడు 3౫ 3999

క. శరములఁ దనఁ బీడింపఁగ, నురవడి జ్యాలితక లాగి యురుమణిభాసుం

దరకుండలరూచిరంబగు, నరాతివక్తమున నాటె నైదుశరంబుల్. 3౬౫ 4000

క. శూరులు భీమవరాక్రము, తొరాఘవసహజవాసవారులు దృఢమా

సారముగల వింక్లను గొని, భూరిశరంబులనువైచి పొంగెడు కాంక్షన్. 3౭

క. నొంచెరి యొండొరులను, గడు, మించినశౌర్యమున వారు మేనులు నల్లన్

ముంచినయటు లొప్పుచుఁ బుష్పించిన కింశుకములట్లు చెలఁగిరి కడఁకన్.

చ. ఇరువురు చాచధారులయి యేవుమెయిన్ విజయంబుఁ గోరి యొం

డొరులను దారినించుచు మహాశౌర్యరంబుల సర్వగాత్రముల్

దురమున బాధనొందునటు తొరపుఁబూనిక గాడనేసి, రా

శరపతివందనుం డపుడు సంగరకోపముచే బిశృప్తనిన్ రం 4003

చ. కనుఁగొని చారువక్తమున గాడఁగ నేసెను మూడుబాణముల్,

దనుజలలాముఁ డింకను నితాంతకరోరశరత్రయంబు నా

తని మెయి నాటి యందుఁగల ♦ తక్కుపినియ్యల నొక్కొక్కరికొక్క
ఘనశర మొక్కటొక్కటిగ ♦ గాఢగతిం బడఁగించి నొంచె దాక రం 4004

చ. గురుతర జేజుండై వనుజుఁకుంజరుండైన విభీషణుండు శ
క్రరిపునివైనఁ గోపము నిఁకాసుము పొంగఁగ దుష్టులుద్దియై
పరఁగెడు నింద్రజిత్తురథభారవహశ్వములక గదాహతిఁ
బొగిఁగొనియెక, నుజ్జేజముఁ ♦ బొల్పె రావణివాజిసారథుల్. రం 4005

ఆ. కూలుటయును రథము ♦ కూడ దింకేలని, ధరణిపైకి దాటి ♦ యరదనుండు
నున్న శక్తివైచె ♦ బిన్నతంద్రినీ జంప, నానుద్రాతపయుఁ ♦ డట్టితఱిసి.

క. అడరెడశక్తి విభీషణుఁ, శరఁగునటం చాన, నెంచి ♦ యది గని దానికొ
నడుమనె వాఁడిశరంబులఁ, గడఁగి ప్రయోగింప సశిశక్తులములె యయ్యెకొ

క. పెనుచాప మూని దశగళు, ననుజుండు క్రుధ, విరగుండైన ♦ యారావణునూ
నునివక్షమునకొ వజ్రం, బరఁ గరివన్నముఁగు ♦ నైదుశరంబుల్ రం 4006

తే. తాఁ బ్రయోగించె, జక్కఁగఁ ♦ దాఁకఁజాలి

కనకపుంఖములగు నాయకంబు లవి

తనువు భేదించుకొనుచు రక్తమున ముద్ది

యరణ్యఫణివరములరీతి ♦ నప్పుడొప్పె. రం 4007

4009

నీ. అంత మహాబలుండగు నింద్రజిత్తు సంక్రుద్ధుండైన ననువర్తి ♦ కొరి యొనఁగి
నట్టి శరవరంబు ♦ నారాక్షసుల యంతఃముసందుఁ జేపందె ♦ రాఘవుండు

నిర్భర జేజుండు ♦ నిశ్చలవిక్రముం డట్లొండ్రు జిత్తు బాఁకాననమున

నానాయకవరంబు ♦ ననువుగఁ గూర్చింగఁగని తఁగుకొ న్యచ్చమునఁ గుబేరుఁ
డిక ముందురాఁగల ♦ సకలవృత్తాంతము లెఱిగి దుష్టచుష్టు నై యింద్రుఁగూడి

ఆ. సకలమరులు పూని ♦ సంగరమునకు నచ్చినను దాని తాఁకఁ ♦ గని భరింప
రాదు గనుక దానిశరముణ నొసంగియుం, డెను దండుకంబుఁగొనియెక గడఁక

క. ఇరువురు పరిఘంబులకొ, సరియగు బాహువుల మేటిచాపంబుల ని
ర్భరబలముల లాగంగా, మొరసెను గ్రాంచము నానకములవలె నవియుకొ

ఆ. వీరులై నవారు ♦ వింటియం దాదివ్య, బాణములను గూర్చి ♦ బలముకొలఁది
గుణములాగుచుండఁ ♦ గోదండుములవిజే, నముఁ బ్రవృత్తిలించియమరెనవుడు

చ. ధనువులనుండి యాశరణతంపము లశటి ముక్తి గాంచి చ
య్యన వెలిగించుచుకొ నభయ ♦ నాగ్బటినిఱిఁగి బోయి మోము మో

మును గదియంగఁ దాఁకె, భయ ♦ ం గలింపకుడు నాగ్బటల్ తగం

గనబడు నాశరంబులు నిఁకాసుము దాఁక జనించు సగ్నికొ రం 4008

ఆ. విస్ఫులింగములను ♦ వెడజల్లుచుచు భయం, శరముగఁ జెలంగె, ♦ గాండములవి
యభ్రమందు మిగుల ♦ నామహాగ్రహముల, భంగిదాఁకినూటుఁపటియలగును.

- 1౪ ధరఁ బడియె, జాతహామలు, కరణిశాశ్వాదసనుజశ్శబ్దనుశు లా
శరము లనిఁ గట్టున లు, ఒకఁచి శ్చ పాశ్చితులను ధ బహుమునందుకొ.
- క నలిదిరి, పదండి లక్ష్మణుఁ, ల 1౨౮౭ వాకనాస్త్రము వేగం
బలరకొ కైకొనె, సంతటఁ, గలుహంబున ముక్తికుండగు ధ కర్పరసతీయుకొ ౫౬
- క అని రాద్రాస్త్రము సంధించెను య్యుగ హాయి మిగులఁ ధ జిత్రంబగు నా
తనివారుణాస్త్రమును నొక్కని పుషమునఁ ద్రుంచి వైచెఁ ధ గడుతేజమునకొ.
- ఆ నాంపరాయికమున ధ జను సంహారకొ ౫౭
జేజుండై చెలంగు ధ దివిజవక్త్రుఁ
దాగ్రహించి జగము ధ సంతము నొందిగచు
వాడువోలె మెఱుగఁ ధ జ్యోతిశశరము ౫౮
- క పరఁగించె నీకుండగు రి, నంగులకొ పారాస్త్ర మేసి ధ జ్వలనాస్త్రంబుకొ
ధరఁ బడిజేసెను, రావిశి, గురుశర మది చెకటఁ గాంచి ధ ప్రాధవివశుండై
- చ తనవతిపురాశనారము ధ దాణమై తగు నానురాస్త్రముం
గొని పరఁగించె, నాశరముఁ ధ గోరక నైవ ధనుస్సుకుండి చ
క్కిని కుచులొప్పు చులములు ధ కథమునుండులు ఖడ్గముల్ గదల్
ఘనతరపూటమున్గదసికాయ పరశ్వధముల్ ధయాశ్చతుల్ ౬౦ 4020
- క జనియించి బహు నెకలం, కనుచు యహాతేజుండైన ధ త్వేనాథసుతుం
కని భీమంబై నకలం, పురాశకం బగును నస్త్విహూతంబునుకొ. ౬౧ 4021
- క నారించగాని యానుక, హరికరాస్త్రంబుఁ గాంచి ధ పాంగెడు మదిలోఁ
గోరిక మాహేశ్వరిశర, చూరభటకొ వైచి దాని ధ నడిచెం వ్వరంగకొ.
- క ఇరువురకుకొ సంగర ౬౨, శిశుణంబుల ములుల మగుచు ధ దారుణమయ్యెకొ
సురపథ త్రభూత ము, పరివేష్టించె శృచాత్మధవు నొక్కమొగికొ ౬3
- చ కచచరాక్షసుల్ పారిగ బులల్ భగంబురంబు
బొవకుమమించ బూత ణ మొక్కుట నాకన ఎందుఁ గమ్మి నె
వ్వరముల ఎన్నునుండు గా ధ మాంసం జూచుచునుం నొప్పె న
య్యెం, పితౄల గుహ్నులు సుహాఫ కహము దేవవారముకొ ౬౪ 4024
- క గగమలు, గండరవృక్ష పురంకరగు ములచు నుంప ధ భూపసుతున కె
వ్వగునను గీపం గలుగఁ పురుగుతె మని పివన లిడి ధ భు, మొసఁగుచుకొ.
- తే కన్ను రుతిం గామునిగప్పు లంతి
నస్త్రిసంస్పర్శముననుంచి ధ యర నెందు

జాలునొకకాంశవర్యముఁ ♦ జాపమందుఁ

బూన్కి సంధించె నలరంగ ♦ భూతతతులు ౬౬

4026

సీ పత్రముల్ మంచివై ♦ భాసిల్ల వృత్తాంగమై సుపర్యంబయి ♦ యమలమయిన
సంస్థితి యొప్పుంగ ♦ శాతకుంభవిచిత్రతంబయి యెట్టిభూతంబు నైన
సంతం బొనర్పనై ♦ యతిదుర్నివారమై దుర్విషవ్యాంబయి ♦ సర్వదాన
పులకు భీతిదమయి ♦ భూరిదారుణఫణివిషమట్లు తీవ్రమై ♦ వెలసి దేవ

ఆ సంఘపూజితమయి ♦ శరమది యొప్పును, మున్ను దేవదనుజముఖ్యసంగ
రమున భూరితేజః ♦ ఉమరేంద్రుఁ డాత్మవీర్యమునశక్తి దనర ♦ నాశరమున.

క. దనుజుల జయించె, సమరంబునను బరాజయము నుంత ♦ పొందనిదగు నా
ఘనబాణము నైంద్రాస్త్రంబున నభిసుంత్రించి పురుషపుంగవుఁడు క్రుధ్

క వరధనువున సంధించెను, ఒరసంఘవిదారణుగు ♦ వరబాణము విం
ట రయమునఁ గూర్చి లయమగు, తరుణంబున లోకముల విదారింపంగ

క. పనిఁబూని యున్న యమువలె, వినుతగుణం బెక్కుపెట్టి ♦ వెన దుర్ధిష్టం
బనఁబడు శతాసనము వంచి నియతిమై లాగె, నిట్లు ♦ ¹సీరి మెఱయంగ

తే వెలయు నాలక్ష్మణుం డిట్లు ♦ విశిఖము పెను

ధనువునం గూర్చి కర్ణంబుదాఁక లాగి

తనదు కార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగిన వాక్య

మున వచించెను బాణంబుఁ ♦ గనుచు నిట్లు ౭౨

4031

²క శరమా! దశరథరాజు కొమరుఁ డారాముండు ధర్మమతి సత్యవధ
స్థిరుఁడును బౌరుషమున నెవ్వరునుం దనసాటిలేని ♦ వడువునఁ దగునే ౭౨౪

క ఈవాసవారి నీవిపు,డే వధియింపు, మని లక్ష్మీ ♦ నెనఁగుచు విరుం
డై వఱలి వై రివీరుల,చేవ నడఁచు లక్ష్మణుండు ♦ చెప్పి నియతిమై ౭౩౪ 4033

ఆ. లక్ష్మ్యమలర నాటి, ♦ శిక్షింపఁ జాలిన, యాశరంబు లాగి ♦ యైంద్రమైన
యస్త్రమంత్రయుక్త ♦ మౌ గతి సంధించి, నైచె నపుడు శక్తవై రిమీఁద

చ శర మది కాంతిమంతమయి ♦ చక్క శిరస్కముఁ దాల్చి సత్ప్రభా
శరమగు కుండలద్వయము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పెడు వాసవారిదౌ

శిరమును ద్రుంచి దేహమును ♦ జెందఁగ నీయక నేలఁ ద్రోచె, బం

గరువలెఁ జెల్వమీఱు నల ♦ కిర్బుగశీర్నవంబు చయ్యన ౭౬౪ 4035

చ తనువును వీడి రక్తమునఁ ♦ దద్దయుఁ దోఁగుచు ధాత్రిపై నకే

కనఁబడె, రావణాత్మిజుఁడు ♦ కమ్రశీరస్కము కత్తశింబునుక

ధనువును దాల్చియండి యవి ♦ ధ్వంసము కాఁగ హతుండునై జవం

1 లక్ష్మీవాక్ లక్ష్మణో వాక్యమ్-అనిమూ 2 ధర్మత్వై సత్యసంకల్ప రామ దాశరథి కృది,
పారుషే చాప్రతిద్యుద్వ్య శ్చరై నం జహి రావణిమ్-అనిమూ

బున ధర్మవ్రాతె, నత్తజీనిఁ ♦ బూర్వము వృత్తుఁడు చావఁగా ముదం

బున నుర లార్చినట్లు కపిఁపుంగవసంఘవిభీషణుల్ తమిన్ ౭౮౫ 1036

క. ధర్మ బగుల నార్చి, రంతట, నురలు మహాత్ములగు మానినీసురనాథులు న
చ్చరలున్ గంధర్వులు న, త్తరుణంబున నార్చి రెలమి ♦ తగ వ్యోమమునన్.

చ దనుజవసుండు కూలుటయు ♦ దానవసేన లొగిన్ జయంబునే
కను కపివీరు లట్టై తహఁకంబులఁ దమ్ము వధించుచుండఁగాఁ
జనియెను నాల్గుదిక్కులకు ♦ సాధ్వసముం గని, వానరో త్తముం
దనుజులు పాటిపోవఁ గని ♦ తారును వెంటను బాటి చంపఁగన్ ౮౦౫ 1036

ఆ. తాళలేక సంజ్ఞ ♦ దప్పి యాయుధములఁ, బాటవైచి లంకఁ ♦ బట్టిపోయి,
రనురు లెల్ల భీతులయి పట్టనమ్ములఁ, బరశుఖడ్గముఖ్యపరికరముల ౮౧౫

క ధర్మ వైచి శతములుగ న, త్తరుణంబున నిల్చి దెసలె ♦ తమకుం దిక్కుఁ
బరికింప ననుచుఁ బాటిరి,, హరిబాధితులైన కొంద ♦ అనురులు భీతిన్

తే లంకఁ జొచ్చిరి కొందఱు ♦ లవణవార్ధిఁ
బడిరి కొందఱు దాఁగిరి ♦ పర్వతముల
నింద్రజి త్తటు హతుఁడయి ♦ యిలను గూలఁ
గనిన సురవైరు లందు నొక్కండు గాని ౮౩౫ 4041

క కనుపట్టఁ డయ్యె వేలుగ, మునుపుండియు, భానుఁ డెస్తఁమును బొందఁగ నా
తనికాంతులు నిలువక యె,గునటులు తమనాయకుండు ♦ కూలినమాత్రన్.

క *వరుగె త్తిరి దిక్కులకున్,, గురు శేజుం డింద్రజిత్తు ♦ కొంతవడి నిలం
బరిపరఁ బొరలాడుచు సుర,వరలోకము నందఁ బోయెఁ ♦ బ్రాణములు చనన్.

క. కిరణములులేని భాస్కరు,కరణిని నిర్వాహవఁకక్రియఁ దేజం
బు రియమునఁ బోనఁ గూలెను,, నురరిపునాథాత్మజుండు ♦ త్తోడిం బడినన్.

తే వీడ లెల్లరు నశియించెఁ ♦ బృథ్వీయందుఁ
బోయె నట్లు లిరిప్తముల్ ♦ పూఁకుఁ డెండిఁ
గాయఁ జొచ్చెను, బాపైకఁకర్కఁ డింద్ర
జిత్తు తెగినంతఁ బాకారి ♦ చెంగె నుదిన ౮౭౫ 4042

క. మునులును సురలును హర్షం,బును బొందిరి, దుందుభిరవఁముల్ సభిమందున్
వివఁబడియె నచ్చరల న, ర్తనమున్ గంధర్వగానఁరమ్యధ్వనియున్ ౮౯

క వివఁబడియె, స్మారకర్కఁడు, దినుజుఁడు హతుఁడైన దేవఁతలు సుమహర్షం
బును గురియించిరి లక్ష్యణ, వినుతించిరి చిత్రరీతి ♦ వెలసె నదియునున్ ౯౦౫

* స బధూవ మహాతేజాః వ్యూహస్తగతజీవితః-అనిమూ వ్యూహస్తో విక్షిప్తాంగో గలజీవి
తశ్చ-అనివాఁ

సీ. జలములు మిగుల నిర్మలములై యొప్పెను దెలివొందెనకలదిఁ క్కులునుదైత్య
దానవుల్ రోమాంచ ధూని, న స్త్రీలోకభూహంసగు ధర్మగుండు
మాతుడైనయంశనే యసగులు అంధదానవుల్ చేరి యత్తఱినినుండి
శాంతసంభాంతులై ధన్వంతిష్ఠమ్ములు మాని నిస్తోత్రముల్ మహినిబ్రీతి
తే మీఱ విహరింపుగాకని మించువేడ్క
బలికి, రంశట హరినై న్యపతులు శక్ర
వైరి మృతినొంద గని రఘువరునినహజు
ననుబలుఁ గని కొనియాడి రతులనుతుల ౯౩౪ 4048

క దనుజేజ్యుండు విభీషణుఁ, డనిలాత్తజుడై తనప్పు మనుమయు భల్లు
కనివహపతిఁను విజయంబును గంటి మటంచుఁడమసి బొంగుచునుదిలోక.

క కొనియాడిరి లక్ష్మణు నా, ననచగు లని జయమునంది మరుసగ సింహ
ధ్వనులం జేయుచు నార్చుచు, ఘనగర్జనముల కెలంగఁగా లక్ష్మణునిక.

క. పరివేష్టించుచు నేసిరి, చిరి, సుజేయుం గవులు సంతసించుచు దోకల్
ధరణిం గొట్టుచు నార్చుచు, గరముల వట్టుచు నెల్లకవులు వినంగ

తే ఉన్మవాఁడు సర్వోత్కర్ష ముల్లసిల్ల
లక్ష్మణుండుని చాటిరి, ధర్మగు లంశ
మార్చి తంబు లొప్ప మనోన్యమ మొక్క
మొగి నమాజ్ఞేషత్యంబుఁ గ గ ఘట్టి ౯౩౬ 40౪౭

క పలుభంగుల లక్ష్మణుఁ, ధలఁ జెప్పకొనిరి, మహేంద్ర కన్యఁడు తెగు టి
మ్ములఁ వారణాదు లొక్కటఁ, బలుక విని హృష్టులయి ను సర్వము మరలక

చ దనుజుని జంప నెట్టులగు దారుణవిక్రముఁ డాత్మకై గవా
యసి యనుమానమొంది గనుఁగాని కేగి మహామనీషుడై
తనరుచు నెల్లవారిఁకుం దాను బ్రతుండు యొప్పు లక్ష్మణుం
డనితరసాధ్యమై ప్రజలఁ దంపింతుం గడఁ గ్రాణదంబునా
పని నొనరించుటం గనుచుఁ బరివీరి విస్తయఁచెత్తులై దివిక ౯౩౪ 40౪౪

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౯౩ - ౧ సర్గము

అయ్య పాదములు బాహునొద్దల బోయి యెరిగి, నానా ౧౩౪౪

క. అయ్యపాదములు బాహునొద్దల బోయి, నానా ౧౩౪౪
పైన లక్ష్మణుఁ డింద్రాని, ననిఁ జంప మహాముంబులు మత్తల గనియెక
క విలసిత తేజోవీర్యంబులఁడగు లక్ష్మణుఁడు వాయువుత్రుని భంగం

బుల కీశు బాంబవంతిఁ గ వుండు లఁ జేర్చుకొని య పుడు బహుళికి చేక
తే. అవ్వీభీషణుఁ బావని ధూమను కూను

కొనుచు రణభూమినుండి రాట్టుబడునంగ

తపనపుత్రుఁ డవృత్తి ధరణి కరిగె

జనము మీఱఁగ, కంఠ లక్ష్మణుఁడు భక్త. 3

4057

క శ్రీరామునకుఁ మ్రొక్కుచు, స్వాగాట్టునమీసమందు ధూచన్పతి నాఁ
గా రహించి బారతం ద్ర్యం, బాహుళిఁ దెల్పి నిల్చె ధంతికసీనుఁ ర

క. వీరుండు లక్ష్మణుఁ డా, గ్రామునిహంతికంబుఁ ధీరి నులుపుగా
ఘోరారిఁధముఁ దెలిపెను, నేగవున భక్తముఖిని యతఁడములక. ౫

క. అంతవిభీషణుఁ డార కాంతుతో లక్ష్మణుఁ డభిషేకమున నునిక
వింతగ రాచరిమిత్తక, మంతము నొందించె నచుచు ధూచన్పతిఁ దెలిపె ౬

సీ. అంత మహావీరుఁ డా రాఘవుండు లక్ష్మణుఁడు శక్రాని ధంపె నన్న
వార్తను విన్నదిఁ ధీ బలమౌ హ్నింబునాత్మ పబోదియిట్లనెఁ, బ్రియన
హాదరా! బాగు నీ యుద్ధవృత్త్యను నకు నంతన నుంది ధీ ననుభవమగు
పనిచేసితివి శక్ర, పరతుండు చచ్చుట నింక నెల్లగుఁ జచ్చి, రే యటంచు

ఆ నిశ్చయింపు మనుచు ధీ నెల్లి నింను వీర్య, చంతఁడైన యతఁడు సంతనమున
లక్ష్మీచేత వజ్రులు లక్ష్మణునిము మా, ర్కొనుచు సిగ్గునొందు సనజు నతని

క బలవంతుఁడొ మ్రొ, నె. మీని గూర్చుండఁ జేచు ధీ నెంచి గురుకిరం
బుల నాకర్షింనుచు ని, యు గూర్చుంకంగఁ జేసి మున మొప్పుంగ ౯

క. అనుజనిఁ బలుమాణులు చక్కనిమాపులఁగనియె, మచుడ కాంతుఁ డతఁడుత
మ్ముని శల్యవీడితుని శక్ర, సునెదెబ్బు నూర్చుముఖితో, డగువానిక. ౧౦

క కని వగలఁ గుంది తా నా తఁదె నిట్టూర్పు లకరఁ ధమ్మనిశ్చిం
బును మూర్కొని కిద్వాధలఁ, గా నాచిరంకన్వీయుఁ ధీ దురగరముక. ౧౧

తే అనుజులొ నెల్లఁ దెచ్చుచు ధీ ననునయించి

యనియె నిట్లనె, దుష్కరఁ ధీ మెక కిర్తి

ముచు నొనర్చి చక్కని శుభంబు నొనరించి

లివి గదా నాకు లక్ష్మణా ధీ ధీరవ్య ౧౨

4065

చ తపయుఁడు చచ్చె, గన నిక ధావనాదుఁడు యక్షమందుఁ జ
చ్చెననియె యప్పు దెంచెనె, ధీ జెప్పెనంత దురాత్మఁ డైన యా

డనుజవిరాత్తజండు తెగె, ధీ వృక యింక జయించి నేరె ౧౩

చినయటులయ్యె, పీఠపర ధీ చిత్రరఁబుని నీవు రాచరిక ౧౩౫

4066

క తునిమితివి గానఁ గ్రూకుం, పనఁబడు రావణునిదక్ష, హస్తము నాభా

గన్వనియతిని ద్రైంచినట్లే, విను మితఁడే మంచియూతఁ ♦ వీర! యతనికిఁ
క. *హనునుద్విభీషణులు రణమున దుష్కర్తమైన కార్యమును జేసిరి నూ!
దనుజవరుఁడు వీరుండగు, చునవైరి త్రిరాత్రములకు ♦ మడియింపఁబడెన్.

తే. ఎట్టులో శ్రమ మొంది యీయింపజిత్తు
చంపఁబడియెను గాన నీసమయమందు
శత్రువులు లేనివానిగా ♦ నల్పితి నను
రావణం డాత్మజుని చావుఁ ♦ దా విని వగ ౧౬

4069

క. పెనుసేనలతో యుద్ధంబునకుఁ రాఁగలఁడు నుమ్ము, ♦ పుత్రవధను దా
విని తపియించుచు సంగరమున నోర్వఁగ రాక మిగులుఁమూర్ఖునిఁబూన్కిన్.

క. ఘనసేనాఽరవృతు నా,తని సంగరకాంక్షఁ బొదివి ♦ తప్పక మృతినిం
గనఁజేసెద, సౌమిత్రి! యని సాయము గోరఁదగిన ♦ యట్టిఁడవుగదా? ౧౮

ఆ. అట్టి నీవు వాసఁవారి వధించుట
వలన నింకమీఁద ♦ వసుమతిసుత
ధరణిఁ బొందుటయనఁ ♦ దగు నులభంబుగా
ననియె, రమువరేణ్యుఁ ♦ డాదరమున. ౧౮౪

4072

చ. అనుజుని నిట్లు లూఁడిలు ♦ నట్లు లొనర్చుచుఁ గొఁగిలించి నె
మ్మనమున సంతసం బొదవ ♦ మాన్యు నుషేణుని బిల్చి పల్కె, నీ
వనఁగఁ జికిత్సలో ఘనుఁడ ♦ వాడు నుహృజ్జనవత్సలుండు నా
యనుజుఁడు లక్ష్మణుండు రణఁమందున దేహము నింక శల్యముల్. ౨౦

తే. తగిలియుండుటచేత బాధలను గుండు
చున్నవాఁ డీతఁ డిబ్బాధ ♦ యుడిగి యెట్లు
సుఖముగా నుండునో యట్టి ♦ చొప్పునఁ గడు
యత్నమమరఁ జికిత్స చేయంగఁవలయు ౨౦౪

4074

సీ వేగ సౌమిత్రివిభీషణులకు మేనఁగలశల్యములఁ దీయఁవలయు శూరు
లయి తరువులఁ గొని ♦ సునిచేయు భల్లూకవాసరభటులకుఁ ♦ గాని యితరు
లెవరెవ రనిచేసి ♦ యిప్పు డమ్ములు గ్రుచ్చుకొన గండ్లు వడుటచేఁగఁగుందువారొ
వారికందఱికిని ♦ వరుసఁగా వేవేగ యత్నంబునన్ సుఖ ♦ ములరఁ జేయు

తే. మనియె, నీరీతి రాఘవుఁ ♦ డనునదింపఁ
గా మహాత్ముఁడు కపియూధఁకాంతుఁ డాతఁ
డమ్మ లక్ష్మణునాసికఁయందు నుంచి
యోషధిని బెట్టి వాసన ♦ యొప్పు జూపె ౨౩౪

4075

క. దానినువాసనచేతన్, మేనునమును నాటియున్న ♦ మేటిశరములున్

- గానఁబడవయ్యె వేదన, మా నెన్ గాయములు పూడి ♦ మై తనరారెన్. ౨౪౫
- తే. ఆనుషేణుఁడు శ్రీరాముఁనాజ్ఞ నంత
నవ్వీభీషణుఁ డాదిగా ♦ నఖిలసఖుల
కగచరోత్తమపం కికి ♦ నాదరమునఁ
తాఁ జికిస్స నొనర్చె ను♦త్తమపథమున. ౨౪౬ 4077
- క. హృతశల్యుండయి త్తణమున, గతదేహజ్యేరుఁడునయి విగతహృద్వ్యధుఁడై
యతులితముద మందెను రా,ముతమ్ముఁ డత్తరుణమందు ♦ ముంగటిరీతిన్. ౨౪౭
- క జనపతియును సుగ్రీవుం,డనఘుండు విభీషణుండు ♦ నఖిలర్ష వరుం
డన నెగడు జాంబవంతుఁడు, వనచరులును లక్ష్మణునకు ♦ బాధ లడంగన్.
- క కని యాతఁడు మోదంబును, గని లేచుట కలరి, రంత ♦ గాకుత్స్నవరుం
డును దుష్కరమగు రావణు,తనయు వధంబును నొనర్చి ♦ తనరుటకు మదిన్.
- ఆ సంతసించి యతనిఁ ♦ జక్క బహూకరిం,చెను బ్లవంగబలపతిని కరములు
శక్రవై రిన్పుటికి ♦ సమధికప్రీతిని, గాంచి కేళి సల్పె ♦ నంచితముగ ౨౪౮
తొంబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౩ - వ సర్గము.

❧❧❧ ఇంద్రజిత్తు మృతికై రావణుఁడు విలపించుట. ❧❧❧

- క. అంతట దానవనరుని ని, శాంతంబున నున్న యతనిఁనచివులు తొలుతన్
వంతపడఁ జాలు రావణి,యంతంబును విని కడింది ♦ వ్యధలం గనుచున్. ౪
- క. దనుజేంద్రునకుం డెలుపం,గను బూని మహాసురేంద్ర! ♦ కడుఁ దేజమునం
డనసాటిలేని నీతన,యు నింద్రజిత్తుని మహాత్ము ♦ యుద్ధమునందున్. ౧౫ 4083
- క. మేమెల్లఁ జూచుచుండఁగ, రామానుజుఁ డతులమా పరాక్రమము దగం
గా మన విభీషణుని యు,ద్ధానుసహాయమునఁ జంపె ♦ దానవనాదా! ౨ 4084
- క. అని నపజయమన్న నెఱుంగని శూరుం డింద్రజిత్తు ♦ కలహంబున న
ట్టి నరపతిసూజునితో, నని యొనరిచి నిహతుఁడయ్యె ♦ నాశ్చర్యముగన్. 3
- చ. సురపతినిన్ జయించి రణశూరుఁ డనం బాలుపొంది మించు నీ
వరతనయుండు లక్ష్మణుని ♦ బాణములం దవీయింపఁ జేసి తాఁ
బరమములై న లోకముల ♦ వాసముచేయఁగఁ జోయె, నన్న ని
ర్జరరిపు నాయకుండు రణశరంగమునం దవపుత్రుఁ డిమ్మైయిన్. ౪ 4086
- ఆ. చంపఁ బడియె నన్న ♦ సాధ్వీనప్రదమయి
యక్కటా! యటంచు ♦ ననఁగఁ జాలి

దారుణమయి యున్న * తనయని మృతివార్త

వినినయంత మూర్ఛ * మునిఁగె మిగుల. ౮౪

4087

చ. దనుజవరుండు వుత్త్రుని నధంబున ముగ్ధిన మూర్ఛనుండి చా

లనిధృతిఁ జాల సేపటి కిలాస్థలిపైఁ బడియున్న దేహ మొ

య్యనఁ గనలించి లేచి తనయాత్మజశోకము తీవ్రవేదనం

గనునటుచేయ సింద్రియనికాయము తత్తటమంద నేడ్చెఁ దా. ౮౫

4088

తే. అక్కటా! దానవబలముఃఖ్యా! మహాత్మా!

ప్రియతనూజ! మహారథా! * పెంపుగల్గు

నమరనాయకుని జయించినట్టి నీవు

మనుజుఁడగు లక్ష్మణునిచేత * వ్రుంది నావె, ౮౬

4089

1౪. తనయ! నీవే శ్రోధంబును గాంచినయెడల విశిఖముల సంతకుఁ గా

లుని మందరశృంగములను, గనుమూసినయంతలోనఁ * గడతేర్తుగదా! ౮౭

క మనుజుని లక్ష్మణుఁ జంపుదు,వని చెప్పఁగవలెనె, మఱియు * నాయతబాహూ!

విను మిపుడు నీవు మృతినిం,గని యమునిం జేరినావు * గావున నతఁడు ౮౮

క అతిశయబంధువుఁ డయ్యెన్, మృతి సంగరమందుఁ గనుట * మించెడు శూర

వ్రతతికి సమ్యతమగు పద్ధతియే సురవారమునకుఁ * దగినది యిదియే. ౮౯

చ కనుక రణంబునం దెగుట * కమ్రచధంబగు శూరపంక్తికే

మనమునఁ గోరఁగాఁ దగిన * మార్గము దీనికి శోకమంద, నే

జనుఁ డని స్వామికార్యమును * నల్ప హతుండగు నాతఁ డొందు ను

మృనితరనాధ్యనాకమును * నట్టిఁడవౌటను శోక మేటికి ౯౦

4093

క. మునివరుల్గు సురగణములు, ఘనతొ దిక్పాలకులును * గ్రవ్యాదవరుం

డనిఁ దెగియె నంచు విని నె, న్ననములఁ గలభీతి నెల్ల * మాని సుఖంబు ౯౧

క కని సుఖముగ నిద్రింపం,గను గల, రిత్తరుణమున జగత్త్రయమును గా

ననసహితధరామండలమును నావృత్తకుఁ డొకండు * భూమి నడలిన ౯౨

ఆ శూన్యములుగఁ దోచుచుం గనఁబడకున్న

నకట! యింక దనయుఁ * డంశ మొంద

నంతిపురమునందు * నసుగాంగనలయార్త

రవము లొక్కరీతి * వినిధగతుల ౯౩

4096

క వినఁగలను శైలగుహలం, దినునయూ ధేశస్మృతికి * నాఁడు గజంబుల్

వనివెడు నార్తరవంబుల,యనవున నిఁక నేమిచేయ * నగు నా కకటా! ౯౪

1 నమ త్వమిహభిః క్రుద్ధో భింద్యాః కాలాంతకా వపి-అనిమా కాలాంతకా శుమస్య మా
ర్తిభేద-అనిగోవిందరాజులు కాలః సర్వసంహారకః అంతకః. కాలాభిమానీ పురుషః-అనిమహేశ్వర
తీర్థులు 2 సర్వామరగణే వ్యపి-అనిమా

- క. అనినూడనా' నురారుల, పురమును రాక్షసుల నన్నుఁ ♦ బొగిలెడుతల్లిఁ
దరుణీసుణియగు భార్యను, నరుదగు యువరాజుఁగము ♦ సఖిసఖములఁ. ౧౩
- క విడనాడి యెచటి కేగితి, కొడుకా' విక్రమధనాశ్రయ' ♦ త్తోణిస్థలినిఁ
విడిచి యమాలయమునకుఁ, వడి నే నేగంగ విధిగ ♦ భక్తి మెఱయఁగఁ
- ఆ ప్రేతకార్యములను ♦ భ్రాతృజేయంగను, దగినవాఁడవుగక ♦ తనయ' యట్లు
గాక వ్యత్యయమ్ము ♦ గా నొనరించితే, నేను జేయునట్లు ♦ నీకు నిపుడు. ౧౪
- చ తనయవతంసమా' మునుపు ♦ తద్దయు నామదిగల్గు శల్యరా
జని దొలఁగించు నీవిపుడు ♦ చిత్రముగా నలరామలక్ష్మణుల్
వనచరనాయకుండు మది ♦ వారని శృంగములొచునుండఁగాఁ
జనితివే వానిఁ బుచ్చకయె ♦ చయ్యన మమ్మిట పీడి యక్కలా' ౧౫ 4101
- చ అని యిటు పెక్కురీతుల నుహోర్నిని బొక్కెడు రాక్షసేంద్రు నె
మ్మనమునఁ బుత్రుచాపు వగ ♦ మైకొన మిక్కిలి క్రుద్ధుడయ్యె, నా
వనజహితుండు నై జముగ ♦ వాడికరంబులు గల్గువాఁడె యా
తనిని నిదాఘమందు బహుదారుణమూర్తినిగాఁ గరంబు లొ
య్యన నొనరించునట్లు ముత్యసంహము కోపముడైన రావణుఁ. ౧౬ 4102
- తే మఱియుఁ గుపితుని జేసె, నత్తటిని నతని
భాలములఁ గూడు బొమముడుల్ ♦ ప్రళయమందు
వననిధిని సక్రములపొందు ♦ గనినయలల
వలెఁ బ్రకాశించె నెంతయు ♦ భయదములయి ౧౭ 4103
- సీ ఆతండు క్రుధచేత ♦ నావులింపఁగ వానివదనంబునుండి పూర్వము భయంక
రాకారుఁడౌ పృథ్విఁనాస్యమునుండి బయలు దేరనట్లు లత్యంతతేజ
మున మండచుక ధూమముననొప్పుచున్న వెల్వడియె, నాతఁడవుత్రవధముచేత
సంతపుడై శూరిఁనముదయవర్షుడయ్యును గ్రోధవశమున ♦ మనమునందు
తే నెంచి సీతను జంపంగ ♦ నిచ్చగించె,
బ్రకృతిచేతనె యెఱుగె ♦ పరఁగునతని
కన్ను లత్తటి కోపాగ్నికలితములయి
మిగుల భయదంబులై మండె ♦ మించురుచుల. ౨౧ 4104
- చ అనవరతంబు ఘోరమగు ♦ నాతని యాకృతి గ్రోధనహ్నిచే
తను మఱితిన్మై క్రుధను ♦ దాల్చి రుద్రునిగానుల్లు చెం
తనియినఁ జేరరాక తగె, ♦ దైత్యవరేణ్యుండు ప్రధుడౌట నా
తనినయనానినుండి బహుదారుణరీతిసి జూడ నొప్పుచుక. ౨౨ 4105

తే, మండు దీపయుగంబునఁచుండి జ్వాల

తోడనే తైలబిందునఁదోహము పడు

నట్లు లనలంబుతోఁగూడఁ నశ్రుబిందు

వులు ధరంబడెఁ బలువిధంఁబలుగు నవుడు ౨౩౪

410౦

ఆ. అతఁడు పండ్లు కొఱుకుఁ నప్పుడు కడురవ, ముద్భవించి దనుజుఁ బురుతరఘట

యంత్ర మట్టె త్రిపునమరునివ్వనమట్లు, వినఁగఁబడుచునుండెఁవితతమగుచు.

క. పెనుకొంబున లయవ, హినిబోలిన రావణేశుఁ డేయే దిశలం

గనునో యందందుం గల, దనుజులు భీతాత్ములగుచుఁ దాఁచుకొని రటఁ. ౨౩౫

క. పరమక్రుధఁ బ్రళయంబునఁ, జరాచరింబుల హరింపఁ జాలఁదలఁచు భీ

కరయుముఁ బోలుచు దిక్కులఁ, బరికించెడునతనికడకుఁ భయవీడితులై. ౨౩౬

చ. దనుజులు పోవరైరి, కడుఁ దర్పనమగుఁడు రాక్షసేంద్రుఁ డా

త్తను గ్రుధఁ బూని భీతులగుఁ దానవులం బురికొల్పి నెంచి యి

ట్టనియెఁ దదంతరంబున, సహస్రశరత్తులు దుష్కరంబుగాఁ

గనఁబడునట్లుగాఁ దన మఁఖంఁడవిభూతిని జేసి భక్తిచేఁ ౨౪ 4110

ఆ. నడుమ నడుమ నియతిఁ నుడిగెడు తఱి బ్రహ్మ, చలరఁ జేసినాఁడఁ, నాతపంబు

కలిమి బ్రహ్మ కరుణఁవలన నాకుఁ భీతి, యసురసురలవలనఁబొనఁగదెవుడు.

చ. వనజభవప్రదత్తయయిఁ వారిజమిత్రునిరీతి వెల్లుచ

క్కనికవచంబు నాకలరుఁగా యది నిర్భరదానవాళితో

నని నొనరించునప్పుడు మఁహాకులిశాయతశక్తిసంక్తిచే

తను జెడదయ్యె, నాకవచఁతల్లజముఁ ధరియించి యుబ్బునఁ. 3౦౪ 4112

చ. అరదము వెక్కి యుధమునఁ కాయితమై యరుగంగ నన్ను నె

వ్వరు రణవాంఛ మార్కొనఁగఁ వత్తురు? తానె పురందరుండు సం

గరమున మార్కొనం గలఁడె, కర్బులూర నురాసురాళితో

దుర మొన రించుచుండ మునుఁ తోయజనూతియె సుప్రసన్నుడై. 3౧

చ. శరములతో శరానసముఁ జాలమహాత్తరమైనదాని నా

శరవర! కొమ్మటంచుఁ గృపఁపంధిల నిచ్చెను, రాముఁ వత్సహో

దరునిని జంపుకొనమె నితాంతభయంకరచాపవర్షముఁ

ద్వీరపడి దానిఁ దూర్వశతఁనాదము లొప్పఁగఁ దెండు పొండనేఁ 3౩౪

ఉ. హుండు రావణుండు తనఁ నూహవధంబునకై తపించుచుఁ

భూరితరాగ్రహంబు మదిఁ బూనుచు లోనఁ దలంచి యప్పుడా

సారసనేత్ర రాఘవునిఁసాధిసి జేరఁ దలంచె, సంతటఁ

ఘోరితరిస్వభావుఁ డితిఁఘోరతనుండగు దానవేంద్రుఁడు 3౪౪ 4115

* యంత్ర స్వాక్షేప్యమానస్య-అనిమా యంత్రస్య ఘట యంత్రస్య దానవైరాషీడ్యమా
నస్య ప్రాప్యమాణస్య-అనివ్యాఖ్య.

క కనులెఱ్ఱుగఁ గోపంబునఁ, గనఁబడ దీనుండు నగుచుఁ ♦ గ్రవ్యాదు లొగిఁ
దనయెదుట దీనినిన్వనమునఁ బల్కఁగ వారిఁ గాంచి ♦ మూఢతఁ బలికె
సీ. *నాముద్దుతనయుండు ♦ నాకేశజిత్తు వానరుల వంచించు మఁనమున నెన్ని
మాయచే నీతను ♦ నాయెడఁ గల్పించి వధియించి యారిత్రవస్తువుఁ గొని
యిదియె మీసీతయం ♦ చెల్లవానరులకుఁ గనఁబఱచినవాఁడు, ♦ గాని నేను
క్షత్రబంధుండగు ♦ త్కృపతి ననునరించినదయి యున్న యాసీత నిపుడె
హత మొనరించిన ♦ నదియ ప్రియంబగు నాదునాత్మకును దానవులకనియె,
తే. నిట్లు సచివులతోఁ బల్కి ♦ యెవుమీఱ
ఖడ్గ మంకించె వేగంబ, ♦ కర్బురేంద్రుఁ
డాత్మజునిశోకమున మది ♦ యాకులమయి
యుండ నతిశయగోపంబు ♦ నొంది యవుడు. 3౮౪

4117

చ. అనుషమవుష్పమాలికల ♦ సందముగాఁ దగి నిర్మలాంబరం
బునఁ దనరారు ఖడ్గమును ♦ నాత్మకరంబున నెత్తికొంచు మం
త్రనికరయుక్తుడై తననతీమణు లెల్లను దోడరాఁగ వే
చనియెను నీత యున్నెడకు ♦ సాహస మూని భయంకరగాకృతిక. ౪౦

4118

చ దనుజులు రావణుండు చనఁ ♦ దారును సింహరవంబు లొప్పు నా
తనిమది కోపమూనిన విధంబును గాంచి యిరక జయించు నీ
యని నని యుబ్బి యొండొరుల ♦ నాదృతిఁ గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
ట్లనుకొని, రీమహాత్ముని భయంకరరూపముఁ గాంచి యెంతయున్ ౪౧౪
ఆ. భీతి నొందఁ గలరు, ♦ భ్యాతి నొందినయీతఁ
డఖిలలోకపతుల ♦ నని జయించి
నాఁడు గాదె! బహుబంజులఁ బెక్కుశా
త్రవులఁ జంపలేదె ♦ దర్పయలర ౪౨

4120

క. లోకత్రయరత్నంబులఁ, బ్రాకటతరశ్శ్రీ దెచ్చి ♦ వరభోగములిం
పొ కరణిఁ బొందుచున్నాఁ, డీకర్బురనాథులౌర్య ♦ మీతనిబలమున్. ౪౩
క. ధర నెవ్వరికిం గల, దని, సురరిపులు పరస్పరంబు ♦ సొరిదిం బలుకన్
గరము క్రుధఁ మై తెలియమిఁ, బరుగెత్తె నశోకవనికె ♦ బడఁతిం గనఁగన్
చ తనకుశలంబుఁ గోరునఖిలజులెంతని యూని చెప్పినన్
వినక మహాగ్రహంబుఁ గొని ♦ వేగ కుజుండు నభిష్కలంబునన్

* తిదిదం తధ్య మే వాహం కరిష్యే ప్రయ మాత్మినః, వై దేహం నాశయిష్యామి క్షత్ర
బంధు మను వ్రతామ్-అనిమా వాస్తవాద్దము య్ప్రియైకుఁ ౪౩మాపుడగు శ్రీరాము ననుస
రించిన నీతను నిజముగాఁ జంపినయెడల నది నాకప్రయమే దానవుల కదిప్రియము కాన నట్లు
కనఁబఱచెదనని రావణుభావ ము తీర్థులు పద్యమున “అది అప్రయంగాను” నని పదవిభాగము
చేసిన నాయర్థులు తేటపడును అదియప్రియంబని నామాన్యార్థమున విభజించుకొనఁ దగు

ఘనతరకోప మూని కడుఁ ♦ గాతీయపెట్టెడు వేడ్క రోహిణిం
గనఁ జనునట్లు సీతకయ ♦ క్రన్నఁ బోయి మహాగ్రరూపుడై రఁగి 4123

తే. రాక్షసాంగనలుం దను ♦ రక్షణంబు

చేయ నిందింపఁ దగని యాఁక్షీతితనూజ

క్రుద్ధుడై వేటిఖడ్గంబుఁ ♦ గొని జవమున

నరుగుదెంచు రావణుఁ గాంచె ♦ నార్తి గదుర రఁగి 4124

చ. కరమున ఖడ్గ మూని తనఁ గాదిలిమిత్తులు పెక్కురీతులఁ

దరుణి వధింపఁ గూడదని ♦ తన్ను గుఱించి వచించుచున్న నా

దర మొకయింతలే కనురఁతల్లజుఁ డెంతయుఁ బూన్కిరాఁగ నా

ధరణితనూజఁ గాంచి మదిఁ ♦ దద్దయు భీతిలి వంతఁ గుండుచున్ రఁ 4125

క. విలపించుచు నిక్కరణిం, బలికెన్, దుర్మతి యితండు ♦ పటుకోపమునన్

గలఁగుచుఁ బరుగిడుచున్నాఁ, డలాతమటు గాన రాక్షసాధిపుఁడిచటన్. రఁగి

సీ. నను ననాధను ననాధనుబోలె వధియింపనున్నాఁడు, భర్తను ♦ నన్నతముగ

ననుసరించెడునన్నుఁగని “నాకు భార్యపు గమ్ము రమింపుమాకరుణ”ననుచుఁ

బలువిధంబులఁ బురికొలిపి నిరాకృతుండయ్యె నిశ్చయముగ, ♦ నట్టివీడు

నేను గైకొనమిచే ♦ మానసంబున నిరాశనుబొంది యాగ్రహంబునువిమోహ

తే. మును బయికొనఁగ ననుఁ జంపఁగను బ్రయత్న

ముననె వచ్చినవాఁ డిదఁగును ధృవంబు,

కత్తి చేఁబూని వచ్చుటల్ ♦ కనఁగ వీడు

పురుషసింహుల నానహాదరుల ఘనుల గైంగి 4127

చ. అనిమొన రామలక్ష్మణుల ♦ నారిసి నాకొఱకై వధించువే

డ్కను గొనివచ్చెనేమొ? యకటా! యలరాటుతు లన్దదధమై

గనుదురొ యేమొ మృత్యువును, ♦ గంటినె నాయటువంటిదాని సీ,

మనమునఁ బాపనిశ్చయము ♦ మానని రాద్రుఁడు వీడు గావునన్ గైంగి

క. తనయునిఁ గూర్చినశోకంబున రాము సుమిత్రతనయుఁ ♦ బోకార్పఁగ లే

క నను వధింపఁగ బూనునొ? హనుమంతుం డవుడు చెప్పినట్టి పలుకులన్

క. మనమున నాలోచన చే,యను జాలని దానఁగాన ♦ నాత్మహితము లీ

తని నుడులని విసనై తిని, ననిందితను నేను నప్పు ♦ డనిలజనుడులన్ గైర

క. విని యతినివీపు నెక్కియె, చనియుండిన నాఘుఁ డేరి ♦ చక్కసియంకం

బున నుందుఁ గాన దుఃఖంబును దీసిం బొందకుందుఁ ♦ బో, యదితప్పెన్

చ. అనిమొన రాక్షసేంద్రహతుఁ ♦ డయ్యెను రాముఁ డటంచు విన్నచో

దనయుఁ డొకండె యాట వనితాచుణి కోసలరాజపుత్రి యే

- వనటఁ గృశించునో యిచటిఁ ♦ వార్తయె గుండెఁ బగుల్చు నంచు నా
మనమున నెంచెదన్, మఱియు ♦ మానితఱీలుని రాముజన్మమున్. ౫౬ 4132
- తే. బాల్యమును యౌవనంబును ♦ బరమధర్మ
కార్యముల కనురూపమై ♦ క్రాలునశ్వ
భావమును నాత్మఁదలఁచి యేఁజ్వఁగలదామె,
మఱియుఁ గౌసల్య వుత్రుని ♦ మరణము విని. ౫౭ 4133
1౪. స్మృతితప్పినదై శ్రాద్ధం, బతనికి నొనరించి తనయుఁవాళ వదలి వే
హుతవహునియందొ జలనం, యుతకూపమునందొ మోచ్చుఁనూహనిజ మదా.
తే. కుబ్జమంథర! యిస్సీరో ♦ కూలిపోవు
గాక, పాపమునందె నిఁకక్రముగ మనసు
గలిగి దుర్మార్గురాలయి ♦ వెలయుదాని
వలకనే యత్తగారికిఁ ♦ గలిగె వెతలు. ౫౮ 4135
- చ అని విలపించుచున్ సరిసిఁజారిని బాసి కుజగ్రహంబుచే
తను గడుఁ జిక్కి చింతిలెడు ♦ తారను రోహిణిఁ బోలి యక్కటా
యనఁదగియున్నసీతఁ గని ♦ 2యంతట రావణమంత్రి చిత్తశు
ద్ధినిదగువాఁడు సంతతమఁతిస్థిరతం దగువాఁడు ధీరుఁడున్ ౬౦ 4136
- తే. మఱియు మేధావియును నయి ♦ మహిఁ బ్రసిద్ధుఁ
డౌ సుపార్శ్వఁడు సచివు లిఁయ్యది యసమయ
మనుచు వారించుచుండినఁ ♦ జని దళాన్యు
సంతికముఁ జేరి యతనికిఁ ♦ ట్లనియెఁ బేర్తి ౬౧ 4137
- క దనుజేంద్ర! సాక్షాత్తుగ, ధనవతికిన్ సోదరుఁడవు ♦ ధర్మవిదులలో
ఘనుఁడవు నీవిటుధర్మంబును బాడొనరించి క్రోధఁమునకున్ లోనై. ౬౨
- క జనకజ నెట్లు వధింపన్, మనమునఁ గోరెనవు? ♦ వీరమండన వేదా
ళిని నేర్చి విద్యలందున్, ఘనపాండితి గలిగి మఖముఁఖన్నాతుఁడవై ౬౩ 4139
- క. హితకర్మనిరతుఁడవై యై, షీతివి స్మృతమైన ఖ్యాతిఁ ♦ జెలఁగెడు నీకీ
యతివను జంపుతలం పే, వితమునఁ గల్గినది? దనుజ! వీరవతంసా! ౬౩ 4140
- చ. జనకజ చాలరూపవతి ♦ సన్నతశీలయుఁ గాన నీవశం
బున నిక నుండునట్టి విధఁముం దలపోయుము నీదుశోప మా
జనవతియందె చూపు, మిదె ♦ సర్వసురారిమహేంద్ర! నేఁడు నీ
వని నొనరింప సిద్ధమగు ♦ నట్టిప్రయత్నము చేయఁగాఁ దగున్ ౬౪ 4141
- సీ అనితపక్షంబిది ♦ యందుఁ జతుర్దశియగుఁగదా! కేఁడు ప్రయత్నమునకు
మంచిదిరేవేయఁమావాన్యయగు నందు నకలవాహినులతోఁజక్కఁగూడి

1 నిరాశే నిహతే పుత్రే దత్వాశ్రాద్ధ మచేతినా-అనిమా 2 అమాత్యో బుద్ధిమాన్ శుచిః, సుపార్యో నామ మేధావీ రాక్షసో రాక్షసేశ్వరమ్-అనిమా.

విజయమొందుటకయి ♦ వెడలుము, ¹కూరుండవై బుద్ధిమంతుండవై మహార
ఘండవయి ఖడ్గివై ♦ తోరంపురథ మెక్కి దశరథసూనువధమున నీవు

తే. జనకతనయాకృపంగన ♦ జాలు దిట్టు

లివుడు సీతను జంపిన ♦ నేమి ఫలము?

నాగ దుర్జతి వీర్యాఘ్నిఁడై గరోరుఁ

డైన యారావణుఁడు సుపాఁర్వాఘ్నిఁ డిట్లు ౬౬౫

4143

ఆ మిగుల ధర్మయుక్తముగఁ బల్కు నమ్మాట, నాదరించి యింటి ♦ కరిగి యంత
సచివయుక్తుఁ డగుచుఁ ♦ జనియె సభామండపమున కేమిచేయి ♦ బాగటంచు.

తొంబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము

౯౮ - వ సర్గము

—ఇతి రామఁడు మూలబలములఁ జంపుట. ఇతి—

క. దనుజవరుం డారావణుఁ, డనుపమసభఁ జేరి దీనుఁడై కడు వగతో

డను గ్రుద్ధసింహు ట్లా, యనుపమసింహాసనమునఁయిం దొకరితి ౧ 4145

తే. కూరుచుండ నిట్టూర్పులు ♦ గూడఁ బర్వ,

నంతటి మహాబలుండగు ♦ నసురవర్యుఁ

డాత్మభవదుఃఖకర్మితుండు బలాధి

పతుల నూఱడిలం జేయు ♦ మతినిబూని. ౧౫

4146

²క. కరముల జోడించుచు ని, క్కరణిం బలికె, నమస్తగజహయములతో

సరదంబులతో వీరని, కరములతో మీర లెల్లఁ ♦ గదలుం డనికె, 3 4147

ఉ. మీరలు రాము నొక్కనిని ♦ మించెడుపూనికఁ జుట్టుముట్టి గం

భీరఘనాళి వృష్టితఱి ♦ బెద్దగ వృష్టి నిగుచ్చునట్టు లా

సారముగాఁగ బాణములఁ ♦ జయ్యనఁ జంపుఁడు, కాకయున్న నా

భూరమణాంగమున్ సమరభూమిని దీక్ష్యశరాళిఁ జీల్చినన్. ౪౫ 4148

తే. హీనబలుఁడగునారాము ♦ నెల్లి లోకు, లెల్లఁ జూచుచునుండఁగ ♦ నేవధించు
వాఁడ, నని పల్కుచున్న రావణునిమాట, లాలకించివేచనున్యందఁనాళి నెక్కి,

క. పలువిధములైన తమబలములు వెంబడిరాఁగ యుద్ధమున కేగిరి, వా

రలు దేహముల మాపెడు, బలుసాధనములను బరిఘటనములను ౬౫

క. శరఖడ్గపరశ్వధముల, హరివీరుల మీఁగ వైచి, ♦ రావణచగులుం

దరువులఁ గొండలఁ గొని నిర్మరవై రులపై నవైచి ♦ రయము మెరియఁగన్.

1 హత్వా దాశరథిం రామం చివాక్ ప్రాప్సువీ మైథిలీమ్-అనిమా దశరథసూనుపథమున-
రామకృతమరణమున ననగా రామునిచే నీవుచంపఁబడి రాముని మైథిలిని బొందఁగలవు వారిసేవ
కుడవు కాఁగలవని వాస్తవార్థముని మహేశ్వరతీర్థులు. 2 రావణః ప్రాంబలి ర్వాక్యమ్-అనిమా,

- తే. ఉరవడించిరి, భాస్కరుఁనుదయ మాది
గాఁగ వనచరరాక్షసఁగణములకును
నవ్వుహోయ్యుద్ధ మధికభయంకరముగ
సాగఁగా జొచ్చెఁ ద్రిదశు లాశ్చర్య మంద. ౮౪ 4152
- సీ. వనచరరాక్షసఁవరులు వరస్పర మతివిచిత్రములగుఁ నట్టి గదలఁ
బ్రాసఖడ్గములఁ బఠశర్వభమ్ముల గిరితరువులఁ గొట్టుకొని, రిటు వార
లకుఁనుహోయ్యుద్ధంబుఁ నకలభూతభయంకరముగ సాగఁగ భూరిఁరజము రేఁగ
నద్దిర క్తప్రవాహమ్మున శాంతించె, గుంజరన్యందనఁకూలములుగ
తే హయములే మత్స్యములుగ ధవళిజాళిప్పక్ష
ములుగ దేహంబు లెల్లఁ దెఱపులుగ రక్త
నదులు ప్రవహించె, సంతసఁనచరు లెల్ల
శోణితావగలం దోఁగుఁడ౯ రణమున. ౧౧౪ 4153
- చ. ధనుజులవర్తకేతనవిఠానముల౯ రథవాజిభూరిసా
ధనముల బల్కిమై నెగరిఁ తద్దయు దూఁకుచుఁ బైకి నేగుచు౯
గనుఁగొనఁ జిత్రమా విధముగా నటఁ బాడొనరించి, రంతటం
జనక హరీశ్చంద్రుల్ దనుజఁసంఘశిరోరుహకర్ణ భాలముల్. ౧౩ 4154
- తే. నాసికలనొగిఁ దీక్షణసంతములఁ గొటికి
గోళ్ల గీటియుఁ ద్రుంచిరి,ఁ కోఁతు లొక్క
దనుజుని౯ నూర్చు రేసి మాఁర్కొనుచు ఫలన
హితనుహీజముఁ బక్షులఁవితము తోఁప. ౧౮౪ 4155
- తే మునరి పోరాడి, రంతటఁ వెన గిరింద్ర
నదృశదేహులు రాక్షసుల్ఁ సాధ్వినకర
ములయి పెద్దగనున్న గఁనలను ఖడ్గ
ములను బ్రాసపరశ్వభములను బూని. ౧౬ 4156
- క. వచరులం బ్రహరించిరి, దనుజువలి యిట్లు చంచఁ ఁ దాళఁగ లేమి౯
జని వే రక్షకుఁడగు రాముని వటుగుఁ జొచ్చెఁ గీశఁముఖ్యబల మొగి౯.
- క. అంత మహాతేజుఁడు నృప, కాంతుఁడు విక్రమము మెఱయఁఁగాఁ జాపంబు౯
సంతసమునఁ గొని తద్బల, మెంతయు ధైర్యమునఁ జొచ్చి యేచినకిసుక౯.
- క. శరవృష్టి గురియించెను,, ద్వీరఁగా రాముండు దనుజఁబలముం గనుచుం
జొరబడి భయంకరుండై, శరవహ్నిం గాల్చుచుండుఁనమయమునందు౯.
- తే. అంబరంబున గ్రీష్మర్తునందు మేఘు
ములు రవిం బోలె నారానుమూర్తి ననుగు
లంతికంబున కేగంగఁ ననుభ్రువడక
యుండి, రంతట రాఘవుం ఁ దుద్యమమున. ౧౯ 4160

- క. ఒరుల కశక్యములు భయం, కరతములు నైవయట్టి ♦ కార్యంబుల నం
గరమున రాముడు చేయఁ గనిరి పిదపఁ ముందుఁ జూడఁ నేర రిసురులుక.
- చ. దనుజులు రాముకార్యములఁ ♦ దారు కనుంగొనకుంటె కాక పెళ్
వనమున వాయుకృత్యముల ♦ భంగి నెఱింగియు వాయుహాసముం
గనని తేజంగునకొ న్నహఁకాంతఁడు సంగిగహస్తలాఘవం
బునఁ బెనుసేనఁ దోలుటయు ♦ భూరిరథంబులఁ జెండ చుంటయుకొ
గనఁబడుచుండెఁగాని యటఁ ♦ గర్త కనంబడఁడయ్యె వారికికొ ౨౧ 4162
- సీ. చిన్నమై చిన్నమై ♦ శితశిలీముఖహవ్యనాహనగగ్ధమై ♦ భగ్నతరము
నయి శస్త్రవీడితం ♦ బయియున్న సేనను గాంచిరేకాని శీఘ్రమునఁ గృత్య
ములఁ జేయుచున్న రాఁమని గనలేకుండి రత్తఱి, బంచభూతాత్మకమగు
సంగంబునందలి ♦ యావరమాత్మను బ్రజ లింద్రియవివక్ష ♦ వారమందుఁ
- * తే. బ్రేరకత్వముచే నుండఁగిరి నెఱిగి
యతనిఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనఁనట్లు రాముఁ
డంగములఁ బ్రహరింపఁగ ♦ నాశగిస్థితి
నెఱిగిరే కాని కన్నుల ♦ నెఱుంగరైరి ౨౩ 4163
- క. శరవేగంబున శ్రీరహు, వరుఁ డబ్బఁ ములఁ జరించి ♦ వధియింపఁగ న
త్తరుణమున రాక్షసులుత, ధరణిని నశఁడుండు ననుచుఁ ♦ దలఁచుచు నచటకొ.
- చ. కనఁబడురాక్షసుకొ న్నహఁకాంతఁగఁగ భ్రమించి వీడె హ
స్తినికరముకొ వధించెడిని ♦ బెంపు వీడితి రాఘవుండు వ్యం
దనవరరాజిఁ జూర్చుముగఁ ♦ దానొనరించెడి వీడగో లన
త్పునిశితబాణసంఘములు ♦ సోకఁగఁ జేసి పదాతివర్గముకొ. ౨౪ 4165
- తే. చంపుచున్నాడు హయములఁ ♦ జంపుచున్న
వాడటం చాచ్చటించుచు ♦ భ్రమియిచట
గలుగుసాదృశ్యమీననె యొక్కఁగుని నొకడు
రాముడను కోపమునఁ బరాక్రమము మెఱియు ౨౫ 4166
- క. దనుజులు పరిస్పరము తమ్ములు దారే హఁపుకొనిరి ♦ చూపులు ననుజుల్
ఘనశరమైన ప్రభావంబునఁ గని గా. ధన్యఁ నఁకఁ ♦ బాలిచి యనచుమై ౨౬ 4167
- క. తనరెడునయ్యెవరంబు, మోహితులను పైకర్తములు గాల్చెవరా
మునిఁ జూడఁ జాలరై, రాక్షసులు సుఖమునందుఁ ♦ గుఱివ్రేలికొ.
- తే. కనిరి రామసహస్రములను ముఱులు, చిహ్నహాసముండె యాశ్చర్యమునందె
యొక్కని నె రామునింగని, శుక్రము ద్వియైవ యఘ్రుడాసేనఁ యందుమిగిలి

* ఇంద్రియశేష తిష్ఠితం భూతాత్మన మివ ప్రజా-అనిమా.

సీ. గతివిశేషములు ♦ గన్పడఁ దిగుగంగఁ గంచననుయనుగు ♦ కార్త్యకవర
కోటియుఁ దిగుగుట ♦ వాటగుటాఁ దిప్పఁడు మన్నకోటవియు ♦ వలెనొకటిగఁ
గనఁబడె రాముఁడు ♦ నడఁపఁ యెరుగఁజె, సనువె నాభిగనున ♦ శ్వంబె బ్రావి
గను కెంబులె శలా ♦ కలుగను భ్రమియంచుకార్త్యకంబే చుట్టు ♦ గ్రాలునేమి
గను బ్రావిలతస్సన ♦ మనుచుధ్వఁగను దగుచరాక్రమ మక్షముగను దేహ

తే. కాంతి ప్రభగను దినాన్య మ్మగణమె ధారి
గను జెంగంగఁ జక్రముఁగిరణి నను
వధి మొనగ్నెడు రామునిఁ ♦ బ్రజలు గిరి
కాలదక్రముగా మహాఁశ్శంకర ముమరి. 30

4170

సీ. శ్వసనవేగముగల ♦ స్వంధనచర్యములే ఒకోటులు లక్ష ♦ లిరునది పయిఁ
దొమ్మిది మును వేగ ♦ సమ్మిలితేభమల్పదుమూఁడుకోటు లా ♦ పయిని లక్ష
లెన్నఁగఁ ద్రొందును ♦ సినదివెలుగుకాటులతోఁ గూడి ♦ రాజులెడు మ
హాశ్వముల్ పదికోటు ♦ కట్టెరువదిలక్ష లఱుచదివేలు మహాబలాధ్వ
భటులెన్న నూట నెల్పిదియెను కోటులు నెనుబదిలక్షలు ♦ నిట్లు కామ

ఆ. తనువులైన దనుజతల్లజచతురంగ, బలము లగ్నిశిఖలవంటి రాము
దారుణాంబకముల ♦ దగ్ధమయ్యెద్రపాద, కలితములగుమూఁడుగడియ లకట.

క. హతశేషులైన దనుజులు, హతవాజస్వందనులయి ♦ హతశేతనులై
గతమొదిలగుదు లంకకు, సతివెగము పోయి, రప్పు ♦ జాయనిష్ఠలియ్యుఁ.

క. కరిహయసుధలులు చావఁగ, బరమక్రొధమున నున్న ♦ భవుక్రీడాభూ
మి రహిత భయదామఁమై, సరిగెఁ విక్రమము భూమిపతి చూపుటచేఁ.

తే. సురలు గంధర్వసిద్ధులు ♦ పరమమాను
లవుడు రామునిశ్రేష్ఠము ♦ లద్భుతముగ
బాగుబాగని ప్రీతిమైఁ ♦ బలికి నెన్ను
టంచి, రమ్మహితాత్మఁ డాధీనుఁ డంత. 31

4174

క. తనచెంత నున్న సుగ్రీ, వ్రునిని విభీషణు ననిలభఁపుని భల్లూకేం
ద్రుని బాంబవంతుహరిని, హన్తిని మైందుకొ ద్దివిదుఁగాంచియొప్పుగఁ బలికెఁ.

తే. శ్రుణములో నెల్లు సేవలఁ గాము రూపు
మూపు టరయంబుగఁ గాదిది ♦ మాయచేతఁ
దగినరీతి నస్త్రము నైచుచువారాణంపు
తె క్కీచేతనె యీదివ్యశి క్కీ వినుడు 32

4176

క కలదిల నాకును మఱియును, విలయంబున నీశ్వరసకు ♦ వెలయు నొరులకుం
గలుగదని పల్కె, నింద్రుని, సలె సలరుచు నస్త్రశస్త్రానారముహిమచే 33

చ. ఘనుఁడయి సాధుచిత్తుఁడయి ♦ క్రాలు రఘూన్యహుఁ డాశరాళి న
ట్లనిఁ బడఁ గూల్చి యొప్పుటకు ♦ య్య స రేజ్యలు సంప్రహృష్టులై
వినుతి యొనర్చి రిప్పనిని ♦ విక్రమసంపద నిట్లు చేయ నిం
క నెటులు సాధ్యమా నరయఁ ♦ గా ధర నొండులకంచు వేడుకక. 3౯ 4178
తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

౯౫ - వ సర్గము.

శ్లోక రాక్షసాంగనలు విలపించుట శ్లోక

సీ. తురగసంఘములు రాక్షసులు వేనవేయిగ హస్తగణంబులు ♦ నట్లుకేత
నాలంకృతంబులై ♦ యగ్నివలెం గ్రలుంగవముల్ శూరులై ♦ సరిఘగదలఁ
బూని యుద్ధముచేయఁ ♦ గా నేర్చికొంచనధ్వజచిత్రములచేతఁ ♦ సగి మఱియును
గానురూపులునయి ♦ భీమబంబుల నొప్పారు రాక్షసు ♦ లొకముహూర్త
తే ముననె రాముఁడు వైచిన ♦ కనకభూషి
తాతిదారుణబాణాళి ♦ సంతమొంది,
రిట్లు రావణుఁ డంపిన ♦ యెల్లభటులు
చావ హతశేషులైన రాక్షసులు భీతి. 3 4179

క. చని లంకఁ జొచ్చి యందలి, దనుజులతోఁ జెప్ప వారు ♦ తన్మూలబలం
బనిఁ దెగుట వినుచుఁ గనుచుక, దనుజాంగనలెల్లఁగూడఁ ♦ దారుణబొగులుచుక.

క. వనటక ముగ్ధిరి, దనుజాంగనలంకిటఁ బతులు చావఁ ♦ గాఁ దనుజాతుల్
చనివిలయమొంద బాంధవు, లనిఁ దెగనొకచోటఁగూడిఁ ♦ యూర్జిత బొగులుచుక.

క. విలపించి రిట్లు, రావణు, చెలియలు శూర్పణఖ వృద్ధ ♦ చెలువు దొలఁగిన
ట్టులు దగునాకృతి గలదియు, నిలఁ దాఁకం గడువువ్రేల ♦ నింపుగనినజాగ్గె.

తే ఇట్టి దక్కానసంబున ♦ నెలమి మదను
నట్లు చక్కనివాడయి ♦ యధికబలుఁడు
నగుచు సుకుమారుఁడయి హిత ♦ మఖి భూత
ములకు నొసఁగెడు రామునెట్టులుగఁ గనియె, ౬౪ 4188

చ. అనయము లోకనింగ్యయయి ♦ యెల్లు కురూపిణియైన రాక్షసాం
గన యిది రాముఁ గోరెనట ♦ కమ్రగుణం బొకటైన లేని దీ
దనుజ మనోజ్ఞసద్గణవి ♦ తానుఁడు రాముఁడు వీర్యశాలి మో
మున రుచివెల్లవాఁ డిది య ♦ ముగ్ధతరాన్యయె యహను జూడఁగక. 2౪ 4184

క. దనుజాంగన యిది రాముఁడు, మనుజుండగునట్టివాని ♦ మదిఁ గోరె నెటో
కనుఁగొనఁగా ముదునలితన, మునఁ దెల్లనివేండుకలును ♦ ముడుతలును తగక.

చ. కనుఁగొనరాని రూపమును ♦ గల్గిన శూర్పణఖాఖ్య యిద్ది యీ
దనుజులభాగ్యహీనతను ♦ దానవతల్లజులొ ఖరాదు ల

య్యనిమొనఁ జావు నొందుటకు † హాస్యముచేయఁగఁ జాలి లోకనిం
దనుగని చేయరానిదయి † నాశకరంబును నై నకృత్యముఁ. ౯౫ 4186

క. ఒనరిచె రామునిఁ గోరుచు; ననుజాతసిమి త్త మిట్టు † లనురేశుఁడు రా
మునితోడ వైరముం గొని, యెను గొప్పగ, రావణుండు † హీనమతియునై.

చ. దనుజవధార్థమై నృపతిఃతల్లజాభార్యను బల్కిమీఱఁ దె
చ్చెను బలవంతుఁడౌ నృపతిఃసింహునితోడను దీర్చిరానిదై
కన నతిదారుణంబగు పరిగం దనయంతన నంగ్రహించినాఁ
డనుపమలక్షణాధ్యయగు † నాజనకాత్మజ యెన్నిభంగులఁ. ౧౨ 4188

క. వీనిం గోరదు మనమున, నైనను, బూర్వమున సీత † నాత్మహరింపం
గా నెంచి వేఁడునాతని, దానవుని విరాధు నొకఁడ † ధాత్రీశుఁ డనిఁ. ౧౨౫

క తునుముట చూచిన మన కా, తనివధమే పూర్ణమగు నిఠదర్శనము గదా,
వినుఁడు జనన్ధానంబున, దనుజులు పదునాల్గువేలు † దారుణకృత్యుల్ ౧౩౫

చ అలరుచునుండ వారిఁ గని † యగ్నిశిఖాసవృశాంబకంబులఁ
గలనునఁ జంపె, రాముఁ డటఁ † గంజసఖోపమబాణసంక్తి ని
మ్ముల ఖరదూషణాసురుల † మూర్ధుని నాత్రిశిరుఁ వధించెఁగా
గెలుచును రాముఁడే యనఁగఁ † గృత్య మదే తలఁపంగఁ జాలదే. ౧౩౬

సీ. మఱియు రక్తమెగ్రోలుఁచునుజాశనుండుగునాకబంధుఁడుయోజఁనాయతభుజఁ
డయిక్రోధముననుభయంకరంబుగ నార్చుచుండంగఁ జంపె, నిట్లాక్కడఁటి
కార్యముచేయుటఁ † గన రాముఁడే గెల్పుననుట కీదృష్టాంత † మరయఁ జాలు,
గురుబలుండయి మేరుఁగిరిసమానుఁడు నగునింద్రనందను వాలి † నేచి చంపె

తే. నిదియు రాముఁడే గెల్పు నఃహీనశక్తి
ననుటకుం జాలుదృష్టాంత, † మరయదీనుఁ
డగుచు భగ్నుచునోరధుం † డగుచు ఋష్య
మూకముననున్న యుక్కపిఁముఖ్యు రవిజు ౧౩౭ 4192

చ. ఘనమతియైన రాఘవుఁ డఃఖండకవీశ్వరరాజ్య మేలఁగా
నొనరిచె నీయుదాహరిణ † మొక్కటి చాలును రాముఁడే జయిం
చునని వచింపఁగా, మఱియు † శుభ్రయశుండు విభీషణుం డొగిఁ
దనుజహితంబు సర్థమున † ధర్మమునుం గలిగింపఁ జెప్పినఁ. ౧౩౮ 4193

తే. యుక్తమైనది మోహంబు † నొందిరావ
ణాసురుఁడు దానిఁ గొనఁడయ్యె † యక్షరాజు
ననుజుఁ డవ్వీభీషణమాట † యాలకించి
చేసియుండిన నీలంక † చిత్రతరము ౧౩౯ 4194

తే. ఆ రనాదంబులను నిండి † యాశ్చర్యన

మట్టులుండక యుండఁగా, † నానుహస్సు

చేసి గురుబలుఁ డినఁగ విభ్రాసించెన

కుంభకర్ణుడు హాసించెను † గూటుట గును ౨౦౪

4195

క లని దుర్ధిష్టుని నతిశాముని రావణప్రియతనూజ † సుధతి మీఱిం

గను లక్ష్మణుండు దునుము ల, గును వినియును రామమహి † మురుతరమనుచున్.

క. దనుజేంద్రుఁ డెఱుఁగున్నాఁ, డని, రంతట నాకుమారుఁ † డని దెగియెనటం

చును నాశ్రాతయు వృత్తిఁ గ నెననుచున్ నాపతియుఁ జచ్చె † ననుచునిటువలెన్.

క. పురమునఁ గలరాక్షసమం,దిరముల నార్తలయి యెడ్డు † నెలఁతలరవమున్

కరము వినంబడుచుండెను, దరుణులు దుఃఖమున మఱియుఁ † దత్తరపడుచున్.

సీ. శూరుడొ రాముండు † భూరిరథంబులఁగరిహయంబుల భటోత్కరములక్ష

లుగ వధించినవాఁడ † తెగి రుద్రుడో విష్ణువోను రాక్షసుడై † యొప్పనింద్రుఁ

డో యముఁడోకాని † యుద్ధంబునకు నిట్లు గాహనంబున † రమణ వచ్చి

మనవారి నెల్లర † ప్రందించుచున్నాఁడు గాన మనుష్యుండు † గాఁడు రాముఁ,

ఆ. డధికవీరులైన † యట్టి మావా రెల్ల

వాతులె యగుటవలన † నాశ జేసి

తమున వదలి యీశ † యమునకుఁ దుదిఁ గాన

కయె యనాథలమయి † కడవగలను ౨౧౬

4199

క విలపించుచునున్నారము,పలుభంగుల, శూరుడైన † పలలాశవరుం

డల బ్రహ్మయిడిన వరముల, కలిమిని గగ్గించి భూమి † కాంతునివొనన్. ౨౬

ఆ. ఇపుడు కలిగియున్న † యీ ఘోరభయమును

దెలియకున్నవాఁడు, † దివిజరాక్ష

సులు పిశాచనంఘములును గంధర్వులు

నితని బారిఁ బడిన † యతని ననిని ౨౭

4201

క. పరికింపంబాలరు, దురమునఁ బ్రతితగుణమందుఁ † దోచెడుదనుజే

శ్వరునకు నుత్పాతంబులు, పరికింపఁగ నింకమీఁద † భయదము లగుచున్

ఆ. దుష్టశకునము లొగిఁ † దోచి రావణునకు

రాముచేత వృత్తిని † రయము మెఱయఁ

గలుగుననుచుఁ జెప్పఁగలవు, బ్రహ్మయు రావ

ణుని తపస్సు మెచ్చుకొని యతనికి ౨౮౪

4203

క. దనుజసురరాక్షసులవల,నను భయమే లేరనుచు ఘనంబగు కృపచే

తను వరి మిచ్చెను సత్తతి, మనుజులచేఁ జావకుండ † మనరావణుడున్. ౨౯

క. వరమడుగఁ డయ్యెఁ; గావునఁ, దరుణంబున నిపును దనుజశత్రుజునకుఁ గ

ర్హులకు మద్దతినివొన నె, పరఁగెన్ బ్రాణాంతర గుభధ్రము భయమున్.

క. నందియము లేదు చూడఁగ, నింగుఁగుఁ, నిర్వగాళి ధూర్జితీ శతా
నందుం డిడిన వరంబును, బొందుగ మదిలోనఁ దోచి ధూనినకినుకన్.

చ. దనుజవరుండు దోర్బలము ధీర్జయుఁ గల్గిటఁ బెక్కిరితున్
ఘనమగు పీకగల్లునటుఁగా నొకరించి నోవ్వలై యు
ష్వసజఞఁ గూర్చి తీవ్రముగ ధూసెట చున్నతపంబుచేసె, న
వ్వనజభవుం డుదారమతి ధారితపంబున కెంతొ హృష్టుడై 3౨ 4207

ఆ. సురలమేలుకొఱకుఁ ధరికించి వారల
నర్థవంతమైన ధయట్టి సూక్తి
బలికె, నేడుమొగలు ధ్రువలగాఁనులును
దానవులును శాశ్వతముగ మీరు. 3౩ 4208

తే. వీడ గల్గింప కెంతయు ధీతిగల్గి
ముజ్జగంబులఁ జరియింతు ధర్మజుఁ గని
భక్తిచేయుదు రనియును ధరికె, నంత
సురలు దేవేంద్రుఁడును గూడి ధరిగి భక్తి 33౪ 4209

క. పరశివుని ద్రిపురహరుని, సురపాలకు దేవదేవు ధుభనిలయునిఁ గాం
చిరి భూరినుతులనాతనిఁ, గరుణాస్వతుఁ జేసికొనిరి ధిడు బూన్కిమెయిన్.

చ. పరశివుఁ డంత వారిఁ గని ధర్మజుఁ బన్నత నిట్లు, రాక్షసో
త్కరముల కెల్ల నంతమును ధర్మజుఁ జేయు వధూలలాప యె
క్కిరిత జనింపఁగాఁ గలదు ధర్మజు మీకు శుభఁబు లామె యు
ద్ధరిని బుట్టినంతటకె, దాననసాక్షి నాశనార్థమై 3౩౪ 4211

సీ. సురలు సంపియట్టి సుందరి ధూర్జిత మును దేవతలన్నియును గొనంగ
నాకలి యెటు దానవావళి మా పెనో యట్లు రావణునితో సందఱ మన
లను దినగలదు, దుర్జయమును దుర్జయమును గలరావణుం ధూనరఁ జేసి
నట్టి దుష్కృతిచేత ధర్మజుండుఁబుమును నాశ మందఱకునెటు మనకుఁ

ఆ. బ్రహ్మ మయ్యె, నింకఁ ధర్మజుండు తఱి యము
బారి బడినయట్టి ధర్మజు వలె
రాముబారి బడిన ధర్మజులకు మన
కథయ మిచ్చునట్టి ధర్మజు మూర్తి. 3౪ 4212

క. కలఁబడఁ డెవ్వఁడు లోకంబున, వనము దావహి ధర్మజు పయిగొనం
గను గాఁడు గజమునకులై, ఘనము నీయానెను ధర్మజు మనకున్

క. కలఁబడఁ డెవ్వఁడు లోకంబున, వనము దావహి ధర్మజు పయిగొనం
తనకు విభీషణుఁ డొగా, దనకెవ్వరినుండి భయము ధర్మజు నొ యతనిన్.

ఆ. శరణుచొచ్చినాఁడు ధర్మజుఁ ధర్మజు నొ చికిమా
పనిన చేసె, ననుచు ధర్మజు యెల్ల

దనుజకాంత లవుడు ♦ తగఁ బరస్పరబాహు

పులను జూచి యొంజొ♦సులను నార్తి. ౪౧

4215

క. పరిరంభములను జేయుచు, ద్వరపడుచు భయాతిశయము♦వలన నలఁగుచున్

బరిదీనలగుచు బిగ్గఱ, గర మాక్రోశించి రట్టె ♦ కళవళపడుచున్. ౪౧౫

తొంబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౬ - వ సర్గము.

❧❧❧ మహాదరాదిమంత్రులతో రావణుడు యుద్ధమునకు బయలుపడెటట. ❧❧❧

క. పురమునఁ బ్రతిగేహంబులఁ, దరుణులు కగుణముగ నేడ్వఁ ♦ దన్నిన్వసమున్
సురవైరి రాజు వినియెను; బర మార్తిని బొంది రనుచుఁ ♦ బరికించె మదిన్.

తే. అంత దీర్ఘనిశ్వాసము ♦ లగర తుణము

ధ్యాసమున నుండి పిదప నత్యంతకోప

మున భయంకరమూర్తియై ♦ కనఁబడియె న

తండు, దళనాళి నోవ్వంబుఁ ♦ దాఁ గఱచుచు. ౨

4218

తే. శ్రోధసంరక్తనయనుడై ♦ క్రూరవిలయ

కాలదహనునిఁ బోలుచుఁ ♦ గడు వెలింగి

దనుజులకుఁ గూడఁ జూడంగఁ ♦ దరముగాక

భయముచే వ్యక్తములు గాని ♦ పలుకు లొప్పు. 3

4219

క. తనచెంత నున్నమంత్రుల, ఘనుల మహాదరుని నగ్ని♦కల్పిండుగుచున్

దనరు విరూపాక్షుని న, ట్లనుపమబలుడైన యుష్మ♦హాపార్శ్వస్థినిన్. ౪

క. కనుఁగొని చూపులఁ గాల్చెడు, ననువున నవ్వారితోడ ♦ ననియెన్ సైన్యా

ళిని వేగమ యుద్ధమునకుఁ, జనవలయు మదాజ్ఞ ననుచు ♦ సరగునఁ జెప్పుడి.

చ అనవిన వారు భీతులయి ♦ యాతనియానతి నప్రమత్తులౌ

దనుజులఁ బ్రోస్తసహించిరి, నితాంతభయంకరమాపులై న యా

దనుజులు మంచినదంచుఁ బ్రవిధారణమందు శుభంబుగల్గ న

త్యనుపమరీతి నాశిషము ♦ లంది రణార్థము పోయి రంపఱున్ 2

4222

తరళము దనుజులంతట న్ద్యాయరీతిని ♦ దానవేంద్రుని గాంచి వం

దనముఖంబు లొనర్చి తేసికేఁ ♦ దద్దయున్ విజయంబు గ

ల్లను మనంబులఁ గోరుచున్ గరకంజముల్ ముకుళించి చెం

తను వసించిరి, రావణుడు నుదారికోపవశేయనన్. ౫౫

4225

క. అరిబలము లక్ష్యపెట్టక, యరుదుగ నవ్వచుచు నన్యుహాపార్శ్వ మహా

దరుని విరూపాక్షుని గని, సరమాదృశ్యతిభంగి మీఱఁ ♦ బలికెన్ మిగులన్.

తే. ఇపుడు నాచాపముననుండి యేగి విలయ

కాలభాస్కరసనుములొ ధాండ్ము లొగి

రామలక్ష్మణులను బిత్తు రాజాపురికి

బంపు నిజమిద్ది, రణమునఁ బగఱఁ జంపి, ౧౦

4225

క. అరినిహతులై దివంబున, కరిగిన కుంభశ్రవః ప్రహస్తులకుఁ ని

ర్జరనాథవైరిఖరులకుఁ, బరమముదం జేచు గూర్తు వైరులకడఁకన్. ౧౧

సీ. మద్బాణనీరదఁ మండలంబులు గ్రమ్మ నాకాశమును దెనఁ బలులనదులు

సంద్రముల్ వెలుఁగంగఁ జాలక యుండెడు, నిపుడుచాపమునుండి యేవుమీఱఁ

బత్రియు క్షములగుఁ పటుసాయకంబులఁ బరఁగించి కపిముఖ్యఁ బలము నెల్ల

భాగభాగములుగఁ భంజించి వచ్చెద, న్యందనంబను వాయుఁ జవముచేతఁ

తే. జానవార్ధి నముద్భూతఁ సాయకోర్కి, తతుల వానరసైన్యంబుఁ దగ మథించి

పంపెదను జమువీటికి, దెంపుమీఱ, నాదుబాహుబలంబునఁ బ్రోదిచేసి.

క. అరవిరిదమ్ములు గలచెఱు, వరసి మదద్విపము కలఁచుఁ పట్టుగ నేనా

యరవిరిదమ్ములవలెనే, యురుదగు నానఁము లొప్పఁ నగవడువారిన్. ౧౨

తే. వద్ద కేసంవర్చన్పుఁ పరఁగ నొప్పు

వానరుల సేనలను గూడఁ బట్టి కలఁచు

వాడ, నని నిష్టు వానరఁ బలపతు లొగి

నానంబుల బాణంబుఁ బలముకొనఁగ. ౧౩

4229

క. ధరఁబడి సనాశకమలొత్కరములు వ్యాపించునట్లుఁ ధరణిం గాంతిం

బరికింపం దులతూఁగెడు, కరణిం జేయంగఁగలరుఁ కలహనిపుణులై. ౧౪

క. తరువులఁ గొని పోరెడు వన, చరులను నేనిప్పు డొక్కఁ సాయకవరముం

బరఁగించి శతము శతముగఁ, బారిగొందుచు, యుద్ధరంగఁమున ని త్రతనిన్.

క. తనయులు భ్రాతృ భర్తలు, వనితల కెవ్వరులకునుఁ వైరినిహతులై

చనిరో యాస్త్రిలకు నే, గరుజలములఁ దుడుచువాడఁ గడుఁబూన్కి మెయిన్.

చ. అనిమొన నాశరావళులఁ నక్కపులన్ వధియించి ప్రాణముల్

చన నెటు లెట్టులొ పడినఁ సాధ్వనదాయకవర్షయుక్తి ధా

త్రినిఁ గడుఁ గప్పి కష్టతరఁ రీతిని దానిఁ గనంగఁ జేసెదన్,

గనుఁ డిఁక మాంసముం దినెడుఁ కాంక్షఁ జెలంగెడు నక్కగుంపులున్. ౧౫

ఆ. గ్రద్ద లితరజంతుఁ గణములు తృప్తిగాఁ, దివఁగ నాశరావులను మదీయ

వైరి మాంసమునుఁ నడ్డించి నంతోష, మంగఁ జేయువాడఁ నాదరమున.

క. అరసం బలంఁ రింపుడు, త్వరగా నె ధనువుఁ దెండుఁ వైశమ దనుజో

త్కరములు మిగిలిన యనినా, మరకముతో వచ్చుఁగాకఁ యనిపలుకుటయున్.

క. దనుజేంద్రునివాక్యంబును, వినిన మహాపార్శ్వఁ డచటఁ వెలయు భటాధీ

శనికరముఁ గాంచి వేగము, దనుజానీకముల వెడలఁ ♦ దగు నిక ననుచున్.

క. తెలుపుఁడని యాజ్ఞ నిడె, నా, పలుకులు విని ప్రబలులైన ♦ భటనాథులు సే
నలఁ బిల్వఁగఁ బ్రతిగేహంబులకుం జని పిల్వఁ ద్వరితముగ భటులెల్లఁ.

తే. బయలు వెడలమికిం గ్రోధ ♦ వశగతులయి

వాడవాడలకుం బోయి ♦ పరుసఁ దిరిగి,

రంతట ముహూర్తమునకు భయంకరాన్యు

లయి భయంకరదర్శనులయి యాటచుచు ౨౩౪

4238

సీ. అనిపట్టనములు శూలాఘాతములు గదల్

మునలాహ్వయాయధములును ♦ ద్విఫల

పత్రాగ్రములు గల్లు ♦ పటుతాయధములు

తీక్షణధారలుగల ♦ తీవ్రశక్తు

లురుతరకూటము ♦ దగ్ధములు యవ్వులు

వరచక్రములు మఱి ♦ వాడియైన

వరపరశ్వభిండి ♦ వాలశతఘ్నులు

మఱియితరములగు ♦ మహితసాధ

ఆ. నములు చేతులందు ♦ నమగంగ వెడలిరి,, వాహినీకుండధిపుపలుకుఁ గొనుచు
నరద మవ్వఘోట ♦ కాన్వితమయి నూతనహితమగుచు నొప్పు ♦ సరగఁ దెచ్చె.

క. తన తేజంబున వెలుగుచు, ఘనమగునరదంబు భీతికరుఁ డాతఁడు చ
య్యన నెక్కె, నంత రావణుఁ, డనుపమరత్నోబలవ్ర ♦ జాన్వితుఁ డగుచున్. ౨౪

క. అతితయబలమున నొప్పుచు, షీతిభేదించెడు విధంబు ♦ చెచ్చెఱఁ దోచఁ
మతిమహిమఁ బయనమయ్యెను, నతివేగము, యప్పు డమృతహాపార్శ్వమిడున్.

ఆ. అమృతహాదరుండు ♦ ననిని దుర్ధర్ముడై, తగువిరూపనయనుఁడు గడుఁ బ్రీతి
నధిపునాజ్ఞ నొంది ♦ యరదంబు లెక్కిరి,, వాడునంతనమున ♦ వఱిలుచుంట

క. ధరభేదించెడు తెఱఁగునఁ, గరము భయంకరముగాఁగఁ ♦ గరిసరవము లం
బరమున నిండఁగ విజయాతురులయి చని రనికి, నుద్ధతుఁడు రావణుడున్.

చ. గురుతతతేజ మొప్పుఁగను ♦ గ్రూరమహాసురసంఘయుక్తుడై
నిరుపమచాపముం గొనుచు ♦ నిర్భరశౌర్యము పొంగ నంతకం
డరయ లయంబునం బ్రజల ♦ సంపఱఁ జంపెడుబోల్కిఁ జూడనై
యరిగె, మహాఁధుండయిన ♦ యాదనుజేశ్వరుఁ డుగ్రరూపుడై. 3౧౪ 4244

తే. ప్రజవనాశ్వసమాయుక్తరథము నెక్కి, యెస్థలంబున రాఘవులెసఁగుచుండి
రట్టి యు త్రరదిక్కున ♦ ననికి వెడలె,, నర్కుఁ డిప్పునికొంతుడై ♦ యులరకుండె.

క. తమనులు దిక్కులఁ గ్రమ్మెను, షుషు ఘూర్ణిల ఘోంపక్షి ♦ గణ మఱచెను వే

* గదాభి ర్వుసలై ర్వులైః-అనిమా హులైః ద్విఫలపత్రాగ్రాయధవిశేషైః-అనివ్యాఖ్య

క్షమ చలియించినరీతిగ, నమరె మహార క్తస్త్వప్తి * నబ్దము గురిసెన్. 33౪ 4246
 క. తురగములు త్రోవలోపలఁ, జరియించుచుఁ గూలఁబడె ధ్వజంబులతుది వ్రా
 లె రయంబున గ్రద్దలు భీకరముగ నశుభముగ వంచకప్రజ మఱచెన్ 3౩౪
 సీ. దనుజేంద్రువామనశ్శున మనరెను వివర్ణంబయ్యె మోము స్వరంబు తగ్గె,
 నందుండి రావణుఁ * డనిజేమ వెడలంగ నంతంబు సూచించునట్టి చిహ్న
 ము లివి తోచెను నభంజుననుండి నిర్ఘాతనమనస్వనంబయి * చాల వెల్లు
 నుల్క క్రిందను బడె, నుగ్రంబుగానశుభమునుదెల్పుచునుగృధ్రములుకూసె
 తే. వానితోఁ గూడి యఱచెను * వాయుసములు,

కాలచోదితుఁ డగుట నీ*లీలఁ దనకుఁ
 గనఁబడిన దుర్నిమి త్రమ్ములను దలంప
 కతఁడు మోహంబునన్ మృతి*నంద వెనకె. 3౩౪

4246

క బలశాలురైన యాదను, జలరథఘోషమును వినుచు * సారిడి బ్రవగనే
 నలు యద్ధము చేయంగా, నిలిచెను, దనశాఘికీశ*నికరము లంతన్. 3౩౪
 క. ఇతరేతరజయకాంక్షల, నతికోపంబునఁ బరస్పరావ్యయముల ను
 ద్ధతిఁ బిల్చుచుఁ దుములంబుగ, జతనముమీఱంగ రణము * నల్పెఁ గడిమిమై.
 చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటఁ గ్రుధం గొని వానరసేనఁ జొచ్చి కాం
 చనమయబాణజాలములఁ * జయ్యెన వై చుచు భూరిసంగరం
 బాసరిచె, రావణుండు బల*మొప్పుగ నప్పుడు కొంతమందిశీ
 ర్షనికర మట్టై త్రుంచె బటు*శాతశరంబులు వై చుచుం గడున్. ౪౨

4251

తే కొంతమందిని మార్కొన * గుండె లట్టై
 నదరఁ గొట్టెను గొందఱ * గదిసి చెవులఁ
 దెగఁగఁ గొట్టెను, రావణు*తీక్షణనాయ
 కమునఁ గొందఱు వనచరుల్ * కదలలేక ౪౩

4252

సీ. ఊర్పులనైనఁ దా*రొగి బుచ్చఁజాలక హతులైరి కొందఱ *య్యోహవమునఁ
 బ్రక్కలు పోవంగఁ * బడిరి, కొందఱతలల్ భిన్నంబులయ్యె నా*విశేఖతతులఁ
 గన్నులు పోయె న*క్కపులలోఁ గొందఱ, కంతరావణు డాజి * నరదమెక్కి
 యుండి యేదిక్కున * కురుకోపమునఁ గనుల్ త్రిప్పుచు నేగున్ * తీవ్రనాయ

తే. కముల వై చుచు నందందుఁ * గలుగు కవులు

తచ్చరావళి వేగంబుఁ * దారుసైఁప

జాలకయె పౌరుషము వీడి * సశ్వరిముగఁ

బాటిపోయిరి రాక్షసుల్ * పక్కున నగ రర౪

4253

౯౭ - వ సర్గము.

-అథా విహ పాతుండు సుగ్రీవునిచే నీల్లట అథా-

- క. దనుజేంద్రునిచే నత్తటికె, ననువులు తెగి యందు నందు ♦ ధరఁబడియుండం
గను యుద్ధభూమి యెల్లను, వనచరశనములను నిండి ♦ భయదంబయ్యెన్. ౧
- క. శలభంబులు దీప్తుండగు, జ్వలనుని సైఁవంగలేని ♦ చందంబునఁ గోఁ
తులు తాళఁగఁ జాలని య, పులలాశనతీవ్రశరజశవము నోర్వకయే. ౨ 4255
- క. పరుగెత్తిరి, మఱియును వన, చరు లానిశితాంబకములఁ ♦ జయ్యినఁ దనువుల్
పరిపీడితంబు లొటను, బరుషములగు వీతిహోత్రుఁజ్వలలగుములున్. ౩౪
- క. తనువులఁ గాల్పఁగఁ బఱచెడు, వనగజములరీతి సైఁవ ♦ వలనుపడమి ని
స్వనములతోడం బాటిరి; ఘనమేఘంబులను దోలు ♦ గాలివడుపునన్ 3౪
- తరల. దనుజనాథుఁడు కీశనేనల ♦ దారుణాంబకసంతతిన్
బెనురణంబునఁ జిమ్మివైచుచు ♦ వేగమే చనుచుండె, నా
దనుజవీరుఁడు వానరాళిని ♦ దానిన్ బాలియించుచున్
జని త్వరన్ రఘురామచంద్రుని ♦ సన్నిధానముఁ జేరఁగన్. ౫ 4258
- తరల. అనిమొనం బునగేంద్రు లీవిధి ♦ నదృశతంబుగ భంగముం
గనుచుఁ బాటుచునుంట నంతటఁ ♦ గాంచి గుల్మమునన్ సుషే.
ణుని దగన్ నియమించి సూర్యతఃసూజుఁ డెల్లరు నదృశతం
బును గనన్ రణముం బొనర్చుగఁ ♦ బూనె నెప్పుదిఁ గోరికన్. ౬ 4259
- . తనసాటి విక్రమాదులఁ, గనినసుషేణుని బలముఁ ♦ గావఁగ గుల్మం
బున నునిచి పాదపముఁ గొని, చనియెన్ సుగ్రీవుఁ డిరి యెఁసంగడుక్షీతికిన్. ౭
- . హరినాయకుని యూధే, శ్వరు లంతటఁ దారె యుద్ధఃసాధనముల నా
తరుణమున నీయఁ బెనుభూ, ధరముల వివిధ ద్రుచుములఁ ♦ దగఁ గొనిత్వరఁ గన్.
1. పార్శ్వపుష్పములను ♦ బలములతో వెంబ
డించి చనిరి, కడుఁ గఁడింది మెఱయ
నాహార్షిద్దుఁ డద్భుతాంగబలమున
నార్పుచున్ మహాసురాళి నపుడు ౮౪ 4262
- . అనిమొనఁ గూల్చుచు సుత్తను, దనుజులవయి కడరె, నంత ♦ దారుణహం
బునఁ దగు నాసుగ్రీవుం, డనిలఁడు విలయమునఁ బెద్దవగు వృక్షములన్. ౯౪
- . ధరఁబడఁ గూల్చెడురీతిని, నరివైరులఁ బిండిచేసె, ♦ నటవిఁ బతంగో
త్కరములపై మేఘము ప్రస్తరివృష్టిని గురియునట్లు ♦ ననుజావళిపై ౧౦౪
- క. గిరిపృష్ఠిని గురిపించెను, హరినాయకు, డంతఁ గపివరాధీశ్వరుఁ డ
క్కరఁజే గురిపించువృష్టిని, ధరణీధ్రము లశనిహతిని ♦ దగఁ బగులుక్రియన్.

క. దనుజులశీర్షంబులు తు,త్తునియలుగాఁ బగిలి ధరణిఁ దోడనె వ్రాలెన్,
దనుజబలంబులు చమ్యన, వనచరపతిచేత నట్లు ధగ్గుము లగుచున్ ౧౨౫

ఆ. హింస నొంది యుజించి యేమియుఁ బ్రతిచేయఁ
జాల కెంతో యార్తి ధంక్షఁచుంబుఁ
గాంచుచుండుటయును ధంక్షించి విరూపాక్షుఁ
డని నహింపరాని యట్టి ధనువు ౧౩

4267

క. అనువునఁ గైకొని నామంబును బల్కుచు రథమునుండి ధూలుపగు వేగం
బున దుమికి గజస్కంధంబు నెక్కె, నారిధికవరుఁడు ధంక్షగెడుకాంక్షన్.

చ ద్వీరశము నెక్కి నిస్వనము ధీమముగాఁగ వినంబడంగ నా
హరులవయిం జనెం ద్వీరగ, నంత నతండు చమూముఖంబునన్
బరఁగైడు వాలితమ్ముఁ గని నై జభయంకరభూరిమార్గణో
త్కరమును వైచి దిక్కులకు ధర్మ సురారుల భీతిఁ బావుచున్ ౧౬ 4269

తే. తృప్తి గలిగించి నిలిపెఁ గఁపీంద్రుఁ డట్లు
లవ్వరూపాక్షుతీ వ్రాఁజాలి నొచ్చి
యధికకోపంబు నొందుచు నతనిఁ జంప
మనమునఁ దలంచె; నంత నివ్వనచరపతి ౧౭

4270

క. శూరుఁడు లక్ష్మ్యము మీఱఁగ, వైరిం బ్రహరించునట్టి వాడౌట మహా
భూరుహమును బెకలించియె, యారాక్షసుపైకి నడరి యాగజముఖమున్.

క. పరికించి దాన మోఁదెను, గరివర నుది ప్రేటువడుచుఁ గార్త్యకమాత్రం
బరుగుచు వెనుకకు నచ్చటఁ, గరమార్పుచుఁగ్రిందఁబడియెగళివళిపడుచున్

ఆ. అంతవీర్యవంతుఁ డావిరూపాక్షుండు, ధరణి వ్రాలినట్టి కరిని డిగ్గి
జవముమీఱ వృషభఁచర్మము ఖడ్గంబుఁ, గై గ్రహించి వైరికడకు నీగడి

క. స్థిరముగ నిలువంబడు నా,హరివరుపై కరిగి యట్టై యతిభీతునగాఁ
గర మొనరించెడులాగున, నరిగెన్ లఘువిక్రమమున నాకవినుతఁడౌన్.

చ. దనుజుఁడు పైకి వచ్చుటకుఁ దా మడిఁ గోపమునొంది భూరిమే
ఘనిభమహాశృంగం గొనుచుఁ గ్రన్నన వేసెను వానిపైఁ, నా
దనుజవరుండు విక్రమము తత్తయుఁ గన్నడవచ్చుచున్న యా
ఘనశిలఁ గాంచి వేతొలఁగి ఖడ్గముచేఁ బ్రహరించె నాతనిన్ ౨౩ 4275

మ. బలవంతుండగు రాక్షసేంద్రుఁ డలకం బాటించి ఖడ్గంబునుం
దలపై కైఁగి దాని దెబ్బకు ముహూర్తం బాముహావీరుఁ డా
యిలపై వ్రాలినరీతి మూర్ఖుఁ గని యట్లే తేచి వేగంబ దో
ర్బల మొప్పారఁగ నప్రహాహతమునం బ్రారంభ మేపారఁగన్. ౨౪ 4276

ఆ. ముష్టి నలవరించి ♦ దుష్టరాక్షసువశ్చ, నందుఁ బొడిచె, దాన ♦ నతఁడు కోప
మొంది తీక్ష్ణధార ♦ నొప్పు నాయసిచేసి, ననచరేంద్రకవచమును రణమున

క. తునియలుగాఁ బడవై చెను, ఘనమగునావ్రేటునకు నిఁకామం బాఠ్రిం
గని సుగ్రీవుఁడు చరణము, లను జాఁచుకొనుచును బడె నిఁలాస్థలిమీఁదఁ.

చ. ధరఁబడి వేగ లేచి కపిఁతల్లజుఁ డాకులిశంబువంటిదా

కరతలనంప్రహారమున ♦ గాఢరవంబును గల్లఁ గొట్టఁగా

సురరిపుఁ డట్టు లాకపియు ♦ శూరతఁగొట్టిన దెబ్బ నెట్టులో

నిరుపనుక క్తిఁ దప్పనటు ♦ నేర్పునఁ జేసికొనెన్ రయంబునన్ ౨౮ 4219

తే. ఇట్లు తప్పించుకొని యతఁ ♦ డేపుమీఱ

వనచరేంద్రనితొమ్మును ♦ గని పిడికిటఁ

బొడిచె, నవ్యానరేశుఁడు ♦ పిడికిటఁ బొడు

వగను దప్పించుకొని వాఁడు ♦ బదులు తన్ను ౨౯

4280

సీ. ప్రహరింపఁగాఁ గని ♦ పరమకోపంబున నాతఁ డేమఱియుండు ♦ టరసి యట్టె

తన పెద్దయజ్ఞచేత ♦ దనుజుభాలంబునఁ దగునస్థిపైఁ గొట్టె, ♦ దనుజుఁ డంత

వజ్రనన్నిభమగు ♦ వైరితలప్రహారమునకుఁ బ్రస్తవఁణముననుండి

జలము స్రవించెడు ♦ చందంబునన్ నల్ల గ్రక్కుచు రక్తసిఁ క్తతనుఁ డగుచు

ఆ. ధరణిఁ గూలె, నిట్లు ♦ తనురంధ్రములనుండి

రుధిర మట్టె గాఱ ♦ రోషయు క్తిఁ

గనుల వేగ త్రిప్పుచును నోట సురుగులు

వెడల నలఁ దోఁగి ♦ పుడమిని బడి. 3౨౪

4281

క. తనవికృతపుఁగమ్ములు మఱియును వికృతంబులుగ నొప్పుచుండన్ భీతిం

గనఁ జేయునట్టి దనుజుని, గని రుభయబలమ్ములందుఁ ♦ గలవారెల్లన్. 33

క. అరియైన విరూపాక్షుం, డురువేగిన నెగిరిపడుచు ♦ సురీష్ఠలిపై

నిరుప్రక్కలఁ బొరలుచును రుధిరమున ముగ్గుచును విన మఁదింగృహగలుగన్.

క. ధ్వనిచేయుచుండఁ గాంచిరి, వనచరు, లారీతిఁ బ్రకటఁబలములఁ దగునా

దనుజకపిపై న్యజలనిధు, లనుపమగతి నొకటినొకటి ♦ నని మార్కొనుచున్.

క. డెలియలకట్టల మీఱుచుఁ, జలమున మార్కొన్న భూరిఁజలరాసు లనన్

గలగుండుపడుచు నాల్పులు, చెలఁగన్ బవరంబు నట్టె ♦ చేసెఁ గడంకన్. 3౫

క. హరిపతియు విరూపాక్షుని, సుగుఱులుని బొలియఁజేయ ♦ నుబ్బుచుఁ గని యా

హరిసేనలు దుఃఖంబున, సురవైచులఁ బొరుషములు ♦ సారిడిఁ జెలంగన్.

ఆ. గట్టు పొరిలి వచ్చిసట్టి గంగాప్రవాహము విధంబుతోఁప ♦ నట్టె పొంగి

యొగిఁ బరస్పరంబు ♦ సుదృఢి మీఱంగఁ, బోరి రాత్కివిజయములను గోరి,

తొంబదియేడవ సర్గము ఘంపూర్ణము.

౯౮ - వ పద్యము.

అథా సుగ్రీవః సుహృదరునిం బరిచార్షుట అథా

క. పెనునంగరమున నయ్యెడ, వనచరననుజులభటాళి † వారక యొంఱొం
టిని జంపుచునుండఁగ జన్మమున వేనవి వరసులవిధమున తీఁగించెన్. ౧

చ. తనబలముల్ తుయింపఁ గని † దానవనాథుఁడు రావణుండు నె

మ్మనమున నాభటాధిపతిమండనుడైన విరూపనేత్రుఁ డా

వనచరనేతఁచే బడట † వారనికోపము రెండురెట్లుగాఁ

గనఁబడ నుగ్రుండయ్యెన్, గపికాంతులు పౌరుష ముల్లసిల్లఁగాన్. ౨ 4289

చ. బలములనెల్లఁ జంప నవి † వ్రక్షయముగ గనుచుంటఁ గాంచి యా

బలుదురమందు దైవము విఘ్నర్యయమై తనపట్ల నుంట ని

మ్ములఁ దలపోసి చింతిలుచు † మ్రోలఁ జెలంగుచు శత్రుహంతయై

ఖలుడగు నమ్మహోదరుని † గర్వయుతుం గని పల్కె నివ్వధిన్. 3 4290

క. వీరా! గురుతరబాహూ!, ఘోరంబగు నిట్టితఱిని † గోరిక విజయం

బాహుఁడీ గాంతు నన నా,ధారము నీవనియె నమ్మఁదగు నట్లగుటన్ ౪ 4291

క. అరిసేనలఁ బొలియించుచు, బరాక్రమముఁ జూపవయ్య † భర్తముణము ని

త్తరుణమునఁ దీర్చుకొనుటయె, సరియగు నొనరించుమిపుడు † సంగరముఁ గడున్.

చ. అన విని రాక్షసేంద్రుఁడగునట్టి మహోదరుఁ డట్లెయించు న

వ్వనచరసేనలో మిడుత † వహ్నిని జొచ్చెడురీతిఁ జొచ్చె, నా

ఘనబలుఁ డుగ్ర తేజమునఁ † గ్రాలెనువాడయి పొల్చుచుంట నా

తనిపలు కౌదలం గొని నితాంతము స్వీయపరాక్రమంబుచే

తను బురికొల్పఁగాఁ బడుచు † దారుణయుద్ధ మొనర్చె వారితన్. ౨ 4293

చ. హరులు మహాబలాఘ్నలు భయంకరరాక్షససేనఁ జొచ్చి ప్ర

స్తరముల గొప్పవానిఁ గొని † దానవులన్ వధియించి, రంత సం

గరమున నమ్మహోదరుఁడు † గాఢతరక్రుధఁ బూని యట్టె క

ర్బురనువిభూషితాంబకసంసూహములం బరఁగించి పూనికన్. ౪ 4294

క. వనచరులపాణిపాదము,లను దొడలను నటికి యయ్యిలాస్థలి నించెన్,

దనుజాంబ కార్దితాంగులు, వనచరు లొకకొంతమంది † భయపడి పెలుచన్.

తే దెసల కేగిరి, కొందఱు † వెన నధిపతి

నాశ్రయించిరి, కవులపై న్యములు భంగ

మొంది పాటుటఁ గాంచి యత్సుగ్రుండగుచు

సర్కసుతుఁడు మహోదరు † నచట, జూచి ౧౧

4296

క. గురు తేజము పొంగఁగ నా, హరిని వధించుంగఁ బూని † యనసీధర మ

ట్లుగుతరమగుఘోరప్ర, స్తరమును గొని దానివై చెఁ † దానవుపై నన్. ౧౨

- క. తనవైకి రయముమీఱగఁ, జనుదెంచెడు శిలను దానిఁ ♦ జక్కం గని యా
దనుజుఁ డసంభ్రాంతుండై, కనవైనఁ దరంబుగాని ♦ ఘనశిలఁ గడఁకన్ ౧౨౪
- క. శరములఁ ద్రుంచెను, నటవ్ర, వైరమిది యావనుజశరహాతంబయి పడియెన్
ద్వారఁ దునియలు వేయగ నటఁ, గరమరుదుగ గ్రద్ద లెల్లఁ ♦ గళవళపడుచున్.
- ఆ. చెదరనేలవైనఁ ♦ జేర వ్రాలెదురీతి,
నట్లు వ్రక్కలైన ♦ యాశిలఁ గని
యర్కతనయుఁ డుగ్రమగుకొపమును బొంది
యనిమొనన్ మహిమహంబుఁ బూనిన్. ౧౨౫ 4300
- చ కరములఁ బెల్లగించి యల ♦ కర్బునపైఁ బడనేసె, శూరుండై
పరపురనాశకుండగుచు ♦ భాసిలునట్టి మహోదరుం డొగిన్
శరములఁ దానిఁ ద్రుంచె నిటుపాలము భూమిఁ బడంగఁ గాంచి యా
హరిపతి క్రుద్ధుండై పరిఘు ♦ నుయ్యవనిం బడియుంకఁగాఁ గనెన్. ౧౨౬ 4301
- క. కని దీప్తంబగు పరిఘంబును దానిన్ సంగ్రహించె ♦ పూనికమీఱం
దనకరలాఘవమును నా,తనికిం జూపుచును వేగ ♦ దానిచివరచేన్. ౧౨౭ 4302
- క. తురగవరంబులఁ గూల్చెను,, మరవైరి మహోదరుండు ♦ శూరుం డగుటన్
దురగవిహీనంబగునా, యరవము దిగ నుటికి క్రుద్ధుండై గదఁ గొనియెన్.
- క. పరిఘగదాయుధకరు లా,యిరువుగు మెఱపులను గూడి ♦ యెనఁగుఘనము ల
ట్లుచుజనమునఁ ద్రిప్పుచు సంగరమున గోనృషములట్లుగా గర్జిలుచున్. ౧౨౮
- క. తలపడి, రంత మహోదరుఁ, డలుకన్ రవికాంతిఁ బోలి ♦ యలగుగదను ని
మ్మల వైచె నర్కజునిపైఁ, బలశాలి హరిశ్వురుండు ♦ భయదంబగుచున్. ౧౨౯
- క. తనవైఁ బడఁగన్ వచ్చెడు, దనుజుహోదను జూచి ♦ దాగుణుషచే
గను లెఱుఁబాఱఁ బరిఘంబు నెత్తి యాగదను దానఁ ♦ బొంగుచుఁ గొట్టెన్.
- క. ఆరెండు పరస్పరమును, దారుణముగఁ దాకి పగిలి ♦ ధరణిం బడియెన్,
భూరితర తేజుఁ డాకపివీరుం డెల్లవఱఁ గనకవేష్టిత మగుచున్ ౧౩౦ 4307
- తే. ఘోరమును నైన మునలంబు ♦ ధారణి నట
నాయసంబయి పడియుండ ♦ నపుడు గాంచి
దాని గ్రహించె, నిట్లు లాతండు దాని
గొని మహోదనుపైన వైచెను గదంగి ౧౩౧ 4308
- క. దనుజుఁడు వేరొకగద నా,ననచరిపతిపైన వైచె ♦ వసుధంబడె రెం
డును బిట్టుకాణి యనియను, దుఃఖిలగా నగుచు, చంత ♦ దోర్బల మలరన్.
- సీ ఆయుధానిభులెల్ల ♦ నవ్వీధిఁ జెడిపోవ వారలిద్దఱు మండు ♦ వహ్నియుగము
వలెఁ దేజమున నొప్పి ♦ యలఘముష్టులఁబట్టి మార్కొని రద్దునఁ నరమునందు

నపజయ మెఱుంగక * యరిజనపరితాపకరులగు వార లిరువ్వురును దాకి
తన్నుచుఁ బలుమాటుఁ బారుణధ్వను లొప్పఁజేయుచు మఱి యటఁచేతులూని
చటచుచు నిద్దఱు * త్రొప్పలఁ బడి వేగ పైకిలేచుచుఁ దమఁబలముల కొలఁ
తే. దినిగఁ బ్రహరించుచుకొ మఱియును భుజముల
నెత్తి వినరుచు శ్రమమొంది, * రత్తటి గురు
జనమునం బొల్పు రాక్షసఁసత్తముండు
చైత్ర నిల నున్నఖడ్గంబుఁ * జే గ్రహించి ౨౮ 4310

క. పలుకయును జేతఁ గొనుచుకొ, నలఁపడఁగా దనుజ మీఱఁదగు వేగంబుం
గల నుగ్రీవుం డచ్చటి, పలుకయు ఖడ్గంబుఁ గొనియె * బరవన మలరక. ౨౯౫
క. భండనశాస్త్రంబునఁ గడఁబండితులౌ వార లుబ్బుఁవర్చిలఁ గా ను
ద్దండతరానుల నెత్తుచుఁ, జంతురక్తోధ మొప్పు * నవనములు నిగుడక. 3౦౫
క. ఇరువురు శలపడి, రవుఱొం, ఱొరులపయిం గ్రోధమూని * యొగి గెలువఁగనా
తురపడుచు శీఘ్రగుతులం, బరఁగుచు సన్యాసనవ్యభంగిఁ దిరుగుచుకొ.
క. తలఁపడి పోరిగి, తిరాసుం, డలఘుజవుండై న రాక్షసాశిషునుఁడు వాఁ
డలరుపరాక్రమఘుఁడై, చెలఁగుచు దుర్మతియె గానఁ * జిత్తవికృతిచేకొ.

* తే అప్పు డరిచేతిచర్మముఁనందుఁ జిక్కు
కొనఁగ ఖడ్గము వైచె, నాదనుజఁ డంత
దనదుఖడ్గంబు డాలునఁ * దగిలియుండఁ
బట్టి లాగుకొనుచునుండ * వనచరవతి. 33 4315

క కని యంతరముచు ఖడ్గం, బునను శిరిస్తాణయు క్తమును గుండలకాం
తినచయరవ్యమునగు నా, తనశిరమును ద్రుంచె బాలఁధైర్యస్సాన్ధికి.
చ తలదెగి నేలపై దనుజఁతల్లజఁ డిత్తటి వ్రాలఁ గాంచి యా
బలములు నిల్వకే నరుగుఁవారై, మహోదరునికొ వధించి దో
ర్బామున నొప్పు కీశపతి * భవ్యమతికొ భటయుక్తుడౌచు ని
స్తులరవ మొప్పు జేసెఁ దమితో దశకంధరుఁ డద్ది చూచుచుకొ 3౫౫ 4317

చ. మనమునఁ గ్రుడ్డఁడయ్యె రఘుఁమండనఁ డాత్మ ముదంబుఁ గాంచె నా
దనుజులు దీనచిత్తులయి * తద్దయు మోములు తెల్లనై భయం
బున మనములొ తపింపఁగరు * బోయిరి, భూరిధర్మైకభాగ మొ
య్యనఁ బరఁ జిమ్మివల్లుగ మహోదనుజుం బడఁగూల్చి ప్రీతుడై 32 4318

చ ననచరసేనయం నవుడు * భానుడు నవోభ నస్తభృష్యుడై
కనఁబడిరి మిక్కిలియుఁ * గాంతియుఁ శ్రీయు వెల్ల రాజిలెకొ,
ననచరనాదుఁ డంత మహిమై భవయుక్తు మసంగ రాంగణం
బుని విజయంబు నొంది సురిఁపూగము సిద్ధులు యత్తులూదృతికొ. 32౫ 4319

* లగ్న మత్కర్షణః ఖడ్గమ్-అనిమా.

క. ధరంగల భూతంబులు మో, నరలిక సంతోష హలదఁ ధనుఁ బొగడంగఁ
గరము వెలింగెను శ్రీరఁగునరుఁ డొకఁ యనుచు మోకవార్ధి మునుంగఁ.
తొంబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౯ - వ సర్గము.

అంగుడు మహాపార్శ్వని సంపుట. ఇతి-

క. వనచరశత్రుచే సంగరమునను మహావీరుఁడు గృహస్థముఖగతుఁడగున
ట్లనువుగఁ జేయంబడఁగాఁ, గనుచు మహాపార్శ్వని డుగ్రతలుఁడుక్రధచేక.

క. తనఘనబల ముప్పొంగఁగఁ, గను లగుణంబుగను నొప్పుఁగా భయదంబై
కనఁబడునంగదునై న్యం, బును తోలింఁగఁ జేసె ధూళిశరములక ౧౫

క. అనిలుఁడు వృంతమునుండియె, యనుపచుగతి పండ్లు రాల్చుకట్లుగ పతఁడుక
వనవర గూగుల శిరములఁ, దనువునక వరలిప్సఁగఁ ధా శరవిశితిక. ౨౫

క. ఒనరించె, దీప్తవ్రోహంబునఁ గొంగలు వానగుల విశ్రామితభుజపం
క్తిని మూఁపులఁ బార్శ్వమును, ననుచును బాణములఁజెండె, సంతహరివరుల్.

తే అమృహాపార్శ్వనిబాణవార్ధి తాంగు
లగుచు భీతివిపాదముల్ ధిగఁగ విముఖు
లయి ధరిక సోలి, రంత మహాభాజంపు
వాలితనయుండు రాక్షసభాణతతుల. ౪౫

4825

తరల. తనబలంబులు బాధచేతను ధామణాహపభీతిచే
మనములందు నిరాశఁ గైకొని ధిగ్జ్వలం బడియంగఁగాఁ
గని నముద్రము పర్వ మప్పుడు ధావేగము గాంచురీ
తిని జవంబును జూపనాగెను ధివ్రశక్తి చెలంగఁగఁ. ౫౫

4826

చ. సరసిజమిత్ర భావితతిచందమునం వగి యాయసంబునొ
పరిఘము నొక్కదానిఁ గొని ధాహంబం బురార వైచె నా
సురరివువై బడక గుమతి స్రుక్కుచు దాన విసంజ్ఞఁజేచు నా
యరదమునుండి క్రిందఁబడె ధానిగరధిమూక ధరింబడెక ౬౫

4827

క. ఘనబలుఁడై నీలాంజనేయఁడై విజృంభింపు ధామణాహిన్యం
బునఁ దగిన బాంబవంశఁడ, ఘనము పతి నొప్పు భల్లుకవృషాహంబుక. ౭౫

ఆ. వదలి వేగ వచ్చి వారనిక్రధచేసి, భూధశిఖరలుల్ పోల చు విశత
శిలను గైగ్రహించి చేరి మహాపార్శ్వని సత్వేరధముల గఁగట్లు వైచె

క. ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వని, దని నందు క్షణంబులోన ధావృక్షానం
బును బొంది యంగదుని నొం, చెను బహుసాయకములేసి శీఘ్రం బలుకక.

సీ అనుహోపాశ్శ్యవే శిశుయ్యోనున భిల్లాకాంతిజాంబవంతుని ధాన్యములను
మూడింట నురుక్షమును నొప్పేగానేసి యాగవాతుని బెక్కులమ్ములేసి
నొప్పిచె, శిశుయ్యోనర్హున తగవీడితాంగు తాటం గాంచి యంగదుండు
చాలాగ్రోధంబున నాశ్శసకరముగు పరిఘంబు గైకొనె, బటుజవంబు

తే గలుగునావాలొడుకు పిక్కిలియుఁ గోప

మూని యతని జంపెడుఁచూచుచేరిగ

నతడు దూరంబునందుంట నర్హకీరణ

ముబువలెం దగు పరిఘంబు బలముపొంగ. ౧౮

4391

క. కరముల రెంటిం ద్రిప్పుచు, నురుగిల బైబడంగవైచె; నురుబలుడగు నా
హరివరాడు త్రిప్పివై నంగ, ఒరిఘం బది యతనిదాకి పటరయ మలర.

ఆ. అతనిచేతనున్న యబలకారతన, స్వరముఁ దచ్చిరస్త్రము మునునినాద
మదిరే భూమి బంగ, నత్తజ్జే జేసె, నంగట బ్రతాపశాలిపటుబలుండు.

క. ధీరుడగును నంగదుఁ డపు డారాచిను జేర నరిగి యతివేగమున
భారితప్రథ దానవ, విరుచికుంపివినినతితత శ్రుతుల.

4394

క. కని శస్త్రాలంబునఁ దలమునఁ జఱచెను, దీప్తవేగమునఁ బటుతేజం
బున నొప్పుచుహోపాశ్శ్యవే, శిశుయ్యోనున మెఱసి యాతురపడుచు.

౪. కరమున నొక్కట ఘనతిర, పరశ్వధము సంగ్రహించె, బ్రతిదివసం బా
దరమునఁదే లిమువూ యట, గరిమునుహానిచ్చునుగు దుఁగఁగాంతిజెలఁగుచు.

క. గిరిసారపట్లు దృఢమై, పుంగ మహోపాశ్శ్యవే డిట్లు పలుకొపమున
హరివరువై వైచెను నా, పరశ్వధము సవ్యబాహుఁఫలకముఁ దగుల.

౧౮౪

ఆ. వాలొడుకు లాఘంబున నాదెల్ప

నట్టె కోప మూని యవుడు తిసఁ

దగులకుండు నట్లు తిప్పించుకొనియె, నా

యంగదుండు వీరుఁ డెతులబలుడు. ౧౮౫

4398

క. జనుకునీరిత బరాక్రమ ఘనఁడునునై శివచుండఁ డ గాపున వజ్రం
బును బోలి కిరణుగు ముప్పిని గైకొని యట్టె త్రిప్పి చెచ్చెఱ దాని.

౨౦

ఆ. మర్కటేత్త గాన శుభమాశ్రమగవక్షి, మునుకు నంతరిమున ఘనకులిశము
బంటి దానఁ బడిచె; బవరంబునందందు, నతిపాటుచేత నసురగుండె.

క. త్వరగాఁ బడులఁగ నా, పురుఁ డనుచు ఎడి ధరణి బారలెను, బిదప
బరమాకులమై యాలని, వరాదనియె బాజఁ జొచ్చె భయముగదురుట.

క. అనిచి మహోపాశ్శ్యవే ముప్పక, గురూఁడు డాత్మగ్రోధశలితుండియ్యె;
వనచరు లప్పుడు హర్షంబు మునులతిగె నాష్టాశ్శిముఖం లంక.

౨౪

ఆ. పగులఁ గొట్టునట్లు ♦ పులిసింహుఁ డుల్, చేసి రుహిలెట్లు ♦ శిష్టతొడ
 సంశయమున నార్చుచుండుండు, పువత ననురనధఃపైరి యవుడు.
 క. దనుజులు కవులును గాఁచించిని సింహారవంబును విని ♦ చెలఁగెడుకోపం
 బున మరల నభిముఖుండై, యనిసేయఁగ నిలిచె ధైర్యి ♦ మధికముగాఁగఁ.
 తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - వ సర్గము.

అథ రామరావణమహాయుద్ధము. అథ

సీ. అమృహాసంగరఃపండు మహాబలుండయి వీరుడగు విరాఃపాతుఁ డవల
 నమృహాదరుఁడు మహాపార్శ్వవీరుఁడు హతులగుటయుఁగనిరానఃకానుగుండు
 మిగులఁ గ్రుద్ధుండయిమించెడు కడఁకతో నరపంబుతోలుమాఁయనుచుసార
 థిని హెచ్చరించి యిట్లనివల్కె వానితో, నారాము నతనిసహజునోబొంది
 ఆ. నిహతులై న మంత్రినికరముయొక్కయు, ముట్టడింపఁబడినఁచుట్టిపురము
 యొక్కదుగిఖములను ♦ నుక్కడఁగించెన, స్థిరపదంబు నేను ♦ జెందువాడ 3
 సీ. *వై దేహిపుష్పసత్పులనయి సుగ్రీవహంబవత్కుముదులు ♦ నాధ్వసకర
 విక్రమాఘ్యులు గాఁగ ♦ వెలయుమెండద్రవిదాంగద నళసుషేణానిలనుత
 గంధమాదను లన్యఃకవులు ప్రశాఖలు గలదియౌ రామవృక్షంబు సుమ్ము
 దాని కాధారమై ♦ తనరుశాఖాదుల ఖండించువాడ సంగరిమునందు
 తే. ననుచు నతిరథవద్యుడై ♦ యలగురావ,కానుగుండు రథవరమున ♦ నఖిలదిశలఁ
 బ్రతిరవంబులు పుట్ట జఃవమునఁ బోయె, వైరి యగురామచంద్రునిఁజేరనంత
 క. ఆనిన్వసమున శైవలి,నీనికరగిరీంద్రవిపిసఁనియతగజకిటి
 త్తానాథముఖముగాన్వితమై నిఖిలధరాతలంబు ♦ నందెఁ జపలతఁ. 2 4347
 క. దనుజేంద్రుఁ డంత భయదం, బసూచదారుణమునొచు ♦ సరిమృత్యువునై
 తవరెడుతామసనామకఃకునాస్త్రమును వైవ నద్ది ♦ కాల్పెం గవులఁ 24
 క. నలుఁగడలం దెల్లిరి వారలు, బ్రహ్మయఁ దానె మున్వీరనయి చెలఁగుదా
 నిలలిఁ నిర్మించెను నిస్తులమగు దానిఁ పహించుఁచొప్పు కలుగమిఁ. ౨4
 ఆ. భంగమొంది కవులు ♦ పాఱఁగా ఘోరర
 జంబు గలిగె, నిట్లు ♦ నకలకవులు
 తచ్చరాళిచేతఁ ♦ దాగు భంగము నొంది
 యుండఁ గాంచి రాఘవండు కడఁగి ౯4

4350

* రామవృక్షంబు తో వాన్ని సీతాపుష్పంబు ప్రదమ, ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో కాంబ
 వాక్ మమదో నళిః, మైందశ్చ ద్వివిదశ్చ సు-అనిమా ఇచ్చట వాస్తవాధము సుగ్రీవాదులగు
 ప్రశాఖల బొలియించెదననియు రామవృక్షము ముక్తిఫలప్రదమనియు రావణునిభావమనిమహా
 శ్వరతీరులు.

క. అనికీఁ నన్ను గూర్చి, మృత్యు, తా మనంగనా, సంతఁ జెల్లఁపింబలం
బును బాట బోలి దుఃఖము, సంతఁ జెల్లఁగని గాముఁ గాంచెఁడ త్తగణమునకా.

క. అనుజుండగు లక్ష్మణుడో, మును దివిసి నువేలద్రుఁగూడిఁ జెనునయు శచీనా
థునిపోలిక మెఱయుచుఁ బెను, సనువురు గైచాల్చి సఖులఁజనువహరుండై.

తే. అంబరంబును నొఱసెడుఁ నట్లు లొప్పి

కమలపత్రాయతాత్ముడైఁ కడువిశాల

బాహువులతోడ రాజులుఁవాని నచటఁ

గనియె, నంత మహాతేజఃమున వెలుఁగుచు. ౧౨౫

4353

క. గురుబలుఁడు రాముఁడు సహో, వరుఁడగు లక్ష్మణునిగూడిఁ తత్కృపు లటు నం
గరమున భంగము నొందుట, సరగున రావణుడు వైకిఁజనుదెంచుటయుకా.

క కని చిరకాలమునకు నా, తనతో నంగరము గల్గెఁ దన కనువార్జం
బునఁ జావమధ్యభాగంబును గరిమునఁ బట్టి వేగఁమునఁ బృథుధనువుకా. ౧౨౬

ఆ. తివిచి యాకిరొరఁవమున నిలనెల్లఁ, బగులఁ జేయునట్లుఁ పలుగుణంబు
లాగుచుండె, నట్లుఁ జాగు సేయక దాన, వాధిపాంబకములఁ సర్కకులుఁడు.

క. పెనుగుణమును మ్రొయించుట, సమానముగఁ గల్గినట్టి యారణమునకే
దనుజులు కోఁతులు నందలు, గను మడసిరి, రాజనుతయుఁగళరపథమునకా. ౧౨౭

తే. రావణుఁడు నిల్చియుంక దఁకృమునఁ జంద్ర

భాస్కరులచెంతనున్న స్వర్భాచునట్లు

లలరె, లక్ష్మణుఁ డాది నాఁకునురివరుని

బలము తెలియఁగవలెనంచుఁ దలఁచి వేడ్క. ౧౨౮

4358

క. శితశరములతోఁ బోరఁగ, మతిలో నూహించి పెక్కుఁమాఱులు గుణము
ద్ధతి లాగి యగ్నిశిఖల, ట్లతిదారుణముఁగు పెక్కుఁలమ్ములు వైచెకా ౧౨౯ 4359

చ. ధనువును బూని లక్ష్మణుఁడుఁ దారుణశాతశిలీముఖంబు లే
సినతఱినే నుతేజమునుఁ జెందినరావణుఁ డాసంబునం

దను మరలించె దీక్షుఁగుఁ తూవుగమెం బరఁగించి, యాతఁడుకా

దనదగుహ స్థలాఘనముఁ తత్పుయంబునఁ జూపుచుం దమికా. ౧౩౦ 4360

తే. లక్ష్మణునితీవ్ర బాణజాలమున నొక్క

శరము నొకటను మూఁడగుఁసాయకములఁ

ద్రిశరముల సంబకములఁ బడిం బదింట

నిట్లు ఖండించె నవానిఁ నేపుమీఱ. ౨౧

4361

క. అని జయశీలుఁడు రావణుఁ, సుపసుశతానుకముఁ నన్నింటిని వే
తునుముచుఁ దనునొక్కటి స్తో, కని యట్లు లొనిర్చి యశకిఁగాదనిత్వరతోకా.

క. గిరివలె నిశ్చలుఁడగురఘు, వరుమార్కొనఁ బోయె నిట్లుఁ భాస్కరకులు మా

- ర్పురః బాలియించెడు రాముని, పరిసరమున కేగి శ్రోధభారముచేతన్. ౨౧౫
- క. అగుణాత్ముడై భూగర, నువ్వై శరవృష్టిగురిసె, † వైరిదన జభీ
కరిచాపద్యుతవాసుణ, శరధారలు సంసులేకి † చను దేరింగన్. ౨౧౫ 4864
- క. కనుఁగొని నిమంగయుగ్మం, బునుండి ధల్లములఁ దీసి † పూనికమెఱయం
గను నంతఁ గుపిశములు భీ, తిని గల్లఁగఁ జేయునవియుఁ † దీక్షితరములున్.
- క. ఘనకాంతుల మెఱసెడు నవి, యను బాములఁ బోలియున్న యుగ్రశరములన్
దుసిమెన్ భల్లంబులచే, దనశక్తి చెలంగ, భూపతల్లజుఁ డంతన్. ౨౪ 4866
- క. దనుజోత్తము, రావణుఁ డా, జనపతి, వేవేగ వివిధశాతశరములన్
గనలుచు మార్కొని నొంచెరి, జనపతిదనుజాధిపతులు † శౌర్యముపొంగన్
- సీ. అప్రతిహతులయ † యాశుగ వేగముల్ వారించుచుం జిత్తభంగిఁ జాల
వర్యంత మలనటఁ † ఒడలక సవ్యాసవ్యసుండలములఁ † జతురిమ తగ్గఁ
జొయించుచుం బోరి, తిరువుగుయము నునాతనిగర్వి మహాచిహ్నఁ దర్పహరుఁడు
వోలె భయంకరులై లక్ష్మశుదుల శరముల వదలుచు † సశ్వీరముగఁ
- తే. దలఁపడుచుఁ బోరుచుండఁగఁ † దివసరము
ననుఁ గనుంగొని భూతాశులును భయంబు
నొందె, వర్ష రువునను విద్యుత్ప్రళతులఁ
గలిసి ఘనములు గ్రమ్మిన † కరణదోష ౨౭౫ 4868
- క. సురపథమున నానావిధ, శరముల నడిసిరి డె, నొం † నలబుల బాణో
త్కరిములు వ్యాపించుచు సం, త్రములు సంపండునుంటఁ † ఒడవసరమునన్.
- తే. తగ గవాక్షము లలవరింపఁగఁ జెలఁగెను
విధమునం జూడఁ దగియుండె, † వేడివెలుగు
పల్పిమాశకుఁ జేరంగఁ † బదపడి గురు
జలదములు లేచి నీటిధాగలను గురిసి. ౨౮౫ 4870
- చ. ఘనమగునంధకారమును † గల్లఁగఁ జేసినయట్లు వార ల
త్యచుషమవేగవంతము లఁహార్యము లెంతయు దారుణాకృతుల్
చన ననుకూలమౌ పగిది † జక్కనిగృధ్రపతి త్రివ్రతముల్
గనఁబడుచుంటఁ బడుములు † గల్గినవై సశితాగ్రముల్ తగన్ ౨౯౫ 4871
- క. తనరుశరంబుల వైచుచు, నసిగ ధతపంబుగన్ భుంకరనుగురి
తిని గన్పడఁగాఁ జేసిరి, మను శరం నుజనాధఁ యుండను లుగన్ కెం 4872
- క. ఇశరేతరసధికాంక్షలు, మిలులం బ్రవీగి వృత్తఁ పుగువులు వోలెన్
జరించుటగఁ బోరాన్, నలు చుద ముం యగుచు † నయ్యని తనరెన్.
- తే. మితి యనానావృత్తి యుండె, † మహితచావు
లఖలశస్త్రాస్త్రుకోవిదు † లఖలశస్త్రు

విద్యగ్నివులుగా వాగు ♦ వెయ్యుచుంట

నని సమానంబుగా నుండి ♦ రంత వారు 3౨

4374

సీ. ఏయేవధంబున ♦ నేవున జరియించిరో యాధమున ౩౩ ♦ యాయపార

జలధులనుండి శ్వేతసజవంబున ♦ రంగముల లేచెన భంగి ♦ కాండపంక్తు
లట్టె పర్వచునుండె, ♦ నంతట లోని ద్రావణం వగ ట్టె ♦ రావణుండు

కరమున బాణమో ♦ కణము చేయచు రాఘవునిలాటంబున ♦ బూని బాణ

ఆ పంక్తి గాఢనేసె, ♦ భయవరావణధను

ర్గళితకువలయాభ ♦ కాండపంక్తి

యదియు రాముశరమునందు నాటిన నాశ

డొండడయ్యె వ్యధను ♦ డెంకమందు 3౪

4375

చ. గుగుతర తేజమున్ రిపులగుండెలఁ జెండెను వీరమున్ నిరం

తరముగ రాగురాఘవుండు ♦ దాదాణమె శగురాద్రమంత్రముల్

వరున జపించి యస్త్రమును ♦ బాగు రాదము నుండ జేయుచున్

శరములఁ దగ్గనంబులను ♦ జాపము లాగుచుఁ గోపముక్తుడై 3౬ 4376

క. దనుజాధిపువై వైచెను, చనియా బాణములు భూరిజలము నా నొ

ప్పిన రావణుని వచవరంబును వైరిభేద్యమును సమూహము గాఁగన్. 3౭

ఆ. తాకి తద్బలమున ♦ దానవునకు నందు, కంతయేని వ్యధను ♦ చవుడు కల్గె

జేయఁజాలవయ్యె, ♦ నాయనముండి న్నన్, న్నాస్త్రునిపుణఁ డొటనంతఁ బోక.

క. మరలను న్యంవనగతుఁ గర్పరపతినిం జూచి భాలమునఁ బరమాస్త్ర

స్ఫురణమునఁ జాలనొప్పెను, సరిమంత్రముచేతఁ బొల్పు ♦ బాణమువైచెన్.

క. శరము లవి యస్త్రహామము, లుగుగతి రాననుశరము ♦ లుర్విఁ బడఁగ న

త్తగుణమునఁ జేసి యనురే, శ్వేరవారితిములయి కోపభారమువలనన్. 3౮

తే డొగ్గులను బుచ్చుచున్న యత్యుగ్రపంచ

శీర్షసర్పము లట్లుగ ♦ షీతిని జొచ్చె,

రావణుం డట్లు రాఘవాస్త్రముఁ జెండి

క్రోధమూర్ఛితఁడయి మహాఘోరుగుచు రం

4381

క. అరిభీకరమయి తగు నా, సురకాచూతముచి వైచె ♦ సారిగిగ దానన్

గరివై రితరక్షింబ మం, కముఖముల గృధ్రంక ♦ కాకముఖములన్ రం

సీ శ్వేనాననమ్ము ♦ చిత్రపంచకముఖములు ను దోడేల్ల మోములును నిసృత

ఫణివక్త్రములు వైదొలగెగ సర్పము లట్టి యాకృతిగల్గి ♦ యుగరుతీవ్ర

శరములునుజేయఁగిరి బాణములు పెక్కు జఁయించివెడలె, దేజమున మిగుల

వెలయునా రావణుం డలగుద్రు బోలుచునా గ వాంబును బూనియహివిధమున

నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ సురశస్త్రమహిమమునను ఖరికిటిలపఁనముల శ్వాస

తే. మకరకుక్కుటముఖములు ♦ మణియు సర్ప

ముఖములును దగునాయకములను నవ్య

శరములను దారుణాగ్రముల్ ♦ పరగువానిఁ

బుట్టఁగాఁ జేసి వైచె రామునిపయఁ గడు రర౪

4383

క. ఆరీతి నాసురాస్త్రము, దారుణగతిఁ జెంతఁజేర ♦ దహనాభంజ్

శ్రీరాఘవుఁ డుత్సాహము, భూరితరం జౌచు వెలయఁ ♦ బూనికమీఱఁ.

తే. వైచె నాగ్నేయమును నస్త్రవరము, దాని

మహిమమున నగ్నిదీప్తాస్త్రమిహిరవక్త్ర

చంద్రలవనార్థచంద్రచంఛన్యముఖములు

ధూమకేశుఁముఖంబులు ♦ తోచునవియు. ర౩౪

4385

క. తారాగ్రహచక్రంబులు, దారుణతీర్ణోక్తులట్లు ♦ తగుముఖములు గం

భీరకటిజ్ఞాహ్వీగ్రాకారములనునైన నాయఁంబు లితరముల్ ర౩౪ - 4386

క. జనియించె, నాసురాస్త్రం, బునఁబట్టిన భయదహణములు నటు శ్రీరా

ముని పావకాస్త్రసంగతిఁ, గనినంతి సహస్రశైలఁములయి యందే.

క. విలయము నొందెను, గృత్యంబులఁ జాలకవఁగా నొసర్చు ♦ భూపతి రాముం

డల యాసురాస్త్రమును నిష్ఫలముగ నడఁగింపఁ గాంచి ♦ పలురథసమునఁ.

ఆ. కామరూపులైన ♦ కపినాథముఖవీగు, లామహాత్ముచుట్టు ♦ నపుడు చేరి

హర్షమునఁ జెలంగి ♦ యార్చి, శ్రీ రాముఁ, డమృతహవమునఁయందు మిగిలి.

చ. దనుజవతిప్రయుక్తమగు ♦ దారుణబాణము నిష్ఫలంబుగా

నొనరిచి సంతసంబుఁ గనె ♦ నొయ్యచ వానరవీరు లందఱుఁ

మనుజవతిప్రయుక్తమగు ♦ నూనితవానకబాణశక్తియుం

గని ముదమొంది యార్చిరి నీకామము శత్రుభయంకరంబుగఁ. ౫౧ 4390

నూతన సర్గము సంపూర్ణము

౧౦౧ - ౨ సర్గము.

అథ లక్ష్మణ మార్చి అథి-

క. అనురేకుఁడు రావణుఁ డ, ట్లసమంబగు నాసురాస్త్ర ♦ మనిఁ బ్రతిహతమై

వెన నడఁగఁ గాంచి ద్విగుణిత, మసారమును నై నక్రోధ ♦ మడరుచునుండఁ.

క. ఇతరాస్త్రమ్మును వై నగ, మతిలో నూహించె, సంత ♦ మానితతేజం

బు తగిఁ రావణుఁడు మ.న విహింసాద్రాస్తంబు భీతిఁ శాస్త్రంబుగఁ. ౧౪

క. గామునిపై వైష్ణవగాఁ, దా ది నూహించె, సంత ♦ చాఁమునఁ

భీతిములు దీప్తములు న గ్నామహ లిశ నొట్లఁతగునవి యగుచుఁ. ౨౪

ఆ. ముసలరూలగడలు ♦ వెన జనియించెను, బ్రశ్న గుకాలపవనుఁభంగి వివిధ

దారుణాకృతులయి ♦ తగుకూటపాళము,ధర్మము లశను లొదవెఁగడుజవమున.

చ నీరి తగఁ గాంతి పెంచెనగఁ జిత్రమహాస్త్రివిదు త్రముండుగాఁ
బరఁగెడురాఘవుం డవుడు భాసురిమై సటురూప మొంది యు
ర్వరిసకలాస్త్రివర్యమయి యర్థిలు నొక్క మహాస్త్రిమేనీ యా
సురరిపుసాయకాఢభుఁ డ్దోణిపయిం బడఁజేసె నుద్ధతిఁ. ౫

4395

తే. అద్రి గాంధర్వసునుపేర యలరు, దాన
నస్సహాత్మఁడు రాఘవుఁ డట్లురాద్ర
వశరంబును జెండిన యసురవిరోధి

క్రోధతామాత్మఁడై రాముఁ డగుల్పు మదిని. ౫౪

4396

క సారాస్త్రిముఁ బరఁగించెను, భూజివుం డతులనూత్నబుద్ధియునగునా
వీరునిచాపమునుండి సుహారాజతచక్రములు బయలు వెడలెఁ దగఁ ౭

క అనుచనుకాంతిఁ జెలంగుచు, నినచంద్రగ్రహములట్లు యెనఁగు విశిఖపం
క్తి నిఖిలదిక్కుల నిండఁగఁగన నివళిశిఖేచరములు యక్షమఁ బడురీతిఁ. ౮

క. వెలసెను నారాముం డి, మ్ముల సేనాముఖమునందుఁ డబాలిది దనుజును
జ్జ్వలిసాధనముల బాణంబులచే ఖండించె శౌర్యము గడు మెఱయఁగఁ. ౯

చ దనుజవరుండు రావణుఁడు యత్నహితాస్త్రిముగూడ వ్యర్థమై
చనుటయు రాముమర్మములసంఘమునకొదశతీవ్రబాణముల
జూనువుచు నొంచె నంత రణశూరుఁడు రాముఁడు వైరిభీతికృ
ద్ధువుననుండి వెల్వడిన యదారుణబాణశాభివిధుఁడై. ౧౦౪

4400

క. గురు తేజఁ డౌట దానికిఁ, బరికంపింపక యె నిల్చె, యబరంబులఁ దా
నిరతము జయమందెడు రఘు,నరుఁ డతిగోపమున దనుజపరునంగారిఁ. ౧౦౫

క. పలువిధములైన బాణంబుల నొప్పించెను, మహిశశఙ్ఖపుంగవుఁ డిటు ల
ప్పులలాశను నొందిన తటి, నిలాధపాచుఁడు సాధుహితకరుఁ డంతఁ. ౧౦౬

క అరివీరుల నొంచెడు దుర్బరబలమున నొప్పియుంట యయమునఁ గొనియోగ
శరన వ్రతమును నంతట, గురు తేజం డతఁడు మదిని యగుతుకం బలరఁ ౧౦౭

తే. అధిక వేగంబుగల్గిన యాశరముల
మనుజశీర్షాంకితధ్వజంబును దదీయ
మును శకలములుగాఁగఁ గూల్చెను; మఱియును
గురుబలాఘ్యుఁడు శ్రీమంతుఁడురుతరచుతి ౧౦౮

4404

క ఐనట్టియక్షుఁడు తన, మానసమునఁ గల్గుకృధను యుండిపడుచుఁ బెం
పూచినశరమును నొక్కఁడు, బాన్యనాదం బహిర వింట యసంధించి తగఁ. ౧౦౯

తే జ్వలితకుండలమైన రాక్షసవరేణ్యు, నరధిశిరంబు ఖండించె, యభూరినిశిత
బాణపంచకమున ద్వివచరకరాభ, దానవేంద్రధనుస్సు నుద్ధతిని ద్రుంచె. ౧౧౦

చ. ధను విటుపోవనున్న తటిఁ ♦ జగ్గము వేగముమీఱి దాటి యా
తనిగురుసైంధవాళి నసిఁతంబగు వభము రీతి శైలమో
యను నటు లంగముల్ తనర ♦ న్యం నవగ్యము లాగుచుండు దా
నిని గదచే విభీషణుండ ♦ నెట్టన మోఁది విధించె నుద్ధతిఁ. ౧౭ 4407

ఆ. వేగవంతుడైన ♦ విబుధవై రిసుహీశుఁ, శ్వేచిరహితచుగు ♦ నమృహార
ధమ్మునుండి దుమికి ♦ ధరణికిఁ గమ్ములి, గయి మహాగ్రహంబు ♦ పర్య సలిచె. ౧౮
సీ అంతమహాశక్తిఁ నుంతుండు విక్రమాధనుఁడ నౌ రావణుం ♦ ఉనుపమాన
మయి వజ్రనుట్లు చెఁన్నాగుచు నున్న శక్తిని విభీషణునిపయిని బ్రయోగ
మును జేసె, లక్ష్మణుండును విభీషణునిచెంపగు నది రాకముం దలనె దాని
బాణత్రయంబున ♦ భంజించె, నచ్చటిరణసు నఁ గవులయాధరవము లెనఁగెఁ,

తే. గనకమాలాభిలంకృత ♦ మనుపమాన
మైన యాశక్తి ముత్తునియలు నగుచును
విస్ఫులింగము లొకరీతి ♦ వెలల నుల్కు
వలె జ్వలించుచు దివిసండి ♦ పడియె ధరణి. ౨౧ 4409

క. తరువాత దానవేంద్రుఁడు, సుకుచించదనముఖాభిశోభిత మగుచుఁ
బరఁగుచు యమునకు నైనను, దురానంబొచు నొప్పుఁ ♦ దోరపుశక్తిఁ

క. చేకొనియె, నద్దెనై జ, ప్రాకటతేజమున మిగుల ♦ భాసురమగుచుఁ
బాకారికులితమటు తగి, యేరణిం జేరరానిఁ ♦ దే యయి మిగులఁ. ౨౨ 4411

క. దనుజేంద్రుఁడు గిరగిరఁ ద్రిప్పిన మండచు ఘోరహాసపుష్పదులం బగుచుఁ
గనువట్టె, నంతలో రా,ముని తమ్ముడు వీగుఁ డార్తి ♦ మునిఁగెడువానిఁ ౨౩

క. దనుజవతంసు విభీషణు, మనమున ననుసంశయంబు ♦ మైకొన భయముం
గనియన్నవానిఁ గని యా,తని కడ్డము పోయి నిల్చె ♦ ధైర్యముపొంగఁ

క. వీరుఁడు లక్ష్మణుఁ డంతట, సారంబగు ధనువు లాగి ♦ శక్తిం గేలఁ
సారింపుచున్న యార్యతోరాజుపయిం బృవశ్శక్తూటనువృష్టిఁ ౨౪ 4414

క. కురిసెను మహాత్ముఁడు రఘు, వరుతమ్ముం డతనిపైన ♦ బాణవిత్తులం
బరఁగించుచుండఁగ నహో, నరునిపయిఁ విక్రమంబుఁ ♦ దాఁజూపంగఁ. ౨౫ 4415

తే వీలులేకుంటచేత విభీషణు నని
నొంచుయత్నంబు మాని దఁనుజవిభుండు
తనసహోదరుఁ డప్పించి ♦ ధైర్యమాని
నిలిచియున్న లక్ష్మణుఁ జేరి ♦ పలికె నిట్లు. ౨౭ 4416

క బలముగలవాఁడ నవకొని, చెలఁగుచు నాతమ్ము నిట్లు ♦ జృంభచ్ఛక్తిం
గలిగినయటు తప్పించితి, పలలాశయ వీని విడిచి ♦ పటుతరశక్తిఁ ౨౮ 4417

క. దీనిన్ నీపయి వైచెదఁ, మానక యాశక్తి మున్ను ♦ మహి నెందఱిసో

- తాను బాలియించి రక్తము, లోచనము న్నివది నుమ్ము ♦ లోకనుతంబౌ ౨౮
 చ పరిఘము లట్టి నావయున ♦ శాపాపరంబుల వీడి యిద్ది భీ
 కరముగ నీదుచక్షుమును ♦ గ్రన్ననఁ జేలిచి రక్తసిక్తయై
 యరుగుచుఁ దావకాసువు ♦ నాసృతిమైఁ గొని యేగఁ జాలునం
 చురవడిఁ బల్కి కోపమున ♦ నుగ్రతనంఁబయి దానవేంద్రుఁడ౯. ౩౯ 4419
- క ఎనిమిదిగంటలతోఁ దగి, ఘననాఁడుమ్ము గలిగి మయఃకల్పిశమాయా
 జనితంబయి వైరితతిం, దునుముచు వ్యర్థముగ రాక ♦ తోరపుశక్తి౯. 3౦
 క. పరఁగుచు స్వతేజమున భీకరముగఁ గ్రాలుచును జెలఁగుఁ ♦ గడువడి దాని౯
 గురుజపమున లక్ష్మణుపైఁ, గర ముగ్రుంకగుచు వైవ ♦ గాఢరవమున౯. 3౧
 తే. భీనువేగంబునం బొల్పి ♦ వృత్రహరుని, వజ్రమట్లుగ మ్రోఁగుచు ♦ బవరమందు
 నున్న లక్ష్మణుపైఁ జనె, ♦ నుగ్రరీతి, వచ్చునాశక్తిఁ గని రఘుఁవరుఁడు మదిని.
 క. నాయనుజునకు౯ మంగళ, మీయెక నొఁగాక యనుచు ♦ నెనఁగెడు శక్తి౯
 వే యడచుదాని గూరిచి, నీగాహానోయ్యుంబు ♦ నిష్ఫలమగుత౯ 33 4428
- తే. వ్యర్థమగుదువుగాక నీఁవనియె నపుడె,
 యంత రావణుఁ డుగ్రుడై ♦ యహిసమాన
 శక్తి దానిని వైవ నాశక్తిక్షణము
 లోన నెవ్విరినైనఁ గాఁబుచ్చుచి యయ్య 33౪ 4424
- క మనమున రాముఁడు వ్యర్థము, గిను జేయుట నపుడు భయశఃకలమేని మనం
 బున లేక పూరుడై సిల్పిం లక్ష్మణునిరమునందుఁ ♦ జేరి మునింగె౯. 3౪
 తే. మిగులజవమున గురుకాంతి ♦ మించుచున్న
 యానుహాశక్తి ఫణిపతియైన యాది
 శేషునాలుకవలెనె విశేషభీతి
 కరముగాఁ దేజరిల్లి లక్ష్మణునురమున 3౪౬ 4426
- నీ, వడిఁ బడె, నారిఁబువనికమ్ముఁడంత రావణుహస్తజవమున ♦ వచ్చి చాల
 లోఁతుగాఁ దిగిటొమ్ము ♦ నాతిటి భేదం భరశిపైఁ బడియెఁ, జెంతన వనించి
 యున్న శీరాఘవుం ♦ డుగుతర జంబు శమ్మఁ జంతటి యవఃస్థను గనంగఁ
 గనిభ్రాత్రివాఙ్మియః పక్షణుండు యోనాత్మను, నతఁడు బాఁష్పాకులాక్షుఁ
 తే డయి ముహూర్తము దాను జేఁ చుఁగగుచుని
 నెంచి ప్రళయాన్ని భంగిని ♦ మించి మిగుల
 నురువడింకఁగఁ బూనె భూఃచరుఁడు దుఃఖ
 సమయ మిది కాదటంచుఁ దా ♦ నావృంశనందు 3౪౪ 4427
- క. తలపోసి భూమినుత దొం, గిలుటయుఁ దినసోదరుండు ♦ క్షీతిఁ బడుటయు ని

మ్ములఁ జూచుటఁ బట్టియు మిక్కిలి యున్న మునుఱిఁ నుదినఁ గెఱుఁచు నవుడే
క. దనుజుని నధించుయన్నంబుననే యేనుఱిక తుమ్ముఁ ముగ యుగముచే
సెను, నెట్లన రాముం డాయఁ మొన శక్తిప్రభిన్నుఁడై సోవరుఁడ౯. రం

తే. రక్తసిక్తాంగుఁడగుచు నశ్రుయుతశైల
మట్లు లక్ష్మణుఁ డుండంగఁ నచటఁ గాంచె,
నాకపిశ్రేష్ఠు లెల్ల బలాభ్యుదై న
దనుజనాథప్రహితశక్తిఁ దానిఁ బూనిక. రం

4:30

క. ఉరముననుండి ప్రయత్నము, పరమంబుగఁ జేసి విఱుచుఁ బలము కలుగమి౯
విరహితఫలులై యంతటఁ గరలాఘవ మొప్పు దనుజఁకాంతుఁ డలుకితో౯

క. శరములు వైచి కలంచుట, నురుశక్తిని విఱువఁజాలఁ కుండిరి, మఱియు౯
పరశక్తి యద్ది లక్ష్మణు, నురము౯ భేదించి చొచ్చెఁ నుర్రీష్ఠలితో౯ ౪౨౫
సీ. బలవంతుఁ డారాముఁ డలఘుసంగరమునందుఁ గ్రుద్ధుండయిఁయతిభయంక
రిమగు నాశక్తిఁ గఁగరంబులచేఁ బట్టిలాగి వే విఱిచె, నిఁలాధవుండు
దాని లాగుచునుండఁతటి మహాబలవంతుఁడగు గావణుండు సర్వావయవము
లందు నాటెను సాయఁకావళిమర్కముల్ భేదించుదాని, నాపెనుశరముల

తే. సరకునేయక రాముండుఁ నహజు గౌఁగి
లించుకొని నూర్యశనయు గాఁలికొడుకును ని
తరహరింద్రులఁ గాంచి నాతమ్ము నితని
జాట్టుకొని కపివరులారాఁ పట్టునలను ర౬

4:33

క. పరిరక్షించుచు నుండుండు, చిరకాలమునుండి వృష్టిఁ జిత్తమునందుం
గరముం గోరెడుచాతక, పరపక్షికి ఘర్జము చనఁ వారిధిరంబుల్. ర౬౫

చ. కనఁబడినట్లు నేను జరకాలముగా మదిఁ గోరుచుందుఁగా
వున నిట నాకువిక్రమముఁ బొల్పుగఁ జూపఁగఁ గాలమిబ్బె ని
య్యని నిఁకఁ బాపనిశ్చయునిఁ నాశరసర్వని పీనిఁ జంపనౌ,
వనచరులారా! మీయెదుటఁ బల్కెద సత్యముగాఁ బ్రతిష్ఠను౯ ర౭ 4435

తే. ఈక్షణమునందె మీరెల్లఁ నీజగమున
రావణాసురుఁడో లేకఁ రాఘవుండు
యుండుకుండుటఁ గనఁగల, రుర్వినిసపు
రుండ రింకమీఁద నని యెఱుఁగుండు మదుల ర౭౫

4436

సీ. రాజ్యనాశము మహాశరణ్యవాసంబును గండకావనపరిఁధావనంబు
సీతయన్యులచేతఁస్పృశియింపఁబడి టయుఁగ్రూరాసురులకుఁజిక్కుటయు. బంప

పరిసరంబున గున్న * గురువంబులయందు గురుశరదుఃఖాళి * నొందుటయును
నరకంబువలె ఘోరతగమైన గాఢాత్మజుని పశునింబువ * నన గలిగిన

తే. యట్టి క్లేశము సర్వవిధా * నుగిని రావణుని వధించి త్యజించె * వినుఁ డెవనికి
గాను నేనంగరంబున * గవితంతు, వాలిని వధించి నుగ్రీవుఁ * బతిగఁ జేసి.

క. ఈనిఖలకపిబలుంబుల, నేనిచటికిఁ దెచ్చితినొ మఁతెవ్వరికినిగా
నీనీరనిధికి నేతువు, బానుగ బంధించి దాఁటి * సత్వర మిటుకు ౫౨

తే. అరుగుదెంచినవాడనో * యట్టిపాపి
దానవుం డిప్పు నాదునే * త్ర పథమందుఁ
బడియె, విషదృష్టిగలనుహ * ఫణులనృష్టి
ప్రాణి హరియించువట్లు నా * బారిఁ దగిలి ౫౩

4439

క. దనుజుం డీతఁడు ప్రాణములను దాలించి యుండలేఁ డి * లాసలి నింకఁ
వినుఁ డిదె దుర్ధర్షనుహ * వనచరులారా * గిరిం ద్ర * హుశిఖరములక. ౫౩౪

ఆ. కూరుమండి నుంత * కొఱఁతలే కిట నాకు
రావణునకుఁ గలుగఁ * బోవు యుద్ధ
మును గనుంగొనుండు, * మునివరుల్ గంధర్వు
లఖిలచారణులు ను * హాహవమున ౫౩౫

4441

* నీ. ఈజగత్త్రయమున * నెనగువారంజు, రాము రామశ్రవంబు * గామ మలరఁ
గనుఁగొందుగాక, లో * కములందుగల చరాచరములు దేవతా * నముదయమ్ము
లోకటిగాఁ జేరి యీ * యుద్ధము సాగిన పక్షతి నీభూమి * పరిధవిల్లి
నంతపర్యంతమ * హరహంబు జగమునఁ జెప్పకొనంగను * జేయఁ జాలు

తే. నట్టికృత్యము నేనె యీ * యదనుచందు
జేయువాడ, నటంచని * ట్టితివిభుండు
తప్తకాంచనభూషిత * దారుణాంబు
కముల నునమాహి * తుండయ * కర్షురేకు ౫౩౬

4442

క. తలపడి నొప్పించెను, ఘనమలు జలధారలను మిగుల * భూమి గురియున
ట్టులు రావణుండు రానుని, పలపడి దీప్తాంబ * నము * దాయము లొకటక.

తే. మునలముఖములఁ బరఁగించె, * వెన నుహిత
దానవేశ్వరు లొకరిమీఁద నొక రేచి
వై చుబాణంబు లొండొంటి * ననునఁ గొట్టు
కొనఁగలుగు ధ్వనితుములమై * తనరె నపహడ ౫౩౭

4444

క. కనఁగఁ బ్రదీప్తాగ్రములై, తనరెమి వారలసృషత్క * శితియొక్కటిచే
త నొకటి భిన్నంబై యుగ్ధ్యో, సింగిననుండి పడియె * వివిధవిధములక ౫౩౮

క. ఇరవురజ్యోవల్లీనవ్వన, ముగతరమై భూతతతుల ♦ తొగి భయగంబై
యరుదిదియనఁ దగి యుండెను, గురుకాంతుల మెఱయుచున్న కోదండంబున్.

చ. కరమునఁ దాల్చి యాధరణి ♦ కాంతుఁడు రాముఁ డుదారచిత్తుఁడై
శరతతివృష్టి సాంధ్యముగఁ ♦ జక్కనిలక్ష్యము నూని పన్నీజే
య రయమునన్ సురారిపతి ♦ యట్లుని రాఘవవీడితాంగుఁడై
పరుగిడె వాయుసంహతిని ♦ బాఱెడుమేఘమురీతి భీతుఁడై. ౬౩ 4447

నూటయుకటవ నర్థము సంపూర్ణము

౧౦౨ - వ నర్థము.

అథా లక్ష్మణుఁడు మాచ్చనండి తెప్పిటిల్లుట

క. బలయుతుఁడగు రావణుఁ డుజ్జ్వలశక్తికిని వై వ దాన ♦ నాంద్రగుధిరధో
రణదోఁగి శూరుఁడై దోర్బలలితుఁడు లక్ష్మణుండు ♦ పడియుంట నిలన్.

క. కనిరాముఁడు దుర్బలతయగు, దనుజేంద్రునితోడ బెట్టి ♦ దంబుగ యుద్ధం
బును చేసి శరవిమోచన, మును జేయుచునే సుషేణు ♦ మ్రోలఁ గని వగన్. ౨

తే పలికె నిట్లనిఁ రావీరుఁ ♦ డలఘుచిత్తుఁ, డసురనాయకుబలిమిచేనవనిఁ ద్రెల్లి
యరగచుట్టులు పొరలాడుచున్నవాఁడు, వగలు నాకభివృద్ధియా ♦ భంగినిచట.

క. ఇతఁడన ననువులకింటెను, హితుఁడగు నా కిట్టితమ్ముఁ ♦ డిల రక్తపరి
ష్టుతుఁడయి యుంటను గననా, సుతి వ్యాకులమయ్యె నిఁకనఁమరమొనరింపన్.

ఆ కలుగు నెట్లుశక్తి? ♦ కలహంబులన్ శ్లాఘ్య

వర్తనుఁడయి సచ్చుభగుణలక్ష

ణామ్యుఁడై న నాసఁహజుఁ డితఁడు మృతిని

గనునయే ననువులు ♦ తనువునందు రన్

4452

క. నిలిచిన ఫలమే మిక్క? సుఖములు నాకేటికి?, రణాగ్రమున దుర్బలయుగ్
ఖలుఁడగు రావణుఁడే గడు, బలయుతుఁడగు నితఁడు నేను ♦ బరివీక్షింపన్.

సీ, హతుఁడగుటం జూచి యశులమానుఁ విక్రమము సిగ్గు కేవలం దముననున్న
యది, శరాసనమును ♦ హస్తమునన్ నిల్వొట్టె జాటుచునున్న, ♦ దంబకములు
సారహీనములైన, ♦ వారీతఁ గన్నులు బొప్పములం దోగి, బకలుచున్న
వంతియె గాక స్వప్నావస్థయందు సంచారిముచేయంగి ♦ జరులయంఘ్ర

తే. లబ్ధి వెన్నకు నీడ్చుట ♦ నట్లు నా క, నయమములు పడిపోయెడు ♦ భంగినున్న
వధికముగఁజింతి పెరుగుచున్నది పరుషము, రాగ ననువులపై నాశఁకదలిపోయె.

క. అని తనకు బహిఃప్రాణంబును బ్రయసోదరుడు గుమఃబాళుచు సుమిత్రా
జననాఁడు నుగ నలముల మనశరములు నాట నా రిఁ ♦ గలవల పడుచున్.

తే ఊర్పులను బుచ్చుచుండంగ † సుశ్రవ మునఁ
గాంచి దుఃఖాల్పినుగ్నఁడై † చంచలింఁడై,
నట్టులు విషాదమును బొంది † వ్యాకులేంద్రి,
యిందఁది విలపించె రాఘవుం † డౌష్ప్యవప్తి ౯౪ 4456

చ. అనుజుఁడు లక్ష్మణుం డీతఁ డఃపార్యబంధయియున్ మహానురుం
డని వధియింపఁ బొందుపటఁబొంతునందుఁ బరుండియుండఁగాఁ
గనుఁగొనుచున్న వాఁడ గద! † గాన నిఁక నమరంబుచేత నే
పనిగల దీయను ప్రతతి † భార్యయునుండియు నేమి లాభమా ౧౦౪ 4457

చ. అనిమొన లక్ష్మణుండు హతుఁడై పడియుండఁగ రాజ్యముండినన్
గను ఫలమేమి! ప్రాణములు † ల్లిననేమి! రణంబొనర్చి యే
పని నొనరింతు! జాల నిఁక † బాహుబలంబున; - దేశదేశమం
దును మదిఁ గోరిం జిక్కుదురు † తోయరుహాస్యంబు భార్య లెండతో ౧౦౪ 4458

క. దొరకుదురు బాంధవులు సోనకుఁడు శమ్ముండు దొరకుఁధరణీరాజ్యం
బరసినఁ గనఁబడ దెందుచు, దురమునఁ బడె గాదె యిట్టితోఁబుట్టు విటన్.

చ అనివిలపించుచున్ బ్రబలమై శగుదుఃఖముచేత సంగముల్
పెనగతి విహ్వలింపఁ గృప † పెం పెనలారఁగఁ జేయునట్లు మే
దిని బొరలాడుచున్ దనమఁదింగల దీరత పోవ నూర్చులిం
తనివచియింపరానియటు † లార్తిని బల్కఁజూ బుచ్చుచున్ వగన్. ౧౩౪ 4460

క. ధరఁ బొరలాడెడు శ్రీరఘునగునిం గని వీరుఁడగుచు † భాసిల్లెడునా
హరివరుఁడు సుషేణుం డాదరమున నూడిడిలఁ బల్కి † తా నిట్లనియెన్.

తే లక్ష్మీవర్ధనుఁడైన యీ † లక్ష్మణుండు
కాలగతి నొండలేదు దీగ్ధస్పృహబాహు
విలసితా! యేల? యనినచో † వికృతముగను
డగ వివర్ణముగను లేది † తినిముఖంబు ౧౩5 4462

తే. కాంతి యింతయుఁ దఱుగదు † గన ముఖమిది
సుప్రభంబయి తనరుచు † సుప్రసన్న
మగుచు నలరారుచున్నది † హస్తతలము
లరుణపద్మములవలెనే † యలరెడుఁ జము ౧౩౬ 4463

క కనుయుగము సుప్రసన్నము, గను జూసఁజై, మహీశ † గతజీవితా
నునుజుల కిటుతగురూపము, గనఁబడ దాయ స్ఫువక్తఁ † గాఁ గలవారే.

* దేశదేశకళ ప్రాచీ దేశదేశీయ. బాం., ౧-౩, తిం తు దేశం న పశ్యామి యత్ర భాగౌతా
సహోదరః-అనిమా.

క. కనబడుదు రిట్టి హాసంబున, లక్ష్మీవరసుడయి ♦ పోలుచునితడు చా
వును బొంకలేదు వీరా, తనపగతురక జంపగలయితడడు ప్రాణయుతిక.

తే. బ్రదికియున్నాడు దుగిఖండంబును పీఠ
యిశుడు స్ఫులికపి తనువు నీయిలను వైచి
యున్న హృదయంబు పలుకులు ♦ నొగి నెగురుచు
నున్న నటుగాన జీవంబు ♦ లున్న వనుచు. ౧౯

4466

క. తెలియుచునున్నది, యని యిటు, చలికి సుషేణుండువాక్య ♦ పటుతనెఱుంగుటక
సులిశహనువులు గల్గిన, యలహనునును బ్రోశ్మహించు ♦ చనియెనిటువలెక.

సీ. ఇటునుండి సామ్య! నీవేగి శీఘ్రంబుగ మను జాంబవంతుడ ♦ గనుగొనునటు
తెలిపినయట్టి గు ♦ ర్తులుగల్గి శుభమగు నోషధిగిరి కేగి ♦ యురుతరాద్రి
యామ్యశృంగంబున ♦ నగపడచుక శల్కములు లేకయుండక జేయలలితతను
కలితయైన విశ్వ ♦ కరణిని భద్రము లిచ్చుదానిని మఱి ♦ యింతెకాక
రాజులు నానున ♦ కరణి సంజీవకరణిని సంధాన ♦ కరణి వీని

తే. వీరుడొ ♦ క్షుణ్ణుని జీవంపజేయు, పసికె ద్వరితముగాఁ దెచ్చు ♦ పరతతిహార
వానిచేసి మహాత్ముడై ♦ భూనుతుడగు, నితని జీవంపజేసెద ♦ నేను గడక.

క. అనుచు సుషేణుడు సల్పిన, విని శ్రీమంతుండు హనుమ ♦ వేగ తదద్రిం
గనఁబోయి తదోషధి చ, క్కనియాకృతి తెలియరామి ♦ గడుఁ జింతిల్లెక.

క. గురుజేజున కాహనుమకు, ధరశృంగము దీని నే నితాంతప్రాశ్ని
బరఁగుచుఁ గొనిపోయెద భూ, సహతమ్మున కమితనుఖము ♦ వర్ధిలఁ జేయక

సీ. శక్తిగల్గిన యావిశ్వకరణి మదీయాంశుకరణనస్త్రు ♦ దాదిచిహ్న
ములఁబట్టి శక్తింపఁగల దిందెయనినో చుచున్నదిట్లెను షేణు ♦ డొగివచించె
గాన నీశిఖరమే ♦ గావలయును నది, యది నాకుఁ దెలియలే ♦ దని మహాోష
ధిని దీసికొనకయే ♦ వనచరపుంగవు నడుగుటకై పోవ ♦ సంతలోన

తే. నమయమేగును గాన లక్ష్యణునకేమొ
హానిగల్గును బొగుషహీనుఁ డనుచు
నను వచింతు రటన్న జక్కనిమతి యొక
డుద్యవించెను, సంతట ♦ నగ్రబలుఁడు ౨౭౪

4471

చ. తనమది నిట్లు లెంచి కవిశిల్పజుఁ డెంతయు వేగమొప్పుగాఁ
జని యుపర్యతోత్తనుము ♦ సన్నిధిఁ జేరి తదీయశృంగముక
గను గొని మూఁడునాల్గు నడిఁగఁ గలిగించి ప్రభుస్థూరా
జుఁచుచు క్తమా శిఖరసత్తముం బెకలించి పూన్కితోక. ౨౯

4472

తరల కరముం బయికెత్తె సంతట ♦ గాఢవిక్రమ మొప్పు నం
బరవధంబుననుండి యాహరివర్మ డన్నతశక్తి బు

మృగముపూర్ణవిసీలభీకరఃసాంద్రవారికమట్టు లా

ధరమహాశిఖరంబుఁ గైకొని ధాను వచ్చె రయంబునన్ 3౦౪ 4473

చ. హనుమయు నట్లు వేగమున ధానిశ్శృంగము రామునొద్దకుం
గొని చని యాహరీశ్వరులఁకూటమునంతరచుండు డింది యొ
క్కనిమున మూరకుండి కపిఁకాంతు సుషేణుని గాంచి వల్కె ని
ట్లని, హరిపుంగవా' యచట ధానితచిహ్నము నే నెఱుంగమిన్. 3౧౪

క. గిరిదక్షిణశిఖరంబును, బరికించియె దీని నటకు ధానిక దెచ్చితివం
చురువినయంబునఁ బల్కెడు, నురుదాత్తజ హనుమ నతని ధానిజలభణితిన్.

క కొనియాడి యాసుషేణుడు, చని శృంగము నెక్కి వెదకి ధానియైన దానిం
గని పెకలించి గ్రహించెను,, ననియొనఁ గలవనవరేంద్రు, ధానిశరవరులున్.

క. సురలకునైన నొనర్చును, దరంబుగా నట్టి పవనఃతనయుపనికి న
చ్చెగివొంది, రంత నవాస, నరవరుడు సుషేణుఁ డద్రుధాధిపతిమున్ 3౧౫

క. పరికించి తోడిపధిని, ద్వారకా గ్రహించుచి నలిపి ధానితేజుండై
పగఁగెడు లక్ష్మణునాసాగ, తరమునఁ బిండెను, మహాదృఢతంబుగ సంతక 3౧౬

సీ. పరవిగహంతయై ధానిశల్యవ్రజము క్షుణ్ణ లక్ష్మణుం ధానిజులొమ్మ
ధిగ దాని మూర్ఖుని ధానితేజల్యంబులు వదలుట విరుజుండై ధానిధనుండి
చివ్వున లేచె, నాఁడీతినుండి లేచినయాఁక్షణుం గాంచి ధానిజులకవులు
బాగుబాగుని కపివహన్ సుషేణుని బూజించి, రవివీరపూగహరుడు

తే రాముఁ డంతట లక్ష్మణు ధానిమృగము
త్వరగ నని పిల్చి వడిఁ గాఱుఁబాష్పమును
గనులు నిండఁగ న్నేహంబునను సహజుని
గొనిలించుకొనెన్ గపిఁకాంతు లలర 3౧౭ 4479

క. కరములను బట్టుకొని సో, కర! వీరా! నీవు పంచఃతను బొందియు ని
త్తరుణమున నాదుభాగ్య, స్ఫురణమున మరల బ్రదుకుఁచొప్పు గలిగెఁ జూ.

క కనుగొంటి నిన్నుఁ బ్రీతిగ, విను నీవే చ్చుతిని గనినఁ ధానిధీమతతో
డను ననువుతో నేవని, యను నాకేకలేదు విజయ ధానిమందఁగ నేహా, ౩౧౮

క. అనియిట్లు మహాత్ముఁడగు, తన మన్న వచ్చిచుచుండఁ ధానిబడునుడులన్
వినిపించె ఖిన్నుడై రామునితమ్ముం డన్నకిట్లు, ధానిమీశవరా! ౩౧౯ 4482

క. అనితధవిక్రముఁడవు నీవు విభీషణుని ధానిమజఃభూపతి ననిలో
జవమునఁ జంపి యొసంగెగ, సువితత సుగూఢ్యమనుచు ధానితరభణితిన్

క. విని బ్రతిన చేసి తరుణంబున 'స్స' బలములేక ధానిలూడెడు న
ల్పనియట్లు లివిధంబున, ననువగుచే చెప్పి విరహితాఘాఢజగతిన్ ౩౨౦

తే. నజ్జనులు చక్కమైపట్టి ధానితమవుడు, చేయరుగదా ప్రతిజ్ఞను ధానిదాని

- జక్క నెఱవేర్చుటే గదా! శౌర్యలక్షణము, మహాత్మా మధర్మమైన వగచేత
క. జనకజయందును విజయంబునయందు నువేత్ నిట్లు పొందుట యింక జా
లును రావణుఁ జంపి స్రుతిజ్ఞుని దీర్పుము, దంష్ట్రులెల్ల సాధ్వస మొనఁగఁ.
తే. అఱచుచున్న పంచాస్యము సంతకమునఁ
దగిలినట్టి మహాద్విరఃసంబురీతి
నీశరపథంబునం బడి నిర్గతాసు
వితతిగాకుండ బ్రదుకునే వియతుడైన ౪౫ 4487
- చ. ఖరకరుఁ డాత్మకృత్యముఁ దగంగ నొనర్చి ప్రశాంతి నొంగఁగా
వరుణదిశం జెలంగు గిరిసర్యముఁ జేరెను సంతోస నీ
సురరిపు నీదురాత్ముఁ గడు శూరతమీఱి వధించు టొప్పు నే
వరుసగనైన సంచు మదివాంఛను నే గనువాఁడ నోప్రభూ! ౪౬ 4488
- చ. దనుజమహేంద్రుఁ జంపుటకుఁ దధ్యముగా మది గోరు దేని నీ
వాసలచినట్టి యీశ్రుతిస నొప్పుగఁ దీర్పదలంతువేని నా
జనకజయందు నమ్ముదము చక్కఁగ నీకును గల్గునేనిఁ జ
య్యనను మదుక్తి చేయఁదగు సంచు వచింపఁగ నాదరంబునఁ. ౪౭ 4489
- నూట రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౩ - వ సర్గము

— శుభా రామరావణులు మహాహవిమొనరించుట శుభం —

- క. పరవీరఘ్నుండగు రఘువరుఁ డాలక్ష్యుని సాధువాక్యమ్ముల ని
ర్భరశక్తిమీఱునట్లుగ, శరాసనము నెక్కుపెట్టి శరములఁ గినుకఁ. ౧ 4490
- క. సేనాముఖమునఁ బూనిక, దాననాయకునిమీఁదఁ దా వైచెను, నా
మానవభక్షకనేత యొ, కానొకయరగంబు నెక్కి కాకుత్స్థునిపై. ౨ 4491
- తే. భాస్కరునిపైని రాహువు పౌరుషమున
సడరురీతిగఁ బోయె, నట్లునురనేత
యరదముననుండి నీరద మంబుధార
లను గురియురీతి వజ్రోపమాంబకము ౩ 4492
- క. ఘోరంబుగఁ గురియించెను, శ్రీరాముఁడు రణమునందుఁ జేరి యవహితుం
డై రావణుపై వైచెను, దారుణశుచితుల్యనఁ దామాంబకముల్ ౪ 4493
- క. ధరరాముఁడు నిలుచుండియు నరదముపై దానవేంద్రుఁ డలరిచు నిటు స
గరమొనరించుట నను మె, వ్యసనను గా నుచు దేవపరిగంధర్వుల్. ౫
- తే. దానవులు పల్కి, రంత నెంతయు ముదమున
సిరులఁ జెలువొందు దేవతానరురథంబు

నిందునాసతి మాశలి ధీతము మెఱయ

నెక్కి దిగి వచ్చె దివినుండి యక్కడముగ. ౬

4195

సీ. కనకచిత్రాంగమై ధీమనీయకింఁజశశభూషితంబయి చారుతరము

గాఁ దగి బాలభాషన్మరురీతి నొప్పుచు నై దూర్వకూబరవర్ణమగుచు

గాంచనాభరణసంకలితంబులై శ్రేష్ఠచామరాన్వితములై సరసిజాత

సఖువలె మెఱయుచుఁ జక్కనినయి యాకుపచ్చనిరంగున భాసిలి తగి

తే. కనకమయహారముల నొప్పు కిన్ముతూరిగ

ములు చెలంగుచు లాగ నుజ్జ్వలనువర్ణ

దండలలితధ్వజంబయి తనగుచుండె,

సంత నిందునిసారథి యరద మెక్కి ౯

4495

క. మునికోలం గొని యరదంబునఁ జెలంగుచుఁ డలిక రామమూర్తిం గని భ

క్తని బ్రాంజలియై రామా, ఘనబల శ్రీలలిత శత్రుగణభీతికరా. ౧౦౪

తే. నీకు విజయంబు చేకూరఁ బావైరి

యారధముఁ బంపె మఱియు నీయింద్రచాప

మగ్నిసన్నిభకవచ మీయదియు సూర్య

సదృశశరములు విరులనిశాతశక్తి ౧౨

4496

క శతమఖుండ నీకు నొనఁగెన్, జతనంబుగ వీని నెల్ల ధైర్యపాలవరా

శతమఖుండ మున్ను న్యంసన మతులితగతి దీని నెక్కి యద్భుతరీతిన్.

తే. నేను సారథినై యుండి నిఖిలననుజులను వధించెను నారీతిగను మహాత్మ!

నేనె సారథినై యుండి నెప్పి నిప్పు, డీయరద మెక్కి రావణు ధీతనిఁ జంపు.

చ అని గుటు పల్కు మాతలిని నాదృఢమై గనియుంక నారథం

బునకుఁ బ్రసక్తిఁబుగను బోయి ననుస్కృతి నల్పి దేహికాం

తిని శిశికాంతిచే వలెనె తెల్లముగా జగముల్ వెలుంగఁగా

మన మలరింగి నెక్కి సృష్టమండలం దంతట దానవేంద్రుడున్ ౧౦౫ 4501

మ గురుబాహుంకగు రాముండన్ రణముఁ గోర్కు ల్మీఱఁ జేయంగ సం

గర మప్పట్టున నోమహర్షణముగాఁగం దొమ్మిగాఁ జెల్లె, భూ

వకుఁ డారాముడు భానురాస్త్రముల సర్వస్వగలుఁ దా నెప్పుడిన్

గిరమూహింపఁగ జాలు వాఁగుటచేఁ గ్రవ్యాదనాథుం డనిన్. ౧౦౫౪

క తనపై వైచిగాంధర్వనామకాస్త్రమును దాన వారింపెను జ

క్కని దైవాస్త్రము నయ్య ప్రసిశాత్రమునఁ జెంజెఁ బాలములీలన్.

తే. రాక్షసేశ్వరుడైన యీ రావణుండు

ఎరమకోసంబునన్ గుహాభయమై

రాక్షసాస్త్రము వైచి సుఖల సౌమ్యయి

గనకభూషితద్వాజాగణము లపుడు ౧౦౬

4504

క. ధనుజేంద్రధనుర్ముక్తిని, గని గురువివసర్పములయి ♦ కడుపడి నారా
ముని మీఁదికిఁ బాతెంచు ద, న్న చభుజగము లానసములు ♦ గడుమంశంకఁ.
సీ. వివృతానంబులై ♦ వెన జ్వలద్ధృతవహకణములు గ్రక్కుచుఁ ♦ గజభయూన
కములయి రామువైఁ ♦ గవిసెచు వాసుకి సన్నిభస్పర్శముల్ ♦ జ్వలదనూన
భోగముల్ గురువివఃపుంజంబులను నగు నాభుజంగంబులు ♦ నఖలదిశల
విదిశల వ్యాపించెఁ ♦ వే మీఁది కేతెంచు నచ్చుహాభుజగనఃపర్యముల రాముఁ
తే. డట్టై కనుఁగొని యనిలోన ♦ నద్భుతంబు
గనఁబడక ఘోరసాధ్వసఃకరమహాప్ర
భావమా గారుడాస్తుంబు ♦ వైచే నద్వి
కనకపుంఖంబులై యగ్నిఃకాతు లలర ౨౧

4506

క. నరపతి ధనువును విడుచుచు, నరఁడి బహుశరము లగుచు ♦ సురుఫణిరిపులై
సురపథమున హాటకనుయ, గరుడపతత్రులయి స్వేచ్ఛఁగఁ జరియించెఁ ౨౨
క. గరుడాకారంబులు కామరూపములు నైన నృపతిఃసుంజను శరముల్
గురుజవముతాచు సర్పొత్కరములుగా నొప్పు దనుజఃకాండవితతులఁ. ౨3
క త్వరలోనె గూపుమాపెను,, సురవైరివిబుండు తనదు ♦ సునిశితశర మ
వ్వసనం బ్రతిహతనుగుటం, బరికించుచుఁ గ్రుద్ధుడగుచు ♦ భయదశరతతిఁ.
క. పెనువర్ష మట్లు కురిసెను,, ఘనకార్యం బేని చుల్కఁగఁ జేసెడు రా
ముని సంత శరసహస్రం, బున రాజసవిభుఁడు నొంచి ♦ పూనిక మెఱియఁ.
క శరవితతి మాతలిని న, వ్యరుస న్నొప్పించె, మఱియు ♦ వాసపునిమహా
త్తరితథకేతనపటమును, సరిగా లక్షించి యొక్కఁనాయక మేసెఁ ౨౪
ఆ. ఇట్లు నాయకమ్ము ♦ చేసి దానిం జెండి, స్వందనమున కంగఁమైన కేతు
దండవరమునుండి ♦ తపనీయమయచుగు, ధ్వజము రథము నదుమఁబడఁగఁజేసి
క శరజాలంబున నింద్రుని, తురగంబుల నొప్పనేసె, ♦ దుర్మతియగు నా
సురవైరిమహాకార్యము, సురగంధర్వులును మఱియు ♦ శుభచారణులఁ.
క. దానవులును గని భేదముఁ, బూనిరి మానీంద్రు లట్టై ♦ బుధనుతిగను నా
వానరవీరవిభీషణు, లానరపతి యాత్తుడయ్యె ♦ నని గణిరి వ్యధఁ ౨౫
తే. రావణావ్యయరాహుసంఘస్త్తుడైన
రామచంద్రుని గని బుధఁగ్రహము లోక
బాధగల్గఁగఁ జేయంగ ♦ బ్రహ్మదేవ
తాకమై చంద్రప్రియమునై ♦ లెచునుదాని, ౨౬

4515

క. వరిమగు రోహిణి తారపు, బరిహులుగ నొక్కమించి ♦ వగలక నిలికెఁ,
శరనిధియు ధూమసంయుతి, పరివృత్తియై చును సొండుఁభంగిఁ జెలఁగుచుఁ.

* విశ్వదుష్టగంధర్వా దానవా క్షౌరజై సహ. అనిమా.

క. ఖరకరుఁ గ్రుద్ధంబై తా, నరుదుగ న్పృథ్వియించునట్లు * లట్టై యెగిరె, భా
న్మరుఁడును మింపకగుండై, పగువతనం బొను శస్త్రవర్ణమరీచిక. 3౧౪
క. తనువలరె గబంధాంకంబునుచు నొకధూను కేతువునఁ గూడి కనుం
గొనవయ్యె, గోనలేళ్లు, కనుచు నక్షత్రమగుచు * ననదృశమగుచుక. 3౨
తే. ఇంద్రుఁడగ్నిదేవతలయి * యెనఁగ నున్న
యావిశాఖను గుజుఁడవు * డాక్రమించి
యండె, దశశీర్షములు తనకొప్పి వింశ
తిభుజములు పొంగ రాక్షసాధిపతి యవుడు 33౪

క. కరగతకరాసనుండై, యగుదుగ మైనాకశైల ♦ మట్లు కనబడెడి,
 సురవైరి యేచి యిటునంగురమున నిరసించుచుండఁగా రామునకున్. కిర్య
 క ధనువున బాణంబులఁ గూర్చును గూడ సతకృతుయ్యెన్, ♦ బలుభంగుల నా
 దనుజేంద్రుఁడు నొప్పింపఁగ, వానుజేంద్రుఁడు కోప మూని♦మండుచునంతన్.

ఆ. బొమలు ముడిచి కనుయఁగమునయం దించుఁ
రక్తిమయుఁ జెలంగఁ రాముఁ డుగ్ర
దృష్టి వైరిఁ గాల్చుఁ నెంచినీతిగ
గానఁబడుచుఁ గ్రోధఁజలితుఁ డయ్యె. 3౬

4522

నూలమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

గంధ - వ సర్గము.

❦❦❦ రాముడు రావణుని యశ్శాదుల నొప్పించుట ❦❦❦

క. మతిమంతః డిట్లు రాముం, డతికోపము నొంది యుండ ♦ నాతనివదనం
బతిభీతిదముం గని భూతతతుల్ భయమొండె భూమి ♦ తాఁ గంపించెన్ గ
క. తరువులు కదలన్ సింహా,త్కములు శాస్త్రాలవితతి ♦ తగ భీతిల భూ
ధర మది చలియించె సరి,నవ్వరుడైన సముద్రుడట్టి ♦ భంగిఁ జలించెన్. ౨
చ పరుషనినాముల్ గలుగు ♦ పక్షులు దారుణమేఘశాల మం
బరమునఁ గీడగల్గుటకు ♦ వారనిచిహ్నములైన నాదముల్
పరుషముగా నొనర్చుచు నవభావముగాని గతిం జలించె, భూ
వరుఁ డిటు క్రుద్ధుఁ డౌటఁ బలుభంగులదారుణరీతిఁ జిహ్నముల్ 3౪ 4525
తె. లుగుచుండుటఁ గని భూతగణము భయము
నొందె, రాచుండును భీతిఁ ♦ బొందె హూగు
లైన యాయుర్వృద్ధికిఁ భయంకరప్ర
హరణముల సంగరము చేయు ♦ నవసరము ర౪ 4526

శ్రీ సువర్ణ స్మరణ మందరః గివాకరః-అనిమా.

- క. తోక ప్రళయకరంబగు, నాకలహము చేపవితతు ♦ లాగంధర్వుల్
భీకరభణులును గరుడులు, నాకోణప్రైత్యులును మహాష్వులు కడఁకన్. ౫౪
- తే వోయయానంబులందుండి ♦ యొప్పు గాంచు
చుండి; రంత సురాసురుల్ ♦ చంఢనంగ
రమును దానిని జూచుచు ♦ రాసురావ
ణులవయిం గల సమ్మోదముల బలిమిని ౨ 4528
- క. పరమం బగు భక్తిని నివ్వరునం జెప్పకొని, రందు ♦ బరమముదమునన్
సురవైరులు దశవదనా, దురమునను జయింపు మనిరి ♦ తోరపునుడులన్. ౨౪
- క. అనిమొన విజయముఁ జక్కఁగఁ, గనుమని సురలెల్ల భూమికాంతుఁ బలుక, దు
ర్మనమునఁ దగు రావణుఁ డా,యనిలో నానడుముఁ గ్రోధమంది రమువరున్
- సీ. ప్రహరింపఁ గోరి గొప్పఁగఁదగు సాధన మేదన్, లోపల ♦ నెంచి వజ్ర
సారమై గురుతరశబ్దమై సకలారి నిర్మూలనచణమై ♦ నిర్భరగిరి
శృంగసన్నిభకూటచిత్రమై కనుఁగొన నతిభయంకరమయి ♦ యధికదారు
ణాగ్రమై ధూమయుక్తాగ్నినాఁ దగి మఱిప్రళయానలచయంబుపగిది నొప్పి
శివునిశూలమ్ము మించియు నేరికై నను జెంతకుఁ బోరాక ♦ యంతకునకు
- ఆ. నై న దారసింప ♦ ననువుగాక సమస్తభూతభయదమగుచుఁ ♦ బోలఁజొప్ప
నఱకఁ జాలినదయిఁ నెఱిఁదగుశూలంబుఁ, గొనియొ గాల్పునట్లుక్రధను మిగిలి.
- క. పరమక్రుద్ధుండై యాశరశూరులు చుట్టుఁ గొలువ ♦ సాధ్వినశూలం
బును వీర్యంబున నడుమం, గరములఁ గైకొనియె, దీర్ఘకాయం డంతన్. ౧౩
- క. అని నధికక్రోధంబునఁ, గను లరుణములగుచు నొప్పుఁగాఁ బెనుశూలం
బును నెత్తి స్వబలములు ముదమును గనఁగా భీమనందంబును జేసె గడున్
- చ. దనుజును హేంద్రభీరునినందంబునకున్ దిశలున్ విదిక్కులు
ర్వి నభము వే వడంకె, నటుభీనురవుం డగుచున్ దురాత్ముడౌ
దనుజుని యూరవంబునకు ♦ ధాత్రిని గల్లు సరస్వభూతముల్
గనియె భయంబు ఖోభమును ♦ గాంచెను వారిధి, యంతలోపలన్ ౧౬
- క. ఘనవీర్యుఁ డలఘుశూలంబును దాని గ్రహించి భయకముగఁ బొల్పురవం
బును జేసి పరచుముగ రామునిగని యిట్లనియె, పోవఁమున నే నచటన్. ౧౭
- ఆ. వజ్రసారమగుచు ♦ వఱలు నీశూలంబు, నెత్తినాడ దీని ♦ నీక్షణంబ
యిద్ది నిన్ను నీదుఁముద్దుతమ్ముని నధింపంగఁ జాలు రాసు ♦ బవరమందు.
- క. ఘనుఁడను నేనని యెంచెడు, మనుజేశా! నిన్నునిపుడె ♦ మ్రందించి రణం
బున సేనాముఖమునఁ జచ్చి సురాసురులలోనఁ ♦ జేర సమముగన్ ౧౮
- క. ఓరమురామా! యిందుక, యీరణమున నిల్వ నిన్ను ♦ నీశూలమునన్
నే రయమునఁ జంపుదు నని, యారావణుఁ డనురభర్త ♦ యతిభయదముగన్.

ఆ. పలికే రాముపై న ♦ యుద్ధమున వైచే నా, శూలమును; దగంగ ♦ శూల మదియు
దనుజకరవిముక్తి ♦ గనుచు విద్యుచ్ఛిఖా, సప్తశతీఖలు చెలంగ ♦ శబ్ద మొలయు.

క ఎనిమిదిగంటలు నివ్వన, మొదలుచుచు గంగ వెలిగె ♦ వ్యోమంబున, దా
నిని వీర్యవంతుడగు నా, జనపతి జ్వలియించుచుండ ♦ జక్కంగ నియోగ. ౨౧౫

ఆ. ఘోరనర్యనమయి ♦ కొంకక నచ్చు నా, శూలవరము నట్టె ♦ చూచి పృథుల
ధనువు బలిమి లాగి ♦ దారుణాంబకముల, వైచే, బ్రశయమందు ♦ భయదరీతి.

క. జ్వలియించెడు హుతివహునిగ, జలధారలు వజ్ర నిలుపు ♦ వందంబునఁ బై
కలరుచు వచ్చెడు శూలము, నలఘుతరాంబకము లేసి ♦ యాతఁడు నిలిపెగ.

చ. జనపతికార్తుకమృతని ♦ శాతశరంబుల శూల మద్ది యా
యనిమొన నగ్ని స్రవ్వలిలి ♦ యార్థటిచే శలభంబులగ హరిం
చునట్లులు బూదిచేసె, నృప ♦ శూనుడు రాముఁడు నీవ్యభాణముల్
ఘనతరశూలముం దగిలి ♦ క్రన్నన చూర్ణములై నభంబునగ. ౨౪౫ 443

తే. కాలిపోవుట గన్గొని ♦ గాఢకోప, మందె, నంతట నారఘు ♦ వందనుండు
పరమకోపంబు నొంది యా ♦ పాకశాస, నాభినిర్మితమయి స్రభా ♦ వాఢ్య మగుచు.

క. మాతలి తనకై తెచ్చిన, దై తగునాశక్తి నెత్తె, ♦ నలఘుబలుం డా
భూతలపతి యాశక్తిని, నాతతబల ములర నెత్తి ♦ యతిశమనియతిగ. ౨౬

క. గిరిగిరఁ ద్రిప్పగ సమృద్ధి, నరఘంటాకల్పితార ♦ వంబయి లయనుం
దురుభాసుకోల్కలవలె నంబర మెల్ల వెలుంగ మిగుల ♦ బాసెలె నంతగ. ౨౭

ఉ. రామకరప్రయుక్తయయి ♦ రావణశూలముఁ దాఁకె; శక్తి యు
ద్దామమహాయుధంబు శనుఁ ♦ దాఁకిన యాగురుశూల మప్పుడే
భూమిని గూలె బ్రహ్మలయి ♦ భూరిరుచుల్ వడిఁ దగ్గిపోవ, నా
రాముఁడు తీవ్ర వేగము ల ♦ రాతిభయంకరముల్ నిశాతముల్ ౨౮ 4547

తే. అశనితుల్యములును నగు ♦ కట్టి బాణ
ములఁ బ్రయోగించి జనమున ♦ వెలయుదనుజు
నశ్వములు నొంచె, నంకెట ♦ నతఁడు మఱియు
హస్తలాఘవమున నను ♦ రారి యురము ౨౯ 4548

క శితశరగణమున నొంచెను, నతనిలాటమున నాట ♦ వంబకములు మూఁ
డు తగ్గ వైచెను రాక్షస, పతి సర్వాంగములయందు ♦ బాణము లొకటగ.

తే. తగులఁగా రక్తధారఁ ♦ వడిసి పుష్పి
తమయిపొచ్చు నశోక ♦ క్షము సిద్ధమున
ననిమొనం బొల్పు; నట్లు న్న. ♦ రారి రామ
సాయకావిధగాత్రుడై ♦ కాయ మెల్ల. ౩౧౫

తే. రక్తమునఁ జాలఁ దడియ నంఘ్రానుమందు
 భేదమొందియు నంత మిక్కిలియుఁ గ్రోధ
 మంది రామునిఁ జంపు నున్యయు తనరఁ
 దనకుఁ గల్గినశక్తిఁ జూప నపుడెంచె 3౨

4551

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౦౫ వ - సర్గము

రాముడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట రావణునిసారథి లేరు చొలఁగించుట.

క. అని గర్వింతుఁ డారావణుఁ, డనూనకోపమున రాముఁ డలముశరతతిం
 దను నొప్పింపఁగఁ గోపంబును బొందెం దాను, వీర్యమునఁ బొల్పుటచే

చ దనజనరుండు రోషమునఁ దద్దయుఁ గన్నులు ప్రజ్వరిల్ల న
 య్యనువనుసంగరంబున శరణసముం గడ లాగి బాణపం
 క్తిని నిగుడించి నొంచె రఘుధీరుని, నభ్రమునుండి మేఘు మొ
 య్యన జలధారలం జెలుపు నంతయు నిండఁగఁ జేయునట్లుగన్. ౨౪ 4553

క. వరసాయకములు వేలుగఁ, బరఁగించి స్థపాలుతనువు డబాణుయముగాఁ
 గర ముద్ధతిఁ జేసెను, భూవరుఁ డటు తన్మక్తబాణఁవర్షముచేతన్ 3 4554

తే పూరితుండయి నిశ్చలభూధ్రుట్లు
 కంపమును బొందకుండెను, ఘనపరాక్ర
 ముడగు నారాముఁ డని నిలకడను బూని
 బాణముల బాణముల నిల్చి డపౌరుషమున ర్చ 4555

క. దనుజేంద్రుని శరములఁ గయి, కొనియెను రవికరములట్లు, ధ్రువదనుజపుం
 డును గ్రుధఁ గరలాఘవమును, గనఁబడఁగ మహాత్ముడైన డ్మౌవిభు నెడవై.

క. శిశిశరసహస్రములు వై, చి తగన్ విక్రమము మాపె, షీతివతి రాముం
 డు తనువు నెత్తుటఁ దడిసిన, తమున నుత్కుక్తింశుకద్రుమము వలెన్ ౬౪

క. కనఁబడియెను, ఘనతేజంబునఁ దగు నారాముఁ డసురఁపుంగవుశరపం
 క్తిని గొట్టఁబడుచునాగ్రహ, మ నలయకాలార్కుచందఁమునఁగొనెదూపుల్.

సీ అంత నన్యోన్య నుత్సాహంబున మించు నారామరావణ డలతులతీవ్ర
 శరశఁ శృంగమా డంగరంబున చందుఁ గనఁబడకుండి, రిక్తకాలమందు
 పీనుడౌ రింపతి డిపుటకోపము బొంది దక్షజేతుఁ గని నవ్విన దారుణోక్తు
 లను బల్కె నిట్లని, డనుజధమా నేను బరిసరంబున లేనితరుణమందు

తే వివశయై యన్న నాభార్యఁ బృథ్విశయ, నాజనస్థానముననుండి యవహరించి
 తిని గదా? యిట్టి నీవెట్లు డధీరుడవగు, దిలను విక్రమ మనఁగ లే డెన్ననీకు,

క. ఘోరారణ్యంబున నేఁ, జేరువలేనట్టితడిని † జంత మునిఁగి నన్
గోరుచునుండెడు సీతను, గ్రూరా' బలవంతముగను † గొని తెచ్చితివే.

తే. ఇట్టి దుష్కార్య మొనరించి † యివుడు నీవు

శూరుడను నేననుచు నెన్నుచుం జరించు

చున్నవాఁడవుగద; పరఃపువతులందు

మనసుగల్గిన యోహార! † దనుజ' సీత'. ౧౨

4561

క. పెనిమిటి నన్నిధి లేనపు, డనయముగా నట్టివనితలం దపకృతి దు

ర్జనులవలెం జేసియు నీ, నునమున హృదంబ ననుచు † మఱి తలఁచెదవే. ౧౩

తే నీకు మర్యాదలేదు విఃసీతలేదు

సిగ్గునన్ లేదు నడవడిఁచెంది యుండ

దొకవిధంబుగ గర్వంబు † నొంది నీవె

మృత్యువును దెచ్చుకొని మీఁదుఁమిక్కిలి యిటు. ౧౩

4563

సీ. హృదనిగాఁ దలంఁచుచుఁ జరియించెదు, హృదవగుదు కుఁబేరుతమ్ముఁ

డవు బలసంయుక్తుఁడవు నీవు నాభార్యజనకజ దొంగిలి † క్లాఘనీయు

మును మహాత్మరమును † ననువమకీర్తిసంబునగు కార్యంబు నిఁజ్ఞానరిచితివి;

గర్వంబునన్ లోకఁగర్వితంబును సహితంబునౌ కార్య ముత్తతి నొనరిచి

తే. తివి గదా దానికే గొప్పఁదిగఁ గనఁబడు

ఘోము నిప్పుడు పొందుమా, † కలుషబుద్ధి

నిను మహాహృదవని యాత్మను దలంతు

గాదె నీవే మహాత్మరకాననమున ౧౪

4564

ఆ. అతివ దొంగవలెన † యపహరించెడుతటి, నీకు సిగ్గులేదె, † నీవు నాదు

పరిసరమున నట్లు † ధరణీతనూజను, బలిమి నపహరింపఁ † దలఁచి యున్న.

క అనుపచుమత్సాయకముల, వినిహతుఁడవు నగుచు నవుడె † వేడుకమీఱం

జనియుందు నీదుతమ్ముడు, ఘనఁబలుఁడగు ఖరునికడకుఁ, † గావురుషవరా!

క. విను మద్భాగ్యవశంబునఁ, గనఁబడితివి నాకు నెదుటఁ † గాన నిపుడె నిన్

ఘనదారుణశరముల మృతిఁ, గనఁజేసి సరేతరాణ్యఁగరి కనిపెదఁ జా'. ౧౫

క దనుజా! కుండలముల నొప్పిన సీతల నాదుబాణఁభిన్నంబయి మే

దిని నిందు దుచ్చులోఁ బడి, కొనిపోఁబడగాక క్రోష్టుఁకూటాదులచేన్ ౨౦

చ ధానిని నీవు గూఁగన † దానోపక్షముపైని గ్రద్దగుం

పు రఘము మీఱి వ్రాలి శరఃపూర్వకృతనిణిర్భస్మహ

త్తరగుధిరప్రవాహమును † ప్రియఁడంగఁ ద్రావుఁగాఁ; నా

శరములఁ జీల్చిఁగాఁ బడుచు † త్కృష్ణలిఁ బ్రాణములేగ వేగమే. ౨౧

4566

ఆ. పడిన నిన్నుఁ గాంచి † పటుతరజవమున, వచ్చి పట్టు లెల్ల † వై నతేయ

పక్షు లహులనీడ్చుభంగి నీప్రేగుఁ, బట్టి లాగుఁగాక * బలముకొనిది. ౨౨
చ. అనియిటు వైరినాశకగుఁ * దారమువీరుఁడు పల్కుచుకా దురా
త్మునిఁ దనచెంతనే పోలుచు * మూఁఘని దీక్ష్యశరాంబకాళి వై
చెను, దనవైరిఁ జంపుటకుఁ * జిత్తమునందునఁ గోరుచున్న రా
మున కపు డ్రుత్త శక్తిబా * ముల్ ప్రసనంబును వీర్య మాయనికా. ౨౩ 1571

తే. ద్విగుణములుగను గన్పట్టె * విదితచిత్తుఁ
డైన యారాఘవునకు ది * వ్యాప్త వితత్తు
లన్నియును ముందుఁ దోచె; బ్ర * హ్మ మునను
భూరి తేజఁడు రఘుకుల * పుంగవుండు ౨౪ 4572

క. ద్విగుణిశకరలాఘవమునఁ, దగియెక, దనుజాంతుకుఁడు * భాత్రీపతి యా
జగదభిరాముం డతఁ డి, పుగిదిని శుభచిహ్నములను * బరికించి మదికా ౨౫
చ. దనుజనరేణ్యు నొంచె గడు * కర్పమాంక మతియెక, గపిండు లే
సిన పెనుకాలచేత నృప * కేళికునాదాకన్మప్తిచేస నా
చ్చిన యాదానవేశ్యుని * చిత్తము ఘోరిలఁ జొచ్చె నంత నా
తనికి లయంబు చెంతకును * దారసిలంగను భ్రాంతి నొందుటకా ౨౬ 1574

క. శరముల నరిపై వైవక, శరాసనము లాగకుండె, * స్వాంత మనశ్చమై
పరంగుటఁ బ్రతిబాణము లే, శి రామువీర్యము నడంగఁ * జేయక యుండెకా

సీ. రావణుఁ డేయశశరంబులు శక్త * ముల్ బహుభంగులం గానఁబడుచు ననిని
చేదనసంభేద * నాదికార్యంబుల నొనరింపఁగాఁ జూ * కుండె మృత్యు
వతనికిఁ జెంతనే * యమరిముండుట, -ంత దావపతి యనన్ధ నిటు లొందు
టను గాంచి యతనిన్యం * గనమునునడుపునా గధిసుంతయేనిసం * భ్రాంతిఁగనక
ఆ యద్ధభూమినుండి * యొకరీతి మెల్లఁగ, నారధంబుఁ దొలగ * కట్లు చేసె
నతని కింకమృత్యు * వాసన్న మానని, తనసంబునందుఁ * దలఁచె గాన

నూటయైవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౦౬ - ౩ సర్గము.

రావణుఁడు సావధిం నిస్కరించి వ * ముద్ధమునకు వచ్చి రాము మార్కొనుట
చ. దనుజవరుండు కాలుఁ డొగి * క్క బుద్ధినిగ మోహ మొంది యిం
తని వచియింపరాని కు ధ * కుండుట గన్నుల కెంపుకా గనుం
గొనఁ దగియుంక నారిధిని * గొట్టుకొని గాంచి చింతె, దుర్మతీ
నను బలశక్తిహీనుగఁ గ * నం బరిరీతికి మాన్యగకా ౧౪ 4577

* శనై బృద్ధా దస్యభ్రాంతోరథం ల స్వాసహాయత్-అనిమూ ఆటవెలదియందలి
మూఁడవనాల్గొపాదము 'లసంభ్రాంతిః' అను పదస్వాసస్యమును వెల్లడించుట కధికముగా జెప్ప
బడిన పని యెఱుంగవలయు

తే అల్లునప్పగ భీమపు ధీమత్యై హిమగ గతతేజసిగా నొకింత
మాయ తెలియనివ నిగ ధీమత్యై హిమగ దలంచినీనావంతనుండు.

క. మనమున నలత్త్యమంగఁ జేసి నీల దోలినటు లీవు ధీమత్యై దిరిగెదే,
నను నడిగి మదియొశము మును న్నెకే యలత్త్యముగఁ గన్గొనుచుకా.

క. వైరినగుతుంబున నా, యుద్ధముఁ దొలంగఁదోలి ధీమత్యై యిచటికిం
జేరిచితి వనారాధా! నా, భూరియశంబుఁ జలబల్లమును వీర్యంబుకా. ౪౫

క. ఘనతేజము రావణుడే, యుద్ధమునఁ బరుగెత్తుకుండునను నమృతముకా
బనిపూని యిపుడు నీచేతను నాశముఁ బొందఁ జుమ్ము ధీమత్యై నవినీతికా. ౪౬

ఆ ధీమత్యై హిమగ దలంచినీనావంతనుండు

రాక్షసుముగఁ జూపి ధీమత్యై నటు

జేయుదగినవాడఁ ధీమత్యై గుట్టి శత్రువు

గనుచునుండ యుద్ధకాండము సన్న ౪౭

4582

క. ఒనరిచితివి కాపురుషుని; దుష్టదీప్తి మదీయకప్రసథము దీ
నిని మోహంబునఁ దొలంగిం,చినయది తలపోయ నీదుఁచిత్త మ్మరకా ౪౮

క. అరిసీకు విత్త మొనగఁగుచు, బరవశుగఁ జేసె ననుచు ధీమత్యై ననుండు
త్తరుణమునఁ దోచె నత్తమె, పరికింపగ నిద్ది యోరిపాపమనీపా. ౪౯

చ. హితమును గోరుమిత్రు లిటు ధీమత్యై సేయఁగఁ బూని రిద్ది శ
త్రుతతికిఁ జేయఁజేయుచుఁ ధీమత్యై చేసి పంతెకాని యీ
వితిమునఁ జేయనొనె యని ధీమత్యై చిత్తములొకఁ నలంచిన
గ్గతిసొనరింపవైతి, చిరకాలము నాకడి నున్నవాడవే ౫౦

4583

క. నేనొనరించిన సత్కృతి, మానసమునఁ దోచునేని ధీమత్యై యా
భూనాధుడై వైబడఁగా, దానై గాతుండగను గంధంబు జనమునకా. ౫౧

క. మరలింపు, ముచుచు నీవిధి, బరుషముగా బుద్ధిమాలి ధీమత్యై నతనివై
ఖరి విని హితమతి నారిధి, సుశత్రువు నొకఁడెంచుచుకా హితభణితికా

తే. పలికె నిట్లని, నేభయంకరఁగా లేదు

యూతనుగాన నను రిద్దిల ధీమత్యై బుధి

విత్తమొనగఁగఁ లేదు ధీమత్యై ను

సంశయమె లేదు నీదగు ధీమత్యై సులను ౫౨

4584

క. మనమున నులువఁగఁ దో, నునాధి సేవామును నితాంతము గలవాఁ
డనె, నేనీహితము యశస్సును గోరుచు మిత్రు గావంతునఁ బూని తగకా

1 శత్రుః ప్రత్యాఘ్నిశ్యః. ౨౦౭ అస్తి విక్రయే, అస్థో యథలగ్నోపాం కృతిః
కాపురుష స్త్వయా-అనిమా

తే. నీకుహితమైన కార్యంబు ♦ నేను జేసి
నాడ నప్రియ మయ్యె నెఁన్న నదిసీకు;
నోమహారాజు' యెదియె ♦ నొక్కకులము
నందు జనియించి కుమతయై ♦ యహితుఁ డగుచు ౧౨౫

4590

సీ. ఉన్నవాఁడుంబోలె ♦ నొకరీతి నీహితమును గోరి రథము తెచ్చిన నను గని
కుమతి యీతండని ♦ కొంకక తుంచుట యుక్తంబుగాదు, మహాన్నతోర్వి
నుండి తరంగిణి ♦ యరువేగమున మరలిన తెఱంగున రణంబున రథంబు
నుండనీయక యిట్లు ♦ చండవేగంబున నరదంబు తెచ్చినయందులకును

ఆ. వినుము కారణంబు ♦ వివరింతు; వీరా' రణాగ్రమందు గొప్పదగు తెగువను
బూని నీవు సమరమును జేసి యలయుట, తెలియవచ్చె నాకుఁ ♦ దెల్లముగను

క. నీనెవ్వ్రామున మోదము, నీనెవ్వదొ డెగునయన్న ♦ నియతియు నెఱుంగం
గానైతి నీరధాశ్వము, లీ నీరధ మీడ్చి యిడ్చియే దీనములై. ౧౨౫

తే. ఎండతగులుటచే సోలి ♦ యింతయేని

బలములేకయె గొప్పదా ♦ వర్షమునకుఁ

జిక్కినట్టి యావులరీతిఁ ♦ జేష్టలుడిగి

యందె, నేయేనిమి త్తంబు ♦ లోని మనకు ౧౬

4593

క. కనబడుచుండెనొ యవి యెల్లను బ్రతికూలముగ దుష్పలములుగ నాకుం
గనబడియె, మఱియు నారథి,యనఁదగువాఁడెన్నఁదగుశుభాశుభములనుక.

సీ. దేశకాలంబుల ♦ తెఱంగును ముఖమునఁ గల సంతసమ్మును ♦ గలక లోను
గాఁగల గుఱుతులఁ ♦ గడిగి దై న్యము ఘేదహర్షంబులను దనయదిపునకును
గలబలాబలముల ♦ త్రాన్గలి సిమ్ము మో యున్నతంబో యనియును సమతల
విమమభాగంబుల ♦ విమతులకుం గల యట్టి చిద్రంబుల ♦ నరద మరికిఁ

తే. జెంతికో ప్రక్కగనొ లేక ♦ స్థిరముగ నట

నునుచుటయొ వైరి కభిముఖమునఁ జెలఁగుచు

వెనుక కేగుట యివియన్నియును నెఱింగి

గడువఁదగు న్యండినంబుఁ జక్కనిగతి నని ౨౦

4595

క. విను వీరా' సీకుక న్యం,దనతరంగంబులకుఁ గొంత ♦ తన వ్రాటట గ

ల్లు నిమి త్తము దుర్భరిమగు, నని యెఱుము గల్గుకుండ ♦ నరసి మనమునక ౨౦౫

క. అరదముఁ దొలఁగించుట మా, తగుణంబునయుక్తమునుఁజలఁచితిలఁగున
ట్లురవడిఁ గొనితెచ్చితి నే, నరయగ నేవచ్చుగను దోలు ♦ సంత కుమతినే.

ఆ. ప్రభువ వీవు గానఁబడుతరన్నేహంబు, నూని చేసినాడఁ ♦ గాని వేఱు

* నాష్టి స్పృశ మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతం, కర్పిల్లము రి వానాశ్యో దోష
తో గంతు మర్హసి-అనిమా, కర్పిత్ యరే కుత్సామిరే బాళః లఘుః అబ్బబుధ్ధిః-అనివ్యాఖ్య

- గాడు, వీర శత్రుగణసూరగా' యువు, డాబ్బ చేయు మెట్టులాబ్బ యిడిన,
 క. నీసామ్ము దిగ్వియస్సును, నేనడిచిం దీర్చుదగునొ ధియెన్ని మదిని నేఁ
 జేసెద నట్లే తగినటు, లీనమయముం దలంచి ధిహితముగఁ జెపుమా. ౨౩
- చ దనుజలలాముఁ డీనిధి హితంబుగ సారథి పల్కువాక్కు లఁ
 విని పరిహృష్టుడై యతని ధివే పలుభంగుల సత్కరించి యు
 ధనిరతిఁ గొన్న చిత్తమునఁ ధిదానిటుపల్కెను, సారథి' రథం
 బును వడిఁ దోలుమా యెచట ధిభూపతీయందనునొ యాధరిత్రికి ౨౪
- క అని రావణుండు వైరి శత్రునుపురికిం బంపఁడఁ ధిమరలుండు నువ్వి;
 యని రాక్షసేంద్రుఁ డాతనిఁ, గని పలికి మహాముదమును ధిగాంచినకతనఁ
- క వరసూతునకుఁ హస్తాభరణము శుభరీతి మిగుల ధిభాసిలదానిఁ
 గర మ్మి నొసఁగె, సారథియు రావణునివాక్య నుట్టు ధిలోస్పగ రథము.
- అ వైరి కభిముఖముగ ధివడిఁ దోలె, నారీతి
 సధిపువాక్యచోదితాత్ముడగుచు
 హయవరములఁ దోలె ధినాసారథియు సంత
 నమ్మహారథుడగు ధినసురవిభుండు ౨౫
- క. మనమున సంతోషంబును, గననాస్యంధనవరంబు ధితక్షణమున యుద్ధం
 బున రామున కభిముఖమై, యనుపమముగ నిల్చె నమరు ధిలచ్చెరు వందఁ
- నూటయాతన సర్గము సంపూర్ణము.

4609

౧౦౭ - వ సర్గము.

అతి ఆదిత్యవృద్ధులును రామున కిగ్మృతఁ డుపదేశించుట

- చ. అనిఁ గనువేళ్ళ దేవనికఁరానివీతుడై చనుదెంచెయున్న చ
 క్కని మహిమంబు గల్గు మునికాంతుఁ డగస్త్యుండు భూరనందరం
 బునఁ గడుశ్రాంతి నొందియును ధిబూనిక యుద్ధము చేయువేళ్ళ వ
 చ్చిన తనవైరి రావణుని ధిజెచ్చెట ముందటఁ గాంచి యాత్మలో. ౧ 4605
- తే ఈతని జయించు పెట్టాకో ధిఋతజీ నని
 చింతలో ముగ్ధియున్న యాత్మీతిపతిఁ గని
 యతని యొద్దకు వచ్చి యిట్లనియె, దీర్ఘ
 భావయుగళాంచితా' రామభద్ర! రామ' ౨
- క. ఏనుతిచేతఁ వైరుల, దానపుగా గెల్వఁ గలవొ ధిదానిఁ గుహ్యం

4606

* రామ రామ మహాబాహో - అనియూ

బై నగడి ననాతనమై, మానిన శంఖాన నుతిని ♦ మమత వచింతున్ 3 4607

తే. అద్ది యాదిత్యహృగ మాహ్వః శుభం దాని

భక్త బరియింపఁ బుణ్యము ♦ వైదికర

నాశముంగల్గి జయము సంభవము గల్గు

నక్షయఫలంబు చేకూరు ♦ నధిశుభము. ౪

4608

తే. మంగళములకు నెల్లను ♦ మంగళంబు

సర్వపూర్వాఘములను నాశనము చేయు

నాధులను వ్యాధులను జెండు ♦ నమితమైన

యాయు వాసఁగు జన్మంబు ♦ ననుచుంబు. ౫

4609

క. ¹వరమాంశరంగభక్తాంతరమున వెలుఁగొందువానిఁ ♦ దవనీయకరో

త్కరవిలసితుని నవోదయ, పరిభాసితు దేవనజఃపర మోపాస్మ్యున్ ౫౪

క. నిరతిశయదీప్తిచుంతుని, సరసిజఃపునూర్వముఖ్యః సకలఖచరభా

సురదీప్తిదు బ్రహ్మాంధో, త్కరచాలకు నీప్తచమునఁ ♦ దమిఁ గొల్పు మిఁకన్.

క. సురసంఘతనుఁడు నుమ్మి, పరులను హినులుగఁ జేయు ♦ పటుసామర్థ్యం

బురహిం గలాఁడు, గర్జుల, నిరతము భావింపఁ జేయు ♦ నేర్పటి యితఁడే.

క. దేవానుగణములఁ ద, త్పాననలోకములఁ దనప్రభావలలముచే

భావించి రత్నణము నేయేవేళు జేయుచుండు ♦ హితముగఁ జమ్మి. ౭

క. ఇతఁడే తలపోచుం గాఁ, జతురాస్యాకృతియు విష్ణుశంకరరూపుం

డితఁడెరివువ్రజశోషణ, మతులితముగఁ జేయుఁగానఁగు స్కందండున్. ౮

²తే మటి ప్రజాపతీయైపుండు ♦ మహితవిభవ

మునఁ జెలఁగుచు మహేంద్రుండు ♦ ధనదుఁ డట్లై

లయకరుండు గానఁ గాల్గఁజొను యముఁడిగును

శివ చేయుటచేతనే ♦ క్షీతిప వినుము. ౯

4615

క. అన్మృతముఁ బుట్టింపుటచేత మహి సోమాఖ్య నెగడుఁ ♦ దగ జలపతినా

నునుఁదాల్చుఁబితరలునునగు, నుచుహితులగువనువులితఁడేఁచూఁగరామా!

తే. సాధ్వీ లక్ష్మీంబును మరుప్రప్రభంబు ముపు

భూచరుడగు వాయువు ♦ పోలుచునహ్ని

యును బ్రజాప్రాణవాయువు ♦ గెలుచు బుశుని

కరమునకుఁ గర్త యగుప్రభాశకుఁడ నగును. ౯

4617

1 ఇచటనుండి మహేంద్రవర్మవారియభిప్రాయ మొకద్రవములలో నిమిడియుండునని గ్రహింపవలయును. 2 ఇట్లఁ బ్రతిష్ఠించునకు వ్యుత్పత్తిస్థితులు తీర్థభూరి యభిప్రాయసారము వ్రాయఁబడినవి.

సీసమాలిక —

అదితికి నుతుఁడుగ ♦ నవతరించినయట్టి యాదిత్యుఁడవు, జగదాదికర్త
 వగుదువు, కర్తము ♦ లాచరింపఁగ జనులను బురిపొల్పుచు ♦ ననుచమానుఁ
 డవగునూర్వఁడవు, లోకావళి కుపకారమాచరింపఁగ నంబరాంగణమునఁ
 జరియించుఖగుఁడవు, ♦ జగమును సృష్టిచేబోషించుచున్నట్టి ♦ పూషుఁడవు, గ
 భస్తిమంతుఁడవు ♦ భర్తను యాకృతివఱుటచేత ను ♦ ర్ణసవృశుఁ
 డవు, ప్రకాశించువాఁడవు భానుమూర్తివి, బ్రహ్మాంశసృష్టిని ♦ భాసిలుట హి
 రణ్యరేతసుఁడవు, ♦ రహిమీఱఁగా దివాకరుఁడవు, సునసును ♦ గడుహరించు
 నట్టియశ్వంబున ♦ నలుగుట హరిదశ్యుఁడనఁబడ వాఁడవు, ♦ హరినకల
 కళ్యాణగుణుఁడవై ♦ క్రాలుటచే నహస్రాచ్ఛిని, సప్తాహ్వాయాశ్వయుతుఁడ
 వగుటచే లోకంబునందు విఖ్యాతుఁడవగునస్తనప్తిని ♦ శగ నమస్త
 శత్రుహారణమును ♦ సత్వరముగఁ జేయుచక్రము గల్గుట ♦ జగమునందుఁ
 దొడరి మరీచియంతఁడవు, జ్ఞానోత్పత్తికిని బంధకంబున ♦ జను సఖంబు
 నవనయించుటచేత ♦ నననిని దిమిరొన్నధనుఁడను నామంబు ♦ దనగువాఁడ
 వగుదువు, సుఖముల ♦ సంపఱకుం గల్గుపట్టుచేయుట శంభుఁడనఁగఁ బడుదు,
 వవనీధవులతోడ ♦ నననిని ముయ్యేడునూలులు కొలఁదిగ ♦ మహితశక్తి
 నొనరించుటను శస్త్ర ♦ యనఁబడుదువు, నృశమైన బ్రహ్మాండంబుననువమగతి
 జీవింపఁజేయుటచేత మార్తాండుఁడ, సంశుట వ్యాపించ ♦ నట్టియంశు
 మంతుఁడ వగుదువు ♦ మఱి జగదుత్పాదకసమష్టిజీవినీకరము గర్భ
 మందుఁ గల్గుటచేత ♦ నలగుహిరణ్యగర్భాఖ్యుండ వగుదు, వీరఖిలతాప
 తప్తులవిశ్రమస్థానహాటను శిశిరాహ్వయుఁడవు, తనయాశ్రితులకుఁ
 బగవారలెవ్వరో ♦ వారికిఁ దాపంబుగలుగఁ జేయుటచేత ♦ నిలఁ దపనుఁడ
 వగుదువు, తేజస్సులఁ గలుగఁజేయుట భాస్కరుఁడవు, వేదవారములను
 నుపదేశ మొనఁగుచు ♦ చుంటచే రవివగుదువు, రుద్రునిం గనుట వసుమతిని
 నగ్నిగర్భుండన ♦ నలకారుచుందు, వీ వదితివుత్తఁడవు, హృదంతరేశ
 మందు సుఖంబు గఁన్నట్టికారణమున శంఖుఁడ వగుదువు, ♦ సాంద్రతుహిన
 మును, సూర్యహంసంబు ♦ గొన సూళుమాపుటశిశిరాశనఁడనఁజెలఁగు దీవు
 తామసాహంకారతనవున నంబరమున సృజించుట నీవు ♦ గనుదు వ్యోమ
 నాధాహ్వయము, తమోనామకగుణభేదంబుల ♦ కంఠమును గ
 నినకారణమ్ముచేతను ఋగ్వేదానామకగుణభేదంబుల పివ్వఁబడు పివు,
 కర్తఫలాత్మకఁ ఘనవృష్టిగలవాఁడ వగుట ఘనవృష్టి ♦ యనఁబడుదువు
 జలరాశియందున ♦ శయనించుటను నపాంమిత్రుఁడనంగను ♦ మెలఁగుదీవు,
 వింధ్యమూరితిని ♦ వెలసి దుర్గమనుగునట్టిసుషుమ్నాఖ్య ♦ మైనమార్గ

మందు శీఘ్రమ్ముగఁ ♦ బొందించుటను వింధ్యవీధిన్ల వంగమఁ విమలనామ
ధారిని, లోకవిఠితిని నిర్మించునంకల్పము నాత్మను ♦ గల్గియుంట
నాతపి వగుదువు, ♦ హరిమండలి వీవు మృత్యువవగుదువు, ♦ మేళనమున
బింగళుండనవు నీవు ♦ వెలయుచుచుందువు, నర్వాండములఁ గూడ ♦ సంహరించు
టను సర్వతాపనుం ♦ డనఁబడుచుందువు, కవివి, విశ్వండువు, ♦ నువిమలమగు
నట్టి తేజంబున ♦ నలరుటచే మహాతేజఁ డనంబడు ♦ దీజగమున,
రంజకుండవు గాన ♦ రక్తుండ వగుదు, సర్వభవోద్భవుండవు, ♦ రమ్యసకల
తారకానక్షత్రతతికిని గ్రహములకధినాథుండవు, వానియంతరమున

తే వజ్రలుచుండుదు, సకలవిశ్వముల కీవె
హేతువగుదువు? తేజస్సు ♦ లెల్ల నీదు
తేజమున డిందుపడుటను ♦ దివ్యమహిత
తేజమున నొప్పువాండవు ♦ దేవదేవ! ౧౮౪

4618

క. ద్వాదశశంకలవర్తి, నీరయగల్గినను జాల ♦ నెమ్మిఁ గరుణకుం
బ్రోది వగు నీకువందన, మోదేవా! యగునుగాక, ♦ యుద్ధము మలరక ౧౮౫

సీ. పూర్వపశ్చిమదిక్కునభూధరాంతర్యామియైనవానికి మ్రొక్కు ♦ మానితవిల
సజ్జ్యతిరాకారఁసహితులౌ ముక్తుల కధిపతియై, దివఁసాధినాథుఁ
డగు భాస్కరేశున ♦ కంజలి, జయునకు జయభద్రునకు నమఁస్కారమల్లె
హర్యశ్వునకు నహఁస్రాంతువునకుఁ బలుసారలు వందనఁసముదయములు

తే. వందనంబు లాదిత్యునకుం దమి మఱి
యగ్రునకు వీగునకు మ్రొక్కు ♦ లొక్కరీతి
నంజలు లొగి సారంగున ♦ కమలకమల
సంప్రబోధునకున్ నమఁస్కారశతము ౧౮౬

4620

క. సతితతి మార్తాండునకున్, శతధృతిహరవిష్ణుపతికి ♦ సతతమ్ము సమ
స్తతులగు నూర్వసకంజలి, స్తుతియగు నాదిత్యవర్చఁనునకున్ భక్తి ౧౮౭

సీ. భాస్వంతునకు సర్వభిక్షునకున్ మ్రొక్కురాద్రవిపువునకు ♦ రమణ విసతి
తమము నడంునుఁ త్తమునకు జేజేలు మఱి హిమఘ్నునకు నమస్తులగును
శత్రుఘ్నునకు నమఁస్కారంబు లమితాత్మనకు జోతలు కృతఘ్నునాశకునకు
సంజలి దేవున ♦ కావ్యతి మ్రొక్కులు జ్యోతిషాంపతికిని ♦ జోతలగును

తే. ద స్వచామికరాభుఁడై ♦ ననరుచికి
వహ్నికీక విశ్వకర్మకు ♦ వందనమ్ము
లగుఁ దమోభినిఘ్నునకు లోకాళిసాక్షి .

కిని రుచికి మ్రొక్కులగు మహాత్మునకు సతము ౨౧

4622

క. ఇతఁడే ప్రళయంబున లోకతర్కి నాశనముచేయుఁ డగడఁగి మరల ని
ర్మితచేయు దానినే సృష్టతిఁ బోషించును లయంబు ధ మానిన తఱినిఁ. ౨౧౫

తే. కాంతి శోషిల్లఁజేయును ధ గాయు నెండ

వాన గురియును, బ్రాణులు ధ వరుస ను ప్తి

నొందఁగా నంతరాత్మయై ధ యొక్కరీతి

మేలుకొనియుండు నీతఁడే ధ గ్రాలుశక్తి. ౨౨౫

4624

నీ లక్ష్మిహోత్రమితండె, ధ యగ్నిహోత్రులమునునీతఁడేవేదములును మఖము
లును యజ్ఞములఫలంబును నీతఁడే లోకములఁగల్గు నత్కర్తఁములకు నెల్లఁ
బ్రభువగునీతఁ డీధరియే నియంతయా; నోరాఘవా! విను ధ మొక్కమాట
నెవ్వఁడైనను సరే ధ యెట్టియాపదలను గష్టంబులందును ధ గాననముల

తే. నిరతభయముల నీస్తుతి ధ నియతిని బరి

యించినఁ గ్రిందుపడకుండు, ధ నెల్లనుఖము

లబ్బు, నీవును జిత్తంబు ధ నమలరీతి

నిశ్చలంబుగఁ జేసి యాఁనిఖలవిభుని ౨౩౫

4625

తే. దేవదేవునిఁ బూజింపు ధ దీనిచేత,

దీనినే మూఁడుసారులు ధ పూనిక జపి

యించినఁ విజయంబును ధ గాంచువాడ

వని, మహాబాహువిలసితా! ధ యార్తిహరణ! ౨౬

4626

క. ఈతరుణంబున నీ వీదై తేయుని రావణాఖ్యుఁ ధ దప్పక యనిలోఁ
జేతము రంజిలఁ జంపుదు, భూతలనాథా! యటంచు ధ మునివతి యెలమిఁ.

క. పలికి యగస్త్యుఁడు వచ్చినటులఁ జనియె, రఘువతింధ్రుఁడుగ గురుతేజం
బుఘుబలంబును మెఱయఁగ, నిలాసురోక్తమును నుతిని ధ నెలమి వినంగఁ.

క తనశోకము నశియించుటయును మిక్కిలి హృష్టుడగుచుఁనొప్పుమెఱయఁ జ
క్కనిమనసున వాల్చి శుచిం, గని యాదిత్యుఁ బరుఁ జూచిఁకడుభక్తిమెయిఁ.

తే. దీని జపియించి హర్షంబు ధ మానసమునఁ

బొంది వీర్యము పొంగఁగ ధ భూరిధనువుఁ

దాల్చి నిల్చెను, రాముఁ డంతఁ గలహమున

వైరి యగురావణునిఁ గాంచి ధ బలము మెఱయ ౨౮౫

4630

చ. మనమున హర్ష మొంది యనుఁమానము మాని సమస్తరీతులఁ

దనుజవరేణ్యుఁ జంపుటకుఁ ధ దా నహస్థితి నిశ్చయించి వే

యని నొనరింపఁ బూనుకొనె, ధ నంతట భానుఁడు తన్ను నన్నుతిం

దనిపెడు రాముఁ గాంచి ప్రమఁదంబున మేను గగుర్బుడంగ నా

దనుజుని చావు నాతనికి ధ దా నవు డానతి యిచ్చి యంతటఁ. 3౦౫

4631

తే. ¹తనదుమండలమును వీడి ♦ తగ నమర్చు

సముదయాంతరమున నిల్చి ♦ సత్వరపడు

మింక రావణుఁ జంపంగ ♦ నినకులేశ !

యనుచు రామునకుం జెప్పె, ♦ సంత నచట. 3౧

4682

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - వ సర్గము.

—శ్లోక రావణునకు దుర్నిమిత్తములు తోచుట శ్లోక—

ఉ. సారథి సంతసిల్లి దనుజప్రభునానతిరీతి నారథం

భారఘరామునై న్యము ♦ కాతురతం గలిగించునట్టిదై

భూరిసముచ్చితధ్వజసముహముగా నలరారి యుండఁగాఁ

జారుగతు ల్దగ్గ నడిచె ♦ సత్వర మారఘరాముమీఁదికి. ౧

4683

క. అరదం బది చిత్రాంకరణయుతం జౌచు నొప్పి ♦ గంధర్వమహా

పురమున వెలయుచు హాటక,వరమాలిక లొప్ప వేగవద్ధయయుతమై. ౧౫

క. కలహోచితపరికరవిత,తులనుండి పతాక లలరఁ ♦ దోరపుధ్వజముల్

వెలయఁగఁ దనయున్నతి నిమ్ముల నభ్రము మ్రొంగ నెంచుఁబో యనునటులై.

క. ధరణిఁ మ్రోయించుచు నా, పరసేనలఁ జెండఁ జాలి ♦ భాసిలి న్వబలో

త్కరముల కుల్లానమ్మును, బరఁగంగాఁ జేయుచును సభంగురమగుచున్. 3౫

క నిరుపమగతి నొప్పెను! భూ,నరుడగు శ్రీరాముఁ డనురఁనల్లభురధ మా

కరణిఁ శబ్దించుచు భీకరరవమున దిక్కులొప్పగతిఁ జేయునదై ౪ 4687

క తనపైకి వచ్చుచుండఁగఁ, గనియో, మఱియున్ నృపాలఁకాంతుఁడు రిపువౌ

దనుజేంద్రు నవ్వుహారథమును ²గృష్ణతురంగయుక్తమును సుగ్రంబున్. ౫

తే. భయదవర్చస్సుతోఁ గూడి ♦ పడగ లెల్ల

మెఱపుఁదీగల రీతిగా ♦ మెఱయుచుండ

నింద్రునాయుధమట్టుల ♦ నెనఁగు ధనువు

గనఁబడన్ మేఘనంతరి ♦ గడురవముల ౫౫

4689

క. ఘనవృష్టి గురియుచాడ్పున, సునిశితశరవృష్టి గురియు. ♦ చుం దనపైకిం

జనుదేరఁ గాంచి తనదగు, ధనువు ³బాలాబ్జురీతిఁ ♦ దగ వంచి క్రుధన్

క. కులిశముతాఁకునఁ బరవ్రతములు బగిలెడునపుడు గలుగు ♦ భూరిరవము న

ట్టులు చప్పుడు గలుగఁగ నుజ్జ్వలగుణమునుదీటుచున్వశౌర్యముపొంగన్.

1 సురగణమధ్యగతో పద స్వరకేతి-అనిమా 2 కృష్ణవాజినమాయుక్తమ-అనిమా 3 బాల
చంద్రనతం ధనుః-అనిమా.

తే. నిర్జరేంద్రుని సారథిని గని పల్కు
మాతలీ' శత్రురథ మదె ♦ యాతతగతి
వచ్చుచున్నది చూడుమా, ♦ వాసవరిపు
వతఁడు మరల మహాజవ ♦ మురుమండ. ౮౫

4642

తే. అప్రదక్షిణ మగునట్లు ♦ లరుగుదెంచు
చున్నవాడౌట వానికి ♦ యుద్ధమరిణ
మందు చుతిగల్గినట్లున్న ♦ దట్టులగుట
సరసగతి మీఱ నీవు హెచ్చరిక బూని. ౯౫

4643

క. మనరథము వైరియరసం, బున కభిముఖముగను దోలుము మరుత్తు సభం
బున లేచిన ధారాధరమును జెండెడరీతిఁ జంపఁ ♦ బూనితి వీనిఁ. ౧౦౫

తే దైన్య మొందక భ్రాంతినొందక మనంబు
కలఁక నొందక నీవు వీక్షణము లించు
కంతయేనియుఁ జెడరక ♦ యలరఁ బగ్గ
ములఁ గ్రమంబునఁ ద్రిపుచు ♦ లలితరథము. ౧౧

4645

క. త్వరితంబుగఁ దోలుము, వ, జ్జరిథంబును నడపి ఖ్యాతిఁ ♦ జెందిన యలనీ
కుగుముదమున నీవిషయము, మరలం గఱవంగఁ వగదు ♦ మాటవరునతోఁ.

క. అనిసేయఁ బూనినాఁడను, గనుకన్ స్మరియింప నెంతుఁ♦గానీ బోధిం
పను బూనలేదు నేర్పం, గను దలఁపఁగ లే దటన్న, ♦ త్కౌపతిపలుకుల్. ౧౨౫

క. విని సారథిలకుం డనఁ, జను నింద్రునిసారథియును ♦ సంతసము మఱిం
తను గని దోలెను నారథ, మును మాతలి యంత శక్తిఁ ♦ బొంగుచునుండఁ.

తే. రావణానురునమృహారథము నప్ర, వక్షిణమ్ముగఁ జేయుచుఁ ♦ దనరథంబు
సవ్యగతిఁ దోలఁ దచ్చక్ర ♦ జనితరేణు, వడ్డముగఁ బర్యే రథికుల ♦ యంతరమున.

క. దనుజేంద్రుఁ డంతఁ గ్రోధిం, బునఁ గన్నులు రక్తవర్ణములు గాఁగ రథం
బున కభిముఖుడై నిల్చిన, జనపతి నొప్పించె దీప్ర ♦ సాయకపంక్తిఁ ౧౩౫

నీ. మహితతేజుండగు ♦ త్కౌపతి యంకిట వైరిధర్మితుఁడయి ♦ భూరిరోష
మున ధైర్య ముప్పొంగ ♦ మున్ను మాతలి తెచ్చినట్టి మహావేగముగుళతక్ర
తునిశరాసవరథమును రవిరత్నలవంటి ప్రభల్గల్లు ♦ వాడి బాణ
మునుగ్రహించెను, ♦ అహంబుచేయంగనొంపొంటి సెదరుం యొకటి నొకటిఁ

ఆ జంపఁ గోరి బలసి ♦ పెంపున నున్నట్టి, గజరిపులకు వలెనె ♦ కర్బురేంద్ర
మహానాయకకు ♦ ననుచున్నట్లు, చెల్లె నంత దేవసీద్ధవరులు. ౧౪

క. మునిపతులును గంధర్వులు, నుజేంద్రునిసరణ మెదలఁ ♦ దమిఁగోరుచు నుం
డినవార లౌట యుద్ధం, బును దానిం జూపి నప్ర, మును జేరుటయుఁ. ౧౫

తే. గగురుఁ బుట్టించుచున్ భయంకరము లగుచు

రావణుని నాశనంబును † రామజయముఁ

గానఁ బఱచును తౌతముల్ † గనఁబడియెను,

దనుజనాయకురథముపై † నను రణమున. ౨౦

4658

క. కురిసెను పర్జన్యుఁడు నె, త్తురుఁ దీక్ష శ్వేననవితతి † తోరపువడితో
వరుస నపసవ్యగతితోఁ, జరియించెను గృధ్రము లొగిసముదయములుగాన్.

క. తిరుగుచు నభమున రావణు, నరదం బేదెనలఁ బోవు † నాదిక్కులకే

వరుసన్ వెంటను బోయెను,, సరిగా దివసమునఁ గూడ † సాంద్రముగాఁగఁ.

తే. లంక దాసాని పూవట్టులన్ సురక్తమైన సంధ్యాప్రకాశము † ట్లావరింప
నాపురంబున్న ధరణి త్రి † యామయందు, మండుచున్నట్లు కనఁబడెఁజండరీతి.

క. పిడుగులతోడ మహాల్క్మలు, వడియె మహారవము మిగులఁబ్రతికూలములై
పడునవి రావణునకు నె, క్కుడు భేదము గల్గఁజేసి † కుందఁగఁ జేసెన్ ౨౧

క. దనుజేంద్రుఁ డున్నచోటం, గనఁబడు మేదిని చలించెఁ † గ్రవ్యాదులు వై
రినికాయముఁ బ్రహరింపం, గను బూనఁగ వారిభూరికరము లొరులచేన్.

క. పట్టుకొనఁబడినయటు గ, న్పట్టెన్, రవికాంతు లెల్లఁ † బచ్చవిగా న
పుట్టున నెఱ్ఱఁగఁ దెల్లఁగ, నట్టులె నల్లఁగను దనుజానంగమునందున్. ౨౨

తే. ఒక్కరీతిగ వ్యాపించి † యురుగిరిపయి

ధాతువులరీతిఁ జూపట్టె, † నాతటి నట

గ్రద్దలున్ వెంట రా వంచకములు నోళ్ల

నగ్నికణములఁ గ్రక్కుచు † నసురపతిని. ౨౩

4660

చ. కనుఁగొనుచున్ శుభేతరము † గల్గుటఁ దెల్పుచు నార్యై, వాయు వా

యనిమొన లేచి రావణున † కడులు గన్పడకుండ ధూళిఁ జ

క్కనిగతిఁ జల్లుచున్ జవముఁ † గైకొనుచుం బ్రతికూలరీతి వీ

చెను, జలదంబు తద్ధ్వనియఁ † జేకురకుండఁగఁ దద్బలంబులన్. ౨౪ 4661

ఆ. ఓర్వనలవిగాక † యుగ్రంబులును నయి, భయదరవము లొప్పు † బడియెనచట
నొక్కరీతిగాఁగ † నుల్కాశనులు, దిగ్విదిక్కులందుఁ దమము † తెఱపితేక.

క. వీరకలులు గ్రమ్మి, ధూళియు, నాకరణిం గురియుచుంట † నవకాశంబే
యాకసము వంకఁ జూడఁగ, నేకరణిం గల్గదయ్యె † నెవ్వరి కైనన్. ౩౦

చ. అనిమొన నందు శారికలు † నాన్భటిమీఱ రణంబు చేయుచున్
ఘనభయముం బొసంగునటు † గాఢముగా నినదం బొసర్చుచున్

* కుర్వంత్యః కలహం ఘోరం శారికా స్తద్రథం ప్రతి, నిపేతు శృతక స్తత్ర దారుణం
జాతుణా దతాః-అనిమా.

- దనుజమహేంద్రునిదనవతంసముపై శతసంఖ్య లొక్కరి
 తిని బడియె, మహాసునిఁ జేసినకుం గల ఘోటకావళుల్ 3౧ 4664
- తే. జఘనములనుండి హుతవహుఁజ్జ్వలము న
 యనము లందుండి యుశ్రువులను సమముగ
 నగ్ని నుదకంబు సంతత ఁ ముపుడు విడిచె,
 సచట నిటు దారుణములు భయూవహములు. 3౨ 4665
- క కనదుష్టములునునై తగు, సనేకదుశ్శకునము లొగి ఁ నాతనికిం జా
 వ్రను దెల్పుచుఁ గనఁబడియె, మనుజేంద్రునకును సమ స్తమంగళదములై .
- తే. జయము దెల్పెడు నట్టివై ఁ చాలసౌమ్య
 ములును సయి యొప్పుశకునరాఁనులు గనఁబడె
 నెల్లతావుల, జయమున ఁ నుల్లసిల్లఁ
 జేయుశుభశకునముల నాఁక్షితిపతి గని 3౪౪ 4667
- క పరమప్రమదముఁ గనుచు, సురారి మృతినొందినట్లై ఁ శుభము తనకు న
 త్తరుణమునఁ గల్గినట్టులై, పరికించెను, సంత రామభద్రుం డచట. 3౫
- తే. లక్షణజ్ఞుఁడు కావున ఁ నక్షయముగఁ
 దనకు నిజయంబు గల్గుట ఁ తగఁ దెలిపెడు
 శుభనిమి త్తములం గని ఁ చొక్కపుఁదమిఁ
 బులకితశరీరుడై వైరిఁ ఁ గలహనుండు. 3౫౪ 4669
- క. పరిమార్చి మిగుల విక్రమ, మరుదుగఁ గనఁబటువఁ బూనిఁయధికిసుఖము నా
 తరుణంబునఁ గని యింకం,బరుఁ డీల్లు నటంచుఁ దలఁచె ఁ న్వాంతమునందు
 నూటయెనిమిదివ సర్గము సంపూర్ణము

౧౦౯ - వ సర్గము.

—ఁకొక రామ రావణులు మహాహవ మొనరించుట ఁకొక—

- చ. అరదము లెక్కియున్న దనుఁజాధిపరాముల కప్పు భూరిసం
 గరము భయంకరం బయి జగత్తతి కెంతయు నోర్వరానిదై
 పరుషమునై చెలంగె, సురభాధకుడై తగు రాక్షసేంద్రుభీ
 కరిబలముల్ గవీంద్రుఁడటఁకాండము సంగరనాథనాళిచే ౧౪ 4671
- తే. ఒప్పియుండియు వారిలఁయుద్ధగర్భ
 నమునఁ గల్గెడు వేడుకఁ ఁ దమప్రయత్న
 ములను విడినాడి యూరక ఁ నలిచి, రంత
 రామరావణు లతిఘోరరణము చేయ ౨ 4672

క. ఆయతులై యుండటంగని, యాయగువాంగులఁ జెలంగునందఱు సుభటుల్
పాయక యాయనిఁ గను తమి, నాయతనుతు లౌచు విస్తయము గని రంతఁ.

సీ ఆవీరభటులు పెక్కాయుధంబులఁ గరంబులఁదాల్చి యనిచేయఁ వలయుననుచు
నుండియు నాశ్చర్యఁ మొంది యాయుధంబులఁగని పరస్పరము సంఙ్గరము చేయఁ
బూనకుండిరి, మఱి ఁ దానవసేలు తనువిభుం గపిగణఁతల్లజ బల
ములు రాముఁ గనుచు నిఁమ్ములవిస్మితాతులై చిత్రప్రతిమ లట్లుఁజీతి నిలిచిరి,

* తే రామరావణు లిద్దఱు ఁ నామహాహ

ఎమునఁ దోచు నిమిత్తము ఁ లమరఁ గంచి

జయము నపజయమును గల్గు ఁ సరగ ననుచు

బుద్ధి నెంచియుఁ గోపంబు ఁ పొంగుచుండ ౫౪

4674

క. భీతిరహితులై పోరిరి, భూతలపతి జయము గల్గుఁ ఁ బోయనియు, సురా
రాతివిభుండును మృతిన, కాతటినిం గల్గుననియు ఁ నాత్మఁ దలఁచుచుఁ.

తే, ధైర్య మూని విక్రమముల ఁ దారుణముగఁ

జూపి, రంతట ఏర్పంబు ఁ కోభిలంగ

నసురపతిచాపమున నాయఁకాళిఁగూర్చి

దాశరథిసన్దందనోల్లసఁధ్వజముమీఁద. ౫౫

4676

క. త్వరపడి వైచెను, సయ్యవి, పురుహూతరధైర్యకశక్తిఁ ఁ బాలుపటి పడియెన్
ధరణిఁ ధ్వజము స్ఫులింపకె, ధరణీశుఁడు ఏర్పమున నుదాత్తక్రధచేన్.

చ. ధనువును లాగి రావణునిఁశత్రుత్వకిం బ్రతిచేయ నెంచె నె

మృతమునఁ భూరిజహ్లాగముఁమాడ్కి నహింపక రాక నీయకాం

తిని జ్వలియించుచున్ మెఱయు ఁ తీవ్రశరంబును వైచె వైరికే

తనముపయిన్, శరం బదియుఁ ఁ వద్ధ్వజమున్ వడిఁ గూల్చి భూమిలోన్ గరి

తే. చొచ్చె, ధ్వజ మట్లు భిన్నమై ఁ ట్లోణిఁ బడియె

గురుబలుండగు దానవఁకుంజకుండు

తనధ్వజం బట్లు విఱిగినఁ ఁ గని విగోధి

పారుషము నోర్వఁ చాలక ఁ బలము మెఱచు ౫౬

4679

క. ఘనకోపమ్మన మిక్కిలి, యును జ్వలియించెను, మహాక్రూరఁగుండగుచున్
దనయొడలు తెలియ కుగ్రాశనిసమశల పృష్టిగ్రుమ్మఁచంపము తగఁగాన్.

క ధరణీశునిగుట్టుములను బరుషశరంబులను నొంచె ఁ ఒరమాశ్వము లా

శరతతిఁ బొడవలనము, సరియగు గతిభగముచు బాఁసంగఁముండన్. ౫౭

తే. నిలిచియుండుటె కాన్ నిర్భయఁగఁజ, నాళిఁగొనివొందినట్లు మఁసంబు చెవర

కట్టె నవ్వనములై యుండెఁనంతరావ నానుగుం దాత్మశరములఁకాహయములు.

* తా తు తర్ల విమితని దృష్ట్యా రావణరాజువో, కృతబుద్ధి సరావశా-అనమా

క ఆతురము నొందకుండుటఁ, జేతంబున నరసి వినుగు + చెంకక మిగులు
భీతిం గనఁజేయుదుమఁ, భూతాపహినిఁద బాణములొప్పైఁ గడున్ ౧౬
క. కురియించె నంత గదలను, బరిఘంటుల జక్రమనఁ + పద్వితీయంగో
త్కరమును దరుశులంబులఁ, బరశ్వధములన్ మహీశుఁపైఁ బరఁగించెన్

1 చ. ధనువుననుండి శూలముఖఁదారుణసాధనరాజి వై చుటె
ట్లనిన విచిత్రశక్తిని భయంకరమై ప్రతినాద మిచ్చురీ
తిని బహుభంగులం దనరి + తీవ్రమహాంబకవృష్టి దాని నొ
య్యనఁ గురియించె; బెక్కులగు + సస్త్రమయంబగు వర్షమద్దియున్ ౧౮

తే. ఓర్వఁ జాలనికోపంబు + నూని కురియఁ
జేయఁబడుటను జవమున + శ్రీరఘుపతి
యరవమును మీఱి కప్పిసైన్యమందుఁ బడియె;
దనుజపతి యంత నుత్సాహమును వదలక. ౧౯ 4686

చ మన మొకలక్ష్యగుం దునిచి + త్రాఁగతిమీఁదను వేలసంఖ్యగా
ననుపమబాణముల్ వయిచి + యాకసమెల్ల నిరంతరంబుగాఁ
గను బొనరించె వేగమునఁ, + గర్భనాయకుఁ డిట్లు యుద్ధమం
దునఁ బరతం జెలంగుచును + దోరపుయత్నము చేయుచుండుటన్. ౨౧ 4682

చ జనపతి గాంచి సేనవృన్దము + సాయకవారము వింటఁగూర్చె, నం
తనతఁడు లక్ష సంఖ్యలుగ + దారుణబాణము లేయఁ గాంచి యా
దనుజవిభుండు బాణసముదాయము లాకసమెల్ల నింక నే
సెను, మఱి వారల్గిడును + శీఘ్రగతుల్ మెఱయంగఁ బూన్కితోన్. ౨౨

క. శరవర్షంబులు గురియఁగఁ, బరింపరలుగాఁగ నవ్వి + వ్యాపించుట నం
బర మురుశరశ్చిత్తునుగు, సురపథభంగిగఁ జెలంగి + చూడం దగియెన్ ౨3

సీ ఒకసాయకంబైన + సురులక్ష్యమే లేక వై పంగఁ బడకుండఁ + వరుస గుఱిని
భేదింప లే దొక్క + విశిఖమైనను గుఱిఁ దగిలి నిష్ఫలమైన + ది గలుగ దొక్క
డైన నీరీతి బాఁజాళులఁ గురిపింప వారలశరములు + వరుసమీఱ
నొండొంటి దాఁకుచుఁగర్వవైఁ బడియె, సవ్యాసనవ్యంబులఁనరుగుచు నెవు

తే. డంబకంబులు వైచుచు + నంబరమున
నూర్పు పుచ్చుట కేనియు + నొక్కయింత
నందు లేకుంక నాయకఁజాలములు త
గంగఁ జేసిరి భూరిసంకరము నపుడు ౨౬ 7690

1 ధనుషాకథం గవాదిమోచన విత్తి త్రాహ-అనునవతారిక కీపద్యప్రథమపాదము తెనుగు.

2 ప్రహసన్ని కాకతన్వి-అనిమా

- చ. దనుజవరేణ్యఘోటకవిఠితానము రాముఁడు రామచంద్రున
శ్వేనికర మానురారివతి † బాణధరంధరఁ గొట్టుచున్ జనం
బున నితరేశ్వరంబు బలు పూనికమీఱఁ బ్రతిక్రియం గరం
బొనరుచుచున్ మహోగ్రముగ † యుద్ధముచేయుచు నుండి రెంతయున్. ౨౭
- ఆ. ఒకముహూర్తకాల † ముగ్ధంబుఁ దుముంబు, రోమహర్షణంబు † నై మఱింత
పూన్నితోడ జరగెఁభూరియుద్ధము, మహోబలయుతుల్ సురారివతివృషతులు.
- క. నునిశితశరముల యుద్ధంబును సల్పుచునుండ ననురఃపుంగవుఁ డాత్మ
దనధ్వజము గూల్చినందుల, కను నరపతిమీఁద మిగులఁ † గోపం బొందెన్.
నూటతోమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౦ - వ సర్గము.

— రాముఁడు రావణశరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించుట. —

- చ. అని నపుడానృపాలవరుఁ † డాసురభర్తయు నొక్కపూన్నిఁ జే
య నిజులభూతముల్ మదులఁయం దొగి విస్తయ మంకురింపఁగాఁ
గనుఁగొనుచుండె, వారలిటు † గాంతరథంబులపైఁ జేలంగి యొ
క్కని మఱియొక్కఁ డుగ్రగతిఁ † గ్రాలగ మార్కొనుచున్ మహోక్తుధన్.
క శరముల నొప్పించుచుఁ దన, పరునిం జంపంగఁ దలఁచి † బలువిడి నొప్పిం
ప రహిన్ వాకల సారధు, లరసంబుల రాకపోకలందు నిపుణత్. ౧౫
- తే. నుండలంబుల వీధులఁమహితగతివి
శేషములఁ జూపుచుండ నాఁచి త్రరథము
లతిభయంకరములుగాఁగ † నగపడియెను,
రాముఁ డెంతయు నొప్పించె † రావణ నని ౩౫ 4696
- క. రావణుఁ డారమురాముని, నావిధమున నొంచె నిట్లు † లనోన్యస్యము పెం
పావహిలన్ శరతతులన్, వేవే వై చుచును గమనఁ వేగము నచటన్. ౪ 4697
- క కనఁబఱచి రడరులందినును, వెనుకకుఁగాఁ బోవుటందు † విత్తంబుగ; నం
త నిరువురాగతిశరముల, ననూనముగ వై చుచుండ † నావరరథముల్. ౫ 4698
- క ధారాసారము గురిసెడు, వారిదములరీతిఁ గానఁబడుచుండెను, నా
ఘోరాహవమున నీగతి, వా రరదముల బహుగతులఁ † బఱపుచు మరలన్. ౬౫ 4699
- ఆ నిలిపి రభిముఖులగ † మెలఁకువ ననోన్యస్య
రథములకు, ననంతఁరింబ యుద్ధ
మునను గమన మేమియును లేనివారల
యరదములు తమంత † నాస్థలమున. ౭౫ 4700
- సీ. యుగముయుగంబుతో † నొగిఘోటకంబులుపై ంధనములతోధ్వజంబుధ్వజము
తోఁ గూడియున్నట్లుతో † చిహ్నాలైనను, రాముఁడంతఁజాపమునుండియతివిభాను

రాంబకములు నాలుక గడరించి రావణుని నశ్వచతుష్కంబు నవతలఁ జను
నట్లు తోలెను, రావణానుగుండాత్తాశ్వములఁ దొలఁగించినందులకుఁగ్రోధ
ఆ. పరవశుఁడయి తీవ్రభాణంబు లారాము, పై నవైచె, రామభద్రుఁ డట్లు
బలమునఁ దగుదనుజపల్లభుశరములు, మేనఁ గ్రుచ్చుకొనిన దాన నాత్మ.

క. కనఁడయ్యె వ్యథ వికారంబును సుంతయు; దనుజవితతిపుంగవుఁ డమరే
శునిసారథియగు మాతలిఁ, గని కులిశాపాతరవముగల భాణములఁ. ౧౧

క. సరిఁజెప్పె నతనిపై, నా, శరములు గురుజవము మెఱయఁజని యంగమునం
జొరఁబడియెన్ దానికి నా, పరసారథి సుంత మూర్ఛఁ వ్యథను గనకయే.

క. స్థిరముగనుండెను, రాముం, డరాతి తనునొంచుటకు రఁపంతయు నాత్మ
బరమాగ్రహ మొందఁడు కాని రావణుఁడు మాతలిని సునిశితశరములఁ.

ఆ నోవ్వఁ జేయుటకు నఁనూనాగ్రహము నొంది
శరగణమ్ము లేసి ఁ శత్రుదనుజు
విముఖునిగ నొనర్చె, వీరుడౌ రాముండు
పదుల రెంటుమూటఁ బదిట మఱియు ౧౮

4705

క శరములను నఱువదింటను, మరల నహస్రముల దనుజమాన్యరథంబున్
గరము మునుఁగంగఁ జేసెను,, నరదంబున నిశ్చలుఁడయియూదనుజపుండున్.

మ. పరమామర్షముతో గదాముసలముల్ పైపైన వర్షించి భూ
వరు నొంచెం బ్రతిగాఁగ, నత్తఱి గనక ఁ భారంబుగాఁ జాలభీ
కరమై గల్గురుపాటు గల్గునటుగాఁగం దొమ్మియధ్ధంబు త
త్తగుణంబందుఁ గనంబడెన్, ముసలసంతానంబులన్ వైవఁగన్. ౧౬ 4707

తే. గదల గుప్పింపఁ బరిఘనికరము వైవ
గల్గు రవములకు శరపుంఁఖములపాత
మునకు ఘూర్జిలై నాయేడునననిధు లొగి,
సాగరము లట్లు ఘూర్జిలై నకలఘణులు. ౧౭

4708

క. పాతాళవసతు లొటను, నాతెఱఁగునఁ గంప మొంది ఁరటు దానవులున్
భీతిలిరి వేనవేలుగ,, భూతలము నరణ్యశైలఁములతో వడఁకెన్ ౧౮

చ ఖరకరుఁ డాత్మకాంతు లడఁగం గృశియించెను, వీవకుండె నా
మగుదధిపుండు సిద్ధులును ఁ మానివశించులు దేశగాయకుల్
సుగంధు గిన్నరొరగులు ఁ సొంపు తొలంగఁగఁ జింతనొంది, ర
త్తఁపణమునన్ సురల్ ముసఁతంసులు చక్కనిమానసంబులన్. ౨౦ 4710

తే. గోవులకు బ్రాహ్మణులకును ఁ గుశలము తగు
గాక శాశ్వతములుగ జంగంబులుండు

గాక రాముండు రావణుఁ డగదనకుండుఁ

జక్కఁగ జయించుఁగాకని డజప మొసర్చి ౨౧౪

4711

క. ఘోరమయి రోమహర్షణ, మా గాక్షసగాజ భూతలూధీశుల దు

ర్వారమహాహవముఁ బయిం, జేరి కనుంగొనిరి, చాలఁ డజిత్రముగాఁగన్. ౨౨

సీ. గంధర్వులచ్చరల్ డగములుగాఁగూడి యప్పెనుసంగరముఁగాంచి యనుషమాన

మగుదానివై ఖరి డకచ్చెరుపడి యంబరమువంటి దైన దభ్రంబె వనధి

వంటిది తలపోయ డవనధియే యారీతి రామరావణులసంఘ్రామ మనఁగ

రామరావణులసంఘ్రామమువంటిదే యని పల్కుచుకొవారియనిఁ గనుగొను

తే. చుండి, రారఘకులకీర్తిమండనుఁడు మ

హాభుజుండగు రాముఁ డత్యంతరోష

మున వెలుంగుచుఁ గ్రూరాహి డకెనయి ట్టుర

మగ్రమునఁగల బాణ మయ్యదనునఁ గొని. ౨౨౪

4713

చ. ధనువునఁ గూర్చి కాంతుల నితాంతము గ్రాలుచుఁ గుండలోన్నతిం

దనరుచునున్నయాదనుజతల్లజశీర్షముఁ ద్రుంచె నద్ది యు

ర్వినిఁ బడ మూఁడులోకములు డవేడకఁ గాంచిన పెట్టిశీర్ష మొ

య్యన మఱి యొక్కఁడప్పుడు తదంగమునకొ మొలచెం గ్రమంబునకొ. ౨౨౪

తే. అట్లు మొలచిన రెండవదైన యతని

శిరము నేకార్య మైనను డశీఘ్రముగ నొ

నర్చువాడొట నన్నరనాధుఁడు నిజ

హస్తలాఘవమున సాయకాళిఁ ద్రుంచె. ౨౨౪

4715

చ. శిరమిది భూమిపైఁ బడిన డశీఘ్రమ వేరొకమస్తకం బదే

వరునఁ గనంబడెక, నృపతి డవజ్రసమానశిలీముఖంబులకొ

ధరణిఁ బడంగఁ జేసె నని డదానిని గూడ, నిదేవిధంబునకొ

శిరములు పుట్టుచుండఁ గని డశీఘ్రుఁ యేకశతోత్తమాంగముల్

శిరములఁ ద్రుంచినకొ దనుజఃసత్తము జీవితసంక్షయం బటకొ ౨౯ 4716

క. కనఁబడ కుండెను రామున, కనుషమదివ్యాప్తవిదుఁడు డహతరిపువీరుం

డును గౌసల్యానందంబును వృద్ధిం గాంచఁ జేయు డపూతధిషణుఁడకొ

క. వీరుఁడునగు రాముఁడు మది, మారీచుని నెట్టి తీవ్రమార్గణములచే

ఘోరాటవిఁ జంపితినిో, క్రూరుల ఖరిదూషణులను డగోరికొమీఱకొ. ౩౦

సీ. ఏబాణముల వధియించితినిో మఱిగంకకాలవి విరాధగనుజవరుఁ

గ్రాంచాఖ్యవనమునఁ డగర్భరేంద్రుఁ గబంధు నేబాణముల వధియించివై చి

తినో యాశక్తిము ల్లేఁగి దీప్తముంబున సఫలంబు లగుననిఁసావ్యంతమందు
 నమ్మియుండెడుచట్టి * విష్ణుహితాంబ* ములు రావణునియందు * నలఘుశక్తి
 తే. మాని లఘుశక్తిగలవయ * మ్రాస్తడి యిటు
 లుండుటకు హేతు వేమియో * యూహచేయఁ
 దోవకున్న దటంచు నాభూవుఁ డవుడు
 చింతిలుచునుండి యంతలోఁ * జంతమాని 33

4719

క మనమునఁ బరాకునొందక, దనుజేంద్రునురంబుపైన * దారుణశరవృ
 ష్టిని గురిసె, రథగతుండగు, మనుజాశిసపతియుఁ గుపిత*మాననుఁ డగుచున్.
 క. అని రామునిపై గదలను, ఘనములంబులను వైచి * కడునొప్పించెన్
 మనుజేంద్రదనుజనాయకు, లనుపమగతిఁ దద్ధరాధ*రాగ్రము మీఁదన్. 34
 క పెనుగ్రోధంబున నంబరి,మున కెగసియు ధరణిభాగ*మును జేరియుఁ బో
 రసో భూమినభోగిరులను, గనుఁగొనఁ దంములంబుగాఁగ * గగురుజనింపన్.
 క. జరగెను భయంకరంబుగ,, సురదానవయక్షరాక్ష*సులును చిఠాచో
 త్కరములుఁ బాములు గన నం,గిర నుది న వృత్తి యామ*కంబుగఁ జెల్లెన్.
 తే రా.త్రిఁ బగటను నొకముహూ*ర్తంబు నొక్క
 క్షణమ యైనను వారిల * కదన మింత
 యైనను విరామ మొందక * యనుషమాన
 మగుచు సాగెను జూడ న*తృప్తదృశముగ. 324

4724

చ. దనుజవిభుండు నాదశర*థప్రియనందనుఁ డేవుమీఱి ని
 ట్లని నొనరింప తేనికీ జ*యం బింకనైనను గల్గ దేమొ యం
 చనుపమబుద్ధివై భవము * నందిన మాతలి సంగరంబుచే
 యు నృపతిఁ గాంచి యిట్లనియె * నూహ చెల్లంగఁగ సత్వీరంబుగన్. 354
 నూటఁ దియవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౧౧ - వ సర్గము

అథ శ్రీరామఁగఁ బ్రచ్ఛస్రముచే రావణు వధించుట. అథ

క. వీరవరేణ్యా! తెలియని,వారివలెన్ పునఃజనిభుని*భంగిఁ బెనఁగెదే
 భూరమణా! మనుజులచే, నీరాక్షసుఁ డనిని దెగుట * యెంచి యమక్తువ్యల్.
 తే. నిశ్చయించినకాలంబు * నేడ నచ్చే
 గాన వీనిసంధంబున* నై న మున
 నిపుడు బ్రహ్మస్రమును నైపు * ననిమిఁ
 ననుచు స్మృతిఁ గల్గజేసె,నా*యస్త్రమాత్మ ౨

4727

* అంతరిక్షే చ భూమా చ పున శ్చ గిరిమార్ధస్య-అనిమా.

- క. మాతలి పల్కినమాటల, నాతటి రాముండు వీర్య ధ మలరుచునుండఁ
జేతస్సున స్మరియించుచు, భీతిల 'బునకొట్టు పాము'విధమునఁ దగుచుకొ. ౨౪
- క. అనుపమకాంతుల మెఱయుచుఁ, గన నదృశ్యమైన బ్రహ్మకాండమును గై
కొనియెకొ, భగవంతుండయి, యనూనవీర్యమునఁబొల్పియనులమహిముండై.
- క. తనరారునగన్పుండును, దనకు విరించునుడు కృపను ధ దయచేసిన దా
ని నమోఘము నగునస్త్రంబును రామున కొనఁగె శత్రుపూగము నణఁచకొ.
- సీ. అమిత తేజుండగు ధ నబ్జజం డద్దాని నిండ్రునకై నృజియించె మూఁడు
జగముల నొక్కట ధ జయమందఁ గోరెడు శక్రునిమిత్తమై ధ సారమైన
యస్త్రంబు నద్దాని ధ నలరించి యెనఁగెను; మును దేనితెక్కల ధ ననిలపతియు
నలుఁగున భాస్కరాఽగ్నులు నధిదేవతలై యుందురో దేనియంగ మంబ
తే. రాభమై మేరుమందరాఽఖ్యావనీధ
రములవలెనె గురుత్వంబు ధ ప్రబలఁ దగునొ
యట్టి బ్రహ్మాస్త్ర మతిభానుఽరాంగ మగుచు
గనకభూషితమును సువుంఽఖంబు నగుచు ౬౪ 4781
- ఆ. వితతభూతసార ధ మతులితంబు గ్రహించి, విరచితమయినూర్వ్యవిధమునఁగడు
మెఱయుచుండు; ధూనుఽమిశ్రిత కాలాగ్నివలెను దీప్తభుజగఽభంగిఁ దనరు.
- క. ప్రరనాగాశ్వశతంబులఁ, ద్వరగా భేదించునదియు ధ దన్యనగరభీ
కరవిలసద్వాసరంబులఁ, బరిఘంబుల గిరులఁ గూడఁ ధ బ్రద్దలుచేయకొ. ౮౪
- క. నానాదనుజాన్రయుతం, బై నిజతనువొప్ప మెనడుఽనందు మునిఁగి యెం
తేనికొ భీతికరంబై, యానిర్జరనాథువజ్రఽమట్లు దృఢంబై ౯ 4784
- క. గురునాదముకలదై సం, గరముల నేకవటు మున్నఁ, గాని విడువ కా
తురమునఁ జెంచుచు భూతో, త్కరభయదంబగుచు నశనికల్పంబగుచుకొ.
- తే. ఊర్పులను బుచ్చు ఫణిరీతి ధ నొప్పి గృధ్ర
శకంకవళపక్షులకు వంచఽకముల కనుర
గణములకు యుద్ధమందు నిఽకామత్మప్తి
గాఁగ నాహార మొనఁగుచుఁ ధ గ్రాలునదియు. ౧౧ 4786
- క. అనిలో యమునిం బోలుచుఁ, గన భీకరమగుచు వెలయుఁ ధ గవులకు మోదం
బును రాక్షసులకు నాశన, మును గల్గింపంగఁ జాలి ధ ముఖ్యతమంబై. ౧౧౪
- ఆ. అందమగుచుఁ జిత్తఽమయి పలురీతుల, వెలయు వై న తేయుఽవిశతపక్ష
శతినెఁ గట్టఁబడుచు ధ సతతంబు లోకాళి, యందు నుత్తమ మగుఽనంబకమయి.
- సీ. ఇత్తోకుంజశ్యుల ధ కెల్ల భయంబును బోఁగొట్టఁ జాలి రిఽపున్రముల
యశము హరించుచు ధ నలరుచు కామున కత్యంతహర్ష దంఽబై చెలంగు,

1 నిశ్వసంత మి వోరగమ్-అనిమా 2 ఆమోఘం యుద్ధి పీఠ్యనాకొ-అనిమా 3 కంకగృ
ఫిస్సో-నాం చ-అనిమా.

నట్టి బ్రహ్మశ్రుంబు ♦ సప్తహాబలుడగు రాముండు గై కొని ♦ ధీమహిమము
వెలయుచు నుండుగ ♦ వేదోక్తవిధిచేత మంత్రించి ధనువున ♦ మానితగతిఁ
తే. గూర్చె, నాగురుశరమును ♦ త్రోవేదిభుండు
ధనువునం శూర్పుచుండ భూతమ్ము లెల్ల
భయము నొందె ధరిత్రియ ♦ వడఁకె, రాముఁ
డంత సంక్రద్ధుడై ధను ♦ వట్టె లాగి ౧౫౪

4739

క. శరవర్యమ్మును దానిని, బరమర్కచ్ఛేదకమును ♦ బరమాయత్తుం
డురుబలుండునైన యాతఁ డనురపతివై వైచె, నంత ♦ సునిశితశరమున్. ౧౬
క. నురపతిబాహుచ్యుతిఁ గని, త్వరగాఁ జనువజ్ర మట్లు ♦ దారసేల్క రా
కురుకల్పాంతయమాకృతిఁ, గరము నివారింఁదరాక ♦ కడు భీషణమై. ౧౭
మహాస్థగర. చని రక్షోనాథువక్షస్థలిఁ బడియె, జవఃస్ఫారముం గల్గి పద్మా
సనుక్మశ్రుం బద్ది యంతఁ ♦ సకలరిపుతనూసంతతిన్ రూపుమాపం
గను జాలుం గాన వైవఁ ♦ గజకుదనుజపక్షస్థలిన్ దాఁకి చీల్చెన్;
ఘనమై ప్రాణాంతకంబై ♦ కరినతరమునై ♦ క్రాలు నాయశ్రు మంతఁ. ౧౮
చ. దనుజానితోమ్ము నెత్తుటను ♦ దా నొగి ముగ్ధుడు సత్వరంబ యా
తనివగు ప్రాణముల్ గొనుచుఁ ♦ దద్భ్రదయంబుననుండి లేచి చొ
చ్చెను ధరణిన్, శరం బదియు ♦ శీఘ్రమ రావణుని వధించి యా
తనిరుధిరంబునం దడిసి ♦ తచ్చవిఁ గ్రాలుచు భీకరాంగమై. ౧౯

4743

క. తనవని యొనరిచి వినయంబున సంబులపొదిని జొచ్చెఁ, ♦ బురుహూతరిపుం
డును హతుఁడై ప్రాణమును, దనజీవితమును ద్వజించు ♦ తరుణమునందున్
ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యా పెనుచాపంబు, పట్టువదలి బాణంపం క్రితోడ
ధరణిఁ బడియెను, భయదంబగు జవమును, నతుల తేజముగల యాదనుజుండు.
క. అనువులు చన వృత్రాఖ్యుం, డనురుండు వజ్రమునఁ గూలునట్లుగ పడితో
డ సమరధరణి రథచ్యుతి, నమరులు భయమందఁ బడియె ♦ నానమయమునన్.
క. హతశేషులైన దనుజులు, షీతిఁబడిన సురారిఁ గాంచి ♦ స్వీయవిభుండున్
హతుఁ డగుట బెదరి దిక్కుల, కతిజవమునఁ బాటి, రంత ♦ నాకపివరులున్.
క. తరుహస్తులగుచుఁ బంచాన్వరివంబులు చెలంగ రాక్షసాళిని నానం
గరభూమినుండి తోలిరి, సురవైరులు తమవిభుండు ♦ త్రోవేఁ బడుటయున్
క. రాముండుజయంబునొందుటఁ, దా మొగిఁగనుఁగొనుచుఁగవితిహారి మునన్
భీమగతిం దము నొంపం, గా మానము దూలి ప్రాపుఁగల్గమి మిగులన్. ౨౪
తే. ఆననంబుల బాష్పంబు ♦ లట్టెచిత్తుఁ
గరుణఁ బుట్టెడరీతి లంకను గనంగఁ
బాటి రతిభీతులై, జయప్రభులవెలయు
పానరులు సంప్ర మోదనుఁసావ్రితులగుచు. ౨౫

4750

క. గామునిజ మంబు రావఁబడి, డామెయిఁ దెగుటయును బొగడి ♦ యూరవములచే
భూమివహకంగఁ జేసిరి, వ్యోమముఁగ్గ శుభరసంబు ♦ లొప్పుచునుండఁ. ౨౬౫

క. సురదుందుభి మ్రోసెను, సత్పురిమళములఁ దాల్చి యనిలఁపతి సుఖముగ న
త్తరుణమున వీచె, రాముని, యరవమువయి దివమునుండి ♦ యలరులగుములుఁ.

ఆ. శ్రీయ రాకయుండఁ ♦ దోడ్తోనఁ గురిసెను;

ధరణిఁ గపులనుతులఁతతులె కాక

యంబరమున నుమహిఁతాత్మతా దివిజుల

సాధునాధువాక్యఁసమునయ మొగి, ౨౬౫

4753

క. వినఁబడియె భూమియందును,, దనుజుఁడు రాద్రుండు లోకఁతతిభీకరుఁ డ
య్యనిఁ దెగుట దేవచారణ, లనూనమోదంబు నొంది, ♦ రంత నృపతియుఁ.

చ దనుజులరాముఁ ద్రుంచి ప్రహఁదంబును దాఁ గని స్వీయరాజ్యముం

గొనిన దివాకరాత్మజుని ♦ గోమలగాత్ర మహాబలాఘ్నినిఁ

వనచరనాధువుత్తుండయి ♦ వ్రాలిన యంగదుఁ బ్రీతచిత్తులై

తనరెడునట్లొనర్చె, సురఁతల్లజు లందిరి నుప్రసన్నతఁ 3౧

4755

సీ. దిశలెల్ల నిర్మలఁదీపుల వెలుఁగొందె విమలరీతిని వినుఁవీధి వెలసె

ధరణి కంపింపక ♦ శినరారె, వాయువు చక్కఁగా వీచె భాఁస్కరుఁడు నుస్థి

రప్రకాశుండయి ♦ రాజ్యలై, సర్కపుత్రవీభీషణాదులు ♦ తగినమిత్రు

లగు జాంబవన్తులు ♦ లాలత్కణుం గూడి యరిగి రాముఁడు విజయంబు నొంది

తే యుంట కెంతయు హృష్టులై ♦ యొప్పుమిగుల

నలరురాముని నియతిఁ బూజాదీకముల

నలరఁ జేసిరి, గురుతేజఁ ♦ డగుచు రఘుకు

లాధిపుల కాదృతిం గూర్చు ♦ నానృపుండ. 33

4756

చ అని రిపులఁ వధించి తనఁదా శివధంబును దీర్చి చక్కఁగా

వనచరసంఘయుక్తుండయి ♦ వాసవుఁ డయ్యమరాళిఁ గూడి యొ

ప్పినగతి దేవతానుతులఁ ♦ బెంపువహించుచు రామచంద్రుఁ డొ

ప్పెను జగమెల్ల హాయిఁ గని ♦ ప్రీతి వహించుచు నుండ సంతటఁ. 3౪

నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౨ - వ సర్గము.

— యో రాముఁడు విష్ణుని నాశ్వాసించుట —

క. రామనిర్దితుండగు గతఁప్రాణుఁ డగుచు

ధరణిఁ బడియున్న యన్ను ♦ సనుజులని

గాంచి వగపెల్లిదంబునఁ ♦ గడలు మడి వి

భీషణుం డిట్లు శోకించె ♦ బెంపు దూలి. ౧

4758

- క. వీరా! విఖ్యాతసుహృహారా! నువినీతశాస్త్రశుంభత్వాండి
త్యా! రమ్యశరసుశయ్యై, గారగమునఁ బవ్వళించఁగాఁ దగదు గదా? ౧౫
- క. అని నిహతుడవై దీప్తిము, లఘుచనుసులు నైన భుజముఁ బట్టిటు చలనం
బును గాంచకుండ నంగకః, ఘనభూషి మును నిట్లుఁ గాఁ జూచి కడుక్. ౨
- క. ధరఁబడుట నుంత గదలిన, సరసీజముత్రాభయగు ౬౬ఁ జంచద్రీతిం
బరఁగెడు ముకుటముతో నీ, ధరఁ బడియున్నాడె వేల? యనుజవరేణ్యా! 3
- క. మును వీరా! యెట్టిఫలం, బహుసముగఁ గల్గు ననుచుఁ ననువాదము చే
సినవాడనొ యాపాకులు, మనసిజమోహోవృత్తయగుఁ నుది నీకగుటక్. 3౫
- తే. ఎంతమాత్రముచుచియింపఁకేచనియెను, శక్తిలమునేఁడునీకుఁబొందంగవలసె;
నాప్రహస్తేంద్రజిత్తులఁవ్యవచుఁ శి, కుంభకర్ణుండును సరాంతఃకుండుమణియు.
- క. అతిరధుడగునతికాయుఁడు, దితిజేతుడ వీవు నైనఁ దీవ్రంబగు ను
ద్ధతిసీతాహరణమున జ, నితసుగు పాపంబు నెన్నఁ నేటరు గాడే. ౫ 4764
- తే. దానికిం దగుఫల మిట్టితఱిసి గల్గె, వివిధనీతివితానసేతువు గతింబె
ధర్మవిగ్రహ మేగె, సత్త్వవిధి చనియె, స్తోత్రపాత్రైవిషయమే సోలె నకట.
- చ. సరసీజబాంధవుం డివుడుఁ డ్త్యాపతివైఁ బడనట్టులున్ నిశా
కరుఁడు తమస్సులో మునుఁగఁగాఁ దగునట్టులు పతిహోత్రుడున్
ద్వారపడి చల్లనై నటులుఁ భాసురశస్త్రవితానధారులం
దరయఁగ మేలుబంటియగుఁ నట్టిఁడు వీరుఁడనైన యీతఁడీ
ధరఁ బడనయ్యె, నాశ్రయమే తాఁ గననేరకయే కృశించుచున్. ౭౫ 4766
- తే. తనదువ్యాపార మెడల నుత్సాహశక్తి
యున్న దయ్యెను, దనుజగణోత్తముఁ డని
నిహతుడై పాంసుదిగ్గుడైఁ నిద్రపోయి
నట్టులుండఁగ నిట్టి వీరాధిపతి! ౮౫ 4767
- తే. కోలపోయిన ధరినుండఁ జాలు నేది
యింక, దైర్యమె చిగురుగఁ హితమగునైన
హనమె సాధుప్రమానంబుగను దసంబె
బలముగా శౌర్యమే మూలఁపరముగాఁగ. ౯౫ 4768
- క. తనరెడు రావణభూరుహమును రాఘవమారుతము సములముగాఁ ద్రెం
చెను, దేజంబె విహణము, గను బూర్వలగణమె వీఁపుఁగాఁ గనుపట్టె. ౧౦
- క. ఘనకోపమె తలక్రిందుగఁ, నెఁబడి దేహముగ వడయెఁ కరముగఁ దగునీ
దనుజేశమెత్తఁజమును, ముచుజాధిపచిహ నొక్కమాడ్కి బలిమిమై. ౧౦౫
- తే. పట్టుకొని చంపి నేలవైఁ బడఁగ వైచె,
విక్రమోత్సాహములు విజృంభించినట్టి

బాహులుగ నూర్పులే ధూనునంచయముగ

స్వబలమే యుష్ణముగ నుజేజంబు చెలంగ. ౧౧౫

4771

క. వెలపెడు రావణవహనుని, నిలాధిపతియైన రఘుకులేశుఁ డనంగాఁ

జెలఁగెడు మేఘుఁడు చల్లా, లెచ్చి లలిత, నిశ్శేషముగ విఠించి కృత మిహా.

*సీ. డనుజవశ్యతెవాలఁమునుమూఁపురమువిపాణములుగాఁదగరిపుఁసమితిగెలువఁ

జాలివైరుల నెల్లఁ నమయింప వలఁతియై గంధర్వసంబునాఁ గ్రాలి విషయ

చాపల మనునదెఁ శ్రవణచతుస్సులై యలరారు రక్షోగఁజాధిపవృష

మని రామశృంగారమున హతమై పడె, నని శోకనయ్యుక్తుఁ డగుచు యుక్తి

లే. యుక్తవాక్కులఁ బలుకుచుఁ నొప్పునర్థ

మిట్టిదని తర్కమున నిశ్చయింప నేర్చి

నట్టి యవ్వీభీషణుఁ గని యనియె రాముఁ,

డితఁడు తనవిక్రమము చూపఁకెతరులవలె. ౧౧౮

4778

క ధరఁ బడలే దీతఁడు నం, గరమున విక్రమము భయముఁ గల్గింపంగా

నరిచూపుచు నుత్సాహము, పరగఁ భయమెడల నేలఁ బడియెం గంటె.

క. పరలోకవృద్ధిఁ గోరుచు, ధరణీశ్వరధర్మమందుఁ దమి నిలిచి రణా

జరమున హతులగు పూరుష, వరుణం దలపోసి యిట్లుఁ వగవఁ దగదునూ ౧౨

చ. శతమఖుతో జగత్త్రయముఁ నాధ్వన మందెను యేనివిక్రమో

ద్ధతి; కల బుద్ధిమంతుఁడగుఁ దానవనేత యనింబడంగ ని

వ్యోతమున దుఃఖ మొందుదురె, వింతయె చావన దుఃఖ మొందుటం

చితరులఁ బోలి పల్కె దవో యేమొ! జయంబె రణాంగణంబునక. ౧౨

తే. కలుగుననియెడు నియచ మిఁక్కాలమువఱ

కెప్పుడును బుట్టలేదునూఁ హితమనీష!

వీరుఁ డని శత్రువులనైనఁ విక్రమమునఁ

జంపు రిపుహతుఁ డగు చానుఁ నత్యమేడల ౧౮

4777

చ మనమున క్షత్రధర్మ మొకఁమాటు తలంపుము నంగరాంగణం

బున హతుఁడై నురాలయముఁ బొందుట పూర్వలచేత నుక్తమై

తనరెడు, క్షత్రియావళి మతంబునునొ, బ్రథనంబునక మృతిం

గను ధరణీశుఁగూర్చి విగఁ గాంచఁగ రాదని శాస్త్ర మెన్నఁజూ. ౧౯

చ. కనుక నె శాస్త్రనిశ్చయముఁ గాంచి జనించిన వార లంతముం

గనుట ధ్రువంబటంచు మతిఁ గాంచి వగం నగ మాని యింక నే

పని యొనరింపనొనొ యదిఁ బొగుగ నెంచు మటంచుఁ బల్కె, ని

ట్లనిహతవిక్రముండయినఁ యూనరనాథుఁడు హ్ని నాతఁడుక. ౨౦౫ 4779

* సింహర్షి లాంగూలకకు వ్యపాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ, రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచక్రః
క్షీతిశ్వరవ్యాఘ్రహతోఽపసన్నః-అనిమా సింహర్షాః రాక్షసాః-అనివ్యాఖ్య.

తే. శోకనంత పుండగుచు సప్తాక్షవిక్ర, మాధిగుండు సన్నకు + నవుడు చేయఁ
దగినహితమేదియనియెఱుంగఁగన్పపాళి, కుచకునిట్లనిపల్కెను, + వినయములర
చ, చెలియలికట్ట నొంది గురుఁసింధువు భంగము నొందినట్లుగాఁ
గలనున నిన్నుఁ దాడి తనగర్వము దూలి పశించె నీతఁడే
తొలుత నమర్త్యనాయకునితోఁ ద్రిదశుల్ తనుమార్కొనంగ ని
స్తులజయ మందె కాని తనఁశూరత పోవఁగ నోడఁ డెప్పుడుక. ౨౨ 4791

తే. దానములు చాలఁ జేసి సంతతము గురువు
లను నమర్త్యులఁ బూజించి + తనివి ననఁగ
భోగములఁ బొంది భృత్యులు + పూర్ణగుతులు
గాఁగఁ బోషించి సంతృప్తిగా నఖిలకు ౨౨౪ 4782

చ. ధనములనిచ్చి శత్రుసముదాయమునం బగఁ జక్కదీర్చి ని
ష్ఠు జ్వలనుక విధానమున + సంతితహోములుక సుతృప్తి గాం
చునటులు చేసి న తనము + శోభిల జ్ఞానియు నొంచు గర్వరా
శిని నొనరించి పెంపుఁగ నెఁ + జిత్రముగా ధర నట్లుగావునక. ౨౩౪ 4783

సీ. చక్క నిసంస్కారఁసంయుతఁ గనఁదగువాడైన యీసురఁవైరిపతియుఁ
జైతత్వ మిట్టాండ + నీతటిఁ జేయనొక్కశ్యంబునే నీదుఁకృపను బొంది
యొపరింపఁగాఁ గోరుఁచున్నాడ, నని యిట్లు లావిభీషణుడు కృపావలంబ
నములగు పల్కుల + ననురఁ వెల్పుఁగ మహితాత్ముడై బలవంతుఁడైనరాముఁ
తే. డాసురారికి స్వర్గీయ + మైనయట్టి, నాధుసంస్కారి మొనరింపఁజను నటంచు
నాజ్ఞనిడఁబూనియారీతిఁననియె, మరణ, మెప్పుడుగునప్పుడే వైరఁమెల్లఁదెగును.
కకనుక నె యింకం బగతోఁ, బనియేమియు లేదు, మనకు + వలయుపనియు న
య్యెను నిక సంస్కారంబును, బొనరింపుము తడవదేల + పూతచరిత్రా. ౨౩౪
ఆ నీకు నెట్లు దనుజఁనేత యీతఁడు తోడఁ, బుట్టు వగునొ నాకు + నట్లులే యగు
సోపరుండుచుతోడఁడూహింపఁ బనిలేదు, శ్రవరగఁగృత్య మింకఁవలయుఁజేయు.

నూటపండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౩ - చ సర్గము

రావణుని హృదయ విషించుట

క అనివలికె, సంత సచ్చట, దనుజేంద్రుఁడ హితుఁడైన + దశరథగుతుచే
తను హతుఁ డాటను విని యా, తనిభార్యలు శోకశర్మి కలయు వగచుచుక. ౧

* నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనియూ ఇవల న. ప్రయోజనమ్ అనుచోట మన్న శ్లోక
ద్వాదశాక్షరమగు 'న' యనుపదము గాయత్రియం దిరుపదవిదగు నక్షరమని గ్రహింపఁదగు. అనఁగా
నిరుపదవిదహస్ర మారంభమయ్యితిని సారము ఇచ్చి చెనుఁగన కందపద్యద్వితీయపాదమున "మనకు"
అనుచోటనున్న "న" కారము నః అనుసంస్కృతమునకుఁ బ్రతినిధియని తెలియం దగు.

చ. వలదని యెంత చెప్పినను † వారలు మానక భూమి బాంసులక
గొలదికి మీఱు నెవ్వగల † గుందుచు దొడ్లు ముక్తకేసులై
కలగుచు దూడ లంతమున † గాంచగ నుత్తలపాటునొందు గో
వులక్రియ సౌధము విడిచిపోయిరి నాథునిగాంచునాశలక. ౨ 4788

క. ఆరాక్షసకాంత లనుర, వీరులతోగూడ వేగ † వెడలి యుదీచ్య
ద్యారంబున భయదంబయి, చేరక రానట్టి యచట † జేరి వగవునక. 3

*క. హతుడైన పతిని వెదకుచు, యీతినాథకుమార! యనుచు † శ్రీరాఘవునిక
బతి రావణ నాథా!యని, యతిదుఃఖముమీఱఁ బిల్చి † యారవ మెనఁగక.

తే. శోణితం బనుషంకంబు † సొంపుఁ గూల్పఁ
గాఁ గబంధాంకమయి యున్న † కలహభూమి
నంతటం బూన్కిఁ దిరిగి, రా!యతినలు పతి
మరణశోకంబుచేఁ గుంది † మ్రాన్పడి కడ. ౪ 4791

చ. కనులను నీరునిండునటుఁగా వడి నేడ్చుచు యూధనాథుఁడొ
య్యన నృతి నొంద నాఁడుగజఁతుట్టులు బిగ్గఱ నార్చి, రంత నా
వనితలు వీర్యతేజములు † వర్షము భూరితరంబుగాఁగ న
ల్లనిదగు నంజనంపుగుమి!లాగున నొప్పుచుఁ జచ్చి భూమిపై. ౫ 4792

క. వడియున్న భర్తఁ గని రా, చడఁతులు, రణపాంసునితటి † బడుకొనినటు క
న్నడుచున్న ప్రాణనాథుని, వడిఁ గని పరవశలునగుచు † వనట మునుఁగుచుక.

క. వనతలు త్రొంపఁబడి చ,య్యన ధరణి వ్రాలునట్టు † లాతనిగాత్రా
నిఁ బడి, రంతట నందొక, వనితానుణి ప్రేమభరము † వర్ణించుండక. 2 4793

ఉ. రావణుఁ గాఁగిలించుకొని † రామునిచేఁ దెగినాడవే! కటా!
యీవిధినంచు నేడ్చి, నొకఁయింతి పదంబులవ్రాలె, గంఠముక
జేవచెలంగఁ గాఁగిటను † జేర్చి వధూమణి యొద్దు కుందె, న
ప్పావనమూర్తిచావునకు † బా! యొకర్తుక చేతు లెత్తుచుక ౪ 4795

చ. ధరఁ బొరలాడె, నొక్క వనితామణి చచ్చిన భర్తమోము న
శ్రీతరుణమునం గనుంగొనుచు † దానట మూర్ఖిలై, భర్తశీర్ష మొ
క్కరమణి యంకభాగమున † గ్రస్మనఁ జెరిచికొంచు మోము నా
తురమునఁ గాంచుచుక దుహినతోయము పద్మము నట్లు నెవ్వగక ౯ 4796

తే. బాష్పవారిని దడుపుచు † బ్రబలరవము
చెలఁగ నేడ్చును, నిట్టులాచేడె లెల్ల
నిహతుడై ధరఁబడియున్న † నిజవిభుఁ గని
యా రై యేడ్చి యాశోక † మధిక మగుట. ౧౧ 4797

- క పరిసకలై పతిఁ బేర్పొని, సుగంధి యెవ్వనికి నెఱచి + చోద్యము గనెనో
పరమభయంబును గనె నెచ్చరికిని యముఁ, డెవ్వఁడతఁబాహుబలమునక.
- చ. ధనమని నోర్చి పుష్పకషతంసము చేకొనెనో, యెవండు న
న్మలను దేవగాయకనఁమూహము నిర్దగులక భయంబునక
మునుఁగఁగఁ జేసెనో రిపునఁమూహభయంకరుఁ డట్టి యిచ్చుహో
దనుజవిభుండు యధమునఁ + దా హతుఁడై యిపు డీవిధంబునక. ౧౩ 4799
- తే ఒంటిగాఁ బడియున్నవాఁ + డుద్వీరీఁడ,
దనుజదేవోరగులవలఁగఁగు భయం ఒ
దెంతమాత్రము నెఱుఁగక + యెవ్వఁడు
నతని కొకగుర్తునలన భయంబు గలిగె. ౧౪ 4800
- క సురదానవరాక్షసులకుఁ, బరిమార్చుగ రాని యట్టి + బలశాలి యమ
ర్త్యురిపువిభుండు పదాతిగఁ, బరఁగెడునొక మర్త్యచేతఁబడియె ననిఁ గటా.
- క. సురయతొనురులిల సం,గరమున నెవ్వని వధింపఁగఁ జాలక పో
యియో యాతఁడు బలహీనుని, కరణిఁ చ్యుత్యువునుబొందెఁగానొకసరుచేక.
- చ. అని బహుభంగులం బలికి + యాతనికన్నలు పొక్కి, రిట్టులా
దనుజనితంబినీనులు + తద్గుణముల్ గొనియాడి దుఃఖమిం
తని వచియింపరాక తగ + నాసురభర్తను గూర్చి యింకనుం
గనుఁగవ నశ్రువుల్ దొరుగఁగఁగా మరలక బలవించి రీగతిక. ౧౭ 4803
- ఆ. హితము నీకుఁ గోరియే వచియించెడు, మిత్రవాక్యములను + మేలుఁ గూర్పు
వాని వినక నీవు + జానకీ దెచ్చితి, వామె మృత్యువునకె + యయ్యె నీకు
- క. దనుజులు హతులై రిప్పుడు, దనుజులు మేమందఱమును + దానవవర! నీ
వును గూర్చిబడితి మొక్కట, ననుజన్ముఁడు నీకు హితముఁసరయునతండుక.
- క. దనుజోత్తముఁడు విభీషణుఁ, డనయము తెల్పెను హితంబు + ననువుగ నట్లై
నను మోహంబున నీచా,వునె కొరి మహాత్ము నతనిఁ + బొగగున సభలోక.
- క. పరుషము లాడితి, మిథిలా,వరువుత్రిక నీత భూమిఁసరునకు భక్తిక
మరల నొసంగియె యుండిన, సురరిపువంశమున కెల్ల + శుభమూలనువై. ౨౦
- క తనరారు నీకు మరణం, బనిఁ గల్గెయిండు దాన + సంపఱకును ని
ట్టి నితాంతఘోరహంపంబునఁ దగు నాపత్తు కలుగఁ + బోదుగద! యిటుల్.
- క. అనుజనికొరిక చెల్లిం,చిఁ మట్లగు మిత్రుఁడగును + షీతిపతి రాముం
డును దాన విధనలము మే,లును గారె యుండు మిష్టఁముగ నై రులకుక.
- క ఫలియింపకుండు, నీవట్టుచు చెయ్యఁ ఖలుఁవయి కఁడుక మూఁగుఁడనై
బలవంతంబుగఁ జెఱిలో,వల నీశను బెట్టియుంటఁ + బలలాశనులుక. ౨౨ 4810

సీ. నీవు మేమును నొక్కఁ జేయఁ తకాలంబున సంతమొందితి, మనుఁరాధినాథ!
యీకృత్యమెల్ల నీవే నేర్పఁగఁ జేసినదిలేదు దైవమే యిది యటులుగఁ
జేయించుచున్నది యీతి దైవసిహతుఁడే యరిచేత హతుఁడగుననున్ద డట్లు
కాఁడు, మహాభుజా! కవులకు దనుజులకును నీకు నిట్లు లీఁఘోరయుద్ధ

తే. మందు నిట్టివినాశ మొయ్యన్ ఘట్టిల్లు
టరయఁగా దైవవిహితమా యనితెకాని
యితరమేమియుఁ గాదు, లోకతతి దైవ
మొక్కపనిచేయఁ బూనంగ యనుద్యమించి. ౨౮౫ 4811

క. ధనబలమునఁ గామంబున, ననుపమవిక్రమముచేత నాజ్ఞను నద్దా
నిని ద్రిప్పరాదు సుంతయు, నని పలుమాతేడ్చి, రిట్టు లానురవనితల్ ౨౮౫

తే. దీనలయి దుఃఖమున మహోర్తిని గృశించి
బాష్పపర్యాకులేక్షణఁపటలలగుచు
గ్రాంచవశులవిధమునఁ గలత నొంది
యట్టై విలపించి రచటవా రట్టువగవ ౨౮౫ 4813

నూటపదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౧౮ - వ సర్గము.

అతి మందోదరి విలపించుట, విభీషణుఁడు రావణున కన్నిగంస్కారము సేయుట అతి

క. దనుజవరాంగన లీవిధమున వనటం గుండ దుఃఖమున వారలలో
దనుజేశునకుం బ్రియసతియును బట్టపుదేవియునయి యొప్పి యసమయై ౫

తే. తనరు మందోదరియును భర్తను గనియెను
దీనయై, యందుఁ జంటింప యరాని కృత్య
ముల నొనర్చెడు రఘుకులముఖ్యుచేత
హతుఁడయిన ప్రాణనాయకు నామె కాంచి ౧౫ 4815

క. వనటం గుండుచు దుఃఖించెను, యక్షపసోదరా! యచింత్యగుణాధ్యా!
యనఘ! మహాభాగా! మనమునఁ గోపంబందు నయనములఁగనుఁగొనినకా.

క. వానవుడైనను జక్కఁగ, నీనమ్మఱిమందు నిలవఁనేరఁడు మునులుకా
భూసురులును నుయశంబున, భాసీలు గంధర్వులై న వడఁకుదురు గవా. ౩౫

తే. ఇట్టి నిన్నెట్లు నరుఁడు జయించె, నీకు
భయపడుచుఁ జారణులు దిశాన్తజవంతును
బాటిపోయిరి గజ యటుఁగంటి నీవు
దనుజనాయక! యని నొకఁమనుజుచేత ౮ 4818

తే. ఎట్టు లోడితి వోడిభూ ' ♦ యేల దీన
సిగ్గునొంద విడేమిది ♦ చిత్తరీతి
ముజ్జగంబుల లోగొని ♦ మొక్కలనుగు
సిరి బ్ర కాశించుచును నదెఁవ్విడికి నైన గెల్

4819

క. నిలువగ రానట్టి మహోద్భవ విక్ర మమున వెలుంగువాని న్నినుఁ గే
వలమ ద్భుఁడు వనగోచరుఁ, డిల్లు తరంబైన శక్తి ♦ ననిఁ జంపెనొకో, ౬

సీ. మనుజులు చొరరాని ♦ త్కాన్తలి వరియించి కామహుఁడవయి ♦ భీమవిక్ర
ముఁడవయి తగునిన్నుఁ ♦ గడఁగి మనుష్యుఁడౌ నారాఘవుఁడు దురఁమందుఁజంపె
ననునది సరివడ ♦ నట్టులున్నది, సర్వముద్ధోఽకరణంబు ♦ లొప్పునిన్ను
సంగరాంగణమున ♦ స్ఫురవిక్రమమున నెదిరించి లోగొనె ♦ నిట్టు లనుట

ఆ. మనుజమాత్రుడైన ♦ త్కావతియే చేసి, నట్టివనిగ నమ్మ ♦ ననువువడక
యిన్నీ దాత్మ నాకు, ♦ మరుజనస్థానమం, నఖిలవనజయుక్తు ♦ నాఖరునిని.

క. నీతమ్ముని వధియించిన, యాతటి నే యీన్మిపాలుఁ ♦ డరయ నరుండే
భూతలమున నని చక్కగఁ, జేతస్సున నెఱిగితిని విచిత్ర మిదె కదా. ౯

చ. సురలకుఁగూడి దుర్లభము ♦ చొచ్చుట కెన్నఁగ లంక యిద్ది యీ
పురి హనుమంతుఁ డొక్కగతిఁ ♦ బొల్పెడువీర్యముతోడఁ జొచ్చె నె
త్తరుణమునందు నప్పుడె సీతాంతభయంబును బొందనయ్యె, భీ
కరులగు వానరో త్రములు ♦ కంధివరంబున నేతు వేర్పఱక. ౧౦౫ 4823

తే. కట్టినప్పుడె రాముఁడు ♦ కాఁడు మర్త్య
మాత్రుడని నేఁ దలంచితీ ♦ మానసమున
నట్టుకాక యముండె నిఁన్నని నిధింప
నప్రతర్క్యలావణ్యము ♦ నగవడంగ. ౧౧౫

4824

క జనకజ యాకృతిఁగల మా,యను బన్నుచు రామహుఁడై తానే వ
చ్చినవాఁడో లేక వానవుఁ, డనూనబలసార యిచటి ♦ కరుదెంచి నినుక.

తే. ఇట్లానర్చినవాఁడో యిదెట్లు పోనఁగు?
నని మహేంద్రుఁడు కన్నెత్తియైన నిన్నుఁ
గనఁగ శక్తుండగునె, లోకఁగణముఁ గావఁ
దగునుపాయంబుఁ గూర్చి చింతి మదిఁ గాంచి ౧2

4825

క తనయాత్రితసంరక్షణము సేరతుండగుచు భూతముల చేతన వి
స్తునికర మాత్మం గల్గిన, ఘోరగురుకౌశల్యతముగఁగ్రలుచుమఱియుక.

* వ్యక్తి మేమ మహాయోగి మరియు సనాతనః, అవాదిమన్యనిగనో మహతః పరమా
మహా తమసః పరమా ధాతా కంఠవక్త్రదాహరః, సుస్వినః నిత్యశ్రీ రజయ్య శ్వాశ్వతో
ఘ్రావః-అరిమా దీనికి వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన పరమాశ్చర్యం వి టా దేటఁడునని గ్రహింపఁదగు.

- నీ జన్మవృద్ధివివాశఃసహితుండు గాక బ్రహ్మాదులకంటె దాఃసధికతముఁడు
నగుచును దమనున ధవ్వలివాఁడయి జగముని నిర్మించుశక్తి మెఱసి
శంఖచక్రగదాఖ్యసాధనములఁ దాల్చి శ్రీవత్సనామకఁబిహ్నుముగల
వక్షస్థులుండయి ధవలక్ష్మీ నిరతంబు భాసిల్లుగా జయింపంగరాక
తే శాశ్వతుండయి ధ్రువుఁడయి సతతము నల
రారు పరమాత్మయే యగు ధ్రువువరుఁ
డిది నిశ్చయ మిట్టిసఁరేఖఁ డే
మనుజుఁడయ్యెనొ మనెదవో విను వచింతు. ౧౫ 4828
- క. పరమాత్మ సత్యవిక్రముఁ డగయఁగ నెల్లఁడల నుండు నావిష్ణువె యీ
శ్వరుఁడౌట లోకతతికిం, బరికించి జగద్ధితంబు పరతేజమున. ౧౬ 4829
- క వనవరహుంబుల దేవనికరముల్ తన్నుఁ గొలువఁ ద్వద్వరమును మా
న్నును బూని మనుజుదేహంబును దాల్చి సురారినికరములఁ గూడు నిన్ము.
- చ. అని వధియించె నిశ్చయ మిదా, మును పింద్రియసంక్తి గెల్చి లో
కనిచయముఁ జయించితివి క్రమృతి నింద్రియముల్ విరోధముఁ
మును గలుదానిఁ బూని నిను మూర్ఖుని నొంచెనొ యన్నయట్లు వా
నిని గెలువంగఁ జాలకయె నీ వివు డెట్లుల యైతి వక్కటా ౧౮ 4831
- క పగవలదు రాఘవునితో, దగురీతి సంధి జేయఁ దగునని నేఁ జె
ప్పఁగ వినవై తివి దానికి, దగుఫల మియ్యదనునందుఁ దా నినుఁ బొందె.
- చ దనుజపరా యహేతువుగ ధాత్రితనూజపయిం బ్రమోహముం
గనితివి దానఁజేసియె యఖండవిభూతియు నీవు బంధువుల్
గనితిరి నాశనం బిదియె గాదె ఫలంబు లభించె నీకు, నా
మునిసతియొనరుంధతిని బూజ్యసతీత్వమునందు మించుచు. ౨౦ 4833
- తే. చంద్రుపత్నిని రోహిణిఁ జాలమించి
మాన్యయైయున్న సీత సహృద్ధిఁ జెఱుపఁ
బూని యనుచితకార్య మిహ్నోల్కి జేసి,
తామె సతియే సహింపలే దనెదో నిన్ను. ౨౦౪ 4834
- క విను నాప్రాజ్ఞేశా నీ, వనితామణి నైన నన్నభవ్యముగా నీ
మనమున నెన్నితలే మని,యనుదును మఱి నీవు ధరణిఁకవనియె యగుచు
- క. సిరికిని సిరియయి యొర్పును, నురుసంపద భూషణముగ నొప్పుగఁ బ్రాజ్ఞే
శ్వరవత్సలయై కడునుం,దరసర్వాంగములతోడఁ దనరి సుముఖయై. ౨౨
- తే. పరమకళ్యాణియైన యాతరుణిమణిని
జూపిని నిర్జనాటవీఠ్యలమునఁ దగు
సమయమున నిన్ను నొల్లనిసతిని గవట
మార్గమును బన్న తెచ్చి యామానిని దమి. ౨౨౪ 4837

చ. మనమునఁ గల్గికోర్కి ననుమానము లేకయె తీర్పుకోఁ దలం
చిన భవదీయవాంఛితము † సిద్ధిని జెంకమున్నె యాసతి
ఘననియతిప్రభావమునఁ † గాలితి విద్ధి నిజంబుగా నటం
చనఁ దగుగాదె, నూత్నతరమా నడు మొప్పుగ వెలు నాసతి. ౨౩౪

తే. బలిమిఁ దెచ్చిన యప్పుడె † భన్తమగుట
తప్పెనను నదియే యగుఁ † దావకమహి
మప్పు మఱియు దానిచే నీకు † నమరవతియు
నగ్ని మొదలగు సురలు భయపడి రనిని ౨౪౪ 4839

సీ. పాపకర్త మొనర్పు † నేవుకుఁడుం డిలఁ దత్పాపఫలములఁ † దానుఁ బొందఁ
దగినకాలము రాఁగ † దారుణతత్ఫలమును నవశ్యమ్ము పొందు నినుమంత
యైన సంశయములే, † దరయఁగా శుభకర్త మొనరించువారికి † నొప్పుమేలు
పాపకత్ఫలకుఁ దత్ఫలము పాపంబుగఁ గలుగు విభీషణుఁ † డలమహాత్ము

ఆ. రాము నాశ్రయించి † తా మహితనుఖంబు
నొందె నీవు పాప † మొనరుచుట నె
యిట్టిపాపఫలము † నిట నొందితివి, నీతి
కంటె నుందరులగు † కామిను లిల ౨౬౪ 4840

క కలను గదా బహుసంఖ్యలు, ఖల్లుఁడవు గాఁబట్టి కునును † కాన్తుకునకు ని
ట్టులు చిక్కితి కావున నిన్ములఁ దోచకపోయె నీకు † మోహతురత. ౨౭౪

మ. తనులావణ్యకులంబులం జదువునఁ † దనస్వంగి యాసీత నా
కును దుల్యంబగుఁ గాని యొక్క డెటులాఁ † గూరాత్త' మోహంబు నొం
దినచిత్తంబున నుంటఁ దోచ దిదియై † నీకు మజేప్రాణికై
న నిమిత్తంబులు లేక కల్గదుగదా † నాశంబు చింతింపఁగ ౨౯ 4842

చ. జనకజఁ దెచ్చినందున నె † చయ్యన మృత్యు విదబ్బె నీకు, నీ
తను గొనితెచ్చు తెన్నఁ గడ † నవ్రసకుం జని మృత్యువుం గరం
బునఁ గొని తెచ్చుకొన్నటు విహా! యిపుడయ్యెను, రాముఁగూడి యా
జనకజ వీతశోకయై † జానుగ నింకను గ్రీడ నల్పుబో ౩౦౪ 4843

ఆ. అల్పపుణ్య నగుట † నతిఘోరదుఃఖనా, గరమునందు నిట్టికరణిఁ బడితి,
మేరునుందరముల † మేటి కైలాసాద్రి, జైత్రరథమునందు † సాధుమతిని.

క. సురసర్వోద్యానములను, బరమమునం బలర వీగనర! నీతోడఁ
సిరివెలయఁ జిత్రమాల్యాంబరముల ధరియించి నాడు † వైభవములకు ౩౧

క. అనురూపమా విమానంబు నెక్కి విహరించి దేశమును నెల్లను గాం
చి నితాంతము సుఖసంకల్పను గాంచుచు నుంటిగా ని † లాసముపేర్చి ౩౩

తే. అట్టి నేనిప్పు డనినీవు † హఠాఁక వగుటఁ, గామభోగవిహీననై † యూమహినిటు

లున్నదాన; ననంతభోగోన్నతం గనునట్టి నేనీట్లు నామాన్యశైలి నకట!

క. కనుక నిసీ! దంచలములు, గునుజేశులనంపద లవి ధ మండి పొడవడం
గును గాక, రాజచంద్రమ! యనుషమనుకుమారిమగుచు ధ నతిశుభదంబై.

చ. కనుబాను లందముం గలిగి ధ గ్రాలగ నీటగు చర్మమొప్పు జ
క్కనిదగు నాన యెంతో దగఁ ధ గాఁ బ్రభఁ జంద్రున కంద మందు నొ
ప్పిన విరిదమ్మికిఁ ద్యుతిని ధ బెంపువహించెడుతీవ్రరక్తికిఁ
గనుఁగొన నాటియై యరుణఃకప్రతరాధర మొప్పుచుండఁగఁ. 324 4849

క గిరిశృంగనిభకేరీటం, బరుదుగఁ దగఁ గుండలంబు ధ లతిశయకాంతిం
బరగఁగ నొప్పెడు నీముఖ, మరయఁగ మును పానభూముధలందుమదమునఁ.

ఆ. వ్యాకులంబులైన ధ యట్టికన్నులతోడ

నలరి వివిధమాలికాభిరామ

మగుచు సుందరమయి ధ యభిమతమస్త్రిత

మొలయఁ జక్కనగుచుఁ ధ జెలఁగుఁ గాదె? 325

4851

క ఆమోమే నీదివ్వుడు, రామునిశరభిన్నమగుచు ధ రక్తనదులలో

నీమాడ్కి మునిఁగి కొవ్వు మహామాంసముఁ జెదర రథవఁరాయతధూలిక.

క మునిఁగి రవంతయు నధిపా! కనుఁగొన సుందరముగాఁగఁ ధ గ్రాల దకట! నీ
వనిఁ దెగినఁ వైధవ్యంబును గల్గఁగఁ జేయుదశయుఁ ధ బాలిచె నిటులఁజూ.

ఆ. ఈయనస్థవచ్చు ధ నెప్పుడై నను నాకు, ననుచు మందబుద్ధి ధ నాట నేను
దలఁవలేదు; నాదుధతండ్రి మయుండతఁడగుచుదనుజపతిమహామహిముఁడు.

క. దనుజేంద్రుఁడు నాపతి, నాతనయుండు మహేంద్రుఁ గెలిచి ధ క్షతుండనివే
రును గన్నవాఁ డటంచును, మనమున గిర్వించుచుందు ధ మాట లిఁకేలా

చ. నను నిరతంబుఁ గాచు పిత ధ నాధుఁడు పుత్రుఁడు నింకఁగల్గు ద
క్కునిఖిల సైనికులొ మదము ధ మూర్ఖి! నొప్పెడు వైరిరాజును
ర్దనమునఁ బెంపుఁ గాంచి బలఁకర్పనమగ్రులు శూకులంచు ఖ్యా
తిని దగువారు వారలకుఁ ధ దెల్లము భీతియె గల్గ దెట్టులుక రగ 4856

చ అని మది నమ్మియుంటిఁ గద, ధ యాసురవర్మ! ప్రశిద్ధులై యిలఁ
ఘనమగు సుప్రభావమును ధ గల్గిన మీకుఁ దలంపనైనరా
ని నియతి నీభయం బిలులు ధ నీచరునుష్యుని వంక గల్గెనే,

దనుజమహేంద్ర! నీతరువు ధ ధాత్రిధరం బు నున్నతంబునై. ౪౨ 4857

1 ధి గ్రాజ్ఞాం చంచలా శ్రీయః-అనిమా ౨ కథం భయ మనుబుద్ధం మానుషా దిద మాగ
తమ్-అనిమా ఇవట నీచనుష్యుని వంక గల్గెనే యని తెనిఁగింపడుట పొరపాటు గాదు. ఈ
శ్లోకముననే “ఏవంప్రభావాణాం” అనియున్నది కా-బట్టి మనుష్యకర్మమునకు ముందు నీచపదము
విశేషణము సమంచితమే యని గ్రహించి మన్నింపఁదగు

- క. నునువైన యింద్రనీలం, బస నీలముగాఁ జెలంగి ♦ యంగకేశయూ
రినిచయములు నై గూర్చుకొని కరయ, కములు గాఁగ ♦ నెత్తి భస్మిన్.
- క. ముత్తెపునోరంబులు నత్తువై ననును నోరవిశతు ♦ లొప్పుచు బాగుగై
చిత్తము నలరఁ జేయుచు, నుత్తనును మిచ్చు కేళు ♦ లొప్పుడు తటిలోన్.
- తే. మిగులరమణీయమై యుద్ధః మేదినులను
దీప్తమై చంచలానయః తిని వెలుంగు
ఘనము లట్టు లాభరణాలి ♦ కాంతులఁ గడుఁ
వనరుచుండును గద? యట్టితనువె యిపుడు రర
- 4860
- క. శితశరతతి నాలుటను గ, రతలముని స్పృశింపనైన ♦ రమ్యముగా కు
న్నతగాఢపరివృంగము, జశనమున నొకర్ప నేలులు ♦ సరిపడదుగదే రగి
- సీ. తను విది ప్రాణేశ! విను మేదుపంది గాత్రంబున ముండ్లు నాంధ్రముగ నుండు
ట్లుగా నెడము లేకంతట బాణముల పొదలుట నరములు ♦ పోయి కపిల
ర్ణమై రక్తంపుపవళలు పాటుట నసుణకాంతులు గల్గి ♦ ధరణిని బడి
వజ్రము దెబ్బచే ♦ వసుధను గూలిన భూధరవరములు ♦ పొల్చె, నీవు
- తే బాపురే! మృత్యు వొందుట ♦ స్వప్నమై, మఱి
స్వప్నమనుటయు నిజమే నీవంటిసూస
నెట్లు చంపంగఁ జాలె భూమిశుఁ డీవు
మృత్యువునకును దలపోయ ♦ మృత్యువుగ ర2౪
- 4862
- క. కాలునిబాటికి నివుడిట, నేలాగునఁ జక్కినాఁడ ♦ వేచుందు, జగ
జ్జాలగతవసువుఁ బొందుచు, నోలి జగత్త్రయము భీతి ♦ నొంపఁ దిరుగుచున్
తేలోకపాలుర నోడించి ♦ వీర శివుని, నెగురఁగా వైచి దృష్టులనెల్ల నొంచి
విక్రమము నెల్ల దిక్కులనెలయఁ జాటి, జగములకుభీతిఁబుట్టించి తగఁగలంచి.
- క. నినవంబుల భూతావళి, మనములు పగులంగఁ జేసి ♦ మఱియును దేజం
బున రిపులు మారుకొనుతటి, నని లక్ష్యము చేయకే రఁసంతయుఁ గడఁకన్.
- తే శృప్తవాక్యము లాడఁచుఁ ♦ దీప్తకర్త, లైన యోధుల భృత్యులనాపదలను
నొంపకొంపఁ గాపాడుచుభూరిసంఖ్య కనుజవీరుని యత్నులఁ ♦ జడిమి చంపి
- ఆ. అని నివాతకవచః ము భీతిఁ బరిచి, నుంది దనవశంబు ♦ నొందునట్లు
చేసికొని జగత్ప్రసిద్ధవిభుండయి, యజ్ఞనిశతి విఘ్నః సుంకఁ జేసి గెల్చె
- క. తనవారి నానరింబునఁ, నొని కాచుకొ ధన్యనియమఃకూటంబున నొ
య్యనఁ బాప చేసి యర్థంబు చూచు నెన్నొ పన్నిపొంగెడుకాంతన్
- క. సురనిర్జరిపుకన్యోత్కరము, నిరన్యక గు ♦ వశబుము తగ్గ
హరియించి తెచ్చి వేదనా, గుంపయి నోసింబు శత్రుః పరుణుల కిడుచున్.

* శతాంశం లోకపాలనాం తేషాం సంకల్పవ-ఆనిమా

- క లంకాద్వీపము నేలుచుఁ, బొంకముగాఁ దనరు శీర్షఁ పూగంబున ని
శృంకను దహనుని నిడి హో, మాంకునిఁ గావించుటాదియగు కడిదివనుల్.
- క. ఒనరించి కామభోగము, లను మాకుం జక్కఁ గూర్చి ధరి రథి కవరుం
డునునయి యేనంవిధన, ద్విసుతవహోమహిముఁడగుచు నెలయుచు ఖ్యాతికా.
- చ. తనరెడు నావిభండు నృపతల్లజుచే హతుఁడై ధరిల్లిఁ బం
డినవిధ మేను జూచి విభునికా విశనాడి యనువ్రజంబు నే
మని ధరియించినానొ యిది యారయ నే శిలఁ బోలుదాననం
చును దెలియంగ నయ్యె, విను యారవరా! దనుజేశ్వరా! విభూ!, ౫౬
- క. అనుపమము లమూల్యములును, గననుందరములును నగుచుఁ గ్రాలుపలుపులం
దును బండుకొందుకద? యా, తను విపు డిచ్చుటను బ్రుంగ ధరిరేరజమునకా.
- క. అరుణాచ్ఛాయం గనుచుకా, బరుండి యున్నాడవే? యజ్ఞిని బెనునం
గరముల నోడించిన నా, వరతనయుని లక్ష్మణుండు బాహుబలమునకా. ౫౭
- తే. చంపినప్పుడె వ్యథ మదిఁ జాలఁ బొలయ
నిలువఁజాలక యుంటిని నీవు తెగుట
నివుడు కూలితి బ్రదుకు నాకింక లేదు,
నీవు జీవించియుండిన దేవవైరి! ౫౮
- 4875
- క. హతబంధుజాలనయినకా, మతి దుఃఖము నాకు లేదు యతియుఁ గొదువలే
దతిమోద మిడెను నీవే, హతుఁడగుచు నన్ను బాసి యరిగితి గనుకకా.
- క. చిరకాల మింకఁ గామము, లురుభోగము లెల్లఁ బాయ యరుదుఃఖములకా
గర మనుభవించుకల నీక, ధరిశ్వరా! దుర్గమమయి తగ దూరంబై ౫౯
- క జ్ఞానగుచోటికిఁ బోయెద, వీ నను దుఃఖార్థం గూఁ నెలమిని గొని పో
మ్మా నిన్ను నదలి బ్రదుకం, గా నేమాత్రమును జాలఁ గ్రవ్యాపతీ! ౬౦
- క నను దీనను విలపించెడు, పనితను దాగ్భాగ్యురాలి యంతః గుడుచుదా
నిని డించి యిచట నీవే, చనఁ గోరితి వే? పలుకఁజనదే నాతోకా. ౬౧
- నీ కష్టవస్త్రము వీడి యాపురద్వారంబు వెడలి పాముల నడచి
యిచటికి వచ్చిన యీనన్ను గని పుధిఁ గనినావు గా వేమికారణంబో
దారలం దెక్కుడు దయగలువఁడవు నీభార్యలందఱు నిక్క మిదిగొ
మునుఁగు వస్త్రంబుల వేస విడనాడి యంతఃపురంబును విడి తత్తమున

* దృష్ట్యా న ఖిప్వసి పుద్ధో మా మహానవమంతావ నిర్గతా న్నగరద్వారా త్పద్యామే
వాగతాం ప్రభో-అనిమా మునుఁగువస్త్రములేక వివాహితలగు పనితలు బయటికి రాఁగూడదను
నియమ మకాలమునఁ గూడఁ గలదని గ్రహింపఁదగినది మునుఁగువస్త్రము ప్రాచీనకాలమున లేద
నియు, మహమ్మదీయరాజ్యకాలమునుండి యారంభింపఁబడినదనియుఁ బ్రల్లదముల పలుకుచరిత్రకా
స్త్రవిద్యర్యులమాటలు పాటింపఁ దగినవి తెలియలేదా

తే. వచ్చియున్నాగు చూడుకొని ♦ వాత్సల్యం గని కోపపడివేల? క్రీడలం ♦ గూర్చినీకు
సాయముగ నుండు నీదాంజనము లిట్లు, నాథలై చాలనేడ్చుచు ♦ న్నరునుమ్ము!

క. వీరల నాశ్వాసింపవు, గారవమున మన్ననలను ♦ గలకరము పడం
గా రమణా యొనరింపవు, కారణమేమో యెఱుంగఁ ♦ గదరాజేంద్రా! ౬౪

తే. ధర్మమందు నానక్తిని ♦ సగలి చుటిప

తివ్రతలునయి గురుసేవ ♦ దిగిరిచేయు

కులవధూమణులను నీవు ♦ కోరి చాల

మంది విధవలఁ జేసితి ♦ మదిఁ గలుగుచు ౬౫

4582

క. వారెల్లరు కడుఁ బొక్కుచు, ఘోరముగా నినుశపింపఁ ♦ గ్రూరారుల కీ

వీరిఁ జిక్కిరిచి నీ, చేరమణులు పరిభవంబుఁ ♦ జెంది పొగులుచున్. ౬౫

ఆ. పశులఁ జంపునట్టి ♦ పాపకాలంబున, నేమిశాప మిడిరొ ♦ యిపుడు దాని

ఫలము నీకు నిట్లుప్రాప్తమైనది విభూ! నతులదూఁఖనలెల ♦ నరణు లెపుడు. ౬౬

క. ఊరకపడి వెలులైనన్, ధారణి నవి పడునయేని ♦ దప్పుకొ యొకకీ

జారయఁ గల్గక పోవని, నూరిజనుల్ జగమునందుఁ ♦ జొక్కపుభాణితిన్. ౬౬

క. పలుమాఱు వాడుచుందురు, తలఁపఁగ నీకింపదంతి ♦ ధాత్రిశ్వర! యి

మ్ము నీవిషయంబున నిట, ఫలియంచెన్ సత్యముగ నె ♦ పలలాశవరా! ౬౭

క. రాజా! ముల్లోకంబులఁ, దేజముచే నాశ్రమించి ♦ తివిరి జగములన్

రాజిల్లుచు వీరాగ్రణి, నాఁ జను పేహాని యిట్లు నారత మెఱుమిన్. ౬౭ 4587

క. అలరారు నీవు నీచం, బిల నగుస్త్రీచౌర్య మిద్ది ♦ యేలాగున ని

మ్ములఁ జేసితి! మాయూర్పుగ, ముఁ లెన్ గృత్రిమపుమార్గమున నత్తఱిన్. ౬౮

చ. కనఁబడఁజేసి రాసుజన ♦ కాంతుని నాశ్రమపిమసుండి య

వ్యసమున కేగఁజేసి ర, లంఘ్యః పత్నిని సీతఁ దెచ్చితే!

పని యిది గుర్తుగాదె యొక ♦ భంగిని నీమది భీతిఁ జూప, నే

యనిమొన నైన నొక్కతట ♦ నైనను రాక్షసనర్య! నీయొకన్ ౬౯ 4589

ఆ. పిఱికితనము చూచి ♦ యెఱుంగ నే నట్టిని, భాగ్య మిట్లు చెడుటఁ ♦ బట్టి యిట్టి

దగుఁకృత్య మిప్పు ♦ చలుచేయ నది నీవి, నాశమునకు నయ్యె ♦ నాథ! నిజము.

క. భూతభవిష్యద్వాగ్ధా, వ్రాతముఁ చు వర్తమాన ♦ వార్త నెఱిగి పి

ఖ్యాతు డు ప్రాజ్ఞుఁడ సూర్యుడ, మీ శో చియుచునట్టి ♦ హిమతియును నై.

క. ఋతవాది సహాభాగుం, డెఱుంగ నీమందు నాకు ♦ ననుఁగు మఱిదియున్

దితిజావతంసుఁడుననయి, యీలవెఁయు నిభీషణుండు ♦ సీతను నాధ్యక్ష ౭౦

తే. నీవు తెచ్చుట నంత చింతించి యూర్పు

గములనుం బుచ్చి నన్నును ♦ గాంచి యేమి

పలికెనో, యట్లై నీదగు ♦ నలఘునోఁ

కానుములచేతఁ గల్గిన ♦ కడిఁది వెతల 29

4993

చ. దనుజవరేణ్యసంశతికి ♦ దారుణనాశక మిట్లుగల్గె, మూ
లనికరముల్ గడుం జెడఁడలూగునఁ జేయు ననర మిద్ది నీ
కని జనియించె నీవలన ♦ నయ్యెను నీవె చెలంగు నీవఁహ
దనుజకులం బనాథమయి ♦ ధారణఁ గూలఁగఁ జేసి తక్కుటా 234

4894

¹క. బలపౌరుషముల ఖ్యాతిం, గలిగిన నీవంటిశూరఁ కాంతుఁడు మృతినిం
గలనునఁ బొందుట కేనిటు, పలువిధముల వగవఁ దగిన ♦ పని లే దై నక. 28

ఆ. వనిత నగుటఁజేసి ♦ వలదని దై న్యము
బుద్ధియందుఁ గగులఁ ♦ బొగులుచున్న
దాన, నీదునుకృతఁతతిఁ బాపరాశిని
గొనుచు బాపగతిని ♦ గనితి వీవు 24

4896

చ. నీను నెడఁబాసించులకు ♦ నే నుది దుఃఖము పట్టలేకయే
ననునె గుఱించి చింతిలెద ♦ నాచుక! నీనచివుల్ భవద్ధితం
బును గడుఁ గోరి చెప్పుహితఁబుద్ధులనుక వివనైతి సోదరుల్
మనమునఁ గల్గు పట్టుదల ♦ మానక యూనివచించు నీతులక. 22

4897

క. వినవైతి, వవిశ్రిమణుఁ, డనువమహేశ్వర్థయతముఁనయి విధివంతం
బును సాంత్యసమూహమునయి, తనరెడ పల్కులను బల్కు ♦ దానవనాథా! 22

ఆ. జ్ఞాతి వీవు నావృత్తసమునే కోదురు, వనెడు నిట్టిమాటలనువచించి
వానిఁ గొనఁగ నీవు ♦ మానో, చూచిచుకుంభశిష్ట లవును ♦ శోరి నీకు 224

²క. నాతండ్రియనఁగఁ జాలిన, ఖ్యాతుండు మాంబ్యవంతుఁ ♦ డాగృతి నీకుం
జేశం బలర నచించిన, నీతులు విక్రమరుదంబు ♦ నిన్నొదుటచేక. 25

990

క. వినవైతివి తత్ఫల మి, ట్టనువుగ లభియించె, నాథా! ♦ యసితాంబుదమో
యనఁ దనువు మెఱయఁగాఁ బ, వృనిహింపం గట్టి మిగులఁ ♦ జారుతరమునై.

క. కనిపించునంగదంబుల, ఘనకాంతుఁ మెఱయ హండు ♦ గాదే యిపు డీ
యనిమొన రుధిరాప్లుతమై, తువవుం గరిపదముల ♦ ధరఁ జూచి విభూ! 244
తే నిదురఁ గాంచుచు నున్వల్లు ♦ నీవుజేష్టులుడిగపడియున్న వాడవే! మొవగ నేనుఁ
గలుఁగు మండఁగ మాతొక్కప పశవ కున్య, ఘనరూప్రమజాలియై ♦ కార్యవితతి.

¹ న హి త్వం శోచిశిశ్య పుత్రభూతు పౌత్రుః-నియ 2 మరీచిశుంభకర్ణభ్రాంతం
వాక్యం మమ పితృస్తనూ-అగ్నిగా మమపితృ స్తనూవ్య వాక్యం నశ్రూచ-అనిగోవిందరాజులు.
మమ పితృ స్తనూవ్య-అనిమహ్వా తీర్థం ఇటమహేశ్వరతీర్థాభిగ్రామం గ్రహింపఁబడినది
మయుఁ డుపజేరించినట్లు లోపల నెంగును జెప్పబడలేదు మాంబ్యవంతుఁ డుపజేరించినట్లు చెప్పబ
డినది కాన నిట మాంబ్యవంతుఁ డనుట కుక్తియు క్తముగ నున్నట్లు తోచును మయుఁడు చెప్పి
నను జెప్పయిండ్ల మును

క. బసరింజలలి యధాకాండము బాహుకః కలిచి గెలుచు ధృతియుగగును
దసరామూర్త్యవర్తనః, తయోశనశుభంభు మ్మ ధృతి గవవేలా?

చ. ధరబడి నీవిటుంగి బురజెల్లబహు గులంక భీతిలే
క రవిమయాఖములే మిగిలె ధృతియు నిప్పులు చొక్కె గ్రాస్తాగ
బంభవ మిట్లు రా గనుచు బాహుబంబుల నెల్ల మాని యి
క్కరణి బగుండె దేమొకొ యింక వడిమిఱుగ లెమ్మ లెమ్మ, సం
గరముల శత్రుసంతతులఁ గాలనివీటికి బంప హేతునై ౮౨ 4905

చ. ఖరకరునట్లుగా రుచులఁ గ్రాలుచు శిశ్యముఁ బూజితంబునై
యరితతిఁ జెండునట్టివయి హేతుజాలకరవృత్తంబునై
సురపతివద్ర మో యనఁగ శోభిలుచు గనువట్టుచున్న నీ
పరిఘము రామబాణముల బాగుగ వేయిగ భిన్నమై ధర్మ ౮౩ 4906

తే. ఇదియే పడియున్న దిప్పున, నీవీరిచోర్చి
దయితనుం బోలె శాఁగిటఁ దగినతి
నదుముఠాని పండియున్నాడఁ దెనురినాథ!
దయితగా నటు ననుఁ గాంచి దయఁ బలుకక ౮౪ 4907

క. కనులను జక్కఁగఁ జూడక, దనుజేశ్వర యుండె దేమొ, ధర నిట మృతినిం
గన నీవు నాదుహృదయం, ఒకఘా! యిది వగఁ గృశించి యతివేగమునక

తే. వేయితునకలుగాకున్న దంబు దేమి
యిస్సెరో, యని వినిపించి యింతిమిన్న
బాష్పవద్రాకులాడే యై భర్తకుండుం
గలుగు నెయ్యము పెంపునఁ గలుగిన నది. ౮౫ 4908

క. ఘనదుఃఖమ్మును బట్టం, గను బాగు మూర్ఖునొందె, గాంతానుణి యా
దనుజేంద్రవత్ని శోకిం, బసఁ గందుచు ట్టై మూర్ఖి మునిగి యచటనే.

తే. సంజకెంజాయ నెట్లునై నాంద్రమయిన
యసితజలదంబునందు జెన్నాను నూత్న
చంచలాలభవోలె కక్ష పతియిరి
మును బడి వెల్లె, నానున తరయి యట్లు ౮౬ 4909

నీ. పడియుండునంత సత్తులు వాఁ దొందరిపడి తారు లొనము చేయు
చును దేవి నామె తేవనుజేసి కల్కి, దేవి గాజుగిరి తెలిసి గనిన
సతిచంచలంబునీ మూర్ఖ జక్కఁగ దెలిసి మది గాఢ పలువిధమ్ము
లైన యవస్థః నంది మాటలుచేత లోకులస్థితియన వ్యాకులంబె

ఆ. యనియు నీవెఱంగు దై నను వగచెన, వేల యగుచు బల్కనింతిబాష్ప
సలిలమును నిక్కఁజనుల. ఎపుడు, నారవంబు చొంగి నప్పు జేడ్చె

చ. పనితలు బిట్టుగా వగవఁ ♦ బార్ధి వన త్తముడైన రాముఁ డం
త నచట నవ్వీభీషణునిఁ ♦ దాఁగని యీలలనాకదంబ మొ
య్యనఁ బురికెగఁ జేసి యిపు ♦ డన్నకు ను త్తరనత్కియిల్ తగం
బొనరువుమంచుఁ బల్కె, నయఃపుంజవిదుండగు నాతఁ డవిధిన్ ౯౨ 4913

చ. జనపతి పల్కినట్టి హితఃసాధువచస్తతి నాలకించి ధ
ర్మనియతిఁ బొల్పువాక్యమును ♦ మంచిమనీష నిదిట్లులే యటం
చును దలపోసి రాఘవునిఁబొప్పుననే పనులెల్లఁ జేయనొ
నని వినయంబు ధర్మమును ♦ నొ పలు కొప్పుగఁ జేసి కిట్లున్ ౯౩౪ 4914

క. వ్రతధర్మములచు వనలిన,యతఁ డీరావణుడు క్రూరుఁడగు ఘాతుకుఁడొ
నతతం బనృతము పల్కును, నితరనతినంగమంబు ♦ నితఁ డొనరించెన్ ౯౪
తే. ఇట్టివానికి సంస్కార ♦ మేనుజేయ, నర్హుడను గాను, సోదఁగనాకృతిగల
శత్రు వేకాని నాకు రక్షింపతియితఁడెపుడుప్రాణులకహితంబెయెలమిఁజేయు.

క. గురుగౌరవమునఁ బూజకు, ధరణీశా! యీతఁడగును ♦ దా నర్హుఁడై
న రహితదోషుఁడు కాఁడితఁ, డిరయంగా నట్లు లాట ♦ నర్హుఁ డెటులగున్.

చ. మనుజులు లోకమందుఁ బలుఃపూజులు స్వేచ్ఛగఁ గ్రూరుఁ డీతఁడొ
దనదునహోదరాగ్ర్యునకుఁ ♦ దా నొనరింపఁడు కృత్యమంచు నన్
విని పచియింతు రీతులువ ♦ స్వేచ్ఛ నొనర్చిన దోషజాలమున్
వినుదరయేని మంచిదె విభీషణుఁ డిప్పనిఁ జేయకుంట యం
చని మరలన్ పచింపఁగల ♦ రంచుఁ దగం బలుకంగ రాముఁడున్. ౯౬౪

చ. పలుకులయందు వైఖరియు ♦ భాసల ధార్మికవస్యఁడైన యా
యిలపతి యవ్వీభీషణుఁ డహీనతరోక్తుల నిట్లు పల్కు మి
క్కిలియు సతుష్టి నొందుచును ♦ కేవలవాక్యవిదుండుగాఁ గడున్
జెలఁగెడు రాక్షసజ్యోగిని ♦ చెచ్చెఱఁ బల్కె గుణైకభూషణా! ౯౭౪

తే. నాకుఁ బ్రియమగుకార్యం బొనర్చ నీవె
తగినవాఁడవు నీప్రభావగతిచేత
జయము నాకిటఁ గల్గె నిశ్చయముగా హి
తమునె నీకు పచింపంగఁ ♦ దగుదు నేను ౯౮౪ 4920

చ. దనుజవిభుం డితం డెపు ఁధర్మ మనత్యము గల్లువాఁడె యశాఁ
గనఁది నిశ్చయంబగును ♦ గాని గుణంబులు పీనియందు నొ
ప్పును బహుసంఖ్య తేజమునఁ ♦ బొల్పు బలంబునఁ గ్రాలు భూకుఁడే
యనిమొనలం బరాజయము ♦ నారయ నీతఁ డెఱుంగకుండుగా ౯౯౪ 4921

చ. సురపతిలోనుగాఁ గలుగు ♦ శూరినుష్వలచేతఁ గూడ సం
గరముల నోటమిం గనని ♦ గండునుగం డని విందు, మీతఁడొ

గరిమునుహాత్ముఁ డాత్మబలఁగర్వననువృత్తుఁ డెప్పు లోకభీ

కరనినదంబు గల్గునెట్లుగా నొనరించుట రావణాఖ్యుఁడై

పరఁగెను గాదె, యైనఁ బరిశంధిగదా? యని పల్కునెంతవో? ౧౦౦౫ 4922

1 చ మరణముదాఁక వైరములు † గూఁక యుండెడి, దానిపైన న

క్కరణిని నుంచుకో దగవు † క్యాములు పస వేల్చెనయ్యె, ను

త్తరవిధు లింకఁ జేయుము మఃశంబున నీ కిత్తఁ డెట్లు బంధువో?

యరయఁగ నాకు బంధువగు! † నార్య విభీషణ! ధర్మనిధివా! ౧౧౧౫ 4928

చ. కనుక నె శాస్త్రవద్ధతిని † గర్భురనాథున కీవు చేతులూ

ర నియతకృత్యముల్ జరప † రమ్యము వానికి నన్దుఁ డాత్మఁడ౯

దనరఁగఁ బాపికిం గ్రియలు † తా నొగిఁ జేసె నటంచు గీర్తియుం

గననగు నీకు, నన్ని ర్ముఁకాంతునిపట్టుల నాలకించుచున్. ౧౦౨౫ 4924

చ పనితలఁ బంపి యంత మఖివార మొనర్చినవారి కెట్లుచే

యనగునొ యట్లు శ్రద్ధమెయి † నన్నకు నుత్తరస్కీయల్ క్రమం

బున నొనరింపఁబూనెఁ గడు † బూనిక యాజకుల్లెఁ బద్ధకం

బును దగువట్టివేళ్లు మనఃముం గరగించెడు గంధవస్తువుల్

గొని మఱియెన్నియో యొకటఁ † గూరిచి చంపనచాకునంతటిన్ ౧౦౩౫

ఆ చితిని బేర్చి పయిని † జిత్తంబు నలరించు, రాంకవాస్తవణముఁబొంకముగను

బఱచి వేదవిహితఃపద్ధతి రావణు, నందుఁ జేర్చి, రంత † ననురపతికి, ౧౦౪౫

సీసమాలిక —

ఆమ్నాయవిహితమాఁనం జ్యేష్ఠిజరపంగఁ బడియెను బిశ్వమేధఁముడుగకవిధిఁ

జక్కఁగా వారలు † సాగించి రిట్టులు, యాజకు లాచితి † కన్నిదేశను

వేదిని గల్పించి † వేదికిఁ బల్కిచుభాగంబునన్ గార్హస్థ్యవహ్ని

నట్లై ప్రాక్కునయందు † నాహవనీయము నంతకు దెస పక్షిఁజాగ్ని నిట్టు

లాయాస్థలములఁ ద్రేఁతాగ్నుల స్థాపించి, రంతట ౬ధియుక్త † మైనఘృతము

నిండినప్రసవమున † నెగడునాయజ్ఞపాత్రముఁ బ్రతిపత్తికై † రావణుచితి

యందువై చిరి, మఱి † యాజకప్రవగులు సోమరాజముఁదెచ్చు † నామహితక

కటమును దానఁకాంతు పాపములందు యజ్ఞంబుకొఱకు ధాఁస్యమునుదంచు

నట్టియులూఖుల † మఱిని యూర్వంతరనుందును దాదామఁచుములు గాఁగ

నలరుపాత్రంబుల † సన్నింటి నరణిని నుత్తరారణి పఱిఁయును మునలము

నితరపాత్రంబుల † నెల్ల నాయూస్థంబులనుంచి 2 వేఁముఁనులు వచించి

నట్టి విధానంబు † నాశ్రయించుచుఁ జితియంటికగుబురఁ బవిత్త్రాంగమైన

1 మరణాంతాని వైరాణి నిర్వృత్తిం నః ప్రయోజనమ్-అనిమా 2 శాస్త్రదృష్టిన విధివా మహర్షి విహితేనచ-అనిమా.

రాజగవిని జంపి ♦ రహస్యమున హోమంబుచేసి తచ్చగ్గముచేత బూని
 మృత్యువలన జడిసి యాశీర్వాదమున నెచి రప్పు డారాతను ♦ లవ్వీభీష
 ణసహాయులగుచు నుండులుచింతతోముగిరియంగనగంధములనుమాల్య
 గులచేత బలువిధాబలుగు వస్త్రలిచే నేసి మోముల ♦ గళితబాష్ప

తే వారిఁ దడుపుచు బేలాలు ♦ వరుసఁ జల్లి,
 రంతట విభీషణుండు తాత్ప్రసూర
 ముగ ధనంజయు నిచ్చెను, ♦ దగ నతండు
 స్నాతుడై యార్ద్రములగు వస్త్రములతోడ ౧౧౧౫ 4927

క ఇలవయి దూర్వలఁ దిలలను, సలిలంబు నునిచి యందుఁ ♦ జక్కనిశ్రద్ధం
 గలఁచుచుఁ బ్రేతావాహన, మునయక యొకరించి యుదకముతనికి నిడియెన్.

తే. శిరము సోక ననుస్కృతిఁ ♦ జేసి యన్న
 భార్యలను నెల్లఁ బలుమాటు ♦ పట్టణమున
 *చుగుఁగని సాంత్యనోక్తుల ♦ వలరఁ బలికి
 వారలను గొనిపోయె బూర్వరముచేర ౧౧౧౬ 4929

చ. పనితలు లంకఁ జొచ్చి, గిటు ♦ వారు చనంగ విభీషణుండు రా
 మునికడఁ జేరుచు విసమముం కలుకొత్తఁగ, నిల్చియుండె, నా
 జననతి లత్తకార్కనుతస్త్రైస్యయుతుంకయి వైరిఁ జంపి నృ
 త్తుని వధియించి తేజమునఁ ♦ దోచుపురందరురీతి హర్షమున్
 గని యురారుచుండె ద్రిజగంబుల బాధలు మానెనం చెదన్. ౧౧౧౭

నూటపదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౧౧౮ - వ సర్గము

శ్లోక విభీషణపట్టాభిషేకము రామఁడు హనుమంతుని నీతయొద్దకుఁ బంపుట శ్లోక

క. సమరంబుఁ జూడవచ్చిన, యనుచులు గంధర్వదానఁచాదుల దనుజేం
 ద్రు మరణమొందించినరా, మమూర్తిఁ గని ప్రీతి స్వీయముందిరములకున్ ౪
 క చని రాత్త విమోచములపయి నెక్కి శుభకాథ లెల్ల ♦ నలమి నొకరితో
 గను నొకగు చెప్పుకొనుచు, ఘనభాగ్యముచేత మిగులఁ గ్రాతెడువారల్
 ఆ హర్షయుక్తులగు ♦ సతభయంకిరలుగు, దనుజనాథుడధము ♦ మనుజనాథు
 *శువి కృచుండు ♦ హరిశ్చంద్రుల్ చేసిన, హరిసంగంబు ♦ ఘోరశరము ౨
 పీ. సుగ్రీవుండుగ్రంథు ♦ చొప్పు లత్తకార్క గామునిపై పసఁగాగ మెంత
 యుడిచియుగియుగిత్వ ♦ నిష్క్రమంబునుసమిత్రాభాగ్యమునుముదమునఁ

* తిత్ర మేఘం పశుం హత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాం, అను పురాణికాం-అనిమా అను పురాణికాం రాజగవిం రాజగవీ మాలభ్య తచ్చుజా యజమాన మాస్త్యతవంత ఇత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

జెప్పుకొనుచుఁబోయి; ధర్మపుడుమహానీయుఁడగురామచంద్రుండఁహర్ష మొంది
యింద్రుసారథిఁ గనిఁయొంతయుఁ బూజించి శక్రదత్తము ధనంజయనిభంబు

ఆ. నై న దివ్యరథము ♦ మానసీయుముఁ గొని

పొమ్మటంచు నాజ్ఞఁ ♦ బూన్కి జేసె,

శక్రనారథియయి ♦ చతురుఁడౌ మాతలి

రామునాజ్ఞ దివ్యరథము నెక్కి ర౪

4934

క. సురలోకమునకుఁ దమితో, నరిగెను, సురసారథివరుఁడగు మాతలియున్

సురపురి కరిగిన నారము,వరుఁడు మహాహర్ష మాత్మ ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౫౪

క. తనకున్ సాయము నెంతయు, నొనరించిన యర్చితవయు ♦ సురుపరిరంభం
బునఁ దేల్చె; నిట్లు లొనరిచి, యనుజుఁడు పురికొలుప వాసఁరావళి గొలువన్.

క. చనియెను శిబిరంబునకున్,, మనుజేశుం డంతఁ జెంత ♦ మనలుచుఁ దేజం
బుభుఁ గ్రాలు సశ్యసంప,న్నని లక్ష్మణుఁ గాంచి పల్కె ♦ నూత్నమహమునన్.

క అసురక్తుని నుపకారం,బును జేసినవాని భక్తముఖ్యుని సౌమ్యా
మనయీవిభీషణునిఁ జ,క్కనిదానవరాజ్యమునకుఁ ♦ గడుసంప్రీతిన్. ౯

తే. లంకకుం బోయి యభిషేక ♦ మింకఁ జేయు

మనఘ! యారావణానుజుఁడును బురమునఁ

బట్టభద్రుఁడగుటను నేఁ ♦ బ్రమద మలరఁ

గాంచుదునయేని నాకొర్కి ♦ మించుఁ జమ్ము! ౧౦

4939

చ అని యిటు లామహాత్ముఁ డెద ♦ హర్షము పొంగఁగఁ జెప్ప లక్ష్మణుం

డనుమతుడై మహాముదిము ♦ నంది సువర్ణఘటాళిఁ దెచ్చున

ట్టానరిచె; నంతఁ దానిఁ గొని ♦ యుత్తమకేశవశంబుఁ జేసి చ

క్కనిజలరాశినీరముఁ దగఁ గొనిరాగ మనోజవంబునన్ ౧౧౪

4940

క బలశాలురైన కపివక్త్రులకానతి యిచ్చె, నంత ♦ సురుబలవేగం

బులనొప్పు వానరులు ని,స్తులవిక్రముఁడౌ సుమిత్రఁసుతునానతిచేన్. ౧౨౪

తే వేగముగఁ బోయి ప్రీతిచే ♦ విమలనీర

మును గ్రహించి చెలంగుచు ♦ వచుమీఱ

వారు రా లక్ష్మణుండు రాఁవణునితిమ్ము

నలరుసింహాసనమ్మున ♦ నెఱిమిఁ జేర్చి ౧౩౪

4942

క కృశము నొకదానిం గొని, వెలయుము రాజ్యమున ననుచు ♦ విమలజలధిస

జ్జలముల నభిషేకించె, స,కలధర్మవిదండు భూమిఁకాంతునియాజ్ఞన్ ౧౪

క తనమిత్ర వారివర్మపుతు, ననుషసుశుద్ధాత్ము రాఁవణానుజు లంకన్

దనుజులమధ్యమభాగం,బున వేదోక్తాభిషేకమును జేసెఁ దమిన్. ౧౫౪

తే అవ్వీభీషణుఁ డాలంకఁయందుఁ బట్ట

భద్రుడై రాక్షసేంద్రుడై ♦ ప్రభువయి తగఁ

గాంచి యాతనిమంత్రులు ♦ కడువిషయము

గల్గు నారాక్షసులు చాలఁ ♦ గనిరి ముదము, ౧౬౫ .

4945

చ. దనుజవిభుం డతంఘ రఘుఃతల్లజడ త్తనురాజ్య మొంది భృ

త్యనిచయుముఁ మనోజ్ఞవచఃనావళిచే నలరించి యంత రా

మునికడఁజేరె, నట్టితఱి ♦ మోదుకలాజమహాక్షతల్ మనో

జ్ఞ నిఖిలపుష్పముల్ గొనుచు ♦ సంతన మొప్పుగఁ జొరరాక్షసుల్. ౧౮

తే తృప్తి నొందుచు నారాక్షఃసేవ్యునకు, నర్పణము చేసిరభివృద్ధిఁకనుగుణముగ

వీర్యకాలిదుర్ధ్ధుడై ♦ వెలయునతఁడు, వానిగ్రహించిరఘువంశఃపరునకెలమి.

సీ. అతనిశిష్యునకు శుభావహమ్ములగునా మంగళవిస్తువుల్ ♦ మమత నొనఁగెఁ

గృతకార్యుడగుచు సమృద్ధార్థుడై వచ్చియున్న విభీషణుఁనొప్పుగఁ గని

యతనిప్రియంబునఁకనియె యావస్తువుల్ కొనియె, సంతట రఘుఁకుంజరుండు

తనపార్శ్వమున నంజలిని బట్టి నిలిచి యహార్యరూపుండయి ♦ యలరి వీరుఁ

ఆ. డై చెలంగుచున్న ♦ యాహనుమంతుని, గాంచి పలికె, సౌమ్యఃకర్మరేఖ్య

రుండగు నితనియాజ్ఞఁగడఁగిలంకకుఁ బొమ్ము, చని యధావిధిగనితనిగృహంబు.

క. అనుమతిఁజొచ్చి మహీజకు, మనవిజయముఁ జెప్పి యెలమిఁమానన మొందం

గనుజేయుచు వై దేహికి, వనచరపతి కే నుమిత్రఁవరనందనుఁడు. ౨౩ 4949

తే కుశలముగ నున్నవార్తలఁ ♦ గూర్చదనుజఁ

డని యొనర్చి నాచేతనె ♦ హతుండగుటయుఁ

దెలియఁబలుకుము, జయశీల! ♦ దివ్యకీశ!

వార్త నిద్దాని సీతకు ♦ వరునఁ జెప్పి ౨౪

4950

క. మనమానందరసంబున, మునుఁగంగఁ జేసి జనకఃభూపతినుతి యే

మని చెప్పునొ యావార్తను, గొనిరమ్మా మరలి చెంతఁకుం ద్వీర యలరె

నూటపదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౬ - ౨ సర్గము.

అంశః { హనుమంతుండు రామునివిజయము సీత కఠింగించి యామె } అంశః
చెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పట

చ అని యిటు రాముఁ డాజ్ఞ యిడ ♦ నామరుదాత్మజుఁ డాంజనేయుఁ డా

దనుజవరార్చితం డగుచుఁ ♦ దానట లంకకు జొచ్చె, దేజము

ఘనముగ నొప్పునాహనుఁ ♦ కర్పరనాథునిగేహ మొంది యం

దు నొకమహీజమూలమున ♦ ధూర్తనురారివధూవృతాంగియై ౧౫ 4952

క. ఆనందము లేకయె తను, వానెలపునఁ బోషణమున ♦ కగుక్యత్యమ్ముల్

లేనిదయి కృతతనుం గనఁ, గా నొక ఖలఖచంపీధఁగను రోహిణి నా. ౨

* సాతంకా మివ రోహిణీమ్-అనియూ సాతంకాం సగ్రహపీడామ్-అనివ్యాఖ్య

తే కూరుచున్నట్టి సీతను † జేరఁ జోయి

కనియె, నంతటఁ దననామమును వదించి

వందనము చేసి యచలుండై † యందు విసయ

సంకుచితగాత్రుండై నిల్చె † సంతసమున. 3

4954

చ. తనుఁ గనవచ్చినట్టి బలదర్పనమగుని వాయుపుత్రుని

గనుఁగొని సీతము న్నతనిఁ † గాంచిన గుహను బట్టఁ జాలకుం

డెను మఱి యాతనికొ మిగుల † నిశ్చలమైని గాంచి మున్ను వ

చ్చిన మహానీయుడే యనుచుఁ † జత్తమునకొ స్మరియించె హృష్టయై. ౪

చ. హరివరుండైన యాహనుమ † యామెముఖంబు విలాస యుక్తమై

యరుదుగనుంటఁ గాంచి శనకాకృతివర్మయందు చెప్పినట్టియా

నిరుపమవార్తఁ జెప్పె నిటు † నెమ్మిని, జానకీ లక్ష్మణుండు భూ

వతత్థిలకుండు భానుజుండ † వానరసేనలు పెంపుమీఱఁగక. 5

4956

క. దనుజేంద్రుఁ డావిభీషణుఁ, డనూనమోదంబు గనుచు † నటఁ గుశలముగాఁ

దనరారు చున్నవారిలు, మనుజేంద్రుడు శత్రునిచయమొరకుండు తగక. ౬

చ. తనవగవానిఁ జంపి ఫలితప్రియకృత్యుడనై వచింపుమం

చనఁ గుశలంబు సీకు, జనకాత్మభవా' దనుజేంద్రుతమ్ముండై

ఘనుడగు నావిభీషణునికామనహాయముచేతఁ దమ్మునీ

తిని హరిసైన్యచాలకులఁధీరత రాముండు చంపె రావణుక. ౭

4958

సీ. వీరుణ్ణా రఘుకులవిభుఁడు శత్రుచధంబు నొనరించినాడు గాఢపున సపార

సంతోషమును బొంది † శాంతమై కృతకృత్యమైన మనంబున † నాదిఁ గుశల

మడిగి నీతోఁ జెప్పుమనె నిట్లు లోదేవి' ప్రియవార్త నీకుఁ జెప్పెదను నిన్నుఁ

గూరిచి ప్రీతితోఁ † గూడియున్నాడను ధర్మముల్ తెలిసినదాన వీవు

తే. భాగ్యవశమున నీవిటు † బ్రదికియన్న

దాన వటు లేనియెడల వ్యర్థమగు నాదు

జయ మిదెల్లను, జనకజా' † సంగరిమున

మనకు విజయంబు గల్గెను † గనుక వింక. ౮

4959

చ. మనమునఁ జింత బాసి యచఁమానముఁ బూనక స్వస్థమై జయం

బును దలపోయుచుండు మతిఁమూర్ఖుడు రావణుఁ డంతమొందెఁజా

మనవశ మందె యెది † మైధిలీ' యున్నది వైరినుండి ని

న్నని విడిపించు బూని యదియశాదనుకం దగునిద్ర లేమచేక. ౧౧

4960

క. మనమునఁ దానం బందుచు, వానిధివరుమందు సేతుఁగంధిన మొనరిం

చి నిశాటవతిం జంపె, ననునాశీఘంబు దీర్చినయ్యె మరుసగక. ౧౧౫

- తే రావణునివాసమా నగఃరంబునందు
 నున్నదాన నటంచని ధన్యుతాంగి!
 సంభ్రమముఁ బొందవలదు రాక్షసవిభుండు
 చచ్చె లంకావిభూతి యీసమయమందు ౧౨ 4962
- తే. మనవిభీషణువశమును ధనియెఁ గాన
 స్వగృహమునయందు నున్నట్లే ధయము గలుగఁ
 జాలదని నమ్మి మదిని నాశ్వాసమొందు
 మీవిభీషణుండు నిను నోయింతి! చూడ. ౧౩ 4968
- క. కోరుచున్నాఁడట కిది, గో రాఁగలఁడనుచుఁ జెప్పఁ గోరె ననుచు సా
 మీరి వచించిన శశినిభ, చారుముఖం బలర నొప్పు ధానకీ యంతః. ౧౪
- *క. సంతసము వెల్లి గొనఁగా, నెంతయు వడి లేచి హర్ష మెక్కువయి త
 న్నెంతయును నిల్వరింపఁగ, వింతగ నేపనియుఁ జేయ ధిలుపడమిచ్చే. ౧౫
- ఆ. ఊరకుండె, సంత ధమారుతి పలుకసి, సీతఁ గాంచి యిట్లుఁచెప్పె దేవి!
 చింతసేయు దేమి ధచెప్పు నాతడ, బదులుమాటయేల? పలుక వబల!
- చ అనిలతమాజఁ డిట్లుడుగ ధావనితామణి సాధ్వీ ధర్మమం
 దునియతి నొందియుండుటను ధదోషనె పల్కుగరాని యంత పీ
 తిని దడబాటుపల్కులను ధదన్వగ నిట్లని పల్కె, బ్రాణనా
 ధునివిజయంపువార్త వినఁ ధదోరపుసంతస ముచ్చి రేఁగుటఁ. ౧౬ 4962
- తే. ఏపనియుఁ జేయరాకుండ ధనిష్ఠుడయ్యెఁ
 గాన ధాణమాత్రము వచింపఁగా నశక్తు
 రాలనైతి మహాత్త! యీలీల ధర్మ
 విజయశుభవార్త నెంతయుఁ ధ్రియము మీఱ. ౧౭ 4968
- చ. పలికిన సీకు నే ఒదులు ధపల్కుగ నొప్పెడు మాట నెన్నిభం
 గులఁ దలపోసి చూచినను ధగోరినఁ దోఁవదు లోకమందు నెం
 తలలితవాక్కు చెప్పినను ధద్విచ్ఛుభవాక్కున కెంతో తక్కువై
 వెలసెడుఁ గాని తుల్యమును ధవేయివిధంబులఁ గాదు మారుతి! ౧౮ 4969
- తే పలుకు లేకుండుటే గాక ధవనతనయ! సాధువర్తన! నీవిట్టి ధసరసవాక్కుఁ
 బలికినందులకయి తగుఁపలుకు లేక, పోవుటయే కాదు సీతయఁబోలు కాన్క.
- క. కనఁబడకున్నది భూమిని, ధునపాతాళమున దేవఁకాంతునిధామం
 బున బంగరు వెండిని రత్ననికరమును రాజ్యమును గఁసంబడ దెన్నఁ. ౨౦ 4970
- చ అని వచియింప సీతఁ గని ధయాహనుమాంతుండు పల్కె దోసిలో
 గ్గి నిలిచి యామెమ్రోలఁ, బతికిం బ్రియమిఁ హితముం బొసంగఁజే

యునెలత వీవు భర్తకు మహాన్నతిఁ గాంచుజయంబు గల్గు గా
కని యెడఁ గోరుచుందు వటుఁతాటను స్విగ్ధనువాక్య మివ్విధిక్. ౨౨౪

క. పలుకంగ నీకె తగు నొండుల కిటు పల్కుంగఁ గాదు, నూత్నముగా నిం
పులు గూర్చు నిట్టిబదులుగఁ, బలుకఁ దగినమాట యొకఁడభవ్యమునున్నా'.

సీ. సారమై స్విగ్ధమై ధూరిమోదంబును గలిగించునట్టి నీపలుకు వివిధ
రత్నవితతికంటె ధన్యదేవేంద్రపదమునకంటెను విశేషమయి తనకు,
నిట్టిమాటను వినుట దేవరాజ్యాది సకలవస్తువులు నా కింకర లభించి
నట్లు లయ్యెను, నిహతారియై విజయంబుఁ గని సుఖిరుండైనఁ ఘనుని రాముఁ

తే. గాంచఁగల్గుటె చాలును' నంచుఁ బలుకు

నతనిమాటను విని జనకాత్మజాత

యాసమీరకుమారుతో నతిశుభమగు

వాక్యమును బల్కె నిట్లు, లోవాయతనయ' ౨౨౫

4974

సీ. ఆకాంక్షయోగ్యత యట్లై సన్నిధియను వాంఛలక్షణము' వరుస నెఱిగి
గ్రహణధారణములఁ బ్రతిపాదనస్మరణముల నూహించుటయు మఱియొత్త
విషయ మూహించుటవిపుల్కార్యమెఱుంగుటతత్త్వము నాత్మనుదగ నెఱుంగుట
యను బుద్ధిలక్షణాభిని దెలిసియు సతిమాధుర్యగుణయుక్తి మహితమైన

తే. పలుకు చెప్పంగ నీవె నూపలఁతి, వమల

పరమధర్మగుణుండవు మరుదధిపతి

కెన్న వరపుత్రుడవు నీవు సన్నతింపఁ

దగినవాడవు శ్రమ మోర్పఁ దగినబలము ౨౨౬

4975

క. తనుదార్ధ్యము శౌత్రమునం, పనుభవము పరాక్రమంబు నతిశక్తియు వై
రినికరము నొంచు తేజంబును సపరాధముల నోర్పఁ జాలెడు ఊమయుక్.

తే. వినయసంపన్నతియు ధైర్యమును మొదలగు

సకలకల్యాణగుణములు సంఘములుగ

నిన్నె తగనాశ్రయించుచు వన్నెవెలిగి

యున్నయవి సంశయమ్ము లేవన్న హనుమ' ౨౨౭

4977

క. వినుతియె గాదిది సుష్మా, యస నాహనుమంతుఁ డధిహర్షంబున భ్రాం
తిని బొందక ప్రాంజలియై, వినయంబున నిలిచి జనకవిభుసుతమ్రాలక్ ౨౨౮

ఆ. పలికె, నీవు పతియె పరమదైవంబుగఁ, పలఁచుదాన వట్టి ధవునిఁ బాసి
వగలఁ బొగిలి చిక్కి వందురి నీయశోకముననుండు నిన్నుఁ గరుణ మాని

* అతిలక్షణసంపన్నం మాధ్యుగుణభూషితమ్, బుద్ధ్యా వ్యాప్తాంగమా యుక్తం త్వ మే
వాహ్నసి భాషితుమ్-అనిమా వ్యాఖ్యాతృ మిట గుఱితిమ

- చ తనువులు భీతిదంబులయి ♦ దారుణరీతిగ నుండ వృత్తి చ
 క్కని తెఱఁగొందకుండ దయ ♦ గల్గనిచి తము లొప్పు జూపు లొ
 య్యన భయదంబులై వెలయ ♦ నాదృతియే తలపోయనట్టి యీ
 దనుజవహుధినుల్ మునుపు ♦ దారుణవాక్కులు పల్కినారు నూ! 3౧౫
- చ కనక నే నీదునాజ్ఞఁ గొని ♦ కాలునివీటికి విరిఁ బంపఁగా
 మనమునఁ గోరువాడ నిటు ♦ మానితవాక్యము నేను నీకుఁ జె
 ప్పినపనికై వరంబుఁగను ♦ బ్రీతిగ నిప్పుఁ కొప్పుకొమ్ము, శో
 భనతనురాజుతా! భయము ♦ వాసి త్వదప్రియ మిట్లుచేయుచున్. 3౨ 49౮1
- సీ దారుణాకారతా ♦ దనుజాంగనలఁ గ్రింపఁ బడఁదోసి ముష్టుల ♦ బాహువులను
 బ్రహరించి కాలిడెబ్బల నొంచి జాను ప్రహరంబులఁ గలంచి ♦ యన్నిపండ్లు
 రాల నాసికలు కఃకర్ణంబులు ధరఁబడ నెండ్రుక లూడంగ ♦ వివులనఖము
 లను మోము లెల్లఁ జీల్పంబడఁ బీడించి యెగిరి మీఁదను బడియిట్లు పంపఁ
 తే గోరుచున్నాడఁ, గీర్తిని ♦ గోరుదాన, వవనిజా! నీకు నివ్విధి ♦ నపకృతులను
 జేసి దుష్టాత్మల నయి ♦ స్త్రీల నెల్ల, నిట్లు పీడించి నే ♦ వధియింప నెంతు.
- చ అని వచియింపఁ గీర్తిగల యాజనకాత్మజ సీత యాంజనే
 యునివచనంబులన్ వినుచు ♦ నుత్తమధర్మము నూని పల్కె, నో
 వనచరవర్య! భూవిభుఁడు ♦ పల్కినరీతిఁ బనుల్ పొనర్చి జే
 వనమును జేసి శిక్షకును ♦ బాలయి కష్టము లొంది యొర్పుచున్. 32౫ 4983
- తే. నీచకృత్యములను జేయ ♦ నేర్చియున్న
 దాసిజనములయెడ నెవ్వఁ ♦ డీనుఁ బూను,
 యుక్త మిదిగాదు నాభాగ్య ♦ మొప్పు దప్పి
 చెడుటఁ బ్రాకృతమష్కృతి ♦ చేత నాకు. 3౨౫ 4984
- క ఈతర్జనభర్జనములు, చేతఃపీడాకరములు ♦ చెందెఁ దొలిజనిన్
 బ్రీతిగఁ జేసినకృత్యమూ, నీతీరున ననుభవింప ♦ కెటు మాన్పనగున్ 3౩
 దానవేంద్రునిదాసీకః ♦ దంబమువల
 న నిటు లార్తిని బొందుట ♦ కనువగుతటి
 గలిగెఁ గావునఁ బొందంగ ♦ వలయుననుచు
 నిశ్చయించితి పీరిదం ♦ డింపఁ దగదు 3౩౫ 4985
- చ కరుణ చెలంగ వీరలను ♦ గావఁ దలంచితి విరతప్పు ని
 క్కరణి తమింపఁగాఁ దగును, ♦ గాలినుతా! కపివర్య దానవే
 శ్వరుఁ డవు డాజ్ఞ నేయ బహు ♦ భంగులఁ బ్రేగ లొనర్చి వాడు ప్రే
 తరమణుపాలికిం జనిరఁ ♦ దప్పని మానిన వాడునూ! యిటుల్ ౪౧ 4987
- క. తమయిచ్చకొలఁది నపరాధము చేసినయట్లులైనఁ ♦ దగు మన్నింపఁ,
 సునుహితధిషణా! యీవిషయమునఁ బురాణో క్తి వివరగఁనౌ నెటు లనినన్.

చంపకమాలిక —

వనమున వేటకాఁ డొకఁడు ♦ వ్యాఘ్రము తఱ నఱుమంగఁ జెట్టుపై
కిని వెన నెక్కె నందొకఁ డిక్ష్పత్తినుభల్లుకముండె, వ్యాఘ్రమా
ఘనతరభల్లుకంబుఁ గని ♦ కాననజంతువుముందు వీడఁ గా
వునఁ బడఁద్రోయు వీని ననఁ ♦ బోలఁ నలంచి వచించె నిట్లు, లీ
యనయును నాఫలంబునకు ♦ నాతురుడై చనుదెంచె గాన నీ
తని విడువంగ నెట్టులగు ♦ ధర్మము పోవదె యెట్టులైన నం
చని నిదురించె, సంతటను ♦ వ్యాఘ్రము వ్యాధునితోఁ నెట్లచఁ
విను నిను జంపకే విడుతు ♦ చృక్షమునుండియె దీనిఁ ద్రోయుమా
యన నతఁ డట్లుచేసె, నది ♦ యంతట నేర్పమెయిన్ వసాత్తమం
బునఁ గల కొమ్మ నూతఁ గొని ♦ భూమియిం బడ కందె నిల్చె నం
తానతని నీకు ద్రోహము నితాంశముఁ జేసినవానిఁ ద్రోయుమా
యని పలుమాటలు వేడినను ♦ వ్యాఘ్రముతోఁ ననఁ బెక్కువారు లీ
యన ననుఁ ద్రోసినన్ విడువ ♦ న్యాయముగా దని శ్లోః మొందు చు
పెను, నిలఁ బ్రాజ్ఞుఁడెన్నఁడును ♦ బ్రీతిని మాని మహాకారముం
బొనరిచినట్టివానికిని ♦ బూనఁడు నత్యవకారముం బొన
ర్చును బదు లిద్ది దాని కని ♦ పాప మొనర్పకయుండుటే తగున్. ౪౨౪ 4989

తే. ఇట్లు లుండుట యాచార ♦ మెట్టులేని
దానిఁ గాపాడఁదగుఁ జరిత్రంబె సాధు
భూషణము సజ్జనాళికిఁ, ♦ బూతచరిత'

పావులై నను సుజనులై ♦ సరగుచున్న. ౪౩

4990

క మరణార్హులైన సజ్జనుల, డురుకరుణం జూపవలయు ♦ నొక్కమొగిని నీ
వరుసం జేసిన దోషుల, నరయుచు నండింపవలయు ♦ ననునది వృధయా.

క అనుదువయేమో' లోకంబునఁ దప్పను జేయనట్టి ♦ పురుషుఁ డొకఁడై లేఁ
డనఘా శాస్త్రముచొప్పునఁ, గన్గొన్ దండనములేదు ♦ గదా వీరియెడన్
చ, దనుజులు కామరూపులయి ♦ దారుణరీతిని లోకహింసయే

కని కని చేసి క్రీడగను ♦ గాలముఁ బుచ్చుచు బాషముల్ మునం
బున నొనరించుచుండు రది ♦ పోలను దత్కులవృత్తి గాన దం
డనమాను జేయ రాదనుచు ♦ నాతి వచించిన నాలకించుచున్ ౪౪ 4998

4998

ఆ వాఙ్మనిషుఁడైన ♦ వాయుకుమారుఁ డిట్లనియెఁ గీర్తి సుతియుఁ నారఘూత్త
మునకుఁ బత్నియునయి ♦ తనరునాకేతన్, నాశ్రీ తాప మె మఁహావ్రతముగ.

* వ్యాఖ్యలోనిగాద యిటఁ జేయబడకల్పనినది యని చెప్పబడిన దని గ్రహింపఁదగు
'న పరక పాప మాద తై' యనుమాటకున కీదకు దెనిగింపవచ్చు జక్క గానర్థమకాదు కాఁబట్టి
ఈపద్యమునఁ జేర్పబడినది

క. నిరతముఁ గ్రాలెడు నీ వని, ధరణీపతిహాలి యసంగఁ డగురామునకున్
గరమొప్పు ధర్మపత్నివి, సరియగు చాంపత్య మిద్ది డ్ద్యౌస్థలి సాధ్వీ! ౪౬౫

ఆ. సకలనుగుణముల యశంబును గన్నావు
దేవి! నాకు బదులు డ్దేనిఁ జెవుదొ
పలికి సాగనంపు డ్దమల రాముచెంతకు
నరుగ వలయు నన్న డ్దహనుమను గని ౪౭

4996

చ. జనకజ యిట్లు పల్కె గపిఁనత్తమ! నావిభుఁ గన్నులారఁగాఁ
గనుఁగొనఁ గోరుదాన, ననఁగాఁ బవనాత్మజుఁ డామెవాక్యమున్
విని ముద మొందఁజేయుచును డ్దవిస్తృతతేజము పొంగ నిట్లునున్,
జనకనుతా! సతీ! శబియు డ్దశత్రువులం దునుమాడి వచ్చియు
న్ననిఖిలదేవతావిభుని డ్దనాయకునిం గనినట్లు నీవునున్ ౪౮

4997

చ అరులను చూపుమాపి తగుఁనట్టి సుమిత్రులతోడఁ గూడి సో
దరుఁడగు లక్ష్మణుండు ప్రమఁదంబునఁ గొల్పొగ నున్న రామభూ
వరుఁ బరిపూర్ణశీతకరఁభాసురవక్త్రుని జూడఁ బోదు వం
చురుకళ లొప్ప లక్ష్మీవలె డ్దనున్నమహీనుతతోడఁ బల్కుచున్. ౫౦

4998

ఆ. ఆజ్ఞ నంది యంత డ్దహనుమంతుఁ డారామ,విభుఁడువెలయుచున్నఁవినులధరణి
కతిజవంబు మీఱి డ్దసరుదెంచె జానకి, పలికినట్టిపలుకు డ్దపల్కు బూని. ౫౧

నూటపదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౭ - వ సర్గము

❧ రామాజ్ఞను విభీషణుండు సీత నలంకరించి రామనొద్దకుం గొనితెచ్చుట ❧
ఆనందమున సీత రామచంద్రునిం జూచుట

క అరయ మహాప్రాజ్ఞుండు గురు, తరకార్యజ్ఞుండు గాన డ్దధనువుఁ గరములన్
ధరియించినవారలలో, వరుఁడగు రాముకడఁ జేరి డ్దపలికె హనుమయున్. ౧

క. ఏనెలఁతమిన్నకొఱకై, యీనిఖిలారంభములను డ్దనిట్లానరుపనై
దానవపతివిజయఫలం, బీనెలవునఁ గలిగెనో యహీనవిభూతిన్. ౧౫

5001

క. ఆనాసీమణి సీతను, గానంగా నాను శోకఃకలిత యగుచు నెం
తేని తపియించుచున్నది, నూ! నిర్జరనాథతుల్య! డ్దశూరవరేణ్య! ౨

5002

తే. శోకనంతప్త యగుచు బాహ్మికులేత్
ణయు సగుచు నుండియున్ నీదుఁజయము వినిన
యంత నంతోష మొందె, మున్నామె నన్ను
నెఱిఁగియుండుట నను నమ్మి డ్దయినకులేంద్ర! ౩

5003

క. కృతకృత్యుడై ఫలించిన, హితకార్యుడైన యమృతహితలకు నా
పతిని నుమిత్రాపుత్రనహితముగఁ గనఁగోరుదాన * నిపు డని యనియెన్. ౪

చ. హనుమ వచించ నిట్లు జనకాత్మజనాథుఁడు ధార్మికోత్తముం
డును సగురాముఁ డించుక కఠనుల్ జలసి క్తములై వెలుంగ నా
దనుజనియింటనున్న పనితత్ గ్రహించిన నిందగల్గుఁ బా
వనమతిఁ బాపహీనయగు * భామిని మానిన దోష మబ్బెడున్. ౫ 5005

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు * నిపు డని చింతను
బూనియుండె, సంత * భూపవరుఁడు
వేడి యూర్పు లట్టై * వెలయించి చాలఁగ
ధరణిఁ గనుచుఁ దనదు * దాపునందు ౫౪ 5006

చ. *భువనిభుజౌ విభీషణుని * గాంచి వచించెను, స్నాతయై నువా
నసగ్గులగంధచర్మలను * జాగువిభూషణరాజిచేఁ దగం
గ నలరున ట్టానర్చి వడిఁగా నిటకుం గొనిరమ్ము జాగుచే
యను నల, దంచు శ్రీరఘువరాగ్రణి హ్లాదగ రాక్షసేంద్రుఁడున్ 2 5007

క. త్వర లంకకుఁ జని యంతఃపురమునకుం బోయి తనదుఃపూఁబోడులచే
ధతణిజకుం జెప్పించెను,, దరుణీరత్నంబ' జనకతనయా! నీవున్ ౮ 5008

తే. స్నాతవై యంగరాగంబు * చక్క నలది
భవ్యభూషణములఁ దాల్చి * వాహనంబు
నెక్కుచూ! నీకు శుభములు * పెక్కు లగును
గాక రాముండు నినుఁ జూడఁగాఁ దలఁచెడు ౯ 5009

క అని చెప్పించిన విని యా, జనకజయ విభీషణుఁ గని * సాధుగుణాఘ్యా'
దనుజేంద్ర! యిట్టులే భ, ర్తను గనఁ గోరెదఁ గలాపఃరహితనె యగుచున్.

చ. అన విని యవ్వీభీషణుఁడు * నట్లనరాదు రఘువ్రవీరుఁ డో
జనకనుతా' భవత్పతియు * త్వాపరిపాలకుఁ డౌను గాన నే
మని వచియించె నాయధిపుఁ * డట్టులె చేయఁగ నర్హమాను నీ
కని పనితాముఖంబున నె * యర్హగతిం బ్రతిచెప్పె చంతటన్ ౧౦ 5011

చ విని జనకాత్మజాత పతి * వేలుపుగాఁ దలబోసి నాధునం
దె నియతమైన భక్తియె నుఁజింత విభూషణమై చెలంగ నొ
ప్పినసతి గాన నట్లె యని * శ్రీతిని బల్కె, ననంతరంబె యా
దనుజవిభుండు సంతనము * తద్దయుఁ బొంగఁగ నామె కంతటన్ ౧౨ 5012

సీ. తలయంటఁగాఁ బంచి * తరుణులచే న్నానకృత్యము సలిపి యుత్కృష్టచంద
నాది లేనముల * ననులనుమంబుల నలరింపఁ జేసి మూల్యంబె లేని

* ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణ ముపసితమ్-అనిమా.

భూవణంబులు చాలఁ ♦ బొందుగాఁ బెట్టిగచి యతులవస్త్రముగట్టునట్టానర్చి
మంచివస్త్రము పఱపించి వెలింగెడు శిబికవై నెక్కించి ♦ చేరి పెక్కు

తే. దనుజు లిరువంకలను గొల్పుచును జనంగ
రామునొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చె, ♦ భూమితనయ
తోడ నావిభీషణుఁడు సంతోషమెసఁగ
వచ్చుటక దివ్యమతి రఘువరుఁ డెఱిఁగియు ౧౮౪

5018

క. మనమున ధ్యానించుచునుండెను, దానవభర్త రామన్యవతి కెఱఁగి ప్రీ
తిని దేవి దోడితెచ్చితి, జనకజ సతి నంచు మనవిసలిపె నడఁకువఁ. ౧౮౫

క. చిరకాలము దనుజాంతరి, పురమున నివసించియున్న ♦ భూసుత యట క
ట్లరుదెంచుట విన్నంతనె, సురవైరిపతిక వధించి ♦ త్తోణీతనయక. ౧౮౬

క. *కొనివచ్చుటకుఁ బ్రమోదంబును రావణునింట దివసములు పెక్కులు తా
వనిత వసించెను గాదే, యనుదైనయము నిట్టిదాని ♦ నగునె గ్రహింపక ౧౮౭

క. అనుకట్టి రోసమును బ్రె, కొనుచి త్రముతోడ నుండె, ♦ త్తోణీపతి నె
చ్చునమున సాధకబాధక, ఘనచర్చం జేసి ప్రీతిగానని మదిలోక. ౧౮౮

క. తనపార్శ్వంబున నిల్చిన, దనుజేంద్రునిఁ గాంచి పల్కె, ♦ దానవనాథా
విను సౌమ్యా! నావిజయంబునందె యానక్తి నీకుఁ ♦ బొదలెడు నెపుడుక.

క. త్వరగా సీతను నాపరి, సరమునకుం దెచ్చు, నాఁగ ♦ త్కౌపతిపలుకుక
సురవైరిరాజు విని సత్వరముగ నటనున్నవారిఁ ♦ బొఱిందోలక. ౧౮౯

తే. తగినవారి నియోగించె, ♦ సాగనుమీఱఁ
గంచుకోష్ఠీషములఁ దాల్చి ♦ కరినములగు
వేత్రములఁ బూనుటను గడఁభీతిదములు
గాఁ గనంబడు కరములు ♦ గలపురుషులు ౧౯౦

5020

క అందుఁ గలవారిఁ బెక్కుండ్రం దోలుచుఁ దిరిగి, రంతఁటను గుంపులుగా
నందుండు వారలం దొలఁగం నఱుముచు నుండఁ గీశకాండము లెల్లక

తే. భల్లుకంబులు దానవుల్ ♦ పటురయమునఁ
గుంపులుగఁ గూడి దవ్వనకుం జని, రిటు
వారుచునట్లు నఱుమంగ ♦ స్విన మొకండు
పవనసంస్పర్శనజనితార్థవరచముటు ౨౧

5022

క. విసంబడియె నిట్లు నలుఁగ కలను ద్రోయంబడుచు నటు తొలంగుచు సంభ్రాం

* హస్తో దైన్యం చ రౌపి శృత్రియం రాఘవ మావిశత్ - అనియూ రాణానధపూర్వక
సీతాసమాగమే న హస్తః, రాణానధసోషితత్వ మేవ దైన్యరోపయో హైతుః - అనివ్యాఖ్య. ఈ
భావమే యిట గనబడును.

తీని బొందు వారలం గ, న్నొని గాక్షిణ్యమున నోర్పుకొనఁ జాలమిచేక.

క వలదని వారిం చెను రుక్మకులపతి మఱి సశ్వరమును * కూడిననుదిఁ గ
న్నులచే దహించువారిక, నలదను శీర్షిగునిఁ బ్రాజ్ఞ * నటఁ గన్గొనుచుక.

క. మనమును దూతెడుమాటల, ననియో, నను లెక్కచేయ * కష్టలికిని నీ
జనములఁ దోలుచుఁ గ్లేశంబును బొంపం జేసె దేల? * పూనిక దీనిక ౨౪౫

ఆ చాలు నింక నిలువఁజను పేరు నాజను, లంతె కాని యితరు * లగుదు రెట్లు?
తరుణి కావరణము * ధామమ్ములును గాదు, వస్త్రములును గాదు * వరణ మట్లే

సీ. ప్రాకారములు గాదు * ప్రతిసీరలును గాదు జనులను దోలు రాజనికర్పార్హ
మర్యాదలును గాదు * మంచివృత్తమె వారి కావరణ మ్మగు * నాత్మజనవి
యోగము లోనగు * సురుతరస్యసనంబుండు రాజ్యక్షోభ * మాదియైన
కష్టంబులందును * గలవాభూములయందు నట్లే స్వయంవర * మందు యజ్ఞ

తే మర్దుఁ బెండ్లిండ్లయందును * సతిన పరుల
కనులకుం దోచుటయు దోష * మనఁగ రాదు,
సీతె యిప్పుడు రణభూమి * జేరె మఱి మ
హాత్మరసుగు కష్టంబునం * దమరిన దగు. ౨౪౫

5027

క. కనుకనె యిబిడనుం జూచిన దోషములేదు మఱి వి * కేషించియుఁ జెం
తను నే నుండఁగ దోషం, బనుమాటయె లేదు, రాక్ష * సాధిప కానక. ౨౪

క ఈనారిని గొనితెమ్మా, నానికటంబునకు వేగ * నన్ను నుహృత్సం
తానయుతుఁ గాంచుఁ గా కనఁ, గా నృపత్యజునిమాటఁ * గరినార్థంబుక

క విని కృచ్ఛ్రంబున నున్నది, యనుదానికి సంశయంబు * నందుచు వినయం
బున సీతాదేవిని రా,మునిచెంతకుఁ దోడి తెచ్చె * ముందరయు మదిక 3౦

తే అంత లక్ష్మణసుగ్రీవు * లనిలజండు

రామవాక్యంబునం దను * రాగ మామె

పయిని లేకుండటయుఁ దోచుటయును మిగుల

వగలఁ బొగిలిరి, మఱియు భూ * వసున కాత్మ 3౧

5031

క తనదారయం దవేక్షయఁ, గన నుంతయు లేమి మిగులఁ * గరినశ్వమ్ముం
గనఁజేయు నిం * తంబుల, గని యూహించిరి ప్రియంబు * గలుగమి నెత్తె

చ. జనకజయ్యుక విభీషణుని * సన్నిధి గాఁగె ని చావశంబునం

గనవగునం * కంబు నితాంకిము తాను ముడంగుకొంచు భ

ర్తను గనఁజోయె నన్నిధికిఁ, * నన్వయఁ బ్రాణవిభుక గనంగఁ జో

యి నికటనుండుఁ జేరి జను * లెల్లను జుట్టును నిల్పియుండుటక 33౫ 5033

తే సిగ్గుచే మోము గనకుండఁ * జేసి యంబ

రమున నోయార్థపుత్ర * శ్రీరముకులేంద్ర

యనుచుఁ బలుకుచు విలపించె, † నాత్మవిభుఁడె

వేలుపుగ నెన్నుచుండు నా†వెలఁది యచట. ౩౪

5084

క. పెనిమిటిని జూచినంతనె, తనమోమునఁ దెల్పి పొలయుఁ † దమి నొందిననా' ధుని నెమ్మోమును గని యిటు, లనూనకష్టములనుండి†యైనను మరలక. ౩౪౫

క. కనుఁగొంటి నన్న విన్నయ, మునఁ జిరకాలముగఁ గనిన † మోహనరూపుం గనుచున్నదానఁ గద యను, ననూనహర్షంబు మనము†నం దలరారక. ౩౪౬

తే. సహజముగనున్న మైత్రిని † సావ్రిమిమోముఁ

గనియె, సంపూర్ణహిమకర†కాంతలపన

యైన యాసీత యుదితచం†ద్రాభివిభుము

ఖమును జిరకాలముగఁ దాను † గనకయుండి ౩౪౭

5087

క తరుణమున నందుఁ గన్గొని, కర మనురాగంబు నొంది † కడఁగి మనములో నుదనంశయములఁ బొసెను, † బుమేశ్వరుఁ గాంచినట్టి † భక్తుని పోల్చి.

నూటపదు నేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౮ వ - సర్గము.

రామచంద్రుఁడు జానకీని బరుహోస్తు లాడుట

చ. ధరణిపుఁ డంతఁ బార్శ్వమునఁ † దద్దయు సిగ్గున వంగి నిల్చి యు

న్నరమణిఁ గాంచి నెప్పునము†నం గలకోపము ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ

బరుషతరోక్తు లొప్ప నిటు†పల్కె, మనోహరమంగళాంగి! సం

గరమున వైరిఁ జంపి యిదె † కాంతను నిన్ను జయించినాడఁజూ! ౧౫

ఉ. పౌరుష మూని యీపనులఁ † బాగని చేసితి నంతె కాని నిక

గోరి యొనర్పలే దిటులు † కోపఫలంబును బొందినాడ, నా

వైరి యొనర్చినట్టి యతి†భారతిరస్కరణంబుఁగూర్చి యే

నారసి దానికిం బ్రతిగ † నాహవముం బొనరించి తీర్చితిక ౨౫

5010

మ అనమానమ్మును దానిఁ జేసిన రిపుల్ † హర్షంబుతో దేవతా

నివహంబుల్ గన నొక్కసారి కడఁకక † నిర్హలముం జేసితిక,

* ఈనాలపాద మధికముగా జేర్చబడినది అర్థస్వారిప్యమును బోషించు ననియే దీని హేతువు ఈవాక్యముచేతఁ జిరకాలమునుండి భగవద్దర్శనము కాలేదే యని యువ్వీశ్వరభక్తుఁడు భగవద్దర్శనముకాగా నెట్లు పదమానందము నొందునో యట్లే చిరకాలము కష్టములకు బాలెనదయి దుర్వారగర్వయున విజ్ఞునిఁగూర్చుటం జంపి నాథుడు నాకట్టములఁ దీర్చినా యని తలంచుచుఁ దహతహపదుచున్న సీతి కృతకృత్యుడైన ప్రాణనాయకుం గన్నులారఁ గాంచెను అను భావ మిట ముఖ్యము గాన నిది యెక్కువగా జేర్చబడినదని పెద్ద లూహించి నా యీచాపల్యమును మన్నిం చుదు గాక.

- యువతీ! నాదగుపారుమంబు ధర నెంతో సృష్ట మయ్యెన్ శ్రమం
బవలం బోయె, బ్రతిష్ఠఁ దీర్చితిని నీ ట్లాటన్ స్వసంత్రుండఁజూ! ౪ 5041
- ఉ. నే నట లేక యందుతటి నీన్నను బంచలదిట్టఁడైన యా
దానవుఁ డేగుదెంచి వితఃతంబగు స్త్రీమబుద్ధఁ బూనుచుం
దా నిజపత్తంబునకు నీ దన్యువురీతిని గొంచు బోయె ని
న్నునియె నాకు దైవగతి నీందినయాయవమాన మిత్తటిన్. ౫ 5042
- చ. పురుషుండు చేయఁగాఁ దగిన నీ భూరితరంబగు యత్నయుక్త నీ
సరణిని దీర్చుకొంటి, ధరఁ నీ జానరా దోషమువచ్చియుండ నే
పురుషుండు లేజమున్ వెలయఁ నీ బోవఁగఁ జేసికొనండా దాని నా
పురుషున కల్పలేజనకుఁ నీ బోలఁగ నేపురుషార్థ మయ్యెడిన్ ౬ 5043
- మ. వనరాశిం దరియించి లంకను లనఁద్యాహబలం బొప్పు మ
ర్దనముం జేసి మరుత్సుతుం డితఁడు సంభించి శ్లాఘ్యంబులౌ
పను లేయేవి మహాత్తరంబులు ఫలింపంజేసెనో యవ్వీ నా
కును బ్రాప్తించిన యీమహావసుతినిం నీ గుందించె నద్దానిచేన్. ౭ 5044
- చ. ఫలమును గాంచె నాపనులు నీ బాగుగ, నూర్చునుతుండు యుద్ధమం
దలఘుపరాక్రమంబు వెలయఁ గనఁజేయుచు నాహితంబు ని
మ్ములఁ బరికించుచున్ భటనఁమూహముతోఁ దనపడ్డ యా శ్రమం
బులు ఫలియించె నత్తఱిని, నీ బుద్ధిగుణంబులు లేని యన్ననున్. ౮ 5045
- చ. సరగున వీడి తానె కడునత్వర మొప్పుగ నాడుచెంత క
త్తుణమునందు విచ్చి తనదైవము చెప్పుచు నన్ను గూడి భ
క్తిరీతిని నొప్పునీఘనుఁ డీకృత్రిమమూర్తి విభీషణుండు దు
ర్భరముగఁ జేసి నట్టి శ్రమపంక్తి ఫలించె నడంచె నావగన్. ౯ 5046
- చ. అని యిటు రామభద్రుండు నిరారాశను దీవముగా వచించఁగా
విని కటుభాషణంబులను నీ బృథ్వీతనూజ మృగీవిధంబునం
గనుయుగమున్ బ్రభులమయి నీ క్రాలఁగ బాష్పము లట్టై నిండ నుం
డెను, జ్వలియించునగ్నిపయి నీ నేయియఁ బోయఁగ మండురీతిగన్. ౧౦
- చ. అనుగతకోపుఁడైన మనుజాధిపవర్యున కట్టు లేడ్చు నీ
తను గనినంతఁ గోపము నీతాంతము వృద్ధిని బొందె, నాగ్రహం
బునఁ గడు నొప్పి కనొప్పులు నీ మోమునఁ బెన్తుడిరీతి నొప్పు జెం
తను నిలుచున్న భూమిజను నీ దాఁ గన నోర్వక చూడ్కిఁ ద్రిప్పుచున్ ౧౧౫
- కవిరాజవిరాజితము —

వనచరరాక్షసవారముమధ్యగు భూమునం నీగు భూసుతతో
ననియె రఘూర్షవూఁ నీ ధారసి తీక్ష్ణము నీ నా వచనావళి నోనుదతి!

* క్రథవా మిహ చాత్మనః-అసీమా ప్రథవామి స్వతింత్రో భవామి-అనివ్యాఖ్య

తనకు లభించిన ♦ దాహణనిందను ♦ ధాత్రిని ద్రోయఁగఁ జూచెడునా
మరుజుఁడు చేయఁ ♦ మానసికృష్ణము ♦ మైకొని చేసితి నేఁ గడిమిన్. ౧౨౪

సీ. మునుపు దక్షిణదిక్కు ♦ గనుజులు బలయుతు లిల్వలవాతాపు ♦ లేవు మీఱ
నా క్రమించుటచేత ♦ నఖిలజంతువులకుఁ జరియింపరాకుండు ♦ సరణిఁ గాంచి
ధ్యానగర్భితుడై ♦ తనకునగ స్తుండు తనతపోబలమున ♦ దనుజవరుల
నడఁచి సాధించిన ♦ ట్లసురరాజును నేను నిను దొంగలించెనే ♦ యనెడు నాగ్ర

తే హమున వధియించి సాధింపఁనయ్యె, శుభద

గాత్రి! నేనింతవఱకు నిఁక్కపునఖులగు

వారివిక్రమమువలనఁ ♦ బ్రథనమందుఁ

జేసినట్టి శ్రమంబెల్ల ♦ ట్లితి ఫలించె. ౧౨౪

5050

క విను మది యంతయు నీకొఱ, కనిచేయఁగఁ బడదటంచు ♦ నాత్మఁ దెలియ నీ;
ఘనకార్య మిద్ది యేటికొ, యనియెడవో తెలుపువాఁడ ♦ నాచారంబున్.

తే కామకొనుటకు నెల్లఁడఁ ♦ గలుగునట్టి
నిందనుఁ ఖ్యాతిఁ గాంచిన ♦ సుందరాన్వ
యమునకుం గల్లు నయ్యవఁఖ్యాతిఁ దొలఁగఁ
ద్రోయుటకు నిట్లుచేసితి ♦ రోష మూని ౧౨౫

5052

క. పరగృహవాసంబున నీ,చరితమునుగుఱించి నాకు ♦ సందియము మహా
త్తరముగఁ గల్గుట నాపరి,సరాగ్రమున నున్న నీవు ♦ చానరొ! తలఁపన్.

తే నేత్రరోగము గల్గువానికిని దీప
మట్లు మిగులఁగఁ బ్రతికూలఁవై చెలఁగెడు,
వినుము కళ్యాణి! జనకనంధిని! కనుక నె
చను మనుజు నొసంగితి ♦ సత్వరముగ ౧౨౬

5054

క. పదిదిక్కుల నిం దెచ్చట, మది నిల్వఁగఁ గోరునో సమస్తవిధములన్
గదలము యచ్చటి కెచ్చఁగ, సుదీర్ఘ పనిలేదు నాకు ♦ సుంతయు నీతోన్ ౧౨౭

చ. నిరుపమనిశేమందున జఁగించి వరంబగు తేజమొప్పు నే
పురుషుఁడు చాలనాళ్లు పరిపూరుషు నింట వసించియున్న యా
త్మరమణినిఁ మనంబున నితాంశము మోహము చిందులాడఁగా
మరల గ్రహించు? నీవసురఁచుండునుంకతలంబు సందునన్. ౧౨౮

5056

తే చాలకాలము నిసించి ♦ యోలి నిపుడె
బాటి వచ్చితి కామదుష్టసుగు చూడ్కి
గలుగు నాతనిదృష్టిఁ దఱిలితి విట్టి
నిన్ను సద్యంతభవుఁడనొ ♦ నే నదెట్లు. ౧౨౯

5057

క. పరికింపక గ్రహియింతును, వరతస్వంత్రప్రత్యః * వాంఛించియె నిన్
దరుణీ' సాధించితి ను, ర్వః బోయినకీర్తి నే మఃఖలః జేగంటిన్ ౨౦౪

సీ. నీవయి నానక్తి * చూపట్ట దేమియు నాకు, నిచ్చటనుండి * నీకుఁ దోచి
నట్టిచోటికిఁ బోవ * నాను, గళ్యాణిరో' బుద్ధిఁ జక్కఁగ నెంచి * పోలు నిదని
పలికితినే గాని * యలుకఁ జెప్పిన యది, ౧ దు సీతా' * సీనుఁడం బడెట్లా
యట్లు లక్ష్మణునియంధైనను భరతునియందైన సంరక్షణార్థ మాత్మ
తే. మతిని నిలుపుము వనచరఃత్త్యాపతియగు
నట్టి సుగ్రీవునందైన * నసురభర్త
యగు విభీషణునందైన * నట్లే నీకు
సుఖముగాఁ దోచు నెట్లు లాఁచోట నిలువ ౨౩ 5059

క. మన ముంపుము, జనకసుతా', యనుపమసూపంబు గల్గి * యాత్మకు హితమై
తనరైదు నీ వట దనుజే, కునిగృహమున దిక్కులేక * సోలి వనింపన్ ౨౩౪

చ. కనుఁగొని యంతకాలముగఁ * గానువశాత్తుడు గాక నైచి యం
డునె! యని దారుణోక్తులఁ గడుం బలికెన్, బ్రియవాక్యముల్ వినం
గను దగియున్న సీత యటు * కాంతునినుండియె యప్రియోక్తులన్
విని మును పెన్నఁ డిట్లు పృథివీపతి పల్కి యెఱుంగ కుండుటన్ ౨౩౪ 5061

క. కరిపతిక రాభివాతమై, పరికంపము నొంది మిగులఁ * బాలు న్రవంపం
బరమా ర్తినొందు నల్లకి, కరణిన్ వడఁకుచును బాష్పకణముల విడిచిన్.

నూటపదు నెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౯ - వ సర్గము.

— ఖితి సీత రామ నకు విశ్వాసముగల్గుట కిన్ని ప్రవేశము చేయుట ఖితి —

చ. మనమునఁ బొంగుకోపమున * మండుచు గగ్గురుపాటు నొండఁగా
నొనరుచుచున్ గరోరముగ * నొప్పెడుమాటల నిట్లుపల్కఁగా
విని జనకాత్మజాత తన * వేడుకలెల్ల సశింపఁ జింతలో
మునిఁగెను, బూర్వ మెన్నఁదను * మోమున నివ్వీధిఁ గోప ముబ్బంగన్ ౧

క. తనపతి పల్కఁగ సంతయు, విని యెఱుంగని యాలతాంగి * విపులసభను వే
విని లజ్జా వ్రీడితమా, తనమోమును మిగుల వంచె * వదవసరమునన్. ౨

సీ. జనకకుమారియుఁ * దనయవయవములయందె ముడఁగుకొం * చలుఁగుఁజ్ఱి
పలుకులు మదిఁ జొరఁ * బడ బాణవిధయాగతి బాధ నైఁపక * కంటిసీరు

* లక్షణే భరతే వాత్సం కురు బుద్ధిం యథాన. ఖిత్, సుగ్రీవే వానరేంద్రే వా రాక్షసేంద్రే విభీషణే-అనిమా. “న ప్రీ స్వాతంత్ర్య మ్మృతి” యనుస్మృతి నమసరించి యీచెప్పినవారి యధీ నమున నుండి బ్రదుకుమా యని రామనిభాషముగాని వేఱగాదని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

మిగులంగ విడిచెను, † మేదిసీపుత్రిక బాష్పపరిక్షిప్తఃపత్ర మట్టె
కైఁ దుడుచుకొనుచుఁ † గాంతుని గన్గొని గద్గదవాక్కులఁ † గడువినయము
తే. నలర మెల్లఁగఁ బల్కె, పీఠాగ్ర గణ్య, యిట్టిమాటలఁబల్కె దేఁయివ్విత్రోత్ర
దారుణంబులుగదఁయెట్లుతగు వినంగఁ, బరుషతరములుగావినఁబడెడుఁజమ్ము.
క. విను ప్రాకృతుండు ప్రాకృత, వనితను గని పల్కునట్టిఁధంగిఁ బలుకఁగాఁ
జనునె! మహాబాహూ! నీ, మనమున నెటు తలఁచెదవొకొఁమానిని నన్ను.

ఆ. అట్టిదానను గాను నాఁడైన సాధు
చరితముపయిని నీకుఁ గా † శపథ మేను
జేయుచున్నాను నమ్ముమా! † చిత్తమందు,
జగతిఁ గొందఱు పనితలు † పొగరునట్టి ౬

5067

క. ఒనరించు దురాచారముఁ, గని పనితాజాతియెల్లఁ † గన నట్టిదె యా
నని శంకించుచు నున్నా, వసఘా! నాశీలమును మఁహామతి మిగులన్. ౬౫
క పరికించి తెలియుదవయేఁ, గర మీసంశయముఁ బాయఁగాఁ దగు; నాథా!
సురవైరితనుస్పర్శము, జరగుట దోషంబు గానఁ † జయ్యన విడుతున్. ౭

చ. అనెదవొ యెమొ; యాతరుణఁతుందును నే వివశాత్త నాట నా
దనుజునిదేహ మొక్కగతిఁ † దాఁకుట గల్గెను న్నిచ్చతోడఁ జే
సిననుసరాధ మానె యది? † చేకురఁగల్గెనె తప్పు దాన! దై
వనియతిఁ గల్గె దోష మది † వచ్చునె నాపయి కెట్లు చూచినన్ ౮

5070

తే ఇతరులకుఁ జిక్కనట్టి గ్రహింప నలవి
గాని యట్టి మదాత్మ స్వాధీనమయియె
యుండు నత్తటి నీయందె † యుండె నద్ది
యవయవంబులు నితరుల † కగు గ్రహింప ౯౫

5071

క. వానిన్ వదలించుకొనం, గానైతి స్వతంత్రురాలఁ † గాన నతనినే
మేని యెనరింపఁ గలనే, మానన నున మిగ్గురము నమాన ప్రీతిన్. ౯
నీ చాలరీతుల వృద్ధిఁగ్రాలెడువాంఛలఁ గలసియుంటిమి బహుఁకాల మెలమి
నిట్టి నాశీలము † గట్టిగాఁ దెలిసియేయుండు నట్టులె లేకఁయుండునేని
నికమిఁడఁ దెలియంగ † నెట్లగు? గావునఁ గలకాల మెను నిఁమ్ముల హతనయి
తిని, వీరవర! నన్ను † గనుఁగొన వీరుడౌ మానుమ నంపితి గాదెఁయట్టితఱినె
తే నేను లంకనె యుండంగ † నీవదేల?

విడువనై తివి నను, నట్లు † విడిచియున్న
వార్త నే విన్నవెంటనే † వాయుతనయు
నెదుటనే మానిఁకుందునే † గూఁతువుల ౧౦

5073

* పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారణ జాతిం తాం పరిశంకసే, పరిత్యజే మాం కంకాం తు యది
తేహం పరిత్యజే-అనిమా.

క. చిరకాల మిట్టివ్యథ దు, స్వరీతిని బొందకుంగ ధానంగదా యి
క్కరణి నొనరించి యుండెనఁ, బరమప్రాణముల నిట్లు ధ వహనంశయముల్.

తే. వీడ నొందింప నిట్లు లీభీతివమగు
నంగరముచేసి నిష్ఫలఃస్ఫారయత్న
మిట్లు లొనరింప నవనరఃమీ కలుగదు
గాదె, మిత్రులకును నిట్లు ధ కష్టపడంగ ౧౩

5075

1క. అనవసరము గాదే యో, మనుజోత్తమ! యల్పుడైన ధ మనుజునివలె నీ
వును గోపమె యూని మనంబున నాస్త్రీత్వంబె చక్క ధ ముందిడుకొనుచున్.

క. పలికితివిగాని శీలము, దలంచి పరీక్షింపవైతి, ధ ధర్మాచారం
బుల నెఱుంగువాడ వాడువు, లలితగుణా! జనకభూతలప్రభుమణికిన్. ౧౪
క. తనయ ననువ్యాజ మొకటియె, గననగు సత్యమున కేను ధ త్మానుతను జుమా!
జననము దీనిని బరికించి నావృత్తమును గూడఁ ధ జేర్చవుగ మదిన్. ౧౫

2క చిన్నతనంబున నుండియు, నన్నును జిన్నతనమందె ధ నాడు హతవహుం
డెన్నఁగ సాక్షిగఁ గరవీడ న్నివానరించితివి కడంగినప్రేమన్ ౧౫ 5079

ఆ. అద్దియును బ్రమాణ ధ మాట కనర్హమై, పోయె, నాదుభక్తి ధ పూతశీల
మవియుఁద్రోయఁబడియెఁగార్య! నీచేతనె, వెనుకకేమి యనుచు ధ ననుదునిన్ను.

చ. అని పతితోడ నాడుచు మహారవమొప్పఁగ నేడ్చుచుం దనం
తన వెలికేగు బాష్పములఁ ధ వర్షయు గద్గదకంతయాచు ని
ట్టనియెను దీనుడై మఱియు ధ ధ్యానపరుండయి చింతనొందు రా
మునిసహజన్మలక్ష్మణునిఁమో మఱి నెత్తుచుఁ జూచి దీనయె ౧౬ 5081

క అనఘ! లక్ష్మణ! నాకుఁ జి,తిని బేర్చును యదియె నామఁదిం దగువగకుం
గనఁదగిన మందు వేటొం, డన రా దర్పమని దానిఁయం దేఁ జొత్తున్ ౧౬ ౫

తే. చొచ్చి ప్రాణమ్ములను వెలిఁ ధ బుచ్చుదాన
వట్టి యపనాదమున నేను ధ గొట్టువడుచు
బ్రదుక నొల్ల, నానద్గుణఁవారమునకుఁ
బ్రమద మొందక గొప్పసభాస్థలమున. ౧౭ 5088

క ననుఁ బ్రాజేతుండు త్యజం,చినయప్పు డతనికిఁ బ్రీతి ధ చేకురఁ జేయం
గను భవ్యమైనగతి యూ,యనలుం జొచ్చుటయె గాన ధ న ట్లానరింతున్.

చ. అని జనకాత్మజాత వినఁయంబునఁ బల్కుఁగ శత్రునూదనుం
డినఁబుడు నౌ సుమిత్రతనఁయూగ్రణి దైన్యము తన్నుఁ గ్రమ్మ రా

1 లఘునేన మనుష్యే- స్త్రీశ్చ మే పరస్పృతిమ్-అనిమా 2 వప్రమాణీకృతః పాణి ర్వా
లేశ్య బాలేన వీడితః-అనిమా చిన్ననాటనే ననుఁ బాల్కుడగు నీవు పెండ్లాడితివే ఎట్టివు డనుమాన
పడెదవు? చిరకాలము జరిగిన పిదప వివాహమాడిన ననుమానింప నవికాశము కలుగవచ్చు, అది లేకే
యని నీతభావము.

మునివదనంబుఁ గాంచె; బలముం బృథువీర్యము గల్గు లత్కణుం

డు నృపతిమోమునంజ్జలఁ గడుడు మది నారసి దానిమీఁదటన్. ౨౦ 5085

ఆ. అతని కద్ది యివ్వు ధ మని యెఱుంగుచు రాము

ననుమతిని బొనర్చె ధ నచటఁ జితిని,

సంతరాముఁ డద్ది ధ యర్హము గాదని

వక్త్రపంకజమును ధ వంచియుండ ౨౧

5186

క. జనకజయు రాముననుభవమున మెల్లఁగ జాట్టుదిరిగి ధ మ్రొక్కి వెలుఁగుచుం

డినయగ్నిహోత్రుఁడెంతకుఁ, జనుదెంచెను దనదుశీలసత్యము లలరన్. ౨౨

1చ. మరలకు బ్రావ్హణావళికి ధ ట్లోణితనూజ నమస్కరించి వే

కరయుగ మొగ్గి యిట్లనియెఁ ధ గ్రాలెడుభక్తిని నగ్నిఁచెంత, భూ

వరతిలకంబునుండి యొకఁభంగిగ నై నను నామనం బదే

పురుషునియందుఁ గాని తలఁపోయఁ జలింపక యుండెనేనియన్. ౨౩ 5088

ఆ. లోకసాక్షియైన ధ యీశ్వరశానుఁడు నన్నుఁ, గాచుఁ గాక యెల్లఁకడల, నేను

బూతమైన శీలమునఁ బొల్చుదాననెయై రఘూత్తముండు ధ న్యాయ మెడలి

క. నను దుష్టబుద్ధిగా నాత్మను దలఁచిన లోకసాక్షి ధ దహనుఁడు రక్షిం

చునుగాక యెల్లవిధముల,, మనమున నాక్కర్మము, సమస్తవిధములన్. ౨4

క. ఘనధర్మకదంబముల, యనూనపద్ధతుల నేర్చి ధ యలరెడు శ్రీరా

ముని మాని ప్రవర్తింపక, యనుదిన ముండుదునయేని ధ యనలుఁడు నన్నున్

క. పరికించి సర్వవిధముల, నిరతముఁ గాపాడుఁగాక, ధ నిర్మలదీప్త్య

త్కరుడైన రవియుఁ జంద్రుఁడు, మరుదధి నాధుండు దిశలు ధ త్కాదేవతయన్.

సీ. పగలునురాత్రియుఁబ్రాకసింధ్యయునుమఱియపరసంధ్యయునన్నుఁసమలచరితఁ

గా నెఱింగినమాట ధ కడు సత్యమెయైనఁ గృష్ణవర్ణయును రక్షించుఁగాక

సర్వవిధంబుల ధ సతతం బటంచును, బలికి యాజానకి ధ పావకునకు

వలగొని మదిఁ దనఁపపుపుపై నానక్తి యింతయు లేనిదై ధ యెంతోభీతి

తే. పుట్టునట్లుగ మండుచుఁ ధ బొలుచునగ్ని

యందుఁ జొచ్చెచు, నటనున్న ధ యఖలజనులు

బాలవృద్ధులునుంగూడ ధ భయము మిగుల

నగ్నిఁ జొచ్చెడునాసీత ధ నార్తి గనిరి ౨5

5093

2చ. లలితవితప్తకాంచనకఁబూపిభూమిశయై నవీనమై

సులలితమై చెలంగి రుచి ధ శోభిలు బంగరుచాయ నొప్పుని

1 సత్యపూతయగు సీత యిటఁ జేసినప్రతిష్ఠ యామె ధైర్యమును చెలియఁజేయునని తెలియఁ దగిన ముఖ్యవిషయ మిట నిదియే 2 సా త ప్తనవపేమాభా త్తప్తకాంచనభూషణా, పవాతి జ్వల నం దీ ప్తం స్వలోకస్య సన్నిధౌ-అనిమా,

స్తులతనువల్లితో నవుడు † చూచుచునుండ సమస్తలోకముల్
 జ్వలనునీదీప్తమూర్తి నట † జానకీ చొచ్చెను రాము నెంచుచున్. 3౦౪
 చ. అనలునియందుఁ జొచ్చెడుమఃప్రీతిభక్తిపరాయణ ధరా
 తనయను మూఁడులోకములు † దారుణశోకము నొంది కాంచె, జ
 క్కనివిమలాజ్యహవ్యమును † గ్రన్నన వేల్చెడునట్టిరితి నా
 జనకజ యగ్నిలోఁబడియె, † జన్నమునం దొగి మంత్రపూతమై. 3౧౪ 5095
 తే. అనిశమును వేల్చెఁబడునట్టి † యాజ్యధార
 చందమున హవ్యవాహనుఁనందు సీత
 పడఁగఁ జ్రీలందఱుం గని † పరమశోక
 ముల విలాపముచేసిరి † కలఁగుమదుల. 3౨౪ 5096
 సీ *స్వర్గమందున్న నిర్జరులు భూమిందగు గంధర్వులు ఫణిజఁగమునఁ బాలుచు
 దానవులను స్వర్గతలముననుండి శాపమునొంది నరకకూఁపమునఁ బడెడు
 దేవతసుంబోలె † బావకునందును బడుచున్న యాభూమిఁపట్టి గనిరి,
 జనకజ యగ్నిహోత్రునియందుఁ బడునట్లు వనచరరాక్షసుల్ † వనటఁ దూలి
 తే. యద్భుతము గానఁబడునట్లు † లతిరవంబు
 చెలఁగ హాహాకృతుల్ గడుఁ † జేసి రిట్లు
 నకలరాక్షసదానవఁన త్తములును
 దుఃఖపూరితచిత్తులై † తోఁచి రంత. 3౪౪ 5097

నూటపందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౦ - వ సర్గము.

అశ్విని ప్రహరము విహనానానానై రామునిజేరి స్తుతియించుట. అశ్విని

చ. జను లవుడాడువల్కులను † త్నైవతిచంద్రుడు ధర్మచిత్తుడై
 వినుచు మనంబు దుఃఖమున † వేఁగఁగ బాష్పసమాకులాత్ముడై
 మనమునఁ జింత చేయుచును † మ్రాన్పడియుండెను గొంతనేవు, య
 త్సనికరనాయకుం డగుచు † గ్రాలుని బేరుఁడు పూన్మిమీఱఁగన్ ౧౪
 క అరికర్మనుఁ జౌయముఁడును, నురపతియు సహస్రనేత్రఁశోభితుఁడగు నా
 పురుహూతుండును రిపుభీ, *రుఁడుగు వరుణుఁడు త్రినేత్రఁకలితుండుగుచున్.
 క సిరివెలయ వృషభ కేతనుఁ, యరుబలుఁడును నైన శివుఁడు † నొగిలోకతటిన్
 నిరుపమశక్తి సృజించుచు, బుఁగుచుహాక్షానినివహావరుండగు నజాఁడున్.
 తే. వీరలందఱు భాస్కరుఁవిధమునఁ గు
 వ్యోమయానంబు లెక్కి యుద్ధామభంగి

* దవ్యుక్త స్త్రాంత్రయో భోక బుగంధ్యదాననాః-అనిమూ జేవా స్వర్గవాసినః గంధర్వాః భూలోకవాసినః దానవాః వాతాలోకవాసినః-అనివ్యాఖ్య

వనుజపురిఁ జేరి రామభూధరునికడకు

వచ్చి, రంతటఁ దముఁ గంచి ధక్తియలర ర

5101

క. కరయుగము దోసిలించుచు, ధరణి¹ నిలుచున్నరామధరణీశుని నా
దరమునఁ గనుచు² హస్తాభరణాలి³ జెలంగుదీర్ఘబాహువు లెలమి⁴.

ఆ పయికి నెత్తి యిట్లు ధరికిరి, ¹ శ్రీరామభద్ర! నీవు లోకవారములకుఁ
గర్తపుత్తముడవు ధక్తజ్ఞానవిద్యరి, ఘోడపు నీత యగ్నిఁ బడుచునుండ.

క. ఊరకె యున్నాడవు కృప, నీరమణిని గావవలదె యీవే గాదే
నీరజభవముఖనిర్దర, వారమున⁵ శ్రేష్ఠుడవయి పటలుట రామా!.

ఆ. ఇద్ది నీకె తెలియ ధక్టుపోయెనో! యష్టవనువులందు నీవు బ్రహ్మవగుచు
నలరుచున్నయట్టి యాబుతుధాముడక, వసువుగాఁగ నున్నవాడ వార్య!

సీ. త్రిజగంబులకును నాదినీ గర్త వీవెకా? నీయంతవాడవు నీవె కావె?
యష్టరుద్రులలో మహాదేవనామంబు గలయష్టముడవు నాధ్యులను దలఁప
నైదవవాడయి యలరెడు నావీర్యవంతుడ వగుదువు, వైరిహరణ!
యశువులు కర్ణంబు లగుదురు నీకు నూర్యాబ్జులు నేత్రంబు లఖిలలోక

తే. ములను సృజించుటకు ముందుఁ బ్రళయమందు

జనిమృతులు లేక నీవెగాఁ గనఁబడుదువు

సర్వవిదుడవు నయియుండి చుర్వి నేమి

తెలియనట్టిమనుష్యునివలె నిపు డిట

5106

క. జనకజ యగ్నిం బడఁగాఁ, గనుచునుపేక్షింప నేల? కలదే యీలా
టినియతి యంచని బ్రహ్మాదినిఖిలలోకేశు లడుగఁ దేకువ మీఱక.

తే ధర్మభృద్వరుడై తగి ధాత్రిపతియు

నైన యారాధువుడు త్రిదశావతంస

ములను గన్గొని యిట్లని పలికె నేను,

²దశరథాత్మజుడననియు ధాత్రియందు

5108

సీ. మనుజుండ ననియు నన్నును నేను నీరీతిఁ దలపోయుచున్నాడ ధన్యులార
యెవ్వడనో? నే నదెవ్వరివాడనో! యెందుల కివటికి నేను వచ్చి
యన్నాడనో? యంతయును వివరంబుగా భగవంతుడైన యా బ్రహ్మచేష్టు
వలయునంచు గకుత్స్థకులమునఁ బుట్టిన యారాముడడుగ బ్రహ్మవిదులందు

తే. నుత్తముండగు బ్రహ్మయు నత్తటి రఘు

వరుని గన్గొని పల్కె, భూవరవతంస!

1 ఇచ్చట విశేషార్థములు పద్యములయం దిమిడియున్నవిని గ్రహింపవలయు 2 ఆత్మనం
మానుషం మన్యో రామం దశరథాత్మజమ్, యోఽహం యస్య యత కాపహం భగవాం స్తద్భవీశు
మే-అనిమా దీనివిశేషార్థ మీపద్యమునఁ గలదు.

సత్యవిక్రమ ' వినవయ్య ' ♦ సత్యమేను

బలుకువాడను వినతులు ♦ గలుగవెందు ౧౨౫

5109

సీసమాలిక —

*నారంబు లీ వయఃసంబుగాఁ గల్గి నాగాఁగుణంశుఁ ఖ్యాతిఁనంది, లబ్ధ
సకలకాముండవై ♦ ప్రకటకేళిప్రసృత్తుఁడవు గావున జగత్తును సృజించు
టాదియా వృత్తుల ♦ నాటఁగాఁ జేయుచు నీశ్వరత్వముక్తి ♦ నెఱి సంగఁ
జక్రాయుధుండవై ♦ సర్వత్రవ్యాపించువాడవై సంప్రమఃసాధ్యరీతిఁ
బ్రళయంబునం బొంగివచ్చుచుండఁగ భూమి నుద్ధరింపఁబూని యొక్కొమ్ము
గలవరాహంబవై ♦ ఖలులయి భూశత్రువులగు నైక నెల్ల ♦ గెలుచువాడ;
హోరాఘవా' మహాకారుణ్యవాగాశి నీవపరుంపు, ♦ నీవె బ్రహ్మ
వగుదు, వివర్ధాన ♦ మంసనివాడవు తొలుతకు నడుచును ♦ దువను నీవు
నర్జిరుచనట్టి శాశ్వతుఁడవు, సర్వలోముని శ్రేయస్సు ♦ సమలధర్మ
దోషమునా నీవె ♦ యోషరమేశ్వరా' నాధించువాఁడు, ♦ సర్వవిభుఁడ,
వరయ నాలుగుపురుషార్థంబులను నాల్గుభుజములుగాఁ దగ ♦ బొల్చి శత్రు
వులఁ ద్రుంచువాడవు, ♦ లలితకాలస్వరూపయిన శార్దూలాపమును చాల్చు
వాడవు, నీవు సర్వములగునింద్రియములకీశుఁడవు, హృక్కృమలశయనుఁడ,
వక్షరక్షరముల ♦ కరయ నుత్తముఁడవు, గుణవిభవంబు ♦ నణువుమాత్ర
మైన జయింపరావట్టివాడవు, సంసకాఖ్యఖిలవంబు ♦ హస్తమందుఁ
చాల్చువాడవు, నెల్ల తావుల నుందువు, భూభారమును దీర్చు ప్రౌడ వీవు,
దుష్టుల నమయించి ♦ శిష్టులఁ బ్రోచుచు భారణతక్తిచే ♦ వసరుదీవు,
దేవసేనాళిపతివి, దివ్యజననదాదులను బాలింతు, వుజ్జ్వలతరైక
బుద్ధివి, సత్యరూపుండవు, క్షమివును, వసువును, జగమునతతికే బుట్టు
తావవు, విలయసంస్థాపకునగుదువు, వజ్రసోదరుఁడవై ♦ వజ్రుదీవు
మధువను దనుజుని ♦ మధియించి శ్రుతులను గాపాడినట్టి విక్రముఁడ వీవు,
శక్రునికృత్యముల్ ♦ సరగఁ జేయుదు వీవు, నిరతిశయవిభూతి ♦ నెగడువాఁడ,
వీనాకు జనకుఁడవేయగునర్హనాభుండవు, సంకరంబున రిపుతతి
సంత మొందఁగఁ జేయు ♦ చట్టివాడవు, శరణార్థకృపాదుల ♦ కాకిరుఁడవు,
రక్షణోపాయమై ♦ సంజలువాఁడవే యని దివ్యులైన చుహామును లొగఁ
బలుకుచుందురు, కేయిసరచుశాఖాహృత్పంగముల్ గలిగి యొన్నేనివిధుల
బోధించు జహ్నువి ♦ పూర్ణంబులై యుండి రెన్ననక్షతుల సీకరణి గనఁగ
నెంచు మహర్షభ ♦ మేయగువేసంబు వగుదువు, లోత్రీయంబునకును

* బహుస్మారాయణో దేవః ... ఇత్యాదిలోకనం గ్రాహ్యఖ్యాతిలు వ్రాసిన యర్థసార
మిందు సమగ్రముగాఁ జేర్చ బడినదనియు నాసౌంఠిము లేదనియు గ్రహించందగు

నాదిక ర్తవును, స్వీయం ప్రభువును నగుదీవు, ముక్తులకును † నెల్ల నిత్యు
లకు నాశ్రయించువు, † నకలంబునకుఁ బూర్వజుండవై మహిమచేసాంపుగనుచు
నుండువు; యజ్ఞమునందగ నీవె, నవట్కారమన నీవె † సంతతంబు
నోంకారమన నీవె † యొగి వేసవేగవిద్యరులు నీజననంబు † నురణము నెఱుఁ
గరు, మఱి నీవనఁగా నెవ్వఁడో యని తెలియరు, నిన్ను యోగిలు సమస్త
భూతంబులందును † జోలవిశేషించి భూసురులందు గోవులకదంబ
మందును దెసలను † సంబరంబునఁ గొండలందు వనంబులయందుఁ గాంతు,
రరయఁగా నీవు సహస్రపాదుండవు, శ్రీభూవుండవు, శతశీర్షుండవగు
దీవనంగ నహస్రస్పృగ్విరాజితుండవు, పరివృతయుక్తమై † పరఁగు ననుభ
నితరహాభూతవితతిని ధరించుచున్నావు రాఘవా! † యుగ్రమైన
దివసప్రళయమున † భువి నాశ మొందంగ సంకల్పఁడవయి † జలములందు
సురలు, గంధర్వు లనురులును నివసించు స్వర్గర్షముల బలిసద్దేశమును
గుఱిని ధరించి † కోరి మార్కండేయమునిముఖులకు నెఱ్ఱుకనఁబడుదువు
వక్షస్థలము నేను † వసుమతీశ్వర! నీకు జిహ్వా, సరస్వతి † చెలఁగు సురలు
పరమాత్మనై న నీభవ్యరూపంబునయందు రోమములయియుండు రెవుడు,
కనుతెఱ్ఱ మూయుటయనఁబడు రాత్రి నేత్రములను దెఱచుటయనురుఁబగు
నీయూర్పులే వేదనికరముల్ పలుమాటలేల? నీవేలేని † దేమి లేదు,
జగ మెల్ల నీతనువుగ నుండు ననుధాతలము స్థైర్యమును నీదె † యమరవంద్య!
యగ్నితాపమె కోపమగును జంద్రప్రసాదమె రామ! నీప్రసాదమగుమఱియు
శ్రీవత్సమే నీకుఁ † జెందిన గుఱుతగుఱ మూడడుగులచేత † ముజ్జగముల
నీవు త్రివిక్రనుపాననమూర్తివై కొలిచి చేకొంటివి † బలియధీన
ముననుండి, మఱియు నాతనిని బంధించి దేవేంద్రునిలోకత్రయేశ్వరునిగ
నొనరించితివి, మఱి † యుర్యీతనూజ యాసీత లక్ష్మియె యగు † శ్రీవిభుండవు
నీవె, దేవుండవును, † భావికాలంబున జనియించు కృష్ణుండవును బ్రజాధి
పతియును నగుదువు † పాపాత్ముడై రావణాసురుఁడయియు † నానఁ బూని
మనుజుదేహంబుజొచ్చినవాడవిందునోధర్మభృంగ! రాను! † దయనుమాను
నయి యిది నీవూనినట్టి యీశని కృతంబయ్యె రావణుండంత † మందె నిదక
సంతుష్టుండవయి నీసప్తస్థలము, కుడిమింపుము రాను! యమేయబలము
తే. నీకుఁ దగు, నీదువిక్రమ † మాకరిచి న
మోఘ మగు నీపరాక్రమమును నమోఘ

* నీతా లక్ష్మీ ర్భవాన్ విష్ణు దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః-అనిమూ కృష్ణః భవిష్యత్కృష్ణావ
తారక, తఁ మేవేత్యరః-అనివాదము.

మిట్టి నీదర్శనము వ్యర్థ † మెట్టు లగును

నిను నుతించుట సారక⁴మునఁగఁ దగును. 3౦

5110

క. గురుఫలవంతములే యగుఁ, బరికింపఁగ నీపదాబ్జ⁵భ క్తులగు మహా
పురుషులు సత్ఫలముల సత్వరముగ నొందుదురు భూష⁶మరు గుణధామా⁷.

క. పురుషోత్తమునిఁ బురాణుని, నీరుపమ జేదస్సగుగ్గు † నిను నిశ్చలమై
వరఁగెడు భక్తిఁ దలంచిన, స్థిరభోగము లిందు నందుఁ † జెందుదురు గడు⁸

క శ్రుతిసిద్ధమై పురాతన, మితహాసాత్మకమునై న † దిది గావున నీ
నుతిఁ దలఁతు రెవరు వారలు, షీతిఁ బుట్టనిపదమునందుఁ † జేరుదు రధిపా.

నూటయిరువదవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౧ - వ సర్గము.

అగ్ని పురుషుడు సీతను దెచ్చి రామునకు సమర్పింపఁ సంతోషమున } ఛాం
రాము డుపరిహరించుట }

చ. అని యిటు బ్రహ్మ యారమువరాస్వయమాళినిఁ గాంచి పల్కుచ
క్కనిశుభవాక్యమున్ వినుచు † నాజ్వలనుండు విదేహరాజక
న్యను దనయంకభాగమున † నాశృతిమై నిడుకొంచు లేచి వ
చ్చెను జితినుండి, యాచితిని † జెచ్చెట నట్టిటు ప్రోయుచున్ దమిన్ ౧

చ మనుజశరీర మొప్పు నతి † త్కృతనయన్ జనకాత్మజాత నీ
తను గ్రహించి వేగ కపిత్థల్లజు లచ్చెరు వంద నుద్గమిం
చెను, దరుణార్కుచందమునఁ † జెల్వ వహించుచుఁ జారుత వృకాం
చనమయభూషణావళులఁ † జక్కఁగఁ దాల్చి మహాదళాంబరం
బును ధరియించి వంకరగఁ † బొల్పెడ నీశిరోజముల్ తగన్ 3

5115

క ధరియించినమాల్యము లాభరణంబులు వాడి వేటుభంగిం గాకే
నురుచిం గాంచుచు ముందటికరణం దగ నిమ్మళంక⁹ప్రహృదయయై 34

క తనరెడుజానకి నొడి నిచ్చుకొని హవ్యనహుండు రాజకుంజరుగ కొనం
గెను, లోకసాక్షియగునా, ధనంజయుం డిట్లు పల్కె † ధరణీకుసితో¹⁰ ౪4

చమును ననుఁ జొచ్చియున్న నృపముఖ్యునమారిక నీకళస్త్ర మీ
వనిత యిదో కనుంగొనఁగఁ † బాపము సుంతయు లేనిదాఁ జుమి¹¹

కనుక గ్రహించుమీ జనకకన్యకయం దభు మించుకేసి లే
దనుచు నెఱింగియున్ గొఱఁత † యారయ శీలము నొందకుంటకై 54

నీ నాయందుఁ జొచ్చుచంకము నొనరించిలే వెంశయా చార¹²తాంతరంగుఁ
దపు సీత యీమె వాగచక్షువబునఁ గాని గానుచు నీ పుత్రునను నేత్ర

* ఏమి తే రామ నై దేహ పాప మస్మా నవిద్యతే-అనిమా దీని వాస్తవార్థ మిట సువ్యక్తమని గ్రహింపందగు.

- మున నిన్ను మాని యొండునరునియందు వర్తించిన యదిగాదు ♦ దివ్యశీల
యగుఁ జూపి, సప్తతిన్దక యతఁడెట్లు కొనిపోయెనందువా? ♦ వనమునందు
ఆ. నీవు లేనితఱిని ♦ నీవనితామణి, దీనయగుచు వివశయై నితాంత
భయమునొందియుండఁ బ్రాసాగావఁడొత్త, విక్రమమునమిగులు ♦ వెడఁగుగాన.
క. జనశూన్యవనమునుండియె, కొనిపోయెన్ బలిమి, నిట్లు ♦ కొని చని సౌధం
బునఁ బడిలముగా నునిచి స్వప్నజాంగనన్ వికారదారుణతనులన్. 5124
- తే. చుట్టు కానలియుంచి యట్టెట్టు బాధ
పఱచినను నీమె నీయందె ♦ భావముంచి
తృప్తరామణయై యుండె, ♦ దానవుఁ డతఁ
డంత యాశను గొలిపిన నెటు లనినను. ౮
- క. నిను ధ్యానించుచునుండెను, గన దేపాపంబు నిట్టి ♦ క్రమము శుద్ధం
బునునై న భావముంగల, వనితామణినిన్ గ్రహింపుఁబదులనకు మిఁక్కన్. ౯
- క. నే నీకాజ్ఞాపించెద, నానరపతి మాటనేర్చి ♦ నయధర్మములన్
జానుగ నేఁజినవాఁడగుఁ, గాన ధనంజయుఁడు చెప్పు ♦ గాదిలిపలుకుల్. ౧౦
- చ. విని తనకాంతి నాద్వీయని ♦ వేల్పులముందటఁ బల్కియుంట కా
త్మను మునమొంది యట్టివనితామణి నిట్లు కలంచితొంగదా
యని వెత బాష్పవారినిభృతాయతలోచనుఁ జూచు నూరకే
జనకజ వీడినాడ నని ♦ చాలఁ దపించె ముహూర్త మాత్మలోన్. ౧౧
- ఆ. అగ్ని యిట్లు పలుక ♦ నమిత తేజఁడు గాంతి
యుతుఁడు దృఢపరాత్తమోగ్రుండగుఁడు
బరమధార్మికుఁడయి ♦ భాసిలు రాముఁ డి
ట్లనియె, నమరవర్యు ♦ నతనిఁగాంచి ౧౨
- చ. జనకజ ముగ్ధగంబును ♦ జక్కవచింతగ నర్హయా నుతిం
గనఁదగు దోషశూన్య యనఁ ♦ గాదననేల నిజంబై యైన యీ
వనిత శుభాత్మరా లనురంపర్యునియంతిపురంబునందు నుం
డినయదిగా చిరంబు ధరఁగిందయుఁ గల్గఁగవచ్చు గావునన్ ౧౩
- తే. నేను సీతఁ ఒరీక్షింపఁ ♦ బూనకయె ప
రిగ్రహముచేసి యుండినఁరీతిఁ గాంచి
జనులు దశరథుకొడుకు కానినెరితుండు
బాలికుండును నగునని ♦ పలుకఁ గలరు ౧౪
- చ. జనతనూజుం బలుకఁజాలు నె యిటు బుండఁజెల్లు నం
చనలతంబు నాపయినె ♦ గూత్తు చెల్లగఁగ నామనంబురీ
తిని జరియించుచున్ జనుఁతొం గనునంతటి భక్తురాలైయె
తనకు నటం చెటుంగుదును ♦ దధ్యముగా నుగుడైకభూషణా. ౧౫

5121

5125

5126

5127

5128

తే. సత్యసంశ్రయఁడను గాన ధజగములందు
మూఁట విశ్వాసము చెలంగ ధముగ్ధ యగ్ని
బడుచునుండ నుపేక్షను ధనావంతమందుఁ
జెందినాఁడను నాయతాధిక్షియగు సీత ౧౬

5129

క. తన తేజంబున రక్షణ,మును గనుచుండునది యిట్టిధముగ్ధను మీఱం
గను జాలునె యాదనుజుఁడు, సననిధికిఁ వేల దాట ధవశమే యెపుడుఁ
క. ధరణీసుత నించుకయు న,మరవైరికిఁ జెనకరామి ధమహితగుణధి నీ
తరుణిని మనమునయందును, ఒకించి యతండు పరిభవముఁ గనఁజేయఁ

తే. ఇంచుకంతయుఁ జాలఁ డధహీనములగు

జ్వాలలఁ మించు నగ్ని నెవండు తాఁడఁ
గలఁడు? రావణసౌధంబు ధగాంచి యందు
వెలయు నైశ్వర్యముల నెట్లు ధవిడుచు ననిన. ౧౮

5132

క. డనుజాంశఃపురమునఁ గల, యనూనభాగ్యంబు సీత ధకర్మ మెటులగుఁ
ఘనమగునాభాగ్యమె యెట్లున నూర్యఃకంటె ఛాయ ధయన్య మెటులగుఁ.

క. ఆలాగుననే నానతి, యీలలనామణియు నన్ను ధనెపుడు విడువఁగాఁ
జారుడు ముల్లోకంబుల,లో లలి బరిశుద్ధిరాలు ధలోలాక్షి యిదా. ౧౯౪

క కనుకనె యీజనకాత్మజ, ఘనబుద్ధికిఁ గీర్తి విడువఁ ధగానియటులు నా
కును విడువరానిదా నీ,వనితామణి, మీరు పూజ్యఃపర్తనులు గదా! ౨౦

క. హిత ముపదేశించుచు నీ,గతి నెయ్యముఁ జూపువారు ధగావున మీవా
కృతతులు శుభకరములు నే, నతిశయమోషమునఁ జేయ ధనగుఁ వచ్చుకయే.

చ అని యిలులారఘూత్తముఁ డధబాదులతో వచియించి సద్బలం
బునఁ జెలువారు వారు తనధపొంకపుఁగృత్యములఁ నుతించుచుం
డ నిరతముఁ సుఖార్థము మధవంబు మునంబునఁ బొంగఁ బ్రేయసిఁ
జనకతనూజఁ దీసికొని ధనన్నిధికిఁ సుఖమొందుచుండె దాఁ ౨౧

5137

నూటయిరువదియొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౨ - వ సర్గము.

శివు డు దివ్యరూపధిరుండుగు దశరథుని రామనకుంజాపుట శివు

చ జనవతి మంగళాస్పదము ధచాగుతరంబును నై నరీతిఁ జె
ప్పినవచనంబులఁ విని గభీరమనస్కుఁడు శంకరుండు రా
మునివచనంబుకంటె శుభఃముం గలిగించెడురీతిఁ బల్కె ని
ట్లని రఘురాముతోడ, పసిధతాంబుజవేత్ర 'మహాభుజా' విభూ' ౧౪ 5138

క. గరుతరవతో శత్రుని,కరశితో రామచంద్ర' ధకామ్యకధరప

- రగ్ని రమానాయక! మావి, స్ఫురభాగ్యమునకా దురాత్మ్యం ♦ సురరిపువిభునికా ౨
- క. అని వధియించితివి గదా, విను లోకంబులకు దనుజువీరునివలనం
గనుపట్టివృద్ధిపొందిన, పెనుభయ మనుభావంత మిపుడు ♦ స్పృగుబల యనిలోకా.
- చ. దనుజుని నీవు చెంపుటను ♦ దద్దయుఁ బాసె, మహాబలా! యయో
ధ్యను గనఁబోయి దీనుఁడగు ♦ నాభరతుం దమి నూఱడించి నీ
జననిని నిమ్మహాకృతికి ♦ సాంద్రతరంబగుమూలమై యశం
బును గనినట్టికై కను స్వపుత్రుని నీకిటు లొప్పగించి నె
మ్మనమునఁ గుందుచున్న యల ♦ మానినిఁ బ్రీతి సుమిత్ర నీ వటకా ౮ 5141
- చ. కనుఁగొని భూరిరాజ్యము నఖండపరాక్రమ మొప్పుఁగా గ్రహిం
చి నిఖలమిత్రనంతతికిఁ ♦ జెల్వగు మోదముఁ గూర్చి పుత్రరా
జుని గని యాత్మవంశమును ♦ జేరినకోరిక కాశ్వతంబుగా
గను వెలయించి వాజసుఖికార్యముఁ గృత్తిగఁ జేసి భూమిలోకా ౧1 5142
- *క. అనుపమయశమును గని విప్రనికరమునకుఁ ధనంబుఁ ♦ బరమస్వరుదం
బున నిచ్చి స్వీయలోకంబునకుఁ రాఁదగును జమ్మ! ♦ భూమిపతీంద్రా! ౬
- క జననాధ! మనుజులోకంబున నీకుఁ గురువు సుయశమునఁ బొల్పుచు నుం
డిననీజనకుఁడు దశరథ, జనపతి యిదె వోయియూనఁనంగత నిటకుఁ ౭ 5144
- క 'అగుదెంచియున్నవాఁ డీ, తరుణంబునఁ జూడ, సిగలఁ ♦ దళుకొత్తెనునీ
ధరణీశుఁడు తనయఁడవై, యురుగుణములఁ గీర్తిచేత ♦ నొప్పిననీచేకా ౭౪
- క. తరియింపఁ జేయఁగాఁబడి, సురలోకము నొందె, నీవు ♦ చొప్పుఁబ్రేమకా
బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు నను, స్కరణము గావింపుఁ దనిన ♦ శింకరుఁలుకుల్. ౮
- చ. విని రఘురామలక్ష్మణులు ♦ వేడ్క విమానముశృంగమందు నొ
ప్పినపితకుం బ్రణామములఁ ♦ బ్రీతి నొనర్చిరి, భూధవుండు త
మ్ముని సుగుణాఘ్యుఁ గూడి మునఁముం జెలువారఁగ నీయిసుకాంతిచే
తను దగి నిర్మలాంబరముఁ ♦ దాల్చిన తండ్రినిఁ గాంచె సంతటకా. ౧౦ 5147
- నీ. వోయియూనంబునం ♦ దుత్తమాననమున నురుగుహాబాహు ♦ వాదశరదుఁ
డాత్మజ రాఘవు ♦ నాత్మజీవితముఁకంపెను బ్రియతనుఁ ♦ గాంచి మిగుల
హర్షంబు నొందుచు ♦ సంకమ్మునం జేర్చికరముల నాఁచి వే ♦ కాఁగిలింపు
కొని యంత నతని కిట్లనియెను, రాఘవా! నిను నెడఁబె నినంధునను నాకు
తే స్వగ్గమును దేవమునికృతఁనత్కృతులను, మెచ్చఁదగినవిగా తేవు ♦ పొచ్చు మిద్ది
కాదు సత్కింబుపై నేను ♦ గడఁక నొట్టు, పెట్టిచెప్పద, శాత్రవఁబృంధ మీపు

* బ్రహ్మజేభ్యో ధనం దత్వా త్రిదివం గతు మ్హసి-అనిమా ఇలఁ ద్రిదివమనఁగా వై
కుంఠమని యర్థము చెప్పక తప్పదు. బ్రహ్మదిస్తుతియే యాయర్థము లోఁపఁ జేయును.

చ అని వధియించి యాపనము నందు వసించెడు కాలమెల్లఁ జ
క్కనివిధిఁ దోర్ని నిండునాదిఁ * గ్రాలెక మోదముతోడ నుండు నిక
గనుఁగొనిఁ బ్రతి చిక్కిలియుఁ * గల్గెను, మాటలయందు నేర్పునం
ననను పి యాత్మజా పురిమఁ * బాటఁగ నిన్నును బంపు నత్తటిక. ౧౮౪

తే కైక యేమిమమాట లుక్కుటను ఒల్కె
నవ్వె యన్నియు విన్నవతి * సంగతున్న
వాత్సభాధిచుచునె యన్న * వన్న, నీవు
లక్ష్మణుండును నమిఁ గుశలముగ నుంట ౧౮౫ 5150

క కనుఁగొని కౌఁగిలి నిడుకొని, తనివారఁగఁ గంటిఁ గానఁ * నద్దుఖంబుక
గనకున్నవాఁడఁ దుహించు, నుండి భానుండు విడిచఁబోలిక నేనుక. ౧౯

తే దుఃఖముక్తుఁడనైతిని, * ధూతవాచ
తనయనన్య యష్టావక్రుఁడను మునినరుఁ
డొకమహానభయందుఁ గఁహోశకుఁడను
బాడబుని నుద్ధరించిన * వసువునఁ నమి ౧౯౪ 5152

తే నుహితచిత్తుఁడవగుచు వాత్సజవగుఁడవు, నయన నీవును సత్యసాశాభిబద్ధుఁ
డయిన నన్ను ననత్యదోపాద్ధిచుండి, దాటఁ జేసితివి పురుషతల్లజచుణి*.

క సురనరులే రావణునం, గరమున వధియింపఁజట్టి * కార్యంబుల న
త్తరుణమున నొనర్చిరె యని, యరసి కనుంగొంటి నిపుడె * యార్చినతంసా*.

క పరమర్దన* కాన్యము, నరణ్యముననుండి యింటి * కరుదెంచిన ని
న్నుచుమునమునఁ గనఁగల ది, త్తరుణమునఁ గృతాఘరానితభ్యము సుమ్మి*.

చ పురమున కే* రాజ్యమును * బూసఁగ నీవభిషేకముక మహ
త్తర హహుండుఁ బొల్చి వసుధాపతివై యలరాచుచుండ నె
వ్వరు గనువారొ వేడు* * వారె కృతాఘలు నుమ్ము, నీవయిం
గర మనుకాగముం గలి* * గాఢబలుండు యి త్తద్ధవృత్తియై ౨౦ 5156

తే ధర్మనర్తనుడయి ధాత్రిఁ * దగుభరితుని
నీవు కలియఁగఁ జూడంగ * నేచుగోరు
వాఁడ నప్పని నొనరింపవలయు, సౌమ్య*
బుద్ధిశాలి లక్ష్మణుండును * బూతనీత ౨౧ 5157

క. నీవును నమము వాసము, బావననుఁ జేయునుం గనఁట మింతయు లే
కీవిధిఁ జతుర్దశ్చాము, లోకరా* పుచ్చితిరి నుఁహోద్యన నులరక. ౨౨

క ఒనరించిన ప్రతివయు ఫలమును గాంచెను దితిజవితతి*ముఖ్యుని యుద్ధం
బునఁ జంపి నురగు నంతను, చుచు గనఁజేసితివి నిపునఁమూహోర్తికరా*. ౨3

* వాక్యాని వివరణఁ పఠ-అనియ

క. కృతమయ్యైఁ గార్య మెల్లను, వితతంబగు శ్లాఘ్యయశము † వెలయించితి వీ
క్షితినింక రాజవై సహజతతియితిని నాయు వీవు † చాలం గనుచున్. ౨౪

క. ధరనేలును యంచన రఘువగుఁ డామాటలను వినుచు † బద్ధాంజలియై
కరమునురాగంబున నివ్వరునన్ విచియించె, దండ్రీ! † వరధర్మజ్ఞా! ౨౪౫

చ. వనమున కీపు రాఘవునిఁ † బంపుదువేని నినున్ భవ త్రనూ
జుని విషనాడువాఁడ ననుచున్ శేషభంబును గైకఁ గూర్చిచే
సినతరుణంబునన్ వినితి † శ్రీజనకా! యలకై కయందుఁ ద
త్తనయునియందునుం గరుణ † తప్పక యుంచుము రాజచంద్రమా! ౨౪౬

తే. ఘోరమగుశాప మది కై కఠిన్ భరతున
కంటకుండెడునట్లు దయమెయిఁ గానఁ
బఱపుఁ, డని కేలుమోడ్చి నిల్వఁబడియున్న
తనయునిం గని దశరథఃధరణిపతియు ౨౪౭ 5163

క. కాని మ్మట్లనుచు సుమిత్రానందను గొంగిలించి; † తాఁ బలికె, గుమా
రా! నీవు రామునకు నా, జానకికొక సేవచేసి † సాధుమనీషన్ ౨౪౮ 5164

తే. నామనస్సున కెంతో సంతప్తము గల్గె
జేసితివి ధర్మఫలము నికఁజెందెఁ జమ్ము,
రాముఁ డలరిన నీకు ధర్మంబు ధర వి
శాలయశము సుఖంబును † జాలఁ గల్గు ౨౪౯ 5165

తే. గొప్పతనమును నీకుఁ గల్గును, సుమిత్ర
కెలమిఁ గూర్చుకుమార! నీ † వెపుడు రాఘ
వుని నె సేవించుచుండుము † గనుదు శుభము
సర్వలోకములకును గుశలముఁ గూర్చ ౨౫౦ 5166

క. నిరతంబుఁ దలఁచు నీరఘువరుఁ డీయింద్రాదిదివిజఃపరులును లోకో
త్కరవాసులు సిద్ధులు మఱి, పరమాత్ములు మహితచిత్తుఁ † బరమపురుషునిన్.

క. వరదుని రామునిఁ గొల్పుచు, నిరతము పూజింతు, రక్షులనియతా! దేవో
త్కరముల కంతర్యామియు, నిరుపమ చువ్యక్తమునయి † నెగడుచు మిగులన్.

సీ. షడ్భూరిహిత మత్కరముచు నయి తిగు నా బ్రహ్మమే రాముఁనాకృతిఁ గొని
యవతరించినదని † యడముఖుల్ చెప్పదు, రీపు రామునకు నాఁయిలనుతకును
భక్తితో శ్రుమాను † పరమప్రియంబునఁ జేయుటవలనను † న్యాయధర్మ
ముల నాచరించిన † యలఘికీ ర్తిని గాంచితి వని ధర్మాత్మఁడై † దీర్ఘబాహుఁ

ఆ. డైన సశరీఘండు † మానియై తనమ్రాలఁ, జేతు లొగ్గి నిల్చి † ప్రీతినున్న
పత్నిజునకుఁ జెప్పి † లలనామణికి నీతఁ, గని శుభోక్తి నిట్లు † లనుచుఁ బలికె.

* అభిగమ్య మహాత్మాన మర్చంతి పురుషోత్తమమ్-అనిమా

- క. నిను వదలితి నంచను రామునిమాటల కల్గరాదు * ముగ్ధా' చరిత్రం
 బును శుద్ధంబుగ జగములకును గనఁబఱచంగ మేలు * గోరి పిభుఁ డిటుల్.
- క. ఒనరించెను సుభూతి' నే,వను ఒతి కరించు నీడ * భక్తి గుఱిచి యే
 మనియును జెప్పం బనిలేదు నీకు నెట్లెస నేను * దోయజనేత్రా' 3౫ 5171
- ఆ పెద్దవాఁడ నగుటఁ * బ్రియము వచింపనొ, గానఁ బలుకువాఁడ*నీనృపుండె
 పరిమదై వ మనుచు * భావింపునునియిట్లు, వశరభుండు తనదు*తనయులకును.
- ఆ కోడలకును జెప్పి * కోర్కివిమానంబు,నందుఁ దేజాలుచు * ననురవిభుని
 లోకమునకుఁ బోయెఁ*బ్రాకటయశ మొప్పు,నందఱొర' యనఁగ*నతిముదమున.
 నూటయిరువదిరెంకవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౩ - వ సర్గము.

అథా దేవేంద్రుఁడు మృతులగు కవుల బ్రతికించి స్వర్గమునకుఁ బోవుట. శ్లో-

- చ. సురపతిలోకభోగములఁ * జూడఁగఁ బం క్తిరఘుండు వోవ ని
 ర్జరపతి చాలఁబ్రీతుఁడయి * రామునిఁ బ్రాంజలియై యడంకువం
 బరంగినవానిఁ గాంచి యిటు * పల్కెఁ బరింతప' రామ' యప్పుడ
 ధ్వరమున మేము ని న్గనుట * ధన్యము నార్థకమయ్యె నింతకున్ ౧౫ 5174
- చ మనమున సంతసించితి మ*మర్చ్యుల మెల్లను గాన నీమనం
 బున నెది గోరఁబూనెదవా * పొంకముగా వచియింపుమున్న నా
 తని నుడు లాలకించి తన*తమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁడన్ ధరిత్రిసం
 దనయును దాను గేల్పొలిచి * తత్పరతన్ వచియించె నీగతిన్ 3 5175
- క. సురవర' వాఁడైపుశిమను, బరఁగెడు నీవలగు దేని * వారక నాపై
 సురుచిరమామకవాంఛను, గగుణాకర' పల్కువాఁడ * గరి మనురక్తిన్. ౪
- తే దాని సత్యముగాఁ జేయఁ * దలఁపవయ్యె,
 నానిమి త్తము విక్రమ * మూని యుత్త
 మందు మృతులయి యమపురి * కరిగినట్టి
 హరిగణంబెల్లఁ బ్రాణము * లలరి లేచి ౫ 5177
- క తిరుగ నొనర్చుము, కవు లె,వ్వగు నాకుం బ్రియములైన * వానిం జేయం
 గర మనురక్తులునై యని, సురణమును గణించకయె య*మానుషశక్తిన్. ౫౫
- చ తనయుల భార్యలన్ వదలి * దాసుణసంగరమందుఁ జచ్చివో
 వనచరు లట్టివారలు భ*వశ్శ్రుపచేతిను లభనంజ్జలై

* యే గతా యమసాదనమ్-అనియూ యుద్ధమృతులప యమలోకమా యని ప్రశ్నింప రాదు ఇవట యమలోకమనఁగాఁ బరిలోకమని యర్థ మాహింప దగు.

తనయుల భార్యలం గలసి ♦ తద్దయు వేడక నుండఁ జేయుమీ

నిను నిదె వేడువాడని దె ♦ నెమ్మిని గూర్చువరంబు నా కిలక. ౬౪ 5179

తే మానదా! కపిభల్లుక♦మండలములు, సుంతయును బీడలేక యా♦వంతయేని
వ్రణకృతాద్రిని బొందక♦బలవగాక్రమముల సంపన్నులై యుండ♦ముమతనేను

క కనుఁగొన గోరెద, మఱియును, వనచరు లెందుందు రందు ♦ వానవ! కాలం
బునుగాని తఱిని ముఖ్యము, లనఁబడు ఫలమూలములు వ♦నావళులందుక ౮

క కలుగక వలయుక నదులు వి, నులజలముల నుండవలయు, ♦ మానకయని యి
ట్టులు మహితాత్ముడు శ్రీరము, కులమణివచియించునుడుల♦గోర్కికవినుచుక.

క సురపతి వ్రీతిం దగునా, వరవాక్కులఁ బల్కె నిట్లు, ♦ వసుమతినాథా!
కరచరణాదులు పూర్వము, వరుసం జెలువొందునట్టి ♦ భంగి నొనర్చక. ౯౪

క మృతులయి పరలోకము నం, గతిఁ గాంచినవారి నెల్లఁ ♦ గడఁగి పునర్జీ
విటులుగఁ జేయఁగవలయును, యీతిపా! వర మిద్ది నీవు ♦ చిత్త మలరఁగక.

తే. అడిగితివిగాన నిది గొప్ప♦దగువరంబు

సుమ్ము నేఁ దొల్త నొకమాట ♦ నెమ్మిఁ బలికె

మఱొకపద్ధతిగా నింత♦వఱకుఁ బల్కి

నదియె లే దట్టులొట ని♦య్యది ఫలించు. ౧౦౪

5185

సీ దనుజులచేత య♦ద్ధంబున భేదితకరచరణానన♦కాండులైన

భల్లుకగోవుచ్చ♦వనచరుల్ మరల జీవించి లేవంగల ♦ రంచితముగ,

హరులెల్ల నేబాధ ♦ నందక నిర్వ్రాణులయి బలపౌరుష♦ధ్యతను లగుచు

నిదురించి లేచున♦ట్లు దగ లేవంగల రండఱు మిగుల నా♦నంద మొంది

తే. తిమనఖులతోడ ఒంధునం♦తతులతోడ, జ్ఞాతినీజజననికరసం♦సర్గ మొంది

యుండఁగలరు సుఖంబుగ, ♦ నోధనుర్ధ, రసర! వీరు వసించు ధ♦రాతలముల.

క. తరువు లకాలంబుననుక, వరసుమచిత్రము లొచు ♦ సావ్విదుఫలములం

బరఁగుచు వెలయును నదులును, నిరతము నిర్మలజలముల ♦ నిండి చెలంగుక

క. వనచరులు గాయముల నుం, డినయంగము లొప్పువారు ♦ నిర్వ్రాణములుగాఁ

దనరారుతనువు లొప్పుంగను బొల్తు రటంచు దివిజ♦కాంతుఁడు పలికెక.

క. అంతట మృతులగు కపివర, సంతతు లాయుగభూమి ♦ సంగతి విడి సు

ప్ర్యంతమున లేచినట్లుగ, వింతగ లేవంగఁ ట్లునగ♦వీరులు వారిక ౧౧౪

తే. తారు మృతినొందకుంట నెంతయును వేడ్కఁ

గాంచి యారీతి లేచుట ♦ గలిగె నెట్లు?

వింత యిది యేమి యని చాల ♦ విస్మయంబుఁ

గనిరి శక్రునిదయ బ్రదికిన కవు లొగి. ౧౬

5190

క చనుదెంచి రామునకు వంశవముల నర్పించి రయ్యకనను నురవరుల్
జనవిభుఁ డిష్టార్థంబులఁ గని మునిమును బొందుచుంటఁ డ గాంచి వినీతిఁ.

క నుతికన్దుఁడైన యారఘునతిని దొలుదొల్లఁ బొగడి ఁళికి రవుడు భూ
పతితమ్ముడు వినుచుండఁగఁ, గృతకృత్యుఁడ వైతి నింక ఁతీతిచంద్రా'

క. చనవయ్య యయోధ్యకు నీవనచరునివాసములకుఁ డ బంపుము నీయం
దనురక్తయయి తపస్వీని, మును నగునీసిత నదిఁ డ సూరికిలంగఁ. ౧౮౪

తే. అనునయింపు పరంతపా' ఁ యనుజుడు నుహి

తాత్పర్యమునగు శత్రుఘ్నని ఁ సంబలను న్వ

దీయశోకంబు నొందుచు ఁ న్యాయస్మృతి

వ్రతముఁ బూనిన సీతమ్మ ఁ భరతుఁ గనుచు ౧౮౫

5194

క విను మీ వభిషిక్తుఁడవై, జనులను జారులను మిగుల ఁ సంతనమును బొం
దనుజేయు మనుచు నుర లా, జనపతిరాక్షసుల యొద్ద ఁ సమ్మతిఁ గొనుచుఁ. ౨౦

చ ఖరకరునట్లు కాంతులను ఁ గ్రాలువిమానములందు నెక్కి వే
యరిగిరి స్వర్గసీమ, కట ఁ నారఘురాముడు ముద్దతమ్ముతో
నురలకు మ్రొక్కి వానరుల ఁ శుభ్రయశస్కల విశ్రమింప న
త్తరుణమునందె యాజ్ఞ యిడె, ఁ దారుణసంగరమందుఁ బూనికఁ ౨౨

చ. అరుల జయించి కీర్తిఁ గనిఁనట్టి మహాకపిసైన్య మెల్ల న
త్తరుణమునకొ ముదంబుఁగని ఁ తద్రఘువశ్యులపాఠంబునకొ
గరమును గాంతివెల్లుచును ఁ గంజవిరోధిని గూడి రాత్రియె
వ్వరున వెలుంగు నట్టులుగ ఁ భాసెలుచుండెను గారవంబునకొ ౨3

5197

నూటయిరువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౪ - వ సర్గము

అథ రాముడు విహింబుని ప్రార్థనకు దులుకొప్పి పుష్పకమును జెప్పని యాజ్ఞాపించుట అథా

చ. వనజభవాది దేవతలు ఁ వచ్చి గృహంబుల కేగ నాటిరా
త్రిని బరనూదనుం డహిమఁదీధితి తేజఁడు నిద్రవోయి చ
క్కనిమది మేలుకొన్నతఱిఁ ఁ గాంచి విబీషణుఁ డంజలిం దగం
బొనరుచుచుకొ జయం బడిగి ఁ పూతవచస్సులఁ బల్కె, రాఘవా! ౧ 5198

సీ. ప్నానంబునకుఁ దగుఁజలములఁ గుంకుమాద్యంగరాగముల ఁ సంబరముల
నాభరణముల దివ్యములగు చందనంబులబహును నహారఁములను సిద్ధ
పఱచియున్నాడను ఁ యద్వైభవతలయి చక్కఁ గైసేయి ఁ స్వల్పై న
కాంతలు చనుదెంచి ఁ కాచియున్నారనిక విధిసంతముగ కన్దుఁవిమలజలము

తే. లను దమిఁ స్నానమొనరింతు ♦ రసఘ్న! యిద్ది
నను గృహంజూచుటకె కావునను మదీయ
వాంఛ దీగ్ధంగ గ్రహియింపు ♦ వానినెల్ల,
నను విభీషణుఁ గని యెల్ల ♦ మనుజవిభుఁడు. ౪ 5199

క. దనుజేంద్రా! సుగ్రీవాదినిఖలకపివరుల నమ్మతీం బిబ్బిము మ
జ్జనమొనరింపఁగ నేలన, వినుమా! గురుబాహుఁడగుచు వెలయుభరతుఁడుకా.

చ మనమునఁ దోచుచుండు సుకుమారుఁ డతండుగఁ గుఱ్ఱవాఁడు నా
కు నిఖలరాజ్యసంపదలఁ ♦ గూర్చ సుఖోచితుఁడయ్య నద్యతం
బును గొనియున్నవాఁడు గుణముఖ్యుఁడు ధర్మమనస్కుఁ డెంతయుకా
వినయగుణై కభూషితుఁడు ♦ విశ్రుతకీర్తియుతుండు శాంతుఁడుకా. ౫ 5201

తే మఱియుఁ బదునాల్గువర్షముల్ ♦ నెఱి జరగఁగ
నేను బోనియెడక వగఁ ♦ బూని యగ్నిఁ
బడుదునని శపథంబును ♦ బల్కినాఁడు
మాటఁ దప్పనివాఁడు నామాడ్కి నతఁడు ౫౪ 5202

క. విను మతఁడు లేక స్నానంబును జేయఁ జనునె కై కపుత్రుఁ డతఁడు న
న్నును బాసి ధర్మములనే, యనియము చేయుచును వఱల ♦ నాతనిఁ జూడకా.

క చనుట తగుఁగాని స్నానంబును వస్త్రాభరణములను ♦ బూనుట తగునే
మన మలర కున్న దిందుల, కనఘా! యిదెగా యయోధ్యకరుగువధమునూ.

క. మనమున్నశావు తలఁపం,గ నయోధ్యకు దూరముగనె ♦ గప్పడుఁ గానకా
జనుటకు మిక్కిలి కష్టమె, యనఁ నగు నీత్రోవఁబట్టి ♦ యరిగెనఁ బురికికా. ౬౪

చ అనిన విభీషణుఁ డనియె ♦ నాతనితో మరలకా, మహాప్రభూ!
విను మతులవ్రతాశ! రఘువీరవదా! యొకనాటిలోనె ని
గ్గానుచు నయోధ్యఁ జేర్చెనను ♦ గోర్కి శుభంబగుఁగాక నీకు నూ
రుగినివలె జక్కగా మెఱయఁచుండెడు పుష్పక మున్న దీయెడకా. ౮౪ 5206

సీ. అదివాకు నన్నయె ♦ నట్టికుబేరుని నగు దాని బలవంతముగనె రావ
ణాసుగుండు గ్రహించె ♦ ననిమొన; నాకుబేరుని నోర్చి దీనిఁ దెచ్చెనుబ్రతాప
మున నిది యుత్తరుంబురు దివ్యముననగు నలసినచోటికిఁ ♦ బరుగిడు దన
మహిమచే దానిని ♦ మాయన్నవచ్చిన నీయక నీకయియే పదిలము

తే గాఁగ నిటనుంచుకొన్నాడ, ♦ ఘనమువోలె
నంబరమున వోవు దిగ్యగుగునద్ది
ఘదియె యిచ్చటనేయున్న ♦ దీవిమాన
మెక్కియేబాధలేక నీ ♦ వేగఁగలవు ౧౧౪ 5207

క పురిఁ జేరఁగలవు; ధాత్రీ, శర్వర! స్నానాదులను మానవచ్చు ద్వదిచ్చకా

- బరివరిఁ బ్రాశ్నింపను, నీవరయం బ్రాజ్ఞఁడవు తెలియ ♦ నది నీకున్నే? ౧౨
- తే. కరుణ నీకును నాపైనిఁ ♦ గల్లునేని
మద్గుణంబులు భవదీయఁమనమునందు
సనుమతంబులయేని నాఁయందు నెయ్యి
మలరుచుండఁయేని నీఁయనుజఁ గూడి ౧౩
- క. జనకతనూజను గూడియు, వనచరులంగూడి నీవు ♦ వసియింపు విభూ!
మనమారఁ గొలఁదిదినములు, తని వొంద మదర్శనలను ♦ సగువస్తువులకా.
- ఆ. నవ్వుతిని గ్రహించి ♦ చనుదు వయోధ్యకు, నవల, నీకు వలయుఁనట్టి పూజ
సిద్ధపఱుపఁ బడియెఁ ♦ జేయ నాలస్యంబు కనుక నాయొనర్చు ♦ కప్రుపూజ.
- క. మనమునఁ బూనిక బలములు, వనచరపుంగవులు మిత్రఁవగుటలు నీవుకా
గొనవలయుఁ బ్రీతిగా ని, న్ననఘా' నిర్బంధపఱతు ♦ ననుకొనకు మదికా ౧౪
- నీ నాఁమాట విను దనుఁనవ్వుకమున నన్ను నుచలాలనమును జేఁయుటవలనను
నీయందు నాకున్న ♦ పాయనిభక్తిని భృత్యుండనైన నేఁగిట్లు నిన్నుఁ
బ్రాశ్నించుచున్నాఁడ ♦ సంతియకాని నీ కాజ్ఞచేసెడువాఁడఁనయ్యి' నాఁగ
నవ్వీభీషణుపల్కు ♦ లాలించి రాముండు స్రుత్యుత్తరం బిట్లు ♦ పల్కె, దనుజ
- ఆ. వనచరాళు లెల్ల ♦ వినుచుండ నోసామ్యి', యరిసిఘాదనా' మఁహాత్మా! నీవు
చేసియున్న యలవిఁచిత్రసాహాయ్యమ్ము, పునఁ జౌరుషమ్ముఁవలన మఱియు.
- క. లనుఁచుసాహృదమున నే, ననయము పూఁతుండ నైతి ♦ ననురాధిప! నీ
వనియెడు నీనూటను నే, వినకయుఁ జేయకయు నెట్లు ♦ విడువం దగుఁజూ!.
- చ. వనమున నుండనీక మతిఁవై భవ మొప్ప మరల్చి పత్తనం
బునకును గొంచుఁ బోవుటకుఁ ♦ బూనిక నెఁవ్వెడు చిత్రకూటముం
గననరుదెంచెనో మిగులుఁ కాంక్షను రాజ్యము గొమ్మటంచు నే
యఁగఁగుడు మ్రొక్కి వేడ నట ♦ నట్లొసరింపఁగఁ బూన నైతి నో. ౧౫
- తే. అట్టి నాప్రియసోదరుంఁడైన భరతుఁ, గనఁగఁ దవ్వరపెట్టుచున్నదిఁమనసునన్ను,
వినుము కౌసల్యను సుమిత్రఁననుపమాన, యశముగల్గినకై కేయిఁనాదరమున.
- క. గురువుల వసిష్ఠముఖులను, బరమసఖులఁ జౌరవితతి ♦ వారితనయులకా
బరికించి చూడవలెనని, త్వరకడుచున్నయది నాదు ♦ స్వాంతము మిగులకా.
- క. దనుజేంద్ర! నానిమిత్తం, ఒనూనవుష్పకవిమాన ♦ మతిజవమునఁ దే
రను బంపు కొలఁది దినములు, మన మురంగ నుండవచ్చు ♦ మానితధిషణా!
- క. వనవాసము నొనరిచి జవమున రాకున్నయెడఁ జొత్తుఁ ♦ బూని యనలునం
చని శపథము పల్కిన నా, మనుజుని మది నెఱిఁగియు నెటఁసగు నెటునిల్వొక.
- క. మన సాప్పునె యటుచేయఁగ, ననుజేంద్ర! విభీషణా' ముఁదంబున నాకి
మ్మునుమతి నీ వీవుష్పకమును నొనఁగుటఁ బూజితుండనే ♦ ముదితాత్ముండనే.

క. అనఘా! కోపము చేయకు, పనువుము వేగమున నన్నుఁ డ బరమాదృతి ని
మృనుమతి, నంచు రఘూత్తముఁ, డనుమాటల రాక్షసేంద్రుఁడాలించితగఁ.

చ త్వరపడి పోయి వుష్పకము డ భాసురమై తగుదానిఁ గొంచు భూ
వరుకడఁ జేరె, నయ్యదియు డ భర్త నుయంబులు చిత్రరీతులం
బరఁగెడు నవ్వయై తనరు డ భాసురరూపము లొప్పఁగా మనో
హరములుగాఁ దనర్చుచిఁరాంతరమండపముల్ చెలంగఁగఁ. ౨౪ 5222

సీ. వైడూర్యవేదికల్ డ భాసిల్ల రజతప్రకాశంబు వెలయఁ జక్కనివి క్షేత
వర్ణంబులును నైన డ భవజములు గ్రాలఁబతాకలు వెలయంగ డ డృష్టకనక
మయహర్షములు తగఁ, డ మానితకనకపద్మములు వ్రేలాడుచుఁనమరియండ
ముతైవుజాలకములు నొప్పఁ జిటుగంట లెల్లెడలను నొక్క యెడఁబృథుతర

తే. ఘంటలును రాజిలంగ నిఁకామరమ్య
రవము సర్వోత్త వ్యాపింప డ సువిమలమయి
తనరుచుండెను; సురశిల్పి డ యనుపమాన
ముగను నిర్మించె న్వర్ణాద్రిఁమూర్ధమువలె. ౨౭ 5223

తే. రజతముక్తామణిప్రభాఁరంజితములు
గాఁగ బహుహర్షములు లోనఁ డ గలుగ నద్ది
స్ఫటికచిత్రాంగములుగలభాగములను
నమరి వైడూర్యవర్యాననములఁ దనరి. ౨౮ 5224

క. వెలలేని మహాస్తరణంబుల నలరారుచును శత్రువుల కేరికినిం
గలవిలపాటాందింపఁగ, నలవియుఁ గాకే మనోజఃవాధికజవమై ౨౯ 5225

క. తనరారునావిమానంబును దెచ్చి విభీషణుండు డ భూమిశలలా
మునకుఁ భక్తి నమర్పణ,మును జేసి యటం జెలంగు డ ముదమున నిలిచెఁ.

నూటయిరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౫ - వ సర్గము

అతి రాముండు సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యనుఁ బ్రయాణమగుట అతి

క. అంత విభీషణుఁ డాభూ,కాంతునకుం బుష్పమాలిఁకాభూషితమై
వితగఁ దగు వుష్పక మా,చెంతఁ దగుటఁ జూపి యిట్లు డ చెప్పె నడఁకునఁ

క. కరముఁ మోడిచి వంగిన,కరణిక్ నిలుచుండి త్వరియుఁ డ గదురఁగ నీ కిం
కరుఁ డేమి చేయఁదగు నన, గురుతేజుండు రాముండు నృపకుంజరుఁ డెలమిఁ

క తనచెంతనున్న తమ్ముండు, వినుచుండఁగఁ బలికె స్నేహఁవిస్తృతిఁ గనువా
క్కునఁ జక్కవిమర్శించుచు, దనుజేంద్రా! పూన్కిమిఱిఁదర్పము మెఱయఁ.

- మ. పనిసాధించినవారు వానగులు చెప్పుకొని బ్రీతి వర్ణింపఁడు
గనుక రత్నమహాస్థభూషణములకొని వ్యావర్యా' ముదం
బున బూజింపుము వారి, నిర్దరగణంబుల గొప్పలేనట్టి లం
కను యుద్ధంబుల వెన్నదీయక యవశ్రస్థాశక్తివృత్తి. ౪౫ 5239
- ఆ. వీరు తోడుపడుటకొని జేరి జయించితి, మంత్రే గాని మహాకః డరయ లేదు
నీకు లంకయబ్బు ట్టికపిసాహాయ్యమున నె, యిట్లుకార్యమును దృఢముగ.
క కొఱతయె లేకుండంగా, నెఱవేర్చిన వీరినెల్ల కెమ్మి ధనములకొ
గుఱుతుపడక రత్నంబుల, మఱియు నితరభూషణముల మన్నన మీఱక.
- ఆ. కోరి యెనఁగి వీరిభూరిప్రయాసంబు, నాధకముగఁ జేయవలయు! నీవు
మానదుడవు కృతము మూనుగ నెఱుఁగుదు, గానకారవార్తులై నకపుల.
క. అలరింతు వేని పీను, ఫలితమనోవాంఛలగుచుఁ ట్ట్రవదనుఖములం
జెల్గుగుదురు, మఱియుఁద్యాగము, గలవాడవటంచుదానశకలన సుహృదులక.
- క. బనఁగూర్చుకొనుదు వంచుఁ గృపను జెలఁగుదు వనుచు యశముభాసిల్లఁగనొ
ప్పినవాడ వంచుఁ దలఁతురు, జనులెల్లను గాన నీకు మనుధికహితముక.
- క. దీనిం దెల్పితి నంతయె, కాని తగ్గఁ శాసనంబు ట్టావింపఁగ లే
దోనిఖలరాక్షసేశ్వర! త్తానేతయెయైనఁ బ్రీతి ట్టంధిల్లంగక. ౫ 5236
- చ మనమున కింపుఁ బెంపఁదగు మంచిగుణంబులైక క్రోధమే
యనవరతంబుఁ బూనుచు రవంతయుఁ దాల్చి మి లేక హింసచే
యునొ యతనికొ భటత్కరము లొయ్యనఁ బ్రీతిని మాని సంగరం
బున విడనాడఁ గాన భటంపుంగవులం దనుపంగ నొఁ జూచి. ౯ 5237
- క. అని రానుచంద్రుఁ డాడిన, విని కపులకు నెల్ల రత్నవిత్తాథములకొ
దనవిభవముఁకుఁ కగినటు, లనూభాగములు చేసి యాదృతి నొనఁగెక.
- చ. హరివరు లెల్ల రత్నవివిధాంబరభూషణరాజు దృష్టులై
పరమముదంబునుం గనుట ట్టాగుగఁజూచి రఘూద్వహుండు నుం
దరమగు పుష్పకంబున నితాంతయశంబున మించి లజ్జచే
శిరమును వంచి చెల్వమరు ట్టితను నంకమునందుఁ జేర్చుచుక. ౧౧ 5239
- క. నిరుపమవిక్రమసంపదఁ, బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు చాపవరముం గొని తో
ననుగర నెక్కిఁ గొని ఘోరముఁ దాపుష్పము నెక్కి ట్టానగిఁగముక. ౧౨
- సీ. అతులపీఠ్యుండగు ట్టెట్టి సుగ్రువుని సవ్వీభీషణుఁ గడి ట్టాంమును
బలికె నిట్లని, మహావనచరులార! మీ కనుఁగుమిత్రుండ నగుఁటెట్టి నాదు
కార్య మిద్దానిని ట్టావిందితిరి మీకు ననుమతి నొనఁగితిఁ ట్టగునక మీర
లిచ్చానురీతిఁగా ట్టేగంగఁ దగును మీవానస్థలములకు, ట్టైరిహరిణ!
తే. మిత్రవర్య! సుగ్రీవాఖ్య! మించువేళ్ళ, ట్టంపమిత్రుండుచేయంగఁటై నదని న

ధర్మభీరువ వాట నెంతయును జక్కఁ, జేసితివి గానఁ గవివరఁ నేనఁ గూడి.

*క అనుపమగతిఁ గిమ్మింధకుఁ, జని సుఖ ముండుము; సురారిఁనత్తమ! నేనీ
కు నొనంగ నీవీయమగు లంకను నేలుచుఁ బంక్తికంఠఃకరణి నొరులకుఁ.

తే అపకృతులఁ జేసి రాజ్యంబు ఁ లపహరింప
కిందె వసియింపు, మింక దేవేంద్రుఁ డాది
యైన సుర లెత్తివచ్చిన ఁ నలవిగాదు
నిన్నుఁ జెనకంగ, నీకమీఁద ఁ నేను వేగ. ౧౬౪

5248

క. అరిగెద నాజనకుఁడు నేపురమున వసియించె నటకుఁ ఁ బోవఁగ మీరల్
గరుణ వనుజ్ఞను నాకి, త్తరుణమున నొసంగుదు రని ఁ తమిఁ గాంక్షింతుఁ.

క మిమ్మెల్ల వీడుకొనియెద,, నెమ్మదిగా నుండుఁ డనుచు ఁ నృపతి పలుకఁగా
నమ్మద మలర విభీషణుఁ, డిమ్మిహి రాత్మజుఁడు దోర్బలాఘ్యలు కపులుఁ. ౧౭

క. కరములు జోడించి మహీ,వర! మేమెల్లర మయోధ్యఁవై భవమును గాం
చురతిం గలవారల మా,దరమునఁ గొని పొమ్ము నీవు ఁ తండ్రి! యచటఁ ౧౮

క. జనపదముల కేమియు బా,ధను జేయక వనములందు ఁ స్థానీయుములం
దును నెచ్చరికం దిరిగెద,, మనఘా! రాజేంద్రతనయ! ఁ యతివిభవమునఁ.

సీ. పట్టాభిషేకసత్ప్రయసులఁ దడిసిన నినుఁ జూచి కౌసల్యశకును నమస్క.
రించి వేగంబ యేఁతెంచువారము మానివానంబులకు నని ఁ పల్కి రిట్టు
లావిభీషణభాస్క! రాత్మజు లఖలవానరులును వేడ నాఁనరపతియును
ధర్మాత్ముఁడుఁ సిరిఁ ఁ దనరినవాఁడును నౌట వారలఁగాంచి ఁ యనియె, నేను

ఆ. భరతముఖ్యులైన ఁ బంధువులను మిమ్ముఁ
గలిసి యాయయోధ్య ఁ నెలమిఁ జొచ్చి
ప్రియము నొండఁగంటిఁ ఁ బ్రియమున కంటెను
ప్రియతరంబునయి లభించె నిపుడు. ౨౧౪

5248

క. వశచరులను గూడి జవం,బున సుగ్రీవా! విమానఁమును నెక్కుము మం
త్రినికరియుతుఁడవుగా నో,దనుజేంద్ర! యెక్కవయ్య ఁ తమిఁ బుష్పకముఁ

చ అన విని సత్వరంబుగ నె ఁ యారవిసూనుఁడు వ్యోమయానముఁ
ఘనతరముఁ గవీంద్రబలఁకాండముతోడ విభీషణుండు మం
త్రినికరింఁముతోడ వెలయు ఁ దీపుల నెక్కిరి, యక్షరాజవా
హనవంమా విమాన మది ఁ యుండఱు నెక్కఁగ రామునాజ్ఞచేఁ. ౨౧౬ 5250

ఆ ఎగసె నాకనమున, ఁ కింపంశతలకుండు,హంసయుక్త మగుచుఁనమలకాంతి
వెలయు నావిమానఁనిలయమ్మనఁ రాముఁ,డతిశయముగ హర్షిఁమలరుచుండ.

* స్వరాశ్రయ వస లంకాయాం మయాదత్తే విభీషణ - అనిమా దీనిచే విభీషణుని రాజ్యము
విస్తరింపజేయు నానఁ బూనకుమా యని రాముఁ డాజ్ఞ యిచ్చెనని గ్రహింపదగు

క. సురలు సుతింపఁ గుజేరుని, కరణిం జనియె నుచున్వీకల్పితమగునా
వరయానంబునఁ గూర్పుం,డిరి నుఖముగ ననుజకీశానికరతదధిపుల్. ౨౭౫

నూటయిరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౬ - వ సర్గము.

శ్లోకము { రాముడు సీత కందంబలి విశములు చెప్పెను సీతకోపమున నుక్రిష్ణ { శ్లోకము
పన్నులఁ బుష్పక మెక్కింతుకొని నవ్యాజాత్రముఁ జేరుట

చ అనుమతి రాఘవుం డొనఁగఁ నాచరమోక్షమదివ్యయాన మొ
య్యనఁ బవనాభిధూతమగుఁ నట్టిఘనంబువలెన్ విశుత్తలం
బున కవు డుద్గమించి జనముం నగఁ జోయెను, రాఘవుండు పో
వునవుడు నాల్గుదిక్కులకుఁ బొంకముగాఁ దనదృష్టిఁ ద్రిష్పచున్. ౧౫ 5253

ఉ. చంద్రునెమ్మెగంబుగలఁ జూనుతఁ గాంచి నచింఁచె, జానకీ!
సుందరమై త్రికూటమనఁ జూడెఁ బ్రసిద్ధిని గాంచి శంకరుం
డందముమీఁది నున్నరిజఁతాచలమో యన నొప్పునీనగం
బందును గూటభాగమునఁ నద్దియె లంకఁ జెలంగుఁ జూడుమా! ౨౫ 5254

క. ఇది విశ్వకర్తనిర్మిత! మిదిగో జనకాత్మజా! యహీనపలలమున్
మది భీతిఁగొలుపు నల్ల బురదవలెఁ దగియున్ననంగఁగరక్షీతి సుచ్చి! 3౫

చ. వనచటరాక్షసుల్ గలిసిఁ బాహుబలంబులఁ బోరి చాలమం
ది నిహతులైరినూ! యిచట, ఁ దివ్యవిలోచనరాజతా! యిటన్
వనజభవప్రసాదమునఁ నాంధలు గూర్చుచింబు లొంది లో
కనిచయబాధకుం డయిఁ కర్బురనాగండు గావణుం డనిన్. ౪౫ 5256

తే నీమిత్తమె తెగియె నాచే నితాంత
బాణదగ్ధాంగుడై యదెఁ పండుకొన్న
యట్టులున్నాడు, కుంభకఃక్లాఖ్యుఁ డీచటఁ
దెగియె నిందె ప్రహస్తుండుఁ దివిజతఁ గనె ౫౫ 5257

క హనుమంతుండు ధూమ్రాక్షుని, నని నందె వధించి పుచ్చె, నట్లె నుపేణుం
డును వీగబ్రుద్ధు లొప్పుగ, ఘనవిద్యుత్కాలిఁ జంపెఁ గను మాతీతినిన్. ౬౫

క. మనలక్ష్యేణుండు రావణ,తనయుండగు నింద్రుడత్తుఁ దర్పించునఁ ద్రుం
చెను నిందు, వికటుఁ డనఁబడు, దనుజుని నంగదుండు చంపెఁ దారుణరీతిన్.

సీ అవనిజా! దుర్ధిరుఁ డగువిహపాక్షుండు నల్లె మహోదరుఁ డెల్లుబలుండు
దర్పనమగ్నుడైఁ తనరుసుహోపార్శ్వఁ డాయంపనుండు నింఁదందు బలయు
తాసురుల్ కొంపిటుఁ పాతులైరి, రావణభార్య మందోదరిఁ పరమదుఃఖ
మున వేయిమందిగాఁ నననవతులు నాశ్రుజలముఖంబులఁ జాట్టునిలిచియుండఁ

- తే. బనిమిటిం గూర్చి యేచ్చిన * పృథ్వి యిదియె;
యోవరానన' యిచట నీ*యుదధితీర్థ
మును గనుము మేము నాగర*మును దరించి
తన్ని శాభాగ మిట నుంటి * మెన్నికొనుచు. ౧౦౪ 5260
- క మును నగరపుత్రు లేచిన, కినుకం ద్రవ్వంగ నల్లి*కేవలము మహా
త్తును గాంచె నట్టిదగు నీ,వననిధిపయి నిన్నుఁ బడయు * వాంఛ దగంగఁ .
- తే. నలునిచే నేను గట్టింప * నలఘురీతిఁ
గనఁబడెడు నేతు వదె చూడు * వనజనేత్ర!
మిగులదుష్కరమగుచును * దగును జమ్మ,
జనకతనయా' యపాంపతి*స్థాన మగుచు. ౧౦౫ 5262
- క. తలఁపఁగ నత్తోభ్యంబగు, జలనిధి యిదె చూడు నిలువ*స్థలములు నడుమఁ
గలుగవు భంగమ్మల గర్జిలుచుఁ జెలువారుఁ జమ్ము * నీతా' యిందుఁ ౧౨
- తే. ము త్రియపుఁజిప్పలుఁ శంఖ*ములును వెలయు,
హనుమ దీనిని దరియించు * నపుడు విశ్ర
మార్థమై దీని భేదించి * యట్టై లేచి
నట్టి మైనాకమును హాట*కాంగముగను. ౧౩ 5264
- నీ జలధిమధ్యమమున * నలఘునేతువుమీఁద నిటవానరబలంబు * లెల్ల విడిసి
యండెను జా', మహా*త్తుండుగు జలనిధియందు నేతువునాఁగ * నమరు నిడ్డి
ముల్లోకములచేత * నెల్లప్పు పూజింపఁ దగినది మఱి పవిత్రతర మగుచు
ఘోరపాపంబులఁ * గూల్పఁగఁ జాలెడు, *నంబ్యధిస్థాతయై * యలరుచున్న
- తే. యట్టివాఁడ౯ నముద్రుఁ డ*య్యివనరమున
నిందుఁ దనునొంపఁ గొంపంబు * నొంది యున్న
నాకు నట్టై ప్రసన్నుడై * ప్రాకటతను
వొప్ప నగపడె, జానకీ! * యుర్వి నిందు. ౧౬ 5265
- క దనుజవిభుండు విభీషణుఁ, డనఘం డీతండు నన్ను * ననువుగఁ గనియెఁ,
జనకతనూజా' యిదిగో, యనువచుములు చిత్రములును * నగు వను లొప్పఁ.
- తే రమ్యముగ సూర్యపుత్రుపు*రంబు గానఁ
బడెడుఁ గిష్కింధ కను మిందు * వాలి నేను
గంపినాఁడను నా నిని * నాగ్ధ్వీ మున్ను
వాలిపాలితమగుపుర*వరము దాని ౧౭ 5267

* అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరో త్పృథ్విః - అనిమా ఇట మహాదేవశబ్దము సముద్ర పరమని వ్యాఖ్యాత లండఱు నర్థము చెప్పిరి కథాసంవిధానము ననుసరించియు నది సమం జనమే కాన నిట 'నంబ్యధిస్థాతయై యలరుచున్న యట్టివాఁడ౯ సముద్రుఁడు' అని తెనిగింపఁబడినవని గ్రహింపఁదగు

క. ప్రణయయుక్తసాధ్యసకని, మున రామునిఁగూర్చి వినయమున నిట్లని ప
లెను, రాజోత్తమ 'యనఘా', వినుమా' తారాదికీశవిభవత్పులతో.

తే. ఇతరకీశేంద్రసతులతో * నెలమిఁ గూడి

నీవు నేనును రాజధానియయి యలకు

నాయయోధ్యకుఁ బోవంగ * నాత్మఁ గోరు

చున్నదానను, నా భూవంశోత్తముండు. ౨౦

5269

చ. జనకజప్తార్థసంబు విని * సమృత్తి మీఱఁగ నట్లె యశాను గా

కని బదు లొత్తిచెప్పి ప్లవగాధిపుపత్తనసీమఁ జేరి చ

క్కనియొకచోటఁ బుష్పకముఁ * గన్తుతరంబును నిల్చి వానరేం

ద్రుని గని యిట్లు పల్కె, నిటఁ * దోచుస్థవంగమరాజి కాదృతి. ౨౧౫

చ. జనకజక్తై కళత్రములఁగతి రాదగు నయ్యయోధ్య కం

చును వదిలించు, మీవు బలశోభిత' వానరనాథ' భావ్యలం

గోని చనుదెమ్ము సత్వరము, * కోరిక నీతకు నిద్రై సుమ్ము పోఁ

జను నిక నంచుఁ దేజమున * శాశ్వతసంపుద నొప్పురాముఁడు. ౨౪ 5271

క. వనచరపతితోఁ దత్పరి, జనములతోఁ బల్కె; నంత * నరభసముగ నూ

ర్చునినూనుఁ డంతిపురమున, కనుమతుఁడై పోయి తార * నటఁ గని పలికె.

క. చనుదెమ్ము నీవు విక్రమమునఁ దగుమనకీశసంఘముఖ్యులసతులం

గొనుచు నయోధ్యకు రాదగు, నని సీతాదేవి కోర * నామె ప్రియమ్ము. ౨౫౫

ఆ. తీర్ప నెంచి రఘుపతియు నాజ్ఞ యిడె నాకు

జాగొనర్పవలదు * సకలవాన

రాంగనలను గూడి * యరుగుద మాయయో

ధ్యకును, బురము దాని * నరసియండు. ౨౬

5274

క. జనపతివిభుఁడొ దళరథు, ననుంగుఁబత్నులను గాంచి * యరుదెంతము, నా

వనచరపతివాక్యంబును, విని సర్వాభరణములను * వెనఁ దాల్చి తమి. ౨౭౫

క. తారయు వానరకాంతలఁ, జీరి వదించెన్ రయంబ * శ్రీకలితవిభూ

షారవ్యులగుచు భర్తలతో రాదగు మీరలెల్లఁ * దొయ్యలలాటా. ౨౮౫

క. ననుఁ గూడి యయోధ్యకుఁ జ, క్కనిరీతిన్ వచ్చి యండుఁ * గలచిత్రములం

గనుఁగొని నాకు మనఃప్రియమును జేయఁగవాయుఁ జొర * ముఖ్యులతోడన్.

ఆ. జానపదులతోడ * జానకీనాథుండు, పురముఁ జొచ్చుటను బ్ర * భుమణియైన

దళరథేంద్రసతులఁ * దదనంశభాగ్యంబుఁ, గాంచి వత్తనుఁగ * గపిలనలు.

సీ. తారవదించు ను * త్రమవాక్యము, విని తమ కాజ్ఞ గా నెంచి * త్వరను బూని

మంగళస్నానాదిమహితవిధానంబులను సంగీకృతలయి * జనకతనయఁ

గనుకోరికలఁ బుష్పకమునకు నెలమిఁ బ్రదక్షిణంబుగఁ బోయి * తారఁగూడి

యెక్కిరి తారెల్ల; * నిటు వార లెక్కంగఁ బైకి వేగము లేచి * పరమగతిని

- ఆ. నద్ది ఋశ్యమూకః * మనుగిరిచెంతకు, నగుగ నీతఁ గాంచి * మరల రాముఁ
డనియె, భూధరేంద్ర * మగు నిది కాంచన, ధాతునికరభూషితంబ యగుట.
- క. కన విద్యుద్వృజియుతమా, ఘనసముదయ మట్లు మనకుఁ * గన్పడియెడు దీ
నిని జూడుము; సీతా! యిట, వనచరపతితోడఁ గలియుఁభాగ్యము గలిగె.
- ఆ. వాలిఁ జంప నిచటఁ * బ్రతిస పూనితీ, జిత్ర, కాననముల నొప్పుమాననీయ
పంప యనెడు సరసుసాంపుగఁగన్పట్టు, జూడు మిదిగొ నేనుశుభతరాంగి.
- క. నినుఁ బాసి మిగులదూఁఖం, బునఁ బలవించితిని నిచటఁ, * బొలఁతీ శబరిం
గనినాడ ధర్మచారిణి, ననుపయోగప్రవీణ * నాతటముననే 3౬ 5282
- తే. యోజనాయతబాహులై * యొప్పుచున్న
యాకబంధుఁడు నాచేత * సంతఁడువె
నిట, జనస్థానమునను బక్షింద్రుడైన
యాజటాయువు నివసించు * నలరుబోడి! 3౭ 5283
- చ. కనుకనె శ్రీసమగ్రమయి * క్రాలుననస్పతి మట్టిచె ట్టిదే
కనఁబడుచుండెడు * గను మఖండవనస్పతిచెంత నందె యో
వనితరా! క్రూరుడైన దశవక్త్రునితోడ జటాయు వృద్ధతి
బెనఁగెను నీనిమిత్తమయి * పెంపున ఘోరతరంబుగా నతీ! 3౮ 5284
- క. వరవర్ణినీ! బలంబున, ఖరదూషణరాక్షసులను * గడువీర్యమున
బరఁగెను త్రిశిగునీలత్వము, సరిగా భేదించుబాణజాలంబులతో. 3౯
- తే. నేను జంపితినియెందు * నూనగాత్రి, యామననివాసమైనట్టియాశ్రమమిదె
కనుమ! శుభదర్శనంబునై * కడువిచిత్ర, మైనమనవర్ణశాలయింపలరుఁజమ్ము.
- చ. దనజవిభుండు రావణుఁడు * దానిను మోసమున హరించె నో
వనకుహనేత్ర! యిచ్చటనె, * వర్ణవినిర్మలవారిపూర్వమై
కనఁబడుగాతమీనది నికామశుభప్రద మామఁ జూడుమా!
కను మదిగో యగస్త్యమునికాంతుని యాశ్రమ మోతలోదరీ! ౪౦ 5287
- ఆ. అదె మహాత్ముడైన * యానుతీక్షణమునీంద్రు
నాశ్రమంబు రుచుల * నలరుఁ జూడు,
మోమనోజ్ఞగాత్రి! * యుగతరిపుదర్శ
నాశకుఁడు సహస్రసయనుఁ డెలమి ౪౧ 5288
- క. చనుదెంచెనో యెడటికి నా, మునివతి శరభంగుఁడున్నభూమి యిదియె, యా
తనియాశ్రమమిదె యానద, మున నెమహంగుండుదనుజముఖుఁడు నగుచు.
- క. తనరు విరాధుఁడు నాచే, వినిహతుడైన చనియె యక్షవిభులొకమ్ముం
గనః ¹సింహమధ్యమా! యివె, సునమున్ననువార్షి సంఘమహితాశ్రమముల్.

నీ ఇట మానికులవతి ధన్వంతరీ సమతేజఃశైవయత్రిమునీంద్రుఁడలరువాఁడు,
ధర్మచారిణియగు తాపనీ నననూయ వర్షించితి పిట సుంఁపరతరాంగి
యదె పర్వతశ్రేష్ఠఁ నుగుచిత్తకూటంబు భాసిల్లుచున్నది ధన్వంతరీ
శైకకుమారుండు కాంక్షతో నను సుప్రసన్నునిఁజేయ నెచ్చటికి వచ్చె

తే. నాథలం బిదె, యల్లదె యతివిచిత్ర

కానసంబులదవ్వనఁ గనఁబడియెడు

యమున, శ్రీమంతిమగుచు మును మన మున్న

యాభరద్యాజనాశ్రమం బంతికమున ౪౭

5291

క. విలసిల్లుచుఁ గనఁబడియెడు, విలాసినీ' త్రిపథగయయి ధన్వంతరీ
చెలఁగెడు గంగానది యిదె, పలువిధముల పక్షులు తటభాగము లందున్.

తే. చెల్లగుచుండఁ బ్రపుష్పితములగు విపిన

ములను నలరారుచున్నది, లలన' యిదియె

శృంగిబేరపురోత్తమ మిందె గుహుఁడు

వచ్చె మనయంతికమునకు సచ్చరితుఁడు. ౪౮

5293

చ. జనకనుతా' కనంబడెడుఁ జక్కనియూసము లెన్నొ చాలుగాఁ

గను సరయూనమాఖ్య నది కన్రువిచిత్రతరువ్రజంబుఁ బూ

చిన దిపినంబు లీనదికిఁ జెల్వగ నొప్పుఁ డటంబులందు, మా

జనకునిరాజధానియగు చక్కని పత్తన మదై చూడనొ ౪౯

5294

తే. మనము మరల నయోధ్యను గనెడుభాగ్య

మలర వచ్చితి మట్లాట సమలభక్తి

వందనము చేయుమా' యన వనచరపతి

దనుజపతియౌ విభీషణుఁడును నితరులు ౫౦

5295

చ త్వరపడి లేచి మంగళదధర్మనమై బెడఁగై యయోధ్య నాఁ

బరగుపురంబు గాంచి, రది పాండురహస్త్యకదంబయ్య క్షమై

సురుచిరభూరికత్వలను సాంపులఁ గాంచుచు మేటియేనుగుల్

తురగములు నితాంతమున దోచ మహేంద్రపురంబునాఁ దగెన్. ౫౧

క. వనచరులు సాంద్రసౌధములను వన్నెలు గులుకుచు విలాసము మీఱం

గనఁబడుచున్న యయోధ్యను, గని రెంతయు లేచిలేచి కడఁ బూనికలన్.

నూటెగువదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౭ - వ పర్వము.

-అథ రాముఁడు భరద్వాజాశ్రమమున శౌకవిషణ్ము పసింది వరముఁ బొందుట. అథ-

తే. *అంతఁ బదునాలుగై నహాఃయనము లట్లు
 నిండిఁగా లక్ష్మణనియగ్రజుండు చైత్ర
 శుక్లపక్షమియందు నిశ్చలతపోవి
 భూతిగల్లు భరద్వాజః * ఖ్యాతయశని ౧

5298

ఆ. చేరఁ బోయి నియతుఁడై రాముఁ డతనికి, వందనంబు చేసె, * భక్తి నిట్లు
 లాతపోధనునకుఁనభివాదనముచేసి, యోషహాత్మ! యాయఁయోధ్యయందు.

క. వినుచుందువా? నుభిక్షంబు ననామయము భరతుండు * పూని ప్రజాపా
 లనమున నెచ్చరికను బొందునుగాదే! తల్లులుం బ్రదుకుఁ గనువారే? . ౨

క. అని యడుగ మహాత్ముండగు, మునిపతిశ్రీ రాముతోడ * మోదంబున ని
 ట్లునియెన్నెత్తపూర్వముగా, ననుజుఁడుభరతుండఁ ధూళియందుమునుఁగుచున్.

తే. జడలు చాలించి పాదుకల్ * పుడమిజేడు

గాఁ దలంచుచుఁ బ్రజలను * గాచుచు; భవ

దాగమనమును గోరుచు * నందె యున్న

వాఁడు గృహమున క్షేమమె * పనుమతిశ! . ౪౫

5302

సీ. అరినిఘాదన! తండ్రియూనతి నొనరించు కోరిక ధర్మమే * కోరి నార
 చీరలు చాలించి * సీతయు సౌమిత్రి వెనువెంట రా రాజ్యమును విడుచుచు
 గహనంబునం బొందికప్రభోగంబుల విడనాడి మఱియుఁగాల్పడకలఁద్రెది
 వమును బాసిన నురఃపర్యునిఁబోలుచు నర్వసమును మాని * సాంద్రనియతిఁ

ఆ. బూని వచ్చినపుడు * పొగిలె నాచిత్తంబు

మూలఫలములఁ దినఁ * జాలు నెట్లు

లనుచు, నిపుడు రిపుల * నడచి కార్యంబులఁ

బండఁ జేసికొనుచుఁ * బ్రాభవమున. ౭౫

5308

క. వరమిత్రబంధువులతో, నరుదెంచిన నిన్నుఁ గాంచి * యతిశయమోదం
 బరుదుగ మదాత్మ పొందెను, ధరణీశా! నీకు నచటఁ * దగిననుఖంబుల్. ౮౫

క. పంచపటియందుఁ గల్లట, మించిన దుఃఖము లధర్మ * మిత్రువలనఁ బ్రా
 పించుట నెఱిఁగితి మదిలో, నెంచఁగ ధర్మమునఁ బ్రీతి * నెనఁగెడు నీకున్.

క. వినుము జనస్థానంబున, దనుజులతో మిగులఁబగయు * దగులువడటనీ

వును ఘోరమూర్తులగు నా,దనుజుల ఖరముఖుల బాహుధర్మస్ఫూర్తిన్

క. అనిఁ జంపుటయును, ఘనులగు, మునులను ధర్మమును గావఁబూని చరింపం
 గను సాధిని నీజానకి, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు * తా మోసమునన్

* పూర్ణ చతుర్థ కే వస్తే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్ర సః = పంచమ్యాం చైత్ర శుక్ల పంచమ్యామ్-
 అనియూ

ఆ అపహరింపఁ నలఁచు * టల్లై మారీచుండు
మాయఁ బూని మృగముమాడ్కి వచ్చు
టయును, సీతయపహృతయు నగుటయు, వన
మందు నా కబంధుఁ * డగవడటయు ౧౧

5808

- క. అంతటఁ బంపాఖ్యసరః, ప్రాంతంబున కేగుటయును * భాస్కరునుతుతో
నెంతయు సఖ్యముగల్గుట, యంతట నవాళి నొక్కయమ్మున నీవు. ౧౨
- క. పోలియించుటయును సీతం, గలయకావెనగుటయు, హనుమకడఁగి జవమునకొ
జలనిధి దాటియె లంకను, నలఘువరాక్రమముతోడ * ననలునినోట ౧౨౪
- క. పడవేయుటయును, నీయూ, పడఁతియనికె తెలిసినంతఁ * బటుశక్తిని మించెడు
నలుచే నేతువు నా, జడనిధిఁ గట్టించుటయును * శక్తిమెఱయఁగ. ౧౩
- చ. వనచరయాధపుల్ ముదము * వర్జిల లంకను గాల్చినట్టిరీ
తిని, సురకంటకుండగుమఁ * దేకువ మించినరావణుండు చ
య్యన నుతమంత్రి బాంధవము * హాబలవాహనవంక్రితో దురం
బున నధియంపఁగాఁ బడిన * పోల్కియు బ్రహ్మముఖానురోత్తముల్. ౧౪
- క. నినుఁ గానవచ్చుటయు నా, యనిమిషపతి వరము లొనఁగి * యరుగుటయును * నే
ననుపమతపోబలంబునఁ, గనినాఁడం జమ్ము', దివ్య * కార్తుకధారీ. ౧౫ 5813
- క. వరశక్రధరణి' నేనును, వర మొనఁగెన నడుగు మేను * వాంఛించినయీ
సురుచిరపూజంగొనమా, యగుగం దగు తే పయోధ్య * కతిమోదమునకొ.
- చ. అన విని ధీనిలాసుఁడు నృ * పాత్మజుఁ డమ్మనివాక్యముకొ శిరం
బున గ్రహించి తమ్మునకు * ముందుగ దూతను బంప నెంచి మీ
యనుమతిసే యొనర్తునని * హర్షమునకొ వచించి తా వరం
బును నడుగంగఁ బూని ముని * పుంగవుతో నిటు పల్కె వేడుకకొ. ౧౬ 5815
- క. మునివర్య' యయోధ్యకు నే, జనుమార్గమునందు వృక్ష * పండ్ల మనమయం
బునఁ గూడ ఫలములను మధు, వ్రున నొప్పు దునుండవలయుఁ * బూతఫలంబుల్.

తే. అమృతకల్పంబులయి రుచు * లలర బహువి
ధములు గా నుండవలయు వ * రమును దీని
నిమ్ము నా కనియడుగ న * ళ్లై చెలంగుఁ
గాకయని పల్కి నంత న * నోకోహములు. ౧౭

5817

- క. సురపురె గలపాదపముల, కరణి సమృద్ధంబు లగుమఁ * గానంబడియొక
హరు లయ్యయోధ్యఁ గానఁగి, పరిగెడునామార్గమందు * హరితరములై.

తే. యోజనత్రయవర్జిత * మొక్కరీతి
నెట్లుచూచిన నిష్ఫల * వృక్షతతులు

* స్వం మమైతి ద్వికలం తపసా-అనిమా

ఫలయుతము లయ్యె సుమహీనములు సుగుచిర

పుష్పసంయుక్తము లగుచుఁ ♦ బాలికా మిగుల ౨౦౫

5819

క. తరువులు శుష్కము లొప్పెను, సుగుచిరపత్రములతోడ ♦ సోనలుగ మధూ
త్కరములు గురిసెను నావన, చరపుంగవు లంత వార్ష ♦ శాన్ద్రవృద్ధయ్యలై.

క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁబడ దివ్యంబులైన ♦ కమ్రఫలంబుల్
మనసార వేలకొలఁదిగఁ, దినుచున్ స్వర్గమునుబొందు ♦ తీరునఁ బొడలన్.

నూటయిరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౮ - వ సర్గము.

శ్లోకం { హనుమంతుఁడు రామాజ్ఞ చే గుహనకు భరతునకు } శ్లోకం
శ్రీరామాగమనము దెల్పట

క. జనపతియు సయోధ్యాపురమును మదిలోఁదలఁచుకొనుచు ♦ ముందొకఁ జేయం
గను దగినవని యదేమో?, యనియాలోచించె, నిట్లు ♦ లాత్తుఁ దలఁచుచున్.

*చ. వనచరపుంగవుండయిన ♦ వాయుకుమారుని జేరి బిల్చి యి
ట్టనియె, సయోధ్యలో నృపగృహంబున నందఱు జేమమే కదా ?
యని తెలియంగగూ, మఱియు ♦ నట్టులె బోవుచు శృంగిబేరప
త్రనమును జేరి యం దలరు ♦ ధర్మవిదుత్తమునిన్ నివాదపున్ ౧౫ 5828

క. వనగోచరు గుహఁ బ్రీతిని, గని నేనే చెప్పినట్లుగాఁ గుశలంబున్
వినిపింపు, మతఁ డిరోగంబునఁ గుశలముగాఁగ నేనుఁ ♦ బురికిన్ మరలన్, ౨౫

క చనుదెంచుచున్నవార్తను, వినినంతనె నన్నుఁ బాసి ♦ వెతఁ గుడిచెడుఁ గాఁ
పుననాచింతనువిడుచుచు, మనమునఁగనఁగలఁడుముదము ♦ మాన్యుడతఁడునూ!.

తే. ఆతఁ డాత్మనమానుడై ♦ నట్టి నఖిఁడు
మారుతీ! యాగుహండు సమస్తము నొంది
చక్కఁగా నీవయోధ్యకుఁ ♦ జనుపథంబు
భరతుకుశలంబు నీకుఁ దెల్పుఁగలఁ డతఁడు ౪౫ 5826

సీ. నాచనంబుగ ♦ నాతమ్మునకు నాదుకుశలంబు వినిపింపు ♦ కోర్కి నీవు
వనవాసమును దీర్చి ♦ జనుకుని సత్సంబు నెఱవేర్చి లక్ష్మణుని సత్తియైన
జనకజనుం గూడిఁచనుదెంచితిని జే ఎముగ నంచువచ్చింపుమునఁజియడవి
బువంతుడైన గాఁవఁడు సీతను గొనిపోవుట సుగ్రీవుఁపొందు నేను

ఆ. జేయుటయును సతనిఁజేయఁజొ వాలిని, సంగరమున నేను ♦ జంపుటయును
సీత వెదకుటయును ♦ జేరరాక యపారమైన జలధిదాటి ♦ యవలి కేగి ౭

* బాసీపా కచ్చి త్కుశలి జనో నృపతిమండిరే-అనిమా.

- చ. జనకజ నీవు గాంచుటయు * సత్వగమే యరుడెంచి యానువా
ర్తను వినిపింప నందజము * శివ్యం గాశినరూపభూమికిం
జనుటయు నల్లిపిచ్చము * నాగరంబు దొగి నేతలంధనం
బును మఱి నేను రావణుని * బోర నిధించుటయుం గ్రుంబుగన్. ౮౫
- క వినిపింపు మఱియు వరుణుడు, కనకభవుండు ననంగ * వాసవుఁ డటని
చ్చినవరముల తెఱఁగును శం, మనీకరుణం సంక్రితోడఁబొత్తమరుటయున్.
- క. భరతునకుం జెప్పుము, నిర్వరపతిరివుతో వాలి*సహజనితో నే
నరుడెంచితిఁ జెంతకునని, మరుదాత్మజ* సామ్య* తెలుపు*మంసమృదూక్తిన్.
- తే. ఇట్టివార్తను వినినప్పు * డెట్టి యాకృ
తిని ధరించునో నన్నుఁ గూర్చినక్షయము
లందు నింగితచేష్టాదు * లతనియందు
నెట్లు గనఁబడనో వాని*నెల్లి నీవు ౧౧౫
- క. పరికించి తెలిసికొనఁదగు, భరతునితో రాఘవుండు * పరులగణములం
బొరిపుచ్చి సాధుయశమును, నిరపయమును బొంది కోర్కె*నెఱి ఫలియింపన్.
- క బలవంతులైన మిత్రులఁ, గలిసి సమీపించి యిదిగో * కడలి యిటకును
జ్వలరీతి వచ్చుచున్నాఁ, డలముగుఱా* యంచు బలికి * యవ్వల నీవున్. ౧౨౫
- సీ. భరతునియానన*నర్థంబుచేతను దృష్టిభాషణముల * నీవు భరతు
వృత్తాంతముల మఱి * యింగితంబుల నెల్లి నున్నవి యున్నట్టు*లొగి నెఱుంగ
వలయును నీయందు * భక్తఁ జెంగెడు భరతునిరీతుల * నగయ నేల
యందువో* యెల్లప్పు * డభిల కానునన్ముగ్ధమయి కఠిహయముల*స్వందనముల
- తే గ్రాలి వంశపరింపరా*గతమునయిన
రాజ్యమును నేరిదిత్తం బ*పూజ్య మేల
యని త్యజింపఁగఁ గోరు? నా*యనుజమాట
పలుకఁగా నేల* గుణమణి*కలితుఁ డతఁడ. ౧౨౫
- క. మనమున రాజ్యముఁ బాలింపను గాంతు యెసంగ నేమి*పనియొనరును నా
తనిచేష్ట లెఱిగి నే నే, పనిచేయఁగవలయుననుచుఁ * బలికెదొ హనుమా!.
- క ననుఁ జరకాలమ్మనకుం, గని నాయం దెల్ల ప్రీతిఁ * గను భరతుడు తా
ననుపమరాజ్యం బేం, గను గోరునయేని సర్వ*కామభరితమై ౧౩౫
- క తనరారునెల్ల భూతలమును నేలుంగాకి తండ్రి * మాను పభిషేకం
బును నాకుఁ జేసి ముగమును, గనఁ బాలకపోయె నేను * గనుదును దానిన్.
- తే బుద్ధిమంతుడు గావున * భూమి నెల్లఁ
బాలనము చేయఁగలఁడు, పా*వని* మదీయ

* ఇది యుద్ధకాండమున చెప్పిన గ్రహములము

- నన్నిధిని రాజ్య మాతండు † సంగ్రహింప
నున్న బుద్ధినిశ్చయముల † నొగి నెఱింగి ౧౬ 5338
- చ మనమున రాజ్యముం గొనెడు † మాడ్కిగఁ దోచిన నిందునుండి మే
మును బురిచెంతఁ జేరుటకు † ముందె జనంబున మమ్ము జూడ రాఁ
జను, నటు లేని పక్షమున † స్పర్శనపుత్రక¹ యందె నిల్వమా
యని ప్రతికూలభంగిఁ దన † కానతి నారఘరాముఁ డీయఁగన్ ౧౭ 5339
- చ ¹అనిలతనూజుఁ డంత మనుఁజాకృతిఁ దాలించి వే యయోధ్యకుం
జనుటకు నుత్సహించె, నిటు † స్వాంతమునం దలపోసి యమ్మరు
త్తనయుఁడు ²సర్పవర్యమును † దాగ్రహియింపఁగఁ గోరి దానిపై
కనుపమ వేగ మొప్ప వినఁతాత్మజుఁ డేగెడునట్లు లొక్కటన్. ౧౮ 5340
- ఆ. అంబరమున కెగసి † యతివేగమునఁ బోయె,
వీర్యమలరుచుండఁ † బిత చరించు
పథమునందు నరిగి † ³ఫణివరస్థానమై
శుభకరంబునగుచు † సౌబగుమీటి ౧౯ 5341
- క గంగాయమునాతటిని, సంగమ మనఁ బరఁగుచున్న † స్థలము గడచి యు
హ్నాంకుతమి శృంగి బేరమ, నం గడుఁ జెల్వమరు పత్త⁴నంబును జేరెన్ ౨౦
తే. అందు గుహుఁ గని హర్షంబు † నంది శుభము
గాఁ దగిన చాక్యముల నిట్లుఁగా వచించె,
సత్యవిక్రముఁడును గకుఁజ్ఞుకులభవుఁడు
నీకు సఖుఁడును నగు రామఁనృపతి యివుడు ౨౧ 5343
- క అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, వనితామణితోడఁగూడి † పలుకుము ట్లేమం
బని చెప్పె, భరద్వాజుని, ఐనువున నీపంచమినిశఁ † బరమముదమునన్ ౨౨
- ఆ అందె గడపి యెల్లి † యరుదేరఁ గలఁడు సు
మృతనిఁ జూడగలవు † హర్ష మొనవ
సత్వరంబ, యనుచు † శ్వసనపుత్రుఁడు మహా
తేజుఁ డధికవేగఁదీపితుండు ౨౩ 5345
- క పలికె జగన్తోదదమయి, విలసిలు రామాగమనము † వినిపింపంగా
వలసిన భాగ్యము నాకుం, గలిగెఁ గదా యనుచును ⁵బులఁకయుతకచుండై.
- క. గిరివిసిననదులమహిమలఁ, పరిపాటింపకయె యభ్ర⁶పథముల కెగనెన్,
బరశుభరుండగు రాముని, పరితీర్థము మార్గమందు † వాలుకిని నదిన్ ౨౪

1 మామం ధారయన్ మామ మయోధ్యం త్వరితో యయా-అనిమా. 2 గరుత్మా నివ
వేగేన జిఘృక్షత్ భుజగోత్రిమమ్-అనిమా 3 భుజగేం ద్రాలయం శుభమ్-అనిమా 4 సంప్రహృష్ట
తనూరుహః-అనిమా.

తే. ఖ్యాతీగన్వట్టిగోమతిఁను నెడునదిని, భయదమాభీమనాలాఖ్యఁవనము, బహువి
ధములనొప్పారు సస్యమ్ముఁలనురనున్న, కోసలాఖ్య దేశంబులఁ దగ్గరి నందు.

క. కనఁబడు ప్రజలను గనియెను,, వనచరకుంజరుఁ డతండు ధవళదూరము చ
య్యనఁ జని నందిగ్రామం, బునకు సమీపముఁ గుమ్మఁబు, గఁ గనుతరులఁ.

చ. కనుఁగొనె, నాద్రుమంబులు నిఁకామము ప్రీతిని నెల్లవారలుం
గనునటులుండుఁ గానఁ కనుఁగాదిలిపుత్రులతోడ స్త్రీలు వృ
ద్ధనికరమందుఁ గ్రీడిల సతంబును నల్పుచునుండు, రావనం
బునఁ గలవృక్షముల్ సురవిఁభుప్రియసంపదవృక్షసంతతిఁ ౨౬౫ 5350

తే. అర్థపతిఁతైత్తరధవనఁనుండు నలరు
తరువరంబులఁ బోలి యెంతయును వెలయ,
నాయయోధ్యకు ఘటికాద్వయప్రయాణ
ష్టునకుఁ దగినంత పవ్వనఁ దనువునందు ౨౭ 5351

తే నారచీరలు కృష్ణాజినకృతవస్త్రములు చెలంగఁగ నాశ్రమమున వసించి
చిక్కి రామునిరామికి ధిక్కిలి వగ, పొంది దీనుండునై జడల్ పూని నియతి.

సీ భ్రాతృవ్యసనమున పవువు కృశింపఁగఁ బంకదిగ్ధాంగుడై ఫలము లట్లై
కందమూలంబులునుం పసకళనంబులుగ దాంతుఁడై వృధంబుగఁ జెలంగు
తాపనవృత్తిని ధర్మముల్ నలుపుచుఁ బాడువుగా జడలగుంపులు తగంగ
వల్కలాజినములఁ బై న నెట్టులొ కప్పుకొని వాఙ్మయమును దనర భావి
తాత్పుడై బ్రహ్మనిఁ కమరు తేజంబున నలరుచు శ్రీరాముఁ డాదరమున

తే. నిచ్చి పోయినపాదుక ధరింపట నునిచి
వనుధఁ బాలించుచుఁ జతుర్వర్ణముల ప్ర
జలను సుంతయు భీతిలే కెలమి నొందఁ
గాచుచుండెడుభరతుని గనియె నచట. 3౧ 5353

చ. అతనిని జాగరూకులయి యాత్మవిశుద్ధిని గాంచుచున్న మం
త్రితత్తులునుం బురోహితులు తెంపునమించెడు వాహినీశులుఁ
జతనముమీఱఁ గొల్పుచును సర్వవిధంబుల భూమి నేలు న
న్మతివిభవంబున విభుని మూలము రాముని లోఁ దలంచుచు 3౧౫ 5354

తే. కావిరంగులవస్త్రముల్ గట్టి యుండి, రట్లు గట్టంగఁ గారణ మరయ వారు
రాజపుత్రుం డతండు చీరవనములఁ, దాల్చియుండఁగఁదారు నా ధర్మరతుని

తే. వదలి మంచినస్త్రంబుల పరుసఁ గట్టి
సకలభోగంబులను బొందఁ జన కటంఠు

* కోశమాత్రే త్వయోధ్యాయః-అనఁగా, కోశమాత్రే ఘటికాద్వయమాత్రే-అనిగాన్య
ఖ్య. అనఁగా రెండుగడియలు నడువఁదగినంత దూరము అనిభావము

నాశలను మాని యతనిచే యాశ్రయించి

కాచియుండిరి రాముగాశను మౌనమున. 33

5356

చ. అనిలజః డంత ధర్మవిదుః ధౌచు మఱొక్కశరీరమున్ ధరిం

చిన యలధర్మమట్లుగ శుచిం శరికొల్పి శరీరముం ద్యజిం

వను దలపోయునాభరతుఁ ధౌచును గాంచి కరంబు లొగ్గి యి

ట్లనియెను, దండకాఖ్యవనముందునఁ జీరజటాధరుండుగాఁ

దనరెడునెవ్వనిగఁగుటచి ధౌ తద్దయు నీవిటఁ జింతనొందెదో? 34 5357

క ఆరాముఁడు తనకుశలము, గారవమున నీకుఁ జెప్పఁగా ననుఁ బనిచెన్,

శ్రీరామునిప్రియవాత్రాసారము వచియింతు దాని! సంగతివలన్. 35

తే. దారుణంబైన యిట్టిచింతను ద్యజింపఁ

గలవు వినువీ ముహూర్త మంధెలమి నన్న

యైన రామునిఁ గూడుదు ధౌ వాఘనుండు

రావణుని జంపి తనదుభార్యయగు నీత 36 5358

క. మరలం బడసి ఫలించిన, వరకాంక్షలతోడ బాహుబలవిక్రములై

పరఁగెడు మిత్రులతో నిదె,యరుదెంచుచు నున్నవాఁ ధౌ హార్యప్రీతిన్. 32

క. గురుతేజఁడు సౌమిత్రియు, నరుదెంచుచున్నవాఁడు ధౌ యశమున మిగులం

బరఁగెడు నీతయుఁ గోరిక, లరుదుగ ఫలియింపఁగాఁ బ్రహర్షము మిగులన్.

తే అమరవతిఁ గూడుశచివలెనాత్మవిభునిఁగలిగినచ్చుచున్నదోయలఘుచిత్త

యనుచుఁ బావనివలకంగనన్నయందు,వత్సలుండగుభరతుఁడఁవ్యాత్త కాత్మ.

తే. హర్షమును బట్టఁగా లేక ధౌ యట్టె నేలఁ

బడెను మిక్కిలిహర్షంబు ధౌ వఱలు మూర్ఖ

మునిఁగె నీవార్తకే యిట్లు ధౌ మూర్ఖవోయె

నింక రాముఁడె కనఁబడ ధౌ నేమి యగునొ 37 5363

క. భరతుఁడు నిరివెలయఁగ న, త్రుణంబున క్షణములోనఁ ధౌ తేచి మహా

త్తరమునము నొనఁగువార్తను, వరుసం బల్కెడు మహాత్మఁవా యుతనూజన్

తే తెప్పిటిలి కాఁగిటం జేర్చి ధౌ యప్పటివగ

ననలఁ దోయుచుఁ బ్రీతిమఁగుంబులై న

బాష్పములచేతిఁ బావని ధౌ వపువుఁ దడిపె,

సంత హనుమంతుఁ గని యిట్లు ధౌ లనియె నతఁడు 40 5365

చ. మనమున నీతఁడొనె యొకమద్రుక్ డటంచును సంశయించుచున్

వివతగుణా! కృపాసీలయ! ధౌ విస్తృతిఁ గాంచిన ప్రీతి నిట్లు వ

చ్చిన దివిజుండవో? యిటకుఁ ధౌ జెల్వమరంగ వరుండవో? యెఱుం

గను బ్రియవార్త లాడెదవు ధౌ క్రుతరంబుగ నోమహామతి! 41 5366

తే. ఇట్టిప్రియతమవార్తల † కేను గాన్కఁ

గాఁగ గోలక్షలను చూఱు † గ్రామములను

జారుకుండలములఁ దాల్చి † సాధువినుత

శీలముల మించి ముఖము శశివలె మెఱయ రత్న

5867

క కనకచ్ఛాయయు నాసీక,యు నూరువులు నుంచరతను † నొప్పుగ వెలయం

గను సర్వాభరణంబులఁ, దనువులు సొంపుగ రహించఁ † పగినకులంబు. ర3

క జాతియుఁ గల్గి చెలంగెడు, వాతులఁ బదియాస్వరను మననం బలరన్ వి

ఖ్యాతిని బెండ్లాడఁగ సంప్రీతిని నేనిత్తు చనుచుఁ † బృథ్వీశజుడు. 5869

చ. వనచరవీరుని గుఱించి † వర్ణముగా వచియించి యద్భుతం

బనఁదగు రామునాగనున † మాతనినుండి యెఱింగి యచ్ఛనుం

గనుఁగొనువేడ్క యుబ్బఁ గపికాంతుని గన్గాని వార్ష మట్టె నె

మ్మనమునఁ బట్ట కుబ్బఁ బవనమానతనూజునితోడ నిట్లనెన్. ర౫ 5870

నూటయిరువదియెనిమిదవ నర్తము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ నర్తము

—*— భరతునకు హనుమంతుఁడు రామునిపకలన్పల్తెంతమును చెల్చి సంతప్తుఁ జేయుట. —*

చ గురుతరకాననంబునను † గొంకక పెక్కుశరత్తు లుండి భూ

వసుడయ నాకు నాధుడయ † భాసీలురాఘవుని గుఱించి యి

త్తరుణమునందు వింటిఁ గద † ధాత్రి మనుష్యుఁడు చూఱువర్షముల్

వరునగఁ బ్రాణయుక్తుడయ † వర్ధిలెనే గను మోచమున్ గడున్ ౧౫ 5871

క అను నీనానుడి సత్యమె, యని నాకుం దోచుచున్న † దని పవనజుడున్

మును సంగ్రహముగఁ చెల్పిన, వనచరరాఘవులమైత్రి † వగునం చెలియన్

చ మనమున నెంచి యిట్లనియె † మానధనా! కపిరాజితోడ రా

మున కెటు మైత్రిగల్గెఁ గత † మున్ వినఁగోరెన నేప్రదేశముం

దను నది దేనికై గలిగెన్ † దోరిపువేడుకఁ బ్రశ్నచేయునా

కనఘ! యధార్థరీతి మునఁపంద వచింపుము మైత్రివేర్చిచే 3 5873

చ అని వచియించి మానతతి † కర్తముగాఁ గగు నాననంబు నా

తని కిడ రామమూర్తిచరితంబు వనంబున నైనఁ దానిఁ జె

ప్పును దలపోసి యాభరతుఁ † బావనుఁ గాంచి మగు తనూజు డి

ట్లనియె, విభూ! భవజ్ఞునని † కాదృతి మీజనకుండు ప్రీతిచేన్ ర 5874

సి. వరము లొసంగుట † వానికై యడవికిఁ గింకఁగాఁ బడుటయుఁ † బార్ధివుండు

రాముఁ బాపన వగ † రయమునఁ జచ్చుట రాజగేహమునుండి † రాజదూత

* ఏతి జీవంత మానందోననం పక్షకథా దపి-అనిమా.

లీయయోధ్యకునిన్ను నీయనుజునితోడఁ గొనివచ్చుటయురాజ్యమును గ్రహించు
దలఁపక నీవును ధన్యుహంతవు సజ్జనాదృతధర్మంబు నాశ్రయించి
తే. చిత్రకూటంబునకుఁ జోయి శ్రీరఘుపతి

గాజ్యమును గైకొనంగఁ బ్రార్థనము గొల్పు
టయును రాముండు శండ్రిహాట నె గ్రహించి
దాని నొల్లక వదలంగఁ బూనుటయును. 5375

తే. అన్నవగుపూజ్యపాదుక ధరించి నీవు, మరలివచ్చుటయు నను నీచరిత మెల్లఁ
దత్వముగ నీకుఁ దెల్లంబు తరలినీవు, పాదుకలు గొంచు నరిగినఁ బార్థివమత!

క. తరువాతిపాద నంతయు, వరుసగ వచియింతు, మరలఁ బత్తనమునకే
వరుగఁగ నపూర్వపురుషులఁ బరికించుట నచటి పక్షివారమృగతతుల్. 5376

క. కలయం బరుగిడఁగా నిమ్ములఁ బరితాపంబుఁ దరుణమున నిటఁ గనిన
ట్లు లలిం దోచెను, నంతట, నిలాధవుండును మహావనభయతంబై.

తే. పులులు సింగంబులును మృగంబులు వెలయఁగ
భయదమై నిర్జనంబునౌ వనము మిగుల
విస్తృతంబును నగుదాని వేగ చేరె,
రాఘవులు సీతతో మహాఋణ్యమందు 5379

క. చనుచుండ విరాధుండను, ఘనబలుండౌ రాక్షసుండు క్రందుగ శబ్దం
బును జేయుచు నడ్డముగాఁ, గనఁబడియెను వారిముందుగా, నీరీతి 5380

క. ఘననాదం బొనరించుచు, దనబాహువు లెత్తి రాఁగఁ దలక్రిందుగ నా
తనిఁ బట్టియెత్తి గర్జించు నారౌఢు మదగజంబుఁ బోలెను వారల్ 5381

తే. పడఁగవైచి స్థాపించి రఃస్పృడు సహజులు
రామలక్ష్మణు లటు దుష్కరమగు కార్య
మును సమాప్తము నొందించి చని తదీయ
నిశనె కమనీయశరభంగుని పదమునకు 5382

క. చని రంతట, శరభంగుండు, మునిపతి దేవతలలోకమున కేగఁగాఁ
గని సత్యపరాక్రముండగు, జనపతి యటనున్న మానిశక్రుల కెలమి. 5383

తే. వందనం బిడి యటనుండి సుందరమగు
నాజనస్థానమును జేరె, నంతఁ గొంత
కాలమున కచ్చటికి వచ్చెఁ గరినచిత్త
యైన శూర్పణఖాహ్వయ యంతలోన 5384

క. రామునియాసతిఁ గైకొని, భీమబలుండౌ సుమిత్రప్రియపుత్రుండు
ద్వామంబగు ఖడ్గము గొని, యామానిని ముక్కు జెవుల నట్టె యడంచె.

అంత భయదకర్షులగు రాక్షసులఁ జతుర్దశసహస్రములను దా నొకండ్ల

- మానితాత్మకడై న ♦ త్వాసతి రాముండు, యమునికడకు బంచె ♦ నాన్ధలమున.
- క. దనుజులు వారంపలు చ,య్యన నొక్కటిగాఁ జెలంగి ♦ యారామునిపైఁ
జనుదేర నర్థయామం,బున నిశ్శేషముగ వారిఁపొం గడఁగించెన్. ౧౮౪ 5387
- చ. అనిశము పండకావనతులై తపముల్ గమఁబాడొనర్చుచున్
ఘనబలవీర్యముల్ వెలయుఁ గ్రాలెడు నాపడునాల్లువేలమం
దిని రఘురాముఁ డేవున వధించెను సంగరరంగమందు, వా
రని నొకముద్దయైరి దనుఁజాధిపుఁడౌ ఖరుఁ డీలై నచ్చటన్. ౨౦ 5388
- క. దనుజాంగన శూర్పణఖ య,తనిచే విశృతాంగి యగుచుఁ ♦ దద్దయు మూర్ఖం
బుననొప్పుఁ గానఁ దనవా,రనిఁ బడినం బోయె రావణాసురుకడకున్ ౨౦౪
- సీ. దానివార్తను విని ♦ దానవనాథుండు పనుపఁగా నాతనిఁయనుచుఁడగు
మారీచుఁడనువాఁడు ♦ ఘోరరాక్షసుఁ డట్టై రత్నమయాంగమృగ్రాల నొక్క
-మ్మగ్రూవుఁడై వచ్చి ♦ మేదిసీతనయకుఁ దనయాట చేలోభఁమునుగలుగఁగఁ
జేసె, సంతట రాముఁడేరి సీతయు నీమృగంబును బట్టుము ♦ కమ్రూప
- తే. మిద్ది యుండిన మనస్థలం ♦ బిదియు నొర
యెంతుమణియమై మదిఁకింపుఁ బెంపఁ
జాలునో, యన రాముండు ♦ చాపమాని
పరుగువాఁడెడు దానితో ♦ సరిగ వడిని. ౨3 5390
- క. పరుగిడుదానిం బట్టుఁగఁ, దరముం గా దింక ననుచు ♦ దానిస్థితిని దా
నరయుచు నానతఃపర్యము, గురుతరమును నైన యొక్కఁకోలం గూల్చెన్.
- క. వినుమో సౌమ్యా' రాముఁడు, వనమున కాజింకవెంటఁ ♦ బరుగిడుటయు నా
తనిఁ జూడ లక్ష్మణుండును, జనుటయు రావణుఁడు తగినఁనయయ మిదనుచున్.
- ఆ. ఆశ్రమంబుఁ జొచ్చె ♦ సంగారకగ్రహ, ముడరి రోహిణినిఁవడి గ్రహించు
నట్లు బలిమిమీఱి ♦ నవనిజనుం బట్టుకొనియె, నానెకవృత్తమును గని యి.
- క. రక్షింపఁ బూని వచ్చిన, పక్షిజటాయువును జూచి ♦ బవరంబున వాఁ
డాక్షణము చంచె రావణుఁ, డాక్షితిసుత బలిమిఁ బట్టి ♦ యతివేగమునన్.
- క. చనియెచు, బర్వతములునాఁ, దనువులు తగ బుశ్యమూకఁధాత్రీధ్రము మీఁ
దను పసియించిన కపివరు, లనూనగతి సీతఁ గొనుచు ♦ నరుగుదనుజపున్.
- క. కని రచ్చెను పండుచు, నా, దనుజుండు మహాబలుండు ♦ తతవేగమునం
దని లంఁకఁ జెచ్చె, సంతటఁ, గనకమయాశ్వంతసేధదఁకన్రూగ్రహమునన్.
- సీ. ఉనిచి యాశ్వాసింపె ♦ మనమున కింపైన పలుకుల, సీత యాఁపలుకుల మఱి
యారాక్షసునిఁ దృణఁచుట్టులుగా నెంచి యాతఁ డెకోకవఁనాంతరమున
నునుపఁగా నుండె, నాఁవన నుండు శ్రీరాముఁ డామాయలేడినిఁహతమొనర్చి
యాశ్రమమును జేరిఁయందు సీతను జూచుచునుగానకన్యధఁనొందె, మిగుల

తే. సంత సౌమిత్రితోడ రామావనీశుఁ

డరిగి పితృసఖుడైన గృహధానివుండు

హతుఁడయినరీతిఁ గనబడఁ ♦ సతినీకగ్ని

నిడి మనోదుఃఖమునఁ దనఁపడఁటి వెదకి 3౨

5397

క. గోదావరితటమునకుఁ, మోదము నొడఁగూర్చు బుష్పముల నలరుచు నా
మేదినిఁగల వనములకును, నాదరమున వచ్చెనేమొ ♦ యానతి యనుచున్.

ఆ. తిరిగి తిరిగి వెదకె ♦ మరల నాసోదరు, లన్యుహావనంబు ♦ నందుఁ జనుచు

నొక్కయెడఁ గబంధుఁనుగ్రరాక్షసుఁ జేరి, రంత సత్యశౌరున్యఁడగుజనపతి

తే. ఆకబంధునిమాటల ♦ నాలకించి

ఋశ్యమూకగిరిం జేరి ♦ యిననుతుఁడగు

నట్టినుగ్రీవునిం గాంచె ♦ సంతవార

లిద్దఱును జేరకయె ముందె ♦ యెలమి యొడవె 3౩

5400

క. మునుపే నుగ్రీవుని నాతనియగ్రజుడైన వాలి ♦ తనరాజ్యముచుం

డి నితాంతబలము మీఱఁగను వెడలం గొట్టి యుండెఁ ♦ గడుఁగూర్చుండె .

క. వనచరపతి రఘువీరులు, మనములఁ గల భావములను ♦ మఱి చెప్పుకొనం

గను వారిమైత్రి దృఢతం, గన రామునిబాహుశక్తిఁ ♦ గవివరుఁ డనిలోన్ 3౫

క. గురుబలుని మహాకాయని, హరినాథుని వాలిఁ జంపి ♦ యారాజ్యంబున్

బరమమును సంగ్రహించెను, హరివద్యులు పట్టమునకు ♦ నాతనిఁ బఠిగెన్.

క. ఒనరించి యతనిఁ గొల్పిరి, జనకజ వెదకింతు ననుచు ♦ శపథము పలికెన్

వనచరపతి రామునితో, వినుతాత్ముఁడు స్థవగనంఘఁవీరుం డంతన్ 3౬

తే. ఆజ్ఞచేయంగ నీతయఁన్నట్టి నెలవు

గనుఁగొనంగను బదికోట్లు ♦ కవులు వెడలి

రెల్ల దిక్కులకున్, నీత ♦ నెఱుంగఁ బంపఁ

బడినకవులందు మేము పఁపివ్రతవరమయి. 3౭

5405

క. అలరారు వింధ్యయందే, పలువిధముల వెతల గుహను ♦ బడియుండఁగ నో

జలజాస్తవంశభూషణ', సలలితగుణ' కాల మెంతో ♦ జరగెన్ మాకున్.

తే. ఆజటాయువునగ్రజం ♦ డధికవీర్య

ఘనుఁడు సంపాతి రావణం ♦ డను సురరిపు

నింటియం దున్న దాసీత ♦ యిప్పు డనుచుఁ

బలికె, నేనంత నాబంధువులు కలంగి రంగ ౪౦

5407

క. వెత నొందుచుంటి మంతట, మతిధైర్యంబునను నే సమానుషశక్త్య

ధతి నూలు యోజనము లా, యతిగలసంధ్రమునుదాటిఁయనుగుగ్మహమునన్

తే. ఆయశోకవనంబునఁ యందు నొంటి

నుండి కాశేయపరిధాన ఁ మొప్పు మలిచ

యగుచు నానందమును బాసి ఁ యాత్మవిభుని

యందు దృఢచుగుభక్తిచే ఁ నలరి యుండ ౪౨౫

5409

క. కనుఁగొంటి సీత, నేనా, నలితామశి శాస్త్రరీతిఁ ఁ బ్రశ్నించితినె

దను బొందని యాసుంపరి, తనవృత్తాంతమును దెల్పఁ ఁ కమిఁగని యాత్మక.

తే. ఆమెకుఁ గుర్తుగా రాముఁనంగుళీయ

కము నొసంగితి, నామెయు ఁ ననులరత్న

మును నభిజ్ఞానముగ నిచ్చి ఁ చక ననుజ్ఞ

నియ్య నేవనముఁ బల ఁ మెనఁగుచుండ ౪౪

5411

సీ పాదొనరించి తఁ త్పాలకులను జంపి యింద్రజిత్తును బోర ఁ నెట్లు లితని

జిక్కించుకొననగఁ నక్కటా యనుసంశయముఁ బొందఁ జేసియఁ య్యనురనేతఁ

గనువేడఁ బ్రహ్లాద్రామునకు వశుండునై పోయి రావణునకు ఁ బుద్ధిచెప్పి

లంకను గాలించి ఁ బింకముమీఱఁగాఁ జనుదెంచితిని శ్రమ ఁ మనఁగ లేక

యెట్టికార్యముఁ జేయుఁ నట్టిరామునిఁ గని యతులకాంతిని బొల్పుఁ నమృతనివర

తే. మిచ్చినాఁడను రోగార్తుఁ ఁ డింక బ్రదుకఁ

జాల ననునంత కష్టమూ ఁ కాలమందు

నమృతపానంబునక బ్రదు ఁ కందునట్లు

భార్యకుశలంబు విని హర్షఁ పరవశుఁడయి ౪౬

5412

క. ధర జీవింపం దలఁచెను, సురిరివునగరమున కేగఁ ఁ జూచి ప్రయత్నం

బురుతరముగ నొనరించి లయ,తరుణంబున లోకవితతిఁ ఁ దగఁ గాల్పంగక.

క. చెలరేఁగు నగ్నిహోత్రుని,వలె రావణుఁ జంపఁ బూని, ఁ వార్ధి నరికి నే

నలఁ గూడి పోయి యుద్ధిచి, నలునిక నేతువును బంధఁపం బొనరింపక. ౪౭

క. ఆనతి యిడి దానిపయి, వానరబలములను గూడి ఁ వార్ధిఁ పరించె,

వానరవరుఁ డానిలుఁడ, దానవబలపతిఁ బ్రహస్తుఁ ఁ దా వధియించెక ౪౮

తే కుంభకర్ణుని రఘువంశ్యఁకుంజరుండు, రామభద్రుండె చంపె నింఁ ద్రరిపుండ్ర

తత్తనూజుని సౌమిత్రి ఁ తా వధించె, రావణునిఁ గూల్చి నాజిలోఁ రాఘవుండె

సీ, సురపతియములును ఁ పరుణశివుల్ బ్రహ్మాయను స్వర్గవాసియై ఁ యొప్పువశర

ధావనీశ్వరుఁడు నొఁయ్యన వచ్చి శ్రీమంతుండై సరామునకు నెఁయ్యమునవరము

లొనఁగి యారిపుభీకఁగొగ్గమూర్తిని నుతియించిరి దేవ్వు ఁ తెల్లమునులు

వరము లిచ్చిరి వారివరములఁ గైకొని సర్వోపశాంతిఁ సమితిఁ గూడి

తే. మృతులు బ్రదుకుట సంతోష ఁ మతశయమ్ము

గాఁగఁ గొందునుఁ దగఁ బుచ్చుకంబు నెక్కి-

వచ్చెఁ గిష్కింధ కతఁడిట్లు ♦ వచ్చి గంగ
పరిసరమున భరద్వాజఁపదమునందు ౫౨౪

5417

తే ఉన్నవాఁ డిప్పు పుష్కర ♦ యోగముగల
యెల్లి యేవిఘ్నములు లేక ♦ యే యతనిని
గానఁ గల వీవు నా, సత్యఁమై నితాంత
భావబోధకమగు కపిఁపల్కు వినుచు ౫౩

5418

క అనుపమముదమునఁ గరయుగము నొగ్గి నాకాంక్షీతార్థములు చిరకాలం
బునకుఁ ఫలించె నని ముదమును గూర్చెడురీతి వాక్యమును వినిపించెన్.

నూటయిరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౩౦ - వ సర్గము.

ఁకఁ { ఛిరతుండు రామున కెదురేగి యందఱను బిలుచుకొని } ఁకఁ
నందిగ్రామమును బ్రవేశించుట

క పరవీరహంతయై తగు, భరతుండు ఋతవిక్రముండు ♦ పరమానందం
బు రహిఁ గూర్చుమనుత్సుతు, నిరుపగు వాక్కులకు మిగుల ♦ నెమ్మింగ గనుచున్.

౩ తనయనుజుని శత్రుఁఘ్నుని, గని యిట్లని యాజ్ఞ చేసె, ♦ గడువడి నరులె
ల్లను శునులై కులదై వము,లను నగరచతుష్పథంబులను మోదమునన్.

క వరచందనసుమమాలోయిత, స్కరిముల వాద్యములఁ జక్కఁగా విధిఁ బూజిం
తురుగాక ¹స్తోత్రవితతులఁ, బురాణములఁ గోవిదులయి ♦ పోలిచెడునూతుల్.

²క పురిఁగలవై తాళికులు స, గరమున వాదిత్ర పటుతఁ ♦ గాంచిన వారున్
నిగుపనున ర్తనగీతము,ల రహిఁ దగుగణికలున్ విలాసము మీఱన్ 3 5428

తే చంద్రనిభమైన రామునాఁస్యంబుఁ గనఁగ
నిపుడె చనుదెంతుగా, కని ♦ యెంతొస్త్రీతి
నాజ్ఞ చేయఁగఁ బరవీరహంతయైన
యతనితమ్ముండు శత్రుఁఘ్నుఁ ♦ డాదరిమున ర

5424

క భృతీజీవులఁ బెక్కింపఁను, శతశతములుగాఁగఁ బిల్చి ♦ సత్వరముగ భూ
పతిరాకఁ దెల్చి మీ రింక, జతనము మీఱంగఁజేయఁజను నీరీతిన్ ౫ 5425

క. నందిగ్రామమునుండియె, సుందరమగుపురముదనుక ♦ శుభపథములఁ జే
యం దగుఁ జక్కఁగఁ బల్లము,లందున్ మృత్తికను ద్రోసి ♦ యనువగురీతిన్.

సీ విషమస్థలమృల ♦ వేగమ సరిచేయఁదగు, మిట్టభూములఁ ♦ ద్రవ్వె పాఱ
వైచి నమంబుగా ♦ నఱలునట్లుగఁ జేయు, డవ్వల హిమశీతలాంబువులను

1 నూతా స్తుతిపూరాజ్ఞాః - అనిమా 2 సర్వే వాదిత్రమకలా గణికా శ్చాపి సంఘాః -
అధినుః

దడిపి యామీఁద నంతటఁ బుష్పలాజలు చల్లుఁడు, మఱి కొందఁ జుల్లు నీల్లు
ధ్వజములఁ బురవరోత్తమముగు నునరాజధానియందు మహాపథములయందు
తే. నెత్తుదురుగాక, రవియందయించువఱకు
ధామముల నెల్ల నరపుష్పధామములను
గన్తుములుగ నొనర్తురుగాక రాజ
1 మార్గములయందు శతసంఖ్యనునుజు లెలమి, ౮

5127

చ అరుదుగఁ బంచవర్షకము లై తగుముగ్గులు పెట్టి చాలనుం
దరములుగా నొనర్పుఁ డని తానపు డాజ్ఞ యొసంగె, నంత భూ
వరవనతల్ మహానచివవారము సేనలు వారిభార్యలున్
ధరణినురుల్ మహాపతివితానము సంఘములోనిముఖ్యులున్. ౯

5128

తే గుంపులుగఁగూడి రామునిఁ గోర్కి గనఁగ
వెడ్డులుదురుగాక యని భరతుఁడు ననుజ్ఞ
చేయ నందఱు వెడలిరి, ఁ ట్టితివుమంత్రు
లై న ధృష్టిజయంతులు నవిజయఁడు ౧౦

5122

తే. అర్థసాధకసిద్ధార్థ లయ్యశోక, నుంత్రపాలసుమంత్రులు మదపుటేనుఁ
గులు సువర్ణవిభూషితములుగ నెనఁగ, వానిపై నెక్కి వెడలిరి వైభవమున.

సీ. భూపాంతరంగులై పాలుచుకొందఱు, నడములకు బంగారుమోతులనుగట్ట
నలరుచు పుగయేనుఁగులను గూడినయఁడుగజములపై నెక్కి కదలిరంత
మఱియు మహారథుల్ చునుజులు కొందఱువాజినక్రాంతముల్ భానురములు
నగు రథంబుల నెక్కి యరిగిరి, ప్రానశ క్ష్యప్తులఁ గరముల నంది భటులు

తే. ధ్వజపతాకలఁ గరములఁ బట్టితొరగ, దశశతంబులపై నొప్పుఁ దగుపుగుమలఁ
గలిసియున్నపదాతులు నెలమి వేలు, గాఁ జెలంగుచు రా వీరకాండ మేగె

క. నరపతిదారలు యానోత్కరములతో రామజననిఁ గౌసల్యను నా
దరమున నుమిత్ర ముందుగ, నగుగంగా బంచి తారు నరిగిరి వెనుకఁ. ౧౦౪
క కైకేయీసహితంబుగ, భూకాంతునిభార్యలెల్లఁ బొంగెడుకాండన్
వే కదలి పోయి చేరిరి, శ్రీకలితని రామచంద్రుఁ జిత్తము లలరక ౧౫

1 ఎనిమిదవశ్లోకము మొదలు తొమ్మిదిన్నశ్లోకమువఱకు సున్నది, మూడవశ్లోకము తర్వాతి
నుండవలయుననియు, నిటనుండుట ప్రమాదమనియు గోవిందరాజులు వ్రాసిరి ఏయనఁగా నాల్గవ
శ్లోకమున కత్త్రుఘ్ను డాజ్ఞించినట్లున్నది ఇవట వెనుగురుగాక యని భరతువాఙ్మ గా గా
నంబడుట యసందర్భమని వారిభావము మక్కికిమక్కి గాన నున్నట్లేనిగించితిని వారు వ్యాఖ్య
య నట్లే వ్రాసిరి గాని యట్లుండుట మేలనిమాత్ర ముపపాదించిరి “స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా”
యన్నవాఁడను గాన మార్పకి నాంధ్రీకరించితి నను నాభాషమును గ్రహించి మన్నింతురుగాక.
2 పగళాభిః కరేణుభిః-అనిమా

- క. కనుగొన నందిగ్రామంబునకు నయోధ్యాపురంబు † పొందువడలి వే
జనులెల్ల భరతుడెంతకుఁ, జని, రాచతురంగములగు † సైన్యము లెల్లఁ. ౧౫౪
- క. అరిగెడుతఱి నుత్తమహయఃఖరశబ్దములు రథనేమిఁకొంటులధ్వనులుఁ
వరశంఖదుందుభిధ్వను, లురవడి భూమిం గవల్చి † యొప్పెన్ మిగులఁ. ౧౫౫
- సీ ధర్మాత్మఁడై ప్రాజ్ఞఃతల్లజుండయి యుపవాసాశీః గృశీయించి † భ్రాతృకొఱకు
ననిశంబు వగచుచు † నతిదీనుఁడై నారచీరలు నజినముల్ † గారవమున
ధరియించి భరతుండు † హరివరుమాటలహర్షంబునుంగాంచి † యలరుచుండఁ
గాన నుత్తమవిప్రః † కలితుఁడై వై శ్యులునా మూయినంఘంబు † లందు ముఖ్య
తే లును దనుం జట్టుకొనిరాఁగ † ఘనులయితగు
నావసిష్ఠాదిమంత్రులు † నమలఁ మూఁద్ర
మోదుకంబులఁ గైకొని † ముదముమిఱ
వెంబడిం జనుచేరంగ † విమలరీతి ౧౯
- క. భేరిశంఖరవమ్ములు, బోరుకొనన్ వందిజనులు † పొంగుచుఁ దగుకై
వారములు చేయు చుండఁగ, శ్రీరామునిపాదుకలను † శిరనున భక్తిఁ. ౧౯౫
- క. ధరియించి శ్వేతిమాలోన్యత్కరమునఁ దగు తెల్లగొడుగు † త్కాపార్వములై
వరహాసుదండములు భా, నురములు నగుచానురముల † సారిడిం గొనుచున్.
- క తనహితులు నుచుంత్రాదులు, చనుచేరఁగ రాముఁగూర్చి † చనియెను, నటఁ బా
వనిఁ గని భరతుం డూరక, యె నిలిచి యిట్లనియె; నీకు † నెన్నఁగ హనుమా!.
- క. వనచరులకు నహజంబుగఁ, గనఁబడుచలచిత్తత యిటఁ † గలుగదు గద యా
ద్యుని వైరినూననని రా,మునిఁ గాకుత్స్థునిఁ గనంగఁ † బోలదు నాకున్.
- క వనవరులు కామరూపులు, మునుముందుగ వచ్చుచిహ్నః † ములు గూడన్ నా
కును గానరాకయున్నవి, హనుమంతా! హేతావేమి! † యడిగెద నిన్నున్.
- చ. అనిభరతుండు తన్మఱిచి † యాడిన నాహనుమంతుఁ డప్పుడి
ట్లనియెచు సత్యవిక్రమమహాత్మములందగు నానరేంద్రుతో,
వనచరరాఘు వీశ్వరులు † నచ్చుటకుం దడవొట యేలొ చ
క్కనిగతి విన, విందుటకుఁ † గాఁ దలపోయుచు నీతియు క్తుడై. ౨౪ 5442
- తే ఆభరద్వాజహానిరఁ † యుం దనుప్ర, జములు నిరతము సుఫలపుష్పముల నెనఁగి
పట్నదంబులు మత్తిల్లి † సాంద్రరాద, ములరఁజేయఁగఁ దేనియలవనిఁ దొరఁగ.
- క తనరుచు నున్నవి గావున, వనచరు లవ్యానిఁ బొంది † వరమోదంబున్
గనుచున్నా, రరిసూరన', జనపతి కావానవుండు † సంతత మవనిన్ ౨౫
- చ. వనచగు లుండుతావులను † బాదసముల్ ఫలియించియుండునం
చును పరమిచ్చినాఁడు రుచిఁకొభితమూర్తి మునీంద్రుఁ డాదృతిన్

జనపతికి భటావళికిఁ జారుతరంబుగ వృక్షరాజుచ

క్కనిచుధు వొప్పు సద్గుణముఁ గ్రాలెడువిం దొనరించినాఁడనూ', ౨౬ 5445

చ. కనుక నె వానరుల్ తనివిఁ గల్లంగఁ దేనియ లాని పండ్లనుం

దినుచుఁ బ్రహర్ష మొప్పుగ నతిస్థిరసశ్వము మీఱ నార్చుటల్

వినఁబడుచున్న విత్తతీనిఁ వీరకవుల్ తగుగోమతీనదిఁ

జననర' దాఁటుచుందు రనిఁ స్వాంతమునం దలపోసెనన్ విభూ' ౨౭ 5446

ఆ. అదిగొ పైకీఁజమ్ముఁ నాపెనుధూనివ్వ మును గనుము గీచఁ సర్వకవులు

వాలుకీని దరింపఁ వచ్చుచున్నాఁని, తెలిసికొంటి, నాకఁపు లిపు డెలమి.

క రమణీయసాలవనవృక్షములం గదలించువారుఁగా నుందు రటం

చు మదికిఁ దోచెడు జాగిటు, లమరెను జూ, యల్లయదిగొఁయతివిచలంబై.

తే. శతధరునితోడఁ దుల్యమైఁ నమధికరుచు

లఱుపుప్పకమను వ్యోమయాన మచట

దవ్రసం గనఁబడియెడుఁ ధాత దీని

మనసుచేతనె గల్పించెఁ ననుచు వింటి. ౨౯

5449

క. అనఘుఁడు రాముఁడు రావణు, నని బంధుయుతంబుగాఁగఁ హతమొనరిచి దీ

నిని బొందినాఁడు, తరుణార్కునివలెఁ గాంతులను మిగులఁగోమరారునడై.

క. మనరామువాహనంబై, తనరారెడు దీని బ్రహ్మకయను గుజేరుం

డును బొందె మనోవేగంబునఁ జోవం జాలుఁ జమ్ముఁ భూపకుమారా'. 3౦౪

క. దీనివయి వీరులకు రఘునూనులు విక్రమగుణైకఁజోభితులు తమిన్

జానకీయు భూరితేజంబై నెగడుకవీశ్వరుండుఁ ననురవిభుండై. 3౧౪ 5452

తే. వినయగుణభూషణుడగు విభీషణుండు

గూరుచుండిన వా రదిగో యయోధ్య

కరుగుదెంచు చున్నారని యనఁ దరుణులు

స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులుఁ చెలఁగి యచట. 3౨

5453

క. మనరాముం డిదె చనుదెంచె నటంచుం బలుక నపుడుఁ చెలఁగురవము నిం

గిని ముట్టై, వారి లంకణు, ఘనకరిహయరథముల దిగిఁ ట్టాస్థలియందున్. 33

క. నిలుచుండి యానంబున, విలసిల్లెడు చంద్రుఁ జూచువిధమునఁ గాంతిం

జెలఁగెడు విమానగతు నుజ్జ్వలమూర్తిని గనిరి రామభద్రుని సంతన్ 33౪

చ భరతుఁడు సంప్రహర్షమునఁ భ్రాతృ నెదుర్కొనె ముందు భక్తితోఁ

గరములు మోడ్చి నిల్చి సరిగాఁ జనుదెంచితి వర్షమాట రీ

తి రఘువరేణ్య! యంచు రఘుధీరుడఁ జక్క నుతించె, సంతటన్

భరతుని యగ్రజుండు రుచిభానురదీర్ఘ మనోజ్ఞ నేత్రుండై 3౪౪ 5456

క. మనసున శతధృతినిర్మించినపుష్పకమున వసించి ♦ చెలఁగె ద్వితీయుం
డనఁబడు నింద్రునిరీతిఁగ,, ననంతరము మేరువందు ♦ నలరెడు రవికిఁ. 3౫

తే. వందనము చేయురీతి నాభరతుఁ డెలమిఁ

బుష్పకంబుపయిం దగి ♦ పూజనీయుఁ

డైన రామునకుఁ నియతాత్మఁ డగుచు

మ్రొక్కె, నంత మరాళాంగములఁ జెలంగి 3౬౪

545

క నిరుపమములైన ప్రతిమల, నరుదుగ నొప్పొరి వేగ ♦ మతిశయ మగుచున్
నురుచిరమై తగ నలరెడు, వరపుష్పక హద్ది రానుభద్రునియాజ్ఞఁ 3౬౫

చ. ధరణికి వ్రాలె, నంత రఘుతల్లజఁ డాభరతుఁ మువంబునం

గరముల నెత్తి పుష్పకముఖంబున నెల్లరు మాడ నున్నఁగా

భరతుఁడు సత్యవిక్రముఁడు ♦ భ్రాతృసమీపము నొంది ప్రీతితో

మరల నమన్మరించె, రఘుమండనుఁ డంతటఁ బిన్నసోదరుఁ. 3౬౬ 546

క. చిరకాలదృక్పథగతుఁ, భరతుని యమి నెత్తి యంకభాగమున ని
ల్పి రమణఁ గాఁగిటఁ జేర్చెను,, భరతుం డంతట నుమిత్రపట్టిని భక్తుఁ.

క తన కనురక్తిని వందనమును సల్పినవాని మోదమునఁ గాఁగిటఁ జే
ర్చి నితాంతభక్తి జనకజఁ, గని మ్రొక్కి స్వనామమొప్పఁగావచియించె

నీ భరతుఁడు సుగ్రీవు ♦ భల్లూకపతి జాంబవంతు సంగమని సత్యంతతేజ
మైందద్దివిదులను ♦ మాననీయుని నీలు నాఋషభుని నలు ♦ నలరుచున్న
గంధమాదన గవాక్ష శరభ సనసుల ఘనును మేఘుని బిగ్గఁ ♦ గాఁగిలిండు
కొని గారవించె, నావనచరుల్ కామరూపులుగైన మనుజాకృతుల ధరించి

తే. యుండినందున భరతుని ♦ నొప్పుమీఱఁ

గాంచి పరిహృష్టులై డేను ♦ మంచితముగ

నడిగి, రంత మహాతేజఁ ♦ డగుచు భార్గి

కోత్తముఁడునైన భరతుండు ♦ నురుముదమున ౪3౪

5463

చ వనచరనాథుఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు నో

యనుపమచిత్త! మానలువురా సహజన్ముల కెల్ల నీవు చ

క్కనిసహజుండవైతివి ²జగంబున మంచుననుసృతోడ నే

జనుఁ డుపకారియౌ నతఁడె ♦ చాలు సఖుండుని చెప్పఁగాఁ జూమి! ౪౩5 5464

క అరియగు నవకృతి చేసిన, నరుఁ, డవకారంబె లక్షణం బరికగుఁజూ,

ధరణిని సంచుక మఱియును, భరతుండు విభీషణుఁగని ♦ పలికె హితముగఁ.

1 అభివాద్య తతః ప్రీతో ధరతో నామ చా బ్రవీత్-అమూ 2 సౌహృదా జ్ఞాయతేమిత్ర
మకారోఽరిత్యుక్తమ్-అమూ

తే మాయదృష్టముచే నీవు + మారముపతి

కెంతో దుష్కరకృత్యంబు + లెన్నో చేసి

సాయపడితివిగా యని + సంతసమునఁ

బల్కె, శత్రుఁఁడు డారముపతి మ్రొక్కి. ౪౭

5466

క. తనయగ్రజుఁ డగులక్ష్మణుఁ, గని న వన మాచరించి + త్యావుత్రికకుఁ

వినయమున మ్రొక్కి, సంతం, బెను గగఁగృశీయించిదీనవృత్తిఁగుడుచుచుఁ.

క. తనరాకఁ గోరుచుండెడు, జననిం గొఁ ల్యఁ జూడఁగాఁ జని నీవుఁ

వనమున కరుగం జనదని, ననుఁ బల్కిన వినక పోయిఁనాఁడం దల్లి. ౪౮

తే దాని క్షమియింపుమా యని + మానసంబు

కలఁకఁ దీరెడునట్లుగా + గారవమునఁ

బలికి తత్పాదముల గొని + వందనంబు

సలిపి యంత నుమిత్రకు + నెలమి మ్రొక్కి. ౪౯

5469

క. *దనుజపథహేతువుగ ధా, త్రినిగీర్తిం గన్న కైకఁ + దివిరి గనుచు మ్రొ

క్కిను, సంత నితరజననులకును వందనమాచరించి + కోరిక మీఱఁ. ౪౯

క. గురువయి పురోహితుఁడునై, పరమాత్ముఁడునౌ వసిష్ఠఁసాలికిఁ జని యా

దరమున మ్రొక్కిను; సంతటఁ, బురజను లారాముఁబ్రీతిఁపొంగంగనుచుఁ.

క. నీకు స్వాగతమగుఁ + గాక యాయతభుజా' కౌసల్య నుదిఁ దమిఁగల్గఁజేయు

సాధుమతీ' రామఁచంద్రా' యని కరంబు లొగ్గి పల్కిరి, పేరు + లురుకరాంజ

లులను సరోజకుఁట్రులమూవలెఁ బెక్కువేలఁ బట్టిన రఘుఁవీరుఁ డలరి

కనియె, ధర్మాత్ముఁడై + తనరునాభరతుండు మునురామభద్రుఁడిచ్చిననుపాదు

తే. కలను జేకొని సరపతిఁకాంతుఁడైన

రాముపదములఁ దొడిగెఁ దా + నేమమొప్పు,

సంతఁ బ్రాంజలియై యిట్లు + లనియె సన్నఁ

గని మహిపాల' నీరాజ్యఁమును గడంగి ౫౩

5472

క. నాయొద్ద దాఁచినందున, న్యాయంబుగఁ గాచుచుండి + నయమున నిదిగో

యాయొడల నప్పగించితి, నోయధిపా యాయయోధ్య + కొప్పుగ మరలఁ

క. అరుదెంచి భూమిపతివై, యరుతరసందలఁ బొంది + యుండుటఁ గంటిఁ

సరవరి' నాయూజన్యము, సరిగాఁ గృతకృత్య నుయ్యెఁ, + జక్కనికోర్కుల్.

తే. ఇపుడు ఫలియించె గోశంబు + నెల్లధాన్య

శాలలను బత్తనంబును + సైన్యములను

గనుము నీదుర్భావంబు + పవన సేవగుఁ

ములుగ నిప్పుడు పెంపొంది + పెలసె సేవయు. ౫౪

5475

* అభిరద్య సుమిత్రాం చ కై-యాం చ యశస్వినిమ్-అనిమా, యశస్వినిం రావణజయ
గ్య తిహ్నాప్యకో అగ్రాగ్య

క. అనిపలుకుచున్న భరతుని, యనుచు గుణు ధ్రాతృభక్తుఁ డనచ్చటఁ గని యిట్లనుజునిగుణములఁ గనమికి, పనచరులు విభీషణుండుఁ బాష్పములు గడుఁ.

తే విడిచి పొగడిరి, శ్రీరాఘవుఁడ ముదమున
భరతుఁ దొడమీఁద నిడుకొని ఁ బొందుతుండయి
యవ్వీమానంబుతో భరతాశ్రమమున
కరిగె, నిట్లు నంది గ్రాను ఁ మపుడు చేరి. 5477

చ. జనపతి దాను సైన్యయుతిఁ ఁ జక్కఁగఁ బుష్పకముఁ మనోహరం
బును దిగి భూమిపై నిలిచిఁ ఁ పూజ్యవిమానము గాంచి యిట్లనుఁ
ధనపతివాహనంబవయి ఁ తద్వహనాదృతినుండు మే నను
జ్ఞ నొనఁగితిఁ యథేచ్ఛముగఁ ఁ జక్కఁగఁ బొమ్మనె, సంత నద్దియుఁ 5478

తే ఉత్తమోత్తమ మాటచే ఁ నుర్వీనాథుఁ
నాసతిం బొంది ధనదాలయమును జేరె
నుత్తరపుదిక్కుగాఁ బోయి, ఁ యుత్తఱి రఘు
వరుఁడు వజ్ర బృహస్పతిఁ చరణములకు 5479

ఆ. పందనంబుచేయు ఁ భంగిగ ననుకూపుఁడగు వసిష్ఠమునికిఁ ఁ దగ నతి యిది
యతఁడు దాను మిగుల ఁ నర్హాసనంబుల, నధివసించి రెలమియలరుచుండ.

సూతముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩౧ - వ సర్గము.

అథ { రామఁడు వ్రతముమాని పంగళస్నానమొనరించి } అథ { సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట }

క. భరతుం డంజలిఁ బ్రీతిఁ, శిరమునఁ గీలించి కైక ఁ చెలఁగుచు నుండఁ
నిరతంబు సత్యవిక్రమ, పరికిర్తితుండైన రామభద్రునకనియెఁ. ౧ 5481

క. జననికిఁ గైకకు మోదం, బును గల్పించితివి రాజ్యమును నాపయఁ బె
ట్టినకారణమున, నేవిధమున నాకిచ్చితియె యట్లే ఁ ముదమున నేనుఁ. ౧౫

ఆ. దీని మరల నిచ్చి ఁ తిగుచుకొనుచున్న, వాఁడఁ గృత్య, మీవు ఁ వలదనఁ దగ
దే నయోధ్యనుండి ఁ యెల్లభోగంబులఁ, బడయ నేలు మీవుఁ పనుధన నెదో?.

సీ అడిగి నప్పుడె రాద్య ఁ మర్పించు గుందువో బలమునఁ దగువృషభంబుతాను
మోయఁగాఁ గగుభరమును నేతదూడపై వైచినవదిగొప్పఁ బరువుమోయఁ
బాలనిరీతి సీఁ నేల నేలందగు బలశాలి నగునీవు ఁ బరువు దీని

నాపైననే పెట్టింక మోయఁబాలఁ జూ, యింతపర్యంత మెట్లీవు మోయఁ
తే. బాలినాఁడ వటందువో? ఁ సమధికజల, పూరసంభిన్నమగుకట్ట ఁ నీరువదల
గడ్డినెరుగువాని నాకట్ట నొసఁగెనె కన్యమే కాని యట్లు రాజ్యమిది రామ!.

- క. పలువిధములైన చిద్రంబులఁ దగు, గుంత్రావసప్రముఖరాజగుణం
బులచే చిద్రములను నిమ్మలఁ గప్పనియెడల నిమ్మఁ బోలదు సుష్ణి'. ౮
- క. వినుమా నావలెనే నీవును గుణముల లోకములను బోలువుగఁ దగ లోఁ
గొనఁగల వందువో యేమో, వినుతాశ్వముపోలె ఖరము ఁ వే చనఁగలదో.
- ఆ. హంసవలెనే కాకఁ యభ్రుంధంబున కెగురిఁ జాలఁట్రు ఁ లేను వైరి
హరణనిన్నఁబోలియవనిభారము మోయఁ, చాలఁ జమ్ము, భారఁసహనమునకు.
- క. నీవనమథుండ వై నక, నావలనక జేవఁ గల్గి యవనీభరణం
బీవే చేయుచునుండును', యీవిధమున నందువేము? యినకులతిలకా'.
- సీ. అంతర్నివేశనముందు వృక్షము నాట నది పెద్దదయి యెక్కఁ నలవిగాకము
గురుతరస్కంధముల్ పరఁగఁగొమ్మలు పెద్దవై యొప్పుఁగఁ జూచియనుఁగు ఫల
లను బొందకే నశించునయేని యదినాటిసట్టి ఫలంబు నాయకున కమర
సెట్టుగా దశరథుం ఁ డధ్వర మొసరించి నినుఁ గాంచ నీవు భూమిని దగంగఁ
- తే. బాలనము చేయకున్నఁ దత్ఫలము నతఁడు
పొందకుండును గద యిట్టి పోల్కి నోమ
హాభుజా త్వన్నిమిత్తమే యని తెలియుము,
గనుక నరపతివై భక్తులను బ్రకృతుల ౭౪
- 5489
- క. మము నేలుము, నీవభీషే, కమునం బాలుపొందుచుం బగలు దీ ప్తరుచుల్
విమలగతిం గప్పఁ, నొప్పు మహిమగఁజఁ దేజమెంతో పాలుచుచు నుండక.
- క. కనుఁగాక నిన్ను లోకము, మనుజేంద్రా వివిధములగు ఁ మంగళరవముల్
తనరక నృత్యము నల్పెడు, పనితలకాంచీలనర్ద్రవంబులు మఱియున్. ౯౪
- తే. నూపురంబులవై న ధ్వజుల్ మనోజ్ఞ
గీతశబ్దంబులను రఘుశ్రీపతి మేలు
కొనుము, సత్త్రచక్ర మేదినుకఁ దిగు
చుండునో భూమి యెందఁకఁ నుంఁగలదో ౧౦౪
- 5492
- తే అంతకాలము నీవు రాఁబ్యాధిపత్య, మొంది యుండుము రాజ్యేచ్ఛఁనొంద నేను,
నాఁగఁ బరపురజేత భూనామఁ దతఁడు, పలికెనదివినికొనుదునట్టులెయటంచు.
- క. పరమాననంబుఁ జేకొన, భరతుంగును గూరుచుండఁ, బదపడి శత్రు
త్కరహంత లక్ష్మణానుజఁ, డరిసి త్వరం బిల్వఁబంచి యానతిచేయక. ౧౨౪
- తే డొంకులు లాఘవముననుఁగిముగఁగిత్వ, మొసరుపంగల్లువాగు తఁటిని నెఱింగి
శ్మశ్రువర్ధనులును రఘున త్తములకుఁ, గృత్రిములు నల్పిరంతటఁ నెలమి మిగుల.
- క. తొలుతక భరతుం డవ్వల, బుళాలి సుమిత్ర పెద్దఁపట్టి పిగవ నా
జలజా వ్రనుతుండు కిషితి, యలఘుగుణంబో విభీషణానురపతియున్. ౧౮
- క. ప్నాము చేసిరి, రామున, రామున శోధితజలంబున ప్నాముండు విది

త్రానూనమాల్యధరుడును, నై నజీఁ జందనమలంది ♦ యనులతనుండై .౧౮౫
 క. మేలై నవస్త్రములనుం, దాలిచి తేజస్సుచే నితాంత మలరుచున్
 గ్రాలెడుసింహాసనమున, బాళిం గూర్చుండె జనులు ♦ ప్రమదము నొందన్.
 తే వీర్యవంతుఁడు నిత్యైకువిమలవంశ, వర్ధనుండు శ్రీమంతుండు ♦ భానురుఁడును
 నై న శత్రుఁడును మహీ♦జానియైన, రామునకులత్తఱునకు భరతునకునొగి.
 క నకలాలంకారంబులు, ప్రకటంబగు నై భవమున ♦ భవ్యములుగ నే
 వకతఱిచేఁ జేయించెను,, నకలనృపస్త్రీలు మంచి♦నావ్ంతములు తగన్. ౧౮౬
 క. జనకజకుఁ దారె మది కింపును గూర్చెడు భావణములు ♦ పొదిగి రుచిరరీ
 తిని గైసేసిరి, నంతటఁ, దనయునిపైఁ బ్రేమ మధికతమమై పొలయన్. ౧౮౭
 తే. అలరుకొనల్య వౌవృయై ♦ యాత్మజనకు
 నఖులుగా నున్న యవ్వనచరుల భార్య
 లకును నంకజకును సువిలాసరీతి
 సాధ్వలంకారముల నిచ్చె ♦ సరసమతిని ౧౮౮

5502

తే. అంతశత్రుఁఁడనానతి ♦ నంది యాను
 మంత్రుఁడను నారధియును సమస్తములగు
 నవయవంబులు చక్కఁగ ♦ సమరియున్న
 నృందనం బాయితము చేసి ♦ యచటఁ జేర్చె ౧౮౯

5503

క గురుబాహుఁడు ఋతువిక్రమ, విరాజితుఁడు రాముఁ డంతఃవిమలం బగుచున్
 సరసిజనఖమండలములు సురుచిరమగునృందనమును ♦ జూచి శుభగతిన్. ౨౦
 క. ఆరోహించెను, బ్రవగమ, హీరమణుఁడు హనుమ స్సానకృత్యము మిగులం
 గోరికతో నొనరిచి శృంగారములై దివిజలోక♦గవనములునాన్. ౨౦౫
 క తనరారు నంబరంబుల, మనమలరం గట్టి చెవుల ♦ మంజుశములుగాఁ
 గనుపట్టఁ గుండలంబులు, తనువులు వెలయంగఁ ద్రిదశతల్లజారీతిన్. ౨౧ 5506
 చ. కననయి తారయోధ్యకును ♦ గ్రన్నన బోయిరి, సూర్యపుత్రుచ
 క్కనివనితల్ వరాభరణకాంతులతోఁ దగి కుండలంబులున్
 గనదురుకాంతిఁ బెంపెనఁగి ♦ కర్ణములం దులకింపఁగా నయో
 ధ్యను గనుకాతుకంబునను ♦ దారొగిఁ బోయిరి, రాజమంత్రులున్ ౨౨
 క. మునివతిఁ బురోహితు వసిష్ఠుని గూడి మహోత్సవమును ♦ శుభగతిఁ జేయం
 గను దగు మంగళవస్తువులను సనుకట్టఁ దగునని విలాసము పొంగన్. ౨౨౫
 తే. ఒకటఁ దలపోసి, రట విజయిఁడు నకోకుఁ
 డానుమంత్రుఁడు తలపోసి ♦ యధిపునకును

బురికి వృద్ధికరంబుగఁ ద బరఁగునట్టి

కృత్యములు నల్పఁగా నపు డెంచి మునిని. ౨౪

5509

నీ కనుఁగొని యిట్లని యెరఱు' మహాత్ముఁడౌ జనపతికిని జయఃస్థు నకు రాఘ
వున కభిషేకార్థం మనుషమశుభవస్తువుల సమకట్ట నఁజేయరు మీరె,
యని మంత్రు లందఱు అట్లతనికిఁ జెప్పి రామునిఁ జూచుచునములఁజనిరి మరలఁ
బురము వెల్వడి, యంతఁ నురపతియాసహస్రాక్షుఁడు హరియు క్తమగురథంబు

ఆ. నెక్కి పోవురితి యేపాపమెఱుఁగని, యారఘూర్వహుండు యన్యందనోత్త
మమును నెక్కివత్తనమునకుఁజనియె, రామునకుభరతుఁడొమిమనమునఁదగ.

క. అరదముఁ బగ్గములం గొని, త్వరగా నడిపించె, రుచినిశితచ్చత్రముఁ దాఁ
గరమునఁ శత్రుఘ్నుఁడు కొని, శిరిముసయిం బట్టె నంతఁ జెలఁగెడు వేడ్క.

తే. మ్రోల నిలుచుండి లక్ష్మణుఁ డొలి రామ

నంద్రుశిరమున వ్యజనంబుఁ ద జక్క విసరు

చును గ్రహించెను, సితరుచిశుభ్రమగుచుఁ

దనరు వాలవ్యజనమును యనత మీఱ ౨౫

5512

క. దనుజేశుండు విభీషణుఁ డనుపమమగు మాతొకదాని యాచారముం
గొనియె, వ్యోమతలంబున, మునులు నురుగ్గణము లమరఁముఖ్యులు ప్రీతి.

క. రామునివరకృత్యంబుల, వేమాఱు దలంచు చుండ యిపులమృదురవం
దామోద ప్రదమై తగి, భూమి వ్యాపించె, బ్రవగఁముఖ్యుం డగుచు. 3౦

క. గురు తేజఁడునగు రవిజుఁడు, ధరణీధరత్యుమైన యతనువునఁ దగుకుం
జరమును శత్రుంజయమును, గర నునురాగమున నెక్కికడువడిఁ జనియె.

క. వనచరులు నరాకృతులం, గొని నరాభరణములను యగోరికమెఱయం
గను దాల్చి నవనహస్తము, లనుపమములునైన కరుల యపు డెక్కి తమి.

క. చని; రంతఁ బుగవతల్లజుఁ డనుఁ బుడునగు రామచంద్రుఁ డతలమహాశం
ఖునినదములు జనులు ముదంబునఁ జేయుమహానినాదఁములు చెలఁగంగ

క. భేరినాదంబులు గడు, బోగుకొనన్ సౌధరాజఁపూగముచే జె
న్నారు నయోధ్యకుఁ బోయెను, శ్రీరాముని బట్టభద్రుఁడేయుముదమున.

చ మును పురి కేగి వస్తువులు యమున్నగువానిని గూర్చి రామచం
ద్రుని కెదురేగుదెంచిన గురుముఖుల్ నచిపుల్ రథంబునం

దనపరివారముం గలిసి యత్యయ రాజులు సుందరాంగ మొ

పును జనుదెంచురాఘవుని యభాసురవక్త్రుని నత్కృపాకరు 33

5519

క. అతిరథవద్యుని గాంచిరి, సుతిమగతులు వారిలంత యెఱొను ప్రీతి

యీతిసాధుఁ జయజయశబ్దతతుల నలరించ బదులు యల్పియతండు 3౪

- ఆ. తమ్ము గారవింపఁ ♦ దచ్చాగ్నిశ్రయము క్తుని, వెంటఁ జనిరి, వృద్ధఁ వివ్రతతులు
సచివసరులు ప్రకృతి ♦ సమితియుఁదనుఁగో, వీఁ, దారకాన్వితామ్మ, తకరుఁబోలి
క. వెలుఁగొందె రాముఁ, డంతట, నులలితతూర్యములఁ బూని ♦ సొంపుగ నాదం
బులఁ జేయువారు తాళం, బులఁ గొట్టెడువారు భద్రఁములఁ దగుపాటల్.
- సీ. పలుకువారును మఱి ♦ నుఁ లితస్వస్తికవాద్యముల్ పూనినఁవారు ముందు
చనఁగఁ దానుంబోయెఁ, ♦ సకాక్షతలుదాల్చిపురుషులుగోవులుఁనిరుపమాన
సౌందర్యగర్వైకఁసాంద్రతా క స్వఃమోదకహస్తుతా ♦ మేదిసీను
రులును రామునిముందుఁ జెలఁగుచుఁ బోయిరి, సుగ్రీవునకుఁగలఁ శుభతరమగు
- తే. సఖ్యమును వాయువుత్రునిఁసత్ప్రభావమునుగి పీఠదులు సంగరఁమునునొనర్చి
నట్టికృత్యంబు దనుజబలఁలాతిశయము, నవిభీషణుసంబంధ ♦ మారఘవతి.
- క. తనమంత్రులకుం జెప్పెను, విని యావృత్తాంత మెల్ల ♦ విన్నయమును నె
న్దునముల నయోధ్యలోఁ గల, జనులెల్లరు గాంచి, రంత ♦ త్తౌపతిమణియుఁ.
- తే. తనదుచ్చతాంతమును జెప్పుచును మనమునఁ
*దుష్టియుం బుష్టియుంగల ♦ శిష్టజనులు
నిండియున్నయయోధ్యను ♦ నెమ్మి జొచ్చె,
సంతః బురజను లాత్మగేహములయందు. ౪౧
- తే. పొడవుగా నెత్తి నిల్పిరి ♦ కడఁగి ధ్వజము
లిట్లు లిఱ్ఱాకువంశమహీశు లెల్ల
వాన మొనరింప రమ్యమై ♦ పలులు తండ్రి
గృహముచెంతకుఁ జేరె నాఁనృపతిమణియు. ౪౨
- క. తరువాతఁ రమునందనుఁ, డురుమతి శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డొప్పుమెఱసి నుం
దరమగుపితృసాధము స, శ్వేతముగ దరియంగఁ జొచ్చి ♦ తద్దయు భక్తి. ౪౩
- సీ. తనతల్లికిని సుమిఁత్రకును గై కేయికి వందనములు నల్పి ♦ భరతుధార్మి
కోత్తముఁగని మహాఁగ్ధోపబృంహితములొలుకుల మృదువుగఁ ♦ బలికె నిట్లు,
ముత్తైముల్ వైడూర్యఁములు చెక్క రాజల్లి యుద్యానవనమునఁనొప్పియున్న
సాధరత్నముఁ గపిఁత్తౌపతికిం జూపు నుందు వనింపనా ♦ నతఁడు; నాఁగ
- ఆ. సత్యవిక్రముండు ♦ సరసచిత్తుఁడు భర, తుండు దానిని విని ♦ తోరవుఁదమి
వనచరేఖనాస్తఁమును బట్టి కొని యట్టి, సాధమునకుఁ జేర్చి ♦ సంభ్రమమున
- క. పరిచరు లాశత్రుఁముని, కరిసంజ్ఞం దై లడిపఁగఁణముల శయనా
స్తరణంబులఁ గైకొని స, త్యోముగ నటఁ జేరి, కిల్లు ♦ వనచరవతియుఁ. ౪౪
- తే. సాధమునఁ జొచ్చినంతఁ దేజమున మించు
రాముప్రియసోదరుండు భఁగతుండు నూర్య

తనయునిం గాంచి యిట్లనియెను నృపాల

రాము నభిషేకమునకుఁ గృత్యపడి నీవు రౌ

5530

క. పనువుము దూతల, సనఁగా, విని సుగ్రీవుండు రత్నవితతిఖచితముల్
కనకఘటంబులు నాలుగు, ననచరులకు నల్వరకును * వరున నొనఁగుచున్.

తే. పలికె వానరనృపాల * యెలమి లేపు, తెల్లవాఱక మునుపె మీ * రెల్ల నాల్గు
సంద్రముల నీరు పావన * తై వలినల, జలములనునించుకొనివచ్చి * సంభ్రమమున.

తే. ఎదురుచూచుచునుండఁ డీ * యిచటననుచు, నాజ్ఞనికవారణోపము * లై మహాత్ము
లైన వనచరవర్ణులు * నైన తేయు, కరణి జవముప్పువారలు * గాన వేగ * గె
క. చని రంబరమార్గంబున, హనుమంతుఁడు బాంబవంతుఁ * డాబువభాఖ్యం
డును వేగనర్చియను నీ, వనచరు లంభ * ప్రపూర్ణ * భర్తృపుటములన్. 5531

ఆ. తెచ్చి రంత వాగు * దివ్యవదీపంచ, శతజలములఁ బట్టి * సంతనమున
నరుగు దెంచి; రంత * నలఘుబలోపేతుఁ, శానుషేణుఁ డెంతో * యాదరమున.

క. తూరువునంద్రమునుండి వు, హారత్నసువ్ణ * ఘటము * సంభ్రపూర్ణం
బారామునకయి తెచ్చెను, సారబలుండైన యాబు * మధవనచరుఁడు. 5532

ఆ. దక్షిణాల్ధినుండి * తపనీయకలశంబు, నిండ జలము నింది * దండి రక్త
చందనవిటపాభి * సంయుతముగఁ జేసి, నశ్వరముగఁ దెచ్చె * సంతనమున. 5533

క. గవయఁడు మారుతవిక్రముఁ, డవుటం బడమటఁ జెలంగు * సంబుధిభవనీ
తవిమలజలముల మణికుం, భవరమునన్ నింది తెచ్చె * బటువేగమునన్. 5534

క. గరుడానిబిక్రముఁడును, వరధర్మమనన్కుఁ డజల * వరగుణఖనియుం
బరహంతయునగు నఖుఁ డు, త్తరజలధిజలంబుఁ దెచ్చె * దాఁగలశమునన్

క. వనచరు లిటు తెచ్చిన పా, వనజలముల నిఖిలమంత్రి * వరులు సుమిత్రా
తనయుండగు శత్రుఘ్నుఁడు, కని రామునిఁ బట్టభద్ర * కలితునిఁ జేయన్. 5535

క. తరుణం బిదియని తలఁచుచు, బురోహితుం డననుశక్తి * పూజ్యుఁడు నగుచుం
బరఁగు వసిష్ఠునకును బం, ధురాజికినిఁ దెప్పి, రంత * దోరపువేడ్కన్. 5536

అథా శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకమహోత్సవము. అథా

చ మునిపతియై మహాత్ముఁడయి * భూసురసంయుతుఁడై చెలంగునా
యనఘుఁ డసంధతీపతియు * హర్షమనఁ జనకాత్మజాతతో
ఘను రంభరామచంద్రు మశి * కల్పితవీరయునందుఁ గూరుచుం
డు నటు లొనర్చె విప్రులు క * డుం గడు దీవన లిచ్చు చుండగన్. 5537

ఆ. అంతట * వసిష్ఠుఁ * డావాసుదేవ, కా, శ్వేష, సుయజ్ఞ, గౌత * మాఖ్యు, లెలమి
గ్రాలువిజయమునియఁ, * గాత్యాయనుండ, జా, బాలియుననుమకాను * లోలిఁగూడి

క. మును పవ్వవసువు లనురే, శున కభిషేకింబు చేయు * చొప్పున విమలం
బును జారుపరిమళాన్విత, మునగు పయస్సనను బరుష * ముఖ్యు రఘుపతిన్.

- క అగుదుగ నభిషేకించిరి, తగువాతఁ బుష్పిజలును ♦ ధాత్రీనుగ లా
దరమునఁ గన్యలు మంత్రులు, పురజనులను యోధవసులు ♦ పొంగెడు వేడ్కఁ.
- సీ అభిషేక మొనరించి ♦ రంత వసిష్ఠాదు లావృత్తిమైఁ గోర ♦ ననుగుదెంచి
నట్టి నల్వరగు లోఁకాధిపు లన్యదేవత లొకటిగఁ గూడి ♦ వైభవమున
నంబరంబున నిల్చి ♦ యతినిర్మలములగు సర్వావధీరసఁసారములను
నభిషేక మొనరించి, ♦ గ్రాదికాలంబున బ్రహ్మనిర్మితమయి ♦ పరఁగు నేదొ
- ఆ. మరువు దేనిచేత ♦ మును పభిషిక్తుఁ డ, యెవ్వని తదీగునంశముననుఁ గలుగు
క్షీతిపు లెల్ల దేనిచే నభిషిక్తులై, యుండిరో మహార్హా ♦ ముష్టవలంబు. ౬౩
- క. విత్తమణిమనోజ్ఞంబును, నతిశయశుభదంబునైన ♦ యట్టి కిరీటం
బు తగఁ బంగరుతో నున్నతము నమూన్యంబు నగుచు ♦ నైజన్ఘర్తిక.
- క తనరుచు నానావిధవస్తునికరముల వెలసి మిగుల ♦ సుందరరత్నా
భిని జిత్రితమై తగు నభ, ససూనమఁపీరవన్యఁయం దుంచి తగఁ. 554౭
- తే. క్రమము తప్పక పూజించి ♦ మరులచిత్తుఁ డగుచున్యుండఁ బుష్పిజఁ బులమునుట
నక్కిరీటంబుతో రాముఁ నాదరమున, నప్పు డభిషేక మొనరించి] ♦ రట్టితఱిని
- క. మంగళశసితాతపత్రంబుం గరమునఁ గొనుచు రాముఁ మూర్తికి బట్టెం
బొంగుచు శత్రుఘ్నుండు కపిపుంగవుఁడగు సరసిజాప్తఁపుత్రుం డంతఁ.
- క తెల్లని వింజామరచే, మెల్లఁగ వీచెను ముదంబు ♦ మించ దనుజరా
డల్లభుఁడైన విభీషణుఁ, డల్లన శశినన్నిభముగ ♦ నలరెడుదానిక ౬౪
- తే. ¹వేలు వింజామరనుబూని ♦ వినరె, నింద్రు
పనుపున వాయుదేవుండు ♦ తనగుచులనె
వెలసి శతపుష్కరంబగు ♦ విమలకనక
హారమును రామచంద్రున ♦ కప్పు డొనఁగె ౬౫ 5552
- చ అనిలుఁడు తన్ను నిర్జరగఁకాధిపుఁ డింకను హెచ్చరింప ర
త్నునికరసంయుతం బగుచు ♦ నాయకరత్నవిభూషింబునై
తనరుచు ముత్రైముల్ వెలయఁ ♦ దద్దయు నొప్పెను హార మిచ్చె, న
మృనుజవిభుండు తత్కృతిని ♦ మండితుఁడై యలగారు చుండఁగ ౬౬
- తే సురలుగంధర్వులెంతయాశుభముగలుగఁ, బాడిరస్తుండుశ్రీ రామభద్రుఁడనుచు
నప్పురసలాడి, రత్తఱి ♦ నననియందు, నన్యపాలుపండెనరువులు ♦ సత్ఫలముల
- క. అలరారెం బుష్పంబులు, నులలితవాసనల మించె ♦ ట్లోణీపతి శ్రీ
లలితుఁడు ²రాముం డత్తఱి, నీలానురేశులకు లక్ష ♦ నిచ్చె దురగముల్.

1 మాటం జ్వలంతీం వపుషా కాంచరీం శతపుష్కరామ్, రాఘవా ను దదౌ వాయు ర్వాస
వేన ప్రహ్లాదితః-అనిమా 2 సహస్రశత మశ్వానాం ధేనునాంచ గవాం తథా-అనిమా ఇట
లక్షగుఱ్ఱములను భూసురుల కిచ్చెననునో నొకనాణెములని కొందఁ జర్ఖము చెప్పదురు. అది యుక్తి
యై క్షమే కావచ్చును.

తే. అవుడై ప్రసవించియున్నట్టి ♦ యాల లిక్ష
వృషభములు నూలు భూసురభివతత కోసంగె
మరల ముప్పదికోట్ల హేమమహానిష్క
ముల నమూల్యాంబరముల సొమ్ముల నొసంగె. 2౦౪ 5556

చ నరసింహుత్ర రత్నల నెఱసంగుచు రత్నవినిర్మితంబునై
నిగుపమమై నునోజ్జమయి ♦ నిర్మలమై తగుభర్తృహార మా
హరిత కిచ్చ భాస్కరకల్యాణరణంబగు రామమూర్తి, యా
దరమున వాలిపుత్రుడు ♦ దైవసగుగ్రుఱ కెంతో వేడుక. 2౦౪ 5557

తే. వజ్రవైడూర్యమణిగణా భాసురంబు, లై నకేయూరముల నిచ్చె, నవనిజాత ప్రు.
కవుడు రాముండుహృష్ణాక్షై ♦ సుమరన్న, ఖచితము చంద్రకిరణసంకాశమగు
క. ఉత్తగుతమయి కాంతలు, నత్తటి సభ నెల్ల గ్రమ్ము ♦ నట్టి యనమమా
ముత్తైపుహారము నిచ్చెను, రుత్తనయున కిచ్చునను నిఘాఢమనీషణ 2౩౪ 5559

చ. జనకజ భర్తయౌజ్ఞ కయి ♦ నావీంతమునం స్వీరఁ బూని యంత నా
తనినమనుజ్ఞ నొంది ప్రసంగంబున దివ్యములొచు నెప్పునం
బునకు ముగంబు నెంతయును ♦ బొందుగఁ గూర్చెడు రెండువస్త్రముల్
ఘనమణినిర్మితాభరణాకాంక్షముఁ బాసని కిచ్చె వేడుక. 2౪౪ 5560

చ తనకుఁ బ్రియుండు నిర్భరముడంబున నిచ్చినహార మట్టె యా
జనకజ కంఠనుండు రుచిజాలము మించఁగ నుండఁ దీసి య
వ్వనచరవారముం గనుచు ♦ భర్తృసభిష్ట మెఱుంగఁ గోరి యా
తనిఁ బలుమాలు చూచె, రుత్తలజ్ఞఁ డింగితవేత్త గావున. 2౫౪ 5561

క ధరణికుమారి భావముఁ, బరవసఁ బరికించి యిట్లు ♦ పలికె నుగతీ!
నిగుపమబువిక్రమములు, స్థిరమతిముఖభగవంతులు ♦ చెందు నెవనితో.

తే ఎవఁడు నీకాత్మసంతృప్తి ♦ నిచ్చినాఁడో, యట్టివానికి నీహార ♦ మాదరమున
నొసంగుమా, యనిల్ల నా యుత్పలాక్షి, హారముచదానినిచ్చెనా యనిలజనకు.

క సితజలదయుక్తమౌ పర్వత మట్టులు చంద్రకిరణావారమువలెనే
సితరుచులమిగులు హారము, మతిమంతుఁడవానుమతాల్చి మఱియువెలింగె.

సీ. అంతఁ బరంతపుండ్రగణ గామచంద్రుండు మైంద, ద్వివిగ, నీల ♦ బృందనాయ
కులకు వారిలు మది ♦ గోదనమట్టులు గుణవిశేషములను ♦ గూడియున్న
వస్తువుల నొసంగె, ♦ నవచరపృథ్వులు మఱియు వానరముల్ ♦ మహితరీతిఁ
దగినట్లు భూషణతతుల వస్త్రంబుల సలఁపఁబడి, రంత ♦ సశ్రమమున

ఆ నెట్టికార్యమైన ♦ నేవున నొనరించు, రాముఁ డెవరనంఘరాజునకును

* నీనామై ప్రకృత గామం బునూ హామనశే గాత్రస్య లాత్యైకయేన దౌ. అనివాద్యు.

వనచరేంద్రునను ♦ హనుమకు జాంబవంతునకు నితరులై న ♦ పరచరులకు.

క. పరువులకుం దగినట్టులు, వరరత్నము లాదీయెన ♦ వస్తువితతు లే
వరునన్ గోరిన నటు లా,దరమున నొనగంగ వారు ♦ తమిచెలగంగన్. ౮౨

క. తమతమ సేలవులకుం జని, రసులాత్ములు వనచరేంద్రు, ♦ లంబఱు మహానీ
యమతయగు రామునభిషేకమహమ్ములు జూచి మ్రొక్కికడువినయమునన్.

క. అనుమతులై కిష్కింధకుఁ, జని, రాకపితల్లజుఁడగు ♦ సప్తాశ్వసుతుం
డును గామునియభిషేకంబును గని బహుమతుల నొంది ♦ పోయెం బురికిన్.

సీ. స్రవ్యకామంబు లొసంగి శ్రీరాముండు పూజింప] రాక్షసపుంగవుఁడగు
నావిభీషణుఁడు తదాజ్ఞను గైకొని కులధనంబును దాను ♦ గొనుచు లంక
కరిగె, రాముండెట్లులఖలనై గులఁజంపిగురుయశంబును బొందిపరముఁడగుచు
దుష్టుల శిక్షించి ♦ శిష్టుల సలరించి రాజ్యంబు నెల్లను ♦ బ్రదుదమలరఁ
తే జక్కఁ బాలించె, ధర్మవత్సలుఁడురాముఁ,దక్షులధగ్ధవిదుండుయియునుజుఁడైన
యానుమిత్రాత్మజునిగాంచియనియె,సీవు,ధర్మవిడుఁడువునువాద్విధధరణీపతులు.

క. మునుపటివారలు దోర్బలమున నేలుచునుండినట్టి ♦ భూమిని దీనిన్
ననుఁ గూడి యేలు మీవును, షనజనకపితామహాదిహూన్యులు పూర్వుల్.

క. ధరణీశులు ధరియించిన, ధరణీభారంబు దీనిఁ ♦ దమి నీవును ను
స్థిరయావరాజ్యమును గొని, పరిపాలింపంగఁ దగును ♦ భవ్యమనీషన్. ౮౩

క నేనెట్లా నీవు నట్లే, పూసం దగు ననియె, భూసపుంగవుఁ డిటు త
న్నూనిన ముదమున నీవికఁ, బూసఁదగున్ యావరాజ్యముననిమ్మదూక్కిన్.

* శబ్దాంతములకుం రాజా లంకాం ప్రాయా ద్విభీషణః-అనిమా ఇచట కులధనముపదము
నకు శ్రీరంగవిమానవని గోవిందరాజులు సంప్రదాయాన్నిమును జెప్పిరి కులధనమునగా లంకారా
జ్యమే యర్థమనియు, మత్తరకాండమున రామావతారసమాప్తికాలమున రామమూర్తి విభీషణునకు
శ్రీరంగవిమాన మిచ్చినట్లు చెప్ప బడియున్నదనియు బద్ధపురాణమున నిట్లే చెప్పబడియున్న
దనియు మహేశ్వరత్రిథిలు వ్రాసిరి ఈశ్వరమును సరిచేయుట కశ్రమగు పనికాదు బుద్ధిమంతు
లాలోచించుకొని యెనకి సరిపడినది వారు గ్రహించుటయే యుక్తము గోవిందరాజులే తనవ్యా
ఖ్యలో “విభీషణ శుక్రమాగతిం లంకారాజ్య మితి కెచిత్” అని వ్రాసియున్నారు ఇందుఁ
గొన్నిప్రత్యక్ష ప్రక్షోకము లనవలసియుఁ గాఁబట్టి యిది తోగినవైచి పద్ధపురాణమునకు యుగాం
తిరస్యవర్థనయని యర్థముచెప్పిన గోవిందరాజులతిము నిలుచునని మఱికొందఱు సత్త్వమునకు తీర్పుల
వారియర్థమే సరియైనదని తోచుకొనుట ఈచిక్కులు నాకేల యని యాపదమే పద్ధముననుంచితి.
బుద్ధిమంతులు ఎరికెట్లు సరిగానున్న వాయుధమును గ్రహించువచ్చును ఈశండింటిమనను శ్రీరా
మునిరామత్వమునకు విభీషణుని కత్వమునకు హనిలేదు కుమ్మ సుద్దులతో లాభములేదని గ్రహిం
తురుగాక.

1 తే. ఆనతిచ్చినను బ్రయః మూర నెంత, యనుసయించిన లక్షణంఁదట్లే యనక
 | యుండెంతమహాత్ముఁడాఁడు విభిన్నభుండు, భరణి భిషి క్తుఁడే నాఁపదమునందు.
 ఆ. అంతఁ బొందరికఁనుశ్వమేధము వాజ, వేయ మితరములుగుఁ సృఘనుఖములు
 ధరణినాథమాళిఁ తాఁ బలుమాటులు, చేసె మానులబరిఁభాసురముగ. ౮౯
 క. ధరణీశుండు పదివేలుగు, శరత్తు లారాజ్యమేలిఁ చక్కనియశో
 త్కరముల గురుదక్షిణలను, బరనుములగు నశ్వమేధఁభవ్యక్రశువుల్ భుండు
 తే. శతమునొసరించెనిట్లులాఁజానుబాహు, పులును బలు మూఁపులుగుగలఁభూమివి
 లక్షణానుచరుండయిఁ లలితరీతి, నిక్రమంబునఁ బాలిం వెఁ బృథ్వీ నెల్ల ౯౧
 సీ. ధర్మాత్ముఁడగు రఘుఁతల్లజఁడతొవ్వుత్తగునుగు రాజ్యముఁబొందిఁ నుమతమిత్ర
 బాంధవులను జ్ఞాతిఁపటలంబునుం గూడి బహువిధాధ్వరములఁ నుసం జేసె,
 రాముండు చక్కగాఁరాజ్యంబుఁ బాలింపవై ధవ్యమఃఖమఁ భూమినులకుఁత్ర,
 గలుగదయ్యెను, వ్యాశఁములభయంబును, రోగభయమునుబొందరాఁ ప్రజలొకిం
 తే యువుడులోకంబునకాదొంగలనఁగఁగలుగ, రై రదెట్టి యసంపేయైన నెవనిఁ
 దాఁకకుండెను, సుంతయుఁదారుగృద్ధులుండి ముగ్ధులు ఎప్పటినిఁనొందఁగనరు.
 చ శిశుక నె ప్రేతకార్యములఁ గానరు చేయఁగ, సర్వముఁ ముదం
 బును గనుచుండు, మానవులుఁ భూస్థలి ధర్మరీతిక జెలంగి యొ
 క్కనిపయి వైరముం గనఁగఁ గారణ మొక్కనికుండ రాముమో
 మును గని దాన వాఁడు రఘుఁభూషణమోమని మాని దాని నె
 మ్మనములఁ బ్రీతిఁ గాంతురు సఁమస్తసిధింబులఁ సృపులై యలక. ౯౫ 5578
 చ జనపతి రాజ్య మేలుతటిఁ సర్వజనుల్ పదినూర్లవర్షముల్
 మనుగడఁ గాంచి రోగ మనుఁమాటయె లేక శివాన్రపుత్రులక
 గని గతశోకులై నుఖముఁ గాంచిరి, రాముండు రాజ్యమేలఁగా
 జనులు నిరంతరంబు తనుఁనావంతములం గడుఁ బ్రీతిమీఱఁగక. ౯౬
 క. రాముండు రాముండు శ్రీరఘు, రాముండని రామచంద్రుఁడయ్యకధలనే
 వేమాటు చెప్పుచుండెం, గా మహి శ్రీరామమయముఁగాఁ దగియుండెక ౯౭
 చ తరువులు స్కంధముల్ విపులతక దగ నెప్పుడు పూయుచుక ఫలో
 త్కరముల నొప్పుచుండె, జలఁదంబులు కాలము తప్పకుండఁగా
 ధరణిని వృష్టిదానమునఁ దద్దయుఁ దన్నుచునుండె, వాయువుల్

1 సర్వాత్మనా హ్యహిమమహా యదా న సౌమిత్రి యుపైతి యోగమ్-అనిమా ఇట
 లక్షణండు రామవాక్యము నంగీకరింపకుండుట హ్యత్రియనఁ గాదనియు అన్నను సేవించుట
 ప్రపంచకిన యధికారముల తనకులదనియొ నిరంతర కాంతిసెయ్యె మితినిఘోషమనియు గ్రహిం
 పఁదగు 2 ఆజానులంబబాహు స్స మహస్పంకః ప్రతాపవాక్-అనిమా 3 రామ మేవానుపశ్యం
 తో నాభ్యహింసక పరస్పరమ్-అనిమా అన్యోన్యనిర్మలవైరే సత్యమ్ రామముఖం మ్మానం భవి
 వ్య తీతిమత్వా మస్మం నాభ్యహింసక-ఆనిశ్యాఖ్య. 4 ఇచట సహస్రశబ్దము బహుత్వంబు నని
 గ్రహించుట యుక్తము.

నిరతనుఖాస్పదంబును ♦ నిచ్చును వీనుచునుండె, బ్రాహ్మణుల్. ౯౮౫ 516
 చ. ధరణిప, వైశ్య, శూద్రులు, స్వధర్మము వచ్చె లోభయుక్తి నే
 వసునను బొంగకే ఘదిని ♦ వారనిత్వ పిని గొంచు చుండి, రా
 దరిమున రాముఁ డేలుతటి ♦ ధర్మరక్షిల్ వరధర్మనిష్ఠులున్
 నిరతము సత్యవాదులు సఁగిందిశుంగశలక్షణాఘ్నులున్
 బరహితులున్ సుఖాంతంబు లతిధవ్యమనీషులునై నరుల్ కడున్. ౯౯౫ 517
 తే వెలసి యుండిరి, సోదగులె, మిఁగోలు వఁబడునొకండుసహస్రసంవత్సరము
 శ్రీయుతుండియి రాముండు ♦ చేసె ధరణి, పాలనంబును ధర్మతత్పరమతియయ
 నీ ఆదికావ్యంబు ధన్యము యశస్కరమును రాజులకుఁ జయప్రదమునాయు
 రావోగ్యదంబు వేదార్థసంయుతియును నగు దీని రామాయణాఖ్యకృతిని
 వాల్మీకి రచించె ♦ భవ్యంబుగా మెను, దీనినిఁ జదువునో ♦ వీనులలర
 నెవ్వండు వినునొ యాహితమతిపాపాళిముక్తుఁడౌ శ్రీరామఃపూర్ణిదయః
 తే యతులపట్టాభిషేకంబు ♦ నాదరిమున, విన్నయెడఁ బుత్రకామునఁకెన్నరాని
 సత్సత్తులఁగల్గుదురు, విత్తసంచయమును, గోరువారికి ద్రవ్యంబుఁగూడునిజమ
 క. ధరణివిభుండును విచునే, నరిపీరుల నొడిచి భూమి ♦ సంతయుఁ బొందున్,
 దరుణులు విందురయె రఘు, నరుఁ గౌన్యయును, నైక ♦ భరతాహ్వయునిఁ
 ఆ. లక్ష్మణుని సుమిత్ర ♦ లలిమీఱఁ గన్నట్టు, లాయునెక్కుండు గలఁయట్టి సుతు
 బడయుదురు ప్రమోదఁపరమసుఖంబులఁ, గనుచునుండు మిగులఁగాంతివెలఁ
 క. శ్రమముం బొందకయే కా, ర్యములన్ సాధించురాముఁరమ్యవిజయ మె
 ప్లిమహిం బ్రతిపాదించెడు, సుచుహితరామాయణంబు ♦ శుభమతివినినన్
 క. అమితాయు పొందు, వాల్మీకిమహర్షికృతంబు మహానిఃకీర్త్యము వేదా
 ర్థముఁ దెలిపెడు నీ తొలికావ్యము నెవ్వండు శ్రద్ధ గలిగి యాదృతిమీఱన్
 క. జతికామక్రోధుండయి, యతిశయమోదమున వినిన ♦ యాతం డాప
 ద్విత్తిని దాఁటును జక్కఁగ, తీత నెవఁడు పిదేశమందుఁ ♦ జేరియె యున్న
 తే మరల బంధువులనుగూడు ♦ మహిని నిండె
 రాఘవానుగ్రహమున ♦ రమ్యవాఁఛ
 లన్నియును బొందు, దీని రామాయణమును
 జక్కఁగా విన్న సురలుహర్షముఁ గనుదురు. ౧౦౦౫ 518
 నీ ఇంతమాత్రమెకాకఁగృహముననరియించికార్యంబులనుఁవిఘ్నములఁగూఁ
 దేవతాగణములు ♦ తీవ్రభూతంబులుశౌంశంబులగు, రామఁచంద్రుగాథ
 విన్నమాత్రమ్మనఁ ♦ బృథ్వీశుఁ డెల్ల భూమండలంబు జయించు, ♦ మఱి వి
 గతుండు డ్దేనుంబుగఁ ♦ గ్రస్తుఁడ సప్తస్థానమును జేరు, నార్తవఁమును గనుయ
 తే. తులొగివిన్న సద్గుణులఁబుత్తులనుగినుదు, రతిపురాతిసమీయితిఁహాసమాట
 దీనిఁబూజింపఁజగుంగఁగూనవులకుఁ, బాపసంఘంబునశియించుఁభద్రమె

క ఆయువు చాలఁ దగున్ రామాయణము ను డ్దతియు లోని నొడలబుధరన్
 రాయఁగ మ్రొక్కి విరంజగుఁ, జూ యనీను సనివలన ధి శుంభశృక్తిన్. ౧౧౧౫
 క. శనయప్రాప్తియు బాగ్యంబును కన్పన్ కిల్లు శంక ధూపహండు దీ
 నిని బూర్ణముగా నిత్యంబును విరంజ యదున రాఘవపురఁగు వానివయిన్.

క అనిశము శ్రీతుండయి యుండును, గామిణి మూది జేవుఁ డు సనాతనుఁడున్
 ఘనభుజుఁడు ప్రభుఁడు నారా, మణుఁడున్ హరియైన విష్ణుఁడు సట్లగుటన్.

క. కరుణించిన నఖిలార్థము, లగు పగ నిచ్చును నాశోక భంగు కార్యము శ్రీ
 వసుచరితము మంగళకము, బరమంబగుభక్తి విసేషంబు వాడు ధరిత్రిన్ ౧౧౧౬

చ తనదుకుటుంబవృద్ధి ధనభాగ్యవిష్కంధిని గాంచు మోక్షమున్
 మనమున కిచ్చు శ్రీల ససఁచూ విలాసినులన్ వివాహమా
 ననునమమా సుఖంబుగను ధాత్యను గోరిన కొర్కలొందు మే
 దినిగల సర్వకామములఁ దృప్తిగఁ బొందును రామునశ్శృంగ. ౧౧౧౭

తే. ఆయురారోగ్యయశముల ధనంధఁ జేయు
 మించిసోదరలాభంబు ధి మించఁ గూర్పు
 బుద్ధి సుఖముల నభివృద్ధిఁ ధి బొందఁ జేయుఁ
 దేజమును గల్గఁజేయు నీ ధి దివ్యగాథ. ౧౧౧౮

5697

క. కనుక నె యభ్యుదయంబును, గనఁగోరెడు సాధుజనుల ధి కడు నియమముతో
 డను దీనిన్ విసవలయును, వినుడీ 'వలలా' పూర్వకృత్తం బిదియా.

తే. భర్త మిడుఁగాక మీకెట్లు ధి భక్తితోడ
 నమ్మకముగల్గి పారాయణమును జేయుఁ
 డీశుడగు విష్ణుమహిమంబు ధి వృద్ధిగాంచుఁ
 గాక జగమున సనకృతభ్యాతి మించి ౧౧౧౯

5699

క దీనిన్ భక్తిని విన్నను, దీని సహోధమును సన్మతిని గైకొనినన్
 మానసములఁ బ్రమదంబును, బూనిదురు సుసంపల్లవయఃమునునరులయెడన్.

క రామాయణమును వినినన్, నేమంబునఁ బితరులెల్ల ధి నెమ్మిం గనువా,
 రామహితభక్తి నీశ్రీ. రాముని గాధను మహర్షి శిరచ్యుకృతిఁ దమిన్ ౧౧౨౦

తే. ఎవరు వ్రాయదురో వార ధి లెల్లఁ గామ
 ములను బొందుచుఁ బరలోకమునకు నరిగి
 సర్గమున సర్వకాలంబు ధి వాస మొప్పుఁ
 జేయుదురు శ్రేయం బిది ధి శ్రీహరిప ౧౧౨౧

5702

నూటముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

క. మానీతమర్త్యనూపా, మానితకరుణాభిపూతఃపంజావ్లంపా
మానియతసుకృతసురపా, మానీతిప్రహితవినుతఃపానిమహీపా.

చ. సరసిజనూతి దేవవతిఃసన్తునిసంతతిసాధునన్నతి
స్ఫురదభిరామ! వేఃతతిఃపూజితమోక్షదదన్యనామ! సుం
దరరుచిధామ! దీనజనఃతాఃరిపాలనకామ! సత్కృపా
కరగుణదామ! యోగిజనఃకన్తుహృదంబుజధామ! నిత్యమా!

మాలిని. నిరుపమగుణహారా ధినిర్జితానేకశూరా
శరధికృతనివాసా ధిసంతతానందహాసా
దురితతిమిరమిత్రా ధిధూతిదైతేయగోత్రా
సురుచిరకమలాక్షా ధిసూరితక్షైకదీక్షా.

సీ ఇది మహీసురకులఃవిదితకాశ్యపమానిగోత్రజాసన్తంబఃసూత్ర, శ్రీత్రి
పురసుందరీపరఃకరుణాత్తనంస్కృతాంధ్రకవిశ్వవైభవ, ధిప్రథితకీర్తి
జనసుంచివంశాభిఃచంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధవర్యసుపుత్ర, ధివినుతిపాత్ర
పండితగురుభక్తఃతాండవప్రస్థాపరాభిధేయార్యజఃనాళిభజన

తే నిరతశేషాద్విశర్కప్రఃణీతమైన
యాంధ్రరామాయణంబున ధిసఖిలసుఖము
లోనఁగి విజయంబు ననుకూర్చుఁయుద్ధకాండ
మవని నాచంద్రరవితారఃమై చెలంగు

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

